आचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिसूत्रितायाः पुष्पमालायाः

उपोद्घातः

ग्रंथोऽयं जग्रन्थे आचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरिभिः पुष्पमालाऽपरनामोपदेशमालाभिधः, विवरणमपि व्यधायि श्रीमद्भिरेव श्लोकैः पादोनचतुर्दशसहस्रमानैः, अत एव स्वोपज्ञोऽयं ग्रन्थः। नामविचारः-नाम चोपदेशमालेति अभयज्ञानधर्मोपग्रहरूपदानादिधर्मभेदानां यथार्थतयोपदेशात् प्रवचनोद्यानाद् गृहीतत्वाच्च पुष्पमालेति, नामद्वयं चैतत् स्वयमेवाहुः सूरयो द्वितीयगाथायां, परं पुष्पमालेत्यभिधानमौपमिकं, सूरीणामभिमतं तूपदेशमालेति ग्रन्थोपसंहारे धृतं तदभिधानं, विशेषावश्यकविवरणप्रान्त्यभागेऽपि सूरय एनं ग्रन्थमुपदेशमालानाम्नैव सस्मरुः, त्रिजगज्जन्तुजातजीवातुभगवन्महावीरकरकमलदीक्षितैः श्रीधर्मदासगणिभिः श्रीउपदेशमालाभिधं प्रकरणं प्रकटितं प्रागिति तदनुकरणेनादधुः सूरयोऽप्युपदेशमालेत्यभिधामस्य ॥ ग्रन्थकृतिक्रमः-भगवद्भिर्विहितायां दशग्रन्थ्यामयं चतुर्थ इति स्वयमेवोदाजह्रुः विशेषावश्यके, तथा पूर्वमस्मात् सूरिवरैः सूत्रिता आवश्यकटीप्पनशतकविवरणानुयोगद्वारवृत्तयः, वृत्तिश्चास्याः पञ्चमी, तदनन्तरं च भवभावनातद्विवरणनन्दीटीप्पनकविशेषावश्यकविवरणानि व्यधुर्वाङ्मयवृन्दपारदृश्वानो गुणभूरयः सूरयः, श्रीसुपार्श्वनाथप्राकृतचरित्रानुसारेण श्रीमतामुपमितिभवप्रपंचाकथायामतीवादृतिस्तेन श्राविता साऽखंडं

पर्षदि दीर्घेणाप्यनेहसा, प्रस्तुते विवरणे भवभावनाया विवरणेऽपि च पुरन्दरचरित्रादिषु श्रीनेमिजिनदेशनादिषु च बहुशोऽवतारितानि उपमितिभवप्रपंचाकथावर्णितानि पात्राणि महामोहादीनि, किंच-उपोद्घात एवास्याः 'अन्तरंगार्थगर्भं च, यत्किंचिदिह वक्ष्यते । तत्रोपमितिग्रन्थोक्ता, ज्ञेया सर्वापि भावना ॥ ८ ॥' इति स्पष्टमेवाचख्युः, भवभावनाविवरणेऽपि 'यदिहान्तरंगभक्त्या वक्तृत्वं किमपि निपुणजनयोग्यम् । उपमितिवद्बोद्धव्यो भावार्थस्तस्य सर्वोऽपि ॥ ७ ॥" इत्यचीकथन्, ततश्चैतदुल्लेखद्वयात् अत्र स्पष्टमेवोपमितेरनुकरणं बहुशः, अन्यथैवमुल्लेखाभावात्, किंच-भवभावनायाः प्रागस्याः प्रादुर्भावः, विशेषावश्यकविवरणे प्रागुल्लेखात् भवभावनायां बहुषु स्थानेषु च गाथानामस्याः समावेशात् 'भुवणगुवएसमाला भूसइ रयणावलिव्व एक्कावि । भवभावणमुत्ताहलमालाएँ समं तु किं भणिमो ? ॥ १ ॥" इति भवभावनाविवरणे स्वयमेव समर्थनाच्च, विशेषावश्यकसदृशस्याकरग्रन्थस्य प्रान्त्यभागोऽप्येभिर्वर्णित उपमितिग्रन्थभंग्यैवेत्यपि तद्विदुषां विदितचरमेव, एवं च प्रभव इमे उपमितिग्रन्थग्रन्थितान्तरात्मान इति परोपकाररसिकतायामेषां न किंचित् क्षुण्णं संभवीति नाश्चर्यमेतादृशस्योपदेशमयस्य ग्रन्थस्य विधाने ।

ग्रंथविषयः—यद्यपि ग्रन्थोऽयं विविधान्तरंगभङ्ग्या संवलितो विधातुमिष्टः, तत्र तत्रानेकसंविधानेषु भवप्रपंच उपमितो नगरादिना मोहादयो महाराजादिभिः क्रोधादयो दवादिभिस्तृष्णादयो गर्त्तादिभिः, परं बहिर्वृत्त्या धर्मस्य ये प्रवृत्तिमया दानादिका भेदास्त एव विवरितुमिष्टाः, तत्र दानधर्ममभयज्ञानधर्मोपग्रहदानैर्व्यवारीत्, शीलधर्मे यद्यपि देशसर्वविरती विविच्येते परं प्रसिद्ध्यनुसारेण श्रीमद्भिः केवलं ब्रह्मचर्यमेव शीलतया संकलितं, तपोधर्मोऽपि सामान्येन द्वादशविधोऽपि विवृतः, ततः परं भावधर्मे यद्यप्यन्यत्र व्यापकतया संसारजुगुप्सारत्नत्रयधरभक्तितत्कार्यकृतय आख्यायन्ते, तथापि पूज्यवर्यैर्यात्रदपवर्गप्राप्ति

व्याप्तिमभिलषद्भिः सम्यक्त्वस्वरूपादितः संलेखनापूर्वं क्रियमाणाया अनशनाराधनायाः सर्वो विधिरुल्लिगितः, अत एवार्धाधिको ग्रन्थो भावधर्माक्रान्तः, भावधर्म एव च निरूपितानि विविधानि द्वाराणि द्वारेष्वपि च प्रतिद्वाराणि ।

दृष्टान्तरत्नाकरता—यद्यपि दानादीनां धर्मभेदानां मूलगाथाभिर्यथायथं स्वरूपं निरूपितं, तथापि मूलगाथाभिरेव तेषु तेषु स्थानेषु दृष्टान्तानि सूचितानि, शतशो विधिवादानां निरूपणादेकोऽपि सयुक्तिको वादः श्रद्धां स्थापयति, शतशो युक्तिवादनिरूपणेभ्य एको दार्ष्टान्तिकोऽर्थः श्रद्धां स्थवीयसीं विदधाति, इदमेव चाभिप्रेत्य श्रीमद्भिर्भद्रबाहुस्वामिभिर्निर्युक्तौ आगमिकेऽप्यर्थे सति संभवे दार्ष्टान्तिकतयाऽपि निर्देशनमनुमतं, तथा च आज्ञाग्राह्याणामाज्ञया तत्त्वं प्रतिपाद्य दार्ष्टान्तिकतया प्रतिपादनमनुज्ञातं, अत एव दिट्ठंतिअ दिट्ठंतेत्यस्याज्ञासिद्धेष्वेव केषांचिद् दृष्टान्तासिद्धता तेषां तथैव च प्रज्ञापना, न तु आज्ञाबाह्यः कोऽपि दार्ष्टान्तिकोऽर्थः प्रतिपाद्यः,एवं चाज्ञासिद्धेऽर्थे हेत्वाद्यनुगतदृष्टान्तप्रतिपादनस्यानुल्लंघनीयतामवगत्य पराःशतानां दृष्टान्तानां दर्शनं नैवायौक्तिकं, प्रतिभेदप्रभेदमेकानेकदृष्टान्तानामत्र भावः, तथा च यथार्थोऽयं दृष्टान्तरत्नाकरो ग्रन्थः ।

इतिहासज्ञता—अनेकेषु दृष्टान्तेषु सिद्धान्तसमुद्रमौक्तिकेषूद्धृतेषु श्रीकालिकाचार्याणां दृष्टान्त उद्धृतः, तत्र पूज्या एवमाहुः यत् उज्जयिन्यां गर्दभिल्लोच्छेदकानां शकानां राज्यं जातं, ते च शकाः शासनमनेकधा प्राभावयन्, वर्षेषु व्यतीतेष्वनेकेषु विक्रमः संवत्सरप्रवर्त्तको जातः, तस्योत्पाट्य वंशं पुनः शकवंशीय एव शको नृपः पंचत्रिंशदधिके वर्षशते जातः, एवं च विक्रमनृपकालात् पूर्वमेव पर्युषणायास्तिथेः परावर्त्तो न्यगादि सूरिभिः, तथा चाज्ञाताद्दृष्टमूलाभिर्गाथाभिर्नवशताशीतितम एव वर्षे पर्युषणातिथिपरावर्त्तोऽभूदिति निश्चीयते निशीथचूर्ण्यादिप्रतिपादितमपि प्राचीनतरत्वं च नानुमन्यते यैस्तेषामभिप्रायं त एवाव-

गच्छन्ति, पर्युषणादशशतककारास्तु स्पष्टमेवानेकग्रंथसाहाय्येन तत्परावर्त्तस्य प्राचीनतमत्वं निश्चितवन्तः।

भ्रमनिरासः—अनेकेषां वावदूकानां भ्रमोऽस्ति यदुताधिकयोजनलक्षमानवैक्रियवपुर्विधाता श्रीविष्णुकुमारः सुदर्शने मेरौ तपस्तपन्नासीत्, परं पूज्यैः कथायामेषामेव स्पष्टितं यत् 'अंगामन्दरसेले विण्हुकुमारो मुणी आसी'ति, तथा च चंपापुर्याः समीपे यो मन्दरः स एव विष्णोः स्थानं श्वेतांबराणां तीर्थरूपं, नग्नाटा उत्सादयित्वा तत् स्वायतीकर्त्तुमुद्यता जायन्ते तत्तु दौर्बल्यमेव श्वेतांबराणां।

ग्रंथकारसमयभाविश्रमणदशावैचित्र्यं—श्रीमतां समये साधूनां का दशेति जायमाना समीहा ज्ञातुः एभिर्वाक्यैः पूर्णतामियृयात्।

६६ दृश्यन्ते गीतार्था अपि केचित् कर्मक्षयोपशमवैचित्र्यात् तथाविधदक्षतादिशून्याः पराभिप्रायाद्यनुचितभाषणादिषु प्रवृत्ताः

१६८ सर्वज्ञवचनानुसारेण विवेकिभिर्दीयमानं तदपि (अनुकम्पादानमपि) पारम्पर्येण मोक्षकारणतामुपगच्छत्येव।

२१२ सूत्रं चाधीयाने यदि कथंचिदालंबनेन तीव्रं तपो न कृतं, एकत्रापि च क्षेत्रे विहारक्रममतिक्रम्य कियन्तं कालं स्थितः, तथापि तस्मिन्नधीते विशेषतो विहिततीव्रतपोविशेषो द्रव्याद्यप्रतिबद्धो 'नाणादेसेसु विहरेज्जा'।

३९३ मासकल्पादिना विहारोऽपिच द्रव्याद्यप्रतिबद्धस्यैव सफलः, यदि पुनरमुकं नगरादिकं गत्वा तत्र महर्धिकान् बहून् वा श्रावकान् उपार्जयामि, तथा च करोमि यथा मां विहायापरस्य ते भक्ता न भवन्ति इत्यादिद्रव्यप्रतिबन्धेन,--एवं समुद्यतविहारेण विहरन्तं मामेवोद्यन्तं लोका भणिष्यन्ति अमुकं तु शिथिलमित्यादिभावप्रतिबन्धेन च मासकल्पादिना विहरति तदाऽसौ विहारोऽपि न कार्यसाधक एव।

व्याप्तिमभिलषद्भिः सम्यक्त्वस्वरूपादितः संलेखनापूर्वं क्रियमाणाया अनशनाराधनायाः सर्वो विधिरुल्लिगितः, अत एवार्धाधिको ग्रन्थो भावधर्माक्रान्तः, भावधर्म एव च निरूपितानि विविधानि द्वाराणि द्वारेष्वपि च प्रतिद्वाराणि ।

दृष्टान्तरत्नाकरता—यद्यपि दानादीनां धर्मभेदानां मूलगाथाभिर्यथायथं स्वरूपं निरूपितं, तथापि मूलगाथाभिरेव तेषु तेषु स्थानेषु दृष्टान्तानि सूचितानि, शतशो विधिवादानां निरूपणादेकोऽपि सयुक्तिको वादः श्रद्धां स्थापयति, शतशो युक्तिवादनिरूपणेभ्य एको दार्ष्टान्तिकोऽर्थः श्रद्धां स्थवीयसीं विदधाति, इदमेव चाभिप्रेत्य श्रीमद्भिर्भद्रबाहुस्वामिभिर्निर्युक्तौ आगमिकेऽप्यर्थे सति संभवे दार्ष्टान्तिकतयाऽपि निर्देशनमनुमतं, तथा च आज्ञाग्राह्याणामाज्ञया तत्त्वं प्रतिपाद्य दार्ष्टान्तिकतया प्रतिपादनमनुज्ञातं, अत एव दिट्ठंतिअ दिट्ठंतत्यस्याज्ञासिद्धेष्वेव केषांचिद् दृष्टान्तासिद्धता तेषां तथैव च प्रज्ञापना, न तु आज्ञाबाह्यः कोऽपि दार्ष्टान्तिकोऽर्थः प्रतिपाद्यः,एवं चाज्ञासिद्धेऽर्थे हेत्वाद्यनुगतदृष्टान्तप्रतिपादनस्यानुल्लंघनीयतामवगत्य पराःशतानां दृष्टान्तानां दर्शनं नैवायौक्तिकं, प्रतिभेदप्रभेदमेकानेकदृष्टान्तानामत्र भावः, तथा च यथार्थोऽयं दृष्टान्तरत्नाकरो ग्रन्थः ।

इतिहासज्ञता—अनेकेषु दृष्टान्तेषु सिद्धान्तसमुद्रमौक्तिकेषूद्धृतेषु श्रीकालिकाचार्याणां दृष्टान्त उद्धृतः, तत्र पूज्या एवमाहुः यत् उज्जयिन्यां गर्दभिल्लोच्छेदकानां शकानां राज्यं जातं, ते च शकाः शासनमनेकधा प्राभावयन्, वर्षेषु व्यतीतेष्वनेकेषु विक्रमः संवत्सरप्रवर्त्तको जातः, तस्योत्पाट्य वंशं पुनः शकवंशीय एव शको नृपः पंचत्रिंशदधिके वर्षशते जातः, एवं च विक्रमनृपकालात् पूर्वमेव पर्युषणायास्तिथेः परावर्त्तो न्यगादि सूरिभिः, तथा चाज्ञाताद्दृष्टमूलाभिर्गाथाभिर्नवशताशीतितम एव वर्षे पर्युषणातिथिपरावर्त्तोऽभूदिति निश्चीयते निशीथचूर्ण्यादिप्रतिपादितमपि प्राचीनतरत्वं च नानुमन्यते यैस्तेषामभिप्रायं त एवाव-

गच्छन्ति, पर्युषणादशशतककारास्तु स्पष्टमेवानेकग्रंथसाहाय्येन तत्परावर्त्तस्य प्राचीनतमत्वं निश्चितवन्तः।

भ्रमनिरासः–अनेकेषां वावदूकानां भ्रमोऽस्ति यदुताधिकयोजनलक्षमानवैक्रियवपुर्विधाता श्रीविष्णुकुमारः सुदर्शने मेरौ तपस्तपन्नासीत्, परं पूज्यैः कथायामेषामेव स्पष्टितं यत् 'अंगामन्दरसेले विण्हुकुमारो मुणी आसी'ति, तथा च चंपापुर्याः समीपे यो मन्दरः स एव विष्णोः स्थानं श्वेतांबराणां तीर्थरूपं, नग्नाटा उत्सादयित्वा तत् स्वायतीकर्त्तुमुद्यता जायन्ते तत्तु दौर्बल्यमेव श्वेतांबराणां।

ग्रंथकारसमयभाविश्रमणदशावैचित्र्यं–श्रीमतां समये साधूनां का दशेति जायमाना समीहा ज्ञातुः एभिर्वाक्यैः पूर्णतामियृयात्।

६६ दृश्यन्ते गीतार्था अपि केचित् कर्मक्षयोपशमवैचित्र्यात् तथाविधदक्षतादिशून्याः पराभिप्रायाद्यनुचितभापणादिपु प्रवृत्ताः

१६८ सर्वज्ञवचनानुसारेण विवेकिभिर्दीयमानं तदपि (अनुकम्पादानमपि) पारम्पर्येण मोक्षकारणतामुपगच्छत्येव।

३१२ सूत्रं चाधीयाने यदि कथंचिदालंबनेन तीव्रं तपो न कृतं, एकत्रापि च क्षेत्रे विहारक्रममतिक्रम्य कियन्तं कालं स्थितः, तथापि तस्मिन्नधीते विशेषतो विहिततीव्रतपोविशेषो द्रव्याद्यप्रतिबद्धो 'नाणादेसेसु विहरेज्जा'।

३९३ मासकल्पादिना विहारोऽपिच द्रव्याद्यप्रतिबद्धस्यैव सफलः, यदि पुनरमुकं नगरादिकं गत्वा तत्र महर्धिकान् बहून् वा श्रावकान् उपार्जयामि, तथा च करोमि यथा मां विहायापरस्य ते भक्ता न भवन्ति इत्यादिद्रव्यप्रतिबन्धेन,–एवं समुद्यतविहारेण विहरन्तं मामेवोद्यन्तं लोका भणिष्यन्ति अमुकं तु शिथिलमित्यादिमात्रप्रतिबन्धेन च मासकल्पादिना विहरति तदाऽसौ विहारोऽपि न कार्यसाधक एव।

न्यग्रमिभिलपद्भिः सम्यक्त्वस्वरूपादितः संलेखनापूर्वं क्रियमाणाया अनशनाराधनायाः सर्वो विधिरुल्लिगितः, अत एवार्घाधिको ग्रन्थो भावधर्माक्रान्तः, भावधर्म एव च निरूपितानि विविधानि द्वाराणि द्वारेष्वपि च प्रतिद्वाराणि ।

दृष्टान्तरत्नाकरता—यद्यपि दानादीनां धर्मभेदानां मूलगाथाभिर्यथायथं स्वरूपं निरूपितं, तथापि मूलगाथाभिरेव तेषु तेषु स्थानेषु दृष्टान्तानि सूचितानि, शतशो विधिवादानां निरूपणादेकोऽपि सयुक्तिको वादः श्रद्धां स्थापयति, शतशो युक्तिवादनिरूपणेभ्य एको दार्ष्टान्तिकोऽर्थः श्रद्धां स्थवीयसीं विदधाति, इदमेव चाभिप्रेत्य श्रीमद्भिर्भद्रबाहुस्वामिभिर्निर्युक्तौ आगमिकेऽप्यर्थे सति संभवे दार्ष्टान्तिकतयाऽपि निर्देशनमनुमतं, तथा च आज्ञाग्राह्याणामाज्ञया तत्त्वं प्रतिपाद्य दार्ष्टान्तिकतया प्रतिपादनमनुज्ञातं, अत एव दिट्ठंतिअ दिट्ठंतेत्यस्याज्ञासिद्धेष्वेव केषांचिद् दृष्टान्तासिद्धता तेषां तथैव च प्रज्ञापना, न तु आज्ञाबाह्यः कोऽपि दार्ष्टान्तिकोऽर्थः प्रतिपाद्यः, एवं चाज्ञासिद्धेऽर्थे हेत्वाद्यनुगतदृष्टान्तप्रतिपादनस्यानुल्लंघनीयतामवगत्य पराःशतानां दृष्टान्तानां दर्शनं नैवायौक्तिकं, प्रतिभेदप्रभेदमेकानेकदृष्टान्तानामत्र भावः, तथा च यथार्थोऽयं दृष्टान्तरत्नाकरो ग्रन्थः ।

इतिहासज्ञता—अनेकेषु दृष्टान्तेषु सिद्धान्तसमुद्रमौक्तिकेषूद्धृतेषु श्रीकालिकाचार्याणां दृष्टान्त उद्धृतः, तत्र पूज्या एवमाहुः यत् उज्जयिन्यां गर्दभिल्लोच्छेदकानां शकानां राज्यं जातं, ते च शकाः शासनमनेकधा प्राभावयन्, वर्षेषु व्यतीतेष्वनेकेषु विक्रमः संवत्सरप्रवर्त्तको जातः, तस्योत्पाट्य वंशं पुनः शकवंशीय एव शको नृपः पंचत्रिंशदधिके वर्षशते जातः, एवं च विक्रमनृपकालात् पूर्वमेव पर्युषणायास्तिथेः परावर्त्तो न्यगादि सूरिभिः, तथा चाज्ञाताद्दष्टमूलाभिर्गाथाभिर्नवशताशीतितम एव वर्षे पर्युषणातिथिपरावर्त्तोऽभूदिति निश्चीयते निशीथचूर्ण्यादिप्रतिपादितमपि प्राचीनतरत्वं च नानुमन्यते यैस्तेषामभिप्रायं त एवाव-

गच्छन्ति, पर्युषणादशशतककारास्तु स्पष्टमेवानेकग्रंथसाहाय्येन तत्परावर्त्तस्य प्राचीनतमत्वं निश्चितवन्तः।

भ्रमनिरासः—अनेकेषां वावदूकानां भ्रमोऽस्ति यदुताधिकयोजनलक्षमानवैक्रियवपुर्विधाता श्रीविष्णुकुमारः सुदर्शने मेरौ तपस्तपन्नासीत्, परं पूज्यैः कथायामेषामेव स्पष्टितं यत् 'अंगामन्दरसेले विण्हुकुमारो मुणी आसी'ति, तथा च चंपापुर्याः समीपे यो मन्दरः स एव विष्णोः स्थानं श्वेतांबराणां तीर्थरूपं, नग्नाटा उत्सादयित्वा तत् स्वायतीकर्त्तुमुद्यता जायन्ते तत्तु दौर्बल्यमेव श्वेतांबराणां।

ग्रंथकारसमयभाविश्रमणदशावैचित्र्यं—श्रीमतां समये साधूनां का दशेति जायमाना समीहा ज्ञातुः एभिर्वाक्यैः पूर्णतामियृयात्।

६६ दृश्यन्ते गीतार्था अपि केचित् कर्मक्षयोपशमवैचित्र्यात् तथाविधदक्षतादिशून्याः पराभिप्रायाद्यनुचितभाषणादिषु प्रवृत्ताः

१६८ सर्वज्ञवचनानुसारेण विवेकिभिर्दीयमानं तदपि (अनुकम्पादानमपि) पारम्पर्येण मोक्षकारणतामुपगच्छत्येव।

३१२ सूत्रं चाधीयाने यदि कथंचिदालंबनेन तीव्रं तपो न कृतं, एकत्रापि च क्षेत्रे विहारक्रममतिक्रम्य कियन्तं कालं स्थितः, तथापि तस्मिन्नधीते विशेषतो विहिततीव्रतपोविशेषो द्रव्याद्यप्रतिबद्धो 'नाणादेसेसु विहरेज्जा'।

३९३ मासकल्पादिना विहारोऽपिच द्रव्याद्यप्रतिबद्धस्यैव सफलः, यदि पुनरमुकं नगरादिकं गत्वा तत्र महर्धिकान् बहून् वा श्रावकान् उपार्जयामि, तथा च करोमि यथा मां विहायापरस्य ते भक्ता न भवन्ति इत्यादिद्रव्यप्रतिबन्धेन,--एवं समुद्यतविहारेण विहरन्तं मामेवोद्यन्तं लोका भणिष्यन्ति अमुकं तु शिथिलमित्यादिभावप्रतिबन्धेन च मासकल्पादिना विहरति तदाऽसौ विहारोऽपि न कार्यसाधक एव।

२९७ भ्रष्टसंयमगुणोऽपि आयोपायकुशलेन कार्यार्थिना वन्दनीयः ।

ग्रन्थकृतामितरशास्त्रज्ञानं

४४० नरनारीलक्षणानि दृष्टेर्लक्षणं

६११ बिन्दुच्युतादि, निधानज्ञानं, आयुःकालज्ञानं

वर्त्तमानपरमतसमाधानानि

१ परीक्षायां षण्मासीनियमस्य प्रायःशब्देन निरसनं, न च पंचवस्तुवृत्तिवत् सावद्यपरिहारेण स्वचर्याप्रदर्शनादिना परिणामकादिविषया सा, किं त्वनुरक्तत्वादिभिः, तथा च नियताऽनियतविषया सा, शक्षभूमिगता तु नियतैवेति

२ बालदोषे सप्त अष्टौ वा वर्षाणि यावद्बालोऽत्रेत्यभिदधानैर्जन्माष्टमपक्षोऽपि स्वीकृतो दृश्यते, भिन्नभिन्नाचार्याणां मतोक्तौ अन्यतरभावापलापिनस्तु अज्ञा एव

३ अनुकंपादानं मुख्यतया भोगांगमपि सर्वज्ञोक्त्यनुसारि तन्मोक्षांगमपि ।

४ मालवादिदेशानां प्राक् संप्रतेरप्यार्यता ' एत्तोऽविय विहरंता सिरिअज्जसुहत्थिसूरिणो पत्ता । जीवन्तसामिपडिमावंदण-वडियाए उज्जेणिं ॥ १९ ॥

५ यथा च श्रीनिशीथादिषु महाराष्ट्रान्ध्रद्रविडहुडुकदेशानामार्यता संप्रतिनृपतिविहितोक्ता तथाऽत्र केकयार्धस्य, न च क्वचिदपि मालवसौराष्ट्रादीनामार्यता संप्रतिसाधिता शिष्टा, येन ते संप्रतेः प्राकालेऽनार्यतयोच्यमानाश्चंगिमानमातनुयुः

६ ग्रामचिन्तकशब्देनावश्यकविवरणे बलाहिगेत्युक्तावपि ये निरक्षरा ग्रामाधिपतितां ग्रामेशतां वैकान्तेन निश्चिन्वन्ति तैः संप्रतिचरित्रेऽत्र 'रण्णो बलाहिगाचि य साहूणवि ते पयट्टंती'त्युक्तिर्निभालनीया—

आचार्याणां समयः स्पष्टतया द्वादशशताब्दीरूपः श्रीजयसिंहराज्यकाले भावात्। दुर्लभानि अवेत्यास्य पुस्तकानि उपयुक्ततमतां चावसायास्य ग्रन्थस्य यथामति शोधनप्रयत्ने कृतेऽपि दृष्टिदोषादिभिः संति क्षुण्णान्यनेकानि, परं सिद्ध्यर्थिभिः सुधीभिर्विधाय क्षमां संशोध्य च वाचनीयमित्यर्थयन्ते आनन्दसागराः २४६३ माघशुक्ला १२ घेटी।

सूरत–जैनानंदपुस्तकालये प्राप्यग्रन्था:

१ तत्त्वतरंगिणी	०—८—०	७ १२५, १५०, ३५० स्तवन साक्षी सहित	०—८—०	१३ अहिंसाष्टक, सर्वज्ञसिद्धि, ऐन्द्रस्तुति	०—८—०
२ बृहत्सिद्धप्रभाव्याकरण	२—८—०	८ पंचाशकादि शास्त्राष्टकं	३—०—०	१४ ऋषिभाषित	०—२—०
३ दशवैकालिक चूर्णि	४—०—०	९ ,, दशअकारादि	३—०—०	१५ प्रत्याख्यानादि, विशेषणवती, वीशवीशी	१—८—०
४ उत्तराध्ययन चूर्णि	३—८—०	१० ज्योतिष्करंडक टीका	३—८—०	१६ विशेषावश्यकगाथानुक्रम	०—३—०
५ अनुयोगद्वारचूर्णि हारिभद्रीयवृत्ति	१-१२—०	११ युक्तिप्रबोध (स्वोपज्ञ)	१—८—०		
६ नंदिचूर्णि हारिभद्रीयवृत्ति	१—४—०	१२ वंदारुवृत्ति	१—४—०		

मलधारीयश्रीहेमचन्द्राचार्यप्रणीतायाः

उपदेशमालापराख्यायाः पुष्पमालाया अनुक्रमः

इति दानधर्मः

इति शीलधर्मः

इति तपोधर्मः

इति शीलधर्मः

इति तपोधर्मः

इति भवविरागद्वारं

इति विनयद्वारम्

इति प्रकरणोपसंहारः

पुष्पमालागतानां दृष्टांतानां सूचना ।

४७६	द्विजवरदृष्टान्तः	मदे
४८०	वसुमतीदृष्टान्तः	मायायां
४८९	कपिलोदाहरणं	लोभे
४९३	क्षुल्लकोदाहरणं (आषाढभूतिः)	लोभे
५०२	लक्ष्मीधरादयः	कामरागादौ
५२२	चौरदृष्टान्तः	असारणे
५२५	गंगानिरीक्षकः	विनये
५२६	पंथकसाधुः	गुरुसेवायां
५३१	कूलवालकः	कुलवासत्यागे
५४२	आर्द्रककुमारः	अनालोचने
५५२	इलापुत्रः	अनालोचने
५६३	चुलनी	मातृप्रेमवैरस्ये
५६४	कनकरथः	पितृप्रेमवैरस्ये
५६८	भरतनृपः	भ्रातृप्रेमवैरस्ये

५७२	सूर्यकान्ता	पत्नीप्रेमवैरस्ये
५७८	कूणिककथा	पुत्रप्रेमवैरस्ये
५८५	माकन्दीपुत्रौ	विषयेषु
५९८	सिंहरथदृष्टान्तः	विनये
६१०	धनदसुतः	वैयावृत्त्ये
६१९	सुभद्रा	गृहिवैयावृत्त्यदोषे
६२८	त्रिदण्ड्यादयः	नमस्कारफले
६३१	अरहन्नकः	स्त्रीसंसर्गे
६४३	संकाशः	चैत्यद्रव्यनाशे
६४७	सोमाद्विजवरौ	संसर्गे
६५८	क्षपककुन्तलासूरयः	परदोषोक्तौ
६६२	शुकमिथुनं	पुष्पपूजायां
६६४	विमलादयः	गन्धादिषु
६६८	धनमित्रः	धर्मस्थैर्ये
६९५	समरनृपः	पदमात्रफले

ग्रन्थविषयाणां कोष्ठकं ।

- धर्मः
  - दानं
    - अभयः १
    - ज्ञानं २
    - धर्मोपग्रहः ३
  - शीलं ४
  - तपः
  - भावः

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०

- सम्यक्त्वं ६
  - ७
    - लक्षणं
    - उत्पत्तिः
    - स्वामी
    - गुणः
    - भेदाः
    - अतिचारः
    - लिंगं

- चरणविशुद्धिः ७
  - ८
    - स्वरूपं
    - अर्हः
    - भेदाः
      - देशतः
      - सर्वतः
    - विधिः
    - उत्सर्गापवादौ
    - फलं

इन्द्रियजयः ८

भेदाः | स्वामिनः | संस्थानानि | प्रमाणं | विषयाः | विपाकः

कषायजयः ९

स्वरूपं | भेदाः | कालः | गतिः | विपाकः | रागद्वेषता

गुरुकुलवासः १०

गुरुः | शिष्यः | करणे गुणाः | अकरणे दोषाः

आलोचना ११

आलोचना | आलोचकः | आलोचयितव्यं | आलोचनाविधिः | अनालोचनादोषः | आलोचनागुणाः

भवविरागः १२

लक्ष्मीः | प्रेम | विषयाः | देहः

१३ विनयः | १४ वैयावृत्त्यं | १५ स्वाध्यायः | १६ अनायतनवर्जनं | १७ परिवादनिवृत्तिः | १८ धर्मस्थैर्य | १९ परिज्ञानं | २० प्रकरणोपसंहारः

अन्तरंगघटना—

चर्चास्थानानि—

पुष्पमालावृत्तिसाक्षिश्लोकादि

६५ सर्वत्र शुचयो धाराः
,, गुणसुट्ठियस्स वयणं
,, सावज्जणवज्जाणं
,, संसारदुक्खमहणो
,, जो नवि वट्टइ रागे
,, अग्गीयादाइण्णे
,, इहरा सपरुवघाओ
,, संविग्गभावियाणं
,, आवियाणियपत्थावं
१८५ स्वभावो ब्रह्मचारित्वं
२२५ तित्थयरो चउनाणी
२२६ किं पुण अवसेसेहिं
,, सो हु तवो कायव्वो
२८२ कत्थइ मइदोव्वल्लेण हेऊदाहरणासंभ.

२८३ वण्णाइमेत्ततुल्लो०
अह सेसाविहु धम्मा
२८५ नरविबुहेसरसुक्खं , नारयातिरियनरा-
मर. पयईय व कम्माणं. दट्ठूण पाणि-
निवहं० मन्नइ तमेव सच्चं०
२८७ औचित्यक्रमवेदिन० जिणवयणं-
जणतणुइय० यूनो वैदग्ध्यवतः०गुण-
जीवितनिर्मुक्तो० सव्वेहिंपि जिणेहिं
२८८सुट्ठुवि सम्मद्दिट्ठो०सव्वाओऽवि गईओ.
दंसणपक्खो सावय०
२९० जइधम्मस्सऽसमत्थे
२९२न मारयामीतिकृत.मृत्योरभावान्नियमो-
ऽस्ति०
२९३ सहसब्भक्खाणाई

२९४ चौरश्चौरापको मन्त्री
२९६ परदारवज्जिणो पंच
२९७ आहाकम्मनिमंतण०
२९७ खेत्ताइहिरण्णाई
३०३ कइया वच्चइ सत्थो
३०४ सावज्जजोगंपरिवज्जण० सामाइयंमि
उ कए
३०५ सामइयं काऊणं
३०६ तिथिः पर्वोत्सवाः सर्वे
३१० सम्मत्तंमि उ लद्धे
३२४ ज्ञानपालिपरिक्षिप्ते० ध्यानाग्नौ जीव-
कुंडस्थे० कषायपशुभिर्दुष्टैः० छिन्धि-
तृष्णालतागुल्मं. प्राणिघातात्तु यो धर्म.
३२८ धर्मात्मा पंडितो ज्ञेयः, गच्छत-

स्तिष्ठतो वाऽपि० मर्त्तव्यमिति यद्दुःखं०वरमेकस्य सत्त्वस्य०सत्यं सत्यं पुनः सत्यं

३६३ जायमानो हरेद्भार्यां० अपुत्रस्य गतिर्नास्ति

३६४सद्यः पतति मांसेन.ऋतुकालमतिकाम्य ऋतुकाले व्यतिक्रान्ते० हस्तिन्यामचलो जातः० कठिनात् कठिनो जातः. रेणुकाज्जनयेद्रामं० विश्वामित्रं च चण्डाली० ब्राह्मणो वदनादासीद्०

३६५ आरंभे वर्त्तमानस्य०तपसाऽपि तु विप्रत्वं० कृषिवाणिज्यगोरक्षां० संवत्सरेण यत् पापं० एकवर्णमिदं सर्वं० दानशीलतपोबलः० ब्राह्मणो ब्रह्मचर्येण० सत्यं ब्रह्म तपो ब्रह्म० शूद्रोऽपि शीलसंपन्नः० पंचेन्द्रियबलं घोरं०तस्मादकारणं जातिः०

३६६ धारय चतुरो वेदान्० खरो द्वादश जन्मानि०

३६७ पढमंमि सव्वजीवा

३९६ संकिण्णावराहपओ० हट्ठाठाणठिओविहु०कुणमाणोऽवि य कडणं०पेसविया पचन्तं०ओसक्कंते दट्ठुं कुणइ वयं घणहेउं० गच्छस्स रक्खणट्ठा०वायाए कम्मुणा उ० दंसणनाणचरित्ते०

४०६ सव्वाणं जीवाणंपियणं

४११ आलंबणाण भरिओ

४१९ अहो ध्यानस्य माहात्म्यं

४२२ यस्य बुद्धिर्न लिप्येत

४२२ गोयरग्गप्पविट्ठो उ०तिण्हमभयरागस्स

४२७ देवलोयसमाणो

४३५ रुद्रादेस्तुलनं स्वकंठ०

४५९ सक्तः शब्दे हरिणः० पंचसु सक्ताः पंचविनष्टाः

४७७ यद्यभूत् सर्वशास्त्राणां

५२३ आयरियउ० गणं संगि०

५२४ अवलोयणं दिसाणं

६३२ गीयत्थो य विहारो

६३५ गुरुमूलेऽवि वसंता

६०१ सामाइयसंजयाणं

इति पुष्पमाला साक्षिण :

मलधारिश्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरप्रणीता

स्वोपज्ञा पुष्पमाला उपदेशमालापराभिधाना.

येन प्रबोधपरिनिर्म्मितवाग्वरत्रां, क्षिप्त्वोद्धृतानि भुवनानि भवान्धकूपात् ।
निःशेषनाकिविभुवन्दितपादपद्मो, भूयात् ममाशुभभिदे स युगादिदेवः ॥ १ ॥
ज्ञेयार्ण्णवं सुरवरैरिव यैः समन्तात्, सद्बोधमन्दरमथा प्रविमथ्य लब्धः ।
जीवादितत्त्ववररत्नचयो भवन्तु, ते वः श्रिये विजयिनो जिनवीरपादाः ॥ २ ॥
दर्प्पोद्धुरस्मरतिरस्करणप्रवीणा, विश्वत्रयप्रथितनिर्म्मलकीर्त्तिभाजः ।
शेषा अपि प्रविकिरंतु जिना रजो वः, सर्वामरप्रणतपावनपादपद्माः ॥ ३ ॥
वंदे पादद्वितयं भक्त्या श्रीगौतमादिसूरीणाम् । निःशेषशास्त्रगङ्गाप्रवाहहिमवद्गिरिनिभानाम् ॥ ४ ॥

पारं यस्याः प्रसादेन, देहिनः श्रुतनीरधेः । गच्छन्ति तां जगद्वन्द्यां, प्रणौमि श्रुतदेवताम् ॥ ५ ॥
अस्मादृशोऽपि सञ्जातः, परेषां किल बोधकः । यत्प्रभावेन तान् वन्दे, स्वगुरूंस्तु विशेषतः ॥ ६ ॥
इत्थं कृतनमस्कारो, नमस्कार्येषु वस्तुषु । प्रवक्ष्याम्यस्तविघ्नोऽर्थं, प्रस्तुतं श्रुतनिश्रया ॥ ७ ॥
अन्तरङ्गार्थगर्भं च, यत्किञ्चिदिह वक्ष्यते । तत्रोपमितिग्रन्थोक्ता, दृश्या सर्वाऽपि भावना ॥ ८ ॥

इह शिष्टाः क्वचिदिष्टे वस्तुनि प्रवर्तमाना विघ्नविनायकोपशान्तये शिष्टसमयपरिपालनार्थं चाभीष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं प्रवर्त्तन्ते, अतोऽयमप्युपदेशमालाप्रकरणकर्त्ता तन्मार्गमनुवर्त्तमान आदावेवाभीष्टदेवतानमस्कारमाह—

सिद्धमकम्ममविग्गहमकलंकमसंगमक्खयं धीरं । पणमामि सुगइपच्चलपरमत्थपयासणं वीरं ॥ १ ॥

प्रणमामि 'वीरं' चरमतीर्थाधिपतिमिति क्रिया, कथंभूतमित्याह–'सिद्धं' निष्ठितसमस्तप्रयोजनजालं, सिद्धश्च येन (शिल्प) सिद्धादिरपि भवति ततस्तद्व्यवच्छेदार्थमाह–'अकम्माणं' त्रुटितनिःशेषकर्म्मबन्धनं, अकर्म्मा च सशरीरोऽपीश्वरादिः कैश्चिदभ्युपगम्यते तन्निरासार्थमाह-' अविग्रहं ' अविद्यमानसमस्तशरीरं, अविग्रहोऽपि मुक्तावस्थायां अनन्तरमनुष्यजन्मन्यार्द्रककुमारनन्दिषेणादिर्वक्ष्यमाणन्यायेन सकलङ्कोऽपि भवत्यतस्तदपनोदार्थमाह-' अकलंकं ' अविद्यमानव्रतलोपादिसमस्तकलङ्कं, मुक्तेः प्रागप्यनन्तरमनुष्यजन्मनि वचनीयतालेशेनाप्यदूषितमित्यर्थः, अकलङ्कश्च सपरिग्रहोऽपि स्याद् अत आह-'असंगं' परित्यक्तसबाह्याभ्यन्तरनिःशेषपरिग्रहजातमित्यर्थः, तथा'अक्षयं' अपरिक्षीणमुक्तिपर्यायं, पुनः संसारप्रत्यावृत्तिरहितमितियावत्, इष्यते च सौगतैर्मुक्तिप्राप्तस्यापि स्वशास्तुस्तीर्थपराभवादिकारणात् पुनरपि संसारे प्रत्यावृत्तिः, तथा च तद्वचनम्-"ज्ञानिनो धर्म्मतीर्थस्य,

कर्त्तारः परमं पदम् । गत्वा भूयो निवर्त्तन्ते, भुवं तीर्थनिकारत ॥१॥" इति, तदनेन विशेषणेन तद्व्यवच्छेदो द्रष्टव्यः, अक्षीणमुक्तिपर्यायस्यापि 'नवानामात्मगुणानामत्यन्तोच्छेदो मुक्ति' रिति वचनात् कैश्चित् प्रयत्नाभावो ज्ञानाभावश्चेष्यते तद्व्यवच्छेदार्थमाह- 'वीर' मिति, अकरणवीर्येणानन्तवीर्यं, सर्वथा निष्प्रयत्नस्य केवलज्ञानकेवलदर्शनव्यापाराय स्थित्यादिक्रिया नोपपद्येरन्निति भावः, तथा (धीरं-परिषहाक्षोभ्यधैर्यवन्तं) धीः सकलावरणकलङ्कविप्रमुक्ता समस्तवस्त्ववबोधशक्तिः तया राजत इति धीरस्तमित्येवमप्यावृत्त्या व्याख्यायते, सर्वथा ज्ञानाभावे मुक्त्यवाप्तिर्व्यसनापत्तिरेव स्यात्, संसारावस्थाभाविज्ञानमात्रस्यापि निवृत्तौ जडकाष्ठादिरूपतापत्तेः, एवं च मुक्त्यर्थं यत्नमपि न कश्चित् कुर्यात्, न हि कश्चित् प्रेक्षापूर्वकारी स्वगुणापकर्षार्थमाचेष्टते, अपितु तदुत्कर्षार्थमेवेत्यलं विस्तरेण । पुनः कथम्भूतमित्याह—सुदेवत्वसुमानुषत्वसिद्धिलक्षणा शोभना गतिस्तद्विषये प्रत्यलाः-समर्थाः परमाः-तीर्थिकपरिकल्पितयुक्तिविकलप्रकृतिपुरुषादिपदार्थेभ्यो व्यावृत्तत्वेन प्रकृष्टा ये ज्ञानादयो जीवादयो वाऽर्थास्तेषां प्रकाशनं-आविर्भावकं, अनेन परार्थसम्पत्तिर्भगवतो दर्शिता, न हि भव्यजन्तूनां सुगतिप्रापणसमर्थप्रकृष्टार्थप्रकटनमन्तरेणापरैव काचित्परोपकारकरणे संपत्तिः, उक्तं च-" रागादिक्लेशगणनादनन्तदुःखप्रदाद्विमोचयति। यः सदुपदेशदानादुपकारी कोऽपरस्तत्समा॥ १ ॥" दिति, सिद्धादिपदैस्तु यथासम्भवं स्वार्थसम्पत्तिरुक्ता, असङ्गादिपदैस्तु तदुपायः, परार्थसम्पत्तेस्तु स्वार्थसम्पत्तिरेवोपायतया दर्शिता अवगन्तव्या, असिद्धस्वार्थस्य परार्थकरणासमर्थत्वाद्, उक्तं च--" गुणसुट्ठिओ चिय परं ठावेइ गुणेसु सुप्पसिद्धमिणं । न हि वुज्झंतो सोएण अप्पणा तारए अण्णं ॥ १ ॥ " इति गाथार्थः ॥

इह च ' लद्धूण माणुसत्तं कहंचि अइदुल्लहं भवसमुद्दे । धीरपुरिसाणुचिन्ने परोवयारम्मि जइयव्वं ॥ १ ॥ जम्हा तित्थयरावि

हु संसारसमुद्दतीरपत्तावि । अन्नेसिं उवयारं कुणंति उवएसदाणेण ॥ २ ॥ ता तेसिं धीराणं मग्गं सरिऊण निययसत्तीए । उवएसदाणओ च्चिय परोवयारेसु उज्जमह ॥ ३ ॥ धम्मत्थकामविसओ सो उवएसो तिहावि संभवइ । किंतु परहियरएहिं धम्मुवएसंमि जइयव्वं ॥ ४ ॥ जं भवदुहवोच्छेओ कायव्वो पाणिणं हियत्थीहिं । पायं च अत्थकामा मूलं च्चिय दुक्खलक्खाणं ॥ ५ ॥ अविमण्णिऊण य गुरुं सयमेव फुरंति अत्थकामेसु । मूढाणं बुद्धीओ अणाइभवभावणवसाओ ॥ ६ ॥ रागाइदोसजलणो निच्चं पज्जलइ जंतुहियएसु । कामत्थेसुवएसजहुईएँ सो वड्ढए अहियं ॥ ७ ॥ कामत्थेसुवएसं जइ दिंति गुरूवि तो इमं जायं । उम्माहिया य बाला अण्णं लवियं मऊरेण ॥ ८ ॥ तम्हा कामत्थकहं खयंमि खारोवमं न कुव्वंति । महरिसिणो इय मुणिउं सूरी जंतूण हियनिरओ ॥ ९ ॥ जिणपवयणदिट्ठाणं विसुद्धदाणाइधम्मविसयाणं । उवएसाणं मालं विरइउकामो इमं आह ॥ १० ॥

जिणवयणकाणणाओ चिणिऊण सुवन्नमसरिसगुणड्ढं । उवएसमालमेयं रएमि वरकुसुममालं व ॥ २ ॥

उपदेशनानि उपदेशा-विशिष्टवाक्प्रवृत्तिविशेषाः उपदिश्यन्त इति वा उपदेशाः, ते चेह पूर्वोक्तकारणाद्धर्म्मविषया द्रष्टव्याः तेषां माला-विशिष्टानुपूर्व्यव्यवस्थापनारूपा तां **'रचयामि'** करोम्यहमिति सण्टङ्कः, एतां हृदि विपरिवर्त्तमानाम्, अन्तस्तत्त्वगृहीतामित्यर्थः, कामिव ?, **वरकुसुममालामिव**, किं कृत्वेत्याह-' **चिणिऊण** ' चित्वा, सङ्गृह्येत्यर्थः, अन्येषामश्रुतत्वादुपदेशानिति गम्यते, कुतः सङ्गृह्येत्याह-जिनवचनमेव काननं-नगरसमीपवर्त्ति वनं तस्मात्, कथंभूतामित्याह--शोभना वर्णा अकारादयो यस्यां सा सुवर्णा तां, तथा ' **असदृशां** ' अनन्यतुल्यां, मुक्तिप्रापकत्वेन सर्वगुणप्रधानभूतां इत्यर्थः, ' **गुणाः** ' ज्ञानादयस्तैरेव आढ्या-परिपूर्णा तां, कुसुममालापक्षे तु वर्णः श्वेतादिः गुणाः सूत्रतन्तव इति मन्तव्यं, समासविधिस्तु तथैव, इदमुक्तं भवति-यथा कश्चिन्

मालाकारः कुतश्चित् काननात् कुसुमानि सङ्गृह्य सुवर्णामसदृशगुणाढ्यां वरां कुसुममालां रचयति तथा अहमपि जिनवचनादुपदेशान् सङ्गृह्य यथोक्तामुपदेशमालां रचयामीति, अत्र चोपदेशमालां रचयामीत्यभिधेयनिर्देशः कृतः, उपदेशपद्धतेरेवात्र शास्त्रेऽभिधास्यमानत्वात्, प्रयोजनं तु प्रकरणकर्तृश्रोत्रोः प्रत्येकमनन्तरपरम्परभेदभिन्नं चिन्तनीयं, तत्र प्रकरणकर्त्तुरनन्तरं सत्त्वानुग्रहः प्रयोजनं, श्रोतुश्च दानादिधर्म्मपरिज्ञानं, परम्परं तु द्वयोरपि निःश्रेयसाधिगतिरेव प्रयोजनं, इदं च सूत्रे साक्षादनुक्तमपि सुप्रतीतत्वाद्गम्यत एव, धर्म्मोपदेशाभिधायकं हि प्रस्तुतशास्त्रं, धर्म्मोपदेशैश्च यथोक्तप्रयोजनसिद्धिर्भवतीति बालानामपि प्रतीतमेव, प्रस्तुतं शास्त्रमुपायो यथोक्तं प्रयोजनं तूपेयमित्युपायोपेयलक्षणः सम्बन्धोऽपि गम्यत एव, मङ्गलं तु भुवनगुरुनमस्करणादाद्यगाथायामेव दर्शितं, एवं च समस्तशास्त्रकाराणां प्रवृत्तिरनुश्रिता भवति, उक्तञ्च–" संबंधऽभिधेयपओयणाइं तह मंगलं च सत्थंमि। सीसपवित्तिनिमित्तं निव्विग्घत्थं च चिंतिज्जा ॥ १ ॥ " इति गाथार्थः ॥ अत्राह–ननु धर्मोपदेशा इह भवता दातुमभिप्रेताः, तत्र भोगविघ्नकारित्वादादावेवास्माकं धर्म्मेणैव न किञ्चित् प्रयोजनं, किं तदुपदेशैः ?, तस्माद्यथाप्राप्तान् भोगानेव तावदुपभुञ्जामहि, धर्म्मं त्वग्रेतनभवेऽपि करिष्यामः, न हि मनुष्यत्वं जिनधर्म्मो वा प्रतिभवं न लप्स्यत इत्याशङ्क्य मनुष्यत्वजिनधर्म्मयोरेव तावदतिदुर्लभत्वमाह-

रयणायरपब्भट्टं रयणं च सुदुल्लहं मणुयजम्मं । तत्थवि रोरस्स निहिव्व दुल्लहो होइ जिणधम्मो ॥३॥

रत्नाकरः-समुद्रस्तत्र प्रभ्रष्टं-कस्यापि हस्तात्पतितं ' रत्नं ' कर्केतनपद्मरागादिकं सुदुर्लभमेव जन्तूनां, मनुजेषु जन्म सुष्ठु-अतिशयेन दुर्लभम्, इह चागमे जीवानां दशभिर्दृष्टान्तैर्मनुष्यजन्म नितरां दुरवापतया प्रतिपादितं, अयं चेह रत्नदृष्टान्तस्तेषां सूचकत्वमात्रतयैवावगन्तव्यः, ते चामी दृष्टान्ताः -" चोल्लग १ पासग २ धन्ने३ जूए४ रयणे य५ सुमिण ६ चक्के ७ य । चम्म ८

जुए ९ परमाणू १० दस दिट्ठंता मणुयलंभे ॥१॥ ” तत्र ‘ चोल्लको ’ देशीभाषया भोजनमुच्यते, तद्दृष्टान्तस्तावत् सङ्क्षेपतोऽभिधीयते,—

समसुहसुहिओ समदुक्खदुक्खिओ बंभदत्तचाक्किस्स । बालसमयंमि आसी मित्तो धिज्जाइओ एक्को ॥ १ ॥ भणिओ य तेण एसो लहेमि रज्जं जया अहं तुमए । आगंतव्वं तइया करेमि जेणोचियं तुज्झ ॥२॥ रज्जऽहिसेए पत्तो तुरियं सो बंभदत्तचक्किस्स । रंकत्तणेण नवरं न य रायाणं लहइ दट्ठुं ॥ ३ ॥ उक्करुडाइगयाणं उवाहणाणं अईवजिण्णाणं । तो मालं वंसग्गे संठविऊणं सबुद्धीए ॥ ४ ॥ बाहिनिग्गयस्स रण्णो मज्झे धयवाहयाण परिभमइ । किंपि अउव्वंति चिरं पिच्छंतेणं परिण्णाओ ॥ ५ ॥ तो करिणो ओयरिउं अवगूढो सायरं नरिंदेण । अइपसरियावि लच्छी गरुयाण मणं ण तरलेइ ॥ ६ ॥ भणिओ भणसु महायस ! जं मग्गसि अज्ज देमि तं तुज्झ । पडिवन्नपालणं चिय अहवा जीवं सुपुरिसाण ॥ ७ ॥ नियथघरा आढत्तं सव्वेसुवि गामनगरगेहेसु । भारहवासे नरवर ! भणइ महं भोयणं देसु ॥ ८ ॥ अइतुच्छमिणं मग्गसु अण्णं रयणाइयं ममं विप्प ! । अन्नं च निच्छइ इमो पुणरुत्तं भण्णमाणोऽवि ॥९॥ तो चिंतइ नरनाहो पिच्छ अहो भोयणंमि दियगिद्धी । अहवा विउलंपि जलं जीहाए मंडलो लिहइ ॥१०॥ तो पडिवन्नं रन्ना एयं भुंजाविउं नियथगेहे । पढमदिणे दीणारो दिण्णो वत्थाण जुयलं च ॥ ११ ॥ पडिगेहं भुंजावइ इति सो नियथाउएण गेहाणं । एक्कनयरेऽवि अंतं न जाइ किं पुण भरहवासे ? ॥ १२ ॥ अवि सोवि कहवि अंतं पावइ सयलस्स भरहवासस्स । न य माणुसाउ भट्ठो जीवो मणुयत्तणं लहइ ॥१३॥१॥ ‘पासग’ त्ति पाशका-द्यूतकारोपकरणविशेषरूपा लोकप्रतीता एव, तद्दृष्टान्तो यथा—“ दव्वोवचयनिमित्तं भंडारे चंदगुत्तनरवइणो । चाणक्केणं पुरिसो एक्को सिक्खाविओ रमिउं ॥ १ ॥ वरदि-

न्नपासएहिं सो लोगं भणइ जो ममं जिणइ । दीणाराणं थालं देमि अहं तस्स मज्झं तु ॥ २ ॥ एक्कोच्चिय दीणारो जित्ते तुब्भेहिं एत्थ दायव्वो । एवं लोभेण हओ तेण समं रमइ सव्वजणो ॥ ३ ॥ वरदिन्नपासएहिं रममाणं तं जिणिज्ज किं कोई ? । अवि सोवि जिप्पइ पुणो न य लब्भइ माणुसं जम्मं ॥४॥२॥ 'धान्यं' तिलादि, तदुदाहरणं यथा—तिलमुग्गमासमाईणि जाणि धन्नाणि भरहवासंमि । सयलाइं पिंडियाइं ताइमसब्भावठवणाए ॥ १ ॥ मज्झे य सरिसवाणं पत्थो खित्तो अईव घोलेउं । सोहेइ जुण्णथेरी पुणोऽवि सरिसवगहणहेउं ॥२॥ किं एवं गिण्हंती पत्थं पूरिज्ज सरिसवाणेसा? । एवंपि होज्ज देवयवसेण न पुणोवि मणुयत्तं॥३॥३॥ द्यूतोदाहरणं यथा—थेरं जियसत्तुनिवं रज्जत्थी इच्छए सुओ हंतुं । जं विसयतिसाईहिं जीवा न गणंति वयणिज्जं ॥ १ ॥ कहियं च मंतिणा तं निवस्स तेणावि अभिहिओ पुत्तो । अम्ह कुले जो रज्जं इच्छइ सिग्घं कमेण विणा ॥२॥ सो खिल्लिऊण जूयं गिण्हइ जिणिऊण ता मए सद्धिं । जूयं रमसु इमंपिहु पडिवन्नं तेण कुमरेण॥३॥खंभसयसन्निविट्ठा अत्थाणसभा य अत्थि नरवइणो । सयमट्ठहियं एक्किक्कयंमि खंभंमि अंसाणं । ४ ॥ तत्थ य सुयस्स दाओ एक्को सेसा निवस्स सव्वेऽवि । अट्ठोत्तरसयवारा एक्किक्कं अंसिअं जिणिउं ॥५॥ रज्जं च पावियव्वं सुएण एयं च कत्थ संभवइ? । एवंपि होज्ज देवयवसेण कत्तो उ मणुयत्तं? ॥६॥४॥

रत्नदृष्टान्तो यथा—थेरवणियस्स कस्सइ गिहंमि रयणाइं संति विविहाइं । सो वसइ जत्थ नयरे तत्थ पुणो ऊसवदिणेसु ॥ १ ॥ जावइयाओ गेहम्मि जस्स दविणस्स होंति कोडीओ । सो तावइयाउ तहिं उब्भइ सगिहे पडागाओ ॥ २ ॥ थेरवणिओ न उब्भइ जम्हा दविणस्स न मुणए संखं । तम्मि य अन्नत्थ गए पुत्तेहिं सव्वरयणाइं ॥ ३ ॥ मुल्लेणं दिन्नाइं नाणादेसागयाण वणियाणं । इच्छंतएहिं सगिहे दविणपडागाउ उब्भाविआ ॥ ४ ॥ परिथोवमुल्लकारणवसेण थेरो उ आगओ कुविओ । कलहंतो

भणइ सुए सिग्घं आणेह रयणाइं ॥ ५ ॥ तो संभंता पुत्ता रयणाहरणाय निग्गया तुरियं । दिन्नाइं जेसिं तेवि हु नाणादेसंतरेसु गया ॥ ६ ॥ एवं गवेसियाइं कत्तो लब्भंति ताइं रयणाइं ? । अवि ताइंपि लभेज्जा कहमवि मणुयत्तणं न उण ? ॥ ७ ॥ ५ ॥

स्वप्ननिदर्शनं यथा—दोहिं कप्पडिएहिं सुमिणे संपुण्णमंडलो चंदो । दिट्ठो मुहे विसंतो कहिओ एक्केण मुक्खाणं ॥ १ ॥ तेहिं अबुहत्तणेणं भणियं भिक्खाइ अज्ज पाविहिसि । पुण्णं मंडगमेगं लद्धो तेणावि तह चेव ॥२॥ बीएण ण्हाइऊणं फलपुप्फकरेण कस्सइ बुहस्स । कहिओ सुमिणो तेणवि सत्तादिणब्भंतरे रज्जं ॥३॥ निद्दिट्ठं तस्स तहिं नयरे राया मओ य सुयरहिओ । तुरगाइ-दिव्वेहि य सो अहिसित्तो तहिं राया ॥ ४ ॥ कप्पडिएणं बीएण अवगओ एस वइयरो कहवि । परिचिंतियं च तेणं अहमवि विबुहाण साहिस्सं ॥ ५ ॥ अण्णसमयंमि सुमिणं लहिउं तं चेव चिंतिऊणेवं । भोत्तूण य पउरदहिं सुत्तो तस्सुमिणलाभत्थं ॥ ६ ॥ किं लब्भइ सो सुमिणो ? कहमवि अहवावि देवयवसेणं । लब्भइ सोऽवि कओ पुण जीवाण पुणोऽवि मणुयत्तं? ॥ ७ ॥ ६ ॥

अथ चक्रदृष्टान्तः, तद्यथा—चत्तारि दाहिणेणं वामावत्तं भमंति चत्तारि । पत्तेयं सव्वाइं बारसहिं अरेहिं जन्ताइं ॥ १ ॥ लोहमइयंमि खंभे चक्काइं अट्ठ ताण पुण उवरिं । अत्थि तिरिच्छं संठविय पुत्तलिया भमइ अणवरयं ॥ २ ॥ आकड्ढियकरवाला पुरिसा पासेसु हंतुमुज्जुत्ता । अन्ने य बहू अरिणो कुणंति उवसग्गसंघायं ॥ ३ ॥ एवं च ठिए तेसिं चक्काणं अंतरेण अपमत्तो । लक्खाभिमुहसरेणं दिट्ठीऍ अहोनिविट्ठाए ॥ ४ ॥ विंधिज्ज कोऽवि पुरिसो अइनिउणो पुत्तलियवामच्छिं । अइदुक्करं जहेयं तह दुलहं माणुसं जम्मं ॥ ५ ॥ ७ ॥

चर्म्मशब्देन महाजलाशयोपरिवर्ति प्रचुरमतिनिविडं सेवालमत्राभिप्रेतं, तद्दृष्टान्तो यथा—सेवालेणोणद्धे समंतओ उवलानिवहनि-

विडेण । जोयणलक्खपमाणे महादहे कच्छवो वसइ ॥ १ ॥ वाससए वाससए गयंमि गीवं पसारए सो य । अह अन्नया कहंचिय सेवाले निविडियं छिड्डं ॥ २ ॥ गीवं च पसारेंतो कोमुइयरयणीएँ कहवि सो तेण । पिक्खइ ससहरजुण्हाधवलं गयणंगणं सयलं ॥ ३ ॥ तं च अउव्वं दट्ठुं विम्हइओ नेहमूढहियओ य । तो निग्गओ सयं चिय किन्तु गओ सयणपासंमि ॥ ४ ॥ एह अउव्वं दाएमि तुम्ह एवं भणित्तु सयणेहिं । सहिओ जावागच्छइ ताव तयं पिच्छइ न छिड्डं ॥ ५ ॥ विउलो महादहो सो भग्गं छिड्डं च होज्ज पवणेण । तो कत्तो लहइ इमो तं सव्वत्तो भमंतोवि ॥ ६ ॥ पच्छा कलुणं पलवइ अप्पाणं निंदए सिणेहत्तं । पच्छायावपरद्धो उव्विग्गो भमइ सव्वत्थ ॥ ७ ॥ इय हारिऊण जीवा मणुयत्तं सयणनेहपडिबद्धा । विलवंति दुग्गइगया न लहइ पुणोवि तं कहवि ॥८॥८॥ युगं-गंत्र्युपकरणं प्रतीतं, तदुदाहरणं यथा-जलहिस्स पच्छिमंते समिला खित्ता जुगं तु पुव्वम्मि । परिभममाणीवि इमा किं पावइ कहवि जुगछिड्डं? ॥ १ ॥ सा चंडवायवीईणोल्लिया अवि लभिज्ज जुगछिड्डं । न य माणुसाउ भट्ठो जीवो पडिमाणुसं लहइ ॥२॥ अथ परमाणुदृष्टान्तः, तद्यथा-खंभो महप्पमाणो देवेणं चुण्णिऊण खंडाइं । परमाणुमित्तयाइं काउं नलियाए पक्खित्तो ॥ १ ॥ चडिऊण मेरुसिहरे फूमित्ता सो दिसासु पक्खित्तो । किं कोइ कुव्वइ पुणो तेहिं चिय पुग्गलेहि तयं ? ॥ २ ॥ देवाइसन्निहाणा कहमवि जइ सोवि तीरए काउं। अकयसुकएहिं तहवि हु न लब्भए माणुसं जम्मं॥३॥१०॥ एवमेते मनुष्यत्वदुर्लभताप्रतिपादनपराः समयप्रसिद्धा दश दृष्टान्ताः, ननु कथमित्थं मनुष्यजन्मातिदुर्लभं सम्प्रतिपाद्यते?, उच्यते, समाकर्णय कारणं, अव्ववहारनिओएसु ताव चिट्ठंति जंतुणो सव्वे । पढमं अणंतपोग्गलपरियट्टे थावरत्तेण ॥ १ ॥ तत्तो विणिग्गयाविहु ववहारवणस्सइम्मि निवसंति । कालमणंतपमाणं अणंतकायाइभावेणं ॥ २ ॥ तत्तोवि समुव्वट्टा पुढविजलानलसमीरमज्झंमि । असंखोस-

प्पिणिओसप्पिणी निवसंति पत्तेयं ॥ ३ ॥ संखिज्जं पुण कालं वसंति विगलिंदिएसु पत्तेयं । एवं पुणो पुणो च्चिय भमंति ववहाररासिम्मि ॥ ४ ॥ इय केई भमिऊणं पणिंदितिरियत्तणंपि पावंति । तत्तो कहमवि मणुयत्तणंपि इय दुल्लहं एयं ॥ ५ ॥ तदलमतिविस्तरेण, प्रकृतमुच्यते, तदेकं तावन् मनुजजन्म दुर्लभं, तत्रापि लब्धे रोरस्य-अतीव निष्पुण्यकप्राणिविशेषस्य यथा रत्नादीनां निधिर्दुरवापः तथा जीवस्य जिनधर्म्मोऽतीव दुर्लभो भवति, यतो लब्धेऽपि मनुष्यभवे प्रायो विशिष्टक्षेत्रजातिकुलरूपारोग्यायुर्बुद्ध्यादिसामग्रीसद्भाव एवासौ परिपूर्णः प्राप्यते, एतस्यां च सामग्र्यामेकैकमङ्गमपि दुरवापं, आह च भाष्यकारः-" दसहिं उदाहरणेहिं दुलहं मणुयत्तणं जहा भणियं । तह जाइकुलाईणिवि दसदिट्ठंतेहिं दुलहाइं ॥ १ ॥ एत्थं पुव्वं पुव्वं लद्धुंपि तदुत्तरं पुणो दुलहं । जं माणुस्साईणं सुदुल्लहो तेण जिणधम्मो ॥ २ ॥" इति कथमुच्यते भवता न हि 'मनुष्यत्वं जिनधर्म्मो वा प्रतिभवं न लप्स्यत' इति?, दुर्लभमेवेदमिति गाथार्थः ॥ ननु यद्युक्तन्यायान् मनुजत्वजिनधर्म्मौ दुर्लभौ तर्हि तदवाप्तौ किमस्माभिः कर्त्तव्यमित्याह—

तं चेव दिव्वपरिणइवसेण कहकहवि पाविउं पवरं । जइयव्वं इत्थ सया सिवसुहसंपत्तिमूलंमि ॥ ४ ॥

तं च-अनन्तरप्रक्रान्तं मनुष्यजन्मान्वितं जिनधर्म्मं दैवं प्रस्तावान्मनुजत्वजिनधर्म्मप्राप्त्यनुकूलमेवेह कर्म्म गृह्यते तस्य परिणतिः-विपाकावस्था तद्वशेन, कथंकथमपि-महता कष्टेन, प्राप्य-लब्ध्वा, प्रवरं-प्रधानं यतितव्यम्-सादरैर्भवितव्यम्, क्वेत्याह-' इत्थे '-ति, 'तं चेव' त्ति पदोपात्त एवकारोऽत्र योज्यते, ततश्चेदमुक्तं भवति-कथमप्यनुकूलकर्म्मपरिणतिवशेन तं मनुष्यजन्मान्वितं प्रवरं जिनधर्म्मं प्राप्य प्रमादबहुलतां परित्यज्य सदैतस्मिन्नेव जिनधर्म्मे यतितव्यम्, कथंभूते इत्याह—'सिवसुखसंपत्तिमूले' हेतुभावेन

चेदं विशेषणं द्रष्टव्यं, मोक्षसुखप्राप्तिकारणत्वात्तत्रैव यतितव्यं, नान्यत्रेति भाव इति गाथार्थः॥ जिनधर्म्मश्च दानशीलतपोभावनाभेदात् चतुर्द्धा, दानं अभयप्रदानज्ञानदानोपष्टम्भदानभेदात् त्रिविधं, तत्रोपपत्तिपूर्वकं प्रथममेवाभयप्रदानोपदेशमभिधित्सुराह—

सो य अहिंसामूलो धम्मो जियरायदोसमोहेहिं । भणिओ जिणेहिं तम्हा सविसेसं तीएँ जइयव्वं ॥५॥

स चानन्तरोक्तो धर्म्मो नष्टरागदोषाज्ञानैस्तीर्थकरैरहिंसामूलो-जीवदयामूल आख्यातः, तथा चाह-"धन्नाण रक्खणट्ठा कीरंति वइओ जह तहेवित्थ । पढमवयरक्खणट्ठा कीरंति वयाइं सेसाइं ॥१॥" यद्येवं ततः किमित्याह-तस्मात् सविशेषं तस्यामेव अहिंसायां यतितव्यं, इह चाभय १ माहिंसा २ जीवदया ३ वधनिवृत्ति ४ रित्येकार्था इत्यभयप्रदानोपदेशता सर्वत्र न विरुध्यत इति गाथार्थः ॥ नन्वहिंसायाः सकाशादपर एव कश्चिद्धर्म्मो गरीयान् भविष्यति ततस्तमेव करिष्यामः, किमहिंसयेत्याशङ्क्याह—

किं सुरगिरिणो गरुयं? जलनिहिणो किं व होज्ज गंभीरं?। किं गयणा उ विसालं? को व अहिंसासमो धम्मो ॥६॥

किं नाम सुरगिरेरपि सकाशाद् गुरुकं-बृहत्तरं वस्त्वस्ति?, किं वा जलनिधेरपि गम्भीरं?, गगनादपि किं विशालमस्ति ?, न किञ्चिदित्यर्थः, को वा अहिंसायाः समो धर्म्मः समस्ति ?, इदमुक्तं भवति-अहिंसया समोऽपि हन्तापरो धर्म्मो नास्ति, किं पुनरधिकः ?, तथा चान्यैरप्युक्तं-" नेह भूयस्तमो धर्म्मस्तस्मादन्योऽस्ति भूतले । प्राणिनां भयभीतानामभयं यत्प्रदीयते ॥ १ ॥ वरमेकस्य सत्त्वस्य, दत्ता ह्यभयदक्षिणा । न तु विप्रसहस्रेभ्यो, गोसहस्रमलंकृतम् ॥ २ ॥ कपिलानां सहस्रं तु, यो द्विजेभ्यः प्रयच्छति । एकस्य जीवितं दद्यात्, कलां नार्घति षोडशीम् ॥ ३ ॥ यो ददाति सहस्राणि, गवामश्वशतानि च । अभयं सर्वसत्त्वेभ्यस्तद्दानमतिरिच्यते ॥ ४ ॥ हेमधेनुधरादीनां, दातारः सुलभा भुवि । दुर्लभः पुरुषो लोके, यः प्राणिष्वभयप्रदः ॥५॥ महतामपि

दानानां, कालेन क्षीयते फलम् । भीताभयप्रदानस्य, क्षय एव न विद्यते ॥६॥ दत्तमिष्टं तपस्तप्तं, तीर्थसेवा तथा श्रुतं । सर्वाण्य-भयदानस्य, कलां नार्घन्ति षोडशीम् ॥७॥ एकतः क्रतवः सर्वे, समग्रवरदक्षिणाः । एकतो भयभीतस्य, प्राणिनः प्राणरक्षणम् ॥८॥ सर्वे वेदा न तत्कुर्युः, सर्वे यज्ञा यथोदिताः । सर्वतीर्थाभिषेकाश्च, यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥ ९ ॥ ” तस्मान्नाभीतिदानादभ्य-धिकोऽस्ति धर्म्म इति गाथार्थः ॥ किमित्यहिंसाभ्यधिको धर्म्मो नास्तीत्याह—

कल्लाणकोडिजणणी दुरंतदुरियारिवग्गणिट्ठवणी । संसारजलहितरणी एक्काच्चिय होइ जीवदया ॥ ७ ॥

कल्याणानि-मनोऽभिलषिताभीष्टविशिष्टानेकार्थप्राप्तिरूपाणि तेषां कोटयस्तासां ‘ जननी ’ समुत्पादयित्री, ‘ दुरन्तानि ’ अतिदारुणानि दुरितानि-शरीरमानसानेकदुःखरूपाणि तान्येवैकान्ताहितत्वेन अरयः–शत्रवस्तेषां वर्गः-सङ्घातस्तस्य निष्ठापनी-पर्यन्तकर्त्री, संसारजलधिस्तीर्यतेऽनयेति तरणी-महानौका, का पुनरित्थंभूतेत्याह-एकैव भवति जीवदया, नान्यत्, तस्मात् सैव समस्तधर्म्मेभ्यो गरीयसी इति गाथार्थः ॥ कल्याणकोटिजनकत्वमेव समर्थयन्नाह—

विउलं रज्जं रोगेहिं वज्जियं रूवमाउयं दीहं । अन्नंपि तन्न सोक्खं जं जीवदयाएँ न हु सज्झं ॥ ८ ॥

चक्रवर्त्यादिसम्बन्धि विपुलं-विस्तीर्णं राज्यं, तथा ‘ रोगैः ’ कुष्ठादिभिर्वर्जितं शरीरशोभात्मकं रूपं, तथाऽनुत्तरविमानादि सम्भवि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमादिकं दीर्घमायुः, सर्वमिदं जीवदयाया एव साध्यं, न केवलमिदमेव, किन्त्वन्यदपि सुखयतीति सुखं सुखमेव सौख्यं-इन्द्रोपेन्द्रपदादिकं मोक्षादिकं वा तन्नास्ति यज्जीवदयाया नैव साध्यमिति गाथार्थः ॥ ननु विपुलराज्यादिप्राप्ति-र्मोक्षप्राप्तिश्च किं जीवदयातः कस्यचित् सञ्जाता ? येन तत्साध्यं सर्वमिदमुच्यत इति, (संजातमि त्याह)—

देविंदचक्कवट्टित्तणाइं भोत्तूण सिवसुहमणंतं । पत्ता अणंतसत्ता अभयं दाऊण जीवाणं ॥ ९ ॥

देवेन्द्रचक्रवर्त्तित्वानि 'भुक्त्वा' अनुभूय 'शिवो' मोक्षस्तत्सुखमनन्तं प्राप्ता अनन्तेन कालेनानन्ता जीवाः, किं पुनरेक एव कश्चिद्भवता पृच्छ्यत इति भावः, किं कृत्वेत्याह–अभयं दत्त्वा जीवेभ्यः, अयमभिप्रायः-इह कर्म्मेन्धनदहनदावानललीलाऽवलम्बिनीं समस्तजन्त्वभयप्रदानरूपां परिपाल्य प्रव्रज्यां तदनुभावादनुभूय स्वर्गे त्रिदशपतित्वं ततः सम्प्राप्यात्र चक्रवर्त्तित्वं पुनः प्रतिपद्य पर्यन्ते पूर्वोक्तरूपां प्रव्रज्यां समासाद्य विमलकेवलालोकमनन्तेन कालेनेत्थंभूतेनापि क्रमेणाभयप्रदानात् सिद्धा अनन्ताः प्राप्यन्ते, ये तु सामान्यराजाऽमात्यसार्थवाहादिविभूतीरनुभूय ततः सिद्धास्ते प्रभूता एव, कस्तत्र विवाद ? इति गाथार्थः ॥ यद्येवं ततः किमित्याह—

तो अत्तणो हिएसी अभयं जीवाण दिज्ज निच्चंपि । जह वज्जाउहजम्मे दिन्नं सिरिसंतिनाहेण ॥१०॥

यतः पूर्वोक्तन्यायेन सकलकल्याणमूलमभयप्रदानं तत आत्मनो हितैषी सन् अभयं जीवानां नित्यमेव दद्याः, प्राणिनो मरणभीरून् सदैव रक्षेस्त्वामिति शिष्योपदेशः, स च दृष्टान्तयुक्त एवोच्यमानः कर्त्तव्यतया सम्यक् परिणमतीत्यत आह–यथा वज्रायुधजन्मनि अभयं श्रीशान्तिनाथेन–षोडशतीर्थकरेण दत्तं, तथा भवताऽपि दातव्यमित्यक्षरार्थः, भावार्थस्तु कथानकगम्यः, तत्र च–

सिरिसेणमाईएहि बारसहिं भवेहिं संजुयं एत्थ । संवेगकरं चरियं भणामि सिरिसंतिनाहस्स ॥ १ ॥ गणधरजीवेन च सह भवं भ्रमतो भगवतो द्वादशभवानामिदं सङ्ग्रहगाथाद्वयम्–सिरिसेणो अहिनंदिय १ जुयलय २ सोहम्म ३ अमिय सिरिविजया ४ । पाणय ५ बलवसुदेवा ६ अपराजिय णंतविरिया य ॥ २ ॥ इंदसुरऽच्चुय ७ वज्जाउहो य सहसाउहो पिया पुत्ता ८ । उवरिम ९

मेहदढरहा १० सव्वट्ठे ११ संति गणहारी १२ ॥ ३ ॥ ते केइ जए पुरिसा जायंति समुच्छलंतजसपसरा । जाण गुणकित्तणेणवि पावपबंधा विलिज्जंति ॥४॥ गरुयाण चरियसवणंपि किंपि वित्थरइ गुणगणमउव्वं । सुव्वंतोऽविहु हरिसं जणइ अउव्वं अम(भ)यसद्धो(द्दो) ॥ ५ ॥ इह वज्जाउहजम्मेऽवि पस्सुए सयलमेव दुहदलणं । मिरिसंतिनाहचरियं वण्णेमि तओ इमं तं च ॥ ६ ॥ अत्थि सुरसेलसिहरंव सुकणयं रविसरीरमिव सुपहं । गयणंव मुणिपवित्तं मुत्ताहारं सिवपुरं व ॥ ७ ॥ जम्मि विपत्तेऽवि सिरी निवसइ अजडुब्भवंति कलिऊणं । जडसंभवत्ति नाउं कमलं मोत्तुं सुपत्तंपि ॥ ८ ॥ अमरपुरं अन्नं वा भणउ सिरिं मज्झ जइ धरइ किंपि । इय भणइव जं निच्चं पासायधउब्भियकरग्गं ॥ ९ ॥ उवरिइयसुरचावं संचारिज्जंतरयणनिवहेहिं । तेण जहत्थं नयरं रयणउरं भरहवासंमि ॥१०॥ तत्थासि सयलमग्गणसिहंडिसंजणियगुरुयपरिओसो । रिद्धिजणओ पयाणं वासारत्तो व्व बहुहरिओ ॥११॥ जस्स करम्मि विरायइ दुप्पिच्छो गवलगरलसच्छाओ । दढआयड्ढियजयसिरिवेणीदंडोव्व करवालो ॥ १२ ॥ विगएहिं दूरओच्चिय असरिससुहडत्तणं सुणेऊण । जस्स समरुज्जयस्सवि अरीहिं न मुहं रणे दिट्ठं ॥ १३ ॥ भुवणब्भहियगुणेहिं कयाइ संदाणिऊण सुथिराए । जेण थिरत्तकलंकं सिरीएँ लोयंमि पम्हुसियं ॥ १४ ॥ भुवणत्तयपत्तजसो जहारिहं विहियसयलपुरिसत्थो । आजलहिपुहइवालो सिरिसेणो नाम वरराया ॥ १५ ॥ गोरीगंगाउ व संकरस्स सयलावरोहसाराओ । अहिनंदिया य सिहिनंदिया य दो तस्स भज्जाओ ॥ १६ ॥ इओ य-एत्थेव भरहवासे अयलो नामेण अत्थि वरगामो । मगहाजणवयमज्झे विक्खाओ धणकणसमिद्धो ॥ १७ ॥ धरणिजढो नामेणं विप्पो परिवसइ तत्थ सुपसिद्धो । सो नियदासीएँ समं अच्छइ कविलाभिहाणाए ॥ १८ ॥ तो कालेणं पुत्तो कविलो नामेण ताण संजाओ । दासीसुओत्ति काउं वेयज्झयणं न सो जोग्गो ॥ १९ ॥ किंतु चउरोऽवि वेया

सो कण्णाहेडएण सिक्खेइ । पूयाइलाभहेउं रयणउरे तो गओ नयरे ॥ २० ॥ जलणसिहो नाम दिओ नयरे अज्झावओऽत्थ परिवसइ । तस्संते सो कविलो अल्लीणो बंभणो होउं ॥ २१ ॥ तेणवि नाऊण इमो विप्पो चउवेयपारओ सुद्धो । परिणाविओ सभूयं नामेणं सच्चभामत्ति ॥ २२ ॥ तो पंचविहे भोए भुंजंतो चिट्ठइ सह इमीए । वासारत्ते रयणीएँ अन्नया निग्गयस्स बहिं ॥२३॥ अह वरिसिउं पवत्तो मेहो कविलेण सव्ववत्थाइं । कक्खाए खित्ताइं होऊणावि नग्गएण तहिं ॥२४॥ तत्तो पुणो नियत्थाइं पविस्समाणेण निययगेहम्मि । तीमीवत्थोत्ति इमो तो भणिओ सच्चभामाए ॥ २५ ॥ अन्नाइं गिण्ह वत्थाइं तेण भणिया अहो विमूढासि । अत्थि मह गरुयसत्ती तओ न तिम्मंति वत्थाइं ॥ २६ ॥ तो परिचिंतइ एसा अलियमिणं नूण नग्गओ एसो । पच्चागओ अओच्चिय जाणामि इमो न कुलजाओ ॥ २७ ॥ न हि अकुलीणस्स सिरे सिंगं चिंधं च होइ भालयले । किंतु मुणिज्जइ पायं वट्टंतो सो विकिरियासु ॥२८॥ तह अण्णयावि एसो कुणइ वियारे तहिं तहिं बहुसो । तो अकुलीणेण समं किं संगेणं ? जओ भणियं ॥ २९ ॥ अन्नासत्ते पेम्मं खणंपि अकुलीणएहिं संसग्गिं । मा दिज्ज दिव्व ! अम्हं जइ रुट्ठो होसि सयवारं ॥३०॥ तं न कुणइ परिकुविओ सप्पो सीहो विसं च परिभुत्तं । जं आलत्तोऽवि खणं कुणइ दुहं अकुलसंभूओ ॥ ३१ ॥ इय भाविऊण बाला मंदसिणेहा इमंमि संजाया । अह आगओ कयाई धरणिजढो कविलपासंमि ॥ ३२ ॥ कविलेण सच्चभामाए साहियं जं किरेस मह जणओ । तो चिंतियं इमीए दीसइ एसो सुभायारो ॥ ३३ ॥ असुभायारो कविलो पुच्छइ तं चेव तो निबंधेणं । साहइ धरणिजढोवि हु जहेस दासीसुओ पावो ॥ ३४ ॥ उप्पन्ननिच्छया सा ता वज्जेणं सिरंमि पहयव्व । मोयावइ कविलाओ वयगहणनिमित्तमप्पाणं ॥ ३५ ॥ सो य कहंपि न मुंचइ तो निव्विन्ना गया निवसमीवे । विन्नत्तेण य रन्ना कविलो हक्कारिउं भणिओ

मेहदढरहा १० सव्वठ्ठे ११ संति गणहारी १२ ॥ ३ ॥ ते केइ जए पुरिसा जायंति समुच्छलंतजसपसरा । जाण गुणकित्तणेणवि पावपबंधा विलिज्जंति ॥४॥ गरुयाण चरियसवणंपि किंपि वित्थरइ गुणगणमउव्वं । सुव्वंतोऽविहु हरिसं जणइ अउव्वं अम(भ)यसद्धो(द्दो) ॥ ५ ॥ इह वज्जाउहजम्मेऽवि पस्सुए सयलमेव दुहदलणं । मिरिसंतिनाहचरियं वण्णेमि तओ इमं तं च ॥ ६ ॥ अत्थि सुरसेलसिहरंव सुकणयं रविसरीरमिव सुपहं । गयणंव मुणिपवित्तं मुत्ताहारं सित्रपुरं व ॥ ७ ॥ जम्मि विपत्तेऽवि सिरी निवसइ अजडुब्भवंति कलिऊणं । जडसंभवत्ति नाउं कमलं मोत्तुं सुपत्तंपि ॥ ८ ॥ अमरपुरं अन्नं वा भणउ सिरिं मज्झ जइ धरइ किंपि । इय भणइव जं निच्चं पासायधउब्भियकरग्गं ॥ ९ ॥ उवरिरइयसुरचावं संचारिज्जंतरयणनिवहेहिं । तेण जहत्थं नयरं रयणउरं भरहवासंमि ॥१०॥ तत्थासि सयलमग्गणसिहंडिसंजणियगुरुयपरिओसो । रिद्धिजणओ पयाणं वासारत्तो व्व बहुहरिओ ॥११॥ जस्स करम्मि विरायइ दुप्पिच्छो गवलगरलसच्छाओ । दढआयड्ढियजयसिरिवेणीदंडोव्व करवालो ॥ १२ ॥ विगएहिं दूरओच्चिय असरिससुहडत्तणं सुणेऊण । जस्स समरुज्जयस्सवि अरीहिं न मुहं रणे दिट्ठं ॥ १३ ॥ भुवणब्भहियगुणेहिं कयाइ संदाणिऊण सुथिराए । जेण थिरत्तकलंकं सिरीएँ लोयंमि पम्हुसियं ॥ १४ ॥ भुवणत्तयपत्तजसो जहारिहं विहियसयलपुरिसत्थो । आजलहिपुहइवालो सिरिसेणो नाम वरराया ॥ १४ ॥ गोरीगंगाउ व संकरस्स सयलावरोहसाराओ । अहिनंदिया य सिहिनंदिया य दो तस्स भज्जाओ ॥ १६ ॥ इओ य-एत्थेव भरहवासे अयलो नामेण अत्थि वरगामो । मगहाजणवयमज्झे विक्खाओ धणकणसमिद्धो ॥ १७ ॥ धरणिजढो नामेणं विप्पो परिवसइ तत्थ सुपसिद्धो । सो नियदासीएँ समं अच्छइ कविलाभिहाणाए ॥ १८ ॥ तो कालेणं पुत्तो कविलो नामेण ताण संजाओ । दासीसुओत्ति काउं वेयज्झयणं न सो जोग्गो ॥ १९ ॥ किंतु चउरोऽवि वेया

सो कण्णाहेडएण सिक्खेइ । पूयाइलाभहेउं रयणउरे तो गओ नयरे ॥ २० ॥ जलणसिहो नाम दिओ नयरे अज्झावओऽत्थ परिवसइ । तस्संते सो कविलो अल्लीणो बंभणो होउं ॥ २१ ॥ तेणवि नाऊण इमो विप्पो चउवेयपारओ सुद्धो । परिणाविओ सभूयं नामेणं सच्चभामत्ति ॥ २२ ॥ तो पंचविहे भोए भुंजंतो चिट्ठइ सह इमीए । वासारत्ते रयणीएँ अन्नया निग्गयस्स बहिं ॥२३॥ अह वरिसिउं पवत्तो मेहो कविलेण सव्ववत्थाइं । कक्खाए खित्ताइं होऊणवि नग्गएण तहिं ॥२४॥ तत्तो पुणो नियत्थाइं पविस्समाणेण निययगेहम्मि । तीमीवत्थोत्ति इमो तो भणिओ सच्चभामाए ॥ २५ ॥ अन्नाइं गिण्ह वत्थाइं तेण भणिया अहो विमूढासि । अत्थि मह गरुयसत्ती तओ न तिम्मंति वत्थाइं ॥ २६ ॥ तो परिचिंतइ एसा अलियमिणं नूण नग्गओ एसो । पच्चागओ अओच्चिय जाणामि इमो न कुलजाओ ॥ २७ ॥ न हि अकुलीणस्स सिरे सिंगं चिंधं च होइ भालयले । किंतु मुणिज्जइ पायं वट्टंतो सो विकिरियासु ॥२८॥ तह अण्णयावि एसो कुणइ वियारे तहिं तहिं बहुसो । तो अकुलीणेण समं किं संगेणं ? जओ भणियं ॥ २९ ॥ अन्नासत्ते पेम्मं खणंपि अकुलीणएहिं संसग्गिं । मा दिज्ज दिव्व ! अम्हं जइ रुट्ठो होसि सयवारं ॥३०॥ तं न कुणइ परिकुविओ सप्पो सीहो विसं च परिभुत्तं । जं आलत्तोऽवि खणं कुणइ दुहं अकुलसंभूओ ॥ ३१ ॥ इय भाविऊण बाला मंदसिणेहा इमंमि संजाया । अह आगओ कयाई धरणिजढो कविलपासंमि ॥ ३२ ॥ कविलेण सच्चभामाए साहियं जं किरेस मह जणओ । तो चिंतियं इमीए दीसइ एसो सुभायारो ॥ ३३ ॥ असुभायारो कविलो पुच्छइ तं चेव तो निबंधेणं । साहइ धरणिजढोवि हु जहेस दासीसुओ पावो ॥ ३४ ॥ उप्पन्ननिच्छया सा ता वज्जेणं सिरंमि पहयव्व । मोयावइ कविलाओ वयगहणनिमित्तमप्पाणं ॥ ३५ ॥ सो य कहंपि न मुंचइ तो निव्विन्ना गया निवसमीवे । विन्नत्तेण य रन्ना कविलो हक्कारिउं भणिओ

॥ ३६ ॥ सो भणइ देव ! एयं नाहं मुंचामि जेण एयाए। विरहम्मि खणंपि अहं धरिउं पाणेवि न समत्थो ॥ ३७ ॥ तो राया सिरिसेणो भणइ तयं माहणिं मह घरेवि। चिट्ठसु अन्नंमि खणे पुणरवि कविलं भणिस्सामि ॥ ३८ ॥ एवंति मन्तिऊणं रण्णो अंतेउरीण पासंमि। अभिनंदियाइयाणं ठिया इमा गमइ दियहाइं ॥ ३९ ॥ इओ य-तत्थेव य रयणउरे समग्गदेसाण मंडणब्भूया। चउसट्ठिकलाकुसला अट्ठारसदेसिभासविऊ ॥ ४० ॥ इगवीसरइगुणविऊ चउसट्ठिविलासिणीगुणसमग्गा। बत्तीसाए अहियं कुसला पुरिसोवयारेसु ॥ ४१ ॥ वेसा अणंगसेणा परिनिवसइ जीए गोयरं पत्तो। लायन्नपासबद्धो न चलइ सक्कोऽवि पयमेगं ॥ ४२ ॥ तीए य समं सिरिसेणरायपुत्ता दुवे परिवसंति। ईसाएँ णवरि णडिया कलहंति परोप्परं निच्चं ॥ ४३ ॥ वारिज्जंतावि नराहिवेण विरमंति नेय कलहाओ। अहमन्नदिणे बाढं कलहंते भणइ नरणाहो ॥ ४४ ॥ पासंमि निही णासेन्ति विक्कंति वराडियाएँ निय-देहं। जा हट्टधारियाउव मण्णंति सिणेहपरिहीणा ॥४५॥ विडकोडिनिघट्ठाणं सुरमंसअखज्जपिज्जानिरयाणं। विबुहजणवज्जियाणं को रज्जइ ताण वेसाणं ? ॥ ४६ ॥ कामंति कुट्ठियंपि हु वेसाओ मणम्मि लुद्धहिययाओ। निच्छंति कामदेवंपि वज्जियं दविण-जाएण ॥४७॥ अन्नं रमंति अन्नो मणम्मि अन्नस्स दिंति संकेयं। वयणंमि कोमलाओ वेसाओ मणंमि कढिणाओ ॥४८॥ पिच्छंति जाव अत्थं चाडूणि कुणंति ताव गणियाओ। उज्झंति भक्खियधणं अलत्तयं लक्खहीणं व ॥४९॥ तो एयाणं कज्जे दोसनिहीणं न जुज्झिउं जुत्तं। तुम्हं सहोयराणवि विमुक्ककुलसीलमज्जायं॥५०॥ इय वारिज्जंतावि हु अहियं कलहंति जा सुनिव्विण्णो। तत्तो भोत्तूण विसं पंचत्तमुवागओ राया ॥ ५१ ॥ भज्जाओऽवि मयाओ रण्णो दुक्खेण दोवि तह चेव। एवंपि सच्चभामा मया तमसमंजसं दुट्ठं ॥ ५२ ॥ इय चत्तारिवि मरिउं जुयलाधम्मेण देवकुरुखित्ते। उप्पन्नाइं तओ चिय मरिऊण गयाइं सोहम्मे ॥ ५३ ॥

इओ य-अत्थि दिसियक्कपसरियरयणप्पहाजालबद्धसुरचावो । चावुज्जोयपरंमुहचारणमुणिबद्धसुहझाणो ॥ ५४ ॥ सुहझाण-विग्घकिन्नरमिहुणसमाढत्तमहुरगेयरवो । गेयरवरसपरव्वसनिच्चलदीसंतहरिणउलो ॥ ५५ ॥ हरिणउलकालियकाणणानिब्भरकीलत्तणेण खयरिंदो । खयरिंदनिवेसियबहुसमिद्धवरनयररमणिज्जो ॥ ५६ ॥ कोसाहियछज्जोयणसमूसिएहिं सुवण्णमइएहिं । मज्झिल्लएहिं तिहिं सेसएहिं पुण रयणमइएहिं ॥ ५७ ॥ कूडेहि सिद्धकूडाइएहिं नवहिं विहूसिओ उवरिं । सासयमणिकणगमएण सिद्धकूडट्ठिएणं तु ॥ ५८ ॥ देसूणकोसउच्चत्तणेण कोसद्धवित्थडेणं च । कोसायामेण तहा अलंकिओ जिणहरेणं च ॥ ५९ ॥ पणवीसइमुव्विद्धो पन्नासं जोयणाइं विच्छिन्नो । वेयड्ढपव्वओ रययनिम्मिओ भरहमज्झंमि ॥ ६० ॥ दो दाहिणुत्तराओ सेढीओ जोयणे दसुप्पइउं । दसजोयणपिहुलाओ गिरिदीहाओ तहिं होंति ॥ ६१ ॥ एवं च सो सिरिसेणरायजीवो सोधम्मकप्पाओ चइऊण एत्थ वेयड्ढपव्वए उत्तराए सेढीए रहणेउरचक्कवालपुरे नयरे अमियतेओ नाम विज्जाहरराया समुप्पन्नो, जो सच्चभामाजीवोऽवि तस्स चेव सुतारा नाम भगिणी समुप्पन्ना, अहिणंदियाजीवो पुण इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे पोयणपुरे नयरे पयावक्कंतसयलमहिवलओ सिरिविजओ नाम महाराया संजाओ, तेण य तहाविहभवियव्वयानिओएण सा अमियतेयभगिणी सुतारा परिणिऊण पट्टमहादेवी संठविया, एवं च सो कालं गमेइ, कहं?, आजलहिनिययपरिकम्मपणईकयनिवइपणयपयकमलो । पयकमललुलियनरनाहनिवहकयगुरुयसम्माणो ॥ १ ॥ गुरुसम्माणसमज्जियपहुसेयपवित्थरंतधणनिवहो । धणनिवहनीरधारानिव्वावियसमत्थमग्गणओ ॥ २ ॥ मग्गणनिहयनराहिववंदीकयणेयरमणिजणनिवहो । रमणिजणनिवहनिच्चंजलीहिं पिज्जंतलाइन्नो ॥३॥ इय संतडम्बडिवरज्जं पडिपुण्णमंडलो एसो । पत्तसुताराजोगो पालइ कोमुइमयंको व्व ॥ ४ ॥ अन्नयाय-तस्स सिरिविजयस्स

महारण्णो अत्थाणमहामंडवंसि नाणामणिकणयपरिनिम्मियमहासिंहासणे संनिविट्ठस्स निज्जियसुरमंतिमइविहवेसु उभयपासोपविट्ठेसु मंतिवग्गेसु पुरओ य संनिविट्ठेसु विचित्ताभरणनिविट्ठवररयणसमुच्छलंतपहापडलपिंजरियदिसावलएसु रूवसोहग्गसमुदयमंदीकयामरसुंदरीमरट्टेसु वारविलासिणीसत्थेसु, अग्गओ य जहारिहं ठिएसु सिरिनिविट्ठमणिकणयकिरीडेसु अणेयसंविहाणपयडियगुरुविक्कमेसु सेवागयनरिंदविंदेसु—इय अमरनिवहविब्भमभडकोडिनिरंतरंमि अत्थाणे। इंदम्मि व उवविट्ठे तंमि नरिंदे तओ सहसा ॥ १ ॥ करकलियकणयदंडा थणवट्टपहोलमाणहारलया। आगंतुं पडिहारी कयप्पणामा भणइ एवं ॥२॥ कुंदिंदुधवलवत्थो समूसुओ किंपि पोत्थियाहत्थो। सिद्धत्थयहरियालियसंजोयमहंतसिरकमलो ॥ ३ ॥ दारे चिट्ठइ नेमित्तिओऽह तुह देव!, दंसणसयण्हो। को आएसो तस्सत्ति जंपिए मुंच भणति निवो ॥ ४ ॥ वयणाणंतरमेव य पवेसिओ सो निमित्तिओ तीए। दिट्ठो य तेण अभिहियसरूवअत्थाणमज्झाठिओ ॥५॥ महाराया केरिसो?, सिरिखंडधवलदेहो हारविरायंतवियडवत्थयलो। घोलिरसुरसरिपवहो हिमवंतगिरिव्व पच्चक्खो ॥ १ ॥ गंडयललिहंतमहंतरुइरवररयणकुंडलाहरणो। कंतिपयावनिणिज्जियसेवागयचंदसूरोव्व ॥ २ ॥ मणिमउडकडयअंगयविचित्तघणकिरणरंजियदिसोहो। वरविबुहसुहम्मसभालंकरणो अमरनाहो व्व ॥ ३ ॥ एवं च दट्ठूण नरनाहं हरिससोयाउलिज्जंतहियओ सो चिंतिउं पवत्तो, जहा-कह एरिस नररयणं? भावी कह तारिसो य परिणामो?। हा दिव्व! तुज्झ मण्णे विरुद्धकरणिच्चिय पइण्णा ॥ ४ ॥ इय एवमादि विचिंतिऊण रण्णा कयजहारिहपडिवत्ती उवविट्ठो उचियदेसे-तो मउलियकरकमलो भणइ निवो तुम्ह सागयं कुसलं। सो आह देव! कुसलं सव्वं चिय दंसणे तुम्ह ॥ ५ ॥ तओ खणमित्तवइक्कमाणंतरं अवलोइऊण मइसागरमहामंतिमुहं भणियं राइणा, जहा-अमच्च! कारवेहि नाणमहोयहीणमेयाणं ताव आवासदाणा-

इयं सव्वं सागयपडिवत्तिं, अमच्चोऽवि जं देवो आणवेइत्ति भणिऊण जा अज्जवि न किंपि जंपेइ ताव नेमित्तिएणं चेव भणिउमाढत्तं--विणयगरुया गिरोऽविहु मुहु देव ! गुणीण सयलपडिवत्तिं सयमेव कुणंति तओ सेसं सव्वंपि पुणरुत्तं ॥ ६ ॥ अवगयपरमत्थाणं नूण तणाओवि पलहुया लच्छी । मोत्तूण तेण विणयं अन्नं निच्छंति गुणगुरुणो ॥७॥ ता तुह विणयावज्जियहिययाणऽम्हारिसाण अलमित्थ । अन्नेण किंतु वोत्तुं इच्छामो किंपि इह अम्हे ॥ ८ ॥ तं च हिययाओ कंठं कंठाओ पुणोवि वच्चए हिययं । आरुहइ न जीहग्गे संपइ देवो ! इह पमाणं ॥ ९ ॥ तो भणइ नरवरिंदो परोवयारिक्करसियहिययाणं । किं तुम्हाणवि एवं भणियव्वे जुज्जइ वियप्पो ? ॥ १० ॥ कुवियावि कहवि गरुया सयावि जंपंति परहियं चेव । राहुगसिओवि लोयं निव्ववइ न तवइ अमयकरो ॥ ११ ॥ ता भणसु को वियप्पो अम्हाण अणुग्गहेऽवि तुह एत्थ । इय भणिओ सो कहमवि भणइ खलिज्जंतवयणकमो ॥१२॥ जहा मए देव ! निमित्तेण दिट्ठं-'जं किर इओ सत्तमे दिवसे मज्झण्हसमये पोयणपुराहिवइणो उवरिं इंदासणी निवडिस्सइ-' त्ति, तमईव कण्णकडुयं वयणं सोउं समत्थमत्थाणं । जायं खणेण परिमुच्छियं व लिहियं व निहयं व ॥ १३ ॥ तओ एत्थ एगो अवियारो नाम मंती तं नेमित्तियं भणइ--एक्कस्स चेव पोयणाहिवइणो सत्तमे दिवसे इंदासणिनिवाओ तए आइट्ठो सो य संदिद्धो, तुज्झ वयणासणी पुण एत्तियाण सव्वेसिं अज्जेव असंदिद्धा निवडिया, परं पोयणाहिवइणो सत्तमे दिवसे इंदासणी निवडिस्सइ, तुज्झ पुण तंमि य दिणे किं निवडिस्सइत्ति ?, एवं ता कहेहित्ति, तओ तं सकोवं नाऊण नेमित्तिओ भणइ--तम्मि दिवसे ममोवरि हिरण्णवुट्ठी हविस्सइ, तुज्झे य इत्थ मा कुप्पह, मए नेमित्तिएण जहा उवलद्धं तहा साहियं, जहट्ठियनिवेयणे य को नाम कोवो?, जओ-" सुभमसुभं च भणंते जहट्ठियं को पदुस्सइ सकण्णो ? । न हि राहुगहणकहणे कस्सवि कुप्पंति ससिरविणो ॥ १ ॥" परं

न एस तुम्हाण दोसो, किंतु मज्झ चेव, जेणऽहं तुम्हाणवि पुरओ निमित्तरहस्सं कहेमि, जहा-" परिणमइ अन्नहच्चिय बुहोवइट्ठं हियंपि नीयाणं । जं विसहराण दिन्नं पिच्छह खीरंपि होइ विसं ॥ १ ॥ " तत्तो राइणा किमसंवद्धाणि पलवसित्ति भणिऊण निवारिओ अवियारमंती, भणिओ य नेमित्तिओ-एसो नामेण जहा अवियारो तहा करणिज्जेण, अओ एयस्स वयणे न लग्गियव्वं, अम्हं पुण उवरिं अणुग्गहं काऊण एत्तियं कहेहि--कस्स सयासे एरिसं निमित्तं सिक्खियं तुमए ?, सो भणइ एस कहेमि समायण्णउ महाराओ, जहा एत्थ चेव नयरे वत्थव्वया अम्हे पियापुत्ता आसि, तओ पिउणा मह निमित्तं एगा कण्णया वरिया, एत्थंतरे य तुज्झ चेव चुल्लापिउणो अयलसामिस्स निक्खमणकाले अपरिणीओ चेव पिउणा सह अहं च पव्वइओ, तत्थ मए सुत्तं अहिज्जंतेणं अट्ठंगंपि निमित्तं विन्नायं, तओ अहं संपत्तजोव्वणो पुव्ववरियकन्नगाभाउगेहिं उप्पव्वाविओ, मए य तहाविहकम्मपरिणइवसेण सा कण्णया परिणीया, गिहत्थभावो पडिवन्नो, तो एवं मए महाराय ! निमित्तं विण्णायंति, तओ एयमायन्निऊण राया मंतीवयणमवलोइऊण भणिउमाढत्तो-अहो सव्वण्णुवयणाणुगयं निमित्तमेयस्स, सव्वण्णुवयणं च न कयाइ अण्णहा परिणमइ, तहावि--" कुलगिरिकुलंपि विहडइ अवि मुंचइ सायरोवि मज्जायं । सव्वण्णुभासियाइं न अण्णहा होंति वयणाइं ॥ १ ॥ तो अविचलं निमित्तं एयस्स वियाणिऊण निच्छइयं । जं एत्थ होइ काले जुत्तं मंतेह तं तुब्भे ॥ २ ॥ " तओ मइसागरमहामंतिणा भणिओ ससमंतिवग्गो-जइ एवं तो पयडेह, भो अप्पणोऽप्पणो अभिप्पायं, जम्हा-सव्वावत्थम्मि पओयणंमि कस्स व न होंति बुद्धीओ ?। विहुरंमि समावडिए जस्स मई फुरइ सो मंती ॥१॥ सो किं भिच्चो मंती व होज्ज उव्वेयमहासमुद्दंमि । गच्छंतस्स ण खणमवि पहुणो पोयाइयं जेण ॥२॥ " एयमायण्णिऊण विउलमइनामेण मंतिणा ताव तत्थ भणियं-सुव्वंती दीसंति य विहिप्पउत्तेहिं संतिकम्मेहिं ।

उवसम्मंती उ झत्ति गरुया गरुयावि आवईओ ॥१॥ तम्हा इत्थवि पूइज्जंतु गुरुकुलाइं, दिज्जंतु विउलदाणाइं, कारिज्जंतु सव्वत्थ जीवाणं अभयपवित्तीओ, निवारिज्जंतु नयरे जत्तेण असमंजसचिट्ठियाइं, पयट्टाविज्जंतु सव्वत्थ लोया निरंतरं विसुद्धधम्मकम्मेसु, पीणिज्जंतु दीणवग्गा, मुचंतु बंदाइं, सोहिज्जंतु कारागाराइं, सुव्वंतु अणवरयमप्पमत्तेहिं धम्मसत्थाइं, निव्वत्तिज्जंतु सुरभिकुसुम-सिरिखंडागुरुकप्पूराइउवयारेहिं विज्जामंताण जाव विहाणाइं, तओ संतिकम्मे कीरमाणे सयं राइणो कुसलं भवइत्ति, सोऊण एवं तओ भणियं मइसायरवरमहामंतिणा-अहो चारु मंतियं चारुसद्धं, विउलमइत्ति जहट्ठियनामोऽसि, किंतु एवं संतिकम्मेहिं सोवक्कमाओ चेव आवइओ निवारिज्जंति, निमित्तिओ य पुणो २ पुच्छिज्जंतोऽवि निरुवक्कममेवमावइं पोयणाहिवइणो साहेइ, तो किमणेण संतिकम्मोवक्कमेण ?, ततो विमलबुद्धिमहामंतिणा भणियं-जइ एवं तो मए अन्नओ एत्थ उवाओ चिंतिओ वट्टइ, मइसायरेण भणियं-सोऽवि सिग्घं पयडिज्जउ, विमलबुद्धिणा भणियं-जो एत्थेव नयरे रायाहिराया परिवसइ सो कहंचि अणुकूलिज्जउ, सो य अणुकूलिओ नियमेण देवस्स सयं कुसलं करेइत्ति, तो मं मोत्तूण को एत्थ नयरे अन्नो रायाहिराया ? जो अणुकूलिओ मज्झ कुसलं काही, तो असंबद्धप्पलावी एसत्ति किंचिसकोवेण पुव्वं सयावि जुत्तभासी होऊण संपयं चेव असंबद्धं भणइ ता नूणं गहाहिट्ठिओ होज एसोत्ति ईसिंसप्पहासेण न कयाइ एस अलियं वयइ गहलिंगं च न किंपि अन्नं दीसइ एवंपि होज्जत्ति विम्हयाऊरिज्जमाणहियएण भणियं सिरिविजयराइणा-को पुण एस रायाहिराया एत्थेव नयरे जो अणुकूलिओ मज्झ कुसलकारी भविस्सइ ?, तओ सव्वेणावि अत्थाणलोएण विचिंतियं-अहो सुंदरं राइणा पुच्छियं, अम्हाणवि महतो एस विम्हओ, अओ विमलबुद्धिणा भणियं देव! एस कहेमि, अवहाणं दाऊणं सुव्वउ,-एत्थेव अत्थि नयरे पयावनिज्जियसुरिंदमणुइंदो ! राया उ अंतरंगो

नामेणं कम्मपरिणामो ॥ १ ॥ जो तुट्ठो इंदाणवि रज्जं सग्गंमि देइ लीलाए । रुट्ठो पुण उद्दालइ ताणवि तं सो खणद्धेण ॥ २ ॥ तुम्हारिसावि रज्जं तस्स पसाएण चेव विलसंति । रुट्ठंमि तम्मि जम्हा चिट्ठइ चक्कीवि न खणंपि ॥ ३ ॥ उल्लंघिऊण वट्टइ सयावि जो सयलनीइसत्थाइं । नियविक्कमेण सयलं मन्नइ भुवणत्तयंपि तिणं ॥ ४ ॥ अइदुट्ठो निक्करुणो पच्छायावुज्झिओ महा घोरो । अणविक्खिऊण वत्थुं पाडइ जीवाण सो दंडो ॥ ५ ॥ केलिप्पिओ य एसो लहइ रइं नट्टदंसणे चेव । तो नाडयाइं निच्चं नच्चावइ विविहभंगेहिं ॥ ६ ॥ इंदाइणोऽवि पभणइ नाणानट्टाइं कुणह मह पुरओ । तेऽवि कुणंति तहच्चिय नच्चंति य भणइ जह एसो ॥ ७ ॥ तो संखाईयाइं काइवि नेरइयरूवधारीणि । नच्चावइ पत्ताइं वयणसंघायविहुराइं ॥ ८ ॥ अण्णाइं अणंताइं एगिंदियबेइंदियाइभावेहिं । तिरियत्तणे ठियाइं नच्चावइ विविहरूवेहिं ॥ ९ ॥ माणुससुररूवाइं हीणुत्तममज्झिमाइं एमेव । पत्तेयमसंखाइं जुंजइ नट्टंमि पत्ताइं ॥ १० ॥ कत्थवि इट्ठविउत्तं अन्नत्तो इट्ठसंगरमणीयं । कत्थइ रोगकंतं कत्थइ दारिद्दभरदुहियं ॥ ११ ॥ कत्थइ आवइविहुरं कत्थइ संपत्तिलाभहुलुहुलियं । कत्थइ विम्हयजणयं सकुलविरुद्धाहिं चिट्ठाहिं ॥ १२ ॥ कत्थइ सधम्मविसरिसचिट्ठियपासंडिदिन्नपडिहासं । इय भवनाडयमेयं नच्चाविज्जइ इमेण सया ॥ १३ ॥ जह जह नच्चइ पुरओ तस्स इमं दुक्खियं विविहरूवं । तह तह उल्लसइ इमो अहिययरं निग्घिणो पावो ॥ १४ ॥ नेरइया तिरियत्ते तिरिया मणुयत्तणे नरा सग्गे । गमिऊणं आवत्तइ पुणोऽवि अन्नन्नरूवेहिं ॥ १५ ॥ दो रागदोसरूवा पडहा वज्जंति नाडए एत्थ । दुट्ठाभिसंधिनामा पुरिसो अप्फालए तेऽवि ॥ १६ ॥ कोहाइणो य चउरो कलकंठा गायणा जयपसिद्धा । आहारसण्णपमुहा सण्णाओ कंसिया तत्थ ॥ १७ ॥ पत्ताण मंडणत्थं लेसाओ वण्णिया इहं पउरा । नाडयउवगरणाइं सेसा य पोग्गलक्खंधा ॥ १८ ॥ मोहो य

सुत्तहारो अणेयविच्छोहकारओ कामो । एत्थं विदूसओ तह रंगट्ठाणं भवो विउलो ॥ १९ ॥ एवं सामग्गीए नच्चावंतस्स तिहुयणं तस्स । सोच्चिय छुट्टी नवरं जो पत्तो निव्वुइपुरीए ॥२०॥ देवस्स कुणइ कुसलं तम्हा अणुकूलिओ इमो चेव । मइसागरेण भणियं चारु तए मंतियं एयं ॥ २१ ॥ सुपरिचिओ अम्हाणवि महानिवो एस कम्मपरिणामो । किंतु परिच्छाएँ इमो अणुकूलो होइ न कयाइ ॥ २२ ॥ जं नाविक्खइ रोरं न दुक्खियं नेय रोयसंपन्नं । नियइच्छाइ पयट्टइ न कुणइ वयणं सुराणंपि ॥ २१ ॥ जंपि केसिंचि इमो अणुकूलोऽवि दीसइ तत्थवि नियभारियाए कालपरिणईए भगिणीए लोगट्ठिईए सुण्हाए भवियव्वयाए अमच्चेणं सहावेणं सेसपरियणेण य समं मंतिऊण अणुकूलो होइ, न उण पराविक्खाए, तम्हा असक्कणिज्जमेयं, जं अम्हेहिं सो कत्थ पयट्टाविज्जइ निवारिज्जइ वा?, ततो अन्नेण सुबुद्धिनामेण अमच्चेण भणियं--जइ एवं तो सिरिविजयराया समुद्दमज्झम्मि पवहणे कीरउ, इत्थ किर विज्जू न पवहइत्ति, एत्थवि मइसायरेण भणियं--सुन्दरमेयं जइ कम्मपरिणामस्स समुद्दो अगोयरो होज्ज, एयं तु नत्थि, जओ असंभावणिज्जेसुवि पएसेसु सो अप्पडिक्खलिओ चेव, भणियं च " दूरं वच्चइ पुरिसो तत्थ गओ निव्वुइं किर लहिस्सं । तत्थवि पुव्वकयाइं पुव्वगयाइं पडिक्खंति ॥ १ ॥ " सत्थेसु य सुव्वइ जहा- एगं नयरं काणभूइनामेणं रक्खसेणं उव्वासियं, तओ तन्नयरसामी राया उल्लवसणाणि नियंसिऊण कयपंजलिउडो रक्खसं भणइ-जा तुह इच्छा तं करेमि, मुंच नयरोवद्दवं, ततो काणभूइणा भणियं-पइसंवच्छरं जइ एक्किक्कं नयरमाणुसं बलीए देह तो एवं करेमि, पडिवन्नमेयं राइणा, नामंकिया य गोलगा कया, वरिसंते य कुमारियाए गोलए कड्ढिए जस्स वारओ भवइ तं माणुसं रक्खसो विणासेइ, एवं उवसंतनयरोवद्दवंमि काले वच्चंते अन्नया एकाए थेरीए एक्को चेव पुत्तो, तस्स य वारए आगयंमि महया सद्देण सकरुणं थेरी रुयइ, तं च तहारुयंतीं

दट्ठूण एक्कस्स वाणमंतरस्स करुणा समुप्पण्णा, तेण य समासासिया थेरी, तीसे य पुत्तो नेऊण एक्काए अईव पच्छण्णाए गिरि-गुहाए ठविओ, तत्थ य पुव्वाट्ठियकण्हसप्पेण सो खद्धो मओ य, तम्हा न कोई कम्मपरिणामस्स अविसओ, भणियं च-सक्का सीहस्स वणे पलाइउं अहव मत्तहत्थिस्स । सकयस्स दुक्कयस्स व भण कत्थ पलाइउं सक्का ? ॥ १ ॥ कत्थइ सुहदुक्खाइं हुंति न हुंति व्व नत्थि नियमोऽयं । जेण भवियव्वयाए दाराइं हवंति सव्वत्थ ॥ २ ॥ सव्वत्थ भमंतंमि अक्खलिए एत्थ कम्मपरिणामे । किं कायव्वं रण्णो समुद्दमज्झंमि गमणेणं ? ॥ ३ ॥ एवं अन्नेहिवि अप्पप्पणो अभिप्पाएसु निवेइएसु मइसागरेण जुत्तीहिं निसिद्धेसु तओ सव्वोऽवि मंतिवग्गो एगवयणेण मइसागरमहामंतिं भणइ,--जइ एवं तो इण्हिं जं जुत्तं तं सयं भणह तुब्भे । जं पुण हियए अम्हं फुरइ तयं सव्वमुल्लवियं ॥ १ ॥ मइसागरेण भणियं जइ एवं तो भणामि अहयंपि । किंतु तयंपि मुणिज्जह तुब्भे जुत्तं अजुत्तं वा ॥ २ ॥ तओ सव्वेसु वियारेसु सेसमंतीहिं भणियाइएसु किं अज्जवि एस भणिहित्ति विम्हिओ सव्वोऽवि राय-लोओ अवहिओ संवुत्तो, मइसायरमहामंतिणा भणियं--जहा भो ! एएण चेव निमित्तिएण सव्वमित्थ पयडं निवेइयं, तं च जइ कोऽवि नावगच्छइ तो एयस्स को दोसो?, तहाहि-पोयणाहिवइणो अणेण विज्जुनिवाओ निमित्तेणाइट्ठो, न उण सिरिविजयराइणो, तम्हा सत्त दिवसे पोयणाहिवई अवरो कोई ठविज्जउ, सिरिविजयदेवो उववासनियमपरायणो पोसहसालाए धरिज्जउ, एवमेयं विग्घं रण्णो न पहवइत्ति, एवं तेण भणिए नेमित्तिओ चिंतिउं पवत्तो-अहो एयस्स बुद्धीए निउणत्तणं, अहो वियक्कसामत्थया, अहो वत्थुनिच्छयसत्ती, जहा य एसो भणइ तह चेव एयं भविज्जउ, जओ मएवि सामण्णेण पोयणाहिवइणो चेव एसा आवई दिट्ठा, न उण विसेसेण सिरिविजयराइणत्ति, तओ रण्णा नेमित्तिओ भणिओ-किं सच्चं? तए सामण्णेण पोयणाहिवइणो चेव आवई दिट्ठा,

न उण विसेसेण मज्झ, नेमित्तिएण भणियं-एवमेयं, तओ रण्णा सेसमंतीहि य विचिंतियं-अहो सच्चं मइसायरोच्चिय एसो, जओ-
" तं किंपि ऊहियं नियमईइ एएण एत्थ वत्थुंमि । जं अच्छउ अम्हाणं फुरइ न सुमरंति णेव मणे ॥ १ ॥ " अहवा-" विसमंमि समावडिए गरुयाणं चिय फुरंति बुद्धीओ । रयणाइं कत्थ उक्कुरुडियाए रयणायरं मोत्तुं ? ॥ १ ॥ " तओ सव्वेहिं भणिओ मइसायरमहामंती-जुत्तमिणं, कीरउ एवमेव, तओ सव्वेहिं मंतिसामंतेहिं मिलिऊण अहिसित्ता पोयणाहिवइत्तणेण रज्जे एक्का जक्खपडिमा, राया धरिओ बहुजत्तविहिणा पोसहसालाए,-अह सत्तमंमि दिवसे सज्जणचरिएहिं दुज्जणमुहं व । अंधारियं घणेहिं सहसा गयणंगणं सयलं ॥ १ ॥ पोयणपुराहिवइणो कुवियस्स तमेव डसिउकामस्स । विप्फुरियं विज्जूहिं जीहाहिं व जमभुयंगस्स ॥ २ ॥ तुच्छपुरिसोव्व कत्थइ दाणं दाऊण किंपि दुक्खेण । गलगज्जि कुणइ घणो बहिरिंतो सयलदिसिवलयं ॥ ३ ॥ एवं चसव्वत्तो चमक्किऊण महया गलगज्जियसद्देण निवडिया जक्खहरे विज्जुलया, विणासिया य जक्खपडिमा, जीविओ राया कुसलेणं, अहिणंदिओ य पउरलोएणं, पुणोऽवि अहिसित्तो रज्जे, अविसंवाइनिमित्तपरितुट्ठेण सयलरायलोएण पउरजणेण य नेमित्तियस्स उवरिं केणइ सीसाभरणं केणइ कण्णाभरणं केणइ गीवाभरणं केणइ हत्थाभरणं केणइ चरणाभरणं पक्खित्तं, एवं तस्स हिरण्णवुट्ठीए सुवण्णरासी मिलिओ, रन्ना य तस्स पारितोसियं दिन्नं जं आसत्तमकुलाओवि न निट्ठइ, तओ परमहरिसमुवगएणं रण्णा पउरलोगेण य नयरे वद्धावणयं पयट्टियं, केरिसं ?-" चंदणरसविमीसमियणाहिनिसिंचियसयलपुरवरं, ऊसियबहुपडायावरतोरणविरइयपुण्णकलसयं । सरभसपउरनारिगिज्जंतमणोहरचारुमंगलं, नच्चिरवारविलयकरकिसलयधुणियरणंतकंकणं ॥ १ ॥ चच्चरतियचउक्करत्थामुहदिन्नसुवन्नदाणयं । वज्जिरगहिरतूरपडुपसरियपडिरवपूरियंबरं । नयरजुवाणविहियमणिकंचणसिंगयघुसिणछण्टणं । नरवइमंगली-

यकरणत्थसमागयसयलमंडलं ॥ २ ॥ बहुनच्चिरखुज्जयवामणयं, परिघुम्मियकंचुइहासणयं । वरनट्टनिवाडियहारलयं, पयडंत-
विचित्तमहच्छरियं ॥ ३ ॥ इय जा वट्टइ गरुयं वद्धावणयं सुनिब्भरं नयरे । राया य कोउयाई अत्थाणे चिट्ठइ नियंतो ॥ ४ ॥
ताव सहसत्ति उत्तरदिसाए तेयं नहाउ धरणियलं । ओयरमाणं दिट्ठं सविम्हयं रायलोएण ॥ ५ ॥ पुव्वाओ पच्छिमं चिय
निरिक्खिज्जंति दिणयरमयंका । किंपि अउव्वं तेयं एयमहो उत्तरदिसाए ॥ ६ ॥ इय जंपइ अत्थाणे सविम्हओ जाव सयलजण-
निवहो । तावासन्नो जाओ किंपि मुणिज्जंतफुडरूवो ॥ ७ ॥ उत्तत्तकणयदेहो दिप्पंतविचित्तमणिमयाहरणो । पज्जालियओसाहिगणो
उप्पइओ कंचणगिरिव्व ॥ ८ ॥ पवरविमाणारूढो सुरविम्हयखयरपरिगओ झत्ति । इंदो व्व अमियतेओ तो खयरिंदो तहिं
पत्तो ॥ ९ ॥ सिरिविजयनरिंदेणवि हरिससमुद्धुतबहलपुलएण । परियणसहिएण तओ अब्भुट्ठाणं कयं झत्ति ॥ १० ॥ अन्नोन्न-
दंसणुट्ठियरोमंचा दोऽवि ते विरायंति । जह नवपाउससमए उब्भिन्ननवंकुरा गिरिणो ॥ ११ ॥ तओ रण्णा मइसायरप्पमुहेण
सव्वेणऽत्थाणलोएण य कयजहारिहपडिवत्ती उवविट्ठो अमियतेयखेयराहिवई, संभासिओ य सव्वो नरवइपमुहो अत्थाणलोओ
जहारिहसंभासणेण, तओ खणमिक्कमणंतरं (सव्वसो) उव्विलिरबाहुलययं अविभाविज्जंतबालवुड्ढयणं । हरिसेण पणच्चंतं पलोइयं
तेण तं नयरं ॥१॥ तो पुट्ठो नरनाहो पयट्टवद्धावणं इमं नयरं । लक्खिज्जइ जो य तहिं हेऊ इच्छामि तं सोउं ॥ २ ॥ सिरिविजय-
महाराया तो सव्वं कहइ पुव्ववुत्तंतं । तं सोउं विम्हइओ खयरिंदो भणइ तो एवं ॥ ३ ॥ नेमित्तिओ सुनिउणो पढमं तत्तोवि एस
वरमंती । जेण गरुयावि एसा निवारिया आवई अहवा ॥ ४ ॥ वसणं गरुयंपि नरा लंघंति गुणीण सांनिहाणेण । विउलोऽवि हु
नीरनिही लंघिज्जइ पवरपोएण ॥ ५ ॥ अन्नं च--विहवेण विक्कमेण य न तीरए आवई इमा खलिउं । तो विहवविक्कमाणं नूणं

गरुयाओ वुड्ढीओ ॥ ६ ॥ तहाहि—परिविड्ढियजडासंगो विमुक्कबुहसंगमो मियंकोऽवि। विक्कममाणोवि सिरिं गओवि कविलिज्जए तमसा ॥ ७ ॥ तो धन्नोऽसि नराहिव ! तं जस्स घरंमि एरिसो मंती । चिंतामणिणा जोगो किं जायइ पुण्णरहियाणं ? ॥ ८ ॥ मइसायरमंतीवि हु ओणमइ मुहं अईव लज्जाए । तूसंति नियगुणुक्कित्तणेण तुच्छ च्चिय न गरुया ॥ ९ ॥ एत्थंतरे पविसिऊण पढियं कालनिवेयएण जहा-गुरुबुहकलियंपि नहं मोत्तूणं एस जडसमूहंमि । निवडइ सहस्सकिरणो जाओ लोए अदट्ठव्वो ॥१०॥ तओ रण्णा चिन्तियं-अहो अत्थं गओ भाणू, संझासमओ वट्टइ, तओ विसज्जियमत्थाणं, गया सव्वेऽवि सट्ठाणेसु, अमियतेयरायणोऽवि आवासनिमित्तं सुंदरो गुरुयपासाओ समप्पिओ, तओ सुताराए सह पंचविहं विसयसुहमणुहवंतेण रण्णा गमिया सा रयणी, अन्ने य बहू दिवसा, तओ य समागओ सरयकालो, सो य केरिसो ?—साससंभारानिप्फन्नभूमंडलो, मंडलारद्धगोवालरासाउलो । आउलारक्खरेहंतसालीवणो, वणसमूहेसु विरायंतसत्तच्छओ ॥ १० ॥ जत्थ य सरए-पावियनिम्मलरूयं लोयाणं गयणमंडलं कहइ । मलिणावि हुंति विमला लद्धुं कालाइसामग्गिं ॥ ११ ॥ पंकसलिलोवरिट्ठिय कमलवणं कहइ पीवरसिरीयं । परिचत्तपंकजलसमकालं उवभोग लहंति सिरिं ॥ १२ ॥ मोत्तूण कलुसियाइं पुणोवि विमलाइं रायहंसेहिं । पडिवन्नाइं सराइं मलिणं सेवंति न विसुद्धा ॥ १३ ॥ सलिलविहवं च दाउं सुखित्तपत्तेसु निम्मलं जायं । घणमंडलं विसुज्झइ को वा न सुपत्तदाणेण?॥१४॥ हिंडंति मत्तकरिणो उम्मूलंता वणेसु तरुनिवहं । परदुक्खकारणं चिय अहवा रिद्धीउ मलिणाणं ॥ १५ ॥ पावियविसेसजुण्हो चंदो निव्ववइ सयलभुवणयलं । परउवयारत्थं चिय वड्ढंति सिरीउ विमलाणं ॥१६॥ रज्जइ महुरेसु जणो निव्विण्णो तित्तकडुयदव्वाणं । कस्स व पेम्मावंधो होज्ज थिरो एक्कवत्थुंमि ॥ १७ ॥ ढिक्कंति दरियवसभा रमणीयं गोउलेहिं महिवलयं । इंदमहपईवूसव-

पमोयभरनिब्भरो लोओ ॥ १८ ॥ तत्थवि य चक्कवाओ विद्दाणो कहइ सयललोयाणं । सव्वोऽवि सया सुहिओ न होइ संसारमज्झंमि ॥ १९ ॥ एवं च वट्टंते सरयकाले आगंतूण अत्थाणमंडवोवविट्ठो विन्नत्तो सिरिविजयराया उज्जाणवालेण, जहा–ससिजुण्हकंतिकलिया पउममुही कासकुसुमदसणिल्ला । सारसमिहुणथणिल्ला सरिपुलिणसुवित्थडनियंबा ॥१॥ हंसउलरवमिसेणं सरयसिरी देवदंसणसयण्हा । पुक्करइ सुरहिपवणच्छलेण दीहं च नीससइ ॥ २ ॥ तम्हा उज्जाणेसुं गंतूण णिययदंसणेणेसा । आसासिज्जउ वराई जा अज्जवि नो अइक्कमइ ॥ ३ ॥ आयण्णिऊण एयं रण्णा णाऊण सरयसमयं च । उज्जाणगमणजत्ता आइट्ठा सयललोयस्स ॥ ४ ॥ सिरिअमियतेयखयराहिवस्स पासंमि पेसिओ मंती । सरयसिरिदंसणत्थं तेणवि गंतूण खयरिंदो ॥ ५ ॥ विण्णत्तो अह केणइ वक्खेवेणं न आगओ एसो । तो राया सयमेव य तत्थ विभूईएँ संचलिओ ॥ ६ ॥ कथं ?--रणिरमणिवलयकामिणिकरपल्लवचलियचामरुप्पीलो । सेयचउदंतकरिवरखंधारूढो सुरिंदो व्व ॥१॥ रणझणिरचलियरहवरलक्खसमुच्छलियनहलरयपडलो । बहुविहवग्गंतमहंततुरयखुरखणियखोणितलो ॥ २ ॥ गयघडगंडयलगलंतदाणसलिलोहसित्तमहिवलओ । कलकलियविविहपहरणदुज्जयभडकोडिपरियरिओ ॥ ३ ॥ इय चउरंगबलेणं अवरोहेणं च परिगओ राया । गच्छंतो लीलाए संपत्तो बाहिरुज्जाणे ॥ ४ ॥ तओ तत्थ सन्निहियाए सुतारापट्टमहादेवीए सिरिविजयमहाराया अवलोयंतो उप्फुल्लकमलवणोवसोभियाइं निम्मलनीरनिवहपूरियाइं महासरोवराइं, पिक्खंतो सप्पणयं सहचरीसमप्पिज्जमाणमुणालदलाणि हंसजुयलाणि, समायण्णयंतो सवणसुहयसारसमिहुणकुरुलियाइं, नियंतो नयणाणंदयारीणि सत्तच्छयवणाइं, पासंतो सुरभिगंधायड्ढियाणेयपासपरिब्भमंतकीरउलरमणीयाइं सालिखित्ताइं, सुणंतो सालिखित्तसंरक्खणुज्जुयकलकंठसरभसगोवीजणगिज्जमाणाइं सयललोयसुहयाइं नियचरियाइं, कीलंतो सरसकयलीहरएसु,

वसिमंतो पवरदक्खामंडवेसु, पीणिज्जंतो नियंबिणीनियंबबिंबसुन्दरेसु विलासससरियापुलिणेसु, वियरइ सहरिसमवरावरुज्जाणेसु।

इओ य--रयणपुरे सो कविलो तीसे विरहम्मि सच्चभामाए। अट्टवसट्टोवगओ मरिउं तिरिएसु उववन्नो ॥ १ ॥ तत्तो य हिंडिऊणं पुणो २ तेसु चेव तिरिएसु। विज्जाहरत्तणेणं नयरीएँ चमरचंचाए ॥ २ ॥ नामेण असणिघोसो उप्पन्नो सो य दि व-जोएण। जत्थ सिरिविजयराया समागओ तत्थ देसंमि ॥ ३ ॥ पुव्वदइया सुतारा दिट्ठा सा तेण निवसमीवंमि। पुव्वभवनेहमूढो न तरइ अन्नत्थ तो गंतुं ॥ ४ ॥ तओ तेण तं अवहरिउकामेण वामोहणहेउं नातिदूरे सुवण्णपट्टो अईव दंसणीओ विउव्विऊण हरिणो दंसिओ, तं च दट्ठूण सुतारा नरनाहं भणइ-देव! मज्झ कीलानिमित्तं एयं हरिणमाणिऊण समप्पेह, रण्णो य सा निय-जीवियाओवि अइवल्लहा, तओ तीसे वयणं लंघिउमसमत्थो पहाविओ तस्स पिट्ठओ, सेसखंधावारो य राया देवीए सह एत्थ परिभमइत्ति दूरे ठिओ चिट्ठइ, तओ विरहं नाऊण अवहरिया असणिघोसेणं सुतारा, तत्थ य सुतारापडिरूवधारिणी वेयालणी विज्जा मुक्का, परविप्रतारिकेत्यर्थः, तओ थोवंतरं गयस्स रन्नो पोक्कारियं विज्जाए-परित्तायह २ मं देव! कुक्कुडसप्पेण अहं खद्धा, तओ झत्ति नियत्तिऊण जाव राया आगच्छइ ताव निवडिया भूमीए, एसा किर पंचत्तं उवगयत्ति-तोऽणवगयपरमत्थो पलवंतो सकरुणं निवो भणइ। हा देवि! अयंडेविहु किं एयं ववसियं तुमए?॥१॥ पसियच्छि चंदवयणे खामोयरि गुरुपओहरि वरोरु। उन्नयपिहुल-नियंबे हा कत्थ गयासि मं मोत्तुं ॥ २ ॥ मज्झसिणेहपरिक्खानिमित्तमहवा इमं तए होज्जा। कवडं किंपि विरइयं तेणवि किं मुद्धि! विहलेण? ॥ ३ ॥ किं मज्झ न विन्नाओ सब्भावो एत्तिएण कालेण?। तो तुह विरहे सुंदरि! चयामि निस्संसयं जीयं॥४॥ एमाइ पलविऊणं चंदणकट्ठे रयाविउं तत्थ। करुणं पोक्करमाणे वारंते सयलखंधारे ॥ ५ ॥ उच्छंगे ठाविऊणं देविं राया चियाए

धम्मकहा किंपि पारद्धा ॥ ३९ ॥ तद्यथा-संसारो दुहहेऊ दुक्खफलो दुसहदुक्खरूवो य । नेहनियलेहिं बद्धा न चयंति तहावि तं
जीवा ॥ १ ॥ जह न तरइ आरुहिउं पंके खुत्तो करी थलं कहवि । तह नेहपंकखुत्तो जीवो नारुहइ धम्मथलं ॥ २ ॥ छिज्जं
(छेयं) सोसं मलणं च बंधणानिप्पीलणं च लोयंमि । जीवा तिला य पिच्छह पावंति सिणेहपडिबद्धा ॥ ३ ॥ थेवोऽवि जाव नेहो
जीवाणं ताव निव्वुई कत्तो ? । नेहक्खयंमि पावइ पिच्छ पईवोऽवि निव्वाणं ॥ ४ ॥ दूरुज्झियमज्जाया धम्मविरुद्धं च जणविरुद्धं
च । किमकज्जं जं जीवा न कुणंति सिणेहपडिबद्धा ? ॥ ५ ॥ इय सोउमसणिघोसो उट्ठेऊणं कयंजली भणइ । आइट्ठं जं तुमए
मुणिनाह! तयं तह च्चेव ॥ ६ ॥ जेण सुताराहरणं सव्वविरुद्धं मए जमायरियं । मोत्तूण तत्थ नेहं जयनाह ! न कारणं अन्नं ॥७॥
अहवा सव्वन्नूणं तुम्हाण निवेइएण किमणेण ?। न हि रेहइ माऊए माउहसालं कहिज्जंतं ॥ ८ ॥ विणएण तओ गंतुं भणिया ते
दोऽवि पत्थिवा तेण । मज्झ खमिज्जउ एसो अदुट्ठभावस्स अवराहो ॥ ९ ॥ तेहिं भणियं सुतारा हरिया नेहेण न रइसुहहेउं । जइ
एएण मुणीसर ! ता नेहे कहसु को हेऊ ॥ १० ॥ तो भणियं मुणिवइणा कविलो नामेण एस भत्तारो । भज्जा उ सच्चभामा
आसि सुतारा इमस्स पुरा ॥ ११ ॥ पुव्विं च अमियतेओ सिरिसेणो नाम आसि नरनाहो । तस्सेव य सिरिविजओ भज्जा अभि-
नंदिया आसि ॥ १२ ॥ इय एवमाइ कहिओ वुत्तंतो पुव्वभवगओ सव्वो । तो ते सम्मं जाया वीसत्था खयरमणुइंदा ॥ १३ ॥
संसारविलसियमिणं सोउं तो अमियतेयखयरिंदो । संवेगगओ पुच्छइ किमहं भव्वो अभव्वो वा ? ॥ १४ ॥ तो केवलिणा भणियं
भव्वो होहिसि तहा महाभाग ! । एत्तो नवमंमि भवे संतीनामेण तित्थयरो ॥ १५ ॥ राया सिरिविजओऽवि यं तइया तुह
पढमगणहरो होही । इय सोऊणं तुट्ठा दोऽवि न मायंति अंगेसु ॥ १६ ॥ सिरिअमियतेयपरिपेसिएण विज्जाहरेण एक्केण ।

तत्थ सुतारादेवी आणीया चमरचंचाओ ॥ १७ ॥ तो नमिऊण मुणिंदं नियनियनगरेसु खयरमणुइंदा । पत्ता गमंति कालं निरया धम्मत्थकामेसु ॥ १८ ॥

अन्नया य-सिरिविजयराया आसवाहणियं काऊण अईव परिस्संतो अहासन्निहिए मणोनंदणाभिहाणे उज्जाणे वीसमणनिमित्तं गओ, तत्थ गंतूण पउमदलासोअपल्लवाइसत्थरं काराविऊण खणमेगं वीसंतो, ततो अईवरमणिज्जमुज्जाणं पासिऊण कोऊहलाऊरिज्जमाणहियओ समुट्ठिओ तदवलोयणत्थं, तओ समुप्पण्णतोसो विमलपडिन्नकमलवणोवसोहियवावीनिवहेहिं हीरमाणहियओ हंसचक्कायमिहुणचिट्ठिएहिं पीणिज्जंतो सुगंधगंधिचंदणमहातरुसमूहेहिं हरिसमुव्वहंतो नागपुण्णागचंपयासोयतरुखंडेहिं फासंतो सरसनाणातरुपल्लवसमूहं आसायंतो एलालवंगजाईफलनागवल्लिपमुहवणस्सईणं सरसफलपत्तपुप्फाइं अग्घायंतो बहलपाडलाकुंदमचकुंदाइ सुरहिकुसुमाइं, अवलोयंतो अन्नोन्नरमणीयकोउयाइं, सुणंतो सिद्धगंधव्वकिन्नरमिहुणसमाढत्तमहुरगेयाइं सव्वत्थ परिब्भमिउमारद्धो, एवं च परिभमंतेण दिट्ठो एगो असोगमहातरू, तस्स य हिट्ठा-हिययायड्ढियनिम्महियरायरसरंजिएहि व सुमेहिं । किंकिल्लिपल्लवारुणकरचरणतलेहिं रेहंतो ॥ १ ॥ उवसंतवेरसावयनिसेविओ विसयविब्भमविमुक्को । निव्वणसुवन्नदेहो लंघंतो कणयगिरिसोहं ॥ २ ॥ पडिपुण्णचंदवयणो सुरसेलसिलाविसालवच्छयलो । परिघसरलभुयदंडो सुरदंतिकरोरु जयकलिओ ॥ ३ ॥ तेएण रवी रूवेण रइपियो सोमयाए रयणियरो । अरविंदो नयणाणं दिंतो परमूसवं किंपि ॥४॥ चारणसमणो दिट्ठो महामई नाम संठिओ झाणे । विमलोहिनाणकलिओ उवसमपुंजोव्व पच्चक्खो ॥ ५ ॥ दट्ठूण तं च राया सुहजलहिगओव्व अमयसित्तोव्व । उब्भिन्नबहलपुलओ संपत्तो तस्स पयमूले ॥ ६ ॥ काऊण य तिन्नि पयाहिणाओ भत्तिब्भरेण नमिऊण । आबद्धंपंजलिउडो तो

आरूढो । जालाविओ हुआसो जालानिवहं विमुंचंतो ॥ ६ ॥ एत्थंतरंमि गयणे समागया खेयरा दुवे झत्ति । एक्केणं तत्थ च्चिय सित्ता अभिमंतिउं सलिलं ॥ ७ ॥ अट्टट्टहासमुहला नट्ठा विज्जा तओ नरिंदो उ । आसत्थो संजाओ पुच्छइ विज्जाहरे किमियं ? ॥ ८ ॥ तेहिं भणियं नराहिव ! अम्हे विज्जाहरा पियाउत्ता । सिरिअमियतेयखयराहिवस्स परिवारमज्झंमि ॥ ९ ॥ जिणभवण-वंदणत्थं विणिग्गया तो इहं नियत्तेहिं । अम्हेहिं सुताराए हरियाए असणिघोसेण ॥ १० ॥ कलुणो सद्दो निसुओ तओ य होऊण जुज्झसज्जेहिं । निब्भत्थिओ स पावो तत्तो भणियं सुताराए ॥ ११ ॥ एएणं पावेणं मुक्का वेयालिणी महाविज्जा । ठाणंमि मज्झ तम्हा जा तीए वियारिओ राया ॥ १२ ॥ कहवि न मुंचइ पाणे ता गच्छह तत्थ मह दयं काउं । रक्खेह तस्स जीयं जेणाहं रक्खिया होमि ॥ १३ ॥ जइ पुण उवमरइ निवो मुक्कावि मरामि तो अहमणेण । न हि अत्थमिए चंदे चिट्ठइ जुण्हा खणद्धंपि ॥ १४ ॥ मोत्तुं समरारंभं ता तुब्भे ताव तत्थ गच्छेह । जुत्तिजुयं वयणमिणं तीसे सोऊण अम्हेऽवि ॥१५॥ एत्थागया नराहिव ! सित्ता य चिया जलेण अम्हेहिं । वेयालिणी पणट्ठा तुमं च आसत्थओ जाओ ॥ १६ ॥ इय सोऊणं जीवइ ताव सुतारत्ति हरिसिओ राया । जं अवहरियत्ति पुणो पज्जलिओ तेण जलणो व्व ॥ १७ ॥ रे रे चउरंगबलं सज्जह दंडाहिवा! लहुं जेण । नेमि खयराहमं तं कीणासकरालमुहकुहरे ॥ १८ ॥ एवं निवो भणंतो भणिओ खयरेहिं देव ! होसु थिरो । तुह केसरिणो सक्कइ पलाइउं कह सियालो सो? ॥ १९ ॥ एअं च वइयरं तो कहिंचि खयराहिवो अमियतेओ । नाऊणं परिकुविओ अमरिसभरनिब्भरो भणइ ॥ २० ॥ अम्हंपि असणिघोसो भगिणिं अवहरइ पिच्छह अउव्वं । अहवा पच्चासन्ने मच्चुंमि गलंति बुद्धीओ ॥ २१ ॥ तम्हा जमस्स अतिहिं करेमि तं किमिह बहुयभणिएण? । इय वुत्तूणं एसो पत्तो सिरिविजयपासंमि ॥ २२ ॥ तो रामलक्खणा इव सीअं

व नियत्तिउं सुतारं ते । लग्गा कुढावए दोवि वरसुभडा भुवणविक्खाया ॥ २३ ॥ तस्स नयरीए बाहिं गंतूण भणाविओ असणिघोसो । दूयमुहेणं रे दुट्ठ ! ववसियं जं तए असुहं ॥ २४ ॥ पायच्छित्तं पडिवज्ज तस्स पत्ताण अज्ज एत्थेव । खयरमणुएसराणं किवाणधारासुतित्थंमि॥२५॥ सोऊण असणिघोसो तं भयविहुरो विचिंतए एवं । सिरिविजयअमियतेया नूणं बाहिं समणुपत्ता॥२६॥ तत्थिक्को च्चिय दुजओ सिरिविजओ किमु अमियतेयपरियरिओ ? । सो उण जिणइ जयंपि हु ता संपइ मज्झ किं सरणं ? ॥२७॥ अहवा नेहंधाणं अवियारियकज्जकरणनिरयाणं । किं होइ परित्ताणं नियदुकयविलुत्तसत्ताणं ? ॥ २८ ॥ पावियकेवलनाणो पत्तो विहरइ महीएँ अयलमुणी । तो सो पलाइऊणं सरणं तं चेव पडिवन्नो ॥ २९ ॥ धावंता पट्ठीए पत्ता तत्थेव खयरमणुइंदा । अमरनरसभाणुगयं सुरकयकणयंबुजनिविट्ठं ॥ ३० ॥ दट्ठूण तं मुणिंदं पसंतवेरा समुच्छलियहरिसा । तो अमियतेयसिरिविजयपत्थिवा थुणिउमाढत्ता ॥ ३१ ॥ समनीरपूरपसमियमणकाणणजलियकोवदवदहण! । माणभडमाणखंडण! जगमंडण ! मुणिवइ नमो ते ॥ ३२ ॥ अज्जवमंतनिवारियदुरंतमायाभुयंगिविसपसर ! । लोहतमोहदिवायर! गुणसायर! मुनिवइ ! नमो ते ॥ ३३ ॥ कामसिलीमुहखंडण ! निद्दियजरमरण ! पणयसुहकरण ! । मोहमहाभयवारण ! भवतारण ! मुणिवइ ! नमो ते ॥ ३४ ॥ केवलकिरणुज्जोइयभुवणब्भंतरपयत्थपरमत्थ ! । कुमयकरिगंधवारण ! सुहकारण ! मुणिवइ ! नमो ते ॥ ३५ ॥ सरयससिकिरणनिम्मलजजसधवलियसयलतिहुयणाभोय ! । दुहतरुगहणहुयासण ! वरसासण ! मुणिवइ ! नमो ते ॥ ३६ ॥ परिचत्तरज्जसंगम! पावियवरनाणदंसणचरित्त ! । को तुम्ह मुणइ अंतं ? समुद्दरयणाण व गुणाण ॥ ३७ ॥ हरिसगलंतंसुजला एमाइ मुणीसरं थुणेऊण । कयपंचंगपणामा उवविट्ठा उचियदेसंमि ॥ ३८ ॥ मुणिणावि पत्थिवाणं तेसिं तह असणिघोसमाईणं । समयाणुरूवयाए

धम्मकहा किंपि पारद्धा ॥ ३९ ॥ तद्यथा-संसारो दुहहेऊ दुक्खफलो दुसहदुक्खरूवो य । नेहनियलेहिं बद्धा न चयंति तहावि तं जीवा ॥ १ ॥ जह न तरइ आरुहिउं पंके खुत्तो करी थलं कहवि । तह नेहपंकखुत्तो जीवो नारुहइ धम्मथलं ॥ २ ॥ छिज्जं (छेयं) सोसं मलणं च बंधणनिप्पीलणं च लोयंमि । जीवा तिला य पिच्छह पावंति सिणेहपडिबद्धा ॥ ३ ॥ थेवोऽवि जाव नेहो जीवाणं ताव निव्वुई कत्तो ? । नेहक्खयंमि पावइ पिच्छ पईवोऽवि निव्वाणं ॥ ४ ॥ दूरुज्झियमज्जाया धम्मविरुद्धं च जणविरुद्धं च । किमकज्जं जं जीवा न कुणंति सिणेहपडिबद्धा ? ॥ ५ ॥ इय सोउमसणिघोसो उट्ठेऊणं कयंजली भणइ । आइट्ठं जं तुमए मुणिनाह! तयं तह च्चेव ॥ ६ ॥ जेण सुताराहरणं सव्वविरुद्धं मए जमायरियं । मोत्तूण तत्थ नेहं जयनाह ! न कारणं अन्नं ॥७॥ अहवा सव्वन्नूणं तुम्हाण निवेइएण किमणेण ? । न हि रेहइ माऊए माउहसालं कहिज्जंतं ॥ ८ ॥ विणएण तओ गंतुं भणिया ते दोऽवि पत्थिवा तेण । मज्झ खमिज्जउ एसो अदुट्ठभावस्स अवराहो ॥ ९ ॥ तेहि भणियं सुतारा हरिया नेहेण न रइसुहहेउं । जइ एएण मुणीसर ! ता नेहे कहसु को हेऊ ॥ १० ॥ तो भणियं मुणिवइणा कविलो नामेण एस भत्तारो । भज्जा उ सच्चभामा आसि सुतारा इमस्स पुरा ॥ ११ ॥ पुव्विं च अमियतेओ सिरिसेणो नाम आसि नरनाहो । तस्सेव य सिरिविजओ भज्जा अभिनंदिया आसि ॥ १२ ॥ इय एवमाइ कहिओ वुत्तंतो पुव्वभवगओ सव्वो । तो ते सम्मं जाया वीसत्था खयरमणुइंदा ॥ १३ ॥ संसारविलसियमिणं सोउं तो अमियतेयखयरिंदो । संवेगगओ पुच्छइ किमहं भव्वो अभव्वो वा ? ॥ १४ ॥ तो केवलिणा भणियं भव्वो होहिसि तहा महाभाग ! । एत्तो नवमंमि भवे संतीनामेण तित्थयरो ॥ १५ ॥ राया सिरिविजओऽवि यं तइया तुह पढमगणहरो होही । इय सोऊणं तुट्ठा दोऽवि न मायंति अंगेसु ॥ १६ ॥ सिरिअमियतेयपरिपेसिएण विज्जाहरेण एक्केण ।

तत्थ सुतारादेवी आणीया चमरचंचाओ ॥ १७ ॥ तो नमिऊण मुणिंदं नियनियनगरेसु खयरमणुइंदा । पत्ता गमंति कालं निरया धम्मत्थकामेसु ॥ १८ ॥

अन्नया य-सिरिविजयराया आसवाहणियं काऊण अईव परिस्संतो अहासन्निहिए मणोनंदणाभिहाणे उज्जाणे वीसमणनिमित्तं गओ, तत्थ गंतूण पउमदलासोअपल्लवाइसत्थरं काराविऊण खणमेगं वीसंतो, ततो अईवरमणिज्जमुज्जाणं पासिऊण कोऊहलाऊरिज्जमाणहियओ समुट्ठिओ तदवलोयणत्थं, तओ समुप्पण्णतोसो विमलपडिन्नकमलवणोवसोहियवावीनिवहेहिं हीरमाणहियओ हंसचक्कायमिहुणचिट्ठिएहिं पीणिज्जंतो सुगंधगंधिचंदणमहातरुसमूहेहिं हरिसमुव्वहंतो नागपुण्णागचंपयासोयतरुखंडेहिं फासंतो सरसनाणातरुपल्लवसमूहं आसायंतो एलालवंगजाईफलनागवल्लिपमुहवणस्सईणं सरसफलपत्तपुप्फाइं अग्घायंतो बहलपाडलाकुंदमचकुंदाइं सुरहिकुसुमाइं, अवलोयंतो अन्नोन्नरमणीयकोउयाइं, सुणंतो सिद्धगंधव्वकिन्नरमिहुणसमाढत्तमहुरगेयाइं सव्वत्थ परिब्भमिउमारद्धो, एवं च परिभमंतेण दिट्ठो एगो असोगमहातरू, तस्स य हिट्ठा-हिययायड्ढियनिम्महियरायरसरंजिएहिं व सुमेहिं । किंकिल्लिपल्लवारुणकरचरणतलेहिं रेहंतो ॥ १ ॥ उवसंतवेरसावयनिसेविओ विसयविब्भमविमुक्को । निव्वणसुवन्नदेहो लंघंतो कणयगिरिसोहं ॥ २ ॥ पडिपुण्णचंदवयणो सुरसेलसिलाविसालवच्छयलो । परिघसरलभुयदंडो सुरदंतिकरोरु जयकलिओ ॥ ३ ॥ तेएण रवी रूवेण रइपियो सोमयाए रयणियरो । अरविंदो नयणाणं दिंतो परमूसवं किंपि ॥४॥ चारणसमणो दिट्ठो महामई नाम संठिओ झाणे । विमलोहिनाणकलिओ उवसमपुंजोव्व पच्चक्खो ॥ ५ ॥ दट्ठूण तं च राया सुहजलहिगओव्व अमयसित्तोव्व । उब्भिन्नबहलपुलओ संपत्तो तस्स पयमूले ॥ ६ ॥ काऊण य तिन्नि पयाहिणाओ भत्तिब्भरेण नमिऊण । आबद्धपंजलिउडो तो

राया भणिउमाढत्तो ॥ ७ ॥ तुच्छो च्चिय गिहि वासो मुक्को तुम्हारिसेहिं जं नाह ! । इय सुकुमालेहिं सुरूवएहिं निवलच्छिजोग्गेहिं ॥ ८ ॥ अन्नं च--मन्नामि अज्ज इंदत्तणं तणं संपयाउ न हु किंपि। रज्जंपि अकज्जकरं मुणिवइ ! दट्ठूण तुह चलणे ॥ १ ॥ तओ तव्विणयाइगुणावज्जियहियएण पारियं मुणिवरेण झाणं, दिन्नो आसीवाओ, उवविट्ठो सखंधावारो उचियदेसे राया, तओ पुणोवि नहग्गाओ वालग्गं जाव निरूविऊण भणियं राइणा जहा-ववसंतेवि एरिसे पवररूवे, विज्जमाणेवि एवंविहसारीरसुभदलक्खणसमुहए, एवं च संभाविज्जमाणासुवि महाविभूईसु पढमजोव्वणत्थाणंपि तुम्हाणं किं कारणं दुक्करवयपडिवत्तीए ?, तओ दसणकिरणुज्जोइयनहयलभागेण भणियं साहुणा-समायण्णसु महाराय ! वीसत्थो जेण कहेमि, अत्थि सुयणाहिययं व अईवाविच्छिण्णं (नीरनिहिव्व) अविज्जमाणावरपरपारविभागं सुकइविरइयमहाकहव्व अणेयवुत्तंतसंकुलं भवावत्तं नाम नयरं, तत्थ य वत्थव्वओ अहं विहवसमिद्धो कोडुंबिओ आसि, तं च तहाविच्छिण्णंपि नयरं सयलंपि मज्झ सहोयरभाउएहिं चेव वसइ, तओ तत्थ चेव चिट्ठंता सव्वेऽवि अम्हे एगेणं अईवतिव्वविसेणं महाकिण्हसप्पेणं डक्का, तओ झत्ति तिव्वमहाविसघारियाणं समागच्छंति मुच्छाओ निमीलिज्जंति लोयणाइं सिढिलिज्जंति अंगाइं विगलंति बुद्धीओ, न नमिज्जंति देवा न सम्माणिज्जंति गुरुकुलाइं न गणिज्जंति कुलवुड्ढोवएसा न मुणिज्जंति कज्जाकज्जाइं न परियाणिज्जंति अप्पणोवि सरूवाइं न सुव्वंति हियभासियाइं न दसिंति समविसमाइं न कीरंति उचियपडिवत्तीओ न सुमरिज्जंति सुकयाइं नालविज्जंति सन्निहियाइंपि सुयणविंदाइं न संठविज्जंति सम्मं पयाइं न चिंतिज्जंति भक्खाभक्खाइं न बुज्झिज्जंति पिज्जापिज्जाइं न वेइज्जंति कीरमाणावि हिएसीहिं उवयारा, अन्नं च-तव्विसाणुभावओ एगे ताव सव्वहा कट्ठव्व विगयचिट्ठा संजाया, अन्ने अव्वत्तसद्देण थरथरायंता लोलंति महीए, अन्ने सुन्नहियया इओ तओ एवमेव चिट्ठंति,

अन्नेसिं तिव्वाविसदाहवेयणाभिभूयाणं विदलंति अंगाइं फुट्टंति लोयणाइं निरुब्भंति आणापाणुपवित्तीओ उईरिज्जंति महादुक्खसंघाया, अन्ने उण तिव्वाविसवेयणाभिभूया चेव आरसंति विरसेहिं अव्वत्तसद्देहिं न तरंति जंपिउं फुडवयणेहिं, अन्ने उण कत्थइ पडंति कत्थइ मुच्छंति कत्थइ निब्भरं सुयंति पुणोऽवि खणं जग्गंति पुणोऽवि विसवेगवसओ निच्चिट्ठं निच्चिट्ठं सुयंति, अन्ने पुण सयावि निब्भरं सुयंति न किंपि चेयंति, एवं च विसवेयणाभिभूए तम्मि नयरे समागओ एक्को महाणुभावो अणगसीसगणपरिवुडो महागारुडिओ, तं च तहाविहं दट्ठूण समुप्पन्ना तस्स महाकरुणा, भणिया य सव्वेऽवि तेण ते लोगा-जहा भो अहं मोयावेमि तुब्भे सव्वेऽवि एयाओ महासुयगविसवेयणाओ जइ मए उवइट्ठं महाकिरियं करेह, तेहिं भणियं-केरिसी पुण महाकिरिया ?, तओ भणियं महागारुडिएण-सुव्वउ एस कहेमि, इह ताव जारिसो एयाण मज्झ सीसाण तारिसो पडिवज्जियव्वो वेसो, तओ रक्खियव्वा नियपाणपरिच्चाएणवि सव्वजीवा, कंठठियजीवेहिवि भासियव्वं सच्चमेव, घित्तव्वं दिन्नमेव, पालेयव्वं सुट्ठु बंभचेरं, मोत्तव्वो नियदेहपरिग्गहेऽवि पडिबंधो, न भोत्तव्वं रयणीए चउव्विहंपि आहारजायं, वसियव्वं सुसाणसेलकाणणेसु, कायव्वं भूमिसयणं, न चिट्ठियव्वं विभूसाए, वज्जियव्वो विगइपरिभोगो, चिट्ठियव्वं ओमोयरियाए लूहवित्तीए, न भोत्तव्वमाकंठं, वज्जणिज्जा पणीयरसा, हिंडियव्वं च उवउत्तेहिं, भासियव्वं सयावि निरवज्जमेव, भोत्तव्वमकयमकारियमणणुमयं चेवाहारजायं, निवारियव्वं सयावि अकुसलचिंताओ माणसं, वज्जेयव्वाओ सव्वहा विकहाओ, चिट्ठियव्वं निच्चमेव गुत्तिदिएहिं, परिचइयव्वो दूरेण अकल्लाणमित्तजोगो, परिहरियव्वो जत्तेण कुगारुडियसंगो, कायव्वाइं नाणाविहाइं तवोकम्माइं, परिभमियव्वं अनियमचारेणं, तितिक्खियव्वा खुहापिवासासीयायवाइ बावीसं परीसहा, अहिसहियव्वा देवमणुयतिरिक्खनिव्वत्तिउवसग्गा, सहियव्वाइं नीया-

णंपि दुब्भासियाइं, होयव्वं धराणिव्व सव्वंसहेहिं, किं बहुणा ?, एयंमि अणुट्ठाणे तिहुभायणभामगदिट्ठतेणं सययमप्पमत्तेहिं मए उवइट्ठस्स महामंतस्स कायव्वो अणवरयमेव जावो, तओ नियत्तंति विसवेयणाओ, उम्मीलंति निम्मलबुद्धीओ, निरुब्भंति सव्वेऽवि पुव्ववन्निया विसविगारा, किं बहुणा ?, सव्ववेयणावइयरसमइक्कंतं विमलनाणकलियं पाविज्जइ परमाणंदसुहंति, एयं च तस्स वयणं महाराय! केहिवि ताव जहुत्तविसवेयणानिच्चट्ठीकएहिं न सुयं चेव, जेहिं पुण समायण्णियं ताणंपि एगे उवहसंति, अण्णे अवहीरयंति, अण्णे निन्दन्ति, अण्णे कुजुत्तीहिं पडिहणंति, अण्णे लिट्ठुलउडाइएहिं पहरंति, एगे न सद्दहंति, परे सद्दहिएऽवि अणुट्ठाणं पइ पमायंति, केई पुण महाभागा जुत्ताजुत्तंति कलिऊण सद्दहंति अणुचिट्ठंति य, तओ मएवि नरनाह! विसवेयणानिव्विण्णेण अमियमिव पडिवन्नं तस्स वयणं, अंगीकओ सबहुमाणं एस तेण समप्पिओ वेसो, समाढत्ता य एसा तदुवइट्ठा सेसा विसविग्घायणत्थं महाकिरियत्ति, एवं भणिऊण उवरए साहुम्मि आसन्नोवविट्ठस्स विन्नायजिणवयणपरमत्थस्स मइसायरमहामंतिणो मुहं अवलोइऊण भणियं सिरिविजयराइणा, अहो न कयाइ एरिसा असंबद्धं जंपंति, एयं च पुण मज्झं सव्वं असंबद्धमिव पडिहाइ, जतो--जइ जहुत्तवित्थरं भवावत्तं नयरं कहं सयलंपि सहोयरबंधवेहिं तं वसइ?, कहं च एगेणं उरगेणं तावतिओ सव्वोऽवि लोओ डसिज्जइ ?, कहं च एक्कोच्चिय गारुडिओ सयलजणारोअकरणब्भुवगमं करेइ?, कहं च एरिसो विसनिग्घायणाविहित्ति ?, तओ ईसिं विहसिऊण भणियं मइसायरमंतिणा-जहा देव ! न एयस्स महामुणिणो इयरस्सेव इमं वयणमित्तं, किंतु भव्वजणविरागकारणं सव्वंपि अंतरंगभावत्थकलियं, तहाहि-नेरइयाइभवाणं आवत्तो जेण तत्थ नरनाह ! । संसारो तेण इहं भणियं नयरं भवावत्तं ॥ १ ॥ कालपरिणइसमेओ जणओ सव्वेसि कम्मपरिणामो । जेण तओ किह जीवा सहोयरा हुंति न हु सव्वे ? ॥२॥ तेच्चिय अणंतजीवा

वसंति सव्वेऽवि एत्थ संसारे । एक्केण भुयंगेणं दट्ठा जे तेण तं सुणसु ॥ ३ ॥ अट्ठमयट्ठाणफडो दढरूवकुवासणाकसिणदेहो । कोवमहाविसकंठयवियरालो रायदोसदुट्ठच्छो । मायागिद्धिमहाविसदाढो मिच्छलेसालललंतजीहो नाणावरणाइडिंभजुओ ॥ ४ ॥ कयचित्तबिलनिवासो मोहमहाविसहरो भीमो ॥ ६ ॥ त्तखरहियओ ॥ ५ ॥ नवनोकसायदसणो सपरियरो डसइ तिहुयणमसेसं । दट्ठा य तेण जीवा चिंतंति न मुच्छिया इव सकज्जं । मीलंति लोयणाइं अलियसुहाणुभवमणेण ॥ ७ ॥ अहरेहि व अंगेहिं संचारिज्जंति सेवयजणेण । लग्गा करे न देवं न गुरुं च मुणिंति गयनाणा ॥ ८ ॥ कोऽहं जुत्तमजुत्तं व मज्झ किं होज्ज? एवमप्पाणं । न मुणंति हियंपि तहा न सुणंति गुरूहि उवइट्ठं ॥ ९ ॥ समविसमाइं न पिक्खंति नेय गुरुमाइयाण पडिवत्तिं । उचियं कुणंति नरवर ! मूया व नालवंति परं ॥ १० ॥ तिव्वविसवेगविहलंघलव्व सम्मं ठवंति न पयाइं । कज्जाकज्जाइं मुणंति नेय न परोवयारं च ॥ ११ ॥ तह तिव्वविसाभिहया मुणिज्ज एगिंदिया विगयचिट्ठा । अव्वत्ताइं रसंता लोलंति महीएँ विगलिंदी ॥ १२ ॥ सुण्णहिययाण चिट्ठा अस्सण्णीणं मुणिज्ज नरनाह ! । सण्णीण नारयाणं दाहाइं दुहाइं भणियाइं ॥ १३ ॥ जेण लहुसप्पडिंभस्स असायनामस्स ताण तिव्वयरो । जाओ डंको एवं अन्नत्थवि मुणसु नाणत्तं ॥ १४ ॥ अव्वत्तं निरसंती नरवर! करभाइणो विनिद्दिट्ठा । खेलणपढणाइधम्मा निद्दिट्ठा पुण मणुस्साणं ॥ १५ ॥ जग्गंति ते पवन्ना विरइं विसलाघवे कहिंचि पुणो । मोहविसवेगवसओ सुयंति परिमुक्कविरइगुणा ॥ १६ ॥ देव ! सुयंति य निच्चं अविरइनिद्दाइ इय जणे सयले । मोहमहाविसविहुरे गारुडिओ मुणसु तित्थयरो ॥ १७ ॥ जइजणकरणिज्जाए किरियाइ नरेस ! तदुवइट्ठाए । सिद्धंतमंतजावो जइ कीरइ अप्पमत्तेहिं ॥ १८ ॥ सो एक्कोऽवि समत्थो मोहविसुच्छायणे तिहुयणस्स । सो निक्कारणबंधू लोयाणं परमकारुणिओ ॥ १९ ॥ इय मुणिवयणस्स मए

कहियो लेसेण कोऽवि भावत्थो । सेसं नरिंद ! सयमवि मुणिज्ज भणियाणुसारेण ॥२०॥ इय सोऊणं राया किंपि वहंतो अउव्वसंवेगं । सिरि निहियपंजलिउडो नमिऊण मुणीसरं भणइ ॥ २१ ॥ सच्चमिणं मुणिपुङ्गव ! अम्हेहिंवि जेण एत्तियं कालं । मोहविसघारिएहिं न चिन्तियं किंपि अप्पाणं ॥ २२ ॥ तो काऊण पसायं वरनाणनिहाण ताविमं कहसु । कित्तियमित्तं सेसं इण्हि मह जीवियव्वस्स ॥२३॥ नरवर ! एत्तो आउं धरिहिसि राइंदियाइं छव्वीसं । एव भणिऊण मुणी तो झत्ति अदंसणीहूओ ॥ २४ ॥ तो राया विम्हइओ चिंतइ एवं किमिदयालमिणं ? । मणमोहो? सुमिणं वा? अहवा न इमेसि एक्कंपि ॥ २५ ॥ किंतु अइथोवमाउं नाऊणं मज्झ बोहणनिमित्तं । परउवयारिकरसो एस मुणी आगओ एत्थ ॥ २६ ॥ मोहविसघारिओऽहं एत्थ य पडिबोहिओ तओ इण्हि । नियकज्जसिद्धिहेउं कत्थइ स गओ महाभागो ॥ २७ ॥ ता इण्हि नियकज्जे खणमवि न विलंबिउं खमं मज्झ । न हि परबलम्मि पत्ते वीसत्थो रेहई सुहडो ॥ २८ ॥ इय चिंतिऊण राया गंतुं नयरम्मि नियंयरज्जम्मि । अहिसिंचइ नियतणयं कारइ अट्ठाहियामहिमं ॥ २९ ॥ जिणदेसिएण विहिणा तत्तो जगनंदणाभिहाणस्स । साहुस्स पायमूले महाविभूईए निक्खंतो ॥ ३० ॥ इय अमियतेयखयराहिवोऽवि छव्वीसदिणपरिच्छिन्नं । विउलमइमहामुणिणो पासे सोऊण निययाऊ ॥ ३१ ॥ रज्जे सुयं ठवित्ता पूयं काऊण जिणवरिंदाणं । गिण्हइ विहीइ दिक्खं अभिनंदणसाहुमूलम्मि ॥ ३२ ॥ उग्गं काऊण तवं पायवगमणं च दोऽवि पज्जंते । आराहिऊण सम्मं उववण्णा पाणए कप्पे ॥ ३३ ॥

इओ य-अत्थि इहेव जंबुद्दीवे दीवे पुव्वविदेहे सीयाए महानईए दाहिणकूले रमणिज्जो नाम विजओ, तत्थ य अयलाउरिव्व सुपुण्णजणसेविया अमरसरिव्व महेसरासिया जलहिवेलव्व सुसिणिकयवासा अत्थि सुभगा नाम नयरी, तीए मेरुव्व गिरिप्पहाणो

कमलगब्भोव्व सिरिनिवासो रविव्व सदाणभोगोपमियसागरो सागरो नाम राया,तस्स य सयलंतेउरपहाणाओ दो भज्जाओ,वसुंधरी अणंगसुंदरी य, तओ पाणए कप्पे उक्कोसं वीससागरोवमप्पमाणमाउं परिपालिऊण अमियतेयजीवो चुओ समाणो अपराजिओ नाम वसुंधरीए पुत्तो जाओ, सिरिविजयजीवा उण अणंतविरिओ नाम अणंगसुंदरीए पुत्तो समुप्पन्नो, एवं च दोऽवि तत्थ ते वड्ढंति कलाकलावेणं उवचिज्जंति देहसमुदएणं कीलंति विविहकीलारसेहिं वियरन्ति लीलाए तियचउक्कुज्जाणाइसु पिच्छंति नाणाकोऊहलाइं पयडंति महापुरिसचरियाइं अणुयत्तंति जत्तेण गुरुवयणाइं पीणंति मग्गणवंदाइं न कलुसिज्जंति रूवाइमएहिं न तरलिज्जंति विण्णाणाइसिद्धीहिं आवज्जयंति विणएण सुयणहिययाइं कुणंति निम्मलगुणेहिं हरिसनिब्भराओ अम्मापिऊण चित्तवित्तीओ, एवं च-अवरोप्परं सिणेहो गुणसमुदाओ य ताण दोण्हंपि । सुयणेसु व उवयारो अईव वुड्ढिं गओ दूरं ॥ १ ॥ भारुंडविहंगा इव तह दोऽवि परुप्परेण पडिबद्धा । न तरंति अच्छिउं जह खणंपि अवरोप्परविउत्ता ॥ २ ॥ अह अन्नया कयाई दमियारिं नाम खेयरं सूरं । पडिसत्तुं ते दोन्निऽवि हणंति नियविक्कमगुणेण ॥ ३ ॥ तओ यऽणंतविरिओ वासुदेवो संजाओ, अपराजिओ पुण बलदेवो, तेसिं च पिया तहाविहं किंपि पव्वज्जाणुट्ठाणं काऊण असुरकुमारेसु चमरिंदत्ताए उववन्नो, अणंतविरिओऽवि रज्जमणुपालिऊण बद्धनिरयाउओ कालं काऊण बायालीसवरिससहस्सट्ठिइएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु नेरइयत्ताए उववन्नो, तिव्वाओ वेयणाओ अणुहवइ, तत्थ कयाइ पुव्वभवपुत्तसिणेहाणुराएण चमरिंदो गंतूण तस्स वेयणोवसमं करेइ, उक्तं च प्रज्ञप्त्यां- " अत्थि णं भंते ! असुरकुमाराणं अहो गइविसए पन्नत्ते ?, हंता अत्थि, केवइयण्णं भंते ! असुरकुमाराणं अहे गइविसए पन्नत्ते ?, गोयमा ! जाव अहे सत्तमाए पुढवीए, तच्चं पुण पुढविं गया य गमिस्संति य, किं पत्तियण्णं भंते ! असुरकुमारा देवा तच्चं पुढविं

गया य गमिस्संति य?, गोयमा ! पुव्ववेरिस्स वा वेयणउदीरणयाए पुव्वसंगइयस्स वा वेयणउवसामणयाए, एवं खलु असुरकुमारा देवा तच्चं पुढविं गया य गमिस्संति य " अपराजियबलदेवो पुण भाइविओएण अईव दुक्खिओ पुत्तस्स रज्जं दाऊण जयहरगणहरसमीवे निक्खंतो, तत्थ य सम्मं पव्वज्जमाराहिऊण अच्चुए कप्पे देविंदत्ताए उववन्नो ।

इओ य–अणंतवीरिओ सम्मं निरयवेयणाओ अहियासिऊण तत्तो उव्वट्टो समाणो वेयड्ढे विज्जाहरत्तणेण उववन्नो, तत्थ य अच्चुयदेविंदेण गंतूण पडिबोहिओ, तओ सोऽवि सम्मं पव्वज्जं काऊण अच्चुयकप्पे चेव देवत्ताए उववन्नो ।

इओ य-जंबुद्दीवे दीवे पुव्वविदेहंमि धणकणसमिद्धो । अत्थि इह मंगलावई विजओ सीयाएँ दाहिणओ ॥ १ ॥ तत्थत्थि रयणसंचयपुरित्ति नामेण वित्थडा नयरी । रिद्धीए जा भुणिज्जइ सहोयरी अमरनयरीए ॥ २ ॥ निहयपडिवक्खतिमिरो तत्थऽत्थि रविव्व निम्मलपयावो । कयसयललोयखेमो राया खेमंकरो नाम ॥ ३ ॥ सुसिलिट्ठमुट्ठिगिज्झा पओहरुक्खित्तकुंभिकुंभयला । रेहइ पाणिग्गहिया खग्गलया पिययमा जस्स ॥ ४ ॥ भज्जा य रयणभासा तस्स सरूवा रइव्व कामस्स । मुत्तावलिं व सगुणं वहंति हियएण जं सुयणा ॥ ५ ॥ इय सो फणिराओ इव निरंतरुव्वूढपुहइपब्भारो । बन्धुकमलायराणं दिंतो मित्तोव्व परिओसं ॥ ६ ॥ अमयकरो व्व करेहिं निव्वाविंतो गुणेहिं महिवलयं । जलउव्व मग्गणाणं वरिसंतो कणयधाराहिं ॥ ७ ॥ पालइ पसंतडमरं रज्जं जसपसरधवलियदियंतो । धम्मत्थकामभोगे सेवंतो उचियसमएसु ॥ ८ ॥ अह अण्णया कयाई अणुभविऊणं सुरालयसुहाइं । सो अवराजियजीवो अच्चुयकप्पाउ चविऊणं ॥ ९ ॥ वरसुमिणलाभपुव्वं अणेगउवयाइयाण निवहेहिं । पुत्तत्ताए गब्भे उप्पन्नो रयणमालाए ॥ १० ॥ संपुण्णदोहला तो गब्भं तुरियं सुहंसुहेणेसा । उचियसमए पसूया गुणरयणालंकियं पुत्तं ॥ ११ ॥

जायंमि तंमि सहसा रहसपवत्ताए ऊसुयगईए । कंपिरवियडनियंबा घोलिरथणवट्टहारलया ॥ १२ ॥ लूहसियसिचयधम्मिल्ला अइसयवियसंतवयणतामरसा । वद्धावइ नरनाहं गंतुं दासी पियंवइया ॥ १३ ॥ रायावि हरिसियंगो दाणं दाऊण तीए अइबहुयं । वद्धावणयं नयरे आइसइ महाविभूईए ॥ १४ ॥ तओ पूइज्जंति देवा सम्माणिज्जंति गुरुकुलाइं पूरिज्जंति पणइवग्गा दिज्जंति महादाणाइं मुच्चंति बंदिवग्गाओ बज्झंति तोरणाइं सज्जिज्जंति कणयकलसा सिच्चंति गोसीसचंदणरसेणं रत्थामुहाइं वज्जंति अपरिमियगंभीरतूरसंघाया गिज्जंति सव्वत्थ मंगलाइं नच्चंति पउरनारिनिवहा घोसिज्जंति अभयदाणाइं,-इय गुरुपमोयनिब्भर-वरवारविलासिणीविहियनट्टं । सयलजणाणंदयरं वद्धावणयं कयं नयरे ॥ १ ॥ सम्माणिऊण तत्तो सयलजणं विविहखाणपाणेहिं । वज्जाउहोत्ति नामं संठवियं तस्स कुमरस्स ॥ २ ॥ सियपक्खससहरो इव देहोवचएण तह कलाहिं च । तो कमसो वड्ढंतो संजाओ जोव्वणाभिमुहो ॥ ३ ॥ अविय-हिययाउ निग्गयंपिव कुडिलत्तं जस्स फुरइ केसेसु । केसेहिं विपरिमुक्कं तुच्छत्तं वसइ मज्झम्मि ॥ ४ ॥ मज्झेणवि परिचत्ता विसालया वसइ जस्स नयणेसु । नयणेहिं उज्झियंपिव पत्तं बुद्धीए सुहुमत्तं ॥ ५ ॥ मय-रद्धयधणुकुडिले भुयजुयले चेव जस्स वंकत्तं । नयणाइं भुयदंडा नासा हिययं च सरलाइं ॥ ६ ॥ अणुपुव्वीए हीणा जंघाओ चेव न उण मित्तीओ । पयकरतलेसु राओ जस्स न पररमणिवग्गेसु ॥ ७ ॥ मुहसोहनिज्जिओ इव खिज्जइ अणुदियहमेव रय-णियरो । जस्स तणुकंतिविजियं व हुयवहे विसइ कणयंपि ॥ ८ ॥ कयपरमहणं विमुहं जडालयं महुरयं च भमरासियं । मोत्तुं कमलं जलहिं जस्स सरीरे सिरी वसइ ॥ ९ ॥ अणवेक्खियगुरुलहुयं मेहेणव थोरकणयधाराहिं । वरिसंतेणऽणवरयं भुवणमरोरं कयं जेण ॥ १० ॥ इयराण वीरवित्तीओ जस्स सुहडत्तसंकहावसरे । विप्फुरियरविकरोहे रयणियरपहव्व मउलंति ॥ ११ ॥

वज्जाउहस्स तेऽवि हु लीलाए पसारियंगुवंगस्स । नेहाबंधा इव दुज्जणस्स तुट्टा खणद्धेण ॥ ४६ ॥ इय अच्चब्भुयमेयं चरियं कुमरस्स तस्स दट्ठूणं । विज्जाहरो पलाणो मरणभओकंपिरसरीरो ॥ ४७ ॥ एत्थंतरम्मि त्रिउलेण ओहिणा महियलं नियंतेण । अच्चुयकप्पिंदेणं दिट्ठो वज्जाउहो कहवि ॥४८॥ तत्तो इहागओ सो असरिसगुणजणियगरुयबहुमाणो । बहुपुन्नालंकियविग्गहस्स कुमरस्स पासम्मि ॥ ४९ ॥ तो कंचणगोराणं दिट्ठो मज्झे पियाण सो कुमरो । चंपयलउव्व वेढियकप्पतरुसिरिं विडंबंतो ॥ ५० ॥ तित्थयरो जं होही एसो तेणुच्छलंतगुरुभत्ती । अच्चुयकप्पसुरिंदो तं संथुणिउं समाढत्तो ॥५१॥ पुत्तवईणं सच्चिय पढमा सव्वेहि सलाहणिज्जावि । नियकुच्छिकंदरपुरिससीह! तं जीएँ परिवूढो॥५२॥ सोच्चिय पसंसणिज्जो जो तुह जणओ कुलंपि तं पवरं । जत्थ रयणागरम्मि व तं नररयणं समुप्पन्नो ॥ ५३ ॥ तुह पुण किं संथुणिमो अणंतवरगुणनिहाण! निवतणय! । जस्स पयकमलजुयले होही भुवणंपि भमरउलं ॥ ५४ ॥ पावियतित्थयरपओ इत्तो पंचमभवम्मि पसिऊण । तं किंपि मह करिज्जसु भवामि न भवे पुणो जेण ॥ ५५ ॥ इय संथुणिउं सक्को पत्तो देवालयम्मि अहवित्थ । किं चोज्जं जं गंमइ गुणिसंथवणाउ दियलोयं ? ॥ ५६ ॥ तो कुमरोऽवि अणुद्धुरचित्तो पत्तो सयम्मि ठाणम्मि । कारइ रहजत्ताओ पूयं च जिणिंदभवणेसु ॥ ५७ ॥ पत्तेसु देइ दाणं करेइ साहम्मियाण वच्छल्लं । विणयं विणयरिहाणं सक्कारिहियाण सक्कारं ॥ ५८ ॥ सुगुरुपयपंकयाइं सेवइ सद्धम्मसत्थसवणेसु । आसत्तो परिवज्जइ दूरमकल्लाणमित्ताइं ॥५९॥ सविसेसं जीवदयापउज्जओ देइ अभयदाणाइं । धम्माओ न चलिज्जइ देवेहिं सइंदएहिंपि॥६०॥ अह अन्नया कयाई सोहम्मसभाएँ संठिओ सक्को । गुणसंथवणं वज्जाउहस्स पकरेइ हिट्ठमणो ॥ ६१ ॥ अवि ल्हसइ मेरुचूला उच्छलइ सयलमेइणीवलयं । वज्जाउहो न चलई जीवणुकंपाइधम्माओ ॥ ६२ ॥ तं सक्कवयणमेगो असद्दहंतो सुरो समणुपत्तो ।

धम्मपरिक्खाहेउं वज्जाउहरायतणयस्स ॥ ६३ ॥ पोसहसालापरिसंठियस्स देवेण तेण निम्मविओ । अह तस्स पायमूले लीणो पारेवओ भीयो ॥ ६४ ॥ दीणो मणुस्सभासाइ भणइ तं रक्ख २ मं धीर ! । तुह सरणागयवच्छल ! निवतणय ! गओ अहं सरणं ॥ ६५ ॥ तो कुमरो परिचिंतइ तिरिया जंपंति जं महच्छरियं । तम्हा कयइवमेयं किंपि इहं अहव किमणेण ? ॥ ६६ ॥ जो कोइ हवइ सो होउ एस गिद्धो सुरो व खयरो वा । रक्खेयव्वो च्चिय मज्झ जेण सरणागओ दीणो ॥ ६७ ॥ तहाहि—विहलो जस्सऽत्थिजणो सरणं पत्ते परंमुहा दिट्ठी । किं जियइ जियंतस्सवि तस्स सया दीणहिययस्स ? ॥ ६८ ॥ विहलुद्धरणंमि सिरी दिन्नं सरणागयाण नियजीयं । जेण स मओऽवि जीवइ निम्मलजसभरियभुवणयलो ॥ ६९ ॥ इय चिन्तिऊण कुमरो भणइ करं उब्भिऊण भो सउण ! । सुमिणेऽवि मा करिज्जसु किंपि भयं मह गओ सरणं ॥ ७० ॥ करकलियवज्जदुसहो जइ सक्को वासुएव चक्की वा । तुह परिकुविओ कहविहु रक्खामि किमित्थ बहुएण ? ॥ ७१ ॥ तत्तो सुरेण विहिओ पक्खेहिं नहंपि कंपयंतो व्व । अइदीहरचंचुपुडो पत्तो ओलावओ तत्थ ॥ ७२ ॥ तेण भणियं महायस ! बहुदिवसछुहाइ सुसियदेहेण । जीवियसेसेण मए पत्तो पारेवओ एसो ॥ ७३ ॥ तम्हा पयच्छ एयं जेण वयंते धरेमि नियपाणे । इय भणिए तो कुमरो भणइ विम्हइयानियचित्तो ॥ ७४ ॥ मह ताव न जुत्तमिणं जं अप्पिज्जइ गओऽवि सरणंमि । हंतूण परं नियपाणपोसणं तुज्झावि न जुत्तं ॥ ७५ ॥ जओ—हंतूण परप्पाणे अप्पाणं जो करेइ सप्पाणं । सो दिवसाणऽप्पाणं कएण नासेइ अप्पाणं ॥ ७६ ॥ जह जीवियं तुह पियं नियमं तह होइ सव्वजीवाणं । पियजीवियाण जीवाण रक्ख जीवं पयत्तेण ॥ ७७ ॥ दुक्खस्स उव्वियंतो हंतूण परं करेसि पडियारं । पाविहिसि पुणो दुक्खं बहुययरं तन्निमित्तेण ॥ ७८ ॥ खणमित्तं तुह तित्ती अण्णो पुण चयइ जीवियं जीवो । तो सउणागवि न खमं परं

पइगेहं रमणियणो दीसइ परिचत्तसेसवावारो । जस्स वररूवविब्भमसोहग्गकहासु अक्खित्तो ॥१२॥ आबालकालओवि हु धम्मि च्चिय जस्स माणसं रमइ । को पाव ! कंजियं पिवइ पाविए अहव अमयंमि ? ॥ १३ ॥ कामत्थसेवणासुवि धम्मिच्चिय फुरइ जस्स उवओगो । न हि जुण्हघासभोई करिनाहो सुमरइ न विंझं ॥ १४ ॥ जस्स सुरसुन्दरीहिवि सन्निहियपियाहिं मेरुसिहरम्मि । उक्कंठियाइं ससिनिम्मलाइं गिज्जंति चरियाइं ॥ १५ ॥ जस्स गुणगहणमित्तम्मि वावडो सुरवईवि अप्पाणं । मन्नइ कयत्थमुज्जलजसधवलियसयलभुवणस्स ॥१६॥ सुरगिरिणो गरुयत्तं गंभीरत्तं महासमुद्दस्स । घित्तूण व निम्मविओ जो सारत्तं तिहुयणस्स ॥१७॥ इय गुणसमुद्दघडियस्स तस्स गुणगहणजलहिपारम्मि । सुरगुरुणोवि न सत्ती गंतुं इयरेसु का गणणा ? ॥ १८ ॥ सो नयरुज्जाणेसुं हिंडइ बहुरायउत्तपरिकलिओ । तारायणमज्झगओ छणतुहिणकरो व्व पच्चक्खो ॥ १९ ॥ अह अन्नया पयट्टो गिम्हे महुसमयहरिसदुल्ललियं । सयलंपि जीवलोयं ईसाए निद्दहंतो व्व ॥२०॥ दट्ठूण पहियवग्गं रुक्खच्छायासु नीसहं लुढियं । वियइल्लफुल्लपाडलछलेण हसइ व्व जो निच्चं ॥२१॥ संताविउं अचयंतो लोयं सिसिरोवयारदुल्ललियं । अवि लोइयव्व कुविओ पाडलकुसुमारुणच्छीहिं ॥ २२ ॥ पसरियकयंबपरिमलकिवाणविणिभिन्नविरहिणीवग्गो । संजायपत्थयाओ रुयइव्व सिलीमुहरवेहिं ॥ २३ ॥ यत्र च ग्रीष्मे-पज्जलियरविहुयासे भुयणागरणम्मि निच्चपक्खित्तो । अयगोलुव्व धमिज्जइ पयंडपवणेहिं जियलोओ ॥ २४ ॥ पावासियाण नित्तंजलीहिं पिज्जंति रूवसलिलाइं । पवियंभियकामेहिं पहिएहिं तिसालुएहिं वा ॥ २५ ॥ बहुपयडियदंडाइं उन्निद्दाइं सरायहंसाइं । कमलवणाइं रणुज्जयनरनाहबलाइं व सोहंति ॥ २६ ॥ हम्मयलं चंदचंदणहारलयासिसिरनीरवसणाइं । लोयस्स वल्लहाइं सरिसरवरसीयलवणाइं ॥ २७ ॥ इय वट्टंते गिम्हे नयरासन्नम्मि सिसिरवणसंडे । नियपिययमाहिं सहिओ पत्तो वज्जाउह-

कुमारो ॥ २८ ॥ गुरुपालिपरिक्खित्तं तत्थ य दिट्ठं महासरं एक्कं । भूजणणीए थुयाहिव अवगूढमवचनेहेण ॥ २९ ॥ पलयसमयसुसियाणं सयलसमुद्दाण पूरणत्थं वा । अव्वयजलभंडारं निवेसियं तत्थ धरणीए ॥ ३० ॥ जुण्हाधवलियसलिलं निसासु संकंतचंदपडिबिम्बं । अवि माहियखीरजलहिव्व सोहइ जं दूरवित्थरियं ॥३१॥ अइदूरदेसपत्तं नियतीरमपासिऊण संभंतं । अवलोयइव्व बहुविहवियसियसयवत्तनित्तेहिं ॥ ३२ ॥ जं वियडतडतडप्फडणदूरविसदंतसीयरासारं । सिंचइ व कुमरपंथं सव्वत्त सबंधुबुद्धीए ॥ ३३ ॥ जलरुहदलसम्मीसियदूरसमुच्छालियबहलकल्लोलं । उक्खिवइ व जं अग्घं गुणगुरुणो रायतणयस्स ॥ ३४ ॥ तो तम्मि सरे कुमरो जलकीलत्थं पियाहिं परियरिओ । करिणीविंदाणुगओ वरकरिकलभोव्व अवगाढो ॥ ३५ ॥ अवगाढे तंमि सरं कल्लोलभुयाहिं नच्चइ व हिट्ठं । गायइ व हंससारसकारंडरहंगरसिएहिं ॥ ३६ ॥ इय जाव अच्छराहिं समयं माणससरम्मि सक्कुव्व । कीलइ तहिं कुमारो पियाहिं सह निब्भरं ताव ॥ ३७ ॥ बलदेवभवे वहिओ जो दमियारित्ति खयरो पुव्विं । संसारं भमिऊणं सो वेयड्ढे समुप्पन्नो ॥ ३८ ॥ नामेण विज्जुदाढो खयरो सो कहवि तत्थ संपत्तो । पुव्वभववेरवसओ दट्ठुं कुमरं पउट्ठो य ॥ ३९ ॥ तो हक्किओ कुमारो बहिरियगिरिकुहररुद्दसद्देण । सीहो व्व असंखुद्धो गयं व तं नियइ लीलाए ॥ ४० ॥ तो भणियं खयरेणं सज्जो जुज्झम्मि होसु रे दुट्ठ ! । भणिहिसि जं नवि कहियं तं नेमि कयंतपासम्मि ॥ ४१ ॥ तो भणइ तं कुमारो किं तुज्झवि सज्जयाए कायव्वं? । कत्थ सियालेण समं कुणइ हरी समरसंरंभं ? ॥ ४२ ॥ इय भणिए परिकुविओ खयरो दट्ठाहरो भिउडिभीमो । मुंचइ विउव्विऊणं तस्सुवरिं पव्वयं घोरं ॥ ४३ ॥ सो य अणाउलचित्तेण चेव कुमरेण वज्जकढिणेहिं । पवणेण व घणनिवहो विराविओ मुट्ठिघाएहिं ॥ ४४ ॥ तो पुणरवि खयरेणं परिकुविएणं खणेण सव्वत्तो । चंदणतरुव्व कुमरो परिबद्धो नायपासेहिं ॥ ४५ ॥

वज्जाउहस्स तेऽवि हु लीलाए पसारियंगुवंगस्स । नेहाबंधा इव दुज्जणस्स तुट्टा खणद्धेण ॥ ४६ ॥ इय अच्चब्भुयमेयं चरियं कुमरस्स तस्स दट्ठूणं । विज्जाहरो पलाणो मरणभओकंपिरसरीरो ॥ ४७ ॥ एत्थंतरम्मि विउलेण ओहिणा महियलं नियंतेण । अच्चुयकप्पिंदेणं दिट्ठो वज्जाउहो कहवि ॥४८॥ तत्तो इहागओ सो असरिसगुणजणियगरुयबहुमाणो । बहुपुन्नालंकियविग्गहस्स कुमरस्स पासम्मि ॥ ४९ ॥ तो कंचणगोराणं दिट्ठो मज्झे पियाण सो कुमरो । चंपयलउव्व वेढियकप्पतरुसिरिं विडंबंतो ॥ ५० ॥ तित्थयरो जं होही एसो तेणुच्छलंतगुरुभत्ती । अच्चुयकप्पसुरिंदो तं संथुणिउं समाढत्तो ॥५१॥ पुत्तवईणं सच्चिय पढमा सव्वेहि सलाहणिज्जावि । नियकुच्छिकंदरपुरिससीह! तं जीएँ परिवूढो॥५२॥ सोच्चिय पसंसणिज्जो जो तुह जणओ कुलंपि तं पवरं । जत्थ रयणागरम्मि व तं नररयणं समुप्पन्नो ॥ ५३ ॥ तुह पुण किं संथुणिमो अणंतवरगुणनिहाण! निवतणय! । जस्स पयकमलजुयले होही भुवणंपि भमरउलं ॥ ५४ ॥ पावियतित्थयरपओ इत्तो पंचमभवम्मि पसिऊण । तं किंपि मह करिज्जसु भवामि न भवे पुणो जेण ॥ ५५ ॥ इय संथुणिउं सक्को पत्तो देवालयम्मि अहवित्थ । किं चोज्जं जं गमइ गुणिसंथवणाउ दियलोयं ? ॥ ५६ ॥ तो कुमरोऽवि अणुद्धुरचित्तो पत्तो सयम्मि ठाणम्मि । कारइ रहजत्ताओ पूयं च जिणिंदभवणेसु ॥ ५७ ॥ पत्तेसु देइ दाणं करेइ साहम्मियाण वच्छल्लं । विणयं विणयरिहाणं सक्कारहियाण सक्कारं ॥ ५८ ॥ सुगुरुपयपंकयाइं सेवइ सद्धम्मसत्थसवणेसु । आसत्तो परिवज्जइ दूरमकल्लाणमित्ताइं ॥५९॥ सविसेसं जीवदयावउज्जओ देइ अभयदाणाइं । धम्माओ न चलिज्जइ देवेहिं सईदएहिंपि॥६०॥ अह अन्नया कयाई सोहम्मसभाएँ संठिओ सक्को । गुणसंथवणं वज्जाउहस्स पकरेइ हिट्ठमणो ॥ ६१ ॥ अवि ल्हसइ मेरुचूला उच्छलइ सयलमेइणीवलयं । वज्जाउहो न चलई जीवणुकंपाइधम्माओ ॥ ६२ ॥ तं सक्कवयणमेगो असद्दहंतो सुरो समणुपत्तो ।

धम्मपरिक्खाहेउं वज्जाउहरायतणयस्स ॥ ६३ ॥ पोसहसालापरिसंठियस्स देवेण तेण निम्मविओ । अह तस्स पायमूले लीणो पारेवओ भीयो ॥ ६४ ॥ दीणो मणुस्सभासाइ भणइ तं रक्ख २ मं धीर ! । तुह सरणागयवच्छल ! निवतणय ! गओ अहं सरणं ॥ ६५ ॥ तो कुमरो परिचिंतइ तिरिया जंपंति जं महच्छरियं । तम्हा कयइवमेयं किंपि इहं अहव किमणेण ? ॥ ६६ ॥ जो कोइ हवइ सो होउ एस गिद्धो सुरो व खयरो वा । रक्खेयव्वो च्चिय मज्झ जेण सरणागओ दीणो ॥ ६७ ॥ तहाहि—विहलो जस्सऽत्थिजणो सरणं पत्ते परंमुहा दिट्ठी । किं जियइ जियंतस्सवि तस्स सया दीणहिययस्स ? ॥ ६८ ॥ विहलुद्धरणंमि सिरी दिन्नं सरणागयाण नियजीयं । जेण स मओऽवि जीवइ निम्मलजसभरियभुवणयलो ॥ ६९ ॥ इय चिन्तिऊण कुमरो भणइ करं उब्भिऊण भो सउण ! । सुमिणेऽवि मा करिज्जसु किंपि भयं मह गओ सरणं ॥ ७० ॥ करकलियवज्जदुसहो जइ सक्को वासुएव चक्की वा । तुह परिकुविओ कहविहु रक्खामि किमित्थ बहुएण ? ॥ ७१ ॥ तत्तो सुरेण विहिओ पक्खेहिं नहंपि कंपयंतो व्व । अइदीहरचंचुपुडो पत्तो ओलावओ तत्थ ॥ ७२ ॥ तेण भणियं महायस ! बहुदिवसछुहाइ सुसियदेहेण । जीवियसेसेण मए पत्तो पारेवओ एसो ॥ ७३ ॥ तम्हा पयच्छ एयं जेण वयंते धरेमि नियपाणे । इय भणिए तो कुमरो भणइ विम्हइयनियचित्तो ॥ ७४ ॥ मह ताव न जुत्तमिणं जं अप्पिज्जइ गओऽवि सरणंमि । हंतूण परं नियपाणपोसणं तुज्झावि न जुत्तं ॥ ७५ ॥ जओ—हंतूण परप्पाणे अप्पाणं जो करेइ सप्पाणं । सो दिवसाणऽप्पाणं कएण नासेइ अप्पाणं ॥ ७६ ॥ जह जीवियं तुह पियं नियमं तह होइ सव्वजीवाणं । पियजीवियाण जीवाण रक्ख जीवं पयत्तेण ॥ ७७ ॥ दुक्खस्स उव्वियंतो हंतूण परं करेसि पडियारं । पाविहिसि पुणो दुक्खं बहुययरं तन्निमित्तेण ॥ ७८ ॥ खणमित्तं तुह तित्ती अण्णो पुण चयइ जीवियं जीवो । तो सउणागवि न खमं परं

रसंतं विणासेउं ॥७९॥ इय महुरगिराएँ इमो बहुसो अणुसासिओ कुमारेण। भणइ नरनाहनंदण! सच्चमिणं भणसि जं एवं ॥८०॥ जाणामि अहंपि इमं परपीडा जं न सुंदरा होइ। किं तु बुहाणवि धम्मो छुहियाण मणे न संठाइ ॥ ८१ ॥ तो भणइ पुणो कुमरो अन्नं दावेमि भोयणं तुज्झ। सो आह किमण्णेणं कुमार! मंसासिणो मज्झ?॥ ८२ ॥ मंसंपि देमि अवरं भणिए कुमरेण भणइ सो सउणो। नियवावाइयमंसाउ नावरं रोयए मज्झ ॥ ८३ ॥ किं बहुणा कुमर! तुमं जइ कारुणिओत्ति रक्खिहिसि एयं। नूणं ता हणसि ममं इय नाउं कुणसि जं जुत्तं ॥ ८४ ॥ जइ एवं तो पारेवएण सह तोलिऊण नियमंसं। देमि तयं भोत्तूणं परिरक्खसु नियजीयंपि ॥ ८५ ॥ इय भणियंमि पहिट्ठो पभणइ ओलावओ कुणसु एवं। कुमरेणवि नाराओ हिंडुणाणाविओ तत्थ ॥ ८६ ॥ इक्कंतो संठविओ तस्स य पारेवओ अवरपासे। उक्कत्तिऊण मंसं पक्खित्तं नियसरीराओ॥ ८७ ॥ जह जह नियतणुमंसं हिट्ठो पक्खिवइ तत्थ सो कुमरो। सुरमायाए तह तह वड्ढइ पारेवओ अहियं ॥ ८८ ॥ बाहिं उक्कत्तंतो देहं मज्झंमि सयलकम्माइं। न गणइ सो तणुपीडं मणम्मि एवं विभावितो ॥ ८९ ॥ बज्झेण अंतरंगो अथिरेण थिरो सुभो य असुभेण। देहेण जइ विढप्पइ धम्मो ता जीव! किमजुत्तं?॥ ९० ॥ जइ मंसग्गहणेविहु मह वियणा एत्तिया इमस्स पुणो। पारेवयस्स मरणे को जाणइ कित्तिया हुज्जा?॥ ९१ ॥ जइ य समयंतरेऽवि हु कहवि निमित्तंतरेण मरियव्वं। तो तं अज्जवि जुत्तं परमरणं रक्खमाणाणं ॥ ९२ ॥ इय पइसमयं वियसियमुहस्स धीरस्स तस्स कुमरस्स। पारेवएण सद्धिं वड्ढइ सुहभावणा अहियं ॥ ९३ ॥ तो निरविक्खं बहुयम्मि तेण उक्कत्तिएवि नियदेहे। जा न पहुप्पइ मंसं पारेवयतुल्लसमभागं ॥ ९४ ॥ तो सिद्धजक्खकिन्नरनरवइ-अवरोहपउरलोयाणं। हाहारवमुहलाणं तह य सुदुक्खं रुयंताणं ॥ ९५ ॥ पारेवएण सद्धिं सयमारूढो स तंमि नाराए। सुरराय-

हिययसरिसं जसं व लोयंमि वड्डंतो ॥ ९६ ॥ तो विम्हइओ देवो चिंतइ भो तिरियमित्तकज्जंमि । पिच्छह कह नियदेहं मुंचइ एसो तणलयं वा? ॥ ९७ ॥ अहव न इच्छंति सुहं सुयणा सुमिणेऽवि नियसरीरस्स । तंचिय सोक्खं तेसिं जं परकज्जे किलिस्संति ॥ ९८ ॥ पयइच्चिय धीराणं ससंककरनिम्मलाइं चित्ताइं । होंति सकज्जम्मि परंमुहाइं परकज्जसमुहाइं ॥ ९९ ॥ परकज्जसाहणं चिय अहवा गरुयाण जाण नियकज्जं । न हि रविणो भुवणुज्जोयणाउ अवरं चिय सकज्जं ॥१००॥ निरविक्खच्चिय अब्भत्थणाण गरुया कुणंति परकज्जं । को वरिसिउं थणाणं जलम्मि अब्भत्थणं कुणइ ॥ १०१ ॥ चंदणतरुणो गिरिणो य जलया जलवाहिणो य गुणगुरुणो । परकज्जनिमित्तं चिय विहिणा लोयम्मि निम्मविया ॥ १०२ ॥ इय एवमाइ परिचिन्तिऊण संगोविऊण विक्किरियं । उज्जोवियदिसिवलओ पयडियदेहो सुरो भणइ ॥ १०३ ॥ तुज्झ नमो तुज्झ नमो तुज्झ नमो गुणसमुद्द ! तुज्झ नमो । जं परकज्जम्मि तणुं तणं व एवं तुमं चयसि ॥ १०४ ॥ को वहइ तिहुयणेऽवि हु समसीसिं तुह गुणेहिं निवतणय ! । सग्गंमि जस्स सक्कोऽवि कुणइ वंदित्तणं तुट्ठो ॥ १०५ ॥ ता कहिऊणुप्पइओ सक्कपसंसाइवइयरं देवो । पुहईए अमायंतोव्व कुमरगुणनिवहभरियाए ॥ १०६ ॥ इय संथुओऽवि कुमरो पयडइ न खणं मुहंमिवि वियारं । चिट्ठइ य अणुहवंतो तिवग्गसाराइं सुक्खाइं ॥ १०७ ॥ अह खेमंकरराया रज्जं वज्जाउहस्स दाऊण । तित्थयरदिन्नदिक्खो विमलगुणो गणहरो जाओ ॥ १०८ ॥ महिहरवुज्झंतकरो दूरपरिप्फुरियनिम्मलपयावो । दिणनाहोव्व समिद्धं पालइ वज्जाउहो रज्जं ॥ १०९ ॥ कथं ?—
विक्कमसंदरनिम्महियगरुयपडिवक्खसायरुद्धरिया । महुमहणेण व लच्छी वच्छत्थलवासिणी विहिया ॥ ११० ॥ चउजलहिमेहलिल्लं कुलपव्वयविउलपीणथणवट्टं । भुयदंडगोवियं पुहइकामिणिं भुंजइ जहिच्छं ॥ १११ ॥ रज्जं सुपालयंते तम्मि निवे

मउ गयाण नन्नत्थ । दंडो छत्ताणं चिय बंधो पुण कइपबंधाणं ॥ ११२ ॥ मारो सारीइ खलो तिलाण कलहो य रइपसत्ताणं । आरामाण कुसग्गो जडनिवहो दीसइ सराणं ॥ ११३ ॥

इओ य--अच्चुयकप्पाओ चुओ सुरोऽवि जीवो अणंतविरियस्स । वज्जाउहस्स पुत्तो जाओ सहसाउहो नाम ॥ १ ॥ अह पालिऊण रज्जं सुसमिद्धं अन्नया विगयनिद्दो । रयणीएं चरमजामे चिन्तइ वज्जाउहनरिंदो ॥ २ ॥ पिच्छह भमंतदुज्जयमोहपिसाओ कसायगिद्धउलो । दुद्धरदविणपिवासापरिसक्किरसाइणीवग्गो ॥ ३ ॥ पज्जलियरागहुयवहनिहित्तडज्झंतबहुजणसरीरो । मयणविगरालजालो पसरंतपओसधूमसिहो ॥४॥ मिच्छत्तभमियभुयगो असुहज्झवसाणभीसणकरंको । निहियबहुनेहखंभो बहुरोयालायदुप्पिच्छो ॥ ५ ॥ सव्वत्थ वियंभियलोयकलहकुट्टंतथालियानिवहो । सुव्वंतगीयवाइयउव्वेययरुण्णविसमसरो ॥ ६ ॥ ठाणट्ठाणनिवेसियबहुधणसंचियविचित्तवारउडो । कण्हाइअसुहलेसामुक्करवासियालिवियरालो ॥ ७ ॥ अन्नाणदुट्ठमायंगसेविओ करयरंतखलरिद्धो । अइदुसहावयनिग्घिणपडंतबहुसउणियानिवहो ॥ ८ ॥ विसयवसमंसकद्दमखुत्तनिरिक्खिज्जमाणबहुसत्तो । असुईछुहपरिवत्तो अहो सुसाणं व संसारो ॥ ९ ॥ इह निवडियाण कत्तो जीवाण सुहं हवेज्ज सुमिणेऽवि ? । होज्ज वसंतस्स इहं मज्झवि विवुहत्तणं किण्हु ? ॥ १० ॥ किंतु वरनाणदंसणचरित्तसुविसुद्धतवमहासुहडो । उत्तरसाहयरूवेण ठाविउं चउदिसिं कमसो ॥११॥ धरिऊण समणमुद्दं जिणसासणमंडलंमि उवविसिउं । दाऊण पयत्तेणं दुभेयासिक्खासिहाबंधं ॥ १२ ॥ अवहत्थिऊण सव्वे मोहपिसायाइजणियउवसग्गे । बहुविहसामायारीकुसुमेहिं पवन्नसत्तेहिं ॥ १३ ॥ अक्खुभियमाणसेहिं निरुद्धसव्विंदियप्पयारेहिं । सिद्धंतमंतजावो एत्थवि जइ कीरए विहिणा ॥ १४ ॥ तो संपज्जंति समीहियाइं जीवाण सयलसोक्खाइं । पगरिसपत्ते य तवे संजायइ

निव्वुई परमा ॥१५॥ सिद्धंतमंतगहणं तम्हा काऊण सुगुरुमूलम्मि । अहमवि करेमि एवं लहेमि जेणिच्छियसुहाइं ॥१६॥ इय जा संवेगगओ चिंतइ वज्जाउहो महाराया। ता पढियं कालनिवेयएण सहसा पविसिऊण ॥१७॥ नाणेण व तेएणं हंतुं पावं व तिमिर-निउरंबं । अब्भुदयं लहइ रवी एस महामुणिवरिंदोव्व ॥ १ ॥ तो चिंतइ नरनाहो-अणेण सूरुग्गमो फुडं कहिओ । मज्झवि य कज्जसिद्धिं असंसयं कहइ वयणमिणं ॥ २ ॥ काऊण गोसकिच्चं तत्तो हक्कारिउं स निववग्गं। सहसाउहं कुमारं साहइ राया निययभावं ॥ ३ ॥ रज्जपडिवत्तिहेउं भणई तो जंपए कुमारोऽवि । जइ पेयवणं व भवो ताय ! तए निच्छिओ एसो ॥ ४ ॥ तो तस्स दुहावगमंमि निच्छिओ जो तएच्चिय उवाओ । कह मज्झवि स न जुत्तो सुहेसिणो दुक्खभीरुस्स ॥५॥ इय कुमरस्सवि भावं वयगहणसमूसुयं मुणेऊण । राया रज्जंमि बलिं सहसाउहनंदणं ठवइ ॥ ६ ॥ सहसाउहेण सद्धिं तो वज्जाउहनरेसरो विहिणा । खेमंकरगणहरसन्निहिम्मि पडिवज्जइ चरित्तं ॥ ७ ॥ उग्गं काऊण तवं दीहं परिपालिऊण परियायं । पज्जंते काऊणं पाउवगमणं महासत्ता ॥ १७ ॥ आराहिऊण सम्मं दोन्निऽवि इगतीससागरट्ठिईया। उवरिमगेविज्जेसुं अहमिंदसुरत्तणं पत्ता ॥ १८ ॥ एत्तो य जंबुदीवे महाविदेहस्स पुव्वभागम्मि । अत्थि इह पुक्खलावइविजए पुंडरिगिणी नयरी ॥१९॥ तत्थ पयंडपरक्कमपवणपणुन्नारिवग्गघणपडलो । अत्थि जसभरियभुवणो घणरहनामो महाराया॥२०॥ पउमावई मणोरममई य दो तस्स पवरभज्जाओ । तो वज्जाउहजीवो देवत्ताओ चवेऊण ॥ २१ ॥ नामेणं मेहरहो पुत्तो पउमावईए उप्पन्नो । सहसाउहो मणोरममईए पुत्तो दढरहत्ति ॥ २२ ॥ दोऽवि कलोवचएणं देहोवचएण तत्थ वड्ढंति । पुव्वभवब्भासाओ जिणधम्मो परिणओ य दढं ॥ २३ ॥ अह अन्नया घणरहो मेहरहं ठाविऊण रज्जम्मि । दिक्खं पवज्जिऊणं तित्थयरो केवली जाओ ॥ २४ ॥ मेहरहोविय सह दढरहेण

जीवाइवत्थुपरमत्थं । जाणं समणोवासगधम्मं पालइ पयत्तेणं ॥ २५ ॥ अह अन्नया कयाई पिउणो तित्थंकरस्स पासम्मि । दोऽवि पवन्ना दिक्खं कुमरं रज्जम्मि ठविऊणं ॥ २६ ॥ तत्थ य मेहरहेणं कम्मिंधणदहणचरणनिरएण । तित्थयरनामगोत्तं समज्जियं सुद्धलेसेणं ॥ २७ ॥ विहिणा संलिहियतणू दोऽवि तओ साहिऊण पज्जंतं । सव्वट्ठसिद्धिनिलए उववन्नाणुत्तरसुरेसु ॥२८॥ मेहरहो चइऊणं तत्तो इह भारहम्मि वासम्मि । हत्थिणउरम्मि नयरे रण्णो सिरिविस्ससेणस्स ॥ २९ ॥ देवीए अइराए उयरे भद्दवयकिण्हपक्खम्मि । सत्तमितिहीए चउदसवरसुमिणयलाभपरिकहिओ ॥ ३० ॥ पुत्तत्तेणऽवयरिओ असिवमहागिम्हसमयसंभवियं । सयलंपि निव्ववंतो भुवणयलं अमयकिरणोव्व ॥ ३१ ॥ (१०००) अह सोहम्माहिवई तत्थागंतूण मायरं थुणइ । साहइ य जिणुप्पत्तिं गेहं च भरिज्जइ निहीण ॥ ३२ ॥ तो साहियनवमासे गब्भे वसिऊण तेरसिदिणम्मि । जिट्ठस्स कण्हपक्खे जाओ सामी तिहुयणस्स ॥३३॥ चलियासणा य तत्तो जिणजम्मं जाणिऊण देवीओ । एंति अहोलोगाओ अट्ठेव दिसाकुमारीओ ॥३४॥ सव्वत्तो जम्मणमंदिराओ आजोयणंतरं खित्तं । सोहंति समीरेणं नमिउं कहिउं च जणणीए ॥ ३५ ॥ गायंतीओ जिणगुणे चिट्ठंति तओ तहिं चिय इमाओ । अवराओ उड्ढलोगा अट्ठ तहिं एंति देवीओ ॥ ३६ ॥ ताओ मेहजलेणं उवसंतरयं कुणंति तं खित्तं । पुप्फेहिं वरिसिऊण य ठंति तओ गायमाणीओ ॥ ३७ ॥ आगंतुं रुयगाओ पुरत्थिमदिसाउ अट्ठ देवीओ । दप्पणहत्थगयाओ गायंतीओ तहिं ठंति ॥३८॥ तत्तोऽविय दीवाओ दाहिणपच्चत्थिमुत्तरादिसाहिं । अट्ठट्ठ य देवीओ एंति इमं नवरि करणिज्जं॥३९॥ भिंगारगहियहत्थाओ दाहिणिल्लाओ तत्थ चिट्ठंति । वियणगचामरहत्था इयराउवि ठंति जहसंखं ॥ ४० ॥ एंति तओच्चिय दीवाओ विदिसिवत्थव्वयाउ देवीओ । चत्तारि नवरि दीवियहत्थाओ चउद्दिसिं ठंति ॥ ४१ ॥ मज्झरुयगा व अन्ना देवीओ तत्थ

दिक्कुमारी महः

॥ ५० ॥

एंति चत्तारि । ता चउरंगुलवज्जं जिणस्स नालं पकप्पंति ॥ ४२ ॥ निहणंति वियरगे तं वियरं च भरंति विविहरयणाणं । हरियालमयं पीढं विउलं विरयंति तस्सुवरिं ॥ ४१ ॥ जम्मणघरस्स तिदिसिं अवरादिसिं वज्जिऊण कयलिहरे । सीहासणचउसालयमंदिरजुत्ते विउव्वंति ॥ ४४ ॥ तो दाहिणकयलिहरे जिणमब्भंगंति सह य जणणीए । उव्वट्टित्ता य तहा पुव्वे कयलीहरे निंति ॥ ४५ ॥ गंधोदएण पुप्फोदएण सुद्धोदएण ण्हाणंति । भूसंति य तत्थ तओ दुन्निवि वरभूसणसएहिं ॥ ४६ ॥ उत्तरकयलीहरए निंति तओ चंदणस्स कट्ठेहिं । पज्जालिऊण अग्गिं भूईकम्मं कुणंति तहिं ॥ ४७ ॥ रक्खापोट्टलियं बंधिऊण रयणोवले पवायंति । भव पव्वयाउजुत्तं आसीवयणं भणंतीओ ॥४८॥ एवं काऊण तओ जिणिंदजणणिं च निंति सयणिज्जे । चिट्ठंति गेयमुहला छप्पण्ण दिसाकुमारीओ ॥ ४९ ॥ एत्तो सोहम्मवई आसणकंपेण नायजिणजम्मो । ताडावेइ सुघोसं जोयणपरिमंडलं घंटं ॥ ५० ॥ तस्सद्दसवणसम्मिलियविबुहनिवहेण परिगओ सक्को । कयपंचतणू हिट्ठो नेइ जिणं मेरुसिहरम्मि ॥ ५१ ॥ तो सेसावि सुरिंदा ईसाणाई समागया तत्थ । पवरविमाणारूढा नियनियपरिवारपरियरिया ॥ ५२ ॥ सोवन्नियाण १ रूप्पयमयाण २ मणिनिम्मियाण ३ कलसाणं । सोवन्नरुप्प ४ सोवन्नमणिमया ५ रुप्पमणिघडिया ६ ॥ ५३ ॥ सोवन्नरुप्पमणिमय ७ भोमिज्जाणं ८ तहेव पत्तेयं । वरपउमपिहाणाणं सुमणोमालच्चियाणं च ॥ ५४ ॥ अट्ठहि य सहस्सेणं कलसाणं विविहनीरभरियाणं । अच्चुयकप्पसुरिंदो ण्हवेइ पढमं चिय जिणिंदं ॥ ५५ ॥ धूवकडुच्छुयहत्था चामरमल्लाइसंठियकरा य । सेससुरिंदा पुरओ चिट्ठंति तिलोयनाहस्स ॥ ५६ ॥ केई वग्गंति थुणंति केइ नच्चंति केई गायंति । निवयंति उप्पयंति य सुरा हिरण्णाइं वरिसंति ॥ ५७ ॥ तो पाणयकप्पिंदो ण्हवइ सहस्सारमाइया तत्तो । जा ईसाणसुरिंदो तत्तो चमराइ भुवणवई॥५८॥तो वाणमंतरिंदा ण्हवन्ति चंदो कमेण

तो सूरो । पच्छा सोहम्मवई करेइ जिणमज्जणं विहिणा ॥५९॥ कुन्दधवले विउव्वइ वसभे चत्तारि तेसिं सिंगेहिं । अट्ठ सलिलधाराओ उच्छलिउं गयणमग्गम्मि ॥ ६० ॥ एगयओ मिलिऊणं तत्तो निवयंति उवरि जयगुरुणो । तो जह अच्चुयइंदो तहेव ण्हाविउं जिणं थुणइ ॥ ६१ ॥ जय तियलोक्कपियामह पयडियपरमत्थ तारणसमत्थ ! । भववणगहणहुयासणवरसासण जयगुरु नमो ते ॥ ६१ ॥ सिवसिरिकडक्खविक्खेवलक्खियं परिगयं च पुण्णेहिं । मन्नामि अज्ज तुह दंसणेण जगनाह! अप्पाणं ॥ ६३ ॥ दिट्ठे तुमम्मि भवाणिक्कबंधवे दुहनिहीवि संसारो । मोक्खोव्व जणइ सोक्खं किंपि अउव्वं खणं मज्झ ॥ ६४ ॥ परिमुक्को मोहारक्खिएण भवचारयाउ नूणमहं । अज्ज तुह दंसणे जिणवरिंद भावारिपलयम्मि ॥ ६५ ॥ रागाइचउपरद्धाण पाणिणं जिण! तुमं चिय सरण्णो । तेणेस जणो दीणो तुह पयकमलं समल्लीणो ॥ ६६ ॥ तो रायरोसगुरुभिछभल्लिसल्लंतदीणाहिययम्मि । एयम्मि जणे तुम्हारिसाण न उवेक्खिउं खमइ ॥ ६७ ॥ पहु नियदुक्खमसंखं कहेमि सव्वण्णुणोऽवि किं तुज्झ ?। तं कुणसु तत्थ सामिय! जं तुह करुणाए अणुसरिसं ॥ ६८ ॥ तुह सेवाएँ विरहिओ जाओ जो रिद्धिसंगमो मज्झ । मन्नामि सन्निवाइयसक्करभोगोवमं तंपि ॥ ६९ ॥ तुह वयणसत्थवाहं मोत्तूण भवाडविं परिभमंता । कत्थ न मुसिया जयनाह! पाणिणो विसयचोरेहिं ? ॥ ७० ॥ माया पिया सुही बंधवो गुरू हियरओऽसि जयनाह । भवदुहियाणऽम्हाणं तं चिय ताणं च सरणं च ॥ ७१ ॥ ता खिवसु पहु ममोवरि करुणारसमंथरं निययदिट्ठिं । जेण न हु पणयवग्गे परंमुहा होंति गुरुगुरुणो ॥ ७२ ॥ ता तह कुणसु महायस जह तुह पयकमलपणयदुल्ललिओ । सिवसुहसंपत्तीए होइ कयत्थो जणो एस ॥ ७३ ॥ इय थोऊणं सक्को संतिजिणं नेइ जणणिपासम्मि । रयणसुवन्नाइनिहाणएहिं पूरेइ जिणभवणं ॥ ७४ ॥ जंबूपन्नत्तीओ नेयं जम्ममहसेसकरणिज्जं । तिहिरिक्खम्मि पसत्थे महूसवं कारवे-

ऊण ॥ ७५ ॥ जाओ असिवोवसमो गब्भगए तेण जिणवरिंदस्स । संतित्ति कयं नामं अम्मापियरेहिं तुट्ठेहिं ॥ ७६ ॥ पणवीससहस्साइं वासाणं पालिऊण कुमरपयं । पणवीस सहस्सा उ भुत्तं मंडलियरायपयं ॥ ७६ ॥ तओ अन्नया जम्मंतरोवाचियपुण्णसंभारवसओ समुप्पन्नाइं सेणावइ १ गाहावइ २ पुरोहिय ३ गय ४ तुरय ५ वड्ढइ ६ हत्थी ७ चक्क ८ छत्त ९ चम्म १० मणि ११ कागिणि १२ खग्ग १३ दंड १४ लक्खणाइं चउदस रयणाइं, साहियं सयलभरहवासं, संजाओ जहुत्तचउद्दसण्हं रयणाणं नवण्हं महानिहीणं सोलसण्हं देवसहस्साणं बत्तीसाए रायसहस्साणं बत्तीसाए उडुकल्लाणियासहस्साणं, पिंडवासवर्त्तिद्वात्रिंशदङ्गनासहस्राणामित्यर्थः, बत्तीसाए जणनयकल्लाणियासहस्साणं, राजवंशजद्वात्रिंशदङ्गनासहस्राणामिति हृदयं, बत्तीसाए बत्तीसइबद्धाणं नाडगसहस्साणं तिण्हं तेवट्ठाणं सूयसयाणं अट्ठारसण्हं सेणिप्पसेणीणं पत्तेयं चुलसीहयगयरहसयसहस्साणं छन्नउईए भिच्चकोडीणं बावत्तरीए पुरवरसहस्साणं बत्तीसाए जणवयसहस्साणं छन्नउइगामकोडीणं नवनउए दोणयसहस्साणं अडयालीसाए पट्टणसहस्साणं चउवीसाए कब्बडसहस्साणं चउवीसाए मडंबसहस्साणं वीसाए आगरसहस्साणं सोलसण्हं खेडगसहस्साणं चउद्दसण्हं संबाहसहस्साणं छप्पण्णाए अंतरोदगाणं एगूणपण्णाए कुरज्जाणं अहिवई महाचक्कवट्टी, एत्थवि पणवीसवाससहस्साइं सेविऊण महाचक्किभोए सयमेव विण्णायजहोचियसमओ जीयंति लोगंतियसुरपडिबोहिओ दाऊण संवच्छरियं महादाणं बत्तीससुरिंदनिव्वत्तियमहाविभूईए पडग्गलग्गं तणं व चइऊण रायलच्छि जिट्ठकिण्हे चउद्दसीए पडिवण्णो जहाविहीए दिक्खंति, तओ संवच्छरं छउमत्थपरियायमणुपालिऊण उज्जुयाविहारेणं विहरमाणस्स सहसंबवणुज्जाणे छट्ठभत्तेणं पोसस्स सुद्धनवमीए खीणघाइकम्मचउक्कस्स अणंते अणुत्तरे निव्वाघाए निरावरणे कसिणे पडिपुण्णे केवलवरनाणदंसणे समुप्पन्ने, तओ चलियासणा समागया बत्तीसावि

पुरन्दरा, वररयणकणगरययविणिम्मियपायारतिउवगूढं सव्वरयणामयं चउदारोवसोहियं असोयरुक्ख १ सुरकुसुमवुट्ठि २ पुक्खरिणी ३ पमुहमहच्छरियहेउबहुवत्थुसत्थरमणिज्जं विरइयं धम्मज्झयधवलधयवडाइण्णं पवरं समोसरणं, तस्स य मज्झे नाणामणिरयणचित्तमहासीहासणंमि उवविठ्ठो तिलोयबंधू भयवं संतिनाहो, तस्स य पुरओ पणच्चियं हरिसनिब्भरपयट्टनट्टतुट्टंतहारावलीहिं अमरसुन्दरीहिं, समाहयाओ नहयलंमि सुरहिं महादुंदुहीओ पगुइयसयलतिहुयणेण भगवयावि तत्थगयसदेवमणुयाए सुरसभाए एवं खलु देवाणुप्पिया ! जीवा बज्झंति एवं मुचंति इच्चाइ सयलजंतुसंताणसंवेयजणणी विहिया महाधम्मकहा ॥

इओ य सो दढरहजीवो सव्वट्ठविमाणाओ चइऊण समुप्पन्नो महाकुलंसि,संपत्तो जोव्वणं,समागओ य तया भगवओ समीवे, भगवओ य तहाविहरिद्धिसमुदयदंसणेणं अणेगभवोवाचियनेहाणुराएण य उवगओ परमहरिसं पुलइओ सव्वंगेहिं सविसेसं च सामिणा परिकहियं धम्मं सोऊण पडिवन्नो विहीए दिक्खं, संजाओ चउदसपुव्वी गणहरो, एवं पच्चाया कमेण भगवया सव्वेऽवि पणतीसं गणहरा दिक्खिया, साहूणं बावठ्ठिसहस्साइं ठवियाइं, एवं सुसाहुणीणं छस्सयाहियएगसट्ठिं सहस्साइं पडिबोहियाइं, नऊइसहस्साहिय दोन्नि लक्खाणि सावयाणं धम्मे ठावियाइं, तेणउइसहस्साहिय तिन्नि लक्खाणि सावियाणं, तओ अट्ठहिं सएहिं चउदसपुव्वीणं छहिं सहस्सेहिं वेउव्वियलद्धीणं चउवीसाए सएहिं वाईणं तिहिं सहस्सेहिं ओहिनाणीणं चउहिं सहस्सेहिं केवलणाणीणं संसेवियपायपंकओ विहरिऊण अणेगगामागरनगरमंडियं वसुहं पडिबोहिऊण भवियकमलसंडाइं परिवालिऊण (वासूणं पणवीससहस्साइं केवलिपरियायं सामण्णपरियायं) पणुवीसं वाससहस्साइं सयसहस्साइं च सव्वपरियायं समारुहिऊण सम्मेयसेलसिहरं पव्वज्जिऊण मासं पाओवगमणं पविसिऊण सेलेसीकरणं खविऊण भवोवग्गाहिकम्मचउक्कं उज्झिऊण सव्वपयारेहिं सरीरसंबंधं जेट्ठकसिणतेरसीए

नवहिं समणसएहिं सद्धिं सिद्धे बुद्धे मुत्ते परिनिव्वुडे सव्वदुक्खप्पहीणोत्ति ॥ इय केइ जए जायंति जाण नणु जीवियं च मरणं च । जायइ सलाहणिज्जं नमंसणिज्जं च भुवणस्स ॥ १ ॥ **इति शान्तिनाथचरितं समाप्तम् ॥** तदेवं यथा भगवता शान्तिनाथेन वज्रायुधजन्मनि पारापतस्याभयप्रदानमदायि तथाऽन्येनापि मुमुक्षुणा तत् सर्वजीवेभ्यो दातव्यमितीह प्रकृतं, शेषं तु संवेगाधायित्वात् प्रसंगतो लिखितमिति गाथार्थः ॥ य एव च सर्वजीवाभयप्रदाननिरतो धर्मस्थितोऽपि स एवोच्यते, न शेष इति दर्शयन्नाह—

जह मम न पियं दुक्खं जाणिय एमेव सयलजीवाणं । न हणइ न हणावेइ य धम्मंमि ठिओ स विण्णेओ ॥ ११ ॥

यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धाद् यो न हन्ति-जीवानिति विभक्तिपरिणामतः सम्बध्यते न घातयति परैः चशब्दात् न समनुजानीते, धर्मे स्थितः स एव विज्ञेयो, नापरः, किं पुनः सम्प्रधार्य जीवघातादौ न प्रवर्त्तेत इत्याह— 'जाणिय'त्ति ज्ञात्वा, किमित्याह— यथा मम न प्रियं दुःखं एवमेव सकलजीवानामपि, तत्कथं स्वयं कण्टकवेधमात्रजनितमपि दुःखमनिच्छन् परेषां च वपुषि सल्लभल्लादीन् प्रक्षिप्य घातादौ प्रवर्त्तेऽहं ?, न कथंचिदिति भावः, गाथार्थः ॥ तदेवमभयप्रदाननिरतानां पूर्वं विस्तरतो दर्शिता गुणाः, साम्प्रतं तु विपर्ययवतां दोषान् दर्शयितुमाह—

जे उण छज्जीववहं कुणंति अस्संजया निरणुकंपा । ते दुहलक्खाभिहया भमंति संसारकंतारे ॥ १२ ॥

पाठसिद्धैव, नवरं 'छज्जीववहं'ति षड्जीवनिकायघातं ॥ अत्रार्थे उदाहरणं दिदर्शयिषुराह—

वहबंधमारणरया जियाण दुक्खं बहुं उईरंता । हुंति मियावइतणउव्व भायणं सयलदुक्खाणं ॥ १३ ॥

वधस्तु जन्तुताडनादिपीडारूपो गृह्यते, बन्धो रज्ज्वादिभिर्जन्तूनां संयमनं, मारणं तेषामेव प्राणवियोजनरूपं, तेषु निरताः,

तथा जीवानामभ्याख्यानपैशुन्यादिभिर्मानसं दुःखं बहु उदीरयंतो भवन्ति, कथंभूता इत्याह-- 'भाजनं' पात्रं, केषामित्याह-- नारकतिर्यगादिभवभाविनां शारीरमानसानां सकलदुःखानां, क इवेत्याह-१ मियावइतणउव्वि'ति,'वइ'त्ति पूरणे श्रुतिसुखार्थमेव, ततश्च राज्ञीमृगसूनुरिवेत्यर्थः इत्यक्षरयोजना, भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम्—

तेणं कालेणं तेणं समएणं इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे मियग्गामे नामं नयरे होत्था, तस्स णं बहिया उत्तरपुरच्छिमे दिसीभागे नंदणपायवे नामं उज्जाणे होत्था, तत्थ णं सुधम्मजक्खायतणं होत्था, तत्थ णं मियग्गामे नयरे विजए नाम खत्तिए राया परिवसइ, तस्स णं मिया नाम देवी होत्था, तेसिं च मियपुत्ते नामं दारए होत्था, जाइअंधे जाइमूए जाइबहिरे जाइपंगुले हुंडे, नत्थि णं तस्स हत्था वा पाया वा कन्ना वा अच्छी वा नासा वा, केवलं से तेसिं अंगोवंगाणं आगिईमित्ते यावि होत्था, तएणं सा मियादेवी तं मियापुत्तं दारयं रहस्सियंसि भूमिघरंसि रहस्सिएणं भत्तपाणेणं पडिजागरमाणी २ विहरति, तत्थ णं मियग्गामे नगरे एगे जाइअंधे पुरिसे परिवसइ, से णं पुरओ दंडेण पगड्ढिज्जमाणेणं फुट्टहडाहडसीसे समच्छियाचडगरेणं आउलिज्जमाणमग्गे गेहे गेहे कलुणवडियाए वित्तिं कप्पेमाणे विहरति, तए णं समणे भगवं महावीरे जाव तत्थ समोसरिए, परिसा निग्गया, विजयराया महाविभूईए वंदणवडियाए तत्थ समागए, सेवि णं जाइअंधे पुरिसे एयमट्ठं सोच्चा निसम्म तत्थागए, समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो जाव वंदइ नमंसइ जाव पज्जुवासइ, तओ णं धम्मो कहिओ, रण्णा सह पडिगया परिसा, तए णं भगवं गोयमे तं जाइअंधं पुरिसं पासइ, पासित्ता जायसड्ढे जाव एवं वयासी-अत्थि णं भंते ! केइ पुरिसे जाइअंधे० पुरिसे ?, एवं खलु गोयमा ! इहेव मियग्गामे नयरे विजयस्स रण्णो मियाए देवीए मियाउत्ते दारए जाइअंधे०, नत्थि णं तस्स दारगस्स हत्था वा पादा वा

जाव आगिईभित्ते, तए णं से भगवं गोयमे जायकोउहल्ले समणं भगवं महावीरं वंदइ जाव एवं वयासी-इच्छामि णं भंते ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए समाणे मियापुत्तं दारयं पासित्तए, अहासुहं देवाणुप्पिया !। तएणं भगवं गोयमे हट्ठतुट्ठे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियाओ पडिनिक्खमइ२ जुगंतरपलोयणाए पुरओ ईरियं सोहेमाणे जेणेव मियाए देवीए गिहे तेणेव उवागच्छइ, तए णं सा मिया देवी भगवं गोयमं एज्जमाणं पासइ, पासित्ता हट्ठतुट्ठ जाव एवं वयासी–संदिसंतु णं देवाणुप्पिया ! किमागमणपओयणं?, तण्णं भगवं गोयमे एवं वयासी-जण्णं देवाणुप्पिया ! तव पुत्तं पासितुं हव्वमागए, तए णं सा देवी मियापुत्तस्स दारगस्स अणुमग्गजायए चत्तारि पुत्ते सव्वालंकारविभूसिए करेति २ त्ता भगवओ गोयमस्स पाएसु पाडेइ, तओ एवं वयासी- एए णं भंते ! मम पुत्ते पासह, तए णं भगवं गोयमे एवं वयासी--नो खलु देवाणुप्पिए ! अहं एए तव पुत्ते पासिउं हव्वमागए, जे णं से तव जिट्ठे पुत्ते मियापुत्ते नामं जाइअंधे जाव पडिजागरमाणी विहरसि तं णं अहं पासिउं हव्वमागए, तए णं सा० एवं वयासी-से के णं गोयमा ! तहारूवे नाणी वा तवस्सी वा जेणं खलु तव एस अट्ठे मम ताव रहस्सकडे हव्वमक्खाए ? जओ णं तुब्भे जाणह, तए णं भगवं गोयमे एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिए! मम धम्मायरिए धम्मोवएसए समणे भगवं महावीरे सव्वण्णू सव्वदरिसी तेणं मम एस अट्ठे हव्वमक्खाए, जावं च णं मियादेवी भगवया गोयमेणं सद्धिं एयमट्ठं संलवइ तावं च णं मियापुत्तस्स दारगस्स भत्तवेला जाया, तए णं सा मिया देवी भगवं गोयमं एवं वयासी-तुब्भे णं भंते ! इहेव चिट्ठह जाव णं अहं तुब्भं मियापुत्तं दारगं उवदंसेमित्तिकट्टु जेणेव भत्तघरए तेणेव उवागच्छइ २ वत्थपरियत्तणं करेति कट्ठसगडियं गिण्हइ २ त्ता विउलस्स असणपाणखाइमसाइमस्स भरेति २ तं कट्ठसगडियं अणुकड्ढमाणी २ उवागच्छमाणी २ जेणेव भगवं गोयमे तेणेव उवागच्छइ २

भगवं गोयमं एवं वयासी-एह णं भंते ! तुब्भे मए सद्धिं अणुगच्छह जेणं अहं तुमं मियापुत्तं दारगं उवदंसेमि, तएणं से भगवं गोयमे मियं देविं पिट्ठओ अणुगच्छइ, तए णं सा मियादेवी कट्ठसगडियं अणुकड्ढमाणी २ जेणेव भूमिघरए तेणेव उवागच्छइ२ चउप्पुडेणं वत्थेणं मुहं बंधमाणी २ भगवं गोयमं एवं वयासी-तुब्भेऽवि णं भंते ! मुहपोत्तियाए मुहं बंधह, तए णं सा मियादेवी परंमुहा भूमिघरस्स दुवारं विहाडेइ, तओ गंधो निग्गच्छति से जहानामए अहिमडएइ वा गोमडएइ वा सुणगमडएइ वा जाव तओऽवि णं अणिट्ठतराए से पण्णत्ते, तए णं से मियापुत्ते दारए तस्स विउलस्स असणपाणखाइमसाइमस्स गंधेणं अभिभूए समाणे मुच्छिए गिद्धे तं असणाइयं आसएणं आहारेइ खिप्पामेव विद्धंसेइ, तओ पच्छा पूयत्ताए य सोणियत्ताए य परिणामेइ, तंपि य णं पूयं च सोणियं च आहारेइ, तओ णं भगवओ गोयमस्स अयमेयारूवे अब्भत्थिए ३ समुप्पज्जित्था-अहो णं इमे दारए पुरापोराणाणं दुच्चिण्णाणं दुप्पडिक्कंताणं असुभाणं पावाणं कडाणं कम्माणं पावगं फलवित्तिविसेसं पच्चणुभवमाणे विहरइ, न मे दिट्ठा नरगा वा नेरइया वा, पच्चक्खे खलु अयं पुरिसे निरयपडिरूवं वेयणं वेएइत्तिकट्टु मियदेविं आपुच्छइ २ त्तीसे गिहाओ पडिनिक्खमइ २ जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ २ तिक्खुत्तो जाव नमंसित्ता सव्वं पुव्वुत्तं वइयरं कहेइ २ एवं वयासी-से णं भंते ! मियापुत्ते पुव्वभवे के आसि? किंनामाए? किंगोत्ताए? केसिं वा कम्माणं पावगं फलवित्तिविसेसं पच्चणुभवमाणे विहरति ?, तए णं समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी- एवं खलु गोयमा ! इहेव जंबुद्दीवे दीवे भारहे वासे सयदुवारे नामं नयरे होत्था, तत्थ णं धणवई नामं राया होत्था, तस्स णं सयदुवारस्स अदूरसामंते दाहिणपुरत्थिमे दिसीभाए विजयवद्धमाणे नामं खेडे होत्था, तस्स णं पंच गामसयाइं आभोए यावि होत्था, तत्थ णं खेडे एक्काई नामं रट्ठकूडे

होत्था अहम्मिए अहम्मण्णू अहम्मक्खाई वहूणं जीवाणं वहवंधमारणरए जाव दुप्पडियआणंदे अहम्मेण चेव वित्तिं कप्पेमाणे विहरइ, तएणं से रट्ठउडे विजयवद्धमाणस्स खेडस्स पंचण्हं गामसयाण य आहेवच्चं ६ पालेमाणे विहरइ, अण्णं च बहूणं राईसरतलवर जाव सत्थवाहाणं अन्नेसिं च बहूणं गामिल्लगपुरिसाणं बहूसु कज्जेसु जाव ववहारेसु य सुणमाणेऽवि भणइ न सुणेमि, एवं पस्समाणे गिण्हमाणे जाणमाणेवि विवरीए भाणितव्वे। तए णं से रट्ठकूडे एयसमायारे सुबहुं पावं कम्मं समज्जिणमाणे २ विहरइ, तए णं रट्ठकूडस्स अण्णया कयाई सरीरगंसि समगं चेव सोलस रोगायंका पाउब्भूया, तंजहा— सासे १ कासे २ जरे ३ दाहे ४, कुच्छिसूले ५ भगंदरे ६। अरिसा ७ अजीरए ८ दिट्ठी ९, मुहसूले १० अकारए ११ ॥ १ ॥ अच्छिवेयणा १२ कण्णवेयणा १३ कंडूई १४ उदरो १५ कोढे १६, बहूहिं विज्जेहि य जाणएहि य वत्थिकम्माइं कुट्ठरोगावगमोवाएहिं विगिच्छिए, न य एक्केणवि रोगायंकेण मुक्के, तते णं से तेहिं रोगायंकेहिं अभिभूए समाणे रज्जे य रट्ठे य अंतेउरे य मुच्छिए तं चेव पत्थेमाणे अट्टवसट्टोवगए अड्ढाइज्जाइं वाससयाइं परमाउं पालएत्ता कालगए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए उक्कोसकालठिईएसु नेरइएसु नेरइयत्ताए उववण्णे, से णं तओ उव्वट्टित्ता मियाए देवीए गब्भंसि पुत्तत्ताए उववण्णे, तप्पभिइं च णं देवीए सरीरगंसि तिव्वा वेयणा पाउब्भूया, रन्नो य तहा अणिट्ठा जाया जहा नामंपि इमीसे गिण्हिउं निच्छइ, तत्तो य सा मियादेवी तं गब्भं बहूहिं साडणाहिं साडेइ, जाहे य नो संचाएइ साडित्तए ताहे अकामा चेव गब्भं दुहंदुहेण परिवहइ, तस्स दारगस्स चेव अट्ठ नाडीओ गब्भंतरप्पवहाओ अट्ठ पूयप्पवहाओ अट्ठ सोणियप्पवहाओ दुवे २ कण्णंतरेसु दुवे २ अच्छिअन्तरेसु अभिक्खणं २ पूयं च सोणियं च पस्सवमाणीओ २ चिट्ठंति, तस्स णं दारगस्स गब्भगयस्स चेव अग्गिए नामं वाए पाउब्भूए, जं णं से दारए आहारेइ तण्णं खिप्पामेव

विद्धंसमाच्छइ पूयत्ताए य सोणियत्ताए य परिणमइ, तंपि य से पूयं च सोणियं च आहारेइ, तए णं सा मियादेवी तं दारगं हुंडं अंधारूवं पस्सया समाणी भीया समाणी अंबधाइं सद्दावित्ता एवं वयासी-एयं दारगं एगंते उक्कुरुडियाए उज्झाहि, तए णं सा अंबधाई रायाणं आपुच्छइ, तए णं से राया मियाए देवीए अंतियं उवागच्छित्ता एवं वयासी-देवाणुप्पिए! एस तुब्भं पढमे गब्भे, तं जइ णं एयं उज्झसि तो णं तुब्भ पया न थिरा भविस्सइ, तं एयण्णं रहस्सियंसि भूमिघरंसि रहस्सिएणं भत्तपाणेणं पडिजागराहि जेणं तव पिया थिरा भवइ, तए णं सा मिया देवी तहेव अणुचिट्ठमाणी विहरइत्ति । से णं भंते! दारए कालं किच्चा कहिं गच्छिही !, गोयमा ! इहं छव्वीसं वासाइं परमाउं पालइत्ता वेयड्ढगिरिपायमूले सीहे भविस्सइ, से णं तत्थ कूरे जीवघायणरए बहुं पावं कम्मं समिज्जिणित्ता उक्कोसकालट्ठिईए रयणप्पभाए नेरइए भविस्सइ, तओ सिरीसिवेसु उववज्जित्ता सक्करप्पभाए, तओ पक्खीसु उववज्जित्ता वालुयप्पभाए, तओ सीहेसु गंतूणं पंकप्पभाए, एत्तो उरगो होऊण धूमप्पभाए, तत्तो इत्थी भवित्ता तमाए, इओऽवि मणुओ भवित्ता अहेसत्तमाए उववज्जिही, तओ तेइंदिएसु उव्वट्टित्ता जाइं इमाइं मच्छकच्छभगाहमगरसुंसुमाराइजलयरेसु अद्धतेरसकुलकोडिलक्खाइं भवंति तत्थ णं एगमेगंसि जोणीविहाणंसि अणेयसयसहस्सखुत्तो उद्दाइत्ता २ तत्थेव भुज्जो २ पच्चाइस्सइ, तओ उव्वट्टित्ता एवं चउप्पएसु उरपरिसप्पेसु भुयपरिसप्पेसु खयहरेसु चउरिंदिएसु बेइंदिएसु कडुयरुक्खेसु वाउतेउआउपुढविकाइएसु अणेयसयसहस्सखुत्तो उववज्जिही, अविय- इय हिंडिऊण संसारसायरं सुप्पइट्ठियपुरम्मि । होही दित्तो वसहो दुप्पिच्छो इयरवसभाणं ॥ १ ॥ सिंगेहिं विकिरंतो गंगाकूलंमि मट्टियं सोऽत्ति । संचुण्णिओ तडेणं मरिउं तत्थेव नयरम्मि ॥ २ ॥ होऊणं सिट्ठिसुओ धम्मं सव्वण्णुभासियं सोउं । होही वरचरणधरो साहू थेराण पासम्मि ॥ ३ ॥ आराहिऊण

सम्मं पव्वज्जं तो सुरो उ सोहम्मे । होही तत्तोऽवि चुओ महाविदेहम्मि वासम्मि ॥ ४ ॥ सुकुलम्मि माणुसत्तं लहिउं पडिवज्जिउं च पव्वज्जं । धुयकम्मंसो होऊण केवली तत्थ सिज्झिहिइ ॥५॥ इय सोऊणं सिरिगोयमाइणो जंति परमसंवेगं । पिच्छह परसंतावो किंत्तियमित्तं जणइ दुक्खं? ॥ ६ ॥ तदेवं जन्तूनां वधादि प्रदत्त्वा मृगापुत्र इव समस्तदुःखभाजनं भवन्तीति गाथार्थः ॥ उपसंहारद्वारेण प्रस्तुतद्वारोपदेशतात्पर्यमाह—

नाऊण दुहमणंतं जिणोवएसाउ जीववहयाणं । होज्ज अहिंसानिरओ जइ निव्वेओ भवदुहेसु ॥ १४ ॥

तदेवमनन्तरोक्तप्रकारेण जिनोपदेशात् जीववधकानां दुःखमनन्तं ज्ञात्वा भवेस्त्वमहिंसानिरतो यदि निर्वेदोऽस्ति भवदुःखेष्विति गाथार्थः ॥ जननमरणदुःखं क्षुण्णदेहैरजस्रं, भव इह यदनन्तो भ्रान्तपूर्वोऽसुमद्भिः । अभिदधति मुनीन्द्रास्तत्र नैवान्यहेतुं, प्रकटनरकवर्त्मप्राणिहिंसां विहाय ॥ १ ॥ इति सकलजिनेन्द्रैरुक्तमेतन्निशम्य, प्रकृतिदुरधिगम्यं प्राप्य मानुष्यकादि । व्यथयति भवदुःखं यद्यहो तत्कुरुध्वं, शिवसुखकृतिदक्षां प्राणिरक्षां सदैव ॥ २ ॥

इतिश्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे प्रथमं अभयप्रदानद्वारं समाप्तम् ।

अथ ज्ञानदानद्वारमुच्यते, तस्य चानन्तरोक्तद्वारेण सह सम्बन्धं सूत्रकारः स्वत एव रचयन्नाह—

इच्छंतो य अहिंसं नाणं सिक्खिज्ज सुगुरुमूलम्मि । सच्चिय कीरइ सम्मं जं तव्विसयाइविण्णाणं ॥ १५ ॥

अहिंसां च—प्राणिवधनिवृत्तिलक्षणामिच्छन्, कर्तुमिति शेषः, चकारो भिन्नस्थाने योजित एव, प्रथमत एव ज्ञानं शिक्षेत, क्वेत्याह—'सुगुरुमूले' वक्ष्यमाणसंविग्नत्वादिगुणयुक्तगुरुसमीपे, ज्ञानं चेह सामान्योक्तावपि श्रुतज्ञानं गृह्यते, तस्यैव गुरुपरतन्त्रत्वात्,

शेषज्ञानानां तु स्वावरणक्षयक्षयोपशमाभ्यां स्वत एव जायमानत्वात्, 'एत्थं पुण अहिगारो' इत्यादिवक्ष्यमाणवचनाच्च श्रुतज्ञानमेवेहाधिक्रियते, कुतो ज्ञानं शिक्षणीयमित्याह– 'सच्चिय'त्ति यद्-यस्मात् सैव-अहिंसा तस्या अहिंसाया विषयो-जीवादिः, आदिशब्दाद्भेदादिपरिग्रहः, तस्य विषयादिविज्ञाने सति सम्यक् क्रियते, नान्यथा, तथाहि– "तप्पज्जायविणासो दुक्खुप्पाओ य संकिलेसो य।" इति वचनतो हिंसाया द्विविधो विषयो जीवाजीवभेदतः, स्थाण्वादौ स्खलनादिसम्भवे अजीवेऽपि संक्लेशविषयतायाः सम्भवाद्, अतो निवृत्तिलक्षणाया अहिंसाया अपि स एव द्विविधो विषयः सम्पद्यते, तथा विवक्षितमनुष्यत्वादिपर्यायविनाशस्य दुःखोत्पादस्य संक्लेशस्य च निवृत्तौ सत्यां भेदोऽप्यहिंसायास्त्रिविधः प्रतीयते, एवं फलादिकमप्यहिंसायाः स्वर्गापवर्गादिकं ज्ञातव्यम्, एतच्च विषयभेदफलादिकं सर्वं ज्ञानेनैवावगम्यते, न तदभावे, ततोऽहिंसार्थिना ज्ञानमेव प्रथमं शिक्षणीयं, तदभावे मनोरथमात्रेणैवाहिंसाऽसिद्धेः, आह च–"नेत्रविहीनो यद्वन्मार्गे विवशः पदे पदे स्खलति। मुक्तिपथं प्रतिपन्नो ज्ञानविहीनः स्खलत्येव ॥ १ ॥" आह-यद्येवं भवदुक्तयुक्त्या "पढमं नाणं तओ दये" त्यादिसूत्रप्रामाण्याच्च ज्ञानद्वारमेव प्रथमं किमितीह नोक्तं ?, सत्यं, किन्तु ज्ञानस्य प्रथमं शिक्षणीयत्वेऽप्यहिंसाऽर्थं व्याप्रियमाणत्वात् महाव्रताणुव्रतरूपस्य च समस्तधर्म्मस्याहिंसामूलत्वात् तस्या एव प्राधान्यमिहाश्रित्य प्रथमं तद्द्वारोपन्यासः कृत इत्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ॥ १५ ॥

यदिह ज्ञानद्वारे वक्तव्यं तत्संग्राहिकीं द्वारगाथामाह—

किं नाणं १ को दाया २ को गहणविही ३ गुणा य के तस्स ४। दारक्कमेण इमिणा नाणस्स परूवणं वोच्छं ॥१६॥

किं ज्ञानमिति प्रथमं वक्तव्यं १, ततस्तस्यैव ज्ञानस्य को दाता समुचित इति निरूपणीयं २, ततस्तस्यैव को ग्रहणविधिरिति

चिन्तनीयं ३, ततस्तस्यैव के गुणा इति च भणनीयं ४, द्वाराणां क्रमेणानेन-यथोक्तस्वरूपेण ज्ञानस्य प्ररूपणां- स्वरूपनिर्णयात्मिकां वक्ष्ये इति गाथार्थः ॥ तत्र प्रथमं द्वारं प्रतिज्ञातमाह—

आभिनिबोहियनाणं सुयनाणं चेव ओहिनाणं च । तह मणपज्जवनाणं केवलनाणं च पंचमयं ॥ १७ ॥

'अभि' इत्याभिमुख्ये 'नि' इति नैयत्ये, ततश्चाभिमुखो वस्तूनां ग्रहणयोग्यनियतदेशावस्थानापेक्षी नियत इन्द्रियाण्याश्रित्य स्वस्वविषयग्रहणपरिणतो बोधोऽभिनिबोधः स एवाभिनिबोधिकः, तच्च तत् ज्ञानं च आभिनिबोधिकज्ञानं, इन्द्रियपंचकमनोनिमित्तो वस्त्ववबोधविशेष इत्यर्थः, श्रवणं श्रुतं-अभिलापप्लावितार्थोपलब्धिविशेषः, तच्च तज्ज्ञानं च इन्द्रियपंचकमनोनिमित्त एवाभिलापारूपितो बोध एवेत्यर्थः, अवधिः-मर्यादा तेनावधिना रूपिद्रव्यग्रहणात्मकेन ज्ञानमवधिज्ञानं- इन्द्रियमनोनिरपेक्षं आत्मनः साक्षाद्रूपिवस्तुग्रहणात्मको बोध इति भावः, संज्ञिभिर्जीवैः काययोगेन मनोवर्गणाभ्यो गृहीतानि मनोयोगेन मनस्त्वेन परिणमितानि वस्तुचिन्ताप्रवर्त्तकानि द्रव्याणि मनांसीत्युच्यन्ते, तानि पर्येति-अवगच्छतीति मनःपर्यायमिति कर्म्मण्यण्, तच्च तज्ज्ञानं च मनःपर्यायज्ञानं-अर्द्धतृतीयद्वीपसमुद्रान्तर्वर्त्तिसंज्ञिजीवचिन्तितार्थप्रकटनपरं इन्द्रियमनोनिरपेक्षः आत्मनः साक्षात् प्रवृत्तो बोध एवेति हृदयम्, केवलं-सम्पूर्णज्ञेयग्राहित्वात् सम्पूर्णं तच्च ज्ञानं च केवलज्ञानं रूप्यरूपिसमस्तवस्तुग्राहकं पंचमज्ञानमिति गाथासमासार्थः, व्यासार्थस्त्वावश्यकादिभ्योऽवसेय इति ॥ नन्वत्र ज्ञानपंचकमध्ये प्रस्तुते केनाधिकार इत्याह —

इत्थं पुण अहिगारो सुयनाणेणं जओ सुएणं तु । सेसाणमप्पणोऽवि य अणुओग पईवदिट्ठंतो ॥ १८ ॥

अत्र पुनः प्रकृते अधिकारः श्रुतज्ञानेन, यतः श्रुतेनैव शेषाणां मत्यादिज्ञानानामात्मनोऽपि चानुयोगो-व्याख्यानं, क्रियत इति

वाक्यशेषः, शब्देन ह्यात्मा परो वा प्रतिपाद्यते, शब्दश्च श्रुतज्ञानकारणत्वात् श्रुतज्ञानत्वेनेष्यते, अतो (मुखरत्वात्) ऽनुयोगकरत्वात् श्रुतज्ञानमेव स्वपरप्रतिपादकं, न शेषज्ञानानि, मूककल्पत्वाद्, उक्तंच–सुयनाणे नेउण्णं, केवले तयणंतरं। अप्पणो य परेसिं च, जम्हा तं परिभावगं॥१॥" अत्र चार्थे प्रदीपदृष्टान्तो, यथा हि प्रदीप आत्मानं शेषाँश्च घटादीन् प्रकाशयति तथेदमपीति, अयमत्र भावार्थः-आहिंसापरिज्ञानं शिक्षणीयमित्युपदेशः प्रक्रान्तः, तस्याश्चाहिंसायाः स्वरूपप्रख्यापने श्रुतज्ञानमेव प्रभवति, न शेषज्ञानानि, ततस्तेनैवेहाधिकारो, न शेषज्ञानैरिति गाथार्थः ॥ ननु यदि श्रुतज्ञानेनात्राधिकारस्तेन च शिक्षितेनाहिंसापरिज्ञाने कार्यसिद्धिर्भविष्यति तर्ह्यशक्यानुष्ठानोपदेशोऽयं,समस्तश्रुतस्येदानीमभावात्, तथाविधप्रज्ञाविकलैश्च वर्त्तमानकालभाविनोऽपि समस्तस्यापि तस्य शिक्षितुमशक्यत्वादित्याशंक्याह––

एक्कम्मिवि मोक्खपयंमि होइ जो एत्थ निच्चमाउत्तो। तं तस्स होइ नाणं छिंदइ सो तेण दुहजालं ॥१९॥

जिनवचनान्तर्गतं सुप्तिङन्तादिकं यत् मोक्षकारणं(पदं)तस्मिन्नेकस्मिन्नपि योऽत्र लोके नित्यमायुक्तः-अङ्गाङ्गीभावेन परिणततदर्थो भवति तदेवमपि मोक्षपदं तस्य-तत्रायुक्तस्य ज्ञानं भवति छिनत्ति च स तेनापि करणभूतेन दुःखयति भवाटवीभ्रमणप्रवृत्तानसुमत इति दुःखं-कर्म्म तज्जालं-मूलोत्तरप्रकृतिनिकुरुम्बं, इदमुक्तं भवति--नास्माभिरुच्यते यदुत सर्वस्यापि समस्तश्रुताध्ययनात् कार्यसिद्धिः, आपितु तथाभव्यत्ववैचित्र्यात् कस्यचित् कियतोऽपि, श्रूयते हि समये-रोहिणीयकतस्करेन्द्रनागादीनामेकैकस्मादपि जिनप्रणीतपदात् स्वकार्यसम्पत्तिः, ततो व्यवस्थितमिदं-यो यावत्यपि श्रुते नित्यमायुक्तो भवति तस्य तदपि श्रुतज्ञानं, स्वकार्यसिद्धये च जायत इति गाथार्थः ॥ उक्तं किं ज्ञानमिति प्रथमद्वारम्, इदानीं द्वितीयं ज्ञानदातृद्वारं विभणिषुराह—

संविग्गो गीयत्थो मज्झत्थो देसकालभावण्णू । नाणस्स होइ दाया जो सुद्धपरूवओ साहू ॥ २० ॥

स साधुर्ज्ञानस्य दाता भवति, यः कथंभूत इत्याह-'संविग्न' उद्यतविहारी, स हि स्वाचारावष्टम्भेन जिनवचनं यथावत् प्ररूपयत्यादेयवचनश्च जायत इति इत्थं विशेषणोपादानं, यदुक्तं-'सर्वत्र शुचयो धीराः, स्वकर्म्मबलगर्विताः । कुकर्मभयसंत्रस्ताः, पापाः सर्वत्र शंकिताः ॥ १ ॥' तथा– 'गुणसुट्ठियस्स वयणं महुघयसित्तोव्व पावओ भाइ । गुणहीणस्स न रेहइ नेहविहूणो जह पईवो ॥ २ ॥' संविग्नश्च गीतार्थगुरुनिश्रितशिक्षकादिरपि स्यादित्याह- गीतार्थः- अधीतच्छेदग्रन्थादिसूत्रार्थः, अगीतार्थो हि ज्ञानदानेऽनधिकृत एव, यत उक्तम्- 'संसारदुक्खमहणो विबोहओ भवियपुंडरीयाणं । धम्मो जिणपन्नत्तो पकप्पजइणा कहेयव्वो ॥ १ ॥' अपरं च- 'सावज्जणवज्जाणं वयणाणं जो न जाणइ विसेसं । वोत्तुंपि तस्स न खमं किमंग पुण देसणं काउं ? ॥ २ ॥' गीतार्थोऽपि रागद्वेषाभिनिवेशितो गोष्ठामाहिलादिवदन्यथापि जिनवचनं प्ररूपयेदित्याह- मध्यस्थो-रागद्वेषाभिनिवेशरहितः, उक्तंच- 'जो नवि वट्टइ रागे नवि दोसे दोण्ह मज्झयारम्मि । सो भन्नइ मज्झत्थो सेसा सव्वे अमज्झत्था ॥ १ ॥' यथोक्तविशेषणविशिष्टोऽपि तथाविधदक्षताद्यभावे देशाभिज्ञो न स्यादत आह- 'देसे' त्यादि, देशो- गीतार्थपार्श्वस्थादिभावितक्षेत्रलक्षणः, कालः सुभिक्षदुर्भिक्षादि, भावः-परचित्ताभिप्रायादिलक्षणस्तान् जानातीति देशकालभावज्ञः, यथोक्तदेशज्ञोऽहितं देशं परिहृत्यैव विचरति, अन्यत्र स्थित्यभावे वा तेषामेव गीतार्थादीनां किंचिदनुवर्त्तनया देशनादिषु यतते, अन्यथा दोषसम्भवात्, तदुक्तम्-'अग्गीयादाइण्णे खित्ते अण्णत्थ ठिइअभावम्मि । भावाणुग्घायऽणुवत्तणाए तेसिंपि जइयव्वं ॥ १ ॥ इहरा सपरुवघाओ उच्छोभाईहिं अत्तणो लहुया । तेसिंपि कम्मबंधो दुगंपि एयं अणिट्ठंति ॥ २ ॥" यथानिर्दिष्टकालभावज्ञोऽपि तदनुसारेणैव शुद्धोञ्छदेशनादौ

यतते, अन्यथा दोषदर्शनाद्, यदाह-'संविग्गभावियाणं लोद्धयदिट्ठंतभावियाणं च। नाऊण खित्तकाले भावं च कहंति सुद्धुंछं ॥१॥" अन्यैरप्युक्तम्- "अवियाणियपत्थावं परचित्तमलक्खिऊण जं भणियं। किं पावयरं तत्तोवि होज्ज अन्नंपि लोयम्मि? ॥ १ ॥" अत्राह- गीतार्थादयो हि देशाद्यभिज्ञानलब्धयः, किं पृथक् तद्ग्रहणेन ?, नैतदेवं, गीतार्थो हि शास्त्रनिर्णीतदेशादिस्वरूपं जानात्येव, केवलं कश्चित्तथाविधदक्षतास्मृतिपाटवाद्यभावाद् व्यवहारकाले तदौचित्येन न वर्त्तेत, दृश्यन्ते हि गीतार्था अपि केचित् कर्म्मक्षयोपशमवैचित्र्यात् तथाविधदक्षतादिशून्याः पराभिप्रायाद्यनुचितभाषणादिषु प्रवृत्ताः, अत एव षट्त्रिंशत्सु आचार्यगुणेषु सूत्रार्थतदुभयज्ञतायाः पृथगेव देशकालभावज्ञतादयो गुणाः प्रोक्ताः, तस्मान्नेह देशादिपरिज्ञानमात्रं गृह्यते, किन्तु व्यवहारकाले तदौचित्यप्रवृत्तिविशिष्टमिति तात्पर्यं, पुनरपि कथंभूत इत्याह—शुद्धं-यथावस्थितं जिनवचनं प्ररूपयतीति शुद्धप्ररूपकः, आह-यथोक्तगुणविशिष्टः शुद्धप्ररूपक एव भवति, किमनेन ?, सत्यमुक्तं, किन्तु ज्ञानदातुः कदाचित् कथंचिच्छेपगुणाभावेऽपि शुद्धप्ररूपकत्वगुणः प्राधान्येनान्वेषणीय एव, अन्यथा जिनवचनस्य वैपरीत्यप्ररूपणे क्रमेण तीर्थोच्छेदादिदोषप्रसङ्गात्, तस्माच्छुद्धप्ररूपकत्वगुणस्य प्राधान्यादवश्यं तद्भावप्रतिपत्त्यर्थं पृथगुपादानं, इह तु साधुत्वस्य सर्वत्रानुवर्त्तनात् सर्वत्र साधुग्रहणेनाचार्यादयोऽपि गृह्यन्त इति गाथार्थः ॥ शुद्धप्ररूपकत्वस्यैव माहात्म्यख्यापनार्थमाह—

ओसन्नोऽवि विहारे कम्मं सोहेइ सुलभबोही य। चरणकरणं विसुद्धं उववूहंतो परूवंतो ॥ २१ ॥

विहारे-यथोक्तसंयममार्गवर्त्तनरूपेऽवसन्नोऽपि-शिथलीभूतोऽपि अशुभं कर्म्म शोधयति-निर्जरयति, जन्मान्तरे सुलभबोधिकश्च-सुखप्राप्यजिनधर्म्मश्च भवति, किं कुर्वन्नित्याह-' चरणकरणं ' महाव्रतपिण्डविशुद्ध्यादिगुणसमुदायरूपं विशुद्धं-जगद्गुरुभिर्यथा गदितं

उपबृंहयन् प्ररूपयंश्च, इदं च यथावदुपबृंहितं तदा भवति-यदा गुणसुस्थितान् पर्यायलघूनपि वन्दते, तैस्त्वात्मानं न वन्दयति, आत्मनिन्दां तद्गुणोत्कीर्त्तनादि च करोति, ततो " वंदइ न य वंदावई ' त्यादिलक्षणयुक्तः संविग्नपाक्षिकोऽनेन सूचितः, अस्य च कर्म्मशोधनं सुलभबोधिकत्वं चोपलक्षणं, अन्येऽपि जनानुरागादयो गुणा द्रष्टव्याः, यत उक्तं पिण्डनिर्युक्त्याम्-" लोयविरलुत्तमंगं तवोकिसं जल्लखउरियसरीरं । जुगमित्तंतरदिट्ठिं अतुरियचवलं सगिहमितं ॥ १ ॥ दट्ठूणं अणगारं सड्ढी संवेगमागया काई । विउलण्णपाण घित्तूण निग्गया पउरसद्धाए ॥ २ ॥ नीयदुवारम्मि घरे न सुज्झए एसणत्तिकाऊणं । नीहरिओ सो तीसे सविम्हयं पिच्छमाणीए ॥ ३ ॥ सविलक्खं झायंती किंपि इमा जाव चिट्ठए तत्थ । चरणकरणेसु अलसो ता अन्नो आगओ साहू ॥ ४ ॥ तं तीएँ तस्स दिन्नं गहियं तेणावि असणमाईयं । तो तीएँ विम्हियाए सो साहू पुच्छिओ एवं ॥ ५ ॥ पुव्वागएण मुणिणा एयमन्नेण विज्जमाणंपि । किं नवि गहियंति इमं ? मुणिवर ! मह पुच्छिओ कहसु ॥ ६ ॥ तो भणइ सो अगारिणि ! नीयदुवारम्मि तुज्झ गेहम्मि । असणाइयं न कप्पइ साहूण जहट्ठियगुणाणं ॥ ७ ॥ लिंगोवजीवणरओ निद्धम्मोऽहं तओ अकप्पंपि । गिण्हामि इमं इय तेण जंपिए चिंतए एसा ॥ ८ ॥ पिच्छह साहुस्स अहो एयस्सिहलोयनिप्पिवासस्स । परलोयबद्धलक्खं वयणं गंभीरयासारं ॥ ९ ॥ णहि परगुणाण गहणं नियदोसुक्कित्तणं च इयरेहिं । इय तीरइ काउं जे एएणऽवि तो गुणी एस ॥ १० ॥ इय चिन्तिऊण तुट्ठा पुणोऽवि असणाइणा सुविउलेण । पडितप्पइ तं साहुं पुणोऽवि चरणालसो बीओ ॥ ११ ॥ साहू तत्थागच्छइ सा तंपि वइयरं भणइ एयं । सो भणइ तेण भिक्खा मायाविँत्तेण नहु गहिया ॥ १२ ॥ अम्हे पुण गिण्हामो संपइ चिण्णव्वया जओ जाया । काऊणं मुक्काओ इमाओ मायाउ सव्वाओ ॥ १३ ॥ एक्कं ता निद्धम्मो अण्णं च परस्स गिण्हए दोसे । इय एसा परिकुविया तो

देइ न किंपि एयस्स ॥१४॥' तदेवं शुद्धप्ररूपकाणामैहिकामुष्मिकगुणदर्शनाद् विपर्यये तु विपर्ययसद्भावात् शुद्धप्ररूपकस्वगुणे ज्ञानदातृभिरवश्यं यतितव्यमिति गाथार्थः ॥ उक्तं ज्ञानदातृद्वारं, साम्प्रतं तद्ग्रहणविधिद्वारमाह—

अखलियमिलियाइगुणे कालग्गहणाइओ विही सुत्ते । मज्जणनिसिज्जअक्खा इच्चाइ कमो तयत्थम्मि ॥ २२ ॥

श्रुतज्ञानं द्विधा-सूत्रतोऽर्थतश्च, तत्र सूत्रे आचारोत्तराध्ययनादिसम्बन्धिनि कालग्रहणादिको विधिः, कालश्च समयचर्याप्रसिद्धः क्रियाविशेषः, आदिग्रहणादुद्देशसमुद्देशानुज्ञादिविधिपरिग्रहः, कथंभूते सूत्रे इत्याह—उपलशकलाद्याकुलभूभागे लाङ्गलमिव स्खलति यत्तत् स्खलितं, उच्चरतः पदादिविच्छेदो यत्र न प्रतीयते तन्मिलितं, भावप्रधानश्चायं निर्देशः, ततश्चास्खलितं च तदमिलितमिति अस्खलितामिलिते तयोर्भावोऽस्खलितामिलितत्वं तदादिर्येषामहीनाक्षरानत्यक्षरत्वादीनां तेऽस्खलितमिलितात्वादयः,एवंभूता गुणा यत्र तत्तथा तस्मिन्, एतच्च विशेषणं भणता अहीनाक्षरास्खलितामिलितत्वादिगुणयुक्तं सूत्रं पठनीयमिति विधिरेव कथितो द्रष्टव्यः, अत्राह-हीनाक्षरत्वाद्युपेते सूत्रे समुच्चार्यमाणे कः पुनर्दोषो येनैवं तद्वर्जनमुपदिश्यते, अत्रोच्यते, लोकेऽपि तावद्विद्यामन्त्रादिभिरक्षरहीनत्वाद्युपेतैरुच्चार्यमाणैर्विवक्षितफलवैकल्यमनर्थावाप्तिश्च दृश्यते, किं पुनः परममन्त्रकल्पे जिनप्रणीतसूत्रे, तथा चानुयोगद्वारचूर्णावुक्तम्—"मगहाजणवयमज्झे रायगिहे पुरवरम्मि रमणिज्जे । समवसरणम्मि रइए सुरेहिं सिरि-वीरनाहस्स ॥ १ ॥ अमरनरतिरियसंगमसोहिल्ले तम्मि सेणिओ राया । अभयकुमाराइजुओ समागओ वंदणनिमित्तं ॥ २ ॥ धम्मं सोऊण विणिग्गयाए परिसाए खेयरो एक्को । गयणंपि किंपि गंतु पुणोऽवपडइ धरणीए ॥ ३ ॥ तो सेणिओ जिणिंदं पुच्छइ किं एस उप्पयनिवाए । विहुरियपक्खो पक्खिव्व खेयरो कुणइ? जयनाह! ॥४॥ अह भणइ जिणवरिंदो अक्खरमिक्कं इमस्स पम्हुसियं । नहगामिणीए तेणं गंतु इमो

न क्खमो खयरो ॥५॥ अभयकुमारो सोऊण भासियं तं जिणस्स तो खिप्पं । गंतूण भणइ खयरं भो तुह विज्जाए पम्हुट्ठं ॥६॥ लहिऊण अक्खरमहं कहेमि जइ देसि मह इमं विज्जं । पडिवन्ने खयरेणं पयाणुसारित्तलद्धीए ॥ ७ ॥ अभयकुमारो तं लहइ अक्खरं तो इमस्स दाऊण । विज्जं तुट्ठो खयरो उप्पइओ गयणमग्गम्मि ॥८॥" तदेवं यथा—हीनाक्षरतया खेचरस्य विद्यासाध्यकार्यातिपातः सम्पन्नः एवमत्राप्यक्षरादिहीनतायामभिधेयभेदः तद्भेदात् क्रियाविघातः तद्विघाते चरणविसंवादः तद्विसंवादे निर्वाणाभावः तदभावे च दीक्षावैयर्थ्यं, एवमधिकाक्षरादावपि दोषा अभ्यूह्य वाच्याः इत्यतो यथोक्तगुणैर्विशिष्टमेव सूत्रं पठनीयं, अर्थगतं विधिमाह—तस्य-सूत्रस्यार्थस्तदर्थः तस्मिन् श्रूयमाणे मार्जनं, शोधनं भुवः कर्त्तव्यं, निषद्या गुरोर्विरचनीया, 'अक्षाः' चन्दनकास्तत्स्थापना कार्या इत्यादिकः क्रमो विधिः, आदिशब्दात्कृतिकर्मदानादिपरिग्रह इति गाथार्थः ॥ अथ श्रवणगतमेव विधिमाह—

निद्दाविगहापरिवज्जिएहिं गुत्तेहिं पंजलिउडेहिं । भत्तिबहुमाणपुव्वं उवउत्तेहिं सुणेयव्वं ॥ २३ ॥

पाठसिद्धैव ॥ पुनरपि कथंभूतैः श्रोतव्यमित्याह—

अभिकंखंतेहिं सुहासियाइं वयणाइं अत्थसाराइं । विम्हियमुहेहिं हरिसागएहिं हरिसं जणंतेहिं ॥ २४ ॥

एषाऽपि तथैव, नवरं हर्षमागतैः तेनैव च हर्षागमनेनान्येषां संवेगकरणादिना हर्षं जनयद्भिः श्रोतव्यं ॥ एवं च शृण्वद्भिर्गुरोरतीव परितोषो भवति, ततश्च किमित्याह—

गुरुपरिओसगएणं गुरुभत्तीए तहेव विणएणं । इच्छियसुत्तत्थाणं खिप्पं पारं समुवयंति ॥ २५ ॥

गुरुपरितोषगतेन-गुरुपरितोषजातेन सता गुरुभक्त्या-तत्सेवारूपया तथैव विनयेन-आसनप्रदानादिरूपेण, किमित्याह—क्षिप्रं-

शीघ्रमीप्सितसूत्रार्थयोः पारमुपयान्ति, इति गाथार्थः ॥ साम्प्रतं यस्य सूत्रार्थौ देयौ तद्दर्शनरूपं विध्यन्तरमाह—

समयभणिएण विहिणा सुत्तं अत्थो य दिज्ज जोग्गस्स । विज्जासाहगनाएण होंति इहरा बहू दोसा ॥ २६ ॥

समयभणितो विधिर्लेशतो दर्शित एव, विस्तरतस्तु स्थानान्तरादवसेयः, तेन समयभणितेन विधिना, सूत्रमर्थं च दद्यास्त्वं, कस्येत्याह-योग्यस्य-अर्हस्य, न त्वपात्रस्य, कुत इत्याह—यत इतरथा दायकग्राहकयोश्च बहवोऽवर्णवादादयो दोषा भवन्ति, केनेत्याह-विद्यासाधकज्ञातेन, दृष्टान्तेनेति गाथाक्षरार्थः, भावार्थस्तु कथानकगम्यः, तच्चेदं—

अत्थि भरहम्मि वासे सुरिंदनयरिव्व विबुहपरिकलिया । कयलच्छीहरनिलया मयरायरमज्झभूमिव्व ॥ १ ॥ कासीजणवयमज्झे नयरी वाणारसित्ति सुपसिद्धा । तत्थ नियभुयपरक्कमवसीकयासेसभूपालो ॥ २ ॥ नामेण विजयसेणो राया सयलावरोहकयसोहो । नामेण कणयमाला देवी तस्सासि गुणकलिया ॥ ३ ॥ वररूवधरो मयरद्धउव्व सुकलालओ ससंकोव्व । बहुसत्ताहारो तरुवरोव्व सूरव्व तेयस्सी ॥ ४ ॥ पुत्तो नामेण पुरंदरोत्ति तेसिं अखंडियपयावो । धम्मत्थकाम-निरओ विसेसओ धम्मकज्जेसु ॥ ५ ॥ साहूणं च सयासे गच्छइ कइयावि कहवि विहरंतो । तेण जिणसासणम्मिवि किंपि अहाभद्दओ जाओ ॥ ६ ॥ तस्स य चउक्कचच्चरउज्जाणारामरम्मदेसेसु । कीलंतस्सऽणवरयं सुललियलायण्णजलनिहिणो ॥ ७ ॥ न नियत्तइ अहिलासो पुररमणीणं कहंचि सव्वत्तो । अवियण्हं चिय निच्चंजलीहिं रूवं पियंतीणं ॥ ८ ॥ तस्स गुणगहणमित्तम्मि वावडो चत्तसेसवावारो । अभिरमइ विबुहमग्गणसुहडजणो सयलनयरीए ॥ ९ ॥ इय तम्मि गुणनिवासे अणुरत्तो सयलरायपुर-लोओ । सविसेसं पुण पिउणो पडिबंधो तम्मि कुमरम्मि ॥ १० ॥ अवरोहाइगयस्सवि तत्तो सो नरवइस्स पासम्मि । अक्खलियं

आगच्छइ सव्वत्थ विसुद्धसीलगुणो ॥ ११ ॥ तं च महागुणनिलयं दट्ठु सोउं च तस्स चरियाइं । अन्ना रन्नो भज्जा अणुरत्ता मालई नाम ॥१२॥ ता सा सवक्किपुत्तंमि तम्मि रत्ता अणंगसरनिहया । अट्टवसट्टोवगया किच्छेणं गमइ दियहाइं ॥१३॥ पियसंगमाभिहाणे उज्जाणे अन्नया रमंतस्स । कुमरस्स समणुपत्ता मज्झवया इत्थिया एक्का ॥ १४ ॥ तं नियइ जाव तत्तो सविम्हयं वलियकंधरो कुमरो । ताव पयंपइ एसा भो भो कारुणिय वरकुमर ! ॥ १५ ॥ एगंतं काऊणं वयणं मह सुणसु अवहिओ होउं । तह पडिवन्ने कुमरेण तो इमा भणिउमाढत्ता ॥ १६ ॥ नरनाहहियदइया रइव्व मयरद्धयस्स सुपसिद्धा । देवी नामेणं मालइत्ति गुणनिवहनिम्माविया ॥ १७ ॥ तुह दंसणगुणसवणुट्ठिएण मयणग्गिणा पलित्ता सा । आसासिज्जउ नरवइकुमार ! नियसंगमजलेणं ॥१८ ॥ अहयं च तीए धाई गुरुणा आसंधएण तुह पासे । संपत्तत्ति महायस ! न अन्नहा एत्थ कायव्वं ॥१९॥ तं सोऊणं कुमरो सिरम्मि वज्जाहउव्व पवहंतो । हियए गरुयविसायं चिंतिउमेवं समाढत्तो ॥२०॥ जीवाण विलसियाइं पिच्छ अहो मोहमूढहिययाणं । इहपरलोयविरुद्धेऽवि जेणऽकज्जे पयट्टंति ॥२१॥ लोयम्मि जं विरुद्धं जं च निसिद्धं समत्थसत्थेसु । मोहग्गहेण नडिओ अज्झवसइ तंपि इह जीवो ॥ २२ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं तं धाइं भणइ तो निवंगरुहो । मज्झत्थभावयाए आइण्णसु एत्थ मह वयणं ॥२३॥ परनरमित्तेऽवि कुलंगणाण जुत्तो न होइ अहिलासो । जो पुत्ते अणुराओ सो पुण दूरंचिय विरुद्धो ॥२४॥ न य नीइसंगएसुऽवि रमणिज्जं किंपि कामभोगेसु । उम्मग्गेण पुणो सिं लाभोऽविहु निप्फलो चेव ॥ २५ ॥ असुइरससंभवेसु य बाहिरमेत्तेण चेव रम्मेसु । को देहेसु णराणं रज्जिज्ज अमिज्झकोट्ठेसु ? ॥ २६ ॥ अन्नोन्नजुवइसंगमरसिएसु धयग्गचवलचित्तेसु । को राओ पुरिसेसुवि खणरत्तविरत्तभावेसु ? ॥ २७ ॥ सुकुलुग्गयनारीणं परपुरिसं चित्तभित्तिलिहियंपि । रविमंडलंव दट्ठुं जुज्झइ दिट्ठी नियत्तेउं॥२८॥ अंधो पंगुव्व

अजंगमोव्व जरविहुरिओ भुयंगुव्व । आलविउंपि न जुत्तो परपुरिसो सुकुलनारीणं ॥ २९ ॥ फुडपवणपहयसरयब्भविब्भमं जोव्वणं च जीयं च । नाऊण मा विमुज्झह अकज्जसज्जं मणं काउं॥३०॥ इय मह वयणेण पयंपिऊण तह कहवि मालई देवी । संठावियव्वा जह सुमिणएवि न इमं विचिंतेइ ॥ ३१ ॥ इय भणिऊणं धाई विसज्जिया तेण सा कुमारेण । तं गंतूणं देवीइ कहइ सव्वंपि सविसेसं ॥ ३२ ॥ इय कहिएवि न मुंचइ पडिबंधं तस्स पेसइ पुणोऽवि । अन्नन्नदूइवग्गं सा मयणपरव्वसा देवी ॥ ३३॥ तो बहुजुत्तीहिं निवारियावि न निवत्तए इमा जाव । ताव मणम्मि विसण्णो कुमरो एवं विचिंतेइ ॥ ३४ ॥ अनिवत्तओ इमीए परिणामो मह पुणो अकज्जमिणं । जइ य निवस्स कहिज्जइ ता नूण विणस्सए एसा ॥३५॥ अप्पवहोवि विरुद्धो खमइ विलंबं न कज्जमेयं च । ता किं जुत्तं मह होज्ज एत्थ जाणामि न हु सम्मं ? ॥ ३६ ॥ इहलोगाइविरोहं तत्तो नाऊणऽसेसपक्खाणं । अनिवेइऊण रण्णो गओ विदेसं तओ कुमरो ॥ ३७ ॥ देसंतरावलोयणवड्ढंतकुऊहलो तओ तुरियं । लंघंतो बहुगिरिकाणणाइं दूरम्मि संपत्तो ॥ ३८ ॥ वच्चंतस्स य मग्गे मिलिओ एगत्थ बंभणो एगो । सो भणइ मउलियकरो कुमरं भो भो महासत्त ! ॥३९॥ इह चेव जंबुदीवे सोऽडज्झाजणवयंमि सुपसिद्धं । अत्थि पुरं नंदिउरं गंतव्वं तं मए कमसो ॥४०॥ मग्गो य एस वच्चइ तंमि पुरं ता अणुग्गहं कुणसि । जइ मज्झ ता अहं तुह निस्साए सुहड ! वच्चामि ॥४१॥ तो भणइ तं कुमारो तुह गोट्ठीए सुहं वयंताणं । अम्हाणऽणुग्गहेऽविहु किं कज्जं पत्थणाए इहं ? ॥ ४२ ॥ सो बंभणो दरिद्दो खुद्दमणो सयललक्खणविहीणो । वायालत्तेण पुणो कुमरस्स पहं सुहावेइ ॥ ४३ ॥ अडवीए कत्थवि तहिं गच्छंतो दियवरेण सह कुमरो । वज्जभुयपल्लिवइणा दिट्ठो चोरेण पिउरिउणा ॥ ४४ ॥ तो जाव नाइदूरं वज्जइ ता सबलवाहणो एसो । गलगज्जिं कुव्वंतो घणोव्व कुमरस्स उच्छरिओ ॥४५॥ भणिओ तेण कुमारो रे रे मा भणासि जं न मह कहियं ।

एस अहं तुह पिउणो सत्तू तो कुणसु जं जुत्तं ॥ ४६ ॥ अह ईसि विहसिऊणं संखुहियं बंभणं च ठविऊण । लीलाए वलियगीवो कुमरो भणिउं समाढत्तो ॥ ४७ ॥ जं पिअरिऊण जुत्तं बालोऽविहु कुणइ तं न संदेहो । नवरि करुणारसोच्चिय जइ किंपि खणं निवारेइ॥४८॥ सोऊण पल्लिनाहो सवियप्पं जंपियं कुमारस्स । विप्फुरियकोवविज्जू वरिसइ सरनीरधाराहिं ॥ ४९ ॥ खंडंतो खग्गलयाए ते सरे लहुययाए वच्चंतो । ढुक्को करिणो सीहोव्व निवसुओ पल्लिनाहस्स ॥ ५० ॥ पत्तनियरोव्व तरुणो असमत्थो तुज्झ परियणो तेण । किं निहणिएण वराएण ? होसु सज्जो तुमं चेव ॥ ५१ ॥ इय भणिए कुमरेणं कोवभयाउलियपल्लिनाहेण । बावल्लभल्लीसल्लेहिं पहरियं तस्स समकालं ॥५२॥ दुज्जणवयणा इव निवसुएण अवगणियाइं दक्खेण । तेण विमुक्कऽत्थाइं अपत्तलक्खाइं सव्वाइं ॥५३॥ तो किरणं दाऊणं चडिऊण रहम्मि तस्स चरडस्स । दाऊण उरे पायं करं करेणं गहेऊणं ॥ ५४ ॥ आयड्ढिऊण छुरियं भणियं कुमरेण भणसु रे दुट्ठ !। जम्मि पएसे तुमए हणामि अह भणइ सो दीणो ॥५५॥ तुज्झ सरणागओऽहं सरणं पत्ता य जत्थ हम्मंति । तत्थ हणिज्ज महायस ! इय भणिए चिंतइ कुमारो ॥५६॥ हंत निवारेइ इमो पहारदाणं इमेण वयणेण । सरणागयाण गुरुया जेण न पहरंति भणियं च ॥५६॥ नयणहीणह दीणवयणहं करचरणपरिवज्जियहं, बालवुड्ढबहुखंतिमंतहं वीससियहं वाहियहं रमणिसमणवणिसरणपवण्णहं, दुहियहं दुच्छियहं, जे निद्दय पहरंति, ते सत्त कुल सत्तमइ फुडु पायालि नयंति ॥५७॥ इय भाविऊण मुक्को सो पल्लीवइ नरिंदतणएण । चरणेसु लग्गिऊणं भणइ कुमारं इमो तत्तो ॥५८॥ तुह किंकरो मि अहयं मज्झ सिरं तुज्झ चेव आयत्तं । ठाविज्ज तत्थ सुंदर ! जत्थ इमं होइ उचियंति ॥५९॥ अन्नं च एहि पल्लिं करेमि तुम्हाण सागयं जेण । आह कुमारो अन्नंपि सागयं किमिह पणयाओ ? ॥६०॥ पणिवाएणं चिय उत्तमाण हीरंति हन्त हिययाइं । दविणाइदाणओ पुण तुच्छच्चिय जंति परिओसं ॥ ६१ ॥ अन्नं च देसदंसण-

कुऊहलेणं मए सुदूरम्मि । गंतव्वमतो मुंचह गच्छामो जेण पुरओत्ति ॥६२॥ नमिऊण तो कुमारं वज्जभुओ इच्छियं गओ देसं। कुमरोऽवि वंभणेणं समयं संपट्ठिओ पुरओ ॥ ६३ ॥ नाणातरुसंडाइं पिच्छंतो तेसु सरसफलनिवहं । भुंजंतो अणुकमसो पत्तो नंदिउरनयरम्मि ॥ ६४ ॥ नंदणवणपडिरूवे तत्थ य रम्मंमि बाहिरुज्जाणे । पुक्खरिणीए काऊण मज्जणं कुणइ वीसामं ॥ ६५ ॥ तत्थ य दिएण सद्धिं गोट्ठीए गमइ जाव खणमेगं । ताव छणचंदवयणं विसङ्कंदोट्ठदलनयणं ॥६६॥ किंकिल्लिपल्लवारुणकरचरणं नगरपरिघसमबाहुं । पुरवरकवाडवत्थं वरकंचणकंतिसोहिल्लं ॥ ६७ ॥ कुंददलधवलदसणं ससिमिव सव्वंगसोमयाहारं । आगच्छंतं पिच्छइ कंपि नरं गरुयमाहप्पं ॥ ६८ ॥ (विसेसयं) तं दट्ठूण कुमारो चिंतइ अइविम्हिओ नियमणंमि । अरिहंति ताव विणयं जेणं एयारिसा पुरिसा ॥ ६९ ॥ ता दूराओ अब्भुट्ठिऊण भणियं कयंजलिउडेण । आगम्मउत्ति तत्तो निवेसिओ निययठाणम्मि ॥ ७० ॥ तस्स पुरओ कुमारो उवविसिऊणं कयंजली भणइ । जायं सफलं मह तुम्ह दंसणे एत्थ आगमणं ॥ ७१ ॥ अन्नं च अइरहस्सं जइ न तओ तुम्ह चरियसवणेण । नियसवणजुयलमिण्हिं इच्छामि अहं पवित्तेउं ॥ ७२ ॥ अह सो कुमारविणया-वज्जियहियओ इमं पयंपेइ। गरुयंपि तं रहस्सं वत्तव्वं किं पुण इमंति ? ॥ ७३ ॥ अत्थि इह नाइदूरे अडवीए सिद्धकूडधरणिहरो । रमणीययानिवासो सुरसिद्धनिवेसियनिगुंजो ॥७४॥ बहुविहविज्जासिद्धो सच्छन्दं भमइ सयलमहिवलयं। भूयाणंदो नामेण कुमर! निवसामि तत्थ अहं ॥ ७५ ॥ विज्जाण सारभूया एका तत्थऽत्थि मज्झ वरविज्जा। थोवत्तणओ आउस्स तेण चिंतेमि अणवरयं॥७६॥ कम्मिवि पत्तविसेसे एयं विज्जं च देमि जइ कहवि । तो मह तोसो जायइ इय चिन्तंतस्स मह बाढं ॥ ७७ ॥ अइबहुएहिं दिणेहिं गवेसिउं तीए चेव विज्जाए । तं चिय जोगोत्ति निवेइओ सि मह सयलगुणनिलय ! ॥ ७८ ॥ तो तद्दाणनिमित्तं समागओऽहं

इह तुह समीवे । ता पडिवज्ज महायस ! इमं जओ निव्वुया होमो ॥ ७९ ॥ एसा य महाविज्जा विहिणा संसाहिया निवंगरुह ! । कणयसहस्सं ऊसीसयंमि ठावेइ अणुदियहं ॥ ८० ॥ इंदियविसयाईयंपि पयडए सुमरिया य वत्थुमिमा । संगामे य न पायं हारियइ तीए सन्निज्झे ॥ ८१ ॥ अह भणइ रायतणओ एरिसयाणं महारहस्साणं । तुम्हारिसच्चिय जए ठाणं का जोग्गया अम्ह ? ॥ ८२ ॥ किंतु गरुएहिं पुरओ ठविया इयरावि जोग्गयं जंति । पंगूवि भमइ भुवणं अरुणो रविणा कओ पुरओ ॥ ८३ ॥ इय गंभीरेण निवंगयस्स भणिएण रंजिओ अहियं । सोहणवेलाए विहीए तस्स तो देइ सो विज्जं ॥ ८४ ॥ पढमंमि चिट्ठियव्वं मासं अडवीए बंभचेरेण । मासस्स य पज्जंते अट्ठुववासे विहेऊण ॥ ८५ ॥ किण्हचउद्दसिरयणीए साहियव्वा इमा विहाणेण । होहिंति य उवसग्गा बहुया तेहिं न खुहियव्वं ॥ ८६ ॥ पच्छावि चिट्ठियव्वं मासं अडवीए बंभचेरेण । दिट्ठीएवि न इत्थी दट्ठव्वा दोन्निमे मासा ॥ ८७ ॥ एमाइविहाणं संसिऊण जावेस गन्तुमहिलसइ । बहुआयरेण कुमरो कयंजली ताविमं भणइ ॥ ८८ ॥ मह निस्सिओ महायस ! एसो विप्पोवि चिट्ठिओ सुइरं । काऊण तो पसायं एयस्सवि देह विज्जामिणं ॥ ८९ ॥ अह चिंतइ सो सिद्धो पिच्छ अहो गरुययाए माहप्पं । जं एसोवि गणिज्जइ अप्पसमो तुच्छाविप्पोत्ति ॥ ९० ॥ अहवा--गरुयत्तणेण गरुया तुच्छंपि नयंति अत्तणो गरुयं । ससिणो खंडंपि हरेण पिच्छ सीसेण जह वूढं ॥९१॥ इय चिंतिऊण भणियं कुमार ! जोग्गो इमो न विज्जाए । रेहइ न नालिएरं घिप्पंतं मक्खियाए मुहे ॥ ९२ ॥ तुह वयणं पुण मज्झं अलंघणिज्जंति जइ मि तं देमि । ता पावेइ अणत्थं एसो निस्संसयं चेव ॥ ९३ ॥ इय बहुहा पडिभणिओ पडिबंधं मुयइ जाव नो कुमरो । तो तस्सवि सो विज्जं दाऊणऽदंसणीहूओ ॥ ९४ ॥ अह हसिरो भणइ दिओ कुमार ! अइउज्जुओ सि तं नूणं । जं एरिसधुत्ताणवि वयणम्मि करेसि

पडिबंधं ॥ ९५ ॥ दिट्ठा य मए बहवे एरिस धुत्तेहिं वंचिया सुयणा । विज्जागुणकहणंपिहु जाणामि पवंचणं चेव ॥ ९६ ॥ जम्हा किमिह पयाणं ? वइमित्तेणावि अह इमं सच्चं । जइ तो विवज्जियंपिहु वयमित्तेणं वयं भणिमो ॥ ९७ ॥ इय पलवंतो बहुयं उवहासं जाव कुणइ तो कुमरो । किं हिअय ! अपत्तं चिय एसोत्ति विचिंतिउं भणइ ॥ ९८ ॥ इय चिंतिउंपि न खमं तुज्झ महाभाग ! किं पुणो लविउं ? । संभवइ एक्करूवं न जेण सव्वं जयं एवं ॥ ९९ ॥ जुगपरिवत्तेऽविहु वितहवाइणो होंति एरिसा न जए । छेयाण सुलक्खेंच्चिय असच्चसंधाण जा चिट्ठा ॥ १०० ॥ दिट्ठीतुलाए तोलंति तिहुयणं चित्तचेलयनिहित्तं । को ताण छेयवायज्जियाण भण खंडणं कुणइ ? ॥ १०१ एवं बहुप्पयारं पुणो पुणो एस भण्णमाणोऽवि । उवहासं कुणइ तओ पुणोऽवि कहकहवि कुमरेण ॥ १०२ ॥ अइबहुयं भण्णंतो पडिवज्जइ विज्जसाहणं विप्पो । तो सिद्धेणं भणियं काऊण विहिं निवंगरुहो ॥ १०३ ॥ तेणेव भणियदिवसे महाडवीए महामसाणम्मि । लिहिऊण मंडलं तो विज्जं जविउं समाढत्तो ॥ १०४ ॥ उवसग्गा य सुगुरुया साइणिवेयालभूयमाईहिं । निव्वत्तिया तयंते कुमारमाहप्पपरितुट्ठा ॥ १०५ ॥ गंडयललिहंतमहंतकुंडला रणिरपवरमणिवलया । मंजीररावपूरंतदिसिनिवहा चलिरहारलया ॥ १०६ ॥ पच्चक्खा संजाया विज्जा रूवं वरं विहेऊण । पभणइ अणंतसाहस ! सिद्धाऽहं तुज्झ सयकालं ॥१०७॥ किंतु दिओ कत्थ गओ चिट्ठइ वा कत्थ एवमाईयं । चिंता न तए कज्जा कालेण फुडं इमं होही ॥ १०८ ॥ गंभीरमहो एयं किं जायमिहंति ? किह णु नायव्वं ? । इच्चाइ चिंतिऊणं पडिवन्नं तहवि तं तेण ॥ १०९ ॥ पच्छासेवा विज्जाए तत्थ काऊण तो पविट्ठो सो । तम्मि पुरे नंदिउरे विज्जाए विइण्णकणएण ॥ ११० ॥ णाणाविहे विलासे कुणइ कुमारो गिहम्मि निवसंतो । वेसाए चंदकताएँ सयलवेसाण पवराए ॥ १११ ॥ आरामतियचउक्केसु वियरए

बहुसहायसहिओवि । एक्कंपि व अप्पाणं मन्नंतो विप्पविहुरेण ॥ ११२ ॥ तत्थ य अमच्चपुत्तो जाओ मित्तो इमस्स चउबुद्धी । सिरिनंदणोत्ति नामेण वल्लहो नियतणूओवि ॥ ११३ ॥ अह अन्नयाऽभिरामे देवउले जाव चिट्ठइ कुमारो । तं नयरसामिणो ताव मंदिरे सूररायस्स ॥ ११४ ॥ कोलाहलो महंतो उच्छलिओ तं च तत्थ सोऊण । धावंति सव्वओ बद्धपरियरा सुहड-संघाया ॥ ११५ ॥ एक्ककरगहियपरिल्हसियनिवसणा कावि तत्थ पुरनारी । धावइ अन्नावि लुलंतसिचयछुट्टंतधम्मिल्ला ॥ ११६ ॥ संभंतवणियसंचरियहट्टदिज्जंतनिच्चलकवाडा । दीसंति नयरमग्गा संभमधावंतजणनिवहा ॥ ११७ ॥ तव्वइयर-जाणणत्थं तत्तो कुमरेण पेसिओ एक्को । पुरिसो गंतुं च इमो तओ खणद्धेण विणियत्तो ॥ ११८ ॥ तो भणइ सो कुमारं कहेमि तं वइयरं निसामेह । एत्थ पुरे अत्थि निवो सूरो नामेण गुणओवि ॥ ११९ ॥ भुवणस्सवि घित्तूणं रूवाइगुणे विणिम्मिया विहिणा । तस्सासि अईव पिया बंधुमई नाम धूयत्ति ॥ १२० ॥ पडिच्छंदं विव दट्ठुं तीसे रूवं अणुत्तरं विहिणा । सुरलोय-सारभूया मन्ने रंभावि निम्मविया ॥ १२१ ॥ लोयणसरपहरपरव्वसोव्व कामोवि जीए नियबाणं । अज्जवि न संधइच्चिय आदिट्ठिपत्ताए तुह कुमर ! ॥ १२२ ॥ सा य कुमारी पिउणो गिहाउ केणवि अदिट्ठरूवेण । अवहरिया तेण इमो वट्टइ हल्लोहलो नयरे ॥ १२३ ॥ तं सोऊण कुमारो चिंतइ भो पिच्छ केरिसं जायं ?। चिंट्ठताणवि अम्हं इहेव अन्नेण सा नीया ॥ ११४ ॥ अहवा सन्निहियाणवि भोगट्ठाणं न कमलिणी जाया । सालूराणं दूरागयावि भुंजंति तं भमरा ॥ १२५ ॥ इत्यादि विचिन्तयतस्तस्य केनचिन्नातिदूरवर्त्तिना पठितम्- हीरंती नीउन्नएहिं जइवि हु वलंति सयवारं । सायर ! तहविहु ठाणं महानईणं तुमं चेव ॥ १२६ ॥ सुयइ तल्लाभमिणं वयणमहो न घडए य जुत्तीहिं । निउणो य विही तम्हा न याणिमो तत्थ किं होही ? ॥ १२७ ॥ एमाइ

चिंतयंतो गओ कुमारो तओ नियं ठाणं । एत्तो य पलवइ बहुं राया धूयाए विरहम्मि ॥ १२८ ॥ न गणेइ नयरीवेद्ध न मंतिणो न गुरुभणियउवएसं । मुच्छइ रुयइ कंदइ जक्खाइट्ठोव्व धावेइ ॥ १२९ ॥ तो सयलरायलोओ सपुरजणो आउलत्तणं पत्तो । हक्कारावेंति तहिं सिरिनंदणमणुवममईयं ॥ १३० ॥ तओ सव्वेहिवि सेसामच्चाईहिं अणुण्णाओ मइतिलओ नाम अमच्चो तस्स पिया तं नियपुत्तं सिरिनंदणं भणइ-वच्छ ! अवहरिया केणवि ताव बंधुमई, तव्विरहे य एयावत्थं पत्तो नरनाहो, आउलत्तणमावन्नो सयलरायलोओ, असत्थीभूओ सयलजणओ, ता पिच्छसि किंचि उवायं जेण सयलमेयं सुहमणुहवइ, नवि तुह बुद्धतरणीए विणा एस वसणसमुद्दो नित्थरिज्जइत्ति, तओ सिरिनंदणेण भणियं-ताय ! तुममि सयलबुद्धिजलहिंमि पियरे सयलविसुद्धबुद्धिकालिएसु य सेसमंतिविद्धेसु विज्जमाणेसु तुम्हावच्चमित्तस्स को एत्थ मज्झ अवयासोत्ति ?, तओ मइतिलएण भणियं-वच्छ ! न एत्थ एगंतो जं पुत्तेहिं पिउणो गुणाहिएहिं न होयव्वं, जओ-उज्जोएइ मयंको पिच्छह जडसंभवोऽवि भुवणाइं। पंकुब्भवंपि पउमं वहंति देवावि सीसेण ॥ १३१ ॥ वालवुड्ढचिन्तावि वत्थुविणिच्छए कायव्वे पायं नोवयारिणी, जओ-गुरुयंपि उवलखंडं घिप्पंतं चिट्ठए बहिं चेव । तणुयावि विसइ मज्झे सूई भित्तूण वत्थूणि ॥ १३२ ॥ एवमाई पुणो २ निबंधेण भणिज्जमाणो सिरिनंदणो भणिउमाढत्तो-ताय ! जइ एवं तो तुम्हाण चेवाणुभावेण लक्खिज्जइ एत्थ एक्को उवाओ, किं तु कट्ठसज्झो, जओ-मंदरो थिरत्तेण समुद्दो गंभीरत्तेण मइंदो सूरत्तणेण कुंजरो सोंडीरयाए मयंको सोमयाए अणंगो सुरूवयाए गुणरयणरोहणगिरी कासीजणवयाओ वाणारसीओ नयरीओ विजयसेणमहारायनंदणो पुरंदरो नाम महाकुमारो देसदंसणकोऊहलेण परिब्भमंतो संपयमिहागओ चिट्ठइ, सो य मज्झ परममित्तं चेव, किंतु मए न कयावि पुच्छिओ, परं दव्वोवज्जणाइ विणा विलासाइकरणाओ महाविज्जा तस्स कावि सिद्धात्ति अहं

लक्खेमि, तम्हा बंधुमईए नियत्तीए सयलमिणं सुहमणुहवइ, तंनियत्तणेऽवि तं चेव समत्थमहं पिच्छामि, परं एयम्मि अत्थे अह सो अब्भुवगमं करेइत्ति दुव्विन्नेयं, तओ तं सिरिनिंदणवयणं समायण्णिऊण किंपि समासासिया सव्वेऽवि सामंतामच्चाइणो, पुच्छियं च पुरंदरकुमारस्स निवासट्ठाणं, कहियं च सिरिनंदणेण, तओ सव्वेवि गया सूररायसमीवं, कहिओ य सव्वो सिरिनंदणाऽभिहियवइयरो, तं च सोऊण नवपाउसवरिसेण दवग्गिजालाझलक्कियमहादुमोव्व समासासिओ राया तुरियं च तस्स हक्कारणनिमित्तं उत्तमपगईए सो महाभागो पराए विणयपडिवत्तीए इहाणेयव्वोत्ति सिक्खं दाऊण पेसिया पहाणामच्चा, तओ थेवत्रेलाए पविसिऊण विन्नत्तं पडिहारेण, जहा देव ! पुरंदरकुमारो अमच्चेहिं सह दारभूमीए चिट्ठइ, तत्थ देवो पमाणं, ततो राया ससंभमं भणइ-मुंच २, ततो पविट्ठो कुमारो, कया य परोप्परं उचियपडिवत्ती, उवविट्ठो य रण्णा अणुण्णाओ पुव्वरइयरयणमयभद्दासणे कुमारो, तओ रण्णा पुच्छिऊण सायरं कुमारस्स कुसलपउत्तिं अवलोइऊण मइतिलयस्स मंतिणो मुहं भणियं, जहा-पिच्छह अम्हाण पमत्तत्तणं जेण अप्पणो परममित्तस्सवि सिरिविजयसेणरायस्स पुत्तो इह समागओऽवि न विण्णाओ, अहवा पमत्तभावो अम्हाण फलेहिं चेव निव्वडिओ। कह अन्नहा हरिज्जइ बंधुमई मज्झ गेहाओ? ॥१३३॥ बंधुमईहरणंपिहु अहव न दूमेइमह मणंमि तहा जह अकओ सम्माणो कुमरस्स सगेहपत्तस्स ॥ १३४ ॥ तओ कुमारेण भणियं-देव ! तुम्हाण एवं भणिउं न जुज्जइ, जओ-गरुयाणं सम्माणो सोच्चिय जो माणसो पसाओत्ति । बहिपडिवत्तीओ पुण मायावीणंपि दीसंति ॥ १३५ ॥ माणसपडिवत्ती उण तुम्ह ममोवरि अवट्ठिया चेव। बहिविगुणंपि अवच्चं बहुमयं होइ जणणीए ॥ १३६ ॥ तम्हा जं करणिज्जं तं चिय आइसउ मज्झ नरनाह !। मन्नामि जेण तं चिय सम्माणं अत्तणो गरुयं ॥१३७॥ तओ कुमारविणयावज्जियहियएण भणियं राइणा-सव्वं चिय मह सिद्धं पओयणं वत्थ!

नत्थि संदेहो। जं सयलगुणनिवासेण सह तए दंसणं जायं॥१३८॥एवं भणिऊण पत्थुयत्थभणणनिमित्तं संचारिया सिरिः नंदणंमि दिट्ठी, तओ समाढत्तो सिरिनंदणो भणिउं,जहा- कुमार! अत्थि देवस्स नियजीवियनिव्विसेसा सयलरमणीयणतिलयभूया बन्धुमई नाम दुहिया, सा य संपयं केणइ अवहरियात्ति, तुम्हेहिवि आयन्नियं मन्ने, एयं सयलस्सवि लोयस्स महादुक्खकारणं चेव, किंपुण देवस्स ?,तओ-इय गरुयदुक्खनिट्ठवणपच्चलो कुमर ! तंचिय निवस्स। मोत्तूण घणं अन्नो को हरइ गिरीण संतावं ? ॥१३९॥ ता धीर! एत्थ परिचिंतिऊण तं किंपि कुणसु ववसायं। जेणऽम्हे सयलजणा देवो य सुहं परं लहइ ॥ १४० ॥ तओ कुमारेण चिंतियं-अहो वियड्ढया भणियव्वे सिरिनंदणस्स, अन्नं च मज्झ इहागमणाइवइयरो एएण चेव एत्थ कहिओ मन्ने, ता किं मज्झ एत्थ भणंतस्स जुत्तं?, अहवा किमेएण विचिंतिएण ?, जओ-वसणपत्ताणऽभत्थणाइ जइ कहवि वच्चए जीयं। ता अन्नहावि मरियव्वयंमि किं होइ न विढत्तं ? ॥१४१॥ जीयं कस्स न इट्ठं कस्स व लच्छी न वल्लहा लोए। अवसरपडियाइ पुणो दोन्निवि धीराण न हु किंचि ॥ १४२ ॥ एवमाइ विचिंतिऊणं भणियं कुमारेण-सिरिनंदण ! न एयारिसाइं महंतजणसज्झाइं अम्हारिसेहिं साहिज्जंति, किंतु जइ देवस्स एरिसी ममोवरि संभावणा ता नूणं एवमेव भविस्सइत्ति-तो बंधुमई दसमे दिणम्मि जइ कहवि पिच्छइ न देवो।तो नियजीयंपि अहं चएमि किं बहुयभणिएणं?॥१४३॥ इय काऊण पइन्नं गरुयं नमिऊण सूररायस्स। सम्माणिओ निवेणं गओ कुमारो नियट्ठाणं ॥ १४४ ॥ तओ विहीए समाराहिऊण सुमरिया विज्जा, भणियं च पच्चक्खीहोऊण तीए, जहा-वत्थ ! विन्नायं मए इमं अप्पणो सुमरणपओयणं, ता समायण्णसु अवहिओ होऊण जेण सव्वं कहेमि, अत्थि इह भारहवासस्स मज्झदेसे पणवीसजोयणुच्चो रययमओ वेयड्ढो नाम पव्वओ, तत्थ य गंधसमिद्धाभिहाणनयरवासी मणिकिरीडो नाम विज्जाहरो, तेण य नंदीसराओ पडिनियत्तेण दिट्ठा एत्थ बंधुमई रायधूया, तओ सलिलओ

विसमसरमहभडवाणधोरिणीहिं, तप्पडियारनिमित्तं अवहरिऊण तं गओ, संपयं च गंगाकूले धवलकूडाभिहाणपव्वए वंधुमईइ परिणयणसामग्गिं कुणमाणो चिट्ठइ, ता समागच्छ तुमं जेण तत्थ नेमि, एवं होउत्ति पडिवन्ने विमणे समारोविऊण नीओ तत्थ कुमारो, दिट्ठो य तत्थ खेयरो वंधुमई य, केरिसी सा?, अंतोसंधुक्कियसोयदहणधूमाउलं च नियदिट्ठिं। पुरओठियम्मि खयरे उत्थायंती सहत्थेहिं ॥ १४५ ॥ कज्जलकासिणीकयनयणवारिधारामिसेण कीरिंती। पावपरमाणुपंतिं व विमलसीलाणुहावेण॥१४६॥ दुट्ठ! तुमए न कज्जं मह अम्मापियरदुक्खजणएण। इय परिणयणत्थं पत्थमाणखयरं निवारंती ॥ १४७ ॥ तत्तो खयरो कुमरेण हक्किओ रे किमयमारद्धं ?। तक्करजणाण उचियं बुहजणपरिनिन्दियं अहम! ॥ १४८ ॥ तओ तं सोऊण संभंतो खेयरो, विम्हिया-वंधुमई, किमेयंति निरिक्खंतेहिं दिट्ठो खरोव्व विप्फुरियतेओ पुरंदरकुमारो, तओ नूणं बंधुमईकुढावयम्मि आगओ कोऽवि एसोत्ति चिंततो ठाविऊण करम्मि कोदंडं खयरो भणिउमाढत्तो-रेरे वालय! ओसरसु हंत मा निप्फलं कुणसु झंपं। सलभोव्व मज्झ वाणानलम्मि अविदिट्ठपरमत्थो ॥१४९॥ ततो कुमारेण भणियं कज्जेसु जो विमुज्झइ तं चिय बालं भणंति मुणियत्था। तं पुण तुह पयडं चिय बंधु-मईहरणमूढस्स ॥ १५० ॥ नियदुच्चरियहमस्सावि ता तुह पहरेमि किं अहं एत्थ?। तं पुण पहरसु पढमं जइ अज्जवि गव्वमुव्वहसि ॥ १५१ ॥ खयरो कुविओ मुंचइ सरानियरं तस्स तो कुमारस्स। बाणेहिं ताडिऊणं सयखंडं कुणइ तं कुमरो ॥ १५२ ॥ तत्तो य अग्गिसत्थं मुंचइ खयरो तयंपि पज्जलियं। कुमरो विज्जादिण्णेण नीरसत्थेण विज्झवइ ॥ १५३ ॥ तत्तो य विसहरत्थं गारुडसत्थेण विहणइ कुमरो। मेहत्थंपि निवारइ समीरसत्थेण पवलेण ॥ १५४ ॥ तो बंधुमई चिंतइ अचिंतमाहप्पसंजुओ कोऽवि। एस महप्पा मज्झवि अदिट्ठपुव्वो पिउगिहंमि ॥ १५५ ॥ ता नूण होज्ज एसो अम्हाणऽणुकंपओ सुरो कोई। अह होज्ज

नरोऽवि इमो ता किं किर देवलोएण? ॥ १५६ ॥ इय जाव सा वियप्पइ ताव महंतो अओमओ गोलो । मुंचंतो जालाओ मुक्को खयरेण कुमरस्स ॥ १५७ ॥ तो चिंतइ बंधुमई अहो अउन्नाए मज्झ कज्जम्मि । एसोऽवि हु सप्पुरिसो कोऽवि महाआयवं पत्तो ॥ १५८ ॥ इय जाव चिंतइ इमा ता विज्जं सुमरिऊण कुमरेण । चुण्णीकओ खणेणं पडिगोलेणं इमो गोलो ॥ १५९ ॥ इयमणुवमसुहडत्तं दट्ठुं कुमरस्स विम्हिया बाला । विद्धा मयणेण सरेहिं खेयरो पुण कुमारेण ॥ १६० ॥ तओ सो मणिकिरीडो उरत्थलंमि बाणेहिं गाढप्पहारीकओ मुच्छापरव्वससरीरो निमीलंतनयणपंकओ सिढिलंतसंधिबंधणो निवडिओ धरणीयलम्मि, तओ समासन्नो कुमारो, समुप्पन्नकरुणेण य समुद्धरियाणि सल्लाणि, सिंचिओ जलेणं, समासासिओ कयलीपत्ताइपवणेण, तओ लद्धचेयणो भणिओ जहा- उट्ठेह भो महायस ! गिण्ह-धणुं होसु जुज्झसज्जोत्ति । काउरिसाच्चिय जं (एवं) भवंति न पुणो विअप्पाणा ॥ १६१ ॥ तओ निम्मलगुणरंजियमाणसो विलग्गो कुमारचलणेसु खेयरो, कयंजली भणिउमाढत्तो-अहो असरिसं महाभाग! तुज्झ साहसं, अणुत्तरा गंभीरया अणुवमं गरुयत्तणं अउव्वा रूवाइसंपया अच्चब्भुयं किंपि वयणविण्णाणं अणण्णसाहारणो करुणारसो, किं बहुणा ?– तुह ससिनिम्मलगुणरज्जुनियंतिओ अहं धीर! । तुह निद्देसकरोच्चिय, तो जं जुत्तं तयं कुणसु ॥१६२॥ तो बंधुमई चिंतइ किं तेवि जियंति एत्थ जियलोए । जे थुव्वंति न एवं दप्पुद्धरवेरिवग्गेण ? ॥ १६३ ॥ लावण्णरूवसुंदरसुंदरा कावि सच्चिय सउण्णा । महिलासद्दं एयस्स वहइ जा गुणमहोवइणो ॥ १६४ ॥ अहं पुण अउण्णा किं करेमि ?, जओ-मयणग्गिजालपलित्ताणि पत्थंति मज्झ अंगाइं एयस्स संगमजलं, न जुज्जए य एयं पाणिग्गहणं विणा कुलंगणाणं, तंपि अम्मा-पिऊहिं अणणुण्णायाणं अजुत्तमेव, न य नज्जइ कोऽवि एस महाणुभावो अम्हारिसेहि य सह संबंधं इच्छइ वा नवत्ति, इय एवमाइ

जाव एसा विचिंतेइ ताव कुमारो खयरेण सह खणमेगं जंपिऊण तेणेव अणुगम्ममाणमग्गो पयट्टो बंधुमईए समीवं गंतुं, तओ न नज्जइ कोऽवि एसोत्ति ससंभमा असंभावणीओ एयस्स पुरिसायारोत्ति सविम्हया एगागिणी एत्थ अहंति सलज्जा खयरोवि आगच्छइत्ति सकोवा अणुत्तरो इमस्स रूवाइगुणगणोत्ति सकामा हीणगुणा एसत्ति ममं न पडिवज्जइत्ति सविसाया मेलिस्सइ एस अम्मपिऊणंति सउक्कंठा एसोऽवि आगच्छंतो ममं सकामाए दिट्ठीए अवलोयइत्ति साणंदा समासन्नो आगओत्ति सकंपा, एवमाइ संकिन्नं किंपि रसंतरं अणुहवमाणी दिट्ठा कुमारेण बंधुमई, तीसे य पुरो ठाइऊण भणियं-मा कुणसु भयं बाले ! तुह पिउमित्तस्स विजयसेणस्स। रण्णो पुत्तो अहयं सव्वं एमाइ जा पत्तो ॥ १९४ ॥ तओ तं सोऊण समासासिया एसा, जाव य तं घित्तुण किर नियत्तिस्सइ कुमारो ताव सविणयं भणियं खयरेण, जहा- 'अज्जप्पभिई भगिणी बंधुमई मज्झ तं पुण कुमार !। सामी सुहिव्व बंधुव्व तेण मह पत्थणं सुणसु ॥ १९५ ॥" तओ भणियं कुमारेण-भणसु भो महायस ! निव्वियप्पं जं मएवि किं साहिज्जइ?, तओ खयरेण भणियं-जइ एवं तो कुमार ! वेयड्ढे पव्वए गंधसमिद्धे नयरे अणुग्गहं काऊण बंधुमईए सह नियपयपंकएहिं कुणह तुब्भे पवित्तं मज्झ गिहं, तओ अहं कयत्थो भवामित्ति; तहत्ति पडिवन्नामिणं कुमारेण. गयाणि सव्वाणिवि तत्थ, कया य विज्जाहरेण तेसिं गरुया पडिवत्ती, तओ तत्थ गरुयहरिसेण कइवइय दिणाणि चिट्ठिऊण भणिओ कुमारेण मणिकिरीड-विज्जाहरो, जहा मए तुह समक्खं चेव कहियं बंधुमईए, जहा दससदिणब्भंतरे तुमं मए सूररायस्स दंसणीयत्ति, ता सव्वहा विसज्जेह जेण वच्चामो, तओ नाणाविहवत्थाभरणाणि रयणाइ सावत्तेयं बहुप्पयारं दाऊण विसज्जिओ कुमारो, बंधुमईवि बहुविहवत्थालंकारेहिं पूइऊण विसज्जिया, अप्पणावि बहुखेयरवंदपरिगओ तेहिं चेव सह पट्ठिओ खेयरो, पत्ताइं च अकाल-

वैताढ्ये नयनं

परिहीणं चेव नंदिउरासन्नदेसे, वद्धाविओ य पुरओ गंतूण एगविज्जाहरेण राया, ततो नवपाउसागमे सिहंडिव्व हरिसिओ नरवई पणच्चियं कंचुईहिं समूससियं अवरोहपुरंधीहिं समुल्लसियं परियरेण कलियलियं बंदिविंदेण हरिसनिब्भराइयं पउरलोएण समासासियं सामंतमंतिवग्गेण पवियंभियं सव्वत्थ आसीवयणेहिं पुरंदरकुमरस्स, तओ राया णयरे महुस्सवं आइसिऊण अंतेउरपउरसामंतमंतिपमुहनिस्सेसनिययसामग्गीए नीहरिओ कुमारस्स, पच्चउणिंतओ रायाणं आगच्छंतं दट्ठूण दूराओ चेव, तत्थ य समागयसिरिनंदणवाहाए विलग्गिऊण अवयरिओ विमाणाओ पुरंदरकुमारो, तयणुमग्गओ य अभिमुहागयचंपयलयाकुसुमसोहाए सहीए बाहासु विलग्गिऊण अवयरिया बंधुमई, तओ य मणिकिरीडो, एत्थंतरे य आसन्नं वच्चंतो कुमारो सरिइंदुवयणो कयमयणाउराए दिट्ठीए अवलोइओ खणमेगं बंधुमईए, तओ संभंताए पुणरवि नियत्तिया तओ मुहा नियदिट्ठी तक्खणं चेव, विण्णाओ परमत्थो चंपयलयापमुहाहिं पियसहीहिं, जयपयडंति न कस्सइ निउणा गोवंति तहवि छेएहिं। कामाउराण दिट्ठी लक्खिज्जइ लक्खमज्झंमि ॥ १ ॥ तओ अन्नओहुत्तं मुहं काऊण सव्वाहिवि परोप्परमवलोयंतीहिं हसियं, तओ बंधुमईए भणियं-हला किं एयं ?, तओ ताहिं भणियं-सामिणि ! अम्हेहिं मग्गतीरट्ठिओ एस नयणहिययाणंदजणणो अईव रमणिज्जो चूयपायवो दिट्ठो, तस्स आसन्ने अमयवल्ली परूढा, सा य तम्मि चेव विलग्गिउं सेसपायवे मोत्तूण तयभिमुहा चेव पयट्टा, तओ अणुरूवो अईव एएहिं संजोगोत्ति परितुट्ठाहिं हसियं अम्हेहिं, तम्मो-अद्धच्छिपिच्छियाइं दूरे चिट्ठंति वंकभणियाइं। ऊससियंपि मुणिज्जइ, छइल्लजणसंकुले गामे ॥ १ ॥ एवमाइ विचिंतिऊण सविलक्खं हसिऊण य जाव बंधुमई किंपि जंपिस्सइत्ति, ताव पणमिओ राया कुमारेण, रण्णावि हत्थीओ ओयरिऊण हरिसगलंतसुजलेण सायरमवगूहिओ कुमारो, बंधुमईवि निवडिया रायच-

लणेसु, रण्णावि ससिणेहमवगूहिऊण चंपिया मत्थयंसि, तओ गया निययमाऊए कणगप्पभाए समीवं, कया य तत्थ सव्वासिं अंतेउरीणं उचियपडिवत्ती, ताहिंवि निवेसिया उच्छंगेसु, दिण्णाइं आसीवयणाणि, काराविया कुमारेण मणिकिरीडाइणो रण्णो पणामं, कया य तेसिं रण्णा उचियपडिवत्ती, पविट्ठा य सव्वे महाविभूईए नयरमज्झे, तओ करिवरारूढरण्णो समीवे दट्ठूण कुमारं भणंति नयरविद्धाओ, जहा-जीवउ एस कुमारो अम्हाणवि जीविएण जेणेयं । वसणसमुद्दे पडियं उद्धरियं सयलरज्जंपि ॥१॥ तरुणरमणाण मज्झे पुण कावि भणइ, जहा—अन्नं वरमलभंतो अणुरूवं तिहुयणेऽवि कुमरीए । किं एस विसइ नयरे परिणयणत्थं सयं मयणो ॥१॥ अन्या पुनराह—पुहईए दंसणत्थं नूण सुरो कोऽवि आगओ एस । रूवाइगुणसमूहो न घडइ अन्नस्स जेणेसो ॥१॥ अपरा पुनर्वदति-जाणामि ताव अहयं उचियवरो एस चेव कुमरीए । काही जं दुट्ठविही तं पुण सम्मं न याणामि ॥ १ ॥ सलहिज्जंतो पुरसुंदरीहिं एमाइविविहवयणेहिं । सयलजणाणंदयरो पत्तो कुमरोऽवि गेहम्मि ॥ ३ ॥ तओ रण्णो महाणपुरिसदंसिएसु ठिया मणिकिरीडाइणो महंतपासाएसु, कुमारोवि मज्जणभोयणाइसम्माणे पुच्छिओ बंधुमईसमाणयणवइयरं नरवइणा, कुमारेण वि भणियं-देव ! सव्वं बंधुमई तुम्हाण एव निवेयइस्सइत्ति, तओ सप्पुरिसो एस न अत्तणो चरियं सयमेव कहिस्सइत्ति विसज्जिओ रण्णा, गओ तेण चेव समप्पाविए महल्लपासाए कुमारो । इओ य--रयणीए सिग्घमेव विसज्जिऊण अवसरं गओ राया बंधुमईसमीवं, दिट्ठा य सा तेण, कहं ?, विसंठुलंगी विक्खित्तंगोवंगवसणा ठिया बाहिं कुट्टिमतलंमि निवेसमाणी मयंकजुइं पवेढिया सव्वओ मुणालतंतूहिं अवगूढा अणेयहारलयाहिं उच्छाइया जलद्दाइं निक्खिच्चमाणी चंदणरसेहिं वीइज्जमाणा तालियंटेहिं विणोइज्जमाणी नाणासंकहाहिं निव्वविज्जमाणी हंससीयलमणिनिवहेहिं चुंबिज्जमाणी मत्थयंसि कणगप्पभाए संवाहिज्जमाणी

सयलपरियणेणं, तओ नरनाहमागच्छंतं दट्ठूण अभिमुहमागयाओ चंपयलयाकुसुमसोहाओ, तओ रण्णा पुच्छियं--किमेयं ?, ताहिं भणियं--देव ! अत्थि ताव अज्ज आगया बंधुमई, तीय आगयमित्ताए अम्हाण कहिओ अप्पणो अवहरणसमाणयणवइयरो सव्वो, रण्णा, भणियं-केरिसो पुण सो ? तमेव ताव सोउमिच्छामो, तओ जहा सा मणिकिरीडेण अवहरिया कुमारेण जहा समाणीया वेयड्ढं च जहा गया तहा सव्वं कहियं ताहिं रण्णो, तओ राइणा भणियं·पुरओ कहेह, तओ ताहिं भणियं-देव ! तयणंतरं बंधुमईए मज्जणभोयणाइयं कयं, तओ खणमेगं सुत्ता, इओ य-सूरत्थमणाओ आरब्भ अप्पणो दाहवेयणं कहेइ एसा, तस्स य इमे उवयारा अम्हेहिं समारद्धा चिट्ठंति, तओ रण्णा भणियं-किं पुण वत्थाए दाहकारणंतिलक्खियं तुब्भेहिं किंपि ?, ताहिं भणियं-देव ! पंथपरिस्सम एव लक्खिज्जइ, ता पसायं काऊण विजणं करेउ देवो, पंथपरिस्समे अवगए पभाए कुमारीवि आरोग्गा भविस्सइत्ति न किंपि असंतोसो कायव्वो, अन्नं च पुणो इमीए सरूवं विण्णविस्सामो देवस्स, तओ राइणा चिंतियं- वयं ताव वत्थाए समीवे अवहरणाइवइयरं किर पुच्छिस्सामो, सो य एयाहिं चेव कहिओ, वत्था य दाहवेयणाए संपयं असंकुडा चिट्ठइ ता नियत्तामो वयंति संपहारिऊण सम्मं वत्था पडियरियव्वत्ति भणिऊण गओ राया वासभवणं, तओ बीयदिणे किंपि पविरलभूए परियणम्मि भणियं चंपयलयाए-सामिणि! पसायं काऊण कहेहि किं पुण ते वाहइत्ति, तत्तो बंधुमईए भणियं-पियसहि! अईव महंतो दाहो, तओ इयरीए भणियं-किं पुण कुमरि ! तस्स कारणं लक्खिज्जइ किंपि ?, तीए भणियं-पियसहि ! न किंपि तहाविहं तुम्ह कहणजोग्गं, तओ चंपयलयाए भणियं-सामिणि ! अहं लक्खेमि किंपि कारणं, परं जइ अपसायं न करेसि ता विण्णवेमि, तओ बंधुमईए भणियं-पियसहि ! न एवं वत्तुमरिहासि, जओ नियपाणेहिंतोवि अब्भहिए निच्चमेव हियक्कभासणरए जणंमि को किर अपसाओ ? तो भणसु वीसत्थं, तओ चंपलयाए भणियं-जइ एवं तो हिययवल्लहि

लक्खियं मए खित्तपालसंतिओ एस दोसो, ततो ईसिं विहसिऊण भणियं कुसुमसोहाए-कहं पुण तुममेयं लक्खेसि ?, तआ चंपल-याए अभिहियं-सहि! कल्लेऽवि नयरप्पवेसे सामिणीए दिट्ठीभावेण मए निच्छियमिणं, तओ झडत्ति हसिऊण परंमुही ठिया बंधुमई, चिंतेइ य-अहो वियड्ढो मे सहियणो, किमेयस्सवि गोविज्जइ, ततो चंपलयाए भणियं-सामिणि ! पसायं काऊण एत्तियं कहेह, एस एरिसो दाहो तुम्हाणं संपयं चेव जाओ किंवा परओवि आसी ?, तओ बंधुमईए दिट्ठिक्खेवेण ऊसारेऊण सेसपरियणं कण्णमूले होऊण भणिया चंपलया-पियसहि ! मुणियनीसेसभावत्थाए किं तुज्झवि किंपि गोवणिज्जं ?, धवलकूडपव्वयाओ आरब्भ एस दाह-वइयरो, किंतु एत्तियकालं आसाजललवेहिं सिंचितो न फुडीहूओ, कल्ले पुण सूरत्थमणसमए कस्सइ सयासाओ मए निसुयं, जहा सो सुहओ संपयं चेव अप्पणो अम्मापिऊणं अंतियं गमिस्सइ, तओ आसामित्तस्सवि वोच्छेयहेऊणा जलणजालासहस्सब्भहि-एण इमेण वयणेण पयडीहूओ एस महादाहो मज्झ, तओ चंपयलयाए भणियं-जइ एवं तो लद्धं चेव मए तुम्ह दाहस्स पसमणोसहंति, तओ बंधुमईए ऊससिऊण भणियं-कहेहि पियसहि ! किं तं ?, इयरीए संलत्तं-कुमरि ! आयण्णसु अवहिया होउं, अत्थि इहेव नंदिउरे पुरंदरकुमारस्स अईववल्लहो सव्वकलाकुसलो मज्झवि अईव सुपरिचिओ सुललिओ नाम रायपुत्तो, सो य अज्ज सूरुग्गमणसमए जाव य कुमारसमीवं उवगओ ताव दिट्ठो तेण कुमारो रहिओ परियणेणं निसन्नो य सयणिज्जंसि नीससंतो दीहुण्हं निरत्थयमेव निज्झायंतो पासाइं चिंतियंतो खणमेगं किंपि हियएण अणालवंतो पासट्ठियंपि वल्लहजणं अचेयंतो नियकरणिज्जसमयाइविभा-गं, तओ संभंतेण सुललिएण पणामं काऊण भणियं-सामि ! किमेयं ?, कुमारेण भणियं-न याणामि किंपि, केवलं सूरत्थमणाओ आरब्भ मम विसीयंति अंगाइं विप्फुरइ संतावो जलइव्व भुवणं न सुहायंति जणुल्लावा पवियंभिया अरई समालिंगिओ अलिय-

चिंताए, किं बहुणा ?, सव्वहा सिलासमूहघडिओव्व अहं संजाओ कज्जाकज्जपरिण्णाणसुन्नो, तओ चलणेसु विलग्गिऊण भणियं सुललिएण-तुह कुसलायत्तं सामि ! जीवियं एत्थ किंकरजणम्मि । तो काऊण पसायं कहेसु जो इत्थ परमत्थो ॥ १ ॥ भुवणेविहु अक्खलिया किह मुज्झइ एत्तिएवि तुह बुद्धी । नहि मंडएसु भुल्लइ गोहूमे गणइ जो पुरिसो ॥२॥ अहो एयस्स भत्ती अहो वयणविण्णासो तो जुज्झइ मज्झ परमरहस्संपि निवेइत्तएत्ति चिंतिऊण भणियं कुमारेण-जइ एवं तो निसामेहि भो जो एत्थ परमत्थो,जद्दियहाओ निसुया वन्निज्जंती गुणेहिं बंधुमई। तद्दियहाउवि तीए मह हिययं सव्वहा हरियं ॥१॥ पच्चक्खं पुण दिट्ठाएँ तीएँ जं ववसियं मह सरीरे । तं कहिउंपि न तीरइ किमंग पुण अप्पणा सहिउं ? ॥२॥ तो जइ पत्थेमि तयं नरनाहं तो फुडं जणो भणइ । सुयणत्तेण न एसा नियत्तिया किंतु लुद्धेण ॥३॥ पत्थिज्जंतो य निवो तं देइ न वात्ति तंपि को मुणइ । मं इच्छइ निवतणया नवात्ति एयंपि दुन्नेयं ॥३॥ अवहरणं पुण तीसे ससिविमलं मह कुलंपि मइलेइ । जइ पुण ताओ चित्तं कहवि नियत्तेमि खणमेगं ॥ ४ ॥ ताव य वंमहसवरो देइ वहं मज्झ माणसवणम्मि । दट्ठुं अम्मापियरे चित्तं च समूसियं मज्झ ॥५॥ इय चिंताभरसंघट्टविहुरिए मज्झ हयसरीरम्मि । सा वट्टेइ अवत्था जा नूण रिऊणवि न जुत्ता ॥६॥ एत्थंतरम्मि मज्झ पवंचणनिमित्तं सव्वं आलियमेयंति सविसायाए सच्चंपि कयाइ होज्जत्ति सहासिाए भणियं बंधुमईए-पियसहि ! कहं पुण तुमए विण्णाओ एस वइयरोत्ति?, तओ चंपलयाए भणियं-सामिणि ! आयण्णसु कहेमि, अत्थि ताव अहं अज्जप्पभाए तुह समीवे आगन्तुं नियगिहाओ संचलिया, मज्झ य एत्थ आगच्छंतीए कुमारसंतिओ आवासो मग्गे चेव, तत्थ य पविसंतो दूराओ दिट्ठो मए सुललिओ, तेण य मज्झ किंपि पओयणं आसि, तओ तस्स पिट्ठओ अहं पविट्ठा तत्थ, आसन्नं च गंतूण जाव कुड्डंतरिया चिट्ठामि ताव परोप्परं तेसिं एसुल्लावो सव्वोऽवि मए निसुओ, तं च सोऊण पियचंद-

जुण्हाचउरिव्व दिट्ठा तुज्झ कहणनिमित्तं समूसिया निग्गया अहं तत्तो, निग्गच्छंतीए य दिट्ठो तत्थ पविसंतो मइविलासो नाम देवस्स संतिओ पहाणमहंतओ, एत्थ य तओ अहं समागया, इओ तत्थ पुरओ किंपि संजायंति न याणामि; तम्हा सिद्धमेवेदं सामिणि! पओयणं, न एत्थ वियप्पो कायव्वो, जओ—"कण्हं मोत्तूण सिरी मोत्तूणं चंदसेहरं गोरी। मयणं मोत्तूण रई कस्स कए निम्मिया विहिणा?॥१॥एत्थंतरे केणइ भणियं-एसवि अणुरूवो संजोगो सिद्धो चेव य मंतव्वोत्ति, तओ भणियं सव्वाहिवि-अहो सोहणं निमित्तं, भवइ चेव एतेण कज्जसिद्धी,एयम्मि अंतरे सहसत्ति पियंगुमइनामाए बंधुमईकणिट्ठभगिणीए समागंतूण भणियं, जहा वद्धाविज्जह तुम्हे, इओ पंचमदिणे बंधुमईए विवाहो भविस्सइत्ति, तओ विम्हियाहिं सव्वाहिवि परोप्परं बंधुमईएवि न मज्झ इत्तियाइं पुण्णाइं जेण तस्सेव हिययवल्लहस्स दिन्ना होज्जामित्ति संजायहिययधसक्काए मइविलासस्स य तत्थ गमणाइवइयरसवणओ संजायसच्चसंभावणाए अवलंबिओ खणमेगं मोणभावो, तओ कुसुमसोहापमुहाहिं भणियं-पियंगुमई! कहं पुण तुमए एयं विण्णायंति?, तीए भणियं-आयण्णह कहेमि, अत्थि ताव पभाए तुम्हाण सयासाओ गया अहं तायस्स चरणे दट्ठुं, जाव य तत्थ वच्चामि ताव मइतिलयस्स महामंतिणो वाहाए विलग्गो वच्चइ ताओ मंतहरं, पणमिओ मए, अंगुलीलग्गा य गया अहंपि मंतहरं, अइवल्लहयाए य न ओसारिया दूरं, ताएण उचियप्पएसे उवविसिऊण भणियं, जहा-भो मंतिवर! जीवियं जेण दिन्नं अम्हाण तस्स सिरिविजयसेणरायतणयस्स भणसु को पडिउवयारो जुत्तोत्ति?, तओ मंतिणा भणियं-देवो चेव एत्थ पमाणं, न एस अम्हारिसाण विसओ, तओ ताएण भणियं-जइ एवं तो मज्झ एस अभिप्पाओ-जं अम्हाणं जीवियाओवि अब्भहिया बंधुमई सा इमस्स चेव विवाहणत्थं दिज्जइ, अणुरूवो य एस संजोगो सयलबहुजणमओत्ति, तओ मंतिणा भणियं चारु मंतियं देवेण, को देवं मोत्तूण

अन्नो उचियमवगच्छइत्ति ?, तओ ताएण सिक्खं दाऊण मइविलासो नाम मंती पेसिओ कुमरवरस्स समीवं, गओ य सो तत्थ, कया य कुमारेण उचियपडिवत्ती, तओ भणियं तेण-कुमर! तुम्ह समीवे देवेण पेसिओऽहं, एयं च भणियं, जहा भुवणेऽवि अन्नो जं विहेउमसमत्थो तं तुम्हेहि कयं अम्हाण महंतं पियं, संपयं पुण अम्हाण चेव अब्भत्थणाए किंपि काउं अरिहइ कुमारो, ततो नरवइनंदणेण भणियं--भणह निव्वियप्पं जं देवो आणवेइ, तओ मइविलासेण भणियं-जइ एवं तो देवस्स नियजीवियाओवि अब्भहियं बंधुमइं पाणिग्गहणेण पवित्तीकरेउ कुमारो, तओ अवलोइयं पासवत्तिणो सुललियरायपुत्तस्स मुहं, तओ तेण भणियं-कुमार! सिरिविजयसेणरायनिव्विसेसो अलंघणिज्जो सया तुम्हाण देवो, ता कीरउ एसावि देवस्स पत्थणा सफलत्ति, तओ कुमारेण भणियं-जइ एवं तो किंपि तुमं जाणसित्ति, तओ महापसायंति भणिऊण समुट्ठिओ मइविलासो. समागओ य मज्झ तत्थट्ठियाए चेव तायसमीवं, कहियं च सव्वं पुव्वुत्तं, तओ हक्काराविओ ताएण नेमित्तिओ, कहियं च तेण-इओ पंचमदिणे सोहणं परिणयणमुहुत्तं, तओ धाराहयकयंबपुप्फंव हरिससमुद्धुसियसरीरा समागया अहं तुम्ह समीवे निवेयणत्थं, एवं च मए इमं विण्णायंति, तओ कणगप्पभाए पहट्ठचित्ताए भणियं-अहो अविसंवाइत्तणं निमित्तस्स, तओ कुसुमसोहाए भणियं-देवि! दिव्वा खलु एसा उप्पाइया भासा, न अन्नहा परिणमइ, तओ चंपयलयाए भणियं-बंधुमई! सिद्धं तुम्हाण समीहियं, पत्तं दाहवेयणाए पसमणोसहं, ता उट्ठिऊण अणुट्ठिज्जंतु सरीरसक्काराइपओयणाइं, तओ हिययंमि परमपमोयसागरमवगाढाएवि बंधुमईए वामसीलत्तणेण मयणस्स मुहे भिउडी काऊण भणियं सव्वासिं अभिमुहं होऊण इमाए-अलिएक्कभासणनिउणाउ सव्वाओवि तुब्भे ममं पवंचेह, सीसंपि मे दूमेइ इमिणा असंबद्धप्पलावेणंति भणिऊण कयं वेगेण पराहुत्तं मुहं, तओ सणियं हसिऊणं चंपयलयाए भणियं-सामिणि! मा एवं

भणेह, न एयं मणागंपि अलियं, फलेहिं चेव य अवगच्छिस्सइ इमं सामिणीए, एवं च तत्थ उल्लावे वट्टमाणे समागयाओ रायनिउत्तसोविदल्लाओ, ताहिं भणियं-कुमरि ! देवो आणवेइ जहा पच्चासन्नो विवाहो, कीरंतु सरीरसक्काराइं मंगलाइं, ता पसायं काऊण उट्ठेह, तओ समुट्ठिया बंधुमई , संपलग्गो य नियनियनिउत्ताहिगारेसु सयलपरियणो, समागओ य कमेण विवाहदिवसो, परिणीया य महाविभूईए पुरंदरकुमारेण बंधुमई, दिन्नं च राइणा तीसे सुबहुं हिरण्णाइ दविणजायं, कुमरस्सवि दिन्नाओ दसकोडीओ सुवन्नस्स दससहस्साइं करिवराणं दससहस्साइं रहवराणं लक्खं तुरंगमाणं दोन्नि कोडीओ पाइक्काणं बहुगामनगरसमाइण्णो महंतो य विसओ दिन्नो, सम्माणिऊण विसज्जिया माणिकिरीडाइणो, तओ बंधुमईए सह पंचविहं विसयमणुहवंतस्स वच्चंति कुमरस्स दिवसाइं, तियचउक्कचच्चरुज्जाणाइसु नाणाविलासेहिं कीलंतं पासिऊण कुमरं पमुइयचित्ताणं पउरलोयाण पयट्टंति सव्वत्थ समुल्लावा, जहा-सो कत्थ कासिविसओ ? कत्थ पुणो एरिसं च वरनयरं? । विज्जाहरेहिं हरियावि कत्थ विणियत्तिया बाला? ॥१॥ कह उप्पज्जइ एसा बुद्धीवि नराहिवस्स अणुकूला । अहवा कयबहुपुण्णाण होइ सव्वंपि अणुकूलं ॥ २ ॥ हढकड्ढियवेरिसिरीविहियनिवासे इमस्स पाणिम्मि । जीसे करो विलग्गो बंधुमई सच्चिय कयत्था ॥ ३ ॥ इय तोसियसयलजणो बंधुमईए सुहं सुहेणेसो । चिट्ठंतो अइबहुयं गयंपि कालं न याणेइ ॥ ४ ॥ अह अन्नया कयाई वरसुहडनिरंतरम्मि अत्थाणे । उवविट्ठो विण्णत्तो पडिहारेणं निवंगरुहो ॥ ५ ॥ सिरिविअयसेणनरनाहपेसिओ चउरवयणनामोत्ति । दारे पुरिसो चिट्ठइ को आएसो हवउ तस्स ? ॥ ६ ॥ सिग्घं मुंचह भणिए इमेण मुक्को खणेण संपत्तो । उवलक्खिऊण सहरिसमवगूढो तो स कुमरेण ॥७॥ दिण्णासणो वइट्ठो कुसलपउत्तिं च पुच्छिओ सव्वं । सिरिविजयसेणनरवरनियजणणीपमुहलोयस्स ॥८॥ पुट्ठेण तेण भणियं कुसलं सव्वंपि तुज्झ पिउगेहे ।

एयं चेव अकुसलं जं दीससि तं न नयणेहिं ॥ ९ ॥ जद्दियहाउ च्चिय निग्गओ सि तं कुमर! नियनयरीओ । तद्दियहाओ नूणं सुहंपि तत्तो विणिक्खंतं ॥ १० ॥ तुह विरहम्मि रुयंतीएँ कुमर ! देवीएँ कमलमालाए । नज्जइ महासमुद्दो संकंतो नयणजुयलम्मि ॥ ११ ॥ दीहं नीससइ खणं सुन्नं जंपेइ रुयइ खणमेगं । एमाइ तुज्झ विरहे दुक्खं रायावि संपत्तो ॥ १२ ॥ तं नत्थि किंपि ठाणं जत्थागविट्ठो सि तं न पुहईए । चारपुरिसेहिं रण्णो परं न सुद्धीवि तुह लद्धा ॥ १३ ॥ इण्हिं पुण वणिएणं समुद्ददत्तेणिमाउ नयराओ । तत्थागएण कहिया तुज्झ पउत्ती इमा सव्वा ॥ १४ ॥ तुह कुमर! आणणत्थं तत्तो देवेण पेसिओ अहयं । तो काऊण पसायं आगच्छह तत्थ अइतुरियं ॥ १५ ॥ अह कइवयदिणमज्झे तत्थ न पत्तो सि जइ तुमं कहवि । तो मन्ने जीवंते अम्मापियरे न पिच्छिहिसि ॥ १६ ॥ इय एवमाइ सोउं चिंतइ वज्जाहओव्व तो कुमरो । पिच्छह जाएण मए जायं पियराण जं सोक्खं ॥ १७ ॥ नियजीवियदाणेणवि उवयारो दुक्करो जए जेसिं । ताण मए पियराणं अणोरपारं कयं दुक्खं ॥ १८ ॥ एमाइ चिंतिऊणं घित्तुं बाहाए चउरवयणंपि । संपत्तो तो कुमरो सिरिसूरनरिंदपासम्मि ॥ १९ ॥ कहियं च तयं सव्वं पच्चक्खं दंसिओ य सो पुरिसो । सह सव्वसमिद्धीए बंधुमईए य तो कुमरो ॥ २० ॥ सम्माणिऊण रण्णा विसज्जिओ जाणिऊणुचियसमयं । अइनेहनिबंधेणवि विहिओ न असग्गहो तेण ॥ २१ ॥ (जुयलं) अणवरयपयाणेहिं पत्तो कुमरो तओ नियपुरीए । चउरवयणोऽवि गंतुं पुरओ वद्धावए रायं ॥ २२ ॥ तो अभिमुहो नरिंदो सव्वसमिद्धीएँ आगओ तस्स । सह बंधुमईए तओ पणओ कुमरोवि निवइस्स ॥ २३ ॥ अह नेहनिब्भरेणं तत्तो अवगूहिऊण नरवइणा । आरोविओ गइंदे बंधुमईए समं कुमरो ॥ २४ ॥ वीइज्जंतो सियचामरेहिं सिरि धरियधवलवरछत्तो । पविसंतो नयरीए पियाए सह गयवरारूढो ॥ ५५ ॥ सुरकरिसंठियरंभासामयसुरपहुसिरिं विडंबंतो । पउरजणेणं कुमरो सलहिज्जइ विवि-

हवयणेहिं ॥ २६ ॥ तथाहि कश्चिदाह-पेच्छह एगागी निग्गओवि कं वित्थरं गओ कुमरो ?। अहवा भवंतरऽज्जियसुहाण किर कि-
त्तियं एयं ? ॥ १ ॥ जम्मंतरपरिसंचियसुहगुणसंदाणिया खणं लच्छी । रण्णे घरे विदेसे न मुयइ पिट्ठिं सुपुरिसाण ॥ २ ॥ अपर-
स्त्वाह-बंधुमइच्चिय धन्ना इमेण जायापयंमि जा ठविया । न हि मरगयमणिजुग्गं पावइ सव्वावि हारलया ॥ ३ ॥ अन्यस्त्वे-
तस्य स्पर्द्धया आह-कुमरोवि कयत्थोच्चिय बंधुमई जस्स गेहिणी जाया । मरगयमणीवि मुत्तावलीए जं न घडइ सव्वो ॥ ४ ॥
एमाइ थुणिज्जंतो पत्तो कुमरो गिहम्मि मिलिओ य । नियजणणीपमुहाणं पमुइयचित्ताण बंधूणं ॥ ५ ॥ कहियं पियराणमिणं
भमिओऽहं देसदंसणिच्छाए । अणुभूयं जं च तहिं निवेइयं तंपि कुमरेण ॥ ६ ॥ अह कुमरपुण्णवसओ कासीविसओ पवड्ढए अहियं ।
हरिसेण संपयाहि य एवं च गओ बहू कालो ॥ ७ ॥ अह अन्नया पयट्टो हेमंतो घणतुसारवरिसेण । भुवणंपि निद्दहंतो खलोव्व
दुव्वयणनियरेण ॥ ८ ॥ हिमदूमियम्मिवि जए लच्छिं दट्ठूण कुंदकुसुमाणं । जत्थ मुणिज्जइ एवं सुद्धाण खलावि न फुरंति ॥९॥
घणघुसिणतिल्लरल्लयदहणाई जत्थ गारवं पत्ता । होइ च्चिय गारविओ जं सीयलयाण पडिवक्खो ॥१०॥ हारजलचंदचंदणसीयल-
वत्थूणि जत्थऽणिट्ठाणि । नियपक्खं चिय पढमं हणइ जडप्पा सिरिं पत्तो॥११॥ जत्थ खलसंगयाइं व दूरं हाणिं गयाइं दियहाइं ।
सज्जणमित्तीओ इव विद्धिं पत्ताउ रयणीओ ॥ १२ ॥ सूरस्सवि परिहायइ तेओ पइदियहमेव जत्थऽहवा । हवइच्चिय नित्तेओ
धावंतो दक्खिणादिसाए ॥ १३ ॥ पीणपओहररिपियकामिणीण सरिऊण पहियनिवहेहिं । जत्थ नियत्तिज्जइ दूरओवि हिमफंस-
भीरूहिं ॥ १४ ॥ हिमसेलसिलाकयविब्भमेसु सिद्धाण माणसं जत्थ । हिमपिंडीभूयसरोवरेसु अभिरमइ खणमेगं ॥ १५ ॥
मज्झिमरयणीसु दरिद्ददंतवीणाझुणीहिं जग्गविया । धणिणोवि जत्थ निद्दं पुणोऽवि किच्छेण पावंति ॥ १६ ॥ मासं जुग्गाहा-

रेण जेण महालोद्धएण व वणेसु । जीयंपिहु अवहरियं थलखयहरजंतुलक्खाणं ॥ १७ ॥ इय सिसिरपवणकंपिरनीसेसजणंसि तम्मि हेमंते । उज्जाणपालएणं राया गंतूण विन्नत्तो ॥ १८ ॥ सुरमणुयभसलसेवियपयकमलो सोमयाए सियकिरणो । भाणुव्व केवलालोयपयाडियासेसभुवणयलो ॥ १९ ॥ मुणिविंदपरिक्खित्तो समागओ कोवि मुणिवरो एत्थ । उज्जाणे सुरनिम्मियसुवन्नकमलम्मि उवविट्ठो ॥ २ ॥ लोयस्स कहइ धम्मं वसइ य जो कोइ एत्थ नयरम्मि । सो सव्वोऽवि पयट्टो वंदणवडियाए तस्सेव ॥ २१ ॥ इय सोउं परितुट्ठो राया परिओसदाणमेयस्स । दाऊणं संचलिओ सव्वसमिद्धीए तत्थ सयं ॥ २२ ॥ अंतेउरं कुमारो सामंता मंतिणो पुरजणो य । तत्थ कमेणं पत्ता सव्वं दिट्ठो य मुणिनाहो ॥ २३ ॥ ततश्च दूरादेव तस्मिन् मुनीश्वरे दृष्टिपथमवतीर्णे नरपतिरवतीर्णः करिवरात् समवतारितो मुकुटः पराकृतानि चामराणि अपसारितं छत्रं समुज्झितानि खड्गादिप्रहरणानि परिहृते पादुके विसर्जितं ताम्बूलं विहितं च चरणादिषु जलशौचं निवर्त्तित उत्तरासंगः, ततो गुरुहर्षसमुल्लसद्बहुलरोमाञ्चः सपरिकरः प्रवृत्तो मुनीन्द्राभ्यर्णमभिगन्तुं, गच्छता च तत्र मार्गानतिदूरवर्त्तिषु प्रदेशेषु दृशं व्यापारयता दृष्टाः साधवः पूर्वोक्तस्वरूपे हिमकणप्रवर्षिणि पतत्यतिमहाशीते रहिताः प्रावरणेन रूक्षाः शरीरेण अपचिता मांसशोणितेन उपचितास्तपस्तेजोनिचयेन निरस्तनगपतयो निष्प्रकम्पत्वेन जितजलधयो गाम्भीर्येण विनिर्मुक्ता दैन्येन अधिष्ठिताः केवलसत्त्वेन स्थिताः केचिदुत्कटुकासनेन केचिद् गोदोहिकया केचिद्वीरासनेन केचिल्लगण्डशायितया अन्ये गरुडासनेन अन्ये दण्डायततया अन्ये मयूरासनेन अन्ये त्वेकचरणावष्टम्भेनोर्ध्वबाहुतया अपरे मण्डूकासनेन अपरे पद्मासनेन अपरे कच्छपासनेन अपरे तु प्रलम्बितबाहवो रूक्षपुद्गलनिविष्टनिर्निमेषदृष्टितया, ततो हर्षकृपाभक्तिभरसमाकुलितचेताः क्रमेण पुरतो गच्छन्नरेन्द्रः चन्द्र-

मिव तारागणेषु अमराचलमिव शैलेषु कल्पपादपमिव द्रुमेषु चिन्तामणिमिव रत्नोपलेषु शचीपतिमिव विबुधेषु राजहंसमिव द्विजेषु अमरसिन्धुरमिव करिकलभेषु महामृगेन्द्रमिव हरिकिशोरकेषु वाचनाप्रच्छनापरावर्त्तनादिप्रवृत्तमुनिवृषभवृन्दानुगतं भक्तिभरप्रेरितविबुधविद्याधरनरशिरोऽटभ्रमरनिकुरम्बचुम्ब्यमानचरणारविन्दयुगलं विमलकेवलालोकावभासितनिःशेषभुवनत्रयं कनकगिरिशिखरनिषण्णविहगराजामिव सुवर्णकमलोपरिव्यवस्थितं विशेषतोऽपि मुनीन्द्रमद्राक्षीत्, तं दृष्ट्वा च वारत्रयं प्रदक्षिणीकृत्य परमानन्दविगलद्बहलबाष्पाम्भःप्रवाहपरिसिक्तमुनीश्वरचरणपंकजं प्रणम्य च सपरिजनः समुचितप्रदेशे निषण्णः क्षितिपतिः, कृता च भगवता मुक्तिसुखाभिलाषभवनिर्वेदजनयित्री सद्धर्म्मदेशना, ततो लब्धावसरेण विनयनम्रमूर्ध्ना प्रोक्तं क्षितीशेन यथा-भगवन् ! निःशेषसन्देहदहनप्रशमननीरपूरायमाणज्ञानाद्भगवतः पृच्छामि किंचिद्, यथैतेऽत्र समागच्छता मया ये दृष्टाः साधवस्ते वर्त्तमाना अपि नवयौवने युक्ता अप्यनुत्तररूपेण समालिंगिता अपि लावण्यलक्ष्म्या अवगूढा अप्यतीवसुकुमारतया प्रपतत्येवंविधे महाशीते किमित्येवंभूतान्यनावरणतादीनि दुःसहकष्टानि सहन्ते?, को देशः किं च कुलं पवित्रितममीभिरिति?, ततो मुनीश्वरेणोक्तम्—महाराज ! महतीयं कथा सव्याक्षेपाश्च भवन्तस्तत् किमत्रोच्यते ?, ततो महीपतिनाऽभ्यधायि-नैवं आदिशन्तु भगवन्तो, न हि मन्दोऽपि स्वाधीनममृतं परित्यज्य गरलपानाय स्पृहयति, तस्माद्विधाय प्रसादं पवित्रयन्तु पूज्याः पीयूषवर्षकल्पेनामीषां निर्म्मलचरितश्रवणेन अस्मदीयं श्रवणयुगलम्, ततो मुनीशेन प्रोक्तं-यद्येवं तर्हि सावधानैर्भूत्वा समाकर्ण्यतामिदमिति, अस्ति तावत् सङ्केतः समस्तकौतुकानां सर्वतः समाकीर्णा विलसदनन्तलोकैः कुलनिकेतनं निःशेषसम्पदां परमास्पदमपरिशेषाद्भुतानां, किं बहुना?, निवासः सर्वसत्कर्म्मणां, अनाद्यनन्तो नाम जनपदो, व्यतिकरकोट्याकीर्णं भवस्वरूपं वदन्ति येन

मुनयः, एतज्जनपदतत्त्वं त एव सर्वं विजानन्ति, तदन्तर्गतं च समस्त्यवनितलं नाम नगरं, तच्च वलयितं सर्वतो वज्रविरचितवेदिकापांशुप्राकारेण परिगतं सर्वतः समुद्रगम्भीरपरिखावलयेन शोभितं नराधिपधामधवलसौधपङ्क्तिभिः प्रविराजितं विचित्रविपणिमार्गैराकीर्णं कर्केतनादिनिःसङ्ख्यरत्नकोटीभिः, किं बहुना?, पृथ्व्यां ये गुणाः केचित् सम्भाव्यन्ते मनीषिभिः ते सर्वेऽप्यत्र वक्तव्या नगरे वक्तुमीप्सिते, तत्र चादृष्टसञ्चयो नाम राजा यः क्षितीशानपि रंकयाति रङ्कानपि क्षितीशयाति अमरानपि गर्द्दभयति गर्द्दभानप्यमरयाति मनुजेन्द्रानपि नारकयति नारकानपि मनुजेन्द्रयति द्विपेन्द्रानपि कीटयति कीटानपि द्विपेन्द्रयति ईश्वरानपि दरिद्रयति दरिद्रानपीश्वरयति सुखितानपि दुःखयति दुःखितानपि सुखयति, किं बहुना?, यथाऽविचिन्त्यसामर्थ्यो, विदितः कर्म्मसञ्चयः, एवमेषोऽपि विज्ञेयो, येनैक्यं तत्त्वतोऽनयोः॥१॥ तस्य च राज्ञो भवानी भवस्येव प्रिय दाक्षिणदेहार्धवासिनी शुभपरिणतिनाम्नी राज्ञी, सा च समस्तत्रिभुवनैकहिता अनन्तगुणरत्नरोहणभूमिः, तथाहि-जन्तूनां योग्यतामपेक्ष्य जनयति केषांचिदिष्टयोगान् करोत्यनिष्टविप्रयोगान् प्रथयति सौख्यानि मथयति दुःखानि विस्तारयति श्वेतांशुशुभ्रं यशो निस्तारयति निःशेषव्यसनेभ्यो धारयति स्वर्गादिस्थानेषु वारयति नारकादिषु जन्म पूरयति समस्तमनोरथान् चूरयति प्रतिपक्षसार्थान्, अतीव परितुष्टा पुनरेषैव देवी प्रापयत्यपरिशेषविष्टपाधिपत्यं किंकरयति शक्रान् कर्म्मकरयति चक्रवर्त्तिनः पदातिवर्ग्गयति सुरसमूहान् परिणमयत्यष्टमहाप्रातिहार्याणि, यदिवा किमेतैर्विस्तरालापैः?, निर्विशेषैव सा राज्ञी, पुण्यप्रकृतिसहतेः। ततो लोके शुभं यत् स्यात्, तत् सर्वं तत्प्रसादतः ॥ १ ॥ अपरापि तस्य महीपतेः कामस्य रतिरिवातीव वल्लभा वामार्द्धवपुर्वासिनी अशुभपरिणतिर्नाम पत्नी, सा च भीषणा स्वरूपेण क्रूरा स्वभावेन दुष्टा हृदयेन कृतघ्ना प्रकृत्या प्रचण्डा व्यापारेण भुवनाभ्यन्तरवर्त्त्यशेषलोकप्रतिकूला निःशेषदोषोपलपटलशैलेशलीला,

एषा हि देवी प्रकुपिता जन्तूनामुदीरयति दुःखलक्षाणि जनयति बहुविधव्याधीन् समुज्ज्वलयति वह्निज्वालाधिकानाऽऽधीन् ददाति सर्वदुःखप्रदं दारिद्र्यं विफलयति मनोरथवल्लरीप्रतानानि सफलयति व्यसनपादपपटलानि भ्रंशयति सन्मार्गात्, अतिप्रकुपिता पुनरसौ राज्ञी समुत्क्षिप्य प्रक्षिपत्यनन्तभवगंभीरसागरे, तत्र च भ्रमयत्यपरिमितश्वभ्रधःस्थानेषु क्षेपयति वज्रशूलासु ताडयति मुद्गरादिघातैः त्रोटयति वज्रवक्रपतत्रिभिः पाटयति करपत्रैः प्लोषयति तीव्रपावकैः सेधयति बुभुक्षया शोषयति पिपासया विनाटयति मत्स्यसूकरशकुंतादिभावैः विडम्बयति मातङ्गादिरूपैः कारयति धनमदमलिनेश्वरमन्दिरेषु कुकर्म्माणि विगोपयति हीनत्रिदशरूपतया दर्शयति दैन्यानि प्रकटयति परिभवसन्तानानि, किमिह बहुप्रकारेणोक्तेन?, निर्विभेदैव सा बाला, पापप्रकृतिसन्ततेः। ततो लोकेऽशुभं यत् स्यात्, तत् सर्वं तत्प्रभावतः॥१॥तत्र च शुभपरिणतेः कलानां पारगाः शूराः सद्रूपाः प्रियवादिनः लावण्यनिधयः शान्ताः सम्प्राप्ताद्भुतकीर्त्तयः सम्पत्तावप्यनुत्सेकाः विपत्स्वप्यविषादिनः देवतागुरुपूजासु सर्वदैवाप्रमादिनः विनयैकरसा दक्षा वत्सलाः सत्यवादिनः, किंवा बहूक्त्या?, निःशेषगुणरत्नाम्बुराशयः समुत्पन्ना विमलबोध-शमजलधि-विश्वगुण-विश्वम्भर-कीर्त्तिधर-यशोनिधि श्रेयोरति-पुण्यमानसादिनामानो बहवः पुत्राः । अशुभपरिणतेरपि विपर्यस्ताः शठाः क्रूराः, सन्तोषपरिवर्जिताः । परोपतापिनः पापाः,पापिष्ठजनसङ्गताः॥१॥असत्प्रलापिनो लुब्धा गुरु(२०००)देवविद्वेषकाः,परविद्वेषिणो धृष्टा,विशिष्टजननिन्दिताः॥२॥ अलीकस्वगुणारोपगर्विताः सत्यवर्जिताः।ये दुर्जनेषु गीयन्ते, तैर्दोषैरखिलैर्युताः ॥३॥ सञ्जाताः कलुषबोध-पापरति-कल्मषाकर-भवानुबन्ध-भवनन्दि-दुरध्यवसाय-निर्द्धर्म्म-वृजिनाद्यभिधाना बहवस्तनयाः। ते चोभयेऽपि संहिताः क्रीडन्ति विचित्रक्रीडाभिः परिभ्रमन्त्यारामनठोद्यानेषु ललन्ति तन्नगरनिवासिबहुजनोत्सङ्गेषु हरन्ति स्वजनहृदयानि मुग्धालापैः, ततः कलाग्रहणसमये समर्पि-

तास्ते सर्वेऽपि कलाचार्यस्य, अधीतं च सम्यक् शुभपरिणतिपुत्रैः, परैस्तु दुर्विनयोद्वाजिततया कलोपाध्यायस्य शठतया चित्तस्य प्रमादबहुलतया स्वभावस्य अकल्याणभाजितया चात्मनः प्रचुरपापव्यापाररतैर्न किञ्चित्तथाविधमधीतं, ततश्चान्यदा प्रतिभवानुगामिनी चिरप्ररूढप्रतिबन्धा स्वयंप्रक्षिप्तस्वयंवरमालिका तत्कालसकलजनप्रकटीभवद्विचित्रचरिता परिणीता सर्वैरप्येकैव भावितव्यताभिधाना भार्या, अत्रान्तरे विजयसेनक्षितिभृता चिन्तितं-अहो आश्चर्यं यदेतावतां सर्वेषामप्येकैव भार्या, यदिवा तिष्ठत्विदं, किमनेन ?, सर्वमप्येतच्चरितमाश्चर्यविधायकं सूरयः प्रसभमाचक्षाणास्तिष्ठन्ति, तदस्य तत्त्वं पश्चादेव निश्रेष्यामः, कथयन्तु सम्पूर्णं तावदिति विचिन्त्य प्रोक्तं भूपेन-भगवन्तस्ततः ?, ततः सकलसाधुवर्ग्गाधिपतिनाऽभ्यध्यायि-क्षोणीपते ! ततस्तेष्वभिमुखीभवति यौवने पदमाधित्सति तारुण्यजन्मनि विक्रियाकलापे प्रकटीभवत्सु भवितव्यताविलासेष्वकाण्ड एव अन्यदा मध्यव्यवस्थापितमोहचरटनायका अन्योऽन्यस्पर्द्धमानदर्प्पोद्धुरस्मरप्रचण्डताहङ्कारशाठ्यगृद्धिप्रकर्षद्वेषरागमदमत्सरादिमहाचरटवृन्दानुगता विकुर्वती नानारूपाणि भंजती बलिनामपि दर्प्पावष्टम्भान् मुष्णती समस्तदेशावस्थायिनिःशेषजनसन्मार्गप्रभृत्यादिसर्वस्वनिचयान् अपहरन्ती सज्जितानपि गजेन्द्रान् त्रासयन्ती तुरगव्रजान् अगणयन्ती सुभटसमूहान् प्रथयन्ती निजमाहात्म्यं अधःकुर्वती सुरेन्द्राणामपि प्रभावं विधुरयन्ती चक्रिणामपि सामर्थ्यं आकुलयन्ती समस्तं त्रिभुवनं पट्वी प्रबलमोहान्धस्वापदानेषु कुशला गुपिलानामपि विवेकतालकभङ्गेषु निपुणा निर्गमप्रवेशेषु दक्षा सुगुप्तेष्वपि परसर्वस्वापहरणेषु, किं बहुना ?, अतीवकृताभ्यासा ठगविद्यायां निपतिता तत्र नगरे महती मलिम्लुचधाटी, ततश्च तया प्रपूज्याऽतिशयवतीं ठगविद्यां लुण्टयितुमारब्धं समस्तमपि नगरं, अत्रान्तरे चिन्तितमेकयैव निरौत्सुक्यया भवितव्यतया-मम तावदाज्ञाकारिण्येवेयं वराकी तस्कर-

धाटी, जानामि चाहं सम्यगेतदीयविद्यायाः समस्तं प्रतिविधानं, केवलमेते पापिष्ठा अशुभपरिणतिपुत्राः स्वैरेव महादुश्चेष्टितैः सर्वेऽपि सर्वदैव ममातीव द्वेष्यास्ततो मुष्यंतां नामामी वराकाः अनया चौरधाट्या, नैषां किमपि रक्षोपायमहं चिन्तयिष्यामि, एते पुनरार्याः शुभपरिणत्यङ्गजन्मानः स्वकीयेनैव श्वेतांशुशुभ्रेण गुणकलापेन ममात्मीयप्राणेभ्योऽपि प्रेयांसस्तत् मया अमी अमुष्याः पश्यतोहरचौरसंहतेर्यत्नतो रक्षणीयाः, ते च केवलयैव मया रक्षितुं न पार्यंते, ततस्तद्रक्षणार्थं मीलयामि सामग्रीमिति विचिन्त्य स्थिता क्षणमेकं ध्याने, ततो दृष्टः कथमपि ततोऽदूरवर्त्तिनि कस्मिँश्चित्पुण्यप्रदेशेऽनुकम्पयन् समग्रप्राणिवर्गं यथावदुपदिशन्नि-र्वृत्तिपुरीमार्गं अग्रेसरः कारुण्यवतां प्रथमः परोपकारनिरतानां धुरि धर्म्मैकनिविष्टमानसानां आद्यो दान्तकरणग्रामाणां पूर्वः शमिनां मुख्यो योगिनां श्रेष्ठः पवित्राणां प्रधानं ज्ञानपात्राणां सारः सुविशुद्धब्रह्मचारिणां रूपवान् सुभगो वचस्वी दर्शनमात्रत एव शर्मं प्रापितप्राणिसार्थः समयराजो नाम कश्चिन् महापुरुषः, तं च दृष्ट्वा अतीव परितुष्टा भगवती भवितव्यता, भविष्यत्येतदीय-साहाय्येन मम कार्यसिद्धिरिति विचिन्त्य प्राप्ता क्षणार्द्धेन तत्समीपं, समानीतश्च समस्तोपायकुशलयाऽनया झगित्येव समयरा-जोऽवनितलनगरे, इतश्च तया तस्करधाट्या व्यामोहिताः सर्वेऽपि तावदशुभपरिणतिपुत्राः ठगविद्यया, उपनीताः प्रबलमोहनिद्रया प्रहर्षवतीमकिञ्चिज्ज्ञातां, तालोद्घाटनविद्यया समुद्घाट्य मुषितानि सर्वाण्यपि सद्बोधसमाधिधर्म्माभिरत्यादिनामकानि तदीयसर्वस्व-गृहाणि, आत्मवशतां चातीव नीत्वा बाढं वियोजिताश्चिरकालसम्बद्धेन भक्तिमता सदैवैकान्तहितेन सम्यग्दर्शनज्ञानभावद्याविरत्या-द्यन्तरङ्गकुटुम्बेन, अपरं चातीवमूढतया मिलिताः सर्वेऽपि ते तस्मिन्नेव तस्करवृन्दे, ततस्तैस्तस्करैरस्माभिः सहैकान्तेनैक्यमापन्नाः अमी इति प्रमुदितचित्तैः कारितास्ते नानाविधाधमनेपथ्यानि, नर्त्तिताः प्रदत्तहस्ततालं प्रचुरप्रकाररूपैः पायिता मद्यानि खा-

दिता मांसानि प्रेरिताः प्राणिवधेषु निपुणीकृता महामिथ्याभाषणेषु उत्साहिताश्चौर्ये प्रवर्त्तिताः परकलत्रेषु रतिं नीताः प्रचुराकाङ्क्षेषु, ततः प्रापिताः कदाचिन्नरके यातनासमूहान् भ्रामिताः शशकशूकरबलीवर्दादिरूपैः, स्थापिताश्चाण्डालादिवेश्मसु परिधापिताः सुमलिनचीवरखण्डानि निवासिताः कारागृहेषु क्वचिदन्धीकृताः क्वचिन्मूकतां नीताः क्वचित् खण्डितकरचरणाद्यवयवाः क्वचित् कुष्ठिनः क्वचित् प्लीहनः क्वचिद्भगंदरिणः क्वापि ज्वरिणः क्वचिदतीसारिणः क्वचिन्नष्टरतयः क्वचिद्भ्रष्टमतयः क्वचिद्विकलगतयः क्वापि क्षीणसर्वशक्तयो लुण्ठन्तः पतन्तः क्रन्दन्तः शोचन्तो निन्दन्तः प्रलपन्तो विघूर्णयन्तः क्रुध्यंतः खिद्यन्तः सीदन्तः क्वापि क्षुत्पीडिताः क्वापि पिपासार्दिताः क्वचित् सेधिताः प्रापितहीनामररूपा अपि च त्राणशरणहीना विनाटिता विचित्रप्रकारैः, तथापि विपर्यस्तमतितया तानेव ठगतस्करान् बहु मन्यमानाः पुनः पुनरित्थमेव तैस्तैर्विडम्ब्यंत एवेति, शुभपरिणतिपुत्रास्तु नातीव व्यामोहितास्तदीयठगविद्यया, ततो नैकान्तेनाद्यापि तेषां वशमुपगच्छन्ति नापि सर्वथैवापहृतसर्वस्वाः न चैकांततोऽकार्याभिरताः, किन्तु किञ्चित्तद्विद्यावशीकृता अपहृतानपहृतसर्वस्वा एकान्तेनात्मनो मीलनार्थं च पुनः पुनरपि तैस्तस्करैरभ्यर्थमानास्तत्स्वरूपं च सम्यगजानन्तः किमेतानेव प्रमाणीकुर्म्महे न वेति संशीतिदोलामारूढाः यदि कंचन विज्ञं महापुरुषं पश्यामस्तदा तमेव पृष्ट्वा यथोचितमनुतिष्ठाम इति विचिन्तयन्तश्च दयितासमानीतं समयराजमहापुरुषं कथमप्यद्राक्षुः, दृष्ट्वा च नवनीरददर्शनाच्छिखण्डिन इव प्रमुदितमनसः कान्तासमुत्साहितवृत्तयस्तदभिमुखं समुपसृत्य भक्त्या प्रणम्य चोपविष्टास्तदन्तिके, ततस्तत्तथाविधमसमञ्जसं विलोक्य समुत्पन्नमहाकरुणापरिणामस्तत्सहरीवचःसमुत्साहितश्च स महात्मा विनिर्यद्दशनकिरणप्रकाशितदिग्वलयो जल्पितुमारब्धो, यथा हन्त शुभपरिणतिपुत्राः ! लब्ध्वा सुकुलजन्मादिसामग्रीमतिदुर्लभां । न युक्ता तस्करव्रातघ-

टना भवतामियं, एते यतः कुविद्याभिर्वशीकृत्य जगत्रयं मुष्णन्ति भ्रमयन्त्येव मीलयित्वा तथाऽऽत्मनः॥२॥न तद् दुःखं न तद्दौस्थ्यं, न सा काचिद्विडम्बना। प्रापयन्ति न यामेते, प्राणिनः स्ववशं गतान्॥३॥नासौ सुरो मनुष्यो वा, समस्तबलवानपि। यः खण्ड्यते हठादेभिर्दुष्टैरात्मवशं गतः ॥१॥ किं वा बहूक्तैः? यत् किंचिद्युष्मद्वमात्रबन्धुषु। एतैः कृतं न तत्तत् किं, प्रत्यक्षं भवतामपि?,॥ २ ॥ तस्मात् कुरुध्वं मद्वाक्यं, यदि काप्यस्ति चेतना। येनैतद्दुःखसंघातान्मोचयामि समंततः॥२॥तदेतत् करुणारसप्रधानं वचनमाकर्ण्य समयराजदर्शनमात्रादेव चापहस्तिताशेषतस्करप्रयुक्तकुविद्यावासनैरभिहितं कृतकरकुड्मलैर्विमलबोधादिभिः, यथा स्वामिन्ने-तावन्ति दिनानि करुणारसमहासमुद्राद्भवतोऽन्तरेण निःशरणाः सम्यगेतेषां स्वरूपमलक्षयन्तो मुग्धकुरंगका इवाखेटकैरमीभि-र्दुरात्मभिस्तस्करैर्वयमपि त्रस्यन्तोऽपि मुषिताः नश्यन्तोऽपि विडम्बिताः अनिच्छन्तोऽपि किंचिदात्मनो मीलिताः, तदिदा-नीमेतस्मिन्नेव तस्करवर्गे व्यामोहात् किंचिद्विश्वस्तैर्निसर्गत एव किमप्युद्विग्नैः संशयदोलादोल्यमानसैर्महानदीश्रोतःसमुह्यमानसांया-त्रिकैर्महायानपात्रमिव तव वचः सुचिरात् सम्प्राप्य प्राप्तमस्माभिर्यत्किमपि प्राप्तव्यं निरस्तास्तस्कराः सम्पन्ना वयं कृतार्थाः, किन्त्वेतावत्कथयन्तु परमसुहृदः क्वेदानीं वर्त्तन्ते दुष्टास्ते? न दृश्यन्तेऽत्र प्रदेशे, समयराजेनोक्तं-देवानुप्रिया! न किंचिद् दूरं गताः, किन्तु मद्भयादेते पुरतोऽदूरवर्तिनि प्रदेशे मदीयविप्रयोगं प्रतीक्षमाणा युष्माकमुपरि दशनाग्निःश्राणयन्त-स्तिष्ठन्ति, ततस्तैर्भीतभीतैरुक्तं-स्वामिन्! यद्येवं कथयत तं कमप्युपायं येनैषां पुनरपि न वश्यतामनुभवामः, ततः समयराजः प्राह-वत्साः! सम्यग् विजानामि, यदेषां नाशकारणं किन्तु तत् साध्यते धीरैः, कष्टलक्षैः न लीलया ॥१॥ ततः प्राहुरमीस्वामिन्! एतत्तस्करसम्भवात्। किमपरं कष्टात् कष्टं, भविष्यति जगत्रये?,॥२॥ तत्कृत्यमादिश स्वामिन्!, दृष्ट्वा बन्धुविडम्बनाम्। श्रुत्वा

वाक्यं च युष्माकं, किमस्माकं सुदुष्करं? ॥ ३ ॥ एतदाकर्ण्य तद्वाक्यं, विवेकविनयान्वितम् । प्रोक्तं समयराजेन, यद्येवं श्रूयतां तदा ॥ ४ ॥ एतत्संगोऽतिदूरेण, प्रथमं तावद् वर्ज्यते । न गन्तव्यं कदाऽप्येषां, मूलावासे हितैषिभिः ॥ ५ ॥ ग्राह्यस्ततोऽपि मद्दत्तो, महामन्त्रो रुचिस्तथा । कर्त्तव्या महती तत्र, तस्करोच्छेदकारिणी ॥ ६ ॥ ततो नयाम्यहं युष्मांश्चारित्रनृपतेः पुरम् । दुर्गं महालयं श्रीमत्, सर्वोपद्रववार्जितम् ॥ ७ ॥ भक्ताश्चारित्रराजस्य, मम निर्देशवर्त्तिनः । वसंति तत्र ये तेषां, दूरे नश्यन्ति तस्कराः ॥ ८ ॥ तदेतदतीव हितैषिणा समराजेनोक्तं वचः श्रुत्वा कान्ताजनन्योश्च प्रभावं गंभीरस्यापि तस्य किंचिदवगतपरमार्था हर्षोदंचितवपुषः इत्थं प्रत्यवादिषुः, यथा स्वामिन् ! दृष्टश्रुतविपाकत्वेन युष्मदनुभावाच्चैतैः सह संगस्तावदुपरत एव, मूलावासं त्वमीषां सम्यग् न जानीमहे, ततः प्रसादं विधाय भवन्त एव तं दर्शयन्तु, अज्ञातस्य वर्णयितुमशक्यत्वाद् , अपरं च-दीयतामनुग्रहं कृत्वा महामन्त्रो, नीयन्तां स्वस्थप्रदेशान्तरं वयमिति, ततः समयराजेन प्रोक्तं-सत्यं, [किन्तु-निरादिकेऽत्र संसारे, भ्रमितो भवकोटिषु। मातापित्रादिरूपेण, जाताः सर्वेऽपि जन्तवः॥१॥ वैरभावोऽपि संजातः, सर्वेषामप्यनन्तशः। परस्परं ततः कोऽत्र, मातापित्रादिनिश्चयः?॥२॥] तद्विनयावर्जितमनसा योग्यतां चाकलय्य विस्तरतः प्रदत्तो महामन्त्रः,अवगतश्च तेषां तदर्थः, समुत्पन्ना च तत्र महती रुचिः, ततः स्वस्थदेशान्तरजिगमिषायां शेषभ्रातृभिर्विमलबोधं प्रत्यभ्यधायि, यथा भ्रातर्दुष्प्रतीकारौ श्रूयेते मातापितरौ, गन्तव्यं चेदानीं दूरदेशे, ततो यदि युक्तं तदा तत्पृच्छा गृह्यते, ततः प्रोक्तं विमलबोधेन-वत्स ! साधूक्तं, किन्तु-निरादिकेऽत्र संसारे, भ्राम्यतो भवकोटिषु । मातापित्रादिरूपेण, जाताः सर्वेऽपि जन्तवः ॥ १ ॥ वैरभावोऽपि संजातः, सर्वेषामप्यनन्तशः । परस्परं ततः कोऽत्र, मातापित्रादिनिश्चयः? ॥ २ ॥ किंच, तस्करैर्लुट्यमानानामेतैस्त्राणं न किंचन । निछिन्नच्चौरकास्तस्मात्,तत्त्वतः सर्वदेहिनः ॥५॥

किन्तु यद्यत्र निर्बन्धो, युष्माकं विद्यते तदा । आकार्य पृच्छ्यतामत्र,, मातापित्रादिको जनः ॥४॥ अन्यथा हि स्वयं तत्र, गच्छतः स्वामिवर्जितान् । धूर्त्ताः प्रतार्य मोच्यन्ति, न पुनः स्वामिसन्निधौ ॥ ५ ॥ तत्रान्तरे चिन्तितं पुरन्दरकुमारेण-अहो विमलबोधस्य सूक्तवचनता, न ह्यसमासन्नमहाकल्याणानामेवंविधा बुद्धयः परिस्फुरन्ति, तद्यदि क्वचिदसौ ज्ञायते तदा तद्दर्शनेनात्मानं पवित्रीकुर्मे इत्यादि विचिन्त्य सहर्षमुक्तं-भगवन्तस्तत इति, एवं चोक्ते पुनरपि गुरुराह-एवमेकमतीभूय, प्रेषितः सकलैस्ततः । अध्यवसायाख्यो दूतस्तेनाहूतौ च सत्वरम् ॥ १ ॥ अदृष्टसंचयो राजा, राज्ञी शुभपरिणतिः । द्वावप्युदीर्णमाहात्म्यावगतौ सपरिच्छदौ ॥ २ ॥ ततो व्यतिकरः सर्वः, पित्रोस्तैः प्रतिपादितः तमाकार्ण्य धनध्वानान्, मयूरीव मुदं गता ॥३॥ तन्माता प्राह तान् पुत्रान्, वत्सकाः ! साधु चाष्टितम् । नीता सफलतां यस्मान्, मन्मनोरथपादपाः ॥ ४ ॥ एतर्हि तस्करैः संगं, युष्माकं प्रविलोक्य मे । तद्दुःखमभवत् क्षीणा, येनेत्थं वपुपाऽप्यहम्॥५॥ प्रकुर्वद्भिरिदं वाक्यं, तस्मादस्य महात्मनः । हृष्टिः पुष्टिर्धृतिर्बुद्धिः, साधिता मम पुत्रकैः ॥६॥ अपरं च मृतं नष्टं, व्याधितं व्यसनैर्द्रुतम् । सहन्ति मातरः पुत्रं, वराक्यो विवशा अपि ॥ ७ ॥ यच्चैकान्तहितासक्तैरेवंभूतैर्महात्मभिः । दुष्टतस्करदुःखेभ्यो, मोचायित्वा कृपाधनैः ॥८॥ नीत्वाः स्वस्थेषु देशेषु, प्राप्यन्ते गुणसम्पदः । पुण्यवत्या मया कस्मात्, सह्यन्ते ते न पुत्रकाः ? ॥९॥ तस्मात् स्वकार्ये सेवध्वं, ध्वंसध्वं दुष्टतस्करान् । वर्द्धयध्वं यशःकीर्ती, पुत्रकाः ! स्वकुलात्मनोः ॥९॥ श्रुत्वा विमलबोधेन, तद्वाक्यं हृष्टचेतसा । पितुर्वक्त्रं ततः सर्वैर्बन्धुभिः सह वीक्षितम् ॥ १० ॥ ततः पित्रोदितं वत्स !, लब्धाऽवसरयाऽनया । यज्जन्मात्रा कृतं कार्यं, तत् प्रमाणं सदा मम ॥११ ॥ एतेऽपि युक्तमिच्छन्ति, सत्स्वभावादिमन्त्रिणः । कार्यमेतत् परं किन्तु, स्वकान्ता पृच्छ्यतामिति ॥ १२ ॥ प्रारब्धानि महायत्नात्, कार्याणि त्रिदशैरपि । प्रातिकूल्यं गता ह्येषा, खण्डशः कुरुते

क्षणात् ॥ १३ ॥ ससम्भ्रान्तैस्ततः सर्वैर्वीक्षिते मुखपङ्कजे । सगद्गदगिराप्रोक्तं, भवितव्यतया ततः ॥१४॥ श्वश्रूजनेन यद्वाक्यं, तदादिष्टं मयाऽपिच । न लङ्घितमियत्कालं, मतं तत्सम्मतं यदि ॥१५॥ कार्यमेतत्तदा तात!, सुतरां मम सम्मतम् । एतावती यतः सर्वा, सामग्री मीलिता मया ॥१६॥ मीलितामपि तां हन्मि, किन्तु श्वश्रूप्रभावतः । मदीयानुज्ञया चैते, चेष्टन्तां कार्यसिद्धये॥१७॥ तदेवं समस्तकुटुम्बेनानुज्ञाता विमलबोधादयो निमीलितकरकुड्मलाः परमप्रमोदानन्दविमलनेत्राम्बुबिन्दवः समयराजं प्रत्यवादिषुः-यथा स्वामिन्! कुरुतेदानीमनुग्रहं, नयत चारित्रनृपतेर्नगरं मोचयत दुष्टतस्करविडम्बनाभ्य इति तैः सविनयमभिहितेन समग्रतत्कुटुम्बेनाभ्यर्थ्य समुत्साहितेन सविशेषोत्पन्नकृपापरिणामेन समयराजेन विशिष्टविधानतो नीताः सर्वेऽपि चारित्रधर्मराजपुरं, ततः समुल्लसिता शुभपरिणतिः, समालंबितमदृष्टसञ्चयेनौदासीन्यं, भवितव्यता पुनर्विहितप्रच्छन्नरूपान्तरा भर्तृस्नेहतरलितमनास्तत्रैव गता, अपरंच-तत्र प्रदेशे समाने पितृत्वे एके स्वस्थीकृताः अन्ये तु नेत्यादिलोकापवादभीत्या भवितव्यतया अशुभपरिणतिपुत्रा अपि केचित् समानीता आसन्, ते च तं व्यतिकरमालोक्य केचित् समयराजं साक्षेपमाक्रोशन्ति केचित् प्रदत्तहस्ततालं गाढमुपहसन्ति, अन्ये विमलबोधादीन्निर्भर्त्सयन्ति, अपरे त्वदृष्टसञ्चयादिकुटुम्बं निष्ठुरमुपालभंते, एके तु वयमेवात्र पुण्यभाजो यदस्य वशं नोपगताः, अद्यापि स्वामित्रैः कामादितस्करैः सहास्माभिः स्वेच्छया क्रीडितव्यमित्याद्यभिधाय कलकलकलरवं कुर्वन्तः प्रपलायिताः, ततः सर्वेऽपि गत्वा तैरेव तस्करैः सह निर्भरं क्रीडितुमारब्धाः, तस्करा अपि समयराजभीत्या विमलबोधादीनामपहृतं मोषं समर्प्य ततः प्रदेशान्नष्टाः, ततः समयराजेन विमलबोधादयोऽभिहिताः-सैषा पुरतो देवानुप्रिया! अनेकव्यतिकरसमाकीर्णा मनोभूमिर्नाम, तन्मध्यवर्त्ति च पश्यतैतद्गुप्तं प्रशमप्राकारेण वलयितं कल्याणमित्रसेवाभिधानपरिखया विमलचित्तं नाम नगरं,

यन्निवासिजनसमृद्धिं समालोक्य धनदोऽपि जिहेति शक्रा अपि स्पृहयन्ति चक्रिणोऽपि तृणाय निजलक्ष्मीं मन्यन्ते, किं बहुना ?, यस्य सीमां न लङ्घन्ति, बलिनस्तेऽपि तस्कराः। तदनन्तगुणसङ्कीर्णं,कः पुरं श्लाघितुं क्षमः॥१॥ तदन्तश्च पश्यत त्रिदशेशानामपि स्पृहणीयं चरणमोहजयाभिधानतः प्रसिद्धमेकविंशतिभूमिकोपेतं प्रासादं परिपूर्णं समस्तसमृद्धिभिः शोभितं समुल्लसदनेकशुभक्रिया-संहतिवैजयन्तीभिः निरुद्धेतरजनप्रचारं द्वारस्थितनिजावरणकर्माख्यप्रतीहारेण, अपिच-सद्गुणैः सुभटैः कीर्णमनन्तैर्विश्वजेतृभिः। सन्तोषरम्यकारामराजितं सर्वतोऽपिच ॥ १ ॥ एतन्मध्ये च निरीहताभिधानवेदिकायां सुदर्शनाख्ये रत्नमयमहासिंहासने समुपविष्टं विष्टपत्रयधरणोद्धरितपुनर्व्यावृत्तनिजयशःपुञ्जैरिव सितचामरोत्करैर्वीज्यमानं सेवागतप्रणतत्रिदशनरनायकशिरःसमाविष्ट-मणिकिरीटसमुच्छलद्बहलरत्नांशुमांसलितचरणनखप्रभाजालं मोहमहाचरटबंदीकृतहठविमोचितनरामरवधूगीयमानतुहिनांशुशुभ्रस्व-गुणनिकरानुबद्धकलगीतश्रवणदुर्ललितश्रवणयुगलं सर्वोपद्रवव्रातविनिर्मुक्तनिर्वृतिपुरीव्यवस्थापनास्वस्थीकृतानन्तप्रणतजन्तुनिवहं, अपिच-पीयूषवृष्टिं कुर्वन्तं, पश्यतां दृष्टिचेतसोः। महारिषट्कजेतारं, स्रष्टारं नीतिसम्पदाम् ॥ १ ॥ ये लोकेऽत्र शुभा भावास्तान् गृहीत्वेव वेधसा। विनिर्मितं विलोकध्वं, चारित्रनृपतिं पुरः ॥ २ ॥ ततो विमलबोधादिभिः प्रमुदितमानसैरुक्तं-स्वामिन्! एतस्य राज्ञ आस्थाने एकैकं नायकं गुणरत्नराशिमिव पश्यामः तत् प्रसादं विधायैतेषामपि स्वरूपं संक्षेपतः कथयत किञ्चित्, ततः समयराजः प्राह-देवानुप्रिया! एष तावदस्य दक्षिणभुजासन्नो यतिधर्म्मो नाम ज्येष्ठपुत्रः। माहात्म्यं त्वस्य किं ब्रूमो?, व्यतिक्रान्तजगत्त्रयम्। किन्तु संक्षेपतो ज्ञेयः, पितुरेष गुणाधिकः ॥ १ ॥ एष एव सदाऽऽराध्यो, भवतां च प्रयत्नतः। इत्थमेव यतोऽत्यन्तं, तुष्यत्येष नराधिपः ॥ २ ॥ अयं पुनः कुमारा! अस्यैवान्तःपुरापवरकेषु ईर्यासमित्यादिनामिका रूपलावण्यशालिन्योऽष्टाववरोधबालिका

दृश्यन्ते, ताभिरेवाराधिताभिस्तुष्यति, यतः-सर्वस्वं जीवितं प्राणा, एता एवास्य बालिकाः। एतद्विरहितस्त्वेष, क्षणमेकं न जीवति ॥ १ ॥ वामभुजासन्नः पुनर्गृहिधर्म्मो नामाऽस्यैव कनिष्ठपुत्रः, ज्येष्ठपुत्रस्वतन्त्रोऽपि, सुतानां निर्वृतिप्रदः । तद्द्वारतः स्थितोऽसौ स्यादेतावद्भिद्यतेऽनयोः ॥ १ ॥ अयं पुनर्विमर्श-प्रहर्षादिमहामन्त्रिशतपंचकोपगूढो जिनमुद्राभिधानमहामुद्रा-पवित्रितहस्तः सकलकार्याणि पर्यालोचयन्नस्यैव सद्बोधो नाम महामहत्तमो मन्तव्यः, अपरं चास्यैव सन्निधावनेकसाधुसुभट-वृन्दानिषेवितः सुरनरविद्याधराधिपैर्बहु मन्यमानो मोहमहाचरटविडम्बनाविमोचितोऽनेकजनसंस्तूयमानगुणनिकरः सकल-तस्करजालोच्छेदपटुः प्रतिक्षणं सूत्रितानेकोपायपटलः जगत्त्रितयचेतश्चमत्कारिनिःशेषातिशयसम्पन्नः सकलसद्विद्यामन्त्रनिलयः कृतनिःशेषप्रतिपक्षविलयः सकलजगत्प्रदत्तव्यथमन्मथप्रथितशिलीमुखावलीखण्डनप्रचण्डशुभध्यानाभिधानकरालकरवालव्य-ग्रहस्तो यः समालोक्यते स पुनः सदागमनामास्यैव राज्ञो दण्डनायको ममैव प्रतिशरीरं बोद्धव्यः, एतद्भीत्या हतं वातैः, पर्णवृन्दामिव क्षणम् । न बध्नाति पदं क्वापि, स मोहस्तस्कराभिधः॥१॥ न तत्पदं न सा लक्ष्मीर्न तत् सौख्यं न तद्यशः । यन्नैष यच्छति प्रीतः, प्राणिनां भक्तियोगतः ॥ २ ॥ नृपतेः सर्वमेतस्य, कटकं वाहयत्यसौ । आज्ञां च कुरुते योऽस्य, तस्यैव सुखमेधते ॥ ३ ॥ एतदाज्ञां त्वतिक्रान्ता, निष्कास्यन्ते पुरादितः । सहन्ते दुःखलक्षाणि, प्राप्ता मोहादितस्करैः ॥ ४ ॥ किमत्युक्तेन? सामन्ताः, प्रजा राजा नियोगिनः । अस्मिन् जीवति जीवन्ति, विलीयन्तेऽन्यथा क्षणात् ॥ ५ ॥ य एते पुनस्तेजसा रविं कान्त्या चन्द्रमसं रूपेण रतिप्रियमप्यधरयन्तः शिरोविनिविष्टमणिकिरीटा यमनियमोपशममार्दवार्जवसन्तोषतपःसंयमसत्यशौचाकिञ्च-न्यब्रह्मसंवरपुण्यशुभपरिणामादयः सदागमसेनाधिपं पुरस्कृत्य यथोचितस्थाने जनेपूपविष्टा दृश्यन्ते तेऽस्यैव नृपतेः सेवागताः

सामन्ता ज्ञातव्याः, एषां पुनर्मनोवश्यताकरणनिगृहीत्यहिंसासत्यताशुचिताब्रह्मरतिनिःस्पृहतादिशेषान्तःपुरिकापवरक—परिवृतमहाप्रासादोपरिसकलजनहितैकचिन्तनरता योगिनामप्यभिलषणीयरूपा सा चारित्रधर्मस्य राज्ञो विरतिर्नामाग्रमहिषी मन्तव्या, शेषाण्यप्यत्र धृतिस्मृतिविज्ञप्तिविविदिषाशुश्रूषादीनि यथासम्भवं कानिचित् कस्यचित् कलत्राणि मन्तव्यानि, अयं च राजा चारित्रधर्म्मो देवानुप्रिया ! यदि विधिना भक्तितः समाराध्यते तदा तिष्ठन्तु तावत् सामन्तादयो योषिदप्यस्य सम्बन्धिनी एषैका समर्था मोहादितस्करप्रलयकरणे, ततो हर्षोदंचितशरीरैः प्रोक्तं विमलबोधादिभिः— स्वामिन् ! निष्कारणपरमबन्धुभिरदृष्टपूर्वं बहुपुण्यकोटिघटमानसण्टङ्कं सदैव दूरीकृताभव्यप्राणिनिवहं दर्शितं तावच्चारित्रधर्मस्य नृपतेः पुरं सैन्यं च, इदानीं कोऽसौ विधिर्येनासौ नृपतिरस्माभिः समाराधनीयः ? कथं चास्मिन्नगरे वस्तव्यं ? एतत् कारुण्यं विधायापरमपि कथयन्तु परोपकारैकरसचेतसो भवन्त इत्युक्तः पुनरपि समयराजः प्राह-समाकर्णयत देवानुप्रियाः ! सम्यगवहितेन चेतसा एतदाराधनाविधानं, इह तावत् कण्ठगतप्राणैरपि यावज्जीवं न मोक्तव्योऽयमिति कर्त्तव्या प्रथममेव दृढप्रतिज्ञा, ततः समारोहणीयं करण—निग्रहाभिधाने जात्यतुरङ्गमे, सन्तुष्टिवल्गासञ्चारैर्जिनाज्ञाकशादर्शनतश्च नेतव्योऽसौ सदैव वशतां, परिधानीयं वपुषि कषायजयाभिधानं प्रतिपक्षप्रहारवारणक्षमं महाकवचं, धारणीयं करे रिपुवपुर्निर्भेदनकक्षं तपोविध्याभिधानं तीक्ष्णं महाकुंतं, क्षेप्तव्यो-ऽथवा (निस्त्रिंशेन नाराचोऽ) यं ममत्वाहङ्कारादिमहाकरटिकरटतटपाटनपटिष्टो जीववीर्याभिधानो निसितः (कृपाणः)अपरं च सेनाधिपसदागमार्पितेषु नैगमसङ्ग्रहाद्यभिधानेषु मत्तगंधगजेषु समारुह्य प्रतिदिनं कर्त्तव्यस्तत्त्वपरिभावनाभिधाननाराचपरिक्षेपपरिश्रमो वाहनीयास्तदर्पिता एव प्रशस्तमनोवाकायाभिधाना यानतुरंगमा अप्रमत्ततासरिद्विपुलिनप्रदेशेषु, अध्यारुह्य तत्प्रसादी-

कृतेषु शुभमनोरथमिव्रानस्यन्दनेषु चित्तैकाग्रताधनुर्यष्टिविमुक्तसद्बुद्धिबाणावलीभिर्विधातव्यो नवतत्त्वलक्ष्यवेधाभ्यासः, वर्द्धितैरवोल्लसच्चारुपरिणामाख्यैरमङ्क्षपदातिभिर्दातव्यमनवरतं बलदर्शनं, एतन्नगरसीमां चानुल्लङ्घयद्भिः सदैवाप्रमत्तैरिह वस्तव्यं, तन्नरेन्द्रसन्निधानं च क्षणमपिनमोक्तव्यं, उत्तेजनीयानि चानवरतं समस्तप्रहरणानि, विशेषतस्तु जीववीर्यकृपाणे रक्षणीया सर्वथैव विच्छायता, तन्मालिन्यं हि विलोक्यैव राजा तत्क्षणमेव मोटयति मुखं कलुषयति मनो निवारयति सद्वृत्तिं, किं बहुना ?, अतिखेदात् झगिति स्वयमेव विलीयते वपुषा, तस्मादतीव निर्म्मलीकृत्यामुं कृपाणं समुल्लास्य चाभीक्ष्णं चारित्रनृपतिं साक्षिमात्रे व्यवस्थाप्य स्वयमेव मुख्यैर्भूत्वा निजप्राणेष्वपि निर्मुक्तस्पृहैर्योद्धव्यं मोहमहाचरटसेनया सह व्यापारणीयोऽसौ निस्त्रिंशः प्रतिक्षणमज्ञानविलसिताभिधानप्रतिपक्षसेनाधिपानीककण्ठविपिनविच्छेदेषु , यथोचितं व्यापारिताशेषप्रहरणैरपि निहत्य सनायकं प्रतिपक्षबलं गृहीतव्या रणरंगजयपताका, प्रहर्षं नेतव्याश्चारित्रधर्म्मनृपतिसैनिकाः. एवं च कृते तथाऽसौ क्षितीश उत्कर्षं प्रतिपत्स्यते यथा निजराज्यसर्वस्वभूता निर्वृत्तिनगरीमपि प्रसादयति, यस्यां जगत्त्रयातिशायिविभवस्वामिनो लोकाः, न दृश्यते स्वप्नेऽपि कस्यचिद्दारिद्र्यं न प्रभवन्ति रोगाः नास्कन्दन्ति शोका न भ्रमति परिसरेऽपि जराराक्षसी दूरात्रस्यति सोऽपि मृत्युर्महाकेसरी न पीडयति क्षुत् न बाधते पिपासा न दृश्यते कस्यचित्परिभवः अणीयोऽपि नालोक्यते दैन्यं न कदर्थयति विषादो न निर्दहति चिन्तादवज्वालावली नालिङ्गति राजग्रहो न लगन्ति कदाचित्कलहप्रदीपनकानि न चलन्ति सम्पदो न स्पृशन्ति विपदो न क्षणं तिष्ठन्ति इष्टविप्रयोगाः न मथ्नन्त्यनिष्टसम्प्रयोगाः नोद्वेजयन्ति खलदुर्भाषितानि न निरीक्ष्यते कस्यचिद् वृत्तिबाधा न शीर्यन्ते गृहाणि न क्रन्दन्ति श्रूयंते डिम्भरूपाणि न सन्तापयन्ति दुष्कर्म्मव्यवहारकाः न वीक्ष्यते कस्यचित् परस्परं मत्सरभावः, किं च-

हुना ?, तेषामपि सर्वेषां दुष्टमहामोहचरटादितस्कराणां नामापि न श्रूयते, स्वाभाविकानन्तसुखाः, सर्वाबाधविवर्जिताः । अनन्तकालं मोदन्ते, तस्यां सर्वेऽपि जन्तवः ॥ १ ॥ तदेतदवगम्य यथोक्तविधानतः सम्यगप्रमत्तैरेष नृपतिः समाराधनीयो, यदि पुनर्निमेषमात्रमपि प्रमादं करिष्यथ तदैष राजा युष्मदीयां तातिमपि न करिष्यति, ततः स्वप्रयुक्तमलिनाध्यवसायिनामकहेरिकाकृष्टास्तत्क्षणमेव लब्धोदयाः सर्वेऽपि ते तस्कराः प्रादुर्भविष्यन्ति, ततोऽस्मत्प्रतिपक्षोऽमीभिराश्रित इति सञ्जातमहामत्सराः पूर्वावस्थातः सुतरां कदर्थयिष्यन्ति, दुर्घटश्च पुनरप्यनेन राज्ञा सह सम्बन्ध इति, एवं सकरुणं शिक्षितैर्विमलबोधादिभिः सगद्गदाक्षरमुक्तं-स्वामिन्! एतच्छिक्षाप्रदानतः सम्यगनुगृहीता वयं, केवलमस्य नृपतेः समाराधनविधौ या करणनिग्रहतुरङ्गादिसामग्री भवद्भिरादिष्टा सापि तस्करैर्मुषितानामस्माकं युष्मत्प्रसादत एव भविष्यति, ततः समयराजेनोक्तं- वत्स ! साधूक्तं, किन्तु मुषितमपि तस्करैर्मद्भयात् सर्वमिदं पुनरपि मुक्तमास्ते,क्व भदन्त !?, जीवस्वतत्त्वाभिधाने युष्मदीय एव चलद्गृहे, तच्च यद्यपि भवन्तः सर्वं सम्यगद्यापि न पश्यंति तथापि सर्वमहं प्रकटीकृत्य समर्पयिष्यामीति न किंचित्तत्र क्षूणमाशङ्कनीयं, केवलं प्रकटिताऽपि मया भवदीयान्तरङ्गलक्ष्मीरेकेनातीव महता रक्षणोपायेन स्थिरीभविष्यति, स चातीवाप्रमादतत्परैरेव साधयितुं पार्यते,कः पुनरसौ भदन्त ?, उच्यते, मया तस्करेभ्यो हठाद्विमोच्य निर्मलीकृत्य च भवदीये यथोक्तगृहे निःसामान्यमहाप्रभावान्वितं मनोरत्नलक्षणं यत् चिन्तामणिरत्नं व्यवस्थापितमास्ते तद्यदि तस्करैरपह्रियमाणं यत्नतः संरक्ष्य सर्वदैव स्वसन्निधौ ध्रियते तदेयमन्तरङ्गलक्ष्मी सर्वाऽपि प्रतिक्षणं वृद्धिमुपगच्छति, न च युगान्तेऽपि प्रचलति, किन्तु देवानुप्रियाः ! सुदुष्करमिदं, यतो मोहमहाचरटादितस्कराणामेतदपहरणे एव सर्वदैव महाप्रयत्नो, यतस्तस्मिन् अपहृते शेषो युष्मदीयान्तरङ्गविभवस्तत्प्रभावाकृष्टत्वात् सर्वस्तेषां स्वस्थानस्थिता-

नामपि स्वहस्तगत एव भवति, अत एव ते तद्रत्नापहरणार्थमनवरतं प्रेषयन्ति कुविकल्पाभिधानान् प्रच्छन्नमहातस्करानिति ते पातयन्ति क्षात्राणि दापयन्त्यवस्कन्दान् स्वयमेव च परिभ्रमन्ति विलीनाः पार्श्वतो निरीक्षन्ते यत्र तत्र तत्तच्छिद्राणि,ततस्तत्प्राप्तौ झगित्येव तदपहरन्ति, ततश्चारित्रधर्मक्षितीशसैनिकैस्ताडिताः कथमपि पुनस्तन्मुञ्चन्ति, पुनस्तथाऽपहरन्ति, पुनस्तथैव मुंचंतीत्येवमेतेषामत्रार्थे महान् प्रतिबन्धः, तस्माद्वत्साः! प्रयत्नतो गोपनीयं तन्निविडसद्भावनामंजूषायां जागरणीयमहर्निशमेवाप्रमत्तजागरिकया परावर्त्तनीयो नवरं मत्समर्पितो महामन्त्रः स्थापनीयाश्चतुर्दिक्षु शुभयोगाभिधानमहासुभटाः प्राहरिकाः, इत्येवं तस्मिन् यत्नतो रक्षिते प्रकर्षप्राप्तायां निजान्तरङ्गलक्ष्म्यां प्राप्स्यथ सर्वं समीहितार्थमिति, अत्रान्तरे विमलबोधलघुभ्रात्रा विश्वम्भरेणोक्तं-स्वामिन्! पदे पदे विषमाः खल्वमी तस्कराः तदमीषामावासादिदर्शनेन सम्यक् तत्स्वरूपं ज्ञापयत येनानाभोगतोऽपि तदावासाभिमुखं न व्रजामः, तद्रक्षोपाये च सम्यग्यत्नमादध्मह इति, अत्रान्तरे पुरन्दरकुमारेण चिन्तितं-अहो साधु विश्वम्भरेण पृष्टं, साधु मदीयहृदयाकूतं ज्ञात्वेवाऽनेनैतदीरितं, तस्मादवहितचेतोभिः श्रोतव्यमिदं, ततः समयराजेनोक्तं- यदि तदावासस्वरूपादिजिज्ञासा भवतां तर्ह्यस्या एव मनोभूमेरदूरवर्त्तिनि प्रदेशे समागच्छत आयुष्मन्तो! येनैतदपि सङ्क्षेपतः सर्वं सम्पादयामि, ततः प्रतिपन्नं सर्वैः, नीताश्च क्षणार्द्धेन तत्र प्रदेशे. ततो भुजमुत्क्षिप्य प्रोक्तं समयराजेन- देवानुप्रियाः! पश्यताग्रतस्तावत् प्रमादवनं नाम महावनं, यत्र प्रविशतां सुराणामप्यतिगहनतया मुह्यन्ति चेतांसि सीदन्ति गात्राणि विस्मरत्यात्मा जायते दिङ्मोहः सम्पद्यते सन्मार्गभ्रंशः, अपरं च एतस्मिन् वने स्थिताः पापिष्ठाः पश्यन्ति निर्विशङ्कं रमन्ते पापर्द्धिभिः भक्षयन्ति मांसानि पिबन्ति मद्यानि क्रीडन्ति परकलत्रैः वल्गन्ति निरर्गलं धावन्ति निरंकुशं पूत्कुर्वंति विमुक्तलज्जं गायन्ति सोन्मादं नृत्यन्ति सविह्वलं युध्यन्ते परस्परं शेरते

क्वचिन्निर्भरं विप्रवदन्ते क्वचित् यथेष्टं, अन्यच्च-तदेव सर्वदैव निवासः सर्वतस्कराणां स्थानं पारदारिकाणां निलयनभूमिर्द्यूतकाराणां निरुपहता वसतिर्मद्यपानां अभिरतिहेतुराखेटकानां, किं बहुना ?, सर्वथैव दूरोज्झितं शिष्टैः सेवितं निकृष्टैः, अस्मिंश्च वने यानि परितः सीध्वासवमधुपरिश्रुद्वारुणीप्रभृतिजलानि नानाविधस्थानेषु दृश्यन्ते तान्यपि तावन्निःशेषानर्थहेतुत्वेन प्रतिपत्तव्यानि, तथाहि-अज्ञानान्धानां निकृष्टचेष्टितानामेतत्पायिनां झगित्येव विगलति स्मृतिः विसंस्थुलीभवन्ति गात्राणि निःसहं भवन्ति क्षोणीतले निपाताः, ततः प्रवर्त्तते छर्दयो मुखे मूत्रयन्ति श्वानः समुल्लसत्यशुभगन्धो भणभणायन्ते वपुषि मक्षिकाजालानि निष्ठीवत्यवस्त्रेण मुखमवगुण्ड्य च पराङ्मुखीभवति शिष्टलोकाः सर्वथा परिभ्रश्यति विवेको न स्मरन्ति गुरुवचनानि न लक्ष्यीभवति देवतेतरविभागो न विपर्यीभवति मातापित्रादिव्यवस्था, ततो मातर्यपि कलत्रवत्प्रवृत्तिरुपजायते कलत्रेऽपि मातृवत् भगिन्यामपि दासीवत् दास्यामपि भगिनीवत् पित्रादिष्वपि वैरिवत् वैरिण्यपि जनकादिवत्, किं बहुना?,अर्थक्षयाद्यनर्थानां, सम्भूयेहापि भाजनम्। पतन्ति नरके घोरे, सीध्वादिजलपायिनः ॥ १ ॥ तप्तत्रपूणि पाय्यन्ते, तप्ततैलं क्वथत् तथा। वज्रसन्दशकैरोष्ठजिह्वादि तोद्यतेऽनिशम् ॥ २ ॥ तच्छरीरवशारक्तपूयापूर्णं विधाय च। सीव्यते वक्त्रमत्यन्तं, क्रन्दतामप्यधार्मिकैः ॥ ३ ॥ ये पुनरमी देवानुप्रियाः! परतो निरन्तरमनेकस्थानेषूच्चावचाः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शनामका बहवो वृक्षा निरीक्ष्यन्ते एतेषामपि प्रथमापातमात्रे प्राणिनो मदयन्ति मूलानि प्रमोदयन्ति कन्दाः धिन्वन्ति स्कन्धाः सुखयन्ति शाखाः प्रीणन्ति प्रवालानि प्रहर्षयन्ति पत्राणि प्रल्हादयन्ति पुष्पाणि अतिमुग्धानां च स्वदन्ते त्वचा अमृतायन्ते फलानि परमाश्वासकरी छाया, किं बहुना?, एतान् नैवाध्यवस्यन्ति, वृक्षान् ज्ञानसमाहिताः। सर्वस्य जीवलोकस्य, सारसौख्यैककारिणः ॥ १ ॥ परिणामे पुनरेत एव विटपिनः समूलस्कन्धादिस्वरूपा विशेषयन्ति कालकूट-

विषाणि निरस्यन्ति सद्योमुक्तकृष्णाहिगरलानि कुर्वन्ति महाविसूचिकां ददति महादाहं प्रकटयन्ति कुष्ठानि प्रथयन्ति प्रमेहान् जनयन्ति ज्वरान् प्रकाशयन्ति काशान् दर्शयन्ति श्वासान्, किं बहुभाषितैः?, त्रैलोक्येऽप्यत्र यद् दुःखं, देहिनां दृश्यते क्वचित्। एतदङ्घ्रीयसंभोगं, मुक्त्वा नान्यस्य तत्फलम् ॥ १। ततो विमलबोधलघुभ्रात्रा शमजलधिनामकेनोक्तम्-स्वामिन्! अवगतमिदं युष्मत्प्रसादतः, किन्तु क एते परतः पञ्चजना आगच्छत भो पथिकाः! समस्तत्रिभुवनसुखसर्वस्वकोशान् मानयत वृक्षानमून् लालयत स्वशरीराणि एतदीयकोमलप्रवालश्रस्तरस्पर्शैः सफलीकुरुत स्वरसनादिनिर्माणमेतत्सरसमूलफलत्वगाद्यास्वादनैः चरितार्थतां नयत निजघ्राणविवराण्येतत्सुरभिसुमनःसमूहादिसमुच्छलद्बहलसुगन्धगन्धिपूरणेन प्रीणयत निजनेत्रपङ्कजान्येतदारोहपरिणाहसंस्थानादि — सौन्दर्यदर्शनेन तर्पयत स्वकीयश्रोत्राण्येतदाश्रितशुकसारिकपरभृच्छकुन्तादिश्रव्यशब्दश्रवणैः विश्राम्यत विश्रब्धं दूरप्रसृतास्वेतदीयबहलशीतलच्छायासु, किं बहूक्तेन?, समासादयत जीवलोकोत्पत्तिफलप्रकर्षमेतदुपभोगेनेत्यादि पूत्कुर्वन्त एतद्वनमध्यप्रविष्टं लोकं सादरमाकृष्यैतद्भूरुहाभिमुखं नयन्तश्च दृश्यन्त इति?, एवं शमजलधिना पृष्टेन समयराजेनोक्तं- वत्स! तदेतदिहातिगहनं वर्त्तते, यदेतेषां वचनं सर्वदैवापाकर्णनीयं, यतो हन्त महाधृष्टाः खल्वेते दुरात्मानः स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्रनामानो महातस्करा अमित्रमपि मित्रमिव आत्मानं सन्दश्य प्रस्तुतवृक्षोपभोगप्रवर्त्तनतः सकललोकं प्रहरमहाव्यसनसमुद्रे पातयन्तीति, ततो विमलबोधस्यापरभ्रात्रा विश्वगुणनामकेन पृष्टं- प्रभो! किं पुनरमीषां दुरात्मनामेवंविधं दुष्कर्म्म कुर्वतां स्वसाध्यं सिध्यति?, समयराजेनोक्तं-पापोदयदण्डाधिपादेशप्रसाधनात् नान्या काचिदमीषां स्वसाध्यसिद्धिः, तस्याप्येवंविधादेशदाने किं सिध्यतीति चेदुच्यते, निजस्वामिनो मोहमहाचरटस्योपचय इति, ततो विश्वगुणेनोक्तम्-हुं विज्ञातं, स एवात्र मोहमहाचरटः परम्परया सर्वानर्थ-

कारणं, तस्मात्तद्दर्शनार्थमेव स्वामिन्! अग्रतो गमनेन विधीयतां प्रसादः, ततः समयराजेन कियदपि दूरं गत्वा प्रदर्शनीमुत्सृत्योक्तं- वत्सा! यदेतद्वनमध्ये पुरतः प्रज्वलत्तेजः पश्यथ यूयं स क्रोधनामा अपूर्वो वनदवाग्निर्मन्तव्यः, तथाहि- स्वसन्निकर्षमात्रत एव जलादिभिरनुपशमनीयं जनयत्येष महासंतापं, ततो लब्धप्रसरः प्राणिनो मोहयति विवेकचक्षुषी निमेषमात्रत एव भस्मसात्करोति बहुकालप्ररूढान्यपि सुचरितवनानि समुच्छेदयति समूलानपि महावंशसन्तानान् मलिनयति स्वधूमशिखाभिः श्वेतरोचिःशुभ्राण्यपि यशांसि प्रथयत्यपकीर्त्तिं गमयति शिष्टजनशोचनीयतां समुत्पादयत्युन्मादान् वर्द्धयति कलहान् हरति प्राणान् प्रवर्त्तयत्यनेकभवानुगामिनो वैरप्रबन्धान् नयत्युत्पथं रुणद्धि सुगतिमार्गं पातयति नरकान्धकूपे, किं बहुना?, वधबन्धतनुच्छेदभेदकुट्टनपीलनैः। कशाङ्कुशपराघातक्षुत्पिपासामरुद्धिभिः॥ १ ॥ दारिद्र्योद्वेगदौर्भाग्यमहाव्याधिपराभवैः। ईर्ष्याविषादमात्सर्यसम्भ्रमैः परिपीडिताः॥ २ ॥ क्रोधाग्निदग्धसर्वस्वा, विह्वलास्त्राणवर्जिताः। अनन्तकालं भ्राम्यन्ते, प्राणिनो नरकादिषु॥ ३ ॥ तस्माद्यथोक्तदोषभीरुभिर्देवानुप्रियाः! प्रत्यासन्नैरप्यस्य न गन्तव्यम्, अथ किंचित्प्रज्वलन्नन्तरा समागच्छत्यसौ तदा मत्समर्पितोपशमजलेन तथाऽयमुपशमनीयो यथा न भवति क्वचिन्मार्गप्रतिबन्धक इति॥ योऽप्येष पुरतो मानगिरिर्नाम महाशैलो विलोक्यते सोऽपि हितैषिभिर्दूरतः सर्वदा परिहर्त्तव्य एव, यतो ये वराकाः सम्यग्ज्ञानविकलत्वेनैतस्मिन् समारोहन्ति ते तत्क्षणादेव महावज्रशिलासङ्घातघटिता इव न नमन्ति देवेभ्योऽपि न प्रणिपतन्ति गुरुभ्यो नाभिनन्दन्ति कुलवृद्धान् न बहु मन्यन्ते मातापितॄन् न मानयन्ति मान्यान् न पूजयन्ति पूज्यान् न चेतयन्त्यात्मानं नावबुध्यन्ते स्वभूमिकां न प्रेक्षन्ते सतोऽपि निजदोषसमूहान् न गणयन्ति शरच्चन्द्रचन्द्रिकावदातानपि परगुणनिकरान्, किन्तु दूरमुत्तानितहृदया ऊर्ध्वमवलोकयन्तोऽग्रपदैरिव किमपि किमपि पृथ्वीं स्पृशन्तः

स्वात्मनो वहुमानबुद्ध्या गुरुवृद्धशिष्टप्रदत्तविशिष्टोपदेशानप्यवमन्यमाना निजगुणलवभ्रांत्याऽपि परकीयप्रकटनिर्म्मलनिःसङ्ख्य-गुणलक्षाण्यपि निह्नुवाना विशदालोकेऽपि भव्यचक्षुषोऽपि गतचक्षुष इव पुरो व्यवस्थितं सकलभुवनविदितमपि जनमपश्यन्तः समुत्पन्नबाधिर्या इव हितसूक्तान्यप्यवज्ञयाऽशृण्वन्तः सर्वथाऽपहृतहृदया इव शून्यहुङ्कारान् प्रयच्छन्तो व्यलीकनिजशुचित्वाद्यभिमानबुद्धितो मूर्च्छिता इवाभीक्ष्णं नेत्राणि निमीलयन्तः स्वयं रंकप्राया अपि महामूर्खशेखरा अपि चक्रिणोऽप्यकिंचित्करान् शक्रानपि वराकान् बृहस्पतितुलानप्यकिंचिज्ज्ञान् सम्भावयन्तः तृणवत् त्रैलोक्यमालोकयन्तो महाग्रहगृहीता इव व्रजन्ति विद्वज्जनशोचनीयतां लभन्ते जनापवादान् परिह्रियन्ते शिष्टवर्गेण प्राप्यन्ते प्रतिपदं महाविपद्भिः, विमुच्यन्ते प्रतिक्षणं सर्वसम्पद्भिः, एतच्छैलाधिरोहण-माहात्म्याद्विह्वलं पदन्यासं कुर्वन्तः स्खलिता इव पतन्ति नरकान्धकूपेषु, कथमप्युद्वृत्य ततः श्वानःकरभाः खराश्च जायन्ते, भ्राम्यन्ति शबरयाचकचण्डालकुलेषु हीनेषु जातिकुलरूपरहिताः श्रुतशीलविवर्जिता धनवियुक्ताः क्वथ्यन्ते दुःखशतैर्माननगारोहणात् जीवाः, तस्मात् दूरतस्त्याज्योऽयं, यदि पुनर्मार्गविश्रान्तिषु वृद्धानां कथंचिदेष पुरतो भवति तदा मदर्पितकुलिशकठिन-मार्दवमहामुद्गरेण चूर्णयित्वा रजःशेषं नेतव्य इति ॥ पुरतः पुनरन्यन्महाश्चर्यं पश्यत वत्सा ! यदेकाऽप्येषा मायाभिधाना भुजंगी हृदयनामकेष्वपरिमितवल्मिकेषु नानारूपाणि बिभ्रती सदैव प्रतिवसति, सा चातीव शान्ता बहिःसंवृत्या नितरां दारुणा अन्तस्तत्त्व-वृत्त्या कुटिला गतिविभ्रमेण गुपिला स्वभावतः तिष्ठन्त्यपि न विज्ञायते सर्पन्त्यपि न दृश्यते दशन्त्यपि नोपलक्ष्यते, किन्तु?, विषवेदनाप्रदानफलैनैवानुमीयते, अपरं च-यत्र यत्र वल्मीकमालोक्यते तत्र २ कृतसविशेषोद्भटरूपान्तरा प्रवेष्टुमारभते, केवलं यथोक्तवल्मीकस्वामिनो ये एतद्भनतस्करभीत्या मां शरणं प्रपन्नास्तैर्मद्दत्तार्जवदण्डताडिता सती दूरं प्रणश्य गच्छाति, न पुनस्तत्र

प्रवेष्टुं शक्नोति, ये पुनर्मदीयनिर्देशबहिर्वर्त्तिनस्तैरनिवारिता सती तद्वल्मीकेष्वसौ प्रविशति, ततस्तानेव तावद्वल्मीकस्वामिनो निहिततीक्ष्णदंष्ट्रा दशति, ततस्तदीयापूर्वविषवेगभाविवतास्तेऽनुपलक्षितगुरुसुहृत्स्वपरभावाः सर्वक्रियासु वैपरीत्येनैव प्रवर्त्तन्ते, तथाहि-तेऽन्यद्विकल्पयन्ति अन्यदेव च प्रतिपादयन्ति कुर्वन्ति पुनः सर्वथाऽन्यथैव, अपरंच अविश्वस्तानपि विश्वसन्ति विश्वस्तेभ्योऽपि द्रुह्यन्ति पितरमपि प्रतारयन्ति मातरमपि वंचयन्ति बन्धूनपि विप्रलम्भयन्ति सुहृदोऽपि विभ्रमयन्ति जल्पन्ति कोमलं विध्यन्ति निष्ठुरं मुंचंति शनैर्बहिः पदानि अन्तः कृन्तन्ति परस्य शिरांसि दृश्यन्ते प्रथमं महामित्रवत् प्रकटीभवन्त्यवसाने महाशत्रुवत् चोरयन्ति लीलयैवालीकवचनरचनयाऽन्यचित्तानि मार्यमाणा अपि निजहृदयानि कस्यापि नार्पयन्ति अबन्धुरूपा अपि बन्धुरूपं विगतस्नेहलेशा अपि सस्नेह महादुष्टा अपि सुशीलं एकान्ततो अहिता अपि हितं विरक्ता अप्यनुरक्तमात्मानं तथा दर्शयन्ति यथाऽतिविदुषामपि विस्मयपथमवतरन्ति चेतांसि, अपरंच-कार्यापेक्षितया कदाचिद् दूरे कदाचिदासन्नाः क्वचित्तुष्यन्ति कदाचिद्रुसन्ति कदाचित् कृष्णमुखीभवन्ति क्षणेन घटन्ते क्षणेन विघटन्ते, इत्थं च प्रवर्त्तमानानां तेषां स्वरूपं ब्रह्मणापि निश्चेतुं न शक्यते, अन्तस्तत्त्वं बृहस्पतिनापि नोपलक्ष्यते, जनकेष्वपि चात्मीयभावं न निर्वहन्ति, ततस्त इत्थं चेष्टमाना दृष्टा अपि जनयन्ति भयं प्रथयन्त्युद्वेगं विस्तारयन्त्यरतिं दहन्ति शरीरं हरन्ति सर्वसुखानि निन्द्यन्ते सर्वलोकैः शोच्यन्ते सकलशिष्टैः न भवन्ति कस्यचिदाश्वासपदं न लभन्ते कस्यचिद् गृहद्वारे उपवेशनमात्रमपि, किं बहुना ?, मायोरगीविषार्त्ताः स्थानास्थानाद्यचिन्तया वृत्तिम्। कुर्वन्ति स्खलिता इव पतन्ति नरकोरुगर्त्तासु ॥ १ ॥ उद्वृत्य ततः कुब्जा हीनाङ्गा वामनाः कुरूपाश्च । बहुदुःखा जायन्ते कुत्सिततिर्यग्नरस्त्रीषु ॥ २ ॥ मायोरगीनिवासं दत्वा गृह्णन्ति जन्तवो दुःखम्। स्वयमेवाज्ञानहतो यद्वा कः किं न कुरुतेऽत्र ॥३॥ तस्मा-

द्वत्सा ! इयमप्यतिदुष्टा दूरतो वर्जनीया, तथा क्रियमाणेऽपि यदि कथंचिदभिमुखमापतति तदा मदर्पितेनैवार्जवदण्डेन तथा ताडनीया यथा पुनरपि न दृश्यत इति ॥ अग्रतस्तु परं परमविस्मयाधायकं व्यतिकरान्तरं पश्यत यदेषोऽष्टवार्षिकबालकरूपधारी लोभनामा महापिशाचः पथिकान् विप्रलोभयन् पुनः पुनराह्वयति, विमलबोधभ्रात्रा कीर्त्तिधरेणोक्तं-स्वामिन् ! एष पुनस्तानाहूय किं करोति ?, ततः समयराजेनोक्तं-महानर्थः खल्वेष दुरात्मा, कोऽस्य चेष्टितं युगान्तानामवधिनापि वर्णयितुमलं ?, किन्तु संक्षेपतः किंचिन्निवेदयामि, एष तावत्पथिकानाह्वयति, पथिका अपि पश्यत कथं बालोऽप्ययं पटुवचनो रमणीयाकृतिः, लघुश्चायं किमस्माकं करिष्यति? गत्वा पश्यामस्तावत्किमेष चेष्टत इति कौतुकाद्याकृष्टमनसस्तमुपसर्पन्ति, ततोऽसौ तान् पथिकान्नानाविधक्रीडाविशेषैर्हृतहृदयान् कृत्वा समुत्क्षिप्य स्वकीयस्कन्धे समारोपयति, ततः स्वरूपं प्रकटयँस्तावद्वर्द्धते यावदतिक्रामति पुष्पदन्तौ, लगति ब्रह्माण्डे, प्रक्षिपति चोत्पाट्यात्मनिवासभूतायां मूर्च्छाभिधानप्रेतभूमौ, परिणाययति तान् धनपिपासाभोगतृष्णासंज्ञिते निजदुहितरौ, तेऽपि च वराकाः पथिकास्तद्दुहितरौ प्रकर्षवत्यौ रूपेण समुत्कृष्टे लावण्येन कमनीये अशुभध्यानवदनेन्दीवरेण मनोहारिण्यौ हरिणाद्यवलोकनचिन्तनोपभोगायतलोचनाभ्यां हृदयभुजंगमाकर्षणपरममन्त्रौ द्रविणादिकथाकलभाषितेन कामुकजनकण्ठकठिनपाशौ सचेतनाचेतनवस्त्वभिलापपीनोन्नतकठोरकुचकनककलशाभ्यां प्रेक्षकान्तःकरणसंयमनदृढगुणौ अपदद्विपदादिवस्त्वर्जनप्रवृत्तिकोमलबाहुलतिकाभ्यां रमणीये कुविकल्पनिवहविस्तीर्णोपचितरमणमण्डलेन चाव्यौ विपर्यासकुसंसर्गचरणकदलीस्तम्भाभ्यां मुग्धत्वेन पश्यन्तो हृष्टाः परिणयन्ति, ततः कीर्त्तिधरेणोक्तं-यद्येवं स्वामिस्ताभ्यां सह यथेष्टं क्रीडतां तेषां विषयसुखसिद्धिर्भविष्यति तत्किमिह मुग्धत्वं ?, ततः समयराजेनोक्तं-वत्सा! भवति केषांचित्काचित् ततः सिद्धिः, केवलं सर्वदुःखसिद्धिरेव सा, यतोऽन-

योर्लोभपिशाचदुहित्रोरेकैकापि तत्त्ववृत्त्या विचार्यमाणा विशेषयति विषकन्दलीं लंघयति कृष्णाहिफणासंहतिं अधरयति महादहनज्वालां तिरस्करोति तीक्ष्णक्षुरिकां उपहसति पांशुशूलां वराकीमिव मन्यते खड्गधारां, तथाहि-धनपिपासावशीकृतास्तावद्वराटिकाहेतोरपि घ्नन्ति पितरं हिंसन्ति मातरं परित्यजन्ति बन्धुवर्गं तरन्ति जलधिं समारोहन्ति शैलाग्रेषु विषमेषु भ्राम्यन्त्यपरिपूर्णकामाः सर्वदिक्षु सेवन्ति निन्द्यकुलादिव्यतिकरानपि साधनान् धावन्ति पद्भ्यां कुर्वन्ति चरणाद्युपमर्दनं काष्ठीभवन्ति शीतैः दह्यन्ते रविकिरणैः सहन्ते दुर्भाषितानि ताड्यन्ते कशादिघातैः दीन : पश्यन्ति धनमदमलिनेश्वरमुखानि मुंचंति लज्जां भवन्ति विदूषकाः हासयन्ति धनिनः कुर्वन्ति भण्डविक्रियाः वहन्ति दुर्वोहभारान् जल्पन्त्यलीकानि मुष्णंति मित्राणि हारयन्ति काकिणीव्यतिकरेण कोटिं दीपयन्ति करम्भकशरावेण जतुगृहं नाशयन्त्यल्पेनापि स्वाम्यादिकार्यं लङ्घयन्ति प्रतिज्ञां भंजंति व्रतानि लोपयन्ति सन्मार्गे प्रवर्त्तन्ते गर्हितक्रियासु न गणयन्त्ययशांसि नापेक्षन्ते परलोकं, ततश्च लूष्यन्ते तत्रापि नरेन्द्रैः दूष्यन्ते शिष्टैः मुष्यन्ते तस्करैः सेव्यन्ते वान्दिभिः निकृष्यन्ते दायादैः जाग्रति रात्रिंदिवं न भुञ्जते सुखेन भोगान् न लभन्ते क्वचिदपि रतिं द्विषन्ति शिष्टेभ्यः समुद्विजन्ति गुणिभ्यः अपमानयन्ति वृद्धान्, अवजानन्ति गुरून्, ततो निरङ्कुशाः मुक्तलज्जाः प्रणष्टभया भवन्ति सर्वापदां पदं, विडम्ब्यन्ते विचित्रप्रकारैः, किं बहुना?, द्रविणपिपासावशगा दुर्वहमुपचित्य पापकर्मभरं। तद्भाराक्रान्ता इव पतन्त्यधो विह्वला जीवाः॥१॥वज्रमयैर्विध्यन्ते तोत्रैः तत्राप्यधार्मिकैरनिशं। निःसह्यदुःखनिहताः सुचिरं क्लिश्यन्ति दीनमुखाः ॥२॥निर्गत्य ततोऽपीह क्षीणाङ्गा रोगशोकदुःखार्त्ताः सर्वविभवैर्विमुक्ताः भ्रमन्ति बहुहीनयोनीषु ॥३॥ भोगतृष्णावशीकृताः पुनः पूर्वोपदर्शितशब्दादिवृक्षोपभोगेषु प्रवर्तन्ते, प्रवृत्तानां च यद्भवति तत् पूर्वं निवेदितमेव, तस्मादेषोऽपि लोभपिशाचः स्वहितैषिभिरपकर्णनीय एव, यदि पुनस्तथापि पृष्ठिं न

मुंचति तदा मत्समर्प्पितयैव सन्तुष्टियष्टया शिरसि तथा हन्तव्यो यथा विड्गिकाः प्रयच्छन् दूरेण प्रपलायत इति ॥ अपरं च अमीपामेव क्रोधवनदवमानागिरिप्रभृतीनां निःश्रितं हास्यरत्यरतिशोकभयजुगुप्सास्त्रीपुन्नपुंसकवेदनामकं महादुष्टतस्करवृन्दं पथिकानां सदैव वर्त्तिनीं पातयति, तत्र मदीयबोलापकेनैव चाकितैः सर्वदैव लङ्घनीयमिति । एताः पुनरग्रतो याः सालस्यं स्थापयन्ति पदानि निमीलयन्ति लोचनानि घूर्णयन्त्यङ्गानि ताः निद्रा१प्रचला२निद्रानिद्रा३प्रचलाप्रचला४स्त्यानर्द्धि५संज्ञा मोहमहाचरटसत्कदर्शनसंवरणमहामांडलिकेन जगद्व्यामोहनार्थं प्रयुक्ताः पंच कटकनार्यो मन्तव्याः , एताभिश्च व्यामोहितानां जन्तूनामपगच्छति विशिष्टचेतना विस्मरति श्रुतं भ्रश्यति धर्म्मो नश्यन्ति शिष्टप्रदत्तोपदेशरहस्यानि सीदन्ति सर्वकृत्यानि प्रभवन्ति शत्रवः उपतिष्ठन्त्यहिज्वलनतस्कराद्यापदो गलन्ति सर्वसम्पदः, परं तथाऽप्यज्ञानोपहतचेतसो व्यवस्यन्ति, वन्दति च यथा-सुखदः संगमः तासां, कोमलं मधुरं वपुः । एवं च मोहितास्ताभिः, पतन्ति व्यसनोदधौ ॥ १ ॥ तस्मादेता अपि त्याज्या, दूरतः स्वाहितैषिभिः । सर्वत्यागासमर्थैर्वा, त्याज्यास्तावत् प्रयत्नतः ॥ २ ॥ अन्त्यास्तिस्रः सदा ह्येता, दुर्गतिप्रस्थितात्मनाम् । सर्वलक्षणहीनानामत्यन्तगुरुकर्म्मणाम् ॥ ३ ॥ सन्निधानं प्रपद्यन्ते, पंचमी तु विशेषतः । नृणां सम्पद्यते सा हि, प्रायो नरकगामिनाम् ॥ ४ ॥ इयं पुनः पुरतो निःशेषस्यापि मोहराजस्य विजयकर्त्री चतुर्वदना विकथा नाम महायोगिनीति मन्तव्या, एषा ह्येकेन मुखेन राजचिन्तां द्वितीयेन देशचिन्तां तृतीयेन भक्तचिन्तां चतुर्थेनान्तःपुरादिचिन्तां करोतीत्येवं समस्तमपि मोहराज्यं वृद्धिमुपनयति, तदेषापि महादुष्टा दूरतो वर्जनीया, अन्यथा ह्येषा योगशक्त्या जन्तूनां वदनेषु प्रविशति, तत्प्रवेशमात्रादेव च ते कुर्वन्ति नरेन्द्रशरीरकोष्ठागारकरितुरगसामन्तामात्यादीनां निरर्थिकास्तप्तीः स्तुवन्ति निन्दन्ति वा निष्फलमेव परिग्रहाद्युपकल्पितं रसवतीपाकान् विना

प्रयोजनं साक्षेपं प्रशंसन्ति जुगुप्सन्ते वा स्वपरदेशान् असिध्यत्यपि कस्मिँश्चित् निजार्थे विदधति सोद्रेकं द्रविडकर्णाटादिदेशीययोपितां (ई) गितस्मितभापितरूपलावण्यविलासादिकथाः विप्रवदन्ते बद्धस्पर्द्धं जल्पन्ति यथेष्टं गमयन्ति दिनानि विप्रकीर्णालापैः कुर्वन्ति पैशुन्यानि उद्घट्टयन्ति सर्वस्यापि मर्माणि प्रणिगदन्ति तत्प्रथमत एव यत् प्राणान्तेऽप्यवक्तव्यं,यदि च हितकाम्यया शिष्टेन केनचिन्निवार्यन्ते तदा केचित्तमेवोपहसन्ति केचिद्विवादेनोपतिष्ठन्ति केचिदवजानन्ति केचित्तु प्रथमतः सर्वं प्रतिपद्य पश्चादात्मीयं मुखं नियन्त्रयितुमशक्तास्तथैवोच्छृङ्खलतया परतप्त्यादिषु प्रवर्त्तमाना दृश्यन्ते, ततस्तेषां राजादिभिश्छिद्यन्ते जिह्वाः लूयन्ते ओष्ठपुटानि पात्यन्ते दन्ताः पिपीलिकादीनां भृत्वा सीव्यन्ते मुखानि उत्पाट्यन्ते भ्रूः निकृत्यन्ते गलप्रदेशाः क्षिप्यन्ते वदनेषु तप्तत्रपूणि क्वचित्तैलादीनि अशुचिद्रव्याणि, किं बहुना?, विकथायोगिनीग्रस्ताः, सम्प्राप्येह विडम्बनाः। नरकाख्येऽपि तत्पीठे, तिष्ठन्त्यसुखिनश्चिरम् ॥ १ ॥ ततो मूका जडाः क्लीबाः, कर्णनेत्रादिवर्जिताः। जिह्वाच्छेदादिदुःखानि, सहन्ते तिर्यगादिषु ॥ २ ॥ वर्ज्यमाना तदेपाऽपि, यदि पृष्ठं न मुञ्चति। शुभध्यानमहामन्त्रान्निग्राह्या मत्समर्पितात् ॥ ३ ॥ अपरे चात्र वने असत्प्रवृत्त्यनार्यक्रियाद्यभिधानासु महापल्लीष्वज्ञानसंशयमिथ्यात्वमिथ्याज्ञानरागद्वेपस्मृतिभ्रंशधर्म्मशैथिल्यनामानो महापल्लीपतयः प्रतिवसन्ति, एपां च सन्निधानेन व्रजन्नमुपितश्चक्रवर्त्त्यपि न गच्छति, जीवग्राहं च गृह्णन्त्येते पथिकान् विडम्बयन्ति चापर्यन्तप्रकारैः, तस्मादेतद्भीरुभिर्मत्सन्निधानं न कदाचिन्मोक्तव्यं, मां विना ह्यमीषां शक्रोऽपि वराक एव, त्रिभुवनमपि तृणमेव-एतद्वनस्वरूपं, तस्मात् कः प्रकटयेन्निरवशेपम्। जानन्ति योगिनोऽपि हि वक्तुं त्वेतेऽपि तदशक्ताः ॥१॥ अत्रान्तरे पुरन्दरकुमारेण चिन्तितंअहो साधु २ भगवता अन्तरङ्गभङ्गया पञ्चप्रकारप्रमादस्तत्समुदायरूपं वनं च समर्थितं, पञ्चप्रकारप्रमादप्रतिपादकं हि-

वचः पूर्वं साधुसमीपं गतेन मया कदाचित् समाकर्णितमेव, यथा-मज्जं विसय कसाया निद्दा विगहा य पंचमी भणिया। एते पंच पमाया जीवं पाडंति संसारे ॥ १ ॥ अन्यत्र क्वचित्पुनरष्टप्रकारोऽपि प्रमादो मया कदाचिदाकर्णित एव, यथा-अज्ञानं संशयो मिथ्या, मिथ्याज्ञानं तथैव च। रागो द्वेषः स्मृतिभ्रंशो, धर्म्मकृत्येष्वनादरः ॥ १ ॥ इति, एषोऽपि भगवता असत्प्रवृत्त्यनार्य-क्रियाद्यभिधानासु महापल्लीष्वित्यादिना दर्शित एवेति विचिन्त्य हर्षोदंचितशरीरः शिरो धूनयंश्चिरं स्थितवान् कुमारः, ततो विजयराजेन विस्मितवदनेन कुमरमुखमवलोक्य चिन्तितं-अहो कुमारः किमपि सम्यगेतदवगच्छतीति, वयं त्वगृहीतसङ्केता एव भगवद्गम्भीरभाषितेषु, परं भवतु तावत् कुमारोऽपि पश्चान्मम सर्वं व्यक्तीकरिष्यति, पुरतः किं तत्र सञ्जातमिति तावद्भगवन्तं पृच्छामीति विकल्प्य प्रोक्तं राज्ञा-भगवन्तः! अग्रतः किं सञ्जातं तत्रेति एतदावेदनेन विधीयतां प्रसादः, ततो भगवता प्रोक्तं-राजन्नेष कथयामि, यथा पूर्वाभिहितमभिधाय किञ्चिद्विमृशति समयराजे विमलबोधभ्रात्रा यशोनिधिनामकेन पृष्टं-स्वामिन्! किमेष पुरस्तात् बहलः कलकलरवः प्रसरति ? येन कर्णेऽपि पतितं किञ्चिन्नाकर्ण्यते, ततः समयराजेनोक्तं-वत्सास्तदेतदग्रतो मोहमहाचरटराजसैन्यं सकलदिक्चक्रमभिव्याप्य समावासितमास्ते, यद्दर्शनार्थं भवतां प्रयासस्तत्सम्बन्धी एवायं महान् कोलाहलः, ततः सर्वैरेव विमलबोधादिभिः सकौतुकं ससम्भ्रमं चोक्तं-स्वामिन्! दर्शय दर्शय क्व तदिति?, ततः समयराजेनाग्रतः कियदपि दूरं तान्नीत्वा सर्वमपि कटकं झगित्येव सामान्यतः तेषां प्रदर्शितमिति, विशेषदिदर्शिषया तु प्रोक्तं-देवानुप्रिया ! अनन्तव्यतिकरसमाकीर्णेऽस्मिन् महाकटके इतः पश्यत तावद् वाद्यन्ते क्वचित्तूर्याणि क्वापि पटुपटहाः क्वचिच्छृङ्गकानि क्वचिदापानकादिषु मुहुरिकाः क्वापि किन्नरिकाः क्वापि ढक्कारिकाः, तथा गीयन्ते सोत्कण्ठं क्वचिद् गीतानि क्वचिद्रासिकाः क्वचिद्धहिकाः क्वापि स्मरचेष्टाप्रधानानि गायनकानि,

तथा दीयन्ते सोन्मादं क्वचिच्चच्चरिकाः क्वापि रेल्लुकका: क्वचिद् वुम्बा: क्वचित्परस्परं मस्तकाघाताः क्वचित् पृष्ठघाताः क्वापि हृदयघाताः, तथा क्वचित् क्रियन्ते (विक्रियाः) क्वचिन्मल्लास्फोटनानि क्वचिद् दूरीकृतलज्जैः परिहासाः क्वचिन्निरर्गलं वल्गनानि क्वचिद्भाण्डचेष्टितानि, तथा योध्यन्ते क्वचित् करिणः क्वचिन्मल्लाः क्वचिद् वण्ठाः क्वचित् कुक्कुटाः, तथा क्रीडन्ति क्वचिद्वराटकैः क्वचित् सारैः क्वचिच्च तुरङ्गेन क्वचिन्नालिकेरभङ्गादिक्रीडया, तथा निरङ्कुशं क्वचिद् धावन्ति क्वचिदुल्ललन्ति क्वचित्कुर्दन्ते क्वचित् प्लवन्ते क्वचिन्नृत्यन्ति क्वापि हसन्ति क्वापि रोदन्ति क्वचित् क्रुध्यन्ति क्वचित् कलहयन्ति क्वचिच्छस्त्रैः प्रहरन्ति क्वचित्परवित्तान्यपहरन्ति क्वचित्परदारेष्वभिरमन्ति, तद्व्यतिकरे च केचित् कारागृहेषु क्षिप्यन्ते केचिद् बध्यन्ते, केचित् करचरणवृषणच्छेदननेत्रोत्पाटनादिभिर्निहन्यन्ते केचित्तु मार्यन्त इत्येवमादिभिर्व्यतिकरैः सर्वः सर्वदैवाकुलोऽत्र लोको, न कदाचिद्विदिततद्वार्तिजनोद्वेगकारिणं कलकलरवं कुर्वन्नुपरमते, ततः श्रेयोरतिना पृष्टं-क्व पुनरसौ स्वामिन्! मोहराजः स्वयं तिष्ठति ?, ततः कियदपि दूरं पुरतः तमुपसृत्य समयराजेनोक्तं-भद्रा यदेतदतीव विपुलमुच्चैस्तरं च कुवासनापटलनामकं पुरतो महागुह्वरं दृश्यते तद्द्वारे चायमकुशलमत्यभिधाना महामण्डपिका समालोक्यते, तदधस्तात् क्लिष्टपरिणामसमुदयाभिधाने महासिंहासने समुपविष्टो राजसतामसभावविस्फारितलोचनाभ्यां भुवनतलमपि कटाक्षयन् शेषाग्रहनिकरानिर्मितप्रलम्बकूर्चं पुनः पुनः करेण परामृशन् अविद्याभिधाननिजकाययष्टिं मुहुर्मुहुर्निरीक्षमाणः सेवागतप्रणतमदनादिमहामाण्डलिकपृष्ठिषु सलीलं करं व्यापारयन्नेष स्वकीयमहास्थानमध्यगतो भवद्भिर्मोहमहाचरटराज इति प्रतिपत्तव्यः। संहरति सृजत्येष, निःशेषभुवनत्रयं। स्ववीर्यदण्डतो विश्वं, भ्राम्यते तेन चक्रवत्॥१॥ सुरासुरमनुष्येन्द्रैर्यस्याज्ञा शिरसा धृता। तस्यास्य मोहराजस्य, को गुणान्

गदितुं क्षमः॥२॥ आसन्नं उपविष्टा च, या स्त्री स्थूलाऽवलोक्यते। सा महामूढता नाम, भार्याऽस्य पृथिवीपतेः ॥ ३ ॥ यस्तु शतपत्रदलदीर्घलोचनाभिः समुन्नतस्तनसमाक्रान्तविनमत्कृशमध्याभिः सङ्कल्पजतल्यायमानसमुचितरमणस्थलविपुलताविनिर्जित-त्रिदशकल्लोलिनीपुलिनाभिर्निःसङ्ख्यतरुणरमणीभिः समुपहसितरतिरमणरूपैः समुज्ज्वलचारुनेपथ्यैः समारब्धविचित्रवैदग्ध्यभ-णितप्रबन्धैश्चारणनरकोटिभिश्चासेव्यमानचरणारविन्दः अनन्तानुबन्धिमायाऽशुभानुबन्धिलोभादिभिरपत्यैः परिवृतः विनिर्दलित-पद्मरागनिकरच्छविः क्षितीशदक्षिणभुजासत्तौ समुपविष्टः समालोक्यते सोऽस्यैव राज्ञः पुत्रो रागकेशरी मन्तव्यः, अनेनाद्भु-तवीर्येण, समाक्रम्य जगत्त्रयं। द्वारेण मोहराजस्य, क्षिप्यमाणं समीक्ष्यताम् ॥ १ ॥ यस्तु त्रिबलीतरङ्गितभालफलकैर्गुञ्जार्ध-शोणनेत्रैर्विगलद्बहलस्वेदाम्बुबिन्दुभि.सदैवान्तःसन्धुक्षितप्रद्वेषधूमध्वजधूममलिनदृष्टिभिः नानायुधव्यग्राग्रहस्तैर्नरयोषिन्निवहैः परि-करितं अनन्तानुबन्धिमानादिभिरष्टभिरपत्यैर्युक्तो मषीपुञ्जप्रभो नृपतेरेव वामभुजासन्नमुपविष्टो दृश्यते सोऽप्यस्यैव राज्ञः प्रथमेन तुल्यसामर्थ्यो द्वितीयपुत्रो द्वेषगजेन्द्रो ज्ञातव्यः, यस्त्वेतदनन्तरं कृष्णो वर्णेन भीषणः स्वरूपेण क्रूरश्चित्तेन परुषो वचसा दारुणः क्रियया वक्रेण चक्षुषा समग्रराजकं वीक्षमाणः समुपविष्टो विलोक्यते सोऽप्यस्यैव नृपतेः मिथ्यादर्शननामा महामहत्तमो विज्ञेयः, अस्य च यद्वीर्यं तदाख्यातुमपि न पार्यते, केवलं सङ्क्षेपतः किंचिदुच्यते-अदेवे देवसङ्कल्पमधर्म्मे धर्म्ममानिताम् । अतत्त्वे तत्त्वबुद्धिं च, विधत्ते सुपरिस्फुटम् ॥ १ ॥ अपात्रे पात्रतारोपमगुणेषु गुणग्रही । संसारहेतौ निर्वाणहेतुभावं करोत्ययम् ॥ १ ॥ तथाहि-हसितोद्गीतविब्बोकनाट्याटोपपरायणाः । हताः कटाक्षविक्षेपैर्नारीणां दासतां गताः ॥ १ ॥ मायाविनो महा-क्रोधाः, सायुधा वैरिघातिनः । ईदृशा अप्यहो देवा, लोकेऽनेन प्रतिष्ठिताः ॥ २ ॥ रागद्वेषविनिर्मुक्ताः, सर्वज्ञाः शान्तचेतसः ।

समाः शत्रौ च मित्रे च, स्त्रीसङ्गपरिवर्जिताः ॥ ३ ॥ आयुधारोपनिर्मुक्ता, मायामात्सर्यवर्जिताः । अनेनाच्छादिता देवा, ईदृशोऽपि दुरात्मना ॥ ४ ॥ तथा-क्षणध्वंसी विभुर्नित्यो, ललाटस्थो हृदि स्थितः । आत्मेति ज्ञानमात्रं वा, शून्यं वा सचराचरम् ॥ ५ ॥ पंचभूतविवर्त्तो वा, जगदित्येवमादि यत् । प्रमाणबाधितं तत्त्वं, मुग्धलोकप्रतारकम् ॥ ६ ॥ सद्बुद्धिर्जन्यते तत्र, मिथ्यादर्शनमन्त्रिणा । शुद्धं जीवादितत्त्वं तु, दुरात्माऽयमपह्नुते ॥ ७ ॥ तथा-गृहिणो ललनाऽवाच्यमर्दका भूतघातिनः । असत्यसन्धाः पापिष्ठाः, सङ्ग्रहोपग्रहे रताः ॥ ८ ॥ तप्तायोगोलकाकारास्तथापि यतिमानिनः । ये तेषु कुरुते भद्राः, पात्रबुद्धिमयं जने ॥ ९ ॥ सर्वजन्तुहिताः शान्ताः, वाङ्मनःकायसंयताः । मायाऽहङ्कारमात्सर्यनिर्मुक्ता ब्रह्मचारिणः ॥ १० ॥ सम्यग्ज्ञानधरा धीराः, सर्वसंगविवर्जिताः । ये तेष्वपात्रताबुद्धिप्रदोषौ जनयत्ययम्॥ ११ ॥ तथा-कौतुकं कुहुकं मन्त्रमिन्द्रजालं रसक्रियाम् । निर्विषीकरणं तन्त्रं, निमित्तं च शुभाशुभम् ॥१२॥ ज्योतिषं गणितं चूर्णं, चिकित्साद्यपराण्यपि । पापशास्त्रोपदिष्टानि, भूतघातकराणि च ॥१३॥ ये प्रयत्नेन शिक्षन्ते, निःशङ्काश्च प्रयुञ्जते । तानेव गुणिनः पूज्यान्, जने प्रख्यापयत्यसौ॥१४॥ ये पुनर्मन्त्रतन्त्रादि, विदन्तोऽप्यतिनिस्पृहाः । निवृत्तास्तत्प्रयोगेभ्यो, धर्म्मातिक्रमभीरवः ॥१५॥ कोपाहङ्कारलोभाद्यैर्दूरतः परिवर्जिताः । स्वाध्यायध्यानयोगेषु, सक्तचित्ताः सदा श्रुते ॥१६॥ ते निर्गुणा अलोकज्ञा, ज्ञानहीनाश्च कुर्कुटाः । इत्येवं ख्यापिता लोके, मिथ्यादर्शनमन्त्रिणा ॥१७॥ तथा-निम्नगादिजलैः स्नानं, घातनं पशुसंहतेः । उद्वाहनं च कन्यानां, तिलादिदहनं तथा ॥ १८ ॥ पञ्चाग्नितपनं पातो, हुतभुग्भैरवादिषु । दानं लोहहलादीनां, कामशास्त्रप्रवर्त्तनम् ॥ १९ ॥ कुटुम्बपालनं यत्नाद्, गवाश्वत्थादिवन्दनम् । नक्तंभोजनमित्यादि, भूतघातनिबन्धनम् ॥२०॥ संसारकारणत्वेन, निश्चितं यन्मनीषिभिः । प्रत्यक्षादिविरुद्धं च, तत्रायं निजवीर्यतः ॥२१॥

मोहराजमहामन्त्री, धर्म्मकारणतामतिम्। लोकानां कुरुतेऽत्यर्थं, तदस्य कथयाऽप्यलं ॥ २२ ॥ कुदृष्टिनामकं त्वस्य, यत्कलत्रमिदं पुरः। वागीशोऽपि न सामर्थ्यं, तस्य वर्णयितुं क्षमः ॥ २३ ॥ यन्मार्गा नास्तिकादीनां, घोरसंसारहेतवः। अनयैव सृष्टाः सर्वे, युक्तिलोकविरोधिनः॥२४॥ यः पुनः समस्तजगज्जन्तुहृदयनिर्भेदनक्षमपञ्चशरव्यतिकरव्यग्रहतः पृष्ठपीडिततूणीरः समीपीकृतमहाचापः समस्तलीलाविलासविब्बोकवसतिः स्त्रीवेदपुरुषवेदनपुंसकवेदाभिधानसेवकत्रयसंवाह्यमानशरीरः क्षितीशप्रणिपातानन्तरं रागकेशरिणं पुरस्कृत्योपविष्टो दृश्यते स मदननामा महामाण्डलिको द्रष्टव्यः, अस्य च किं वर्णयामो ?, यतः सोऽपि त्रिपुरान्तकृद्दापितोऽनेन हठाद् गौर्याः शरीरार्द्धं कारितः केशवोऽपि गोपीनां पादवन्दनं प्रापितो ब्रह्माऽप्यप्सरोऽवलोकनविधौ चतुर्वक्त्रसम्पदं प्रवर्त्तितः शक्रोऽपि रतिकलहप्रकुपितशचीप्रसादनपटुकोटीघटनासु धारिताश्चक्रिणोऽपि शिरसा निजाज्ञां, शेषसुरमानवानां तु का वार्त्ता?, तथाहि-स्वकान्त्या सर्वतेजांस्यभिभवन् प्रधानपुद्गलनिर्मितशरीरः कश्चित् कदाचिद् द्वादशकल्पादिसुरोऽपि प्रकुपितेनैतेन स्वबाणैस्ताडितो विह्वलः कृत्याकृत्यान्यपश्यन्नशुचिमूत्रांत्रजम्बालापूरितहतमनुजयोषिच्छरीरकेऽपि कायप्रवृत्त्याऽभिरमते, केचित्तु देवा एतेन जगद्वैरिणा प्रेरिताः पश्यन्तोऽपि बह्वपायान् परसुराङ्गना अपहृत्य तमस्कायादिषु विलीयन्ते, ततस्तद्व्यतिकरे वज्रादिताडिताः प्रभूतादिनानि वेदनानिवहमधिसहन्ते, मानवेष्वपि केचिदेतच्छिलीमुखमर्पिताः क्षिप्यन्ते रतौ दह्यन्ते गात्रेषु मुञ्चन्ति दीर्घनिश्वासान् भवन्ति मन्त्रमूलकाद्यविषयाः समालिङ्ग्यन्ते शून्यतया व्यग्रीक्रियन्तेऽलीकचिन्तया गृह्यन्ते ग्रहेण जल्पन्त्यसम्बद्धानि प्राप्यन्ते महाज्वरेण पतन्त्यनाख्येयवेदनासमुदये, ततो महाकुलप्रसूता अपि तद्वेदनोपशमभ्रान्तितो विमुक्तलज्जा मातङ्गाद्यङ्गनासङ्गेष्वपि प्रवर्त्तन्ते, तत्प्रवृत्तौ च कदर्थ्यन्ते अत्रापि नानाविधविडम्बनाभिः परिह्रियन्ते

सर्वलोकैः न स्पृश्यन्ते चरणमात्रेणापि न निरीक्ष्यन्ते केनचिद्वक्रदृष्टिप्रेपणेनापि निन्द्यंते जनैः शोच्यन्ते स्वयमेव पश्चात्तापैः भ्रश्यन्ते सर्वसम्पद्भ्यः प्राप्नुवन्ति विपल्लक्षाणि, ततः पतन्ति महानरकेषु, तत्र चाश्लिष्यन्ते तप्तताम्रादिमयपुत्रिकाः क्षिप्यन्ते ज्वलच्चितासु अनुभवन्ति प्रभूतकालं नानादुःखानि, केचित्तु स्मरशबरशरव्यतिकरजर्जरिताः कृमिवल्लुठन्ति विटकोटिनिघृष्टपण्याङ्गनायोनि निर्द्धमनेषु, ततस्तद्रक्तचेतसो ददति बहुपुरुषपरम्परासञ्चितं समस्तमप्यर्थजातं, ततो महर्द्धयोऽपि भवन्ति रङ्कप्रायाः, तथा हितैषिभिर्युक्तिलक्षैर्निवार्यमाणा अपि न निवर्त्तन्ते, पुनरपि च मातरमपि मुषित्वा चौर्यमपि कृत्वा ईश्वरगृहादिषु दुष्कर्म्म-करणादिकष्टान्यपि सोच्छ्वासमासाद्य काँश्चिद् धनलवांस्तत्रैवावर्त्तयन्ति, अथैवं मन्मथेनोन्माथिताश्च तासां भवन्ति दासवत्, तथाहि-प्रक्षालयन्ति पादान् संवाहयन्ति शरीराणि भक्षयन्ति तदुच्छिष्टानि सहन्ते पार्ष्णिप्रहारान् मर्षन्ति मस्तकाघातान्, किमत्र बहुजल्पितेन?, ये केचिन्मुनयो धीराः, साभिमानाः कलाविदः। माहात्म्यं तेऽपि मुञ्चन्ति, स्मरास्त्रैः शल्यिता हृदि ॥१॥ ततो विडम्बनालक्षैः, स्त्रीनिमित्तैरिहैव ते। विडम्बिताः परत्रापि, पच्यन्ते नरकाग्निषु ॥ २ ॥ ततोऽप्युद्वृत्य जायन्ते, षण्ढा रूपविवर्जिताः। दरिद्रा दुर्भगाः क्लीबा, दुःखलक्षैकभाजनम् ॥ ३ ॥ ततः पुण्यमानसेन पृष्टं-स्वामिन्! स्त्रीवेदाद्यात्मीयपरिजनसहित एवायं सर्वमेतत् करोत्याहोश्विदन्योऽप्यत्र कटके कश्चित् सामन्तादिरेतत्साहाय्ये व्याप्रियते ?, ततः समयराजेनोक्तं-वत्स! दुरात्मनाममीषामपूर्वैव काचित् संहतिः, यतो यत्रैकः सन्निधीयते तत्र प्रायः सर्वेऽपि सन्नह्य ढौकन्ते, परं तथापि मदनस्य हरगलगवलमषीपुञ्जच्छविर्भीषणाकृतिर्योऽस्यैव सन्निधावुपविष्टो विपर्यासनामा सामन्तो दृश्यते विशेषतः साहाय्ये सदैव वर्त्तते, तथाह्येतत्सहायस्य, मदनस्य विजृम्भितम्। यत् तन्निवेद्यते तुभ्यं, विशेषेण किमप्यदः ॥ १ ॥ जराजीर्णकपोला ये, हास्यप्रायाश्च योषिताम्। वलिप-

लितखालित्यबीभत्सतनुसंयुताः ॥ २ ॥ तेऽपि त्रपन्ते जरसा, विकाररसनिर्भराः । कथयत्यात्मनो जन्म, गाढमित्वरकालिकम्॥३॥ अनेकद्रव्ययोगैश्च, कात्स्न्यें सम्पत्तये किल। तमसेव स्वहार्देन, रञ्जयन्ति शिरोरुहान् ॥ ४ ॥ जनयन्ति मृजां देहे, नानास्नेहैर्मुहुर्मुहुः । तथा कपोलशैथिल्यं, यत्नतश्छादयन्ति ते ॥ ५ ॥ भ्रमन्ति विकटं मूढास्तरुणा इव लीलया । क्लिश्यंते राढया नित्यं, देहमण्डनतत्पराः ॥ ६ ॥ आहूतास्तात तातेति, ललनाभिस्तथापि ताः। पितामहसमास्सन्तः, कामयन्ते विमूढकाः ॥७॥ सर्वस्याः प्रेरणास्थानं, सन्तोऽपि नितरां पुनः । कुर्वन्ति हास्यविब्बोकान्, गाढं गच्छन्ति हास्यतां ॥ ८ ॥ जराजीर्णशरीराणां, येषामेषा विडम्बना । ते भद्रे सति तारुण्ये, कीदृशाः सन्तु जन्तवः? ॥९॥ श्लेष्मांत्रमूत्रजंबालपूरितं ते कलेवरे । आसक्तचित्ताः खिद्यन्ते, यावज्जीवं वराककाः ॥१०॥ आयतिं न निरीक्षन्ते, देहतत्त्वं न जानते । आहारनिद्राकामार्त्तास्तिष्ठन्ति पशुसन्निभाः॥११॥ततस्तेषामपारेऽत्र, पतितानां भवोदधौ । निर्नष्टशिष्टचेष्टानां, पुनरुत्तरणं कुतः?॥ १२ ॥ तदित्थं तावद्विपर्यासासामन्तो मदनस्य साहाय्ये व्याप्रियते, केवलोऽपि चासौ महादुष्टः खलु विपर्याससामन्तो जनयत्यधर्म्मेऽपि धर्म्माग्रहं अभक्ष्येऽपि भक्ष्याभिनिवेशनं अपेयेष्वपि पेयप्रतिबन्धं अवक्तव्येऽपि वक्तव्यबुद्धिं अकृत्येऽपि कृत्यनिश्चयं, किं बहुना ?, एतद्वशगजन्तूनामाग्रहग्रस्तचेतसाम् । वर्त्तन्ते सर्वकार्येषु वैपरीत्येन बुद्धयः ॥१॥ प्रबोधिता न बुध्यन्ते, युक्तायुक्तं न जानते । स्वाग्रहं नैव मुञ्चन्ति, जीवितातिक्रमेष्वपि ॥२॥ पतन्ति व्यसनाम्भोधौ, ततस्तेऽत्रैव जन्मनि । परत्र दुर्गतिं यांति, ज्ञानबोधिविवर्जिताः ॥३॥ एवमपरेऽप्यत्र देवानुप्रिया! मिथ्याभिमानहर्षमदमात्सर्यदम्भकलहप्रेमोन्मादकालुष्यधर्म्मविद्वेषज्ञानसंवरणदर्शनसंवरणवेदनीयायुष्कनामगोत्रान्तरायप्रभृतयः सामन्ताः पापविलसितसेनाधिपं पुरस्कृत्योपविष्टा द्रष्टव्याः, एतानि च मूढताऽविवेकिताऽक्षमाऽसूयातृष्णाकृपणताजडतागृद्धिभवाभिन-

न्दिताप्रभृतीनि रागकेसरिप्रमुखानां यथासम्भवं कानिचित् कस्यचित् कलत्राणि मन्तव्यानि, एते तु ममत्वाहंकारादयः सिन्धुराः अशुभा मनोवाकाययोगास्तुरंगमाः कुविकल्पाभिधानाः स्यन्दनाः संक्लिष्टपरिणामचापलतुच्छत्वादयः पदातयः, एतस्मिंश्च कटके प्रतिवस्तु वीर्यमायुःसमाप्त्याऽपि वर्णयितुं न पार्यते, तस्मात् सर्वस्य विश्वस्य, सन्तापैकनिबन्धनम् । जरामरण-रोगादिसर्वदुःखैककारणं ॥ १ ॥ विज्ञेयमिदं कटकं, छिद्रान्वेषणतत्परम् । निर्निमित्तं महाशत्रुस्वरूपं सर्वदेहिनाम् ॥ २ ॥ ततो दृष्टं न मोक्तव्यमेकमप्यस्य मानुषम् । तथा कथंचिद्धंतव्यं, दृश्यते न पुनर्यथा ॥ ३ ॥ ततो विमलबोधेनोक्तम्-स्वामिन्! एते पूर्व-मस्माभिरात्मनः समीपे धाव्यां गताः सर्वेऽपि दृष्टाः अत्रापि च सर्वेऽपि दृश्यन्ते तत् किमत्र तत्त्वं ?, ततः समयराजेनोक्तं-वत्सा ! अन्तरङ्गलोकाः खलु अमी नानारूपाणि कर्त्तुं जानन्ति ततः सर्वत्र स्वर्गमृत्युपातालेषु स्वच्छन्दं विचरन्ति, स्वामिन्! कियन्तं पुनः कालमत्र कटकास्थित्यास्तिष्ठताममीषां ?, समयराजः प्राह-अनन्तकालादारभ्य, कस्योपरि पुनरिदं कटकं ?, सद्बोधमहामन्त्रिणः, किमर्थं ?, श्रूयतां कथयामः- समस्त्यस्यामेव मनोभूमौ तावदाकरो निःसङ्ख्यगुणरत्नानां निवासभूमिः सर्वविद्यानां निलयः सर्व-प्रजानां अध्यवसायसंततिर्नाम नगरी, नासौ गुणी न च श्रीमान्, ब्राह्मणः क्षत्रियो वणिक् । यो नैव निवसत्यस्यां,विशालायां महापुरि ॥१॥ तस्यां च संसारिजीवो नाम राजा, स च तत्त्वतो भोक्ताऽपि सर्वभावानां नायकोऽपि समस्तभूमीनां अनन्तोऽपि वीर्येण अचिन्त्योऽपि माहात्म्येन अपरिमितोऽपि प्रभावेन अनुत्तरोऽपि बुद्ध्या अद्वितीयोऽपि दक्षत्वेन असाधारणोऽपि नयमार्गज्ञत्वेन मत्त इव मूर्च्छित इव ग्रहगृहीत इव न चेतयत्यात्मानं न चिन्तयति निजगृहं न गणयति स्वभूतिक्षयं न जानात्यात्मनस्त्रिभुवनाधि-पत्यभ्रंशं, ततस्तिरस्करोति भक्तमनुरक्तमेकान्तहितं च चारित्रधर्म्मसैन्यं,स्वीकरोत्येव तावदेकान्तेन सर्वानर्थकारणं मोहमहाचरटकटकं,

ततः प्रविष्टमात्रेणाप्यमुना लुण्टाककटकेनैषा नगरी निर्दह्य नीयतेऽङ्गारशेषतां मुष्यन्ते संसारिजीवविभूतयः, भवति च सर्वोऽपि तन्निवासी लोकोऽपहृतसर्वस्वः परिभ्रष्टमाहात्म्यः कश्चिच्छिद्यते कश्चित्तु भिद्यते कश्चिद्विध्यते कश्चित्सेध्यते कश्चिद्विदार्यते कश्चिदुत्कृत्यते कश्चिन्मार्यते, ततः कोऽपि क्रन्दति कोऽपि प्रलपति कश्चित्परिदेवते कोऽप्यनवरतं शोचयति, किं बहुना ?, सर्वेऽप्यनर्था जायन्ते, मोहराजस्य संगमात् । संसारिजीवराजोऽयं, तथापि न निबुध्यते ॥ १ ॥ ततः किंचित् सद्बोधमंत्रिणा कर्णजापे दत्ते चेतयत्यात्मानमसौ राजा प्रवेशयति स्वनगर्यां चारित्रधर्मसैन्यं निर्द्धाटयति दूरं मोहराजादितस्करान् , ततः पीयूषसिक्तेव, पुरीयं जायतेऽखिला । प्रजाः सर्वत्र मोदन्ते, वर्द्धन्ते राजसम्पदः ॥ १ ॥ ततः पुनरपि कदाचिदज्ञाननाम्ना मोहराजदूतेन समागत्य कस्मिँश्चित् कुवासे समुत्पादिते समुत्पन्नवैकल्यः संसारिजीवनृपो निष्काशयति चारित्रधर्मकटकं स्वीकरोति मोहराजादितस्करवृंदं, ततः सम्पद्यते तदेव दौस्थ्यमिति ते दरास्ते च मेढकाः, ततः पुनरपि सद्बोधमन्त्रिणा तस्करा निष्काश्यन्त, इत्येवमन्योऽन्यं वैरे प्रवर्धमाने अन्यदा निर्मूलत एव सद्बोधमन्त्रिणा समुन्मूलिते नास्त्यस्माकं क्वापि सुखमित्येवं मोहराजादिभिः पर्यालोच्य विहितं तस्योपरि सरोषैः कटकं, सोऽपि मंत्री प्रणश्य चारित्रधर्मकटके प्रविष्टो, युद्धं चानयोः कटकयोरनन्तवाराः सम्पद्यते, यस्मिंश्च पक्षे संसारिजीवस्तस्य जयः पूर्वोक्तनगर्यां प्रवेशः, परस्य तु विपर्यय इत्येवमनंतकालादारभ्य वर्तत इति, बह्वत्रामीषां सम्बंधि चरितं, तच्च कथयतामप्यायुः परिसमाप्यते, शुभपरिणातिपुत्राश्च भवंतः, ततो दिग्मात्रेऽप्यस्मिन् कथिते शेषं स्वबुद्ध्याप्यभ्यूह्य वत्साः ! स्वहितं यद् भवति तदाचरणीयमिति । तदेवं सकरुणमुपदिश्योपरते समयराजे सविनयं सगद्गदाक्षरमभिहितं विमलबोधादिभिः, यथा- दर्शितं स्वामिनाऽस्माकममृतं गरलं तथा । न च मन्दोऽपि

पीयूषं, मुक्त्वा भुंक्ते विषं क्वचित् ॥ १ ॥ तथापि कर्म्मदोषेण, प्रमादाज्ञानदोषतः। मुक्त्वा चारित्रभूपालं, प्रमादवनसम्मुखं ॥१॥ यथा मनोऽपि नास्माकं, कदाचिदपि गच्छति। प्रयतध्वं तथा स्वामिन्!, प्रसादं प्रविधाय नः॥२॥तदेवं तैरभिहिते सविशेषसमुल्लसत्-करुणारसार्द्रीभवन्मानसेन समयराजेन विमलबोधस्य विशेषवर्त्तीं योग्यतामालोक्य स्वगतमावेदितं सर्वमपि जिनवचनमहामन्त्र-रहस्यं, परिणतं च तस्य तत् सम्यक्, ततो व्यवस्थापितोऽसौ समयराजेन शमजलधिप्रभृतीनां शेषतद्भ्रातॄणां नायकत्वेन, प्रदत्ता च शिक्षा, यथा वत्स! विमलबोध! त्वद्भ्रातरः सर्वेऽप्येतेऽद्यप्रभृति तव शिष्याः, ततो यथा मयाऽनुवर्त्तितास्तथा सम्यगनुवर्त्तनीयाः, तथा युष्माकमपि वत्सा इतःप्रभृत्येष एष विमलबोधो गुरुः, स च यथाऽहं भवद्भिः समाराधितस्तथा सम्य-गाराधनीयः, अपरंच-अप्रमत्तैः सर्वदैव कर्त्तव्यो विधिना मत्प्रदत्तजिनवचनमंत्रजापः, स चायं विधिर्यथा- जेतव्या क्षुत् परिस-हनीया पिपासा सोढव्यं शीतं न गणनीयमौष्ण्यं न निवारणीयाः स्वदेहाद्दंशादयः परिधापनीयान्यवमवस्त्राणि न कर्त्तव्या महाऽऽप-त्स्वप्यरतिः दूरतस्त्याज्यः स्त्रीसंगः विहर्त्तव्यमप्रतिबद्धमानसैः स्थातव्यं श्मशानादिषु सर्वभयविप्रमुक्तैः सेवनीयाः स्त्रीसंगादि-दोषरहिता शय्या न समुज्ज्वलनीयमाक्रोशवधयातनासु न दैन्यं प्रलंबनीयमलाभेषु न कर्त्तव्यमार्त्तं रोगेषु नोद्वेजनीयं परुषस्प-र्शेभ्यः न विधातव्यः सूक्ष्मोऽपि शरीरोपधिसंस्कारः भाव्यं समचित्तैः पूजापमानेषु भवितव्यमनुत्सेकैः प्रज्ञादिगुणेषु न विपरिण-मनीयमतिशयज्ञानानुत्पत्त्यादिषु न वर्त्तितव्यं शंकाकांक्षादिषु, अपरं च समाचरणीयानि चतुर्थषष्ठाष्टमादितपांसि स्थातव्यमूनो-दरितया ग्राह्यं द्रव्यक्षेत्रकालभावाभिग्रहैर्भैक्ष्यं यापनीयं रूक्षप्रान्ताहारैः सहनीयान्युत्कटुकत्वगोदोहिकाद्यासनकेशोत्पाटनादिक-ष्टानि वर्त्तितव्यमिन्द्रियकषायादिसंलीनतया चरणीयं वितथाचरणेषु प्रायश्चित्तं भाव्यं सर्वथैव विनयवैयावृत्त्यैकरसैः यतितव्यं

वाचनादिषु आसितव्यं सदैव शुभध्यानेन, न च विधेयं स्वदेहेऽपि ममत्वं, गुरुमनापृच्छय न कदाचित्कर्त्तव्यमुच्छ्वासनिश्वासा-न्तरेणापरकार्यं, ततः प्राणिदयासत्यस्तेयवर्जनब्रह्मचर्याकिंचन्यादिगुणोपेतानां यथोक्तविधिना मंत्रजापं कुर्वतां प्रतिसमयं क्षय-मुपयास्यन्त्यमी दुष्टतस्कराः, न च स्वप्नेऽपि प्रमादवनाभिमुखं सम्पत्स्यते गमनं, परितोषं गमिष्यति च चारित्रधर्म्मक्षितीशः, ततोऽनेन परमप्रकर्षं गच्छति मंत्रजापे सर्वथा क्षयमेष्यति सपुत्रपौत्रो मदनमण्डलिकादिपरिकरसहितो मोहमहाचरटः, तदनंतरं च झगित्येव विलीय विवशाः कीनाशमुखं प्रवेक्ष्यंति सपरिकरा ज्ञानसंवरणदर्शनसंवरणान्तरायनामानः सामंताः, ततः कियंतमपि कालं विश्रम्य परोपकारसिद्धयर्थं च लोकानां तस्करदुष्टतां प्रख्याप्य समुचितसमये शैलेश्यवस्थामहागदया वेदनीयायुष्कनाम-गोत्राभिधानतस्करसामंताः सपरिकराः सर्वथा चूर्णयित्वा वार्त्ताशेषतां नेतव्याः, एवं कृतेऽतीवपरितुष्टश्चारित्रनृपतिः पूर्वोप-वर्णितस्वरूपां निर्वृतिनगरीं प्रसादेन दास्यति. तत्र च प्राप्ता भवंतोऽशृण्वंतो वार्त्तामपि दुःखस्य दधानास्त्रिभुवनशिरःशेखरत्वं अनुभवंतो निरुपमानं तत्स्वाभाविकं सुखं चक्रविन्यस्तघटवत् कुलालैरिव मोहादितस्करैरनुसमयमेव भ्राम्यमानं नानाविडम्बना-भिर्विडम्ब्यमानं च करतलस्थापितमुक्ताफलवान्निखिलाविष्टपत्रयं प्रतिसमयमालोकयन्तोऽनंतकालं मोदमानाः स्थास्यथ, तदेवं लेशतो दुःखं, भवतां तस्करोद्भवम् । चारित्रधर्म्मसम्भूतं, सुखं च प्रकटीकृतम् ॥ १ ॥ तत्क्षयावाप्त्युपायश्च, कश्चिदेष प्रदर्शितः । तदत्र स्वहितं यत् स्यात् , कार्यं तद् वत्सकैः सदा ॥१॥ तदेवं सर्वमुपदिश्य महाराजः गतः समयराजः स्वसमीहितं किंचिद्देशांतरं, तेऽपि विमलबोधादयो लिखितमिव बद्धमिव स्तम्भितमिव समुत्कीर्णमिव स्यूतमिव निखातमिव कीलितमिव समयराजस्यादेशं परमोपकारित्वं च सर्वदैव चेतसि धारयंतश्चारित्रनृपतिना सह विचरंति नानादेशेषु , ततश्च समयराजोपदिष्टमनुष्ठानं

विधिवत् सम्पादयता विमलबोधेन तावन्नीताः क्षयं सपरिकरा एव मोहराजज्ञानसंवरणदर्शनसंवरणांतरायनामानो बलिष्ठास्तस्करनायकाः, ततस्तैराच्छाद्य यत्पूर्वं विधृतमासीत् समस्तत्रिलोकीतलसाक्षात्करणदक्षं समुन्मीलितं तत् तस्य केवलज्ञानं, ततः समागतास्त्रिदशा विरचितं सुवर्णकमलासनं विहितो महामहिमा-मिलितो भक्तिकौतुकाद्याक्षिप्तचित्तोऽतिप्रचुरो लोकः, कृता च विमलबोधेन तस्करोच्छेदकारिणी चारित्रधर्म्मक्षितीशपक्षपातविधायिनी च सद्देशना, ततः प्रपन्नो बहुभिर्विमलबोधाद्याचीर्ण एव मार्गः, तिरस्कृताः सुदूरेण तस्कराः, ततोऽन्येष्वपि बहुषु प्रदेशेष्वित्थमेव च तस्करविडम्बनाभ्यः प्रभूतलोकं विमोचयन् सम्प्रति महाराज ! युष्मदीयं सग्रामनगरमपि देशं तैर्मोहमहाचरटादिभिर्लूष्यमाणं दृष्ट्वा समुत्पन्नकरुणापरिणामः स एष विमलबोधोऽहममीभिः साधुभिः परिवृतोऽत्र समायातः, तस्माद्यथोक्तचौराणां, संहतेर्घातसिद्धये। पूर्वोक्तकुलसम्भूताः, कष्टान्येतानि साधवः ॥ १ ॥ सहन्ते, तदत्र पृष्टं युष्माभिर्यत्तत् सर्वं निवेदिम् । एतदाकर्ण्य यद्युक्तं, तत्कुरुष्व नराधिप ! ॥२॥ एतद्वचःश्रवणानन्तरमेव त्रिवलीतरङ्गितभालफलकः प्रविगलद्बहलप्रस्वेदबिन्दुरनवरतस्फुरदधरपल्लवः प्रकम्पमानकाययष्टिर्गुञ्जार्धशोणभीषणेक्षणः क्षुरिकायां करं प्रक्षिपन् उत्थितः प्रकुपितो वेगेन विजयसेनक्षितीशः, साक्षेपं भणितवांश्च, यथा-भो भो मन्त्रिणः सामन्ताः किमद्यापि विलम्ब्यते ? शीघ्रं सज्जीभवत गृह्णीत दुष्टतस्करशीर्षाणि प्रक्षिपत मोहमहाचरटादीन् दीर्घशल्यासु निष्पीडयत मदनादीन्निबिडयन्त्रेषु, अहमप्येतैरितरनराधिपतुल्यतया गणितः, तत् नूनममीषां मदीयं माहात्म्यमश्रुतपूर्वं वर्त्तते येन मदीयसीमामप्यतिक्रामन्त्येते, तस्मात् प्राप्नुवन्त्वद्य पापिष्ठाः स्वदुर्णयस्य फलं, जानन्तु मदीयस्वरूपं, भवतु निश्चौरकण्टकं जगदिति, तदेवं कोपेन पारवश्यमुपगतं दृष्ट्वा किंचिद्विहस्योत्थाय च पितरं बाहुदण्डेन गृहीत्वा प्रोक्तं पुरन्दरकुमारेण-

तात ! पर्याप्तमत्र सम्भ्रमेण, अन्तरङ्गतस्करलोकाः खल्वमी, न भवत्सामन्ताद्युपक्रमगम्याः, किन्त्विदानीमेवैतत्सूरिसमादिष्टोपक्रमसाध्या एव, अपरंच-स्वर्गे शक्रः क्षितौ चक्री, फणीशोऽपि रसातले। मुषितो यैर्भवेत्तेषां, का गणना भवादृशैः? ॥ १ ॥ तस्माद्विधाय प्रसादमुपविश्यतां तावत्, ततो राजा सविलक्ष्यं दिशो निरीक्षन् तथैवोपविश्य च क्षणमेकं स्वस्थीभूय पुरन्दरकुमारं प्रत्यभिहितवान् यथा वत्स ! यद्येवं तर्हि न मया कश्चित्तथाविधोऽस्य मुनीन्द्रगम्भीरभाषितस्यार्थोऽवगतः, त्वया पुनरयं सर्वोऽप्यवगत इव लक्ष्यते, तस्मात्त्वमेव तं ज्ञापय यथा वयमपि भवामः कृतार्थाः, ततः पुरन्दरकुमारेणोक्तं-तात ! स्फुट एवास्य मुनीश्वरस्य सर्वोऽपि वचनविन्यासस्तथापि यदि क्वचिदगृहीतसंकेततया भवतां सन्देहस्तर्हि पुनरपि स्वबोधानुसारेणाहमपि किञ्चित् कथयामि, एवमभिधाय पुरन्दरकुमारेणादित एवारभ्य सर्वोऽपि भावार्थः पित्रे निवेदितः, ततः सम्यगवगते तस्मिन् विजयसेनराजः संवेगभरापूरितहृदयः पुरन्दरकुमारमवादीत्-यथा साधु २ वत्स ! तव प्रज्ञा यया सम्यगनुगृहीतोऽस्मि, सर्वमवगतामिदं यथाऽन्तरङ्गार्थगर्भमस्मादृशां मूढजन्तूनां प्रबोधाय स्वकीयमेव चरितं भगवता कथितं, परं वत्स ! समयराजत्वेन कोऽत्र विवक्षितः?, ततः पुरन्दरकुमारेणोक्तं-तात ! सम्यगहमपि न जानामि, ततः केवलिना प्रोक्तं-राजन् ! समयराजः सर्वज्ञसिद्धान्तः, तदभेदोपचाराच्छ्रुतजलधिपारगतः शमनिधिनाम्ना आचार्योऽत्र समयराजत्वेन विवक्षितः, ततो राज्ञा प्रोक्तं-स्वामिन् ! अवगतं तर्हि सर्वं युष्मत्प्रसादतः, अत्रान्तरे समुच्छलत्संवेगरसभरार्द्रीभवन्मानसेन शिरोविन्यस्तकरकुड्मलेन विमलबोधकेवलिनं प्रत्यभिहितं पुरन्दरकुमारेण, यथा-श्रुत्वा स्वामिन्वदः सर्वं, दुष्टतस्करचेष्टितम्। एतद्विडम्बनाभीरुर्नाहं क्वापि रतिं लभे ॥१॥ तस्मादनुग्रहं पूज्या, ममापि यदि कुर्वते। तद्घातकमनुष्ठानं, चिकीर्षेऽहमपि प्रभो! ॥ २ ॥ ततः केवलिना प्रोक्तं, युक्तमेतद्भवादृशाम्। विनयेन पिता

प्रोक्तः, कुमारेणेति सादरं ॥ ३ ॥ नश्यन्तं तात ! चौरेभ्यो, मुञ्च मां त्राणवर्जितम् । श्रुतं यदि मुनेर्वाक्यं, तथा परिणतं हृदि ॥४॥ युष्माभिरप्यनुज्ञातश्चारित्रनृपतेः पुरम् । गत्वाऽहमपि प्राप्नोमि, निर्वृतिं चौरदूरगाम् ॥ ५ ॥ ततो विजयसेननृपः अहो जिता ! कुमारेण वयमिति विचिन्त्याभिहितवान्-यथा वत्स ! यदस्माकं कर्त्तव्यं तत्किमिति भवानेव प्रथममेवाध्यवस्यति ?, न हि श्रेयःप्रयोजनमप्यनौचित्येन क्रियमाणं शोभां बिभर्त्ति, ततः पुरन्दरकुमारेणोक्तं-यथाऽऽदिशति तातस्तथैव, केवलं पित्रा श्रेयःप्रयोजने पूर्वमकृते पुत्रेण प्रथमं तत्र कर्त्तव्यमित्येष नियमो न क्वाचित् समाकर्ण्यते. न हि सर्वतो लग्ने प्रदीपनके नश्यतां प्रथमपश्चाद्भावगणना क्वाप्युपयुज्यते, तस्माद्विधाय प्रसादं विसर्जयतु मां तात !, तदेवं कुमारस्य प्रतिबन्धं विज्ञाय सहसोत्थाय च तं बाहौ गृहीत्वाऽभिहितं राज्ञा-वत्स ! यद्यप्येवं तथाऽन्यस्मिन् समये त्वदध्यवसितमर्थं तावदहमेव कर्त्तुमिच्छामि, न च भवन्तं विहायापरोऽपि कश्चिन्मदीयराज्यभरक्षमः समस्ति, नाप्यस्मदीयपूर्वजैः सर्वदैव परिपालिता निर्नाथा एव प्रजाः परित्यक्तुं शक्नोमि, दुष्प्रतिकारौ च मातापितरौ शास्त्रेषु श्रूयेते, ततो वयमेव दुष्टतस्करविडम्बनाभ्यस्तावन्मोचयितुं युक्ता भवत इत्यादियुक्तिभिरभिहितेन शिरोबद्धाञ्जलिना सविनयमभिहितं कुमारेण-यदादिशति तातस्तदेव मम प्रमाणं, यदेदं मम मुनीन्द्रवचनं चेतसि वत्स्यति तदा समयान्तरेऽप्यहमेतत् करिष्यामि, साम्प्रतं तु तात एव करोतु स्वसमीहितं, तदित्थं कुमारेण प्रतिपन्ने हर्षोदंचितवपुषा क्षितीशेन समाज्ञाता मन्त्रिसामन्ताः प्रवर्त्तितो महता विस्तरेण पुरन्दरकुमारस्य राज्याभिषेकः, स्वयं पुनः कमलमालादिभिर्विंशदमत्यादिभिर्मन्त्रिभिः समरकेत्वादिभिः सामन्तैरन्यैश्च बहुभिर्बन्धुपौरादिभिः सह विमलबोधकेवलिसमीपे विजयसेननरपतिर्विधिवद्दीक्षां प्रपन्नः, अत्रान्तरे विजयसेनराजान्तःपुरिका मालतीदेवी विचिन्तयति, यथा पुण्यभागयं मदीयभर्त्ता सुगृहीतनामधेयाश्च कमलमालाप्रमुखा

मदीयसपत्न्यः अपरेऽपिच सामन्तादयो यैरेतैः सर्वैरपि निष्कलङ्कं निजजन्मातिवाह्य पर्यन्तेऽस्य मुनीन्द्रस्य समीपे दीक्षा प्रतिपन्ना, मम पुनर्मन्दभाग्यायाः पुरन्दरकुमाराभिलाषप्रार्थनतद्देशान्तरगमननिमित्तीभवनादिकलङ्काङ्कितशरीरायाः व्रतग्रहणेऽपि न किञ्चित्फलं, गृहवासस्त्विदानीं भर्त्रा सपत्नीभिश्च व्रते गृहीतेऽतिनिन्द्य एव, तदिदानीं ममाधमचेष्टितायाः का गतिर्भविष्यतीति न वेद्मीति चिन्ताभरव्याकुलितानिर्वृत्तिः शोकसागरनिमग्नाऽधोमुखी मुहुर्मुहुरपरापरविकल्पमहलाश्रुप्रवाहमभिमुञ्चन्ती यावत्तिष्ठति तावत्केवलिना तदीयाकूतमभिज्ञायामन्त्र्य च प्रोक्ताऽसौ-देवानुप्रिये ! मैवमधृतिं कार्षीः मुञ्च विषादं कुरु त्वमपि यत् त्वदीयभर्त्रादिभिः कृतं, न चैवमाशंकनीयं यन्मम व्रतग्रहणेऽपि न किञ्चित्फलं, यतो नायं भवत्या दोषः, किन्तु तस्या एव पूर्वोपवर्णितभोगतृष्णायाः, सति वा दोषे इहपरभवोपकल्पितदुष्कृतवनगहनदहनमूर्त्तिरिति परमेश्वरैः प्रणीता दीक्षाऽसुमतां मुमुक्षूणां, तस्मान्निर्विकल्पं प्रतिपद्यस्व समस्तदुष्कृतमलक्षालनक्षमं स्वभर्त्रादिसमाचीर्णमार्गं, अत्रान्तरे एकेन साधुना पृष्टं-भगवन् किमनया विकल्पितं ?, किञ्च भवद्भिरादिष्टमित्येतद् यद्यस्माकं कथनयोग्यं तदा प्रसादं विधाय कथयंतु भगवन्तः, ततो मालतीराज्या प्रणम्य प्रोक्तं-यदीत्थमपि भगवन्तः कस्यचित्कश्चिद् गुणं पश्यन्ति तदा कथयंतु निर्विशङ्कं मदीयं दुष्टचरितं, ततः कथितं तत् सर्वमपि पर्षदः केवलिना, तच्छ्रवणतश्च पुनरपि संवेगमापन्नैर्बहुभिः प्राणिभिः सह मालतीराज्ञ्यपि मुनीन्द्रसन्निधौ विधिवत् प्रव्रज्यां जग्राह, ततो मुनीन्द्रवचनवासितान्तःकरणः सम्यक्त्वमूलं गृहिधर्म्मं प्रतिपद्य सपरिकरः केवलिनं प्रणम्य च निजनगरीं प्रविष्टः पुरन्दरराजः, मुनीन्द्रोऽपि विजयसेनराजर्षिप्रभृतिपरिकरकलितोऽन्यत्र विजहार ॥ अह पालइ सो रज्जं सूरोव्व पुरंदरो गुरुपयावो । कयमहिहरासिरिपाओ वियासओ सयलकमलाणं ॥ १ ॥ जायम्मि तम्मि पुहईवइम्मि नीसेसमंडलपयाहिं । रविकर-

फंसम्मिव कमलिणीहि पत्तं सुहं परमं ॥ २ ॥ पिउणोवि जन्न सिद्धं सिद्धं जं नविय पुव्वपुरिसाणं। लीलाए तंपि पुरंदरेण परिसाहियं सव्वं ॥ ३ ॥ विज्जादिन्नसुवन्नाइपूरिओ तस्स वुड्डिओ कोसो। कुड्डिं गओ पयावो न याणिमो केहिं हेऊहिं ॥ ४ ॥ अप्पुव्वचेइयाइं जिण्णुद्धारे रहाइजत्ताओ। तह तेण विणिम्मविया जह विम्हइओ सुरिंदोवि ॥५॥ अह बंधुमईए समं जा चिट्ठइ सो नरिंदसिरिनिलओ। ओलोयणोवविट्ठो पिक्खंतो नयरिववहारं ॥ ६ ॥ तो धूलिधूसरतणू कयदंडीखंडनिवसणो दीणो। बहुडिंभखित्तकयवररयलिद्दुट्ठसएहि हम्मंतो ॥ ७ ॥ कयलोयकलकलरवो कुद्धो धावंतओ चउदिसासु। दिट्ठो सो चिरविप्पो विज्जा उद्धंसिया जेण ॥ ८ ॥ तो खणमेगं निज्झाइऊण उवलक्खिओ नरिंदेण। परिचिंतियं च हियए पिच्छ अहो भवसरूवत्तं ॥ ९ ॥ तह एस पुरा होउं दक्खो वत्ता सुरूवसंपन्नो। विबुहजणसोयणिज्जं कह पत्तो एरिसमवत्थं ? ॥ १० ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं आणावेउं च नियगिहे विप्पं। कयपणिहाणो विहिणा तं विज्जं सुमरए राया ॥ ११ ॥ सुमरियमित्ता य तओ भणइ पुरो दंसिऊण अप्पाणं। नरनाह! कहसु कज्जं जेण अहं सुमरिया तुमए ॥१२॥ तो भणइ नराहिवई पत्तो किं देवि! एरिसमवत्थं। एस महप्पा विप्पो ? विज्जादेवी तओ भणइ ॥ १३ ॥ जंमाहप्पा एयस्सऽवत्था जाणामि तं अहं चेव। किन्तु तुह विणयसमुवज्जियाए निहओ मए न इमो ॥१४॥ जं सरलत्तेण तए तइया एसोऽवि गाहिओ विज्जं। एयस्स उवहासाइ चिट्ठियं तुज्झवि समक्खं ॥ १५ ॥ विज्जासाहणहेउं तुमए परिपोसिएण य इमेण। हीलानिंदाइ कयं जं तं कहिउंपि नो जुत्तं ॥१६॥ तो कुद्धाएवि मए तुह लज्जाए न मारिओ एसो। सिक्खामित्तं च कयं तुमंपि जेणेरिसं मुणसि ॥ १७ ॥ जं एरिसा न जोग्गा एरिसयाणं महारहस्साणं। जुत्ताजुत्तवियारो पजुज्जए सयलकज्जेसु ॥ १८ ॥ नहि मुत्ताहलहारो रेहइऽरिट्ठस्स संठिओ कंठे। न य नेउरं विरायइ परिट्ठियं उंटचरणम्मि ॥१९॥

तम्हा दूरे चिट्ठंतु मंतविज्जारहस्सकहणाइं । आलविउंपिहु विबुहाण एरिसा नरवर ! न जुत्ता ॥२०॥ तो भणइ नरवरिंदो देवि ! इमो जइवि एरिसो तहवि । काऊण मह पसायं खमियव्वो एस अवराहो॥२१॥ अंतरियंपिव नियगरुयथाए न बुहा नियंति परदोसं। जलहीवि निद्दहंतंपि वाडवं वहइ उयरेण ॥ २२ ॥ तम्हा देवि ! पसायं काउं सज्जं करेसु विप्पमिणं । इच्चाइविणयसमलंकिएहिं भणिएहिं नरवइणो ॥ २३ ॥ देवी सज्जं काऊण तं दियं सयमदंसणं पत्ता । नरवइणावि जहारिहइड्ढिईए सम्माणिओ विप्पो ॥२४॥ एत्तो य पालिऊणं वयमकलंकं बहूइं दियहाइं । सिरिविजयसेणसाहू धुयकम्मंसो गओ मोक्खं ॥ २५ ॥ राया पुरंदरोविहु रज्जसुहं किंपि कालमणुहविउं । बंधुमईए पुत्तं सिरिगुत्तं ठाविउं रज्जे ॥ २६ ॥ सिरिविमलबोहकेवलिपयमूले तदुवइट्ठविहिपरमं । बंधुमइ-मुहपरियणपरिकलिओ कुणइ पव्वज्जं ॥ २७ ॥ कालेण य गीयत्थो जाओ पढिऊण बहुविहं सुत्तं । संसारभउव्विग्गो विणएण तओ गुरु भणइ ॥ २८ ॥ जइ अणुमन्नह भयवं ! एकल्लविहारपडिमपडिपन्नो । विहरामि अहं तो महियलम्मि तुह पयपसाएण ॥ २९ ॥ केवलिणाविहु आराहउत्ति नाऊण सो अणुन्नाओ । सीहोव्व असंभंतो विहरइ गामाणुगामम्मि ॥३०॥ अह स महप्पा कहमवि कमेण कुरुजणवयम्मि संपत्तो । तत्थ य कस्सइ गामस्स गोयरो पायभूमीए ॥३१॥ अइदारुणम्मि गिम्हे नहमज्झमुवागयम्मि सूरम्मि । खाणुव्व उद्धदेहो आयावंतो निरावरणो ॥ ३२ ॥ जलणुण्हभाणुकरतवियदेहपगलंतसेयसलिलोहो । वियलंत सुरसरिजलो थिरसव्वंगो हिमगिरिव्व ॥ ३३ ॥ विणिविट्ठरुक्खपोग्गलदिट्ठी परिमुक्कदेहपडिबंधो । झायंतो चिट्ठइ जाव सुहुमं परमक्खरं किंपि ॥ ३४ ॥ ताव तहिं जो पुव्विं विणिज्जिओ सो समागओ कहवि । वज्जभुओ पल्लिवई पिच्छइ तं मुणिवरं पावो ॥ ३५ ॥ तो पज्जलंतकोवो सो संमुहमेइ मुणीसरं भणइ । मज्झ मलिऊण माणं तइया तह रे महादुट्ठ! ॥३६॥ कह तं छुट्टसि

जइ चडसि नहयलं अहव विससि पायालं। हणिऊण तुमं इण्हिं नियवेरं तहवि साहेमि ॥ ३७ ॥ इच्चाइबहुविहेहिं तस्सासंबद्ध-वयणनिवहेहिं। खरपवणेहिं गिरिंदोव्व मुणिवरो जाव नहु चलइ ॥ ३८ ॥ ता कुविओ पलिलवई चउदिसिं तस्स मुणिवरिंदस्स। पक्खिवइ रालगुग्गुलसणतणवत्थाइवत्थूणि ॥ ३९ ॥ तो पसरियधूमसिहं फुरंतजालालिजलियनहविवरं। पज्जालेइ हुयासं कय-जणपलयानलासंकं ॥४०॥ तो जह २ जलियहुयासणेण डज्झंतमुणिसरीरस्स। संकुडइ नसाजालं तह तह वड्ढेइ सुहभावो ॥४१॥ तथा हि चिंतयत्यसौ यथा-मा तम्मसु जीव! तुमं उवट्ठिए दारुणंमि उवसग्गे। जं विरइयं सयंचिय फलमेयं तस्स कम्मस्स ॥४२॥ एत्तो अणंतगुणदाहदायगो निरयहुयवहो सत्थे। सुव्वइ अणंतवारं सहिओ एक्किक्कजीवेण ॥ ४३ ॥ तिरियत्तणेवि पुव्वं अणंतसो वणदवम्मि तं जीव!। दड्ढो परं अकामत्तणेण न गुणो तए पत्तो ॥ ४४ ॥ इण्हिं नियमणकारणविवेयविप्फुरियकामभावस्स। तत्तो अणंतगुणिया थेवेणवि निज्जरा तुज्झ ॥४५॥ जो य कुणइ उवसग्गं सत्तू न इमोऽवि किन्तु कम्माणं। निज्जरसाहिज्जपवत्त-णेण तुह बंधवो परमो ॥ ४६ ॥ धुवनेइयव्वकम्मे जिणवयणरसम्मि परिणए सम्मं। अधुवे अवस्सदेहे लाभोच्चिय दुक्खपरिसहणं ॥ ४७ ॥ अन्नाणिणो य पिच्छह सयमेव विसंति हुयवहाईसु। विहिणा पत्तं तु दुहं किमजुत्तं तुह सहंतस्स ? ॥ ४८ ॥ नेरइयाणं अयरोवमाइं सहिऊण केवलं दुक्खं। पुरओवि संसओच्चिय सोक्खे अज्जवि सुकम्माणं ॥ ४९ ॥ तुह खणमित्तं तु दुहं पुरओ पुण निच्छियं सुहं चेव। दिप्पंतसुहज्झवसाणक्खवियकम्मिंधणहरस्स ॥ ५० ॥ साधु धर एसु धीरिम सहसु दुहमिणं कुणसु केवलं मित्तिं। एयम्मि पलिलनाहम्मि लहसि जेणिच्छियं लच्छिं ॥ ५१ ॥ इय सुहभावणजालावलीहिं अंतो पलीविए कम्मे। बाहिं पुण पलिलवईसिहिणा निज्झामिए देहे ॥ ५२ ॥ स पुरंदररायरिसी होउं अंतगडकेवली भयवं। सिवमयलमरुयमक्खयमव्वाबाहं

पयं पत्तो ॥ ५३ ॥ पल्लिवईविहु अइगरुयपावकारित्ति तक्खणं चेव । नियपरियणेण पढमं विरत्तचित्तेण परिचत्तो ॥ ५४ ॥ तो रायाइभएणं पलायमाणो कहिंपि एगागी । रयणीऍ अपिच्छंतो पडिओ सो अंधकूवम्मि ॥ ५५ ॥ तत्थावि य पुव्वनिवाडियखाइरखीलेण कलचहुट्टेण । विद्धो उरम्मि तत्तो वेयणनिवहं अणुहवंतो ॥ ५६ ॥ अइविरसं कंदंतो अंतोसल्लेण सल्लिओ पावो । डज्झंतोवि गयंतो गयसवणो सव्वहा दुहिओ ॥ ५७ ॥ रुद्दज्झाणोवगओ मरिऊणं सत्तमाए पुढवीए । उक्कोसाऊ जाओ अपयट्ठाणम्मि नेरइओ ॥ ५८ ॥ जत्थ य पुरंदरमुणी सिद्धो देवेहिं तत्थ हिट्ठेहिं । गंधोदगवासाईहिं विरइओ निब्भरं महिमा ॥५९॥ उग्गं काऊण तवं उप्पाडेऊण केवलं नाणं । बंधुमईविय सिद्धा निद्धियनीसेसकम्मंसा ॥ ६० ॥ इति पुरन्दरकुमारचरितं समाप्तम् ॥

तदेवं यथा योग्यस्य पुरन्दरकुमारस्य प्रदत्ता विद्या सफलतां गता, अयोग्यस्य तु विप्रस्यानर्थफला सञ्जाता, एवं सूत्रार्थावपीति परिभाव्य योग्यस्यैव तौ देयौ, नायोग्यस्य, बहुतमदोषसम्भवादिति स्थितम् ॥ अमुमेवार्थं दृष्टान्तेन दृढयन्नाह—

आमे घडे निहत्तं जहा जलं तं घडं विणासेइ । इय सिद्धंतरहस्सं अप्पाधारं विणासेइ ॥ २७ ॥

यथा आमे-अपरिपक्वे घटे प्रक्षिप्तं जलं तमेव घटं विनाशयति, भूमिगमनादिभ्यः, स्वयमपि तोयं विनश्यतीत्यपि द्रष्टव्यम् । इति-एवं सिद्धान्तरहस्यं-आगमतत्त्वमप्यल्पाधारं-तुच्छप्राणिलक्षणं दीर्घरोगोन्मादप्रदानादिभ्यो विनाशयति, स्वयमपि तत् सिद्धान्तरहस्यमुपहासप्राप्त्यादिभ्यो विनश्यति इत्यत्रापि स्वयमुत्प्रेक्षणीयं इति गाथार्थः ॥ योग्येनापि विशेषेण ज्ञानं जिघृक्षता नेदं चिन्तनीयं यदुत मम तथाविधा मेधा नास्ति अतो नेदं मया ग्रहीतव्यं, किमिति नैवं विचिन्त्यमित्याह—

मेहा होज्ज न होज्ज व लोए जीवाण कम्मवसगाणं । उज्जोओ पुण तहविहु नाणंमि सया न मोत्तव्वो ॥ २८ ॥

अस्मिन् लोके कर्म्मवशगानां जीवानां मेधा कर्म्मायत्तैव, ततश्च सा मेधा कर्म्मक्षयोपशमसद्भावात् कस्यचिद् भवेत्, कस्यचित्तदभावात् न भवेत्, किं तत्र जीवाः कुर्वन्ति ?, परायत्तत्वादिति भावः, उद्योगः पुनः-उद्यमस्तथापि ज्ञाने पठितव्ये सदा-निरन्तरं न मोक्तव्यः, इदमुक्तं भवति-परस्योत्कर्षवर्त्तीं प्रज्ञामवलोक्य मम न किञ्चिदागच्छतीत्युद्विग्नतः सर्वथैवाध्ययनप्रयत्नो न मोक्तव्यः, कर्म्मनिर्जरैव हि साध्या, सा च प्रज्ञावत इतरस्य च श्रुताध्ययनं कुर्वतः सम्पद्यत एव, किं तत्रोद्वेगादिकरणेनेति भाव इति गाथार्थः ॥ ननु यदि दिनं प्रति श्लोकदशकादिकं किंचित्पठतामागच्छेत् तदा युज्येतापि तदुद्यमो, यदा तु समस्तेनापि दिनादिना पदादिमात्रमेव किञ्चिदागच्छति तदा किं तेनेत्याशङ्क्याह—

जइवि हु दिवसेण पयं धरेइ पक्खेण वा सिलोगद्धं । उज्जोयं मा मुंचसु जइ इच्छसि सिक्खिउं नाणं ॥२९॥

यद्यपि दिवसेन समस्तेनापि पदं धरति- अवतिष्ठते पक्षेण वा श्लोकार्द्धमवतिष्ठते तथाऽप्युद्योगं मा मुंच यदीच्छसि शिक्षितुं ज्ञानं, इदमुक्तं भवति-यद्यपि दिवसादिना पदादिमात्रमेवागच्छति तथापि बहुना कालेन तद् बहु सम्पद्यते, यदि तु उद्वेगं कृत्वा सर्वथैवाध्ययनं मुंचति तदा प्रभूतेनापि कालेन कञ्चिद् गुणं न साधयति, तस्माद्यथा तथा श्रुतपठनाभ्यासः सर्वथैव न मोक्तव्यः, उक्तंच-"अज्ञनस्य क्षयं दृष्ट्वा, वल्मीकस्य च वर्द्धनम् । अवन्ध्यं दिवसं कुर्याद्दानाध्ययनकर्म्मसु ॥१॥ यो यमर्थं प्रार्थयते, तदर्थं घटते च यः । सोऽवश्यं तमवाप्नोति, श्रान्तश्चेन्न निवर्त्तते ॥ २ ॥ योजनानां सहस्रं तु, शनैर्याति पिपीलिका । अगच्छन् वैनतेयोऽपि, पदमेकं न गच्छति ॥ ३ ॥ इतिगाथार्थः ॥ अत्रार्थे सूत्रकारः स्वयमेव दृष्टान्तमाह—

जं पिच्छह अच्छेरं तह सीयलमउयएणवि कमेण । उदएण गिरी भिन्नो थोवं थोवं वहंतेण ॥ ३० ॥

यद् यस्मात् पश्यताश्चर्यं यदुत तथा-तेन लोकप्रसिद्धेन प्रकारेण शीतलमृदुनापि-स्तोकस्तोकं वहतापीत्यत्रादिशब्दः सम्बध्यते, नद्यादिसम्बन्धिना उदकेन गिरिभिन्नः, सकलजनप्रसिद्धं चैतत्, एवमत्रापि स्तोकस्तोकं पठन्तोऽपि कालेन श्रुतरहस्यगिरिभेदिनो भवन्तीत्युपनय इति गाथार्थः ॥ उक्तं च ग्रहणविधिद्वारं, साम्प्रतं गुणाश्च के तस्येति चतुर्थं द्वारमभिधित्सुराह—

सूई जहा ससुत्ता न नस्सई कयवरंमि पडियावि। तह जीवोऽवि ससुत्तो न नस्सइ गओऽवि संसारे ॥३१॥

यथा सूचिः ससूत्रा-छिद्रप्रोतसूत्रनिर्म्मितदवरका कचवरे पतितापि न नश्यति, दवरकदर्शनानुसारेण पुनरपि गृह्यत इति भावः, तथा जीवोऽपि ससूत्रः-पठितसिद्धान्तोऽशुभकर्म्मोदयवशात् प्रतिपातितः सन् संसारं गतोऽपि न नश्यति, तस्यैव पूर्वाधीतश्रुतस्य माहात्म्यात् पुनरप्याक्षिप्तबोधिलाभादिभावः केवलमुत्पाद्य स्तोककालेनैव सिद्ध्यत्येवासाविति भाव इतिगाथार्थः ॥ असूत्रा पुनः सूचिर्यथा रेणुमध्ये पतिता नश्यति एवं जीवोऽपि भवरजसीति व्यतिरेकमाह—

सूईवि जह असुत्ता नासइ रेणुम्मि निवडिया लोए। तह जीवोऽवि असुत्तो नासइ पडिओ भवरयम्मि ॥ ३२ ॥

गतार्था। तदनेन ज्ञानस्य बोधिलाभाक्षेपकत्वादिगुण उक्तः, इदानीं तु तस्यैव चारित्रशोधकत्वगुणमाह—

जह आगमपरिहीणो विज्जो वाहिस्स न मुणइ तिगिच्छं। तह आगमपरिहीणो चरित्तसोहिं न याणेइ ॥३३॥

यथा आगमेन-आत्रेयादिऋषिप्रणीतशास्त्ररूपेण परिहीणो-रहितो वैद्यो व्याधेः चिकित्सां-अपगमोपायरूपां न मुणति, तथा आगमेन-कल्पव्यवहारादिलक्षणेन परिहीणः साधुरपि चारित्रस्यातिचारमलक्लिन्नस्य शुद्धिं-प्रायश्चित्तदानेन निर्मलीकरणलक्षणां न जानाति, हीनाधिकादिदोषदुष्टं प्रायश्चित्तं दत्त्वाऽऽत्मानमालोचकं च संसारभाजनं करोतीति भाव इति गाथार्थः ॥

किञ्च-ज्ञानादपि प्रधानं वस्त्वेव किमपि नास्तीति दर्शयति—

किं एत्तो लट्ठतरं अच्छेरतरं व सुंदरतरं वा ?। चंदमिव सव्वलोगा बहुस्सुयमुहं पलोयन्ति ॥ ३४ ॥

किमेतस्मात्-ज्ञानाल्लष्टतरं?, न किञ्चिदित्यर्थः, आश्चर्यं-चित्तविस्मयरूपं, प्रकृष्टमाश्चर्यं आश्चर्यतरं, तज्जनकत्वाद्वस्त्वप्युपचारादाश्चर्यतरं, तदपि ज्ञानादपरं किं ?, न किमपीति भावः । चतुर्दशपूर्वविदादीनां अनुत्तरसुरशरीरपुद्गलेभ्योऽप्युत्कृष्टतरपुद्गलप्रकल्पितजलज्वलनशैलाद्यस्खलितहस्तप्रमाणाहारकशरीरकरणादिसामर्थ्यहेतुत्वात् ज्ञानमेव सर्वाश्चर्यनिधानं, नापरमिति हृदयं, सुष्ठु दर्प्पयति-हर्षं नयति दृष्टं सत् तत् समस्तलोकानिति निरुक्तविधिना सुन्दरं, प्रकृष्टं सुन्दरं सुन्दरतरं, लष्टतरं सामान्येनैव शोभनतरं विवक्षितं, सुन्दरतरं तु यथोक्तस्वरूपमिति ततोऽस्य भेदः, ततः सुन्दरतरमपि न ज्ञानादपरमस्ति, कथमिदं ज्ञायत इत्याह-यतो ज्योत्स्नापीयूषप्रवाहप्लावितपृथ्वीतलं पर्वचन्द्रमिव बहुश्रुतमुखं सर्वलोकाः अन्तःप्रसर्प्पत्प्रचुरबहुमानाहर्षभरनिभृतचेतसः सर्वतः पुष्पद्बहलपुलकाः सानन्दविस्फारितदृशः प्रलोकयन्ति, ततो लोकमध्ये पुरुषत्वादिधर्म्मेषु सामान्येष्वपि शेषपदार्थेभ्यः स्वाधारे प्रकर्षवद्गौरवाधानकारणत्वात् ज्ञानमेव लष्टतरादिस्वरूपं, नान्यदिति स्थितम् । अथवेत्थं व्याख्यायतः-चन्द्रमिव सर्वलोका बहुश्रुतमुखं प्रलोकयन्ति, किमध्यवस्यन्त इत्याह-किमेतस्माद् बहुश्रुतमुखादपरं लष्टतरमाश्चर्यतरं वा सुन्दरतरं वेत्येवं योजनां कृत्वा भावना पूर्वोक्तानुसारेण कार्येति गाथार्थः ॥ किञ्च प्रकर्षवत्याः कर्म्मनिर्जराया अपि ज्ञानमेव कारणं, नान्यदिति दर्शयन्नाह—

छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं अबहुस्सुयस्स जा सोही । एत्तो उ अणेगगुणा सोही जिमियस्स नाणिस्स ॥ ३५ ॥

षष्ठमित्युपवासद्वयस्य सामायिकी परिभाषा, अष्टमं तूपवासत्रयस्य, दशममुपवासचतुष्टयस्य, द्वादशमुपवासपंचकस्य, उपलक्षणं चेदं पक्षमासक्षपणादेः, ततश्चैतैः षष्ठादिभिः क्रियमाणैरबहुश्रुतस्य-अगीतार्थस्य या शुद्धिः कर्म्ममलापगमरूपा सम्पद्यते, तुशब्दो विशेषस्यैव द्योतकः, स चायं विशेषः- एतस्याः शुद्धेः सकाशादनेकैर्गुण्यते-अनेकगुणा शुद्धिर्भवति, अतिबह्वीत्यर्थः. कस्येत्याह— ज्ञानिनो-गीतार्थस्य, कथंभूतस्य ?-जिमितस्य, उद्गमादिदोषविशुद्धाहारैः प्रतिदिनभोजिनोऽपीत्यर्थः, अगीतार्थो हि द्रव्यक्षेत्रकालादिस्वरूपं सम्यगनवगच्छन् स्वाग्रहग्रस्तचेतोवृत्तिरनौचित्येन तत् किमपि विकल्पयति वक्ति विदधाति वा येन बुभुक्षादिकष्टं सहमानोऽप्यत्रैव तावत्प्राप्नोत्यनर्थलक्षाणि, मृतश्च भ्रमत्यनन्तसंसारं, सूक्ष्मांश्च जीवादिपदार्थानजानतस्तस्य न तेषु मनोऽभिनिवेशः, तदभावे च कुतः शुभध्यानसम्भवः?, तदसम्भवे कुतो नवनवसंवेगरसपुष्टिः ?, तस्यां चासत्यां न भवत्येवाबहुश्रुतस्य कर्म्ममलापगमलक्षणा शुद्धिः, गीतार्थस्तु द्रव्यादिस्वरूपं सम्यगवगच्छँस्तत् किमप्याचरति येनात्रापि भवति समस्तजनपूजनीयः, परत्रापि च न स्पृश्यतेऽपायलेशेनापि प्राप्नोति च सर्वसुखसम्पदः, सूक्ष्मांश्च जीवादिपदार्थान् सम्यगवगच्छँस्तस्य भवत्यभीक्ष्णं तेषु मनोऽभिनिवेशः, ततः शुभध्यानप्रवृत्तिः, तस्यां च प्रतिक्षणप्रवर्द्धमानाऽपूर्वापूर्वसंवेगरसपुष्टिः, ततः क्रमेण निःशेषमपि कर्म्ममलं विशोध्य परमपदप्राप्तावनन्तकालं मोदमानस्तिष्ठति । तदनेनैतत् समर्थितं-अज्ञानी यत् कर्म क्षपयति बहुवर्षकोटीभिः तत् ज्ञानी गुप्तात्मा क्षपयत्युच्छ्वासमात्रेणेति गाथार्थः ॥ ज्ञानस्यैव सूक्ष्मादिपदार्थज्ञातृत्वलक्षणं गुणमुत्कीर्त्तयन्नुपदेशमाह—

नाणेण सव्वभावा नज्जंती सुहुमबायरा लोए । तम्हा नाणं कुसलेण सिक्खियव्वं पयत्तेणं ॥ ३६ ॥

स्पष्टार्था । तस्यैव निष्कारणबन्धुतादिगुणानाह—

नाणमकारणबंधू नाणं मोहंधयारदिणबंधू । नाणं संसारसमुद्दतारणे बंधुरं जाणं ॥ ३७ ॥

इह जीवलोके कारणापेक्षितयैव सर्वेऽपि बन्धुभावं प्रकटयंति, यत उक्तं-कारणाद्बन्धुतामेति, द्वेष्यो भवति कारणात् । अर्थार्थी जीवलोकोऽयं, न कश्चित्कस्यचित् प्रियः ॥ १ ॥ इदं तु ज्ञानं अकारणेनैव-कारणापेक्षामन्तरेणैव अर्थावाप्त्यनर्थपरिहारयोः परमसाहाय्यदानतः सर्वजीवानां बन्धुरिव बंधुः, तथा ज्ञानं मोहान्धकारविध्वंसे कर्त्तव्ये दिनबन्धुरिव दिनबन्धुः, आदित्य इत्यर्थः, ज्ञानं संसारसमुद्रतारणे बन्धुर-प्रगुणं यानं-यानपात्रमिति गाथार्थः ॥ ऐहिकामुष्मिकगुणानां सर्वेषामपि ज्ञानमेव साधकमित्यत्रार्थे दृष्टांतं दिदर्शयिषुराह—

वसणसयसल्लियाणं नाणं आसासयं सुमित्तोव्व । सागरचंदस्स व होइ कारणं सिवसुहाणं च ॥३८॥

व्यसनशतैः शल्यितानाम्-अन्तःपीडितानामाश्वासकं यथावस्थितवस्तुस्वरूपभावनया तन्निस्तरणोपायप्रदर्शकत्वेन च स्वास्थ्यजनकं सुमित्रमिव ज्ञानमेवेति, एतावता ऐहिको गुणस्तस्य दर्शितः, पारत्रिकमप्याह-भवति कारणं मोक्षसुखानां चेति, कस्य यथेत्याह- सागरचंद्रस्य इव ॥ कः पुनरसौ सागरचंद्रः ?, उच्यते,

अत्थि इह जंबुद्दीवे मलयपुरं नाम पुरवरं रम्मं । सव्वत्तो परिकलियं ऊसियपायारफरिहाहिं ॥ १ ॥ जत्थ जणो समसीसिं धरिज्ज अमरेहिं जइ न होज्जाहि । तेसु अकुलीणसद्दो गुरुकव्वपओसभावो य ॥ १ ॥ सक्कोऽवि असक्कोच्चिय होउं उवमापयम्मि जस्स सया । सो अभयचंदराया तं पालइ भुवणविक्खाओ ॥ २ ॥ अरिकरिकुंभालमुत्ताहलंकिओ जस्स सहइ करवालो । जयसिरिवियलियहरिसंसुविमलजलबिन्दुकिन्नो व ॥ ४ ॥ समविहवत्तं गमिऊण जेण सयमेव मग्गणजणोहं । पुणरवि दाणा-

वसरे विष्फुरियं तमलहंतेण ॥ ५ ॥ जंमि सयं पडिव्वन्ने रमणीणं हिययदविणहरणम्मि । ताणं चेव कडक्खा पहाविया निउणकुढिय व्व ॥ ६ ॥ धम्माउच्चिय जाएण उवयारंतेण चेव धम्मम्मि । विहवेणऽवि जस्स जणम्मि पइट्ठियं नियकुलीणत्तं ॥७॥ तस्स य निरुवमलायण्णरूवसुंदरसुंदरसरीरा । बीयाए सासिकला इव अकलंका सासिकला देवी ॥ ८ ॥ तस्स य रन्नो रज्जम्मि नत्थि तं किंपि जं न साहीणं । किंतु अवच्चाभावो सल्लइ दोण्हंपि अणवरयं ॥ ९ ॥ अह अन्नया कयाविहु सुहकम्मफलोदएण रयणीए । पुण्णससिं पविसंतं मुहम्मि सुमिणे नियइ देवी ॥ १० ॥ तीए चेव य रयणीएँ पत्थिवो विविहरयणपडिपुण्णं । गेहंमि सुमिणएच्चिय समागयं सागरं नियइ ॥ १२ ॥ तत्तो पभायसमए परोप्परं साहिएसु सुमिणेसु । नेमित्तियाण पासे सुमिणत्थं पुच्छए राया ॥१३॥ तेहिवि कहियं जह तुम्ह देव! होही सुओ गुणग्घविओ । होही सो निवसीहो मुणिसीहो वावि विक्खाओ ॥१४॥ तो परितुट्ठो राया देवी आणंदिया सपरिवारा । उप्पण्णं च पवित्तं पुत्तं गब्भम्मि परिवहइ ॥१५॥ अह पडिपुण्णे समए पसत्थदियहम्मि पसवए देवी । जाओ पुत्तो नियतणुपभाए भुवणं पयासंतो ॥ १६ ॥ वद्धावयचेडीए मउडं मोत्तूण सेसमाभरणं । दिन्नं रन्ना वद्धावणं च काराविय़ं नयरे ॥ १७ ॥ तद्यथा—सोहावियनिरुकारागिहाइं परिमुक्कअसेसइं बंदिग्राइं । सुव्वंति गहिरदुंदुहिरवोह, दीसंति चउद्दिसिहट्टसोह । रइज्जइ तोरणाइं, गिज्जंति मणोहरमंगलाइं ॥ मेहलरणंतमणिकिंकिणीहिं, नच्चिज्जइ वारविलासणीहिं दिज्जंतिबहलचंदणरसाइं, पिक्खियहिं चउकइं चच्चराइं ॥ १८ ॥ दिज्जंतभूरिदाणयं वज्जंतभेरिभाणयं, पढंतबंदिसत्थयं हीरंतसीसवत्थयं, पविसंतअक्खवत्तयं सुवेसलोयगत्तयं, मिलंतभूरिमंडलं किज्जंतरायमंगलं, भुज्जंतभूरिभोज्जयं पिज्जंतचारुपिज्जयं ॥ १९ ॥ इय भत्तिसमच्चियदेवगणं, सम्माणतुट्ठपरिचिद्धजणं । परिधुम्मिरकंचुइहासणयं, दसदिवसकयं च वद्धावणयं

॥ २० ॥ तो बारसमे दिवसे महाविभूईए तस्स कुमरस्स। सागरचंदोत्ति कयं नामं सुमिणाणुसारेण ॥ २१ ॥ तो कमसो वड्ढंतस्स तस्स पुण्णेहिं पत्थिवघरेवि । लच्छी सुहं बलं मंडलं च एयाइं वड्ढंति ॥२२॥ तो पव्वदिणे पडिपुण्णमंडलो ससहरोव्व सो कुमरो । गिण्हइ अचिरेणं चिय कलाउ सव्वाउ समयम्मि ॥ २३ ॥ उम्मीलंते अह जोव्वणंमि सो परिणओ विलासेहिं । उब्भिज्जमाण-मंजरिनिवहो भसलेहिं चूउव्व ॥ २४ ॥ कीलइ उज्जाणेसुं परिभमइ चउक्कचच्चरतिएसु । सहिओ कुमरसएहिं तारायणगओ मयंकोव्व ॥ २५ ॥ अहरियछणतुहिणकरं मुहकमलं तस्स तह भमंतस्स । अवियण्णं पिज्जइ पउररमणिवरलोयणालीहिं ॥२६॥ रेहावलयंकियकंठमंडलं पेक्खिऊण मयणत्ता । कावि भणइ सा धण्णा जा एत्थ चिरं विलग्गिहिई ॥२७॥ अन्ना जंपइ पुरवरकवा-डपिहुले इमस्स वच्छयले । सावि कयत्था जा इह अलीयनिद्दासुहं लहिही ॥२८॥ पुरपरिहदीहभुयपंजरि ट्ठिय जा इम- (३०००) स्स रइसोक्खं। अणुभविही तीएच्चिय जियं जए भणइ इयमण्णा ॥ २९ ॥ किं बहुणा सव्वं चिय सरीरममएण निम्मियमिमस्स । तस्सालिंगणरसवेइणीएँ जंमंपि संथुणिमो ॥ ३० ॥ इय जंपंतीण पुरंगणाण जीसे खिवेइ सो कहवि । कमलदलदीहदिट्ठिं सा मण्णइ सुकयमप्पाणं ॥३१॥ रायपहे वच्चंतो सो कुमरो अण्णया सपरिवारो । करधरियलिहियभुज्जं पुच्छइ जणवेढियं पुरिसं ॥३२॥ तं दट्ठूणं कोऊहलेण हक्कारिऊण पुच्छेइ। तुइ भुज्जे किं चिट्ठइ?, एक्का गाहत्ति सो भणइ॥३३॥तो भणियं कुमरेणं पयच्छ अम्हाण जेण वाएमो । भणइ इमो दम्माणं पंचसए देहि तो गिण्ह ॥३४॥ तो चिंतेइ कुमारो गाहाए ता न नज्जइ सरूवं । मग्गइ इणमो दव्वं अहवा किं मम दविणमण्णं? ॥ ३५ ॥ गाहाऽविय सारत्था कयाइ होज्जत्ति चिंतिऊणेवं । दावाविऊण दव्वं गाहं वाएइ सा य इमा ॥ ३६ ॥ अप्पत्थियंपिव जहा एइ दुहं तह सुहंपि जीवाणं । तो मोत्तुं सम्मोहं धम्मंचिय कुणह पडिबंधं ॥३७॥ तो चिंतियं कुमारेण

एत्थ गाहाए पुव्वअद्धेणं । वसणेसु न सम्मोहो कायव्वो होइ भणियमिणं ॥३८॥ निच्छइओ नित्थरणोवाओ तेसिंपि उत्तरदलम्मि । भणिओ सिद्धिसुहाण य धम्मोच्चिय सूइओ हेऊ ॥३९॥ एयं च वसइ चित्ते जइ निच्चं तो न किंचिवेयस्स । पत्तं फलं दुहंपिवि इहपरलोउब्भवं कत्तो ? ॥ ४० ॥ तो कंठत्थं गाहं काउं संमाणिउं च तं पुरिसं । नियगेहे संपत्तो कुमरो चित्तेण परितुट्ठो ॥ ४१ ॥ गाहत्थं चित्ताओ न मुयइ कइयावि विणयकम्मेण । सूइ लोएण पिऊणं चित्तं च तहऽज्जियं तेण ॥४२॥ तव्विरहम्मि जह मणो रमइ मुहुत्तंपि न निवदेवीणं । पइगेहं तस्स कहा नय लोए विरमइ खणंपि ॥ ४३ ॥ तो पइदियहं कुमरो उज्जाणाइसु भरेण कीलंतो । लोए य सनरनाहे कुमारमयमाणसे जाए ॥ ४४ ॥ सहसत्ति अन्नदियहे पुव्वदिसासंगयम्मि उज्जाणे । अइविरसो सुव्वंतो उच्छलिओ बहलजणबोलो ॥४५॥ तो सामंतेहिं समं दाहिणकरपल्लवेण संभंतो । संभालंतो छुरियं समुट्ठिओ झत्ति नरनाहो ॥ ४६ ॥ रे रे किमियंति पयंपिएवि न हु कोऽवि उत्तरं देइ । नवरं धावइ सव्वो भयद्दुओ तद्दिसाहुत्तो ॥४७॥ जा चिट्ठइ विम्हइओ पुहइवई ता खणंतराउ तहिं । आगंतुं वाहरियं कुमारपरिवारलोएण ॥ ४८ ॥ उज्जाणे कीलंतस्स देव! कुमारस्स आगओ कोवि । लायन्नरूवकलिओ वत्थेहिं विहूसिओ पुरिसो ॥४९॥ तेणागंतुं भणियं देसु खणं कुमर! मज्झ एगंतं । तहच्चेव कए कुमरं सहसा घित्तूण बाहाए ॥५०॥ अम्हाण नियंताणं उप्पइओ नहयलेण सो पुरिसो । खणमित्ताओ य परं न याणिमो कत्थइ गओत्ति ॥ ५१ ॥ समरविजय-रणकुंजरदसरहपमुहे कुमारमित्ते य । पिट्ठीए धावंते मोत्तूण इहागया अम्हे ॥ ५२ ॥ एत्तो परंतु जं देव! तत्थ जायं तयं न याणामो । तं सोऊणं राया सपरियणो मुच्छिओ पडिओ ॥ ५३ ॥ चंदणरसेण सित्तो वीइज्जंतो य किंपि पडिबुद्धो । विलवंतो य अभिक्खं दुक्खेण गमेइ दियहाइं ॥५४॥ सागरचंदोवि खणंतरेण घोलिरमहल्लकल्लोले। निवडंतं अप्पाणं पिच्छइ भीमे समुदंमि॥५५॥तत्थविय मच्छपुच्छ-

च्छडाहिं कत्थइ उरंमि हम्मंतो । कत्थइ कल्लोलेहिं भामिज्जंतो सयावत्तं ॥५६॥ परिभमइ जलहिमज्झे इओ तओ जाव तरणसत्तीए ।
ता पत्तं पुव्वविभिन्नजाणलहुखंडयं कहवि ॥५७॥ पत्ते य तम्मि जलयरनिवहेहिं कयत्थिओ तओ तीरे । दुक्खेण कहवि पत्तो नवम-
दिणे अमरदीवम्मि ॥ ५८ ॥ तत्थ य कहमवि लद्धूण चेयणं पाविऊण तीरवणं । नालियरजलब्भंगियदेहो जाओ किमवि
सत्थो ॥ ५९ ॥ काऊण पाणवित्तिं फलेहिं सुत्तो खणेण पडिबुद्धो । परिचिंतइ पिच्छ अहो विहिविलासियपरिणइसरूवं ॥ ६० ॥
कत्थ य तं मलयपुरं कत्थ य मह वच्छलाइं पिउराइं । कत्थ य समुद्दपडणं कत्थ पुणो एरिसं रन्नं ॥ ६१ ॥ सुमिणेऽवि जं न दीसइ
चिंतिज्जइ जं मणेण न कयाइ । कुणइ तयंपि हयासो सुहमसुहं वा विही लोए ॥ ६२ ॥ ता कत्थ मए इण्हिं गंतव्वं कह व ते सहि-
स्संति । मज्झ विओयं पियरो अहवा किमिणाए चिंताए ?, ॥ ६३ ॥ अप्पत्थियंपि दुक्खं समागयं जह तहेव सोक्खंपि । होही
जइ होयव्वं इय गाहत्थो इह पमाणं ॥ ६४ ॥ सइ सामग्गीएँ इहं धम्माणुट्ठाणमेव मह जुत्तं । एमाइ विचिंततो हिंडइ सो तंमि
दीवम्मि ॥ ६५ ॥ अह अन्नदिणे दिट्ठा दूराओ चूयपायवस्स तले । पच्चक्खा मयणसरावलिव्व वरबालिया एक्का ॥६६॥ तो विम्ह-
इओ कुमरो परिचिंतइ रूवसंपया एसा । दीसइ नं माणुसीणं ता नूण सुरंगणा कावि ॥ ६७ ॥ अहवा अणिमिसनयणा सुव्वंति
सुरा इमा सउम्मेसा । एमाइ वियप्पंतो जा वच्चइ तद्दिसाहुत्तो ॥ ६८ ॥ ता तीए उत्तरीयं उल्लंबेऊण चूयसाहाए । बद्धं नियगी-
वाए संलत्तमिमं च वायाए ॥ ६९ ॥ वणदेवयाओ ! तुब्भे आयन्नह जंपियं इमं मज्झ । जम्मंतरेवि भत्ता सागरचंदोच्चिय हविज्जा
॥७०॥ इय जंपिऊण तत्तो वम्मीयसिरम्मि आरुहेऊणं । जाव पवाहइ अप्पा मा सुंदरि ! साहसं कुणसु ॥ ७१ ॥ इय जंपंतेण पहा-
विऊण किर पडणभीरुणा तेण । वामकरेणं तिवलीपयम्मि आलिंगिउं गाढं ॥ ७२ ॥ दाहिणभुएण छुरिए छिन्नो तीए उ पास-

ओ झत्ति । मोत्तुं भूमीएँ तओ पत्तीइया कयलिपत्तेहिं ॥ ७३ ॥ तो लद्धचेयणाविहु किं सोच्चिय होज्जिमोत्ति साणंदा । कत्तो संभवइ इहं इमुत्ति पवियंभियविसाया ॥७४॥ रूवेणऽहिओ सएसत्ति भीरुया एगियत्ति तरलच्छी । दिट्ठं सव्वंपि अणेण मज्झ चरियंति सविलक्खा ॥ ७५ ॥ कोवि न नज्जइ एसोत्ति कंपिरा एवमाइ वेयंती । संकिन्नरसं बाला ठिया तहाचेव खणमेगं ॥ ७६ ॥ कुमरोवि जायहरिसो सागरचंदोत्ति नाम सवणेण । अन्नायजुवइतणुफंसणेण हियए कयासंको ॥ ७७ ॥ उचियपएसे होउं कासि तुमं ? सुयणु ! किंनिमित्तं च । पारद्धमिमं ? इच्चाइ जाव तं पुच्छए बालं ॥७८॥ ता ओयरिऊण नहाउ झत्ति एको समागओ तत्थ । खयरो अहिणवसंगामसंभवसेउल्लियसरीरो ॥७९॥ तो तत्थ छिन्नपासगमहोमुहिं पिच्छिऊण बालं च । सागरचंदं च तहा धम्मं मयणंव-मुत्ति धरं ॥८०॥ सो विम्हइओ चिंतइ एस नरो ता न होज्ज सामन्नो । तो पढमं आलविउं एसोच्चिय ताव मह जुत्तो ॥८१॥ तो मउलियकरजुयलो पुच्छइ विणएण खेयरो कुमरं । बहुयं तुम्ह सयासंमि पुच्छियव्वं परं ताव ॥ ८२ ॥ को एस वइयरो इह जाओ जइ सुणह ता कहह तुब्भे । तो जहवत्तं कुमरेण तस्स सव्वंपि परिकहियं ॥ ८३ ॥ खयरेण तओ भणियं जइ एवं तो महायस ! तुमा-ओ । परमुवयारी अन्नो न विज्जए मज्झ भुवणेवि ॥ ८४ ॥ जेण मयाएँ इमाएँ विहलो मह होज्ज सयलववसाओ । मुंचिज्ज जीवियंपिहु अम्मापियराइं एयाए ॥ ८५ ॥ कुमरेण तओ भणियं जइ कहणिज्जं ममावि तो कहसु । बालाइ भो महायस ! एत्था-गमणाइसंबंधो ॥ ८६ ॥ तो खेयरेण भणियं किं जीवियदायगाणवि जयम्मि । होज्जेह अकहणिज्जं ता सुव्वउ अवहियमणेहिं ॥ ८७ ॥ जत्थ इयाणिं वट्टह तुब्भि च्चिय एस अमरदीवोत्ति । एत्थ य भुवणपसिद्धं अमरउरं नाम अत्थि पुरं ॥ ८८ ॥ नामेण भुवणभाणू तं पालइ नरवरो गुरुपयावो । चंदवयणाभिहाणा रइव्व तस्सत्थि वरभज्जा ॥ ८९ ॥ धूया य कणयमाला उप्पन्ना

ताण जीएँ रूवसिरिं । दट्टूण सुरवराविहु वंछंति नरत्तणं सिग्घं ॥ ९० ॥ एत्तोवि कोवि सुव्वइ सिरिमलयपुराहिवस्स अंगरुहो । सुगिहीयनामधेयो सागरचंदो गुणावासो ॥ ९१ ॥ तस्स गुणा सव्वत्थवि निरग्गलं महियलम्मि वियरंता । तीएँ हियए पविट्ठा मयरद्धयनिसियबाणुव्व ॥ ९२ ॥ सागरचंदं मुत्तुं गेहिणिसद्दं वहामि नियरस्स । इय जाव सा पइन्नं परिवहइ तमेव झायंती ॥ ९३ ॥ पियरोवि तीए पेसंति जाव नियए पहाणपुरिसे य । सिरिअमयचंदरन्नो पासे तावंतरे एत्थ ॥ ९४ ॥ खयरो सुसेणनामो परिब्भमंतो समागओ तत्थ । लायन्नरूवपरिमोहिएण सा तेण अवहरिया ॥ ९५ ॥ तो तीए माउलओ खयरवई अत्थि अमियतेओत्ति । एत्थ पएसे दिट्ठा हारंता तेण सा बाला ॥ ९६ ॥ ता कलुणं विलवंती हढेण उद्दालिउं सुसेणाओ । एत्थ पएसे मुक्का कयं सुसेणेण सह जुज्झं ॥ ९७ ॥ विणिवाइओ य इण्हिं रणम्मि सो अमियतेयखयरेण । एसा य कणयमाला सो य अहं तीएँ माउलओ॥९८॥ एत्थ पएसम्मि पुणो इमाएँ जं चिट्ठियं तयं तुम्ह । सयमेव य पच्चक्खं तत्थ महाभाग! किं भणिमो? ॥९९॥ इण्हिं नियचरियसुभासणेण पीणेह अम्ह रुइजुयलं । तत्तो सागरचंदो लज्जाएँ अहोमुहो होउं ॥१००॥ चिंतइ ता न जुत्तं गरुयाणं सचरियं सयं कहिउं । कहिएवि तम्मि लोओ भणिही लोभेण कन्नाए ॥ १०१ ॥ सागरचंदोत्ति इमो अप्पाणं कहइ एत्थ अलियंपि । ता जुत्तमुत्तरं मह न याणिमो किंपि होज्ज इहं! ॥ १०२ ॥ मयणसरसल्लियंगा चिंतइ एत्थंतरे कणयमाला । नूणं सोच्चिय एसो मह हिययहरो वरकुमारो ॥ १०३ ॥ सुव्वइ दीसइ व न जं एरिसरूवाइगुणगणो लोए । अवरस्स तं विमोत्तुं अन्नं कुसुमाउहोऽवि फुडं ॥ १०४ जइ देवयासरूवो सच्चपइन्नो न ता जुगंतेऽवि । एवं पहारिज्ज महं अन्नं अहिगिच्च निस्संको ॥१०५॥ हिययाणुरायसंघणपरेण जं तेण मग्गहा दिन्ना । सागरचंदस्स अहं असमक्खस्सवि य गुणनिहिणो ॥१०६॥ न य पुणरुत्तं दिज्जंति कहवि कुलकण्णयाउ लोएवि।

ता किं बहुणा सोच्चिय सुहओ एसो न संदेहो ॥ १०७ ॥ जइ पुण असंभवोच्चिय भन्नइ तस्सेव सोवि णेगंता । जेण भवियव्वयाए दाराइं वहंति सव्वत्थ ॥ १०८ ॥ नियचरियं पुण गुरुयत्तणेण न चएइ एस परिकहिउं । तं च मुणंति सयंचिय छेया बहुजंपिएणियरो ॥ १०९ ॥ एमाइ वियप्पंती तह सा मयणेण ताडिया बाला । जह जाया सेलुक्कीलियव्व घडियव्व लिहियव्व ॥ ११० ॥ एत्थतरम्मि नाउं संगामं कहवि अमियतेयस्स । ससिवेगपमुहबंधववग्गो जणणी य विज्जुलया ॥ १११ ॥ बहुविज्जाहरसिन्नेण परिगया झत्ति तत्थ संपत्ता । कयसमुचियपडिवत्ति पुत्तिं संभाविऊण तओ ॥ ११२ ॥ सिग्घं जा विज्जुलया गंतुं संभासए कणयमालं । ता पुव्वुत्तावत्थं पत्ता सा जंपइ न किंपि ॥ ११३ ॥ तो भीया विज्जुलया गंतुं पासम्मि अमियतेयस्स । पुच्छइ तं वुत्तंतं सोविहु परिकहइ जं वित्तं ॥ ११४ ॥ तो सिग्घं विज्जुलया सागरचंदस्स वच्चए पासं । अब्भुट्ठिऊण सोऽविहु पणमइ तं परमविणएण ॥ ११५ ॥ आसीवायं हिट्ठा पुणो २ सायि तस्स दाऊणं । तेणेव समं तत्तो उवविट्ठा उचियदेसम्मि ॥ ११६ ॥ ससिवेगपमुहनियसिन्नपरिगओ तत्थ अमियतेओऽवि । उवविट्ठो तो पहरिसपुलइयनीसेसकायलया ॥ ११७ ॥ विज्जुलया भणइ सुयं वत्थ! तुमं परियणो तहऽम्हेवि । वत्था य कणयमाला सव्वाणिवि अज्ज धन्नाइं ॥ ११८ ॥ भुवणग्घवियगुणोहस्स वत्थ ! एयस्स दंसणं जेण । चित्तेवि असद्धेयं एत्थ पएसम्मि संजायं ॥ ११९ ॥ को रयणनिही को कप्पपायवो किंव तेण अमएण? । जइ सुपुरिससंजोगो लब्भइ भुवणे अणंतफलो ॥ १२० ॥ अवहरणंपिहु वत्थाए अम्ह सफलं अणेण संजायं । जं अवियक्कियसंगो महायसो एस इह दिट्ठो ॥ १२१ ॥ एसो उ पुरा नंदीसरम्मि वच्चंतएहिं अम्हेहिं । मलयपुरे ललमाणो दिट्ठो गुणओऽवि विन्नाओ ॥ १२२ ॥ तम्हा सागरचंदो एसो सो जस्स अखलियप्पसरा । ते सयलदिसिवहूणं मुहाइं मंडंति गुणनिवहा ॥ १२३ ॥ जुण्हव्व ससहरेणं

तम्हा लच्छिव्व विण्हुणा वत्था । अणुहवउ कणयमाला संबंधं सुपुरिसेणिमिणा ॥ १२४ ॥ एयाए पियरेहिवि मए समं निच्छियं
इमं पुव्विं । को वा होज्ज वियारो रईएँ कामेण संबन्धे ॥१२५॥ तो अमियतेयपमुहेहिं जंपियं अंब एवमेवंति । नहि निवडंति बुद्धी-
उ तुम्ह कइयाइ अट्ठाणे॥१२६॥ अब्भत्थिओ पुणो पुण विज्जुलयाए इमं पयत्तेण । भणइ कुमारो अम्मो! तुब्भेच्चिय मुणह जं जुत्तं
॥१२७॥ तो हरिसिएहिं तेहिं तत्थवि पाणिं महाविभूईए । गिण्हाविओ कुमारो अविलंबक्खमाएँ कुमारीए॥१२८॥ ता अमरपुरा-
हुत्तं गयाइं सव्वाइं पेसिएहि पुरो । विज्जाहरेहिं कहिए पच्चोणिं निग्गओ राया ॥१२९॥ सन्निहियकणयमालाएँ रेहिरो खयरराय-
परियरिओ । तम्मि पुरम्मि पविट्ठो कुमरो कयपउरपरिओसो ॥ १३० ॥ कयभोयणाइकिच्चेहिं तेहिं खयरेहिं वइयरो सव्वो ।
सिरिभुवणभाणुरन्नो कहिओ नियपरियणजुयस्स ॥ १३१ ॥ तं सोऊणं राया अवरोहो परियणं पउरलोओ । सव्वोऽविहु परितुट्ठो
कयं च वद्धावणं नयरे ॥१३२॥ कइवयदिणाण अंते विसज्जिया पूइऊण नरवइणा । सव्वेऽवि खेयरा ते पत्ता वेयड्ढसेलम्मि ॥१३३॥
कुमरोवि कणयमालाएँ संगओ निवविइन्नवहुविहवो । तह भुंजइ विसयसुहं अमरो जह अमरलोयम्मि ॥ १३४ ॥ मिंढोव्व चित्तक-
रिणो तत्थवि कुमरो जणस्स हिययाओ । ओयरइ नेय खणमवि विक्कमविणयाइसगुणेहिं॥१३५॥पेम्मं च कणयमालाएँ कहवि तह वड्ढियं
कुमारम्मि । जह तंचिय झायंती जाया तम्मयसरीरव्व ॥१३६॥ एवं गच्छंतेसु य दिणेसु बहुएसु अन्नदियहम्मि । रयणीएँ निगइ
कुमरो गिरिम्मि निवडंतमप्पाणं॥१३७॥ जाव खणेण विबुद्धो चिट्ठइ सो एक्कपत्थरस्सुवरिं । भीमंमि तंमि सेले तो चिंतइ भो किमेयंति?
॥१३८॥ किं सुमिणमिंदयालं मइमोहो वा इमो भविज्जाहि । अन्नंचिय जेण इमं दीसइ सव्वंपि सव्वत्थ॥१३९॥तं कत्थ निवइगेहं मणि-
निम्मियरम्मवासभुवणं च । दइया य कणयमाला कत्थ इमो भीसणो सेलो? ॥ १४० ॥ वियलियतारयथोरंसुजलभरोल्हसियतिमिर-

धम्मिल्ला । एत्थंतरम्मि रयणी रुयइ व कुमरम्मि तयवत्थे ॥१४१॥ विहडंतसयलतारयमुणिसंगेहिं खरप्पओसेहिं । खलहलियएहिं व आसामुहेहिं परिवियसियं सहसा ॥१४२॥ जइ लहइ कोइ सोक्खं निरंतरं भणउ एत्थ भुवणम्मि । अत्थममाणो एवं उद्धकरो भणइ व मयंको ॥१४३॥ कयकुंकुमंगराया नियदइयस्स व समागमे रविणो । पवियंभियारुणपहा पुव्वदिसा सहइ सविसेसं ॥१४४॥ उग्गमइ नरवरिंदो करे खिवंतो सरोयकोसेसु । उदओ रिद्धी य पुणोवि हुंति पुन्नेहिं समयम्मि ॥ १४५ ॥ तो उट्ठिऊण कुमरो पक्खिवइ चउद्दिसिंपि जा दिट्ठिं । तो विन्नायं भीमा महाडई कावि ननु एसा ॥ १४६ ॥ दिव्वम्मि पराहुत्ते वसणं उवरुवरिं होइ किं चोज्जं ?। किंतु मह वसणहेऊ सो पयडइ किं न अप्पाणं ? ॥ १४७ ॥ अहवा बहुप्पयारं फुरइ जए दिव्वपरिणइसरूवं । किं तेण किंतु बाला कह होही मज्झ विरहम्मि ? ॥ १४८ ॥ अहवा जइ गाहत्थो सो चेव मणंमि तो किमेयाए । मह चिंताए किं पुण तं चिय सोएमि अप्पाणं ॥ १४९ ॥ जं अमरउरगएणवि न कओ धम्मो तहाविहो कोई । सइ सामग्गीए तओ काउं इण्हिंपि सो जुत्तो ॥ १५० ॥ एमाइ चिंतिऊणं तत्तो य पइक्खणंपि सो कुमरो । गाहत्थेणऽप्पाणं भावंतो भमइ अडवीए ॥ १५१ ॥ कत्थइ सहइ पिवासं कत्थवि य छुहं कहिंपि सीउण्हं । कत्थवि रुब्भइ करिसरहसीहवग्घेहिं भीमेहिं ॥ १५२ ॥ कत्थवि य तक्करेहिं कत्थइ वेयालभूयपमुहेहिं । नियबुद्धिपोरिसेहिं तहवि न गंजिज्जए कहवि ॥ १५३ ॥ तं किंपि नत्थि दुक्खं जं सहियं नेय तीएँ अडवीए । आसासिओ तहाऽविहु गाहाए न किंपि तं मुणइ ॥ १५४ ॥ इय सुइरं भमिऊणं रन्नेऽसोयस्स संठिओ हिट्ठा । अन्नम्मि दिणे कत्थइ उवसमपुंजो व्व पच्चक्खो ॥ १५५ ॥ पयनहमणिपंतिसमुच्छलंतकिरणच्छलेण देसंतो । सुगइपहं पणयाणं दिट्ठो चारणमुणी एक्को ॥ १५६ ॥ तो तेण चिंतियं तो दुक्खाइं चिय मए ववंतेणं । किं वावियं सुहंपिहु कत्थइ जम्मम्मि नियमि

मुणिं ॥ १५७ ॥ इय चिंतिऊण अइपहरिसेण गंतूण पणमिओ साहू । झाणट्ठिओ य एसो जा न भणइ किंपि पडिवयणं ॥१५८॥
तो भणियं कुमरेणं पउमसरंपिव मरुम्मि तिसिएण । दमगेण व रयणनिही अमयंपिव वाहितविएण ॥ १५९ ॥ पत्तोऽसि तं
महायस ! तो जइ न तुमंपि देसि पडिवयणं । ता पडिवज्जउ सरणं किमत्थ दीणो जणो एसो ? ॥ १६० ॥ विणयाइगुणेहिं तओ
नाऊणं जोग्गयं कुमारस्स । पारियकाउस्सग्गो आसीवायं भणइ साहू ॥ १६१ ॥ तो हरिसिओ कुमारो भणइ मुणिं नाह ! एत्तियं
कालं । पसुमरिसेण मए इह किच्चाकिच्चं न विन्नायं ॥१६२॥ ता काऊण पसायं कहसु इमं ताव जीवलोगम्मि । जाएण जंतुणा
किमिह होइ जत्तेण कायव्वं ? ॥ १६३ ॥ तो भणियं मुणिवइणा सव्वोच्चिय ताव अहिलसइ सोक्खं । तं च विणा धम्मेणं न
होज्ज पत्थिज्जमाणंपि ॥ १६४ ॥ तम्हा सोच्चिय धम्मो निबंधणं अत्थकाममोक्खाणं । होइ सया कायव्वो गरुयपयत्तेण बुद्धि-
मया ॥ १६५ ॥ अप्पप्पणो मएणं तंपि पसंसंति तित्थिया सव्वे । भंडम्मिव किज्जंते तो तम्मि परिक्खणं जुत्तं ॥ १६६ ॥ सा
य परिक्खा देवे गुरुम्मि तत्ते य होइ कायव्वा । रागाईहिं विरहिओ जो सो देवोत्ति विन्नेओ ॥ १६७ ॥ घरवावारविमुक्को कहेइ
धम्मं न ईहए किंपि । कोहमयलोहरहिओ बंभवयं धरइ जो स गुरू ॥ १६८ ॥ पुव्वावराविरुद्धं तत्तं जीवाइ अहव मोक्खस्स ।
जं साहणं तयं पुण सुद्धा दाणाइया किरिया ॥ १६९ ॥ जं सयमेव न दुहियं होइ न दुक्खं परस्सवि करेइ । तं दाणं दायव्वं न
उणो गोलोहमाईयं ॥ १७० ॥ धम्मच्छलेण पावस्स कारणं जीवघायसंजणयं । नइजलण्हाणाईयं अन्नंपि चइज्ज सावज्जं ॥१७१॥
इय एवमाइ बहुवित्थरेण सव्वन्नुभासियत्थेसु । कुसलीकओ कुमारो हिट्ठमणो मुणिवरं भणइ ॥ १७२ ॥ अरिहं देवो गुरुणो
सुसाहुणो जिणमयं मह पमाणं । अज्जप्पभिई चत्तं मिच्छत्तं तिविहतिविहेणं ॥ १७३ ॥ इय सम्मत्तं पडिवज्जिऊण अन्नंपि किंपि

जावेसो । पुच्छिहिइ किर मुणिंदं ता सोऽवि अदंसणीहूओ ॥ १७४ ॥ तो चिंतइ कुमारो किमेस साहू समूसुओ एवं । जं संभासोऽवि कओ न मए सह उप्पयंतेण ॥ १७५ ॥ अहवा निरीहचित्ताण होज्ज अम्हारिसेहिं किं कज्जं ? । जं पुण तेसिं किच्चं सव्वं चिय तं कयं तेहिं ॥ १७६ ॥ जं निज्जियकप्पद्दुमचिंतामणिकामधेणुमाहप्पं । जिणधम्मं दिंतेणं [सव्वं चिय तेण दिन्नंति] किं दिन्नं हुज्ज न जयंमि ? ॥ १७७ ॥ इय मुणिवरोवयारं परमं हिययम्मि मन्नमाणो सो । जाव पुरओ पयट्टो ताव महासुहडलक्खेहिं ॥ १७८ ॥ हयगयरहाभिरुढेहिं कुंतनारायपहरणकरेहिं । समरविजओ कुमारो रे तुह रुट्ठोत्ति भणिरेहिं ॥ १७९ ॥ परिवेढिओ कुमारो सागरचंदो चउद्दिसिं सहसा । चिंतइ य हियएणं अहो किमेयं असंबद्धं ? ॥ १८० ॥ अहवा न इमो समओ चिंताए गप्पिउं तओ कुमरो । सावयविंदपरिगओ हरिव्व लीलाए विवसेउं । १८१ ॥ रे समरविजयकुमरो रुट्ठो मज्झत्ति भणह जं तुब्भे । तं नूणं जाणिज्जह तस्सवि रुट्ठो कयंतोत्ति ॥ १८२ ॥ इय भणिऊणं किरणं दाऊणं रहवरे पहाणम्मि । आरुहिऊणं छेयत्तणेण वावाइओ रहिओ ॥ १८३ ॥ तो तम्मि रहम्मि ठिओ पाडंतो भूरिसुहडसंघाए । पहरणलक्खाइं चिय अगणंतो भिंदिउं वूहं ॥ १८४ ॥ ताव तहिं संपत्तो जाव रहो समरविजयकुमरस्स । तो भणियं रे रुट्ठो जइ मह तं होसु ता सज्जो ॥ १८५ ॥ तो समरविजयकुमरो भीओ आरोवए कहवि चावं । जा अज्जवि नवि मुंचइ बाण कंपंतओ खुद्धो ॥ १८६ ॥ तो सागरचंदेणं बाणेण समं सरासणं तस्स । छिन्नं नियबाणेहिं पुन्नेहिं व दुरियनिउरंबं ॥ १८७ ॥ तो पुणरवि जाव इमो संठवइ करम्मि पहरणं किंपि । ता चडिउं तम्मि रहे गहिओ केसेहिं कुमरेण ॥१८८॥ भो भो अणंतसाहस सरणं तं चिय ममत्ति जंपंतो । समरविजओ कुमारो लग्गो तो तस्स चरणेसु ॥ १८९ ॥ करुणाए जाव मुक्को सागरचंदेण सो निवंगरुहो । मज्झिमवेसा जुवई ताविक्का आगया तत्थ ॥ १९० ॥ भणिओ

सागरचंदो मउलियकरसंपुडाए तीइ तओ । जह अत्थि भो महायस ! नयरं कुसवद्धणं नाम ॥ १९१ ॥ नामेण कमलचंदो राया तत्थत्थि तस्सऽमरकंता । देवी ताणवि धूया मयणेणवि सयलभुवणस्स ॥ १९२ ॥ अप्पवसीकरणत्थं गुडियव्व विणिम्मिया पयत्तेण । नामेण भुवणकंता सम्मं परिणमियजिणवयणा ॥ १९३ ॥ सा चंदजुण्हधवलं तुह गुणनिवहं कहिंपि सोऊण । संगमसुहे तुहच्चिय जा चिट्ठइ विहियपडिबंधा ॥ १९४ ॥ सेलपुरनयरसामी इओ य राया सुदंसणो नाम । समरविजयाभिहाणो तस्स सुओ एस पच्चक्खो ॥ १९५ ॥ मग्गंतेण य इमिणा न पाविया कहवि ताव अन्नादिणे । होउं मंडलसीमाएँ अप्पणा पेसिया पुरिसा ॥ १९६ ॥ उज्जाणे कीलंती अवहरिया तेहिं सा सुनिउणेहिं । अहयं च अंबधाई समागया तीएँ नेहेणं ॥ १९७ ॥ तो विलवंती सा जाव आणिया समरविजयकुमरेण । तावित्थ तुमं दिट्ठो कत्थइ एयस्स पुरिसेहिं ॥ १९८ ॥ पच्चभिनाऊण तओ कहियो य इमस्स तो इमेणावि । एगोत्ति तुमं इय जोहिओऽसि एयं तु नो नायं ॥१९९॥ उवसोहामित्तं चिय हुंति सहाया हरिस्स य वणम्मि । वसइ नियसाहसिच्चिय सिद्धी गुरुविक्कमधणाणं ॥ २०० ॥ तो काऊण पसायं मोयावेउं इमाउ तं बालं । पाणिग्गहणेण सयं पाणे परिरक्ख मुंचंतिं ॥ २०१ ॥ तं सोऊण कुमारो नियदिट्ठिं खिवइ समरविजयम्मि । भीएण तेण ता आणिऊण सा अप्पिया बाला ॥ २०२ ॥ तो सागरचंदेणं संभासेउं विसज्जिओ इयरो । संखेवेणं बालावि तत्थ वीवाहिया तेण ॥ २०३ ॥ समरविजयकुमारस्स गहियम्मि रहम्मि आरूहेऊणं । तो पट्ठियाइं पुरओ जिणसमयवियारणपराइं ॥ २०४ ॥ तो पइदिणवत्थुवियारणाहिं निउणाइ तीएँ सह कुमरो । कुसलोविहु अइकुसलो जाओ तो जिणवरमयम्मि ॥ २०५ ॥ अह अन्नया सुमहुरामग्गे वच्चंतयस्स कुमरस्स । वीणावेणुरवसुहो गेयज्झुणी विसइ सवणेसु ॥ २०६ ॥ तो आक्खित्तो तेणं तयभिमुहं चिय रहं पय-

ट्ठेइ । थोवंतरम्मि पिच्छइ अइगहणं चूयवणमिक्कं ॥ २०७ ॥ तो भज्जाए समं चिय तस्स बहिं रहवरं ठवेऊण । अइगेयरवक्खित्तो जाव गओ मज्झदेसम्मि ॥ २०८ ॥ तो पिच्छइ पासायं चडिओ तस्सावि कोउगेणुवरिं । गरुयक्खेवसमाढत्तगेयपरिल्हसियसिचयाओ ॥ २०९ ॥ घोलिरथणवट्टाओ खणपयडिज्जंततिवलिदेसाओ । बालाउ पंच दिट्ठाउ वत्थकयसुहयगेहाओ ॥ २१० ॥ तो ताण गेयणिउणत्तणेण लायण्णओ य विम्हइओ । आलिहिओ घडिओ इव ठिओ खणं तत्थ सो कुमरो ॥२११॥ असरिसरूवाइगुणत्तणेण तह (नहि) होज्ज एसमासन्नो । इय नाऊणं ताहिंवि सहसा अब्भुट्ठिओ तत्तो॥२१२॥ कोवि न नज्जइ एसोत्ति किंपि भीयाहिं आसणे दिन्ने । भणियं सागरचंदेण कुणह मा मह भयं तुब्भे ॥ २१३ ॥ सागरचंदोत्ति जओ पुत्तोऽहं मलयपुरमहापहुणो । बहुकोउयसंकिन्ने भमामि देसे निरिक्खंतो ॥ २१४ ॥ इय भणिए धाराहयकयंबपुप्फंव पुलइयंगाहिं । अवरोप्परमुहकमलं पलोइयं ताहिं हिट्ठाहिं ॥ २१५ ॥ तो भणियं कुमरेणं कहणिज्जं जइ कहेह तो अम्हं । नियचरियं तुब्भेविहु तत्तो पभणंति बालाओ ॥ २१६ ॥ नत्थि तह गोवणिज्जं तुम्हाणं सुहय ! किंचिवि रहस्स । किंतु विलंबे अखमत्तणेण संखेवओ भणिमो ॥ २१७ ॥ वेयड्ढे विज्जाहरराया नामेण सीहनाओत्ति । कणयसिरी १ कमलसिरी २ रंभा ३ विमलाणणा ४ तारा ५ ॥ २१८ ॥ एएहिं नामेहिं अम्हे धूयाउ तस्स पंचेव । अम्हं पिउणो नेमित्तिएण इण्हिं तुमं चेव ॥ २१९ ॥ आएसिओऽसि भत्ता कहिओऽसि इमाइ चेव अडवीए । ता तुम्हाण समीवे इहागओ अम्ह जणओ सो ॥ २२० ॥ विज्जाकयपासाए अम्हे मोत्तूण एत्थ सो इण्हिं । तुम्ह गवेसणहेउं हिंडइ अडवीएँ विउलाए ॥ २२१ ॥ किं बहुणा एस जणो पाणिग्गहणेण कीरउ कयत्थो । जं वंछियजललंभे न खमेइ खणंपि अइतिसिओ ॥२२२॥ इय भणिए ताउ विवाहियाउ संखेवओ कुमारेण । तो अणुहूयरइसुहो जा चिट्ठइ तत्थ खणमेगं ॥२२३॥

ताव न सो पासाओ न ताउ भज्जाउ किंतु अप्पाणं । भूमीएँ ठियं पिच्छइ तो जा गंतुं रहं निहइ ॥२२४॥ भज्जाए तंपि सुन्नं दट्ठूणं पलविउं समाढत्तो । बाहइ भवणक्कंताविरहो जह एस अइदुसहो ॥ २२५ ॥ एक्कंपि तह न बाहइ मह दुक्खं जं पुरा समणुभूयं । जिणधम्मे जेणाहं कओ थिरो तीएँ निउणाए ॥ २२६ ॥ एमाइ विलविऊणं पुणरवि पुव्वुत्तभावणावसओ । संठविऊणऽप्पाणं रहेण संचल्लिओ पुरओ ॥ २२७ ॥ तो जाव नाइदूरं गच्छइ तावुच्छलंतकिरणेहिं । भूमिगयणाणअंतरवियारणामाणदंडुव्व ॥ २२८ ॥ रयणकणयनिम्मवियं विसालमुच्चं तिलोयमणहरणं । विज्जाहरावयारंति नाम दिट्ठं जिणाययणं ॥ २२९ ॥ तो उत्तरइ रहाओ हिट्ठो मेहागमे सिहंडिव्व । पुक्खरिणीए ण्हाउं घित्तुं कमलाइं तत्थ गओ ॥ २३० ॥ जाव विहीएँ पविट्ठो मज्झे ता अंकरयण-निम्मवियं । सरयससिकिरणधवलं जिणपडिमं पिच्छए तुट्ठो ॥ २३१ ॥ तो पूइऊण विहिणा तव्वेलं चिय कयत्थमप्पाणं । मन्नंतो संथुणिउं भत्तीएँ तओ समाढत्तो ॥२३२॥ एत्तो य तयासन्नं वट्टइ नयरी सुमंगला नाम । तत्थ य सुहम्मनामो राया किर परममित्तं सो ॥ २३३ ॥ सिरिअमयचंदरन्नो सागरचंदो य तेण विन्नाओ । तत्थागओ कहिंचिवि चारेहिंतो तओ तुट्ठो ॥ २३४ ॥ नियधूयाए पुव्वं सागरचंदस्स दाउमिट्ठाए । सुंदरिनामाए समं संचलिओ गुरुविभूईए ॥ २३५ ॥ एत्तो य सीहनाओ खेयरराया समं सधूयाहिं । तत्थागयाउ दुन्निवि समं पविट्ठा जिणाययणे ॥ २३६ ॥ तत्तो सागरचंदं संवेयरसिक्कभावियसरीरं । थुइकरणुज्जुयचित्तं एगग्गमणं तहिं दट्ठुं ॥ २३७ ॥ तो सह सामंतेहिं राया खयराहिवो सपरिवारो । निसुणंति निहुयचित्ता इमोवि पयओ जिणं थुणइ ॥ २३८ ॥ तद्यथा—

जय भवतिमिरदिवायर गुणसायर सिद्धसासण जिणिंद । सिवपुरपत्थियदंसणदुहखंडण गुणिवइ नमो ते ॥ १ ॥ अइभत्ति-

समावेसेण नाह पुरओ ठियं व पिच्छंतो । पणएक्कवच्छल तुमं भयद्दुओ किंपि पत्थेमि ॥ २ ॥ जइविहु सोवालंभं साहिक्खेवं च किंपि जंपंतो । वालोव्व तिलोयपियामहस्स तुह विन्नवेमि अहं ॥ ३ ॥ तहवि पसीएज्ज पाओ उव्वियणिज्जा न हुंति पियराणं । बालाण समुल्लावा विसेसओ विसमवडियाणं ॥ ४ ॥ पडिएण भवसमुद्दे अणंतकालाउ तं पहू पत्तो । तहवि उवेहं मह जं करेसि तं नाह ! किं कज्जं ? ॥ ५ ॥ हुं विन्नायं अज्जवि पहुत्ति सम्मं तुमं न पडिवन्नो । नहि माणससरसंगे तण्हा रोरंपि दूमेइ ॥६॥ पहुकरुणारसिएणवि एगागी हरिणजूहपब्भट्ठो । हरिणबालुव्व मुक्को किहणु तए भीमभवरन्ने ? ॥ ७ ॥ सच्चं तुमं निरीहो गयनेहो सयलमुक्कवावारो । अइदुहियं एक्कंचिय तहवि ममं निव्वुयं कुणसु ॥८॥ किं दोसो कम्माणं? किं वा दोसो इमस्स कालस्स? किं वा मज्झत्ति एसा अजोग्गया नाह! दुट्ठस्स? ॥९॥ जेण समत्थोवि दयालुओऽवि भुवणोवयारनिरओऽवि । दीणं पत्थंतस्सवि न नाह! मह निव्वुइं देसि ॥१०॥ पिच्छंतोविहु सव्वं लोयमलोयं मुणिंद ! नियमिच्चं । कह न मसंचिय एक्कं भावारिविडंबियं नियसि ? ॥ ११ ॥ रागाईहिं परद्धो भीओ तुह नाह ! सरणमल्लीणो । पक्खिवसु ता ममोवरि करुणारसमंथरं दिट्ठिं ॥ १२ ॥ विसयपरिभोगतण्हा ओसरउ खणंपि ताण कह नाह !। जेहिं न पीयं कन्नंजलीहिं वयणामयं तुम्ह ? ॥ १३ ॥ तुह समयामयसिंधुंमि जाण जाओ न निव्वुओ अप्पा । कह समउ ताण सामिय ! कसायदवदहणसंतावो ? ॥ १४ ॥ रागाइतक्करेहिं सयमवि मुसियाइं तित्थयपुराइं । तेण तुह सासणपुरे तेसिमविसए वसंति बुहा ॥ १५ ॥ नियसंवेगविसिट्ठं थिरं मणो तुम्ह सासणे मज्झ । मज्झुवरि पुण न याणे पहु ! करुणा केरिसी तुम्ह ? ॥ १६ ॥ विसयासुहरसगत्ते अणाइभवभावणाए घिप्पंतं । मज्झ मणो अणवरयं कहवि तुमं धरसु जयनाह ! ॥ १७ ॥ नयणदलपम्हकेसरसोहिल्ले तुम्ह मुणिंदमुहकमले । मह लोयणभमरजुयं लायन्नरसं सया पियउ ॥ १८ ॥ तं माया तं जणओ तं

सामी बंधवो सुही सयणो । सरणं गई तुमंचिय भवे भवे होज्ज मह नाह ! ॥ १९ ॥ किं बहु भणिएणं पहुपुरओ तुह मुणियसयलभावस्स । तंमि पए धरसु ममं जत्थ न लुंपंति रागाई ॥ २० ॥

इय थोउं पचियंभियसंवेगरसुच्छलंतपुलएण । पंचंगे पणिवाए सागरचंदेण विहियम्मि ॥ १ ॥ खयरनरिंदा जंपंति पमुइया साहु साहु तुह पन्ना । इय नणु वयणाइं फुरंति कस्स संवेयसाराइं ? ॥२॥ जिणवंदणावसाणे सागरचंदेण उचियपडिवत्ती । विहिया दुण्हंपिय पत्थिवाण तेहिंपि कुमरस्स ॥ ३० ॥ तो मउलियकरकमलेण जंपियं तत्थ सीहनाएण । जा कुमर ! भुवणकंता अज्जवि न विमुंचए पाणे ॥४॥ आसासिज्जउ गंतूण ताव तो जंपियं कुमारेण । कत्थ य पुण भो महायस ! सा चिट्ठइ? भणइ तो खयरो ॥५॥ जो कुमर ! जलहितीरे खयरो नामेण अमियतेओत्ति । दिट्ठो पुव्विं तुमए माउलओ कणयमालाए ॥ ६ ॥ तस्स दुवे अइबलिणो पुत्ता कमलो य उप्पलो चेव । कमलेण भुवणकंता अवहरिया तुज्झ विरहम्मि ॥ ७ ॥ भूमीए तुमं खित्तो पासाओ नासिओ सविज्जाए । पंचवि मह धूयाओ हरियाओ उप्पलेण तओ ॥ ८ ॥ तो तं हणिऊण मए धूयाओ आणियाउ एयाओ । कमलो पुण वेयड्ढं गउत्ति ता कुणसु जं जुत्तं ॥ ९ ॥ तं सोउं परिकुविओ भणइ कुमारो सुहम्मनरनाहं । ताय ! विसज्जह अम्हे वेयड्ढं जेण वच्चामो ॥ १० ॥ तो भणियं नरवइणा वच्छ ! इमं चेव अज्ज मह जुत्तं । जं गुरुपडिवत्तीए निज्जसि तं निययगेहम्मि ॥ ११ ॥ किंतु पओयणमेयं तुह गरुयं ता करेसु मह सफलं । पत्थणमेग जं एस सुंदरी नाम मह धूया ॥ १२ ॥ तो तीऍ सकारुन्नं पाणिग्गहणेण कीरउ पसाओ । जं तुब्भित्थ वियाणह भणिउमिणं परिणिया सावि ॥ १३ ॥ नीया य समं वेयड्ढपव्वए नियपुरिं गओ राया । बहुपढियसिद्धविज्जाउ पाविउं सीहनायाओ ॥ १४ ॥ वेयड्ढं संपत्ते कुमरे नयरम्मि विमलद्दारम्मि । वद्धावणयं गेहम्मि कारियं सीहनाएण

॥ १५ ॥ तो विज्जाहरलोओ सव्वो वेयड्ढपव्वयनिवासी । तग्गुणसवणपमुइओ गच्छइ कुमरस्स पासम्मि ॥ १६ ॥ कुणइ य बहुप्पयारं वत्थाहरणाइएहिं सम्माणं । ता अमियतेयविज्जाहरोवि सह भुवणकंताए ॥ १७ ॥ वत्थाइवत्थुनिवहं घित्तुं पुत्त च आगओ तत्थ । विणएण भणइ कुमरं अयाणएणं मह सुएणं ॥ १८ ॥ अवहरिया तुज्झ पिया पच्छा तुह संतियत्ति विन्नाए । भइणित्तेणोवगया ठिया य मह चेव पासम्मि ॥ १९ ॥ तो काऊण पसायं हत्थं पिट्ठीए देहि कमलस्स । एसावि भुवणकंता तुह संगमनिव्वुइं लहउ ॥ २० ॥ तो सीहनाहमुहपंकयम्मि अवलोइयंमि तस्सावि । कीरउ एवंति मए पडिवन्नं तं कुमारेण ॥ २१ ॥ तो बहुसंगामेसुं साहिज्जं खेयराण दिंतेण । सव्वोऽवि खयरलोओ वसीकओ निययभिच्चोव्व ॥ २२ ॥ अह अन्नदिणे कुमरेण पभणिओ सीहनाहखयरिंदो । मह विरहम्मि पिऊहिं अणुत्तरं पावियं दुक्खं ॥ २३ ॥ ता मुंचह तत्थाहं गच्छामि तहत्ति तेण पडिवन्ने । तह अमियतेयखयरेण आणिउं अप्पियाए तहिं ॥ २४ ॥ भज्जाएँ कणयमालाए परिगओ तह य सेसियाहिंपि । अन्नत्थ तत्थ य तहा विवाहियाहिं अणेगाहिं ॥ २५ ॥ सेविज्जंतो खेयरलक्खेहिं सीहनायपमुहेहिं । वत्थमणिरयणभूसणमहाविभूईएँ संपन्नो ॥ २६ ॥ चलिओ सागरचंदो मलयपुरं तेण वंदिविंदेहिं । डिंडीरपिंडपंडुरपयडपढिज्जंतगुणनिवहो ॥ २७ ॥ पत्तो य खणद्धेणं मिलिओ अम्मापिऊण दिट्ठाणं । वद्धावणयं नयरे पयट्टियं निवइपउरेहिं ॥ २८ ॥ पन्नत्तीविज्जाओ कणयसिरीए तओ ससिकलाए । तत्तोऽविय नरवइणा तओ विसेसेण लोएण ॥ २९ ॥ जं सागरचंदेणं परिब्भमंतेण जलहिमाईसु । सुहदुक्खं अणुहूयं सव्वंपि तयं परिन्नायं ॥३०॥ तो चिट्ठइ सो कुमरो पुव्वज्जियविविहविसयसोक्खाइं । भज्जाहिं कमलमालापमुहाहिं समं अणुह-वंतो ॥ ३१ ॥ अह बहुदिणपज्जंते उज्जाणं तुरयवाहणरयाणं । निवइकुमराण सहसा सुयंधि सिसिरानिलो लग्गो ॥ ३२ ॥ तत्तो

देवागमणं खणेण भूमीएँ मज्जणं करणं । गंधोदयकुसुमाणं कणयंबुरुहस्स ठवणं च ॥ ३३ ॥ तो सुरनरविज्जाहरबहुभत्तिउविज्ज-
माणपयकमलो। भुवणावबोहनामा उवविट्ठो केवली तत्थ ॥ ३४ ॥ तं नाउं निवकुमरा चिंतंति पमोयपरवससरीरा । पावाई
संसयावि य वोच्छिन्ना अज्ज अम्हाणं ॥ ३५ ॥ तो भत्तीए नमिउं तेसुवविट्ठेसु तह य परिसाए। कहिए धम्मे लद्धम्मि अव-
सरे पुच्छइ नरिंदो ॥ ३६ ॥ भयवं! केणऽवहरिओ मज्झ सुओ तित्तियं च कह भमिओ। तो भणियं केवलिणा कहेमि सुव्वउ
अवहिएहिं ॥ ३७ ॥ पुव्वविदेहे दो वणियभायरो तत्थ जिट्ठभज्जाए । नियभत्तारे नेहो अईव लोयम्मि सुपसिद्धो ॥ ३८ ॥ अह
तम्मि जिट्ठबंधुम्मि पवासिए अन्नया वणिज्जेण । नेहपरिक्खणहेउं भाउज्जाया कणिट्ठेण ॥ ३९ ॥ भणिया जह मह भाया चोरेहिं
विणासिओत्ति लोयम्मि । सुव्वइ परंपरेणं विणिच्छओ विज्जए न उणा ॥ ४० ॥ तं सोउं सहसच्चिय मुक्का जीएण सा तओ
दियरो । चिंतेइ पिच्छह अहो हासेण व जं कयं पावं ॥ ४१ ॥ तो नायवइयरम्मि समागए जिट्ठबंधवे कुविए । निंदंतो अप्पाणं
खामेइ पुणो पुणो इयरो ॥ ४२ ॥ न य कहवि तेण खमियं तावसदिक्खं तहेव काऊणं। उप्पन्नो असुरंसु लहुओविहु साहुपासम्मि
॥ ४३ ॥ तेणेव य वेरग्गेण धम्ममायन्निउं मुणी जाओ । सरिऊण पुव्ववेरं सिलाएँ असुरेण सो वहिओ ॥ ४४ ॥ संममहियासिऊणं
पाणयकप्पम्मि सुरवरो जाओ । इयरोऽवि भवं भमिउं सहिऊण दुहं तओ कहवि ॥ ४५ ॥ काऊण किंपि कट्ठं पुणोऽवि असुरेसु
चेव उप्पन्नो । पाणयकप्पसुरोऽवि हु उप्पन्नो एस तुह पुत्तो ॥ ४६ ॥ वेराणुभावओच्चिय पुणोवि असुरेण तेण जलहिम्मि ।
सेलम्मि य पक्खित्तो तहविहु न मओ सपुन्नेहिं ॥ ४७ ॥ अज्जवि इमस्स काही वारं एक्कं पुणोवि उवसग्गे । पाविहिइ तओ
बोहिं सागरचंदाउ सो देवो ॥ ४८ ॥ जं च्चिय सागरचंदो अडविसमुद्देसु दुक्खिओ भमिओ । तंपिहु कित्तियमित्तं भवाडईभमण-

विक्खाए ॥ ४९ ॥ पुढवाइभेयभिन्ना जेण भवे ताव बहुविहा जीवा । तत्थवि य बहुविगप्पा जोणीओ कुलाणि य तहाहि ॥५०॥ पुढविदगअगणिमारुय एक्किक्के सत्त जोणिलक्खाओ । वणपत्तेय अणंते दसचउदस जोणिलक्खाओ ॥ ५१ ॥ विगलिंदिएसु दो दो चउरो चउरो य नारयसुरेसु । तिरिएसु हुंति चउरो चउदसलक्खा य मणुएसु ॥५२॥ बारस सत्त य तिन्नि य सत्त य कुलकोडि सयसहस्साइं । नेया पुढविदगागणिवाऊणं चेव पत्तेयं ॥ ५३ ॥ कुलकोडिसयसहस्सा सत्तट्ठ य नव य अट्ठवीसं च । बेइंदियतेइंदिय-चउरिंदियहरियकायाणं ॥ ५४ ॥ अद्धत्तेरस बारस दस दस नव कोडिसयसहस्साइं । जलयरपक्खिचउप्पयउरभुयसप्पाण पत्तेयं ॥ ५५ ॥ छव्वीसा पणवीसा सुरनेरइयाणं सयसहस्साइं । बारस य सयसहस्सा कुलकोडीणं मणुस्साणं ॥५६॥ इह योनिरुत्पत्ति-स्थानं यथा वृश्चिकादेर्गोमयादि, कुलं तु वर्णादिभेदस्वरूपं, तच्चैकयोनावुत्पन्नानामपि बहुविधं सम्भवति, यथा गोमयाद्येकयोनावु-त्पन्नानां वृश्चिकादीनां कपिलरक्तादिवर्णादिभेदात् कुलानेकविधत्वसंम्भवः, एत्थ य नरवर! जोणी कुलं च एक्किक्कयंपि पत्तेयं । दुहिएहिं भमियपुव्वं अणंतसो सव्वजीवेहिं ॥ ५७ ॥ जम्हा अणाइकालो अणाइ जीवो अणाइ कम्माइं । ता चिंतिऊण एयं सागर-चंदम्मि का चिंता? ॥ ५८ ॥ तो चिंतइ कुमारो अहो मुणिंदेण अवितहं भणियं । जम्हा सचिट्ठिएणवि मह जाओ एरिस विरागो ॥ ५९ ॥ अइसंकिलिट्ठचित्तेहिं जाइं कीरंति पुण कुकम्माइं । तेहिं अणंतम्मि भवे भमिज्जए जमिह किं चोज्जं? ॥ ६० ॥ इच्चाइ भवसरूवं परिभावंतस्स तस्स कुमरस्स । पाउब्भूओ भवछेयकारओ चरणपरिणामो ॥ ६१ ॥ पिच्छामि पलित्तमहं भवं तओ देहि नाह! मह दिक्खं । इय भणिए भणइ मुणी जुत्तमिणं तो कुमारेण ॥ ६२ ॥ भणिओ राया तेणावि जंपियं पव्वेसु नियजणणी । तो नमिऊण मुणिंदं निवइकुमारा गया सगिहं ॥ ६३ ॥ देवीएँ ससिकलाए कहिए कुमरेण वइयरे तम्मि । आगय-

मुच्छा पडिया पुणोऽहिगयचेयणा कुमरं ॥ ६४ ॥ बहुजुत्तीहिं निवारइ तेण य पडिजुत्तिसारवयणेहिं । ता निउणं सा भणिया जाव अकामाएँ अणुनाओ ॥ ६५ ॥ तो अमरचंदरन्ना कुमरो मणिरयणरुप्पकलसेहिं । मज्जाविओ विलेवणवत्थाभरणेहिंऽलंकरिओ ॥ ६६ ॥ आरोविओ रहवरे वीइज्जइ सेयचमरविंदेहिं । सिरिधरियधवलछत्तो पुरो पढिज्जंतगुणनिवहो ॥ ६७ ॥ गयखंधपरिगएणं अणुगम्मंतो निवेण पिट्ठीए। उभओ पासेसु पुणो दंतिसहस्सेहिं परिवरिओ ॥ ६८ ॥ पइदिसिविसट्टरहतुरयघट्टलक्खोवलक्खिओ पुरओ । साणंदं च ससोयं च पिक्खिओ रमणिलक्खेहिं ॥६८॥ पूयं कारेंतो जिणहरेसु अभयं जियाण दावंतो । वरिसंतो मुत्ताहलसुवन्नमणिरयणधाराहिं ॥ ६९ ॥ विम्हावंतो इयरे सलहिज्जंतो बुहेहिं अणवरयं । सीहुव्व कंदराओ कुमरो नयराओ नीहरिओ ॥ ७० ॥ तो जाव नाइदूरे गच्छइ कुमरो मुणिस्स ता रन्ना । भणिओ मइधणमंती देवी सामंतपउरा य ॥ ७१ ॥ भो भो पिच्छह मूढत्तणं महं जं वयं कुमारस्स । मह अज्जवि गिहिवासो धिरत्थु ता मह विवेयस्स ॥ ७२ ॥ तो मंतिपमुहलोएहिं पभणियं देव! किमिइ पुण नट्ठं । अहवा चिट्ठह तुब्भे अम्हाण पुणो गई कुमरो ॥ ७३ ॥ अह हिट्ठो भणइ निवो जिओ अहं साहु साहु-तुब्भेहिं । तो सागरचंद लहु कुमरं रज्जम्मि संठविउं ॥ ७३ ॥ कइवयसामंतकलत्तमंतिपउरेहिं सह नरिंदोवि । पुत्तेण समं तस्सवि विहीए पडिवज्जए दिक्खं ॥ ७४ ॥ सव्वेसिं सामन्नं मुणिंदसिक्खाए परिणयं सम्मं । आवयवडियस्स पुरा पए पए भावमाणस्स ॥ ७५ ॥ जइ गाहामित्तंचिय नाणं आसासयं महं जायं । बहुयस्स तस्स ता नत्थि नूण माहप्प पज्जंते ॥ १६ ॥ इय चिंतिऊण गिण्हइ सागरचंदो विसेसओ नाणं । ता जाइं पढइ चउदस पुव्वाइं थेव दियहेहिं ॥ ७७ ॥ नाणं चिंतइ नाणं गुणेइ नाणेण कुणइ किच्चाइं । सुहुमपयत्थेसु मणो पुणो पुणो कुणइ नाणेण ॥ ७८ ॥ इय पालिऊण सुइरं परियायं जाणिऊण नियसमयं । आपुच्छि-

ऊण य गुरुं कमेण संलिहियससरीरो ॥ ७४ ॥ गिरिगरसिलाइ गंतुं पायवगमणं विहीएँ पडिवन्नो । जा चिट्ठइ मोणेणं वट्टंतो तत्तचिंताए ॥ ८० ॥ ता पुव्ववेरिदेवो वेउव्वियवज्जतुण्डपक्खीहिं । तोडेइ तस्स देहं दुट्ठमणो खंडखंडेहिं ॥ ८१ ॥ होऊण करी दंतेहिं विंधए सीहरूवधारी य । पहणेइ तलप्फाहिं भुयंगरूवेण निद्दसइ ॥ ८२ ॥ इय तेण अणज्जेणं बहूवसग्गेहिं जणियपीडोवि । अहियासंतो सम्मं चिंतइ इमं च हियएणं ॥ ८३ ॥ तरिऊण दुत्तरं तीरमुवगओ जीव! जइ किलिस्सिाहिसि । तो धम्मियं चिय कणयं हारासि एक्काए फुक्काए ॥ ८४ ॥ सहिऊण अणंतदुहं खणमित्तदुहम्मि मा समुव्वियसु । को सुरसरिमुत्तरिउं गावीए पयम्मि बुड्डेइ! ॥ ८५ ॥ इच्चाइसुद्धझाणट्ठियस्स सुरसेलसिंगमिव चित्तं । जा न चलइ तस्स तओ संवेगगओ सुरो भणइ ॥ ८६ ॥ धन्नोऽसि तं महायस! नूणं सत्तिक्कघडियदेहो सि । उवसग्गंतेण मएवि तुज्झ न जं चालियं चित्तं ॥ ८७ ॥ इच्चाइ संसिऊणं पुणो पुणो खामिऊण तं साहुं । सम्मं बोहिं च पवज्जिऊण अमरो गओ तत्ता ॥ ८८ ॥ सम्मन्नाणसमीरणवड्ढियझाणग्गिजलियकम्मवणो । सागरचंदोऽवि गओ मोक्खम्मि अणंतसोक्खम्मि ॥ ८९ ॥ सिरिअमयचंदपमुहे सेसम्मिवि साहुसाहुणीवग्गे । कोऽवि गओ सुरलोयं पत्तं केणावि सिद्धिसुहं ॥ ९० ॥ इति सागरचंद्रकुमारचरितं समाप्तम् ॥

तदेवं यथा सागरचन्द्रस्य एवमन्येषामपि ज्ञानं व्यसनेष्वाश्वासकं शिवसुखकारणं च भवतीत्युपदर्श्य भंग्यन्तरेण तस्यैव गुणमाह—

पावाओ विणियत्ती पवत्तणा तह य कुसलपक्खम्मि । विणयस्स य पडिवत्ती तिन्निवि नाणे समप्पंति ॥ ३९ ॥

पापाद्विनिवृत्तिः तथा प्रवर्त्तना च कुशलपक्षे—धर्मपक्षे विनयस्य च प्रतिपत्तिरिति त्रयोऽपि गुणा ज्ञान एव सति समाप्यन्ते-

समर्थ्यन्ते, परिपूर्णा भवन्ति, तदभावे यदि केऽपि कियन्तोऽपि क्वचित् कथमपि भवन्ति तथापि ते असंपूर्णत्वाद्विडम्बनामात्रं, न पुनस्तथाविधस्य कस्यचिदर्थस्य साधका इति भाव इति गाथार्थः ॥ ज्ञानगुणानामनन्तत्वात् सामस्त्येन भणनासामर्थ्यमुपदर्शयन्नुपसंहरति—

गंगाए वालुयं जो मिणिज्ज उल्लिंचिऊण य समत्थो । हत्थउडेहिं समुद्दं सो नाणगुणे भणिज्जाहि ॥ ४० ॥

यो गंगाया वालुकां मिनुयात् समुद्रं च हस्तपुटैरुल्लंचितुं यः समर्थः स एव ज्ञानगुणान् सर्वानपि प्रत्येकं भणेत्, नापरः, गंगावालुकासंख्यानादिवत् समस्तज्ञानगुणभणनमशक्यक्रियमिति भावः, अथापि अतिशयज्ञानी सुरसरिद्वालुकामानादि कुर्यात् ज्ञानगुणांस्तु पश्यन्नपि प्रत्येकं सर्वान् भणितुं सोऽपि न क्षम इति गाथार्थः॥

इति सकलजिनेन्द्रैरुक्तमेतन्निशम्य, त्रिजगदुपरिवर्ति ज्ञानमाहात्म्यमुच्चैः । अभिलषितनरार्थप्राप्तिसिद्धौ यदीच्छा, कुरुत तदिह यत्नं ज्ञानशिक्षासु लोकाः ! ॥१॥ दलयति जडिमानं हन्ति पापप्रतानं, प्रथयति परभागं शास्त्यसत्सद्विभागम् । अमरशिवसुखानां कारणं गीयते यत्तदिह जयति सम्यग्ज्ञानमेकं त्रिलोक्याम् ॥ २ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे ज्ञानद्वारं समाप्तम् ॥ २ ॥

अथोपष्टम्भदानद्वारं विभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बंधानुगतिगर्भां गाथामाह—

आहारवसहिवत्थाइएहिं नाणीणुवग्गहं कुज्जा । जं भवगयाण नाणं देहेण विणा न संभवइ ॥ ४१ ॥

आहारादिभिर्ज्ञानिनामुपग्रहम्-उपष्टम्भं कुर्यात्,कुत इत्याह-यद्-यस्मात् कारणात् भवगतानां प्राणिनां ज्ञानं देहेन विना न सम्भवति, सिद्धानां तु देहमन्तरेणापि केवलज्ञानमस्तीति विशेषणाभिप्रायः, अनया गाथया ज्ञानिनामाहारादिभिरुपष्टम्भः कर्त्तव्य इति युक्तं ज्ञानदानभणनानन्तरमुपष्टम्भदानभणनमिति द्वारद्वयस्य सम्बन्धः ॥ यदि नाम भवस्थानां ज्ञानं देहमंतरेण न सम्भवति तथापि ज्ञानिनामाहारादिदाने किमायातमित्याह—

देहो य पोग्गलमओ आहाराईहिं विरहिओ न भवे। तयभावे य न नाणं नाणेण विणा कओ तित्थं ? ॥ ४२ ॥

देहश्च चैतन्ये सति पुद्गलमयत्वाद् आहारादिभिर्विरहितो न भवति, विशीर्यत एवेत्यर्थः, वनस्पत्यादिशरीरेषु तथैव दर्शनाद्, देहाभावे च ज्ञानं नास्तीत्युक्तमेव, मा भूत्तर्हि ज्ञानमपीत्याह- ज्ञानेन विना कुतस्तीर्थं- साध्वादिरूपं ?, न कुतश्चित्, तन्मूलत्वादेव तस्येति गाथार्थः ॥ न चाहारादिगृद्धैरस्माभिरिदमुच्यत इति दर्शयन्नाह—

एएहिं विरहियाणं तवनियमगुणा भवे जइ समग्गा। आहारमाइयाणं को नाम परिग्गहं कुज्जा ? ॥ ४३ ॥

एतैराहारादिभिर्विरहितानां साधूनां यदि तपोनियमस्वाध्यायादयो गुणाः समस्ताः-परिपूर्णा भवेयुः-सम्यक् प्रवर्त्तेरंस्तदा आहारादीनां परिग्रहं-स्वीकारं को नाम कुर्यात् ?, प्रार्थनालाघवपर्यटनादिबहुकष्टसाध्यत्वात्, न कश्चित्तत्परिग्रहं कुर्यादित्यर्थः, न चैतदस्ति, ततस्तपोनियमादिगुणोत्सर्प्पणायैवायमुपदेशो, न गृद्धयेति भाव इति गाथार्थः ॥ तस्माद्यदिह पर्यवसितं तदाह—

तम्हा विहीए सम्मं नाणीणमुवग्गहं कुणंतेणं। भवजलहिजाणवत्तं पवत्तियं होइ तित्थंपि ॥ ४४ ॥

यस्मादनन्तरोक्तन्यायेनाहाराद्यभावे तीर्थमुच्छिद्यते तस्मात् सम्यग्विधिना ज्ञानिनामाहारादिभिरुपग्रहं कुर्वता प्राणिना भवजलधियानपात्रं सामर्थ्यात् तीर्थमपि प्रवर्त्तितं भवतीति गाथार्थः ॥ तदेवमाहारादिदानप्रवृत्तिं व्यवस्थाप्य तद्दानविध्यादिप्रतिपादनार्थं द्वारगाथामाह—

कह दायगेण एयं दायव्वं १ केसु वावि पत्तेसु २ । दाणस्स दायगाणं अदायगाणं च गुण ३ दोसा ४ ॥४५॥

कथं दायकेनैतत्-दानं दातव्यमित्यभिधानीयं, तथा केषु पात्रेषु तद्दातव्यमित्यपि च वक्तव्यं, तथा दानस्य दायकानां तु ये गुणा भवन्ति तथा दानस्यादायकानां च ये दोषाः सम्भवन्ति ते वक्तव्या इति गाथार्थः ॥ तत्राद्यद्वारमधिकृत्याह—

आसंसाएँ विरहिओ सद्धारोमंचकंचुइज्जंतो । कम्मक्खयहेउं चिय दिज्जा दाणं सुपत्तेसु ॥ ४६ ॥

'आशंसया' इहपरभवगतविभूत्यादिप्रार्थनलक्षणया विरहितः, श्रद्धया आहारादिवितरणोत्साहलक्षणया, रोमांच एव कञ्चुकः २ स सञ्जातोऽस्य स तथा, कर्म्मक्षयहेतोरेव, न तु कीर्त्तिप्रत्युपकारादिवाञ्छया दद्याद्दानं दायक इत्येकं द्वारं। द्वितीयमाह-'**सुपत्तेसु**'-त्ति, शोभनपात्रेषु तद्दातव्यमिति गाथार्थः ॥ तान्येव सुपात्राण्याह—

आरम्भनियत्ताणं अकिणंताणं अकारविंताणं । धम्मट्ठा दायव्वं गिहीहिं धम्मे कयमणेणं ॥ ४७ ॥

पाठसिद्धैव । नन्वारम्भीनवृत्त्यादिगुणयुक्तेभ्य एव सर्वमपि दानं दातव्यमुत किञ्चिदन्यथाऽपीत्याशङ्क्याह—

इय मोक्खहेउ दाणं दायव्वं सुत्तवन्नियविहीए । अणुकंपादाणं पुण जिणेहिं सव्वत्थ न निसिद्धं ॥ ४८ ॥

इति-पूर्वोक्तप्रकारेण दायकग्राहकगुणान्वेषणलक्षणेन चस्य गम्यमानत्वात् सूत्रवर्णितविधिना च देयवस्तुगतोद्गमादिदोषविशुद्धत्वलक्षणेन यदेव ज्ञानादिगुणयुक्तेभ्यः साध्वादिभ्यो मोक्षहेतुर्दानं दीयते तदेवेत्थं दातव्यं, अनुकंपादानं पुनर्जिनैः-तीर्थकरैः सर्वत्र रोमाञ्चादिभिर्विरहितेऽपि दायके वनीपकादावपि चाबहुमानादि विषये ग्राहके उद्गमादिदोषाविशुद्धेऽपि देये वस्तुनि न निषिद्धं, अनुकम्पामात्रप्रधानत्वादेव तस्येति भावः, इह च यथा तीर्थकरगणधरादिभ्यो दीयमानं दानमानन्तर्येणैव मोक्षहेतुतां प्रतिपद्यते न तथा अनुकम्पादानमित्येतावता तदिह मोक्षहेतुत्वेन विवक्षितं, अन्यथा सर्वज्ञवचनानुसारेण विवेकिभिर्दीयमानं तदपि पारम्पर्येण मोक्षकारणतामुपगच्छत्येवेति गाथार्थः ॥ अथानुषङ्गत एव दातॄणामुत्साहनपरां गाथामाह—

केसिंचि होइ चित्तं वित्तं अन्नेसि उभयमन्नेसिं । चित्तं वित्तं पत्तं तिन्निवि केसिंचि धन्नाणं ॥ ४९ ॥

निगदसिद्धा । अथ तृतीयद्वारमाश्रित्याह—

आरोग्गं सोहग्गं आणिस्सरियं मणिच्छिओ विहवो । सुरलोयसंपयाविय सुपत्तदाणाऽवरफलाइं ॥ ५० ॥

सुगमा, नवरं सुपात्रदानस्यारोग्यतादीन्यवराणि—मोक्षापेक्षयाऽपान्तरालवर्त्तीनि फलानि, परं तु फलं मोक्ष एवेति भावः ॥ तदेव दानस्य प्रकृष्टं फलमुपदर्शयन्नाह—

दाउं सुपत्तदाणं तम्मि भवे चेव निव्वुया केई । अन्ने तइयभवेणं भोत्तूण नरामरसुहाइं ॥ ५१ ॥

सुगमा । दानदायकगुणानेव च दृष्टान्ततः समर्थयन्नाह—

जायइ सुपत्तदाणं भोगाणं कारणं सिवफलं च । जह दुण्ह भाउयाणं सुयाण निवसूरसेणस्स ॥ ५२ ॥

अक्षरार्थः सुगम एव. भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम्—

उसभपुरं नाम पुरं भारहवासम्मि अत्थि सुपसिद्धं । सुरमंदिरच्छलेणं पुंजीभूओ जसो जस्स ॥ १ ॥ अभयंकरोत्ति नामेण तत्थ सिट्ठी महिड्ढिओ वसइ । विहवाविक्खाएँ जस्स होइ समणोव्व वेसमणो ॥ २ ॥ कुसलमई नामेणं भज्जा तस्सऽत्थि ताण य गिहम्मि । मोत्तुं जिणिंदधम्मं अन्नं डिंभस्सवि न चित्ते ॥ ३ ॥ ताण य दो कम्मयरा एक्को गेहम्मि कुणइ कम्माइं । बीओ चारेइ धणं तेच्चिय सिट्ठिं सपरिवारं ॥ ४ ॥ जिणमुणिपूयादाणाइधम्मनिरयं निएवि सयकालं । पिच्छइ किमंतरं भो नराण तुल्लेऽवि नरभावे? ॥ ५ ॥ जं एएणं धम्मो कओ पुरा कुणइ तं इयाणिंपि । पुरओऽवि तप्पभावा लद्धसिरीओ तयं काही ॥ ६ ॥ अम्हाणं पुण नूणं सुन्नं जम्मत्तयंपि धम्मेण । इय चिंतंता नाया वणिएणं धम्मजोग्गत्ति ॥ ७ ॥ अह जिणभवणे चउमासयम्मि कारियविसिट्ठनेवत्था । नीयाऽभयंकरेणं देवाण य पूअणनिमित्तं ॥ ८ ॥ जा अप्पइ सो कुसुमे ताव न गिण्हंति ते भणंति इमं । जस्स कुसुमेहिं पूया धम्मोऽविहु हवइ तस्सेव ॥ ९ ॥ तो विट्ठि चिय अम्हाण केवला बुज्झवेइ तो सिट्ठी । जाव न बुज्झंति कहविहु तो नीया गुरुसमीवम्मि ॥ १० ॥ नाऊण वइयरं तं पुट्ठा गुरुणावि ते पयंपंति । नियदविणेणं चिय पूइमो वयं तं च णे नत्थि ॥ ११ ॥ तो ताण मुणियभावो भणइ गुरू ता किमत्थ थेवंपि । तुम्हाण नत्थि पूयामोल्लं ? अह भणइ गोवालो ॥ १२ ॥ मह पंच कोड्डियाओ विज्जंति वराडयाण रमणत्थं । किन्तु अइथोवमेयंति जंपिए भणइ मुणिनाहो ॥ १३ ॥ अनिगूहंतो सत्तिं दिंतो थेवंपि लहइ विउलफलं । सुद्धो भावोच्चिय जेण धम्मकज्जेसु उवयरइ ॥ १४ ॥ तं सोउं हिट्ठमणो किणिउं

कुसुमाइं सिद्धिणा सद्धिं । जा पूएइ जिणिंदे कम्मयरो ता विचिंतेइ ॥ १५ ॥ एयस्स ताव एत्तियमित्तं जायं इमंपि मह नत्थि । तो किं करेमि एवं चिंततो पिच्छए अन्नं ॥ १६ ॥ सावयजणं कुणंतं पच्चक्खाणं गुरुस्स पासम्मि । तो पुच्छइ किं भयवं ! एवंपि कए हवइ धम्मं ? ॥१७॥ आमंति जंपिए मुणिवरेण सोऽवि हु करेइ उववासं । तो भोयणवेलाए गओ गिहं सिद्धिणा सद्धिं ॥१८॥ परिवेसिएण दारम्मि चिट्ठइ जइ मुणी इहं एति । मह पुन्नेहिं कत्थइ तो देमि अहं इमं तेसिं ॥ १९ ॥ जेण मए काउणं कम्मं लद्धं गिहम्मि सिद्धिस्स । एयं सभुओवात्तं दिंतस्सवि मह फलं होज्जा ॥ २० ॥ गेलन्नबालवुड्ढत्तणाइकज्जेण जेहिं उववासो । न कओ ते तत्थ मुणी समागया दिव्वजोएण ॥ २१ ॥ तो चिंतइ कम्मयरो पिच्छ अहो कत्थ रंकमित्तोऽहं ? । एरिसया कत्थ मुणी नाउव्वत्तं च कह दव्वं ? ॥ २२ ॥ तो नूणं काऽवि होही मज्झवि जम्मंतरम्मि संपत्ती । कह मिलइ अन्नहा मह एरिसया सव्वसामग्गी ? ॥ २३ ॥इय हरिसिएण सव्वं दिन्नं तं तेण ताण साहूणं । तं दट्ठूणं तुट्ठो सिट्ठी परिवेसए अन्नं ॥२४॥ तं निच्छइ कम्मयरो भणइ य उववासिओ अहं अज्ज । जइ एवं तो पढमंपि कीस परिगिण्हिओ तुमए ? ॥ २५ ॥ इय सावएण भणिए भणइ इमो ताय ! किं निमित्तमहं । नियभुयविढत्तमेयं चएमि किर भोयणं एत्थ? ॥२६॥ तो परितुट्ठो सिट्ठी वच्छल्लं कुणइ तेसि सयकालं । एत्तो य कलिंगवई नरनाहो सूरसेणोत्ति ॥ २७ ॥ नियदाइयहियरज्जो कुरुदेसे गयउराहिवनरिंदं । ओलग्गइ अइगरुया चउरो गामा तहिं लद्धा ॥ २८ ॥ तत्थ सुकराभिहाणे गामे चिट्ठतयस्स तस्स घरे । विजयादेवीकुच्छिंसि साहुदाणस्स जो दाया ॥ २९ ॥ सो मरिउं उप्पन्नो पढमं पुत्तो कमेण बीओत्ति । जिट्ठस्स अमरसेणो वरसेणो नाम बीयस्स ॥ ३० ॥ जम्मंतरकयधम्माणुभावओ ताण रूवविणयाई । गुणनिवहो देहोऽविय पवड्ढिओ थेवदियहेहिं ॥ ३१ ॥ समुवज्जियसयलकला जाया ते जाव जोव्वणाभिमुहा ।

विणयगुणेण य सव्वो लोओ अणुरत्तओ ताण॥३२॥ कीलंति अइभरेणं इट्ठीए इओ तओ परिभमंति। ईसाए ता पओसं सवक्किमाया गया तेसिं॥३३॥ तो ओलग्गाए गए भत्तारे आगए य कोवघरे। पविसिऊणं थक्का कवडेणं अलियकयकोवा ॥३४॥ सा य अइवल्लहा नरवइस्स तो कोवकारणं तेण। महयाऽऽयरेण पुट्ठा कहेइ कहकहवि किच्छेणं ॥ ३५ ॥ जद्दिहयाओ तं पवसिओ सि तद्दिवसओच्चिय पगामं। संभोयनिमित्तं तुह सुएहिं उवसग्गिया अहयं ॥ ३६ ॥ निययदढत्तेण मए गमियाइं कहवि एत्तियदिणाइं। तो जं तुम्हाण कुले जुत्तं तं कुणसु तुमामिण्हिं ॥ ३७ ॥ इय नियकवडेहिं ताव कोविओ तीएँ नरवरो जाव। हक्कारेउं भणिओ तेण तया गाममायंगो ॥३८॥ रे वाहंता तुरए कुमरा चिट्ठंति गामसीमाए। नियमाअंगेहिं समं गंतुं गिण्हाहि ताण सिरे ॥ ३९ ॥ तो चिंतइ मायंगो किं एस महाइपरवसो जाओ। जं तह गुणिणोऽवि सुए मारावइ भत्तिमंते य? ॥ ४० ॥ अहवा एयं चिय एत्थ सुंदरं जं अणेण भणिओऽहं। तो आएसंति पयंपिऊण ताणंतियं पत्तो ॥ ४१ ॥ कहियं दुण्हऽवि कुमराण तेण रोयंतएण तेहिंपि। भणियं रे किमजुत्तं? कुणसु पियं अम्ह तायस्स ॥४२॥ नूणं अम्हेहिं कओ अवराहो कोऽवि गरुयओ इहरा। कह जणओ भणइ इमं? ता रे मा इह कुण विलंबं ॥४४॥ तो मायंगेण पुणो सगग्गयं पत्थिया इमं कुमरा। काऊण मह पसायं वच्चह देसंतरे तुब्भे ॥ ४५ ॥ तो कुमरेहिं भणियं अम्हाण कए तओ तुमं रन्ना। मारिज्जसि सकुडुंबो ता न वयं कहविमं कुणिमो ॥४६॥ काहामि अप्परक्खं तुम्हऽणुभावेणऽहं सबुद्धीए। इच्चाइ तेण भणिए कयं तहा कहवि कुमरेहिं ॥ ४७ ॥ मायंगोऽविअ तुरए घित्तुं काराविऊण य सिराइं। चित्तयरसयासाओ कुमारसिरनिव्विसेसाइं ॥ ४८ ॥ संझाए आगंतुं होउं दूरम्मि अप्पए तुरए। एयं च कहावेई जह ताइं इमाइं सीसाइं ॥ ४९ ॥ तत्तो य सकोवेणं भणियं रन्ना इमाइं रे गंतुं। सूलाए विंधिऊणं मुंचह गामस्स बाहिम्मि ॥ ५० ॥ एवं करेमि भणिऊण सो गओ

हरिसिया य सा दुट्ठा। नियभज्जा कुमराऽविय महाडइं किंपि संपत्ता ॥ ५१ ॥ हिंतालतालसल्लइतमालकयलीवणंधयारम्मि । मज्झम्मि जीएँ न खिवइ सूरोऽवि करे भएणं व ॥ ५२ ॥ गयणग्गलग्गसाहासहस्सउब्भवियसाहबाहाहिं । जा नियरमणीयत्तं परिकहइ व अमरमिहुणाणं ॥ ५३ ॥ भारहकहव्व गोविंदसंगया भीमनउलदुप्पिच्छा । जा अज्जुणबाणेहिं पावियसविसेसमाहप्पा ॥ ५४ ॥ ठाणट्ठाणपरिट्ठियगुरुगिरिपरिरुद्धलोयसंचारा । सव्वत्थ दुत्तरा विसमसेलसरियासहस्सेहिं ॥ ५५ ॥ गयसरहसीहस दुद्दूलसद्दभयविम्हलं पहियवग्गं । जा संठवइव्व पडुपवणचालिरतरुपल्लवकरेहिं ॥ ५६ ॥ रयणीएँ परिस्संता कुमरा सहयाररुक्खमूलम्मि । उवविट्ठा तत्थ तओ वरसेणो पभणए इयरं ॥५७॥ नज्जइ किंपि सहोयर ! कारणमिह जेण रुट्ठओ ताओ। जिट्ठो जंपइ जाणामि वत्थ ! न तहाविहं किंपि ॥ ५८ ॥ किंतु पओसं पगया ईसाइ सवक्किमाउया अम्हं । इय इंगिएहिं नायं आसि मए ता इमं किंपि ॥५९॥ दुव्विलसियं मुणिज्जइ तीएच्चिय तो भणइ वरसेणो । किं ताओऽविहु अलिए पत्तिज्जइ तो भणइ इयरो ॥६०॥ कवडकुडीओ महिलाउ वच्छ ! अलियंपि तह पयंपंति । जह परिणमइ तहच्चिय नराण रायंभवुद्धीणं ॥ ६१ ॥ गंगाए वालुयं सायरे जलं हिमवओ य परिमाणं । जाणंति बुद्धिमंता महिलाहियंय न याणंति ॥ ६२ ॥ अहवा किं एएणं ? सच्चिय परमोवयारिणी जाया । अम्हाण जओ सयला पुहई परिदंसिया तीए ॥ ६३ ॥ इच्चाइ भणंतोऽविहु निद्दाए अमरसेणवरकुमरो । अंतरियो इयरो उण तह चेव य पहरयम्मि ठिओ ॥ ६४ ॥ एत्थंतरंमि कीरो चूयठिओ भणइ अप्पणो कंतं। अइओग्गा केऽवि इमे सागयकिरियाए दो पुरिसा ॥ ६५ ॥ किंतु न विज्जइ अम्हाण किंपि उवजुज्जए जमेयाणं । तो कंताए भणियं मा एवं नाह ! तं भणसु ॥६६॥ जम्हा सुकूडसेले अईवगूढे निउंजदेसम्मि । विज्जाहिसित्तगिया खयरेहिं अंबगा दोन्नि ॥ ६७ ॥ अम्हाण नियंताणं ववियां अव-

रुप्परं च परिकहियं । तम्माहप्पं तेहिं जह एक्को एत्थ लहुयफलो ॥ ६८ ॥ खद्धं उयरंमि फलं जा चिट्ठइ तस्स ताव पइदियहं । कुलउलए पंच सया दम्माण पडंति सूरुदए ॥६९॥ बीओ पुण गरुयफलो तस्सवि जो भक्खए फलं एक्कं । सत्तमदिणंमि राया सो जायइ नत्थि संदेहो ॥ ७० ॥ एयं च भणिज्जंतं तएवि निसुयं तओ फलं तेसिं । एक्किक्कं आणेउ देमो एआण अम्हित्थ ॥ ७१ ॥ तो कीरेणं भणियं जुत्तं सुमरावियं तए मज्झ। तो झत्ति गयाइं तहिं वरसेणेणं च तं सव्वं ॥ ७२ ॥ निसुयं जाव खणद्धेण पिच्छए दोऽवि अंबए पडिए । पुरओ भूमीएँ तओ बंधइ वत्थुं सवत्थंमि ॥ ७३ ॥ चिंतइ किं एवमिणं अहवा न गयं कराओ मह किंपि । सुव्वइ अचिंतणिज्जो विज्जाईणं पभावो य ॥ ७४ ॥ पच्छा सयं पसुत्तो जिट्ठे बंधुम्मि पहरयनिविट्ठे । सूरोदयम्मि दोन्निऽवि पुरओ संपट्ठिया तत्तो ॥ ७५ ॥ तत्तं अकहंतेणं रज्जफलं जिट्ठबंधुणो दिन्नं । गरुयं चूयस्स फलं लहुयं पुण अप्पणा खद्धं ॥ ७६ ॥ एगागी होऊणं सरोवरे जाव कुलउलं कुणइ । ताव तहच्चिय जायं पडिया दम्माण पंच सया ॥ ७७ ॥ भोयणवत्थाईहिं पइनगरं विलसए तओ दव्वं । सह जिट्ठबंधवेणं कत्तो दविणंति पुट्ठो य ? ॥ ७८ ॥ पभणइ कुडुंबिएहिं दाणि सुवन्नं पवेसियं मज्झ । तं च मए भंडारे अज्जऽवि न समप्पियं आसि ॥ ७९ ॥ इय सत्तमम्मि दिवसे पत्ता कंचणपुरम्मि नयरम्मि । सुत्तो य अमरसेणो तत्थ वहिं रुक्खमूलम्मि ॥ ८० ॥ इयरो उण पुरमज्झे कारेउं भोयणाइसामग्गिं । पत्तो एत्तो य तहिं मओ अपुत्तो महीनाहो ॥ ८१ ॥ तत्तो देवाहिट्ठिय वत्थूणि गइंदतुरयमाईणि । पुरिसऽन्नेसणहेउं भमंति नयरस्स तो बाहिं ॥ ८२ ॥ सोऽमरसेणकुमारो अहिट्ठिओ तेहिं तो गइंदस्स। खंधम्मि समारूढो नमिओ सामंतमंतीहिं ॥८३॥ सिरिधरियधवलछत्तो वीइज्जंतो य सेयचमरेहिं । अहिणंदिओ जणेणं पुरे पविट्ठो तओ एसो ॥ ८४ ॥ वरसेणोऽविहु सयलं लद्धुं सुद्धिं इमं विचिंतेइ । किं अहमवि गंतूणं तत्थ भणिस्सामि विण-

आम्रद्वयोपभोगः अमरसेनस्य राज्यं

एणं ॥ ८५ ॥ एयस्स अहं माया मज्झंपि य देह किंपि विसयाइं । जगपरिवित्तेवि इमं न भणइ जीहा महं जम्हा ॥ ८६ ॥ दिवसो रयणी य तहा अवहत्थिय जंतु ताइं जुगवंपि । जोइज्जइ जेसु मुहं परस्स मिल्लेवि ववसायं ॥८७॥ इच्चाइ चिंतिऊणं कुणइ विलासे तहिंपि दव्वेण । पुव्वकहिएण निवसइ गिहम्मि तह मगधगणियाए ॥ ८८ ॥ रन्नाऽवि बहुं एसो पुरे गवेसाविओ परं कहवि । नो दिट्ठो सोऽवि तओ अक्खित्तो रज्जचिंताए ॥ ८९ ॥ वरसेणोऽवि हु जूयं रमइ विलासे करेइ अइविउले । तो बहुदिण-पज्जंते मगहं नियकुट्टिणी भणइ ॥ ९० ॥ वत्थे ! नियभत्तारं पुच्छेऊणं इमं मह कहेसु । ओलग्गाईहि विणा कह पुज्जइ दविण-मेयस्स ? ॥ ९१ ॥ तो भणियं मगहाए अंब ! किमेयाए तुज्झ चिंताए? । दविणेणं चिय जम्हा पओयणं तुह किमन्नेण ! ॥ ९२ ॥ इय भणियावि न मुंचइ असग्गहं कुट्टिणी तओ एसो । अन्नदियहम्मि पुट्ठो मगहाएँ महानिबंधेणं ॥ ९३ ॥ उज्जुयभावत्तेणं कहियं तेणावि तं च नाऊणं । संजोइयरसएणं कारावइ कुट्टिणी वमणं ॥ ९४ ॥ थाले घित्तुं च तयं चूयफलं गिण्हिउं तओ तीए । निस्सा-रिओ घराओ वरसेणो दविणहीणुत्ति ॥ ९५ ॥ तो कुलुयलम्मि कए थुक्कं चिय पडइ न उण पंच सया । अह चिंतई कुमारो अहो अयाणत्तणं मज्झ ॥ ९६ ॥ जं इत्थीण रहस्सं कहियं विणिवारियंपि सत्थेसु । अहवा रागंधाणं अज्जवि किर कित्तियं एयं ? ॥ ९७ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो भमइ विलक्खो पुरंमि अह कहवि । मज्झिमरयणीएँ गओ पुरबाहिं सुन्नदेवउले ॥ ९८ ॥ तत्थ य चउरो चोरा जुज्झंती मोसविभयणनिमित्तं । तो कुमरेणं तेसिं तक्करसन्ना कया तत्थ ॥ ९९ ॥ तो तक्करोत्ति कलिऊण तेहिं तह सागईहिं दट्ठूण । उववेसिओ तहिं सो पुच्छइ किं कारणं जुज्झे ? ॥ १०० ॥ तो तक्करेहिं भणियं अम्हाणं तिन्नि मोसवत्थूणि । कंथा लउडो तह पाउयाउ चउरो य पुण अम्हे ॥ १०१ ॥ तो न मिलइ अम्हाणं ताणि भयंताण तेण जुज्झेमो । तो कुमरेणं

कुट्टिनी-
माया
पादुकादि-
प्राप्तिः

॥१७४॥

भणियं को पुण एयाणवि निमित्तं? ॥ १०२ ॥ जुज्झेइ असाराणं तो भणियं तक्करेहिं मुद्धो सि। अज्जवि तं न वियाणसि एयाणं जमिह माहप्पं ॥ १०४ ॥ तो कुमरेणं भणियं कहेह तं चेव ताव अम्हाणं । अह भणियं चोरेहिं जइ एवं तो निसामेह ॥ १०५ ॥ एक्केणं सिद्धेणं एत्थ मसाणम्मि छएहिं मासेहिं । आराहिऊण विज्जा तोसविया तीएँ दिन्नाइं ॥ १०६ ॥ एयाइं वत्थूणि य अम्हेऽविय हेरिऊण छम्मासं । वावाइऊण सिद्धं तिन्निवि गहिऊण एयाइं ॥ १०७ ॥ इह देवउले पत्ता एण्हिं एयाण विभयण-निमित्तं । तेसिंपि य पुण मज्झे झाडिज्जंतीएँ कंथाए ॥ १०८ ॥ रयणाणं पंच सया पडंति पयदियहमेव लउडेणं । भामिज्जंतेणुवरिं लग्गइ न हु पहरणं किंपि ॥ १०९ ॥ पाएसु पहिरियाहिं पाऊहिं समीहियम्मि देसम्मि । गम्मइ उप्पइऊणं तेणऽम्हे जुज्झिमो एवं ॥ ११० ॥ तो कुमरेणं भणियं जइ एवं तो किमत्थ जुज्झेणं ? । निद्धारेमि अहं च्चिय तुम्ह विवायं खणद्धेण ॥ १११ ॥ इय भणिऊणं एसो लउडो कंथा य गिण्हिउं तत्थ । पट्टोलेऊण खणं खिविउं चरणेसु पाऊओ ॥११२॥ उप्पइओ झत्ति तओ पडिओ नयरस्स वीयपक्खम्मि । चोरा य विलक्खमुहा नियनियठाणेसु संपत्ता ॥ ११३ ॥ पंच सए रयणाइं गिण्हइ कुमरोऽवि झाडिउं कंथं । वेसंतरं च काउं तओ पयट्टो नयरमज्झे ॥ ११४ ॥ तो रमइ तत्थ जूयं कुणइ विलासे पुणोऽवि सविसेसे । दिट्ठो य कुट्टिणीए तओ गया विम्हिया गेहं ॥ ११५ ॥ सेयवसणाणि मगहाए नियंसिउं वेणियं च रइऊण । नेउं च तत्थ देसे तो पभणइ सा नियंगरुहं ॥ ११६ ॥ वच्छ ! मए पावाए गिहाओ निस्सारिओ सि तं तइया । मगहा पुण तुह विरहे रोवंती संठिया एत्रं॥११७॥ इच्चाइ कवडभणिए चिंतइ कुमरो पुणोऽवि मज्झुवरिं । रंडाए मंडियं होउ किंतु अहमवि भ.लिस्सामि ॥ ११८ ॥ ता पणमिऊण भणिया जुत्तमिणं अंब ! तुम्ह धूयाए। ता किं करेमि भणिए? नीओ तीए घरं एसो ॥११९॥ कयवयदिणपज्जंते पुणरवि पुच्छाविया एँ

धूयाए। भणियं लुद्धा सि तुमं पावे ! ता पुच्छ सयमेव ॥ १२० ॥ तो कुट्टिणीए पुट्ठो पुत्तय ! कह तुज्झ दविणमेयंति ? । भणियं कुमरेणंबे ! गयणेऽहं पाउयारूढो ॥ १२१ ॥ उप्पइऊणं हरिउं दविणं देसंतराओ आणेमि । भणइ इमा जइ एवं तो मज्झ मणोरहा सिद्धा ॥ १२२ ॥ तुह विरहे जेण मए इच्छियमोवाइयं जलहिमज्झे । कामपडिमाए तं पुण सिज्झइ तुह पाउयपभावा ॥ १२३ ॥ घल्लेमि जलहिमज्झे एयं इय चिंतिउं कुमारेण । नीया कामाययणे तुट्ठेण खणंतरे एसा ॥ १२४ ॥ बाहिंमि पाउयाओ मुत्तुं अब्भितरंमि जाव गओ । तो घित्तूणं ताओ इयरी पत्ता सयं गेहं ॥ १२५ ॥ अण्णह परिचिंतिज्जइ कज्जं परिणमइ अण्णहा चेव । इय चिंततो कुमरो जाव भमइ तंमि देसम्मि ॥ १२६ ॥ ता ओयरिउं गयणाओ तत्थ तं खयरो भणइ एक्को । ठाविस्सामि समीहियदेसं ता कुणसु मा खेयं ॥ १२७ ॥ किंतु मह पत्थणाए पन्नरस दिणाणि कामपडिममिणं । चिट्ठसु तं पूयंतो संबलयं देमि तुह विउलं ॥ १२८ ॥ किंतु इह दारदेसे जे ते चिट्ठंति पायवा दोन्नि । आसन्नपएसेणवि तेसिं तुमए न गंतव्वं ॥ १२९ ॥ पडिवन्नं तं सव्वं कुमरेणं खयरोऽवि दाऊण । मोयगमाईणि तओ उप्पइओ गयणमग्गंमि ॥ १४० ॥ अन्नदियहम्मि कुमरो गंतुं कोऊहलेण रुक्खाओ । जावग्घायइ कुसुमं ता जाओ रासहो गरुओ ॥ १४१ ॥ पनरसदिणपज्जंते दिट्ठो तत्थागएण खयरेण । सुंघाविओ तओ सो कुसुमं बीयस्स रुक्खस्स ॥ १४२ ॥ जाओ पुणो मणुस्सो खयरेणं निट्ठुरं उवालद्धो । पडिवज्जइ नियदोसं खामेऊणं च पुच्छेइ ॥ १४३ ॥ किं एयं अच्छरियं ? भणियं खयरेण भो इमे रुक्खा । खरमाणुसीकुविज्जाहिं वासिया कारणेण मए ॥ १४४ ॥ तो कुमरेणं भणियं किमहं इण्हिं करेमि ? तो खयरो । पंच दिणाणि इहेव य चिट्ठसु इति भणिउमुप्पइओ ॥ १४५ ॥ तत्थ य चिट्ठंतेणं दुण्हवि रुक्खाण रायतणएण । घित्तुं कुसुमाइं पिहो बद्धाइं

वत्थगंठीसु ॥ १४६ ॥ अह पंचमंमि दिवसे नीओ खयरेण कंचणपुरंमि । पुणरवि कुणइ विलासे तहेव दिट्ठो य अक्काए ॥ १४७ ॥ अइविम्हिया तओ सा कवडेणं जाणुकोप्परासु । पट्टयबंधं काउं धूयाएँ निवारयंतीए ॥ १४८ ॥ तस्स समीवंमि गया सोऽवि वियड्ढत्तणेण हिययंमि । बहुअमरिसजुत्तोऽवि हु कयसंवरणो तहिं भणइ ॥ १४९ ॥ अंब ! किमेयंति ? तओ रोयंती भणइ वत्थ ! किह मुणसि । तुहमेयं सव्वं चिय तुज्झ निमित्तं मए पत्तं ॥ १५० ॥ जम्हा कामाययणे तुह पविसंतस्स खेयरो एक्को । हरिऊण पाउयाओ उच्चलिओ विड्डिया अहं तस्स ॥ १५१ ॥ तो तेणुल्लालेउं खित्ता पडिया कहिंपि इह नयरे । तो मज्झ जाणुमाई भग्गा अह भणइ निवतणओ ॥ १५२ ॥ वच्चंतु पाउयाओ अंब ! न दूमंति ताउ मह किंपि । जं जीवंतीएँ समं संजाओ मेलओ तुमए ॥ १५३ ॥ इय भणिए वाहाए घित्तुं नीओ घरंमि सो तीए । लुद्धमणाए पुट्ठो य अन्नया वच्छ ! मह कहसु ॥ १५४ ॥ कह तुहमिह संपत्तो कह पुणरवि कुणसि एरिसविलासे । आराहिओ मए सो कामो जाओ य पच्चक्खो ॥ १५५ ॥ तेणाणीओ अहमित्थ तह य दिन्नं बहुं दविणजायं । इति कुमरेणं भणिए सा पुच्छइ वच्छ ! अन्नंपि ॥१५६॥ कामेण किंपि दिन्नं तुज्झ अउव्वं भणइ तो कुमरो । दिन्नं तो सा पभणइ समूसया किं तयं ? वच्छ ! ॥ १५७ ॥ सो भणइ अंब ! अग्घाइएण जेणोसहेण वुड्ढंपि । सहसत्ति होइ तरुणं तं दिन्नं तेण तो तुट्ठा ॥ १५८ ॥ सा भणइ देहि सिग्घं तं मज्झ करेमि एवमेयंति । तुज्झ निमित्तं चिय जेण आणियं तं मए इत्थं ॥ १५९ ॥ इति भणिऊणं कुमरो थविउं हट्टाउ लउडयं हत्थे । घित्तुं तं सुंघावइ तो जाया रासही एसा ॥ १६० ॥ तो तीएँ अईव दढं दाऊण मुहंमि दट्टियं चडिओ । कुट्टंतो लउडेणं नीहरिओ नयरमज्झेण ॥ १६१ ॥ सुंदरमेएण कयं अइलोभफलेण जोइया जमिमा । इति भणिउं परितुट्ठा मगहा ठाणाओ नवि चलिया

धूयाए। भणियं लुद्धा सि तुमं पावे! ता पुच्छ सयमेव ॥ १२० ॥ तो कुट्टिणीए पुट्ठो पुत्तय! कह तुज्झ दविणमेयंति?। भणियं कुमरेणंबे! गयणेऽहं पाउयारूढो ॥ १२१ ॥ उप्पइऊणं हरिउं दविणं देसंतराओ आणेमि। भणइ इमा जइ एवं तो मज्झ मणोरहा सिद्धा ॥ १२२ ॥ तुह विरहे जेण मए इच्छियमोवाइयं जलहिमज्झे। कामपडिमाए तं पुण सिज्झइ तुह पाउयपभावा ॥ १२३ ॥ घल्लेमि जलहिमज्झे एयं इय चिंतिउं कुमारेण। नीया कामाययणे तुट्ठेण खणंतरे एसा ॥ १३४ ॥ बाहिंमि पाउयाओ मुत्तुं अब्भितरंमि जाव गओ। तो घित्तूणं ताओ इयरी पत्ता सयं गेहं ॥ १३५ ॥ अण्णह परिचिंतिज्जइ कज्जं परिणमइ अण्णहा चेव। इय चिंततो कुमरो जाव भमइ तंमि देसम्मि ॥ १३६ ॥ ता ओयरिउं गयणाओ तत्थ तं खेयरो भणइ एक्को। ठाविस्सामि समीहियदेसं ता कुणसु मा खेयं ॥ १३७ ॥ किंतु मह पत्थणाए पन्नरस दिणाणि कामपडिममिणं। चिट्ठसु तं पूयंतो संबलयं देमि तुह विउलं ॥ १३८ ॥ किंतु इह दारदेसे जे ते चिट्ठंति पायवा दोन्नि। आसन्नपएसेणवि तेसिं तुमए न गंतव्वं ॥ १३९ ॥ पडिवन्नं तं सव्वं कुमरेणं खेयरोऽवि दाऊण। मोयगमाईणि तओ उप्पइओ गयणमग्गंमि ॥ १४० ॥ अन्नदियहम्मि कुमरो गंतुं कोऊहलेण रुक्खाओ। जावग्घायइ कुसुमं ता जाओ रासहो गरुओ ॥ १४१ ॥ पनरसदिणपज्जंते दिट्ठो तत्थागएण खयरेण। सुंघाविओ तओ सो कुसुमं वीयस्स रुक्खस्स ॥ १४२ ॥ जाओ पुणो मणुस्सो खयरेणं निट्ठुरं उवालद्धो। पडिवज्जइ नियदोसं खामेऊणं च पुच्छेइ ॥ १४३ ॥ किं एयं अच्छरियं? भणियं खयरेण भो इमे रुक्खा। खरमाणुसीकुविज्जाहिं वासिया कारणेण मए ॥ १४४ ॥ तो कुमरेणं भणियं किमहं इण्हिं करेमि? तो खयरो। पंच दिणाणि इहेव य चिट्ठसु इति भणिउमुप्पइओ ॥ १४५ ॥ तत्थ य चिट्ठंतेणं दुण्हवि रुक्खाण रायतणएण। घित्तुं कुसुमाइं पिहो बद्धाइं

हिसि फलमित्तो ॥ १७९ ॥ वरसेणेणवि पुव्विं पंचहिं कोडीहिं जं वराडाणं । रइया जिणिंदपूया तो पंचसयाइया लद्धी ॥१८०॥ भोगा य इमे पत्ता रूवाइपभूयगुणगणग्घविया । कल्लाणकोडिकलियं अज्जवि पाविहिह गरुयफलं ॥ १८१ ॥ किं पुण तयंति पुट्ठे कहइ मुणी देवलोयनरलोए । एत्तो विउले भोए पंच भवे जाव भोत्तूणं ॥ १८२ ॥ पुव्वविदेहे छट्ठे भवंमि भोत्तूण विउलरज्जाइं । चरिऊण य विउलतवं पाविस्सह सिद्धिसोक्खाइं ॥ १८३ ॥ इय दाणफलं सोउं तप्पडिवत्तिं करेइ बहुयजणो । राया जुवराओऽविय सुणिउं सविसेसजिणधम्मं ॥ १८४ ॥ सावयधम्मं विहिणा पवज्जिउं वंदिउं च ते मुणिणो । तत्तो गिहंमि पत्ता भावियजिणवयणपरमत्था ॥ १८५ ॥ पइगामं पइनगरं कारेंति महंत दाणसालाओ । दिज्जंति जासु निच्चं दीणाणाहाइदाणाइं ॥१८६॥जिणचेइयाण कारेंति तह य सव्वत्थ तेसु पूयाओ । रहजत्ताइ विभूईहिं संजुयाओ पयट्टंति॥१८७॥पूयंति साहुवग्गं पोसहमाईणि पव्वदियहेसु । कुव्वंति पयट्टंति य जिणधम्मे सेसलोयंपि ॥१८८॥इय गिहिधम्मं परिपालिऊण विहिणा विसेसओ दाउं । दाणं बहुप्पयारं पज्जंत सुकयसामन्ना ॥ १८९ ॥ पंचमकप्पे उववज्जिऊण पुव्वुत्तकमपरंपरओ । पुव्वविदेहे सिद्धा दोऽवि जणा खवियकम्मंसा ॥ १९० ॥ इत्यमरसेनवरसेनकुमारचरित्रं समाप्तम् ॥

इदानीं येभ्यो दीयमानं विशेषतो बहुफलं दानं भवति तान् विशेषतोऽपि दर्शयन्नाह—

पहसंतगिलाणेसुं आगमगाहीसु तहय कयलोए । उत्तरपारणगंमि य दिन्नं सुबहुप्फलं होइ ॥ ५३ ॥

एतेभ्यः पथिश्रान्तादिभ्यः साध्वादिभ्य उद्गमादिदोपविशुद्धं विधिना दत्तमशनादिकं सुष्ठु बहुफलं भवति, मार्गश्रान्तो हि पर्यटनायक्षमो भवति, अतस्तस्य दानेऽनुकम्पादयः, मासकल्पादिविहारे स्थिरीकरणादयश्च गुणाः सम्भवन्ति, ग्लानस्य

॥ १६२ ॥ सेसेण पाउलेणं पुरओ पुक्कारियं तलारस्स । पुरपरिसरंमि दिट्ठो वाहंतो कुट्टिणिं तेण ॥ १६३ ॥ तो हक्किओ कुमारो रे रे असमंजसाइं अम्ह पुरे । लब्भंति नेय काउं तो कुविओ जंपए सोऽवि ॥ १६४ ॥ रज्जस्स एत्थ बलियं गंतूण कहेह तस्स इति भणिए । बावल्लसिल्लभल्लीहिं रुट्ठो पहरइ तलारो सो ॥ १६५ ॥ तस्स लउडयभामणरयस्स न य किंपि पहरणं कमइ । तो कोउएण राया पुरपरियणसंजुओ पत्तो ॥ १६६ ॥ उवलक्खिऊण तत्तो उत्तरिउं गयवराओ गंतूणं । आलिंगिओ सहरिसं रन्ना कुमरो इमं भणइ ॥ १६७ ॥ मुंचसु ताव सहोयर ! नियहत्थाणं करेमि जाव सुहं । तो हसिउं भणइ निवो वच्छ ! किमेयंति ? मह कहसु ॥ १६८ ॥ तो कुमेरणं कहिओ सव्वोऽविहु पुव्ववइयरो तस्स । बंधाविया य खाणुंमि सावि कुविएण पुरमज्झे ॥ १६९ ॥ गयखंधसमारूढो सयं पविट्ठो पुरंमि सह रन्ना । दट्ठूण कुट्टिणिंपिय तहाट्ठियं पढइ पुरलोओ ॥ १७० ॥ अतिलोभो न कर्त्तव्यो, लोभं नैव परित्यजेत् । अतिलोभाभूता हि, कुट्टिनी भवति गर्दभी ॥ १७१ ॥ अह निवानिब्बंधेणं अग्घावेऊण इयरकुसुमाइं । काऊण माणुसीं सा मोक्का घित्तूण पाऊओ ॥ १७२ ॥ तो जुवराया जाओ वरसेणो भुंजए विउलभोए । आणाविऊण पियरे तुज्झ पसाएण रज्जमिणं ॥ १७३ ॥ इच्चाइ पभणिऊणं सवक्किमाया थिरीकया तेहिं । अह अन्नया गवक्खे उवविट्ठा दोऽवि पिच्छंति ॥१७४॥ जुगमित्तदिन्नचक्खुं सव्वंगालिंगियं तवसिरीए । रायपहे मुणिजुयलं भिक्खायरियाएँ हिंडंतं ॥१७५॥ एरिसया अम्हेहिं कहिंपि नियमेण दिट्ठपुव्वत्ति । चिंतंताणमाई जाईसरणं समुप्पन्नं ॥ १७६ ॥ तो भत्तिभरपरव्वसहियया ते दोऽवि तेसि साहूणं । ठाणगयाणं पत्ता वंदणहेउं समिद्धीए ॥ १७७ ॥ तत्थ य एगो साहू अईव सुद्धेण ओहिनाणेणं । अविसेसं पुव्वभवं कहेइ पुट्ठो महीवइणा ॥ १७८ ॥ अन्नं च भणइ नरवर ! तस्सेव य साहुदाणविडविस्स । कुसुमंव तए रज्जं पत्तं पावि-

तदा तदप्यतिदुर्लभं मनुजत्वमवाप्तं विफलमेव गतमिति गाथार्थः ॥ तथा—

उन्नयविहवोऽवि कुलुग्गओऽवि समलंकिओवि रूवीऽवि। पुरुसो न सोहइ च्चिय दाणेण विणा गइंदोव्व ॥ ५८ ॥

उन्नतविभवादिगुणयुक्तोऽपि दानेन-द्रविणादिवितरणेन विना पुरुषो न शोभत एव, यथा दानेन-मदेन विना गजेन्द्रो न शोभत इति, एकोऽप्ययं दानशब्द आवृत्त्या उभयत्रापि योज्यत इति गाथार्थः॥ दानस्यादायकानां दोषदर्शनपरं दृष्टान्तं दिदर्शयिषुराह-

लद्धोऽवि गरुयविहवो सुपत्तखित्तेसु जेहिं न निहित्तो। ते महुराउरिवणिउव्व भायणं हुंति सोअस्स ॥ ५९ ॥

अक्षरार्थः प्रकट एव, भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम्—

महुरानामेण पुरी नज्जइ भरहंमि जीएँ वीसत्थं। गुरुसेलमेहलाए व सव्वओ वियरियं हरिणा ॥ १ ॥ धणसारो नाम तहिं निवसइ सिट्ठी महीए खित्ताओ। चिट्ठंति जस्स निच्चं बावीसं दविणकोडीओ ॥ २ ॥ बावीसं पुण पयडा तीसेऽवि य ववहरंति नयरीए। देसंतरेसु अ गया बावीसं दविणकोडीओ ॥ ३ ॥ एवं छावट्ठीणं धणकोडीणं स सामिओ जइवि। तहवि न तस्सुवजुज्जइ तिलतुसमित्तंपि धम्मंमि ॥ ४ ॥ घरदारम्मिवि दिट्ठे भिक्खपरे सो जलेइ जलणोव्व। पत्थिज्जंतस्स पुणो एइ जरो सत्तहिं मुहेहिं ॥ ५ ॥ अन्नंपि विच्चमाणं धम्मम्मि धणं पलोयमाणस्स। तस्स हिययंमि दाहो वट्टइ देहम्मि कलमलओ ॥६॥ दिट्ठेऽवि मग्गणजणे चिंतइ किं संपयं पलाएमि?। नत्थि महंति व जंपेमि अहवा मारेमि एयंपि ॥ ७ ॥ अइसंकडंमि केणावि पाडिओ मुच्छिउव्व सो सहसा। बंधेवि दंतसगडं चिट्ठइ कट्ठंव निच्चिट्ठो ॥ ८ ॥ किं बहुणा गेहाओ विणिग्गए तम्मि मोल्लमाईयं। दिज्जइ कम्मयराणवि भुंजंति य गिहमणुस्साणि ॥ ९ ॥ नयरीएवि हु सव्वत्थ कहवि तह पसरिओ किविणसद्दो। पायं न लेइ

त्वार्त्तध्याननिराकरणादयः, आगमग्राहिणां तु विशदभोजनाद्यभावे क्षयव्याध्यादयो दोषाः प्रादुर्भवेयुः अतस्तद्दाने तद्भवसिद्ध्यादयो गुणाः, कृतलोचदाने तु स्थिरीकरणादयः, उत्तरपारणदाने तूपष्टम्भादय इति गाथार्थः ॥ अथ दातृणामुत्साहनपरमेव सूत्रमाह—

थज्झेण अणिच्चेण य धणेण जइ होइ पत्तनिहिएणं । निच्चंतरंगरूवो धम्मो ता किं न पज्जत्तं ? ॥ ५४ ॥

धनं तावद् बाह्यमनित्यं च, ततो यदि तेन पात्रनिक्षिप्तेन सता नित्यो मोक्षपर्यन्तावस्थायित्वाद् अन्तरङ्गः तस्कराद्यगम्यत्वाद् धर्म्मः सर्वज्ञैर्दृष्टस्तर्हि किं न परिपूर्णं ?, अपि सर्वमपीति गाथार्थः ॥ उक्ता दानदायकानां गुणाः, इदानीं तददायकानां दोषानाह—

दारिद्दं दोहग्गं दासत्तं दीणया सरोगत्तं । परपरिभवसहणं चिय अदिन्नदाणाणऽवत्थाओ ॥ ५५ ॥

प्रकटार्थम् ॥ किंच—

ववसायफलं विहवो विहवस्स फलं सुपत्तविणिओगो । तदभावे ववसाओ विहवोऽविय दुग्गइनिमित्तं ॥५६॥

एषाऽप्युत्तानार्था, नवरं तदभावे-विभवस्य सुपात्रविनियोगाभावे ॥ अपरंच—

पायं अदिन्नपुव्वं दाणं सुरतिरियनारयभवेसु । मणुयत्तेऽवि न दिज्जा जइ तं तो तंपि नणु विहलं ॥ ५७ ॥

प्रायोऽदत्तपूर्वं दानं, केष्वित्याह-सुरतिर्यङ्नारकभवेषु, सुराणां सम्बन्धि तावत् साधूनामाहृतादिदोषसम्भवान्न कल्पत एव, तिरश्चां तु तथाविधबुद्ध्यादिसामग्र्येव न सम्भवति, नारकाणां तु साध्वादिदर्शनमेव नास्ति, अतस्तद्भवेषु कुतो दानसम्भवः ?, प्रायोग्रहणं तु तिरश्चां वैतरणीवानरादीनामिव देवानां तत्रैव वक्ष्यमाणयुक्त्यादिभ्यः क्वचित् कदाचित् कियतोऽपि दानस्य सम्भवात्, तस्मात् पारिशेष्यात् परिपूर्णदानसामग्री मनुजत्व एव, यदि च तत्रापि कार्पण्यादिभावमवलम्ब्य कश्चित् तद्दानं न दद्यात्

तदा तदप्यतिदुर्लभं मनुजत्वमवाप्तं विफलमेव गतमिति गाथार्थः ॥ तथा—

उन्नयविहवोऽवि कुलुग्गओऽवि समलंकिओवि रूवीऽवि । पुरुसो न सोहइ च्चिय दाणेण विणा गइंदोव्व ॥ ५८ ॥

उन्नतविभवादिगुणयुक्तोऽपि दानेन-द्रविणादिवितरणेन विना पुरुषो न शोभत एव, यथा दानेन-मदेन विना गजेन्द्रो न शोभत इति, एकोऽप्ययं दानशब्द आवृत्त्या उभयत्रापि योज्यत इति गाथार्थः॥ दानस्यादायकानां दोषदर्शनपरं दृष्टान्तं दिदर्शयिषुराह-

लद्धोऽवि गरुयविहवो सुपत्तखित्तेसु जेहिं न निहित्तो । ते महुराउरिवणिउव्व भायणं हुंति सोअस्स ॥ ५९ ॥

अक्षरार्थः प्रकट एव, भावार्थस्तु कथानकादवसेयः, तच्चेदम् —

महुरानामेण पुरी नज्जइ भरहंमि जीएँ वीसत्थं । गुरुसेलमेहलाए व सव्वओ वियरियं हरिणा ॥ १ ॥ धणसारो नाम तहिं निवसइ सिट्ठी महीए खित्ताओ । चिट्ठंति जस्स निच्चं बावीसं दविणकोडीओ ॥ २ ॥ बावीसं पुण पयडा तीसेऽवि य ववहरंति नयरीए । देसंतरेसु अ गया बावीसं दविणकोडीओ ॥ ३ ॥ एवं छावट्ठीणं धणकोडीणं स सामिओ जइवि । तहवि न तस्सुवजुज्जइ तिलतुसमित्तंपि धम्मंमि ॥ ४ ॥ घरदारम्मिवि दिट्ठे भिक्खपरे सो जलेइ जलणो व्व । पत्थिज्जंतस्स पुणो एइ जरो सत्तहिं मुहेहिं ॥ ५ ॥ अन्नंपि विच्चमाणं धम्मम्मि धणं पलोयमाणस्स । तस्स हिययंमि दाहो वट्टइ देहम्मि कलमलओ ॥६॥ दिट्ठेऽवि मग्गणजणे चिंतइ किं संपयं पलाएमि? । नत्थि महंति व जंपेमि अहवा मारेमि एयंपि ॥ ७ ॥ अइसंकडंमि केणावि पाडिओ मुच्छिउव्व सो सहसा । बंधेवि दंतसगडं चिट्ठइ कट्ठंव निच्चिट्ठो ॥ ८ ॥ किं बहुणा गेहाओ विणिग्गए तम्मि मोल्लमाईयं । दिज्जइ कम्मयराणवि भुंजंति य गिहमणुस्साणि ॥ ९ ॥ नयरीएवि हु सव्वत्थ कहवि तह पसरिओ किविणसद्दो । पायं न लेइ

नामंपि तस्स जह भुक्खिओ लोओ ॥ १० ॥ इय परिवज्जियसेसे पुरिसत्थे केवलम्मि अत्थम्मि । उवउत्तस्स दिणाइं गयाइं बहु-याइं तस्स तहिं ॥ ११ ॥ अह अन्नया सहत्थेण निक्खयं उक्खणेइ जाव निहिं । ताव सहसत्ति पिच्छइ इंगाले केवले तत्थ ॥१२॥ तो भीओ संभालइ जा अन्नन्नं निहिं तहिं कहवि । [ताव] इंगालसप्पविच्छुयमकोडाइणि सो नियइ ॥१३॥ जाव धसक्कियहियओ चिट्ठइ सो ताव तत्थ सहसत्ति । कहियं केणइ जलहिंमि तुज्झ बुड्डाइं वहणाइं ॥ १४ ॥ अन्नेण पुणो भणियं थलमग्गगयाइं तुज्झ भंडाइं । गहियाइं चोरेहिं गसियाणि य वाणिउत्तेहिं ॥१५॥ इय जलथलदविणंमिवि तस्स चडियं न किंपि हत्थंमि । सन्निहियंपि य दव्वं तुट्टं खद्धं च लोएण ॥ १६ ॥ ता झायइ सो कलुणं सव्वदिसाओऽवि नियइ सुन्नाओ । मूढो किच्चाकिच्चेसु भमइ एसो य नयरीए ॥१७॥ अह अन्नदिणे चिंतइ जा अज्जवि हंमि नेय उप्पाणो । गेहंमि य जा अज्जवि पाविज्जइ किंपि भंडोल्लं ॥१८॥ ता वच्चामि समुद्दे जइ तत्थ विढप्पए तओ लट्ठं । अह न विढप्पइ तहविहु होही देसंतरे गमणं ॥ १९ ॥ जम्हा पुरओऽवि मए इत्थ विढत्तो महाकिविणसद्दो । इण्हिं पुण गयविहवो हासं चिय केवलं होहं ॥२०॥ इच्चाइ भाविऊणं भंडं गहिउं दसण्ह लक्खाणं । चडिऊण जाणवत्ते तओ पविट्ठो जलहिमज्झे ॥ २१ ॥ अइदूरगए सहसा वियंभियं अमियवायलहरीहिं । रुद्धं मेहेहिं नहं चमकियं भीमविज्जूहिं ॥२२॥ अण्णोऽन्नममरिसेण व मेहो जलही य दोऽवि गज्जंति । वहणट्ठियजणचित्तं डोल्लइ वहणेण सह धणियं ॥२३॥ तो रक्ख रक्ख रक्खत्ति जंपिरे सिट्ठिपमुहलोगम्मि । निज्जामए य विहुरे खंडोखंडिं गयं वहणं ॥ २४ ॥ एक्कंमि फलहयम्मी लग्गो लहरीहिं जलहिणा तत्तो । पक्खित्तो सो सिट्ठी तीरे एकाएँ अडवीए ॥ २५ ॥ तो दुन्नो सो चिंतइ पिच्छ अहो जा मए अहम्मेण । विहवो पयत्तलक्खेहिं रक्खिओ सो कहिं इण्हिं ? ॥ २६ ॥ दिन्नो न सुपत्तेसुं भुत्तो न सयं न चेव उवयरिओ । पर-

कज्जे जं विहवो सज्जइ तं चेव मह इण्हि ॥ २७ ॥ दाणं भोगो नासो तिन्नि गईओ धणस्स वुच्चंति । आइल्लदुगविरहिओ नासो च्चिय दस्स मह जाओ ॥ २८ ॥ न य एत्तिएण तुट्ठो दिव्वो विहिओ कुडुंबविरहोऽवि । इच्चाइ महासोए पडिओ तो पिच्छए तत्थ ॥ २९ ॥ देवेहिं महिज्जंतं सहयारतलम्मि मुणिवरं एक्कं । तव्वेलं च्चिय संपत्तविमलवरकेवलन्नाणं ॥ ३० ॥ तो सुरनिम्मियवरकणयकमलपरिसंठियम्मि तम्मि इमो । सिट्ठी तत्थुवविट्ठो तुट्ठो नमिऊण भत्तीए ॥ ३१ ॥ सोऊण तत्थ धम्मं लद्धावसरेण केवली पुट्ठो । किं भयवं ! किविणोऽहं जाओ ? नट्ठो य कह विहवो ? ॥ ३२ ॥ तो भणियं केवलिणा धायइसंडस्स भरहवासम्मि । आसि महड्डियगिहवइसम्भूया भायरो दोन्नि ॥ ३३ ॥ तत्तो पियरंमि मए जिट्ठो गेहस्स सामिओ जाओ । सो उ उदारो सरलो गंभीरो खुड्डुओ इयरो ॥ ३४ ॥ तो देइ जाव जिट्ठो दाणं दीणाइयाण अणवरयं । तो अइसयप्पओसं लहुओ परिवहइ चित्तम्मि ॥ ३५ ॥ वारेइ य अणवरयं दिंतो विरमइ तहावि न हु जिट्ठो । तो तह चेव पउट्ठो ठिओ विभिन्नो लहू भाया ॥ ३६ ॥ तो दिंतस्सवि रिद्धी वड्ढइ जिट्ठस्स निययपुन्नेहिं । इयरो उ अदिंतोऽविहु पइदियहं मुच्चए ताए ॥ ३७ ॥ तो मच्छरेण गहिओ रन्नो काऊण अलियपेसुन्नं । उद्दालावइ सव्वं विहवं जिट्ठस्स लहुभाया ॥ ३८ ॥ तो सो वेरग्गेणं तेणं च्चिय गिण्हिऊण पव्वज्जं । साहूण पायमूले सोहम्मे सुरवरो जाओ ॥ ३९ ॥ लहुभायाऽविहु लोएहिं निंदिज्जंतो बहुप्पयारेहिं । अन्नाणतवं काउं मरिउं असुरेसु उप्पन्नो ॥ ४० ॥ उव्वट्टिऊण एसो असुरेहिंतो इहं तुमं जाओ । जिट्ठो सोहम्माओ उप्पन्नो तामलित्तीए ॥ ४१ ॥ इब्भवणियस्स पुत्तो इण्हि पडिवन्नजिणमयचरित्तो । पावियकेवलनाणो विहरइ सो उण अहं चेव ॥ ४ ॥ तम्हा दाणपओसं कुणमाणेणं समज्जियं तइया । जं अंतरायकम्मं तस्स विवागेण किविणत्तं ॥ ४३ ॥ जं पुण जिट्ठस्स तए रिद्धी

गिण्हाऽविया पिसुणयाए । तस्स विवागेणिण्हिं एक्कपए तुह धणं नट्ठं ॥ ४४ ॥ तं सोउं संविग्गो सगग्गयं भणइ केवलिं भयवं ! । जइ एवं तो अज्जप्पभिई मज्झं इमो नियमो ॥ ४५ ॥ धरिउं चउत्थभायं जं विढविस्सामि तस्स सेसमहं । दाहामि धम्मकज्जे जावज्जीवाए सव्वंपि ॥४६॥ अन्नं च अणाभोगाइ वज्जिउं कहवि जाणमाणेण । जावज्जीवंपि मए परस्स दोसो न घित्तव्वो ॥४७॥ सम्मत्तमूलसावयधम्मो अन्नोऽवि तेण पडिवन्नो । जम्मंतरावराहं च केवली खामिओ धणियं ॥ ४८ ॥ अन्नत्थ विहरिए तो इमम्मि सिट्ठीऽवि तस्स ठाणस्स । हिंडंतो संपत्तो नयरीए तामलित्तीए ॥ ४९ ॥ कुणइ तहिं वाणिज्जं जं विढवइ तस्स देइ धम्मेण । सविसेसं अंसतियं सुसावयत्ते य उज्जुत्तो ॥ ५० ॥ सुन्नगिहाइसु पडिमं करेइ अट्ठमिदिणाइपव्वेसु । जिणपूयाईसु रओ गमइ तहिं कइवयदिणाणि ॥ ५१ ॥ अह अन्नया महंतं किंपि गिहं वंतरस्स दोसेणं । उव्वसियं सो सिट्ठी ठाइ तहिं कहवि पडिमाए ॥५२॥ तो कुविओ सो देवो तं डसइ भुयंगमस्स रूवेणं । बीहावेइ अभिक्खं बहूहिं भयजणयरूवेहिं ॥ ५३ ॥ उप्पाएइ सरीरे तिव्वाओ वेयणाओ बहुयाओ । एवमुवसग्गिओ ताव तेण जावुग्गओ सूरो ॥ ५४ ॥ अज्जवि अभिन्नछायं उवसमसिरिसोहियं मुहं तस्स । सुरसेलसमं च मणं दिट्ठुं तो जंपए अमरो ॥ ५५ ॥ धन्नोऽसि तं महायस ! धन्ना जणणीवि तुह सउन्नस्स । जस्स गिहिणोऽवि एवं अंतो बाहिं च न वियारो ॥ ५६ ॥ तो तुट्ठो तुज्झ अहं मग्गेहि वरं पुणो पुणो एवं । देवस्स भणंतस्सवि जाव न सो देइ पडिवयणं ॥ ५७ ॥ तो भणियं अमरेणं जइवि निरीहो सि तं महाभाग ! । तहविहु मह वयणेणं वच्चिज्जसु महुरनयरीए ॥ ५८ ॥ तत्थ य जत्तियमेत्तं दव्वं तुह आसि पुव्वकालम्मि । तत्तियमित्तं होही पुणोऽवि नियसुचरियवसेण ॥ ५९ ॥ इय भणिऊणं तह खामिउं च जाओ अदंसणो अमरो । पारेऊणं पडिमं सिट्ठीऽवि इमं विचिंतेइ ॥६०॥ किं तेण मह धणेणं? अहवा एयंपि होउ जेणाहं ।

किविणकलंकं मज्जेमि अत्तणो लद्धनियविहवो ॥ ६१ ॥ एमाइ चिंतिऊणं पत्तो महुराउरीए नियगेहे । संभालेइ निहाणे पिच्छइ सयले सरूवत्थे ॥६२॥ देसंतरेसु य गयं दव्वं सव्वंपि पिच्छए अन्नं। जंपि जणेणं खद्धं आकिलेसेणं लहइ तंपि इमो ॥६३॥ किं बहुणा? मिलियाओ छाउट्ठाओऽवि दविणकोडीओ । अइसुहभावकयाइं सज्जंपि फलंति पुन्नाइं ॥ ६४ ॥ तो तेण तत्थ तुंगं जिणभवणं कारियं परमरम्मं। जिण्णुद्धारे य तहा दिन्नाइं विचित्तदाणाइं॥६५॥ ता जाव किंपि सेसं दविणं धरिऊण विच्चियं अन्नं। धम्मं किंत्ति च समज्जिऊण ठविउं सुयं गेहे ॥ ६६ ॥ अंते भत्तं पच्चक्खिऊण मासं तओ अ सोहम्मे । अरुणाभंमि विमाणे चउपलियाऊ सुरो जाओ ॥ ६७ ॥ तत्तो य चुओ संतो महाविदेहम्मि सुकुलसंपत्तिं । लद्धुं काउं च तवं पाविस्सइ मोक्खसोक्खाइं ॥ ६८ ॥ इदं च कथानकं जलधितीरे शोकावस्थमेव यावत् प्रकृतोपयोगि, शेषं तु प्रसङ्गतः कथितमिति ॥ धनसारश्रेष्ठ्याख्यानकं समाप्तम् ॥

इति सकलमुनीन्द्रैः स्थापितं युक्तिलक्षैर्विधिवदमलचित्तैर्दानमेव प्रदेयम् ।
पवनचरपताकाविभ्रमाणां श्रियां हि, क्वचिदपि फलमन्यन्नेक्ष्यते वीक्ष्यमाणम् ॥ १ ॥
असदपि समवित्त्वं नीतिमत्त्वं गुणित्वं, जनयति सुभगत्वं यत् कुलीनादिमत्त्वम् ।
नयति वशमशेषा देवता अप्यखेदात् , तदिह वदत लोकाः ! केन दानं समानम् ? ॥ २ ॥

इति श्रीहेमसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे तृतीयमुपष्टम्भदानद्वारं समाप्तं । तत्समाप्तौ च समर्थितस्त्रिविधोऽपि दानधर्मः ॥

अथ क्रमप्राप्तः शीलधर्मः प्रोच्यते, तत्र शीलं यद्यपि-स्वभावो ब्रह्मचारित्वं, दया सर्वेषु जन्तुषु । अनुग्रहश्च दानं च, शीलमे-

तद्विदुर्बुधाः ॥ १ ॥ इति वचनादनेकविधं, तथाऽपीह प्रायो लोकरूढयाश्रयणाद् ब्रह्मचर्यलक्षणं शीलं विभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

इय एक्कं चिय दाणं भणियं नीसेसगुणगणनिहाणं । जइ पुण सीलंपि हविज्ज तत्थ ता मुद्दियं भुवणं ॥६०॥

इति-अनन्तरोक्तप्रकारेणैकमपि दानं भणितं निःशेषगुणगणनिधानं यदि पुनः शीलमपि सर्वतः परकलत्रादिवर्जनस्वरूपं सर्वतो वा ब्रह्मचर्यपरिपालनलक्षणं तत्र-दानदायके प्राणिनि भवेत् तदा गुणभणनमाश्रित्य मुद्रितं-स्थगितं भुवनं, नातः परं गुणकथा भुवने प्रवर्त्तत इति भावः, इदं च दा (नं गुणनिधा) नमप्यतीव शीलेन विभूष्यते अतो दानानन्तरं शीलमुच्यत इति सम्बन्धः प्रोक्तो द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ कुत एतदित्याह—

जं देवाणवि पुज्जो भिक्खानिरतोवि सीलसंपन्नो । पुहइवईवि कुसीलो परिहरणिज्जो बुहयणस्स? ॥ ६१ ॥

'जं' ति यस्मात्, शेषमनिगूढार्थं ॥ मरणमपि शीलवतः प्रशस्यते, जीवितमपि विगलितशीलस्य निन्द्यते इति दर्शयति—

कस्स न सलाहणिज्जं मरणंपि विसुद्धसीलरयणस्स?। कस्स व न गरहणिज्जा वियलियसीला जियंतावि ॥६२॥

गतार्था, न चैवमाशङ्कनीयं-सुवहमेवेदं तत् किमर्थमित्थं तन्माहात्म्यं कीर्त्यते ?, यतः—

जे सयलपुहइभारं वहंति विसहंति पहरणुप्पीलं। नणु सीलभरुव्वहणे तेऽविहु सीयंति कसरुव्व ॥६३॥

सुखबोधा, नवरं कसराः-कोमलकल्होडकाः । रामरावणादयश्चेह दृष्टान्ता भावनीयाः ॥ अथ दृष्टान्तं दर्शयन् शीलरक्षणोपदेशमाह—

रइरिद्धिवुद्धिगुणसुंदरीण तह सीलरक्खणपयत्तं । सोऊण विम्हयकरं को मइलइ सीलवररयणं ? ॥ ६४ ॥

शीलमेव परमालङ्कारहेतुत्वाद् वररत्नं २ तत् को मलिनयति ?, न कोऽपीत्यर्थः, किं कृत्वेत्याह-तथा-तेन शास्त्रप्रसिद्धेन प्रकारेण विस्मयकरं शीलरक्षणप्रयत्नं श्रुत्वा, कासामित्याह-सुन्दरीशब्दं प्रत्येकमभिसम्बध्यते, ततश्च रतिसुन्दरीऋद्धिसुन्दरीबुद्धिसुन्दरीगुणसुन्दरीणां ॥ काः पुनरेताः कीदृशश्चैतासां शीलरक्षणप्रयत्नः ?, उच्यते-

सागेयं नाम पुरं अत्थि इहं जत्थ नरवइकरेण । तरुणिघणत्थणपीढं मोत्तुं पीडिज्जइ न अन्नो ॥ १ ॥ जियसत्तू तत्थ निवो सक्को इव दाणवारिकियहरिसो । तस्स रइव्व सुरूवा धूया रइसुंदरी नाम ॥ २ ॥ तत्थेव य सिद्धिधूया परिनिवसइ रिद्धिसुंदरी नाम । तत्थेव मंतिणो बुद्धिसुंदरी अत्थि वरधूया ॥ ३ ॥ अवरोहियस्स दुहिया अन्ना गुणसुंदरित्ति वसइ तहिं। चउरोऽवि ताव अणुवमरूवाओ सुसावियाओ य ॥ ४ ॥ तो नंदणपुरपहुणा परिणीया पत्थिउं निवंगरुहा । सोहग्गाइकहावि य से वित्थरिया दस दिसासु ॥ ५ ॥ तं सोउ हत्थिणाउरपहुणा अणुरायमूढहियएण । दूयमुहेणं मग्गाविओ तयं तीएँ भत्तारो ॥ ६ ॥ तो भणइ सो नियच्छह भो पवियंभियं जमियराणं । चिंतेउंपि न जुज्जइ कह तं जंपंति नरवइणो ? ॥ ७ ॥ न य इयरोऽवि समप्पइ जीवंतो अप्पणावि सकलत्तं । इय एवमाइ निब्भत्थिऊण निस्सारिओ दूओ ॥ ८ ॥ तो हत्थिणउरसामी समागओ सबलवाहणो कुविओ । आओहणं च लग्गं दुण्हवि सामरिससिन्नाणं ॥ ९ ॥ कथंभूतं तद् ?, अत उच्यते—रणतूरविर्यंभियघोररवं, रवतट्ठनट्ठबहुकायरयं । रयचलियभीमभडसंकडयं, कडयडरवड्डियधणुहसयं ॥ १ ॥ गयंदगज्जिभीसणं, विपक्खलक्खपसिणं । भमंतसंदणुब्भडं, तुरंगकोडिसंकडं ॥ २ ॥ क्षणेन च कीदृशं तज्जातम् ?, विसन्नचक्कुहरं विभिन्नमत्तकुंजरं रुहिरोहकद्दमुक्कडं पडंत-

सीससंघडं । सीयालगिद्धलुद्धयं नच्चंतन्रहुकबंधयं संजायसिन्नताणवं नासंतदेवदाणवं ॥ ३ ॥ इय वट्टंते समेर निग्गहिओ गयउराहिवेणियरो । रइसुंदरिं च गहिउं हठेण तो सो गओ सगिहं ॥ १ ॥ तो काउं सिंगारं ठविऊण रहम्मि बालियं भणइ । भिच्चो तुह एस जणो भद्दे ! ता माणसु जहिच्छं ॥ २ ॥ सा भणइ रणे हणिओ मह भत्ता जह तहेव तं महासि। मह सीलंपि विहणिउं ता नणु वङ्कंतरे भुल्लो ॥ ३ ॥ सीहस्स केसराइं दित्तं मत्थयमणिं फणिंदस्स ! को हरइ जियंताणं महासईणं च सीलाइं ? ॥ ४ ॥ तो भणियं नरवइणा सच्चामिणं किंतु तुज्झ भत्तारो । तुह कज्जिच्चिय हणिओ ता न तुमं कहवि छड्डेमि ॥ ५ ॥ तो निब्बंधं नाउं नरवइणो चिंतिऊण य इमं च । असुहस्स कालहरणं सुव्वइ लोएत्ति तो भणइ ॥ ६ ॥ जइ एवं तो नरवर ! चउमासे जाव तं पडिक्खेसु । पच्चक्खायमबंभं जेण मए एत्तियं काल ॥ ७ ॥ सवसच्चिय मह एसत्ति चिंतिउं तं निवेण पडिवन्नं । तो तत्तियदियहाइं तीइ कया देसणा तस्स ॥ ८ ॥ सयमेव य पक्खित्ता तंबोलसिणाणमाइ तणुभूसा । सो चउमासे पुण्णे तहविहु तं पत्थइ पुणोऽवि ॥ ९ ॥ वेरग्गजणणहेउं तस्स नियंतस्स तीएँ सो बहुसो । मयणफलाईहिं कयं वमणं दोगुंछमइजणणं ॥ १० ॥ तहवि न गओ विरायं राया रइसुंदरीए तो भणियं । किं मह देहाउ इमं न नीहरंतं नियसि असुइं ? ॥ ११ ॥ जह रोमच्छिड्डेहिं तहेव वयणेहिं नासमाईहिं । जं मुंचइ असुइरसं मह देहे तम्मि किं रम्मं ? ॥ १२ ॥ तो भणइ निवो चिट्ठंतु सुयणु ! सेसाइं तुज्झ अंगाइं । अच्छीओऽवि तुज्झ जयं जिणंति कण्णंतपत्ताओ ॥ १३ ॥ तो पडिबंधं नाऊण तस्स अन्नं उवायमनियंती । उव्वरए पविसेउं अच्छीओ लोहसत्थेण ॥ १४ ॥ उक्खणइ दोऽवि तत्तो हत्थे पक्खिवइ नरवरिंदस्स । तो विम्हइओ एसो सहसा तीएँ विरत्तो य ॥ १५ ॥ भावं नाऊण तओ तीए गंभीरदेसणं काउं । पडिबोहिओ नरिंदो खामइ तं बहिणिबुद्धीए ॥ १६ ॥ सविसेसकहिय-

धम्मेण तेण पत्ता तओऽवि संबोही । परदाराण य नियमो गहियो तत्तो विसेसेण ॥ १७ ॥ मज्झ निमित्तं एसा जाया अंधत्ति तो महीनाहो । कुणइ महंतं खेयं विलवइ निंदइ य अप्पाणं ॥ १८ ॥ तो तस्स कारणेणं काउस्सग्गेण देवया तत्थ । आराहिया इमीए पउणइ अच्छीणि तह चेव ॥ १९ ॥ तो परितुट्ठो राया तस्स निबंधेण साऽवि तग्गेहे । कयवय दिणाणि ठाउं पच्छा पडिवज्जइ चरित्तं ॥२०॥ ॥ १ ॥ भूया सिद्धिस्स पुणो परिणीया रिद्धिसुन्दरी वणिणा । धम्मेण तामलित्तीए अन्नया तस्स जलहिम्मि ॥ २१ ॥ भज्जाए समं चडियस्स पवहणे खंडसो तयं भिन्नं । तो कहवि दिव्ववसओ विलग्गिउं एक्कफलहम्मि ॥ २२ ॥ दोऽवि जणाइं तीरे पत्ताइं उब्भियं तहिं चिंधं । चिट्ठंति ताव अन्नो वहणेणं आगओ वणिओ ॥ २३ ॥ दोऽवि तहिं पक्खिविउं गओ स जा कित्तियम्मि दूरम्मि । तो रिद्धिसुन्दरीए लायन्ने मुच्छिओ वणिओ ॥ २४ ॥ अह तेण तीएँ भत्ता रत्तिं तीरट्ठिओ पवहणस्स । खित्तो जलहिंमि तओ पत्थइ तं बालियं गिद्धो ॥ २५ ॥ तो तीए सो भणिओ मा एवं भणसु तं जओ इहयं । रिद्धी रूवं देहो य जोव्वणं तुज्झवि अनिच्चं ॥ २६ ॥ अपरंच-सयलजुवईहिं एक्कोवि तिप्पइ न नरो अरुद्धकरणगणो । एक्का व नेव तिप्पइ जुवई नीसेसपुरिसेहिं ॥ २७ ॥ तणकट्ठेहिं हुयासो जहा समुद्दो नईसहस्सेहिं । तह जीवोऽवि न तिप्पइ सव्वेहिवि विसयसोक्खेहिं ॥ २८ ॥ इय एवमाइ भणिओ सो जंपइ सुयणु ! तहावि तं मोत्तुं । न तरामि जेण निहओ तुह हेउं चिय मए धम्मो ॥ २९ ॥ अह तीएवि निबंधं नाऊणं तस्स नियमकहणेण । विहिओ कालविलंबो वच्चंताणं तओ पुरओ ॥ ३० ॥ तंपि वहणं विभिन्नं तत्तो सा पाविउं फलहमिक्कं । सोपारयम्मि नयरे गया तहिं नियइ भत्तारं ॥ ३१ ॥ अह तेण हरिसिएणं पुट्ठा सुंदरि ! कओ तुमं एत्थ ? । तीए य तस्स कहिओ सवइयरो पत्थणाईओ॥३२॥ नियवुत्तंतो कहिओ धम्मेणवि तीएँ जह अहं तेण । रक्खि-

सोऽवि समुद्दे न मओ फलहेण इह पत्तो ॥ ३३ ॥ इय कहिउं अन्नोन्नं तहिंपि चिट्ठंति भवविरत्ताइं । तो दिव्वपरिणईए फलहम्मि विलग्गिउं पत्तो ॥ ३४ ॥ तत्थेव य सो वणिओ धम्मो जलहिम्मि जेण पक्खित्तो । जाओ य तस्स देहे मच्छाहाराइणा कोढो ॥ ३५ ॥ तो रिद्धिसुंदरीए दिट्ठो नियभत्तुणो य परिकहिओ । धम्मेण य सा भणिया अम्हाणं एस उवयारी ॥३६॥ जं आणिया य अम्हे नियवहणे ठाविऊण एएणं । उवयरियं पुण एक्कंपि सज्जणाणं न पम्हुसइ ॥ ३७ ॥ यतः- एक्कसुकएण तूसइ जाव सयं दुकयाण वोलेइ । ससरीरेऽवि न सक्का दियहे दियहे पियं काउं ॥३८॥ जं कीरइ उवयारो उवयारेणं स लोयववहारो । जोऽवि अ सो उवयारो समट्ठिएविय अमित्तेऽवि ॥ ३९ ॥ एमाइ तेण भणिए भणियं तो रिद्धिसुंदरीएवि । एवमिणंति तओ सो आणीओ नियय-गेहम्मि । ४० ॥ उवयरिओ किरियाए जाओ सज्जो य भणइ विणएण । तं रिद्धिसुंदरि महं जावज्जीवं परमबहिणी ॥४१॥ किंच्चं आइसह इओ तो भणियं तेहिं गिण्ह जिणधम्मं । परदाराण य नियमं तहत्ति तेणावि पडिवन्नं ॥ ४२ ॥ अह विढविऊण दव्वं गयाइं ताइं सएसु ठाणेसु । तो रिद्धिसुंदरीऽवि य दिक्खं पडिवज्जए समए ॥४३॥२॥ जा य अमच्चस्स धूया नामेणं बुद्धिसुंदरी भणिया । पिच्छइ तं नयरनिवो ओलोयणसंठियं तंपि ॥ ४४ ॥ तो रूवाइगुणेहिं अक्खित्तो तीइ पेसए दूइं । जिणवयणभाविय-मणा सा निच्छइ कहवि परपुरिसं ॥ ४५ ॥ तो मज्झ रिउगिहेसु दाणग्गहणाइ अत्थि ववहारो । तुह इच्चाइ असंतं कवडेणुब्भा-विउं दोसं ॥ ४६ ॥ लुद्धेण नरवरेणं धरिओ सकुडुंबओ पिया तीसे । दिव्वकिरियाए सुद्धो सोऽवि तओ जंपए राया ॥ ४७ ॥ भो मंति ! जइऽवि सुद्धो तुमं न मिल्लेवि तहवि अहमिण्हि । जं कुणमाणेहि इमं अम्हेहिं विराहिओ तंसि ॥ ४८ ॥ ता मुंच किंपि उल्लं उज्जुयभावो तओ भणइ मंती । जं आणवेइ देवो मुंचइ उल्लंपि तं एत्थ ॥ ४९ ॥ तो बुद्धिसुंदरी तेण मग्गिया

मंतिणावि परिमुक्का । तं एगंते ठविउं पत्थइ राया निबंधेण ॥ ५० ॥ सा भणइ तओ नरवर ! उत्तमपुरिसाण जुज्जए न इमं । अह तेऽवि कुणंतेवं तो अणवत्थं जयं जायं ॥ ५१ ॥ परधणहरणं परदारसंगमो अलियभासणं चेव । सुव्वंति सुईसु तहा लोयम्मि य अइविरुद्धाइं । ५२ ॥ तो भणइ नरवरिंदो जाणामि अहं इहंपि पसियच्छि ! । किंतु तुह रूवअवहिय विवेयसुन्नं मणो मज्झ ॥५३॥ तो धम्मदेसणं कुणइ तस्स पुणरवि न जाव पडिबुद्धो । नियमकहणेण पच्छा कालविलंबं कुणइ सावि ॥ ५४ ॥ अह नियमादिणे पुन्नेऽवि जाव सो विरमए न पत्थंतो । तो विन्नाणाइसएणं विणिम्मिया तीएँ मयणमया ॥५५॥ एक्का वरपुत्तलिया अंतो सुसिरा अमिज्झपडिपुण्णा । अन्नं च निययरूवेण सव्वहा सव्वओ तुल्ला ॥ ५६ ॥ तो तं समलंकेउं बाहिं ठविउं सयं ठिया मज्झे । अन्नदिणे सा चिट्ठइ रण्णो आगमणवेलाए ॥ ५७ ॥ तो आगएण रन्ना आलविया जा न देइ पडिवयणं । तो तेणालवणत्थं उन्नमियं तीए मुहकमलं ॥ ५८ ॥ तं तरलं पढमं चिय संठवियं आसि तेण सहसत्ति । पडियं भूमीएँ तओ वियंभिओ असुइ-दुग्गंधो ॥ ५९ ॥ तो नासं ठइऊणं जा चिट्ठइ विम्हिओ महीनाहो । तो बुद्धिसुंदरीए पयडीहोऊणिमं भणियं ॥६०॥ जइ एसा रमणीया बाहिं अंतो अमिज्झपडिपुण्णा । एवं अहंपि नरवर ! को तुज्झ मज्झुवरि अणुराओ (को ते अणुराओ मज्झुवरिं) ॥ ६१ ॥ अपरं च- चयिं ठाणमुवट्ठंभाय तो चिंतिऊण देहम्मि । निव्वेयकारणम्मिवि को किर बंधिज्ज अणुरायं ? ॥ ६२ ॥ असुइ-रस-मंससवलाइं जत्थ अट्ठीणि केवलाइंपि । चम्मेण वेढियाइं को देहे तम्मि अभिरमइ ? ॥ ६३ ॥ धयचंचलहिययासुं एक्कारससोयअसुइसरियासु । पूइगडोथणयासु महेलयासुंपि किं सारं ? ॥ ६४ ॥ इच्चाइ पभणियंमी पडिबुज्झइ सो न जाव नरनाहो । खंडाखंडं काउं विकिण्णा तान पुत्तलिया ॥ ६५ ॥ पनियंभियअसुइरसं अंतो निव ! नियसि जारिसं एयं । तारिसयंपिय

जाणसु ममंपि एमाइ भणिओवि ॥ ६६ ॥ जा कहवि न पडिबुद्धो तओ गवक्खाओं तीए सहसोत्ति । मुक्को अप्पा भूमीएँ निव-
डिया मुच्छिया धणियं ॥ ६७ ॥ ता लज्जिओ नरिंदो भीओ य पहाविओ तहिं पत्तो । कयउवयारपडिलद्धचेयणं तं इमं भणइ
॥ ६८ ॥ मुक्कासि मए सुंदरि ! अज्जप्पभिइं च तंसि मह बहिणी । तो तस्स तीए दिन्नो धम्मो परदारनियमो य ॥ ६९ ॥
लद्धो लोयंमि जसो तित्थं च पभावियं जिणवरस्स । कालेण य पडिवन्ना दिक्खा तीएऽवि जिणभणिया ॥७०॥३॥ सावत्थीओऽव-
रोहियसुएण गुणसुंदरीऽवि परिणीया । तीसेऽविय सागए दियपुत्तो अइदढं रत्तो ॥ ७१ ॥ तो गंतु पल्लीए भिल्ला ओलग्गिउं
दढं तेण । अत्थो तुब्भं गुणसुंदरी उ मज्झंति भणिऊणं ॥ ७२ ॥ नीया सावत्थीए मुसियंमी ताग्गिहम्मि संपत्ता । गुणसुंदरी इमेणं
नीया एक्कंमि नयरम्मि ॥ ७३ ॥ तो पत्थियाइ तीए विलंबियं किंपि नियमकहणेण । अह अनियत्तंते तम्मि उ तीए उप्पाइयाइं
दढं ॥ ७४ ॥ ओसहसंजोगेणं पाउक्खालाइं नियय देहम्मि । तो पालइ सो वडुओ संवरमाणो सयं असुइं ॥ ७५ ॥ अह बहुयदिणे
पालिंतस्स असुईखरंटियं देहं । दट्ठूणं असहेलं पच्छायावो समुप्पन्नो ॥७६॥ तो जाणियभावाए भणियं तीएवि भो महाभाग ! ।
सव्वेसिं परमत्थो जंतुसरीराण एरिसओ ॥ ७७ ॥ जो जणइ गरुयरायं अभिभूते सोऽवि रोयमाईहिं । जणइ खणंमि विरायं तो
किं परमत्थओ लट्ठं ? ॥७८॥ ता असुइसरीराणं नारीण कए जयंमि को कुसलो । परिवंचइ अप्पाणं अथिरेसु सदेहविहवेसु ? ॥७९॥
तो अज्जवि मह पिउणो नेउं अप्पेसु मं स तुज्झविय । अभयं दाही अन्नंपि तत्थ पाविहिसि कल्लाणं ॥ ८० ॥ इय एवमाइ भणि-
एण तेण तहा चेवऽणुट्ठियं सव्वं । उवरोहिएणवि तओ दिन्नो अभओ तहिं तस्स ॥ ८१ ॥ पाउक्खालयदोसा तीएवि नियत्तिओ
सयं चेव । वडुओऽवि अन्नदियहे कहिंपि खद्धो भुयंगेण ॥८२॥ उवयरिओ तो तीए जाओ पउणो तओ य जिणधम्मे । परदाराण

य नियमं पडिवज्जइ तीएँ वयणेणं ॥ ८३ ॥ तो पडिवज्जइ दिक्खं काले य इमावि एवमइसुद्धं । पालेऊणं सीलं चउरोऽवि गयाउ सुरलोयं ॥ ८४ ॥ तो चइऊणं तत्तो चंपानयरीएँ ताओ जायाओ । धूयाओ महिड्ढीणं सिट्ठीणं अन्नमन्नाणं ॥ ८५ ॥ जम्मंतरपुन्नपहावपत्तरूयाइगुणसमूहाओ । परिणीयाओ विणयंधरेण इब्भस्स पुत्तेण ॥८६॥ ता तन्नयरिनरिंदेण ताण गुणसंकहं सुणेऊणं । अणु(पउमु)त्तरेणं लोयाववायपच्छायणाहेउं ॥ ८७ ॥ मित्ती कवडेण कया सद्धिं विणयंधरेण तो निच्चं । सो गच्छइ रायउलं लहइ य तंबोलवत्थाइ ॥ ८८ ॥ निबवल्लहोत्ति कलिऊण तत्तो अंतउरीण ववहारो । पारद्धो तेण समं अह अन्नया नरिंदेण ॥ ८९ ॥ पसिइच्छि ! रइवियक्खणि ! अज्ज अभयस्स तुह विओयम्मि । सा रयणी चउजामा जामसहस्सं व वोलीणा ॥ ९० ॥ एयं गाहं एसो अन्नाचित्तो लिहाविउं भुज्जे । तो तस्स चित्तओऽविय विस्सरिए बहुयादियेहिं ॥ ९१ ॥ पउरं मेलेऊणं रण्णा दिक्खालियं तयं भुज्जं । अंतउरम्मि केणइ पट्ठवियमिणं मए पत्तं ॥ ९२ ॥ ता तुब्भे वणियाणं लिविओ मंडेह सह इमेण इहं । इय आलियकुवियनरवइभणियंमि तहा कुणइ पउरो ॥ ९३ ॥ तो विणयंधरवणिणो जाया संवाइणी लिवी तस्स । अह पउरअणुन्नाए कुविओ किर पत्थिवो तस्स ॥ ९४ ॥ गेहे मुद्दं दावाविऊण चउरोऽवि ताओ महिलाओ । अवरोहे खित्ताओ धरणं काऊण वणियस्स ॥ ९५ ॥ जम्मंतराइपालियसीलगुणावज्जियाएँ तो सिग्घं । विहियाउ देवयाए अईव ताओ कुरूवाओ ॥ ९६ ॥ भीएण निब्भिएणं विरत्तचित्तेण तो नरिंदेण । खामेऊणं मुक्को सो वणिओ भारियाहिं समं ॥ ९७ ॥ जायाउ सुरूवाओ पुणरवि ताओ तओ विसुद्धेण । सीलेण साहुवाओ उच्छलिओ ताण नयरम्मि ॥ ९८ ॥ अह अन्नया तहिं चिय तित्थयरो आगओ कहइ धम्मं । अमरकयसमोसरणे कहेइ सुरमणुयतिरियाणं ॥ ९९ ॥ तो राया तत्थ गओ विणयंधरमाइओ उ पुरलोओ । अह

धम्मकहा अंते नरवइणा पुच्छिओ एयं ॥ १०० ॥ भयवं ! विणयंधरभारियाण किं कारणं विरुवत्ते ? । उद्दालियाण तइया मए तओ जिणवरिंदेण ॥ १०१ ॥ सीलव्वए दढत्तं जहा कयं ताहि पुव्वजम्मम्मि । तह सव्वं परिकहियं सुणिऊण तयं च सव्वाइं ॥१०२॥ संवेगमुवगयाइं राया विणयंधरो अ सकलत्तो । पडिवन्नसुद्धचरणो विहुयरओ निव्वुइं पत्तो ॥ १०३ ॥ तदेवं सङ्क्षेपतः कथितमिदं, विस्तरतरत्तूपदेशपदेभ्योऽवसेयमिति **रतिसुन्दर्यादिचरितं समाप्तम्** ॥ शीलमाहात्म्यख्यापनार्थमेवाह—

जलहीवि गोपयं चिय अग्गीवि जलं विसंपि अमयसमं । सीलसहायाण सुरावि किंकरा हुंति भवणम्मि ॥६५॥
सुरनररिद्धीऽविय किंकरिव्व गेहंगणिव्व कप्पतरू । सिद्धिसुहंपि य करयलगयं व वरसीलकलियाणं ॥ ६६ ॥

गाथाद्वयमपि निगदसिद्धम् ॥ जलधिरपि गोपदं अग्निरपि जलमित्यादि यदुक्तं तत्र दृष्टान्तप्रतिपादनार्थमाह—

सीयाऽवसियाणं विसुद्धवरसीलरयणकलियाणं । भुवणच्छरियं चरियं समए लोएऽवि य पसिद्धं ॥ ६७ ॥

समुद्रस्यापि गोपदवत्तरणेन अग्नेरपि जलरूपतासम्पादनेन सुराणामपि किङ्करत्वकरणादिना भुवनस्याप्याश्चर्यरूपं चरितं समये-सिद्धान्ते लोकेऽपि च प्रसिद्धं, कयोरित्याह-विशुद्धवरशीलरत्नकलितयोः शीतादेवसिकयोः, तत्र शीतायाश्चरितं सिद्धान्ते लोके च सुप्रसिद्धमिति नेह विस्तरतो लिख्यते, स्थानाशून्यार्थं तु किञ्चिदुच्यते—

इह रामलक्खणाणं सीयाएवि य सवित्थरं चरियं । तो भणियव्वं जा निहणिऊण लंकाहिवं सीया ॥ १ ॥ आणीया रामेणं पुरी अउज्झाएं विसयसोक्खाइं । अणुहवमाणाएं तहिं गब्भो सीयाए संभूओ ॥२॥ ता मासदुगे पत्ते रामेणं दोहलम्मि पूरविए । पुव्वभवज्जिय कम्मं तिव्वं सीयाएं समुइन्नं ॥ ३ ॥ तेण जणम्मि पवाओ अईव जाओ जहा न रामेण । सुंदरमेयं विहियं जं

सीया आणीया गेहे ॥५॥ जं एत्तियदियहाइं दसाणणेणं सयम्मि गेहम्मि। धरिया जा कह सीलं अगंजियं तीए संभवइ ? ॥६॥ एसोविय जणवाओ कहिओ पउरेण गामएवस्स। तब्भीरुणा इमेणवि सद्देउं लक्खणो भणिओ ॥ ६ ॥ सीयाए वच्छ! लोए उच्छलिओ एस गरुयअववाओ। ता कुलकलंकअवगमनिमित्तमेयं परिचयामो ॥ ७ ॥ तो तं सोउं वज्जाहउव्व जंपेइ लक्खणो कुविओ। कह एरिसवयणाणं बंधव ! कन्नोऽवि तइ दिन्नो ? ॥ ८ ॥ जइ चलइ मंदरो सुसइ सायरो लहसइ सयलदिसिचक्कं। तहवि हु न चलइ सीलं सीयाएँ महासइवराए ॥ ९ ॥ परदुक्खनिमित्तं चिय जे उण विहिणा खला विणिम्मविया। ताण वयणेहिं भुवणंवि भणसु जो दूमिओ न खणं ॥ १० ॥ अनिमित्तजलियकोवानलाण फरुसक्खरं भणंताणं। उत्तरमेयं चिय दुज्जणाण जं कीरए मोणं ॥ ११ ॥ कन्नेऽवि दुज्जणाणं अविज्जमाणेऽवि फुरइ परदोसे। सव्वाविहु सूरकरा कलुसच्चिय कोसियकुलस्स ॥ १२ ॥ जइ जस्स व तस्स व पवत्तयंति अवियारिऊण वयणाइं। गरुयावि कहवि एवं ता नूणमदुज्जणं भुवणं ? ॥१३॥ सीयाएँ परिच्चाए होही तुह तिहुयणेऽवि अववाओ। तीए उ अमुक्काए संसइओ एत्थवि पुरीए ॥ १४ ॥ इच्चाइ जुत्तिभणिओऽवि जाव मुंचइ असग्गहं न इमो। उव्वेयमुव्वहंतो तओ गओ लक्खणो सगिहं ॥ १५ ॥ तत्तो कयंतवयणो सेणाणी राहवेण पट्ठविओ। गहिऊण रामसिक्खं सोऽवि गओ सीयपासम्मि ॥ १६ ॥ ता तेण इमा भणिया सामिणि ! तुह आसि दोहलो जाओ। जिणभुवणवंदणे तत्थ ताइं इह वंदियाइं तए ॥ १७ ॥ सेसेसुवि देसेसुं ताणं वंदणनिमित्तमहमिण्हिं। आइट्ठो रहुपहुणा ता उट्ठसु रहवरे चडसु ॥ १८ ॥ तं सोउं परितुट्ठा चडिया सीया रहंमि लंघेउं। गामनगरागराइं गंगातीरम्मि संपत्ता ॥ १९ ॥ पसरंतबहलजलरवमिसेण जा कहइ नवरि सीयाए। मुद्धे! न सम्ममेयं तुह विहियं तेण रहुवइणा ॥ २० ॥ सीयाएँ अलियजणवायजणियदुक्खं

उवद्वियं दट्ठुं । कमलवणमिलियमहुयररवेहिं रुइयं अइदुहिया ॥ २१ ॥ पउमदलावि य उच्छलियबहलकल्लोलमालियामिसओ । सीलवईए अग्घं पक्खिवइव्व जणयतणयाए ॥ २२ ॥ तं एवंविहसुरसरिमुत्तारिय भीसणाए अडवीए । ठविऊण रहं सीयं सगग्गयं भणइ सेणाणी ॥ २३ ॥ देवि ! जमाइट्ठं राहवेण तं तुज्झ कहिउमसमत्थो । मह वाया कंठिच्चिय घोलंती वच्चए विलय ॥ २४ ॥ किंतु अइनिग्घिणेणं विहिणाऽहं सेवओ विणिम्मविओ । कज्जाकज्जविभागो य सेवयाणं कओ होज्जा ? ॥ २५ ॥ एत्तोच्चिय निन्दिज्जइ सेवावित्ती समत्थसत्थेसु । जेण न तयं अकज्जं परव्वसो जमिह नो कुणइ ॥ २६ ॥ सीयाए तओ भणियं स राहवो ता न भणइ अज्जुत्तं । जुत्ते य भणिज्जंते को तुह इह संभमो ? वच्छ! ॥ २७ ॥ सो भणइ देवि ! बुद्धी चलइ गुरूणंपि विचलिए दिव्वे । जं तेणाइट्ठमिमं छड्डसु सीयं अरण्णम्मि ॥ २८ ॥ अवराहो पुण सामिणि ! कहिज्जमाणोऽवि जणइ उवहासं । जं किर तुज्झवि सीले जणाववाओ समुच्छलिओ ॥ २९ ॥ तं सोऊणं सीया परसुपरिच्छिन्नचंपयलयव्व । उत्तरिऊण रहाओ पडिया धरणीएँ मुच्छाए ॥ ३० ॥ तत्तो सेणावइणा सीया सीयलकयालिपत्तपवणेहिं । आसाइया पयंपइ हा दिव्व ! किमेरिसं विहियं ? ॥ ३१ ॥ जइ रुट्ठो हरसु तुमं सज्जणसंगेण सह तणं जीयं । जं पुण मज्झवि सीलं मइलिसि सा धिट्ठिमा तुज्झ ॥३२॥ अहवा कित्तियदूरे पुरी अउज्झा ? कहिं च सो रामो ?। साहसु भो गंतूणं जेण तयं पत्तियावेमि ॥३३॥ रोयंतेणं सेणाहिवेण भणियं पुरीऽवि ता दूरे । आणासारं च पुणो रामस्स य सासणं नियासि ॥ ३४ ॥ तो सीयाए भणियं जइ एवं तहवि मज्झ वयणेणं । रहुवंसतिलयभूओ सो भणियव्वो तए एवं ॥ ३५ ॥ एत्तियकालं तुह पहु अवियारियकारिया न निव्वडिया । इण्हिं जं पुण दीसइ साविहु मह कम्मदोसेण ॥ ३६ ॥ ता जइवि अहं चत्ता सामि ! तए मह अपुन्नरसगेण । मा तहविहु जणवायं सुमिणेऽवि

फुडं सुणिज्जासु ॥३७॥ चिट्ठंतु ताव दूरे वयणसरीराइ तं विमोत्तूण । न मणोऽवि मज्झ सामिय! कयावि पुरिसंतरम्मि गयं॥३८॥ तम्हा निद्दोसाविहु परिचत्ताऽहं जहा तए नाह ! । दुट्ठजणवयणओच्चिय तह मा छड्डिज्ज जिणधम्मं ॥ ३९ ॥ जं चत्ताएवि मए महिला अन्नाऽवि होज्ज न य कुणई । धम्मे मुक्कंमि पुणो सो दुलहो दुग्गइगमो य ॥ ४० ॥ तुज्झ पसाएण मए विहिओ धम्मो कया विलासा य । तत्थ य जं अवरद्धं सामि ! खमिज्जासु तं इण्हिं ॥ ४१ ॥ इय भणिऊणं सीया मुच्छामीलंतलोयणा पडिया । चिंतइ सो पिच्छ अहो कह भणियं सविणयमिमीए ? ॥ ४२ ॥ अहवा कुलंगणाणं एसोच्चिय होइ वयणविन्नासो । पीलिज्जंता-ओऽविहु महुरच्चिय उच्छुलट्ठीओ ॥ ४३ ॥ अलियब्भक्खाणेणं माणसदुक्खेण पीडिया एसा । नूणं न जीवइच्चिय भीमम्मि य एत्थ रण्णम्मि ॥ ४४ ॥ ता नूण मज्झ तुल्लो न पावनिलओ जएऽवि संभवइ । जं एरिसदुक्खाणं इमाइ हेऊ अहं जाओ ॥ ४५ ॥ एमाइ वियप्पंतो विलवंतोऽवि य गओ स सेणाणी । सीयं मोत्तूण तहिं साहइ रामस्स तं सव्वं ॥ ४६ ॥ तं सोऊणं रामोऽवि मुच्छिओ विलवए बहुपयारं । सीयाएँ गुणे सरिउं पच्छायावं बहुं कुणइ ॥ ४७ ॥ एत्तो य जणयतणया विलवंती जाव चिट्ठइ अरण्णे । ताव गयबंधणत्थं समागओ तत्थ देसम्मि ॥ ४८ ॥ पुंडरियनयरसामी सुसावओ वज्जजंघनरनाहो । तेण बहिणित्ति पडिवज्जिऊण नीया इमा सगिहे ॥ ४९ ॥ गुरुपडिवत्तीएँ तहिं चिट्ठंती दारगाण जुयलमिमा । पसवइ पसत्थदियहे कयाइ नामाइं तेसिं च ॥ ५० ॥ जिट्ठो अणंगलवणो बीओ मयणंकुसोत्ति नामेणं । तेसिं च गुणे भणिउं विबुहाणवि न कमए बुद्धी ॥ ५१ ॥ परिणयइ जोव्वणत्थो अणंगलवणो बहूओ कण्णाओ । लहुयस्स निमित्तं पत्थियं पिहुनरवरो धूयं ॥ ५२ ॥ सो भणइ जस्स नज्जइ न कुलं न पिया य तस्सवि निमित्तं । पत्थिज्जइ मह धूया पिच्छसु लोयस्सऽलज्जत्तं ॥ ५३ ॥ तत्तो य वज्जजंघो कुविओ

तस्सुवरि पट्ठिओ तं च। सोऊण वइयरं दोऽवि रहुसुया रुज्झमाणावि ॥ ५४ ॥ होऊण वज्जजंघस्स अग्गओ रणमुहम्मि पिहुरायं। जिणिऊण तस्स धूयं गिण्हंति जयस्सवि समक्खं ॥ ५५ ॥ तो उच्छलियपयावे अन्नेऽन्नि हु पत्थिवे पराजिणिउं। घित्तूण बहू देसे ते जाया गरुयभूवइणो ॥ ५६ ॥ अह नारओ कयाई देइ इमं तेसि कहवि आसीसं। राहवलक्खणलच्छि लहह तुमे वच्छ ! अचिरेण ॥ ५७ ॥ को राहवोत्ति तेहिं पुट्ठे सव्वंपि नारओ कहइ। तं सोऊणं दोन्निवि पिउणा सह दिंति संगामं ॥५८॥ तत्थ य हलमुसलाइं रामस्स निरत्थयाइं जायाइं। चक्कंपि लक्खणेणं मुक्कं विहलं चिय नियत्तं ॥ ५९ ॥ बलदेववासुदेवा एए च्चिय नूण एवमाईयं। चिंतंताणं तेसिं तत्तो अइविहुरहियियाणं ॥ ६० ॥ तुम्हाणं चिय पुत्ता एए मा कुणह खेयमिच्चाइ। कहियंमि नारएणं तुट्ठा बलकेसवा तत्तो ॥ ६१ ॥ आगच्छंति समीवे पुत्ताण नमंति तेऽवि विणएण। सीयं सरिऊण तओ पलवइ रामो बहुं तत्थ ॥ ६२ ॥ आसत्थो होऊणं तओ पविट्ठो सुएहिं महुनयरिं। वद्धावणयं कारइ भणंति अह सयलसामंता ॥ ६३ ॥ सीया दुहेण चिट्ठइ आणावसु देव ! तं पसीऊणं। सो भणइ लोयवायं जइ फेडइ पत्तियावेउं ॥ ६४ ॥ पडिवन्नं खयरेहिं विभीसणाईहिं सयललोओ य। मेलविओ नयर बहिं बद्धा मंचा य अइविउला ॥६५॥ सीया य समाणीया काऊणं पुप्फए विमाणम्मि। लच्छीहरेणं अग्घेण पूइया सह नरिंदेहिं ॥ ६६ ॥ को मुणइ इमा दिव्वे सुज्झेइ नवात्ति चिंतए रामो। किं न मया रन्नेऽवि हु ? किं न निहया दसासेण ? ॥ ६७ ॥ तो रोहामि तुलाए जलणं पविसेमि लेमि वा फालं। उग्गं व पियामि विसं अन्नंपि करेमि जं भणासि ॥ ६८ ॥ इय नामिउं सीयाए भणियंमि पयंपए तओ रामो। तुज्झ पिए ! ससिविमलं सीलं अहयंपि जाणामि ॥६९॥ जणपडिवत्तिनिमित्तं तहविहु पविसेह तं हुयासम्मि। तं तुट्ठा पडिवज्जइ सीया अह राहवेण बहिं ॥ ७० ॥ तिन्नि सए हत्थाणं

समचउरंसा तहेव ओगाढा । वावी खणाविया चंदणाइकट्ठेहिं पूरविया ॥ ७१ ॥ पज्जालिओ हुयासो जालाहिं नहंगणंपि आपुन्नं । हाहारवो पयट्टो अहो २ निग्घिणो रामो ॥७२॥ एत्थंतरम्मि सक्को केवलमहिमाए कस्सइ मुणिस्स । तत्थेव समागच्छइ तं च तहिं वइयरं नाउं ॥७३॥ हरिणगमेसिं पेसइ वेयावच्चत्थमेव सीयाए । सावि जिणे थुणिऊणं परमिट्ठीणं च नमिऊणं ।.७४॥ काउं काउस्सग्गं सक्खिं धरिऊण सुरनरसमूहं । सविऊण तत्थ कामे देइ तओ हुयवहे झंपं ॥ ७५ ॥ हाहारवमुहलस्सावि तत्तो लोयस्स तं नियंतस्स । न य अग्गी न य धूमो न इंधणं किंतु सा वावी ॥ ७६ ॥ दीसइ जलपडिपुन्ना नलिणीवणमंडिया य बहुमज्झे । एक्कंमि महापउमे दीसइ सीया य उवविट्ठा ॥ ७७ ॥ आढत्ता बुड्डेउं पवड्ढमाणेण तेण नीरेण । सव्वावि इमा नयरी वाहरइ तओ जणो भीओ ॥ ७८ ॥ तुज्झ महासइचरणुप्पलेसु एसो जणो समल्लीणो । परिरक्ख इमं सामिणि ! जइ धम्मं मुणसि दयमूलं ॥ ७९ ॥ तो तीएँ नमोकारं भणिउं हत्थेण फासियं सलिलं । वावीमित्तंमि ठियं जाओ लोओ तओ सत्थो ॥ ८० ॥ देवेहिं कुसुमवुट्ठी मुक्का गयणाओ दुंदुही पहओ । अच्छरगणेहिं सीया वीइज्जइ चमरवंदेहिं ॥ ८१ ॥ गायंति केऽवि अमरा अन्ने नच्चंति केऽवि हु थुणेंति । सीयाए सीलतुट्ठं न माइ अंगम्मि तइलोयं ॥ ८२ ॥ ते पुत्तेहिं तह लक्खणेण सामंतपउरसहिएण । पणया थुया य एसा रामोऽवि हु पंजली भणइ ॥ ८३ । खमसु पिए ! मइ इण्हिं अणुहवसु मए समं विसयसोक्खं । आगंतुं पडिवज्जसु सामित्तं सयलरज्जस्स ॥ ८४ ॥ अह भणइ जणयतणया तित्ताऽहं नाह ! विसयसोक्खाणं । नवि मंदोऽवि न मुंचइ चुडलिं दड्ढोऽवि हत्थंमि ॥ ८५ ॥ अवराहवज्जियाविहु जीवा पावंति एत्तियं दुक्खं । जेसु विसएसु गिद्धा को अज्जऽवि तेसु पडिबंधो ? ॥ ८६ ॥ न य रुट्ठाऽहं कस्सइ एक्कं मोत्तूण अत्तणो कम्मं । ता तह हणेमि तं जह न होइ महिलाएँ रूवेण ॥८७॥

इच्चाइ जंपिऊणं सीया तत्थेव लुंचई केसे। पच्छा साहुसमीवे गंतुं पडिवज्जए चरणं ॥ ८८ ॥ अह नेहतरलियमणो रे रे सीया सुरेहिं अवहरिया। ता हणह इमे इच्चाइ राहवो कुणइ संरंभं ॥ ८९ ॥ ता पडिबोहेउं लक्खणेण सत्थीकओ पणमिऊणं। सीयाएँ साहुणीए चलणे सट्ठाणमणुपत्तो ॥ ९० ॥ सावि हु सुद्धं परिपालिऊण पव्वज्जमणसणं काउं। इंदत्तेणुववन्ना अच्चुयकप्पंमि बारसमे ॥ ९१ ॥ पुव्वभवे पुण तीए वेगवईनामियाए लोएणं। पूइज्जंतो दिट्ठो सुदंसणो नाम वरसाहू ॥ ९२ ॥ तो मच्छरेण अलियं भणियं सव्वस्स तस्स गामस्स। जह एसो उज्जाणे महिलाएँ समं मए दिट्ठो ॥ ९३ ॥ तत्तो गामजणेणं अणायरो मुणिवरस्स आढत्तो। एयम्मि अणुत्तिन्ने दोसे गिण्हामि नाहारं ॥ ९४ ॥ इय सोऽवि मुणी गिण्हइ अभिग्गहं दुक्करं महासत्तो। सूणं वेगवईए तओ मुहं देवयावसओ ॥ ९५ ॥ तो भीयाएँ इमीए कहियं गामस्स जह मए आलियं। भणियमिणं तो लोओ मुणिस्स अहिययरमणुरत्तो ॥ ९६ ॥ इय जं मुणिस्स दिन्नं अब्भक्खाणं कया पुणो सोही। कम्मेण तेण तीइवि दोण्णिऽवि जायाइं एयाइं ॥ ९७ ॥ इति शीताख्यानकं समाप्तमिति ॥

नामेण तामलित्ती अत्थि पुरी जीएँ नियरयणेहिं। रयणायरोव्व विहिओ जलही न मुयइ खणं पासं ॥१॥ कमलायरोऽत्थि तीए सिट्ठी परिवसइ जं अदट्ठुं च। भणइ जणो जलहिसुया लच्छी निवसइ व कमलम्मि ॥ २ ॥ (४०००) पउमा नामेण य तस्स गेहिणी ताण अत्थि सयलंपि। किंतु न विज्जइ पुत्तो तेण मणो वहइ संतावं ॥ ३ ॥ अह सिट्ठिणा कयाई दिट्ठो देसंतरागओ पुरिसो। पुट्ठो य सो कहिंपिवि किंपि तए कोउयं दिट्ठं ? ॥ ४ ॥ तेण भणियं अरण्णं अत्थि महादुद्दिणंति नामेण। तत्थ सुमेहलनामस्स पव्वयस्सुवरि जिणभुवणं ॥ ५ ॥ तस्स य दारे एक्का सेणानामेण देवया अत्थि। नरनाहमंतिसामंतपमुहलोएहिं

अविरहियं ॥ ६ ॥ कप्पूरागुरुकुंकुमसिरिखंडाईण सुरहिवत्थूण । परमागरोव्व जीए भवणं रयणिक्कचिंचइयं ॥ ७ ॥ तद्दंसणम्मि सज्जो केई कुट्ठग्गिगदड्ढदेहावि । जायंति कणयवन्ना केई अंधाऽवि सज्जक्खा ॥ ८ ॥ अन्ने पावंति धणं केई पुत्तं तहाऽवरे रज्जं । जायंति केइ कइणो सोहग्गाईणि पावंति ॥ ९ ॥ अंजणसिद्धाईया हवंति विज्जाइसाहया केई । एमाइ नत्थि किंचिवि अच्छरियं जं न तब्भवणे ॥ १० ॥ इय सोऊणं सिट्ठी विम्हइओ तं नरं गिहे नेउं । भोयणवत्थाईहिं सम्माणेउं विसज्जेइ ॥ ११ ॥ सकलत्तो य सयं पुण निय़ंसिउं सुद्धवत्थजुयलाइं । तं सेणदेवयं विण्णवेइ जइ होज्ज मह पुत्तो ॥ १२ ॥ तुम्हऽणुभावेण तओ नामं तुह संतियं ठविस्सामि । जत्तं च तुह करिस्सं तह जिणधम्मं करिस्सामि ॥ १३ ॥ तो केणइ कम्मवसेण तस्स तद्दियहओ व पउमाए । जाओ गब्भो पसवइ कमेण पुत्तं परमरूवं ॥ १४ ॥ तो देवयाएँ जत्तं समए काऊण ठवइ सो तस्स । जिणसेणो नाम तहा सकुडुंबो कुणइ जिणधम्मं ॥ १५ ॥ अह सव्वकलापारं पुत्ते पत्तंमि जोव्वणाभिमुहे । रूवाइगुणसमूहं लोयब्भहियं निएऊण ॥ १६ ॥ चिंतइ सिट्ठी जइ एस मह सुओ इह कलत्तमणुरूवं । न लहइ तो अकयत्था एयस्स गुणा जओ भणियं ॥ १७ ॥ अणभिरुइयं कलत्तं सच्छंदो परियणो परवसत्तं । अविसेसण्णू य पहू चउरोऽवि मणस्स सल्लाइं ॥ १८ ॥ छणवंचणेण वरिसो नासइ दियहो कुभोयणे भुत्ते । कुकलत्तेण य जम्मो नासइ धम्मो अहम्मेण ॥ १९ ॥ इय चिंतंतस्स इमस्स झत्ति वद्धावएण परिकहियं । इण्हिं तुह संपत्तं कडाहदीवाओ बोहित्थं ॥ २० ॥ तो सिट्ठी जा वच्चइ समुद्दतीरंमि ताव संपत्ता । सव्वेऽवि वाणिउत्ता तो विहिया उचियपडिवत्ती ॥ २१ ॥ अह पुच्छिऊण सव्वं मंडुक्करिसाइ वइयरं तत्तो । भणियं किंपि अउव्वं तुब्भेहिं पलोइयं तत्थ ॥ २२ ॥ तेहिं भणियं महायस ! नयरं रयणायरुत्ति नामेणं । अत्थि तहिं सिट्ठीऽवि य नामेणं धम्मगुत्तोत्ति ॥ २३ ॥ जाइविहवाइगुणसमुद-

एणं सो धरइ तुम्ह साहम्मं । विस्ससिएण व गेहम्मि तस्स वणियस्स सुद्धस्स ॥ २४ ॥ देवसियानामेणं उत्तमगुणरयणपूरिया मुक्का । धूयामिसेण मयणेण नियसव्वस्समंजूसा ॥ २५ ॥ ववहारकारणेणं गएहिं अम्हेहिं तस्स गेहम्मि । सा दिट्ठा अम्हाणं न किंतु भुवणस्सवि अउव्वा ॥ २६ ॥ तो जइ तुम्ह सुएणं संजोयं पावए न सा बाला । ता तग्गुणनिम्मवणं होज्ज निरत्थं पयावइणो ॥ २७ ॥ एयं च दुग्घडं जेण तस्स धूआ अईव सा इट्ठा । ता तं न देइ सो कहवि गेहजामाउयं मोत्तुं ॥ २८ ॥ तो सोऊणं सिट्ठी हिट्ठो य विसायपरवसमणो य । खणमेगं ठाऊणं सयलं विक्किणइ तो भंडं ॥ २९ ॥ पडिभंडाणं भरिउं बोहित्थं सह सुएण तो एसो । तत्थारुहिउं पत्तो कडाहदीवम्मि तम्मि पुरे ॥ ३० ॥ पुट्ठा य वाणिउत्ता कह अम्हाणं मिलेइ सो सिट्ठी ? । तेहिं भणियं न कस्सइ पासे सो एइ गरिमाए ॥ ३१ ॥ तुम्हाणवि तस्स घरे सहसच्चिय ता न जुज्जए गंतुं । ता पिच्छह ताव निवं पच्छा सव्वं भलिस्सामि ॥ ३२ ॥ तो दिट्ठो नरनाहो महग्घमुल्लेहिं दरिसणीएहिं । भणिओ य वाणिउत्तेहिं देव ! सयलंपि दंसेह ॥ ३३ ॥ सिट्ठिस्स नयरमेयं तस्स सिरिं जेण पिच्छइ अउव्वं । तो तद्दंसणहेउं नियपुरिसे देइ नरनाहो ॥ ३४ ॥ एयं अमुगस्स घरं इमं तु अमुगस्स एवमाईयं । उवइसमाणा दंसंति तेऽवि ता जाव तस्स गिहं ॥ ३५ ॥ भणियं निवपुरिसेहिं पिच्छह नीसेसपउरपमुहस्स । सिरिधम्मगुत्तसिट्ठिस्स गेहमेयं अइविलासं ॥ ३६ ॥ तो कमलायरसिट्ठी एक्किक्कं अवयवं गिहे तम्मि । आढत्तो वण्णेउं सह पुत्तेणं ठिओ दारे ॥ ३७ ॥ तं सोऊणं अइसंभमेण पुक्कारए समागंतुं । सो सिट्ठी इयराविहु मज्झे गंतूण उवविट्ठा ॥३८॥ कोऊहलेण मिलिओ सह देवसियाए परियणो सव्वो । अइगुरुपडिवत्तीए तेणवि सम्माणिओ एसो ॥३९॥ देवसियाजिणसेणेहिं तत्थ अवरोप्परं नियंतेहिं । अणिमिसमिहुणस्स सिरी खणमेगं सायरं गमिया ॥ ४० ॥ देसंतरकहनिरओ

ठाऊण खणं समुट्ठिओ सिट्ठी । सिरिधम्मगुत्तसिट्ठी अणुवइऊणं पडिनियत्तो ॥ ४१ ॥ चित्तस्स विणिमओ पुण जाओ दोण्हंपि ताणऽवच्चाणं । कमलायरसिट्ठीऽविहु आवासगओ विचिंतेइ ४२ ॥ अणुरूवो एएसिं संजोओ ताव किंतु अइदुलहो । सयलसमीहियसिद्धि नासइ नूणं विही लोए ॥ ४३ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो ताव ठिओ जा पओससमओत्ति । अह आगंतुं भणिओ एक्काए तत्थ इत्थीए॥४४॥ किं सिट्ठि! तुमं चिंताउरोत्ति लक्खिज्जसे? अह इमाए। भणइ कहियंमि इमंमि कुणइ किं कोइ विपरित्तं?॥४५॥ तीए भणियं कहिज्जइ विज्जस्सऽवि ताव अत्तणो वाही । सोऽवि किरियं पउंजइ सज्झे परिहरइ य असज्झं॥ ४६ ॥ साभिप्पायंति वियाणिऊण तो सिट्ठिणावि तं कहियं । सोऊण भणइ एसा जइ एवं तो निसामेहि ॥ ४७ ॥ जव्वेलं चिय दिट्ठो देवसियाए इमो सुओ तुज्झ । तव्वेलं चिय गहिया मयरद्धयथोरजरएण ॥ ४८ ॥ तुह सुयपाणिग्गहणं मोत्तूणं तीएँ ओसहं नत्थि । जणओ य अण्णदेस न देइ इय चिंतिउं एसा ॥ ४९ ॥ नीससइ रुयइ मुच्छइ सुन्नं जंपेइ करइ मोणंपि । भूयाहिट्ठियदेहव्व सव्वमसमंजसं कुणइ ॥ ५० ॥ अहयं च तीएँ धाई तओ मए पुच्छिया निबंधेणं । सा सब्भावं मह कहइ तेण अहमागया एत्थ ॥ ५१ ॥ तो आगच्छामि अहं तुब्भेहिं समं गहाय तं बालं । जइ अभिरुइयं तुम्हं जिणसेणो सुणइ तं निहुओ ॥ ५२ ॥ चिंतइ य पिच्छह अहो देव्वस्सऽणुकूलयाए जं जायं । सयमेव सिद्धयाए निमंतणेणं सयं एयं ॥ ५३ ॥ संकेयदिणं कहिउं विसज्जिया सिट्ठिणाऽवि सा तत्तो । विक्किणिऊणं भंडं देवसियं गिण्हिउं च गया ॥ ५४ ॥ तो धम्मगुत्तसिट्ठीवि जाणिउं वइयरं तयं पच्छा । चिंतइ किमजुत्तं सा समाणसीलेहिं जं नीया ? ॥ ५५ ॥ सुरदत्तनामयं नियसुयं च सह बहुलदविणजाएण । पेसेउं परिणावइ तं धूयं तामलित्तीए ॥ ५६ ॥ अह देवसियाएँ समं जिणसेणो भुंजए विउलभोए । दुण्हंपि अंगभावेण परिणओ तेसिं जिणधम्मो ॥ ५७ ॥

देवसिया पुण सीलं तह रक्खइ जह सुरावि सलहंति । अह कमलायरसिट्ठी कयाइ जाओ कहासेसो ॥ ५८ ॥ कइवयदिणपज्जंते जिणसेणेणाह पणमिउं माया । भणिया अंब ! न जुत्तं मह जं विलसामि पिउलच्छिं ॥ ५९ ॥ जणयसिरी बालेहिं भुज्जइ थणपाणओ सजणणिव्व । पत्तम्मि पोरिसे पुण लज्जं चिय जणइ तब्भोगो ॥ ६० ॥ पडिवण्णवयाण धणं सिंगारो गयपतीण नारीणं । ववसायवज्जियाण य न रेहए विलसिउं भोए ॥ ६१ ॥ एमाइजुत्तिभणिएहिं जाव सो मायरं मुयावेइ । पवहणआरुहणत्थं ता देवसिया न मिल्लेइ ॥ ६२ ॥ जुत्तीहिं तंपि जा पत्तियावए ताव तीएँ पडिभणियं । तत्थ गओ भोलिज्जासि नाह ! तुमं अवररमणीहिं ॥ ६३ ॥ अह भणइ इमो मोत्तूण मइ तुमं सेसरमणिसंभोए । जावज्जीवं नियमो तहविहु सा नेय पत्तियइ ॥ ६४ ॥ अह आलिहिउं पडिमं आराहइ सेणदेवयं एसो । होऊणं पच्चक्खा एसाविहु देइ दो पउमे ॥ ६५ ॥ तत्थिक्कं देवसिया धरइ करे बीययं तु जिणसेणो । भज्जाए सीलखलणे सुक्कइ भत्तारकरपउमं ॥ ६६ ॥ इयरस्स उ तक्खलणे इयराए सुक्कए तयं झत्ति । इय पच्चयं विहेउं चलिओ बोहित्थचडणत्थं ॥ ६७ ॥ जणणीएँ नमइ चलणे मग्गइ सिक्खं तओ इमा भणइ । सुहलालिओ सि य वच्छ ! तह य सरलोऽसि पगईए ॥ ६८ ॥ देसंतरं च दूरे विसमा मग्गा जणो य कुडिलमणो । धुत्ता य दुज्जणावि य पउरा विरलो जणो सुयणो ॥ ६९ ॥ वंचणचउरो रमणीजणो य मायाविणो य वाणियगा । दुप्परिवालं भंडं वियारबहुलं च तारुन्नं ॥ ७० ॥ विसमा कज्जगईओ पंथावि य चोरचरगसंकिण्णा । गरुयाणंपि अलक्खो अइविउलो दिव्वपरिणामो ॥७१॥ तो वच्छ ! तए समयं नाउं कत्थइ बुहेण होयव्वं । कत्थइ मुक्खेण दयालुणा य कत्थइ निसंसेणं ॥७२॥ कत्थइ सुहडेणं कायरेण कत्थविय चायसीलेणं । कत्थइ किवणेणं उज्जुएण कत्थवि य दक्खेणं ॥ ७३ ॥ कत्थइ य वियड्ढेणं

कत्थ य वयवत्तिणावि, किं बहुणा ?। सव्वत्थ समुद्देण व अलद्धमज्झेण होयव्वं ॥ ११० ॥ अह जिणसेणो जंपइ अंब ! अम्माए संसिओ अहयं । अहमवि इय वट्टिस्सं अंबाए च्चिय पसाएण ॥ १११ ॥ तो लद्धासीवाओ चडिओ वहणे सुहे मुहुत्तम्मि । पत्तो य पारसउले कमेण सिद्धपुरनयरम्मि ॥११२॥ तत्थ य ववहरमाणो जाव न मुंचइ कहिंपि तं पउमं । ताव चउरो जुवाणा सिट्ठि-सुया कंपि पुच्छंति ॥ ११३ ॥ किं वहइ इमो पउमं ? कयावि कह मुक्कए न एयंपि ?। तेणवि कहियं सव्वं अह ते चिंतंतिऽ-सूयाए ॥ ११४ ॥ कह संभविज्ज एयं भग्गे सीलंमि अन्नहिं पउमं । सुक्कइ अन्नत्थ ठियं महिलाण य किं सुसीलत्तं? ॥११५॥ तो गंतूण अवस्सं पिच्छामो तीएँ सीलमाहप्पं । गहिऊण बहुयदव्वं गया य ते तामलित्तीए ॥ ११६ ॥ तत्थ परिवाइयाए अत्थि मढो जोगसिद्धिनामाए । तं तत्थ समुत्तरिया उवयरिया सा बहुपयरं ॥ ११७ ॥ लक्खं लक्खं एक्किक्कओऽवि तुह देइ दविण-जायस्स । जइ देवसिया अम्हं संपाडसि तेहिं सा भणिया ॥ ११८ ॥ तो भणइ जोगसिद्धा कित्तियमित्तं च सा मह वराई ?। रंभंपि दिट्ठिगोयरपत्तं दावेमि तुम्हाणं ॥ ११९ ॥ इय भणिऊणं बीए दिणम्मि देवसियमंदिरे पत्ता । पुट्ठाए सासुयाए कहियं सा चिट्ठइ उवरिं ॥१२०॥ न नियइ परपुरिसमुहं सज्झायज्झाणवावडा निच्चं। मोत्तूण धम्मकज्जं न कुणइ किच्चंतरं किंपि॥१२१॥ परिवाइयाए भणियं जइ एवं तं महासइं दट्ठुं । अम्हेऽवि पवित्तेमो अप्पाणं तुम्हऽणुण्णाए ॥ १२२ ॥ तो सासुयाए मुक्का गंतु उवरिं कहाओ विविहाओ। अइअक्खेवणियाओ देवसियाए परिकहेइ॥ १२३ ॥ विरहविणोयमईए तो भणियं तीएँ एरिसं मज्झ। पइदियहंपि कहिज्जसु कहं तुमं एत्थ आगंतु ॥ १२४ ॥ अह कहइ जोगसिद्धावि तीइ अक्खेवकारयकहाओ । अण्णंमि दिणे मंसं सुसंकयं तिक्खदव्वेहिं ॥ १२५ ॥ पविसंतीए परिवाइयाए दिन्नं सुणीइ एक्काए । तीएवि तस्स तिक्खत्तणेण दिट्ठी गलइ

वहुयं ॥ १२६ ॥ तो तीए देवसिया भणिया पुरओ तुमं सुणि नियासि । दिट्ठीए गलंतीए? इमाइ भणियं नियेमि तओ ॥१२७॥ परिवाइयाए भणियं इमा वराई सुदुक्खिया रुयइ । केण पुण कारणेणं? इय पुट्ठा भणइ पव्वइया ॥ १२८ ॥ अक्खेमि तुहं वच्छे ! अवहियचित्ता तुमं निसामेहि । जम्मंतरम्मि एसा महासई आसि मह वहिणी ॥ १२९ ॥ सीलग्गहो महं पुण लग्गो न कयाइ किंतु सिच्छाए । तरुणजुवाणेहिं समं विलसियमक्खलियपसराए ॥ १३० ॥ नाणेण मए एयं चिण्णायमिमाएँ जाइसरणेण । तम्हा पच्छायावं कुणमाणी रोवए एसा ॥१३१॥ तो चिंतइ देवसिया अहो कुसंगो अओच्चिय विरुद्धो । सव्वअणत्थप्पहवो निवारिओ सव्वसत्थेसु ॥ १३२ ॥ मह सीलघायहेउं पिच्छह कवडं इमीएँ कह रइयं? । अहवा न मज्झ सीलं सक्कइ सक्कोऽवि मइलेउं ॥१३३॥ किंतु इमा किं चिट्ठइ पुरओ? पिच्छामि कोउयं एयं । इय चिंतिऊण भणियं जइ सीलं भयवइ ! अजुत्तं ॥ १३४ ॥ तो जं जुत्तं उवइससु तीए अह जंपियं सुणसु वच्छे ! । आणेमि वरजुवाणे तेहिं समं कीलसु जहिच्छं ॥ १३५ ॥ देवसियाए पुट्ठं के ते ? पव्वाइयाए तो भणियं । सिद्धपुराओ पारसकुलाओ ते आगया एत्थ ॥ १३६ ॥ चिट्ठंति जणा चउरो एक्केक्कं लक्ख मुल्लआहरणो । पइदियहमेत्थ एही मह वेसेणं पओसम्मि ॥ १३७ ॥ देवसियाए एवं पडिवन्न तो गया इमा हिट्ठा । इयरीए नियदासी ठविया दारे अलंकरिउं ॥१३८॥ तीसे सिक्खं दाउं सयं ठिया जह न ताण नियइ मुहं । पव्वाइयाएऽविक्को पट्ठविओ नियवेसेण॥१३९॥ लोहमयसुणहपायं तावेउं डंभिओ स भालयले । दासीहिं मीलिऊणं गहियं सव्वंपि आभरणं ॥ १४० ॥ अह सो विलक्खवयणो छाएउं विंटलीएँ तं डंभं । सेसाण कहइ गंतुं परिभुत्ता सा मए बाला ॥ १४१ ॥ बीयदिणे बीएणवि तह अणुहवियं तहेव परिकहियं । एवं सेसावि तओ जाया सव्वेऽवि समदुक्खा ॥ १४२ ॥ कहिऊणं सब्भावं परोप्परं लज्जिया पवहणम्मि । चडिऊणं संच-

लिया मग्गइ पव्वाइया दव्वं ॥ १४३ ॥ तो सब्भावं कहिउं डंभे भालम्मि दंसिऊणं च । पव्वाइयाए लुणिउं नासा कन्ने य ते नट्ठा ॥ १४४ ॥ ता देवसिया मुणिऊण वइयरं तं इमं विचिंतेइ । अहह न जायं सुंदरमेयं जं ते गया देसे ॥ १४५ ॥ मह भत्तुणो अणिट्ठं नूणं काहिंति किंपि वेरेण । ता तत्थ मए अगयाए कज्जमेयं विणस्सेइ ॥ १४६ ॥ तो कहइ जहावत्तं सव्वं नियसासुयाए देवसिया । अह साधि भणइ वच्छे ! दूरमजुत्तं कयं तुमए ॥ १४७ ॥ जम्हा जिणोवएसेण रक्खियं जइ तए नियं सीलं । तह तदुवएसओ च्चिय अण्णेसिं विडंबणा वज्जा ॥ १४८ ॥ अह जंपइ देवसिया एवं चिय अंब ! जह तुमं भणसि । किंतु असम्मं परिणयजिणवयणाणं इमं लिंगं ॥ १४९ ॥ ता सासुयाए भणियं वच्छे ! इण्हिं करेसु जं जुत्तं । इय भणिए सामग्गिं काउं चडिया पवहणम्मि ॥ १५० ॥ जाव य समुद्दमज्झे इक्कस्स गिरिस्स वच्चइ अहेणं । ता उप्पायसहस्सा समुट्ठिया वहणभंगत्थं ॥ १५१ ॥ तो चिंतइ देवसिया अहो अयंडंमि पहरिओ दिव्वो । नूणं बद्धपइण्णो न अन्नहा एरिसं कुणइ ॥ १५२ ॥ जम्हा जइ मह मरणंपि होज्ज इह तहवि ससुरपिउवग्गो । संभाविस्सइ कत्थइ कयसंकेया गया एसा ॥ १५३ ॥ पुरओ य मज्झ भत्ता अज्जवि वेरीण वट्टए मज्झे । विसमं च आवयं मह गयाए इह होज्ज किं जुत्तं ? ॥ १५४ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं अरहंताईण वंदणं काउं । कयनिच्चलपणिहाणा काउस्सग्गे ठिया एसा ॥ १५५ ॥ तो पवहणं खणद्धेण चुन्नियं सा य पुण सपरिवारा । तव्वेलं सिद्धपुरे खित्ता केणइ समुक्खिविउं ॥ १५६ ॥ अह चिंतइ देवसिया गोपयमिव लंघिउं इमं जलहिं । किह णु खणेणिह पत्ता अहवा चिंतेमि ता पगयं ॥ १५७ ॥ तो काऊणं गुडियापओगमावन्नसरपरावत्ता । घेत्तूणं रयणाइं रयणीए भेट्टिओ राया ॥ १५८ ॥ भणियं चेव उ अम्हे समागया एत्थ तामलित्तीओ । अम्हं चउरो दासा जेणिह पत्ताऽगहियमोक्खा ॥ १५९ ॥ रन्ना भणियं गिण्हह

गवेसिउं एत्थ तीएँ अह भणियं । देवप्पणो समीवे हक्कारह सयलपुरलोयं ॥ १६० ॥ मज्झम्मि तस्स सयमवि समागए ते वयं गहिस्सामो । तह चेव कयं रण्णा गहिया चउरोऽवि दासीहिं ॥ १६० ॥ तो विम्हइओ राया जंपइ अम्हं पहाणसेट्ठीणं । एए पुत्ता तम्हा संभालेउं भणह तुब्भे ॥ १६२ ॥ विंटालियाओ ता फेडिऊण ताओ भणंति दासीओ । अम्ह पहुसंतिए देव ! नियसु अंके निलाडेसु ॥ १६३ ॥ तो अहिययरं राया विम्हइओ पुच्छए किमेयंति ? । अह जंपइ देवसिया अभयं जइ देह एएसिं ॥१६४॥ ता विन्नवेमि नरवर ! तत्तो रण्णा तहत्ति पडिवन्ने । सव्वोऽवि तस्स तीए निवेइओ पुव्ववुत्तंतो ॥ १६५ ॥ तत्तो रण्णा भणियं जइ एवं तो मए तुहच्चेव । दिन्ना दासा एए दुट्ठाणं कुणसु जं जुत्तं ॥ १६६ ॥ तत्तो तीए काऊण देसणं जिणमयंमि संठविया । गिण्हाविया य नियमं परदाराणं विसेसेण ॥ १६७ ॥ साऽवि हु बहुमाणेणं विसज्जिया पूइऊण नरवइणा । नियभत्तुणा य सद्धिं समागया तामलित्तीए ॥१६८॥ पिच्छंति अन्नदियहे पासायगयाइं नयरिउज्जाणे । वच्चंतं बहुयजणं आगमणं तह य अमराणं ॥१६९॥ अह संनिहिओ पुरिसो लद्धट्ठो पुच्छिओ कहइ ताणं । तिहुयणचंदो नामेण केवली आगओ एत्थ ॥ १७० ॥ तं सोउं हिट्ठाइं ण्हायविलित्ताइं लंकियतणूइं । अइगरुयविभूईए चडिऊण रहे गयाइं तहिं ॥ १७१ ॥ पंचविहाभिगमेणं तिविहं काउं पयाहिणं मुणिणो । पंचंगं नमिऊणं उवविट्ठाइं उचियदेसे ॥ १७२ ॥ धम्मं सोऊण तहिं जिणसेणो पुच्छए जहा भयवं ! । देवसियाए वहणं कह भग्गं ? रक्खिया केण ? ॥ १७३ ॥ भणइ मुणी तंमि नगे वंतरपडिमाओ संति बहुयाओ । तासिं पूयं काउं वयंति संजत्तया अन्ने ॥ १७४ ॥ देवसियाए न कयं एयं तो वंतरेण रुट्ठेण । भग्गं वहणमिमा पुण सीलवई जिणमयरयाइ ॥ १७५ ॥ सम्मद्दिट्ठीए देवयाए तो रक्खिया सपरिवारा । केत्तियमित्तं च इमं सीलसहायाण जंतूणं? ॥ १७६ ॥ जुम्मं ॥ तं सोउं परितुट्ठो

पुणरवि पुच्छइ मुणीसरं एवं । पहु ! संसारो केवल दुक्खमओ चेव पच्चक्खो ॥ १७७ ॥ तो अत्थि किंपि ठामं जत्थ गया तिक्खदुक्खलक्खेहिं । मुंचंति इमे जीवा परमत्थसुहं च पावंति ॥१७८॥ अह भणियं केवलिणा केवलसोक्खालओ निहयदुक्खो । सो मोक्खो अत्थि जहिं वसंति परिनिव्वुया जीवा ॥१७९॥ जइ एवं तो मुणिवर ! अणंतदुहसंकडेंपि भवमेयं । मोत्तूण पाणिणो किं न जंति मुक्खेऽवि सोक्खमए? ॥१८०॥ मुणिणा भणियं सव्वे खित्ता गुत्तीए तेण न चयंति । इयरेण विम्हिएणं नकामोणं भणियं का नाह ! सा गोत्ती ? ॥ १८१ ॥ ततः केवलिना प्रोक्तं श्रूयतामवहितचित्तैस्तर्हि-- देहो कारागारं हडिखोडं आउयं विणिद्दिट्ठं । विसयपिवासा वज्जमयकीलिया निच्चलनिविट्ठा ॥ १ ॥ भज्जा य नियडबंधो मुणिज्ज गलसिखलं अवच्चाइं । आवरणदुगं तु तिमिरं वेयणियं जायणाकारो ॥ २ ॥ हीणजणोच्चियरूवाइकरणनिउणाइं नामगोत्ताइं । भोगोवभोगकरणाइवा-रयं अंतरायंति ॥ ३ ॥ हासाइपरियरजुया पाहरिया सोलसेव य कसाया । मिच्छत्ताइ भुयंगा मंकुणजूयाइ वाहीओ ॥ ४ ॥ रागदोससुनिच्चलदिन्नकवाडाए नेहदाराए । अन्नाणनिविडपायाररुद्धसंचारमग्गाए ॥ ५ ॥ घरवासबंधणेणं निट्ठुरबंधेण बंधिउं जीवा । खित्ता मोहनिवेणं एरिसगोत्तीएँ कुद्धेण ॥६॥ मुणिवर! तस्सवि कोवे किमिह निमित्तं? कहेमि तंदव्वं । अवहरियं जीवेहिं लोयागासम्मि भंडारे ॥ ७ ॥ अत्थि पुण कोइ सामिय ! तीए गोत्ताए निग्गमोवाओ ?। अत्थित्ति भणइ नाणी, को पुण सो? सुणसु अक्खेमि ॥ ८ ॥ छेत्तूण बंधणाइं सव्वाइं निम्ममत्तछुरियाए । जिणदिक्खकुहाडीए नियडकवाडाइं भंजेउं ॥ ९ ॥ जिण-मयभावणअवसोअणिं च दाऊण पाहरियवग्गे । निम्मलविवेयदीवयदंसियमग्गेण निग्गंतुं ॥ १० ॥ गुणठाणयनिस्सेणिं चडिउं अभिलंघिऊण पायारं । मोहनरिन्दअगम्मे पविसिज्जइ निव्वुईदुग्गे ॥ ११ ॥ एस उवाओ अम्हारिसेहिं कहिओ अणंतसो तेसिं ।

पुव्वुत्तभुयगदट्ठा विसमविवज्जासविसविहुरा ॥ १२ ॥ तत्थ न सुणंति केई अन्नेसिं नत्थि सद्दहाणंपि । सइ सद्धाणेऽवि तहा जाया तत्थ विरई केसिं (चि) ॥ १३ ॥ (जुम्मं) अन्नेहिं पुण उवाओ एसो पडिवज्जिऊण परिचत्तो । विरला पुण भंजेउं गुत्तिं पत्ता पयं परमं ॥ १४ ॥ इय सोउं जिणसेणो झत्ति समुच्छलियगरुयसंवेगो । सह भारियाए जंपइ सामिय ! पुव्वुत्तसामग्गी ॥ १५ ॥ जइ संपज्जइ अम्हं तुम्ह पसाएण भंजिउं गोत्तिं। मुक्काइं दुहसएहिं पावेमो इच्छियसुहाइं ॥ १६ ॥ तो मुणिणा सामग्गी तेसिं संपाडिया समग्गावि । ताणिवि तं गोत्तिं भंजिऊण पत्ताइं निव्वाणं ॥ १७ ॥ इति देवसिकाचरित्रं समाप्तं ॥

अन्वयदृष्टान्तावभिधाय व्यतिरेकदृष्टान्तं विभणिषुराह—

विसयाउरेहिं बहुसो सीलं मणसावि मइलियं जेहिं । ते निरयदुहं दुसहं सहंति जह मणिरहो राया ॥ ५८ ॥

इह भावार्थः कथानकेनोच्यते,–अत्थि अवंतीजणवयसारं नयरं सुदंसणं नाम । महिमहिलाएँ मुहंपिव सुहालयं दीहरच्छं च ॥ १ ॥ तत्थ नरिंदो नामेण मणिरहो जलनिहिव्व वररयणो । कयलच्छीहरावासो मयरहिओ बहुपयाहारो ॥ २ ॥ तस्सेव लहू भाया जुगबाहू नाम आसि जुवराया । नामेण मयणरेहा इमस्स भज्जा गुणग्घविया ॥ ३ ॥ जीसे रूवं दट्ठुं दड्ढो मयणग्गिणा स मयणोऽवि । जणवायं चिय मन्ने जं दड्ढो सो उमावइणा ॥४॥ अह कत्थइ वीसत्थं पिच्छन्तो मणिरहो तयं हियए । ईसाइ व मयणेणं निहओ बाणेहिं चिंतेइ ॥ ५ ॥ घेत्तव्वा ताव मए एसा नियमेण ता पलोभेमि । आमिसपासनिबद्धो कज्जमकज्जं च कुणइ जणो ॥ ६ ॥ तो पुप्फफलविलेवणतंबोलाईणि तीइ पट्ठवइ । सावि हु अदुट्ठभावा गिण्हइ जेट्ठप्पसाउत्ति ॥ ७ ॥ अह अन्नदिणे दूई पट्ठविया नरवरेण तं भणइ। भद्दे ! तुह गुणनिवहे रत्तो राया इई वयइ ॥८॥ तं रमसु मं जहिच्छं पडिवज्जसु सयलरज्ज-

सामित्तं । जिणवयणभावियमणा तत्तो जंपइ मयणरेहा ॥ ९ ॥ अन्नंमिवि परदारे सप्पुरिसाणं न वच्चइ मणंपि । जं पुण बहुज-णम्मिवि कामपवित्ती महापावं ॥ १० ॥ सीलं चिय पढमगुणो नारीणं जइ न सोऽवि मह हुज्जा । ता के गुणा य अन्ने अणु-रज्जइ जेसु नरनाहो ? ॥ ११ ॥ जुवरायगेहिणीए महड्ढियं चेव रज्जसामित्तं । मा वा होउ तयं मे जं भग्गे होइ सीलम्मि ॥१२॥ जत्थ य कालकलानलजालानिवहेहिं डज्झए निच्चं । जोव्वणजीयपलालं तत्थ अकज्जेसु को रमइ ? ॥ १३ ॥ जइ अ अणाइंमि भवे तित्ति न गओ सिऽणंतनारीहिं । एत्थ य बहुयाइ तओ एकाएँ मए न तप्पिहिसि ॥ १४ ॥ तुच्छाणं कामाण य कज्जे पाविहिसि तिहुअणे अयसं । घोरे य पडिसि नरए दुहाइं किणिउं सहत्थेण ॥ १५ ता विरम अकज्जेसुं ठविऊण मणम्मि गरुयसंतोसं । इहरा न भोगतण्हा नियत्तए हवइ बहुयं च ॥ १६ ॥ इच्चाइ तीइ भणियं दूई परिकहइ मेइणीवइणो । तहवि इमो न नियत्तो गहिओ कामग्गहेणऽहियं ॥ १७ ॥ वयणाइं हियएहिं सुहासियाइंपि निपुणबुद्धीहिं । मयणभुयंगमविसभावियाण न कमंति हियएसु ॥ १८ ॥ ता चिंतइ गयलज्जो जीवंते मह कणिट्ठबंधुम्मि । घेत्तुं इमा न तीरइ ता तं हणिउं हढेणावि ॥ १९ ॥ गिण्हामि इमं इय चिंतिऊण छिड्डाइं बंधुणो नियइ । इत्थंतरे पयट्टो वसंतसमओ परमरम्मो ॥ २० ॥ तथाहि—घणसहयारसर-सबहुमंजरिपसारियबहुलपरिमलो, परिमलमिलियभमिरभमरावलिकलरवसवणसुहयरो । सुहयरमहुरपउरपरहुयरवमुच्छियपही-यजणमणो, जणमणहरणु मयणसंजीवणु सहइ वसंतरिउ महो ॥ १ ॥ किंच-जे कप्पूरपरागसंगसुहया एलावणंदोलिणो, गोला-नीलतरंगभंगसिसिरा लीलामरुल्लासिणो ॥ कन्नाडीकुरुलोहनट्टगुरुणो कामानलुद्दीविणो, ते मंदं मलयद्दिमज्झपवहा वायंति जत्थानिला ॥ २ ॥ वीणावेणुमुयंगसद्दसुहयं गेयं जहिं गिज्जए, उच्छंगीकयकामिणी इय सुहं दोलासु सेविज्जए । सोऊणं कलकं-

ठकूजियरवं माणं खणेणुज्झिउं, आलिंगंति सुनिब्भरं पिययमं थोरत्थणीओ जहिं ॥ ३ ॥ अपरं च-कुरुवयतरुणो फुल्लंति जत्थ आलिंगणेण तरुणीणं । तरुणिपयपहरतुट्ठा असोयतरुणोऽवि वियसंति ॥ ४ ॥ तरुणीमइरागंडूसतोसिया केसरावि कुसुमंति । चंपयतरुणो फुल्लंति सुरहिजलदोहलेहिं च ॥ ५ ॥ विकसंति तिलयतरुणो तरुणिकडक्खेहिं पेक्खिया जत्थ । फुल्लंति विरहिरुक्खा सोऊणं पंचमुग्गारं ॥ ६ ॥ एगिंदियावि एवं कमसो फरिसाइएहिं विसएहिं । हीरंति तओ तेहिं कह न छलिज्जंति पंचिंदी? ॥७॥ पवणंदोलियमंजरिपसरंतरयच्छलेण सहयारा । हिट्ठा इव महुरज्जे धूलीकीलाएं कीलंति ॥ ८ ॥ दट्ठूण विरहिणीहिं जलियंपिव कुसुमियं पलासवणं । दहणभएण व सित्तो देहो नयणंसुसलिलेहिं ॥ ९ ॥ न रमंति कन्नियारे भमरा वण्णुज्जलेऽवि असुअंधे । रूवेण किं व कीरइ? गुणेहिं छेया हरिज्जंति ॥ १० ॥ अपिच-जहिं सोहहिं कुसुमियकंचणारपुन्नायनायफुल्लिय अपार । मचकुंद-कुसुमपरिमलु अणंतु, पसरइ असेस वासिय दियंतु ॥ ११ ॥ बहुकुसुमियाओ नोमालियाओ, महमहहिं सुअंधओ पाडलाओ । एलालवंगकक्कोलियाओ, रेहंति दक्खक्खज्जूरियाओ ॥ १२ ॥ अन्नोवि कयलियनालियरपमुह, जहिं सहहिं विसेसिण रुक्ख विविह । जा सयमवि गयणुम्मत्तु नाइ मंडय तिलयण पियरुक्खराइं ॥ १३ ॥ गायइ व विहंगमकलरवेहिं, नच्चइ व विडविपल्लवकरेहिं । हसइ व फुल्लमल्लियविसेण, कूजइव मत्तकोइलरवेण ॥ १४ ॥ हक्कारइ चलभुयलयाहिं, पढइ व्व महुलसुयसारियाहिं । फलभर-नमंततरुसिहरएहिं, पणमइ व पियह पयपंकयेहिं ॥ १५ ॥ मयरंदरसिण बहुपूरिएहिं, रुयइ व्व गलंतिहिं सुयणुस्सेहिं । तहिं दिसि लोय बहु चच्चरीओ, वज्जंति तत्थ आवाणयाइं, परिलुढियभत्तबहुपाणयाइं, आहरणविलेवणभूसियाइं, रइनिब्भरु कीलहिं मिहुण-याइं, नियकंतिहिं सह पुरभामिणीओ, मज्जंति सुरहिं सुहकामिणीओ, इय दरिसपयंधिहिं सयलसमिद्धिहिं निय २ पिययमजणक-

लिओ उज्जाणिहिं पत्तओ, मयणुम्मत्तउ कीलइ सव्वुवि जणु मिलिउ ॥ १६ ॥ तो गेतूणं उज्जाणपालओ चूयमंजरीहत्थो । विन्नवइ निवं एयं गाहं पढिऊण जह देव ! ॥ १७ ॥ चंपयगोरीसयवत्तलोयणा तिलयरेहिरी पत्ता । उज्जाणे महुलच्छी कयसंकेयव्व सह तुमए ॥१८॥ तत्तो वसंतसमए नाएवि निवो पउरअणुक्खित्तो । न गओ वहिं गओ पुण जुगबाहू पिययमासहिओ॥१९॥ कीलंतस्स य एयस्स तत्थ रयणी समागया तत्तो । कयलीहरए रइसुहमणुहविउं निब्भरं सुत्तो ॥ २० ॥ एयं च अवसरं जाणिऊण परिवारतुच्छयाईयं । खग्गसहाओ राया तत्थ पविट्ठो समागंतुं ॥ २१ ॥ ता अगणिऊण अयसं मज्जायं छड्डिउं विगयधम्मो । खग्गेण हणइ गीवाइ भायरं निग्घिणो एसो ॥ २२ ॥ तत्तो य मयणरेहाइ कूइए मिलिय पाहरियवग्गे । कयउत्तरं च काउं किंपि नरिंदो गओ सगिहं ॥ २३ ॥ तत्तो अच्चावत्थं (व्वावण्णं) जुगबाहुं जाणिउं मयणरेहा । होऊण कन्नमूले भणइ तयं महुरवयणेहिं ॥२४॥ भो भो! तुमं महायस! खणंपि खेयं मणम्मि मा कुणसु । नियकम्मपरिणइच्चिय जमिह अवरज्झए न परो ॥२०॥ जं जेण कयं कम्मं अन्नभवे इह भवे य जीवेण । तं तेण वेइयव्वं निमित्तमित्तं परो होइ ॥ २६ ॥ कंठट्ठिए य जीए पओसमिण्हिं करेसि जइवि तुमं । तहवि परत्त न किंचिवि तं पुण हारिहिसि परलोयं ॥ २७ ॥ ता वीर ! कुरु समाहिं अरहंताई य सरणमणुसरसु । छिंद ममत्तं मेत्तिं च कुणसु सव्वेसु सत्तेसु ॥ २८ ॥ गरिहिसु नियदुच्चरियं सव्वं सिद्धाइसक्खियं काउं । खामेसु सयलसत्ते तुमंपि तह खमसु सव्वेसिं ॥ २९ ॥ अरिहं देवो गुरुणो सुसाहुणो जिणमयं चिय पमाणं । जम्मंतरेऽवि एयं मह होज्ज इमंति चिंतेसु ॥ ३० ॥ पाणिवहालियपरधणमेहुण्णपरिग्गहाइवेरमणं । तिविहं तिविहेण तहा पडिवज्जसु जावजीवाए ॥ ३१ ॥ अट्ठारसण्ह सम्मं पावट्ठाणाण तह पडिक्कमसु । भावेसु भवसरूवं अणुसरसु मणे नमोकारं ॥ ३२ ॥ जओ–पंचनमोक्कारसमा अंते

वच्चंति जस्स दस पाणा। सो जइ न जाइ मुक्खं अवस्स वेमाणिओ होइ ॥ ३३ ॥ अम्मापियरो मित्तं पुत्तकलत्ताइं सयणवग्गो य। विहडइ सव्वंपि इमं होइ सहाओ परं धम्मो ॥ ३४ ॥ भावेऊणं संमं चिंतेऊणं च नरयदुक्खाइं। सव्वत्थ अपडिबद्धो अहियाससु दुहमिणं सम्मं ॥ ३५ ॥ दुलहा पुणो महायस ! जिणधम्मनरत्तणाइसामग्गी। ता खणमेक्कं समचित्तयाए परिगिण्ह तीएँ फलं ॥ ३६ ॥ इय तीए सिसिरवयणामएहिं विज्झायकोवजलणेण। पडिवन्नं तेण इमं सव्वं सीसे कयंजलिणा ॥ ३७ ॥ तत्तो पइसमयं वड्ढमाणसंवेयरसजुओ मरिउं। पडिवन्नभावचरणो उप्पन्नो बंभलोयम्मि ॥ ३८ ॥ अह कंदंते सेसंमि परियणे चिंतए मयणरेहा। विलयं किं न गयाऽहं रूवाइगुणेहिं सह गब्भे ॥ ३९ ॥ सुद्धमणस्सावि एयस्स जेण मरणे महाणुभावस्स। अवराहवज्जियस्सवि जाया हेऊ अहं चेव ॥ ४० ॥ मज्झ निमित्तं वहओ नियबंधू जेण सो अवस्संपि। गंजिहिइ मज्झ सीलं तमियाणिं रक्खिउं जुत्तं ॥ ४१ ॥ तीसे य अत्थि पुत्तो चंदजसो नाम तंमि सो यं (संकेउ)। गब्भं उरे वहंती रयणीए चेव य पलाणा ॥ ४२ ॥ तत्तो पुव्वदिसाए गया कमेणं महाडइं एक्कं। वोलीणा सा रयणी पुणो य जायम्मि मज्झण्हे ॥ ४३ ॥ तो कुणइ पाणवित्तिं मूलफलाईहिं सरवरे एसा। पाऊण जलं काउं पच्चक्खाणं च सागारं ॥ ४४ ॥ खेयविणोयनिमित्तं सुत्ता कयलीहरम्मि एक्कम्मि। एत्थंतरम्मि तीसे दुक्खेणं दुक्खियाए व ॥ ४५ ॥ पच्छिमदिसावहूए रविरमणो गयणमयणदेसाओ। पल्हत्थिउव्व सहसा पडिओ पच्छिमसमुद्दंमि ॥ ४६ ॥ सयलदिसाहिंपि मुहं खणेण अंधारियं समंतेण। तत्थ य सद्दूलवराहसीहकलहाइसद्देहिं ॥ ४७ ॥ उत्तत्था सरमाणी चिट्ठइ जा तत्थ पंचनवकारं। ता तत्थेव पसूया पुत्तं वरलक्खणसमग्गं ॥ ४८ ॥ कंबलरयणेणं वेढिऊण जुगबाहुनामसंजुत्तं। मुद्दारयणं च करे खिविऊणं तस्स बालस्स ॥ ४९ ॥ पक्खालेउं वत्थाइं अप्पणा सरवरम्मि ओगाढा। तत्थ य

जलकरिणा गिण्हिऊण गयणम्मि पक्खित्ता ॥ ५० ॥ अह नंदीसरपत्थियजुवाणविज्जाहरेण एक्केण । सा अंतरावि गहिया तो रुयमाणी इमं भणइ ॥ ५१ ॥ भो सुणसु तं महायस ! मह बालो सावएहिं खज्जिहिइ । आहारविरहिओ वा सयमवि मरिही तुमं तम्हा ॥ ५२ ॥ काऊण दयं आणसु तमेत्थ मं वाऽवि नेह तत्थेव । सो भणइ करेमि इमं इच्छसि जइ मं सभत्तारं ॥ ५३ ॥ मणिचूडस्स य अहयं विज्जाहरचक्कवत्तिणो पुत्तो । नामेण मणिपहो मह पिया य दिक्खं पवन्नो सो ॥ ५४ ॥ वंदणहेउं तस्सेव पत्थिएणं तुमं मए दिट्ठा । ता हांसु सामिणी खेयरीण माणेसु नियभिच्चं ॥ ५५ ॥ आसावहरियमिहिलाहिवेण नीओ सुओ य सो तुज्झ । पउमरहेणं रन्ना दिन्नो रइ पुप्फमालाए ॥ ५६ ॥ भज्जाए सुयत्तेणं चिट्ठइ सोक्खेणिमं तु मइ कहियं । पन्नत्तीए तम्हा मुंच विसायं ममं रमसु ॥ ५७ ॥ चिंतइ मयणरेहा तओ विमन्ना मणम्मि अइदूरं । पेच्छ कह मइ अउण्णेहिं हुंति उवरुवरि वसणाइं ॥ ५८ ॥ किल सीलरक्खणत्थं एत्तिय दूरं समागया अहयं । तब्भंगो तयवत्थो उवट्ठिओ नवरि इहइंपि ॥ ५९ ॥ तो निच्छएण सीलं रक्खेयव्वं मए इमो य पुणो । अइमयणत्तो तम्हा वक्खेवो कोऽवि इह जुत्तो ॥ ६० ॥ इय चिंतिउं इमीए भणियं नंदीसरंमि ता देवे । वंदावेसु मए तो समीहियं तुह जइस्सामि ॥ ६१ ॥ इय सोऊणं तुट्ठेण तेण नंदीसरम्मि सा नीया । तत्थ य वन्दइ बावन्न जिणहरे ताइं पुण एवं ॥ ६२ ॥ अंजणगिरीसु चऊसुं सोलससु दहिमुहेसु सेलेसु । बत्तीस रइकरेसुं नंदीसरदीव-मज्झम्मि ॥ ६३ ॥ जोयणसयदीहाइं पन्नासं वित्थडाइं सव्वाइं । बावत्तरूसियाइं बावन्नं हुंति जिणभवणा ॥ ६४ ॥ तव्वंदणावसाणे मणिचूडं मुणिवरं नमंसंति । चउनाणी य स भयवं भावं मुणिऊण पुत्तस्स ॥ ६५ ॥ तह कुणइ देसणं जह स मणिपहो जणियग-रुयसंवेओ । खामेइ मयणरेहं पुणो पुणो बहिणिबुद्धीए ॥ ६६ ॥ पुट्ठो य मयणरेहाए तो मुणी कहइ तीए सुयचरियं । कइवय-

पुव्वभवमयं जा पउमरहेण नीओत्ति ॥ ६७ ॥ एत्थंतरम्मि जियसूरससिपहं रयणनिवहनिम्मवियं । मणिकिंकिणिरवमुहलं विमाण-
मोयरइ गयणाओ ॥६८॥ नीहरिउं झत्ति तओ सुरसुंदरिगिज्जमाणगुणनिवहो । कयअमरजयरवो तेयभासुरो सुरवरो एक्को ॥६९॥
तिपयाहिणीकरेउं निवडइ चलणेसु मयणरेहाए । पच्छा नमिउं साहुं उवविट्ठो उचियदेसम्मि ॥ ७० ॥ दूरमजुत्तं एयंति चिंतिउं
भणइ मणिपहो अमरं । जइ तुब्भेऽविय नीइं लंघह ता किं वयं भणिमो? ॥ ७१ ॥ दुद्धरधरियचरित्तं चउनाणिं जे मुणिवरं मोत्तुं ।
नामिज्जइ पढमं थीमेत्तं अवियारया एसा ॥ ७२ ॥ अह जाव किंपि अमरो भणिही ता जंपियं मुणिवरेण । देवाणुपिया ! न इमो
अमरो अरिहइ उवालंभं ॥७३॥ जं मणिरहेण रण्णा जुगबाहू नियसहोयरो निहओ । तब्भज्जाए गिद्धेण मयणरेहाभिहाणाए ॥७४॥
तो तीएँ मरणसमए भत्ता अइनिउणमहुरवयणेहिं । तह अणुसट्ठो गिण्हाविओ य जिणमयनमोक्कारं ॥ ७५ ॥ जह उप्पन्नो पंचम-
कप्पंमि इमो य सो इहं पत्तो । धम्मायरिओत्ति इमेण वंदिया सा इमं पढमं ॥७६॥ सम्मत्तमूलजिणवरधम्मपयाणोवयारगरुयत्तं ।
इय होइ पयडियं जिणमएवि एवं जओ भणियं ॥ ७७ ॥ जो जेण सुद्धधम्मम्मि ठाविओ संजएण गिहिणा वा । सो चेव तस्स
जायइ धम्मगुरू धम्मदाणाओ ॥ ७८ ॥ सम्मत्तं दिंतेणं दिन्नं सिवसिरिसुहं भवो निहओ । तद्दाणुवयाराओ तेण परो नत्थि
उवयारो ॥ ७९ ॥ इच्चाइ साहुभणिए खयरिंदो सुरवइं खमावेइ । भणिया य मयणरेहा अमरेण तओ जहा इण्हिं ॥ ८० ॥ जं तुह
इट्ठं तमहं करेमि आइससु तो इमा भणइ । नेहि ममं मिहिलाए जीएँ सुओ चिट्ठई मज्झ ॥ ८१ ॥ तो तक्खणंमि नीया सा तत्थ
सुरेण सा य वरनयरी । नमिमल्लिजिणाणं जम्मदिक्खनाणेहिं सुपवित्ता ॥८२॥ पढमंपि तओ जिणमंदिरेसु पगयाइं तित्थवुद्धीए ।
पच्छा य सुओ धम्मो गंतूण पवत्तिणिसयासे ॥८३॥ अह भणइ सुरो आगच्छ जेण दाएमि तंपि तुह पुत्तं । सा भणइ अणाइभवे

कस्स को एत्थ किर पुत्तो ? ॥८४॥ ता होउ अणंतेणवि भवतरुसंताणवड्ढणजलेण । एयाण साहुणीणं चलणे इण्हिं गई मज्झ ॥८५॥ नमिउं पवत्तिणिं साहुणीओ तह मयणरेहमवि अमरो । सट्ठाणमणुप्पत्तो इयरी पडिवज्जए दिक्खं ॥ ८६ ॥ पउमरहराइणोऽवि य पभावओ तस्स चेव बालस्स । नमिया सव्वेऽवि निवा नमित्ति नामं कयं तेण ॥ ८७ ॥ सो य कलोवचएणं देहेण य वड्ढिओ अविरओऽवि । अट्ठोत्तरं सयं कन्नयाण परिणेइ वररूवं ॥ ८८ ॥ अह जोव्वणत्थमेयं रज्जे ठविऊण गिण्हिउं दिक्खं । पउमरहो संपत्तो सिवमयलमणुत्तरं ठाणं ॥ ८९ ॥ एत्तो य मणिरहेणं जीए रयणीएँ बंधवो निहओ । तीए चेव य दट्ठो कालभुयंगेण सो मरिउं ॥ ९० ॥ पुढवीइ चउत्थीए उप्पन्नो नारओ महादुक्खो । मंतीहिं कओ रज्जे जुगबाहुसुओ अ चंदजसो ॥ ९१ ॥ अन्नया य-नमिरायसंतिओ सयलरज्जप्पहाणो धवलहत्थी आलाणखंभं भंजिऊण विंझाडइं संमुहं पत्थिओ, सो य सुदंसणपुरस्स समीवेण वच्चइ, चंदजसस्स राइणो तुरयवाहियाए गयस्स दिट्ठो मणुस्सेहिं, कहिओ राइणो, तेणवि गहिऊण नयरिं पवेसिओ, तत्थ चिट्ठइ, चारपुरिसेहिं नाऊण राइणो साहियं, जहा-धवलहत्थी चंदजसेण गहिओ चिट्ठइ, नमिराइणा चंदजसस्स दूओ पेसिओ इमेण अत्थेण, जहेस धवलहत्थी मम संतिओ एयं पेसेहि, चंदजसस्स दूएण गंतूण साहियं नमिवयणं, चंदजसेणं भणियं-" रयणाइं हुंति न कमागयाइं न य सासणंमि लिहियाइं । खग्गेणऽक्कमिऊणं पुहई भुंजंति सत्तधणा ॥ १ ॥ " इच्चाइ पभणिऊणं दूअं अवमाणिउं विसज्जेइ । अह चंदजसस्सुवरिं नमिराया चल्लिओ सबलो ॥ ९२ ॥ तो बलभरदुव्विसहो चंदजसो जाव अभिमुहो चलिओ । ता बहुयं असउणेहिं खलिज्जए ठाणठाणम्मि ॥ ९४ ॥ तो मंतीहिं भणियं ठविऊणं गोउराइं नयरेऽवि । चिट्ठिज्जउ देव ! तओ पच्छा उचियं जइस्सामो ॥ ९५ ॥ तो कहवि तयं पडिवज्जिऊण तत्थेव चिट्ठिउं एसो । नमिरायावि य कमसो समा-

गओ तम्मि नयरम्मि ॥९६॥ नमिजणणीअज्जाए निसुणिओ एस वइयरो कहवि। जणसम्मद्दं काउं नरयं वच्चंतु मा एए ॥९७॥ एवं विचिंतिऊणं समणुण्णाया पवित्तिणीएऽवि। नमिनरवइणो पासे संपत्ता साहुणी एसा ॥ ९८ ॥ अब्भुट्ठाणं काउं निवेसिया आसणे महन्तंमि। भत्तीएँ तओ पणया नमिनरवइणा अह इमावि ॥९९॥ पभणेइ भो नराहिव ! रज्जसिरी तात्र सरयघणतरला। जीयं जलबिन्दुनिभं रोगजराभंगुरो देहो ॥ १०० ॥ जीवाण पायणेणं वासो नियमेण घोरनरएसु। एवं ठिएवि तुह जेट्ठभाउणो केरिसं जुज्झं ? ॥ १०१ ॥ ता विम्हिएण भणियं नमिणा भयवइ ! स कोइऽहं मज्झं। जेट्ठो भाया समरं जेण समं भणसि तुमजुत्तं ॥ १०२ ॥ तीए भणियं जेट्ठो बंधू एसेव तुज्झ चंदजसो। रण्णा कहंति पुट्ठा कहइ इमा सव्वसंबंधं ॥ १०३ ॥ मुद्दारयणं तह कंबलं च पुट्ठाए पुप्फमालाए। उवदंसियं तओ सो जाएऽत्रि हु पच्चए एवं ॥ १०४ ॥ न नियत्तइ माणेणं तत्तो चंदजसराइणो पासे। अज्जा गया इमेणऽवि सपरियणेणं अभिन्नाया ॥ १०५ ॥ अह मन्नुनिब्भरमणो रुयमाणो पुव्ववइयरं राया। पुच्छइ तत्तो एसाऽवि कहइ सव्वंपि जहवत्तं ॥ १०६ ॥ तो मज्झ नमी बंधू इय नाउं हरिसिओ स चंदजसो। अइ गरुयविभूईए पच्चोणिं निग्गओ तस्स ॥ १०७ ॥ आगच्छंतस्स य तस्स अभिमुहो एइ नमिनरिंदोऽवि। ससिसूरा इव मिलिया दोऽवि पविट्ठा पुरे तम्मि ॥१०८॥ अह भणियं चंदजसेण वच्छ ! मरणं निएवि तुह पिउणो। न खणंपि मज्झ गेहे आसि रई किंतु अलहंतो ॥१०९॥ पुरिसं रज्जभरखमं एत्तियकालं ठिओ अकामोऽवि। इण्हिं दुण्हवि रज्जाण सामिओ होज्ज तं चेव ॥ ११० ॥ इच्चाइ निबंधेणं भणिउं मन्नाविउं नमिनरिंदं। अहिसिंचिऊण रज्जे चंदजसो गिण्हए दिक्खं ॥ १११ ॥ नमिरायावि य अइगुरुविभूइकलियत्तणेण चक्किव्व। अक्खलियसासणो बहुदिणाणि पालेइ रज्जदुगं ॥ ११२ ॥ अह अन्नया सरीरे जाओ छम्मासिओ महादाहो।

तस्सोवसमणहेउं रणंतमणिवलयबाहाओ ॥ ११३ ॥ अवरोहकामिणीओ सव्वाओ घसंति चंदणं अणिसं । दाहुव्विग्गस्स य तस्स
तत्थ न सुहाइ वलयरवो ॥११४॥ तव्वयणेणं तत्तो वलयं मुंचंति ताओ एक्केक्कं । ता जाव एक्कमिक्कं चिट्ठइ मुक्काइं सेसाइं ॥११५॥
एत्थंतरम्मि नमिणो चारित्तावरणकम्मबंधेसु । तुट्टंतेसुप्पण्णो अज्झवसाओ सुहो एसो ॥११६॥ जह जह पिंडइ संतोसवज्जिओ
बहुपरिग्गहं जीवो । तह तह वड्ढइ दुक्खं दिट्ठंतो एत्थ वलएहिं ॥ ११७ ॥ मह भज्जाणवि भारावहाइं वलयाइं असुहसद्दाइं । किंतु
अहिमाणओ च्चिय मुणंति ता अन्नहा एवं ॥ ११८ ॥ जह सुहयं वलयाणं एगागित्तं तहा जियाणंपि । ता एगागी होहं अहंपि
पसमिज्ज जइ दाहो ॥११९॥ इय चिंतिऊण सुत्तो मेरुवरिं सेयगयवरारूढं । सो अप्पाणं पिच्छइ सुमिणे रयणीएँ विरमंमि ॥१२०॥
पडिबुद्धो य पभाए मुक्को नीसेसदाहदोसेण । उप्पन्नजाइसरणो पुत्तं ठविऊण रज्जम्मि ॥ १२१ ॥ देवयविइण्णलिंगो छिन्नम-
मत्तो पवाज्जिउं दिक्खं । नयरीओ नीहरंतो दिट्ठो सक्केण ओहीए ॥ १२२ ॥ अच्चब्भुएण चरिएण तस्स तो रंजिओ इमो झत्ति ।
माहणरूवं काउं परिक्खणत्थं तहिं पत्तो ॥ १२३ ॥ अह भणइ भो नराहिव ! पवज्जा ताव पाणिदयमूला । तुह वयगहणे य इमा
अक्कंदइ दुक्खिया नयरी ॥ १२४ ॥ ता दूरमजुत्तमिमं पुव्वावरबाहयं वयं तुज्झ । तो भणइ मुणी न दुहस्स कारणं एत्थ मज्झ
वयं ॥ १२५ ॥ किंतु नियनियपओयणहाणी दुक्खस्स कारणं लोए । ता अहमवि नियकज्जं करेमि किमियाए चिंताए ? ॥१२६॥
ततः स्वयमेवान्तःपुरगृहाणि प्रज्वलन्त्युपदर्श्य पुनरप्याह शक्रः-एस अग्गी य वाऊ य, एयं डज्झइ मंदिरं । भयवं! अंतेउरं तेणं,
कीस णं ता उविक्खह?॥१२७॥ ततो नमिराज आह-सुहं वसामो जीवामो, जेसि मो नत्थि किंचण। मिहिलाए डज्झमाणीए, ण मे
उज्झइ किंचण ॥ १२८ ॥ चत्तपुत्तकलत्तस्स निव्वावारस्स भिक्खुणो । पियं न विज्जई किंचि, अप्पियंपि न विज्जई ॥ १२९ ॥

पुनराह शक्रः-पागारं कारइत्ताणं, नयरस्सऽइदुग्गमं। णाणाजंतेहिं संजुत्तं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३० ॥ राजर्षिः प्राह-संजमो नयरं मज्झ, सयं च विहिओ तहिं। दुग्गो पसमपायारो, नयजंतेहिं संजुओ ॥ १३१ ॥ पुनर्वदति शचीपतिः-निवासहेउं लोयस्स, सासए सुमणोहरे। पासाए कारइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया! ॥ १३२ ॥ नमिः प्राह-मूढो चेव जणो पंथे, वहंतो कुणई गिहं। निच्छएणं जहिं ठाणं, जुत्तं तत्थेव मंदिरं ॥१३३॥ इन्द्रः प्राह-तक्करे निग्गहेऊणं, सुत्थं काऊण पव्वय। नमिः प्राह-चोरा रागाइणो चेव, ते य निग्गहिया मए॥१३४॥ हरिराह-जे केई पत्थिवा तुज्झ, न नमंति बलगव्विता (नराहिवा)। वसे ते ठावइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३५ ॥ मुनिरुवाच-जो सहस्सं सहस्साणं, संगामे दुज्जयं जिणे। एगं जिणिज्ज अप्पाणं, एस से परमो जओ ॥१३६॥ सुरपतिराह-गिहासमसमो धम्मो, को अण्णो एत्थ विज्जई ? । दिज्जंति जत्थ दाणाइं, दीणाणाहाइपाणिणं ॥१३७॥ साधुरुत्तरयति-जीवघायरओ धम्मं, जं कत्थइ कुणई गिही। साधुधम्मगिरिंदस्स, राईमेत्तोऽवि नो इमो ॥ १३८ ॥ पुरंदरः प्राह-सुवन्नं मणिमुत्ताओ, कंसं दूसं च वाहणं। कोसे वड्ढावइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३९ ॥ यतिराह-जइ हुंति हिरण्णस्स, गिरितुल्लावि रासिणो। से तहा विरई कत्तो, असंतुट्ठस्स जंतुणो ? ॥१४०॥ सुराधिपो न्यगादीत्-अणागयाण भोयाणं, कारणम्मि नराहिव !। हत्थागए इमे भोए, मूढो जं एवमुज्झसि ॥ १४१ ॥ राजमुनिरभापत-भोगासंसाएँ नो भोए, लद्धे परिचयामहं। अजिण्णसंभवे दोसे, को घअं पिअई बुहो ? ॥ १४२ ॥ सल्लं कामा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा। कामे पत्थेमाणा, अकामा जंति दुग्गइं ॥ १४३ ॥ इय भणिओवि हु एसो जा न चलइ मंदरोव्व पवणेहिं। ता जाओ पच्चक्खो हिट्ठो नमिउं मुणिं सक्को ॥१४४॥ भणइ महायस ! भुवणेऽवि तुज्झ सलहिज्जए कुलं गोत्तं। जेण तए पडलग्गं तणं व चत्ता इमा रिद्धी ॥१४५॥

आगासं व न लिप्पसि मुणिंद ! कत्थइ ममत्तपंकेण । रागाइसत्तुवग्गो अ सव्वहा तइ विणिग्गहिओ ॥ १४६ ॥ एवं अभित्थुणंतो रायरिसिं उत्तमाएँ सद्धाए । तिपयाहिणं कुणंतो पुणो २ वंदई सक्को ॥ १४७ ॥ तो वंदिऊण पाए चक्कंकुसलक्खणे मुणिवरस्स । आगासेणुप्पइओ चलंतमणिकुंडलो सक्को ॥ १४८ ॥ नवि रुट्ठो नवि तुट्ठो पालेउं नमिमुणीवि पव्वज्जं । सिद्धिं गओ इमं चिय कुणंति अन्नेऽवि सप्पुरिसा ॥ १४९ ॥ मणिरथचरितं समाप्तम् । प्रसङ्गतो नमिचरितमपीति ॥

इह यदेव प्रकर्षमापन्नं यथोक्तप्रकारेण प्राणातिपातादिषु निमित्तीभवति तदेव मनसा शीलविराधनं नरकदुःखहेतुतयेह विवक्षितं, न तावन्मात्रमतिनाऽतिप्रसङ्गः शङ्कनीय इति ॥ शीलमाहात्म्यख्यापनार्थमेवाह—

चिंतामणिणा किं तस्स ? किंच कप्पद्दुमाइवत्थूहिं? । चिंताईयफलकरं सीलं जस्सऽत्थि साहीणं ॥६९॥

चिन्तामणिकल्पवृक्षकामधेन्वादिवस्तूनि चिन्तितकल्पितकामितादिस्वरूपाणि हिरण्यलाभादीन्येव फलानि प्रयच्छन्ति, शीलं तु चिन्तातीतं यत् मोक्षप्राप्त्यादिकं फलं तदपि करोतीत्येतदेवोपादेयं, किमितरैरिति भावार्थः ॥

इति सकलमुनीन्द्रैर्दर्शितं देहभाजां, स्वयमपि भवसिन्धौ यानपात्रीकृतं यत् ।
अमरनरसमूहाभ्यर्चनीयत्वहेतुर्जयति जगति शीलं मीलनं सद्गुणानाम् ॥ १ ॥
वरमरिसदनेभ्यो भिक्षया प्राणवृत्तिर्वरमनलनिपातप्लोषणाद्देहमुक्तिः ।
वरमसमगिरीन्द्रप्रस्थपातः पवित्रो, भवति न तदपीष्टः शीलभङ्गो बुधानाम् ॥ २ ॥

इतिश्रीहेमचंद्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे शीलधर्मः समर्थित इति ॥

पुनराह शक्रः—पागारं कारइत्ताणं, नयरस्सऽट्टदुग्गमं। णाणाजंतेहिं संजुत्तं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३० ॥ राजर्षिः प्राह-संजमो नयरं मज्झ, सयं च विहिओ तहिं। दुग्गो पसमपायारो, नयजंतेहिं संजुओ ॥ १३१ ॥ पुनर्वदति शचीपतिः-निवासहेउं लोयस्स, सासए सुमणोहरे। पासाए कारइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया! ॥ १३२ ॥ नमिः प्राह-मूढो चेव जणो पंथे, वहंतो कुणई गिहं। निच्छएणं जहिं ठाणं, जुत्तं तत्थेव मंदिरं ॥१३३॥ इन्द्रः प्राह-तक्करे निग्गहेऊणं, सुत्थं काऊण पव्वय। नमिः प्राह-चोरा रागाइणो चेव, ते य निग्गहिया मए॥१३४॥ हरिराह-जे केई पत्थिवा तुज्झ, न नमंति बलगव्विता (नराहिवा)। वसे ते ठावइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३५ ॥ मुनिरुवाच-जो सहस्सं सहस्साणं, संगामे दुज्जयं जिणे। एगं जिणिज्ज अप्पाणं, एस मे परमो जओ ॥१३६॥ सुरपतिराह-गिहासमसमो धम्मो, को अण्णो एत्थ विज्जई ? । दिज्जंति जत्थ दाणाइं, दीणाणाहाइपाणिणं ॥१३७॥ साधुरुत्तरयति-जीवघायरओ धम्मं, जं कत्थइ कुणई गिही। साधुधम्मगिरिंदस्स, राईमेत्तोऽवि नो इमो ॥ १३८ ॥ पुरंदरः प्राह-सुवन्नं मणिमुत्ताओ, कंसं दूसं च वाहणं। कोसे वड्ढावइत्ताणं, तओ पव्वय खत्तिया ! ॥ १३९ ॥ यतिराह-जइ हुंति हिरण्णस्स, गिरितुल्लावि रासिणो। से तहा विरई कत्तो, असंतुट्ठस्स जंतुणो ? ॥१४०॥ सुराधिपो न्यगादीत्-अणागयाण भोयाणं, कारणम्मि नराहिव !। हत्थागए इमे भोए, मूढो जं एवमुज्झसि ॥ १४१ ॥ राजमुनिरभापत-भोगासंसाएँ नो भोए, लद्धे परिचयामहं। अजिण्णसंभवे दोसे, को घअं पिअई बुहो ? ॥ १४२ ॥ सल्लं कामा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा। कामे पत्थेमाणा, अकामा जंति दुग्गइं ॥ १४३ ॥ इय भणिओवि हु एसो जा न चलइ मंदरोव्व पवणेहिं। ता जाओ पच्चक्खो हिट्ठो नमिउं मुणिं सक्को ॥१४४॥ भणइ महायस ! भुवणेऽवि तुज्झ सलहिज्जए कुलं गोत्तं। जेण तए पडलग्गं तणं व चत्ता इमा रिद्धी ॥१४५॥

आगासं व न लिप्पसि मुणिंद ! कत्थइ ममत्तपंकेण । रागाइसत्तुवग्गो अ सव्वहा तइं विणिग्गहिओ ॥ १४६ ॥ एवं अभित्थुणंतो रायरिसिं उत्तमाएँ सद्धाए । तिपयाहिणं कुणंतो पुणो २ वंदई सक्को ॥ १४७ ॥ तो वंदिऊण पाए चक्कंकुसलक्खणे मुणिवरस्स । आगासेणुप्पइओ चलंतमणिकुंडलो सक्को ॥ १४८ ॥ नवि रुट्ठो नवि तुट्ठो पालेउं नमिमुणीवि पव्वज्जं । सिद्धिं गओ इमं चिय कुणंति अन्नेऽवि सप्पुरिसा ॥ १४९ ॥ मणिरथचरितं समाप्तम् । प्रसङ्गतो नमिचरितमपीति ॥

इह यदेव प्रकर्षमापन्नं यथोक्तप्रकारेण प्राणातिपातादिषु निमित्तीभवति तदेव मनसा शीलविराधनं नरकदुःखहेतुतयेह विवक्षितं, न तावन्मात्रमतिनाऽतिप्रसङ्गः शङ्कनीय इति ॥ शीलमाहात्म्यख्यापनार्थमेवाह—

चिंतामणिणा किं तस्स ? किंच कप्पदुमाइवत्थूहिं? । चिंताईयफलकरं सीलं जस्सऽत्थि साहीणं ॥६९॥

चिन्तामणिकल्पवृक्षकामधेन्वादिवस्तूनि चिन्तितकल्पितकामितादिस्वरूपाणि हिरण्यलाभादीन्येव फलानि प्रयच्छन्ति, शीलं तु चिन्तातीतं यत् मोक्षप्राप्त्यादिकं फलं तदपि करोतीत्येतदेवोपादेयं, किमितरैरिति भावार्थः ॥

इति सकलमुनीन्द्रैर्दर्शितं देहभाजां, स्वयमपि भवसिन्धौ यानपात्रीकृतं यत् ।
अमरनरसमूहाभ्यर्चनीयत्वहेतुर्जयति जगति शीलं मीलनं सद्गुणानाम् ॥ १ ॥
वरमरिसदनेभ्यो भिक्षया प्राणवृत्तिर्वरमनलनिपातप्रोषणाद्देहमुक्तिः ।
वरमसमगिरीन्द्रप्रस्थपातः पवित्रो, भवति न तदपीष्टः शीलभङ्गो बुधानाम् ॥ २ ॥

इतिश्रीहेमचंद्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे शीलधर्मः समर्थित इति ॥

अथ तपोधर्मं विभणिषुः शीलधर्मेण सह सम्बन्धगाथां विभणिषुराह—

इय निज्जियकप्पद्दुमचिंतामणिकामधेणुमाहप्पं । धण्णाण होइ सीलं विसेसओ संजुयं तवसा ॥७०॥

सुगमा, नवरं शीलसम्पन्नोऽपि तपसैव विशिष्टां कर्मनिर्जरामवाप्नोति इति शीलानन्तरं तपः प्रोच्यते इतीह सम्बन्धः प्रोक्तो द्रष्टव्य इति । कतिभेदं पुनस्तत्तपः ? कथं च कर्त्तव्यं ? कैश्च तद्विधेयमित्याह—

समयपसिद्धं च तवं बाहिरमब्भिंतरं च बारसहा । नाऊण तहा विरियं कायव्वं तो सुहत्थीहिं ॥७१॥

समयः—सिद्धान्तस्तत्र प्रसिद्धं तपो बाह्यमभ्यन्तरं तावद् द्वादशधा भवति, तथा च व्याख्याप्रज्ञप्त्यामुक्तम्-"दुविहे तवे पन्नत्ते, तंजहा-बाहिरए अब्भितरए य, से किं तं बाहिरए तवे ?, २ छव्विहे पन्नत्ते, तंजहा-अणसणं ओमोयरिया भिक्खायरिया रसपरिचाओ कायकिलेसो पडिसंलीणया । से किं तं अणसणं ?, अणसणे दुविहे पन्नत्ते, तंजहा—इत्तरिए य आवकहिए य, से किं तं इत्तरिए ?, २ अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा-चउत्थे भत्ते छट्ठे भत्ते अट्ठमे भत्ते दसमे भत्ते जाव अद्धमासिए भत्ते मासिए भत्ते जाव छम्मासिए भत्ते, से तं इत्तरिए । से किं तं आवकहिए ?, आवकहिए दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-पाओवगमणे य भत्तपच्चक्खाणे य, पाओवगमणे नीहारिमे य अनीहारिमे य, नियमा अप्पडिकम्मे, भत्तपच्चक्खाणे नीहारिमे य अनीहारिमे य, नियमा सप्पडिकम्मे, से तं आवकहिए, से तं अणसणे १ । ओमोयरिया दुविहा पण्णत्ता, तंजहा—दव्वोमोयरिया य भावोमोयरिया य, दव्वोमोयरिया दुविहा पण्णत्ता, तंजहा-उवगरणदव्वोमोयरिया य भत्तपाणदव्वोमोयरिया य, उवगरणदव्वोमोयरिया य एगे वत्थे एगे पाए चियत्तोवगरणसाइज्जणया, भत्तपाणदव्वोमोयरिया अट्ठकुक्कुडियंडगप्पमाणमेत्ते कवले आहारमाहारेमाणे अप्पाहारे,

दुवालसेहिं अवड्ढोमोयरिया, सोलसहिं दुभागपत्ते, चउवीसाए ओमोयरिया, बत्तीसाए कवलेहिं पमाणपत्ते, इत्तो इक्केणवि घासेण ऊणगं आहारं आहारेमाणे समणे निग्गंथे नो पगाअरसभोइत्ति वत्तव्वं सिया । भावोमोयरिया अणेगविहा पण्णत्ता, तंजहा-अप्पे कोहे अप्पे माणे अप्पा माया अप्पे लोभे अप्पे झंझे अप्पे तुंतुमे २। भिक्खायरिया अणेगविहा पण्णत्ता, तंजहा-दव्वाभिग्गहचरिए जहा उववाइए सुद्धेसणिए संखादत्तिए ३। रसपरिच्चाए अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा- निव्विए पणीयरसविवज्जए जहा उववाइए जाव लूहाहारे ४। कायकिलेसे अणेगविहे पन्नत्ते, तंजहा-ठाणाईए उक्कुडुयासणिए जहा उववाइए जाव सव्वगायपडिक्कम्मविप्पमुक्के ५। पडिसंलीणया चउव्विहा पण्णत्ता, तंजहा-- इंदियकसायजोगपडिसंलीणया विवित्तसयणासणसेवणया, इंदियपडिसंलीणया पंचविहा पन्नत्ता, तंजहा-सोइंदियविसयप्पयारनिरोहो वा सोइंदियविसयपत्तेसु वा अत्थेसु रागदोसविणिग्गहो, एवं जाव फासिंदियविसयप्पयारनिरोहो वा फासिंदियविसयपत्तेसु वा अत्थेसु रागदोसनिग्गहो, कसायपडिसंलीणया चउव्विहा पं०,तं०- कोहोदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरणं एवं जाव लोभोदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोभस्स विफलीकरणं, जोगपडिसंलीणया तिविहा पं०, तंजहा-अकुसलमणनिरोहो वा कुसलमणउईरणं वा मणस्स वा एगत्तीभावकरणं वा, एवं वईएवि अकुसलवइनिरोहो वा इत्यादि, जण्णं सुसमाहियपसन्तसाहरियपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिंदिए अल्लीणपल्लीणे चिट्ठइ से तं कायपडिसंलीणया, विवित्तसयणासणसेवणया जण्णं विवित्तेसु आरामुज्जाणाइसु थीपसुपंडगविवज्जियं फासुएसणिज्जं पीढफलगसिज्जासंथारगं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ । बाह्यतपः समाप्तम् । अब्भितरए तवे छव्विहे पण्णत्ते, तंजहा-पायच्छित्तं विणओ वेयावच्चं सज्झाओ झाणं विउस्सग्गे। पायच्छित्तं दसविहं पण्णत्तं, तंजहा-आलोयण पडिक्कमणे मीस विवेगे तहा विउस्सग्गे । तव छेय अणवट्ठया य

पारंचिए चेव ॥ १ ॥ १। विणए सत्तविहे पं०-तंजहा-नाणविणए दंसणविणए चरित्तविणए मणविणए वइविणए कायविणए लोगोवयारविणए, नाणविणए पंचविहे पण्णत्ते, तंजहा- आभिणिबोहियनाणविणए जाव केवलनाणविणए, दंसणविणए दुविहे, तंजहा-सुस्सूसणाविणए य अणच्चासायणाविणए य, सुस्सूसणाविणए अणेगविहे, तंजहा- सक्कारेइ वा सम्माणेइ वा अंजलिपग्गहेइ वा पच्चुग्गच्छणया ठियस्स वा पज्जुवासणया पडिसंसाहणया, अणच्चासायणाविणए पणयालीसविहे, तंजहा- अरहंत १ धम्म-२ आयरिय ३ उवज्झाय ४ थेर ५ कुल ६ गण ७ संघ ८ किरिय ९ संभोग १० नाणपंचगं १५, एएसिं पण्णरसण्हं ठाणाणं अणच्चासायणाए भत्तिबहुमाणेणं वण्णसंजलणयाए य, चरित्तविणए पंचविहे, तंजहा-सामाइयचरित्तविणए जाव अहक्खायचरित्तविणए, मणविणए वइविणए पत्तेयं दुविहे-पसत्थे अपसत्थे, तत्थ पसत्थे सत्तविहे, तंजहा-अपावए१असावज्जे २अकिरिए ३निरुवक्केसे ४ अणण्हवकरे ५ अच्छविकरे ६ अभूयाभिसंकणे ७, अप्पसत्थे सत्तविहे, तंजहा-सावज्जे सकिरिए सउवक्केसे अण्हवकरे छविकरे भूयाभिसंकणे, कायविणए दुविहे-पसत्थे अपसत्थे य, तत्थ गमणट्ठाणनिसीयणतुयट्टणउल्लंघणसव्विंदियनोइंदियजुंजणाणि य आउत्ताणि कुव्वंतस्स पसत्थकायविणए सत्तविहे, एयाणि चेव अणाउत्ताणि कुव्वंतस्स अपसत्थकायविणएऽवि सत्तविहे, लोगोवयारविणए सत्तविहे, तंजहा-अब्भासवत्तियं परछंदाणुवत्तियं कयहेउं कयपडिकयया अत्तगवेसणया देसकालण्णुया अप्पडिलोमया य २। वेयावच्चे दसविहे, तंजहा—आयरियवेयावच्चे उवज्झाय० थेर० तवस्सी० गिलाण० सेह० कुल० गण० संघ० साहम्मियवेयावच्चे ३। सज्झाए पंचविहे, तंजहा-वायणा १ पुच्छणा २ परियट्टणा ३ अणुप्पेहा ४ धम्मकहा ४,४। झाणे चउव्विहे, तंजहा-अट्टे रुद्दे धम्मे सुक्के, अट्टे झाणे चउव्विहे, तंजहा-अमणुण्णसंपओगसंपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए आवि भवति, मणुण्णसंपओग-

संपउत्ते उस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ, रोगायंकसंपओगसंपउत्ते तस्स विप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ, परिझुसियकामभोगसंपउत्ते तस्स अविप्पओगसइसमण्णागए यावि भवइ, अट्टस्स झाणस्स चत्तारि लक्खणा, तंजहा-अक्कंदणया सोयणया तिप्पणया परिदेवणया। रुद्दे झाणे चउव्विहे, तंजहा-हिंसाणुबंधी मोसाणुबंधी तेयाणुबंधी सारक्खणाणुबंधी, रुद्दस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा, तंजहा-ओसण्णदोसे बहुदोसे अण्णाणदोसे आमरणंतदोसे। धम्मे झाणे चउव्विहे चउप्पडोयारे पण्णत्ते, तंजहा-आणाविजए अवायविजए विवागविजए संठाणविजए, धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा, तंजहा-आणारुई निसग्गरुई सुत्तरुई ओगाढरुई, धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि आलंबणा पण्णत्ता, तंजहा-वायणा पडिपुच्छणा परियट्टणा धम्मकहा, धम्मस्स णं झाणस्स चत्तारि अणुप्पेहाओ, तंजहा-एगत्ताणुप्पेहा अणिच्चाणुप्पेहा असरणत्ताणुप्पेहा संसाराणुप्पेहा। सुक्के झाणे चउव्विहे चउप्पडोयारे पन्नत्ते, तंजहा-पुहुत्तवियक्के सवियारी एगत्तवियक्के अवियारी सुहुमकिरिए अणियट्टी समुच्छिण्णकिरिए अप्पडिवाई, सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि लक्खणा, तंजहा-खंती मुत्ती अज्जवे मद्दवे. सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि आलंबणा, तंजहा-अव्वहे असंमोहे विवेगे विउस्सग्गे, सुक्कस्स णं झाणस्स चत्तारि अणुप्पेहाओ, तंजहा-अणंतवत्तियाणुप्पेहा विपरिणामाणुप्पेहा असुभाणुप्पेहा अवायाणुप्पेहा ५। विउस्सग्गे दुविहे, तंजहा-दव्वओ भावओ य, दव्वविउस्सग्गे चउव्विहे, तंजहा-गणविउस्सग्गे सरीर० उवहि० भत्तपाणविउस्सग्गे, भावविउस्सग्गे तिविहे, तंजहा-कसाय० संसार० कायविउस्सग्गोत्तिद्दा इत्युक्तं द्वादशधा तपः, इदं चाशेषविशेषैर्गुरुसमीपे ज्ञात्वा ततो यथावीर्य-स्वशक्त्यनुसारेण कर्त्तव्यं, यस्य हि नमस्कारसहितकरणादिका षाण्मासिकतपोविधानपर्यन्ता यावती शक्तिरस्ति तेन सा सर्वथैव न गोपनीया, यत उक्तम्-" तित्थयरो चउनाणी सुरमहिओ सिज्झियव्वयधुवम्मि। अनिगूहियबल-

जं नंदिसेणमुणिणा भवंतरे अमरसुंदरीणंपि । अइलोभणिज्ज रूवं संपत्तं तं तवस्स फलं ॥७८॥

अक्षरार्थः सुगमो, भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

मग्गहाजणवयमज्झे गामो नामेण सालिगामोत्ति । बहुधणकलिओऽवि जहिं निद्धणयाऽऽलिंगिओ लोओ ॥ १ ॥ तत्थ य गोयमगोत्तो वेयविऊ वसइ माहणो एक्को । अवहियसुइन्नायमणो निम्मलसुइवायाचित्तोऽत्रि ॥ २ ॥ तस्स घरणीय पुत्ते गब्भत्थे छट्ठयंमि मासम्मि । परलोयगओ जणओ जायंमि मया पुणो जणणी ॥ ३ ॥ तस्स अवलक्खणेण य नट्ठो सव्वो घरम्मि विहवोऽवि । दुक्खेण जीविऊण य अहऽट्ठवरिसो इमो जाओ ॥ ४ ॥ रूवेण अइकुरूवो मडहो लंबोयरो महाजाणू । चउकोणसिरो कण्हो पिंगलकेसो तहा कुंथो ॥ ५ ॥ फरुसो गलंतलालो पूइमुहो दुब्भगो दुगंधो य । मुक्खो धम्मविहूणो बहुपूइगलंतसवणो य ॥ ६ ॥ विसमभुयचरणनयणो खोसलदसणो महाहणू रुक्खो । ललमाणदीहजीहो खलंतवाणी चिविडनासो ॥७॥ किं बहुणा ? सव्वेसिं दोसाणं मंदिरं विगयसण्णो । सिंगविहूणो व्व पसू माणुसवेसेण संजाओ ॥ ८ ॥ भिक्खं परिभममाणो पत्तो माउलघरम्मि मगहपुरे । तत्थ य सो कुणमाणो कम्मं वोलेइ दियहाइं ॥ ९ ॥ सत्तण्हं धूयाणं तस्सेक्कं देइ माउलो धूयं । कयमरणनिच्छयाओ सव्वाओऽवि तं न इच्छंति ॥ १० ॥ अइदुब्भगोत्ति मणसाऽवि इच्छिओ नेय सेसथीहिंपि । तो निव्विन्नो चडिओ वेभारगिरिं स मरणत्थं ॥११॥ तत्थ य सो पडमाणो केणइ मुणिणा निवारिओ संतो। सोऊण तस्स पासे धम्मं पडिवज्जए दिक्खं॥१२॥ कयनंदिसेणनामो पढिउं एक्कारसेव अंगाइं । वारसविहंपि तत्तो आराहइ सो तवोकम्मं ॥ १३ ॥ जवमज्झवज्जमज्झेहिं सीहनिकी-

॥२२८॥

लिएहिं भद्देहिं । मुत्तावलिरयणावलितवोविसेसेहिं बहुएहिं ॥ १४ ॥ छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासपमुहेहिं । देहम्मि अपडिबद्धो निज्जरइ पुराणयं कम्मं ॥ १५ ॥ दसविहवेयावच्चे जावज्जीवं अभिग्गहं कुणइ । गिण्हइ जहण्णओऽवि हु छट्ठग्गन्नं तवोकम्मं ॥ १६ ॥ वासीचंदणकप्पो उवसग्गपरीसहेऽवि सहमाणो । पालइ नियपइण्णं सयावि अक्खलियपरिणामो ॥ १७ ॥ जो जं असणाईणं साहू इच्छिज्ज तस्स अगिलाए । नवकोडीपरिसुद्धं आणेउं देइ तं तुट्ठो ॥ १८ ॥ इय बहुवाससहस्से तवं कुणंतस्स तस्स सुरनाहो । संथुणइ सभामज्झे वेयावच्चम्मि निच्चलया ॥ १९ ॥ तं सोऊणं अमरा तत्थ गया चेव तं मुणिं वहवे । भत्तीएँ नमंति परं दोहिं सुरेहिं न सद्दहियं ॥ २० ॥ काऊण साहुवेसं तो ते इहइं समागया दोऽवि । एको वसहीएँ गओ बीओ पुण संठिओ बाहिं ॥ २१ ॥ गिम्हे मज्झण्हंमी छट्ठस्स य पारणे पढमकवलं । उक्खिवइ नंदिसेणो जा ताव सुरेण बाहरियं ॥ २२ ॥ जइ एत्थ गणे कोई विज्जइ साहू गिलाणपडियरओ । ता तं पडियरउ लहु अच्चावत्थाइ वट्टन्तं ॥ २३ ॥ तो उज्झिऊण कवलं कहिं कहिं सोत्ति नंदिसेणोऽवि ? । केणोसहेण कज्जं ? भणमाणो उट्ठिओ सहसा ॥२४॥ देवमुणिणाऽवि भणियं पाउक्खालेहिं पीडिओ रण्णे । सो चिट्ठइ अइविहुरो तं पुण निल्लज्ज ! निच्चिंतो ॥२५॥ मिट्ठन्नं परिभुंजसि रत्तिं व दिया य सुयसि निरवेक्खो । वेयावच्चकरोऽहं तुट्ठो किर एत्तिएणेव ॥ २६ ॥ एयं खमसु पमायं अयाणमाणस्स मह महाभागा ! । भणिउमिय नंदिसेणो पुणो पुणो नमइ तं साहुं ॥ २७ ॥ अह तम्मि खित्तकाले कहेइ सो ओसहाइं दुलहाइं । आणावइ उण्हुदयं अणेसणं कुणइ पइगेहं ॥२८॥ तहवि हु अदीणहियओ नियपभावेण तं सुरं च(छ)लिउं । घित्तूण तयं सव्वं बीयमणुस्संतियं पत्तो ॥२९॥ दट्ठूण नंदिसेणं कुद्धो किर सोऽवि जंपए एवं । एयावत्थं पत्तो चिट्ठामि अहं अरण्णम्मि ॥ ३० ॥ तं पुण निब्भग्गसेहर !

जं नंदिसेणमुणिणा भवंतरे अमरसुंदरीणंपि । अइलोभणिज्ज रूवं संपत्तं तं तवस्स फलं ॥७८॥

अक्षरार्थः सुगमो, भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

मग्गहाजणवयमज्झे गामो नामेण सालिगामोत्ति । बहुधणकलिओऽवि जहिं निद्धणयाऽऽलिंगिओ लोओ ॥ १ ॥ तत्थ य गोयमगोत्तो वेयविऊ वसइ माहणो एक्को । अवहियसुइज्झयमणो निम्मलसुइवायचित्तोऽवि ॥ २ ॥ तस्स घरणीय पुत्ते गब्भत्थे छट्ठयंमि मासम्मि । परलोयगओ जणओ जायंमि मया पुणो जणणी ॥ ३ ॥ तस्स अवलक्खणेण य नट्ठो सव्वो घरम्मि विहवोऽवि । दुक्खेण जीविऊण य अहऽट्ठवरिसो इमो जाओ ॥ ४ ॥ रूवेण अइकुरूवो मडहो लंबोयरो महाजाणू । चउकोणसिरो कण्हो पिंगलकेसो तहा कुंधो ॥ ५ ॥ फरुसो गलंतलालो पूइमुहो दुब्भगो दुगंधो य । मुक्खो धम्मविहूणो बहुपूइगलंतसवणो य ॥ ६ ॥ विसमभुयचरणनयणो खोसलदसणो महाहणू रुक्खो । ललमाणदीहजीहो खलंतवाणी चिविडनासो ॥७॥ किं बहुणा ? सव्वेसिं दोसाणं मंदिरं विगयसण्णो । सिंगविहूणो व्व पसू माणुसवेसेण संजाओ ॥ ८ ॥ भिक्खं परिभममाणो पत्तो माउलघरम्मि मगहपुरे । तत्थ य सो कुणमाणो कम्मं वोलेइ दियहाइं ॥ ९ ॥ सत्तण्हं धूयाणं तस्सेक्कं देइ माउलो धूयं । कयमरणनिच्छयाओ सव्वाओऽवि तं न इच्छंति ॥ १० ॥ अइदुब्भगोत्ति मणसाऽवि इच्छिओ नेय सेसथीहिंपि । तो निव्विन्नो चडिओ वेभारगिरिं स मरणत्थं ॥११॥ तत्थ य सो पडमाणो केणइ मुणिणा निवारिओ संतो । सोऊण तस्स पासे धम्मं पडिवज्जए दिक्खं॥१२॥ कयनंदिसेणनामो पढिउं एक्कारसेव अंगाइं । बारसविहंपि तत्तो आराहइ सो तवोकम्मं ॥ १३ ॥ जवमज्झवज्जमज्झेहिं सीहनिकी-

सुरसुंदरिकरचालियचमरुप्पीलो सुहाइं सुरलोए । जं भुंजइ सुरनाहो कुसुममिणं जाण तवतरुणो ॥ ७३ ॥

कार्त्तिकश्रेष्ठ्यादिको जीवसमूहः पूर्वजन्मनि शुद्धं तपो विधाय सुरलोकनाथत्वेनोत्पन्नो रणन्मणिवलयसुरसुन्दरीकरकलितचामरोत्करप्रवरवैषयिकसुखानि यद् भुनक्ति तत् कुसुममात्रमेव जानीहि, कस्येत्याह तप एव तरुस्तस्य तपस्तरोः, फलं तु मुक्तिसुखमेवास्येति भाव इति गाथार्थः ॥

जं भरहमाइणो चक्किणोऽवि विप्फुरियनिम्मलपयावा । भुंजंति भरहवासं तं जाण तवप्पभावेण ॥७४॥

पायाले सुरलोए नरलोए वावि नत्थि तं कज्जं । जीवाण जं न सिज्झइ तवेण विहिणाऽणुचिन्नेण ॥७५॥

विसमंपि समं सभयंपि निब्भयं दुज्जणो य सुयणो व्व । सुचरियतवस्स मुणिणो जायइ जलणोऽवि जलनिवहो

तिस्रोऽपि पाठसिद्धा एव । इदानीं तपसोऽतीव गरीयस्त्वं दुष्करत्वं च पश्यन्नुत्पन्नासाधारणभक्तिबहुमानो ग्रन्थकार एव तपःकर्तृसाधूनां प्रणाममुपदर्शयन्नाह—

तवसुसियमंसरुहिरा अंतोविप्फुरियगरुयमाहप्पा । सलहिज्जंति सुरेहिवि जे मुणिणो ताण पणओऽहं ॥ ७७ ॥

इयमपि सुखबोधा, नवरं तपस्तावद्विद्वद्भिस्तदेव श्लाघ्यते यच्चित्तशुद्ध्या क्रियते, न दम्भतः, प्राकृतजनस्य च दम्भमात्रेणापि तस्मिन् क्रियमाणे कथंचिच्चित्तमपह्रियते, सुराणां तु विशिष्टज्ञानतः प्रकटीभूतपरचेतोवृत्तीनां चित्तशुद्ध्यैव तत् क्रियमाणं मनोरञ्जनाय समर्थं, नान्यथा, अतश्चित्तशुद्धियुक्तित्वप्रतिपादनाय ' सलहिज्जंति सुरेहिवि ' त्ति विशेषणमुपादायीति ॥ तपोमाहात्म्यपुष्ट्यर्थमेव दृष्टान्तमाह—

विरिओ सव्वत्थामेण उज्जमइ ॥ १ ॥ किं पुण अवसेसेहिं दुक्खक्खयकारणे सुविहिएहिं । होइ न उज्जमियव्वं ? सपच्चवायम्मि जियलोए (माणुस्से) ॥ २ ॥" तथा शक्त्यतिक्रमेणापि येन क्रियमाणेनार्त्तमुत्पद्यते तत्तपो न विधेयं, यतोऽभ्यधायि-"सो य तवो कायव्वो जेण मणोऽमंगलं न चिंतेइ । जेण न इंदियहाणी जेण य जोगा न सीयंति ॥ ३ ॥" कैः कर्त्तव्यमिदमित्याह-सुखार्थिभिः आनुषङ्गिकप्रार्थितस्वर्गापवर्गसुखार्थिभिः, न तु भवाभिनंदिभिरिति गाथार्थः ॥ किमिति कर्त्तव्यमिदं तप इत्याशङ्क्य तपोमाहात्म्यख्यापनार्थमाह—

जं आमोसहि विप्पोसही य संभिन्नसोयपमुहाओ । लद्धीओ हुंति तहा सुदुल्लहा सुरवराणंपि ॥ ७२ ॥

यद्-यस्मात् कारणाद्, आमर्षणमामर्षः, संस्पर्शनमित्यर्थः, स एव व्याध्यपनयनसमर्थत्वादोपधिरामर्षौषधिः, इदमुक्तं भवति-कस्यचित् साधोस्तपः कुर्वत एवंभूता लब्धिरुत्पद्यते यया संस्पर्शमात्रादेव कुष्ठादिसकलव्याधीनपनयति, अत एषा लब्धिराम र्षौषधिरुच्यते, कस्याचित्तप एव कुर्वतः सा लब्धिराविर्भवति यया विप्रुट्-विष्ठा सुगन्धा भवति, संस्पर्शनमात्राच्च व्याधीनपनयति, अतः सा लब्धिर्विप्रुडौषधिरुच्यते, तथा संभिन्नं-सर्वशरीरव्यापि श्रोतः-श्रवणं यस्यां लब्धौ सा संभिन्नश्रोताः, सर्वशरीरेण शब्द-श्रवणहेतुरित्यर्थः, अथवा श्रोतःशब्दः सर्वेन्द्रियवाचकः, ततश्च संभिन्नानि-विषयपरिच्छेदमाश्रित्य परस्परं संकीर्णानि श्रोतांसि-इन्द्रियाणि यस्यां सा तथा,एकैकमपीन्द्रियंस्वपरि(च्छेद्यानन्यपरि)च्छेद्यांश्चार्थान् परिच्छिनत्तीत्यर्थः,प्रमुखग्रहणात् खेलमलौषध्यादिका जंघाचारणादिकाश्च लब्धयो गृह्यन्ते,एताः सर्वा अपि तपसा हेतुभूतेन सम्भवति,तपश्च सुराणां न सम्भवति अतस्तेषामप्यतिदुर्लभा एता इत्यालोच्य तप एव कर्त्तव्यमिति। एवमुत्तरत्रापि तपोमाहात्म्यमुद्भाव्य यथायोगमित्थं सम्बन्धः कर्त्तव्य इति गाथार्थः ॥

सुरसुंदरिकरचालियचमरुप्पीलो सुहाइं सुरलोए । जं भुंजइ सुरनाहो कुसुममिणं जाण तवतरुणो ॥ ७३ ॥

कार्त्तिकश्रेष्ठ्यादिको जीवसमूहः पूर्वजन्मनि शुद्धं तपो विधाय सुरलोकनाथत्वेनोत्पन्नो रणन्मणिवलयसुरसुन्दरीकरकलितचामरोत्करप्रवरवैषयिकसुखानि यद् भुनक्ति तत् कुसुममात्रमेव जानीहि, कस्येत्याह तप एव तरुस्तस्य तपस्तरोः, फलं तु मुक्तिसुखमेवास्येति भाव इति गाथार्थः ॥

जं भरहमाइणो चक्किणोऽवि विप्फुरियनिम्मलपयावा । भुंजंति भरहवासं तं जाण तवप्पभावेण ॥७४॥

पायाले सुरलोए नरलोए वावि नत्थि तं कज्जं । जीवाण जं न सिज्झइ तवेण विहिणाऽणुचिन्नेण ॥७५॥

विसमंपि समं सभयंपि निब्भयं दुज्जणो य सुयणो व्व । सुचरिततवस्स मुणिणो जायइ जलणोऽवि जलनिवहो

तिस्रोऽपि पाठसिद्धा एव । इदानीं तपसोऽतीव गरीयस्त्वं दुष्करत्वं च पश्यन्नुत्पन्नासाधारणभक्तिबहुमानो ग्रन्थकार एव तपःकर्तृसाधूनां प्रणाममुपदर्शयन्नाह—

तवसुसियमंसरुहिरा अंतोविप्फुरियगरुयमाहप्पा । सलहिज्जंति सुरेहिवि जे मुणिणो ताण पणओऽहं ॥ ७७ ॥

इयमपि सुखबोधा, नवरं तपस्तावद्विद्वद्भिस्तदेव श्लाघ्यते यच्चित्तशुद्धया क्रियते, न दम्भतः, प्राकृतजनस्य च दम्भमात्रेणापि तस्मिन् क्रियमाणे कथंचिच्चित्तमपह्रियते, सुराणां तु विशिष्टज्ञानतः प्रकटीभूतपरचेतोवृत्तीनां चित्तशुद्ध्यैव तत् क्रियमाणं मनोरञ्जनाय समर्थं, नान्यथा, अतश्चित्तशुद्धियुक्तित्वप्रतिपादनाय ' सलहिज्जंति सुरेहिवि ' त्ति विशेषणमुपादायीति ॥ तपोमाहात्म्यपुष्ट्यर्थमेव दृष्टान्तमाह—

जं नंदिसेणमुणिणा भवंतरे अमरसुंदरीणंपि । अइलोभणिज्ज रूवं संपत्तं तं तवस्स फलं ॥ ७८ ॥

अक्षरार्थः सुगमो, भावार्थस्तु कथानकेनोच्यते—

मग्गहाजणवयमज्झे गामो नामेण सालिगामोत्ति । बहुधणकलिओऽवि जहिं निद्धणयाऽऽलिंगिओ लोओ ॥ १ ॥ तत्थ य गोयमगोत्तो वेयविऊ वसइ माहणो एक्को । अवहियसुइन्नायमणो निम्मलसुइवायचित्तोऽवि ॥ २ ॥ तस्स घरणीय पुत्ते गब्भत्थे छट्ठयंमि मासम्मि । परलोयगओ जणओ जायंमि मया पुणो जणणी ॥ ३ ॥ तस्स अवलक्खणेण य नट्ठो सव्वो घरम्मि विहवोऽवि । दुक्खेण जीविऊण य अहऽट्ठवरिसो इमो जाओ ॥ ४ ॥ रूवेण अइकुरूवो मडहो लंबोयरो महाजाणू । चउकोणसिरो कण्हो पिंगलकेसो तहा कुंधो ॥ ५ ॥ फरुसो गलंतलालो पूइमुहो दुब्भगो दुगंधो य । मुक्खो धम्मविहूणो बहुपूइगलंतसवणो य ॥ ६ ॥ विसमभुयचरणनयणो खोसलदसणो महाहणू रुक्खो । ललमाणदीहजीहो खलंतवाणी चिविडनासो ॥७॥ किं बहुणा ? सव्वेसिं दोसाणं मंदिरं विगयसण्णो । सिंगविहूणो व्व पसू माणुसवेसेण संजाओ ॥ ८ ॥ भिक्खं परिभममाणो पत्तो माउलघरम्मि मगहपुरे । तत्थ य सो कुणमाणो कम्मं वोलेइ दियहाइं ॥ ९ ॥ सत्तण्हं धूयाणं तस्सेक्कं देइ माउलो धूयं । कयमरणनिच्छयाओ सव्वाओऽवि तं न इच्छंति ॥ १० ॥ अइदुब्भगोत्ति मणसाऽवि इच्छिओ नेय सेसथीहिंपि । तो निव्विन्नो चडिओ वेभारगिरिं स मरणत्थं ॥११॥ तत्थ य सो पडमाणो केणइ मुणिणा निवारिओ संतो । सोऊण तस्स पासे धम्मं पडिवज्जए दिक्खं॥१२॥ कयनंदिसेणनामो पढिउं एक्कारसेव अंगाइं । बारसविहंपि तत्तो आराहइ सो तवोकम्मं ॥ १३ ॥ जवमज्झवज्जमज्झेहिं सीहनिकी-

लिएहिं भद्देहिं । मुत्तावलिरयणावलितवोविसेसेहिं बहुएहिं ॥ १४ ॥ छट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासपमुहेहिं । देहम्मि अपडिबद्धो निज्जरइ पुराणयं कम्मं ॥ १५ ॥ दसविहवेयावच्चे जावज्जीवं अभिग्गहं कुणइ । गिण्हइ जहण्णओऽवि हु छट्ठन्तरं तवोकम्मं ॥ १६ ॥ वासीचंदणकप्पो उवसग्गपरीसहेऽवि सहमाणो । पालइ नियय पइण्णं सयावि अक्खलियपरिणामो ॥ १७ ॥ जो जं असणाईणं साहू इच्छिज्ज तस्स अगिलाए । नवकोडीपरिसुद्धं आणेउं देइ तं तुट्ठो ॥ १८ ॥ इय बहुवाससहस्से तवं कुणंतस्स तस्स सुरनाहो । संथुणइ सभामज्झे वेयावच्चम्मि निच्चलया ॥ १९ ॥ तं सोऊणं अमरा तत्थ गया चेव तं मुणिं बहवे । भत्तीएँ नमंति परं दोहिं सुरेहिं न सद्दहियं ॥ २० ॥ काऊण साहुवेसं तो ते इहइं समागया दोऽवि । एक्को वसहीएँ गओ बीओ पुण संठिओ बाहिं ॥ २१ ॥ गिम्हे मज्झण्हंमी छट्ठस्स य पारणे पढमकवलं । उक्खिवइ नंदिसेणो जा ताव सुरेण वाहरियं ॥ २२ ॥ जइ एत्थ गणे कोई विज्जइ साहू गिलाणपडियरओ । ता तं पडियरउ लहु अच्चावत्थाइ वट्टन्तं ॥ २३ ॥ तो उज्झिऊण कवलं कहिं कहिं सोत्ति नंदिसेणोऽवि ? । केणोसहेण कज्जं ? भणमाणो उट्ठिओ सहसा ॥२४॥ देवमुणिणाऽवि भणियं पाउक्खालेहिं पीडिओ रण्णे । सो चिट्ठइ अइविहुरो तं पुण निल्लज्ज ! निच्चिंतो ॥२५॥ मिट्ठन्नं परिभुंजसि रत्तिं व दिया य सुयसि निरवेक्खो । वेयावच्चकरोऽहं तुट्ठो किर एत्तिएणेव ॥ २६ ॥ एयं खमसु पमायं अयाणमाणस्स मह महाभागा ! । भणिउमिय नंदिसेणो पुणो पुणो नमइ तं साहुं ॥ २७ ॥ अह तम्मि खित्तकाले कहेइ सो ओसहाइं दुलहाइं । आणावइ उण्हुदयं अणेसणं कुणइ पइगेहं ॥२८॥ तहवि हु अदीणहियओ नियय पभावेण तं सुरं च(छ)लिउं । घित्तूण तयं सव्वं बीयमणुस्संतियं पत्तो ॥२९॥ दट्ठूण नंदिसेणं कुद्धो किर सोऽवि जंपए एवं । एयावत्थं पत्तो चिट्ठामि अहं अरण्णम्मि ॥ ३० ॥ तं पुण निब्भग्गसेहर !

निहीण ! निल्लज्ज ! चिट्ठसि सुहेण । निब्भत्थिओऽवि एवं पुणो पुणो खामइ तयंपि ॥३१॥ ताहे अणुण्णवेउं असुइरसेणाणुलिंपियं देहं । पक्खालिऊण खंधे कओ इमो नंदिसेणेण ॥ ३२ ॥ निंदइ सोऽवि सवंतो पहणइ य सिरम्मि गुरुपहारेहिं । मुंचइ दुग्गंध असुइं उवरिं अह नंदिसेणस्स ॥ ३३ ॥ निर्त्तिस मा विहूणह समपंथेणं न किं पयट्टेसि ? कढिणेहिं हत्थेहिं गाढं किर धरसि मह अंगं ? ॥३४॥ किं न मुणसि परपीडं ? पए पए कुणसि जेण मह दुक्खं । अइनिग्घिणोऽसि निद्दुर ! वेयावच्चं कह पवण्णो ? ॥३५॥ इय निट्ठुरं भणंतस्स तस्स चिंतेइ नंदिसेणोऽवि । कह साहुस्स समाही एयस्स मए विहेयव्वा ? ॥ ३६ ॥ सम्मं अपयट्टंतो जमहं पीडं करेमि एयस्स । वाहिविहुरस्स मुणिणो मिच्छामिह दुक्कडं तस्स ॥ ३७ ॥ एमाइ चिंतिऊणं सुद्धमणो नंदिसेणमुणिवसहो । मा कुणह किंपि खेयं नेमि सुहेणं तुमं इण्हिं ॥ ३८ ॥ जह होहिसि नीरोगो तह कायव्वं मए तओ भंते ! । मा अपसायं मह कुणसु खमसु जं पीडिओ कहवि ॥ ३९ ॥ इय एवमाइ महुरं जंपंतो सुरवरेहिं अवहीए । जच्चकणयं व नाओ सब्भिंतरबाहिर-विसुद्धो ॥ ४० ॥ अह पयडियनियरूवा तिउणं काउं पयाहिणं तुट्ठा । नमिउं भत्तीए ते भणंति तं मुणिवरं देवा ॥ ४१ ॥ धन्नोऽसि तं महायस ! पुज्जो तं चेव सयलभुवणस्स । जस्स तुह देवराया सयं पसंसाए अक्खणिओ ॥ ४२ ॥ इय परवेयावच्चं च कुणइ को माणसंकडे लोए ? । कस्स व न चलइ चित्तं ? तणं व दुव्वयणपवणेहिं ॥ ४३ ॥ एमाइ पमोएणं संथुणिउं खामिउं च तं साहुं । नियआगमणनिमित्तं च साहिउं तो गया देवा ॥ ४४ ॥ सो य अणाउलचित्तो साहू मज्झत्थभावमल्लीणो । अविरय-वेयावच्चं आलोयति अंतिए गुरुणो॥४५॥ तत्तो सयावि अक्खलियपरिणामो कुणइ घोरतवचरणं । दसविहवेयावच्चे विसेसनिव्व-डियमाहप्पो ॥ ४६ ॥ सामण्णं पणपन्नं वाससहस्साइं पालिउं पवरं । अंते संलिहियतणू विहिणा सो अणसणं कुणइ ॥ ४७ ॥ सो

असुहकम्मपरिणइवसेण सरिऊण पुव्वदोहग्गं। इत्थिजणपरिहवं चिय तह पिउमरणाइयं दुक्खं ॥ ४८ ॥ निययविरूवत्तंमि य उव्विग्गो वारिओऽवि साहूहिं। जिणमयदूरविरुद्धं कुणइ नियाणं इमो एवं ॥ ४९ ॥ एयस्स तवस्स फलं जइ अत्थि तओ भवे मज्झ। होज्ज सुरूवत्तं चिय विसेसओ मणुयमज्झम्मि ॥५०॥ होज्जामि वल्लहो तह नारीणं सेसयस्सऽवि जणस्स। सोहग्गेण जिणंतो माहप्पं सयललोयस्स ॥ ५१ ॥ एवं विहियनियाणो मरिऊणं सत्तमंमि कप्पम्मि। सत्तरससागराऊ महड्ढिओ सुरवरो जाओ ॥ ५२ ॥ तत्तो य कुसट्टाजणवयम्मि सोरियपुरम्मि नयरम्मि। अंधगवण्हिस्स नराहिवस्स देवीसुभद्दाए ॥ ५३ ॥ पुत्तत्तेणुववन्नो रूवेणं तिहुयणं विमोहंतो। नामेणं वसुदेवो समुद्दविजयस्स १ तह कमसो ॥ ५४ ॥ अक्खोह २ तिमिय ३ तह सागराण ४ हिमवंत ५ अयल ६ धरणाणं ७। पूरण ८ अभिचंदाण ९ य दसमो बंधू दसाराणं ॥ ५५ ॥ अह रज्जं पालंते समुद्दविजयम्मि जोव्वणं पत्तो। वसुदेवो फुल्लुप्पलदलनयणो पुन्नससिवयणो ॥ ५६ ॥ पुरवरकवाडवच्छो परिहभुओ सयललक्खणसमग्गो। सव्वंगं अमएण व विणिम्मिओ जणमणाणंदो ॥ ५७ ॥ जत्तो जत्तो वच्चइ एसो नयरंमि कीलणनिमित्तं। तत्तो च्चिय अणुगम्मइ मयणाउरनयररमणीहिं ॥५८॥ रूवेण तस्स अवहियमणा उ सुन्नं भमंति नारीओ। पइसुयपमुहंपि जणं कुमारगोत्तेण सद्दन्ति ॥ ५९ ॥ उच्चं भासइ एक्का घोलइ कंबुंमि पंचमं कावि। अण्णा वायइ वीणं अवरा पुण सुलालियं पढइ ॥ ६० ॥ सो कहवि रमिज्जइ दीसइ व कुमरित्ति आसिमित्तेण। मयणसरजज्जरोऽविहु जीवइ किच्छेण रमणियणो ॥ ६१ ॥ एसो सुहओ गच्छइ एसो य समागओ इमो वयइ। एसऽच्छइ उवविट्ठो कहिं गओ? केण मग्गेण? ॥ ६२ ॥ कइया समागमिस्सइ एत्तो वच्चइ व केण कज्जेण?। किं वावि एस जंपइ? कह हरियं मह मणं तेण? ॥६३॥ निद्धाए दिट्ठीए कं पिच्छइ एस? देसु मह मग्गं।

वच्चिहिइ पुरो इहरा ओ ! सुहओ पेच्छइ भमंति ॥ ६४ ॥ जइ पत्थियंपि लब्भइ ता अन्नभवेऽवि होज्ज मह भत्ता । एसोच्चिय कयउन्नो जंपंतो एवमाईयं ॥ ६५ ॥ सुव्वइ सव्वत्थ पुरे रमणियणो मुक्कसेसवावारो । वसुदेवे हिंडंते जुवाणलक्खेहिं परियरिए ॥६६॥ किं बहुणा ? रूवेणं सीलकलाविणयविक्कमनएहिं । वेसविलासविहूसणभणियगईठाणमाईहिं ॥ ६७ ॥ विमलेहिं नियगुणेहिं सबालविद्धं सतरुणितरुणं च । वसुदेवेणऽक्खित्तं सयलपुरं तं च सुणिऊणं ॥ ६८ ॥ मिलिऊण नयरविद्धा समुद्दविजयस्स राइणो पासे । मग्गेऊणं अभयं कुणंति विण्णत्तियं एवं ॥ ६९ ॥ देवस्स लहू भाया वसुदेवो नाम अत्थि सुपसिद्धो । सयलगुणाण निहाणं जिइंदिओ विमलसीलो य ॥ ७० ॥ किंतु भमंतेण पुरे रूवाइगुणेहिं तेण नियएहिं । बलियग्गहगहियंपिव परव्वसं कयमिमं नयरं ॥ ७१ ॥ पासाओवारि अवलोयणाइ परिसंठियं पुरं सयलं । कुमरगमागमवेलं पडिच्छमाणं सया गमइ ॥ ७२ ॥ सुत्ताओ विउद्धाओ चंकम्मंतीओ तह निसन्नाओ । विजणे जणाउले वा सव्वावि नयरनारीओ ॥ ७३ ॥ पवासियसव्वभयाओ निग्गयलज्जाओ मयणविहुराओ। मूढाओ विवसाओ विमुक्कनियगेहकज्जाओ॥७४॥ वसुदेवो वसुदेवोत्ति केवलं एव जंपमाणीओ । चिंतंति नेव कहमवि रंधणदलणाइं कज्जाइं ॥ ७५ ॥ तत्तो न कोइ भुंजइ न ण्हाइ न करेइ धम्मकज्जाइं। सीयंति कुडुंबाइं देव! तओ सयलनयरम्मि ॥ ७६ ॥ ता सामि ! सीलकलिएवि तंमि जाया पुरे इमाऽवत्था । नाऊण इमं देवो जं कायव्वं तयं कुणउ ॥७७॥ तत्तो राया पउरं विसज्जएउं इमं भणिउमाढत्तो। कायव्वं एत्थ मए अइरा जह सुंदरं होइ ॥७८॥ तत्तो पणामहेउं वसुदेवे आगयम्मि नरनाहो। पभणइ वच्छ! किसो तं हिंडणवायामओ जाओ ॥ ७९ ॥ ता न कहिं गंतव्वं गेहे चिट्ठिय कलाओ परिगुणसु । सिवदेविंपि य सह परियणेण छन्नं निवो भणइ ॥ ८० ॥ एसो निवारियव्वो हिंडंतो जत्तओ तओ सोऽवि। गेहम्मि ठिओ

विच्छ(वड्ढ)इ विविहविलासेहिं दुल्ललिओ ॥८१॥ अहमन्नया विलेवणमुवणेउं नरवइस्स वच्चंति। चेडी गहिउं हत्थे उद्दालइ तं बला कुमरो ॥ ८२ ॥ अह सा कुविया जंपइ एएहिं चिय दुचेट्ठिएहि तुमं। रुद्धो घरम्मि चिट्ठसि जायासंकेण तो तेण ॥ ८३ ॥ दाऊण अंगुलीयं पुट्ठा निब्बंधओ कहइ सव्वं। तो माणधणो सोऽविहु वेसपरायत्तणाईहिं ॥ ८४ ॥ नीहरिऊण गिहाओ बाहिं दहिउं जहा अणाहसवं। तह मरणमप्पणोऽवि य लिहिऊण सकारणं भुज्जे ॥ ८५ ॥ निग्गंतूणं देसंतरेसु भमिओ जहेव एगागी। विज्जाहराइकण्णाओ परिणए जह अणेगाओ ॥८६॥ जहवि मिलइ जायवाणं पुत्तो जह होइ वासुदेवो सो। तह सव्वं हरिवंसे नेयं वसुदेवहिंडीओ ॥ ८७ ॥ इति नंदिसेनकथानकं समाप्तम् ॥

तपस एव माहात्म्यख्यापनार्थमाह—

सुरअसुरदेवदानवनरिंदवरचक्कवट्टिपमुहेहिं। भत्तीए संभमेणवि तवस्सिणो चेव थुव्वंति ॥ ७९ ॥

सुरग्रहणेनेह वैमानिका व्यवस्थिताः, तेषामेव प्राधान्येन सुरत्वाद्, असुरग्रहणेनोपलक्षणत्वाद्भवनपतयः, देवग्रहणेन ज्योतिष्काः, आदित्यादीनां लोकेऽपि देवत्वेन प्रसिद्धत्वात्, दानवग्रहणेनोपलक्षणत्वादेव व्यन्तराः, नरेन्द्रवरा-माण्डलिकादयः, पृथ्वीपतयः-चक्रवर्तिनः, प्रमुखग्रहणेन सामन्तामात्यश्रेष्ठ्यादिपरिग्रहः, एतैः सर्वैरपि भक्त्या सम्यग्दृष्टिभिः सम्भ्रमेण वा, शापदानादिभयेन वा मिथ्यादृष्टिभिरपि, तपस्विन एव स्तूयन्त इति गाथार्थः ॥ सुखार्थिभिश्च तपस्येव यतितव्यमिति दर्शयन्नाह—

पत्थइ सुहाइं जीवो रसगिद्धो कुणइ नेय विउलतवं। तंतूहिं विणा पडयं मग्गइ अहिलासमित्तेणं ॥ ८० ॥

सर्वोऽपि संसारिजीवः कामभोगादिसम्भवीनि सुखानि तावत् प्रार्थयते, अथ च रसेषु-मधुरादिषु गृद्धस्तत्कारणभूतं न

करोति विपुलं तपः, स चैवंविधः सन् कथंभूतो द्रष्टव्य इत्याह-- स नूनं कारणभूतैस्तन्तुभिर्विना अभिलाषमात्रेणैव पटं मृगयते, इदमत्र हृदयं- यथा स्वकारणस्य तन्तुसंघातस्याभावे पटो न भवति, एवं सुखान्यपि स्वकारणभूततपोविरहितानि न सम्भवंति, अतः तदर्थिना तत्रैव यतितव्यमिति गाथार्थः ॥ पूर्वोपचितकर्मणामपि तप एव विगमहेतुरिति दर्शयन्नाह—

कम्माइं भवंतरसंचियाइं अइकक्खडाइवि खणेण । डज्झंति सुचिण्णेणं तवेण जलणेण व वणाइं ॥ ८१ ॥

निगदसिद्धा ॥ अत्रार्थे दृष्टान्तं दर्शयन्नाह—

होऊण विसमसीला बहुजीवखयंकराववि कूरावि । निम्मलतवाणुभावा सिज्झंति दढप्पहारिव्व ॥ ८२ ॥

भावार्थः कथानकेनोच्यते—

नामेण वसंतउरं भारहवासम्मि अत्थि वरनयरं । नयदिन्नमणोऽवि सया अणीइमंतो जहिं लोओ ॥ १ ॥ निच्चुब्भवगयवेओ तहेव चउराणणोवरिं चच्चो । नामेण अग्गिसम्मो वसइ तहिं दियवरो एक्को ॥ २ ॥ जाओ य तस्स पुत्तो कयाइ विसपायवो व्व पच्चक्खो । आबालकालउ च्चिय परोवघाएक्कबद्धरसो ॥ ३ ॥ परदव्वहरणसीलो मंसासी मज्जपाणपडिबद्धो । मुक्को गुणलेसेणवि दोसेहिं समं गओ विद्धिं ॥ ४ ॥ तत्तो अणत्थभीरूहिं नीणिओ मंदिराओ पियरेहिं । सो हिंडंतो पत्तो एक्काए चोरपल्लीए ॥ ५ ॥ चोरेहिं समं धाडीसु वच्चए पहरए य निर्त्तिसो । न मुयइ बालं वुड्ढं दव्वेऽवि गोमहिसिपमुहंपि ॥ ६ ॥ तत्तो दढप्पहारित्ति ठावियं तक्करेहिं से नामं । सेणाहिवम्मि य मए सो च्चिय सेणावई विहिओ ॥ ७ ॥ अह अन्नया विइन्नो उक्खंदो तेण एक्कगामम्मि । तत्थ य पायसथाली दरिद्दविप्पस्स गेहम्मि ॥ ८ ॥ छुहिएहिं तक्करेहिं गहिया तत्तो य डिंभरूवेहिं ।

ण्हाणत्थमुवगयस्स उ पिउणो कहियं रुयंतेहिं ॥ ९ ॥ सो य निवारंतीए भज्जाए धाविउं सवइ चोरे। तत्तो कोवेण दढप्पहारिणा छिंदियं सीसं ॥ १० ॥ अह बंभणस्स भज्जा गब्भवई मारियं पई दट्ठुं। अक्कोसइ अइकुविया दढप्पहारिं दुव्वयणेहिं ॥ ११ ॥ अह कुद्धेणं तेणवि खग्गेणं तीएँ फालियं उयरं। गब्भोऽवि दुहा विहिओ फुरुकमाणो गओ धरणिं ॥ १२ ॥ तं तह दढप्पहारी दट्ठुं निव्वेयमुवगओ परमं। तुट्टंतकम्मकवओ कहमवि इय चिंतिउं लग्गो ॥ १३ ॥ इत्थ अहो तिन्नि जए नराण सुव्वंति ताव पुरिसत्था। धम्मो अत्थो कामो मह पुण पावेक्कनिरयस्स ॥१४॥ सुमिणेऽवि न संजाओ पयडो धम्मो स केरिसो होइ?। कामत्थगलत्थियमाणसेण सव्वं कयं पावं ॥१५॥ सो अत्थि कोइ जीवो जो न मए निग्घिणेण निट्ठविओ। अलिएण समं जाओ चोरिक्कं जीविया चेव ॥ १६ ॥ परजुवइरमणपरमस्स घट्टुणं कोहलोहपेसुन्नं। निच्चं अभक्खभक्खणअपेयपाणाइं पावाइं ॥१७॥ कीलामेत्तं अहमस्स मज्झ जायाइं एत्तियं कालं। एयं तु महापावं कहिउं न य चिंतिउं तरइ ॥ १८ ॥ जम्हा इत्थी तत्थऽविय गुव्विणी बंभणी दरिद्दा य। गब्भेण य सह निहया ता कत्थ गयस्स मह सुद्धी ? ॥ १९ ॥ पविसामि किं हुयासं ? नीरं साहेमि देमि वा झंपं। गुरुसेलमत्थयाओ जा चिंतइ एवमाईयं ॥ २० ॥ ताव अदूरे पेच्छइ बहुमुणिकलियं गुणायरं धीरं। उवसमसिरिपरिरंभणदुल्ललियं मुणिवरं एक्कं ॥ २१ ॥ तो गंतूणं भत्तीएँ पणमिउं निययवइयरं कहति। तत्तो मुणिणा भणियं जइ एवं भद्द ! ता सुणसु ॥ २२ ॥ जलणपवेसाईहिं अप्पवहे होइ अहियरं दोसो। अप्पाणम्मि परम्मि य पीडा अविहीएँ पडिकुट्ठा ॥ २३ ॥ तो असुहकम्मवणहुयवहम्मि जिणभणियदिक्खगहणम्मि। कुणसु पयत्तं तत्तो दढप्पहारी भणइ तुट्ठो ॥ २४ ॥ एत्तियमित्तं जइ मज्झ जोग्गया ता इमं कुण पसायं। जाणियपरमत्थेणं तो मुणिणा दिक्खिओ एसो ॥ २५ ॥ नियदुच्चरियाइं सुमरिऊण अह

चिंतए इमो एवं । एमेव लगसगाए न फिट्टिही मज्झ कम्ममलो ॥ २६ ॥ तो गिण्हइ गुरुमूले अभिग्गहं दुक्करं परमघोरं । जह मारिज्जंतेणऽवि कोवो न मए विहेयव्वो ॥ २७ ॥ अन्नं च जाव गब्भं फुरक्कमाणं तयं च सुमरेमि । ताव न गिण्हामि चउव्विहंपि आहारजायमहं ॥ २८ ॥ तत्तो हिंडइ तत्थेव जत्थ चोरत्तणम्मि संतविओ । लोओ अह तं दट्ठुं कोऽवि हणइ लउडघाएहिं ॥२९॥ अन्नो खिवेइ धूलिं अवरो आहणइ पण्हिपहरेहिं । कोऽवि हु पुव्वऽवयारे संभालेउं तओ धणियं ॥ ३० ॥ बंधइ कुट्टइ भूमीएँ खिवइ सेहेइ बहुपयारेहिं । सो नत्थि पयारो जेण विणडिओ सो न लोएणं ॥ ३१ ॥ चिंतइ तहवि हु चित्ते मा जीव ! करिज्ज किंपि तं कोवं । जेण अणाइंमि भवे तए भमंतेणिमे जीवा ॥ ३२ ॥ सव्वे दुक्खे ठविया अणंतसो मारिया य सव्वेऽवि । अहवा एत्थवि जम्मे एयाणं किं तए न कयं? ॥ ३३ ॥ कस्सवि हरिओ विहवो अन्नस्स उ मारियं कुडुंबंपि । अन्नस्स जायणाओ विहियाओ तिक्खदुक्खाओ ॥३४॥ कस्सइ पुत्तो अन्नस्स बंधवो कस्सई सयणवग्गो । मुसिओ य सेहिओ वा जेण तए मूढचित्तेणं ॥ ३५ ॥ तो इण्हिं चिय लद्धे सुहगुरुजोगे जिणिंदधम्मे य । फुरमाणे य विवेए तुमंपि रे जीव ! सह सम्मं ॥ ३६ ॥ इहरा पुरओ एरिस सामग्गी विरहिओ इमं कम्मं । निज्जरिहिसि अइदुहिओ असंखकालेण असुहझाणो ॥ ३७ ॥ अक्कोसहणणमारणधम्मब्भंसाण बालसुलभाणं । लाभं मन्नइ धीरो जहुत्तराणं अभावम्मि ॥ ३७ ॥ इच्चाइभावणाए सम्मं भावंतयस्स अप्पाणं । अणसंतस्स य सव्वं आहारमदीणवित्तिस्स ॥३८॥ कुव्वंतस्स य गुरुयं कायकिलेसाइयं तवोकम्मं । खीणम्मि घाइकम्मे उप्पन्नं केवलं नाणं ॥३९॥ तत्तो य भवोवग्गाहियंपि खविऊण कम्मसंघायं । सिद्धो बुद्धो मुक्को दढप्पहारी गओ सिद्धिं ॥ ४० ॥ इति दृढप्रहारिकथानकं समाप्तम् ॥ दृष्टान्तान्तरमाह—

अभिग्रहः

संघगुरुपच्चणीए तवाणुभावेण सासिउं बहुसो । विण्हुकुमारो व्व मुणी तित्थस्स पभावया जाया ॥८२॥

सङ्घगुरुप्रत्यनीकान् प्राणिनस्तपोऽनुभावेनानुशिष्य-शिक्षयित्वा बहुशः अनन्तकालेन बहवः साधवस्तीर्थस्य प्रभावका जाताः; क इव ?, विष्णुकुमार इव, कः पुनरसौ ?, उच्यते—

कुरुजणवयमज्झगयं अत्थि पुरं हत्थिणाउरं नाम । ठाणट्ठाणनिवेसियसुवन्नरासीहिं जत्थ सया ॥ १ ॥ अवगयपरमत्थाणवि बहुकणयगिरीण जायए संका । पुणरवि सा विणियत्तइ दाणावसरम्मि तव्विगमे ॥ २ ॥ बहुगयघडच्छलेणं साइसयमहीहरत्तविजयंतं । सेवंति जं अयद्धं कुलागिरिणो विहियबहुरूवा ॥ ३ ॥ सो पउमोत्तरराया तं पालइ जस्स सयलगुणकलिया । सावयधम्मम्मि दढा जाला नामेण वरभज्जा ॥ ४ ॥ सीहसुमिणपरिकहिओ विण्हुकुमारोत्ति ताण पढमसुओ । चउदससुमिणपिसुणिओ बीओ पुत्तो महापउमो ॥ ५ ॥ विण्हू तत्थ निरीहो इयरो उ समीहए तओ रन्ना । जुवरायत्ते ठविओ लहुओऽवि हु सो महापउमो ॥ ६ ॥ एत्तो उज्जेणीए सिरिमुणिसुव्वयजिणस्स वरसीसो । सुव्वयनामायरिओ समागओ कहवि विहरंतो ॥ ७ ॥ सिरिधम्मो नाम निवो वंदणहेउं समागओ तस्स । नमुई य नाम मंती तेण समं आगओ दुट्ठो ॥८॥ तेण वितंडावाओ आढत्तो उवसमप्पहाणीए । पडिणीओत्ति य कलिउं मोणेण ठिओ खणं सूरी ॥ ९ ॥ तेण भणिअं किमेसो आयरिओ जाणए बलीवद्दो ? । गुरुपरिभवमसहंतो भणइ तओ खुड्डओ एक्को ॥ १० ॥ नियऽगुरुययाएँ सुयणं खलो महंतंपि गणइ असमत्थं । नियसहावसरिच्छं जेण जणो पेच्छइ परंपि ॥ ११ ॥ चिट्ठंतु ताव नीसेससत्थपारंगया इमे सूरी । जइ तुच्छ ! काइ सत्ती ता भणसु मएवि सह ताव ॥ १२ ॥ अह आढत्तो भणिउं निरुत्तरो खुड्डएण सो विहिओ । ता साहूसु पउट्ठो विलक्खवयणो गओ सगिहं ॥ १३ ॥

चिंतए इमो एवं । एमेव लगसगाए न फिट्टिही मज्झ कम्ममलो ॥ २६ ॥ तो गिण्हइ गुरुमूले अभिग्गहं दुक्करं परमघोरं । जह मारिज्जंतेणऽवि कोवो न मए विहेयव्वो ॥ २७ ॥ अन्नं च जाव गब्भं फुरकमाणं तयं च सुमरेमि । ताव न गिण्हामि चउव्विहंपि आहारजायमहं ॥ २८ ॥ तत्तो हिंडइ तत्थेव जत्थ चोरत्तणम्मि संतविओ । लोओ अह तं दट्ठुं कोऽवि हणइ लउडघाएहिं ॥२९॥ अन्नो खिवेइ धूलिं अवरो आहणइ पण्हिपहरेहिं । कोऽवि हु पुव्वऽवयारे संभालेउं तओ धणियं ॥ ३० ॥ बंधइ कुट्टइ भूमीएँ खिवइ सेहेइ बहुपयारेहिं । सो नत्थि पयारो जेण विणडिओ सो न लोएणं ॥ ३१ ॥ चिंतइ तहवि हु चित्ते मा जीव ! करिज्ज किंपि तं कोवं। जेण अणाइंमि भवे तए भमंतेणिमे जीवा ॥ ३२ ॥ सव्वे दुक्खे ठविया अणंतसो मारिया य सव्वेऽवि । अहवा एत्थवि जम्मे एयाणं किं तए न कयं? ॥ ३३ ॥ कस्सवि हरिओ विहवो अन्नस्स उ मारियं कुडुंबंपि । अन्नस्स जायणाओ विहियाओ तिक्खदुक्खाओ ॥३४॥ कस्सइ पुत्तो अन्नस्स बंधवो कस्सई सयणवग्गो । मुसिओ य सेहिओ वा जेण तए मूढचित्तेणं ॥ ३५ ॥ तो इण्हि चिय लद्धे सुहगुरुजोगे जिणिंदधम्मे य । फुरमाणे य विवेए तुमंपि रे जीव ! सह सम्मं ॥ ३६ ॥ इहरा पुरओ एरिस सामग्गी विरहिओ इमं कम्मं । निज्जरिहिसि अइदुहिओ असंखकालेण असुहझाणो ॥ ३७ ॥ अक्कोसहणणमारणधम्मब्भंसाण बालसुलभाणं । लाभं मन्नइ धीरो जहुत्तराणं अभावम्मि ॥ ३७ ॥ इच्चाइभावणाए सम्मं भावंतयस्स अप्पाणं । अणसंतस्स य सव्वं आहारमदीणवित्तिस्स ॥३८॥ कुव्वंतस्स य गुरुयं कायकिलेसाइयं तवोकम्मं । खीणम्मि घाइकम्मे उप्पन्नं केवलं नाणं ॥३९॥ तत्तो य भवोवग्गाहियंपि खविऊण कम्मसंघायं । सिद्धो बुद्धो मुक्को दढप्पहारी गओ सिद्धिं ॥ ४० ॥ इति दृढप्रहारिकथानकं समाप्तम् ॥ दृष्टान्तान्तरमाह—

संघगुरुपच्चणीए तवाणुभावेण सासिउं बहुसो । विण्हुकुमारो व्व मुणी तित्थस्स पभावया जाया ॥८३॥

सङ्घगुरुप्रत्यनीकान् प्राणिनस्तपोऽनुभावेनानुशिष्य-शिक्षयित्वा बहुशः अनन्तकालेन बहवः साधवस्तीर्थस्य प्रभावका जाताः; क इव ?, विष्णुकुमार इव, कः पुनरसौ ?, उच्यते—

कुरुजणवयमज्झगयं अत्थि पुरं हत्थिणाउरं नाम । ठाणट्ठाणनिवेसियसुवन्नरासीहिं जत्थ सया ॥ १ ॥ अवगयपरमत्थाणवि बहुकणयगिरीण जायए संका । पुणरवि सा विणियत्तइ दाणावसरम्मि तव्विगमे ॥ २ ॥ बहुगयघडच्छलेणं साइसयमहीहरत्तविजयंतं । सेवंति जं अयद्धं कुलागिरिणो विहियबहुरूवा ॥ ३ ॥ सो पउमोत्तरराया तं पालइ जस्स सयलगुणकलिया । सावयधम्मम्मि दढा जाला नामेण वरभज्जा ॥ ४ ॥ सीहसुमिणपरिकहिओ विण्हुकुमारोत्ति ताण पढमसुओ । चउदससुमिणपिसुणिओ बीओ पुत्तो महापउमो ॥ ५ ॥ विण्हू तत्थ निरीहो इयरो उ समीहए तओ रन्ना । जुवरायत्ते ठविओ लहुओऽवि हु सो महापउमो ॥ ६ ॥ एत्तो उज्जेणीए सिरिमुणिसुव्वयजिणस्स वरसीसो । सुव्वयनामायरिओ समागओ कहवि विहरंतो ॥ ७ ॥ सिरिधम्मो नाम निवो वंदणहेउं समागओ तस्स । नमुई य नाम मंती तेण समं आगओ दुट्ठो ॥८॥ तेण वितंडावाओ आढत्तो उवसमप्पहाणीए । पडिणीओत्ति य कलिउं मोणेण ठिओ खणं सूरी ॥ ९ ॥ तेण भणिअं किमेसो आयरिओ जाणए बलीवद्दो ? । नियऽगुरुययाएँ सुयणं खलो महंतंपि गणइ असमत्थं । नियसहावसरिच्छं गुरुपरिभवमसहंतो भणइ तओ खुड्डओ एक्को ॥ १० ॥ नियऽगुरुययाएँ सुयणं खलो महंतंपि गणइ असमत्थं । नियसहावसरिच्छं जेण जणो पेच्छइ परंपि ॥ ११ ॥ चिट्ठंतु ताव नीसेससत्थपारंगया इमे सूरी । जइ तुच्छ ! काइ सत्ती ता भणसु मएवि सह ताव ॥ १२ ॥ अह आढत्तो भणिउं निरुत्तरो खुड्डएण सो विहिओ । ता साहूसु पउट्ठो विलक्खवयणो गओ सगिहं ॥ १३ ॥

असमंजसाइं सुबहुं चिंततो उट्ठिऊण रयणीए । साहूण हणणहेउं सत्थं गहिउं गओ तत्थ ॥ १४ ॥ सम्मदिट्ठीए देवयाए तो थंभिओ तहिं चेव । दिट्ठो पभायसमए सपउरलोएण नरवइणा ॥ १५ ॥ तो आउट्टो लोओ भत्तिं साहूण कुणइ सविसेसं। मुक्को नमुईवि य देवयाए लज्जाए नीहरिउं ॥ १६ ॥ अवयारत्थं साहूण चिंतयंतो उवायलक्खाइं । गंतूण हत्थिणउरे ओलग्गइ सो महापउमं ॥ १७ ॥ एसो राया जाओ काही मह वंछियंति बुद्धीए । मंतित्तं पडिवन्नो चिट्ठइ तस्सेव पासम्मि ॥ १८ ॥ एत्तो य महापउमस्स संतियं भंजए सयलदेसं । सिंहबलो नाम निवो बलेण दुग्गस्स कोट्टस्स ॥ १९ ॥ सो बंधिऊण गहिओ बुद्धीएँ नमुइणा तओ तुट्ठो । देइ वरं कुमरो से देज्जसु समयम्मि सो भणइ ॥ २० ॥ अह अन्नया करावइ जालादेवी रहं जिणाययणे । तीएँ सवक्की लच्छी उ कारए बंभरहमेत्तो ॥ २१ ॥ बंभरहो नीहरिही पढमं लच्छीएँ पमाणिओ राया । तं सोउं जालाऽविय कुणइ पइण्णं इमं तत्तो ॥ २२ ॥ गिण्हामि अणसणमहं जइ पढमं जिणरहो न नीहरइ । पउमुत्तरेण रन्ना तओ निरुद्धा रहा दोऽवि ॥ २३ ॥ माऊणं अवमाणं तं मन्नंतो तओ महापउमो । नीहरिओ रयणीए एगागी अडविमणुपत्तो ॥ २४ ॥ तत्थ य हिंडंतेणं पत्तेणं सिंधुनंदणे नयरे । परिणीअं कण्णाणं महसेणनिवस्स सयमेगं ॥ २५ ॥ वेगवईए विज्जाहरीए तत्तो य अवहरेऊणं। वेयड्ढम्मि नगवरे सूरोदयपुरवरे नेउं ॥ ३६ ॥ खयरिंदइंदधणुणो सिरिकंताए सुया य जयचंदा । परिणाविओ तहिं चिय तीसे माउलयपुत्तेहिं ॥ २७ ॥ विज्जाहरेहिं सार्द्धं गंगाहरमाहिहरेहिं संगामो । तव्वतियरम्मि जाओ तो जिणइ तहिं महापउमो ॥ २८ ॥ तो चंपाउरिपहुणो जणमेजयराइणो सुया पवरा । मयणावलित्ति नामं परिणीया इत्थिरयणं सा ॥ २९ ॥ इय कमसो संजाओ नवमो चक्की इमो महापउमो । पुव्वुत्तचक्किरिद्धीए परिगओ गयउरं पत्तो ॥ ३० ॥ तो ठाविऊण रज्जे राया

पउमुत्तरो महापउमं । पडिवज्जइ पव्वज्जं सिरिसुव्वयसूरिणो पासे ॥ ३१ ॥ पिउणा य बंधवेण य ठाविज्जंतोऽवि रायलच्छीए ।
संसारम्मि विरत्तो विण्हुकुमारोऽवि सह पिउणा ॥ ३२ ॥ पडिवज्जइ पव्वज्जं सिरिसुव्वयसूरिणो च्चिय सयासे । अह चक्कव-
ट्टिभोए भुंजइ सुइरं महापउमो ॥ ३३ ॥ तह जणणिकारिय रहो महाविभूईए भामिउं नयरे। काराविया ओ भरहे जिणभवणाणं च
कोडीओ ॥ ३४ ॥ सेसावि नरिंदाई जिणिंदधम्मे पयट्टिया बहवे । जिणसासणम्मि विहिया समुण्णई बहुपयारेहिं ॥ ३५ ॥
पउमुत्तरोऽवि साहू परमपयं पाविउं विगयकम्मो । भुंजइ अणंतसोक्खं अजरो अमरो निहयदुक्खो ॥ ३६ ॥ विण्हुकुमारस्स पुणो
नहगमणविउव्वियाइलद्धीओ । उप्पण्णा बहुयाओ तवप्पभावेण तो एसो ॥ ३७ ॥ मेरुव्व तुंगदेहो वच्चइ गयणम्मि पक्खिनाहो
व्व । होइ सुहुमो गुरू वा पगामरूवी सुरिंदो व्व ॥ ३८ ॥ एत्तो वासारत्ते ते सुव्वयसूरिणो ठिया कहवि । हत्थिणउरम्मि नयरे
तो कत्थइ नमुइणा दिट्ठा ॥३९॥ सरिऊण तओ वेरं पुव्वभवं पत्थिओ महापउमो । देइ नमुईऽवि पभणइ वेयविहीए जइस्सामि ॥४०॥
जण्णमहं ता दिज्जउ कइवय दियहाइं देव ! मह रज्जं । तह चेव देइ चक्की सयमवरोहं ठिओ गमइ ॥ ४१ ॥ नमुईवि जण्णवाडे
बाहिं कवडेण दिक्खिओ जाओ । तस्स य वद्धावणए सह पासंडीहिं पगईओ ॥ ४२ ॥ मोत्तूण सेयभिक्खू सेसाओ समागयाओ
तो नमुई । हक्कारिऊण सूरिं तं चिय उब्भाविउं दोसं ॥ ४३ ॥ पभणइ खुड्डा तुब्भे लोगव्ववहारबाहिरा थद्धा । छड्डेउं मह रज्जं
ता सिग्घं वयह अन्नत्थ ॥ ४४ ॥ तो भणियं सूरीहिं लोयठिई विज्जए बहुपयारा । सावज्जाए तीसे तो नरवर ! मुणिय-
भावाणं ॥ ४५ ॥ वज्जियसावज्जाणं विमुक्कनीसेसलोयतत्तीणं । किं चिंताए कज्जं साहूणं समियपावाणं ? ॥ ४६ ॥ तो नागया
वयमिहं न उणो अम्हाण कोऽवि हु पओसो । तो कुविओ सो जंपइ किं बहुणा भो पलत्तेणं ? ॥ ४७ ॥ सत्तदिणाणं उवरिं कंपि

हु पव्वइयगं जइ नियेमि । तो मारेमि अवस्सं इय सोऊणं तओ सूरी ॥ ४८ ॥ उज्जाणे गंतूणं किं कायव्वंति पुच्छए साहू । तत्थेक्को भणइ मुणी भाया सिरिचक्कवट्टिस्स ॥ ४९ ॥ बहुवाससहस्साइं विहियतवो पत्तविविहलद्धीओ । अंगामंदरसेले विण्हु-कुमारो मुणी अत्थी ॥५०॥ तस्स वयणेण नमुई मन्ने उवसमइ तो भणइ सूरी । साहु भणियं परं तं को आणेही मुणी एत्थ ॥५१॥ तो भणइ एगसाहू नहेण गमणंमि अत्थि मह सत्ती । आगमणंमि न विज्जइ तो भणिओ सूरिणा सोऽवि ॥ ५२ ॥ आणेस्सइ एत्थ तओ इय भणिए झत्ति सो मुणी गयणे । उप्पइओ दट्ठूण य खणेण तं चिंतए विण्हू ॥ ५३ ॥ गरुयं पवयणकज्जं वासा-रत्तेऽवि तेणिमो साहू । इह आगच्छइ तेणवि तो सव्वं साहियं तस्स ॥ ५४ ॥ तत्तो विण्हू तं गिण्हिऊण पत्तो खणेण नमइ गुरुं । सेसेऽवि मुणी सम्माणिऊण पत्तो नमुइपासे ॥ ५५ ॥ तं मोत्तूणं सेसेण पणमिओ सयलरायलोएण । उवविट्ठो कहिऊणं धम्मं तो महुरवयणेहिं ॥५६॥ भणिओ नमुई चिट्ठंतु साहुणो जाव वयइ घणसमओ । तेण भणियं किमेवं पुणरुत्तं आलभणिएहिं ? ॥५७॥ भणियदिणाणं उवरिं जइ तुब्भं कंपि एत्थ पिच्छामि । ता तह करेमि जह से नामंपि हु निट्ठए लोए ॥ ५८ ॥ इय जह जह सो महुरं भणेइ तह तह चडेइ अहिअयरं । तत्तो कुविओ विण्हू पभणइ रे दुट्ठ ! सच्चमिणं ॥ ५९ ॥ कडुएहिं चिय सिंभो व्व दुज्जणो उवसमं पवज्जेइ । पगईए चिय कुप्पइ सो दिज्जंतेहिं महुरेहिं ॥ ६० ॥ निम्मलवयणेहिवि सज्जणाण पगइं न दुज्जणो मुयइ । न हि धोइओऽवि दुद्धेण निम्मलो होइ इंगालो ॥ ६१ ॥ जं च मुणीणं उवसमधणाण अइक्कसं समायरसि । तत्थवि तुह पडिकूलो दिव्वो जं खीरजलहिम्मि ॥ ६२ ॥ अइमंथणाउ महुरेवि उट्ठियं किं न कालकूडविसं ? । ता किं बहुणा ? साहूण देसु ठाणं कमति-गम्पि ॥ ६३ ॥ तो नमुइणाऽवि भणियं होउ इमे किंतु कमतिगस्स बहिं । जइ तुब्भाणं पावेमि कंपि ता नूण मारेमि ॥ ६४ ॥

तो विण्हू कोवेणं महुघयसित्तो व्व पावओ जलिओ । कयवेउव्वियरूवो आढत्तो वड्ढिउं गयणे ॥ ६५ ॥ जोयणलक्खसरीरो खणेण पलयानलु व्व दुप्पिच्छो । संजाओ कसिणतणू भयंकरो सयलभुवणस्स ॥ ६६ ॥ कमदद्दरं कुणंतो गामागरनगरसागराइण्णं । कंपावइ महिवीढं ढालेइ गिरीण सिहराइं ॥ ६७॥ उच्छालइ जलनिहिणो आयंकं जणइ मणुयतिरियाणं । भवणवणजोइवेमाणियाण संजणइ संखोभं ॥ ६८ ॥ नमुईसिरम्मि पायं दाऊण रसायलम्मि पक्खित्तो । तो पुव्वावरजलहीसु चिट्ठए जा कमे ठविउं ॥६९॥ भुवणत्तयखोभाओ नाउं सक्केण तं मुणिं कुवियं । पट्ठवियाओ कलकंठियाओ तो अच्छराउ तहिं ॥ ७० ॥ उवसमहेउं सवणेसु तस्स होऊण महुरकंठेणं । गायंतीओ एवं भणंति जह भो महाभाग! ॥७१॥ सपरोभयसंतवओ कोवो तह सुचरियस्स निद्दवओ । दुग्गइगममहपंथो पलिमंथो सयलसोक्खाणं ॥७२॥ तित्थयरा अन्नेवि हु महरिसिणो अतुलविक्कमजुआवि । विसहंति विहीणाणवि सव्वं परलोयभीरुमणा ॥ ७३ ॥ जह नेरइयतेरिच्छाइएसु इयरेसु विप्फुरइ कोवो । तह जइ गुणगुरुएसुवि ता किंनु विवेयसामत्थं? ॥७४॥ ता उवसमसु मुणीसर ! सुमरसु जिणभासियाइं वयणाइं । करुणाए देसु चित्तं कुणसु पसायं तिहुयणस्स ॥७५॥ इय एवमाइभणिएहिं ताण तह सयलसंघवयणेहिं । ससुरासुरलोएण य पारद्धे संतिकम्मंमि ॥ ७६ ॥ चक्किंमि महापउमे य नायइयरे सपरिवारे । संभमकंपिरगत्ते नमिउं चलणेसु खामंते ॥ ७७ ॥ तो कहवि हु उवसंतो तप्पभिई तिविकमोत्ति स पसिद्धो । तव्वइयरे सपरिवारे । संभमकंपिरगत्ते नमिउं चलणेसु खामंते ॥ ७७ ॥ तो कहवि हु उवसंतो तप्पभिई तिविकमोत्ति स पसिद्धो । आयरिए गच्छम्मि य कुलगणसंघे य चेइयविणासे । आलोइयपडिकंतो आलोइयपडिकंतो विहरइ सुद्धो जओ भणियं ॥ ७८ ॥ आयरिए गच्छम्मि य कुलगणसंघे य चेइयविणासे । आलोइयपडिकंतो सुद्धो जं निज्जरा विउला ॥ ७९ ॥ पावियकेवलनाणो विण्हुकुमारो कमेण तो सिद्धो । चक्कीवि महापउमो गहिऊण वयं गओ सिद्धिं ॥ ८० ॥ **विष्णुकुमारचरितं समाप्तम्** ॥ प्रकारान्तरेणापि तपोमाहात्म्यख्यापनार्थं दृष्टान्तमाह—

हुंति महाकप्पसुरा बोहिं लहिउं तवेण विहुयरया। जह खंदओ महप्पा सीसो सिरिवीरनाहस्स ॥८४॥

यद्यपि तेनैव भवेन केचिन्न सिद्ध्यन्ति, तथापि तपसा विधूतरजसः—स्वल्पीभूतकर्मविशेषाः सन्तो महाकल्पेषु-महर्द्धिषु देवलोकेषु सुरा भवन्ति, ततोऽपि च्युत्वा महाविदेहादिषु बोधिं लब्ध्वा, तपसा विधूतरजस इत्यावृत्त्या अत्रापि योज्यते, तपसा क्षपितकर्माणः, सिद्ध्यन्तीति वाक्यशेषः, क इवेत्याह-- यथा स्कन्दको महात्मा शिष्यः श्रीवीरनाथस्य ॥ कः पुनरसौ ?, उच्यते--

तेणं कालेणं तेणं समएणं कयंगला नामं नयरी होत्था, तत्थ य छत्तपलासए चेइए समणे भगवं महावीरे समोसढे, तीसे णं कयंगलाए नयरीए अदूरसामंते सावत्थी नामं नयरी होत्था, तत्थ य गद्दभालिस्स अंतेवासी खंदए नामं कच्चायणस-गोत्ते परिव्वायए परिवसइ रिउव्वेयजजुव्वेयसामवेयअथव्ववेय इतिहासपंचमाणं निघंटुछट्ठाणं चउण्हं वेयाणं संगोवंगाणं पारए सडंगविऊ सट्ठितंतविसारए संखाणे सिक्खाकप्पे वागरणे छंदे निरुत्ते जोइसामयणे अन्नेसु य बहूसु बंभन्नएसु य नएसु परिणिट्ठिए यावि होत्था, तत्थ य भगवओ महावीरस्स सीसे पिंगलए नामं नियंठे परिवसइ, से य खंदए इमं पुच्छिसु-खंदया ! किं सअंते लोए ?, एवं जीवे सिद्धेऽवि पुच्छियव्वे, केण वा मरणेण मरमाणे जीवे संसारमणुपरियट्टइ ?, सावत्थीओ य बहुजणं भगवओ महावीरस्स वंदणवडियाए निग्गच्छंतं दट्ठूण तस्स य सयासाओ विण्णायमहावीरगुणपरमत्थे खंदए समणं भगवं महावीरं वंदामि नमंसामि इमं च णं वागरणं पुच्छामित्ति चिंतिऊण तिदंडं च कुंडियं च कंचाणियं च करोडियं च भिसियं च छण्णालयं च अंकुसयं च पवित्तियं च गणेत्तियं च छत्तयं च वाहणाओ य पाउआओ य धाउरत्ताओ य गिण्हित्ता जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव संपट्ठिए, तं च केवलालोएण आगच्छंतं दट्ठूण भगवया महावीरेण सव्वं गोयमस्स कहियं। तए णं भगवं गोयमे भगवं

महावीरं एवं वयासी-पहू ! णं भंते ! खंदए आगए समाणे तुब्भमंतियं पव्वइत्तए?, हंता पहू, एत्थंतरे खंदएऽवि तं देसं समागए । तए णं भगवं गोयमे खिप्पामेव अब्भुट्ठित्ता एवं वयासी- खंदया ! सागयं खंदया ! सुसागयं, से नूणं तुमं पिंगलएणं एवं पुच्छिए-'खंदया ! किं सअंते लोए?' इच्चाइ भणियव्वं जाव इहमागए । तओ खंदएणं भणियं-एवमेयं, किंतु केण तुह एस अट्ठे कहिए ?, तओ भगवया गोयमेण भणियं-अत्थि मम धम्मायरिए अरिहा केवली भगवं महावीरे, तेण मम एसमट्ठे अक्खाए, तओ खंदएण भणियं-गच्छामो णं गोयमा ! तव धम्मायरियं वंदामो नमंसामो । तए णं भगवं गोयमे खंदएणं सद्धिं जेणेव भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, तए णं से खंदए भगवओ महावीरस्स रूवाइसयं इड्ढिं च पासित्ता हरिसवसविसप्पमाणहियए तिक्खुत्तो पयाहिणं करित्ता वंदित्ता य पज्जुवासइ । तए णं भगवं महावीरे केवलनाणित्तिपच्चयजणणाइनिमित्तं सयमेव पिंगलसाहुपसिणाइवइयरं कहित्ता एवं वयासी-खंदया! दव्वओ णं लोए एगे दव्वे अओ सअंते, खित्तओऽवि सव्वासुवि दिसासु असंखेज्जजोयणकोडाकोडिप्पमाणमित्ते अओ सअंते, कालओ सयावि चिट्ठइत्ति अणंते, भावओऽवि अणंतपज्जायत्तणओ अणंते, एवं जीवे सिद्धी सिद्धोऽवि भाणियव्वे, नवरं खेत्तओ अप्पप्पणओ पमाणं भाणियव्वं । मरणेऽवि खंदया ! दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-बालमरणे य पंडियमरणे य, तत्थ णं बालमरणे दुवालसविहे पन्नत्ते, तंजहा-वलयमरणे वसट्टमरणे अंतोसल्लमरणे तब्भवमरणे गिरिपडणे तरुपडणे जलप्पवेसे जलणप्पवेसे विसभक्खणे सत्थोवाडणे वेहाणसे गिद्धपट्ठे, इच्चेएणं दुवालसविहेणं मरणेणं मरमाणे जीवे अप्पाणं अणंतेहिं नेरइयतिरियमणुयदेवभवग्गहणेहिं संजोएइ, अणाईयं च णं अणवयग्गं संसारमणुपरियट्टइ । पंडियमरणे दुविहे, तंजहा-पाओवगमणे य भत्तपच्चक्खाणे य, इच्चेएणं दुविहेणं मरणेणं मरमाणे जीवे संसारकंतारं वीइवयइ, एत्थ णं खंदए संबुद्धे

भगवं महावीरं वंदित्ता एवं वयासी-इच्छामि णं भंते ! तुब्भं अंतियं केवलिपन्नत्तं धम्मं निसामित्तए, तए णं भगवं महावीरे खंदयस्स तीसे य परिसाए धम्मं परिकहेइ । तए णं खंदए परमसंवेगसमावन्ने भगवं महावीरं वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-सद्दहामि० पत्तियामि० रोएमि णं भंते ! निग्गंथं पावयणं, से जहेयं तुब्भे वयहत्तिकट्टु उत्तरपुरत्थिमं दिसीभागं अभिगच्छइ, तओ तत्थ तिदंडकुंडियाइयं उवगरणं एडेइ, तओ भगवं महावीरं वंदित्ता एवं वयासी-आलित्ते णं भंते ! लोए पलित्तेणं भंते! लोए आलित्तपलित्ते णं भंते ! लोए जराए मरणेण य, से जहानामए केई गाहावई अगारंसि झियायमाणंसि जे से तत्थ भंडे भवइ अप्पसारे मोल्लगुरुए तं गहाय एगंतमवक्कमइ, एस मे नित्थारिए समाणे पच्छा हियाए सुहाए भविस्सइ, एवमेव भंते ! मज्झवि आया एगे भंडे अईव इट्ठे रयणकरंडगसमाणे सयावि सीउण्हखुप्पिवासाईहिंतो रोगायंकेहिंतो य रक्खिए एस मे परलोयस्स हियाए सुहाए भविस्सइत्ति, तं इच्छामि णं भंते! सयमेव पव्वावित्तए० । तए णं भगवं महावीरे खंदयं सयमेव पव्वावेइ, सयमेव सिक्खावेइ, एवं खलु देवाणुप्पिया! एवं गंतव्वं एवं चिट्ठियव्वं एवं निसीइयव्वं एवं तुअट्टिव्वं एवं भुंजियव्वं एवं भासियव्वं एवं संजमियव्वं, अस्सिं च अट्ठे नो पमाइयव्वं, तए णं से खंदए भगवओ महावीरस्स एवं धम्मियं उवएसं सम्मं संपडिवज्जइ, तहेव य अणुचिट्ठइत्ति, तए णं से खंदए पंचसमिए तिगुत्ते गुत्तबंभयारी जियकसाए जिइंदिए अप्पुस्सुए सुसामण्णरए आणाए पडिबद्धे अणगारे जाए, थेराणं अंतियं एक्कारस अंगाइं अहिज्जित्था, तओ भगवया महावीरेणं अणुण्णाए समाणे पढमं मासियं भिक्खुपडिमं उवसंपज्जइ, एत्थ य पइदिणं एगा दत्ती पाणस्स एगा भोयणस्स जाव मासो, एवं दोमासियं जाव सत्तमासियं भिक्खुपडिमं करेइ, तत्थ दोमासियाए पइदिणं दुन्नि दत्तीओ पत्तेयं पाणभोयणस्स जाव दो मासे, तिमासियाए तिन्नि दत्तीओ, चउमासियाए

चत्तारि पंचमासियाए पंच छम्मासियाए छ सत्तमासियाए पइदिणं सत्त दत्तीओ पत्तेयं पाणभोयणस्स जाव सत्त मासे एवमेयाओ सत्त भिक्खुपडिमाओ, एवं अट्ठमिं नवमिं जाव बारसमिं च भिक्खुपडिमं सो करेइ, तत्थ अट्ठमीए चउत्थेणं अपाणएणं तवोकम्मेणं बहिया गामाईणं उत्ताणए वा पासिल्लएइ वा नेसज्जिएइ वा अविकंपो दिव्वाई उवसग्गे सहइत्ति, नवमीएवि सो चेव तवो सत्त दिवसे, ठाणेसु विसेसो, तंजहा- उक्कुडुएइ वा लगंडसाईइ वा दंडायएइ वा, दसमीए तहेव सत्त दिणे, नवरं ठाणेसु विसेसो, तंजहा- गोदोहिएइ वा वीरासणिएइ वा अंबखुज्जेइ वा, एक्कारसीए छट्ठं भत्तं अपाणगं करेइ, अवलंबिय पाणिजुयलं खाणु व्व उद्धदेहे संमं उवसग्गपरीसहे सहइत्ति, बारसमीए अट्ठमभत्तं करेइ, चरमराईए दोवि पाए साहट्टु अवलंबिय पाणिजुयलं अणिमिसियनयणे रुक्खेगपोग्गलनिविट्ठदिट्ठी ईसीपब्भारगएणं काएणं अहापणिहिएहिं अंगेहिं सव्विंदिएहिं गुत्तेहिं अविकंपो उवसग्गे सहइत्ति, एवं से खंदए अणगारे बारसविहभिक्खुपडिमाए आराहित्ता पुणरवि भगवया महावीरेणं अब्भणुण्णाए गुणरयणसंवच्छरं तवोकम्मं उवसंपज्जइ, तंजहा- पढमं मासं चउत्थं चउत्थेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं दिया ठाणुक्कुडुए सूराभिमुहे आयावेमाणे रत्तिं वीरासणेणं अवाउडेण य, दोच्चं मासं छट्ठंछट्ठेणं तवोकम्मेणं दिया ठाणुक्कुडुए सूराभिमुहे आयावणभूमीए आयावेमाणे रत्तिं वीरासणेणं अवाउडेण य, एवं से खंदए अणगारे गुणरयणसंवच्छरं तवोकम्मं सम्मं आराहित्ता पुणोऽवि भगवओ महावीरस्स अतियं बहूहिं चउत्थछट्ठट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ, एवं से खंदए अणगारे इमेणं एयारूवेणं विउलेणं तवोकम्मेणं सुक्के लुक्खे निम्मंसे किसे धमणिसंतए जाए, केवलेणं सत्तेणं गच्छइ, सत्तेणं चिट्ठइ, मासंपि भासिउकामे गिलायइ, जहा कट्ठभंडाइपूरियसगडियाओ तहेव ससद्दं गच्छइ ससद्दं चिट्ठइ,

याद्रिषु पूर्वप्रतिपन्नाः प्रतिपद्यमानकास्तेषु भवन्ति नवेति ?. आह—

पाडिवज्जमाणयावि हु विगलिंदियअमणवज्जिया हुंति । उभयाभावो एगिंदिएसु सम्मत्तलद्धीओ ॥ १०० ॥

विकलानि-असम्पूर्णानीन्द्रियाणि येषां द्वित्रिचतुरिन्द्रियाणां ते तथा, अमनस्कास्तु सम्मूर्च्छजपञ्चेन्द्रियाः, एतेषु तथाविधाध्यवसायशुद्ध्यसम्भवान्न कश्चित् सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते, अत एतान् वर्जयित्वा प्रतिपद्यमानका अपि तिर्यक्षु शेषा भवन्ति, ते च पारिशेष्याद् गर्भजपञ्चेन्द्रिया एवेति, न चैकेन्द्रिया अपि तिर्यक्षु न भवन्ति, तेषु न किञ्चिदद्यापि निरूपितमित्याह-उभयस्यापि पूर्वप्रतिपन्नप्रतिपद्यमानकलक्षणस्यैकेन्द्रियेषु सम्यक्त्वलब्धेरभावः, अत्र हि सम्यक्त्वस्य प्रतिपद्यमानकस्तावन्न सम्भवति, तथाविधाध्यवसायशुद्ध्यसम्भवादिति, अत्र कार्मग्रन्थिकानां सैद्धान्तिकानां च विप्रतिपत्तिरेव(न),पूर्वप्रतिपन्नास्त्वत्रापि कार्मग्रन्थिका द्वीन्द्रियादिष्विव पृथिव्यब्वनस्पतिषु सास्वादनसम्यग्दृष्ट्युत्पत्तेर्मन्यन्त एव, सैद्धान्तिकास्तु तस्य तत्रानुत्पत्तेः स्वल्पत्वेनाविवक्षणादेर्वा कुतश्चित् कारणात् पूर्वप्रतिपन्नस्याप्यत्राभावं मन्यन्ते, एतन्मतं चात्र लिखितं, तत्त्वं तु केवलिनो विदन्तीति गाथार्थः ॥ अथ गुणाश्च के तस्येति चतुर्थं द्वारमभिधित्सुः सम्यक्त्वसद्भाव एव ज्ञानादिगुणकलापसद्भावात् तदभावे चाभावात् सम्यक्त्वस्य सर्वगुणाधारत्वलक्षणं तावद् गुणमाह—

जह धन्नाणं पुहई आधारो नहयलं च ताराणं । तह नीसेसगुणाणं आहारो होइ सम्मत्तं ॥ १०१ ॥

गतार्थैव । अथ सुगतिगमनकारणत्वलक्षणं तस्यैव गुणान्तरमाह—

सम्मद्दिट्ठी जीवो गच्छइ नियमा विमाणवासीसु । जइ न विगयसम्मत्तो अहव न बद्धाउओ पुव्विं ॥१०२॥

इह सम्यग्दृष्टिरुत्कृष्टतस्तावत्तेनैव भवेन सिद्धयति, योऽपि परिपूर्णकालादिसामग्र्यभावान्न निर्वाति सोऽपि तिर्यङ्मनुष्येष्वन्यतरः सम्यग्दृष्टिर्जन्तुर्नारकतिर्यङ्मनुष्यभवनपतिव्यन्तरज्योतिष्कगमननिरोधेन नियमात् सौधर्माद्याधारेषु विमानवासिष्वेव देवेषु गच्छति, अतिप्रसङ्गनिरोधमाह-यदि मरणसमये सर्वथा मिथ्यात्वगमनेन विगतसम्यक्त्वो न भवति, उपलक्षणत्वात् मदिरानुषङ्गादिभिः कलुषितसम्यक्त्वोऽपि च यदि न भवति, अथवा श्रेणिकादिरिव निश्चलसम्यक्त्वोऽपि यदि पूर्वं बद्धायुष्को न भवति, बद्धायुषश्चानियमेन चतसृष्वपि गतिषूत्पद्यन्ते इत्येतद्वर्जनामिति भावः, देवनारकाश्च सम्यग्दृष्टयोऽपि मनुष्येष्वेवोत्पद्यन्ते, तेषां देवगतिनिषेधादिति द्रष्टव्यमिति गाथार्थः ॥ दृष्टान्ताभिधानद्वारेण तस्यैव गुणान्तरमाह—

अचलियसम्मत्ताणं सुरावि आणं कुणंति भत्तीए। जह अमरदत्तभज्जा अहवा निवविक्कमाईणं ॥ १०३ ॥

अक्षरार्थः सुगमो, भावार्थकथनार्थं त्वमरदत्तभार्याकथानकं तावदुच्यते ॥ आसि सुरट्ठाजणवयमज्झगया कणयरयणपडिपुन्ना। रयणवई नाम पुरी भारहवासम्मि विक्खाया ॥ १ ॥ दट्ठुं जीसे मणिकिरणघडियसुरचावसंकुलं गयणं। नवपाउससंकाए नच्चइ निच्चं वरहिउलं ॥ २ ॥ पउमो नामेण तहिं सेट्ठी जेणऽच्चुएण व समुद्दं। बोहित्थमंदरेणं महिउं गहियाइं रयणाइं ॥ ३ ॥ नामेण अमरदत्तो पुत्तो तस्सऽत्थि विस्सुओ तत्थ। नियरूवाइगुणेहिं जेण जणो विम्हयं गमिओ ॥ ४ ॥ जणएण अणुण्णाओ अहऽन्नया पवहणेण कुसदीवे। नयरम्मि सुवन्नपुरे गओ वाणिज्जेण बहुविहवो ॥५॥ परिवसइ य तम्मि पुरे लच्छीए सयं वरोव्व पडिवन्नो। सेट्ठी विसंकनामो जिणिंदधम्मिकबद्धरसो ॥ ६ ॥ तस्सेव अमरदत्तो गेहम्मि गओ कहिंपि कज्जेण। अमरवहुंपिव पेच्छइ कीलिंतिं बालियं एक्कं ॥ ७ ॥ अह तीसे च्चिय देहे लोयणजुयलं चिरं ठियं तस्स। निरुवमलायन्नमहोयहिम्मि अवसं

निमग्गं व ॥ ८ ॥ अह कज्जसमत्तीए तत्तो कहकहवि नीहरंतेणं । पुट्ठो कोई तेणं का एसा ? किमभिहाणा ? य ॥ ९ ॥ कहियं तेणवि एसा धूया एयस्स चेव सेट्ठिस्स । नामेणं विमलजसा कलासु कुसला कुमारी य ॥ १० ॥ तत्तो परिणयणत्थं इमेण मग्गाविओ भणइ सेट्ठी । देमि अहं किन्तु कया इमाइ गरुयच्चिय पइण्णा ॥ ११ ॥ धम्मविसयम्मि वाए जो मं जिणिही स एव परिणेही । अह न इमं तो नूणं जिणिंददिक्खं पवज्जेऽहं ॥ १२ ॥ तं सोउममरदत्तो अहिट्ठिओ धिट्ठयाए वायम्मि । अइमिच्छदिट्ठियत्तेण बेइ तं कण्णयं एवं ॥ १३ ॥ जस्सट्ठा परितम्मसि सोच्चिय धम्मो न विज्जए मुद्धे! । भामंति केवलं च्चिय लुद्धा पासंडिणो लोयं ॥ १४ ॥ जम्हा सहावओ च्चिय घडइ जए सुहदुहाइवइचित्तं । सक्कधणुहाइएसुं जह वण्णाईण नाणत्तं ॥ १५ ॥ अन्नं च पमाणेणं पच्चक्खाईण मज्झयारम्मि । तणुयंगि ! केणमिट्ठं धम्माधम्माणऽवत्थाणं? ॥ १६ ॥ ता पुढविजलहुयासणसमीरनहपंचभूयजोएण । जायइ इमं सरीरं मुद्धे ! न उ पुण्णपावेहिं ॥ १७ ॥ ता जाव जोव्वणभरो न गलइ तुह ताव सुंदरि ! जहिच्छं । रमसु जुवाणेहिं समं इहरा सुबहुं विसूरिहिसि ॥ १८ ॥ दिट्ठो केण परभवो ? को अ तहिं दीहरच्छि! वच्चिहिइ? । एत्थवि जलणेण कए छारुक्कुरुडम्मि देहम्मि ॥ १९ ॥ ता होउ किंकरजणो एसो तुह सुयणु ! रमणदुल्ललिओ । होसु तुमंपि कयत्था पाविय पंचविहविसयसुहा ॥ २० ॥ एवं ठिएऽवि अहवा असग्गहं जइ न चयसि तं धम्मे । ता तुह अम्मापियरो सिवाइभणियं कुणंति तयं ॥ २१ ॥ तंपि तुमंपि करिज्जसु सोच्चिय जम्हा जयम्मि सुपसिद्धो । ण्हाणं दाणं सोयं तत्थ च्चिय नज्जए पट्ठं ॥ २२ ॥ जो उत्तमेहिं कीरइ नरवइपमुहेहिं तं विमोत्तूणं । लग्गंति अन्नधम्मे मूढच्चिय न उण धीमन्ता ॥ २३ ॥ इच्चाइ तेण भणिए ईसिं हसिऊण भणइ विमलजसा । साहु भणियं तए भो केवलमेयं चिय अजुत्तं ॥ २४ ॥ जं भणसि नत्थि धम्मो समग्गतइलोय-

पयडमाहप्पो । अणुमाणाइपसिद्धो तहाहि तं भण्णए पयडं ॥ २५ ॥ आरोग्गाकित्तिविसुद्धत्तविहवरूवाइकज्जलिंगाओ । दहणो इव धूमाओ धम्मो अत्थित्ति सिद्धमिणं ॥ २६ ॥ विवरीयकज्जलिंगाओ गम्मए निच्छियं अहम्मोऽवि । अह आरोग्गाईणं कत्तो धम्माइकज्जत्तं ? ॥ २७ ॥ भण्णइ विवज्जयम्मी पमाणबाहाए तं पुण इमं तु । कालाइतुल्लसामग्गियावि इह देवदत्ताई ॥ २८ ॥ जं अणुहवंति अच्चंतविभिन्ने सुहदुहाइपज्जाए । धम्माधम्मेहिं विणा ते होज्ज न ताव निच्चंपि ॥ २९ ॥ सक्कधणुहाइयाणवि सहावओ जंपि भणसि वइचित्तं । तंपि न जुत्तं जम्हा तत्थवि पुच्छिज्जए एवं ॥ ३० ॥ जीवेहिंतो होज्जा भिन्नोऽभिन्नो व सो सहावोत्ति ? । भिन्नोऽवि एगरूवो अणेगरूवो व? इय कहसु ॥ ३१ ॥ जइ भणसि एगरूवो तो ताओ होज्ज निच्चकालंपि । कज्जंपि एगरूवं न य सुहदुक्खाइय विभिन्नं ॥ ३२ ॥ अह सो अणेगरूवो सिद्धो तो नामभेयमित्तेण । धम्माधम्माण य नामभेयमेत्तेण ण विवाओ ॥ ३३ ॥ अह जीवेहिं अभिन्नो जइ एवं जीवमेत्तमविसेसो । तत्तो सुहाइभावे स होज्ज निच्चं न वा कहवि ॥ ३४ ॥ अह जइ होज्ज सहावो वत्थुविसेसो य वत्थुधम्मो वा? । तो भिन्नाभिन्नविकप्पकप्पणा संगया होज्जा ॥३५॥ तं तु न जम्हा कारणविरहेणं भवणमेत्तमेवेसो। जइ एवं तो कारणविरहस्स सयावि तुल्लत्ता ॥ ३६ ॥ सोक्खाइपज्जवाणं जुगवं भवणाइदूसणपसंगो । दिट्ठंतंम्मि व वन्नाइयाण केवलसहावाओ ॥ ३७ ॥ जं मन्नसि उप्पत्तिं तंपि न जुत्तिक्खमं जओ हंत ! । सो भावोत्ति सभावो सयलवत्थूण साइसया ॥ ३८ ॥ सव्वेसिंपिय वत्थूवि तुल्ला तत्तो य नियमओ चेव । वन्नाइपज्जवाणं उप्पत्ती होज्ज अक्खलिया ॥ ३९ ॥ न य तत्थ किंपि जुज्जइ नियामगं खेत्तकालमाईयं । जं तुल्लंमिवि खित्ते काले य पुढो पुढो भिन्ना ॥ ४० ॥ गंधव्वनगरसुरधणुअब्भाईणं हवंति पज्जाया । तो धम्माधम्माविहु जणस्स साहारणविवागा ॥ ४१ ॥ हेउत्तेणिह

जुज्जंति तेसिं वमउ य (धम्माइ) सयललोयस्स । इट्ठाणिट्ठपिसुणया हवंति अब्भाइवण्णाई ॥ ४२ ॥ तम्हा न किंपि वत्थुं संजायइ केवलं सहावाओ । कम्मभवखेत्तकालाइसंजुओ सोऽवि पुण हेऊ ॥ ४३ ॥ पंचण्हं भूयाणं जोएणं जाऽवि देहउप्पत्ती । तज्जोयएण जीवेण विरहिया सावि हु न जुत्ता ॥ ४४ ॥ केवलसहावओच्चिय तज्जोए पुव्ववन्निया दोसा । जीवो य कुणइ जइ तं स किं सकम्मो अकम्मो वा ? ॥ ४५ ॥ जइ कुणइ अकम्मोऽवि हु तो जह जह अप्पणो समभिरुइयं । तह तह करिज्ज देहं, कुरूवयाईहिं तमजुत्तं ॥ ४६ ॥ जइ पुण कुणइ सकम्मो सुहासुहविभागओ तओ कम्मं । भिन्नं इहरा सव्वो होज्ज सुरूवो कुरूवो वा ॥ ४७ ॥ अह भूयाणं संजोयकारओ इस्सराइओ कोई । सो जीवोऽजीवो वा ? अमुत्तिमं मुत्तिमंतो वा ? ॥ ४८ ॥ ससरीरो असरीरो व होज्ज ? तह आइमं अणाई वा ?। निच्चो व अनिच्चो वा ? होज्ज सरागो अरागो वा ? ॥ ४९ ॥ एगो व अणेगो वा? सव्वणू अहव सो असव्वणू?। कम्मरहिओ सकम्मो व? एवमाई वियारणया॥ ५० ॥ सो ताव न घडइ च्चिय अहवा नामंतरेण जीवो सो । धम्माधम्मेहिं जुओ जीवो च्चिय कुणइ तो देहं । ५१ ॥ तो जाव जोव्वणभरो इच्चाइ तयंपि नणु असंबद्धं । जम्हा न जोव्वणफलं रइसोक्खं जेण तिरियाऽवि ॥ ५२ ॥ चंडाला मेच्छाई सेवेंति अयाणआवि तं निच्चं । अन्नं च नीइकलियावि पाणिणो तं निसेवंता ॥ ५३ ॥ दीसंति धणज्जणपमुहदुक्खलक्खेहिं पीडिया निच्चं । आयरमाणा य तहा लोयविरुद्धाइं बहुयाइं ॥ ५४ ॥ जे उण सेवंति तयं अनीइमग्गेण ताण जं दुक्खं । वहबंधताडणाइसु अंतंपि मुणिज्ज को तस्स ? ॥ ५५ ॥ जे बंभयारिणो उण ते इहलोएऽवि सव्वलोएहिं । पूइज्जंता दीसंति गरुयबहुमाणकलिएहिं ॥ ५६ ॥ विसयसुहअविरयाणं होज्ज अहम्मो विवज्जए धम्मो । तत्तो जीवो कुगइं वच्चइ सुगइं च सिद्धिमिणं ॥ ५७ ॥ जाविह सिवाइधम्माण वन्निया सव्वजय

पसिद्धित्ति । साऽविहु धम्मवियारे न किंचि उवओगमावहइ ॥ ५८ ॥ जं जीयघायपमुहाइं सयललोयम्मि पावकम्माइं । धम्माओ अहिअयरं मिच्छाईणवि पसिद्धाइं ॥ ५९ ॥ रयणेहिंतो अ तहा जणे पसिद्धाइं उवलखंडाइं । न य पाहण्णं दिट्ठं पसिद्धिमित्तेण एएसिं ॥ ६० ॥ अन्नं च जीवघायाइएहिं हेऊहिं अज्जियं पावं । विवरीएण नियत्तइ तं जीवदयाइधम्मेण ॥ ६१ ॥ जाइं पुण तुह मयाइं सिंधुजलाईहिं ण्हाणसोयाइं । दाणाइं चिय जुत्तहललोहवसुहाइवत्थूणं ॥ ६२ ॥ जेण पयडाइं ताइं केवलजीवेक्कघाय हेऊणि । तो तेहिं केवलं चिय वज्झइ पावं न फिट्टइ ॥ ६३ ॥ न हि सप्पिभोयणाओ अजिण्णदोसो समुट्ठिओ संतो । तब्भोयणओ चेव य नियत्तए वड्ढइ बहुं तु ॥ ६४ ॥ बाहिरमलोऽवि सम्मं ण्हाणेण न सुज्झए कओ अंतो? । जलण्हाणाइ अवत्थुं भणियं वासाइएहिंपि ॥ ६५ ॥ नोदकक्लिन्नगात्रो हि, स्नात इत्यभिधीयते । स स्नातो यो दमस्नातः, सबाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥ ६६ ॥ चित्तमन्तर्गतं दुष्टं, तीर्थस्नानैर्न शुद्ध्यति । शतशोऽपि जलैर्धौतं, सुराभाण्डमिवाशुचिः ॥ ६७ ॥ आत्मा नदी संयमतोयपूर्णा, सत्योदका शीलतटा दयोर्मिः । तत्राभिषेकं कुरु पाण्डुपुत्र !, न वारिणा शुद्ध्यति चान्तरात्मा ॥६८॥ आरम्भे वर्त्तमानस्य, जीवघातादिवर्त्तनैः । मैथुनं सेवमानस्य, कुतः शौचं? युधिष्ठिर!॥६९॥दयालुर्वक्ति यः सत्यं,परादत्तविवर्जकः। ब्रह्मचारी च निःसंगः, शुचिर्भारत! नित्यशः ॥७०॥ चित्तं रागादिभिः क्लिष्टमलीकवचनैर्मुखम् । जीवघातादिभिः कायो, गंगाऽप्यस्य पराङ्मुखी॥७१॥चित्तं शमादिभिः शुद्धं, वदनं सत्यभाषणैः । ब्रह्मचर्यादिभिः कायः, शुद्धो गंगां विनाऽप्यसौ॥७२॥दानमपि मुनिभिरेवंभूतं प्रतिपादितं, यतः-स्वयमपि न दुःखितं स्यात् न च परदुःखे निमित्तभूतमपि । केवलमुपग्रहकरं धर्मकृते भवति तद्देयम् ॥७३॥ तम्हा सिवेण बुद्धेण अरहया होउ केणऽवि पणीओ । सो धम्मो निरवज्जो ते जीवदयादओ जत्थ॥७४॥जे अवगयपरमत्था

धम्मवियारे य उत्तमा ते उ। न य विहवरूवजोव्वणउम्मत्ता उत्तमा हुंति ॥ ७५ ॥ नरवइपमुहा य तओ सुहेसिणो जो कहेइ अणुकूलं। बहुजीववहाईसुवि कणएणं सुद्धिमाईयं ॥७६॥ तब्भणियं चिय गिण्हंति तेण कहकह पमाणया तेसिं ?। जे उण तेसुवि विबुहा जिणदिक्खंपि हु पवण्णा ते ॥ ७७ ॥ इच्चाइजुत्तिभणिएहिं तीए विहिओ निरुत्तरो एसो। चिंतइ अहो सुनिउणा जिणिंदधम्मे गिहत्थाऽवि ॥ ७८ ॥ एयं चिय ता गंतुं सिक्खेमि तओ पयंपि एक्केक्कं। तह तस्स दूसियव्वं जह न इमा उत्तरं काही ॥ ७९ ॥ इय चिंतिऊण तत्तो गंतूणं साहुचरणमूलम्मि। कवडविणएण पढमं आढत्तो सिक्खिउं इत्थ ॥ ८० ॥ तह कहवि परिणओ तस्स निच्चलो जिणवरिंदवरधम्मो। जह चालिउं न ताओ तीरइ अमरेहिवि कयाइ ॥ ८१ ॥ अह उवविट्ठो दिट्ठो समंतभद्दस्स सूरिणो पासे। सुहुमपयत्थवियारणनिरओ सो तीएँ कइयावि ॥ ८२ ॥ तं तह दट्ठुं संवेगभावियं विणयनाण-संपन्नं। विमलजसाए हरिसियमणाए तो जंपियं एवं ॥ ८३ ॥ किं अत्थि भो महायस ! धम्मवियारम्मि अज्जवि तुहिच्छा ?। एत्थंतरम्मि पत्तो विसंकसेट्ठीऽवि तत्थेव ॥ ८४ ॥ तो भणइ अमरदत्तो भद्द ! निच्छइए व जत्थ कणयम्मि। पुडपागाइविसुद्धे मणम्मि सुद्धायरप्पभवे ॥ ८५ ॥ जा पुणरुत्तं कीरइ वियारणा अभिनिविट्ठबुद्धीहिं। सा मोत्तूण जडत्तं नराण किं साहए अन्नं ? ॥ ८६ ॥ इय पंचमहव्वयनिम्मलम्मि रागाइदोसरहियम्मि। उवसममद्दवअज्जवअभयाइगुणसमिद्धम्मि ॥ ८७ ॥ समसत्तुमित्तपक्खे सज्झायज्झाणसीलतवकलिए। इंदियजएक्कपरमे संतोसविहूसिए निच्चं ॥ ८८ ॥ बहुमयनाणब्भासे विसुद्धगुरुविणयदाणसारम्मि। पुव्वावरमविरुद्धे नीसेसपमाणसिद्धम्मि ॥ ८९ ॥ सव्वण्णुभासियम्मिवि धम्मे अन्नायवत्थुपरमत्था। मिच्छं विप्पडिवन्ना वियारणं जे कुणंति इहं ॥ ९० ॥ मिच्छत्तमोहमूढाण ताण असमंजसं भणंताणं। दोग्गइगमं विमोत्तुं सा किं साहिज्ज फलमन्नं ?

॥ ९१ ॥ पवियंभियसंवेएण तेण इच्चाइ जुत्तिसारम्मि । भणिए विमलजसाए फुरिओ नियमाणसे हरिसो ॥ ९२ ॥ परिचिंतियं च एवं जह नूणं परिणओ इमस्स मणे । लक्खिज्जइ जिणधम्मो संवेयविसुद्धवयणेहिं ॥ ९३ ॥ अन्नं मज्झवि उवरिं लक्खिज्जइ पयणुरायसंपन्नो । अमियरसभावियाणं विणियत्तइ सेसरसतण्हा ॥ ९४ ॥ ता जइ इच्छइ एसो पडिवज्जइ मह पियावि जइ कहवि । तो इमिणा परिणीया करेमि धम्मे थिरं एयं ॥ ९५ ॥ अह दिट्ठिभावओ च्चिय पिउणा से लक्खिओ अभिप्पाओ । परिचिंतियं च हियए ता किमजुत्तं पुणो एत्थ ? ॥ ९६ ॥ रूवाइगुणसमिद्धी पुव्वंपि इमस्स आसि अणुरूवा । इण्हिं जिणधम्मोऽविहु लक्खिज्जइ परिणओ सम्मं ॥ ९७ ॥ ता जुत्तमिणं परिचिंतिऊण धम्मं खणं च सोऊणं । सो आयरेण हक्कारिऊण नीओ घरं तेण ॥ ९८ ॥ सम्माणिऊण भणिओ धण्णोऽसि तुमं महायस ! जमिण्हिं । सम्मं जिणिंदधम्मे निरओ भुवणिक्कसारम्मि ॥ ९९ ॥ ता मह घरसारोऽवि हु सामन्नो सह मए समग्गोऽवि । किं पुण धूयामित्तं परिणसु ताणुग्गहेणेयं ॥१००॥ अह तेण असग्गहवज्जिएण वीसत्थमभिहिओ सेट्ठी । जं तुब्भेऽत्थ वियाणह तं कुव्वह किं वयं भणिमो ? ॥ १०१ ॥ हिट्ठेण सिट्ठिणा तो पसत्थलग्गम्मि गुरुविभूईए । पाणिग्गहणं तेसिं कारवियं बहुपमोएण ॥ १०२ ॥ तत्थवि बहुयदिणाइं ठियाइं अइपीइनिब्भरं तत्तो । अम्मापिउलेहेणं सो तीइ समं गओ सगिहं ॥ १०३ ॥ विमलजसाविहु विणयं करेइ निच्चंपि ससुरवग्गस्स । किंतु जिणधम्मनिरयात्ति तेण सव्वो पउट्ठो सो ॥ १०४ ॥ भणिओ य तेहिं पुत्तो भोलविऊणं तुमंपि रे वच्छ ! । एयाए नियडिबहुलाए लाइओ कूडधम्मम्मि ॥ १०५ ॥ पुव्वुत्तजुत्तिपमुहेहिं सोऽवि बुज्झइ निउणवयणेहिं । जह जह इमाइं तह तह चडियाइं गुरुपओसम्मि ॥१०६॥ विमलजसाए मग्गंति पइदिणं निउणयाइ छिड्डाइं । साहंति असब्भूए तद्दोसे अमरदत्तस्स ॥ १०७ ॥ न य पत्तियइ कहंपिहु सो तेसिं

मुणियमहिलमाहप्पो । तो अहिययरं ताइं जंति पओसं पइदिणंपि ॥ १०८ ॥ कुव्वंति धम्मविग्घं वहूवराणं कुणंति बहुकलहं । तहविहु न ताण धम्मो चलइ मणो मेरुसिहरं व ॥ १०९ ॥ ता सासुएण ससुरेण चेव अइसयविलक्खचित्तेहिं । दुट्ठेहिं मंतिऊणं रयणीए पढमजामंमि ॥ ११० ॥ नाऊण अमरदत्तं वाहिरओ नियघरम्मि पविसंतं । विमलजसाए हम्मियतलम्मि सुत्ताए वासहरे ॥ १११ ॥ संकेइऊण पुरिसो यच्छेऊणं बहुं दविणजायं । पट्ठविओ उवरितले सयं तु पोक्कारियं घणियं ॥ ११२ ॥ तो धाविऊण चडिओ संभंतो उवरि अमरदत्तोऽवि । वासहरे सोऽवि नरो पवेसिओ झत्ति विज्झविउं ॥ ११३ ॥ दीवं नीहरिऊणं झंपं दाऊण तो पलाणोत्ति । तो पच्चक्खं पियरेहिं दंसिओ अमरदत्तस्स ॥ ११४ ॥ जुम्मं ॥ अह सो विम्हइयमणो सविसायं चिंतिउं समारद्धो । जुगपरियत्तेऽवि न ता पियाएँ गंजिज्जए सीलं ॥ ११५ ॥ एयं तु किंपि दीसइ अजुत्तपायंति तं न याणामि । किं होज्ज एत्थ विहियं दुव्विलसियं हयकयंतेण? ॥ ११६ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो भणिओ पियरेहिं सो जहा मूढ! । सीलेण जीए गव्वं वहसि इमं तीएँ माहप्पं ॥ ११७ ॥ एसो इमीएँ धम्मो एसो मुणिसाहुणीण उवएसो । एरिसयाउ चिय सावियाओ चिट्ठंति जिणधम्मे ॥ ११८ ॥ अन्नं च एत्तियंमिवि अवराहे जइ न तं इमं चयसि । ता नूण समहेलेणं तएवि अम्हाण न हु कज्जं ॥ ११९ ॥ इच्चाइ गरुयसद्दं कलहंताणं इमाण सहसत्ति । विमलजसाए निद्दा नट्ठा निसुयं च तं तत्तो ॥ १२० ॥ वज्जेण सिरे परिताडियव्व अवहरियगेहसारव्व । हा दिव्व ! किमेयं ववसियंति चिंतेउमारद्धा ॥ १२१ ॥ अवहरसु मज्झ सोक्खं कुणसु अणिट्ठंपि मं पियजणस्स । जं पुण मज्झवि सीले अववाओ दिव्व! तमजुत्तं ॥ १२२ ॥ अहवा अयसं अम्हारिसाण जइ दिंति दिंतु किमजुत्तं ? । जं पुण मज्झ निमित्तं वयणिज्जं हंदि जिणधम्मे ॥ १२३ ॥ तस्स उवेहाएँ अहंपि दीहसंसारभायणं होमि । तं

जुज्जइ मह सद्धिं इमेहिं कालोचियं भणिउं ॥ १२४ ॥ अह नीहरिउं तत्तो भणिओ महुरेहिं निउणवयणेहिं । सव्वोऽवि ससुरवग्गो समक्खयं अमरदत्तस्स ॥ १२५ ॥ जं भणियं तुब्भेहिं किंपि अजुत्तंपि एत्तियं कालं । परलोयभीरुयाए सव्वंपि तयं मए सहियं ॥ १२६ ॥ जं पुण इण्हिं अयसं ससिकरविमलेऽवि देह जिणधम्मे । तं न सहेमि कहंपिहु जीवंती ता पभायम्मि ॥ १२७ ॥ एत्थवि पच्चासन्ना विमला नामेण जा णई वहइ । तीसे य मज्झभाए दुगाउआयामविक्खंभो ॥ १२८ ॥ उंडत्तणे अपावियपज्जंतो जो महादहो अत्थि । नामेण महापउमो तत्थ मए सयललोयस्स ॥ १२९ ॥ तुम्हाणं च समक्खं खेत्तव्वो चेव निस्सहो अप्पा । जइ सुद्धा तत्थ तओ ससमीहियमणुसरिस्सामि ॥ १३० ॥ अह न तओ मज्झ कहा तत्थेव समप्पिही महाहरए । तुब्भेहिं य जं भणियं होही सामत्थओ सच्चं ॥ १३१ ॥ ता किं निरत्थएणं इमिणा कोलाहलेणं? इय भणिए । कुद्धाएँ सासुयाए ससुरेण य जंपियं एवं ॥ १३२ ॥ न हु एत्तिएण ठाहिसि जा न विगुत्तासि तं पुरे सयले । पच्चक्खं नायाविहु किं अज्जवि नडसि अप्पाणं? ॥ १३३ ॥ इच्चाइ भणंताणवि तत्तो मोणेण संठिया इयरा । जायम्मि पुण पभाए नियत्थसियपवरदोगुल्ला ॥ १३४ ॥ जिणचेइयाण पूयं काऊणं देवयाए उस्सग्गं । वियासियमुहा भणंती परमेट्ठीणं नमुक्कारं ॥ १३५ ॥ वारिज्जंती ससुराइएहिं संजायगरुयसंकेहिं । अणुगम्मंती नरनाहपमुहनीसेसलोएहिं ॥ १३६ ॥ वरसुरहिकुसुमअक्खयसंपुन्नकरा खणेण संपत्ता । तस्स हरयस्स तीरे कोलाहलमिलियजणलक्खा ॥ १३७ ॥ पेच्छामो माहप्पं महासईएत्ति ऊसुयमणाणं । मिलियाण सवणवणयरपमुहाण सुराण तो तीए ॥ १३८ ॥ मोत्तूण अमरदत्तं अन्नो पुरिसो मणेऽवि जइ रमिओ । ता मा होज्जुत्तारो इच्चाई साविउं कामे ॥ १३९ ॥ हाहारवमुहरजणे देवाण सविम्हयं नियंताणं । हरयंमि तीएँ झंपा खित्ता अवियप्पाचित्ताए ॥ १४० ॥ निच्चलसम्मत्तविसुद्धसील-

रंजियमणाए तो झत्ति । संनिहियदेवयाए वेउव्वियरयणदोणीए ॥ १४१ ॥ रयणामयंमि सीहासणम्मि परिसंठिया इमा दिट्ठा । सुरवरनरलोएहिं तग्गुणथुइमुहलवयणेहिं ॥ १४२ ॥ उत्तरिया तो तीरे मंगलतूरेहिं वज्जमाणेहिं । निवडंतीए सुरनिवहमुक्कवरकुसुमवुट्ठीए ॥ १४३ ॥ घोसावियं च तीए जयइ जिणिंदाण सासणं निच्चं । गयणट्ठियाए दुव्विलासियं च तं ससुरवग्गस्स ॥ १४४ ॥ नरवइपमुहस्स जणस्स साहियं देवयाएँ नीसेसं । विमलजसा उण तेसिं पच्चक्खं संथुया एवं ॥ १४५ ॥ जइ उच्छलइ पुहई तुट्टइ गयणं चलंति कुलगिरिणो । तहवि हु इमीएँ सीलं न चलइ भत्ती य जिणधम्मे ॥ १४६ ॥ इय सोऊणं रण्णा कुविएणं तीएँ ससुरवग्गस्स । आढत्तो अइगरुओ विणिग्गहो सो य कहकहवि ॥ १४७ ॥ बहुअब्भत्थणपुव्वं विमलजसाए निवारिओ तत्तो । तत्थ य पच्चासन्ने तीए च्चिय वंदिया पुव्विं ॥ १४८ ॥ चिट्ठंति भुवणलोयणनामाणो सूरिणो गुणमहग्घा । संविग्गा वयहेउं चलिया सा ताण पासम्मि ॥ १४९ ॥ तो नरवइणा भणियं काऊण सिरम्मि अंजलिं भद्दे ! । अज्जप्पभिई मज्झं तं बहिणी तो मम गिहम्मि ॥ १५० ॥ कुणमाणी जिणधम्मं चिट्ठसु परिनिव्वुएण चित्तेण । नियगमणेणं तु पुरं मा कुणसु महासई ! सुन्नं ॥ १५१ ॥ सेसेणवि लोएणं वाहजलभरियलोयणजुएणं । जुत्तमिणं जुत्तमिणं सगग्गयं सायरं भणियं ॥ १५२ ॥ निंदंतो अप्पाणं रुयमाणो भणइ अमरदत्तोऽवि । खमसु पिए ! अवराहं विवेयरहियाण अम्हाणं ॥ १५३ ॥ अथ प्राह विमलयशाः- ससुराइकारणेणं नवरं गिण्हामि ता न दिक्खमहं । जम्हा अणप्पचसएहिं ववसियं एवमेएहिं ॥१५४॥ किंतु मह संति अन्ने सत्तू एक्का य वयरिणी अत्थि । उच्चाल्लिऊणं तेहिं खित्ताऽहं वणदवे भीमे ॥ १५५ ॥ तद्दावसमणम्मि य मुणंति ते सूरिणो परमुवायं । तेणाहं संचलिया ताण समीवम्मि एत्ताहे ॥१५६ ॥ ता जइ नरवर! तुब्भेवि किंपि तप्पसमणे उवायविऊ ।

ता पुव्वुत्तपयारेण तुम्ह गेहेऽवि चिट्ठामि ॥ १५७ ॥ तो विम्हिएण वसुहाहिवेण भणियं इमाण वयणाणं । सुदरि! परमत्थमहं कहियं तुमए च्चिय मुणिस्सं॥१५८॥ कस्सच्चएहिं तेहिं कयमेयं? के य तुज्झवि अमित्ता?। का वइरिणी? दवोऽविय को? इत्थ इमं परिकहेसु ॥ १५९ ॥ तो जंपइ विमलजसा अवहियचित्तो नरिंद ! निसुणेसु । अत्थि भवारण्णपुरे मोहनरिंदो जयपसिद्धो ॥ १६० ॥ रागगइंदो नामेण तस्स पुत्तो पयंडवावारो । नाणावरण नराहिव ! पुत्तो अविवेयनामो य ॥ १६१ ॥ ताण समीवे दोन्निऽवि मोहनरिंदेण पेसिया एए । मिच्छत्तमंतिनियबलसहिओ सयमवि समणुपत्तो ॥ १६२ ॥ ता छन्नेणं इमिणा पयडं पुण तेहिं दोहिंवि इमाइं । समहिट्ठियाइं एयं कुव्वंति सयं तु सुद्धाइं ॥ १६३ ॥ रागाइणो य मोहस्स नत्तुया चेव जाण मह सत्तू । पडिपंथणी य जाणाहि अविरई मज्झ नरनाह ! ॥ १६४ ॥ संसारदवो पज्जलइ रायउप्पत्तिमरणजलणेण । रायसमावो जालाउ तामसो तत्थ धूमसिहा ॥ १६५ ॥ फुट्टंतिवंसियालीसद्दाइ जणस्स पइगिहं कलहो । विसयाहिलासपवणेण पेल्लिओ एस जंतुवणं ॥१६६॥ नरगाइदुक्खदाहेण दहइ अणवरयमेव पसरंतो । अहमवि पक्खित्ता तत्थ तेहिं नरनाह ! ओक्खिविउं ॥१६७॥ विज्झाइ इमो नवरं एक्केण जिणोवएससलिलेण । तं पुण ताणं चिय मुणिवराण पासम्मि पुहईस ! ॥ १६८ ॥ ता तह बंधुत्तं कुणसु मज्झ जह नेसि ताण पासम्मि । घरवासे उण एत्तो खणंपि न रइं लहामि अहं ॥१६९॥ नरवइणा अब्भहियजायहरिसेण जंपियं भद्दे ! । सोहणनिमित्तमेयं गमणं तुह ताण पासम्मि॥ १७० ॥ तद्दाहपसमणे पुण उवायपरिजाणणं कओ अम्ह ? । तद्दाहदुहं जम्हा अम्हाणवि तुल्लमहियं वा ॥ १७१ ॥ अह थुव्वंती नरवरसुरेहिं सेसेण चेव य जणेण । वारिज्जंतीवि य अमरदत्तपमुहेण लोएण ॥१७२॥ संवेयसमावन्ना पुरओ पसरंतबहलतूररवा । निवडंतीए सुरमुक्ककुसुमवुट्ठीएँ गयणाओ ॥ १७३ ॥ पत्ता सूरिसमीवे विहीए ते

पणमिऊण भत्तीए । नरवइपमुहजणेणं समसुवविट्ठा उचियदेसे ॥ १७४ ॥ सोऊण तत्थ धम्मं लद्धवसराएँ पुच्छियं तीए । भयवं ! अब्भक्खाणं किमसब्भूयं मए पत्तं ? ॥ १७५ ॥ तो भणियं सूरीहिं सविसेससुओवओगओ नाउं । भद्दे ! पुव्विल्लभवे तए सवक्कीएँ मच्छरओ ॥ १७६ ॥ दिन्नं अब्भक्खाणं अलियं जह नूण अमुगदेसम्मि । परपुरिसेण सह मए दिट्ठा पच्चक्खओ एसा ॥ १७७ ॥ अइवल्लहत्तणेणं तुह वयणं भत्तुणा मयं सव्वं । निस्सारिया घराओ इयरा निब्भच्छिउं तत्तो ॥ १७८ ॥ तओ सुदुक्खं पच्छा रुयमाणिं पेच्छिउं तयं तुज्झ । जाए पच्छायावे पुणोऽवि भणिओ तए भत्ता ॥ १७९ ॥ एमेव मच्छरेणं इमीए आलं इमं मए दिन्नं । ता काऊण पसायं सामिय ! मह खमसु सव्वमिणं ॥ १८० ॥ तत्तो अलंघणीयत्तणेण तुह जंपियस्स सा तेण । संगोविया पुणोऽवि हु इय भद्दे ! तस्स कम्मस्स ॥ १८१ ॥ किं च इमं फलमित्तं जइ इण्हिं जिणपणीयदिक्खाए । उग्गं काऊण तवं कहऽवि न झोसिज्जए एयं ॥ १८२ ॥ ता दंसेइ विवागं कडुयं अज्जवि तं गुरुयकालं । जेण विचित्तं कम्माण परिणइं बिंति जगगुरुणो ॥ १८३ ॥ तत्तो विमलजसाए पयंपियं सामि ! सिद्धमेवेदं । दिट्ठेऽवि एत्तियदुहे अज्जवि गेहे रई कत्तो ? ॥ १८४ ॥ ता पहु ! भवभयरहरे बुड्डंतीए इहं अणाहाए । तुह पयकमलं वरजाणवत्तकप्पं मए पत्तं ॥ १८५ ॥ ता तह करेसु भयवं ! लहेमि जइ निव्वुइं गया सिग्घं । सिद्धिपुरीए चिट्ठंति जत्थ सिद्धा सुहसमिद्धा ॥ १८६ ॥ नाऊण तीएँ चित्तं संवेयरसिक्कभावियं तत्तो । दिन्ना गुरूहिं दिक्खा विहिणा जिणसमयभणिएण ॥ १८७ ॥ तेणं चिय निव्वेएण तत्थ सामंतमंतिकलिएण । पडिवन्ना रन्नावि हु दिक्खा सह अमरदत्तेण ॥ १८८ ॥ पासम्मि सुंदराए पवत्तिणीए अहिज्जिउं विहिणा । एक्कारस अंगाइं काऊणुग्गं च तवचरणं ॥ १८९ ॥ निव्वाणं संपत्ता विमलजसा बंभलोयकप्पम्मि । नरनाहअमरदत्ता महिड्ढिया सुरवरा

जाया ॥ १९० ॥ अमरदत्तभार्याकथानकं समाप्तम् ॥ अथ नृपविक्रमाख्यानकं कथ्यते,—

अत्थि इह जंबुदीवे भारहवासम्मि पायड गुणेहिं। कुसुमपुरं नामेणं नयरं सुरपुरवरायारं ॥ १ ॥ जं विसमासियईसरनिसेवियं साहुगणसमाइण्णं। केलाससेलसिहरं व सहइ वरसुब्भफलिहहरं ॥ २ ॥ हरितिलओ नाम तहिं हरोव्व वरभूइरेहिरो राया। तस्स य गोरी नामं देवी अंतेउरप्पमुहा ॥ ३ ॥ तत्तो अणेयउवयाइएहिं ताणं कमेण उप्पन्नो। कयनिवविक्कमनामो पुत्तो रूवाइगुणकलिओ ॥ ४ ॥ अइवल्लहो जणाणं रण्णो देवीएँ हिययआणंदो। गहिउं कलाकलावं संपत्तो जोव्वणं एसो ॥ ५ ॥ अह गरुअविभूईए परिणइ बत्तीस रायकण्णाओ। तस्स निमित्तं पियरे कारेंति मणोहरुत्तुंगे ॥ ६ ॥ बत्तीसं पासाए मज्झे उत्तुंगभवणपरिकलिए। तेसु पियाहिं समाणं जा किर सो भुंजिही भोए ॥ ७ ॥ ताव सहसा पसरिओ से सरीरंसि सव्वंगं तयकोढो संभूया अईव तिव्वा सीसच्छिवेयणा समुइण्णा तिव्वा दंतपीडा संजाओ गलरोगसमुदओ उस्सूणियाइं जीहताळूणि फुट्टं खंडसो ओट्ठउडं उम्मिलियो नासियारसओ पज्झरिओ सवणेसु पूईप्पवाहो वियंभिया कंठम्मि गंडमाला थंभियाओ पवणेण भुयाओ अवगया करयलच्छवी गलियाओ अंगुलीओ पविट्ठं नहजालं पयट्टा दारुणा सासकासाइणो हिअयनिस्सिया रोगा समुच्छलियं कुच्छीसु महासूलं पवड्ढियं जलोयरं थद्धीभूओ सव्वहा पट्ठिवंसो थक्कं सव्वप्पयारेहिं पबलवाएण कडियलं समुट्ठिया तिव्वदुक्खकारिणो गुदकीलगा संभूयं महाभगंदरं सयराहं मुक्काओ मंसेण जंघाओ अलक्खीभूयाओ चरणंगुलीओ समुद्धाइओ सोसो पयडीभूओ सव्वंगिओ महादाहो, न सक्कइ वयणंपि जंपिउं, न खमइ पयंपि संचलिउं, न तीरए बहुजणपयत्तेणवि उवत्तेसिउं, केवलं (अम्मापियरंमि) रोयमाणे कंदमाणे विलवमाणे अइदुक्खसागरावगाढे सव्वहा जीवियव्वनिव्विन्ने खणंपि जीवइत्ति, तओ संभंतेहिं

अम्मापियरेहिं हक्कारिया वेज्जा,समाहूया मंतवाइणो उवयरिओ बहुप्पयाराकिरियाहिं दिन्नाइं नाणाविहओसहाइं पउत्ता पभूयविहीहिं मंततंतवायाओ कारियाइं संतिकम्माइं बद्धा बाहुमूलेसु महप्पभावा महग्घमणयो निव्वत्तियाइं भूइकम्माइं, न संजाओ मणागंपि विसेसो, केवलं बहुयतरमेव संविड्ढओ रोगसंघाओ, तओ असज्झोत्ति परिचत्तो चिगिच्छगाईहिं विसण्णो राया सुण्णत्तमुवगया जणणी रुन्नाओ भारियाओ दीणत्तमणुपत्तो परियणो धसक्किओ सयलजणवओ मुक्का य सव्वेण सव्वहा तस्स जीवियासा ॥ एत्तो य तत्थ नयरे धणंजओ नाम अत्थि वरजक्खो । सन्निहियपाडिहेरो गच्छइ सयलंपि तत्थ पुरं ॥ १ ॥ तो तिव्ववेयणासमुद-यम्मि पडिएण इच्छियं तस्स । कुमरेण रोगविगमे सयं महिस्साण दाहंति ॥ २ ॥ सयलपुरेण य सहिओ जत्तं काहामि गुरुविभू-ईए । तह भुंजिस्सामि अहं पइदियहं तुह कयपणामो ॥ ३ ॥ एत्थंतरम्मि बहुसमणपरिगओ तिजयपयडणेक्करवी । नामेण विमलकित्ती समागओ केवली तत्थ ॥ ४ ॥ तो सयलविभूईए सव्वंपि पुरं पराएँ भत्तीए । तेसिं वंदणवडियाए गच्छमाणं नरिंदेण ॥ ५ ॥ दिट्ठं पासायतलट्ठिएण अइविम्हिएण तो हियए । काऊण बहुवियप्पे पुट्ठो एगो नियपुरिसो ॥ ६ ॥ पुव्वं विन्नायतयागमेण तेणवि निवस्स सव्वंपि । कहियं सोउं च तयं उट्ठइ तत्तो निवो झत्ति ॥ ७ ॥ ता आरुहिउं वरवारणम्मि सह मंतिमंडलीएहिं । जा चलिओ तत्थ इमो ता निसुयं तं कुमारेण ॥ ८ ॥ तो चिंतियं इमेणं दिट्ठेसुवि नूण तारिसनरेसु । नासंति सयलरोगा रविकरफंसिव्व तिमिरोहा ॥ ९ ॥ अह पावस्स न होही मज्झ इमं तहवि फिट्टिही पावं । नियवाहिहेउपमुहे पुच्छि-स्समिमे य संदेहे ॥ १० ॥ इच्चाइ तेण हियए ठविउं तत्तो भणाविओ राया । देव ! पसायं काउं किच्छेणावि नेसु तत्थ ममं ॥ ११ ॥ बाहजलभरियनयणेण कहवि तं निवइणावि पडिवन्नं । तो जंपाणारूढो सोऽवि हु नीओ कहवि तत्थ ॥ १२ ॥ तत्तो

सुवन्नकमलम्मि संठिओ सो मुणीसरो झत्ति । अमरनरखेयराणं देसंतो उत्तमं धम्मं ॥१३॥ दिट्ठो नरवइकुमरेहिं गरुयपवियंभमाण-हरिसेहिं । ता विणएणं नमिऊण उचियदेसम्मि उवविट्ठा ॥ १४ ॥ अह केवलिणा कहिओ धम्मो निवपमुहसयलपरिसाए । तं सोऊणं समए सुएण अब्भत्थिओ राया ॥ १५ ॥ पभणइ सगग्गयं खलियवयणपसरो मुणीसरं भयवं ! । एएण मह सुएणं किं अन्नभवे कयं कम्मं ॥ १६ ॥ जेण महारोगानलदड्ढो दुहसागरम्मि अवगाढो । न लहइ रइं खणंपि हु पच्चक्खाओ य वेज्जेहिं? ॥ १७ ॥ तो मुणिवइणा भणियं अवहियचित्तो नरिंद! निसुणेसु । अवरविदेहे रयणत्थलंति पवरं पुरं अत्थि ॥ १८ ॥ पउ-मक्खो नाम निवो तत्थ अलिएक्कमंदिरं आसि । पडिणीओ धम्माणं नाहियवाई महापावो ॥ १९ ॥ अह अन्नया तवस्सी खंतो दंतो जिइंदिओ सोमो । सुजसो नामेण मुणी ठिओ वहिं तस्स नयरस्स ॥ २० ॥ सो झायंतो हिययम्मि किंपि परमक्खरं गिरिव्व थिरो । काउस्सग्गम्मि ठिओ पारद्धिविणिग्गयनिवेण ॥ २१ ॥ दिट्ठो तो तेणाहओ जलियकोवानलेण मूढेण । तस्स उरे पक्खित्तं सेल्लं पिट्ठीए नीहरियं ॥ २२ ॥ तत्तो पहारवेयणमुच्छामीलंतलोयणो साहू । भूनिस्सियछज्जीवाण वहसंकाए अभिक्खंपि ॥२३॥ पभणंतो मिच्छामिदुक्कडंति धरणीए निवडिओ सहसा । हाहारवो विमुक्को अह तत्थ विसिट्ठिलोएण ॥२४॥ तत्तो राया कुविओ आढत्तो मारिउं जणं सव्वं । जा न नियत्तइ कहमवि तत्तो सामंतमतीहिं ॥ २५ ॥ तच्चरियविरत्तेहिं बंधेउं कट्ठपंजरे खित्तो । तस्स सुओ संठविओ रज्जे नामेण पुंडरिओ ॥ २६ ॥ निस्सारिऊण मुक्को पउमक्खो भमइ तत्थ एगागी । धिक्कारं पावंतो नियदुच्चरिएहिं सव्वत्थ ॥ २७ ॥ सुजसो पुण मुणिवसहो सिद्धाणालोइऊण दुच्चरियं । उच्चरिउं च वयाइं खामेउं पाणिणो सव्वे ॥ २८ ॥ नियकम्मफलं एयं न परो अवरज्झइत्ति भावंतो । समभावो सव्वत्थवि विसेसओ तम्मि नरनाहे

॥ २९ ॥ पच्चक्खिऊण सव्वं आहारं पणयपंचपरमेट्ठी । मरिऊणं सुहभावो पत्तो सव्वट्ठसिद्धम्मि ॥ ३० ॥ राया पुण किच्छेणं भिक्खामित्तंपि पावए दुहिओ । तहविहु पडिणीयत्तं न मुंचए साहुवग्गम्मि ॥ ३१ ॥ अह तत्थेव य नयरे काउस्सग्गम्मि संठिओ कहवि । तेणुज्जाणे दिट्ठो सोमो नामेण मुणिसीहो ॥ ३२ ॥ तो रोसारुणनयणेण लउडिघाएण पट्ठिदेसम्मि । हणिऊणं पक्खित्तो भूमीए सो महाभागो ॥ ३३ ॥ तो भणिउं मिच्छादुक्कडंति उट्ठित्तु काउसग्गम्मि । पुणरवि ठिओ पुणोऽवि हु पावेउं पाडिओ तेण ॥३४॥ एवं पुणो पुणोऽवि हु वट्टंतो निग्घिणो इमो मुणिणा । आहोइऊण नाओ विउलेणं ओहिनाणेणं ॥ ३५ ॥ पवयणपडिणीयत्ते साहुविघाइत्तणे य विण्णाए । धूमसिहाउ वमंतो मुहेण तो भणइ सो कुविओ ॥ ३६ ॥ रे दुट्ठ ! सो महप्पा सुजसो अन्ने य साहुणो तुज्झ । जइ एवं अवराहे खमिहंति समेक्करासियमणा ॥ ३७ ॥ न उणो खमामि अहयं ता नूणं अज्ज न भवसि अणज्ज! । इच्चाइ जंपिऊणं सत्तट्ठ य पयाइं ओसरिउं ॥ ३८ ॥ मोत्तूण तेयलेसं निद्दड्ढो सो निवो महापावो । मरिऊणुक्कोसाऊ सत्तमपुढवीए उप्पन्नो ॥ ३९ ॥ साहू पुण आलोइयपडिक्कंतो चिन्नसुद्धपच्छित्तो । सुइरं चरिऊण तवं उप्पन्नो तियसलोयम्मि ॥ ४० ॥ पउमक्खो पुण तत्तो अहाउयं पालिऊण उव्वट्टो । होउं सयंभुरमणे मच्छो मरिऊण तत्तोऽवि ॥ ४१ ॥ अपइट्ठाणे जाओ उक्कोसाऊ तहेव नेरइओ । मच्छो होऊण पुणो जाओ छट्ठीएँ पुढवीए ॥ ४२ ॥ तओवि उव्वट्टिऊण चंडालइत्थियत्ताए, तओ पुणोऽवि छट्ठाए पुढवीए, तओ उरगेसु, तओ धूमप्पभाए, तओ मच्छेसु, तओ पुणोऽवि धूमप्पभाए, तओ सीहेसु, तओ पंकप्पभाए, तओ ओलावयपक्खीसु, तओ वालुयप्पभाए, तओ पक्खीसु उववज्जिऊण पुणोऽवि वालुयप्पभाए, तओ पुणो २ सरीसवेसु उववज्जिऊण दो वारे रयणप्पभाए, तओ पक्खीसु, तओ एगिंदियविगलिंदियएसु, तओ हीणपंचिंदियतिरियमणुयदेवेसु,

तओ पुणोऽवि तिरियनारगाईसु, एवं कत्थइ दड्ढे कत्थइ छिन्ने कत्थइ भिन्ने सव्वत्थवि सत्थोवहए महदाहपलिच्छओ चेव मरणमणुहविंसु, एवमणंताओ ओसप्पिणिउस्सप्पिणीओ अणंतजम्ममरणाभिद्दुओ ठाणे ठाणे अणाइक्खणीयसमणुहूयाणंतदुक्खो संसारजलहिमवगाहिऊण एत्तो अइक्कंताणंतरभवे स वसंतउरनयरे सिंधुदत्ताभिहाणगाहावइकुलंसि पुत्तत्ताए उववज्जित्ता मज्झिमवए य तावसवयं पडिवज्जित्ता तत्थ य अन्नाणतवं काऊण सो एस तुह सुयत्ताए उववन्नोत्ति, तण्णं देवाणुप्पिया ! एस अणाइमिच्छदिट्ठी इसिघाए पवयणपडिणीए तिव्वकम्मं समज्जिऊण अणंतेसु भवेसु तस्स फलसमुदयं अणुहविऊण इयाणिं इमिणा वाहिवेयणपयारमेत्तेणं तस्स चेव कम्मस्स फलसेसं किंपि समणुहवइत्ति, इमो य थोवदियहेहिं चेव अणुहूयतक्कम्मसेसो मुच्चिही इमेहिं रोगेहिंति ॥ इय सोऊण कुमारो भयसंवेगेहिं आउलिज्जंतो। तक्खणमेव य रोगेहिं किंपि परिमुक्कदाहो य ॥ १ ॥ नमिऊण मुणिं जंपइ सामिय ! अन्नाणमूढहियएण। दुट्ठेण मए विहियं जं घोरं एरिसं पावं ॥ २ ॥ ता तस्स विघायविहाणपच्चलं किंपि कहसु पसिऊण। देवगुरुधम्मतत्तं अन्नाणंधस्स मह नाह! ॥ ३ ॥ तो केवलिणा देवो सव्वन्नू सेसवित्थरो कहिओ। सम्मत्तजुओ धम्मो दुविहो जीवाइतत्तं च ॥ ४ ॥ पडिवन्नं कुमरेणं सम्मत्तं तह अणुव्वयाईओ। धम्मो पच्चक्खायं तिविहं तिविहेण मिच्छत्तं ॥ ५ ॥ मइगमावं रायावि उवगओ पणमिऊण भत्तीए। तं मुणिवरं पविट्ठो नयरं कुमरेण सह हिट्ठो ॥ ६ ॥ अन्नत्थ विहरिओ केवलीवि भत्तीएँ रायतणओऽवि। पूयंतो सव्वण्णू दिंतो साहूण दाणाइं ॥ ७ ॥ रहजत्ताएँ पभावणनिरओ चेईहरेसु सयकालं। निच्चंपि सुयहराणं मूले धम्मं निसामिंतो ॥ ८ ॥ वज्जंतो जत्तेणं परतित्थिकुतित्थसेवणाईयं। मुक्को रोगेहिं बहिं अंतोऽवि य असुहकम्मेहिं ॥ ९ ॥ तो इण्हिंचिय जायं मन्नंतो अप्पयं दढसरीरो। सयलजणसलहणिज्जं थिरसम्मत्तो कुणइ धम्मं ॥ १० ॥ अह

अन्नया स जक्खो अवयरिऊणं धणंजओ एत्तो । पभणइ तुज्झ सरीरं कुमार! पउणं मए विहियं ॥ ११ ॥ ता महिससयं तं देसु मज्झ जं इच्छियं पुरा तुमए । जत्तं पइदिअहं वंदणं च जइ सच्चवयणोऽसि ॥ १२ ॥ अह ईसि विहसिऊणं भणिओ कुमरेण सो महाजक्खो । मोत्तूण पसायं तस्स नाणिणो नत्थि भुवणेऽवि ॥ १३ ॥ अण्णो जेण सरीरं विहियं रोगेहिं वज्जियं मज्झ । न य कुंथुस्सवि इण्हिं अहियं चिंतेमि मणसावि ॥ १४ ॥ न नमइ य मज्झ सीसं मोत्तुं रागाइदोसपरिमुक्कं । देवं पंचमहव्वयसुत्थे साहू अ अन्नस्सा ॥ १५ ॥ इच्चाइ जंपिए निवसुएण विप्फुरियकोवदुप्पिच्छो । जंपइ जक्खो जइ एवमुवगयं तुज्झ रे दुट्ठ ! ॥ ॥१६॥ ता कूडधम्मपरिनिट्ठियस्स अलिएक्कवायानिरयस्स । जइ मोडेमि न सिग्घं माहप्पमहीरुहं तुज्झ ॥१७॥ ता न सुरोऽहं न सरीरगं च तुह सज्जयं मए विहियं । इच्चाइ जंपिऊणं कहिंपि तत्तो गओ जक्खो ॥ १८ ॥ निवतणओऽवि अणाउलहियओ धम्मं करेइ थिरसत्तो । जक्खोऽवि नियइ छिड्डे दंसेइ य भीसणसयाइं ॥ १९ ॥ न य तस्स किंपि पहवइ सत्तेक्कधणस्स धम्मनिरयस्स । वहइ पओसं तत्तो अहिययरं तम्मि कुमरम्मि ॥ २० ॥ तस्स य नयरस्स बहिं अमरनिकेयाभिहाणि उज्जाणे । अत्थि मणिकणयरइयं विसालमुच्चं जिणाययणं ॥ २१ ॥ कल्लाणगाइदिवसे महिमं काऊण तत्थ सो कुमरो । बहुपरियणसंजुत्तो कहिंपि संझाए विणियत्तो ॥ २२ ॥ तस्स य जक्खस्स धणंजयस्स मग्गम्मि संठियं भवणं । जा अक्खिवंतो दिट्ठिंपि चल्लिओ तं विलंघेउं ॥२३॥ ता धाविऊण कुद्धेण तेण जक्खेण कुमरपरिवारो । सव्वोऽवि थंभिओ उववमेइ रुहिरं च वयणेहिं ॥ २४ ॥ तो होऊणं गयणम्मि हक्किओ गुज्झगेण सो कुमरो । रे कूडधम्मगव्विय ! मज्झ पणामंपि न करेसि ॥ २५ ॥ महिसाइयं ता देसु इच्छियं इहरहा सपरिवारं । तुममेव मारिऊणं देमि बलिं भूयवग्गस्स ॥ २६ ॥ तमपिच्छंतो कत्थइ सामरिसो गुज्झगं भणइ कुमरो । जइ आउ-

यंपि चलियं ता मारिज्जइ न कोऽवि तए ॥२७॥ अह तंपि कहवि तुट्टं ता जाए इहरहाऽवि मरियव्वे । को मइलइ जिणधम्मं पत्तमणंताओ कालाओ? ॥ २८ ॥ तो अमरिसजुत्तेणं उक्खिविउं गुज्झगेण सो कुमरो। अप्फालिओ सिलाए आसन्नमहीहरगयाए ॥ २९ ॥ तो मुच्छावसघुम्मंतलोयणो वेयणाएँ अभिभूओ । चिट्ठारहिओ कट्ठं व संठिओ तत्थ खणमेगं ॥ ३० ॥ अह कहवि चेयणाए लद्धाए भणइ पुणरवि स जक्खो । जइ जीवघायभीरू न देसि रे महिसए मज्झ ॥ ३१ ॥ ता मा देसु तहाविहु पणाममित्तं करेसु मह निच्चं । तो परिवारसमेयं अज्जवि सुहियं करेमि तुमं ॥ ३२ ॥ आराहिओ य विणएण देमि रज्जं अहं चिय नराणं । आणेमि विमललच्छि आरोगाईणि य सुहाणि ॥३३॥ मोत्तूण ममं तम्हा को देवो तिहुयणेऽवि किर अन्नो? । जस्स कए अप्पाणं भुल्लो एवं विडंबेसि ॥ ३४ ॥ तो भणियं कुमरेणं दयालुओ तुह न देमि ता महिसे । सा पुण जीवदया मे उवइट्ठा जेण देवेण ॥ ३५ ॥ तं वंदामि नमंसामि तं च तस्सेव किंकरो अहयं । जो पुण सयं तुमं चिय जीवे पत्थेसि वहहेउं ॥ ३६ ॥ तस्स पणामंपि करेमि कह अहं? जेण इयरलोएवि । पूइज्जंति दयालू इसिणो न हु मच्छवहगाई ॥ ३७ ॥ अन्नं च ममं सुहियं करेसि कत्तो तुमं महाभाग ! । रागद्दोसवसट्टो ? दुहिओऽसि जमप्पणा चेव ॥ ३८ ॥ रागो य अप्पए निग्गुणेऽवि तुह पणइएसु अ जणेसु । अम्हारिसेसु दोसो ससिकरविमले य जिणधम्मे ॥ ३९ ॥ रागद्दोसवसित्तं च पाणिणं मुणसु सयलदुहहेउं । न य मम कज्जं रज्जाइएहिं भवदुक्खहेऊहिं ॥ ४० ॥ न य ताइं तए दिज्जंति किंतु जम्मंतराइसुकएण । तं पुण जायइ सम्मं सुकयं जिणसासणरयाणं ॥ ४१ ॥ सिवसोक्खे य निविट्ठं मज्झ मणो तं च कह तुमं देसि ? । सयमेव भवदुहट्टो भवदुहमुक्कं जिणं मोत्तुं ॥ ४२ ॥ तम्हा नमिऊण जिणं नमिज्जए तिहुयणेऽवि को अन्नो? । न हि कमइ लवणतोयं पीए दुद्धोदहिजलम्मि ॥ ४३ ॥

अट्ठाणे अ पसंससि अप्पाणं गरुयअंतरे भुल्लो । न हि अंबयाण सद्धा नियत्तए अंबिलीयाहिं ॥ ४४ ॥ ईसिवियसंतमालइकालियामयरंदयाण परितुट्ठो । कत्थ विधरिज्जइ सोऽवि महुयरो कयरकुसुमेहिं ? ॥४५॥ लीलाकरेणुकरगहियसरससल्लइदलग्गदुल्ललिओ । कह हीरइ करिकलहो अइनीरसफरुसघासेहिं ॥ ४६ ॥ जइ य तुमं चिय देवो देवगुणा तुज्झ जइ य सव्वेऽवि । ता कारेसि पणामं बलिमंडाए मए कीस ? ॥४७॥ न हि अप्पणोऽवि गुरुया गुणे पयासंति अप्पणा चेव । एमेव पत्तभूयं सरियाओ सरंति सरिनाहं ॥ ४८ ॥ का गुणगुरूण हाणी बहु मन्निज्जंति जइ न इयरेहिं? । किं झिज्जइ रविणो जइ न बहु मओ सो उलूयस्स ? ॥ ४९ ॥ इय तेण कओ जक्खो निरुत्तरो गरुयनिउणवयणेहिं । तो परिकुविओ एसो विउव्वए कुमरदेहम्मि ॥ ५० ॥ सीसच्छिकन्नउरदंतनिस्सिया वेयणाओ तिव्वाओ । जा एक्काऽवि हु जीयं हरेइ नियमेण इयरस्स ॥ ५१ ॥ तद्दुक्खसल्लियतणू संजाओ सव्वहा विगयचेट्ठो । गुरुसत्तसारघडिओ तहवि इमं चिंतए कुमरो ॥ ५२ ॥ रे जीव ! तए पत्तो निव्वुइपुरपत्थिएण सत्थाहो । देवो सिरिसव्वन्नू अपत्तपुव्वो भवारण्णे ॥ ५३ ॥ ता इमिणच्चिय चित्तट्ठिएण मरणंपि तुज्झ कल्लाणं । एयंपि पुणो मुक्के होसि अणाहो जियंतोऽवि ॥ ५४ ॥ कित्तियमित्तं च इमं दुक्खं तुह जिणमए अ पत्तम्मि? । पावियअणंतपोग्गलपरियट्टदुहस्स नरएसु ? ॥ ५५ ॥ इय तस्स अवट्ठंभं अवहीए जाणिऊण सो जक्खो । अहियं कुविओ गयणे सिलं महंतं विउव्वेइ ॥५६॥ भणई य कुमर ! इण्हिं सपरियणो भो तुमं विणस्सिहिसि । अज्जवि पणाममेत्तेण देमि जीयं च रिद्धिं च ॥ ५७ ॥ तो वीसत्थं कुमरो पभणइ मह भंगुरं बहिं देहं । जइवि विणासयसि तुमं मिच्छाभिणिवेसिओ कहवि ॥ ५८ ॥ तहविहु जिणचलणुप्पललीणस्स महंतरंगदेहस्स । न तए न य सक्केणं अण्णेण व कीरए नासो ॥ ५९ ॥ तम्मि य अविणट्ठे मज्झ किंपि न विणस्सए तुमं तम्हा । जं

रुच्चइ कुणसु तयं को तुज्झ निवारओ एत्थ ? ॥ ६० ॥ इय नाऊण कुमरस्स साहसं निच्चलं च सम्मत्तं । विम्हइयमणो चिंतइ जक्खो विहडंतमिच्छत्तो ॥ ६१ ॥ पेच्छह कह सत्तमिमस्स ? कह व धम्मम्मि निच्चला बुद्धी? । मह पुण अणज्जकज्जाणुवत्तणं पिच्छह अउव्वं ॥ ६२ ॥ जीवदयालुत्ति इमो सरीरकज्जेऽवि न हणए जीवे । मह पुण कज्जाभावेऽवि ताण हणणम्मि असग्गाहो ॥ ६३ ॥ तो दूरेच्चिय चिट्ठइ से देवो जो इमस्स थोयव्वो । एएणऽवि विजिओऽहं गुणेहिं संतिक्कसारेहिं ॥६४॥ तो जुत्तं चिय एयं जं केवलगुणविनिम्मिओ एसो । न कुणइ मज्झ पणामं गुणलेसेणावि मुक्कस्स॥ ६५ ॥ इय निम्मलकुमरगुणेहिं रंजिओ संभमेण सो जक्खो । संहरिऊणुवसग्गे नमिउं च कमेसु तस्सेव ॥ ६६ ॥ पभणइ धन्नोऽसि तुमं जयम्मि सलहिज्जसे तुमं चेव । इय वीयरायचलणेसु जस्स तुह निच्चला भत्ती ॥ ६७ ॥ अज्जप्पभिई मज्झऽवि सोच्चिय देवो गुरूवि सो चेव । तत्तंपि तं पमाणं जं धीर ! तएच्चिय पवन्नं ॥ ६८ ॥ एत्तो य अहं निद्देसकारओ तुज्झ चेव गुणनिहिणो । धम्मगुरू मज्झ तुमं जाओऽसि तुमं परमबंधू ॥ ६९ ॥ एवं थुव्वंतोऽवि हु मज्झत्थो चेव चिट्ठिओ कुमरो । तो नमिउं भणइ सुरो जइऽवि निरीहो महाभाग ! ॥७०॥ तहवि हु विसमदसाए सुमरिज्ज ममं अणुग्गहं काउं । होइ निरीहाणवि उत्तमाण पणएसु कारुण्णं ॥ ७१ ॥ अह भणियं कुमरेणं भद्द ! तए उज्जमं कुणंतेण । जिणधम्मे अम्हाणं सव्वंपि कयं किमन्नेण ? ॥ ७२ ॥ तो कुमरगुणावज्जियहियओ तं खामिउं बहुं जक्खो । सट्ठाणमणुप्पत्तो गओ कुमारोऽवि नियगेहं ॥ ७३ ॥ अह अन्नया नरिंदे जाए जससेसयम्मि संठविओ । निवविक्कमो कुमारो रज्जम्मि महासमिद्धम्मि ॥ ७४ ॥ जाओ सामी महिकामिणीए सो चउसमुद्दरसणाए । पसरियपरमपयावो पयट्टियासेसनयमग्गो ॥ ७५ ॥ रम्मेहिं जिणहरेहिं विहूसियं तेण सयलमहिवलयं । पाएण सव्वलोगो विहिओ जिणसाहुपयभत्तो ॥ ७६ ॥

एत्तो य अत्थि राया कलिंगविसयाहिवो जवो (मो) नाम । देवयवरलंभवसा न हारए सो अ समरम्मि ॥ ७७ ॥ तो लूडंतो विसए पत्तो निवविक्कमस्स सीमाए । आगंतूण य समुहं रुद्धो सो माणिणा तेण॥७८॥ ढुक्को य तस्स पढमे दिणम्मि निवविक्कमस्स सेणाणी । भग्गो बीयदिणाइसु निहया अन्नेऽवि सेणाणी ॥ ७९ ॥ तो आढत्तो निवविक्कमोऽवि नाऊण तस्स वरलद्धिं । काउं तिण्णुववासे सुमरेइ धणंजयं जक्खं ॥ ८० ॥ पत्तो य तक्खणेणं सो तत्थ निवेइयं च तं सव्वं । भणियं च तेण नरवर ! केत्तियमेत्तं च किर एयं? ॥८१॥ तम्हा पभायसमए ढुक्कसु तं चेव समररंगम्मि । अजिइंदियं व मयणस्स नेमि तुह जेण वसमेयं ॥ ८२ ॥ अह खोभंतो नियबलभरेण भुवणंपि तस्स वयणेण । ढुक्को रणम्मि सूरो राया निवविक्कमो तस्स ॥ ८३ ॥ तस्स य सेन्ने अमरेण तह कयं जह न कस्सऽवि सरीरे । पहवइ परबलमुक्कं तोमरकुंताइयं सत्थं ॥ ८४ ॥ निवविक्कमबलमुक्कं तु इयरसेन्नम्मि करिवराईणं । तणलेट्ठुमाइयंपि हु परिणमइ सुरिंदसत्थं व ॥ ८५ ॥ इय जुज्झंताण खणेण चेव जाओ जमो विरलसेन्नो । तो बंधिऊण निवविक्कमेण गहिओ हढेणेसो ॥ ८६ ॥ दीणेहि य वयणेहिं पभणइ देवेण मह वरो दिन्नो । तस्स बलेणं एयं पावेण मए कयं सव्वं ॥ ८७ ॥ नवरं तस्सऽवि एयं पज्जवसाणं वरस्स ता इण्हिं । मुंच पसायं काउं न पुणो एवं करिस्सामि ॥ ८८ ॥ निवविक्कमेण भणियं मणिमंतोसहि सुरावि ता चेव । हुंती सफला न मुच्चइ पुरिसो जा निययपुन्नेहिं ॥ ८९ ॥ नासंति चक्किणोऽविहु तव्विगमे सोलसामरसहस्सा । रयणनिवहोऽवि जायइ विहलो को एत्थ पडिबंधो ? ॥ ९० ॥ किंतु न पहरेमि अहं सत्तुसुवि दीणयं पवन्नेसु । इय मुक्कोऽसि करिज्जसु पुणोऽवि जं सिक्खियं तुमए ॥९१॥ दाऊण कणयतुरयाइ किंपि सम्माणिऊण सो मुक्को । निवविक्कमोऽवि वलिउं पत्तो नियरायहाणीए ॥ ९२ ॥ पालइ य महिं सोक्खेण तम्मि निद्देसकारए

जक्खे । बहुसुरजुए कुणंते संनिज्झं विसमकज्जेसु ॥ ९३ ॥ बाहिं निग्गच्छंतो नयराओ अन्नया स नरनाहो । वरवारणखंधगओ नरवरभडकोडिपरियरिओ ॥ ९४ ॥ ऊसियतोरणमालं सित्तं घणघुसिणचंदणरसेणं । पेच्छइ गेहं इब्भस्स नयरसेट्ठिस्स धणयस्स ॥ ९५ ॥ पमुइयचित्तो पविसइ य तत्थ सिंगारिओ नयरलोगो । गहियक्खवत्तवरपोत्तकणयमणिनिम्मियाहरणो ॥ ९६ ॥ हरि-सुप्पीलपहोलिरथणवट्टखलंततुट्टहारलओ । रमणीयणोऽवि नच्चइ ऊसियभुयराणिरमाणिवलओ ॥ ९७ ॥ जियकलकंठिरवाओ गायंति मणोहरं अविहवाओ । पविसंति पाउलाइं कयसुहयरनट्टगेयाइं ॥ ९८ ॥ अंगणसंठवियसुवन्नपुन्नकलसेहिं रुद्धसंचारो । दारट्ठिओ पहिट्ठो सवणसुहं पढइ बंदियणो ॥ ९९ ॥ दिज्जंति महादाणाइं तत्थ खज्जंति विविहखज्जाइं । पिज्जंति पाणयाइं सम्माणिज्जंति विद्धजणा ॥१००॥ मणिकणयसिंगियाहिं छंटिज्जइ कुंकुमेण सयलजणो । कुसुमविलेवणतंबोलपउरवत्थाइं दिज्जंति ॥ १०१ ॥ तह तस्स घरे सव्वो हरिसपमत्तो जणो परिभमइ । अप्पाणयंपि न जहा सुमरइ जाओ अणप्पवसो ॥१०२॥ तह दट्ठूणं रन्ना पुट्ठं किं हरिसकारणं एत्थ ? । कहियं केणइ कल्लम्मि देव ! पुत्तो इहं जाओ ॥१०३॥ इय सोऊणं राया बाहिं काऊण आस-वाहाणियं । नयरुज्जाणसिरिं चिय जा दट्ठूणं पडिनियत्तो ॥ १०४ ॥ ता पिच्छइ तम्मि घरे सोच्चिय लोओ महंतसद्देण । रोयइ करुणसरेणं हा हा किमियंति जंपंतो ? ॥ १०५ ॥ वच्छत्थलाइं पिट्टइ विलवइ मुच्छइ पडेइ य धराए । ताडइ सीसे तोडेइ भूसणे फाडए पोत्ते ॥ १०६ ॥ इय गहगहीयदेहं व परवसं तं जणं मुणेऊण । विम्हियहियओ राया पुच्छइ, हा किमिह जायंति? ॥ १०७ ॥ अह केणइ विन्नत्तं देव ! अपुत्तस्स धणयसेट्ठिस्स । जो उप्पन्नो पुत्तो कहिंपि उवयाइयसएहिं ॥ १०८ ॥ सो केणइ रोगेणं उवसंहरिओ इहं खणद्धेण । तयणु घसक्कियहियओ अत्थमिओ धणयसेट्ठीवि ॥ १०९ ॥ इय असमंजसमायन्निऊण वेरग्ग-

मुवगओ राया। पभणइ हंदी भवविलसियाण पज्जंतविरसाणं ॥ ११० ॥ जेहिं चिय वयणेहिं गीयं तेहिंपि रुज्जए इण्हि। तो नूणमिंदयालंपि एरिसं न हवइ विचित्तं ॥ १११ ॥ तो विन्नत्तं सचिवेण देव! गम्मउ पुरो इहं जाव। नीहरइ उ सवजाणं कसायचीरीहिं चिंचइयं ॥ ११२ ॥ तत्तो विरत्तचित्तो भवस्स राया गओ सयं गेहं। दिवसं रत्तिं च गमेइ कहवि तं चेव चिंततो ॥ ११३ ॥ एत्थंतरम्मि सम्मत्तदायगो केवली विहरमाणो। पुणरवि पत्तो नाऊण निवइणो चरणसमयंति ॥ ११४ ॥ वद्धाविओ नरिंदो हिट्ठेणुज्जाणवालएण तओ। विउलं च पारिओसियदाणं वियरइ निवो तस्स ॥ ११५ ॥ वंदणहेउं मुणिणो य तस्स गरुयाए नियविभूईए। चंदोअयउज्जाणे गओ नरिंदो पमोएण ॥ ११६ ॥ काउं पयाहिणतियं विहीओ नामिऊण उचियदेसम्मि। उवविट्ठस्स सपरियणस्स तस्स नाणी कहइ धम्मं ॥ ११७ ॥ अह अवसरम्मि राया पुच्छइ भयवं! गिहम्मि धणयस्स। अइविम्हयसंजणयं कह तं असमंजसं जायं? ॥ ११८ ॥ तो भणियं केवलिणा वियंभियं अंतरंगलोयस्स। केत्तियमित्तं पुच्छसि अणंतचरियस्स? नरनाह! ॥ ११९ ॥ कः पुनरसौ भगवन्नन्तरंगलोकः?, केवलिना प्रोक्तम्—महाराज! श्रूयतामवहितैः,—

समस्तीह भवावर्त्तपुरे मोहराजो नाम राजेन्द्रः, ततो राज्ञा सकौतुकं किंचिदौत्सुक्यमवलम्ब्य प्रोक्तम्—भगवंस्ततः?, ततः केवलिनाऽभ्यधायि-महाराज! तस्य नरपतेरतीव वल्लभः सदा सन्निहितो गवलगरलव्यालजीमूतकान्तिः प्रकृतिसमुद्धतात्मा समुन्नतहृदयो विकटगतिर्मिथ्याभिमानो नाम सुभटः समस्ति, येनाक्रान्तमूर्त्तयः प्राणिनो विदधत्यवस्तुष्वपि वस्तुबुद्धिं विकल्पयन्ति क्षणभंगुराण्यपि स्थेयांसि पश्यन्त्यसारमप्यात्मानमिन्द्रचक्रवर्तिभ्योऽप्यधिकं नृत्यन्ति सोन्मादं गायन्ति सोत्कंठं न निरीक्षन्ते समदृष्ट्या निष्ठीवन्ति निजस्कन्धस्याप्युपरितनभागेन भ्रमन्ति विकटं गणयन्ति तृणवत्, परं सर्वथाविडम्बनाप्रायःशब्दाद्युपभोग-

प्रमत्ता न चेतयन्त्यात्मानं परित्यजन्ति धर्मकृत्यानि, ततः परलोकवार्त्तामप्यचिन्तयन्तः कुर्वन्ति तास्ताः संविग्नजनशोचनीयाः प्राकृतजनोपहासपदवीत्वमापन्नाः चेष्टाः, ततः प्रथमं स मिथ्याभिमानसुभटस्तेन राज्ञा धनदश्रेष्ठिगृहे पुत्रजन्मसमये प्रेषितः, ततो नगरान्निर्गच्छता महाराजेन यद्गीतनर्त्तनादि चेष्टितं तस्य श्रेष्ठिनो गृहे दृष्टं तत् सर्वं तत्प्रेरितेनैव तेन श्रेष्ठिना विहितं, नात्मवशेन, अपरंच-तस्यैव मोहनरेन्द्रस्यान्तरङ्गः शोकनामा सुभटः समस्ति, यद्वशीकृता एते देहिनः प्रकृष्टसत्त्वनिधयोऽपि सद्यः प्रकटयन्ति दैन्यं कुट्टयन्ति शिरांसि ताडयन्त्युरांसि मूर्छन्ति मुहुः लुठन्त्यशुद्धवसुधातले रुदन्ति निवादितवदनाः शोचन्ति प्रसारितचरणाः आक्रन्दन्ति विस्वरं, ततो हा तात ! हा मात ! रित्यादि पूत्कुर्वन्तः कुर्वन्ति तास्ताः सदुद्विजनशोचनीयाश्चेष्टाः, ततो मिथ्याभिमानसुभटस्य पृष्ठत एवासौ शोकनामा सुभटस्तस्यैव बालकस्य मरणसमये तेनैव महीभृता प्रेषितः, ततः प्रविशद्भि-र्दृष्टं, भवाद्भिः क्रन्दनादिकम्। चेष्टितं यद् गृहे तस्य, तत् सर्वं तद्विजृम्भितम्॥१॥ कियच्चेदं महीनाथ!, तस्य राज्ञो विचेष्टितम्? । भवावर्त्तपुरे भङ्गैर्विचित्रैर्जृम्भते हि सः ॥२॥ यतः प्रेषयति क्वापि, रतिहास्यभयैः समं । पृष्ठतो रतिशोकाख्यौ, दुष्टः प्रेषयति क्षणात्॥३॥ क्वापि हर्षभटं प्रेष्य, विषादं प्रेषयत्यसौ । क्वापि स्नेहं समादिश्य, द्वेषमादिशति क्षणात् ॥४॥ विश्रम्भभृत्यं व्यापार्य, तत्रैव तनुते भयम् । मदमादिश्य कुत्रापि, दैन्यमाविष्करोत्यसौ ॥५॥ मत्सरेर्ष्याजुगुप्सादिस्वभृत्यैरपरैरपि । विश्वं विडम्बयत्येष, राजमानाविडम्बनैः ॥६॥ अन्यच्च किं बहूक्तेन, त एव न विडम्बिताः । अनेन दुष्टभूपेन, ये निर्वृत्तिपुरीं गताः ॥ ७ ॥ ततो-ऽतिगुरुसंवेगभावितेन महीभृता । मोहचेष्टितभीतेन, प्रणम्याभिहितो गुरुः ॥८॥ मिथ्यात्वोदधिमग्नोऽहं, भगवन्नुद्धृतस्त्वया । विधेहि करुणाम्भोधे!, प्रसादमधुनाऽपि तम्॥९॥ मोहराजभटोद्भीतिमतिक्रान्तां सुखावहाम्। द्रुतं गच्छामि येनाहं, तां पुरीं निर्वृतिं

पराम् ॥१०॥ ततः केवलिना प्रोक्तं, युक्तमेतद् भवादृशाम् । व्रज त्वं तत्र तत्साधुसार्थमासाद्य सत्वरम् ॥११॥ ततो हृष्टो महीपालश्चन्द्रसेनाभिधं निजम् । पुत्रं राज्ये समादिश्य, दत्त्वा दानमनल्पकम् ॥१२॥ धनञ्जयादिकैर्देवैर्मण्डलीशादिकैर्नरैः । कृते महोत्सवे हृष्टैर्जिनचैत्येषु सर्वतः ॥१३॥ व्रतं जग्राह तस्यान्ते, विधिना योगिनां पतेः । समं सामन्तमन्त्राद्यैर्लोकैरन्तःपुरेण च ॥१४॥ ततो मुनीशनिर्दिष्टसम्यग्मार्गेण निर्वृतिम् । गतः पुरीमसौ सर्वमोहव्यापारदूरगाम् ॥१४॥

॥ इति नृपविक्रमराजचरितं समाप्तम् ॥

आदिशब्दात् सम्यक्त्वस्थैर्यमाहात्म्येन सुरैरपि सम्पादिताज्ञाः अपरेऽप्यत्र सुलसादयः प्राणिनो द्रष्टव्याः ॥ अथ सम्यक्त्वस्यैव गुणोत्कर्षमाह—

अंतोमुहुत्तमित्तंपि फासियं जेहिं होज्ज सम्मत्तं । तेसिं अवड्ढपोग्गलपरियट्टो चेव संसारो ॥ १०४ ॥

अन्तर्मुहूर्त्तमात्रमपि स्पृष्टं-आसादितं यैः सम्यक्त्वं भवेत् ते यद्यपि पश्चात् कथमपि तीर्थकराशातनादिमहापापव्यापारेषु प्रवर्त्तन्ते तथापि तेषामुत्कृष्टतोऽप्यपार्द्धपुद्गलपरावर्त्तमात्रक एव संसारः, अपगतमर्द्धं यस्मादसावपार्धः स चासौ पुद्गलपरावर्त्तश्चापार्द्धपुद्गलपरावर्त्तः, पुद्गलपरावर्त्तस्यार्द्धमित्यर्थः, तदप्युपलक्षणत्वाद्देशोनमितीह द्रष्टव्यं । अथ कोऽयं पुद्गलपरावर्त्तः ?, उच्यते, यदा नारकतिर्यङ्नरामरभवेषु पर्यटता जीवेन यथासम्भवं गृहीत्वा औदारिकवैक्रियतैजसकार्मणभाषाऽऽनपानमनोलक्षणैः सप्तभिः प्रकारैः सर्वोऽपि पुद्गलराशिः परिणामितो भवति तदा पुद्गलपरावर्त्तः पूर्यत इत्येके, अन्ये तु द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदाच्चतु-

विधं प्रत्येकं सूक्ष्मबादरभेदभिन्नं चामुं प्ररूपयति, तत्र द्रव्यतस्तावदौदारिकवैक्रियतैजसकार्मणलक्षणैश्चतुर्भिः प्रकारैर्यदा सर्वोऽपि पुद्गलराशिर्नानाभवेषु जीवेन परिणमय्य मुच्यते तदा भवति, क्षेत्रतस्तु यदा नानाभवेषु म्रियमाणः प्राणी समस्तानपि नभःप्रदेशान् प्रत्येकं मरणेर्व्याप्नोति तदा पूर्यते, कालतस्तु उत्सर्पिण्यां यावन्तः समयास्तान् सर्वानपि बहुभवेषु म्रियमाणो जन्तुर्यदा प्रत्येकं मरणेर्व्याप्नोति तदा सम्पद्यते, भावतस्त्वसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि संयमस्थानतुल्यान्यनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानि भवन्ति तानि सर्वाण्यपि प्रभूतभवेषु म्रियमाणोऽसुमान् यदा प्रत्येकं मरणसमये स्पृशति तदा समाप्यते, क्रमोत्क्रमादिभेदेन च या अन्यत्र सूक्ष्मबादरादिचिन्ता कृता साऽत्र न विहिता, अप्रस्तुतप्रायत्वादन्यत्र निर्णीतत्वाद् ग्रन्थविस्तरभयाच्चेति, इह च प्रकृते क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तस्य देशोनमर्द्धं सम्भाव्यते, निश्चयं तु केवलिनो बहुश्रुता वा विदन्ति, तथाविधव्यक्तनिर्णयस्य क्वाप्यदर्शनात्, इदमपि देशोनं पुद्गलपरावर्त्तार्द्धमनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीकालमानमवगन्तव्यमित्यलं विस्तरेण, तदेतदिह तात्पर्यम्-समस्ति सम्यक्त्वस्य तन्माहात्म्यं येन सकृदपि तस्मिन्नवाप्ते गोशालकादिवत् कृतोत्कृष्टपापव्यापारोऽपि जन्तुः सन् उत्कृष्टतोऽप्यनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीकालनिर्वृत्तदेशोनपुद्गलपरावर्त्तार्द्धमात्रमेव संसारं पर्यटति, तदन्ते त्ववश्य लब्धजिनधर्मसमग्रसामग्रीकः क्षपितकर्मा निर्वृतिमवाप्नोतीति गाथार्थः ॥ अथामरनरसम्पदादिलाभादपि सम्यक्त्वस्य दुर्लभत्वलक्षणं गुणमाह—

लब्भंति अमरनरसंपयाओ सोहग्गरूवकलियाओ । न य लब्भइ सम्मत्तं तरंडयं भवसमुद्दस्स ॥ १०५ ॥

सुबोधैव, यथा च तस्य दुर्लभत्वं तथा प्रागेवोक्तमिति । उक्तं गुणद्वारं,इदानीं कतिभेदं तद्भवतीति द्वारनिर्णयार्थमाह—

खइयं खओवसामियं वेयय उवसामियं च सासणयं । पंचविहं पण्णत्तं सम्मत्तं वीयराएहिं ॥ १०६ ॥

तत्र क्षायोपशमिकौपशमिकसास्वादनलक्षणास्त्रयः सम्यक्त्वभेदाः प्रागेव दर्शिताः, चतुर्ष्वनन्तानुबन्धिषु मिथ्यात्वसम्यक्त्वमिश्रपुञ्जेषु च क्षीणेषु क्षायिकं सम्यक्त्वमुच्यते, एष्वनन्तानुबन्ध्यादिषु षट्सु कर्मसु क्षपितेषु सम्यक्त्वपुञ्जे बहुतरे क्षपिते चरमग्रासेऽवतिष्ठमानेऽद्यापि सम्यक्त्वपुद्गलानां कियतामपि वेद्यमानत्वाद्वेदकमिदमुच्यते, क्षायोपशमिकसम्यक्त्वेऽपि तत्पुद्गलानां वेद्यमानत्वात् तदपि वेदकं प्राप्नोतीति न प्रेर्यं, समयपरिभाषयाऽत्रैवैतत्, सञ्ज्ञातरूढेरिति, सम्यक्त्वं पञ्चविधं प्रज्ञप्तं वीतरागैरिति गाथार्थः ॥ गतं कतिभेदं सम्यक्त्वमिति द्वारं, अथातिचारद्वारं बिभणिषुराह–

संका कंख विगिंछा पासंडीणं च संथवपसंसा । तस्स य पंचऽइयारा वज्जेयव्वा पयत्तेणं ॥ १०१ ॥

तस्य च सम्यक्त्वस्य पञ्चातिचाराः प्रयत्नेन वर्जनीयाः, तत्रातिचरति–मालिन्योत्पादनेन सम्यक्त्वमुद्रां लङ्घयति यैस्तेऽतिचाराः, मिथ्यात्वमोहनीयकर्मोदयादात्मनोऽशुभपरिणामविशेषा इत्यर्थः, तत्र शंकनं शंका भगवदर्हत्प्रणीतात्यन्तगहनजीवादिपदार्थेषु मतिदौर्बल्यात् सम्यगनवबुध्यमानेषु संशयकरणमित्यर्थः, किमिदमित्थं स्यान्न वेति, सा च शंका देशतः सर्वतश्च, तत्र किमयं जीवो नित्योऽनित्यो वेत्याद्येकदेशविषया देशतः, मूलत एव जीवः किं समस्ति न वेत्यादि सर्वविषया सर्वतः, इयं च द्विविधापि शंका सम्यक्त्वं मालिनयति, आगमप्रतिपादितं हि मतिदौर्बल्यादिभिर्यद्यपि क्वचिन्नावबुध्यते तथापि तत् सर्वं तथेति प्रतिपत्तव्यं, सर्वज्ञोक्तत्वात् तदन्यपदार्थवत्, उक्तश्च-कत्थइ मइदुब्बल्लेण तव्विहायरियविरहओ वावि । नेयगहणत्तणेण य नाणावरणोदएणं च ॥१॥ हेऊदाहरणासंभवेऽवि सइ सुट्ठु जं न बुज्झेज्जा । सव्वण्णुमयमवितहं तहावि तं चितए मइमं ॥ २ ॥ अणुवकयपराणुग्गहपरायणा जं जिणा जगप्पवरा । जियरागदोसमोहा नन्नहावाइणो तेण ॥३॥"१॥ कांक्षणं

कांक्षा-अन्यान्यदर्शनग्रहः, शाक्यादिदर्शनानामपि सर्वज्ञदर्शनतुल्यत्वेन विकल्पनमित्यर्थः, साऽपि कांक्षा देशतः सर्वतश्च, तत्र यथा सर्वज्ञागमे तथाऽन्यत्रापि क्वचित् शाक्यादिदर्शने चित्तनिग्रहादिकं कंचिद्धर्म्मं प्रतिपाद्यमानं श्रुत्वा यदैवं विकल्पयति यथेदमप्येकं दर्शनं सर्वज्ञदर्शनेन तुल्यमेव, अत्रापि चित्तनिग्रहादेर्धर्मस्य प्रतिपादनात् तदा देशतः, यदा तु जैमिनिकणभक्षाक्षपादादिषु बहुषु जीवदयादिकं कमपि धर्मं प्रतिपाद्यमानं श्रुत्वा इत्थं विकल्पयति सर्वाण्यपि दर्शनानि सर्वज्ञदर्शनतुल्यान्येव, जीवदयादेः सर्वत्र समानत्वात् तदा सर्वतः, इयमपि द्विविधाऽपि सम्यक्त्वं दूषयति, घुणाक्षरन्यायेन चित्तनिग्रहजीवदयादेस्तुल्यत्वेऽपि शेषैः प्रभूतधर्मैरन्यदर्शनानामतीव व्यभिचारात्, उक्तञ्च-"वण्णाइमेत्ततुल्लो असरिच्छो सेससारधम्मेहिं । मरगयमणिमाहप्पं कायमणी पावए किहणु ? ॥ १ ॥ अह सेसावि हु धम्मा तुल्लच्चिय सेसदरिसणेसुंपि । हंत ! जिणदरिसणाओ तेसिमभेओ हवइ एवं ॥ २ ॥" तथा ऐहिकामुष्मिकत्वात् (मुष्मिकान्) सुखादीनर्थान् कांक्षतः कांक्षा मन्तव्या, इयमपि सम्यक्त्वातिचाररूपैव, तीर्थकरप्रतिपिद्धाचरणस्वरूपेन तन्मालिन्यहेतुत्वादिति २ । विचिकित्सा मतिविभ्रमः, युक्त्यागमोपपन्नेऽर्थे फलं प्रति सम्मोहः, किमस्याः सिकताकणकवलनकल्पायाः अतिकष्टशिरस्तुण्डमुण्डनतपःप्रभृतिक्रियाया ममायत्यां फलसम्पद् भविष्यति न वेति, फलवतीनामफलवतीनां च कृषीवलादिक्रियाणामिह दर्शनात्, न चेयं शंकातो न भिद्यत इति प्रेर्यं, तस्याः सकलासकलद्रव्यविषयत्वेन विवक्षितत्वात्, विचिकित्सायास्तु क्रियामात्रविषयत्वेन एव विवक्षितत्वात् इति, अतिसूक्ष्मेक्षिकायां तु पंचापि प्रस्तुताचारा अभेदिन एव प्राप्नुवन्ति, मिथ्यात्वमोहनीयोदयजन्यत्वादिमात्रेण सर्वेषामप्येकरूपत्वात्, अथवा विदितयथावस्थितवस्तुत्वाद्विद्वांसः- साधवः तेषां जुगुप्सा विद्वज्जुगुप्सेत्येवमिह व्याख्यायते, एषाऽपि सम्यक्त्वमतिचरत्येव, यदा हि

मलमलिनादिस्वरूपान् साधूनवलोक्य कश्चिदेवं निन्दति-हन्त कोऽत्र दोषः स्यात् यदि स्वल्पेनापि प्रासुकजलेन शरीरादः क्षालनममी कुर्वीरन्निति तदा मलिनीक्रियते एव सम्यक्त्वं, तीर्थकरोक्तनिर्विभूषणतामार्गस्य निर्युक्तिकस्वविकल्पमात्रेणाप्रमाणीकरणात्३, पापण्डिनां-शाक्यादीनां संस्तवः एकत्रनिवासभोजनालापादिलक्षणः परिचयोऽत्र गृह्यते, न स्तुतिरूपः, तस्यानन्तरं वक्ष्यमाणत्वात्, तथा च लोके सम्पूर्वः स्तौतिः परिचये रूढ एव 'असंस्तुतेषु प्रसभं कुलेष्वि'त्यादाविति, अनेनापि अतिचरत्येव प्राणी सम्यक्त्वं, तथाहि- तत्परिचयात् तत्प्रक्रियाश्रवणं तत्क्रियादर्शनं च सम्पद्यते, तच्च जीवेन पूर्वमनादौ संसारे मिथ्यादृष्ट्यवस्थायामसकृदनुभूतं, ततस्तच्छ्रवणदर्शनसहकारिकारणमात्रात् स्वभ्यस्तमदिरापानस्य तच्छ्रवणदर्शनयोस्तत्पानाभिलाष इव मिथ्यात्वपुञ्जोदये पुनरपि समुल्लसति जीवस्य मिथ्यावबोध इति४ । तेषामेव पाषण्डिनां प्रशंसा यथा पुण्यभाज एते सफले जन्मजीविते अमीषां, अनयाऽपि सम्यक्त्वं मालिन्यमुपयाति, एतत्करणे हि तेषां मिथ्यात्वे स्थिरीकरणमुत्पादितं भवति, तपःप्रभृतिगुणा अपि तेषां न प्रशंसनीयाः, अज्ञानकष्टरूपत्वेनानर्थफलत्वात्तेषां मिथ्यात्वे तत्स्थिरीकरणप्रसंगाच्च, अपरंच- तत्प्रशंसाकरणे आत्मनोऽन्येषां च शृण्वतां तेषु गाढं पक्षपातः प्रवर्त्तते, तस्मिंश्च सति पुनरपि तदेव मिथ्यात्वगमनं, स एव जिनशासने प्रद्वेषः समुल्लसतीति, अथ एते पंचाप्यतिचाराः प्रयत्नेन वर्जनीया इति गाथार्थः ॥ अतिचारप्रस्तावादन्येनापि येन सम्यक्त्वं दूष्यते तन्निषेधार्थमाह—

पिंडप्पयाणहुणणं सोमग्गहणाई लोयकिच्चाइं । वज्जसु कुलिंगिसंगं लोइयतित्थेसु गमणं च ॥ १०८ ॥

पिण्डप्रदानं पितॄणां प्रतीतं हवनं-अग्न्यादौ तिलादिप्रक्षेपः, अग्निकारिकाकरणमित्यर्थः, सोमग्रहणं प्रसिद्धमेव, आदिग्रहणात् संक्रान्तिमहानवम्यादिपरिग्रहः, एतानि लौकिककृत्यानि वर्जनीयानि, पिण्डप्रदानस्य निर्युक्तिकत्वेन तीर्थकरैरननुज्ञातत्वात्,

हवनस्य सावद्यत्वेन तैरेव प्रतिपिद्धत्वात् , सोमसूर्यग्रहणयोस्तु भगवत्यां द्वादशशते षष्ठोद्देशके विस्तरतोऽपाकृतत्वात्, निर्युक्तिक-
त्वात् , तथाहि-राहुश्चंद्रं गिलतीत्यत्र प्रष्टव्यं- किं देवेन देवो गिल्यते? विमानेन वा विमानं?, तत्राद्यः पक्षोऽसंगत एव, तद्देवानाम-
समदृष्टयगोचरत्वात्, न च गृहं गृहेण गिल्यत इति क्वापि दृष्टमिष्टं वा, अथेदं गृहमनेन गृहेण ग्रस्तमिति लोके प्रवादो दृश्यत
एवेति ब्रूषे, साध्विदं प्रतिपादयसि, केवलं गृहं गृहेणावलुप्तं दृष्ट्वा लोके एवं वक्तारो भवन्ति, नत्वपरगिलनरूपं किमपि ग्रसन-
मस्ति, एतच्चेहाप्यस्माभिरिष्यत एव, सूर्यचन्द्रविमानानां राहुविमानेनान्तर्द्धानाभ्युपगमादित्यलं विस्तरेण, एवमन्यान्यपि लोक-
हेर्या प्रवृत्तानि कृत्यानि कानिचित् जीवघातहेतुत्वेन अपराणि तु निष्फलत्वेन सर्वज्ञैरनुपदिष्टत्वात् वर्जनीयानि, इदानीमतिचार-
द्वारे निवारितप्रायमपि लोके प्राचुर्येण प्रवृत्तत्वात् पुनरपि निवारयन्नाह- तथा कुलिंगिभिः-शाक्यादिभिः सह संग-सम्भाषणादिकं
लौकिकायतनेषु गमनं च वर्जयेदिति सम्बन्ध इति गाथार्थः ॥ ननु किमित्येवं कुलिंगसंगादिवर्जनं पुनः पुनरुपदिश्यत आह—

मिच्छत्तभावओच्चिय जीवो भवसायरे अणाइम्मि । दढचित्तोवि छलिज्जइ तेण इमो नणु कुसंगेहिं ॥ १०९ ॥

प्रागतार्थैव ॥ उक्तमतिचारद्वारम्, इदानीं लिंगद्वारनिर्णयार्थमाह—

जस्स भवे संवेओ निव्वेओ उवसमो य अणुकंपा । अत्थिक्कं जीवाइसु नज्जइ तस्सऽत्थि सम्मत्तं ॥ ११० ॥

यस्य भवेत् संवेगो निर्वेदः उपशमोऽनुकम्पा जीवादिष्वास्तित्वं च तस्य जन्तोरेतैर्लिंगैर्ज्ञायते यदुतास्ति सम्यक्त्वं ॥ तत्र
नरामरसुखपरिहारेण मुक्तिसुखाभिलापः संवेगः, उक्तंच-"नरविबुहेसरसुक्खं दुक्खं चिय भावओऽवि मन्नंतो । संवेगओ न सुक्खं
मुक्खं मोत्तूण पत्थेइ ॥ १ ॥" नारकतिर्यगादिसांसारिकदुःखेभ्यो निर्विण्णता निर्वेदः, यदाह— "नारयतिरियनरामरभवेसु निव्वे-

मलमलिनादिस्वरूपान् साधूनवलोक्य कश्चिदेवं निन्दति-हन्त कोऽत्र दोषः स्यात् यदि स्वल्पेनापि प्रासुकजलेन शरीरादः क्षालनममी कुर्वीरन्निति तदा मलिनीक्रियते एव सम्यक्त्वं, तीर्थकरोक्तनिर्विभूषणतामार्गस्य निर्युक्तिकस्वविकल्पमात्रेणाप्रमाणीकरणात्३, पापण्डिनां-शाक्यादीनां संस्तवः एकत्रनिवासभोजनालापादिलक्षणः परिचयोऽत्र गृह्यते, न स्तुतिरूपः, तस्यानन्तरं वक्ष्यमाणत्वात्, तथा च लोके सम्पूर्वः स्तौतिः परिचये रूढ एव 'असंस्तुतेषु प्रसभं कुलेष्वि'त्यादाविति, अनेनापि अतिचरत्येव प्राणी सम्यक्त्वं, तथाहि- तत्परिचयात् तत्प्रक्रियाश्रवणं तत्क्रियादर्शनं च सम्पद्यते, तच्च जीवेन पूर्वमनादौ संसारे मिथ्यादृष्ट्यवस्थायामसकृदनुभूतं, ततस्तच्छ्रवणदर्शनसहकारिकारणमात्रात् स्वभ्यस्तमादिरापानस्य तच्छ्रवणदर्शनयोस्तत्पानाभिलाष इव मिथ्यात्वपुञ्जोदये पुनरपि समुल्लसति जीवस्य मिथ्यावबोध इति४ । तेषामेव पाषण्डिनां प्रशंसा यथा पुण्यभाज एते सफले जन्मजीविते अमीषां, अनयाऽपि सम्यक्त्वं मालिन्यमुपयाति, एतत्करणे हि तेषां मिथ्यात्वे स्थिरीकरणमुत्पादितं भवति, तपःप्रभृतिगुणा अपि तेषां न प्रशंसनीयाः, अज्ञानकष्टरूपत्वेनानर्थफलत्वात्तेषां मिथ्यात्वे तत्स्थिरीकरणप्रसंगाच्च, अपरंच- तत्प्रशंसाकरणे आत्मनोऽन्येषां च शृण्वतां तेषु गाढं पक्षपातः प्रवर्त्तते, तस्मिंश्च सति पुनरपि तदेव मिथ्यात्वगमनं, स एव जिनशासने प्रद्वेषः समुल्लसतीति, अथ एते पंचाप्यतिचाराः प्रयत्नेन वर्जनीया इति गाथार्थः ॥ अतिचारप्रस्तावादन्येनापि येन सम्यक्त्वं दूष्यते तन्निषेधार्थमाह—

पिंडप्पयाणहुणणं सोमग्गहणाई लोयकिच्चाइं । वज्जसु कुलिंगिसंगं लोइयतित्थेसु गमणं च ॥ १०८ ॥

पिण्डप्रदानं पितॄणां प्रतीतं हवनं-अग्न्यादौ तिलादिप्रक्षेपः, अग्निकारिकाकरणमित्यर्थः, सोमग्रहणं प्रसिद्धमेव, आदिग्रहणात् संक्रान्तिमहानवम्यादिपरिग्रहः, एतानि लौकिककृत्यानि वर्जनीयानि, पिण्डप्रदानस्य निर्युक्तिकत्वेन तीर्थकरैरननुज्ञातत्वात्,

दिषु च विनाशो न सम्पद्यते, तदाऽसौ सापेक्षः, इह चायं मुनीन्द्रोपदेशो-यच्छ्रावकेण त एव गवादयः परिग्रहीतव्या ये अबद्धा
अप्यवमेवासते, भीतपर्षदा च तथा तेन भाव्यं यथा बन्धादिमन्तरेणापि दृष्टिदर्शनादिमात्रत एव भीतो दासादिः सम्यक् प्रवर्त्तते,
अथ कोऽपि न यदा प्रवर्त्तते तदा यथोक्तस्वरूपं सापेक्षं बन्धमपि कुर्वन्न व्रतमतिचरति, निरपेक्षे त्वस्मिन् विधीयमाने व्रताति-
चार इति १। वधो-यष्टिकपादिभिः ताडनं, अर्थानर्थादिका तु भावना अत्रापि बन्धवत् कार्या, नवरं निरपेक्षो वधो निर्दयताडना,
भीतपर्षदोऽपि च यदि तस्य कश्चिन्न बिभेत्यतोऽसंगतं किंचिदाचरति तदा मर्माणि मुक्त्वा सदयस्य तं लतया दवरकेण सकृद् द्विर्वा
ताडयतोऽपि सापेक्षो वधः२। छविः-त्वक् तद्योगाच्छरीरमपि छविस्तस्य छेदं असिपुत्रिकादिभिः पाटनं छविच्छेदः, अत्रापि भावना
निगदितानुसारत एव कार्या, नवरं करचरणकर्णनासागलपुच्छाद्यवयवान्निर्दयं छिन्दानस्यासौ निरपेक्षः, अरुर्गण्डं मांसांकुरादिकं
रागाद्यदूषितमतेः सदयं छिन्दतः सापेक्षं ३। भरणं भारोऽतीवभारोऽतिभारः प्रभूतधान्यपूगफलादेर्गन्त्रिगोपृष्ठादावारोपणमतिभा-
रारोपणं, इह चैवं पूर्वमुनिनिगदिता यतना-या द्विपदचतुष्पदवाहनेन जीविका सा श्रावकेण दूरत एव परित्याज्या, अथ कथ-
मप्यन्यथाऽसौ न भवेत् तदा द्विपदस्तावद्यावन्तं भारं स्वयमुत्क्षिपत्यवतारयति च तावन्तमेव वाह्यते, चतुष्पदस्तु यावन्तं भारं
वोढुं क्षमते ततोऽसौ कियताऽप्यूनः क्रियते, हलशकटादिषु पुनरुचितवेलायां असौ मुच्यते४। भक्तपानयोः-भोजनोदकयोर्व्यवच्छेदो-
निवारणं भक्तपानव्यवच्छेदः, अर्थानर्थादिचिन्ता अत्रापि तथैव कार्या, नवरं सापेक्षो रोगचिकित्सार्थमसौ सम्भवति, अपराध-
कारिणि च वाचैव ब्रूयात्, यथा न दास्ये तव भोजनादि, शान्तिनिमित्तं चोपवासं कारयेत्, किं बहुना ?, यथा मूलगुणस्य
प्राणातिपातविरमणस्य मालिन्यं न भवति तथा यतितव्यमिति५। अत्राह कश्चित्-ननु प्राणिनामतिपात एवानेन प्रत्याख्यातो, न

णूनि-महाव्रतापेक्षया लघूनि व्रतान्यणुव्रतानि, अणोः—सर्वगुणापेक्षया यतिभ्यो लघोर्वा-श्रावकस्य व्रतान्यणुव्रतानि, अथवा देशनाकाले महाव्रतप्ररूपणा ततोऽनु-पश्चात् प्ररूपणीयानि व्रतान्यनुव्रतानि, तत्प्रथमतया हि धर्मं शुश्रूषोः प्रथमं महाव्रतानि प्ररूपणीयानि, ततस्तत्प्रतिपत्त्यसमर्थस्य पश्चादनुव्रतानि, यदाह-" जइधम्मस्सऽसमत्थे जुज्जइ तद्देसणंपि साहूण " मिति, पञ्च च तान्यनुव्रतानि च पञ्चाणुव्रतानि-स्थूलप्राणातिपातविरमणादीनि, तत्रान्यतीर्थिकैरपि प्रायः प्राणित्वेन प्रतीयमानत्वात् स्थूला द्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियास्ते च ते उच्छ्वासादिप्राणयोगात् प्राणाश्च स्थूलप्राणाः, भवति च तद्योगात्तद्व्यपदेशो यथा दण्डयोगाद्दण्डः पुरुष इति, तेषामतिपातो-वधो हिंसेतियावत् तद्विरमणं-सङ्कल्पमाश्रित्य प्रत्याख्यानं प्रथममणुव्रतं, प्रत्याख्यानं चावश्यचूर्ण्यामेवमुक्तम्-" थूलगं पाणाइवायं संकप्पओ पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहंतिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि' । संकल्पतो वधाभिसन्धिमाश्रित्य, नारम्भतोऽपि, गृहिणामारम्भवर्जनासम्भवात्, एतच्च व्रतं प्रतिपन्नेन पंचातिचाराः कदाचिदपि नासेवनीयाः, ते चामी-बन्धो वधः छविच्छेदोऽतिभाराधिरोपणं भक्तपानव्यवच्छेदश्चेति, तत्र बन्धो मनुष्यगवादीनां रज्जुदामनकादिभिः संयमनं, अयं च द्विविधः सम्भवति-अर्थाय अनर्थाय चेति, तत्रानर्थाय तावन्न कदाचिद्विवेकिनाऽसौ समाचरणीयो, यश्चार्थाय सोऽपि द्विविधः- सापेक्षो निरपेक्षश्च, तत्र यदा चतुष्पदचौरादिकं प्रदीपनकमरणाद्यपेक्षां मुक्त्वा निर्दयं निश्चलमत्यर्थमाक्रम्य बध्यते तदा निरपेक्षो, यदा तु चतुष्पदादि तावत्तथा बध्नाति यथा प्रदीपनकादिषु तद्बन्धनस्य मोचनं छेदनादिकं च कर्तुं शक्यते, द्विपदेषु तु दासं दासीं चौरं वा पाठादि-प्रमत्तं पुत्रादिकं वा तन्मरणादिभीरुतया सदयं तथा बध्नाति यथा बद्धानामपि तेषामंगानि सप्रवीचाराणि भवन्ति, प्रदीपनका-

ऽत्र द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ अथ चरणस्वरूपमेव किञ्चिद्विस्तरतो बिभणिषुर्द्वारगाथामाह—

किं चरणं १ कइ भेयं २ तदरिह ३ पडिवत्तिविहिपरूवणया ४। उस्सग्गववाएहि य तं कस्स ५ फलं च किं तस्स ६ ॥११३॥

किं चरणमिति तत्स्वरूपं तावद् वक्तव्यं, ततः कतिभेदं तदिति प्रतिपादनीयं, ततस्तदर्हाः-चरणयोग्या जन्तवो निरूपणीयाः, ततोऽपि चरणस्य प्रतिपत्तिविधिप्ररूपणा कार्या, ततश्चोत्सर्गापवादैश्च, शुद्धामिति शेषः; तच्चरणं कस्य साधोर्भवतीत्यभिधानीयं, फलं वा-साध्यं वा किं तस्य-चरणस्येति च पर्यन्ते वाच्यमिति द्वारगाथासङ्क्षेपार्थः॥ विस्तरार्थं तु बिभणिषुः स्वयमेव सूत्रकार आह—

सावज्जजोगविरई चरणं ओहेण देसियं समए। भेएण उ दुवियप्पं देसे सव्वे य नायव्वं ॥ ११४ ॥

ओघेन-सामान्येन देशसर्वादिकां विशेषविचारणामनपेक्ष्येत्यर्थः, चरणं चारित्रं 'समये' सिद्धांते देशितं- कथितं, किंभूतं इत्याह-सह अवद्येन-पापेन वर्त्तत इति सावद्याः योगा-जन्तुघातादिनिबन्धनारम्भादिरूपास्तेषु सावद्ययोगेषु विरतिः-निवृत्तिश्चरणं; सपापव्यापारपरिहाररूपमित्यर्थः, गतं किं चरणं इति द्वारं। कतिभेदं तदित्येतन्निर्णयार्थमाह-भेदेन तु चिन्त्यमाने तद् द्विविकल्पं- द्विप्रकारं चरणं ज्ञातव्यं, तदेव द्वैविध्यमाह-देशे स्थूलप्राणातिपातादौ सर्वस्मिंश्च स्थूलसूक्ष्मजीवघातादौ विरतिरूपं चरणं बोद्धव्यं, देशचारित्रं सर्वचारित्रं चेत्यर्थः, इति गाथार्थः ॥ कस्य पुनस्तावद्देशचरणं भवतीत्याह—

देसचरणं गिहीणं मूलुत्तरगुणवियप्पओ दुविहं। मूले पंच अणुव्वय उत्तरगुण दिसिवयाईयं ॥ ११५ ॥

देशचरणं गृहिणामेव भवति, न यतीनां, तेषां सर्वचारित्र एवाधिकारात्, ननु देशचरणमपि सम्भवद्भेदमेकरूपं वेत्याह-मूलोत्तरगुणविकल्पतो-मूलोत्तरगुणभेदाभ्यां तदपि द्विविधं, तत्र मूले-मूलगुणविषये चिन्त्यमाने पञ्चाणुव्रतानि ज्ञातव्यानि, तत्रा-

चारित्रभेदौ देशचारित्रभेदौ च

विमलगुणसमग्रं येन सम्यक्त्वरत्नं, हृदि निहितमनन्तज्योतिरुद्भासनाय।
विबुधजनसमाजे स श्रियं प्राप्य तूर्णं, निरुपमसुखरूपां निर्वृत्तिं सम्प्रयाति ॥१॥
जनितविविधदुःखं भ्रामिता येन यूयं, भवगहनमनन्तान् पुद्गलावर्त्तलक्षान्।
परिहरत तदेतद् दुष्टमिथ्यात्वमाशु, व्रजथ निहतविघ्ना येन पारं भवाब्धेः ॥२॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे सम्यक्त्वशुद्धिलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

साम्प्रतं चरणशुद्धिद्वारं बिभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धाभिधानगर्भां सूत्रकारः स्वयमेव गाथामाह—

चरणरहियं न जायइ सम्मत्तं मुक्खसाहयं एक्कं। तो जयसु चरणकरणे जइ इच्छसि मोक्खमचिरेणं ॥११२॥

चरणरहितं केवलं एकं सम्यक्त्वं मोक्षसाधकं न जायते, तस्माच्चरणस्य करणं-निर्वर्त्तनं, तदङ्गीकार इत्यर्थः, तत्र यतस्व-प्रयत्नं कुरु यदि मोक्षमचिरेण—स्वल्पकालेनेवेच्छसि, इदमुक्तं भवति-लब्धेऽपि सम्यक्त्वे प्रभूतकालेनापि तावच्चारित्रं स्पृष्ट्वैव मोक्षः प्राप्तव्यो, नान्यथा, केवलसम्यक्त्वादेव मोक्षप्रतिषेधात्, यत उक्तम्— सुट्ठुऽवि सम्मद्दिट्ठी न सिज्झई चरणकरणपरिहीणो। जं चेव मोक्खमूलं मूढो तं चेव नासेई ॥ १ ॥ सव्वाओऽवि गईओ अविरहिया नाणदंसणधरेहिं। ता मा कासि पमायं नाणेण चरित्तरहिएण॥२॥ दंसणपक्खो सावय चरित्तभट्ठे य मंदधम्मे य। दंसणचरित्तपक्खो समणे परलोयकंखिम्मी॥३॥" त्यादि, तद्यद्यप्यग्रेऽप्यवश्यं प्रतिपत्तव्यमेवेदं मोक्षार्थिना तदिदानीमेव प्रतिपद्यस्व येन शीघ्रमेव समीहितं सिध्यतीति भावः, तदेवं चरणयुक्तमेव सम्यक्त्वं मोक्षसाधकं, न केवलमित्यतः सम्यक्त्वशुद्धिद्वारानन्तरं चरणशुद्धिद्वारमभिधीयत इति पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धः प्रतिपादितो

चरणद्वार-संबंधः

स्य कामिनोऽपि दृढम् । किंनरगेयादधिकः सम्यग्दृष्टेः श्रुतौ रागः॥१॥" तथा अगुणेषु च-गुणरहितेषु प्राणिषु माध्यस्थ्यं-उपेक्षैव तस्य भवति, नतु तद्दोषग्रहणं, यतो निर्दिष्टं-"गुणजीवितनिर्मुक्तो यः स्वत एवार्थतो मृतः प्राणी। सोऽत्र कथं बुद्धिमतां विकत्थनीयः सतां भवती ॥ १ ॥" त्येतानि सम्यग्दृष्टेर्लिङ्गानीति गाथार्थः ॥ तदेवमुक्तानि किं सम्यक्त्वमित्यादिद्वाराणि, तेषां चोपलक्षणत्वादन्यदप्यत्र आकारद्वारं द्रष्टव्यं, ते चामी आकाराः— राजाभियोगगणाभियोगबलाभियोगदेवताभियोगगुरुनिग्रहवृत्तिकान्तारलक्षणाः षट्, तत्राभियोजनं-अनिच्छतोऽपि व्यापारणमभियोगः, राज्ञोऽभियोगो राजाभियोगः, बलं-हठप्रयोगः तेन अभियोगो बलाभियोगः, देवतायाः-कुलदेवतादिकाया अभियोगो देवताभियोगः, गुरूणि--मातापित्रादीनि तेषां निग्रहो-निर्बन्धो, वृत्तिः-प्राणवर्त्तनरूपा, कान्तारं-अरण्यं बाधेतियावत्, वृत्तेः कान्तारं वृत्तिकान्तारं, वृत्तिबाधेत्यर्थः, ननु कथं कान्तारं वृत्तेर्बाधाऽभिधीयते?, उच्यते, तद्धेतुत्वात्तदपीह वृत्तिबाधात्वेन विवक्षितमित्यदोषः, तदयमत्र परमार्थः- प्रत्याख्यातमिथ्यात्वस्य तावत् "नो मे कप्पई अज्जप्पभिई अन्नउत्थिए इ वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा अन्नउत्थियपरिग्गहियाणि अरहंतचेइयाणि वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा पुव्विं अणालित्तएणं आलवित्तए वा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पयाउं वा" इत्यादिवचनादन्यतीर्थिकादेरनुकम्पां विहाय दानवन्दनादिकमिह प्रतिषिद्धं, अनुकम्पागोचरापन्नानां तु तेषामपि दानं दातव्यं, यत उक्तम्— "सव्वेहिंपि जिणेहिं दुज्जयजियरागदोसमोहेहिं । सत्ताणुकंपणट्ठा दाणं न कहिंचि पडिसिद्धं ॥ १ ॥" ततोऽन्यतीर्थिकादेर्यद्दानादिकं प्रतिषिद्धं तदनुकम्पाया अन्यत्र, अपिच-राजाभियोगादिभिरेतैः षड्भिः कारणैर्भक्तिविरहितो द्रव्यतः समाचरन्नपि कार्त्तिकश्रेष्ठ्यादिभिरिव सम्यक्त्वं नातिचरति, एवमन्यदपि प्रकृतोपयोगि सुधिया स्वयमेव वाच्यमिति ॥

यओ वसइ दुक्खं । अकयपरलोयमग्गो ममत्तविसवेयरहिओऽवि ॥ १ ॥" अपराधवत्यप्यक्षमापरिवर्जनमुपशमः, यदभ्यधायि— 'पयईय व कम्माणं वियाणिउं वा विवागमसुहंति । अवरद्धेऽवि न कुप्पइ उवसमओ सव्वकालंपि ॥ १ ॥" अविशेषतो दुःखितसत्त्वेषु कारुण्यमनुकम्पा, यदवाचि- "दट्ठूण पाणिनिवहं भीमे भवसायरम्मि दुक्खत्तं । अविसेसओऽणुकंपं दुहावि सामत्थओ कुणइ ॥ १ ॥" शंकाकांक्षादिरहितस्य जिनगदिततत्त्वाभ्युपगमो जीवाद्यस्तित्वं, न्यगादि च— "मन्नइ तमेव सच्चं नीसंकं जं जिणेहिं पण्णत्तं । सुहपरिणामो सव्वं कंखाइविसोत्तियारहिओ ॥ १ ॥" इति गाथार्थः ॥ उपलक्षणं चैतद्, अतोऽन्यान्यपि मार्गानुयायीनि सम्यक्त्वगमकानि लिङ्गानि द्रष्टव्यानि, यदाह कियन्तिचिदत्रापि—

सव्वत्थ उचियकरणं गुणाणुराओ रई य जिणवयणे । अगुणेसु य मज्झत्थं सम्मद्दिट्ठिस्स लिङ्गाइं ॥ १११ ॥

सम्यग्दृष्टेस्तद्भावगमकान्येतान्यपराण्यपि लिङ्गानि द्रष्टव्यानि, कानि पुनस्तानीत्याह सर्वत्र-देवगुर्वतिथिमातापितृस्वजनपरजनलोकव्यवहारादिषूचितकरणं, सम्यग्दृष्टेर्हि कर्मलाघवात् कुर्वतोऽपि सर्वत्र तत् किमप्यौचित्यमुन्मीलयति येन सर्वस्य प्रीतिरेवोत्पद्यते, न वैमनस्यं, उक्तश्च-"औचित्यक्रमवेदिनः कृतपराभीष्टार्थयत्नाः परं, ते केचित् क्वचिदत्र सन्ति सुधियस्त्रैलोक्यवन्द्यक्रमाः । येषां चन्द्रमरीचिचारुचरितं विश्वप्रमोदप्रदं, चेतोभित्तिषु देहिनां नियमितं सर्वत्र संवीक्ष्यते ॥ १ ॥" तथा ज्ञानादिषु औदार्यगाम्भीर्यमध्यस्थतादिषु च मार्गानुयायिषु गुणेषु सदैवानुरागः, भाविताजिनवचनस्य हि तानवापक्ष्मत्सरत्वात् परगुणेष्वनुराग एवाविर्भवति, न मात्सर्यं, अभिहितं च—" जिणवयणंजणतणुइयमच्छरतिमिराण गहणवावारे । किह णु पयट्टंति न परगुणेसु सुहुमेसुवि मईओ ? ॥ १ ॥" तथा रतिश्च तस्य जिनवचन एव भवति, यदाह—" यूनो वैदग्ध्यवतः कान्तायुक्त-

ऽत्र द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ अथ चरणस्वरूपमेव किञ्चिद्विस्तरतो विभणिषुर्द्वारगाथामाह—

किं चरणं १ कइभेयं २ तदरिह ३ पडिवत्तिविहिपरूवणया ४। उस्सग्गववाएहि य तं कस्स ५ फलं च किं तस्स ६ ॥११३॥

किं चरणमिति तत्स्वरूपं तावद् वक्तव्यं, ततः कतिभेदं तदिति प्रतिपादनीयं, ततस्तदर्हाः-चरणयोग्या जन्तवो निरूपणीयाः, ततोऽपि चरणस्य प्रतिपत्तिविधिप्ररूपणा कार्या, ततश्चोत्सर्गापवादैश्च, शुद्धामिति शेषः; तच्चरणं कस्य साधोर्भवतीत्यभिधानीयं; फलं वा-साध्यं वा किं तस्य-चरणस्येति च पर्यन्ते वाच्यमिति द्वारगाथासङ्क्षेपार्थः॥ विस्तरार्थं तु विभणिषुः स्वयमेव सूत्रकार आह—

सावज्जजोगविरई चरणं ओहेण देसियं समए। भेएण उ दुवियप्पं देसे सव्वे य नायव्वं ॥ ११४ ॥

ओघेन सामान्येन देशसर्वादिकां विशेषविचारणामनपेक्ष्येत्यर्थः, चरणं चारित्रं 'समये' सिद्धांते देशितं- कथितं, किंभूतं इत्याह-सह अवद्येन-पापेन वर्त्तत इति सावद्याः योगा-जन्तुघातादिनिबन्धनारम्भादिरूपास्तेषु सावद्ययोगेषु विरतिः-निवृत्तिश्चरणं; सपापव्यापारपरिहाररूपमित्यर्थः, गतं किं चरणं इति द्वारं। कतिभेदं तदित्येतन्निर्णयार्थमाह-भेदेन तु चिन्त्यमाने तद् द्विविकल्पं-द्विप्रकारं चरणं ज्ञातव्यं, तदेव द्वैविध्यमाह-देशे स्थूलप्राणातिपातादौ सर्वस्मिंश्च स्थूलसूक्ष्मजीवघातादौ विरतिरूपं चरणं बोद्धव्यं, देशचारित्रं सर्वचारित्रं चेत्यर्थः, इति गाथार्थः ॥ कस्य पुनस्तावद्देशचरणं भवतीत्याह—

देसचरणं गिहीणं मूलुत्तरगुणवियप्पओ दुविहं। मूले पंच अणुव्वय उत्तरगुण दिसिवयाईयं ॥ ११५ ॥

देशचरणं गृहिणामेव भवति, न यतीनां, तेषां सर्वचारित्र एवाधिकारात्, ननु देशचरणमपि सम्भवद्भेदमेकरूपं वेत्याह-मूलोत्तरगुणविकल्पतो-मूलोत्तरगुणभेदाभ्यां तदपि द्विविधं, तत्र मूले-मूलगुणविषये चिन्त्यमाने पञ्चाणुव्रतानि ज्ञातव्यानि, तत्रा-

यओ वसइ दुक्खं । अकयपरलोयमग्गो ममत्तविसवेयरहिओऽवि ॥ १ ॥" अपराधवत्यप्यक्षमापरिवर्जनमुपशमः, यदभ्यधायि— 'पयईय व कम्माणं वियाणिउं वा विवागमसुहंति । अवरद्धेऽवि न कुप्पइ उवसमओ सव्वकालंपि ॥ १ ॥" अविशेषतो दुःखितसत्त्वेषु कारुण्यमनुकम्पा, यदवाचि- "दट्ठूण पाणिनिवहं भीमे भवसायरम्मि दुक्खत्तं । अविसेसओऽणुकंपं दुहावि सामत्थओ कुणइ ॥ १ ॥" शंकाकांक्षादिरहितस्य जिनगदिततत्त्वाभ्युपगमो जीवाद्यस्तित्वं, न्यगादि च— "मन्नइ तमेव सच्चं नीसंकं जं जिणेहिं पण्णत्तं । सुहपरिणामो सव्वं कंखाइविसोत्तियारहिओ ॥ १ ॥" इति गाथार्थः ॥ उपलक्षणं चैतद्, अतोऽन्यान्यपि मार्गानुयायीनि सम्यक्त्वगमकानि लिङ्गानि द्रष्टव्यानि, यदाह कियन्तिचिदत्रापि—

सव्वत्थ उचियकरणं गुणाणुराओ रई य जिणवयणे । अगुणेसु य मज्झत्थं सम्मद्दिट्ठिस्स लिङ्गाइं ॥ १११ ॥

सम्यग्दृष्टेस्तद्भावगमकान्येतान्यपराण्यपि लिङ्गानि द्रष्टव्यानि, कानि पुनस्तानीत्याह सर्वत्र-देवगुर्वतिथिमातापितृस्वजनपरजनलोकव्यवहारादिषूचितकरणं, सम्यग्दृष्टेर्हि कर्मलाघवात् कुर्वतोऽपि सर्वत्र तत् किमप्यौचित्यमुन्मीलयति येन सर्वस्य प्रीतिरेवोत्पद्यते, न वैमनस्यं, उक्तञ्च-"औचित्यक्रमवेदिनः कृतपराभीष्टार्थयत्नाः परं, ते केचित् क्वचिदत्र सन्ति सुधियस्त्रैलोक्यवन्द्यक्रमाः । येषां चन्द्रमरीचिचारुचरितं विश्वप्रमोदप्रदं, चेतोभित्तिषु देहिनां नियमितं सर्वत्र संवीक्ष्यते ॥ १ ॥" तथा ज्ञानादिषु औदार्यगाम्भीर्यमध्यस्थतादिषु च मार्गानुयायिषु गुणेषु सदैवानुरागः, भाविताजिनवचनस्य हि तानवापश्चमत्सरत्वात् परगुणेष्वनुराग एवाविर्भवति, न मात्सर्यं, अभिहितं च—" जिणवयणंजणतणुइयमच्छरतिमिराण गहणवावारे । किह णु पयदंति न परगुणेसु सुहुमेसुवि मईओ ? ॥ १ ॥" तथा रतिश्च तस्य जिनवचन एव भवति, यदाह—" यूनो वैदग्ध्यवतः कान्तायुक्त-

स्य कामिनोऽपि दृढम् । किंनरगेयादधिकः सम्यग्दृष्टेः श्रुतौ रागः॥१॥" तथा अगुणेषु च-गुणरहितेषु प्राणिषु माध्यस्थ्यं-उपेक्षैव तस्य भवति, नतु तद्दोपग्रहणं, यतो निर्दिष्टं-"गुणजीवितनिर्मुक्तो यः स्वत एवार्थतो मृतः प्राणी। सोऽत्र कथं बुद्धिमतां विकत्थनीयः सतां भवती ॥ १ ॥ " त्येतानि सम्यग्दृष्टेर्लिङ्गानीति गाथार्थः ॥ तदेवमुक्तानि किं सम्यक्त्वमित्यादिद्वाराणि, तेषां चोपलक्षणत्वादन्यदप्यत्र आकारद्वारं द्रष्टव्यं, ते चामी आकाराः— राजाभियोगगणाभियोगबलाभियोगदेवताभियोगगुरुनिग्रहवृत्तिकान्तारलक्षणाः षट्, तत्राभियोजनं-अनिच्छतोऽपि व्यापारणमभियोगः, राज्ञोऽभियोगो राजाभियोगः, बलं-हठप्रयोगः तेन अभियोगो बलाभियोगः, देवतायाः-कुलदेवतादिकाया अभियोगो देवताभियोगः, गुरूणि--मातापित्रादीनि तेषां निग्रहो-निर्बन्धो, वृत्तिः-प्राणवर्त्तनरूपा, कान्तारं-अरण्यं बाधेतियावत्, वृत्तेः कान्तारं वृत्तिकान्तारं, वृत्तिबाधेत्यर्थः, ननु कथं कान्तारं वृत्तेर्बाधाऽभिधीयते?, उच्यते, तद्धेतुत्वात्तदपीह वृत्तिबाधात्वेन विवक्षितमित्यदोषः, तदयमत्र परमार्थः- प्रत्याख्यातमिथ्यात्वस्य तावत् "नो मे कप्पई अज्जप्पभिई अन्नउत्थिए इ वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा अन्नउत्थियपरिग्गहियाणि अरहंतचेइयाणि वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा पुव्विं अणालित्तएणं आलवित्तए वा तेसिं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणुप्पयाउं वा" इत्यादिवचनादन्यतीर्थिकादेरनुकम्पां विहाय दानवन्दनादिकमिह प्रतिषिद्धं, अनुकम्पागोचरापन्नानां तु तेषामपि दानं दातव्यं, यत उक्तम्—"सव्वेहिंपि जिणेहिं दुज्जयजियरागदोसमोहेहिं। सत्ताणुकंपणट्ठा दाणं न कहिंचि पडिसिद्धं ॥ १ ॥" ततोऽन्यतीर्थिकादेर्यद्दानादिकं प्रतिषिद्धं तदनुकम्पाया अन्यत्र, अपिच-राजाभियोगादिभिरेतैः षड्भिः कारणैर्भक्तिविरहितो द्रव्यतः समाचरन्नपि कार्तिकश्रेष्ठ्यादिभिरिव सम्यक्त्वं नातिचरति, एवमन्यदपि प्रकृतोपयोगि सुधिया स्वयमेव वाच्यमिति ॥

विमलगुणसमग्रं येन सम्यक्त्वरत्नं, हृदि निहितमनन्तज्योतिरुद्भासनाय।
विबुधजनसमाजे स श्रियं प्राप्य तूर्णं, निरुपमसुखरूपां निर्वृत्तिं सम्प्रयाति ॥१॥
जनितविविधदुःखं भ्रामिता येन यूयं, भवगहनमनन्तान् पुद्गलावर्त्तलक्षान्।
परिहरत तदेतद् दुष्टमिथ्यात्वमाशु, व्रजथ निहतविघ्ना येन पारं भवाब्धेः ॥२॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविराचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे सम्यक्त्वशुद्धिलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

साम्प्रतं चरणशुद्धिद्वारं विभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धाभिधानगर्भां सूत्रकारः स्वयमेव गाथामाह—

चरणरहियं न जायइ सम्मत्तं मुक्खसाहयं एक्कं। तो जयसु चरणकरणे जइ इच्छसि मोक्खमचिरेणं ॥११२॥

चरणरहितं केवलं एकं सम्यक्त्वं मोक्षसाधकं न जायते, तस्माच्चरणस्य करणं-निर्वर्त्तनं, तदङ्गीकार इत्यर्थः, तत्र यतस्व-प्रयत्नं कुरु यदि मोक्षमचिरेण—स्वल्पकालेनेवेच्छसि, इदमुक्तं भवति-लब्धेऽपि सम्यक्त्वे प्रभूतकालेनापि तावच्चरित्रं स्पृष्ट्वैव मोक्षः प्राप्तव्यो, नान्यथा, केवलसम्यक्त्वादेव मोक्षप्रतिषेधात्, यत उक्तम्— सुट्ठुऽवि सम्मद्दिट्ठी न सिज्झई चरणकरणपरिहीणो। ।जं चेव मोक्खमूलं मूढो तं चेव नासेई ॥ १ ॥ सव्वाओऽवि गईओ अविरहिया नाणदंसणधरेहिं। ता मा कासि पमायं नाणेण चरित्तरहिएण॥२॥ दंसणपक्खो सावय चरित्तभट्ठे य मंदधम्मे य।दंसणचरित्तपक्खो समणे परलोयकंखिम्मी॥३॥" त्यादि, तद्यद्यप्यग्रेऽप्यवश्यं प्रतिपत्तव्यमेवेदं मोक्षार्थिना तदिदानीमेव प्रतिपद्यस्व येन शीघ्रमेव समीहितं सिध्यतीति भावः, तदेवं चरणयुक्तमेव सम्यक्त्वं मोक्षसाधकं, न केवलमित्यतः सम्यक्त्वशुद्धिद्वारानन्तरं चरणशुद्धिद्वारमभिधीयत इति पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धः प्रतिपादित

ऽत्र द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ अथ चरणस्वरूपमेव किञ्चिद्विस्तरतो विभणिपुर्द्वारगाथामाह—

किं चरणं १ कइभेयं २ तदरिह ३ पडिवत्तिविहिपरूवणया ४। उस्सग्गववाएहि य तं कस्स ५ फलं च किं तस्स ६ ॥११३॥

किं चरणमिति तत्स्वरूपं तावद् वक्तव्यं, ततः कतिभेदं तदिति प्रतिपादनीयं, ततस्तदर्हाः-चरणयोग्या जन्तवो निरूपणीयाः, ततोऽपि चरणस्य प्रतिपत्तिविधिप्ररूपणा कार्या, ततश्चोत्सर्गापवादैश्च, शुद्धामिति शेषः; तच्चरणं कस्य साधोर्भवतीत्यभिधानीयं, फलं वा-साध्यं वा किं तस्य-चरणस्येति च पर्यन्ते वाच्यमिति द्वारगाथासङ्क्षेपार्थः ॥ विस्तरार्थं तु विभणिषुः स्वयमेव सूत्रकार आह—

सावज्जजोगविरई चरणं ओहेण देसियं समए। भेएण उ दुवियप्पं देसे सव्वे य नायव्वं ॥ ११४ ॥

ओघेन-सामान्येन देशसर्वादिकां विशेषविचारणामनपेक्ष्येत्यर्थः, चरणं चारित्रं 'समये' सिद्धांते देशितं- कथितं, किंभूतं इत्याह-सह अवद्येन-पापेन वर्त्तत इति सावद्याः योगा-जन्तुघातादिनिबन्धनारम्भादिरूपास्तेषु सावद्ययोगेषु विरतिः-निवृत्तिश्चरणं; सपापव्यापारपरिहाररूपमित्यर्थः, गतं किं चरणं इति द्वारं। कतिभेदं तदित्येतन्निर्णयार्थमाह-भेदेन तु चिन्त्यमाने तद् द्विविकल्पं-द्विप्रकारं चरणं ज्ञातव्यं, तदेव द्वैविध्यमाह-देशे स्थूलप्राणातिपातादौ सर्वस्मिंश्च स्थूलसूक्ष्मजीवघातादौ विरतिरूपं चरणं बोद्धव्यं, देशचारित्रं सर्वचारित्रं चेत्यर्थः, इति गाथार्थः ॥ कस्य पुनस्तावद्देशचरणं भवतीत्याह—

देसचरणं गिहीणं मूलुत्तरगुणवियप्पओ दुविहं। मूले पंच अणुव्वय उत्तरगुण दिसिवयाईयं ॥ ११५ ॥

देशचरणं गृहिणामेव भवति, न यतीनां, तेषां सर्वचारित्र एवाधिकारात्, ननु देशचरणमपि सम्भवद्भेदमेकरूपं वेत्याह-मूलोत्तरगुणविकल्पतो-मूलोत्तरगुणभेदाभ्यां तदपि द्विविधं, तत्र मूले-मूलगुणविषये चिन्त्यमाने पञ्चाणुव्रतानि ज्ञातव्यानि, तत्रा-

णूनि-महाव्रतापेक्षया लघूनि व्रतान्यणुव्रतानि, अणोः-सर्वगुणापेक्षया यतिभ्यो लघोर्वा-श्रावकस्य व्रतान्यणुव्रतानि, अथवा देशनाकाले महाव्रतप्ररूपणा ततोऽनु-पश्चात् प्ररूपणीयानि व्रतान्यनुव्रतानि, तत्प्रथमतया हि धर्मं शुश्रूषोः प्रथमं महाव्रतानि प्ररूपणीयानि, ततस्तत्प्रतिपत्त्यसमर्थस्य पश्चादनुव्रतानि, यदाह-" जइधम्मस्सऽसमत्थे जुज्जइ तद्देसणंपि साहूण " मिति, पञ्च च तान्यनुव्रतानि च पञ्चाणुव्रतानि-स्थूलप्राणातिपातविरमणादीनि, तत्रान्यतीर्थिकैरपि प्रायः प्राणित्वेन प्रतीयमानत्वात् स्थूला द्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियास्ते च ते उच्छ्वासादिप्राणयोगात् प्राणाश्च स्थूलप्राणाः, भवति च तद्योगात्तद्व्यपदेशो यथा दण्डयोगाद्दण्डः पुरुष इति, तेषामतिपातो-वधो हिंसेतियावत् तद्विरमणं-सङ्कल्पमाश्रित्य प्रत्याख्यानं प्रथममणुव्रतं, प्रत्याख्यानं चावश्यचूर्ण्यामेवमुक्तम्-" थूलगं पाणाइवायं संकप्पओ पच्चक्खामि जावज्जीवाए दुविहंतिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि' । संकल्पतो वधाभिसन्धिमाश्रित्य, नारम्भतोऽपि, गृहिणामारम्भवर्जनासम्भवात्, एतच्च व्रतं प्रतिपन्नेन पंचातिचाराः कदाचिदपि नासेवनीयाः, ते चामी-बन्धो वधः छविच्छेदोऽतिभाराधिरोपणं भक्तपानव्यवच्छेदश्चेति, तत्र बन्धो मनुष्यगवादीनां रज्जुदामनकादिभिः संयमनं, अयं च द्विविधः सम्भवति-अर्थाय अनर्थाय चेति, तत्रानर्थाय तावन्न कदाचिद्विवेकिनाऽसौ समाचरणीयो, यश्चार्थाय सोऽपि द्विविधः- सापेक्षो निरपेक्षश्च, तत्र यदा चतुष्पदचौरादिकं प्रदीपनकमरणाद्यपेक्षां मुक्त्वा निर्दयं निश्चलमत्यर्थमाक्रम्य बध्यते तदा निरपेक्षो, यदा तु चतुष्पदादि तावत्तथा बध्नाति यथा प्रदीपनकादिषु तद्बन्धनस्य मोचनं छेदनादिकं च कर्तुं शक्यते, द्विपदेषु तु दासं दासीं चौरं वा पाठादिप्रमत्तं पुत्रादिकं वा तन्मरणादिभीरुतया सदयं तथा बध्नाति यथा बद्धानामपि तेषामंगानि सप्रवीचाराणि भवन्ति, प्रदीपनका-

दिषु च विनाशो न सम्पद्यते, तदाऽसौ सापेक्षः, इह चायं मुनीन्द्रोपदेशो-यच्छ्रावकेण त एव गवादयः परिग्रहीतव्या ये अबद्धा अप्येवमेवासते, भीतपर्षदा च तथा तेन भाव्यं यथा बन्धादिमन्तरेणापि दृष्टिदर्शनादिमात्रत एव भीतो दासादिः सम्यक् प्रवर्त्तते, अथ कोऽपि न यदा प्रवर्त्तते तदा यथोक्तस्वरूपं सापेक्षं बन्धमपि कुर्वन्न व्रतमतिचरति, निरपेक्षे त्वस्मिन् विधीयमाने व्रतातिचार इति १। वधो-यष्टिकपादिभिः ताडनं, अर्थानर्थादिका तु भावना अत्रापि बन्धवत् कार्या, नवरं निरपेक्षो वधो निर्दयताडना, भीतपर्षदोऽपि च यदि तस्य कश्चिन्न बिभेत्यतोऽसंगतं किंचिदाचरति तदा मर्माणि मुक्त्वा सदयस्य तं लतया दवरकेण सकृद् द्विर्वा ताडयतोऽपि सापेक्षो वधः२। छविः-त्वक् तद्योगाच्छरीरमपि छविस्तस्य छेदं असिपुत्रिकादिभिः पाटनं छविच्छेदः, अत्रापि भावना निगदितानुसारत एव कार्या, नवरं करचरणकर्णनासागलपुच्छाद्यवयवान्निर्दयं छिन्दानस्यासौ निरपेक्षः, अरुर्गण्डं मांसांकुरादिकं रागाद्यदूषितमतेः सदयं छिन्दतः सापेक्षं ३। भरणं भारोऽतीवभारोऽतिभारः प्रभूतधान्यपूगफलादेर्गन्त्रिगोपृष्ठादावारोपणमतिभारारोपणं, इह चैवं पूर्वमुनिनिगदिता यतना-या द्विपदचतुष्पदवाहनेन जीविका सा श्रावकेण दूरत एव परित्याज्या, अथ कथमप्यन्यथाऽसौ न भवेत् तदा द्विपदस्तावद्यावन्तं भारं स्वयमुत्क्षिपत्यवतारयति च तावन्तमेव वाह्यते, चतुष्पदस्तु यावन्तं भारं वोढुं क्षमते ततोऽसौ कियताऽप्यूनः क्रियते, हलशकटादिषु पुनरुचितवेलायां असौ मुच्यते४। भक्तपानयोः-भोजनोदकयोर्व्यवच्छेदो-निवारणं भक्तपानव्यवच्छेदः, अर्थानर्थादिचिन्ता अत्रापि तथैव कार्या, नवरं सापेक्षो रोगचिकित्सार्थमसौ सम्भवति, अपराधकारिणि च वाचैव ब्रूयात्, यथा न दास्ये तव भोजनादि, शान्तिनिमित्तं चोपवासं कारयेत्, किं बहुना ?, यथा मूलगुणस्य प्राणातिपातविरमणस्य मालिन्यं न भवति तथा यतितव्यमिति५। अत्राह कश्चित्-ननु प्राणिनामतिपात एवानेन प्रत्याख्यातो, न

बन्धादयः, ततस्तत्करणेऽपि कोऽस्य दोषो, यथागृहीतविरतेरखण्डितत्वाद्; अथ बन्धादयोऽपि प्रत्याख्यातास्तेन तर्हि तत्करणे व्रतभंग एव, विरतेः खण्डितत्वात्, कुतोऽतीचारत्वं ?, किंच- बन्धादीनामपि प्रत्याख्येयत्वेऽगीक्रियमाणे प्रस्तुतव्रतेयत्ता विशीर्येत, बन्धादीनामपि पृथग्व्रतत्वादिति, अत्रोच्यते, मुख्यतया प्राणातिपात एव तेन प्रत्याख्यातो, न बन्धादयः, केवलं तत्प्रत्याख्यानेऽर्थतस्तेऽपि प्रत्याख्याता एव द्रष्टव्याः, प्राणातिपातनिबन्धनभूतत्वात्तेषां, यदि तेऽपि प्रत्याख्यातास्तर्हि भवतु तत्करणे व्रतभंगो नातिचार इति चेन्नैवं, द्विविधं हि व्रतं-अन्तर्वृत्त्या बहिर्वृत्त्या च, तत्र मारयामीति विकल्पशून्योऽपि यदा कोपाद्यावेशात् परप्राणप्रहाणनिरपेक्षो बन्धादौ प्रवर्त्तते न च स्वायुर्बलीयस्त्वादिकारणात्तस्य बन्धादिविषयीकृतस्य जन्तोर्मृत्युः सम्पन्नस्तदा दयापरिणतिवर्जिततया विरत्यनपेक्षप्रवृत्त्या भग्नमन्तर्वृत्त्या व्रतं, प्राणिघाताभावात्तु बहिर्वृत्त्या पालितं, ततो देशस्य भंजनाद्देशस्य तु पालनादतिचारव्यपदेशः प्रवर्त्तते, तदुक्तं— "न मारयामीति कृतव्रतस्य, विनैव मृत्युं क इहातिचारः ।" इत्याशंक्य उत्तरमाह— 'निगद्यते यः कुपितो वधादीन्, करोत्यसौ स्यान्नियमेऽनपेक्षः ॥ १ ॥ मृत्योरभावान्नियमोऽस्ति तस्य, कोपाद्दयाहीनतया तु भग्नः । देशस्य भंगादनुपालनाच्च, पूज्या अतीचारमुदाहरन्ति ॥ २ ॥' यच्चोक्तं-'व्रतेयत्ता विशीर्येत' इत्यादि, तदप्ययुक्तं, विशुद्धहिंसादिविरतिसद्भावे हि बन्धादीनामभाव एवेति, तस्माद्बन्धादयोऽतिचारा एव, न पृथग्व्रतानि, बन्धादिग्रहणस्य चोपलक्षणत्वादपरेऽपि हिंस्रमन्त्रादयोऽतिचारतयाऽत्र द्रष्टव्याः ॥ उक्तं सातिचारं प्रथममणुव्रतम्, अथ स्थूलमृषावादविरमणलक्षणं द्वितीयं तदुच्यते, तत्र स्थूलः—परिस्थूरद्विपदादिवस्तुविषयोऽतिदुष्टविवक्षासमुद्भवः स चासौ मृषावादश्च-अनृताभिधानरूपः स्थूलमृषावादस्तस्य विरमणं, न तु सूक्ष्मस्य, तस्य महाव्रतविषयत्वात्, स च कन्यागोभूम्यलीकन्यासापहार-

भिलापश्चेति; अमीषां चायं विषयविभागः, 'परदारवज्जिणो पंच हुंति तिण्णि उ सदारसंतुट्ठे । इत्थीए तिन्नि पंच उ भंगविगप्पेहिं नायव्वं ॥१॥' तथाहि-इत्वरं-स्वल्पकालं परिगृहीता-स्वीकृता या केनचित् काचिद् वेश्या तस्यां गमनं परदारवर्जकस्यातिचारः, तस्यास्तावन्तं कालमर्थप्रदानतः परेण परिगृहीतत्वात् परदारत्वाद्, वेश्यामेव एतां याम्यहं न परकलत्रमिति स्वकल्पनामात्रतस्तु अपरदारत्वात्, वेश्यारूपत्वादिति भावः१।अपरिगृहीता-अनाथा कुलांगना तस्यामपि गमनं तस्यातिचारः,लोके तस्याः परदारत्वेन रूढत्वात्, कामुककल्पनया तु स्वभर्त्रादेरभावतोऽपरदारत्वादिति भावः, एतौ च द्वावपि स्वदारसन्तोषिणोऽतिचारतया न सम्भवतः, स्वदारव्यतिरेकिण्याः सर्वस्या अपि स्त्रियस्तेन प्रत्याख्यातत्वात्, तद्गमने व्रतभंगस्यैव प्राप्तेरिति भावः२।अनंगः-कामस्तत्प्रधाना क्रीडा अधरदशनालिंगनाकुचमर्दनादिकानि, चुंबनमेव व्रतविषयो नैषा इतिभावनया परदारेष्वेतां कुर्वतः परदारवर्जकस्यातिचारः, एवं स्वदारसंतोषिणोऽपि परदारादिष्वेवं कुर्वतोऽतिचारता वाच्या, योषितस्त्वनयैव भावनया पुरुषे आलिंगनादि कुर्वत्या अतिचारता३। परेषां-स्वकीयारिक्तानामपत्यानां कन्याफललिप्सया स्नेहसम्बन्धादिना वा विवाहस्य विधानं परविवाहकरणं, इदं च परदारवर्जकस्वदारसंतुष्टयोर्योषितश्च त्रयाणामप्यतिचारः सम्भवति,यदा हि परदारादिषु मैथुनं न कुर्मो न कारयाम इत्यभिग्रहः स्यात् तदा परविवाहकरणेऽर्थतो मैथुनस्य तेषु कारणमनुष्ठितं भवति अतो भंगः, विवाह एवायं मया विधीयते न परदारादिषु मैथुनमिति भावनया तु व्रतसापेक्षत्वादभंग इत्यतिचारता ४। कामे-कामोदयजन्ये मैथुने, अथवा 'सूचनात् सूत्र'मिति कामभोगेषु, तत्र समयपरिभाषया कामौ शब्दरूपे भोगा-गन्धरसस्पर्शास्तेषु, तीव्राभिलाषः-अत्यन्तं तदध्यवसायः,अयमपि त्रयाणामपि पूर्वोक्तानामतिचारतया युज्यत एव, यद्यपि हि स्वदारादिषु तीव्रोऽपि कामाभिलापस्तेषां साक्षादप्रत्याख्यातत्वात् मुत्कल एवेति कुतस्तत्-

राज्यं-कटकं देशो वा विरुद्धराज्यं तत्र निजस्वामिनो निषेधवचनमभिलंघ्य क्रमणं-गमनं विरुद्धराज्यातिक्रमः, अयं च यद्यपि स्वस्वामिना अनुज्ञातस्य परकटकादिप्रवेशस्य 'सामीजीवादत्तं तित्थयरेणं तहेव य गुरूहिं । एयस्स उ जा विरई अदिन्नदाणस्स सा विरई ॥ १ ॥' इत्यदत्तादानलक्षणयोगाद् विरुद्धराज्यातिक्रमकारिणां चौर्यदण्डयोग्यतावाप्तेश्चादत्तादानरूपत्वाद्भंग एव, तथापि वाणिज्यमेवेदं मया कृतं, न चौर्यमिति भावनया व्रतनिरपेक्षत्वाभावाल्लोके चौरोऽयमिति व्यपदेशाभावाच्च अतीचारता ३। कूटतुलाकूटमानयोः-व्यवस्थापेक्षया न्यूनाधिकयोः करणं कूटतुलाकूटमानकरणं ४, तेन-प्रस्तुतेन कुंकुमादिना प्रतिरूपं-सदृशं कुसुम्भादि प्रक्षिप्यते यत्र व्यवहारे स तत्प्रतिरूपो व्यवहारः, अथवा तत्प्रतिरूपेण-सहजकर्पूरादिसदृशेन कृत्रिमकर्पूरादिना यो व्यवहारः स तत्प्रतिरूपव्यवहारः, एतौ च कूटतुलाकूटमानतत्प्रतिरूपव्यवहारौ यद्यपि वंचनापरिणामेन परधनग्रहणरूपतया व्रतभंगरूपौ तथापि क्षत्रखननादिकमेव चौर्यं इदं तु वणिक्कलोपजीवनमेवेति स्वकल्पनामात्रमपेक्ष्यातिचारतयोक्ताविति ५। उक्तं सातिचारं तृतीयाणुव्रतम्, अथ परदारविरमणस्वदारसन्तोषलक्षणं चतुर्थमणुव्रतमुच्यते, तत्र परे-आत्मव्यतिरिक्ताः पुरुषाः तथा मनुष्यजात्यपेक्षया देवास्तिर्यंचश्च तेषां दाराः- परिणीतसंगृहीतभेदानि नारीरूपाणि कलत्राणि देव्यः तिरश्च्यश्चेति परदारास्तेषां विरमणं-वर्जनं, यद्यप्यपरिगृहीतदेव्यस्तिरश्च्यश्च काश्चित् संगृहीतुः परिणेतुश्च कस्यचिदभावाद्वेश्याकल्पा एव भवन्ति तथापि प्रायः परजातीयभोग्यत्वात् परदारा एव ता इति वर्जनीयाः, तथा स्वदारैः सन्तोषः स्वदारसन्तोषः, यथा परकलत्रं तथा वेश्यामपि वर्जयित्वा स्वदारैरेव कश्चित् सन्तुष्यतीत्यर्थः, उपलक्षणत्वाद्योषितां स्वभर्तृव्यतिरिक्तस्य सामान्यतः पुरुषमात्रस्य वर्जनमित्यपि द्रष्टव्यं, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयाः, तद्यथा—इत्वरपरिगृहीतागमनं अपरिगृहीतागमनं अनंगक्रीडा पर विवाहकरणं कामे तीव्रा-

मंत्रितार्थप्रकाशने जनितलज्जादिभावतः स्वदारादेर्मरणादिसम्भवेन परमार्थतस्तस्यासत्यता, 'सच्चंपि तन्न सच्चं जं परपीडाकरं वयणं' इत्यादिवचनाद्, अतः कथंचिद्भंगात् कथंचिच्चाभंगादतीचारतेति ३ मृषा- अलीकं तस्योपदेशो मृषोपदेशः, इदं एवं चैवं च ब्रूहीत्यादिकमसत्याभिधानशिक्षणमित्यर्थः, इह व्रतसंरक्षणे निर्गतापेक्षत्वादनाभोगादिना परेषां मृषोपदेशं यच्छतोऽतिचारता४। कूटलेखस्य-असद्भूतार्थसूचकाक्षरलेखनस्य करणं, इहापि मृषाभणनमेव मया प्रत्याख्यातं इदं तु लेखनमिति भावनया मुग्धबुद्धे-र्व्रतसव्यपेक्षस्यातिचारता भावनीया, अन्यथा वाऽनाभोगादिकारणेभ्योऽसौ वाच्येति५ ॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयमणुव्रतं, अथ स्थूलादत्तादानविरमणलक्षणं तृतीयमुच्यते, तत्र चौर्यारोपणहेतुतया प्रसिद्धं स्थूलं इन्धननीरणधान्यादि, न तु कर्णशोधन-सिलिकादि, तच्च तददत्तं च २ तस्यादानं-ग्रहणं तस्य विरमणं स्थूलादत्तादानविरमणं, इदं च सचेतनाचेतनमिश्रवस्तुविषयत्वात् त्रिधा, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा- स्तेनाहृतं तस्करप्रयोगो विरुद्धराज्यगमनं कूटतुलाकूटमानकरणं तत्प्रतिरूपव्यव-हारश्चेति, तत्र स्तेनाः- चौरास्तैराहृतं-आनीतं कुंकुमादि स्तेनाहृतं, इदं हि लोभदोषात् काणकक्रयेण गृह्णंश्चौरो व्यपदिश्यते, यदाह- 'चौरश्चौरापको मंत्री, भेदकः काणकक्रयी । अन्नदः स्थानदश्चैव, चौरः सप्तविधः स्मृतः ॥ १ ॥" तदित्थं चौर्यकरणाद् व्रतभंगो वाणिज्यमेव मया विधीयते न चौर्यमित्यध्यवसायतो व्रतनिरपेक्षत्वाभावादभंग इत्युभयरूपत्वादतिचारता१। तस्कराः-चौरा एव तेषां प्रयोजनं प्रयोगः, किमिदानीं निर्व्यापारास्तिष्ठथ यूयं, यदि शम्बलादिकं नास्ति भवतां तदा तदहं प्रयच्छामि, युष्मदानीत-मोषस्य वा यदि विक्रायको न कश्चिदस्ति तदाऽहं विक्रेष्यामि गच्छन्तु चौर्यार्थं भवन्त इत्यादिवचनैश्चौराणां स्तेयक्रियायां व्यापारणमित्यर्थः, अत्रापि भंगसापेक्षतानिरपेक्षताभ्यामतिचारता भावनीयेति २। विरुद्धो- निजदेशस्वामिनः प्रतिपन्थी तस्य

कूटसाक्षित्वभेदात् किल पंचविधः, तत्र निर्दोषामपि कन्यां सदोषां व्यत्ययेन वा वदतः कन्यालीकं, इदं चोपलक्षणमात्रं सर्वस्यापि द्विपदविषयस्यालीकस्य, एवं गवालीकमपि भावनीयं, नवरमिदं चतुष्पदविषयस्याप्यलीकस्योपलक्षणं, परसत्कामप्यात्मादिसत्कां भुवं वदतो भूम्यलीकं, इदं च सर्वस्याप्यपदविषयस्याप्यलीकस्योपलक्षणं, यद्येवं कन्यादिविशेषोपादानमुत्सृज्य सामान्येन द्विपद-चतुष्पदापदग्रहणमेव कस्मान्न कृतं ?, तदतिरिक्ताभावेन सर्वसंग्रहासिद्धेः, सत्यं, किन्तु कन्याद्यलीकानां लोकेऽतिगर्हितत्वाद्विशेषेण तद्वर्जनार्थं तदुपादानं, अत एव द्विपदादिविषयालीकतोऽन्यालीकासम्भवेऽपि लोकेऽतिगर्हिततया रूढत्वान्न्यासापहारकूटसाक्षित्वे कन्याऽलीकत्वादिभ्यः पृथगुपात्ते, ननु तथापि न्यासापहारस्यादत्तादानविषयत्वादिहोपादानमसंगतं, सत्यं, किन्त्वपलापवचनस्य मृषावादविषयत्वाददोषः, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा-सहसाऽभ्याख्यानं रहसाऽभ्याख्यानं स्वदारमन्त्रभेदः मृषोपदेशः कूटलेखकरणं चेति, तत्र सहसा-अनालोच्याभ्याख्यानं-असद्दोषाध्यारोपणं, यथा चौरस्त्वं पारदारिको वेत्यादि १। रहसा-एकान्तेन हेतुभूतेनाभ्याख्यानं, इदमुक्तं भवति-रहसि मन्त्रयमाणानभिवीक्ष्य यथैष मंत्रो मया ज्ञातः इदं चेदं च राजविरुद्धादिकमिह मंत्र्यत इति, अत्राह-नन्वभ्याख्यानमसद्दोषाभिधानरूपत्वात् मृषावाद एव, अतस्तदभिधाने व्रतभंग एव, कुतोऽतिचारता?, सत्यं, किन्तु यदाऽपरोपघातकमनाभोगादिनाऽभिधत्ते तदा संक्लेशाभावेन व्रतनिरपेक्षत्वाभावान्न तद्भंगः, परोपघातहेतुरूपत्वात्तु भंग इति भंगाभंगरूपतया अतिचारतेति, यदा तु तीव्रसंक्लेशयुक्तोऽभ्याख्याति तदा व्रतनिरपेक्षत्वाद्भंग एव, आह च-"सहसब्भक्खाणाई जाणंतो जइ करेज्ज तो भंगो। जइ पुणऽणाभोगाईहिंतो तो होइ अइयारो ॥ १ ॥" २। स्वदाराणां मंत्रो- विश्रम्भभाषितं तस्य भेदं-अन्यकथनं, दारग्रहणं चेह मित्राद्युपलक्षणं, अयं चानुवादरूपत्वेन सत्यत्वाद् यद्यप्यतिचारो न घटते तथापि

करणेऽप्यतिचारसम्भव इति तथाऽप्यसौ न विधेयो, यतो विदितजिनवचनः श्रावकः श्राविका वा अत्यन्तपापभीरुतया ब्रह्मचर्यं चिकीर्षुरपि यदा वेदोदयासहिष्णुतया तद्विधातुं न शक्नोति तदा यापनामात्रार्थं स्वदारसन्तोषादि प्रतिपद्यते, अतीव्राभिलाषिणोऽपि च यापनायाः सम्भवात् तीव्राभिलाषोऽर्थतः प्रत्याख्यात एवेति तत्करणे व्रतसापेक्षत्वे च भंगाभंगरूपत्वादतिचारता, ननु योषितोऽनंगक्रीडादयः त्रयोऽतिचारा भाविताः, पंचातिचारपक्षस्तु तस्याः कथं भाव्यते ?, उच्यते, यदा स्वकीयपतिः सपत्न्या वारकदिने परिगृहीतो भवति तदा सपत्नीवारकमतिक्रम्य पतिं परिभुंजानाया आद्यातिचारोऽपि सम्भवति, द्वितीयस्त्वतिक्रमाद्यवस्थायां परपुरुषमभिसरन्त्याः ॥ अतिक्रमव्यतिक्रमातिचारानाचारास्तु आधाकर्माश्रित्य शास्त्रान्तरे इत्थं भाविताः, यथा- आधाकर्मनिमन्त्रणमभ्युपगच्छन् साधुरतिक्रमे वर्त्तते तावद्यावत्तद्ग्रहणार्थं पदोत्क्षेपः, तत्प्रभृति पुनर्व्यतिक्रमस्तावद्यावदाधाकर्मग्रहणं, तत्प्रभृति पुनरतीचारस्तावद्यावत्तस्य परिभोगः, तस्मिँस्तु कृतेऽनाचारः, एषणाभंग इत्यर्थः, उक्तंच— 'आहाकम्मनिमंतण १ पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ २। पइभेयाइ वइक्कम गहिए ३ गिलिए अणायारो ४ ॥ १ ॥' एवमेतदनुसारतोऽन्यत्राप्याद्यपादत्रयेऽतिचारता भावनीया, अतिक्रमव्यतिक्रमयोरप्यतिचारभेदत्वात्, चतुर्थपदे तु विवक्षितव्रतभंग इत्यलं प्रसंगेन। तदित्थं पंचाप्यतिचारा योषितोऽपि भाविता इति। उक्तं सातिचारं चतुर्थमणुव्रतं, अथ स्थूलपरिग्रहविरमणलक्षणं पंचमं तदुच्यते, तत्र स्थूलः- अपरिमितः स चासौ परिग्रहश्च स्थूलपरिग्रहः, स च क्षेत्रवास्तुहिरण्यसुवर्णधनधान्यद्विपदचतुष्पदकुप्यलक्षणनवविधवस्तुविषयत्वान्नवविधः तस्य स्वकीयावस्थानुरूपं विरमणं पंचममणुव्रतं, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा- क्षेत्रवास्तुप्रमाणातिक्रमो हिरण्यसुवर्णप्रमाणातिक्रमो धनधान्यप्रमाणातिक्रमो द्विपदचतुष्पदप्रमाणातिक्रमः कुप्यप्रमाणातिक्रमश्चेति, उक्तंच- 'खेत्ताइ-

कूटसाक्षित्वभेदात् किल पंचविधः, तत्र निर्दोषामपि कन्यां सदोषां व्यत्ययेन वा वदतः कन्यालीकं, इदं चोपलक्षणमात्रं सर्वस्यापि द्विपदविषयस्यालीकस्य, एवं गवालीकमपि भावनीयं, नवरमिदं चतुष्पदविषयस्याप्यलीकस्योपलक्षणं, परसत्कामप्यात्मादिसत्कां भुवं वदतो भूम्यलीकं, इदं च सर्वस्याप्यपदविषयस्याप्यलीकस्योपलक्षणं, यद्येवं कन्यादिविशेषोपादानमुत्सृज्य सामान्येन द्विपद-चतुष्पदापदग्रहणमेव कस्मान्न कृतं ?, तदतिरिक्ताभावेन सर्वसंग्रहासिद्धेः, सत्यं, किन्तु कन्याद्यलीकानां लोकेऽतिगर्हितत्वाद्विशेषेण तद्वर्जनार्थं तदुपादानं, अत एव द्विपदादिविपयालीकतोऽन्यालीकासम्भवेऽपि लोकेऽतिगर्हिततया रूढत्वान्न्यासापहारकूटसाक्षित्वे कन्याऽलीकत्वादिभ्यः पृथगुपात्ते, ननु तथापि न्यासापहारस्यादत्तादानविषयत्वादिहोपादानमसंगतं, सत्यं, किन्त्वपलापवचनस्य मृषावादविषयत्वाददोषः, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा-सहसाऽभ्याख्यानं रहसाऽभ्याख्यानं स्वदारमन्त्रभेदः मृषोपदेशः कूटलेखकरणं चेति, तत्र सहसा-अनालोच्याभ्याख्यानं-असद्दोषाध्यारोपणं, यथा चौरस्त्वं पारदारिको वेत्यादि १। रहसा-एकान्तेन हेतुभूतेनाभ्याख्यानं, इदमुक्तं भवति-रहसि मन्त्रयमाणानभिवीक्ष्य यथैष मंत्रो मया ज्ञातः इदं चेदं च राजविरुद्धादिकमिह मंत्र्यत इति, अत्राह-नन्वभ्याख्यानमसद्दोषाभिधानरूपत्वात् मृषावाद एव,अतस्तदभिधाने व्रतभंग एव, कुतोऽतिचारता?, सत्यं, किन्तु यदाऽपरोपघातकमनाभोगादिनाऽभिधत्ते तदा संक्लेशाभावेन व्रतनिरपेक्षत्वाभावान्न तद्भंगः, परोपघातहेतुरूपत्वात्तु भंग इति भंगाभंगरूपतया अतिचारतेति, यदा तु तीव्रसंक्लेशयुक्तोऽभ्याख्याति तदा व्रतनिरपेक्षत्वाद्भंग एव, आह च-"सहसब्भक्खाणाई जाणंतो जइ करेज्ज तो भंगो। जइ पुणऽणाभोगाईहिंतो तो होइ अइयारो ॥ १ ॥" २। स्वदाराणां मंत्रो- विश्रम्भभाषितं तस्य भेदं-अन्यकथनं, दारग्रहणं चेह मित्राद्युपलक्षणं, अयं चानुवादरूपत्वेन सत्यत्वाद् यद्यप्यतिचारो न घटते तथापि

करणेऽप्यतिचारसम्भव इति तथाऽप्यसौ न विधेयो, यतो विदितजिनवचनः श्रावकः श्राविका वा अत्यन्तपापभीरुतया ब्रह्मचर्यं चिकीर्षुरपि यदा वेदोदयासहिष्णुतया तद्विधातुं न शक्नोति तदा यापनामात्रार्थं स्वदारसन्तोषादि प्रतिपद्यते, अतीव्राभिलाषिणोऽपि च यापनायाः सम्भवात् तीव्राभिलाषोऽर्थतः प्रत्याख्यात एवेति तत्करणे व्रतसापेक्षत्वे च भंगाभंगरूपत्वादतिचारता, ननु योषितोऽनंगक्रीडादयः त्रयोऽतिचारा भाविताः, पंचातिचारपक्षस्तु तस्याः कथं भाव्यते ?, उच्यते, यदा स्वकीयपतिः सपत्न्या वारकदिने परिगृहीतो भवति तदा सपत्नीवारकमतिक्रम्य पतिं परिभुंजानाया आद्यातिचारोऽपि सम्भवति, द्वितीयस्त्वतिक्रमाद्यवस्थायां परपुरुषमभिसरन्त्याः ॥ अतिक्रमव्यतिक्रमातिचारानाचारास्तु आधाकर्माश्रित्य शास्त्रान्तरे इत्थं भाविताः, यथा- आधाकर्मनिमन्त्रणमभ्युपगच्छन् साधुरतिक्रमे वर्त्तते तावद्यावत्तद्ग्रहणार्थं पदोत्क्षेपः, तत्प्रभृति पुनर्व्यतिक्रमस्तावद्यावदाधाकर्मग्रहणं, तत्प्रभृति पुनरतीचारस्तावद्यावत्तस्य परिभोगः, तस्मिँस्तु कृतेऽनाचारः, एषणाभंग इत्यर्थः, उक्तंच— 'आहाकम्मनिमंतण १ पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ २ । पइभेयाइ वइक्कम गहिए ३ गिलिए अणायारो ४ ॥ १ ॥' एवमेतदनुसारतोऽन्यत्राप्याद्यपादत्रयेऽतिचारता भावनीया, अतिक्रमव्यतिक्रमयोरप्यतिचारभेदत्वात्, चतुर्थपदे तु विवक्षितव्रतभंग इत्यलं प्रसंगेन । तदित्थं पंचाप्यतिचारा योषितोऽपि भाविता इति। उक्तं सातिचारं चतुर्थमणुव्रतं, अथ स्थूलपरिग्रहविरमणलक्षणं पंचमं तदुच्यते, तत्र स्थूलः-अपरिमितः स चासौ परिग्रहश्च स्थूलपरिग्रहः, स च क्षेत्रवास्तुहिरण्यसुवर्णधनधान्यद्विपदचतुष्पदकुप्यलक्षणनवविधवस्तुविषयत्वान्नवविधः तस्य स्वकीयावस्थानुरूपं विरमणं पंचममणुव्रतं, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा- क्षेत्रवास्तुप्रमाणातिक्रमो हिरण्यसुवर्णप्रमाणातिक्रमो धनधान्यप्रमाणातिक्रमो द्विपदचतुष्पदप्रमाणातिक्रमः कुप्यप्रमाणातिक्रमश्चेति, उक्तंच- 'खेत्ताइ-

हिरण्णाईधणाइदुपयाइकुप्पमाणकमं । जोयणपमाणबंधणकारणभावेहिं नो कुणइ ॥ १ ॥' तत्र क्षेत्रं-सस्योत्पत्तिभूमिः, तच्च सेतुकेतूभयभेदात्त्रिविधं, तत्र सेतुक्षेत्रमरघट्टादिसेक्यं, केतुक्षेत्रं पुनराकाशोदकनिष्पाद्यं, उभयक्षेत्रं तु तदुभयहेतुकमिति, वास्तु-अगारं ग्रामनगरादि च, तत्रागारं त्रिविधं- खातमुच्छ्रितं खातोच्छ्रितं च, तत्र खातं- भूमिगृहादि उच्छ्रितं- भूम्युपर्युच्छ्रयेण कृतं उभयं तु-भूमिगृहस्योपरि प्रासादः, एतयोश्च क्षेत्रवास्तुनोः प्रमाणस्य योजनेन-क्षेत्रान्तरादिमीलनेनातिक्रमः अतिचारो भवति, तथाहि-किलैकमेव क्षेत्रं वास्तु वेत्यभिग्रहवतोऽधिकतरतदभिलाषे सति व्रतभंगभयात् प्राक्तनक्षेत्रादिप्रत्यासन्नं तद् गृहीत्वा पूर्वेण सह तस्यैकत्वकरणार्थं वृत्त्याद्यपनयने तत्तत्र योजयतो व्रतसापेक्षत्वात् कथंचित् विरतिविराधनाच्चातिचार इति १ । हिरण्यं-रजतं सुवर्णं-प्रसिद्धं तत्प्रमाणस्य प्रदानेन-वितरणेनातिक्रमोऽतिचारो भवति, यथा केनापि चतुर्मासाद्यवधिना हिरण्यादिपरिमाणं विहितं, ततस्तेन तुष्टराजादेः सकाशात्तदधिकं तत् कथमपि लब्धं, तच्च व्रतभंगभयात् पूर्णे व्रतावधौ ग्रहीष्यामि इति भावनयाऽन्यस्य हस्ते दत्त्वा मुंचतीति व्रतसापेक्षत्वादतिचार इति २। धनं-गणिमधरिममेयपरिच्छेद्यभेदाच्चतुर्विधं, तत्र गणिमं-पूगफलादि धरिमं-गुडादि मेयं-घृतादि परिच्छेद्यं-माणिक्यादि धान्यं-व्रीह्यादि एतत्परिमाणस्य बन्धनतोऽतिक्रमोऽतिचारो भवति, यथा कृतधनादिपरिमाणः कोऽपि पूर्वलभ्यमन्यद्वा धनादिकं कस्यापि पार्श्वे लभते, तच्च व्रतभंगभयाच्चतुर्मास्यादिपरतो गृहगतधान्यादिविक्रयेऽपि कृते गृहीष्यामि इत्येवंभूतबन्धनेन वचननियन्त्रणात्मकेन मूढकादिबन्धरूपेण वा स्वीकृत्य यदा दायकादिगेह एव तद्धरति तदाऽतिचार इति ३ । द्विपदं-पुत्रकलत्रदासीदासकर्मकरशुकसारिकादि, चतुष्पदं गवाश्वादि, तयोर्यत् प्रमाणं तस्य कारणेन गर्भनिधापनेनातिक्रमोऽतिचारो भवति, यथा केनापि किल संवत्सराद्यवधिना द्विपदचतुष्पदानां परिमाणं कृतं तेषां च संवत्सरमध्य एव प्रसवेऽधिकद्विप-

दादिभावतो व्रतभंगः स्याद् अतः तद्भयात् कियन्तमपि कालमतिवाह्य गर्भग्रहणं कारयतोऽतिचारः, गर्भगताधिकद्विपदादिभावाद् बहिरनिर्गमनेन तदभावकल्पनाच्च व्रतभंगाभंगप्राप्तेः४। कुप्यं-शयनासनकुन्तखड्गभाजनकच्चोलकादि गृहोपस्काररूपं तत्प्रमाणातिक्रमोऽतिचारो भवति, यथा किल केनापि कच्चोलकदशकलक्षणं कुप्यमानं कृतं, कथंचिच्च तदाधिक्यसम्भवे सति व्रतभंगभयाद् भंजयित्वा बहुभिरपि पर्यायान्तरेण दशैव कारयतः संख्यापूरणात् स्वाभाविकसंख्याबाधनाच्चातिचार इति ५ ॥

तदेवमभिहितानि पंचाणुव्रतानि, एतानि च मूलगुणा उच्यन्ते, श्रावकधर्मतरोर्मूलत्वात्, दिग्व्रतादीनि तु तदुपचयलक्षणगुणनिबन्धनतयैवात्मसत्तां बिभ्रति, ततस्तानि श्रावकधर्मद्रुमस्य शाखाप्रशाखाकल्पान्युत्तरगुणा इत्याख्यायन्ते, उत्तररूपा गुणा उत्तरगुणाः, उपचयहेतव इत्यर्थः, ते चोत्तरगुणा दिग्व्रतादयः सप्त, तत्रोर्ध्वाधस्तिर्यग्गमनपरिमाणकरणलक्षणं तावद्दिग्व्रतमुच्यते, अत्रापि पञ्चातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा–ऊर्ध्वदिक्प्रमाणातिक्रमोऽधोदिक्प्रमाणातिक्रमः तिर्यग्दिक्प्रमाणातिक्रमः क्षेत्रवृद्धिः स्मृत्यन्तर्द्धानं चेति, तत्राद्यास्त्रयोऽतिचाराः सुबोधा एव, नवरमूर्ध्वादिदिशां गमनमाश्रित्य प्रमाणस्यातिक्रमोऽतिचारोऽनाभोगादिना अतिक्रमव्यतिक्रमादिना वा प्रवृत्तस्य द्रष्टव्यः, अन्यथा भंग एव स्यादिति भावः, क्षेत्रवृद्धिस्त्वेवं भावनीया- यथा केनचित् सर्वास्वपि दिक्षु प्रत्येकं योजनशतात् परतो गमननियमः कृतः, ततश्च पूर्वस्यां दिशि भाण्डं गृहीत्वा योजनशतं यावद्गतः, ततोऽपि परतो भाण्डं बहुतरं मूल्यमवाप्नोत्यतोऽपरस्यां योजननवतिमेव यास्यामीति चेतसि व्यवस्थाप्य पूर्वस्यां दिशि दश योजनानि क्षेत्रवृद्धिं कृत्वा दशोत्तरं योजनशतं गच्छतस्तस्य व्रतसापेक्षत्वात् क्षेत्रवृद्धिलक्षणोऽतिचारः४। स्मृतेः-स्मरणस्यान्तर्द्धानं, यथा केनापि पूर्वस्यां दिशि योजनशतं प्रमाणं कृतं, गमनकाले च स्पष्टतया तत् प्रमादतो न स्मरति–किं शतं पंचाशद्वेति, तेन चैवमुभयां-

शावलम्बिनि संशये पंचाशतमेव यावद् गन्तव्यं, तत्परतोऽपि गच्छतोऽतिचारः, शतादपि परेण गच्छतस्तु भंग इति ॥

उक्तं दिग्व्रतमिदानीमुपभोगपरिभोगव्रतमुच्यते, इदं च द्विधा-भोजनतः कर्म्मतश्च, तत्र 'उप' इति सकृदन्तर्वा भुज्यत इति उपभोगः-अन्नपानादिः, परीति-पुनः पुनः बहिर्वा भुज्यत इति परिभोगः-हिरण्यवस्त्रादिः (ग्र० ६०००)। आह-ननु यद्यन्नहिरण्यादयः उपभोगपरिभोगशब्दवाच्यास्तर्हि कर्मत इदं व्रतं नोपपद्यते, कर्मशब्दस्य क्रियावचनत्वेन युष्माकमिहाभिप्रेतत्वात्, कर्मणश्चोपभुज्यमानत्वपरिभुज्यमानत्वयोरसम्भवात्, सत्यं, किन्तु कर्मणो-वाणिज्यादेरुपभोगपरिभोगकारणत्वात् कारणे च कार्योपचारात् कर्मणोऽत्रोपभोगपरिभागवाच्यता विवक्षितेत्यलं चर्चया, उपभोगपरिभोगयोर्व्रतं-नियतपरिमाणादिकरणमुपभोगपरिभोगव्रतं, तत्र भोजनतस्तावत् श्रावकेण प्रासुकैषणीयभोजिना भवितव्यं, तदभावे अनेषणीयमप्यचित्तं, तदसत्त्वे तु बहुसावद्यमशनादिकं परिहरति, तत्राशने तावत्-'सव्वा य कंदजाई सूरणकंदो य वज्जकंदो य। अल्लहलिद्दा य तहा अल्लं तह अल्लकच्चूरो ॥ १ ॥ सत्तावरी विराली कुमारि तह थोहरी गलोई य। ल्हसणं वंसकरिल्ला गज्जर तह लोणओ लोढा ॥ २ ॥ गिरिकण्णि किसलपत्ता कसेरुया थेग अल्लमोथा य। तह लोणरुक्खछल्ली खेल्लूडो अमयवल्ली य ॥ ३ ॥ मूला तह भूमिरुहा विरुहाइं टक्कवत्थुलो पढमो। सूयरवल्लो य तहा पल्लंको कोमलंबिलिया ॥ ४ ॥ आलुय तह पिण्डालू असमभंगमहीरगाइलक्खणओ। जाणिज्जऽणंतकायं अण्णंपि जिणेहिं निद्दिट्ठं ॥ ५ ॥' इति समयोक्ताननन्तकायान् बहुबीजानि मांसादिकं च वर्जयेत्, पाने मांसरसमित्यादि, खादिमे वटपिप्पलोदुम्बरपिलक्खकोदुम्बरफलानि समये पंचोदुम्बरीत्याख्यया प्रसिद्धानि नियमयति, स्वादिमे तु मध्वादि, शेषेऽप्यल्पसावद्यओदनादावचित्तभोजित्वादिकं परिमाणनैयत्यं विधेयं, अत्यन्तचेतोगृद्ध्युत्पादापवादादिजनकं

वस्त्रवाहनालंकारादिकं वर्जयेत्, शेषेऽपि माननियतता कार्येति, कर्मतोऽपि श्राद्धेन तावत् कर्म्म न किंचित् कर्त्तव्यं, निरारम्भतयैव
स्थातव्यं, अथैवं न निर्वहति तदा निस्त्रिंशजनोचितानि बहुसावद्यानि कोट्टपालगुप्तिपालादिकर्मलक्षणानि खरकर्माणि हलमुशलो-
दूखलशस्त्रलोहविक्रयादिलक्षणानि बहुसावद्यानि कर्माणि वर्जयित्वा अल्पसावद्यमेव कर्म विदधाति, अत्रापि भोजनतः
पंचातिचारा वर्जनीयाः, तद्यथा- सचित्ताहारे सचित्तपडिबद्धाहारे अप्पउलिओसहिभक्खणया दुप्पउलिओसहिभक्खणया
तुच्छोसहिभक्खणाया ' एते च प्रत्याख्यातसचित्तस्याचित्तभोजिनोऽतिचारा द्रष्टव्याः, अस्य चानाभोगातिक्रमादिना कन्दादि-
सचित्तस्याहारोऽतिचारः१। तथा सचित्ते-आम्रगोल्लिकादौ प्रतिबद्धं, पक्वत्वगादीति गम्यते,मुखे प्रक्षिप्य पक्वत्वगाद्येवाचित्तं भक्ष-
यिष्यामि सचित्तं त्वस्थिकं त्यक्षामीतिबुद्ध्या सचित्तप्रतिबद्धस्याहारोऽतिचारः, व्रतसापेक्षत्वात्२। तथा अपक्वायाः-अग्न्यसंस्कृताया
औषधेः- गोधूमादिधान्यरूपाया भक्षणमेव भक्षणता अतिचारः, इदमुक्तं भवति- पिष्टत्वादचेनतमिदमिति सम्भावनायाः सम्भवात्
सचित्तावयवं वह्न्यसंस्कृतं कणिक्कादिकं भक्षयतोऽतिचारः३। तथा दुष्पक्वाया-वह्निना (अल्पा)ऽसंस्कृतस्वरूपत्वेन सम्भवत्सचि-
त्तावयवाया औषधेः पृथुकादिरूपाया भक्षणता अतिचारः ४। तुच्छा-तथाविधतृप्त्यजनकत्वेन असारा औषधयः-कोमलमुद्गादिफल-
रूपास्तद्भक्षणता अतिचारः, आह-ननु यद्येताः सचेतनास्तर्हि तद्भक्षणं प्रथमातिचारान्न विशिष्यते, अथाचित्तास्तर्हि अतिचार
एव न सम्भवति, सत्यं, किन्तु योऽत्यन्तसावद्यभीरुतया सचित्तं प्रत्याख्याति तस्य अचेतना अप्येता भक्षयतः तथाविधतृप्त्य-
सम्पादकत्वात् लौल्यमेवावशिष्यते, अतोऽचेतनीकृत्याप्येता न भक्षणीयाः, तद्भक्षणे तु वस्तुतो व्रतविराधनादतिचारः५। एवं रात्रि-
भोजनमांसादिव्रतेषु वस्त्रादिपरिभोगव्रतेषु वाऽनाभोगातिक्रमादिना अतिचारः स्वयमभ्युह्यः, उपलक्षणमात्रत्वादमीषामिति, कर्म-

तस्तु पंचदशातिचारा वर्जनीयाः,ते चांगारादिकर्मादानानि,तत्रांगारकर्म यत्रांगारान् कृत्वा विक्रीणीते १, वनकर्म यत्र समुदितं वनं क्रीत्वा ततश्छित्त्वा विक्रीय च तल्लाभेन च जीवति२, शकटीकर्म यत्र शाकटिकत्त्वेन निर्वहति३भाटीकर्म यत्र गन्त्र्यादिना परकीयभाण्डं वहति अन्येषां वा भाटकेन शकटबलीवर्दानर्पयति४स्फोटीकर्म्म ओंडत्वं यद्वा हलेन भूमेः स्फोटनं५दन्तवाणिज्यं यत्र प्रथमत एव पुलीन्द्राणां दन्तानयननिमित्तं मूल्यं ददाति, ततस्ते गत्वा तदर्थं हस्तिनो घ्नन्ति, एवं शंखचर्म्मादिमूल्यदानमपीह वाच्यं ६ लाक्षावाणिज्यं प्रतीतं ७ रसवाणिज्यं-मदिरादीविक्रयः ८ केशवाणिज्यं यत्र दास्यादिजीवान् गृहीत्वाऽन्यत्र विक्रीणीते ९ विषवाणिज्यं प्रसिद्धं १० यंत्रपीलनकर्म्म तिलेक्षुयन्त्रादिना तिलादिपीडनं ११ निर्लाञ्छनकर्म बलीवर्द्दतुरगादीनां वर्द्धितककरणं १२ दवाग्निदानं सुज्ञेयं, तच्च किल भूमिषु तरुणतृणरोहणार्थं केचित् कुर्वन्ति १३ सरोह्रदतडागादिशोषणमपि, तत्र धान्यादिवपनार्थं प्रसिद्धमेव १४ असतीपोषणं च यत् केचिद्दासीः पोषयन्ति तत्सम्बन्धिनीं भाटीं गृह्णन्ति यथा गोल्लविषय इति १५, एतानि पंचदश कर्मादानानि षड्विधजीवघातादिमहासावद्यहेतुत्वाद्वर्जनीयानि, उपलक्षणमात्रमेतानि, अन्यान्यप्येवंजातीयकानि बहुसावद्यानि कर्माणि परिहार्याण्येव, आह-नन्वंगारकर्मादयः खरकर्मस्वरूपा एव, ततश्च येन खरकर्म प्रत्याख्यातं तेनैते प्रत्याख्याता एवेति प्रवर्त्तमानस्य भंग एव स्यात् कथमतिचारता ?, सत्यमिदं, यत आकुट्ट्यादिना प्रवर्त्तमानस्य भंग एव, अनाभोगातिक्रमादिना तु तत्करणेऽतिचारताऽवगन्तव्येति ।

उक्तमुपभोगपरिभोगव्रतं, इदानीं अनर्थदण्डविरमणमुच्यते, तत्रार्थः-प्रयोजनं तदभावोऽनर्थः, दण्ड्यते स्वात्मा अनेनेति दण्डः-पापबन्धादिरूपो निग्रहः,अनर्थेन-प्रयोजनाभावरूपेण निजजीवस्य दण्डोऽनर्थदण्डः,स पुनश्चतुर्विधस्तद्यथा-अपध्यानं प्रमादा-

चरितं हिंस्रप्रदानं पापकर्मोपदेश इति, तत्रापध्यानं-'कइया वच्चइ सत्थो? किं भंडं? कत्थ? केत्तिया भूमी?। को कयविक्कयकालो? निव्विसइ किं कहिं केण ? ॥ १ ॥' इत्यादि निष्प्रयोजनासमञ्जसचिन्तारूपं १ प्रमादो-मद्यविषयकषायनिन्द्राविकथालक्षणस्तेन तस्य वा आचरितं-अनुष्ठानं प्रमादाचरितं, अथवा आलस्योपहतचेष्टितं प्रमादाचरितमुच्यते, तच्च बहुजीवोपघातहेतुभूतं अस्थगिततैलभाजनधारणादि २ हिंसनशीलं हिंस्रं-शस्त्रानलोदूखलविषादि तस्य प्रदानं-अन्यस्मै समर्पणं हिंस्रप्रदानं ३ पापकर्म-पापक्रियारूपं तस्योपदेशः पापकर्मोपदेश इति चतुर्विधोऽनर्थदण्डः, तस्माद्विरमणमनर्थदण्डविरमणं, अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयाः, तद्यथा-कन्दर्पः कौत्कुच्यं मौखर्यं संयुक्ताधिकरणता उपभोगपरिभोगातिरेक इति, तत्र कन्दर्पः कामस्तदुद्दीपको हास्यप्रधानस्तथाविधवाक्प्रयोगोऽपि तद्धेतुत्वात् कन्दर्पः१। परेषां हासजनकं बहुविधनेत्रसंकोचादिविक्रियागर्भं भाण्डानामिव चेष्टितं कुत्कुच्यं, एतौ द्वाप्यतिचारौ प्रमादाचरितस्य द्रष्टव्यौ, तद्रूपत्वादिति२। मुखमस्यास्तीति मुखरो-वाचालस्तस्य कर्म्म मौखर्यं-धार्ष्ट्यप्रायमसत्यासम्बद्धप्रलापित्वं, अयं च पापकर्मोपदेशस्य अतिचारो, मौखर्येऽतिपापकर्मोपदेशसंभवात् ३, अधिक्रियते नरकादिष्वात्माऽनेनेत्यधिकरणं-तूणीरधनुर्मुशलोदूखलघरट्टादि संयुक्तं-अर्थक्रियाकरणयोग्यं प्रागुणीकृतं तच्च तदधिकरणं च संयुक्ताधिकरणं तद्भावः संयुक्ताधिकरणता, इह विवेकिना संयुक्तशकटाद्यधिकरणीयं न धरणीयं, प्रगुणं हि तद् दृष्ट्वाऽन्योऽपि याचत इति, अयं हिंस्रप्रदानस्यातिचारः४, उपभोगपरिभोगयोरतिरेकः—आधिक्यमुपभोगपरिभोगातिरेकः, इह किल स्वोपयोगिभ्योऽधिकानि ताम्बूलमोदकमंडकादीन्युपभोगांगानि तडागादिषु न नेतव्यानि, अन्यथा हि खिड्गादयस्तानि भुंजते, ततश्चात्मनो निरर्थकः कर्मबन्धादिदोषः, अयमपि विषयात्मकत्वात् प्रमादाचरितस्यातिचारः, अपध्यानव्रते त्वनाभोगादिना प्रवृत्तिरतिचारः,आकुट्ट्या तु प्रवृत्तौ भंग

एव, कन्दर्प्पादिष्वपि यथासम्भवमाकुट्या प्रवृत्तिर्भंगरूपैव वाच्येति ॥ उक्तमनर्थदण्डविरमणव्रतं, एतानि च त्रीण्यपि दिग्व्रतादीनि गुणव्रतानि उच्यन्ते, अणुव्रतानां गुणाय-उपकाराय व्रतानि गुणव्रतानीतिकृत्वा, भवति ह्यणुव्रतानां गुणव्रतेभ्य उपकारो, विवक्षितक्षेत्रादिभ्योऽन्यत्र हिंसादिनिषेधादिति ।

तदेवमभिहिता गुणव्रतलक्षणास्त्रयः उत्तरगुणाः,अथोत्तरगुणचतुष्टयरूपाणि शिक्षाव्रतान्युच्यन्ते,तत्र शिक्षा-अभ्यासस्तत्प्रधानानि व्रतानि शिक्षाव्रतानि, पुनः पुनरासेवार्हाणीत्यर्थः, तानि च सामायिकादीनि चत्वारि, तत्र समस्य-रागद्वेषविरहितस्य जीवस्यायो-लाभः समायः, समो हि प्रतिक्षणमपूर्वैर्ज्ञानदर्शनचारित्रपर्यायैरधःकृतचिन्तामणिकल्पद्रुमादिप्रभावैर्निरुपमसुखहेतुभिर्युज्यते, समायः प्रयोजनमस्य क्रियानुष्ठानस्येति सामायिकं, सावद्यपरित्यागनिरवद्यासेवनरूपो व्रतविशेष इत्यर्थः, इदं च सर्वारम्भप्रवृत्तेन गृहिणा गृहवासमहानीरधिनिरन्तरोच्छलितातुच्छप्रचुरवीचीनिचयावर्तजनिताकुलत्वविच्छेददक्षं अतिप्रचण्डमोहनरपतिबलतिरस्करणमहायोधकल्पं प्रतिदिवसमंतराऽन्तरा यत्नेन कर्त्तव्यं, परममुनिभिः यत उक्तम्-- 'सावज्जजोगपरिवज्जणट्ठा, सामाइयं केवलियं पसत्थं । गिहत्थधम्मा परमंति नच्चा, कुज्जा अहो आयहियं परत्था ॥१॥ सामाइयम्मि उ कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाइयं कुज्जा ॥ २ ॥ अस्यापि पंचातिचारा वर्जनीयाः, तत्र मनोवाक्कायदुष्प्रणिधानलक्षणास्त्रयः, मनःप्रभृतीनां च दुष्प्रणिधानं-अनाभोगादिना सावद्यचिन्तादिषु प्रवर्त्तनं, तथा स्मृत्यकरणं, सामायिकस्यानवस्थितस्य करणं च, तत्र स्मृतेरकरणं प्रबलप्रमादान्नैवं स्मरति यदुत अस्यां वेलायां सामायिकं कर्त्तव्यं, कृतं न कृतं चेति, स्मृतिमूलं च मोक्षानुष्ठानमिति, यस्तु करणानन्तरमेव त्यजति यथाकथंचिद्वाऽनादृतस्तत् करोति तस्यानवस्थितसामायिककरणमुच्यते,

उक्तंच-"सामइयं काऊणं घरचिंतं कुणइ जंपइ जहिच्छं। अनियंतिओ य देहेण निप्फलं तस्स सामइयं॥१॥" इत्यादि ॥अथ देशावकाशिकलक्षणं द्वितीयं शिक्षाव्रतमुच्यते, तत्र दिग्व्रते गृहीतेयत्तस्य सविस्तरदिक्प्रमाणस्य देशे-संक्षिप्तविभागेऽवकाशः अवस्थानं देशावकाशस्तेन निर्वृत्तं देशावकाशिकं,बहुतरपरिमाणसंकोचकमिति भावः,अत्रापि पंचातिचारा वर्जनीयाः,तद्यथा-आनयनप्रयोगः प्रेष्यप्रयोगः शब्दानुपातो रूपानुपातो बहिःपुद्गलप्रक्षेप इति, इदमत्र तात्पर्यं-साधूपाश्रयादौ नियतदेशे वर्तमानः कृतसंक्षिप्ततरदिक्परिमाणो यदा स्वकीयव्रतभंगभयात् अगच्छन् अपरस्य पार्श्वात् संदेशकादिना विवक्षितवस्तुन आनयनप्रयोगं करोति, तथा प्रेष्यस्य-आदेश्यस्य केनापि प्रयोजनेन विवक्षितक्षेत्राद्बहिः प्रयोगं-व्यापारणं करोति, तथा विवक्षितक्षेत्राद्बहिः स्थितं कंचन दृष्ट्वा व्रतभंगभयात् साक्षात्तमाह्वातुमशक्नुवन् व्याजेन तस्याकारणार्थं स्वकीयशब्दस्य-कासितादेः रूपस्य च- निजाकारस्यानुपातं-पातनं करोति, तथा विवक्षितजनस्याकारणार्थमेव नियमविषयीकृतक्षेत्राद्बहिः पुद्गलस्य-लेष्ट्वादेः प्रक्षेपं करोति तदा देशावकाशिकव्रतमतिचरति,इदं हि मा भूद्गमनागमने जीवघातादिसमारम्भ इत्यभिप्रायेण क्रियते,स च स्वयं कृतोऽन्येन वा कारित इति न कश्चित्तत्त्वतो विशेषः, प्रत्युत स्वयंगमने गुणः, ईर्यापथादिविशुद्धेः, परस्य त्वनिपुणत्वात् कुतस्तच्छुद्धिरिति, इदं तावद्दिक्परिमाणस्यैव संक्षेपकरणं दर्शितं, तच्चोपलक्षणमात्रं, शेषाणामपि स्थूलप्राणातिपातादिव्रतानां संक्षेपोऽत्रैव द्रष्टव्यः, अन्यथा तत्संक्षेपस्य दिनमासादिष्ववश्यं कर्तव्यत्वाद् व्रताधिक्यप्राप्तेर्द्वादशव्रतसंख्या विशीर्येतेति। अथ पौषधलक्षणं तृतीयं शिक्षाव्रतमुच्यते, तत्र पोषं-पुष्टिं प्रक्रमाद्धर्मस्य धत्ते-करोतीति पौषधः- अष्टमीचतुर्दशीपौर्णमास्यमावास्यापर्वदिनानुष्ठेयो व्रतविशेषः, अयं चाहारशरीरसत्कारब्रह्मचर्याव्यापारपौषधभेदाच्चतुर्विधः, पुनरपि प्रत्येकं द्विधा-देशतः सर्वतश्च, अस्मिन्नंगीकृते आहारशरीरसत्कारयोर्दे-

शतः सर्वतो वा परिहारः कर्त्तव्यो, ब्रह्मचर्याव्यापारयोस्तु देशतः सर्वतो वा आसेवनं विधेयमिति, अस्यापि पंचातिचारा वर्जनीयास्तद्यथा-अप्रत्युपेक्षितदुष्प्रत्युप्रेक्षितोच्चारप्रश्रवणभूमी अप्रमार्जितदुष्प्रमार्जितोच्चारप्रश्रवणभूमी पौषधस्य च सम्यगननुपालनमिति, पंचाप्येते स्पष्टा, नवरमप्रत्युपेक्षितं- दृष्ट्या अनिरीक्षितं तथैव प्रमादितया न सम्यगवलोकितं दुष्प्रत्युपेक्षितमुच्यते, अप्रमार्जितं रजोहरणादिनाऽशोधितं, दुष्प्रमार्जितं तैनैव सम्यगशोधितं, रजोहरणं चौपग्राहिकं साधुसमीपे यदि भवति तदा तद्याचते, तदभावे च वस्त्रांचलेन प्रमार्जयति, शयनं शय्या तदर्थः संस्तारकः शय्यासंस्तारकः, पौषधस्य च सम्यगनुपालनं तदा भवति यदा पोषधितोऽपि चेतसा आहारं प्रार्थयते, पारणके च आत्मार्थमादरं कारयति, शरीरे वा केशरोमादिसंस्थापनोद्वर्त्तनादीनि शृंगारबुद्ध्या करोति, अब्रह्म सावद्यव्यापारं च कंचिन्मनःप्रभृतिभिः सेवत इति । अथातिथिसंविभागलक्षणं चतुर्थं शिक्षाव्रतमुच्यते, तत्र तिथिपर्वादिलौकिकव्यवहारत्यागाद् भोजनकालोपस्थायी श्रावकस्यातिथिः साधुरुच्यते,तदुक्तम्-''तिथिपर्वोत्सवाः सर्वे, त्यक्ता येन महात्मना । अतिथिं तं विजानीयाच्छेषमभ्यागतं विदुः ॥ १ ॥'' तस्यातिथेः संगतो- निर्दोषो न्यायागतानां कल्पनीयानां श्रद्धासत्कारादिक्रमयुक्तः पश्चात्कर्मपरिहारार्थं भागः-अंशः अतिथिसंविभागः, अस्यापि पंचातिचारास्तद्यथा- सचित्तनिक्षेपः सचित्तपिधानं कालातिक्रमः परव्यपदेशः मत्सरिकता चेति, तत्र सचित्ते पृथिव्यादौ साधुदेयस्य वस्तुनः निक्षेपः-स्थापनं सचित्तनिक्षेपः१, तस्यैव सचित्तेन कूष्माण्डफलादिना पिधानं सचित्तपिधानं२, कालस्य- साधूचितभिक्षासमयस्यातिक्रमः- अदित्सया अनागतभोजनपश्चाद्भोजनादिद्वारेणोल्लंघनं कालातिक्रमः३, परस्य-आत्मव्यतिरिक्तस्य व्यपदेशः स्वकीयेऽपि साधूचितवस्तून्यदित्सयैव परसत्कमिदं न मदीयमिति साधुसमक्षं भणतः४, मत्सरः-असहनं साधुभिर्याचितस्य कोपनं, अथवा स कश्चिद्रंकमात्रोऽपि

ददाति अहं तु किं ततोऽपि हीन इत्याद्यहंकाररूपो मत्सरः सोऽस्यास्तीति मत्सरिकः तद्भावस्तत्ता ५॥ तदेवमुक्तानि लेशतो द्वादशापि श्रावकव्रतानि, विस्तरतस्त्वावश्यकादिभ्योऽवसेयानि, एतद्भणने च व्याख्याता देशचरणस्य मूलगुणा उत्तरगुणाश्चेति गाथार्थः ॥ ननु मूलगुणैरुत्तरगुणैश्च मीलितैः कियत्संख्यं देशचरणं भवतीति, उच्यते, द्वादशभेदं, कथमित्यत्राह—

पंच य अणुव्वयाइं गुणव्वयाइं च हुंति तिन्नेव । सिक्खावयाइं चउरो सव्वंचिय होइ बारसहा ॥ १९६ ॥

गतार्थैव ॥ उक्तं सप्रभेदं देशचरणं, इदानीं सर्वचरणं निरूपयन्नाह—

मूलुत्तरगुणभेएण सव्वचरणंपि वन्नियं दुविहं । मूले पंच महव्वय राईभोयणविरमणं च ॥ ११७ ॥

पाठसिद्धैव, नवरं कश्चिदत्र प्रेरयति–ननु सर्वचारित्रे पंच महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणं च मूलगुणेष्वितीहोक्तं, देशचारित्रे तु रात्रिभोजनमुत्तरविरमणगुणेषु निर्णीतमिति कोऽत्र विशेषः?, सत्यं, किन्तु सर्वचारित्रिणः सर्वसावद्यव्यापारनिवृत्तत्वात् सर्वेष्वपि मूलगुणरूपेषु महाव्रतेषु रात्रिभोजनविरमणमत्यन्तोपकारितया मूलगुणेषु पठितं, देशचारित्रिणस्त्वारम्भजप्राणातिपातादिभ्यो निवृत्तत्वात् मूलगुणेषूपकारमात्रतयैव रात्रिभोजनविरमणं वर्तत इत्युत्तरगुणेष्वधीतमिति । उक्ताः सर्वचरणमूलगुणाः, तदुत्तरगुणान्निरूपयन्नाह—

पिंडविसोही४समिई५भावण१२ पडिमा य१२इंदियनिरोहो५ । पडिलेहण २५ गुत्तीओ३ अभिग्गहा ४ उत्तरगुणेसु

प्रकटार्था, नवरमुपलक्षणमात्रमेव पिण्डविशुद्ध्यादीनामुत्तरगुणत्वं, ततश्च 'इच्छा मिच्छा तहक्कारो' इत्यादिप्रकारा अन्या अपि सामाचार्योऽत्रोत्तरगुणेषु द्रष्टव्याः, तदेवं लेशमात्रतया निरूपितं भेदतश्चारित्रं, एवमपरेऽपि सामायिकच्छेदोपस्थापनीयादयः चारित्रभेदाः समयचर्याभिज्ञैरिह वक्तव्याः ॥ एतदेव पूर्वार्द्धेन वक्ष्यमाणस्तदर्हद्वारप्रस्तावनां च कुर्वन्नाह—

इय एवमाइभेयं चरणं सुरमणुयसिद्धिसुहकरणं । जो अरिहइ घित्तुं जे तमहं वोच्छं समासेणं ॥ ११९ ॥

इत्येवमादयो भेदा यस्य तत्तथाभूतं सुराश्च मनुजाश्च सिद्धिश्च तासां सुखं-शक्रचक्रवर्त्यादिभोगजनितं निरुपमस्वाभाविकपरमानन्दरूपं चरणं-चरणकरणशीलं यच्चरणं तद्यो ग्रहीतुमर्हति तमहं वक्ष्य इति गाथार्थः ॥ तत्र देशचारित्रयोग्यं तावद्दर्शयन्नाह—

संवेगभावियमणो सम्मत्ते निच्चलो थिरपइन्नो । विजिइंदिओ अमाई पन्नवणिज्जो किवालू य ॥ १२० ॥

जइधम्मंमिवि कुसलो धीमं आणारुई सुसीलो य । विण्णायतस्सरूवो अहिगारी देसविरईए ॥ १२१ ॥

द्वे अप्यनिगूढार्थे, नवरमसंविग्नस्य गुणोत्कर्षाधानं प्रयासमात्रफलमेवेति संवेगभावितमनस्त्वविशेषणं, संवेगश्च व्यवहारतो मिथ्यादृष्टेः शिथिलसम्यक्त्वस्यापि वा भवेत्, तयोरपि चरणगुणारोपणं सन्निपातालिंगितस्य पयःशर्करापानमिव दोषायैव, तत्रादराद्यभावेन विराधनादिदोषप्रसंगादिति सम्यक्त्वनिश्चलताविशेषणं, सोऽपि चारित्रावरणीयकर्मोदयादस्थिरप्रतिज्ञोऽपि स्यादिति स्थिरप्रतिज्ञत्वविशेषणं, अयं च स्थिरप्रतिज्ञतया यद्यपि व्रतानि सर्वथा न त्यजेत् तथापि तथाविधकर्मोदयादजितेन्द्रियत्वेन सातिचाराणि कुर्यादिति विजितेन्द्रियविशेषणं, एते च पुर्वोक्तगुणा उदायिनृपमारिकादेरिव बहिर्वृत्त्या भवेयुर्मायाविनोऽपीत्यमायित्वविशेषणं, अयमपि तथाविधज्ञानावरणाद्युदयसामर्थ्यादाग्रह्यपि क्वचिदर्थे स्यादिति प्रज्ञापनीयत्वविशेषणं, सत्स्वप्येषु गुणेषु दयामूलत्वाद्धर्मस्य दयापरत्वं सविशेषमन्वेषणीयमिति कृपालुत्वविशेषणं, एवम्भूतगुणेनापि समितिगुप्त्युपयोगतीव्रतपश्चरणपरीषहसहनप्रतिमाजिनकल्पप्रतिपत्त्यादिकं यतिधर्मस्वरूपं येन सम्यग् नाकर्णितं स्यात् तस्यैतदपि देशविरतिमात्रं दुष्करं प्रतिभासते, तस्मिंस्त्वतिदुष्करे समाकर्णिते देशविरतिमात्रमेवासौ कुर्यादिति आदिधर्मापेक्षया यतिधर्मकुशलत्वविशेषणं, उक्तश्च—

"नाएऽणगारधम्मे सावयधम्मे भवेज्ज जोगो" त्ति, ईदृशोऽपि अनिपुणबुद्धिस्तीर्थान्तरीयादिभिः क्षोभ्येत् ततो धीमत्त्वविशेषणम्, इत्थंभूतोऽपि पूर्वावस्थायां शुष्कतार्किकैः शाक्यादिभिर्वासितः सूक्ष्मनिगोदजीवसत्तादिप्रतिपत्तावपि केवलां युक्तिमेवान्विष्येद्, अयं चासत्पक्ष एव, यत उक्तं परमगुरुभिः-"आणागिज्झो अत्थो आणाए चेव सो कहेयव्वो। दिट्ठंतिउ दिट्ठंता कहणविहिविराहणा इहरा ॥१॥" इत्यालोच्याज्ञारुचित्वविशेषणं, ब्रह्मचर्यादिषु शील(वान्)सुखेनैव निर्वहेदिति सुशीलत्वविशेषणं, एवंभूतोऽपि तथाविधो-द्यमाभावादतिरभसप्रवृत्तो वा सम्यगविचार्यैव देशविरतिं प्रतिपद्येत, न चैतद्युक्तं "पढमं नाणं तओ दया" इत्यादिवचनाद्, अतो विज्ञाततत्स्वरूपत्वविशेषणं, उपलक्षणं चैते, अन्येऽपि विनीतत्वमार्गानुसारित्वादयो गुणा यथासम्भवं ग्राह्याः, एवंगुणविशिष्टो देशविरतिप्रतिपत्तावधिक्रियत इति गाथाद्वयभावार्थः ॥ अथ सर्वचरणार्हान्निरूपयन्नाह—

पाएण हुंति जोग्गा पव्वज्जाएवि तेच्चिय मणुस्सा। देसकुलजाइसुद्धा बहुखीणप्पायकम्मंसा ॥ १२२ ॥

य एव देशविरतेर्योग्या उक्ताः सर्वविरतिरूपायाः प्रव्रज्याया अपि त एव, तर्हि प्रायोग्रहणं किमर्थमित्याह—मनुष्याः, नारकतिर्यग्देवानां सर्वविरत्यनर्हत्वात् मनुष्या एव तद्योग्याः, तेऽपि देशकुलजातिभिः शुद्धाः, अनार्यो हि देशाशुद्ध उच्यते, स च न दीक्ष्यते, भाषाद्यपरिज्ञानेन तस्य चरणसम्यक्प्रवृत्त्ययोगात्, मातृपक्षो जातिः, पितृपक्षः कुलं, तदशुद्धो न व्रतार्हः, तन्निर्वाहे व्यभिचारसम्भवात्, देशविरतिस्तु तिर्यगादिभ्यो दीयत इति न तत्प्रतिपत्तुर्मनुष्यत्वदेशशुद्धत्वादीनि विशेषणानि कृतानीति भावः, अपरंच देशविरतिप्रतिपत्तुः सकाशाद् बाह्यचेष्टानुमानादिना निश्चित्य बहुक्षीणप्रायःकर्मांशाः सर्वविरतिप्रतिपत्तावधिकरणीयाः, यावत्यां हि कर्मस्थितौ सम्यक्त्वं लभ्यते तस्याः पल्योपमपृथक्त्वे क्षीणे देशविरतः श्रावको भवति, ततोऽपि सङ्ख्यातेषु

सागरोपमेषु क्षीणेषु चरणं लभ्यते, ततोऽपि तावत्स्वेव तेषु क्षीणेषूपशमश्रेणिः, ततोऽपीयत्स्वेवैतेष्वतिक्रान्तेषु क्षपकश्रेणिः, तदुक्तं "सम्मत्तम्मि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ होज्जा। चरणोवसमखयाणं सागारसंखंतरा हुंति ॥ १ ॥" इति बहुक्षीणप्रायःकर्मांशाः, अत्राप्युपलक्षणमात्रमेते गुणाः, वयःप्राप्तत्वनीरोगत्वकल्याणाङ्गत्वादयोऽन्येऽप्यत्र गुणा द्रष्टव्या इति गाथार्थः। अन्वयव्यतिरेकाभ्यां निर्णीतोऽर्थः सुग्राह्यो भवतीत्यतोऽन्वयेनोक्ताः सर्वविरतेर्योग्याः, अथ तद्व्यतिरेकिणोऽयोग्यानाह—

अट्ठारस पुरिसेसुं वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसु। जिणपडिकुट्ठत्ति तओ पव्वावेउं न कप्पंति ॥ १२३ ॥

पुरुषेषु मध्येऽष्टादश स्त्रीषु विंशतिः नपुंसकेषु दश एते जिनैः प्रतिक्रुष्टा-निवारिता इत्यतः प्रव्राजयितुं न कल्पते, बहुदोषसम्भवादिति गाथार्थः ॥ तत्र ये तावत् पुरुषेष्वष्टादश तान् दर्शयन्नाह—

बाले १ बुड्ढे २ नपुंसे ३ य, कीवे ४ जड्डे ५ य वाहिए६। तेणे७ रायावगारी८ य, उम्मत्ते९ य अदंसणे१० ॥१२४॥
दासे११ दुट्ठे१२ य मूढे१३ य, अणत्ते१४ जुंगिए१५ इय। ओबद्धए१६ य भयए१७ य, सेहनिप्फेडिया१८इय॥१२५॥

तत्राष्टौ सप्त वा वर्षाणि यावद्बालोऽत्राभिधीयते,सप्ततिवर्षेभ्य उपरि वृद्धः,अन्ये त्वाहुः-अर्वागपीन्द्रियादिहानिदर्शनात् षष्टिवर्षेभ्योऽप्युपरि वृद्धोऽभिधीयते, न स्त्री न पुमान् नपुंसकं, यः स्त्रीभिर्भोगैर्निमन्त्रितोऽसंवृत्ताया वा स्त्रियोऽङ्गोपाङ्गानि दृष्ट्वा शब्दं वा मन्मनोल्लापादिकं तासां श्रुत्वा समुद्भूतकामाभिलाषोऽधिसोढुं न शक्नोति स क्लीबः, जड्डस्तु त्रिधा-भाषया शरीरेण करणेन च, भाषाजड्डः पुनरपि त्रिधा-जलमूकः मन्मनमूकः एलकमूकः, जलनिमग्न इव बुडबुडयमानो यो वक्ति स जलमूकः, यस्य तु वदतः खच्यमानमिव वचनं स्खलति स मन्मनमूकः, यस्त्वेलक इवाव्यक्तं मूकतया शब्दमात्रमेव करोति स एलकमूकः, यः पथि भिक्षा-

टने वन्दनादिषु चातीव स्थूलतयाऽशक्तो भवति स शरीरजड्डः, करणं-क्रिया तस्यां जड्डः करणजड्डः, समितिगुप्तिप्रतिक्रमणप्रत्युपेक्षणसंयमपालनादिक्रियां पुनरसकृदुपदिश्यमानामप्यतीव जडतया यो ग्रहीतुं न शक्नोति स करणजड्ड इत्यर्थः, भङ्गदरातीसारकुष्ठप्लीहशूलार्शःप्रभृतिरोगैर्ग्रस्तो व्याधितः, क्षत्रखननमार्गपातनादिचौर्यनिरतः स्तेनः, श्रीगृहान्तःपुरनृपतिशरीरतत्पुत्रादिद्रोहविधायको राजापकारी,यक्षादिना प्रबलमोहोदयेन वा परवशतां नीत उन्मत्तः,न विद्यते दर्शनं-दृक् यस्येत्यदर्शनी अंधः,स्त्यानर्द्धिनिद्रोदयवानप्यत्र द्रष्टव्यः, गृहदास्याः संजातो दुर्भिक्षादिष्वर्थादिना वा क्रीतः ऋणादिव्यतिकरे वाऽवरुद्धो दास उच्यते, दुष्टो द्विधा-कषायदुष्टो विषयदुष्टश्च, तत्र सर्षपभर्जिकाभिनिविष्टसाध्वादिवदुत्कटकषायः कषायदुष्टः, अतीव परयोषिदादिषु गृद्धो विषयदुष्टः, स्नेहाज्ञानादिपरतंत्रतया यथाऽवस्थितवस्त्ववगमशून्यमानसो मूढः, यो राजादीनां हिरण्यादिकं धारयति स ऋणार्तः, जातिकर्मशरीरादिभिर्दूषितो जुङ्गितः, तत्र मातङ्गकोलिकवरुंडसूचिकाच्छिपकादयोऽस्पृश्या जातिजुङ्गिताः, स्पृश्या अपि स्त्रीमयूरकुक्कुटादिपोषकाः वंशवरत्रादिरोहणनखप्रक्षालनसौकरिकत्ववागुरिकत्वादिनिन्दितकर्मकारिणः कर्मजुङ्गिताः, चरणकरकर्णादिवर्जिताः पङ्गुकुब्जवामनककाणप्रभृतयः शरीरजुङ्गिताः, अर्थग्रहणपूर्वकं विद्यादिग्रहणनिमित्तं वा एतावन्ति दिनानि त्वदीयोऽहमित्येवं येनात्मनः परायत्तता कृता भवति सोऽवबद्धः, रूपकादिमात्रया भृत्या धनिनां गृहे दिनपाटिकादिमात्रेण तदादेशकरणाय प्रवृत्तो भृतकः,:, शिक्षकस्य-दीक्षितुमिष्टस्य निस्फेटिका-अपहरणं शिक्षकनिस्फेटिका, तद्योगाद् यो मातापित्रादिभिरननुज्ञातोऽपहृत्य दीक्षितुमिष्यते सोऽपि शिक्षकनिःस्फेटिका, इत्येतेऽष्टादश पुरुषस्य-पुरुषाकारवतो दीक्षानर्हा भेदा इत्युत्तरगाथायां सम्बन्धः, एषां च बालादीनां दीक्षाप्रदानेन प्रवचनमालिन्यसंयमात्मविराधनादयो दोषाः सुखावसेया एवेति दर्शिताः, वैरस्वाम्यादीनां च प्रव्रा-

जनेऽपवादपदं निशीथादवसेयमिति सातिरेकगाथाद्वयार्थः ॥ अथोक्तानेव व्रतानर्हपुरुषभेदानुपसंहरन्ननुक्तांस्तु स्त्रीभेदान् दर्शयन्नाह–

इय अट्ठारस भेया पुरिसस्स तहित्थियाएँ ते चेव । गुव्विणि सबालवच्छा दुन्नि इमे हुंति अन्नेऽवि ॥ १२६ ॥

गतार्थैव, नवरं यथा पुरुषाकारवतः तथा स्त्रीजनाकारवतोऽपि व्रतायोग्या बालादयोऽष्टादश भेदास्तावन्त एव, अन्यावपि द्वाविमौ भवतः, तद्यथा-गुर्विणी सह बालेन-स्तनपायिना वत्सेन वर्तत इति सबालवत्सा,एते सर्वेऽपि विंशतिः स्त्रीभेदा इति॥१२६ ननु नपुंसकस्य प्रव्रज्या भवद्भिर्निषिद्धा, स च षोडशभेदः श्रुते निर्दिष्टः तत् किं सर्वस्यापि सा न दीयते आहोश्वित् कस्यचिदेव?, उच्यते, दश तद्भेदाः प्रव्रज्याऽयोग्याः, षट् पुनर्योग्याः, अत एव मूलगाथायां " दस नपुंसग " त्ति भणितं, के पुनस्ते दशेत्याह-

पंडए१ वाइए२ कीवे३, कुंभी४ ईसालुएत्ति५ य । सउणी६ तक्कम्मसेवी ७ य, पक्खियापक्खिए ८ इय ॥ १२७ ॥ सोगंधिए९ य आसित्ते१०, दस एए नपुंसगा । संकिलिट्ठत्ति साहूणं, पव्वावेउं अकप्पिया ॥ १२८ ॥

तत्र पण्डकस्य स्वरूपं तावदत्रैव किञ्चिद् वक्ष्यते, शेषाणां तु वातक्यादीनां स्वरूपं विशेषतो निशीथपाठादवसेयं, सामान्यतः पुनरत्रापि विभणिषुराह-एते दश नपुंशकाः साधूनां प्रव्राजितुमकल्पिताः-अयोग्याः, कुत इत्याह-'संकिलिट्ठ' त्ति अविशेषतस्तावन्नगरमहादाहसमानकामाध्यवसायसम्पन्नत्वात् सर्वेऽप्यमी संक्लिष्टाः स्त्र्याद्यासेवामाश्रित्यातीवाशुभाध्यवसायवन्त इति दीक्षानर्हा इत्यर्थः ॥ के पुनस्तर्हि षड्भेदाः प्रव्रज्यायोग्या इत्याह—

वद्धिए१ चिप्पिए२ चेव, मंतओसहिउवहए३-४ । इसिसत्ते५ देवसत्ते६ य, पव्वावेज्ज नपुंसए ॥ १२९ ॥

आयन्यां राजअन्तःपुरमहत्तकपदप्राप्त्यादिनिमित्तं यस्य बालत्वेऽपि छेदं दत्त्वा वृषणौ गालितौ भवतः स वर्द्धितकः, यस्य तु जातमात्रस्याङ्गुलिभिर्मर्दयित्वा वृषणौ द्राव्येते स चिप्पितः, एतयोश्चैवं कृते सति किल नपुंसकवेदोदयः सम्पद्यते, कस्यचित्तु मन्त्रसामर्थ्यादन्यस्य त्वौपधिप्रभावात् पुरुषवेदे स्त्रीवेदे वा समुपहते सति नपुंसकवेदः समुदेति, अपरस्य तु मदीयतपःप्रभावा नपुंसको भव त्वमिति ऋषिशापाद् अन्यस्य तु देवशापात्तदुदयो जायत इत्येतान् षट् नपुंसकान्निशीथोक्तविशेषलक्षणसम्भवे सति प्रव्राजयेदिति श्लोकार्थः ॥ अथ पूर्वोक्तपण्डकस्वरूपं किञ्चित् स्वयमेव विभणिषुराह —

महिलासहावो १ सरवण्णभेओ २, मिंढं महंतं ३ मउया य वाणी ४ ।
ससद्दयं मुत्तमफेणयं च, एयाणि छप्पंडगलक्खणाणि ॥ १३० ॥

पुरुषाकारधारिणोऽपि महिलास्वभावत्वं पण्डकस्यैकं लक्षणं, तथाहि-गतिस्तस्य मदाकुला मन्दा च भवति, सशङ्कं च पृष्ठतोऽवलोकमानो गच्छति, शरीरं च शीतलं मृदु च भवति, योषिदिवानवरतं हत्थोल्लकान् प्रयच्छन् उदरोपरि तिर्यग्व्यवस्थापितवामकरतलस्य वा उपरिष्टाद्दक्षिणकरकूर्प्परं विन्यस्य दक्षिणकरतले च मुखं कृत्वा बाहुं च विक्षिपन् भाषते, अभीक्ष्णं च कटिहस्तकं ददाति, प्रावरणाभावे स्त्रीवद् बाहुभ्यां हृदयमाच्छादयति, भाषमाणश्च पुनः पुनः सविभ्रमं भ्रूयुग्ममुत्क्षिपति, केशबन्धनप्रावरणादिकं च स्त्रीवत् करोति, योषिदाभरणादिपरिधानं च बहु मन्यते, स्नानादिकं च प्रच्छन्ने समाचरति, पुरुषसमाजमध्ये च सभयशङ्कितस्तिष्ठति, स्त्रीसमाजे तु निःशङ्कः, प्रमदोचितं च रंधनखण्डनपीषणादिकं कर्म्म च समाचरति इत्यादि महिलास्वभावत्वं पण्डकलक्षणं, अपरं च स्वरवर्णभेदः, स्वरो वर्णः उपलक्षणत्वात् गन्धरसस्पर्शाश्च स्त्रीपुरुषापेक्षया विलक्षणास्तस्य सम्भवंतीत्यर्थः,

मेण्ढ्रं-पुरुषचिह्नं महद्भवति, मृद्वी च वाणी ललनाया इव सञ्जायते, योषित इव सशब्दं मूत्रमभिजायते, फेनरहितं तद्भवति, एतानि षट् पण्डकलक्षणानि, वातक्यादीनां तु लक्षणानि प्रकल्पादवसेयानीत्युक्तमेवेति वृत्तार्थः ॥ तदेवं दर्शिताः सर्वविरतेरयोग्याः, देशविरत्ययोग्यास्त्वसंवेगभावितमानसादयः स्वयमेवाभ्यूह्याः ॥ एवं च सत्यवसितं तदर्हद्वारं, अथ प्रतिपत्तिविधिप्ररूपणाद्वारमाभिधित्सुराह--

बालाइदोसरहिओ उवट्ठिओ जइ हवेज्ज चरणत्थं । तं तस्स पउत्तालोयणस्स सुगुरूहिं दायव्वं ॥ १३१ ॥

प्रकटार्था,नवरं तामिति चरणं,प्रथममेव तावदालोचनामसौ दाप्यत इति किलात्रोक्तं,तत् किमेतावन्मात्रेणैव तद्दीयते?,नेत्याह—

आलोयणसुद्धस्सवि दिज्ज ।विणीयस्स नाविणीयस्स । न हि दिज्जइ आभरणं पलियत्तियकन्नहत्थस्स ॥१३२॥

इयमपि सुगमा,नवरं परिकर्त्तितकर्णहस्तत्वमुपलक्षणं छिन्नचरणत्वादीनां, कथंभूतः पुनर्विनीतो ज्ञातव्यः?,यस्य तद्देयमित्याह-

अणुरत्तो भत्तिगओ अमुई अणुवत्तओ विसेसन्नू । उज्जुत्तोऽपरितंतो इच्छियमत्थं लहइ साहू ॥१३३॥

स एव साधुरीप्सितं चरणादिकमर्थं लभते, यः कथंभूत इत्याह--अनुरक्तो, वाससि नीलीरङ्ग इव गुरुषु प्रतिबद्ध इत्यर्थः, भक्तिः-कृताञ्जलिपुटादिभावेन गुरुसेवा तां गतः-प्रतिपन्नो गुरुभक्तिगतः, एवंभूतश्च कियन्तमपि कालं स्थित्वा ततोऽन्यत्रापि व्रजेदित्याह-'अमुइ' त्ति चरमोच्छ्वासनिःश्वासौ यावद् गुरुचरणमूलामोचक इत्यर्थः, अनुवर्त्तकः सर्वस्यापि साध्वादेरौचित्यप्रवृत्तिनिष्ठ इत्यर्थः, विशेषज्ञः सदसद्वस्तुविवेचक इति भावः,उद्युक्तः अध्ययनवैयावृत्त्यादिक्रियास्वतीवोद्यमपर इति हृदयं, अपरितान्तो-विवक्षितार्थसाधनेऽनिर्विण्णः, आह-ननु विनीतत्वं तदर्हद्वारे सङ्गृहीतमेव किं पुनरुपन्यस्तं ?, सत्यं, किन्तु विनयगुणस्यातीव

मुख्यतयाऽन्वेषणीयत्वख्यापनार्थं पुनरप्यत्रोपादानमित्यदोष इति गाथार्थः ॥ विनीतस्यापि केन विधिना चरणं देयमित्याह—

विणयवओऽवि हु कयमंगलस्स तदविग्घपारगमणाय । देज्ज सुकओवओगो खित्ताइसु सुप्पसत्थेसु ॥१३४॥

विनयवतोऽपि दद्यास्त्वं चारित्रं, कथंभूतस्येत्याह-कृतजिनचैत्यसङ्घपूजादिमङ्गलस्य, किमर्थमित्याह--तस्य-चरणस्याविघ्नं पारगमनाय, गुरुगतं विधिमाह- सुष्ठु कृतो-विहित उपयोगो निमित्तादिषु येन स तथा, केष्वित्याह--क्षेत्रादिषु सुप्रशस्तेषु, तत्र क्षेत्रे जिनायतनेषु इक्षुक्षेत्रक्षीरवृक्षसमीपादौ दातव्यं चरणं, न तु भग्नध्यामितकचवराकीर्णादौ, कालेऽपि-चउद्दसिं पन्नरसिं च वज्जए अट्ठमिं च नवमिं च । छट्ठिं चउत्थिं बारसिं च सेसासु दिज्जाहि ॥ १ ॥ तिसु उत्तरासु तह रोहिणीसु कुज्जा हु सेहनिक्खमणं । गणिवायए अणुन्ना महव्वयाणं च आरुहणे ॥ २ ॥' त्यादि, तिथिनक्षत्रप्रभृतिशुद्धिकलिते, नाप्रशस्ते, भावेऽपि प्रशस्तहोरादिप्रवृत्तिविशुद्ध इति गाथार्थः ॥ प्रवचनोक्तस्य सर्वस्यापि विधिरिह दर्शयितुमशक्यत्वाद्भव्यसत्त्वपरीक्षाकालमुपसंहरन्नाह-

इय एवमाइविहिणा पाएण परिक्खिऊण छम्मासं । पव्वज्जा दायव्वा सत्ताणं भवविरत्ताणं ॥ १३५ ॥

प्रकटार्थैव, नवरं प्रायोग्रहणं वैरस्वाम्यार्यरक्षितादिभिरुदायिनृपकुमारप्रख्यैश्च व्यभिचारसम्भवादिति ॥ तदेवं सर्वविरतिसामायिकप्रतिपत्तिविधिरुक्तः, साम्प्रतं महाव्रतारोपणं लेशतो दर्शयितुमिदमाह--

विहिपडिवन्नचरित्तो दढधम्मो जइ अवज्जभीरू य । तो सो उवट्ठविज्जइ वएसु विहिणा इमो सो उ ॥१३६॥

सुगमैव, नवरं 'इमो सो उ' त्ति दृढधर्मत्वपापभीरुत्वादिषु निश्चितेषु येन विधिना व्रतोपस्थापना क्रियते स विधिः पुनरयं । क इत्याह—

पढिए य कहिय अहिगय परिहारुट्ठावणाए सो कप्पो । छज्जीवघायविरओ तिविहंतिविहेण परिहारी ॥१३७॥

यथोक्तगुणविशिष्टोऽपि स एवोपस्थापनायां--व्रतारोपणायां कल्पो--योग्यः, यः कथंभूतः?-' परिहार 'त्ति प्राकृतत्वाल्लुप्तेकारान्तनिर्देशः, यः परिहारीत्यर्थः, क परिहारीतयाह-पठिते पड्जीवनिकायमहाव्रतस्वरूपादिप्रतिपादके शस्त्रपरिज्ञादशवैकालिकाद्युचितसूत्रे तावदधीते, ततो गुरुणा तदर्थे कथिते-व्याख्याते, शिष्येणापि तस्मिन्नधिगते-सम्यगवधारिते सति, भवत्वेवं, किन्तु किं परिहरन् परिहारीत्यवसेय इत्याह--षड्जीवनिकायघातात् त्रिविधं त्रिविधेन मनोवाक्कायैः करणकारणानुमतिभिर्विरतो-निवृत्तो यः स इह परिहारीत्यभिमतः, सूत्रतोऽर्थतश्चाधिगतशस्त्रपरिज्ञादिसिद्धान्तः, तत्रापि षड्जीवनिकायं श्रद्दधानो रक्षंश्च व्रतोपस्थापनायोग्यो भवतीति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ विपर्यये दोषमाह--

अप्पत्ते अकहित्ता अणहिगयऽपरिच्छणे य आणाई । दोसा जिणेहिं भणिया तम्हा पत्तादुवट्ठावे ॥१३८॥

इहानन्तरमेव वच्यमाणन्यायेन जघन्यतः सप्तस्वहोरात्रेषु उत्कृष्टतः षट्सु मासेष्वतिक्रान्तेषूपस्थापनायां क्रमप्राप्तोऽभिधीयते, ततश्च यथोक्तकालादर्वागेव क्रमेणाप्राप्तेऽपि शैक्षके, अकथयित्वा यथोक्तसूत्रार्थं, अनधिगते च शिष्येण तस्मिन्, अपरीक्षणे च शिक्षकस्य, किं जीवनिकायानसौ श्रद्धत्ते न वा?, श्रद्धानेऽपि तान् रक्षति न वेत्येवं वृषभैः सूत्रोक्तविधिना परीक्षायामकृतायामित्यर्थः, उपस्थापनां कुर्वत इति सर्वत्र गम्यते, आज्ञाऽनवस्थाविराधनादयो दोषा जिनैर्भणिताः, तस्मात् क्रमप्राप्तादीनेवोपस्थापयेत्, नान्यानिति गाथार्थः ॥ क्रमप्राप्तत्वकालं स्वयमेव दर्शयन्नाह—

सेहस्स तिन्नि भूमी जहन्न तह मज्झिमा उ उक्कोसा । राइंदि सत्त चउमासिया य छम्मासिया चेव ॥१३९॥

शिक्षकस्य अभिनवप्रव्रजितस्य व्रतोपस्थापनायां कर्त्तव्यायां 'तिन्नि'त्ति तिस्रो भूमिका योग्यास्थानविशेषरूपाः, तद्यथा-जघन्या तथा मध्यमा उत्कृष्टा च, तत्र जघन्या सप्ताहोरात्रिकी, मध्यमा चातुर्मासिकी, उत्कृष्टा तु षाण्मासिकी, जघन्यतः सप्तभिरहोरात्रैः मध्यमतश्चतुर्भिर्मासैः उत्कृष्टतस्तु षड्भिर्मासैरतिक्रान्तैर्व्रतोपस्थापनायोग्यः शिक्षको भवतीति गाथार्थः ॥ तत्र कस्य का भूमिर्भवतीत्याह—

पुव्वोवट्ठपुराणे करणजयट्ठा जहन्निया भूमी । उक्कोसा उ दुमेहं पडुच्च असद्दहाणं च ॥ १४० ॥

पुराणः समयपरिभाषया व्रतभ्रष्ट उच्यते, पूर्वव्रतेषूपस्थापितः पूर्वोपस्थापितः स चासौ पुराणश्च पूर्वोपस्थापितपुराणस्तस्मिन्, यथोक्ता जघन्या भूमिः, कर्मक्षयोपशमवशात् पुनरप्यसौ कथमपि प्रव्रजितोऽपि सप्तभिरहोरात्रैरतिक्रान्तैर्व्रतेषूपस्थाप्यते, ननु तस्य सूत्रं पूर्वाधीतमेव, ततश्च सप्ताहोरात्रातिक्रममपि यावत् किमर्थं विलम्ब्यत इत्याह--करणानि-इन्द्रियाणि तज्जयार्थं, एतावन्तमपि कालं विना करणजयोऽपि न सम्यग् लक्ष्यत इति भावः, उत्कृष्टा तु षाण्मासिकी भूमिर्दुर्मेधसं मन्दप्रज्ञं प्रतीत्य, तस्य हि यथोक्तसूत्रं शीघ्रमेव नागच्छतीति भावः, अथवा अश्रद्दधानं प्रतीत्योत्कृष्टा भूमिः, शीघ्राधीतसूत्रोऽपि मिथ्यात्वमोहोदयादेकेन्द्रियजीवादिकं यो न श्रद्धत्ते तस्यापि बोध्यमानस्योत्कृष्टा षाण्मासिकी भूमिर्भवतीत्यर्थ इति गाथार्थः ॥ मध्यमा तर्हि कस्येत्याह-

एमेव य मज्झिमिया अणहिज्जंते असद्दहंते य । भावियमेहाविस्सवि करणजयट्ठा य मज्झिमिया ॥१४०॥

एवमेव दुर्मेधस्त्वेन सूत्रमनधीयानो मोहोदयाद्वा अश्रद्धो भवति, पूर्वोक्तात् किञ्चिद्विशिष्टतरे मध्यमा भूमिर्भवति, भावितमेधाविनोऽप्यपुराणस्य करणजयार्थं मध्यमा भूमिर्द्रष्टव्येति गाथार्थः ॥ तदेवं लेशतः कृता प्रतिपत्तिविधिप्ररूपणा, विस्तरतस्तु

समयसागरादवसेया, साम्प्रतं पुनरुत्सर्गापवादविशुद्ध्या तच्चारित्रं कस्य भवतीति चिन्तनीयं, तत्र पञ्च महाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणषष्ठानि समितिगुप्त्यादिविशुद्धानि पालयतः तद् भवति, अतः क्रमेण तत्परिपालनोपदेशमभिधित्सुः प्राणातिपातव्रतपरिपालनोपदेशं तावदुत्सर्गतः प्रयच्छन्नाह--

इय विहिपडिवन्नवओ जएज्ज छज्जीवकायजयणासु । दुग्गइनिबंधणच्चिय तप्पडिवत्ती भवे इहरा ॥१४२॥

सुबोधैव, नवरं ' तप्पडिवत्ती ' ति व्रतप्रतिपत्तिः ॥ षड्जीवनिकाययतनोपायमेवाह—

एगिंदिएसु पंचसु तसेसु कयकारणाणुमइभेयं । संघट्टणपरितावणवेरमणं चयसु तिविहेण ॥ १४३ ॥

पृथिव्यादिषु पंचस्वेकेन्द्रियेषु षष्ठेषु च द्वीन्द्रियादिषु त्रसेषु त्यज त्वं, किं तदित्याह--सङ्घट्टनं चरणस्पर्शादिजनितं परितापनं-लकुटघातादिजनितं गाढपीडास्वरूपं व्यपरोपणं-प्राणेभ्यश्च्यावनं, कथमिदमेकैकं त्यजनीयमित्याह-कृतकारणानुमतिभेदं, केनेत्याह-त्रिविधेन, मनसा वाचा कायेन चेत्यर्थः, मनोवाक्कायैः करणं कारणमनुमतिं चाश्रित्य षड्जीवनिकायेषु सङ्घट्टनादिकं परित्यजता तद्यतनासु प्रयत्नः कृतो भवतीति भाव इति गाथार्थः ॥ अशक्यानुष्ठानमिदमिति चेदित्याह—

जइ मिच्छदिट्ठियाणवि जत्तो केसिंचि जीवरक्खाए । कह साहूहिं न एसो कायव्वो मुणियसारेहिं ? ॥१४४॥

यदि नाम अविदितपरमार्थानां मिथ्यादृशामपि केषांचित् स्वाभिप्रायतो जीवरक्षायां कोऽपि कथंचिद् यत्नो दृश्यते, तर्हि कथं मुणितसिद्धान्तसारैः साधुभिरेष जीवरक्षायत्नो न कर्तव्यः ?, कर्त्तव्य एवेत्यर्थः ॥ ननु वाङ्मात्रमेवेदं, कृतस्त्वयं न केनापि भविष्यतीत्याह—

निग्गपाणच्चाएणवि कुणंति परपाणरक्खणं धीरा । विसतुंबयउवभोगी धम्मरुई एत्थुदाहरणं ॥१४५ ॥

अक्षरार्थः सुगम एव, कः पुनरयं विषतुंबकोपभोगी धर्मरुचिरिति ?, कथानकेनोच्यते—

चंपानामेण पुरी सुपसिद्धा अत्थि एत्थ भरहम्मि । भूविलयाए वेणिक्ककसिणघणसुकयसंकिण्णा ॥१॥ सोमे य सोमदत्ते य सोमभूई य माहणा तिन्नि । पुरिसत्थव्व पसिद्धा सहोयरा तत्थ निवसंति॥२॥नागासिरी भूयसिरी जक्खसिरी चेव ताण अणुकमसो । भज्जाओ ताहिं समं चिट्ठंति सुहेण गिहिवासे ॥ ३ ॥ अह महुरयभन्तीए कडुयं विसतुंबयं उवक्खडियं । नागसिरीए कत्थइ गरुयरसवइसमारंभे ॥ ४ ॥ तो गोविय एगंते तीए तं भत्तुणो पभीयाए । नेहाईदव्वखओ बहुओ जं तत्थ संजाओ ॥ ५ ॥ अण्णं च महुरतुंबयमुवक्खडं तीएँ भोयणनिमित्तं । एत्तो च्चिय पुव्वधरा समागया तत्थ उज्जाणे ॥ ६ ॥ नामेण धम्मघोसा थेरा बहुसीससंघपरियरिया । एक्को य तेसि सीसो जिएसु अइपरमकारुणिओ ॥ ७ ॥ समसत्तुमित्तचित्तो विगयममत्तो सएऽवि देहम्मि । अंगोवंगे परिणयजिणिंदवयणामएक्करसो ॥ ८ ॥ इहलोयनिप्पिवासो सयावि परलोयकज्जउज्जुत्तो । मासम्मि अइक्कंते परिभुंजइ सयलकालंपि ॥ ९ ॥ उवसमरयणालंकियसव्वंगो गुरुअणम्मि अणुरत्तो । विजिइंदियमयमारो धम्मरुई नाम अणगारो ॥ १० ॥ अह हिंडंतो उच्चावएसु सो समिइगुत्तिउवउत्तो । कहमवि नागसिरीए गिहं गओ मासपारणए ॥ ११ ॥ तं दट्ठूणं तीए विचिंतियं अहह सुन्दरं जायं । जं एस इहं पत्तो मह गेहे कोऽवि पव्वइओ ॥ १२ ॥ अन्नत्थोज्झिहिइ जओ को बहुयघयाइसंजुयं एयं । विसतुंबयं ? तओऽहं एयस्सवि देमि सव्वंपि ॥ १३ ॥ एवं वियप्पिऊणं तीएँ पावाए तस्स गुणनिहिणो । तं दिन्नं तेणावि हु गहियं दव्वाइसुद्धंति ॥ १४ ॥ पज्जत्तामित्तिएणं मज्झंति विचिंतिऊण स महप्पा । तत्तो विनियत्तिऊणं संपत्तो

गुरुसमीवम्मि ॥ १५ ॥ आलोइयपडिकंतो पडिग्गहं जा गुरूण दंसेइ । तो असुहगंधओ तं गुरूहिं विसतुंबयं नायं ॥ १६ ॥ तो भणिओ धम्मरुई संभंतेहिं गुरूहिं कट्ठमहो । मारेइ भुत्तमेत्तं ता चयसु इमं महाभाग ! ॥ १७ ॥ अन्नं सुद्धाहारं तु गिण्हिउं तं करेसु पारणयं । इच्छंति भणेऊणं थंडिलभूमिं गओ सोऽवि ॥ १८ ॥ सुसिणिद्धतुंबयाओ तओ अहो तेण बिंदुओ एक्को । गहिऊणं परिखित्तो कहंपि जा थंडिले सुद्धे ॥ १९ ॥ ता तत्थ आगयाइं गंधेण पिवीलियासहस्साइं । जा कावि तत्थ लग्गइ पिवीलिया मरइ सा सव्वा ॥ १९ ॥ असमंजसं तयं पासिऊण जीवाण घायणनिमित्तं । तो धम्मरुई चिंतइ उच्छलियअउव्वगुरुविरिओ ॥ २१ ॥ जइ इक्कबिंदुणा इत्तियाण जंतूण होइ वाघाओ । ता सव्वपरिचाए न नज्जए किंपि इह होही ॥ २२ ॥ रक्खेऊण य एक्कं अप्पाणं एत्तियाण वहहेऊ । को होइ किर सयण्णो असासए जीवलोयंमि ? ॥ २३ ॥ मरियव्वं चावस्सं मएवि कइयावि कहवि ता इण्हिं । इत्तियजीवाणं रक्खणम्मि तं जुज्जए मज्झ ॥ २४ ॥ वयणंपि न महरिसिणो जंपंति परस्स पीडसंजणयं । काएण कहमहं पुण करेमि मुणिऊण पावमिणं? ॥ २५ ॥ नियपाणेहिवि धीरा एक्कंपि परं दुहाओ मोयंति । मह पुण विवरीयमिणं निव्वडइ इमं कुणंतस्स ॥ २६ ॥ तम्हा अधुवेण असारएण देहेण खलसहावेण । सुपुरिससेवियं गुणमयं च मग्गं पवज्जामि ॥ २७ ॥ इय चिंतिऊण मुहपोत्तियं च पडिलेहिऊण स महप्पा । नियदेहकुट्टए पक्खिवेइ विसतुंबयं सव्वं ॥ २८ ॥ तम्मि य परिणममाणे देहे जा वेयणा समुच्छलिया । सा कहिउंपि न तीरइ सहिउं पुण दुक्करं चेव ॥ २९ ॥ तो वेयणाइविहुरं अप्पाणं जाणिऊण सो साहू । एगंतमणावाए पडिलेहइ थंडिलं सुद्धं ॥ ३० ॥ संथरइ दब्भसंथारयं च पलियंकएण उवविसिउं । तत्थऽरहंताईणं कयंजली संथवं कुणइ ॥ ३१ ॥ जेहिं भवचारयाओ करुणाइ विमोइओ तहा सक्खं । थेराण धम्मघोसाण ताण सुगुरूण

पणओऽहं ॥ ३२ ॥ पुव्वंपि ताण पासे अट्ठारस पावठाणयाइं मए। पच्चक्खायाइं पुणो ताइं तेसिंपि मूलम्मि ॥ ३३ ॥ पच्चक्खा-
मि इयाणिंपि तह य सव्वं चउव्विहाहारं । चरमुस्सासम्मि सरीरगंपि एयं चइस्सामि ॥ ३४ ॥ इय काउं पणिहाणं दाऊणालोयणं
च सिद्धाणं । पाओवगममुवगओ सुदुकरं सो महाभागो ॥ ३५ ॥ वड्ढंतीए अह वेयणाइ वड्ढइ सुहोऽवि परिणामो । जं मन्नइ
अप्पाणं कयकिच्चं जीवरक्खाए ॥ ३६ ॥ चिंतइ य वेयणाए इमाइ जुज्जिंसु जंतुलक्खाइं । मह पुण एकस्स इमा सावि निरुत्ता
निवियाओ ॥३७॥ ता मरणंपि सुहकरं मह विहियपरोवयारलेसस्स । किं तेण जीविएणवि परोवयारेकसुण्णेण ? ॥ ३८ ॥ नाओ
जिणिंदधम्मो अकलंकं पालियं च सामण्णं । इण्हिं परपीडारक्खणम्मि मरणंपि किमजुत्तं ? ॥ ३९ ॥ इच्चाइ भावणं भाविऊण
सहिऊण वेयणं निच्चं । उप्पन्नो सुहभावो देवो सव्वट्ठसिद्धीए ॥ ४० ॥ तो धम्मघोसथेरेहिं जाणिउं चिरगयं तयं साहुं । तस्स
गवेसणहेउं पट्ठविया साहुणो निउणे ॥ ४१ ॥ कालगओत्ति गुरूणं आगंतूणं च साहियं तेहिं । पुव्वगए उवओगं दिंति तओ
तेऽवि संभंता ॥ ४२ ॥ सद्दाविऊण समणे समणीओऽवि य कहंति तं सव्वं । नागसिरीए कडुतुंबदाणप्पभिइं स पज्जंतं ॥ ४३ ॥
उप्पत्तिं च अणुत्तरसुरेसु साहंति तस्स धीरस्स । तो सव्वसाहुवग्गो नागसिरिं निंदए पावं ॥ ४४ ॥ संसंति साहुचरियं विण्णायं
तं च सयललोयम्मि । तो धिक्कारो सव्वत्थ पसरिओ तीएँ पावाए ॥ ४५ ॥ नाओ दियरेहिं भत्तुणा य अह एस वइयरो तीए ।
निब्भच्छिऊण बहुयं तो सा सगिहाओ निच्छूढा ॥ ४६ ॥ अह धिक्कारिज्जंती निच्छुब्भंती य सयलठाणेसु । मच्छीहिं भिणिभिणं-
ती हम्मंती डिंभसत्थेहिं ॥ ४७ ॥ थुक्कारिज्जंती सव्वाहिंपि निलयं कहंपि अलहंती । सा सव्वाए नयरीइ भमइ भिक्खं अइदुहत्ता
॥ ४८ ॥ अह सोलसरोगेहिं इहेव जम्मम्मि पीडिया तिव्वं । अणुहविऊणं दुक्खं उप्पन्ना छट्ठपुढवीए ॥ ४९ ॥ मच्छाइभवंतरिया

गुरुसमीवम्मि ॥ १५ ॥ आलोइयपडिकंतो पडिग्गहं जा गुरूण दंसेइ । तो असुहगंधओ तं गुरूहिं विसतुंबयं नायं ॥ १६ ॥ तो भणिओ धम्मरुई संभंतेहिं गुरूहिं कट्ठमहो । मारेइ भुत्तमेत्तं ता चयसु इमं महाभाग ! ॥ १७ ॥ अन्नं सुद्धाहारं तु गिण्हिउं तं करेसु पारणयं । इच्छंति भणेऊणं थंडिलभूमिं गओ सोऽवि ॥ १८ ॥ सुसिणिद्धतुंबयाओ तओ अहो तेण बिंदुओ एक्को । गहिऊणं परिखित्तो कहंपि जा थंडिले सुद्धे ॥ १९ ॥ ता तत्थ आगयाइं गंधेण पिवीलियासहस्साइं । जा कावि तत्थ लग्गइ पिवीलिया मरइ सा सव्वा ॥ १९ ॥ असमंजसं तयं पासिऊण जीवाण घायणनिमित्तं । तो धम्मरुई चिंतइ उच्छलियअउव्वगुरुविरिओ ॥ २१ ॥ जइ इक्कबिंदुणा इत्तियाण जंतूण होइ वाघाओ । ता सव्वपरिच्चाए न नज्जए किंपि इह होही ॥ २२ ॥ रक्खेऊणं य एक्कं अप्पाणं एत्तियाण वहहेऊ । को होइ किर सयण्णो असासए जीवलोयंमि ? ॥ २३ ॥ मरियव्वं चावस्सं मएवि कइयावि कहवि ता इण्हिं । इत्तियजीवाणं रक्खणम्मि तं जुज्झए मज्झ ॥ २४ ॥ वयणंपि न महरिसिणो जंपंति परस्स पीडसंजणयं । काएण कहमहं पुण करेमि मुणिऊण पावमिणं? ॥ २५ ॥ नियपाणेहिवि धीरा एक्कंपि परं दुहाओ मोयंति । मह पुण विवरीयमिणं निव्वडइ इमं कुणंतस्स ॥ २६ ॥ तम्हा अधुवेण असारएण देहेण खलसहावेण । सुपुरिससेवियं गुणमयं च मग्गं पवज्जामि ॥ २७ ॥ इय चिंतिऊण मुहपोत्तियं च पडिलेहिऊण स महप्पा । नियदेहकुट्ठए पक्खिवेइ विसतुंबयं सव्वं ॥ २८ ॥ ताम्मि य परिणममाणे देहे जा वेयणा समुच्छलिया । सा कहिउंपि न तीरइ सहिउं पुण दुक्करं चेव ॥ २९ ॥ तो वेयणाइविहुरं अप्पाणं जाणिऊण सो साहू । एगंतमणावाए पडिलेहइ थंडिलं सुद्धं ॥ ३० ॥ संथरइ दब्भसंथारयं च पलियंकएण उववि सिउं । तत्थऽरहंताईणं कयंजली संथवं कुणइ ॥ ३१ ॥ जेहिं भवचारयाओ करुणाइ विमोइओ तहा सक्खं । थेराण धम्मघोसाण ताण सुगुरूण

पाठसिद्धेव ॥ अथ सत्यवादिनो गुणमाह—

आराहिज्जइ गुरुदेवयं व जणणिव्व जणइ वीसंभं । पियबंधवोव्व तोसं अवितहवयणो जणइ लोए ॥ १४८ ॥

सुगमैव, इह सत्यवादो द्विधा-लोकोत्तरो लौकिकश्च, तत्राद्यसमर्थनार्थं तावदुदाहरणमाह—

मरणेऽवि समावडिए जंपंति न अन्नहा महासत्ता । जन्नफलं निवपुट्ठा जह कालगसूरिणो भयवं ॥ १४९ ॥

अक्षरार्थः प्रकट एव, के पुनरमी भगवन्तः कालकाचार्याः ? कथं च ते यज्ञफलं नृपेण पृष्टा ? इति, कथानकेनोच्यते—

कण्हतणुव्व सुसिरिया बहुनरसंतोसया सुविभया य । नयरी नामेण तुरुमिणित्ति भरहम्मि सुपसिद्धा ॥ १ ॥ जियसत्तू तत्थ निवो जलहिव्व नदीणभावमणुपत्तो । भद्दाए माहणीए सुओ य दत्तो तहिं वसइ ॥ २ ॥ विप्पोऽवि पियइ मज्जं रमई वेसासु कीलए जूयं । खुद्दो रुद्दो भीमो केवलदोसालओ सो य ॥ ३ ॥ ओलग्गिउं पयट्टो कहमवि सो अन्नया महीनाहं । उज्जुअयाए तेणवि दिट्ठो अइगुरुपसाएण ॥ ४ ॥ अह मेहेण व सित्तो एसो विसपायवोव्व वित्थरिओ । लुंटंतो पगईओ जाओ य कमेण सामंतो ॥ ५ ॥ तो भेयं दाऊणं संगहिया तेण सयलसामंता । रज्जंपि तओ गहियं अवहत्थेऊण जियसत्तुं ॥ ६ ॥ अथवा- उवयरमाणाणवि सज्जणाण विहडइ खलो खणद्धेणं । दुद्धाइदाणओ पोसिओऽवि डसइ च्चिय भुयंगो ॥ ८ ॥ अवयरइ निव्वियारेऽवि सज्जणे दुज्जणो हयसहावो । अमयमओऽवि मयंको गासिज्जए जं विहप्पेण ॥ ९ ॥ पीणेइ सप्पिणो जो य हुयवहो दहइ तंपि हु अणज्जो । अहवा को दुज्जणविलसियाण जाणिज्ज सीमंतं? ॥ १० ॥ निस्सारिऊण मुक्को अह जियसत्तूवि वयइ अन्नत्थ । एसो य कुणइ रज्जं जण्णे य जवावए बहुए ॥ ११ ॥ तस्स य

सेसासुवि सत्तमाइपुढवीसु । उववज्जिऊण एसा अणेगवाराओ तो कमसो ॥ ५० ॥ नाणातिरिएसु बहुं भमिउं संसारसागरं घोरं । सिरिसत्थवाहसागरदत्तस्स पुरीएँ चंपाए॥५१॥ धूयत्ताए जाया भद्दाए सत्थवाहघरिणीए । अइदुब्भगा सुरूवावि पुव्वदुकएण संपन्ना ॥ ५२ ॥ तत्तो भत्ताराईहिं उज्झिया गिण्हिऊण पव्वज्जं । सनियाणा उप्पन्ना सुरगणियत्ताइ ईसाणे ॥ ५३ ॥ तत्तोऽवि य चइऊणं कम्पिल्लपुरम्मि दुवयरायस्स । धूया जाया जिणवयणभाविया दोवई नामा ॥ ५४ ॥ पुव्वनियाणवसेणं सयंवरा पंचपंडवाणेसा । भज्जा जाया अह नारएण कुविएण कइयावि ॥५५॥ धायइसंडे भरहम्मि अवरकंकाइ पउमनाहस्स । रन्नो रूवाइगुणे कहिऊण हराविया एसा ॥ ५६ ॥ निच्चं चिय छट्ठतवं आयंबिलपारणं कुणंतीए । तत्थ य महासईए न खंडियं तीए नियसीलं ॥ ५७ ॥ अंतो छण्हं मासाण केसवेणं नियत्तिया एसा । जिणिऊण पउमनाहं ठिया तओ पंडुमहुराए ॥ ५८ ॥ कालेण जणइ पुत्तं गुणुत्तमं पंडुसेणनामंति । रज्जम्मि तम्मि ठविए पव्वइया पंडवेहिं समं ॥ ५९ ॥ पालियअकलंकवया उप्पन्ना बंभलोयकप्पंमि । तत्तो चइऊण पुणो महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥ ६० ॥ धम्मरुइचरियकहणप्पसंगओ दोवईए चरियंपि । कहियं लेसेण सवित्थरं तु नाएसु नायव्वं ॥ ६१ ॥ इति धर्मरुचिकथानकम् ॥

प्रदत्तः सोदाहरणः प्रथमव्रतपरिपालनोपदेशः, अथ द्वितीयव्रतविषयं तमभिधित्सुराह—

कोहेण व लोभेण व भएण हासेण वावि तिविहेण । सुहुमेयरंपि अलियं वज्जसु सावज्जसयमूलं ॥ १४६ ॥

सुगमैव, नवरं त्रिविधेत्युपलक्षणत्वात् त्रिविधं त्रिविधेनेत्यर्थः । कः पुनरलीकवादिनो दोष इत्याह—

लोएऽवि अलियवाई वीससणिज्जो ण होइ भुयगोव्व । पावइ अवण्णवायं पियराणं देइ उव्वेयं ॥ १४७ ॥

पाठसिद्धैव ॥ अथ सत्यवादिनो गुणमाह—

आराहिज्जइ गुरुदेवयं व जणाणिव्व जणइ वीसंभं। पियबंधवोव्व तोसं अवितहवयणो जणइ लोए ॥ १४८ ॥

सुगमैव, इह सत्यवादो द्विधा-लोकोत्तरो लौकिकश्च, तत्राद्यसमर्थनार्थं तावदुदाहरणमाह—

मरणेऽवि समावडिए जंपंति न अन्नहा महासत्ता। जन्नफलं निवपुट्ठा जह कालगसूरिणो भयवं ॥ १४९ ॥

अक्षरार्थः प्रकट एव, के पुनरमी भगवन्तः कालकाचार्याः? कथं च ते यज्ञफलं नृपेण पृष्टा? इति, कथानकेनोच्यते—

कण्हतणुव्व सुसिरिया बहुनरसंतोसया सुविभया य। नयरी नामेण तुरुमिणित्ति भरहम्मि सुपसिद्धा ॥ १ ॥ जियसत्तू तत्थ निवो जलहिव्व नदीणभावमणुपत्तो। भद्दाए माहणीए सुओ य दत्तो तहिं वसइ ॥ २ ॥ विप्पोऽवि पियइ मज्जं रमई वेसासु कीलए जूयं। खुद्दो रुद्दो भीमो केवलदोसालओ सो य ॥ ३ ॥ ओलग्गिउं पयट्टो कहमवि सो अन्नया महीनाहं। उज्जुअयाए तेणवि दिट्ठो अइगुरुपसाएण ॥ ४ ॥ अह मेहेण व सित्तो एसो विसपायवोव्व वित्थरिओ। लुंटंतो पगईओ जाओ य कमेण सामंतो ॥ ५ ॥ तो भेयं दाऊणं संगहिया तेण सयलसामंता। रज्जंपि तओ गहियं अवहत्थेऊण जियसत्तुं ॥ ६ ॥ अथवा- उवयरमाणाणवि सज्जणाण विहडइ खलो खणद्धेणं। दुद्धाइदाणओ पोसिओऽवि डसइ च्चिय भुयंगो ॥ ८ ॥ अवयरइ निव्वियारेऽवि सज्जणे दुज्जणो हयसहावो। अमयमओऽवि मयंको गासिज्जए जं विडप्पेण ॥ ९ ॥ पीणेइ सप्पिणो जो य हुयवहो दहइ तंपि हु अणज्जो। अहवा को दुज्जणविलसियाण जाणिज्ज सीमंतं? ॥ १० ॥ निस्सारिऊण मुक्को अह जियसत्तूवि वयइ अन्नत्थ। एसो य कुणइ रज्जं जणे य जवावए बहुए ॥ ११ ॥ तस्स य

माउलो विहरमाणओ कहवि तत्थ संपत्तो । कालगसूरी नामा आयरिओ बहुगुणग्घविओ ॥ १२ ॥ नियधम्मेण य तुट्ठो राया गंतूण ताण पासम्मि । पुच्छइ मामग ! साहसु जण्णाणं किं फलं होइ ? ॥ १३ ॥ तो तेहिं चिंतियं ताव जिणमयं अन्नहा न कहियव्वं । अवितहकहणा उण कम्मबंधमेसो बहुं कुणइ ॥ १४ ॥ तो विक्खेवो जुत्तो एत्थंति विचिंतिऊण तो भणियं । धम्मफलं नरवइ! सग्गापवग्गात्ति सुपसिद्धं ॥ १५ ॥ पुच्छामि न धम्मफलं जण्णफलं कहसु तेण इति भणिए । पुणरवि पभणइ सूरी पंथो निरयाणऽवियऽहम्मो ॥ १६ ॥ कौतुकमेयं पुच्छइ जण्णफलं कहसु आह तहवि गुरू । असुहाणवि कम्माणं उदओ तिरियाइदुहजणओ ॥ १७ ॥ एवं भणिओऽवि पुणो तं पुच्छइ सो निवो पयंपंतो । साहिक्खेवं वयणं तत्तो सूरीवि चिंतेइ ॥ १८ ॥ रक्खंति कम्मबंधं परस्स सक्कं बुहावि नासक्कं । एसो य निवो भवियव्वयाइ आलिंगिओ नूणं ॥ १९ ॥ ता साहेमि जहत्थंति चिंतिउं भणइ नरवर ! सुणेसु । पसुघायकारणेणं जण्णाण फलं महानरगा ॥ २० ॥ यतः प्रोक्तं व्यासेन- 'ज्ञानपालिपरिक्षिप्ते, ब्रह्मचर्यदयाम्भसि । स्नात्वाऽतिविमले तीर्थे, पापपंकापहारिणि ॥ १ ॥ ध्यानाग्नौ जीवकुंडस्थे, दममारुतदीपिते । असत्कर्मसमित्क्षेपैरग्निहोत्रं कुरूत्तमम् ॥ २ ॥ कषायपशुभिर्दुष्टैर्धर्मकामार्थनाशनैः । शममंत्रहतैर्यज्ञं, विधेहि विहितं बुधैः ॥ ३ ॥ छिन्द्धि तृष्णालतागुल्मं, भिन्द्धि संसारपंजरम् । सदानन्दसुखं नित्यं, ततो व्रज परंपदम् ॥ ४ ॥ प्राणिघातात्तु यो धर्ममीहेत मूढमानसः । स वांछति सुधावृष्टिं, कृष्णाहिमुखकोटरात् ॥ ५ ॥' इत्यादि, अह कुविओ सो राया पभणइ नरयम्मि मज्झ गंतव्वे । को पच्चओत्ति ? साहसु भो पव्वइयग ! विचिंतेउं ॥ २१ ॥ तो भणियं सूरीहिं तुममेत्थवि तत्थ तिह्लकुंभीए । नवरं सत्तमदियहे सुणएहि समं खविज्जिहिसि ॥ २२ ॥ को पच्चओ इहंपिहु? तो भणियं सूरिणा तुह मुहम्मि । पढमं चिय तत्थ दिणे असुइं कत्तोऽवि

पविसिहिई ॥ २३ ॥ तो भणइ निवो कुविउं मरिहिसि तं दुट्ठ! कस्स हत्थेण? । आह मुणी नो कस्सइ सुइरं तु वयं चरिस्सामि ॥ २४ ॥ रुंभाविऊण सूरिं सव्वत्तो नियणरेहिं तो राया । अइकोवमुव्वहंतो गिहं गओ तेणवि समग्गा ॥ २५ ॥ सामंता नियदुट्ठत्तणेण उव्वेइया अईव दढं । मंतेऊणं तं चिय छन्नं आणंति जियसत्तुं ॥ २६ ॥ एत्तो य दत्तराया कोवतुरिउत्ति सत्तमदिणम्मि । अट्ठमयं मन्नंतो नीहरइ गिहाओ तुरयगओ ॥ २७ ॥ सव्वेहिवि सामंतेहिं परिगओ जाव थेवदूरम्मि । वच्चइ मुणिवहणत्थं कुविओ ता घोडयखुरेणं ॥ २८ ॥ असुई ओखित्ता निवमुहम्मि पडिया पहम्मि सहसत्ति । नूणं दिणाण भुल्लो संभंतो चिंतिउं निवई ॥ २९ ॥ जा चालइ नियतुरयं भीया ते ताव सयलसामंता । कत्तोवि मंतभेओ नूणं जाओत्ति मन्नंता ॥ ३० ॥ बंधेऊणं घछंति तं निवं तत्ततेल्लकुंभीए । गलए य तस्स सुणए खिवंति तह बंधिउं बहवे ॥ ३१ ॥ हेट्ठा य हुयवहं जालयंति ते डज्झमाणया सुणया । खंडाखंडिं निवइं कुणंति सययं चडफडंता ॥ ३२ ॥ अह मरिउं सो दत्तो निरयं पत्तो अईव दुक्खत्तो । सूरी पुण विहरेउं सुइरं पच्छा गओ तिदिवं ॥ ३३ ॥ इत्यवितथजिनमतप्ररूपककालकाचार्यकथानकं समाप्तम् ॥

अथ लौकिकसम्यग्वादसमर्थनार्थमाह—

वसुनरवइणो अयसं सोऊण असच्चवाइणो कित्तिं । सच्चेण नारयस्सवि को नाम रमिज्ज अलियम्मि ? ॥ १५० ॥

वसुनरपतेः असत्यवादिनोऽयशः श्रुत्वा, अपिशब्दस्य व्यवहितसम्बन्धात् कीर्त्तिमपि श्रुत्वा, कस्येत्याह—नारदस्य, केनेत्याह—सत्येन, को नाम रमेतालीके ?, न कोऽपीत्यर्थः ॥ गाथार्थः कथानकेनोच्यते—

सुत्तिमई नाम पुरी चेईविसयम्मि अत्थि जीइ अहो । सुत्तिमइच्चिय सलिला कंचणकूला परिव्वहइ ॥ १ ॥ अभिचंदो

नाम निवो तीएँ चंदोव्व आसि अमयकरो । वसुनामा य सुओ सच्चएणऽहियओ वसूणंपि ॥२॥ खीरकयंबो नामं विप्पो अज्झावओ तहिं वसइ । पव्वयओ तस्स सुओ सीसो पुण नारओ नाम ॥ ३ ॥ वसुकुमरेणं सद्धिं ते दोवि पढंति आरसं वेयं । खीरकयंबसयासे अहऽण्णया गयणमग्गेण ॥ ४ ॥ चारणमुणी वयंतो बीयस्स मुणिस्स कहइ नाणेण । एएसि पढंताणं तिण्हं सीसाण मज्झाओ ॥ ५ ॥ होहिंति निरयगामी दुन्नि सुरेसुं गमिस्सइ पुणिक्को । एयं च भणिज्जंतं खीरकयंबेण कहवि सुयं ॥ ६ ॥ अह झत्ति विसन्नो सो धिरत्थु अज्झावयत्तणं मज्झ । जेण अपत्तेण गओ परिस्समो एस अकयत्थो ॥ ७ ॥ न य मुणिवयणं परिणमइ अन्नहा किंतु ता परिक्खामि । को एत्थ सुगइगामी दुग्गइगामी व को एत्थ? ॥ ८ ॥ तो लक्खारसभरिया पिट्ठिमया कुक्कुडा पिहो तेसिं । जत्थ न याणइ न य कोइ पिच्छई तत्थ हंतव्वा ॥ ९ ॥ एयं सिक्खविऊणं पच्छन्ने अप्पिया तओ गंतुं । आसन्ने च्चिय सुन्ने गिहाइदेसम्मि पव्वयओ ॥ १० ॥ रयणीए तं हंतुं कुक्कुडयं आगओ वसूवि तहा । किंतु नयरीए बाहिं उज्जाणे कत्थइ विवित्ते ॥ ११ ॥ चिंतेइ नारदो पुण अहह अकज्जं गुरूहिं उवइट्ठं । जं हणइ को सयन्नो जीवंति वियप्पिउं एयं? ॥१२॥ अहवा न अम्ह गुरुणो निरत्थयं एरिसं उवइसन्ति । ता होयव्वं इह कारणेण इच्चाइ चिंतेउं ॥ १३ ॥ भमिउं च बहुं पुणरवि समागओ कुक्कुडो य न य हणिओ । नमिओ भणिओ य गुरू सो नत्थि जयम्मिवि पएसो ॥ १४ ॥ जत्थ न याणइ न य कोइ पासई जेण ताव सयमेव । पेच्छामि अहं चिय पक्खिमाइणो तह वणस्सइणो ॥ १५ ॥ अन्नं च जत्थ अमरा तह अइसइनाणिणो य महरिसिणो । पासंति तत्थ सुहगुरू कह कीरउ एरिसमकज्जं ? ॥ १६ ॥ एवं भणिए गुरुणा नायं जह सुगइगामिओ एसो । इयरे पुण दुन्निवि वच्चिहंति नरयं न संदेहो ॥ १७ ॥ पिच्छह किं कुणउ सुयं ? किंवा कारुणियगुरुअणुवएसो? । तुल्लेऽवि तम्मि

जम्हा सजोग्गयाएँ फलविसेसो ॥ १८ ॥ तह पढियं तह गुणियं तह वेयत्थो इमाण उवइट्ठो । अहह भवियव्वयाए परिणामो एरिसो होही ॥ १९ ॥ ता जइ मह पेच्छंतस्स चेव पुत्तो नराहिवसुओ य। नरयं गमिहिंति तओ धिरत्थु मम गेहवासस्स ॥२०॥ इच्चाइ भाविऊणं पव्वज्जं गिण्हए उवज्झाओ । पव्वइओ तट्ठाणे वक्खाणं कुणइ सिस्साणं ॥ २१ ॥ सव्वं पढियंति तओ सट्ठाणं नारओऽवि एत्ताहे(संपत्तो)। अभिचंदे गहियवए राया जाओ वसू तत्थ॥२२॥एत्तो य सरो पारद्धिएण मुक्को मियस्स एक्केण। विंझा-गिरिमेहलाए अप्फिडिओ अंतरा सो य ॥ २३ ॥ अह विम्हिएण एएण चिंतियं णणु किमेयमच्छरियं? । करफंसेणं नाया फलिहसिला तेण तो तत्थ ॥२४॥ नणु गयणस्स इमाए य नज्जए नेव कोऽविहु विसेसो । जेणंतरियंपि इमाएँ दीसए हिरणमाईयं ॥ २५ ॥ न य करफंसेण विणा लक्खिज्जइ मंसचक्खुणा एसा । तो फलिहमहारयणं एयं जोग्गं च निवईणं ॥ २६ ॥ इय चिंतिऊण तेणं कहियं वसुनिवइणो इमेणावि । गहिया सा फलिहसिला दिन्नं सुबहुं धण तस्स ॥ २७ ॥ पच्छन्नं चिय फलिहेण तेण सीहासणं नरिंदेण । कारावियं नराविहु निवाइया जेहिं तं घडियं॥२८॥तो दिन्नं अत्थाणे सयं निविट्ठो नराहिवो तत्थ। न य पावइ सव्वत्तो आसन्नं कोऽवि सञ्चरिउं॥२९॥ सच्चाइगुणसमग्गो नीइपरो एस नरवई तेण। चिट्ठइ गयणम्मि इमो जाओ लोए पवाओत्ति ॥ ३० ॥ नूणं संनिज्झं देवयाओ एयस्स दिंति गुणतुट्ठा। इय भीया रायाणो बहवे पणइं गया तस्स ॥ ३१ ॥ अह अन्नया कयाविहु उवज्झायसुअस्स दंसणनिमित्तं। सीसेहिं परियरियो नारओ आगओ तत्थ॥३२॥ अत्रान्तरे-अजैर्यष्टव्यमिति ऋग्वेदपदं पर्वतको नारदसमक्षं शिष्येभ्यो व्याख्यानयति, तद्यथा-अजाः-पशवः तैर्यष्टव्यमिति. एतच्च श्रुत्वा कर्णौ पिधाय नारदेन प्रोक्तम्-आः शान्तं पापमिति, यतो हन्त यदि पशुभिर्यज्ञो भवेत्तदा यदुक्तं वाजपेये यागे बृहदारण्यके 'एतत्त्रयं शिक्षेत-दानं दमं दया'मित्यादि वेद-

वाक्यं तद्विरुध्येत, तथा व्यासेनापि चतुष्टयलक्षणं कुर्वतो यदुक्तम्-'धर्मात्मा पण्डितो ज्ञेयो, नास्तिको मूर्ख उच्यते । सर्वभूतहितः साधुरसाधुर्निर्दयः स्मृतः ॥ १ ॥ गच्छतस्तिष्ठतो वापि, जाग्रतः स्वपतोऽपि वा। यन्न भूतहिताधायि, तज्जीवितमनर्थकम् ॥ २ ॥ मर्त्तव्यमिति यद् दुःखं, पुरुषस्योपजायते । युक्तस्तेनानुमानेन, परोऽपि परिरक्षितुम् ॥३॥ वरमेकस्य सत्त्वस्य, प्रदत्ताऽभयदक्षिणा। न तु विप्रसहस्रेभ्यो, गोसहस्रमलंकृतम् ॥ ४ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यमुत्क्षिप्य भुजमुच्यते । नास्ति नास्त्येव हि स्वार्थः, (प्राणिरक्षा) मकुर्व्वतः ॥ ५ ॥ इत्यादि, तत् सर्वं विरुध्येत, न चोपाध्यायेनाप्येवं कदाचिदपि व्याख्यातमिदं, किन्तूप्ताः सन्तो न जायन्ते-न प्ररोहंतीत्यजास्तैर्यष्टव्यमिति गुरुभिर्व्याख्यातं, तत् किं स्वमत्युत्प्रेक्षितं महापापमिदं प्ररूपयसि ? इत्यादि सुयुक्तिकं नारदेन शिक्षितः पर्वतकोऽज्ञानपवनप्रेरितक्रोधदवदहननिर्दग्धविवेकवनः प्रद्वेषधूमपटलध्यामलिततत्त्वदृष्टिर्महामूर्खत्वसूचकैरसंबद्धैरेव वचनैर्नारदमाक्रोशति स्म, बध्नाति चालीकावष्टम्भं यथोपाध्यायेनैतदित्थमेव व्याख्यातं, तत्र चार्थे सहाध्यायी वसुराजः प्रमाणं, यद्यसौ त्वत्पक्षं गुरुं संमन्यते तदा समूला मदीया जिह्वा छिद्यते, अन्यथा त्वदीयेति प्रतिज्ञां च करोति, ततः समुच्छलितश्छात्रकोलाहलः किलिकिलायितं खिड्गैः, प्रहर्षितं कौतुकेक्षिभिः, अभिनंदितं नारदवचनं मध्यस्थैः,समर्थितं पर्वतकलापितं पापदृष्टिभिः,एवं च वर्त्तमाने दुर्गतिप्रस्थितत्वादभिनिविष्टोऽयमिति न प्रज्ञापनार्होऽसावित्यादि विमृश्य तदुक्तामेव च वसुराजप्रश्नादिप्रतिज्ञामभ्युपगम्य नारदो देवताऽर्चनादिनिमित्तं तावज्जगाम, ततो निजमातृसहितः पर्वतको रात्रौ गत्वा एकाकिने वसुराजाय प्रच्छन्नं सर्वमिदं निवेदितवान्, ततो वसुराजेनोक्तम्- अयुक्तं भवता व्याख्यातं, यथैव नारदो भणति गुरुभिस्तथैवास्य व्याख्यातत्वादिति, ततश्चोपाध्यायभार्यया प्रोक्तम्-वत्स ! यद्यप्येवं तथाऽप्यस्य स्वगुरुपुत्रस्य जिह्वाछेदनमयशश्च त्वयैव रक्षणीयं, ततो मदीयोपरोधतोऽसत्य-

मप्येतद्यथा पर्वतकेनोक्तं तथैव समर्थनीयमित्यादि बहिस्तावत्तयोपाध्यायगृहिण्याऽभ्यर्थितेन मध्ये तु मोहराजबलवर्त्तिमायामृषावादाज्ञानादिभिर्दुर्मित्रैः परिप्रेरितेन वसुनरपतिना परित्यज्यार्जवं विमुच्य सत्पुरुषनिषेवितां वचःप्रतिष्ठां अविज्ञायात्मनो माहात्म्यभ्रंशं अनुत्प्रेक्ष्य स्वकुलवचनीयताऽयशःकलंकं अविगणय्य शिष्टजनापवादं अविचिन्त्यानन्तदुःखव्यतिकरगहनदुर्गतिगर्त्तानिपातं सर्वथैवाविमृश्यैव तावदतिदुस्तरमहाव्यसनसंघट्टमभ्युपगतं तद्वचो, मुत्कालितः पर्वतको गुरुपत्नी च, दत्त्वा चाशीर्वादं हृष्टौ जग्मतुरेतावपि स्वगृहमिति, ततः प्रत्युपसि समागते पर्वतके नारदे च निषण्णेषु सभासदेषु मिलिते सबालवृद्धे पौरजने कौतुकाक्षिप्तप्रतिरोहितायातेषु भवनपतिव्यन्तरादिदेववर्गेषु आशीर्वादपूर्वकं नारदपर्वतकाभ्यां च कथिते स्वकीयपक्षे दत्त्वा सामन्तमाण्डलिकमन्त्रिसुभटकोटिनिरन्तरमास्थानमुपविष्टः पूर्वोक्तवसुनरपतिः,अभिहितो ब्राह्मणवृद्धैर्यथा देव! रोहिणीश इव ग्रहाणां शक्र इव देवानां नागराज इव पन्नगानां वैनतेय इव पक्षिणां त्वमेव प्रमाणं प्रजानां, विशेषतः पुनरयं त्वय्येव तिष्ठते विवादः, सत्यवचनमेव च प्रशस्यते जीवलोके, यतः-"वेयालसाइणीओ जक्खपिसाया य रक्खसा उरगा । जलजलणसत्थसीहा पहवंति न सच्चसंधाणं ॥ १ ॥ सच्चस्स पभावेणं न चलइ मही सागरा य मज्जाया । न मुयंति नियसरूवं सिसिरायवपाउसा तह य ॥ १ ॥ घडमाइयं च दिव्वं लोएवि हु फुरइ सच्चवाईणं । ता मोत्तूणं सच्चं पसंसिमो किमिह लोयम्मि ? ॥ ३ ॥ तस्मादनयोर्विवादे यदिह सत्यं तन्मध्यस्थया बुद्ध्या अरक्तद्विष्टेनान्तःकरणेन विधाय प्रसादं निवेद्यतामिति, तदित्थमतिनिपुणं तैरुक्तेनाप्यविवेकतिमिरतरलिततत्त्वदृष्टिना राज्ञा सहसैव व्यलीकोऽपि समर्थितः पर्वतकपक्षः, ततः समर्थनानन्तरमेव क्रुद्धया कुलदेवतया दत्त्वा पार्ष्णिप्रहारं पातितः सिंहासनान्नरपतिः क्षिप्तश्च पातालमिति, ततश्च आः किमिदमिति भीतो लोकः, प्रवृत्तः पर्वतकभूपयोः सर्वत्र धिक्कारः, समुच्छलितो नारदस्यातुच्छः

साधुवादः, ततश्च नानाविधविडम्बनापूर्वं निष्काशितो नगरात् पर्वतकः, अभिषिक्तश्च राज्ये वसुभूपतेः पुत्रः, पितृव्यतिकरक्रुद्धया देवतया सोऽपि निपातितः,एवमपरेऽपि सप्त वसुपुत्राः क्रमेण तद्दुर्नयत एव तयैव निपातिताः,अभिनिविष्टेन च पर्वतकेन तत्प्रभृति यज्ञेषु सुतरां जीवघातप्ररूपणा कृता वसुस्स एवं अलियं पयंपणं, अहो गईए पवरं निबंधणं । सोउं अकित्तिस्स इहेव कारणं, भणंतु सच्चं गुणपालणुज्जुया ॥ १ ॥ इति ॥ वसुराजकथानकं समाप्तम् ॥ अथ तृतीयव्रतपरिपालनोपदेशमाह—

अयि दंतसोहणंपि हु परदव्वमदिन्नयं न गिण्हिज्जा । इहपरलोयगयाणं मूलं बहुदुक्खलक्खाणं ॥ १५१ ॥

सुगमैव, नवरं अयीति कोमलामन्त्रणे । इदमेव व्रतं दृष्टांतद्वारेण समर्थयन्नाह —

तइयव्वए दढत्तं सोउं गिहिणोऽवि नागदत्तस्स । कह तत्थ हुंति सिढिला साहू कयसव्वपरिचाया ? ॥ १५२ ॥

अयमिह भावार्थः- गृहस्थः कनकधनादिषु प्रायोऽनुपरतगार्द्ध्य एव भवति, तथापि नागदत्तस्य तत्तथाविधं तृतीयव्रते दृढत्वं, यैस्तु साधुभिः सर्वस्यापि गार्द्ध्यादिसावद्यस्य परित्यागः कृतस्ते कथं तत्र दृढा न भवेयुः ?, कः पुनरसौ नागदत्तः? कथं च तेन तृतीयव्रते दृढत्वं कृतमिति ?, उच्यते—

वाणारसित्ति नयरी कासीविसयम्मि अत्थि तीएँ सिरिं । दट्ठूणं सक्कपुरी विलियव्व अदंसणं पत्ता ॥ १ ॥ गुणओ य नामओऽवि य तत्थ जिआरी नराहिवो आसि । पियबालवयंसो तस्स चेव सेट्ठी य धणदत्तो ॥ २ ॥ धणसिरिनामा तस्सेव गेहिणी दोऽवि जिणमयरयाइं । रिद्धीए पुण संखं सयंपि न मुणंति गेहम्मि ॥ ३ ॥ रूविव्व पंचबाणो सोमो सोमुव्व तह कला-निलओ । परमविबुहत्तकलिओ नरप्पहाणोऽवि कुलओऽवि ॥ ४ ॥ नेत्तूसवो जणाणं हिययहरो अमरसुंदरीणंपि । मेरुव्व थिरप्प-

गई गंभीरो नीरानिलउव्व ॥ ५ ॥ दक्खिण्णविणयविण्णाणपमुहनीसेसगुणमयसरीरो । नामेण नागदत्तो ताण सुओ भुवणवि-क्खाओ ॥ ६ ॥ (विशेषकं) तेण य साहुसमीवे धम्मं सुणिऊण बालभावेऽवि । सम्मं सावयधम्मो पडिवन्नोऽणुव्वयाईओ ॥ ७ ॥ वयगहणत्थं अम्मापिऊण अत्ताणमोइउमसत्तो । संसारविरत्तोऽविहु चिट्ठइ सो गेहवासम्मि ॥ ८ ॥ परिणयणत्थंऽविहु पत्थिओ-ऽवि वरकन्नयासहस्सेहिं । नेच्छइ वयणंपि करेइ केवलं जिणमयं धम्मं ॥ ९ ॥ तीसे य पुरीइ बहिं सहसंबवणंति अत्थि उज्जाणं । नियरुक्खराइरिद्धीइ हसइ जं नंदणवणंपि ॥ १० ॥ खंभसयसन्निविट्ठं तस्स य मज्झम्मि मणिसुवण्णमयं । सुरखेयरकयसेवं मणोहरं अत्थि जिणभवणं ॥ ११ ॥ एत्तो य अत्थि तत्थवि धूया पियमित्तसत्थवाहस्स । नामेणं नागवसू ससिनिम्मलगुण-महग्घविया ॥ १२ ॥ जेउं जयमचयंतं मिउकुसुमसरेहिं पेच्छिउं मयणं । विहिया विहिणा जाया जयभेयणी वज्जभल्लिव्व ॥१३॥ दिट्ठा य नागदत्तेण कहमवि सा सहियणेण परियरिया । सहसंबवणुज्जाणे वोलंती थेवदूरेण ॥ १४ ॥ तीएऽवि नागदत्तो दिट्ठो ईसिं चलंतनयणाए । सुन्ना य गया पुरओ हिययं मोत्तूण तत्थेव ॥ १५ ॥ चिंतइ य सुरो किं कोइ एस जिणवंदणत्थमोइण्णो? । न घडइ इमं जमेसो सनिमेसो भूमिचारी य ॥ १६ ॥ रूवुक्करिसाउ सहावगमणओ न य हविज्ज खयरोऽवि । अमयमयंगो य इमो सुव्वइ कामो य दड्ढंगो ॥ १७ ॥ अन्नस्स नेव संभावणावि जुज्जइ इमम्मि आयारे । इच्चाइ चिंतयंती ताव गया जाव जिणभवणं ॥ १८ ॥ दाऊणं तिन्नि पयाहिणाओ एगग्गमाणसा तत्तो । नाणाभंगेहिं चिरं रएइ पूयं जिणिंदाणं ॥ १९ ॥ एत्तो य नागदत्तोऽवि आगओ तत्थ चेव जिणभवणे । दिट्ठा य तीएँ रइया पूआ सा विविहभंगमया ॥ २० ॥ नागवसूऽवि सगेहं पूयं काउं गया तओ मित्ते । पुच्छेइ नागदत्तो का एसा इय कलानिउणा ? ॥ २१ ॥ तुट्ठेहिं तेहिं कहियं नामं च कुलं च तीएँ

सविसेसं । अणुहरइ य तुज्झ इमा सिरिव्व विण्हुस्स इअ भणिए ॥ २२ ॥ तो भणइ नागदत्तो पूयाविणएण तुट्ठहियओऽहं । पुच्छामि नाणुरत्तो ता तुब्भाणऽवगयमजुत्तं ॥ २३ ॥ इच्चाइ इमो मित्ते भणिउं भत्तीइ वंदिउं च जिणे । पत्तो गेहं इयरीवि जाव सगिहम्मि संपत्ता ॥ २४ ॥ विञ्झोव्व नरिंदकरेणुयाइ हिययम्मि सल्लिओ ताव । सो नागदत्तसुहओ चालंतो सल्ललक्खाइं ॥ २५ ॥ इयरूवं इयललियं इयचंकम्मियमिमं च सोहग्गं । तह सुहयं तस्स विलोइयं च इच्चाइ चिंतंती ॥ २६ ॥ न लहइ रइं खणंपि हु न भुंजए सुयइ नेय किं बहुणा ? । चिट्ठइ सा मणिमयपुत्तियव्व चिट्ठाहि परिमुक्का ॥ २७ ॥ चंदणरसो जलद्दा चंदो मुत्तामणी उ सिसिरावि । दाहं चिय दिंति देहे तीए दइयं सरंतीए ॥ २८ ॥ अह झिज्जइ अणुदियहं एसा जह कसिणपक्खससिलेहा । तो भीएसुं पियरेसु परियणे सयणवग्गे य ॥ २० ॥ एगंते ठविऊणं सहीहिं पुट्ठावि कहइ न हु किंपि । अइनिब्बंधे य कए नीससिउं भणइ कहकहवि ॥ ३० ॥ एगत्तो मज्झ तडं वग्घो अन्नत्थ किं करेमि तओ ? । पुच्छंति पियसहीओ लज्जा पुण वारए अहियं ॥ ३१ ॥ इय भणिऊणं पुणरवि मोणेण ठियाएँ तीएँ भावण्णू । नामेणं अमयसिरित्ति पियसही भणइ तं बालं ॥ ३२ ॥ हुं विण्णायं एयं सहसंबवणम्मि सुण्णउज्जाणे । चोरेण नागदत्तेण तेण तुह अवहियं किंपि ॥ ३३ ॥ वाणियगा चेव य जत्थ तक्करा तत्थ किं वयं भणिमो ? । तुज्झवि न जुत्तमेयं भणिउं लज्जाइ को दोसो ? ॥ ३४ ॥ तइयावि मए एयं नायंपि हु तुज्झ दिट्ठिभावेण । भणियं न एच्चिरं वारियऽम्हि लज्जाए जमहंपि ॥३५॥ तुह गुणरज्जूसंदाणियं तयं अमयकारिणं मुद्धे ! । ता सिग्घं दंसेमो अम्हेच्चिय हवसु वीसत्था ॥ ३६ ॥ इय सवियक्कं भणियम्मि ताहिं हसिउं परंमुही जाया । नागवसू सुणइ मणे अहो सहीणं छइल्लत्तं ॥३७॥ इय संठविऊण तयं सहीहिं कहियम्मि तीइ पियराणं । अहिगिच्च नागदत्तं च पत्थए सेट्ठि धणदत्तं॥३८॥

गंतूणं नागवसुं भणइ रुयंती तओ य से जणणी। बहुपत्थणेहि भणिआ तुह पिउणा पुत्ति ! धणदत्तो ॥ ३९ ॥ सो भणइ एस अम्हंपिऽणुग्गहो किंतु किं वयं कुणिमो ? । बहुयाओ कन्नयाओ न इच्छियाओ मह सुएण ॥ ४० ॥ संसारविरत्तमणो अम्हुवरोहेण चिट्ठइ स गिहेऽवि । किंतु पुणो एयंपि हु पत्थिस्सामो जइ करिज्ज ॥४१॥ इय भणिउं तुज्झ पिया विसज्जिओ तेण पूइऊण तओ । पडिबंधं तम्मि जणे ता वच्छे ! मुंच जं भणियं ॥ ४२ ॥ 'दुल्लहजणम्मि पिम्मं खलम्मि मेत्ती जडम्मि उवएसो। कोवो य समत्थजणे णिरत्थओऽणत्थहेऊ य ॥१॥' इय सोउं नागवसू नीससिऊणं भणेइ नियजणणिं। जइ एवं अम्म ! तओ सुणसु तुमं मज्झऽत्ति पइण्णं ॥ ४३ ॥ जइ परिणइ ता सोच्चिय जो अंगं निव्ववेइ दिट्ठोऽवि। अह न तओ जा तस्सेव बहुमया सा गई मज्झ ॥ ४४ ॥ अह जणणीए गंतुं सव्वमिणं भत्तुणो पुणो कहियं । वसुदत्तो नामेणं वसइ य आरक्खिओ तत्थ ॥ ४५ ॥ अह अन्नया कहिं चिय नागवसुं पासिउं इमो गिद्धो । पत्थइ परिणयणत्थं तत्तो पडिभणइ पियमित्तो ॥ ४६ ॥ पाविज्जंते जामाउयम्मि तुमए न पत्थिमो अन्नं । विहियपइण्णा चिट्ठइ परं इमा नागदत्तम्मि ॥ ४७ ॥ तो वसुदत्तोऽविऽविवेयतरलिओ मारिउंपि तं एसा । गिण्हेयव्वात्ति विचिंतिऊण जोएइ तच्छिद्दं ॥४८॥ अह अन्नया नरिंदो नीहरिओ बहुतुरंगपरियरिओ । गच्छंतस्स य वेगेण कुंडलं ल्हसइ कण्णाओ ॥ ४९ ॥ तं च पडंतं धूलीरएण दिट्ठं न केणइ महीए। खुत्तं तुरयखुरेहिं खुणिज्जंतं तओ रण्णा ॥ ५० ॥ गेहं गएण नाए कहिए आरक्खियस्स नयरीए। घुट्ठं पडहयपुव्विं सव्वत्थवि भो नरिंदस्स ॥ ५१ ॥ नट्ठं मणिनिम्मियकुंडलत्ति ता जइ सयंपि किं कोई। लद्धंपि समप्पइ आणिऊण तो निरवराहोत्ति ॥ ५२ ॥ अम्हेहिं पुणो नाए दंडो सीसेण तह धणेणं च । एवंपि तं न लद्धं अहऽन्नहा अट्ठमिदिणम्मि ॥ ५३ ॥ पडिमापडिवत्तिकए वच्चंतो बाहिरम्मि उज्जाणे ।

संझाए नागदत्तो नयरीएँ परिसरे कहवि ॥ ५४ ॥ धूलीविवरविणिग्गयकिरणुज्जोएण कसिणभुयगं व । दट्ठूण कुंडलं झत्ति अन्नमग्गेण संलग्गो ॥ ४५ ॥ वसुदत्तेणं आसन्नवत्तिणा कहवि दिट्ठमेयंपि । सम्मं निरिक्खियम्मि य विन्नाओ नागदत्तोत्ति ॥ ५६ ॥ किमिमो झत्ति नियत्तोत्ति जाव आसंकिओ तहिं पत्तो । ता दट्ठूणं तं कुंडलंति गिण्हेइ परितुट्ठो ॥ ५७ ॥ चिंतइ य असब्भूयंपि होइ छिड्डं इमस्स एयंपि । न हि सच्चावराहेण होही अम्हं इमो जोग्गो ॥ ५८ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं गंतुं पडिमाइ संठिओ दिट्ठो । एएण नागदत्तो मोत्तूणं कुंडलं पासे ॥ ५९ ॥ रण्णो कहावियं तुम्ह कुंडलं देव ! नागदत्तेण । हरियं तेण य सद्धिं रत्तो जं भणह तं कुणिमो ॥ ६० ॥ इय सोऊणं वज्जाहओव्व चिंतइ निवो किमेयंति ? । मज्झ पियमित्तपुत्ते किह हवइ इमं जुगंतेऽवि ? ॥ ६१ ॥ एसो य तं सलोद्धं कहेइ ता जुज्जए वियारोऽत्थ । इय मुणिय नागदत्तं आणावइ अत्तणो पासे ॥ ६२ ॥ दिट्ठो य गलनिविट्ठेण कुंडलेणं स आणिओ पुरओ । अभिओयतावहरणत्थाविहियससिसन्निहाणोव्व ॥ ६३ ॥ पुट्ठो य सबहुमाणं बहुप्पयारेहिं वइयरं एयं । पडिमाएँ ठिओ न य किंपि जंपई सोऽवि अयलोव्व ॥ ६४ ॥ भणिओ महल्लएहिं तओ निवो देव ! अज्जवि इमस्स । नियमो न पूरइ च्चिय ता चिट्ठह जाव सूरुदयं ॥ ६५ ॥ तत्तो विलंबिउं नरवेरण रयणीय उवरमे कमसो । अह उग्गयम्मि सूरे विचिंतए नागदत्तोऽवि ॥ ६६ ॥ दिन्नं अब्भक्खाणं इमेण ता मज्झ निरवराहस्स । तो जइ कहेमि सच्चं लहइ अणत्थं धुवं एसो ॥ ६७ ॥ न य उत्तमाण मग्गो एसो जं वा विरज्जए जीहा । परदोससाहणेसुं इहभवपरदुक्खहेऊसु ॥ ६८ ॥ न य किंचि कयं इमिणा मज्झऽवरज्झंति पुव्वकम्माइं । ता होउ सिरच्छेओऽवि तहावि न भणेमि परदोसं ॥ ६९ ॥ इय विहियनिच्छओ सो निवेण पुट्ठो पुणोऽवि अइबहुयं । जा कहवि न पडिवयणं भणेइ कुविएण अह तेण ॥ ७० ॥ आणत्तो

वज्झो हरिसिएण आरक्खिएण तो झत्ति। रत्तंदणाणुलित्तो नियत्थजरदंडिखंडो य ॥ ७१ ॥ तणमासिकयबहुपुंडो उवरि धरिज्जंतछित्तरयछत्तो। गलओलंबियमल्लयमालो तह रासहारूढो ॥ ७२ ॥ पुरओ वज्जंतेणं विरसेणं डिंडिमेण रायपहे। ओयारिओ पयोसिज्जमाणनिवकुंडलऽवराहो ॥ ७३ ॥ अह घरपायारविहारहट्टदेवउलमत्थयारूढो। विलवंतो पउरजणो पयंपिउं एवमाढत्तो ॥ ७४ ॥ अहह वियारे मूढस्स निवइणो पेच्छ केरिसमकज्जं ?। मंतीण तलारस्सऽवि निएह मइविब्भमो किह णु ? ॥ ७५ ॥ चोरोत्ति नागदत्तोऽवि जत्थ इय पावए कयत्थणयं। किं मन्ने देसस्सऽवि इमस्स भवियव्वया कुविया ? ॥ ७६ ॥ अमयाओऽवि होज्ज विसं मुंचिज्ज व सिहिकणे मयंकोऽवि। न य कहवि नागदत्तो कुणइ पुणो एरिसमकज्जं ॥ ७७ ॥ अह कहवि दुज्जणा सज्जणम्मि दोसं ठवंति अलियंपि। तहवि न तं सच्चं चिय गणंति मइविहविणो य जणा ॥ ७८ ॥ सत्तू मित्तो मज्झत्थओ य विज्जइ जणम्मि सव्वत्थ। छायंति कयं अकयंपि दिंति दोसं च कम्माइं ॥ ७९ ॥ जइ एरिसं अवत्थं लहंति एयारिसावि सप्पुरिसा। ता नूण महामोहो अज्जावि घरवासपडिबंधो ॥ ८० ॥ इय जाव नागदत्तो वच्चइ लोयम्मि विलवमाणम्मि। ता दिट्ठा नागवसू णियपिउणो मंदिरस्सुवरि ॥ ८१ ॥ हारकडसुत्तयाई तोडंती भूसणाइं सव्वाइं। ताडंती थणवट्टं निट्ठुरपाणिप्पहारेहिं ॥ ८२ ॥ दंसिइ कयाइ सुहओ कत्थइ काहीइ निव्वुइं कहवि। जइ एत्तिएण तुट्ठा खलविहि तंपि हु न मे सहियं ॥ ८३ ॥ मह जीविएण एसो जीवउ सुहरं मारिज्ज अहमेव। इच्चाइ विलवमाणी मुच्छइ निवडेइ उट्ठइ य ॥ ८४ ॥ किं बहुणा तह तीए विलवियं जह समाणदुक्खावि। जाया लक्खउणदुहा तह तं दट्ठुं पुरी सयला ॥ ८५ ॥ दट्ठूण नागदत्तो तह तीएँ सिणेहनिब्भरं चेट्ठं। अइआवज्जियहियओ कुणइ मणे एरिसावियप्पं ॥ ८६ ॥ जइ कहवि इममवत्थं लंघिज्ज अहं तओ इमं

बालं । परिणेऊणं पच्छा वयं चरिस्सामि जिणभाणियं ॥ ८७ ॥ अह बोलेइ न एसा मज्झ अवत्था तओ य सागारं । पच्चक्खामि चउव्विहमाहारं सिद्धपच्चक्खं ॥ ८८ ॥ इय कयपच्चक्खाणो वज्झट्ठाणं कमेण संपत्तो । नागवसूविय वेगेण अप्पयं कहवि संठविउं ॥ ८९ ॥ जिणपडिमाणं पूयं काउं अइवित्थरेण भत्तीए । सासणदेवयआराहणत्थमह कुणइ उस्सग्गं ॥ ८७ ॥ इत्तो य जाव आरक्खिएण सूलीएँ नागदत्तोऽवि । खित्तो झडत्ति तो देवयाए भग्गा तडत्ति इमा ॥ ८८ ॥ एवं बीया तइया य तो महातरुअरस्स डालम्मि । उल्लंबियस्स पासो तुट्टो खुभिएण अह तेण ॥ ८९ ॥ खग्गेण हओ गीवाएँ जाव ता सोऽवि दारुणो खग्गो । होऊण कुसुममालं ठिओ गले नागदत्तस्स ॥ ९० ॥ अह तस्स साहुवाओ उग्घुट्ठो तत्थ सयललोएण । रायनिउत्तनराविहु भीया साहंति नरवइणो ॥ ९१ ॥ तेणवि अइभीएणं सिग्घं आणाविओ इमो तत्थ । अइगुरुपडिवत्तीए बहुनिब्बंधेण पुट्ठो य ॥ ९२ ॥ कहसु महायस ! को एस वइयरो ? भणइ नागदत्तोऽवि । वसुदत्तस्स नराहिव ! अभयं जइ देसि ता भणिमो ॥ ९३ ॥ पडिवण्णे नरवइणा कहिओ कुंडलऽवलोयणाईओ । सव्वोऽवि वइयरो तस्स तेण अइगरुयहरिसेण ॥ ९४ ॥ पूएवि नागदत्तो करेणुपट्ठीए अत्तणो पासे । आरोविओ निवेणं गरुयविभूईइ नयरीए ॥ ९५ ॥ हिंडाविऊण सव्वत्थ अप्पिउं तग्गिहम्मि पियराणं । वसुदत्तोऽवि हु देसाओ ताडिओ गिण्हिउं विहवं ॥ ९६ ॥ वद्धावओ य लोओ आगच्छइ नागदत्तगेहम्मि । पियमित्तोऽविहु पियपुच्छओ तहिं आगओ कहइ ॥ ९७ ॥ जह जिणवराण पुरओ काउस्सग्गेण संठिया ताव । नागवसू जा मुक्को लद्धजसो नागदत्त ! तुमं ॥ ९८ ॥ इच्चाइ तेण भणियं सोउं पुव्वं सयं च दट्ठूणं । सब्भावहरियाहियओ पडिवज्जइ तं विवाहेउं ॥ ९९ ॥ अंतोबहिविमलेहिं हीरंति सुहावि अहव सुअणेहिं । लोयगुरूवि सिरेणं वहइ हरो पेच्छ सियकिरणं ॥ १०० ॥ अह

गुरुअविभूईए विवाहिया सोहणम्मि सा दिवसे । पंचप्पयारभोए भुंजइ य इमो समं तीए ॥ १०१ ॥ अह वच्चंते काले जाव गवक्खंमि पियमाइ समं । चिट्ठइ नागदत्तो भुवणुवरिं ताव सहसत्ति ॥ १०२ ॥ पच्चासन्नम्मि घरे हरिओ हरिणोव्व जममइंदेण । इब्भवणियस्स पुत्तो अक्कंदरवो तओ जाओ ॥ १०३ ॥ अह भणियं नागवसूएँ नाह ! दीसइ किमेयमइविरसं ? । तो भणइ नागदत्तो कहेमि तं सुअणु ! निसुणेसु ॥ १०४ ॥ जस्स भएण अणागयजत्तं काउं समीहियंपि मए । न कयं मूढेण इमं विचेट्ठियं तस्स जमहरिणो ॥ १०५ ॥ एसो हि न गणइ सुहिं न दुक्खियं नेय ईसरदरिदं । न य पंडियं न मुक्खं निद्दहइ दवुव्व दुमनियरं ॥ १०६ ॥ इय पमवंते य इमंमि विसयपडिसेवणं महामोहो । सिरपज्जलियम्मि हुआसणम्मि को सुयइ निच्चिंतो ? ॥ १०७ ॥ जइ अज्जवि कहवि इमो न पहुप्पइ तहवि लोयमेयस्स । जररक्खसिवाहिपिसायपरियणो पीडइ पयंडो ॥ १०८ ॥ ता मुच्छियाण विसएसु सुयणु ! जह निवडिओ इहासन्ने । एसो मरणमइंदो तह निवडइ जा न अम्हंपि ॥ १०९ ॥ ता एयभएणं चिय पलाय मुणिपहियपहयमग्गेण । वच्चामो मुक्खपुरं सपरियणो न कमइ जहिं सो ॥ ११० ॥ अह भणइ पिया तुह घरणिसइमेत्तऽत्थिणीए मह सव्वं । सिद्धमिय लोइयसुहं अओ परं को इह पसंगो ? । १११ ॥ न हि सागरोवमेहिवि हुंति वियण्हा सुरावि विसयाणं । तम्हा संतोसोच्चिय नियामओ विसयतण्हाए ॥ ११२ ॥ ता नाह ! कुरु समीहियमहंपि सज्जा तुहाणुमयमग्गे । दइयपडिकूलवत्ती जओ निसिद्धा कुलवहूणं॥११३॥ तो भणइ नागदत्तो साहु पिए! साहु जंपियं तुमए। दाऊण महादाणं पूयं काऊण य जिणाणं ॥ ११४ ॥ घित्तूण वयं दुन्निवि विहिणा तह पालिऊण य गयाइं । वेमाणियदेवेसुं कमेण सिद्धिं गमिस्संति ॥ ११५ ॥ इति नागदत्तकथानकम् ॥ अथ चतुर्थव्रतपरिपालनोपदेशमाह—

नवगुत्तीहिं विसुद्धं धरिज्ज बंभं विसुद्धपरिणामो । सव्ववयाणवि पवरं सुदुद्धरं विसयलुद्धाणं ॥ १५३ ॥
देवेसु वीतरायो चारित्ती उत्तमो सुपत्तेसु । दाणाणमभयदाणं वयाण बंभव्वयं पवरं ॥ १५४ ॥
धरउ वयं चरउ तवं सहउ दुहं वसउ वणनिकुंजेसुं । बंभवयं अधरंतो बंभाविहु देइ मह हासं ॥ १५५ ॥
जं किंचि दुहं लोए इहपरलोउब्भवंपि अइदुसहं । तं सव्वं चिय जीवे अणुभुंजइ मेहुणासत्तो ॥ १५६ ॥

चतस्रोऽपि पाठसिद्धाः, नवरमासामाद्यगाथायां स्त्रीपशुपंडकवर्जितोपाश्रयस्थानं स्त्रीकथावर्जनं स्त्रीजनाक्रान्तासनपरिहरणं तदङ्गोपाङ्गावलोकनत्यागः गृहस्थैः सह कुड्यान्तरितावस्थितिविरहः पूर्वक्रीडितस्मरणाकरणं अतिस्निग्धाहारानभ्यवहरणं अतिमात्राहाराग्रहणं विभूपापरिवर्जनं चेत्येताभिर्नवभिर्विशुद्धता ब्रह्मचर्यस्य द्रष्टव्या, एवंभूतं तु विषयलुब्धानां प्राणिना सुदुर्द्धरं, न तु महासत्त्वानामितिभावः, उक्तञ्च -"विषयगुणः कापुरुषं करोति वशवर्तिनं न सत्पुरुषम् । बध्नाति मशकमेव हि लूतातन्तुर्न मातङ्गम् ॥ १ ॥" इति ॥ अथ दृष्टान्तद्वारेणैतत्समर्थनार्थमाह--

नंदंतु निम्मलाइं चरियाइं सुदंसणस्स महरिसिणो । तह विसमसंकडेसुवि बंभवयं जस्स अक्खलियं ॥१५२॥

सुगमा, नवरं विषमाणि बुद्धिपदस्यापि स्खलनात् सङ्कटानि निवर्त्तयितुमशक्यत्वात् एवंभूतेष्वपि, विषमसङ्कटेष्वित्यर्थः, अन्यच्च-सुदर्शनस्थूलभद्रयोरनन्यसाधारणमहासत्त्वतागुणसमुत्कंपितचेतसा शास्त्रकारेणाप्ययं तद्गुणस्तुतिद्वारेण वक्ष्यमाणस्तु स्थूलभद्रपदप्रणतिद्वारेणोपदेशो निबद्ध इति भावः ॥ कः पुनरयं सुदर्शनमहर्षिः ?, उच्यते--

अंगाजणवयपयडा चंपानामेण पुरवरी अत्थि । गुरुकलिभयसंपिंडियकयजुयमुत्तिव्व रमणिज्जा ॥ १ ॥ करनिहियसंखचक्को

लच्छीएँ सयंवरो मुरारिव्व । तं पालइ विक्कंतो राया दहिवाहणो नामा ॥ २ ॥ नामेण उसभदासो धणउव्व धणेण वसइ इह सेट्ठी। भज्जा य अरहदासी महिसीण य रक्खओ सुभगो ॥३॥ एवं च प्रवर्त्तमाने काले--सूरनराहिवखग्गो विहियपवरपुंडरीयवोच्छेओ । सउणाणवि जीयहरो खलपुहइवइव्व जडनिलओ ॥ ४ ॥ अग्घवियतल्लरच्छयहुयवहवररमणिपीणथणवट्टो । पडुपवणपहयपायवपडंतपरिजुन्नवणपत्तो ॥ ५ ॥ खंडियसूरपयावोवि सीयलत्तेण निहयबहुसत्तो । अह अन्नया पयट्टो सिसिरो अइदारुणो तत्थ ॥ ६ ॥ इय वट्टंते य तहिं सुभगो महिसीओ गिण्हिउं अडविं । जाव गओ ता पिच्छइ एगत्थ विवित्तदेसम्मि ॥ ७ ॥ किंपि परमत्थसारं झायंतं निच्चलं सुमेरुं व । काउस्सग्गंमि ठियं चारणमुणिपुंगवं एक्कं ॥ ८ ॥ दट्ठूण य तं संजायगरुयभत्तीएँ पज्जुवासेइ । मोत्तूण चरंतीओ महिसीओ सयलदियहम्मि ॥ ९ ॥ अह संझाए अइसिसिरपवणपरिकंपमाणसव्वंगो । महिसीहिं समं सुभगो नमिउं साहुं गओ गेहं ॥ १० ॥ चिंतइ य गुणे साहुस्स तस्स तह नियमणम्मि भावेइ । किह सो मुणी सहिस्सइ सयलनिसिं एरिसं सीयं ? ॥ ११ ॥ इय भावंतो न लहइ निद्दं अह आगए पभायम्मि । पुणरवि तहेव तं वंदए मुणिं पज्जुवासइ य ॥ १२ ॥ अह तस्स नियंतस्सवि गयणेणं सो मुणी समुप्पइओ । पारियकाउस्सग्गो भणिऊण नमोऽरिहंताणं ॥ १३ ॥ तत्तो नमोऽरहंताणमेयमुग्घोसमाणओ भमइ । विज्जा एसा नहगामिणित्ति एसोऽवि मन्नंतो ॥ १४ ॥ उग्घोसंतो य तहिं पायं सव्वाओ कुणइ किरियाओ । उववूहियस्स सड्ढेण किंपि भत्ती य संजाया ॥ १५ ॥ अह अन्नया नईए गंगाए परयडम्मि महिसीणं । गच्छंतीणं विणिवारणाय झंपं खिवइ एसो ॥ १६ ॥ तत्थ य खुत्तेण अहे विद्धो सो तिक्खकीलएण उरे । अरहंतनमोकारं भणमाणो कालमणुपत्तो ॥ १७ ॥ तस्स य पभावओ उसभदासगेहेवि अरिहदासीए । जाओ पुत्तो एसो नामं च सुदंसणोत्ति कयं ॥१८॥

न य नामओ य गुणओऽवि एस नूणं सुदंसणो चेव । जं दट्ठुमिमं भुवणंपि विम्हियं रूवमाईहिं ॥ १९ ॥ पंचममासे य गए गब्भत्थे चेव तम्मि दोहलओ । जिणमहिमाए जणणीएँ आसि तस्साणुभावेण ॥ २० ॥ जणएणवि अट्ठ दिणे सवित्थरं कारिऊण जिणमहिमं । संपूरिओ इमो रिद्धिविद्धिआरोग्गयाईणि ॥ २१ ॥ अन्नाणवि जायाइं सेट्ठिघरे परियणे तह कुले य । आरब्भ गब्भवासाओ तस्स चेवाणुभावेण ॥ २२ ॥ सियपक्खससहरो इव अह वड्ढंतो कमेण अज्जेइ । सव्वाओऽवि कलाओ पावेइ य जोव्वणं पवरं ॥ २३ ॥ अह तस्स रूवजोव्वणविलासपमुहाहिं सुंदरकलाहिं । अक्खित्तो नयरजणो सिढिलो सेसेसु कज्जेसु ॥२४॥ गिज्जंति सुंदरीहिं थुव्वंति सुरंगणाहिवि सयण्हं । चरियाइं तस्स ससिनिम्मलाइं सयलम्मि भुवणम्मि ॥ २५ ॥ धूयं सागरदत्तस्स सिट्ठिणो नामउत्ति गुणओऽवि । परिणइ मणोरमं निम्मियं व तग्गुणलवेहिंपि ॥ २६ ॥ अह तम्मि अणुहवंते तिवग्गसारं सुहं समं तीए । कालेणं पव्वइओ तज्जणओ तं घरे ठविउं ॥ २७ ॥ अह सो मणीण चिंतामणिव्व कप्पद्दुमोव्व रुक्खाणं । जाओ सुदंसणो पुरवरीएँ अइउत्तमो तीए ॥ २८ ॥ मेत्ती य कहवि जाया कविलेणुवरोहिएण सह तस्स । उवरोहियस्स भज्जा य अत्थि कविलित्ति नामेण ॥ २९ ॥ सो य उवरोहओ कहइ तीए निच्चंपि हरिसपडिहत्थो । अमरीणवि मणहरणे सुदंसणगुणे जयप्पवरे ॥ ३० ॥ ता पच्चक्खमदिट्ठेऽवि तम्मि गुणमित्तसवणओ चेव । तह मयणो से कुविओ जह ढुक्का साऽरईएवि ॥ ३१ ॥ अह अलहंती सुक्खं खणंपि चिन्तेइ संगमोवाए । अह बहुदिणपज्जन्ते विणिच्छिउं पेसिया दूई॥३२॥ गंतूण तीएँ भणियं कविलो उवरोहओ सरीरेण । किंपि गिलाणो वट्टइ तत्थागच्छह तओ तुब्भे ॥ ३३ ॥ इय सोउं तत्थ गओ सुदंसणो पभणिओ य कविलाए । अब्भितरम्मि पविसह कविलं पिच्छह तओ य इमो ॥ ३४ ॥ जा मज्झम्मि पविट्ठो ताव पविट्ठाऽणुमग्गओ कविला ।

सवियारनिरिक्खणवयणपुव्वयं पत्थिओ य इमो ॥ ३५ ॥ ता तेण विचिंतियं अहह पेच्छ कहमेत्थ संकडे पडिओ ? । अवमाणिया हि नूणं मारेइ मरेइ वा एसा ॥ ३६ ॥ आणीओ य कहमहं छलेण? अहवा न इत्थिचरियाइं । अमरगुरूवि वियाणइ ता किं इमिणत्ति ? तो भणइ ॥ ३७ ॥ भद्दे ! करेमि एयं किंतु अहं पंडओ तुह अजोगो । अह गोविएण चिट्ठामि अप्पणा लोयमज्झे य ॥ ३८ ॥ इय सोऊणं एसा झत्ति विरत्ता इमं विसज्जेइ । मन्नंतो अप्पाणं सोऽवि सउण्णं गओ सगिहं ॥ ३९ ॥ कविलसुदंसणसहिओ अहऽन्नया निग्गओ नरवरिंदो । अइगरुयविभूईए कीडत्थं बाहिरुज्जाणे ॥ ४० ॥ अह रण्णो देवीए अभयाए सह सपरियणा दोवि । कविलामणोरमाओ सिबियारूढाओ वच्चंति ॥ ४१ ॥ अह कविलाए देवी पुट्ठा गयणं मयंकलेहव्व । उज्जोयंती भज्जा कस्स इमा पुण्णमंतस्स ? ॥ ४२ ॥ तो देवीए कहियं भज्जा एसा सुदंसणस्स तहा । पुत्तावि इमे तस्सेव गुरुयगुणरयणजलनिहिणो ॥ ४३ ॥ जइ एवं तो निउणा एसा जं एत्तिएवि जणयन्ती। धुत्तेहिं समं पुत्ते न लक्खिया ससुरमाईहिं ॥ ४४ ॥ तो देवीए हसिऊण जंपियं किह णु तुममिमं भणसि ? । भणियं कविलाए नपुंसओत्ति जमिमीएँ भत्तारो ॥ ४५ ॥ किह जाणसीति पुट्ठे कहिओ कविलाएँ पुव्ववुत्तंतो । तो अभयाए भणियं सच्चं चिय परकलत्तेर्हि ॥ ४६ ॥ सो नूण पंडओ तेण कामसत्थस्स बाहिरा व रई । परिवंचिया सि मुद्धे ! नीरसडोड्डिणि वियड्ढेण ॥ ४७ ॥ अह दूमियाएँ कविलाएँ जंपियं जइ तुमं चिय वियड्ढा । ता रमसु सयंपि तयं तो नज्जइ तुज्झ माहप्पं ॥ ४८ ॥ तो देवीए भणियं को उण मह हल्लि ! एत्थ संदेहो । जइ न करेमि इममहं तो नियमो पुरिससंगस्स ॥ ४९ ॥ तो काऊण पइण्णं कीलेऊणं च गेहपत्ताए । कहियं देवीए इमं पंडियनामाए धाईए ॥ ५० ॥ तो तीए जंपियं अहह देवि ! दूरंतरम्मि भुल्लाऽसि । जिणवयणरओ न कुणइ मणंपि जं सो परित्थीसु ॥ ५१ ॥ तो

देवीए भणियं कया पइण्णा मए इमा ताव । जइ पूरेसि न कहमवि ता नूण मरामि अंब ! अहं ॥ ५२ ॥ नाऊण तो असग्गहमिमाए दीहं च नीससेऊणं। चिंतेउं च पवत्ता विविहउवाए तओ धाई ॥ ५३ ॥ लेप्पमयं पुत्तलयं घेत्तुं रयणीएँ पढमजामम्मि । पविसंतं तं धाइ! किमेयं पुच्छंति कञ्चुइणो ॥ ५४ ॥ देवीएँ पूयणट्ठं नेमि अहं कामएवपडिममिमं । एवं पइदियहं चिय करेइ सा पंडिया धाई ॥ ५५ ॥ वीसंभमुवगएसुं तओ महल्लेसु अट्ठमिदिणम्मि । बाहिं पडिमाएँ ठियं आणेइ सुदंसणंपि तओ ॥ ५६ ॥ मयणपडिमत्ति एसा न पुच्छियं किंपि कंचुईहिंपि । तो देवीए पुरओ मुक्को सो मंदरो व्व थिरो ॥ ५७ ॥ आलिंगइ सव्वंगं तत्तो मयणाउरा तयं देवी । मुंचंती सीकारे चुंबइ सकयग्गहं वयणं ॥ ५८ । ओ सुहय ! मज्झ अंगाइं तिव्वमयणग्गिसंपलित्ताइं । निव्ववसु नियसंगमजलेण मह देसु पडिवयणं॥५९॥ इय मयणजलणसंधुक्कणाहिं चिट्ठाहिं जंपिएहिं च। जह जह खोभेइ इमा तह तह चिंतेइ स महप्पा ॥ ६० ॥ जिणधम्मरयणनिहिगहणवइयरे जीव ! कावि तुह एसा । समुवट्ठिया पिसाई ता मा नामंपि गिण्ह इमं ॥ ६१ । निययाभिग्गहपालणासिवमंदिरसेणिमारुहंतंपि । तुममक्खिविउं एसा खिवेइ निरयंधकूवम्मि ॥ ६२ ॥ तो अवगण्णसु एयं असुईरसकोट्ठियं थिरो होसु । झाणम्मि विमलसिवसुहहेउंमि जिणिंदभणियम्मि ॥ ६३ ॥ इय भावणाएँ निच्चलहिययं तं खोभिउं असक्कंती । रयणिविरामे सयमवि नहेहि अप्पाणमुल्लिहिउं ॥६४॥ पोक्करिउं पारद्धा सपरियणो आगओ य तत्थ निवो । तह बीभच्छं देविं दट्ठुं कुविओ भणइ वीरे॥६५॥ नियधणजोव्वणलायन्नरूवगव्वियमिमं महादुट्ठं । सिग्घं वज्झत्थाणम्मि नेह मारेह दुक्खेण ॥ ६६ ॥ अह वज्झमंडणजुओ नीओ आरक्खिएहिं तत्थ इमो । हाहारवमुहलाए पुरीएँ करुणं रुयंतीए ॥६७॥ जइविहु न कयमकज्जं दिन्नं एमेव तीएँ मह आलं । तहवि न भणामि तमहं जं जणइ परस्स उवघायं ॥ ६८ ॥ पावियअणंतम-

रणस्स मज्झ पुव्वं अणाइकालम्मि । मरणंतकरं एयं मरणंपि हु ऊसवो इण्हि ॥ ६९ ॥ इय भावंतस्स सुदंसणस्स अइगरुयसत्त-परितुट्ठा । तत्थागया य बहवे देवा भवणाहिवप्पमुहा ॥ ७० ॥ सूला पउमं खग्गाइपहरणा तस्स कुसुममालाओ । जायाओ सुरेहि य सुरहि कुसुमगंधोदयं वुट्ठं ॥ ७१ ॥ इय सोउं संभंतो राया तत्थागओ सपुरलोओ । भीओ खमेइ नमिउं पुणो पुणो तस्स चलणेसु ॥ ७२ ॥ अमुणंतेण महासय ! चरियं जुवईण दोसनिलयाणं । अवरद्धं तुज्झ मए जं तं मह खमसु पसिऊण ॥ ७३ ॥ इय संभमेणऽभिक्खं खामंतं पत्थिवं भणइ एसो । न तुमं न भारिया तुज्झ राय ! अवरज्झए एत्थ ॥ ७४ ॥ अवरज्झंति पुरासंचियाइं कम्माइं चेव मह तम्हा । काहामि ताण जं चिंतियंति तं पुण थिरो होसु ॥ ७५ ॥ अह वीसत्थेण नराहिवेण आरोविऊण गयखंधे । अइगरुयविभूईए पवेसिओ नयरिमज्झम्मि ॥ ७६ ॥ दाऊण महादाणं काउं पूयाओ जिणवरिंदाणं । वारंतस्सवि नरनाहपउरपिउसयणवग्गस्स ॥ ७७ ॥ नाऊण तह असारं संसारं सुगुरुचरणमूलम्मि । पव्वज्जं पडिवज्जइ सुदंसणो गुरुविभूईए ॥ ७८ ॥ नियदुच्चरियभएण उ अभया उल्लंबिऊण अप्पाणं । पाडलिपुत्तमसाणे मरिऊणं वंतरी जाया ॥ ७९ ॥ धाईवि पंडिया निवभएण तत्थेव पाडलीपुत्ते । पगया पलाइउं देवदत्तगणियाघरे वसइ ॥ ८० ॥ चिट्ठइ य सुदंसणमुणिकहाहिं विमलाहिं तत्थ अणुसमयं । वररूवलालियजोव्वणगुरुअत्तदढव्वयाईहिं ॥ ८१ ॥ इय तग्गुणसवणेणं अक्खित्ता जाव चिट्ठए गणिया । अइगाढिया य नियगुणगणेण वा तत्थ चेव पुरे ॥ ८२ ॥ चम्मट्ठिसेसदेहो सुदंसणमुणी समागओ कहवि । गोयरगयं च दट्ठुं धाई तं कहइ गणियाए ॥ ८३ ॥ अह भिक्खट्ठा तं वाहराइए सावि पेसिउं चेडिं । सावयकुलंति अन्नायवइयरो सोऽवि तत्थ गओ ॥ ८४ ॥ तवसुसियसरीरोऽवि हु दिट्ठो सो तीएँ विप्फुरियतेओ । न हि कण्हपक्खकासियंपि ससहरं चयइ तेयसिरी

॥ ८५ ॥ तत्तो दावेऊणं गेहदुवारं इमा समारद्धा । उवसग्गेउं तीए नाणाविहजुवइभावेहिं ॥ ८६ ॥ इय उवसग्गंतीए रवीवि विलिउव्व अत्थमणुपत्तो । तहवि न चलिओ एसो पव्वयराउव्व पवणेहिं ॥ ८७ ॥ तो तग्गुणतुट्ठाए अप्पाणं निंदिउं बहुपयारं । बाहिं पेयवणेसुं नेउं मोयाविओ तीए ॥ ८८ ॥ अह सो काउस्सग्गम्मि संठिओ तत्थ चेव मुणिसीहो । अभयाए वन्तरीए दिट्ठो भवियव्वयावसओ ॥ ८९ ॥ अह पुव्ववइयरं चिंतिऊण पावाएँ तीएँ उवसग्गा । अनुकूला पडिकूला पारद्धा विविहभंगेहिं ॥९०॥ ता जाव सत्त दिवसे निरंतरं सो य भावए एवं । धन्ना ते सप्पुरिसा जे नवर गया पयं परमं ॥ ९१ ॥ जम्हा ते जीवाणं न कारणं हुंति कम्मबंधस्स । अम्हे पडुच्च पुण पिच्छ पाणिणो जह किलिस्संति ॥ ९२ ॥ रूवंपि मज्झ एयं पए पएऽणत्थकारणं जायं । मत्थयमणितेयंपि हु होइ भुयंगाण भयहेउं ॥९३॥ ता जीव! सहसु सम्मं जं जं तुह एइ किंपि कम्मवसा। तित्थयराणवि झिज्जइ न कयाइ अवेइयं कम्मं ॥ ९४ ॥ बहुयं च तए सहियं तीरपत्तो य वट्टसि इयाणिं । तो गोप्पयम्मि बुड्डसु मा उत्तरिऊण मयरहरं ॥ ९५ ॥ इय भावंतस्स कमेण तस्स सत्तमदिणम्मि तह जाओ । सुहझाणग्गिपगरिसो दड्ढं जह घाइकम्मवणं ॥ ९६ ॥ लोयालोयपईवे केवलनाणम्मि तो समुप्पन्ने । सक्कपमुहामरेहिं केवलिमहिमा कया मुणिणो ॥ ९७ ॥ रइयं सुवन्नकमलं उवविट्ठो तत्थ देसणं कुणइ । सुरविज्जाहरनरनारिनिवहपडिपुन्नपरिसाए ॥ ९८ ॥ तह रिद्धिं दट्ठूणं सोऊणं तं च देसणं मुणिणो । निंदंती अप्पाणं पडिवज्जइ वंतरी धम्मं ॥ ९९ ॥ पंडियधाईसहिया तं गिण्हइ देवदत्तगणियाऽवि । अन्नेऽविहु संविग्गा पडिबुद्धा पाणिणो बहवे ॥ १०० ॥ इय विहरिऊण पुहईएँ मोइउं बहुजणं च दुक्खाओ । धुयकम्मो मुणिसीहो सुदंसणो मोक्खमणुपत्तो ॥ १०१ ॥ एवमपरेणापि मुमुक्षुणा ब्रह्मचर्यमनुपालनीयमिति **सुदर्शनकथानकं समाप्तम्** ॥ अत्रैवोदाहरणान्तरमाह -

वंदामि चरणजुयलं मुणिणो सिरिथूलभद्दसामिस्स । जो कसिणभुयंगीए पडिओऽवि मुहे न निड्डसिओ ॥ ११८ ॥

सुबोधा, नवरं मदनोद्दीपनमहाविषज्वरेण संयमप्राणापहारकरणात् कृष्णभुजंगीव कोशा गणिकेत्यर्थः, तस्या मुखे-गोचरे पतितोऽपि यो न निर्दष्टो, क्षोभित इत्यर्थः ॥ कथानकं चेदमावश्यकादिषु प्रसिद्धमेव, ततः स्थानाशून्यार्थमेव किंचिल्लिख्यते--

पुव्वदिसावहुकडिसुत्तयंव रइमंदिरिक्ककयसोहं । पाडलिपुत्तं नामेण पुरवरं अत्थि सुपसिद्धं ॥ १ ॥ गोपालणेक्कनिरओ नंदो नंदोव्व तत्थ आसि निवो । मंती सगडालो थूलभद्द सिरिया य तस्स सुया ॥२॥ तत्थऽविय थूलभद्दो निच्चंपि विलास-दुल्ललियदेहो । बारस वरिसाइं ठिओ कोसागणियाए गेहम्मि ॥ ३ ॥ सगडाले कालगए भणिओ हक्कारिऊण नरवइणा । पिउणो पयं पवज्जसु तो भणियं तेण चिंतेमि ॥ ४ ॥ एत्थेव मह घरासण्णवणगओ चिंतिऊण परिकहसु । एवंति पभणिऊणं तत्थेव गओ विचिंतेइ ॥ ५ ॥ धम्मत्थकामसेवा गिहिवासफलं भणंति नीइनिउणा । एयं च अमच्चपयं तिण्हवि दलतच्छणं चेव ॥ ६ ॥ तथाहि-अन्नन्नअपरिणिट्ठियपावारंभेसु संपयट्टाणं । धम्मो कामो य कओ मायाभयपिहियहिययाणं ? ॥ ७ ॥ रुहिरं व जलूगाए अत्थो जो घिप्पए निओगीहिं । जीएण समं घिप्पइ सोऽवि हु निप्पीलिउं पच्छा ॥ ८ ॥ मुणसु पराहीणाणं गिहवासो ता विडंबणं चेव । वयगहणं मह जुज्जइ परलोयसुहावहं इण्हिं ॥९॥ जेसु न सिज्झइ परलोइयं च इहलोइयंपि वा कज्जं । चिंता-पुरिसाण व जंति वासरा ते कुपुरिसाणं ॥ १० ॥ इय भाविऊण तत्थवि करेइ सो पंचमुट्ठियं लोयं । पाउयकंबलरयणं च छिंदिउं कुणइ रयहरणं ॥ ११ ॥ चिंतियमिमं मए नरवरिंद ! वद्धसु तुमंपि धम्मेण । तेणागंतुं भणिए सुचिंतियं भणइ नरनाहो ॥१२॥ तत्तो कोसागेहे छलेण मा पविसिहित्ति तो राया । अवलोयइ उवरि ठिओ निग्गच्छंतं गिहाओ तयं ॥ १३ ॥ दुग्गंधयाए वासियजणस्स

मडयस्स पासओ मग्गे । अकयवियारो वच्चइ सो भयवं पोग्गलगुणण्णू ॥१४॥ तो संविग्गं तं जाणिऊण राया ठएइ सिरियंपि । संभूइगुरुसयासे इयरोऽवि हु लेइ पव्वज्जं ॥ १५ ॥ सुत्तं च अहिज्जंतो गीयत्थो सो करेइ घोरतवं । पुणरवि य सह गुरूहिं पाडलिपुत्तं कयाइ गओ ॥ १६ ॥ तत्थवि वासारत्ते सीहगुहाए भुयंगमबिलम्मि । तह कूवफलहए काउस्सग्गकरणम्मि णणु कमसो ॥ १७ ॥ गिण्हंति तिण्णि मुणिणो अभिग्गहं मुणिवराणुभावेण । उवसंता हरिउरगा भयवं सिरिथूलभद्दोऽवि ॥ १८ ॥ कोसागणियाएँ घरे चिट्ठियव्वंति गिण्हए नियमं । दिट्ठो य एज्जमाणो सो तीए हिट्ठहिययाए ॥ १९ ॥ नूणं परीसहेहिं पराजिओ एस भोगदुल्ललिओ । काउं अब्भुट्ठाणं तो भणियं सविणयं तीए ॥ २० ॥ तुम्हाण सागयं अज्ज नाह ! आइससु मज्झ करणिज्जं । चिट्ठामि अहं उववणघरम्मि जइ तुह अणाबाहं ॥ २१ ॥ इय मुणिसीहेण पयंपियंमि सा भणइ नाह ! किमेयंति ? । लच्छीएँ घरं एंतीए कोइ किं फलहियं दिज्जा ? ॥ २२ ॥ तुह चलणाणं सव्वप्पणावि दासो इमो जणो नाह ! । किं धरइ किंपि अप्पच्चयंपि ता चिट्ठ पसिऊणं ॥ २३ ॥ अह ठाइ तत्थ धीरो सिणिद्धभिक्खं घरम्मि तीसे य । गिण्हइ निच्चंपि तओ सा य विचिंतेइ परितुट्ठा ॥ २४ ॥ दुद्धं बिडालियाए पत्तं सउणीएँ आमिसं इण्हिं । किं हियय ! नच्चसि न तं सिद्धप्पाएऽवि नियकज्जे? ॥ २५ ॥ चिरपरिचियऽम्हि अणुवत्तिओ मए मह इमो य अणुरत्तो । वयनिव्विन्नो एगागिओ य ता कह न वसमेहि ? ॥ २६ ॥ इच्चाइ भाविऊणं काउं उक्कोसयं च सिंगारं । एगागिणी पओसे रणंतमणिभूसणा एसा ॥ २७ ॥ गंतूण मुणिसयासे पारद्धा जंपिउं जहा नाह ! । तुज्झ विओयहुयासो मह हियए अज्ज विज्झाओ ॥ २८ ॥ परिचत्तपुरिससंगा देहेवि अणायरा विगयचेट्ठा । किच्छेण जीविया एत्तियंपि सामी असरणाऽहं ॥ २९ ॥ इण्हिंपि दरिसणं तुम्ह हुंतयं जइ न मज्झ ता नूणं । सुमरणसेसा

होज्जम्हि नाह ! ता पुन्नलक्खेहिं ॥ ३० ॥ लद्धो तुमं मए दुग्गयाए वररयणपूरियनिहिव्व । ता एस किंकरजणो पावउ तुह संगमसुहेल्लिं ॥ ३१ ॥ ताणं गुणगहणाणं ताणुक्कंठाण ताण भणियाणं। ताण रमियाण निट्ठुर ! वयणंपि न देसि किं इण्हिं ? ॥ ३२ ॥ इय भणिओऽवि न जंपइ जाव इमो खिवइ नेय दिट्ठिंपि । तो पारद्धा उ इमीएँ बहुया सवियारचेट्ठाओ ॥ ३३ ॥ तथाहि- संठवेइ पयडिज्जमाणबाहुमूला समुक्खिविऊण करे दढंपि कुसुमामेलं विक्खिवेइ कडक्खभल्लीओ निद्दसइ दसणगेहिं अहरदलं सिढिलेइ पयडंतथणवट्टमुत्तरीयं पयडेइ लाइन्नेक्कनिहाणं गंभीरनाहिमंडलं पुणो २ ठाविऊण नियंसेइ परिहाणंसुयं सिढिलेइ नीविबंधं दंसइ रणंतमाणिकिंकिणीसुहमेहलागुणनिवेसं लक्खावेइ खणं कयलिगब्भनिच्छल्लियं चंपयतरुसहोयरमूरुजुयलं भंजए अंगाइं मुंचए सिक्कारे करेइ अलियजंभियाइं जंपए खलन्तसरं । इच्चाइ विलासवियंभियाइं दट्ठुं तयं करेमाणिं । भावेइ महासत्तो सोऽवि तओ भावणं एयं ॥ ३४ ॥ जमिमाएँ चरणजुयलं संचुण्णियपउमरायसोणतलं । पडिहिसि पणोल्लिओ तेण जीव ! निरयंधकूवम्मि ॥ ३५ ॥ जं च रइभुवणतोरणसुवण्णखंभमिह ऊरुजुयमूलं । पयडइ खणं इमा तंपि निरयवरसीह-दारं च ॥३६॥ नियासि माहिमेहलं सिढिलनीविविवरेण जं च रे जीव! । बद्धो तेणावि निज्जिहिसि भीमभवचारयघरम्मि ॥ ३७ ॥ लायन्नजलापुन्ने इमीएँ गंभीरनाहिहरयम्मि । पडिओ पाविहिसि कहं समीहियं जीव! सिद्धिपुरं ? ॥ ३८ ॥ पीणपओहरविसमम्मि इमीएँ हिययत्थलम्मि पक्खलिओ । पडिहिसि रे जीव ! तुमं पुरओ गुरुनिरयगत्ताए ॥ ३९ ॥ जइ दट्ठुमिच्छसि इमं अहरदलं विद्दुमारुणच्छायं । ता वज्जतुंडपक्खीहिं जीव ! निरए उलिज्जिहिसि ॥ ४० ॥ तारं तरलं सरलं सकज्जलं बहुलपम्हलं धवलं । नयणं जुयं इमीए चिंतसु भवदुहवरत्ताए ॥ ४१ ॥ कुसुमुक्केरकरंबियअलिकज्जलकसिणकुंतलकलावं । चिंतितो नरए जीव !

वज्जकुंतेहिं भिज्जिहिसि ॥ ४२ ॥ ता मा रज्जसु रे जीव ! इयरजणहिययहरणमेत्तासु । एयासु इमीए पवत्तियासु सवियारचिट्ठासु ॥ ४३ ॥ खुद्दजणचेट्ठियाइं इयरेसु व किह कमंति धीरेसु ?। न हि चलइ मंदरोऽवि हु तूलंपिव खरसमीरेहिं ॥ ४४ ॥ भवदुहनिबंधणाउत्ति जाओ परिवज्जियाओ जुवईओ । सिरिभरहपमुहधीरेहिं हियय ! को तासु पडिबंधो ? ॥ ४५ ॥ इय भावंतो अह तीइ पइदिणं तज्जिओऽवि स महप्पा । सज्जणपडिवन्नंपिव खणंपि चलिओ न झाणाओ ॥ ४६ ॥ अह विमलतग्गुणामयरसपरिनिव्वावियमाणसा एसा । सिरिथूलभद्दमुणिसीहगुणगणं थुणइ उवसंता ॥ ४७ ॥ छज्जइ तुह वयमेयं सलहिज्जइ धीर ! तुज्झ जम्मंपि । नरविज्जाहरदेवाण वंदणिज्जो तुमं चेव ॥ ४८ ॥ हुयवहसिहाए वसिओऽवि धीर ! दड्ढोऽसि नेय लेसंपि । छुहियाए रक्खसीए गओऽवि वयणम्मि नीहरिओ ॥ ४९ ॥ तो खमसु मज्झ इण्हिं मुणिंद ! अन्नाणओ जमवरद्धं । अणुकंपाविसउच्चिय इयरजणो जेण गुरुयाणं ॥ ५० ॥ इय तीइ उवसमे कुणइ देसणं सोऽवि जणियसंवेगो । वन्नेइ रूवजोव्वणविगुणत्तं भवसरूवं च ॥ ५१ ॥ तं सोउं सा जाया सुसाविया गहियसवयसम्मत्ता । मुत्तुं रायाभिओगं सव्वं पच्चक्खए पुरिसं ॥ ५२ ॥ इओ य चत्तारि मासे सव्वहा अणाहारं तवं काऊण सीहगुहाओ समागओ साहू, बीओ सप्पबिलाओ, तइओ य कूवफलयाओ, ते य आसेवियमहातवोविसेसात्ति उववूहणत्थं पत्तेयं चिय सागयं दुक्करकारगस्सत्ति भणिऊण तिन्निवि ईसिं अब्भुट्ठिया गुरूहिं, तओ थूलभद्दसामी समागओ, तं च अइसंभमेण अब्भुट्ठिन्ति गुरुणो, सायरं भणंति य-सागयं दुक्करदुक्करकारगस्सत्ति, तओ इयरे तिन्निवि ईसानलेण तज्जिया चिंतंति-अहो एत्थवि लोइओ चेव धम्मो, जओ ठिओऽवि सुहेण वेसाघरम्मि गिण्हंतो तत्थेव सिणिद्धभिक्खं भुंजमाणोऽवि निच्चं उवचिओवि सव्वंगं, इयरलोएणं पिव अत्थवल्लहयाए सूरिणावि अमच्चपुत्तोत्तिकाउं एस

थूलभद्दो जहा आयरतरएण दिट्ठो न तहा अम्हे तहप्पगारकयकट्ठाणुट्ठाणावित्ति, समागए वीयवरिसायाले विरुद्धं सव्वहा समयम्मि निवारिओ भविस्साणत्थविऊहिं गुरूहिं सीहगुहासाहू थूलभद्दमच्छरेण घेत्तूण अभिग्गहं गओ कोसागणियाए घरं, मग्गियाए तीए दिन्ना तस्सवि तम्मि चेव उववणघरे वसही, पसन्नचित्ता य एसा विभूसिया भत्तीए पइदिणं तं साहुं वंदेइ, तओ अईव ओरालरूवत्ति अज्झोववण्णो सो तीए, अन्नम्मि दिणे सहसत्ति तं पत्थेइ, तओ अहो महाणुभावस्स कम्मपरतंतया, ता उवाएण पडिबोहेमि एयंति विचिंतिऊण निउणाए भणियं तीए, जहा भो! वेसाओ अम्हे, न एत्थ धम्मलाभो अग्घइ, किंतु दम्मलाभो, ता जइ अम्हेहिं कज्जं तो दविणजायं किंपि आणेह, तेण भणियं-केत्तियं ?, तीए भणियं-सयसहस्सं, तेण भणियं-कओ भिक्खायराण एत्तियं दव्वं ?, तीए भणियं-नेपालविसए सावओ राया, साहुणां दिक्खियस्स लक्खमोल्लं रयणकंबलं देइ, तं आणेहित्ति, तओ सोऽवि कामतिमिरतरलिज्जमाणविवेयलोयणो निब्भरेऽवि वासारत्ते गओ तहिं, आणीयं च रयणकंबलं, समप्पियं तीसे, खित्तं च णाए पिक्खंतस्सऽवि तस्स हत्थक्खालयम्मि, अहो एरिसं कंबलरयणं महादुक्खेण समाणीयं किं एवं विणासेसित्ति सखेयं निवारेमाणो लद्धावसराए चोइओ साहू इमीए, तंजहा—जइ एवं तो मुणिवर ! संजमरयणं दुहेण संपत्तं । मा खिवसु इत्थियासुं असुइघराओऽवि अम्हासुं (असुईसु) ॥ १ ॥ खणरत्तविरत्ताओ संझाराउव्व चलसहावाओ । नारीओ जेण मुणिवर ! जीयहराओ विसलयव्व ॥ २ ॥ पव्वयसरयाउ व तह इमाओ नीयंगमाओ पगईय। घेत्तुं च असक्काओ दप्पणसंकंतमुत्तिव्व ॥ ३ ॥ बहुकुडिलत्तभुयंगमकरंडियाओ व तुच्छमइयाओ । सज्झाणवेरिणीओ निरयानलदाहजणणीओ ॥ ४ ॥ अन्नं चिंतंति भणंति अन्नहा तह कुणंति पुण अन्नं । पयडंति सुसीलंपिव पुरओ पुरिसाण अप्पाणं ॥ ५ ॥ सिद्धपुरदारघट्टणभुयग्गलाओ य निरयपयडीओ ।

दिट्ठिविबंधकरीओ विज्जाउव इंदयालीणं ॥ ६ ॥ परिभुत्तंपि नरेहिं विवेगवरअमयभोयणं कहवि । भुंजंतीओ इमाओ महुगुलिया-उव्व वामंति ॥ ७ ॥ इच्चाइदोसनिचओ सेसासुवि जुवइभंडसालासु । लब्भइ विसेसओ च्चिय अम्हारिसवेसविलयासु ॥ ८ ॥ (ग्रं० ७०००) वेसा हि विसिट्ठेहिं विवज्जिया विडयणाभिगमणिज्जा । तुम्हारिसाण दूरे अम्हाणवि ता इमा विज्जा ॥ ९ ॥ ता निहुओ होऊणं पालसु नियसंजमं महाभाग ! । इयरजणचेट्ठिएसुं सुमिणम्मिवि देसु मा चित्तं ॥ १० ॥ इय तीएँ वयणमेत्तेण झत्ति उत्तारियम्मि मयणविसे । पडिलद्धचेयणो भणइ मुणिवरो साहु भणियं ते ॥ ११ ॥ मिच्छामिदुक्कडं ता इमस्स अइगरुयमोहललियस्स । भणियासि जं अजुत्तं तुमंपि तं मह खमिज्जासु ॥ १२ ॥ उववूहंती खामेइ तं मुणिं सावि सविणयं नमिउं । वित्ते वासारत्ते अह सोऽवि गओ गुरुसयासे ॥ १३ ॥ पणओ य सविणयं तो गुरूहिं नाणेण मुणियसारेहिं । जावेस उवालद्धो अइसंवेएण तो भणइ ॥ १४ ॥ सिरिथूलभद्दगुणसलिलसिंचिओ मह मणम्मि जो जाओ । मच्छरतरू मुणीसर ! दिट्ठो ता तस्स कुसुमभरो ॥ १५ ॥ मच्छरविसवेयपरव्वसा हि न मुणंति पाणिणो नाह ! । अप्पपरस्स विसेसं जुत्ताजुत्ताइभावं च ॥ १६ ॥ तेण मएवि विसेसो न याणिओ थूलिभद्दगुणनिहिणो । सह अप्पणाऽहमेणं न यावि परिचिंतियं एयं ॥ १७ ॥ वण्णुज्जलेण सुललियसरेण वररमणिललियगइगुरुणा । का समसीसी रट्ठस्स होज्ज सह रायहंसेण ? ॥ १८ ॥ उप्फिडइ जइवि गयणे गुंजइ कसिणत्तणं च धारेइ । तहवि हु गुब्बरकीडो न पावए भमरचरियाइं ॥ १९ ॥ बहुवित्थरियकलावं जं नच्चंतं सिहिं निएऊण । पक्खं पसारए वायसोऽवि तं जुज्जए कत्थ ? ॥ २० ॥ चिरपरिचियावि पत्थंतियाऽवि मिच्छत्तमज्जरसियावि । सा जस्स मणम्मि खणंपि न हु ठिया पुरिससीहस्स ॥ २१ ॥ तम्मिवि मज्झ पओसो किच्छं गणियंपि पत्थमाणस्स । अण्णायगुणं च निरीहमाणसं जिण-

मयरयं च ॥ २२ ॥ ता मोहविलसियमिमं तुब्भे सिरिथूलिभद्दसामी य । पसिऊण खमह तह देह मज्झ उचियं च पच्छित्तं॥२३॥ आलोइयपडिक्कंतो विहरइ अह सो मुणी विगयमोहो । सिरिभद्दबाहुपासे चउदस पुव्वाइं पढिऊण ॥२४॥ विउलं काउं च तवं दिवं गओ थूलभद्दसामीवि । रहियस्स बला दिन्ना नरवइणा कोसगणियावि ॥२५॥ सिरिथूलभद्दगुणरंजियाएँ सोऊण तीएँ उव्वेयं । को रमइ लवणनीरे दुद्धोअहिसलिलदुल्ललिओ ॥ २६ ॥ अह जाव खणम्मि इमा न विरमए तग्गुणे पसंसंती । अंबयलुंबीखंडणवि-न्नाणं दंसए एसो ॥ २७ ॥ सरिसवरासिगयासुं सूईसुं नच्चिऊण एसावि । दंसइ नियाविन्नाणं बोहेइ य तं इमं पढिउं ॥ २८ ॥ न दुक्करं तोडिउ अंबलुंबिया, न दुक्करं सिक्खिउ नच्चियाए । तं दुक्करं तं च महाणुभागं, जं सो मुणी पमयवणम्मि वुच्छो ॥ २९ ॥ इच्चाइवयणओ तीएँ सावओ सो कओ सहसु तम्हा । नारीपरीसहं थूलभद्दमुणिसीहउवमाए ॥ ३० ॥ इति श्रीस्थूलभद्रमुनि-राजकथानकं समाप्तम् ॥ अथ परिग्रहव्रतपरिपालनोपदेशमाह—

जइ वहसि कहवि अत्थं निग्गंथं पवयणं पवन्नोऽवि । निग्गंथत्ते तो सासणस्स मइलत्तणं कुणसि ॥ १५९ ॥

अयमत्र भावार्थो-जिनशासनं तावन्निर्ग्रन्थत्वेन सर्वत्रापि प्रसिद्धं, त्वं च गृहीतव्रततया तत् प्रपन्नोऽपि यद्यर्थं वहसि तदा लोका भणिष्यन्ति-जिनशासनं निर्ग्रन्थमिति वचनमात्रमेवेदं, अमुकस्यामुकस्य चार्थसङ्ग्रहदर्शनादित्यादिलोकप्रवादकर्मबन्धादि-हेतुतया निर्ग्रन्थत्वे विषयभूते जिनशासनस्य मालिन्यं त्वमेव करोषीति ॥ भवत्वेवं को दोष इत्याह—

तम्मइलणा उ सत्थे भणिया मूलं पुणब्भवलयाणं । तो निग्गंथो अत्थं सव्वाणत्थं विवज्जिज्जा ॥१६०॥

तन्मलिनता-जिनप्रवचनमलिनता पुनर्भवलतानां-पुनःपुनःसंसारोत्पत्तिवीरुधां मूलं-कारणं भणिता शास्त्रे, यदाह-" पावइ

तित्थयरत्तं जीवो जिणसासणं पभावितो । तं चेव य मइलंतो भमइ भवे भीसणदुहम्मि॥१॥" ततो निर्ग्रन्थो-व्रती सन् सर्वेऽनर्थाः-कर्मबन्धनरकगमनादयो यस्मात्तं सर्वानर्थं वर्जयेत् अर्थमिति गाथार्थः ॥ आस्तां तावदर्थानां सङ्ग्रहः, तत्प्रतिबन्धोऽप्युपार्जनाद्याग्रहरूपो न कार्य इत्याह—

जइ चक्कवट्टिरिद्धिं लद्धंपि चयंति केइ सप्पुरिसा । को तुज्झ असंतेसुऽवि धणेसु तुच्छेसु पडिबंधो ?॥ १६१ ॥

यदि विपुलां चक्रवर्तिलक्ष्मीं लब्धामपि-विद्यमानामपि भरतादिवत् तृणवत्त्यजन्ति केचित् सत्पुरुषाः, तर्हि साधो! कस्तव । असत्स्वपि धनेषु तुच्छेषु-असारेषूपार्जनादिविषये प्रतिबन्धः-आग्रहः?, अनन्तभवदुःखनिबन्धनोऽर्थोऽयमिति निश्चित्य यदि स्वाधीनामपि श्रियं केचित् परित्यजन्ति तर्हि प्राप्तेऽप्यनन्तसुखलक्ष्मीनिबन्धने व्रतेऽविद्यमानायां निःशेषदोषप्रदविभूत्यां किं तवाकांक्षयेति भावः इति गाथार्थः ॥ द्रव्यादिकं तावद् दूरे, शरीरेऽपि केचिदासन्नपरमकल्याणा ममत्वं न कुर्वन्तीत्याह—

बहुवेरकलहमूलं नाऊण परिग्गहं पुरिससीहा । ससरीरेऽवि ममत्तं चयंति चंपाउरिपहुव्व ॥ १६२ ॥

पाठसिद्धा, कथानकं तूच्यते—

चंपानामेण पुरी विज्जइ सिरिवासपुज्जजिणदीवो । निव्वाणोऽवि हु पज्जलइ जीऍ नियकित्तितेएणं ॥ १ ॥ नामेण कित्तिचंदो राया तत्थासि जस्स वरकित्ती । लोयंतम्मि निविट्ठा तिहुयणभमणम्मि समियव्व ॥ २ ॥ नामेण समरविजओ जुवराया आसि तस्स लहुबंधू । पालंताण य तेसिं रज्जं अइगरुयसोक्खेण ॥ ३ ॥ अह कुनरिंदेण व महियलम्मि संतावियम्मि

गिम्हेण । तं निव्वविउं व कमेण आगओ पाउसनरिंदो ॥ ४ ॥ जो इंदचावनिग्गयधारावाणेहिं विरहिहिययाइं । भिन्नाइं न भिन्नाइं य विज्जुज्जोएण जोएइ ॥ ५ ॥ जो मुसुरिऊण गिम्हं पडिरवतुड्डंतगिरितरुसमूहा। सव्वत्थ पावियजसा घणसुहडा जत्थ गिज्जंति ॥ ६ ॥ घणरमणसरलधाराकरेहिं अवगूहियव्व सव्वंगं । तेण रोमंचियदेहा जाया महिकामिणी तत्थ ॥ ७ ॥ उन्नयपिहुलपयोहरमज्झपहेलिरवलायरिंछोली । मुत्तावलिव्व रेहइ पाउसलच्छीएँ वच्छम्मि ॥ ८ ॥ अणवेक्खिओवयारा निब्भरजलभरियमहियला मेहा । जत्थ कहंति अकारणपरोवयारस्स गरुयत्तं ॥ ९ ॥ उम्मग्गपत्थियाहिं पक्खुभियजडाहिं कलुसमज्झाहिं । मयणुम्मत्तित्थीहिं य रुद्धा सरियाहिं जणमग्गा ॥ १० ॥ भूमी कंदलवहुला हिंडइ उम्मग्गपत्थिओ लोओ । कुनरिंदस्स व रज्जे मलिणाण समुन्नई जत्थ ॥ ११ ॥ इय निब्भरम्मि जाए घणसमए वित्थरेण पवहंती । पासायतलगएणं दिट्ठा सरिया नरिंदेण ॥ १२ ॥ कोऊहलेण सामंतमंतिनियबंधुपरिगओ य तओ । गंतुण तत्थ राया सबंधवो चडइ दोणीए ॥ १३ ॥ सेसाहिवि दोणीहिं चडिया सामंतमाइणो अन्ने । कीलंति सुरा इव सक्कसंगया सुरसरिजलम्मि ॥ १४ ॥ तह कीलंताण इमाण उवरि वुट्ठम्मि नीरवाहम्मि । सो कोइ नइपवाहो समागओ तिव्ववेगेण ॥ २५ ॥ निज्जंति कड्ढियाओ अन्नन्नदिसासु जेण दोणीओ । निज्जामयवावारोऽवि न कमए तत्थ लेसंपि ॥ १६ ॥ तत्तो नइमज्झगओ तडट्ठिओ तह य पोक्करइ लोओ । आदन्ना सव्वावि हु मिलिया चंपाउरी तत्थ ॥ १७ ॥ लोयस्स नियंतस्सवि तो निवदोणी अदंसणं पत्ता । वहुइं च जोयणाइं नीया वेएण वुज्झंती ॥ १८ ॥ तत्तो दीहतमालाभिहाणअडवीए कत्थइ तरुम्मि । लग्गा निवस्स दोणी उत्तरिउं कहवि तीरम्मि ॥ १९ ॥ समरविजएण सद्धिं कइवयपरिवारसंजुओ य निवो । वीसमइ परिस्संतो तीरे जा ताव पेक्खेइ ॥ २० ॥ नइनीरखणियदोत्तडिदरपयडिय-

रयणपूरिय निहाणं । ता उट्ठेऊण गओ तेहिं समं बंधुमाईहिं ॥ २१ ॥ तं सविसेसं अवलोइऊण दावेइ समरविजयस्स । चलियं च तस्स चित्तं दट्ठुं दिप्पंतरयणोहं ॥२२॥ गिण्हामि ता अणिद्धियदविणमिणं तं समिद्धरज्जं च । मारेउं निवमेयं इच्चाइ विचिंतिउं सहसा॥२३॥ मुक्को घाओ छुरियाइ निवइणो पोक्करंतपरिवारे । हा किं एयंति विचिंतिऊण वंचाविओ तेण॥२४॥ धरिउं बाहाए तयं च पभणए वच्छ! किं तए विहियं? । किं कोइ अम्हवि कुले करेइ इय असरिसं कज्जं? ॥२५॥ जइ कज्जं रज्जेणं इमेण दविणेण वा तओ हंत । गिण्ह तुमं चिय सेवेमि पुण अहं पुव्वनिवमग्गं ॥ २६ ॥ इच्चाइ भणंते पत्थिवम्मि निच्छोडिऊण सो बाहं । अवसरिओ निक्कारणपओसपम्हुसियसुहभावो ॥ २७ ॥ जीवाण पिच्छह अहो विचेट्ठियं कम्मपरवसमईणं । कहिउं सहिउं पच्छाइउं च जं तीरए नेय ॥ २८ ॥ कज्जं निहिणा न परिग्गहेण एएण मज्झ नो इण्हिं । जस्स कए बंधूणवि इय झत्ति चलंति चित्ताइं ॥ २९ ॥ इय चिंतिऊण तत्तो कमेण पत्तो सयम्मि ठाणम्मि । वेरग्गभावियमणो गमेइ दियहाइं नरनाहो ॥ ३० ॥ समरविजओऽवि पच्छा जोयंतो तं न पिच्छइ निहाणं । ठइयंपि अपुन्नेहिं चिंतइ नीयं नरिंदेण ॥ ३१ ॥ जाओ य तओ चरडो एसो लुंटेइ बंधुणो देसं । गहिओ य बंधिऊणं अहऽन्नया मंडलीएहिं ॥ ३२ ॥ नेऊणं चंपाए समप्पिओ कित्तिचंदनरवइणो । करुणाए मोइऊणं रज्जेण निमंतए सोऽवि ॥ ३३ ॥ नियभुयबलेण रज्जं घेत्तव्वं न उण दिन्नमेएण । इय चिंतंतो पुणरवि विणिग्गओ तस्स गेहाओ ॥ ३४ ॥ एवं कयाइ गेहे कयाइ रज्जम्मि चुक्किओ उ इमो । मोयाविओ निवेणं रज्जेणऽब्भत्थिओ य दढं ॥ ३५ ॥ पिच्छह अहो किमंतरमियराणं गुणगुरूण य नराणं ? । जं जुयरायनिवाणं सहोअराणंपि एएसिं ॥ ३६ ॥ एक्कस्स दुज्जणत्तं अन्नस्स अणंतयं च सुअणत्तं । दीसइ सव्वत्थ फुडं इय जाओ सयलजणवाओ ॥ ३७ ॥ अइसंविग्गो रायावि जाव

दुक्खेण गमइ तह कालं। ताव य पयोहनामा समागओ केवली तत्थ ॥ ३८ ॥ आकर्णिता च तद्वार्त्ता नरेन्द्रेण, गतश्च तदंतिकं महता प्रमोदेन समृद्धिभरेण च, विहितगुरुविनयोपचारपूर्वमुपविष्टस्य च भगवता भवप्रपंचपरिच्छेदपद्वी कृता प्रवरदेशना, ततो लब्धावसरेण संवेगसुधाप्रवाहप्लावितान्तःकरणेन च पृष्टो नराधिपेन सर्वोऽपि बन्धुव्यतिकरः, ततः समुत्पत्स्यते शेषपर्षदोऽप्यमुना व्यतिकरेण महानुपकार इति सविस्तरं कथयितुमारब्धः केवलिना, यथा-महाराज ! समाकर्णय कथ्यते, अस्त्यस्मिन्नेव जम्बूद्वीपे महाविदेहे क्षेत्रे मंगलावतीविजये सुगंधिपुरं नाम नगरं, तत्र च महनाभिधानस्य श्रेष्ठिनः सागरकुरंगनामानौ पुत्रौ क्रमेण संजातौ, तयोश्च व्यक्ततां प्राप्तयोरन्यदा क्रीडां कुर्वतोरात्मवयोऽनुरूपौ मिलितौ कुतोऽपि द्वौ बालकौ एका बालिका च, ताभ्यां मनोहराकृतीनि तानि दृष्ट्वा पृष्टानि, यथा कस्य सत्कानि यूयं? किं च भवतां नाम?, तत्र च बृहता बालकेन प्रोक्तं-अहं तावदेतभगरवासिनो मोहराजस्य पौत्रो रागकेशरिणस्तु पुत्रोऽनन्तानुबन्धिलोभाभिधानश्च, अयं तु द्वितीयो लघुतरबालकः परिग्रहाभिलाषो नाम मदीय एव पुत्रः, इयं तु बालिका तस्यैव मोहराजस्य प्रपौत्री द्वेषगजेन्द्रस्य तु पौत्री अनन्तानुबन्धिक्रोधस्य पुनः पुत्रिका क्रूरता नाम, ततः सागरेण विहस्य प्रोक्तम्-अहो महाकौतुकं येनैतावत्यपि वयसि भवतः परिणयनं पुत्रोत्पत्तिश्च संजाता, ततस्तेनोक्तं-नेदं कौतुकं, यतोऽस्मद्वंशोत्पन्नानामयमेव क्रमो यल्लघवोऽपि परिणीयन्ते अपत्यजननशक्तियुक्ताश्च भवन्ति, अतो मयाऽपि गृद्धिनाम्नी भार्या परिणीता, तस्यां चायं पुत्रः समुत्पादितः, अनन्ताश्चास्मद्वंशजातानां कामरूपादिका आश्चर्यकारिण्य शक्तयो, न चैकेन जन्मनापि ताः कथयितुं पार्यन्ते, तदलमनया तावत् कथयाऽपि, ततः कुरंगेण दुष्टचेतसा प्रोक्तम्- अहो यद्येवं तर्हि अस्माकमप्यस्ति काचित् प्राप्तिर्येनैवंभूतैरपि भवद्भिः सह मेलापकः संजातः,तस्मात् सहैव निर्भरं क्रीडाम इति, किमेवं भण्यते?,

युष्माकमेवास्माभिः सहानुरूपक्रीडायोग्यतेति संचिन्त्यैव वयमिहायातानि, सागरेणोक्तं-साधु तर्हि क्रीड्यतां, प्रकर्षं गता सागरस्य बालकाभ्यां सह मैत्री, न बालिकया, कुरंगस्य तु त्रिभिरपि सह, अपरं च-सागरेणावधीरितेयमिति सुतरां कुरंगेण क्रूरता भगिनीत्वेन प्रतिपन्ना, ततश्चाधीतकलौ परिणीतौ यौवनप्राप्तौ मित्रानुभावाच्छेपसमस्तवस्तुलोभपरिहारणार्थमेव केवलं तत्त्वदृष्ट्या पश्यन्तौ क्षणमपि बन्धुवर्गेणामुच्यमानौ सहैव तेन द्रविणविषयानवच्छिन्नमनोरथकोटिसमाकुलितमानसौ तदुपार्जननिमित्तं मातापितरावप्यवगणय्य प्रचुरभाण्डसमृद्ध्या सारंगकुरंगौ देशांतरं प्रति गतौ, क्रमेण गच्छंताविमौ विवक्षितप्रदेशासन्नमेव प्राप्तौ तस्करधाट्या मुषितौ, ततोऽतीवकरुणं प्रलपतोस्तयोः समुत्पन्नकारुण्यैस्तस्करनायकैर्दीनारसहस्रस्य व्यावृत्य समर्पितं भाण्डं, शेषं तु सर्वं नीतामिति, ततस्तौ तदपि बहु मन्यमानौ धवलपुरं नाम नगरं गतौ, गृहीतं च तत्र हट्टमेकं, प्रारब्धं चातीव मित्रप्रेरिताभ्यां वाणिज्यं, तच्च कुर्वतोर्महाकष्टक्रमेण कथमपि सज्जातं दीनारसहस्रद्वयं, ततो दृष्टस्तावदस्मदीयप्रेरणाप्रत्ययो भवद्भ्यां यद्यग्रेऽप्यस्मदीयभणितं करिष्यथः तर्हि युवामपि द्रक्ष्यथ आत्मनोऽभ्युदयमित्यादिना मित्रजल्पेनोत्कर्षितयोस्तयोरधिकतरं वर्द्धितयोस्ततः संगृह्णीतो भाण्डशालायां कर्पासतिलादिकं, स्वीकुरुते लाक्षां व्यवहरतो गुलिकया वाहयतस्तिलादिसंसक्तधान्ययंत्राणि प्रयच्छतो दशैकादशादिवृध्ध्या कलान्तरेण द्रव्याणि कारयतः कृषिकर्माणि विधापयत इक्षुक्षेत्राणि,एवं कुर्वतोस्तयोः कथमपि कष्टेन दीनाराणां सहस्रत्रयं मिलितं, ततः पुनरपि मित्रोत्साहितयोस्तयोर्दीनाराणां समुत्पन्ना सहस्रचतुष्टयवाञ्छा, ततः कष्टपरम्परया कालेन तदपि मिलितं, ततः पञ्चके, तदपि तथैव मिलितं, पुनस्तत्षट्के, ततः सप्तके, ततोऽष्टके, एवं दशैकादशचत्वारिंशत्, एवं तावद्यावत्पूरितान्यशीति लक्षाणि दीनाराणां, ततोऽतिमित्रोत्कर्षितयोः प्रधाविता तत्कोटिपूरणे वाञ्छा, न चासौ कथमपि पूर्यते, ततो

मित्रोपदेशतस्तत्पूरणेच्छया(कृता)बहूपाया:,तद्यथा-प्रेपितो देशान्तरेपु बृहद्भन्त्रीप्रवाहः प्रस्थापिता महोष्ट्रमण्डलिकाः प्रवर्त्तितान्यनेकप्रवहणानि विहितान्यनेकरासभमण्डलानि निरूपिता बहवो भामहसार्था गृहीतानि राजकुलहस्तात् पट्टकेन बहूनि शुदि(ल्क)स्थानानि, विहिता धनोपार्जनपणिकाः बद्धास्तुरगादिहेडाः विधापितो रससन्धानविक्रयः प्रारब्धानि दन्तचर्मनखकेशविषहलमुशलोदूखलसेल्लभल्लिकुन्ततोमरासिधनुःखड्गादिशस्त्रविषयाणि वाणिज्यानि, किं बहुना ?, उपायः पापरूपोऽस्ति, प्रायो लोकेऽस्ति नैव सः। यः पापमित्रसङ्गेन, ताभ्यां नैव कृतस्तदा ॥ १ ॥ धर्मः स्वप्नेऽपि न ज्ञातो, न जाता पापभीरुता। सौख्यसन्तोषमुक्ताभ्यामेताभ्यां मित्रदोषतः ॥ २ ॥ ततश्च बहुभिः पापैर्यदा कालेन भूयसा। ताभ्यामसुखकोटीभिः, साऽपि कोटिः प्रपूरिता ॥ ३ ॥ मित्रोत्कर्षितचेताभ्यां, रत्नकोट्यर्जनेच्छया। ततः प्रक्षिप्तमेताभ्यां, सर्वं प्रवहणे धनम् ॥ ४ ॥ तदाऽऽरूढौ च तौ यावत्, प्रस्थितौ रत्नमेदिनीम्। तावच्छ्रगना कुरङ्गस्य, श्रवणे क्रूरता स्वसा ॥ ५ ॥ भणितं च तया हन्त, स्वाधीनमपि भागिनम्। हत्वाऽमुं किं करोष्येतन्न सर्वं स्ववशं धनम् ॥ ६ ॥ भवन्ति धनयुक्तानामपरेऽपि यद्बान्धवाः। धनहीनास्तु मन्यन्ते, बन्धवोऽपि विराधिकाः ॥ ७ ॥ तस्माद्यावत्तवाप्येप, विघाते न प्रवर्त्तते। तावत्त्वमेव मद्वाक्यात्, साधयामुं कुरूद्यमम् ॥ ८ ॥ इत्यादि नित्यमेवैप, यावद्भणति दुष्टधीः। तावत् परिणतं तस्य, तदेव बहुरूपतः ॥ ९ ॥ अथ बोधिस्थपर्यन्ते, सागरं निर्विशङ्कितम्। दृष्ट्वोपविष्टं पापिष्ठः, कुरङ्गः क्षिप्तवान् जले ॥ १० ॥ अशुभध्यानक्षिप्तोऽसौ, ततो मृत्वा जलार्दितः। जातस्तृतीयमेदिन्यां, नारकः परमायुषा ॥ ११ ॥ कुरङ्गोऽपि क्षणं स्थित्वा, मायाकोलाहलं व्यधात्। विधाय मृतकार्यं च, प्रहृष्टचेतसा ततः ॥१२॥ यावद् गतः कियद्दूरं, मनोरथसमाकुलः। तावदाक्रन्दतस्तस्य, स्वपुण्यमिव पातकात् ॥ ३ ॥ पश्यतो यानपात्रं तद्, दुर्वातात् प्रलयं ययौ। मग्नः परिजनः सर्वो,

भाण्डं च निखिलं गतम् ॥ ४ ॥ विलग्नः फलके क्वापि, चतुर्थे वासरे ततः । प्राप्तः पारं जलस्यैष, दुःखलक्षैः कदर्थितः ॥ ५ ॥ धनं समार्जयिष्यामि, गत्वा किंचिन्महापुरम् । ततो भोगानहं भोक्ष्ये, इत्यादिस्वविकल्पितैः ॥ ६ ॥ क्षणं तुष्यन् क्षणं रुष्यन्, क्षणं मूर्छन् क्षणं रटन् । परिभ्रम्यन् वने क्वापि, ततः केसरिणा हतः ॥ ७ ॥ रौद्रध्यानगतो मृत्वा, स्वसृसाहाय्यसंगतः । प्राप्तो धूमप्रभामेष, पञ्चमीं पृथिवीं ततः ॥ ८ ॥ ततो राजन् ! भवं भ्रान्त्वा, नानारूपं सुदुःखितौ । कथंचित् कर्ममाहात्म्यादेतावंजनपर्वते ॥ ९ ॥ सिंहरूपतया जातौ, तत्राप्येकगुहार्थतः । मृतौ परस्परं युध्ध्वा, चतुर्थं नरकं गतौ ॥ १० ॥ ततः सर्पौ समुत्पन्नौ, तत्राप्येकनिधेः कृते । युध्ध्वा परस्परं राजन् !, पंचमं नरकं गतौ ॥ ११ ॥ ततो बहुभवस्यान्ते, कलत्रत्वमुपागतौ । एकस्य धनिनो भर्तुः, पृथक्पुत्राऽभवत्ततः ॥१२॥ मृते भर्त्तर्यतीवार्थनिमित्तं कलहोऽभवत् । राजादयोऽपि तद्वादं, न निर्द्धारयितुं क्षमाः ॥ १३ ॥ ततोऽन्यदाऽतिरोषेण, शस्त्रैर्युध्ध्वा परस्परम् । मृत्वा विमुच्य तद्वित्तं, पुत्रदेहादिकं च तत् ॥१४॥ उत्पन्नौ षष्ठमेदिन्यां, ततो बहुभवात्यये । राजपुत्रतया जातावेकस्य नृपतेर्गृहे ॥ १५ ॥ तत्राप्युपरते राज्ञि, राज्यहेतोः परस्परम् । कृत्वाऽतिरणसंरम्भं, महारौद्रेण चेतसा ॥ १६ ॥ अन्योऽन्यनिहतौ जातौ, नारकौ सप्तमावनौ । समुत्कृष्टायुषौ भूत्वा, तत्र भ्रान्तौ पुनर्भवे ॥ १७ ॥ ततः परिग्रहस्यार्थे, नानास्थानेषु पार्थिव ! । पुनरप्यापदो लब्धा, एताभ्यां मारणान्तिकाः ॥ १८ ॥ न च क्वापि स्वयं भुक्तस्ताभ्यामात्मपरिग्रहः । इतः पूर्वभवे कृत्वाऽज्ञानकष्टं तथाविधम् ॥१९॥ सागरस्त्वं समुत्पन्नस्त्वद्भ्राता तु कुरंगकः । सोऽथाद्याप्येकवारं ते, बन्धुर्बाधां करिष्यति ॥ २० ॥ भवानाराधको राजंस्तृतीयभवसिद्धिकः । भ्राता तु भवतोऽनन्तं, भवोम्भोधिं भ्रमिष्यति ॥ २१ ॥ इय केवलिणा कहियं राया सोऊण परमसंविग्गो । चिंतइ परिग्गहदारुणत्तणं भवसरूवं च ॥ १ ॥ अह उव्विग्गो भव-

चारयाउ नमिऊण केवलिं भणइ । दुहजलहीउ उद्धरसु नाह ! वरचरणपोएण ॥ २ ॥ मा पडिबंधंति गुरूहिं पभणिए नियमाइ-णिज्जस्स । हरिसीहनामगस्सऽवि रज्जं दाऊण पव्वइओ ॥ ३ ॥ नवपुव्वधरो जाओ विरत्तचित्तो परिग्गहस्स दढं । नियदे-हेऽवि ममत्तं सव्वं पच्चक्खिउं तिविहं ॥ ४ ॥-पडिवज्जइ जिणकप्पं पोत्तियरयहरणमेत्तउवगरणो । पाणिपुडाहारोऽवि य विचित्त-तवसोसियसरीरो ॥ ५ ॥ विहरंतो एगा[illegible] तिरिमणुसुरसम्भवे य उवसग्गे । विसहंतो संपत्तो अहऽन्नया गयउरुज्जाणे ॥ ६ ॥ तत्थेव समरविजओ कहवि भमंतो समागओ पावो । झाणगयं तं साहुं दट्ठूणं जलियकोवसिही ॥ ७ ॥ खग्गेण हणइ गीवाएँ ता मुणी घुम्ममाणनयणजुओ । मिच्छामिदुक्कडं मे पभणंतो पडइ पुहईए ॥८॥ चिंतइ य परिग्गहमुच्छिएण रे जीव ! जाइं कम्माइं । पुव्विं कयाइं तुमए ताण इमं सहसु फलसेसं ॥ ९ ॥ जं कूरयाए सद्धिं न कया मेत्ती पुरा तए जीव ! । एत्तियकालाओऽवि तेण पाविओ जिणमओ धम्मो ॥ १० ॥ तो आयभियदोसो मणंपि तीसे करिज्ज मा इण्हिं । पसमामएण सित्तो जेणऽइरा निव्वुइं लहसि ॥ ११ ॥ लोलपरिग्गहमेत्ती जा विहिया निन्दिमो तयं इण्हिं । सा होउ पुण जिएसुं विसेसओ समरविजयम्मि ॥ १२ ॥ इय भावंतो पावेण सह मुणी जीविएण परिमुक्को । उप्पन्नो सहसारे महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥ १३ ॥ इति चन्द्रकीर्त्ति-(कीर्तिचंद्र) नरपतिकथानकम् ॥ अथ रात्रिभोजनविरमणपरिपालनोपदेशमाह—

पच्चक्खनाणिणोऽवि हु निसि भत्तं परिहरंति वहमूलं । लोइयसिद्धंतेसुऽवि पडिसिद्धमिणं जओ भणियं ॥१६३॥

प्रत्यक्षं-अवधिमनःपर्यायकेवलरूपं ज्ञानं येषां ते प्रत्यक्षज्ञानिनः, निश्चयतोऽस्यैव ज्ञानत्रयस्य साक्षाद्वस्तुदर्शकत्वेन प्रत्यक्ष-त्वात्, अस्मदादीनां तु घटपटादिज्ञानं व्यवहारमात्रेणैव प्रत्यक्षं, इन्द्रियद्वारेणोत्पत्तेः, निश्चयतः परोक्षत्वात्, तदेवमेतेऽपि प्रत्यक्ष-

ज्ञानिनः केवल्यादयो निशि-रात्रौ भोजनमाश्रित्य भक्तं परिहरन्ति, कुत इत्याह-यतो वधस्य-जीवघातस्य मूलं-कारणं तत्, इदमुक्तं भवति-यद्यप्यन्धकारेऽपि सूक्ष्मदेहानपि कुन्थ्वादिजीवान् भक्तादिगतान् केवल्यादयः पश्यन्ति, (परं) तेषां वधस्य परिहर्तुमशक्यत्वात् एतेऽपि रात्रौ न भुञ्जते, किं पुनः शेषा मांसचक्षुर्ज्ञानिनो ?, ये तान् जीवान् द्रष्टुमपि न शक्नुवन्ति, जीवदयामूलश्च जैनानां धर्म इति भावः॥ किं च-लौकिकसिद्धान्तेष्वपि प्रतिषिद्धमिदं-रात्रिभोजनं, यतो भणितं तेषु, किं तादित्याह—बंभाइतेयसंभूयं, भाणुं जंपंति वेयवी । पुट्ठं करेहिं तो तस्स, सुभं कम्मं समायरे ॥ १ ॥ रिसीहिं भुत्तं मज्झण्हे, पुव्वण्हे तियसेहि उ । अवरण्हे पियरेहिं, सायं भुंजंति दाणवा ॥ २ ॥ संझाए जक्खरक्खेहिं, भुत्तमेवं जहक्कमं । सव्ववेला वइक्कम्म, राओ भुत्तमभोयणं ॥ ३ ॥ नेवाहुई न वा ण्हाणं, न सद्धं देवयच्चणं । दाणं वा विहियं राओ, भोयणं तु विसेसओ ॥ ४ ॥ " एते चत्वारोऽपि श्लोकाः स्त्रीबालोपकारनिमित्तं प्राकृतत्वेन दर्शिताः, ब्राह्मणानां तु स्मृतावेत एव संस्कृताः पठ्यन्ते, तद्यथा-"ब्रह्मादितेजःसम्भूतं, भानुं वेदविदो विदुः । स्पृष्टं करैस्ततस्तस्य, शुभं कर्म समाचरेत् ॥ १ ॥ मध्याह्ने ऋषिभिर्भुक्तं, पूर्वाह्ने त्रिदशैस्तथा । अपराह्णे तु पितृभिः, सायाह्ने दैत्यदानवैः ॥ २ ॥ सन्ध्यायां यक्षरक्षोभिर्भुक्तमेवं यथाक्रमम् । सर्ववेला व्यतिक्रम्य, रात्रौ भुक्तमभोजनम् ॥ ३ ॥ नैवाहुतिर्न च स्नानं, न श्राद्धं देवतार्चनम् । दानं वा विहितं रात्रौ, भोजनं तु विशेषतः ॥ ४ ॥ पाठसिद्धा एव, यदि नाम लौकिकैरपीदं निषिद्धं ततः किमित्याह—

इय अन्नाणऽवि वज्जं निसिभत्तं विविहजीववहजणयं । छज्जीवहियरयाणं विसेसओ जिणमयठियाणं ॥ १६४ ॥

इति-पूर्वोक्तप्रकारेण यद्यज्ञानिनामपि-मिथ्यादृष्टित्वेन पृथिव्यादिपु सम्यग्ज्ञानविरहितानामपि धिग्वर्णादीनां वर्जनीयं निशि भक्तं, कथंभूतं यत इत्याह- विविधकीटिकापतंगादिजीववधजनकं, तर्हि पड्जीवनिकायेपु सम्यग्ज्ञानरक्षणादिद्वारेण हितरतानां जिनमतास्थितानां विशेपत एव एतद्वर्जनीयमिति गाथार्थः ॥ अथ रात्रिभोजिनामैहिकामुष्मिकापायदर्शनार्थमाह-

इहलोयम्मिवि दोसा रविगुत्तस्स व हवंति निसिभत्ते। परलोए सविसेसा निद्दिट्ठा जिणवरिंदेहिं ॥ १६५ ॥

रविगुप्तस्येवेहलोकेऽपि निशिभक्ते दोपा भवन्ति, तद्यथा- 'मच्छीहिं होइ वमणं पिवीलियाहिं तु नासए नाणं। जूयाहिं भक्खियाहिं जलोयरं वड्डए घोरं ॥ १ ॥ विच्छुयसप्पाईहिं मरणं ॥ इत्यादि, परलोके पुनः सविशेपा-बहुतरा जिनेन्द्रैर्निर्दिष्टा नरकादिगतस्य तप्तत्रपुपानादयो दोपाः ॥ कः पुनरसौ रविगुप्तः ?. उच्यते----

उज्जेणी नाम पुरी सुसिप्पिघडियाए विउलकमलाए। अत्ताणुगारिणीए सिप्पिनईए समवगूढा ॥ १ ॥ परछंदलक्खलद्धो अइसइनाणिव्व निवसए तत्थ। विप्पो महिंददेवो तस्स पुत्तो य रविगुत्तो ॥ २ ॥ सो य विसएसु गिद्धो नियजोव्वणरूवबुद्धिगव्वियओ। वेसासु पसत्तमणो भमइ गइंदोव्व उम्मिंठो ॥ ४ ॥ दोसायरो पिसाओव्व एस किं जंपिएण बहुएणं ! किंतु निसिभोयणे अइसएण गिद्धं मणो तस्स ॥ ५ ॥ चउहट्टपंथचच्चरपमुहट्ठाणेसु सयलरयणिंपि। परिभुंजंतो हिंडइ बहु मन्नंतो य अप्पाणं ॥ ६ ॥ उवहसइ सावयजणं जं अज्जवि रयणिभोयणस्स रसं ! न मुणंति वराया तेण तं इमे नूण न कुणंति ॥७॥ इय निंदंतो भुयणे पडिकूले पवयणस्स वट्टंतो। अह अन्नया घरस्सवि जाओ सामी पिउम्मि मए॥८॥ तत्तो विसेसओ च्चिय निरंकुसो

संचिणेइ पावाइं । जण्णेसु य पसुघायं करेइ अह अन्नया तस्स ॥९॥ भुंजंतस्स निसाए जाया वमणाइया बहू रोगा। पच्छायाव-विमुक्को रोद्दज्झाणट्ठिओ मरिउं ॥ १० ॥ तइयाए पुढवीए उप्पन्नो नारओ तर्हि सहइ । छेयणभेयणताडणकप्पणदहणाइं दुक्खाइं ॥ ११ ॥ सविसेसं चिय सुमराविऊण निसिभत्तवइयरं तत्तो । तत्ततउतेल्लतंबयरसं च पाइज्जए अणिसं ॥ १२ ॥ तत्तो-विय उव्वट्टो भमिओ संसारसागरमणंतं। राईभोयणहेउं च विसहमाणो बहुं दुक्खं ॥ १३ ॥ कत्थइ छुहिओ कत्थइ पिवासिओ कत्थई सुसियदेहो । गलजिब्भरोयपरिपीडिओ य निहणं गओ बहुसो ॥ १४ ॥ अह उप्पन्नो कहमवि अणंतसंसारभमणपज्जंते। एस रविगुत्तजीवो कंपिल्लपुरम्मि नयरम्मि ॥ १५ ॥ बहुनामगस्स विप्पस्स मंदिरे बामदेवनामोत्ति । जाओ पुत्तो तत्थवि गिद्धो भुंजेइ रयणीए ॥ १६ ॥ अह अन्नया विवाहे नीओ सो सावएहिं मित्तेहिं । एक्कम्मि य पहगामे वसिया रयणीएँ जन्नत्ता ॥ १७ ॥ तत्थ य भुंजंति न जाव सावया ताव वामदेवोऽवि । उवहासं कुणमाणो पभणइ तुम्हाण जइ कहवि ॥ १८ ॥ वच्चइ कवलो कन्नेण हंत ता इह विडंबिया तुब्भे । मा भुंजह रयणीए भोत्तव्वं पुण मए ताव ॥ १९ ॥ तो तत्थ उवक्खडिओ साली-कूरो निमित्तमेयस्स । रंधणए य भमंतो पडिओ धूमेण वाउलिओ ॥ २० ॥ किण्हाहिपोयओ ओयणस्स मज्झम्मि पच्चमाणो य। खंडाखंडिहिं भिन्नो दिट्ठो तेणऽद्धभुत्तम्मि ॥ २१ ॥ अह तक्खणमेव विसवेगघारिओ निवडिओ स धरणीए । नीओ नरिंदपासे दसउरनयरम्मि आसन्ने ॥ २२ ॥ कहकहवि अइकिलेसेण जीविओ उवगओ य संवेयं । करुणाएँ सावएहिं नीओ केवलिसयासम्मि ॥ २३ ॥ विहिया य भगवया तस्स देसणा कम्मसत्तुसंहरणी । अह संविग्गो सो भणइ नाह ! दुट्ठेण नियमवए ॥ २४ ॥ विहिया उवहासा सावयाण गिद्धेण रयणिभत्तम्मि । अह आणया सयं चिय इण्हिं एयारिसी पत्ता ॥ २५ ॥ तो भणियं केव-

लिणा कित्तियमित्तं इमं? महाभाग!। निसिभत्तनिमित्त पुराऽणुभूयदुक्खं अविक्खेउं ॥ २६ ॥ तो पणमिऊण एसो पुच्छइ अह विम्हिएण मुणिनाहं । किं तं भयवंति? तओ रविगुत्तभवाओ आरब्भ ॥ २७ ॥ सव्वोऽवि तस्स भवभमणवइयरो रयणिभोयणनिमित्तं । दुक्खं च जं विसहियं तं सव्वं साहियं मुणिणा ॥ २८ ॥ सोऊण वामदेवो तं मुणिवयणं अईव भीयमणो । उट्ठेऊणं लग्गो चलणेसु मुणीसरं भणइ ॥ २९ ॥ पुव्वभवेसुं एयम्मि वावि जइ नाह ! जाइं दुकयाइं । किं कोइ उवाओ अत्थि जेण फिट्टंति मह ताइं ॥ ३० ॥ तो केवलिणा भणियं जिणदिक्खातिक्खपरसुधाराए । चिररूढावि हु छिज्जइ अणुज्जुया कम्मवणराई ॥३१॥ अह भणइ वामदेवो अम्मापियरेहिं अब्भणुण्णाओ । गिण्हामि तयंपि अहं जइ तुह पाया पसीयंति ॥ ३२ ॥ गुरुभिरुक्तमत्रार्थे-प्रतिबन्धं मा कार्षीः, ततो हृष्टो वामदेवः काम्पिल्यपुरं गत्वा निजपितुर्मधोः सर्वं रात्रिभोजनादिव्यतिकरं कथयित्वा व्रतार्थमात्मानं मोचितवान्, ततो मधुना प्रोक्तं-वत्स ! मैवं ब्रूहि, यतोऽसंजातसंततिरद्यापि भवान्, निषिद्धा च संततिरहितस्य स्वर्गादिप्राप्तिः, यदाह-'अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च। मुखं संवीक्ष्य पुत्रस्य, ततः स्वर्गं प्रयास्यति ॥ १ ॥ शूद्राश्च सिताम्बराः, अवन्द्या विप्राणां, ततो नेदं वक्तुमपि युज्यते भवतः, ततो वामदेवेन प्रोक्तं- तात ! सन्ततिमुखदर्शने स्वर्गादिप्राप्तिरिति यदुक्तं तन्न बुध्यामहे, तावतैव फलसिद्धेर्दानादिवैयर्थ्यप्राप्तेः, चण्डालादीनां पातकिनां च बहुपुत्रादिभावेन स्वर्गादिप्राप्तेः, इहलोकेऽपि च पुत्रादीनां दुःखहेतुत्वेन दर्शनात्, यदाह- 'जायमानो हरेद्भार्यां, वर्द्धमानो हरेद्धनम् । म्रियमाणो हरेत् प्राणान्, नास्ति पुत्रसमो रिपुः ॥ १ ॥' तस्मात् महास्नेहादिनिबन्धनत्वेन दुर्गतिहेतवः एते पुत्रादयो, न सुगतिहेतवः । यदप्युक्तं- 'शूद्राश्च सिताम्बरा' इत्यादि, तत्राप्यज्ञतया किमप्यहं तातं पृच्छामि, परं न ममोपरि कोपो विधेयो, विचारमात्रस्यैव

तातेन सह चिकीर्षितत्वात्, तात ! ब्राह्मणः किं जात्या भवति अथ कुलेन उत शरीरेण आहोस्विज्जीवेन किं वा योन्या वेद-पाठेन वा शौचाचारेण वा यदिवा संस्कारेण किंवा तपसेति?, तत्र जात्या तावत् तात! न बुध्येऽहं, यतो जातिर्नित्या अविनाशिनी च, ततस्तस्याः पतनविनाशौ न स्यातां, इष्येते च तौ, यतः सूक्तं मानवे धर्मे-"सद्यः पतति मांसेन, लाक्षया लवणेन च । त्र्यहेण शूद्रो भवति, ब्राह्मणः क्षीरविक्रयी॥१॥ ऋतुकालमतिक्रम्य, योऽभिगच्छति मैथुनम् । स एव ब्रह्महा नाम, हतं ब्रह्म तदात्मजम्॥२॥ ऋतुकाले व्यतिक्रान्ते, यस्तु सेवेत मैथुनम्। ब्रह्महत्या भवेत् तस्य, सूतकं च दिने दिने ॥३॥" कुलेनापि तात! विप्रं नावगच्छामि, ब्राह्मणजातिकुलानुत्पन्नानामपि ऋषीणां ब्राह्मणत्वेन प्रसिद्धेः, यत उक्तं श्रुतौ- "हस्तिन्यामचलो जात, उलूक्यां केशकम्बलः । अगस्त्योऽगस्तिपुष्पाच्च, कौशिकः कुशस्तरात ॥ १ ॥ कठिनात् कठिनो जातः, शरगुल्माच्च गौतमः । द्रोणाचार्यस्तु कलशात्, तित्तिरेस्तित्तिरीसुतः ॥ २ ॥ रेणुकाऽजनयद्रामं, ऋषिश्रृंगं वने मृगी । कैवर्त्ती जनयेद्व्यासं, कक्षीवन्तं च शूद्रिका ॥३॥ विश्वामित्रं च चाण्डाली, वशिष्टं चैव उर्वसी । विप्रजातिकुलाभावेऽप्येते तावद् द्विजोत्तमाः॥४॥" शरीरजीवपक्षद्वये तु कक्षीक्रियमाणे सर्वस्यापि जगतो द्विजत्वप्रसंगः, शरीरजीवयोः सर्वत्र सत्त्वात्, अथ तात !-ब्राह्मणो वदनादासीद्, बाहो राजन्य इत्यपि । ऊरुतः स्यादयं वैश्यः, शूद्रः पद्भ्यामजायत ॥ १ ॥ इति धर्मशास्त्रपाठाद्योन्या ब्राह्मणोऽभ्युपगम्यते, तर्हि य एव यदा ब्रह्मणो मुखाज्जातास्त एव ब्राह्मणाः स्युः, इदानींतनास्तु स्त्रीयोनिसमुद्भूताः शूद्रा इव विप्रतां नानुभवेयुः, किंच--ब्राह्मण्योऽपि तात ! यदि ब्रह्मणो मुखाज्जातास्तर्हि विप्राणां ता भगिन्यः प्राप्नुवन्ति, एकस्थानोत्पन्नत्वात्, ततो विवाहादिकं ताभिः सहासंगतं स्यात्, अथ बाह्वादिभ्यः समुद्भूतास्तर्हि तासां ब्राह्मण्यं न प्राप्नोति, क्षत्रियादिवत्, अपरंच-देवतानां पादा एव शिरोभिरभ्यर्च्यन्ते अत-

स्तदुत्पन्नानां शूद्राणां पूज्यतमत्वं प्राप्नोति, वेदपाठेनापि तात ! ब्राह्मण्यं न बुध्यते, कर्णाघाटादिना पठतामब्राह्मणानामपि तत्प्रसंगात्, वेदपाठानधिकृतानां च ब्राह्मणीनां तदभावोपपत्तेः, शौचाचारपक्षोऽपि नावगम्यते, प्राणिघातमैथुनाद्यभिरतानां शुचित्वनिषेधात्, यदाह-" आरम्भे वर्तमानस्य, मैथुनाद्यभिरतस्य च । कुतः शौचं भवेत्तस्य, ब्राह्मणस्य युधिष्ठिर! ? ॥ १ ॥ प्राणिघातमैथुनादिनिवृत्तानां तु शुचित्वेऽभ्युपगम्यमाने शूद्रादीनामपि तन्निवृत्तानां शुचित्वाद् ब्राह्मण्यमनिवारितमेव, संस्कारेणापि तात ! द्विजो नाभिगन्तव्यः, सीमन्तोन्नयनजातकर्मादिसंस्काराणां क्षत्रियादिष्वपि दर्शनात्, वशिष्ठादीनां च ब्राह्मणकुलादन्यत्रोत्पन्नानां संस्काराभावेऽप्युत्तमब्राह्मणत्वसम्भवात्, व्रतसंस्कारस्तेष्वप्यस्तीति चेत् नन्वेष शूद्रादिष्वपि केषुचिदस्तीति तेऽपि द्विजोसमाः किं नेष्यन्ते ?, तपसाऽपि तु विप्रत्वं, युक्तं पूज्यं यतस्तपः । किन्तु शूद्रादिरप्येवं, तद्युक्तो ब्राह्मणो भवेत् ॥ १ ॥ अपरं च तात ! युधिष्ठिरेण ब्राह्मणलक्षणं पृष्टो भगवान् विष्णुरप्याह--कृषिवाणिज्यगोरक्षां, राजसेवां चिकित्सितम् । ये विप्राः प्रतिपद्यन्ते, न ते कौन्तेय ! ब्राह्मणाः ॥ १ ॥ संवत्सरेण यत्पापं, कुरुते मत्स्यबन्धकः । एकाहेन तदाप्नोति, सकृत्कृष्टेऽपि लांगली ॥ २ ॥ एकवर्णमिदं सर्वं, पूर्वमासीद्युधिष्ठिर ! । क्रियाकर्मविभागेन, चातुर्वर्ण्यव्यवस्थितिः ॥ ३ ॥ दानशीलतपोब्रह्मक्षमाज्ञानादयो गुणाः । यत्र सर्वे समाः सन्ति, स वै ब्राह्मण उच्यते ॥ ४ ॥ ब्राह्मणो ब्रह्मचर्येण, यथा शिल्पेन शिल्पिकः । अन्यथा नाममात्रं स्यादिन्द्रगोपककीटवत् ॥ १ ॥ सत्यं ब्रह्म तपो ब्रह्म, ब्रह्म इन्द्रियनिग्रहः । सर्वभूतदया ब्रह्म, एतद्ब्राह्मणलक्षणम् ॥ २ ॥ शूद्रोऽपि शीलसम्पन्नो, गुणवान् ब्राह्मण उच्यते । ब्राह्मणोऽपि क्रियाभ्रष्टः, शूद्रात् प्रत्यन्तरो भवेत् ॥ २ ॥ पंचेन्द्रियबलं घोरं, यदि शूद्रोऽपि तीर्णवान् । तस्मै दानं प्रदातव्यमप्रमेयं युधिष्ठिर ! ॥ ३ ॥ तस्मादकारणं जातिर्गुणाः कल्याणकारकाः । अपि वृत्तास्थितं

शूद्रं, तमेव ब्राह्मणं विदुः ॥ ४ ॥ अपरंच-तात ! कियन्तोऽनर्थहेतवः शूद्रप्रतिग्रहा मया ग्राह्याः?, यदाह-"अधीत्य चतुरो वेदान्, सांगोपांगान् सलक्षणान् । शूद्रात् प्रतिग्रहं कृत्वा, खरो भवति ब्राह्मणः ॥ १ ॥ खरो द्वादश जन्मानि, षष्टिं जन्मानि शूकरः । श्वानः सप्ततिं जन्मानि, इत्येवं मनुरब्रवीत् ॥ २ ॥" तस्मात्तात ! पर्यालोचय निपुणबुद्ध्या विमुंचाग्रहं परित्यज जात्यादिमदस्थानानि अवलम्बस्व मध्यस्थतां समुत्सृज क्षुद्रजनाचरितं गुणप्रद्वेषं परिचिन्तय भवनैर्गुण्यं सम्प्रेक्षस्व धनयौवनायुश्चञ्चलतां विभावय भुक्तभोगानां पर्यवसानं विचारय स्वयमेव गृहवासदौःस्थ्यानि पश्याध्यक्षतोऽपि मुनीनां भुवनवंद्यत्वादिसौख्यानि-इत्यादिपुत्रसद्वाक्यैर्मन्त्रैरिव महाविषम् । तस्यापि मधुविप्रस्य, पातकं प्रलयं ययौ ॥ १ ॥ ततः पुत्रं भणत्येष, यद्येवं वत्स ! बालके । त्वयि प्रव्रजितेऽस्माकं, गृहित्वं क्वोपयुज्यते? ॥ २ ॥ ततः प्रोक्तं सुतेनापि, संवेगदमलक्षणम् । युज्यते तर्हि तातस्य, कर्त्तुमेतद्विशेषतः ॥ ३ ॥ निश्चित्यैतद् गृहीत्वा च, व्रतं केवलिनोऽन्तिके । युक्त्याऽनुपाल्य सम्प्राप्तौ, द्वावप्यमरसम्पदम् ॥ ४ ॥ इति रविगुप्तकथानकम् ॥ तदेवं व्रतषट्कपरिपालनोपदेशं दत्त्वोपसंहरन्नाह—

अलमेत्थ पसंगेणं रक्खेज्ज महव्वयाइं जत्तेण । अइदुहसमज्जियाइं रयणाइं दरिद्दपुरिसोव्व ॥ १६६ ॥

अलमत्र-व्रतोपदेशे प्रसंगेन-विस्तरेण संक्षिप्यैवोपदिश्यते, यथा रक्ष त्वं महाव्रतानि यत्नेन, क इव कानीत्याह-दरिद्रपुरुष इवातिदुःखसमर्जितानि रत्नानि ॥ कः पुनरसौ दरिद्रपुरुषः? कथं च तेन रत्नानि रक्षितानीति ?, उच्यते–

कोसंबीवत्थव्वो कोई निउणोऽवि बुद्धिमाईहिं । आजम्मंपि दरिद्दो पुरिसो ववसायकलिओऽवि ॥ १ ॥ अह ईसरेहिं इयरेहिं

वावि सयलेहिँ रायलोएहिँ । सो परिहविज्जइ दढं न तरइ उयरंपि पूरेउं ॥ २ ॥ सव्वोऽवि होइ विहलो अहव अणत्थप्फलो य ववसाओ । न य तस्स कोइ मन्नइ सुकयं गिण्हइ य विवरीयं ॥ ३ ॥ जंपइ दीणं छंदं चरेइ धणवन्तयाण गेहेसु । कुणइ कुकम्मं न तहावि तस्स भोत्तुंपि संपडइ ॥ ४ ॥ अह भमइ दीणवयणो सुन्नाइं निएइ सयलपासाइं । दट्ठूण किल समाणं लोयं निंदेइ अत्ताणं ॥ ५ ॥ निव्विन्नो परिचिंतइ मरणंपि हु अत्तणो विसाईहिं । निरयाओऽवि अब्भाहियं विसहइ दारिद्ददुहमेसो ॥ ६ ॥ अह अन्नया भमंतो पत्तो विज्जामठम्मि सो कहवि । तत्थविय नीइसत्थे वक्खाणिज्जइ इमो अत्थो ॥ ७ ॥ जाई रूवं विज्जा तिन्निवि निवडंतु कंदरे विवरे । अत्थो च्चिय परिवुड्ढउ जेण गुणा पायडा हुंति ॥ ८ ॥ विहवुज्जोएण विणा दारिद्दमहंधयारपिहियाइं । सेसगुणग्घवियाइंवि नज्जंति न पुरिसरयणाइं ॥ ९ ॥ अलियंपि जणो धणइन्तयाण सयणत्तणं पयासेइ । परमत्थबंधवेणवि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥ १० ॥ हुंतीए हुंति अणहुंतयावि जंतीएँ जंति हुंतावि । जीएँ समं नीसेसा गुणगणा जयउ सा लच्छी ॥ ११ ॥ नीसेसमणोरहपूरणक्खमं सयललोयसामन्नं । साहीणं जाण धणं तेच्चिय जीवंति जियलोए ॥ १२ ॥ किह जियइ दरिद्दो तेसु तेसु कज्जेसु विहवपरिहीणो । जो नियइ सयलदिसिमंडलाइं सुन्नाइं दीणमणो ॥ १३ ॥ दुलहमउण्णाण धणं दुलहं धणवज्जियाण सम्माणं । सम्माणविरहियाणं नराण दुलहं खणंपि सुहं ॥ १४ ॥ धणजीविएण मुक्कं दरिद्दमडयं अमंगलभएणं । न छिवंति नूण धणिणो दूरेणं चिय परिहरंति ॥ १५ ॥ तम्हा अज्जिणह धणं पयत्तओ जेण विबुहयाईयं । अणहुंतयंपि पावह गुणनिवहं सयललोयम्मि ॥ १६ ॥ एमाइ अवहियमणो सोउं सव्वं दरिद्दपुरिसोऽवि । पभणइ जाणामि इमं अहंपि सयमणुहवेणावि ॥ १७ ॥ किंतु पसिऊण तं किंपि कहह जेणऽज्जिणामि धणमहियं । अह भणइ उवज्झाओ एयंपि कहिज्जए सत्थे ॥ १८ ॥ तद्यथा-खेत्तं

उच्छूण समुद्दसेवणं जोणिपोसणं चेव । निवईणं च पसाओ खणेण निहणंति दारिदं ॥ १९ ॥ जो जं इच्छइ अत्थं लहेइ सो तं च जइ उवाएण । तत्थ पयट्टइ निव्विज्जई य न खणंपि असमत्तो ॥ २० ॥ इय सोऊणं तत्तो नाउमसक्के य सेसववसाए । गरुयाण चलणसेवा न होइ विहलात्ति मुणिउं च ॥ २१ ॥ गुरुओ य जए जलहित्ति तस्स सेवा इमेण पारद्धा । पुप्फं जलं तिकालं खिवेइ पणमइ य विणएण ॥ २२ ॥ वेलाएँ चडंतीए धावइ विणियत्तई नियत्ताए । इय कुणइ निच्चमेव य भिक्खं भामिऊण तडगामे ॥ २३ ॥ एवं पभूयकालं कए किलेसम्मि तेण तो कहवि । तव्विणयगुणक्खित्तो सुट्ठियलवणाहिवो तस्स ॥ २४ ॥ पत्तेयलक्ख-मोल्लाइं पंच रयणाइं देइ पसिऊण । घेत्तूण ताइं विणएण सोऽवि अह चिंतए एवं ॥ २५ ॥ दुक्खेण विढत्ताइं मए इमाइं पभूयका-लाओ । ता गुरुयउवाएणं नेउं जुज्जंति निअदेसे ॥ २६ ॥ अह निहणिऊण तत्थवि ताइं सुगुत्तम्मि कत्थइ पएसे । रयणागाराणि उ पंच उवलखंडाइं घेत्तूण ॥ २७ ॥ कोसंबीमग्गेणं आसन्नं सयलचोरपल्लीणं । उग्घोसंतो वच्चइ पेच्छह मह पंच रयणाइं ॥२८॥ तो धाविऊण पिच्छंति जाव चोरा नियंति ता उवले । नूणं गहिल्लओ कोइ एस भणिऊण मुंचंति ॥ २९ ॥ इय कोसंबीजलहीण अंतरे कुणइ तिन्नि वाराओ । गमणागमणाइ इमो तत्तो पोक्कारयंतंपि ॥ ३० ॥ न गणंति इमं चोरा सव्वत्थ गहिल्लयंतिकाऊण । उट्ठंति न ठाणाओऽवि जाव कयनिच्छया सव्वे ॥ ३१ ॥ तत्तो चउत्थवेलाए गोविउं निययजंघमज्झम्मि । रयणाइं इमो चलिओ तेणेव य नयरिमग्गेण ॥ ३२ ॥ मग्गासन्नं चिय पियइ पाणियं सेवलाइकलुसंपि । भुंजइ कंदफलाइं चिण्णमसारंपि आसन्नं ॥ ३५ ॥ दूरे अदिट्ठपुव्वयचोराइभएण वच्चए निउणं । एवं सयणाईणिवि कुणइ दुहल्लेऽवि आसन्ने ॥ ३४ ॥ इय दुक्खेणं एसो जत्तेणं रक्खिऊण रयणाइं । पत्तो पुरीएँ जाओ विसयसुहाणं च आभागी ॥३५॥ एवं पंचमहव्वयरयणाइं मुणीवि सुगुरुजलहीओ ।

लद्धूण रक्खिऊण य निंतो नाणाइमग्गेण ॥ ३६ ॥ तस्सासण्णाणि पुणो तस्सुवयारीणि एसणिज्जाणि । आसायंतो पंताणि चेव तह असणमाईणि ॥ ३७ ॥ पाउणइ निव्वुइपुरिं अणंतसुक्खस्स होइ आभागी । सेसोऽवि उवणओ एवमाई विबुहेहिं कायव्वो ॥ ३८ ॥ इति दरिद्रपुरुषकथानकम् ॥ अथ व्रतोपकारिणीनां समितिगुप्तीनां उत्सर्गतः परिपालनोपदेशमभिधित्सुराह—

ताणं च तन्थुयाओ पंच य समिईउ तिन्नि गुत्तीओ । जासु समप्पइ सव्वं करणिज्जं संजयजणस्स ॥ १६७ ॥

तेषां च महाव्रतानां तत्र-संरक्षणेऽयमुपायः, क इत्याह-पंच समितयः तिस्रस्तु गुप्तयो, यासु-समितिगुप्तिषु पाल्यमानासु समाप्यते-समर्थ्यते सर्वमपि करणीयं संयतजनस्य, इदमुक्तं भवति-यः समितिगुप्तीः सम्यगनुपालयति तेन महाव्रतानि परिपालितान्येव भवन्ति, यतोऽनन्तरवक्ष्यमाणन्यायेन नैताभ्यः परं जिनशासनेऽन्यत् किमपि कृत्यमस्तीति, तस्मान्महाव्रतपरिपालनार्थिना एतास्वेव यत्नो विधेय इति गाथार्थः ॥ ननु कथमेताभ्यः परं जिनशासने अन्यत् कृत्यं नास्तीत्याह—

पवयणमायाओ इमा निद्दिट्ठा जिणवरेहिं समयम्मि । मायं एयासु जओ जिणभणियं पवयणमसेसं ॥१६९॥

प्रवचनं मातं-निष्ठां गतं यासु ताः प्रवचनमाताः समये-सिद्धान्ते निर्दिष्टा जिनवरैः तीर्थकरैः-इमाः समितिगुप्तयः, प्रवचनमातशब्दस्य प्रवृत्तिनिबन्धनं स्वयमेवाह-एतासु समितिगुप्तिषु यतो मातं-निष्ठां गतं जिनभणितं प्रवचनं-द्वादशांगमशेषं, तथाहि-ईर्यासमितौ प्राणातिपातविरमणव्रतं समवतरति, तद्वृत्तिकल्पानि च शेषव्रतानि तत्रैवान्तर्भवन्ति, तेषु च तन्नास्ति यन्न समवतरति, यत उक्तम्—" पढमम्मि सव्वजीवा बीए चरिमे य सव्वदव्वाइं । सेसा महव्वया खलु तदेक्कदेसेण नायव्वा ॥ १ ॥" इत्यर्थः, सर्वमपि प्रवचनमिह मातमुच्यते, भाषासमितिस्तु सावद्यवचनपरिहारतो निरवद्यवचनभाषणात्मिका, तथा च सत्यनया

प्रवचनपर्यायः सकलोऽप्याक्षिप्तो भवति, न च तद्बहिर्भूतं किमप्यपरं द्वादशांगमस्ति, एवमेषणासमित्यादिष्वपि स्वधिया भावनीयम्, यद्वा सर्वा अप्यमूश्चारित्ररूपाः, ज्ञानदर्शनाविनाभावि चारित्रं, न चैतत्त्रयातिरिक्तमर्थतो द्वादशांगमस्ति, अत एतासु प्रवचनं मातमुच्यते, अन्यथा वा सिद्धान्ताविरोधतो भावना कार्येति गाथार्थः ॥ अथैतासु द्वितीयप्रकारोक्तं प्रवचनान्तर्भावं सूत्रकारः स्वयमेवाह-

सुयसागरस्स सारो चरणं चरणस्स सारमेयाओ । समिईगुत्तीण परं न किंचि अन्नं जओ चरणं ॥१६९॥

श्रुतसागरस्य सारः-परमार्थः चरणं-चारित्रं, तदर्थमेव तत्प्रवृत्तेः, चरणस्यापि सारमेता एव, कुत इत्याह-समितिगुप्तिभ्योऽन्यद्यतो न किंचिच्चरणमस्ति, अनुपयुक्तगमनादिसावद्यविरतिरूपं हि चारित्रं, तद्विरतिस्तु समितिगुप्तिभिरेव साध्यते, अतः स्थितमेतद्-ज्ञानदर्शनाविनाभाविनि चारित्रे प्रवचनं समवतरति, चारित्रं च समितिगुप्तिष्वित्येतासु प्रवचनं मातमुच्यते, इति गाथार्थः ॥ का पुनस्ताः समितिगुप्तय इत्याह—

इरिया भासा एसण आयाणे तह परिट्ठवणसमिई । मणवयणकायगुत्ती एयाओ जहक्कमं भणिमो ॥१७०॥

सम्यक्-सर्वज्ञप्रवचनानुसारितया इतिः-आत्मनश्चेष्टा समितिरिति तान्त्रिकी संज्ञा, समितिशब्दस्य सर्वत्र योगाद् ईरणमीर्यागमनागमनचेष्टा तद्विषया समितिरीर्यासमितिः, एवं भाषासमितिः एषणासमितिः, 'आयाणे' त्ति एकारस्यालाक्षणिकत्वात् देशेन च समुदायगमनाद् आदानं-पीठफलकादेर्ग्रहणं निक्षेपणं-तस्यैव मोचनं तद्विषया समितिरादाननिक्षेपणासमितिः, तथा परिष्ठापनसमितिरित्येताः पंच समितयः, अथ तिस्रो गुप्तीराह-' मणे ' त्यादि, ईर्याचेष्टादिषु गोपनं गुप्तिः, सम्यग्योगनिग्रह इत्यर्थः,

॥३७०॥

अत्रापि गुप्तिशब्दस्य प्रत्येकमभिसम्बन्धात् मनोविषया गुप्तिः मनोगुप्तिः, एवं वाग्गुप्तिः,(कायगुप्तिरपि) एताः समितिगुप्तीः प्रत्येकं किंचिद् विस्तरतो यथाक्रमं भणाम इति गाथार्थः ॥ तत्रेर्यासमितिं तावदाह–

आलंबणे य काले मग्गे जयणाएँ चउहिं ठाणेहिं । परिसुद्धं रियमाणो इरियासमिओ हवइ साहू ॥१७१॥

विभक्तिव्यत्ययादालम्बनेन कालेन मार्गेण यतनया च एतैरेव चतुर्भिः स्थानैः परिशुद्धं रीयमाणः-पर्यटन् इर्यासमितिमान् साधुर्भवतीति गाथार्थः ॥ आलम्बनादीन्येव व्याचिख्यासुराह–

नाणाई आलंबण कालो दिवसो य उप्पहविमुक्को । मग्गो जयणा य तहा दव्वाइ चउव्विहा इणमो ॥ १७२ ॥

आलम्ब्यत इत्यालम्बनं यदालम्ब्य यतीनां गमनमनुज्ञायते, तच्च ज्ञानदर्शनचारित्ररूपमित्यर्थः, इदमुक्तं भवति-ज्ञानप्रयोजनेन पाठार्थित्वादिना दर्शनप्रयोजनेन तत्स्थिरीकरणार्थित्वादिना चारित्रप्रयोजनेन तदुपष्टम्भकाशनपानार्थित्वादिनैव साधुना स्वोपाश्रयान्निर्गन्तव्यं, न राजाद्यवलोकनादिनिमित्तं निरर्थकं चेत्यर्थः, काले तु दिवसे पर्यटितव्यम्, न रात्रौ, तस्यां ह्यचक्षुर्विषयत्वादिभ्यः पुष्टतरालम्बनमन्तरेण गमनं निषिद्धमिति भावः, 'उप्पहाविमुक्को मग्गो' त्ति मार्गस्तु साधुगमनविषयत्वेनोत्पथविमुक्तो द्रष्टव्यः, उत्पथेन गमने आत्मविराधनादिदोषप्रसंगात्, यतना पुनर्द्रव्यादिविषया चतुर्विधा 'इणमो' त्ति इयं वक्ष्यमाणेति गाथार्थः ॥ तदेव चातुर्विध्यमाह–

जुगमित्तनिसियदिट्ठी खित्ते दव्वम्मि चक्खुणा पेहे । कालम्मि जाव हिंडइ भावे तिविहेण उवउत्तो ॥१७३॥

तत्र क्षेत्रे-क्षेत्रविषया यतना तदैव कृता भवति यदा युगमात्रे क्षेत्रे न्यस्तदृष्टिः पर्यटति, अत्यासन्नस्य दृष्टस्यापि कस्यचिज्जीवादे रक्षितुमशक्यत्वात्, युगमात्रायास्तु परतः श्लक्ष्णजीवादेर्द्रष्टुमशक्यत्वादिति युगमात्रग्रहणं, द्रव्ये तु जीवादिद्रव्यमाश्रित्यैवं यतना, यथा चक्षुषा प्रेक्षेत, जीवादिद्रव्यमिति गम्यते, कालतस्तु यावद्धिण्डते तावत्कालमानं सर्वामपि द्रव्यादियतनां करोति, यत्तु त्रिविधेन मनसा वाचा कायेन चोपयुक्तः पर्यटति सा भावतो यतना, इह च गाथाबन्धानुरोधाद् द्रव्ययतनामुत्सृज्य क्षेत्रयतनायाः प्रथममुपन्यासः कृत इति गाथार्थः ॥ उपयुक्तत्वमेव व्यक्तीकुर्वन्नाह—

उड्ढमुहो कहरत्तो हसिरो सद्दाइएसु रज्जंतो । सज्झायं चिंततो रीएज्ज न चक्कवालेणं ॥ १७४ ॥

सुगमैव, नवरं चक्रवालं-वार्त्ताकथनाद्यर्थं कुण्डलकविरचनं तेन न रीयेत, किन्तु ज्येष्ठोऽग्रतः शेषास्त्वनुज्येष्ठादयः क्रमेणोपयुक्ताः पृष्ठत इत्येवमेव रीयेत, तदिह ऊर्ध्वमुखो हसन् चक्रवालेन च न रीयेत इत्यनेन कायानुपयुक्तताप्रतिषेधः कृतः, कथासुवार्त्तासु रक्तो न रीयेत इत्यनेन तु वागनुपयुक्तताप्रतिषेधः, शब्दादिषु रागं कुर्वन् स्वाध्यायं च चिन्तयन्न रीयेत, अनेन पुनर्मनोऽनुपयुक्ततानिषेधः, उपलक्षणत्वाच्छब्दादिद्वेषादयोऽपीह निषेद्धव्या इति गाथार्थः ॥ अथ दृष्टान्तद्वारेणेर्यासमितिपरिपालनेऽतीव तत्परैर्भाव्यमित्युपदिशन्नाह—

तह हुज्जिरियासमिओ देहेऽवि अमुच्छिओ दयापरमो । जह संथुओ सुरेहिवि वरदत्तमुणी महाभागो ॥१७५॥

पाठसिद्धैव ॥ कः पुनरसौ वरदत्तमुनिः?, उच्यते—

एत्थवि गुरुगच्छसमुद्दसंभवो आसि सिरिहरासत्तो । वरदत्तो नाम मुणी कोत्थुहरयणं व सुरमहिओ ॥ १ ॥ कुणइ य सो

उग्गतवं ममत्तरहिओ सएऽवि देहम्मि। पसमिक्कभावियमणो परभवकज्जेकबद्धरसो ॥ २ ॥ अन्नंपि अणुट्ठाणं असवत्तं कुणइ सया
सविसेसं । पाणच्चएऽवि न चयइ इरियासमियाए उवओगं ॥ ३ ॥ अह अन्नया सुरिंदो अमरसभासंठिओ पलोयंतो । जंबूदीवं
विउलेण ओहिणा नियइ तं साहुं ॥ ४ ॥ अह तग्गुणरंजियमाणसेण भणियं सुणेह भो अमरा ! । वरदत्तसाहुचलणे नमामि इह
संठिओऽवि अहं ।. ५ ॥ इरियासमिउवओगा चालिउं जो न तीरइ कहिंपि । देवेहिं सइंदेहिवि निरवेक्खो जीवियव्वेऽवि ॥ ६ ॥
तत्तो मिच्छद्दिट्ठी देवो एक्को इमं न सद्दहइ । चिंतइ य माणवाऽवि हु कह खोभिज्जंति न सुरेहिं ? ॥ ७ ॥ कस्स न वल्लहं निय-
यजीवियं मरणभीरुए लोए ? । किन्तु वियारो न खमइ निउणाणवि भत्तिभणिएसु ॥ ८ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं तस्सवि मुणिणो
वियारभूमीए । चलियस्स कुणइ देवो मच्छियदेहप्पमाणाओ ॥ ९ ॥ मंडुकियाओ वेउव्वियाओ पंथे निरंतरठियाओ । पट्ठीए उ
गइंदं गंडयलगलंतमयसलिलं ॥ १० ॥ भो भो भट्टारय ! गयवराओ तुरियं पलाहि तुममेव । अइबहलो जणबोलो विउव्विओ
तेणवि सुरेण ॥ ११ ॥ सीहावलोयणेणवि तहवि न पच्छामुहं नियइ साहू । न य भिंदइ गइमग्गं उवउत्तो सोहए इरियं ॥ १२ ॥
चिंतइ य सुरुट्ठोऽवि हु मं एक्कं चिय करी विणासिहिइ । धावंतो पुण अहयं जंतुसयाइंपि नासेमि ॥ १३ ॥ ता रक्खिऊण एक्कं
अप्पाणं एत्तियाण वाघाओ । जं कीरइ का एसा वियड्ढिमा जिणमयरयाणं ? ॥ १४ ॥ तम्हा इरियं सोहंतयस्स जं होइ मज्झ तं
होउ । इहराऽवि हु मरियव्वे आणाइ ठियाण तं जुत्तं ॥ १५ ॥ एवं विचिंतयंतो पयंपएणेव जाव उवउत्तो । वच्चइ साहू ता
धाविऊण गहिओ गइंदेण ॥ १६ ॥ उक्खिविऊण य खित्तो गयणम्मि तओ य निवडमाणो सो । नियदेहे निरवेक्खो पुणो २
पभणए एवं ॥ १७ ॥ हा दुट्ठ मज्झ देहो पडिओ मंडुकियाइ चूरिहिइ । मिच्छामि दुक्कडं ता मज्झ इय जंपिरो पडइ ॥ १८ ॥

छव्विहजीवनिकायं तो खामंतो पुणो पुणो चित्ते । अविचिंतियमरणभओ परिवड्डियपवरपरिणामो ॥ १९ ॥ नाओ सुरेण उवओगपुव्वयं ओहिणा नियंतेण । अह संहरियवियारो फुरंतमणिकुंडलाहरणो ॥ २० ॥ मुणिचरणनिविट्ठसिरो विमलगुणक्खित्तमाणसो देवो । नमिऊण थुणइ तं चिय मुणीसरं कोमलगिराहिं ॥ २१ ॥ धन्नोऽसि तुमं मुणिवर ! नामं गोत्तं कुलं पिया जणणी । तुह चेव य धन्नाइं इय जस्स थिरा मई धम्मे ॥ २२ ॥ एत्तोऽवि परं इह किंपि पसंसिमो जस्स तुज्झ सक्कोऽवि । गुणलेसग्गहणेणऽवि मन्नइ स कयत्थमप्पाणं ॥ २३ ॥ इच्चाइ थुणेऊणं भणइ मुणिं वरसु किंपि वरमिण्हि । सो भणइ किं वरेणं सुरवर ! परिचत्तसंगाणं ? ॥ २४ ॥ तो अहिययरं तुट्ठो सक्कपसंसाइवइयरं कहिउं । साहुं नमंसिउं पुण हट्ठो सग्गं गओ अमरो ॥ २५ ॥ इय संथुओऽवि अमरेहिं सो मुणी सव्वहा विगयगव्वो। समचित्तो च्चिय विहरइ भुवणोयरभमिरजसपसरो॥२६॥ इति वरदत्तकथानकम् ॥

अथ भाषाविषयां समितिमाह—

कोहाईहिं भएण व हासेण व जो न भासए भासं । मोहरिविगहाहिं तहा भाससमिओ स विण्णेओ ॥१७६॥

सुबोधैव, नवरं क्रोधादिभिरित्यत्रादिशब्दात् मायामानलोभपरिग्रहः, ततश्च क्रोधादिभिर्भयहास्यमौखर्यविकथालक्षणैश्चतुर्भिः स्थानैरदूषितां हितमितनिरवद्यतादिगुणोपेतामेव भाषां भाषमाणो भाषासमितो भवति, एतैस्त्वष्टभिः स्थानैराविष्टः सत्यमपि वदन्निश्चयतो मृषावाद्येव द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ अत्रैव किञ्चिद्विशेषिततरमुपदिशन्नाह—

बहुयं लाघवजणयं सावज्जं निठ्ठुरं असंबद्धं । गारत्थियजणउचियं भासासमिओ न भासिज्जा ॥ १७७ ॥

इयमपि सुगमा, नवरं बहु तावन्न वक्तव्यं, बहुभाषिणो ह्यनाभोगादिनाऽनेकासत्यवचनादिप्रवृत्तिरपि सम्भाव्यते, प्रवचना-

दिलाघवजनकं च न वक्तव्यं, यथा धनाढ्यं कञ्चन दृष्ट्वा कोऽपि साधुर्दीनतामवलम्ब्य ब्रूयात्-त्वदीयोऽहं, न भवन्तं विमुच्य ममापरो निर्वाहकर्त्ता समस्तीत्यादि, सावद्यं यथा उपविश आगच्छ वा भो ! गृहस्थ त्वमित्यादि, निष्ठुरं यथा रे काण! कुष्ठिन्नित्यादि, असम्बद्धं यथा-गंगायमुनयोर्मध्ये, दशहस्ता हरीतकी। चित्रकूटं गमिष्यामि, राहुग्रस्ते विनायके ॥ १ ॥' इत्यादि, गृहस्थजनोचितं यथा है हो हलेत्ति, इत्यादि, एवमन्यदपि लोकागमविरुद्धं भाषासमितो न ब्रूयादिति गाथार्थः ॥ एतदेव सदृष्टान्तमुपदिशन्नाह-

न विरुज्झइ लोयठिई वाहिज्जइ जेण नेय परलोओ।

तदेव वक्तव्यमिति वाक्यशेषः, किं बहुना ?:-

तह निउणं वत्तव्वं जह संगयसाहुणा भणियं ॥ १७८ ॥

कः पुनरयं संगतसाधुः ?, उच्यते—

कत्थइ गच्छे सुहगुरुपयमूलपतिट्ठिओ तरुयरुव्व। सउणसयविहियहरिसो संगयनामो मुणी आसि ॥ १ ॥ विन्नायसमयसारो गंभीरो वयणमग्गकुसलो य। गुणरयणरोहणगिरी विहरंतो सो गुरूहिं समं ॥ २ ॥ पत्तो कत्थइ नयरे तत्थ नायं गुरूहिं नाणेणं। जह एत्थ पुरे एही परचक्कं कइवयदिणंते ॥ ३ ॥ न य भज्जिहिइ पुरमिमं होही पुण रोहओ कइ दिणाणि। तत्थ व तेसि गिलाणाई बहुयकज्जाइं विज्जंति ॥ ४ ॥ तो तत्थवि तूण कए वलियं कइवयमुणीहिं गीयत्थं । संगयसाहुं मोत्तुं गुरुणो

अन्नत्थ विहरंति ॥ ५ ॥ कइवयदिणपज्जंते अह तं परचक्कमागयं तत्थ । रोहे य वट्टमाणे कयाइ नयराओ सो कहवि ॥ ६ ॥ निग्गंतुं परसेन्ने भिक्खायरियाए संगओ साहू । हिंडंतो दिट्ठीए पत्तो सेणाहिवस्स तहिं ॥ ७ ॥ अह पुट्ठो तेण इमो कत्तो तुममागओ सि भो एत्थ ? । अक्खुभियमाणसेणं भणियं तेणावि नयराओ ॥८॥ जइ एवं तो साहसु को नयरनराहिवस्सऽभिप्पाओ ? । न वयं जाणामो मुणिपयंपिए भणइ सेणाणी ॥ ९ ॥ कोऽभिप्पाओ लोयाण एत्थ ? एयंपि जाणिमो न वयं । कह एयंपि न याणह पुरे वसंतावि इह तुब्भे ? ॥ १० ॥ तो भणियं मुणिवइणा जेण वयं अणहिगारिणो एत्थ । सत्थाभिप्पाए च्चिय नायव्वे अहिगया मुणिणो ॥ ११ ॥ ता पभणइ सेणाणी जइ एवं किमिह जंपए लोओ । आह मुणी न मुणेमो जइ एवं तो इमं कहह ॥ १२ ॥ कित्तियमेयस्स नराहिवस्स गयतुरयसाहणं अत्थि ? । मुणिणा भणियं नरवर! न वयं एयंपि जाणामो ॥ १३ ॥ इय वयणसंजमेणं तुट्ठोऽवि हु भणइ अलियकयकोवो । किं तुम्हाण न सवणा ? न य दिट्ठी ? भणह जं एवं ॥ १४ ॥ एवंपि विगयकलुसो अणुस्सुओ चेव भणइ तं साहू । इह अम्ह अवावारो संताणवि नयणसवणाणं ॥ १५ ॥ सिद्धंतवयणसवणाहिगारिणो जेण हुंति मुणिसवणा । दिट्ठीवि निविट्ठा ताण मुणसु सज्झाणलक्खम्मि ॥ १६ ॥ तो पभणइ सेनाणी सुणेह पिच्छह य ताव मज्झेऽवि । हिंडंता जणमज्झे ता किं मायामुसं वयह ? ॥ १७ ॥ मुनिराह-जइवि हु सुव्वइ कत्थइ दीसइ य कहिंपि किंपि नरनाह ! । तहवि न तं कहणिज्जं मुणीण समए जओ भणियं ॥ १८ ॥ बहुं सुणेइ कन्नेहिं, बहुं अच्छीहिं पेच्छए । न य दिट्ठं सुयं सव्वं, भिक्खू अक्खाउमरिहई ॥ १९ ॥ संगरहियाण जम्हा सावज्जं जुज्जए न जंपेउं । परवत्तीसु पवित्ती सत्थे लोयम्मि य विरुद्धा ॥ २० ॥ सेणाणी भणइ तओ किं बहुभणिएण हेरिया तुब्भे! । ता भणइ मुणी न हु हेरिया वयं साहुणो अम्हे ॥ २१ ॥

किमिह पमाणं? साहू साहइ अप्पा इहं पामणंति । दुछक्खं च पमाणा इयराणं न उण छेयाणं॥२२॥तुब्भे मिछेमि अहं न कयाविहु एरिसेहिं वोछेहिं । इय भणिए भणइ मुणी जं जाणह भो तयं कुणह ॥ २३ ॥ जमहं काहं सहणंमि तस्स सत्ती हविज्ज तुह कत्तो ? । न य सत्तिमंतवयणाओ सावि मज्झऽवि हविज्जाहि ॥ २४ ॥ को नाम सत्तिमंतो ? अणंतविरिओ जिणो स सव्वण्णू । तव्वयणाओ मोक्खत्थियाण नरनाह ! किं दुसहं? ॥ २५ ॥ अविसंवाइनरेणं कहिए रयणायरम्मि वच्चंता । रयणत्थिणो नराहिव ! किं दुसहं ? जं न विसहंति ॥ २६ ॥ इच्चाइ भणंतेणऽवि न लोयसिद्धंतदूसियं वयणं । एक्कंपि तेण भणियं तो सेणाणी गओ हरिसं ॥ २७ ॥ भत्तीएँ पणमिऊणं भणइ मुणी तुम्ह दरिसणे चेव । इय निउणयाए भणियं जाणिज्जइ न उण अन्नत्थ ॥ २८ ॥ ता कहह मज्झ धम्मं तत्तो संगयमुणीवि तं कहिउं । दाउं चऽणुव्वयाइं कयसम्माणो गओ तत्तो ॥ २९ ॥ एवमपरेणापि भाषास-मितिनिपुणेन भाव्यमिति ॥ संगतमुनिकथानकं समाप्तम् ॥ अथैषणाविषयां समितिमाह—

आहारउवहिसिज्जं उग्गमउप्पायणेसणासुद्धं । गिण्हइ अदीणहियओ जो होइ स एसणासमिओ ॥१७९॥

उद्गमः-प्रथममाहारादेरुत्पत्तिः उत्पादना-तस्यैवाहारादेरर्जना, एषणा-तस्यैवाहारादेर्ग्रहणकालसम्भविनी अन्वेषणा, उद्गमोत्पाद-नैषणासु विषये शुद्धमाहारं अशनादिकं उपधिं-प्रच्छादनादिकं शय्यां-उपाश्रयं अदीनहृदयः-अलाभादिष्वपि वैक्लव्यमनवलम्बमानो यः साधुर्गृह्णाति स एवैषणासमितो भवति, नान्यः, उद्गमशुद्धश्चाहारादिस्तदा भवति यदा गृहस्थसमुत्थानाधाकर्मादीन् षोडश दोषान् परिहरति, उत्पादनाशुद्धस्त्वात्मसमुत्थैर्धात्रीकर्मादिभिः षोडशभिरेव दोषैः परिहृतैर्भवति, एषणाशुद्धस्तु गृहस्थात्मोभयस-म्भवैः शंकितम्रक्षितादिभिः दशभिर्दोषैः परिहृतैः सम्पद्यत इति गाथार्थः ॥ आहारशुद्धिर्दुष्करेति चेदित्याह—

आहारमित्तकज्जे सहसाच्चिय जो विलंघइ जिणाणं । कह सेसगुणे धरिही सुदुद्धरे सो? जओ भणियं ॥१८०॥

यः पूर्वं देवनारकनिगोदादिभवेष्वनन्तशो गृहीतः क्षणमात्रतृप्त्याधायकोऽसारः कण्ठमतिक्रान्तश्चाशुचिरूपतया परिणमति स आहारमात्रं, तस्याप्यर्थे यो हीनसत्त्वतामवलम्ब्य सहसैव–वारत्रयमन्यत्र पर्यटनमकृत्वा पुष्टालम्बनं विनैव च जिनाज्ञां-एषणा-समितिपरिपालनलक्षणां अनेषणीयग्रहणेन विलंघयति-अतिक्रामति स वराकः कथं शेषगुणान्-जीवदयाब्रह्मचर्यादीन् सुदुर्द्धरान् धरिष्यति?, निर्धर्मतया शेषगुणानामपि तस्यासम्भव इति भावः, यतो भणितं-प्रतिपादितमिदमागमे इति गाथार्थः ॥ आगमोक्तमेवाह

जिणसासणस्स मूलं भिक्खायरिया जिणेहिं पण्णत्ता । एत्थ परितप्पमाणं तं जाणसु मंदसद्धीयं ॥ १८१ ॥

भिक्षार्थमुद्गमादिदोषपरिहारेण चरणं भिक्षाचर्या सैव एवंभूता भिक्षाचर्या भिक्षाचर्यिका जिनशासनस्य-सर्वज्ञोक्तमार्गस्य मूलं कारणं, तत्त्वामितियावत्, जिनैः--महावीरादिभिः प्रज्ञप्ता-कथिता, लोके प्रसिद्धार्थमिदं पठ्यते, यथा--"आहारस्स विसुद्धी जत्तेण जईहिं होइ कायव्वा । कूडकियाइरहिया गिहीहिं ववहारसुद्धित्ति ॥ १ ॥" एतस्यां तु भिक्षाचर्यायामन्वेषणीयग्रहणे परितप्यमानं-निर्वेदमुपगच्छन्तं साधुं जानीहि धर्मविषये मन्दश्रद्धाकमिति गाथार्थः ॥ ननु यदि पुनर्जिनाज्ञा विलंघ्यते तदा किमनिष्टमापद्यत इति ?, आह–

जह नरवइणो आणं अइक्कमंता पमायदोसेणं । पावंति बंधवहरोहछेज्जमरणावसाणाणि ॥ १८२ ॥

तह जिणवराण आणं अइक्कमंता पमायदोसेणं । पावंति दुग्गइपहे विणिवायसहस्सकोडीओ ॥ १८३ ॥

द्वे अपि पाठसिद्धे, नवरं प्रथमगाथापर्यन्ते दुःखानीत्यध्याहारः, एवं च सति—

जो जह व तह व लद्धं गिण्हइ आहारउवहिमाईयं । समणगुणविप्पमुक्को संसारपवड्ढओ भणिओ ॥१८२॥

सुगमा, अथैषणाशुद्धेर्महत्त्वं ख्यापयन् तन्निष्ठमहर्षीणां नमस्कारद्वारेण तत्पालनादरोत्पत्त्यर्थमाह—

धणसम्मधम्मरुइमाइयाण साहूण ताण पणओऽहं । कंठट्ठियजीएहिवि ण एसणा पेल्लिया जेहिं ॥ १८५ ॥

गतार्था, नवरमप्रासुकमनेषणीयं च परिहरन्नेषणासमितो भवति अतः प्रथमोऽप्राशुकपरिहारे धनशर्मसाधुर्दृष्टान्त इति मन्तव्यं, स चायम्—

भमिरेण पइगिहं बुद्धि हंतई (हेयवे) जीए पाविउं मन्ने । विबुहगुरुत्तं गुरुणा पाविय सा इइ पसिद्धा ॥१॥ उज्जेणी नाम पुरी धणमित्तो नाम नेगमो तत्थ । परिवसइ गरुयविहवो सुओ य तस्सासि धणसम्मो ॥ २ ॥ अह सो नाऊण भवं असुहकरं असुहसंभवं असुहं । सुगुरूण चरणमूले पुत्तेण समंपि पव्वइओ ॥ ३ ॥ अह अन्नया पयट्टे सोसियसरिसरवरे जलियऽरण्णे । अइ-दारुणम्मि गिम्हे गच्छेण समं विहरमाणो ॥ ४ ॥ धणमित्तमुणी धणसम्मसंजुओ एलगच्छनयरस्स । वच्चइ पंथे धणसम्म-खुड्डओ तो पिवासाए ॥ ५ ॥ तह कहवि पीडिओ जह भमंति अच्छीणि एंति मुच्छाओ । मुंचइ विसंठुलाइं पयाइं परिसुसिय-अमयकलो ॥ ६ ॥ तो अतरंतो गंतु गच्छेण समं स पिट्ठओ दूरे । आगच्छइ जणओवि हु तप्पडिबंधेण तस्सेव ॥ ७ ॥ वच्चइ पुरओ आसन्नओ ठिओ अंतरा तओ कहवि । तीरनिरंतरसंठियलवलीवणसिसिरपवणेहिं ॥ ८ ॥ उल्लसियतरंगकरा सागयमिव मुणिवराण पुच्छंती । सीयलविमलजलोहा मग्गम्मि नई समावडिया ॥ ९ ॥ तो धणमित्तो नेहेण मोहिओ भणइ खुड्डयं एहि ! वच्छ ! इमं पियसु जलं सत्थो गंतु तरसि जेण ॥ १० ॥ एवं भणिऊण पिया पुरओ गंतु नईएँ परतीरे । रुक्खंतरिओ चिट्ठइ

मा एसो लज्जिही मज्झ ॥ ११ ॥ तो धणसम्मो मज्झे नईए ओगाहिऊण एगागी । भरिऊण अंजलिं उक्खिवेइ नीरस्स जा तत्तो ॥ १२ ॥ कहिए अइसयनाणीहिं हलहलंते असंखए जीवे । पच्चक्खंपिय जलगए जो पियइ कहण्णु सो साहू ? ॥ १३ ॥ इच्चाइ आगमे जंपियाइं वयणाइं सुमरिऊणेसो । चिंतइ रे जीव ! तए किं पारद्धं इमं ? मूढ! ॥ १४ ॥ घेत्तुं महव्वयाइं नाऊण जिणिंदवयणपरमत्थं । किं तुममेवं भुल्लोऽसि कुणसि जेणेरिसमकज्जं ॥ १५ ॥ मरियव्वं च तए अन्नहावि निस्संसयं तओ बुज्झ । इण्हिपि तयं जुज्झइ अकलंकियचरणरयणस्स ॥ १६ ॥ अणुजाणइ जंपि पिया नेहविमूढो तयंपि तुह अहियं । न हि वीयरायवयणं मोत्तुं जंतूण हियमन्नं ॥ १७ ॥ इच्चाइ भावमाणो जयणाए सो जलं पमोत्तूणं । नइपरतीरम्मि गओ तत्तो तुट्टाए आसाए ॥ १८ ॥ परिचत्तो पाणेहिं सुहपरिणामो अखंडियवओ य । वेमाणियदेवेसुं जाओ जा नियइ ओहीए ॥ १९ ॥ पुव्वभववइयरं तो मुणेइ तह निययखुड्डगसरीरं । मह मरणं नाऊणं मा होउ मुणीण इह खेओ ॥ २० ॥ इय नियसरीरमहिट्ठिऊण जणयस्स देइ दरिसावं । तो तं इन्तं दट्ठुं मिलिओ जणओ मुणिसमूहे ॥ २१ ॥ तो सव्वेऽवि हु मुणिणो छुहापिवासाइपीडिए नाउं । अइगरुयरुक्खवाए सुरवरो सयलमग्गम्मि ॥ २२ ॥ ठाणे ठाणंमि य गोउलाइं वेउव्वियाइं पकरेइ । मुणिणोऽवि हु अमुणंता तक्काइं तेसु गिण्हंति ॥ २३ ॥ अह जणवयम्मि पत्ता ते जाव सुहेण लंघिउं रण्णं । आसन्नगोउले तो संथारयविंटियं एक्कं ॥ २४ ॥ जाणावणहेऊ विसुमरावए सो सुरो तओ एक्को । साहू जा तत्थ गओ ता पिच्छइ विंटियं एक्कं ॥ २५ ॥ तो गोउलं अदट्ठुं नाए साहूहिं देवसन्निज्झे । मिच्छामि दुक्कडम्मि य कयम्मि पयडो सुरो होउं ॥ २६ ॥ वंदइ जणयं एक्कं मोत्तुं भत्तीए साहुणो अन्ने । कहिय पिवासापीडियखुड्डगमरणाइवुत्तंतं ॥ २७ ॥ तो भणियं साहूहिं जइ एवं किं न वंदसे जणयं ? । भणइ सुरो एएणं दिन्तेणं अहिय-

उवएसं ॥ २८ ॥ खित्तोऽहं संसारे छुट्टो भवियव्वयाइ पुण कहवि । जइ पुण जलं पियंतो तो कह मह होज्ज इय रिद्धी ? ॥ २९ ॥ साहु भणियं महायस ! किंतु मए नेहमूढहियएण । उवइट्ठमिणं तं खमसु मज्झ इय भणइ तस्स पिया ॥३०॥ जीवाण अकज्जेसु अणाइभवनिम्मियच्चिय पवित्ती । ता अवगयपरमत्था कज्जे च्चिय देंति उवएसं ॥ ३१ ॥ इय जाणावणहेउं मएवि न हु वंदिओ तुमं ताय! । ता खमसु मज्झ इय जंपिऊण नमिउं गओ देवो ॥ ३२ ॥ एवमापत्स्वप्यपरेणात्राप्रासुकं न स्वीकर्त्तव्यमिति ॥ धनशर्मकथानकं समाप्तम् ॥ अथानेषणीयपरिहारे धर्मरुचिदृष्टान्त उच्यते–

कत्थइ गच्छे तवसुसियविग्गहो नामओऽवि गुणओऽवि । धम्मरुई अणगारो गुणरयणमहोअही आसि ॥ १ ॥ सो अणवरयं अट्ठमतवेण घेत्तूणऽभिग्गहं गिम्हे । आयावेइ कयावि हु घोरुवसग्गे परिसहंतो ॥ २ ॥ अह अन्नदिणे गामंतरम्मि चलिओ अरण्णमज्झम्मि । कंठगयजीविओऽवियऽइपीडिओ छुहपिवासाहिं ॥ ३ ॥ तो सन्निहियाए देवयाए कुंकुणगरूविणो दोन्नि । वेउव्विया नरा ते य ठंति रुक्खस्स मूलम्मि ॥ ४ ॥ भरियं अलाउयं कंजियस्स सुरहिस्स सीयलस्सविय । चिट्ठइ एक्कस्स करे सो बीयं भणइ भो ! पियसु ॥ ५ ॥ सो भणइ न तिसिओऽहं इयरो तो भणइ को इमं वहिही ? । देमि इमस्सवि मुणिणो जइ गिण्हइ अह भणइ बीओ ॥ ६ ॥ जं तुह रुच्चइ तं कुणसु देसु साहुस्स अहव छड्डेसु । तो इयरो भणइ मुणिं जइ रुच्चइ गिण्ह तुममेयं ॥ ७ ॥ अहवा छड्डेमि अहं उवओगं देइ तो मुणी तत्थ । दव्वाइवियारं चिय करेइ मरणम्मि निरवेक्खो ॥ ८ ॥ उक्कोसं ता दव्वं एयं सोरब्भयाइगुणजुत्तं । खेत्तम्मिवियऽडवीए काले गिम्हे य कत्थ इमं ? ॥ ९ ॥ तो होयव्वं इह कारणेण इय चिंतिऊण जाणियइ । ता ते अणिमिसनयणे पिच्छइ भूमिं अलग्गे य ॥ १० ॥ तत्तो आहडप्पभिईदोसाण भएण गिण्हइ न एयं । तह तं

पागडरूवं काऊणं देवया थुणइ ॥ ११ ॥ धण्णोऽसि तं महायस ! जो जीवियसंसएऽवि वट्टंतो । एसणबहुमाणं चयसि नेय इय साहसेक्कधणो ॥ १२ ॥ न य धीराणं मोक्खे अणंतसुक्खम्मि बद्धलक्खाणं । आहारमाइएहिं तुच्छेहि मईउ हीरंति ॥ १३ ॥ एमाइ संथुओऽवि हु विहरइ सो मुणिवरो विगयगव्वो । इय धम्मत्थी अन्नोऽवि एसणं कुणइ अपमत्तो ॥ १४ ॥ इति धर्मरुचि-कथानकम् ॥ अथादाननिक्षेपणविषयां समितिमाह--

पडिलेहिऊण सम्मं सम्मं च पमज्जिऊण वत्थूणि । गिण्हिज्ज निक्खिवेज्ज व समिओ आयाणसमिईए ॥१८६॥

(आदानस्य) उपलक्षणत्वादादाननिक्षेपणसमित्यां यः समितो व्रती स वस्तूनि-पीठफलकादीनि सम्यक् प्रत्युपेक्ष्य-दृष्ट्या सम्यग् निरीक्ष्य रजोहरणादिना च सम्यक् प्रमृज्य ततो गृह्णीयान्निक्षिपेद्वा, नान्यथा, दुष्प्रत्युपेक्षितदुष्प्रमार्जितयोरपि जीवघातादिसम्बन्धेन छेदग्रन्थेषु बृहत्प्रायश्चित्तदर्शनादिति गाथार्थः ॥ अशक्यं च तावत् मा कृथाः, शक्यं तु परिहरतः केवलं दोष एवेत्याह—

जइ घोरतवच्चरणं असक्कणिज्जं न कीरए इण्हिं । किं सक्कावि न कीरइ जयणासु पमज्जणाईसु ॥ १८७ ॥

गतार्थैव, यत एवं ततः किमित्याह -

तम्हा उवउत्तेणं पडिलेहपमज्जणासु जइयव्वं । इह दोसेसु गुणेसुवि आहरणं सोमिलऽज्जमुणी ॥१८८॥

कः पुनरसौ सोमिलार्यः ?, उच्यते,—

नामेण सोमिलज्जो विप्पो कणयं व मलविसुद्धिकए । जिणपव्वज्जं हुयवहसिहं व पडिवज्जए कहवि ॥ १ ॥ अह अन्नया

गुरूहिं गामंतरपत्थिएहिं सो भणिओ । पत्ताईउवगरणं पउणं ओगाहियं कुणसु ॥ २ ॥ इच्छंति सोऽवि भणिउं पडिलेहेउं पमज्जिउं तह य । सयलंपि हु उवगरणं संजमिउं पउणओ जाओ ॥ ३ ॥ अह केणइ कज्जेणं न गया गामंतरम्मि ते गुरुणो । भणिओ य सोमिलज्जो पडिलेहपमज्जणापुव्वं ॥ ४ ॥ निय २ ठाणेसु ठवसु उवयरणं अह कसाइओ भणइ । एसोऽवि सोमिलज्जो इण्हिंपि पमज्जिऊण मए ॥ ५ ॥ जं गहियं उवगरणं किं तस्स पुणो २ वि पडिलेहा ? । न हि इण्हिंपि हु सप्पो जाओ एयस्स मज्झम्मि ॥ ६ ॥ तो गुरुभत्ताए देवयाए तह च्चेव उवगरणमज्झे । अइभीमकसिणसप्पो विउव्विओ तस्स सिक्खत्थं ॥ ७ ॥ छोडंतो उवगरणं तो तं दट्ठूण सोमिलज्जोऽवि । भीओ पलाइऊणं गुरूण चलणेसु संलग्गो ॥ ८ ॥ खामइ नियअवराहं पुणो २ जायगरुयसंवेगो । देइ उवालंभं देवयावि होऊण पच्चक्खा ॥ ९ ॥ तो अहिअयरं संवेगमागओ भणइ सो गुरुं भयवं ! । खमसु मह एक्कवारं न पुणो एयं करिस्सामि ॥ १० ॥ भणइ गुरू मह कोवो न कोऽवि इह वच्छ ! किंतु जीवाणं । अविणासेऽवि पमत्तं बिंति जिणा हिंसयं चेव ॥ ११ ॥ पडिलेहणापमज्जणउवउत्तं पुण कहिंपि जीवाणं । नासेवि अप्पमत्तं अहिंसयं बिंति जगगुरुणो ॥ १२ ॥ तो जंतूण अभावो भावो व अकारणं लहंति पुणो । पडिलेहणापमज्जणउवउत्ता निज्जरं विउलं ॥ १३ ॥ सव्वेसिं साहूणं दंडयगहणाइविणयकम्मम्मि । गिण्हइ अभिग्गहं तो गुरूण पासम्मि सो साहू ॥ १४ ॥ वहुया य तत्थ मुणिणो तत्तो अन्नोन्नआगमे एसो । वच्चइ समुहो पाए पमज्जए दंडए घेत्तुं ॥ १५ ॥ हिट्ठा उवरिं पडिलेहिऊण मुंचइ पमज्जिउं तह य । कुणइ पुणोऽवि मुणीणं आसणदाणाइयं विणयं ॥ १६ ॥ इय अन्ने पुण अन्ने निरंतरं इंति साहुणो तत्थ । एसोऽवि अनिव्विन्नो सव्वेसिं कुणइ तह विणयं ॥ १७ ॥ इय दंडगहणसमप्पणाइविणएण सयलदियहंपि । सो न लहइ विस्सामं तहावि परिचिंतए एवं

॥ १८ ॥ रे जीव ! अणाइभवे भममाणेणं तए परघरेसुं । दुब्भरपोट्टस्स कए नत्थि कुकम्मंपि जं न कयं ॥ १९ ॥ इय वेयावच्चं पुण साहूणं बंभचेरनिरयाणं । न कयं कत्थइ निमिसंपि तेण भमिओसि संसारे ॥ २० ॥ ता एसो च्चिय जम्मो तुज्झ कयत्थो अणंतभवमज्झे । जत्थेरिसमुणिवग्गस्स कुणसि लहु दुक्खडं किंपि ॥ २१ ॥ इय सो साहू विणयं मुणीण सुहभावणाए कुव्वंतो । चरणरओ सविसेसं चउत्थसमिईए उवउत्तो ॥ २२ ॥ खविऊण घाइकम्मं केवलनाणं च पाविउं कमसो । संपत्तो परमपयं निट्ठियनीसेसकम्ममलो ॥ २३ ॥ एवमपरोऽपि चतुर्थसमितौ प्रमत्तो दोषानप्रमत्तस्तु गुणानासादयतीति तदप्रमत्तैर्भाव्यमिति ॥ **सोमिलार्यमुनिकथानकं समाप्तम्** ॥ अथोच्चारप्रश्रवणादिपरिस्थापनाविषयां समितिमाह—

आवायाइविरहिए देसे संपेहणाइपरिसुद्धे । उच्चाराइ कुणंतो पंचमसमितिं समाणेइ ॥ १८९ ॥

आपातः-तिर्यङ्मनुष्याणामागमनं स आदिर्येषां आगमाभिहितसंलोकादीनां ते आपातादयो दोषास्तैर्विरहिते प्रत्युपेक्षणप्रमार्जनाभ्यां च विशुद्धे प्रदेशे उच्चारश्रवणादि कुर्वन् अनेषणीयातिरिक्तपानादिकं च परिस्थापयन् पञ्चमां परिस्थापनासमितिलक्षणां समितिं समानयति-समर्थयते आराधयतीति गाथार्थः ॥ अत्रोदाहरणमाह—

धम्मरुइमाहणो इह आहरणं साहुणो गयपमाया । जेहिं विसमावईसुवि मणसावि न लंघिया एसा ॥१९०॥

सुबोधा, धर्मरुचिव्यतिकरस्तूच्यते—

जाओ कत्थइ गुरुगच्छतरुवरे सरसफलसमूहो व्व । धम्मरुई अणगारो परोवयारेक्ककरणरसो ॥ १ ॥ तेण य पढियं सुत्तं सम्मं चिय आगओ तयत्थोऽवि । अविगणियसरीरदुहो विहेइ विविहं तवोकम्मं ॥ २ ॥ सज्झायवावडेणं अनया तेण दिवसअव-

सेसे । पासवणाइनिमित्तं न पेहियं थंडिलं किंपि ॥ ३ ॥ तो न कुणइ तणुचिन्तं निसाएँ छज्जीवकायवहभीओ । इय चिरपासवणनिरोहपीडिओ चिंतए एवं ॥४॥ जीव ! परवसो उ तुमं किं न कुणसि थंडिलेऽवि उवओगं ? । इण्हिं किं तम्मसि नियपमायतरुकुसुमलंभेऽवि ॥ ५ ॥ इय वड्ढइ सुहभावो तस्स समं चेव देहपीडाए । दिट्ठी खुडइ व फुट्टइ व पोट्टमणुसज्जए सूलं ॥ ६ ॥ तहवि हु अहियासंतं अचलियसत्तं तयं निएऊणं । भत्तीए देवया काऽवि तत्थ विउरुव्वइ पहायं ॥ ७ ॥ पडिलेहिऊण थंडिलमह जाव करेइ पासवणकिरियं । सो साहू ता जायं पुणोऽवि अंधारयं झत्ति ॥ ८ ॥ नाऊण देवमायं तत्तो मिच्छामिदुक्कडं साहू । अविरयवेयावच्चाइदोसओ देइ संविग्गो ॥ ९ ॥ देवयसंनिज्झम्मिवि अगव्विओ निंदए उ अप्पाणं । इय अन्नोऽवि दढत्तं करिज्ज चरिमाए समिईए ॥ १० ॥ इति धर्मरुचिकथानकम् ॥ तदेवं दर्शिताः सोदाहरणाः पञ्च समितयः, अथ गुप्तित्रये मनोविषयां गुप्तिं तावदाह—

अकुसलमणोनिरोहो कुसलस्स उईरणं तहेगत्तं । इय निट्ठियमणपसरा मणगुत्तिं बिंति महरिसिणो ॥१९१॥

योऽकुशलस्य-सावद्यचिन्तारूपस्य मनसो निरोधः, कुशलस्य तु-सूत्रार्थादिचिन्तारूपस्य मनसो यदुदीरणं, तथा तस्यैव मनस एकत्वं-एकाग्रताव्यवस्थापनं इत्युक्तप्रकारां त्रिविधामपि केवलज्ञानयुक्तत्वेन सकलविकल्पातीतत्वात् निष्ठितो मनोवर्गणाद्रव्योपष्टम्भितविकल्परूपमनसः प्रसरः-प्रवृत्तिरूपो येषां ते निष्ठितमनःप्रसरा महर्षयः-तीर्थकरादिरूपा मनोगुप्तिं ब्रुवत इति गाथार्थः ॥ अशक्या चेयं गुरुकर्मणां कर्तुं, यदाह—

अवि जलहीवि निरुज्झइ पवणोऽवि खलिज्जए उवाएणं । मन्ने न निम्मिओ च्चिय कोऽवि उवाओ मणनिरोहे ॥१९२॥

अपिः सम्भावने, एतदपि सम्भाव्यते यदुत-केनापि विद्याधरादिना पर्वतादिप्रक्षेपेण जलधिरपि निरुध्यते, पवनोऽप्यन्तरे कटकुड्यदानाद्युपायतस्तीव्रवेगप्रवृत्तोऽपि स्खल्यते-निरुध्यते, मनस्तुरगनिरोधे पुनः परमगुरुप्रणीतसूत्राध्ययनानुप्रेक्षादिवल्गाक्रमादिकस्तीर्थकरैर्निर्मितोऽपि परमोपायो मन्ये कोऽपि न निर्म्मित एव, अनभिज्ञतया अयोग्यतया वा बहूनामस्मादृशां तदुपायबहिर्भूतत्वादिति भाव इति गाथार्थः ॥ कुत एतदित्याह—

चिंतइ अचिंतणिज्जं वच्चइ दूरं विलंघइ गुरुंपि । गरुयाणवि जेण मणो भमइ दुरायारमहिल व्व ॥१९३॥

सुगमैव ॥ अथ जिनवचनमेव महाविद्या तत्सहायाः केचिद् गृहिणोऽपि विषमिव मनो निरुन्धंत्येवेति दर्शयति—

जिणवयणमहाविज्जासहाइणो अहव केइ सप्पुरिसा । रुंभंति तंपि विसमिव पडिमापडिवन्नसड्ढो व्व ॥ १९४ ॥

गतार्थैव, कथानकं तूच्यते—

चंपाए पुरवरीए जिणदासो नाम सावओ आसि । बहुयबहुस्सुयवयणाओ मुणियजिणवयणपरमत्थो ॥ १ ॥ अट्ठमिचउद्दसीपमुहपव्वदियहेसु सो य सयकालं । पोसहिओ पडिवज्जइ पडिमं सुन्नहरमाईसु ॥ २ ॥ अह अन्नया य नियमंदिरस्स आसन्नसुन्नघरमज्झे । किण्हचउद्दसिदियहे पडिमं पडिवज्जए एसो ॥ ३ ॥ परपुरिसेण य सद्धिं दुस्सीला तस्स भारिया कहवि । तत्थेव गया नाओ न तीए तमसम्मि भत्तारो ॥ ४ ॥ खित्तो य मंचओ तस्स चउसु पाएसु निच्चलत्तकए । संति निहत्ता तिक्खा लोहमया कीलिया तत्तो ॥ ५ ॥ जिणदासचरणउवरिं समागओ कहवि कीलओ एक्को । भेत्तूण सोऽवि पायं गंतुं धरणीए विणिविट्ठो ॥ ६ ॥ छुट्टो रुहिरपवाहो उच्छलिया वेयणा विउलं च । भुंजंति नियइ पत्तिं तहवि मणो न चलए तस्स ॥ ७ ॥ चिंतइ य इमो

रे जीव ! एत्थ भवसायरे अणंतम्मि । भममाणेणं तुमए मुक्काओ अणंतभज्जाओ ॥ ८ ॥ एयंपि ताण मज्झे गणेज्ज मा पुण करेज्जसु विसायं । सत्थेऽवि एरिसाओ नारीओ सुयाओ किं न तए? ॥ ९ ॥ घिप्पंति न सुकएणं गरुयंपि मुयंति जंति नीएवि। ता हरिसविसायकरा हुंति गरुयाण न इमाओ ॥ १० ॥ नरयावेक्खाइ न वेयणावि तुह किंपि दूसहा एसा। ता अहियाससु एयं खणमेक्कं थिरमणो होउं॥११॥ जइ पुण वानरलीवं व जीव! मुंचसि मणं विमोक्कलयं॥ कुविगप्पवणे अइपरिचियंमि तो झत्ति पविसेउं ॥ १२ ॥ ते केवि इमं करिही अवराहे जेहिं हंत तुममेव । पाविहिसि अणत्थाणं कोडीओ जेण लोएवि ॥ १३ ॥ सुपसिद्धो सव्वत्थवि भिच्चवराहेण सामिणो दंडो । अन्नं च मणोवानरलीवं परिमोक्कलं मुक्कं॥ १४ ॥ नेइ नियसामिणोवि हु कडुंउं सद्दरूवपमुहेसुं । रुक्खेसु पमुहमहुरयपरिणामविसोवमफलेसु ॥ १५ ॥ तेऽवि तहिं संपत्ता निब्भरअणुरायपरवसा भोत्तुं । तेसिं फलाइं काणिऽवि तो पसरियपावविसवेया ॥ १६ ॥ विहलंघलव्व निवडंति निरयगत्तासु दुसहवियणासु । तत्तो पत्ताणवि कहवि ताण तिरिमणुयभवेसु ॥ १७ ॥ न मणोवानरलीवं आकड्ढविकड्ढणं करेमाणं । सद्दाइरुक्खफलसायणत्थमुवरमइ पइसमयं ॥ १८ ॥ इय लद्धावसरेणं भोलिज्जंता इमेण तं चेव । केई कुणंति तत्तो लहंति ताइं चिय दुहाइं ॥ १९ ॥ इय तेण मोक्कलेणं पुणो पुणो पाणिणो दुहावत्ते । पक्खिप्पंते केई अवियाणियकज्जपरमत्था ॥ २० ॥ अन्ने परमत्थविऊ तत्थ वयंतं नियंतिउं तंपि । गाढं धरंति तह धारियं च तं पुण विसन्नं च ॥ २१ ॥ तवनीरेण विसुद्धं काउं सज्झाणहुयवहे धमइ । केवलनाणसरूवं तो जायइ झामियमलोहं ॥ २२ ॥ तो पुव्वावत्थगए सक्खं नाऊण अप्पणो दोसे । वानरलीवस्स वसं मा गच्छह भो जणा तम्हा ॥ २३ ॥ एते इमस्स दोसा करुणाए इय जणेऽवि पयडेउं । जाइबहुमाणओ इव अन्नाणऽवि भव्वसत्ताणं ॥ २४ ॥ मणवानरलीवाइं परं

विसुद्धिं बहूहिं गमिऊणं । वच्चइ सयं पुण इमं दुहमुक्कमणंतसुहकालिओ ॥ २५ ॥ नियसामिणा समं चिय निव्वुइनगरिं तहिं च तह विमलं । चिट्ठइ अणंतकालं संकंतजयं तयप्पडिमं ॥ २६ ॥ ता जीव ! तुमंपि इमं मणवानरलीवमप्पणो गाढं । जिणमयभावणखंभे बंधेउं धरसु खणमेक्कं ॥ २७ ॥ जं लहइ वंछियसुहं मा पुण फुक्काए धंतकणयं व । हारिज्जसु नियसुकयं वियणत्तो इत्थिगिद्धो वा ॥ २८ ॥ इय भावंतो निच्चलमणो इमो जीविएण पावेण । समयं चिय परिमुक्को पत्तो वेमाणियसुरेसु ॥ २९ ॥ पडिए य तस्सरीरे संभंता उट्ठिया य तब्भज्जा । नाऊण वइयरमिमं भीया जा चिट्ठइ विमूढा ॥ ३० ॥ तो अवहीए नाऊण सो सुरो एइ तत्थ करुणाए । पडिबोहिऊण दुन्निवि गिण्हावइ जिणमयं दिक्खं ॥ ३१ ॥ यस्मादेवंविधेऽपि विषमे गृहस्था अपि सन्तो यद्येवं मनोनिरोधं कुर्वते तर्हि साधवो महात्मानः कथममुं न करिष्यन्तीति? ॥ जिनदासकथानकं समाप्तम् ॥ अथ वाग्विषयां गुप्तिमाह—

अकुसलवयणनिरोहो कुसलस्स उईरणं तहेगत्तं । भासाविसारएहिं वइगुत्ती वन्निया एसा ॥ १९५ ॥

योऽकुशलस्य सावद्यभाषणरूपस्य वचनस्य निरोधो-निवारणं कुशलस्य तु-सूत्रार्थभणनादिरूपस्य यदुदीरणं, तथा तस्यैव वचसो यदेकत्वं-निर्व्यापारतालक्षणं एषा त्रिविधापि भाषाविशारदैर्वाग्गुप्तिर्वर्णितेति गाथार्थः ॥ अशक्या चेयमपि गुरुकर्मभिः कर्तुमिति दर्शयति—

दम्मंति तुरंगावि हु कुसलेहिं गयावि संजमिज्जंति । वइवग्घि संजमिउं निउणाणवि दुक्करं मन्ने ॥ १९६ ॥

उत्तानार्थैव, नवरं वागेव विकथामर्मोद्घट्टनपैशून्यादिभिर्वक्तुः परस्य च शरीरविदारणक्षमत्वात् व्याघ्रीव व्याघ्री वाग्व्याघ्री

तामिति ॥ यद्येवं अशक्यानुष्ठानरूपया किमनया उपदिष्टयेति चेद् इत्याह—

सिद्धंतनीइकुसला केइ नि गिण्हंति तं महासत्ता । सन्नायगचारग्गहजाणगुणदत्तसाहु व्व ॥ १९७ ॥

सिद्धान्तनीतिकुशलाः केचिन्महासत्त्वास्तामपि वाग्व्याघ्रीं निगृह्णन्ति अतस्तदुपदेशो न निरर्थकः, क इव निगृह्णन्तीत्याह- 'सन्नायग' त्ति स्वजनास्तेषां चौरैर्ग्रहं जानाति यो गुणदत्तसाधुः स इवेत्यक्षरार्थः ॥ कथानकं तूच्यते

उज्झेऊणं विहवं अम्मापिउपमुहसयणवग्गं च । कोइ महप्पा गुणदत्तनामओ गिण्हए दिक्खं ॥ १ ॥ अह जाओ गीयत्थो तिव्वतवं चरइ भवविरत्तमणो । सो अन्नया गुरूहिं समणुन्नाओ विहरमाणो ॥ २ ॥ पडिबोहणानिमित्तं वच्चइ सन्नायगाण पासम्मि । पंथे गहिओ चोरेहिं समणओ जाणिउण मुक्को ॥ ३ ॥ तक्करसेणावइणा भणिओ भो मे इमं न कस्सवि य । साहेयव्वं तुमए जइ चोरा संति मग्गम्मि ॥ ४ ॥ अह अग्गओ पयट्टो जाव गओ थेवमंतरं साहू । जण्णत्ताए चलिओ ता दिट्ठो मायपियपमुहो ॥ ५ ॥ सव्वोऽवि सयणवग्गो तेणवि सव्वेण वंदिओ एसो । पुट्ठो य कत्थ तुब्भे ? सो पभणइ तुम्ह पासम्मि ॥ ६ ॥ अह तेहिं हरिसिएहिं भणियं तो इह अणुग्गहं काउं । अम्हेहिं समं चिय ताव एह विणियत्तिउं पच्छा ॥ ७ ॥ निययट्ठाणगयाइं काहामो पज्जुवासणं तुम्ह । इय भणियम्मि नियत्तो वच्चइ साहू समं तेहिं ॥ ८ ॥ ता कयवट्टावंधेहिं तक्करेहिं इमाइं मुसियाइं । वीसत्थाइं अप्पउणसहायवग्गाइं घेत्तुं च ॥ ९ ॥ सव्वाइं वालियाइं पल्लीए अभिमुहं तओ साहू । दिट्ठो चोरेहिं पभणियं च सो एस पव्वइओ ॥ १० ॥ जो गहिऊणं मुक्को अम्हेहिं निवारिएण य इमेण । भीएण वराएणं नूणं न इमाण परिकहियं ॥ ११ ॥ निसुयं च चोरवयणं एयं कहमवि मुणिस्स जणणीए । सेणाहिवो य कुवियाए तीएँ सो मग्गिओ छुरियं ॥१२॥ सो भणइ किं पओयणमिमीए ?

सा भणइ नियथणच्छेयं । काहामि अहं, सो भणइ कीस ?, अह पभणए इयरा ॥ १३ ॥ एएहिं मम थणएहिं पाइओ दुद्धमेस दुप्पुत्तो । दिट्ठावि जेण तुब्भे समणेण न साहिया अम्ह ॥१४॥ सेणावइणा भणिओ साहू जइ होइ तुह इमा जणणी । तो कीस तए न इमं कहियं ? किं अम्ह भीएण ? ॥ १५ ॥ तो भणइ मुणी सव्वण्णुवयणखंडणविवज्जियं मज्झ । नत्थि भयं भुवणम्मिवि तत्थ पुणो वारियं एयं ॥ १६ ॥ जह निसुअं दिट्ठं वा पच्चक्खं जं हविज्ज सावज्जं । पाणच्चायम्मिवि तं न होइ साहूण वत्तव्वं ॥ १७ ॥ जंपि हु एसा जणणी मज्झ इमंपि हु अकारणं एत्थ । समसत्तुमित्तचित्ताण को परो को व जं सयणो ? ॥१८॥ अन्नं च इमे जीवा अणाइभवसागरे भमंताणं । जाया सव्वेऽवि हु माइपुत्तपिइपमुहभावेहिं ॥ १९ ॥ तो कस्स का न माया ? न वेरिणी वा अणंतसो जाया ? । अवरोप्परं जियाणं अणंतभवचक्कभमिराणं ॥ २० ॥ न य मोत्तुं सव्वण्णुं जुत्तो जणणीएँ होइ बहुमाणो । भवदुहयरा जमेसा सिवसोक्खकरो य सव्वन्नू ॥ २१ ॥ इच्चाइदेसणाए निरीहयाए य विम्हियकरीए । सेणावई य तुट्ठो नमिऊण मुणिं भणइ एवं ॥ २२ ॥ इय वयणसंजमो जस्स तुज्झ मुणिसीह ! तस्स किं थुणिमो ? । अंगरसरिव्व वाया इय केण खलिज्जइ वहंती? ॥ २३ ॥ निउणोऽवि वयणगयणाओ खलिज्ज इह कोइ किं वईपवणं । को धरइ नीहरंतं मूसाओ पारयं धमियं ॥ २४ ॥ भुवणेऽवि सलहणिज्जो तुममेव तओ मुणिंद! इय जस्स । वयणं वसम्मि तुट्टाइं तह य दढनेहनियडाइं ॥ २५ ॥ धम्मोऽवि इमो च्चिय जत्थ एरिसी वयणानिउणया दिट्ठा । इय सेणाणी तग्गुणसमज्जिओ भद्दओ जाओ ॥ २६ ॥ मुणिमाया य पवण्णा जणणित्ति इमेण तह य सव्वंपि । मोसं समप्पिउं खामिउं च नमिउं च एस गओ ॥ २७ ॥ सन्नायगा य तुट्ठा तो मुणी साहिउं पवरधम्मं । पडिबोहिऊण य तओ विहरइ पुहईए स महप्पा ॥ २८ ॥ एवमपरेणापि वाग्गुप्तिः कर्त्तव्येति ॥ इति गुण-

दत्तसाधुकथानकम् ॥ अथ कायविषयां गुप्तिमाह —

जो दुट्ठगइंदो इव देहो असमंजसेसु वट्टंतो । नाणंकुसेण रुंभइ सो भण्णइ कायगुत्तोत्ति ॥ १९८ ॥

सुगमा, नवरं 'रुणद्धी' ति क्रियायोगाद्देहशब्दस्य विशेषणस्यापि विभक्तिव्यत्ययतो द्वितीया द्रष्टव्येति ॥ दृष्टान्तदर्शनेनोपदेशमाह—

कुम्मो व्व सया अंगोवंगाइं (साइं) गोविउं धीरा । चिट्ठंति दयाहेउं जह मग्गपवन्नओ साहू ॥ १९९ ॥

अक्षरार्थः, सुगमः, भावार्थस्तूच्यते,—

सत्थेण समं मग्गम्मि पत्थिओ कोऽवि मुणिवरमइंदो । आवासिओ य सत्थो कत्थइ हरिआउलपएसे ॥ १ ॥ निययावत्थाणत्थं न लहइ तो थंडिलं मुणी कहवि । छज्जीवनिकाएहिं संसत्ते तम्मि देसम्मि ॥ २ ॥ जेत्तियमित्ते मुच्चइ एक्को चरणो कहिंपि तंमत्तं । किच्छेण थंडिलं कहवि पावियं तेण तो तत्थ ॥ ३ ॥ ठविऊण एक्कपायं घेत्तूणं सयलतणुभरं तत्थ । चिट्ठइ सयलंपि निसिं कत्थइ परमक्खरे लीणो ॥ ४ ॥ तत्तो जंबुद्दीवं विउलेणं ओहिणा पलोयंतो । तं तह कट्ठेण मुणिं चिट्ठंतं नियइ देविंदो ॥ ५ ॥ तो पुव्वुत्तपयारेण हरिसिओ पणमए पसंसइ य । तह चेव इहागंतुं असद्दहंतो सुरो एक्को ॥ ६ ॥ काऊण सीहरूवं हणइ तलप्फाइ तो तयं साहुं । अणवरयं भणमाणो मिच्छादुक्कडमिमोऽवि तहिं ॥ ७ ॥ जीववहभीरुयाए न चलइ पडिओऽवि वामदाहिणओ । उट्ठेऊणं च तहा पुणो पुणो ठाइ तह चेव ॥ ८ ॥ चिंतइ य जीव ! जह तह तुह चिट्ठंतस्स एक्कचरणेण । भज्जंति अंगुवंगाइं मुणसु कम्माणिवि तहेव ॥ ९ ॥ दुक्खं च न तुज्झ चिरं होही एयं दयं तु कुणमाणो । थेवेणवि जं पावसि सिवसोक्खं

तं पुण अणंतं ॥ १० ॥ कम्मक्खयत्थमेव य समुज्जमं तस्स जोऽवि कोइ इमो । हरिरूवधरो तह कुणइ किंपि पडिकूलबुद्धीए ॥ ११ ॥ तंपि हु अणुकूलं चिय पत्थुयसाहिज्जदाणओ मुणसु । न हि दीहवाहिनिग्गहसहाइणो हुंति पडिकूला ॥ १२ ॥ इय भावंतो न सुरेण चालिओ सो खणंपि झाणाओ । तिलतुसमित्तंपि असुद्धथंडिलं नेय परिभुत्तं ॥ १३ ॥ अह तग्गुणरंजियमणा सो सुरो तं मुणिं तहच्चेव । थुणिऊण खामिऊण य गओ पहिट्ठो नियट्ठाणं ॥ १४ ॥ साहूवि सत्थलोएण संथुओ चरइ तवमगव्वियओ । इय अन्नेणऽवि एसा कायव्वा कायगुत्तित्ति ॥ १५ ॥ इति कायगुप्तसाधुकथानकम् ॥

तदेवं समर्थिताः समितयो गुप्तयश्च, अत्र च गमनभाषणाहारग्रहणादाननिक्षेपपरिस्थापनालक्षणचेष्टाकाल एव समितीनां व्यापारो, गुप्तीनां तु गमनादिचेष्टानिष्प्रकम्पकायोत्सर्गाद्यवस्थायामचेष्टाकालेऽपि च व्यापार इत्यासां परस्परं विशेषः, एतदिह तात्पर्य-समितिकाले गुप्तयो नियमाल्लभ्यन्ते, गुप्तिकाले तु समितीनां भजना, "समिओ नियमा गुत्तो गुत्तो समियत्तणम्मि भइयव्वो । कुसलवइमुइरंतो जं वइगुत्तोवि समिओऽवि ॥ १ ॥" इत्यलं प्रसंगेन ॥ तदेवं निर्मलव्रतकलितोऽपि समितिगुप्त्युद्यतोऽपि च सूत्रार्थपोरुषीक्रमेण तदुपकारार्थमेव सूत्रं पठेदित्युपदिशन्नाह—

इय निम्मलवयकलिओ समिईगुत्तीसु उज्जुओ साहू । सुत्तं अत्थं पोरसिकमेण सुत्तं अहिज्जिज्जा ॥२००॥

गतार्था, सूत्रं चाधीयमानो यदि कथंचिदालम्बनेन तीव्रं तपो न कृतवान् एकत्रापि च क्षेत्रे विहारकल्पमतिक्रम्य कियन्तमपि कालं स्थितः तथापि तस्मिन्नधीते विशेषतो विहिततीव्रतपोविशेषो द्रव्याद्यप्रतिबद्धो 'नाणादेसेसु विहरिज्जा' इयमपि व्याख्यातार्थैव, नवरं द्रव्ये-श्रावकादौ आदिशब्दात् क्षेत्रे-निवातवसत्यादौ काले-शरदादौ भावे शरीरोपचयादौ अप्रतिबद्धो विहरेत्,

इदमुक्तं भवति-द्रव्यादिप्रतिबद्धः सुखलिप्सुतया तावदेकत्र न तिष्ठेत्, किं तर्हि ?, पुष्टालम्बनेन, मासकल्पादिना विहारोऽपि च द्रव्याद्यप्रतिबद्धस्यैव सफलः, यदि पुनरमुकं नगरादिकं गत्वा तत्र महर्द्धिकान् बहून् वा श्रावकान् उपार्जयामि, तथा च करोमि यथा मां विहायापरस्य ते भक्ता न भवन्तीत्यादिद्रव्यप्रतिबन्धेन तथा निवातवसत्यादिजनितरत्युत्पादकममुकं क्षेत्रमिदं तु न तथाविधमित्यादिक्षेत्रप्रतिबन्धेन तथा परिपक्वसुरभिशाल्यादिरमणीयोऽयं विहरतां शरत्कालादिरित्यादिकालप्रतिबन्धेन, तथा स्निग्धमधुराद्याहारादिलाभेन तत्र गतस्य मम शरीरपुष्ट्यादि सुखं भविष्यति, अत्र तु न तत् सम्पद्यते, अपरं च-एवमुद्यतविहारेण विहरन्तं मामेवोद्यन्तं लोका भणिष्यन्ति, अमुकं तु शिथिलमित्यादिभावप्रतिबन्धेन च मासकल्पादिना विहरति तदाऽसौ विहारोऽपि न कार्यसाधक एव, तस्मादवस्थानं विहारो वा द्रव्याद्यप्रतिबद्धस्यैव साधक इति गाथार्थः ॥ ननु एकत्र तिष्ठतां पुनः को दोषो येन मासकल्पादिना विहर्त्तव्यमित्याह--

पडिबंधो लहुयत्तं न जणुवयारो न देसविन्नाणं । नाणाईण अवड्ढी दोसा अविहारपक्खम्मि ॥ २०१ ॥

प्रभूतकालमेकत्रावस्थाने प्रतिबन्धः श्रावकादिषु जायते, निर्गतिका अस्मदेकशरणा एवैते वराका इत्याद्यनादेयवाक्य(च्य)तादिनिबंधनं लघुत्वं लोकमध्ये भवति, न चैकत्र तिष्ठतां नानादेशस्थितजनस्य सम्यक्त्वप्राप्त्याद्युपकारः सम्पद्यते, नापि बहुदेशसम्बन्धिभाषासमाचारादीनां विज्ञानं भवति, तदपरिज्ञाने च तदुत्पन्नशिष्यप्रतिबोधानुवृत्त्यादिकं कर्तुं न शक्यते, नानादेशेषु विहरतामपि प्रचुरबहुश्रुतदर्शनेन शिष्यप्राप्त्यादिना च ज्ञानदर्शनचारित्रवृद्धिर्भवति, एकत्रावस्थाने तु तदवृद्धिरेव जायत इत्यादयोऽविहारपक्षे दोषाः, ततः पुष्टावलम्बनमन्तरेण शठतामवलम्ब्य नैकत्रावस्थितिः कार्येति गाथार्थः ॥ मासकल्पादिना विहरतामपि

तस्सेवट्ठा न दोसाय ॥ ८४६ ॥ गच्छस्स रक्खणट्ठा अणागयं आउवायकुसलेणं । एवं गणाहिवइणा सुहसीलगवेसणा कज्जा ॥ ८४७ ॥ तद्यथा 'वायाए नमोक्कारो' इत्यादि, किं बहुना?-वायाए कम्मुणा वा तह चेट्ठइ जह न होइ से मंतुं । पस्सइ जओ अवायं तं भावं दूरओ वज्जे ॥ ८६४ ॥ इति तावद् गुणवर्जितविषयं वाग्नमस्कारादिकं कृत्यमुक्तं, यत्र तु गुणः स्वल्पोऽप्यस्ति तत्र किं कर्त्तव्यम्?-अत्रापि भाष्यम्-दंसणनाणचरित्तं तवविणयं जत्थ जत्तियं जाणे। जिणपन्नत्तं भत्तीएँ पूयए तं तहिं भावं॥८६९॥ (जीत १३३२) ॥ किमिह बहुविस्तरेण प्रवचनसारमेवोच्यते, तच्च 'पडिसेहो य अणुन्ना' इत्यादिना सूत्रेणात्रैव वक्ष्यते, तदलमतिप्रसंगेन, तदर्थिना तु निशीथ (उद्दे० ५) कल्पाव (उद्दे० ३) न्वेषणीयौ, तस्माद्गम्भीरजिनप्रवचनमध्यस्थैः पौर्वापर्येण परिभावनीयं, न तु क्वचिद्वचनमात्राकर्णनेनापि सम्मोहः कार्य इति गाथार्थः ॥ अपरमपि यत् साधूनां तीर्थकरैः प्रतिषिद्धं तदाह--

पेज्जं भयं पओसो पेसुन्नं मच्छरो रई हासो । अरई कलहो सोगो जिणेहिं साहूण पडिकुट्ठो ॥ २०७ ॥

पाठसिद्धा ॥ तथा—

वंदिज्जंतो हरिसं निन्दिज्जंतो करिज्ज न विसायं । न हि नमियनिन्दियाणं सुगइं कुगइं च बिंति जिणा ॥२०८॥

साधुर्धनाढ्यादिभिर्वन्द्यमानो हर्षं गोपालादिभिस्तु निन्द्यमानो विषादं न कुर्यात्, कुत इत्याह-- न हि-यस्माल्लोकैः नतानामेव साधूनां सुगतिं निंदितानां तु कुगतिं ब्रुवन्ति जिनाः, किन्त्वात्मगतगुणदोषैरेव तत्प्राप्तिस्तैरुक्ता, यदि पुनरेवमुक्तं स्यात्तदा अभ्यर्थ्यापि परैर्वन्दनं कार्येत हठाच्च निन्दां कुर्वन्निवार्येत, न चैवं तस्मान्न तथा कार्यमिति गाथार्थः ॥ तर्हि कथं सुगतिदुर्गती साध्येते ?, इत्याह—

अप्पा सुगइं साहइ सुपउत्तो दुग्गइं च दुपउत्तो। तुट्ठो रुट्ठो य परो न साहओ सुगइकुगईण ॥ २०९ ॥

सुगमा, नवरं सुप्रयुक्तः-शोभनज्ञानादिमार्गैर्व्यापृतः, दुष्प्रयुक्तः-प्राणिवधाद्युन्मार्गे प्रस्थितः ॥ अथ श्रीमन्महावीरसम्बन्धि शरच्चन्द्रचरणचारुचरितं परिभावयता परीषहा उपसर्गाश्च सोढव्या इति गाथात्रयेण दर्शयति—

लहुकम्मो चरमतणू अणन्तविरिओ सुरिंदपणओऽवि। सव्वोवायविहिण्णू तियलोयगुरू महावीरो ॥ २१० ॥
गोपालमाइएहिं अहमेहिं उईरिए महाघोरे। जइ सहइ तहा सम्मं उवसग्गपरीसहे सव्वे ॥ २११ ॥
अम्हारिसा कहं पुण न सहंति विसोहिअव्वघणकम्मा। इय भावंतो सम्मं उवसग्गपरीसहे सहसु ॥ २१२ ॥

अयमत्र भावार्थो-लघुकर्मणो निश्चितं चरमतनोश्च किमुपसर्गादिसहनेन ?, अनन्तवीर्यः सर्वोपायविधिज्ञश्चोपसर्गकर्तॄन् निग्रहीतुमपि शक्नोति, सुरेन्द्रप्रणतस्य त्रैलोक्यगुरोश्च किल कश्चिदुपसर्गकर्तॄणां निवारयिताऽपि प्राप्यते, इत्यभिप्रायेण विशेषणबहुत्वं, तथा लघुकर्मतादिविशेषणाविशिष्टः श्रीमन्महावीरोऽपि गोपालादिभिरुदीरितान् महाघोरान् सर्वानप्युपसर्गान्-तिर्यङ्मनुष्यदेवजनितोपद्रवरूपान् परीषहान्-क्षुत्पिपासादीन् तथा-तेनावश्यकादिशास्त्रनिर्दिष्टप्रकारेण सम्यक् सहते, तर्हि अस्मादृशाः कथं पुनस्तान् न सहन्ते ?, कथंभूताः सन्त इत्याह-- विशोधयितव्यं-क्षपणीयं घनं-प्रचुरं कर्म येषां ते तथा, गुरुकर्माण इत्यर्थः, अनेन पूर्वोक्तलघुकर्मताया वैपरीत्यमुक्तं, अस्यैवोपलक्षणत्वाच्चरमतनुत्वादीनामपि विपर्ययः आत्मनि भावनीयः, इत्येवं च परिभावयन्नुपसर्गपरीषहान् सम्यक् सहस्वेति गाथात्रयार्थः ॥ नन्वेवमपि भावयतः साधोः परीषहोपसर्गतर्जितस्य कर्मवशाद्यदि चरणेऽरतिरुत्पद्यते, गृहवासप्रतिपत्तिविषयपरिभोगादिसुखवांछा जायत इति हृदयं, तर्हि स किं कुर्यादित्याह—

द्विविधः-संक्लिष्टोऽसंक्लिष्टश्च, तत्र पंचाश्रवप्रवृत्तो गौरवत्रयप्रतिबद्धः स्त्रीप्रतिषेवी गृहकार्यचिन्तनपरश्च संक्लिष्टः, संविग्नपार्श्वस्थादि-बहुरूपस्त्वसंक्लिष्टः। ऋतुबद्धकाले मासकल्पं वर्षासु पुनः कार्त्तिकचातुर्मासिकमतिक्रम्य पुष्टालम्बनमन्तरेणापि सुखप्रतिलिप्सुतया य एकत्रापि क्षेत्रे तिष्ठति स नित्यवासी। छन्दः-अभिप्रायः, स चेह प्रस्तावाद्यथाछन्दस्यैव सम्बन्धी गृह्यते, ततश्च तीर्थकरवचन-बहिर्भूतं स्वाभिप्रायस्यैवानुरूपं प्ररूपयति करोति वा यः स यथाछन्दः-उत्सूत्रमाचरन् प्ररूपयंश्च, तथा परतप्तिप्रवृत्तः स्वल्पेऽपराधे पुनः पुनः झषणशीलः मिथ्यालम्बनं च स्वबुद्ध्या किंचिद्विकल्प्य सुखाभिलाषी विकृतिप्रतिबद्धः ऋद्धिरससातगौरवैर्गर्वितश्च यथा-छन्द इत्यर्थः ॥ एते षडप्यनन्तरोक्तसुखशीलजनस्वरूपाः, एतैश्च षड्भिरपि यत् जिनाज्ञामतिक्रम्य समाचीर्णं तत् तानेव दृष्टा-न्तीकृत्य न स्वयमाचरेत्, नापि शंसेत्-शोभनमिदमिति न प्रशंसेदित्यर्थः। अत्राह-नन्वावश्यकादिषु पार्श्वस्थादीनां कृतिकर्मादि-कमपि निवारितं, एतेषु च पार्श्वस्थादिषु मध्ये अग्रपिण्डभोजित्वादिकया स्वल्पयाऽप्युत्तरगुणसेवया केचित् पठ्यन्ते, केचित्तु पञ्चाश्रवप्रवृत्त्यादिकया बहुदोषया मूलगुणसेवया, ततश्चातिगहनमिदं,न कश्चित्तथाविधो विषयविभागो लक्ष्यते,सत्यं, तर्हि किंचि-द्विशेषपरिज्ञानार्थं कल्पसम्बन्धि भाष्यं चूर्णितश्च किंचिल्लिख्यते "संकिण्णऽवराहपओ अणाणुतावी य होइ अवरुद्धो। उत्तरगुणपडि-सेवी आलंबणवज्जिओ वज्जो ॥ (बृ० ३ उ० ८४०) (जीत० १३२३)॥ अत्र चूर्णिः--संकिण्णो नाम बहूहिं उत्तरगुणावराहपएहिं, ते य काउं नाणुतप्पइ-दुट्ठु कयं, निस्संको निद्दओ पवत्तइ, आलंबणा नाणाई तेहिं वज्जिओ यः स कियकम्मे वर्जनीयः, अर्थादा-पन्नं-आलंबणसहिओ उत्तरगुणे पडिसेवमाणोऽवि पुज्जो इति शिष्यवचनं, आयरिओ भणइ-न केवलं उत्तरगुणपडिसेवी एव आलं-बणसहिओ पुज्जो, तथा च भाष्यं-हेट्ठाठाणठिओऽवी पावयणिगणट्ठियाइ अहरे ऊ। कडजोगी उ निसेवइ आइनियंठो व्व सो

पुज्जो ॥ ८४१ (जीत १३२३) ॥ अत्र चूर्णिः- हिट्ठिल्लेहिं संजमठाणेहिं ठिओऽवि, मूलगुणप्रतिषेव्यपीति भावः, कडजोगी नाम गीयत्थो, पावयणी-आयरिओ गणो-गच्छो एएसिं अट्ठयाए अधरे-आत्यन्तिके जं निसेवेइ तेण संजमसेढीए चेव वट्टइ, जह आइ-नियंठो-पुलागो तस्स लद्धी चक्कवट्टिखंधावारंपि थंभेउं विणासेउं च कुलाइकज्जेसु आलोइयपडिक्कंतो सुद्धो महानिज्जरो य, यत आह भाष्यकारः–कुणमाणोऽवि य कडणं कयकरणो नेव दोसमज्जेइ। अप्पेण बहुं इच्छइ विसुद्धआलंबणो समणो ॥ ८४२ (पंच० २४२५) कडणंति कटमर्दनमपि कुर्वाणः कृतकरणः पुलाको न दोषमभ्येति, विशुद्धालम्बनोऽल्पेन बह्विच्छति, अपरं चेह भ्रष्टसं-यमगुणोऽप्यायोपायकुशलेन कार्यार्थिना वन्दनीयः, अन्यथा दोषप्रसंगात्, तथाहि-केनचिदाचार्येण गीतार्थाभावे अगीतार्था अपि क्षुल्लकाः प्रत्यन्तपल्ल्यां क्षेत्रप्रत्युपेक्षार्थं प्रेषिताः, तत्र भ्रष्टव्रत एको वाचको राजकुले यत्कृतप्रमाणः परिवसति, ते च प्रत्युपेक्षि-तक्षेत्राः साधवस्तं पृच्छन्ति-क्वासौ तिष्ठतीति, लोकेन कथितं-यथा अरण्ये तिष्ठति, ततस्तेऽपि तत्र गतास्तं अजारक्षणप्रवृत्तं पुराणं दृष्ट्वाऽद्रष्टव्योऽयमिति विमृश्यागीतार्थत्वेन शनैः शनैरपसर्पन्ति, तांश्च तथा दृष्ट्वा कुपितो वाचकः पल्लीपतेः कथयित्वा गुप्तौ प्रक्षेपितवान्, ततः तदन्वेषणार्थं गुरवः तत्र समायाताः, तं च वाचकं भ्रष्टव्रतमपि वन्दित्वा शिक्षका एते अज्ञा इत्युक्त्वा च तानगीतार्थशिष्यान् मोचितवन्तः, तथा च भाष्यं--पेसविया पच्चन्तं गीयाऽसइ खेत्तपेहग अगीया। पेहियखेत्ता पुच्छंति वायगं कत्थऽरण्णेत्ति ॥ ३-८५३ ॥ ओसक्कंते दट्ठुं संकच्छेई उ वायगो कुविओ। पल्लिवइकहण रुंभण गुरुआगम वंदणं सेहा ॥ ८५४ ॥ नन्वेवं पार्श्वस्थादीन् वन्दमानस्य तद्दोषानुज्ञातः संयमव्ययादयो दोषाः प्रसजन्ति, सत्यं, किन्तु संयमव्ययात् तदायो यथा गरी-यान् भवति तथा यतितव्यमेव, तथा च भाष्यम्–"कुणइ वयं धणहेउं धणस्स वणिओ उ आगमं नाउं । इय संजमस्सवि वओ

स्वकार्यसिषाधयिषुणा साधुनैवंभूतेनैव भवितव्यम्, अन्यथा तदासिद्धेरिति दर्शयति,—

गयणं व निरालंबो होज्ज धरामंडलव्व सव्वसहो । मेरुव्व निप्पकंपो गंभीरो नीरनाहोव्व ॥ २०२ ॥

चंदोव्व सोमलेसो सूरुव्व फुरंतउग्गतवतेओ । सीहोव्व असंखोभो सुसीयलो चंदणवणंव ॥ २०३ ॥

पवणोव्व अपडिबद्धो भारुंडविहंगमोव्व अपमत्तो । मुद्धवहुव्वऽवियारो सारयसलिलं व सुद्धमणो ॥ २०४ ॥

तिस्रोऽपि निगदसिद्धाः, नवरं यथा गगनं निरालंबं पराधाररूपनिश्रारहितं भवति, एवं साधुरपि स्वजनकुलादिनिश्रारहितो भवेत्, निष्प्रकम्पः-परीषहोपसर्गपवनाक्षोभ्यः गम्भीरः—परैरलब्धमध्यः, सौम्या लेश्या-कान्तिर्यस्य स तथा, प्रसन्नो, न तु रौद्रमूर्त्तिरित्यर्थः, असंक्षोभ्यो-वादिद्विरदघटाऽभीतमानसः सुशीतलश्च आप्यायककोमलवचनप्रवृत्त्यादिभिः, मुग्धवधूवदविकारः भृङ्गारगर्भवक्रोक्त्यादिविकाररहितः ॥ पुनरपि कथंभूतो भवेदित्याह—

वज्जेज्ज मच्छरं परगुणेसु तह नियगुणेसु उक्करिसं । दूरेणं परिवज्जसु सुहसीलजणस्स संसग्गिं ॥ २०५ ॥

सुबोधा, नवरं सुखशीलः-सुखलिप्सुर्जनः पार्श्वस्थादिः ॥ तमेव सुखशीलजनं दर्शयति,—

पासत्थो ओसन्नो कुसील संसत्तनीअहाछंदो । एएहिं समाइन्नं न आयरेज्जा न संसिज्जा ॥ २०६ ॥

तत्र सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रेभ्यः पार्श्वे-पृथक् तिष्ठतीति पार्श्वस्थः, अमुं च सर्वथैवाचारित्रिणं केचिन्मन्यन्ते, तच्च न सङ्गतं, यतो निशीथचूर्णिरिहैवं दृश्यते " सत्थो अच्छइ, सुत्तपोरसिं अत्थपोरसिं वा न करेइ, दंसणाइयारेसु वट्टइ, चारित्ते न वट्टइ, अइयारे य न वज्जेइ, एवं सत्थो अच्छइ पासत्थो"त्ति, अनेन च सर्वथैवास्य चारित्राभाव एवेति नावसीयते, किन्तु सर्वतो देश-

तश्चायं सूत्रे पठ्यते, तत्र ज्ञानादिभ्यः पृथग्भूतः सर्वतः, अग्रपिण्डनित्यपिण्डभोजित्वादिदोषदुष्टस्तु देशतः, इदं च द्वैविध्याभिधा-
नमपार्थकं स्यात्, चारित्राभावस्योभयत्रापि समानत्वात्, तस्मात् भजनया सातिचारचारित्रसत्ताऽप्यस्याप्यत्रबुध्यते ॥ अवसीदति-
प्रमाद्यति साधुसामाचार्यामित्यवसन्नः, सोऽपि द्विविधः-सर्वतो देशतश्च, अत्राववद्धपीठफलकः स्थापनाभोजी च सर्वावसन्नः, तत्रै-
ककाष्ठानिष्पन्नसंस्तारकालाभे बहुभिरपि वंशादिकाष्ठखंडैर्दवरकादिवन्धान् दत्त्वा वर्षासु संस्तारकः क्रियते, स च पक्षसन्ध्यादिषु
वन्धापगमं कृत्वा प्रत्युपेक्षणीय इति जिनाज्ञा, यस्त्वेवं न प्रत्युपेक्षते सोऽवबद्धपीठफलकोऽभिधीयते, अथवा पुनः २ शयनादि-
निमित्तं नित्यमास्तीर्णसंस्तारकः, एकान्तानास्तीर्णसंस्तारक एव वा यस्त्वास्ते स एवमभिधीयते, यस्तु प्रतिक्रमणस्वाध्यायप्रत्युपेक्ष-
णादिकां साधुसामाचारीं प्रत्येकं न करोति, हीनाधिक्यादिदोषदुष्टां वा करोति, स्खलितेषु मिथ्यादुष्कृतं न ददाति, प्रेरितोऽपि गुरोः
सन्मुखीभूय ब्रवीतीत्यादिदोषदुष्टः स देशावसन्नः ॥ कुत्सितं ज्ञानदर्शनचारित्रलक्षणं शीलं यस्य स कुशीलः, अयं च ज्ञानदर्शन-
चारित्रकुशीलताभेदात् त्रिविधः, तत्र कालविनयादिकमष्टविधं ज्ञानाचारं यो विराधयति स ज्ञानकुशीलः, ज्योतिषविद्यामन्त्रयोगचू-
र्णनिमित्तादिकं प्रयुञ्जानो जातिकुलशिल्पतपोगणसूत्रादि वाऽऽहारादिगृद्ध्या आजीवन् विभूषादिकं च चरणमालिन्यजनकं कुर्वा-
णश्चरणकुशीलः ॥ गुणैर्दोषैश्च संसज्यते-मिश्रीभवतीति संसक्तः, इदमुक्तं भवति-यथा गवादीनां खादनकलन्दके उच्छिष्टमनुच्छिष्टं
वा भक्तखलकार्पासादिकं सर्वं प्राप्यते एवं मूलोत्तरगुणविषया बहवो गुणा दोषाश्च यत्र लभ्यन्ते, यथा वा एलको हरिद्रया रंजितः
पीतो भवति, पुनः प्रक्षाल्य गुलिकयाऽनुलिप्तो नीलो भवति, हिंगुलिकादिना तु रक्तादिवर्णो भवति, तथैव नटवद् यो बहुरूपः
सम्पद्यते, संविग्नेषु मिलितः संविग्नमात्मानं दर्शयति पार्श्वस्थादिषु तु तद्रूपतां भजत इत्यर्थः, स एवंभूतः संसक्तः, अयमपि

द्विविधः-संक्लिष्टोऽसंक्लिष्टश्च, तत्र पंचाश्रवप्रवृत्तो गौरवत्रयप्रतिबद्धः स्त्रीप्रतिषेवी गृहकार्यचिन्तनपरश्च संक्लिष्टः, संविग्नपार्श्वस्थादिबहुरूपस्त्वसंक्लिष्टः। ऋतुबद्धकाले मासकल्पं वर्षासु पुनः कार्त्तिकचातुर्मासिकमतिक्रम्य पुष्टालम्बनमन्तरेणापि सुखप्रतिलिप्सुतया य एकत्रापि क्षेत्रे तिष्ठति स नित्यवासी। छन्दः-अभिप्रायः, स चेह प्रस्तावाद्यथाछन्दस्यैव सम्बन्धी गृह्यते, ततश्च तीर्थकरवचनबहिर्भूतं स्वाभिप्रायस्यैवानुरूपं प्ररूपयति करोति वा यः स यथाछन्दः-उत्सूत्रमाचरन् प्ररूपयंश्च, तथा परतप्तिप्रवृत्तः स्वल्पेऽपराधे पुनः पुनः झषणशीलः मिथ्यालम्बनं च स्वबुद्ध्या किंचिद्विकल्प्य सुखाभिलाषी विकृतिप्रतिबद्धः ऋद्धिरससातगौरवैर्गर्वितश्च यथाछन्द इत्यर्थः॥ एते षडप्यनन्तरोक्तसुखशीलजनस्वरूपाः, एतैश्च षड्भिरपि यत् जिनाज्ञामतिक्रम्य समाचीर्णं तत् तानेव दृष्टान्तीकृत्य न स्वयमाचरेत्, नापि शंसेत्-शोभनमिदमिति न प्रशंसेदित्यर्थः। अत्राह-नन्वावश्यकादिषु पार्श्वस्थादीनां कृतिकर्मादिकमपि निवारितं, एतेषु च पार्श्वस्थादिषु मध्ये अग्रपिण्डभोजित्वादिकया स्वल्पयाऽप्युत्तरगुणसेवया केचित् पठ्यन्ते, केचित्तु पञ्चाश्रवप्रवृत्त्यादिकया बहुदोषया मूलगुणसेवया, ततश्चातिगहनमिदं,न कश्चित्तथाविधो विषयविभागो लक्ष्यते,सत्यं, तर्हि किंचिद्विशेषपरिज्ञानार्थं कल्पसम्बन्धि भाष्यं चूर्णितश्च किंचिल्लिख्यते "संकिण्णऽवराहपओ अणाणुतावी य होइ अवरुद्धो। उत्तरगुणपडिसेवी आलंबणवज्जिओ वज्जो॥ (बृ० ३ उ० ८४०) (जीत० १३२३)॥ अत्र चूर्णिः--संकिण्णो नाम बहूहिं उत्तरगुणावराहपएहिं, ते य काउं नाणुतप्पइ-दुट्ठु कयं, निस्संको निद्दओ पवत्तइ, आलंबणा नाणाई तेहिं वज्जिओ यः स कियकम्मे वर्जनीयः, अर्थादापन्नं-आलंबणसहिओ उत्तरगुणे पडिसेवमाणोऽवि पुज्जो इति शिष्यवचनं, आयरिओ भणइ-न केवलं उत्तरगुणपडिसेवी एव आलंबणसहिओ पुज्जो, तथा च भाष्यं-हेट्ठाठाणठिओऽवी पावयणिगणट्ठियाइ अहरे ऊ। कडजोगी उ निसेवइ आइनियंठो व्व सो

पुज्जो ॥ ८४१ (जीत १३२३) ॥ अत्र चूर्णिः- हिट्ठिल्लेहिं संजमठाणेहिं ठिओऽवि, मूलगुणप्रतिपेव्यपीति भावः, कडजोगी नाम गीयत्थो, पावयणी-आयरिओ गणो-गच्छो एएसिं अट्ठयाए अधरे-आत्यन्तिके जं निसेवेइ तेण संजमसेढीए चेव वट्टइ, जह आइनियंठो-पुलागो तस्स लद्धी चक्कवट्टिखंधावारंपि थंभेउं विणासेउं च कुलाइकज्जेसु आलोइयपडिक्कंतो सुद्धो महानिज्जरो य, यत आह भाष्यकारः--कुणमाणोऽवि य कडणं कयकरणो नेव दोसमज्जेइ। अप्पेण वहुं इच्छइ विसुद्धआलंवणो समणो ॥ ८४२ (पंच० २४२५) कडणंति कटमर्दनमपि कुर्वाणः कृतकरणः पुलाको न दोषमभ्येति, विशुद्धालम्बनोऽल्पेन बह्विच्छति, अपरं चेह भ्रष्टसंयमगुणोऽप्यायोपायकुशलेन कार्यार्थिना वन्दनीयः, अन्यथा दोषप्रसंगात्, तथाहि-केनचिदाचार्येण गीतार्थाभावे अगीतार्था अपि क्षुल्लकाः प्रत्यन्तपल्ल्यां क्षेत्रप्रत्युपेक्षार्थं प्रेपिताः, तत्र भ्रष्टव्रत एको वाचको राजकुले यत्कृतप्रमाणः परिवसति, ते च प्रत्युपेक्षितक्षेत्राः साधवस्तं पृच्छन्ति-क्वासौ तिष्ठतीति, लोकेन कथितं-यथा अरण्ये तिष्ठति, ततस्तेऽपि तत्र गतास्तं अजारक्षणप्रवृत्तं पुराणं दृष्ट्वाऽद्रष्टव्योऽयमिति विमृश्यागीतार्थत्वेन शनैः शनैरपसर्पन्ति, तांश्च तथा दृष्ट्वा कुपितो वाचकः पल्लीपतेः कथयित्वा गुप्तौ प्रक्षेपितवान्, ततः तदन्वेपणार्थं गुरवः तत्र समायाताः, तं च वाचकं भ्रष्टव्रतमपि वन्दित्वा शिक्षका एते अज्ञा इत्युक्त्वा च तानगीतार्थशिष्यान् मोचितवन्तः, तथा च भाष्यं--पेसविया पच्चन्तं गीयाऽसइ खेत्तपेहग अगीया। पेहियखेत्ता पुच्छंति वायगं कत्थऽरण्णेत्ति ॥ ३-८५३ ॥ ओसक्कंते दट्ठुं संकच्छेई उ वायगो कुविओ। पल्लिवइकहण रुंभण गुरुआगम वंदणं सेहा ॥ ८५४ ॥ नन्वेवं पार्श्वस्थादीन् वन्दमानस्य तद्दोपानुज्ञातः संयमव्ययादयो दोपाः प्रसजन्ति, सत्यं, किन्तु संयमव्ययात् तदायो यथा गरीयान् भवति तथा यतितव्यमेव, तथा च भाष्यम्--"कुणइ वयं धणहेउं धणस्स वणिओ उ आगमं नाउं। इय संजमस्सवि वओ

एवंपि कम्मवसओ अरई चरणम्मि होज्ज जइ कहवि । तो भावणाइ सम्मं इमाए सिग्घं नियत्तिज्जा ॥ २१३ ॥

गतार्था, नवरमनया-अनन्तरवक्ष्यमाणया भावनया शीघ्रं निवर्त्तयेत् तामेव अरतिमिति ॥ तत्र गृहवासप्रतिपत्तिनिवृत्त्यर्थं तावद्भावनामाह—

सयलदुहाणावासो गिहवासो तत्थ जीव! मा रमसु । जं दूसमाए गिहिणो उयरंपि दुहेण पूरंति ॥ २१४ ॥

सुबोधा, नवरं दुष्पमसुपमादिषु प्रायो निर्वाहस्तावत् सुखेनैवासीद्, इदानीं तु सोऽपि महता कष्टेनेति भावः ॥ विषयवाञ्छयाऽपि व्रतत्यागो न युक्तः, कुत इत्याह—

जललवतरलं जीयं अथिरा लच्छीवि भंगुरो देहो । तुच्छा य कामभोगा निबंधणं दुक्खलक्खाणं ॥ २१५ ॥

जीवितव्यलक्ष्मीशरीरमूलास्तावद्विषयाः, एतच्च त्रितयमप्यनित्यं, तेऽपि च कामभोगाः शब्दरूपगन्धरसस्पर्शविषयरूपास्तुच्छाः-असाराः, निबन्धनं चैहिकपारत्रिकदुःखलक्षाणां, अतः कस्यार्थे व्रतत्याग इति गाथार्थः ॥ अपि च—

को चक्कवट्टिरिद्धिं चइउं दासत्तणं समहिलसइ ? । को व रयणाइं मोत्तुं परिगिण्हइ उवलखंडाइं ? ॥ २१६ ॥

प्रकटार्था, नवरं चक्रवर्त्तिसमृद्धिरत्नसमं व्रतं परित्यज्य को नाम दासत्वोपलखण्डकल्पं गार्हस्थ्यं प्रतिपद्यते?, न कश्चिदितीह भावार्थः । किंच—

नेरइयाणवि दुक्खं झिज्जइ कालेण किं पुण नराणं ? । ता न चिरं तुह होही दुक्खमिणं मा समुव्विवसु ॥२१७॥

निमेषमात्रमप्यलब्धसुखासिकानां पल्योपमसागरोपमावधिदुःखानां नारकाणामपि तद् दुःखं गच्छता कालेन स्वस्थितिपर्यन्ते

क्षीयते त्रुटिष्यत्येव त्रुट्यति, किं पुनः प्रतिक्षणं विपरिवर्त्तमानदुःखानां स्वल्पस्थितीनां नराणां तन्न त्रुटिष्यति ?, त्रुटिष्यत्येवेत्यर्थः, तस्मान्न तव दुःखमिदं चिरं-बहुकालं भविष्यति, मा समुद्विजस्व, परीपहोपसर्गजनितदुःखमात्रदर्शनादेवौत्सुक्यं विधाय मा व्रतपरित्यागलक्षणं वैक्लव्यं भजस्वेति भाव इति गाथार्थः ॥ भावनोपसंहारमाह—

इय भावंतो सम्मं खंतो दंतो जिइंदिओ होउं । हत्थिव्व अंकुसेणं मग्गम्मि ठवेसु नियचित्तं ॥ २१८ ॥

इति-एवं सम्यक् भावयन् क्षान्तः-उपसर्गविधायकादिषूपशमकरणेन दान्तः अहंकृतिपरित्यागेन जितेन्द्रियश्च भूत्वा विभक्तिव्यत्ययतो हस्तिनमिवांकुशेन मार्गे-व्रतपरिपालनशुभाध्यवसायलक्षणे व्यवस्थापय निजचित्तमिति गाथार्थः ॥ ननु वेषमात्रं चेन्न मुच्यते तर्हि मनः शुभाध्यवसायेऽन्यत्र वा वर्त्ततां किमनया चिन्तया?, इत्याह —

जम्हा न कज्जसिद्धी जीवाण मणम्मि अट्टिए ठाणे । एत्थं पुण आहरणं पसन्नचंदाइणो भणिया ॥ २१९ ॥

प्रसन्नचन्द्रकथानकं चावश्यकादिष्वतिप्रतीतं, स्थानाशून्यार्थं किंचिदुच्यते,—

पोयणउरमत्थि पुरं जत्थ वसंति सुयं सिरिं मुणिउं । दीसंति रयणनिहिपेसियव्व वररयणसंघाया ॥ १ ॥ तत्थ य बंधवकुमुयाण आसि सोमोव्व सोमचंदनिवो । देवी य धारिणी तस्स सावि ओलोयणगयस्स ॥ २ ॥ केसे समायरंती दट्ठुं पलियं कहेइ तुह देव ! । दूओ समागओ अह नराहिवो नियइ संभंतो ॥ ३ ॥ वतो विहस्य देव्या प्रोक्तम्-भणिहिसि जं नवि कहियं एसाऽहं आगयत्ति कुण धम्मं । इइ भणणत्थं पलियं जराएँ दूओ व्व पेसविओ ॥४॥ अह चिंतइ नरनाहो विणिच्छओ एस जं इमं दूओ । जररक्खसीए सावि हु मुहरच्चिय मरणधाडीए ॥ ५ ॥ (८०००), तं नत्थि जं न पाविंति परिहवं जंतुणो जरग्गहिया ।

जीवंताविं मयाच्चिय रहिया धम्मत्थकामेहिं॥६॥एत्तो च्चिय वयगहणं कयं अदिट्ठम्मि नियपलियंमि। अम्हाण पुव्वपुरिसेहिं मज्झ पुण हीणसत्तस्स ॥ ७ ॥ एमेव गओ एत्तिय कालो दिट्ठं च अत्तणो पलियं। बालो पसन्नचंदो अज्जवि इण्हिपि मह पुत्तो ॥ ८ ॥ ताऽहं नु किं करेमी इच्चाइ इमस्स चिंतयंतस्स। अइबहुविसायविहुरियमणस्स गलियाइं अंसूणि ॥ ९ ॥ ता उत्तरीयवत्थंचलेण देवीवि ताइं फुसिऊण। भणइ जइ देव! लज्जा तुम्हाणं वुड्ढभावेण ॥ १० ॥ ता न कहिस्सं कस्सइ रहस्समेयं तओ निवो भणइ। का एत्थ देवि! लज्जा! मणुयाण अवट्ठिए भावे ॥ ११ ॥ एयं तु अत्थि गरुयं मह लज्जाकारणं निहीणस्स। जं न गओऽहं नियपुव्वपुरिसमग्गेण विमलेण ॥ १२ ॥ तम्हा पसन्नचंदो जाव पयापालणक्खमो होइ। ता तुममेयं पालसु अहं तु दिक्खं पवज्जामि ॥ १३ ॥ अह देवी भणइ निवं किं जुण्हा ससहरस्सवि परोक्खे। चिट्ठइ? कत्थइ दिट्ठा व केण रविणो पहा भिन्ना? ॥ १४ ॥ ता न सुएणं कज्जं तुज्झाणुमयं मएवि कायव्वं। इय नाउं निब्बंधं तीसे ठविउं सुयं रज्जे ॥ १५ ॥ तावसदिक्खं राया पडिवज्जइ धारिणीए सहिओऽवि। थेवदियहो य तीए गब्भो आसित्ति तो समए ॥ १६ ॥ जाओ पुत्तो तयणंतरं च सा जोइसेसु मरिऊण। देवत्तेणुप्पन्ना काउं वणमहिसिरूवं च ॥ १७ ॥ खिवइ कुमारस्स मुहे दुद्धं नेहेण इय गओ विद्धिं। सो वक्कलेहिं ठइओ तो वक्कलचीरिनामोत्ति ॥ १८ ॥ अह कइवयवरिसंते पसन्नचंदेण राइणा एसो। पिउणो पच्छन्नं चिय नेयावेऊण नियपासे ॥ १९ ॥ जुवरायपए ठविओ पच्छा य कहावियं नियपिउणो। नयणेसु चडइ नीली तह रुइअं तस्स णेहेण ॥ २० ॥ अह अन्नया सरंतो पियरं जोव्वणभरम्मि वट्टंते। वक्कलचीरी सह बंधवेण आसमपयं पत्तो ॥ २१ ॥ तत्तो पसन्नचंदे वक्कलचीरिम्मि कयपणामम्मि। पिउणो पमोयनयणंसुसलिलओ अवगया नीली ॥ २२ ॥ एत्तो पसन्नचंदस्स अंतिए कुसलमाइ

पुच्छंति । पियरे य वक्कलचीरी कोऊहलओ सयं ठविए ॥ २३ ॥ गंतुं वक्कलवत्थे छोडइ रेणुं च ताण झाडेइ । तो कत्थइ पुव्विपि हु इय वत्थपमज्जणा विहिया ॥ २४ ॥ एवं विचिंतयंतो जाईसरणेण सरइ कयपुव्वा । जिणदिक्खा अणुहूयं तहेव वेमाणियसुरत्तं ॥ २५ ॥ अह सो वेरग्गगओ चिंतइ रे जीव ! जइ न तित्तो सि । तह पंचविहे भोए विउले भोत्तुंपि सुरलोए ॥ २६ ॥ केवल-विडंबणासंगएहिं तुच्छेहिं तेहिं कह इण्हिं । तो तं तिप्पिहिसि ? तओ जुत्ता सच्चेव जिणदिक्खा ॥ २७ ॥ इय संवेगकमेणं परिणयं भावओ वयमिमस्स । विहिया य खवगसेढी केवलनाणं च उप्पन्नं ॥ २८ ॥ अह जणयबंधवाणं लोयस्स य कुणइ देसणं पवरं । तो वेरग्गमुवगओ पसन्नचंदो गओ सगिहं ॥ २९ ॥ पियरं वक्कलचीरीवि नेइ सिरिवीरनाहपासम्मि । गिण्हइ सो तत्थ वयं वक्कलचीरी पुणो सिद्धो ॥ ३० ॥ भयवंपि वीरनाहो कइया पोयणपुरम्मि संपत्तो । संवेगमुवगयं चिय वक्कलचीरिस्स वयणेहिं ॥ ३१ ॥ नरवरपसन्नचंदं उच्छाहइ देसणाए वयहेउं । तो गिण्हइ सोऽवि इमं बालंपि सुयं पए ठविउं ॥ ३२ ॥ उग्गं च तवो-कम्मं करेइ जाओ कमेण गीयत्थो । सिरिवीरजिणेण समं रायगिहे अन्नया पत्तो ॥ ३३ ॥ एगचलणप्पइट्ठो सूराभिमुहो समूसिय-भुयग्गो । चिट्ठइ काउस्सग्गे आसन्ने समवसरणस्स ॥ ३४ ॥ भयवंतवंदणत्थं आगच्छंतस्स सेणियनिवस्स । सेणामुहट्ठिएणं भणियं एक्केण पुरिसेण ॥ ३५ ॥ सुमुहाभिहेण धण्णो एस मुणी जस्स एरिसं झाणं । न हि मोक्खो सग्गो वा विहिओ न कर-ट्ठिओ इमिणा ॥ ३६ ॥ दुम्मुहनामेण तओ भणियं अन्नेण मा इमं भणसु । जम्हा पसन्नचंदो सो एसो जेण बालोऽवि ॥ ३७ ॥ मुक्को सुओ अणाहो विडसज्झं तहय विहियमवरोहं । इण्हिं च इमस्स सुओ दहिवाहणपमुहनिवईहिं ॥३८॥ मंतीहि य रज्जाओ भंसिज्जइ ता इमो अदट्ठव्वो । इय सोउं रायरिसी आवेसपरव्वसो जाओ ॥ ३९ ॥ पुरओ ठिअव्व पभणेइ मंतिणो रे कयग्घसेह-

रया !। तह लालियावि सम्माणियावि इय ववसह इयाणि ॥ ४० ॥ तो सिक्खवेमि तुब्भे इण्हिं रे नरवरा हवह सज्जा । तुब्भेऽवि होह सज्जा इइ भणिउं झुज्झिउं लग्गो ॥ ४१ ॥ तो सुहडकरितुरंगमसम्मद्दं नियमणे कुणंतस्स । सज्झाणसन्निवेसं बाहिं दट्ठूण तुट्ठमणो ॥ ४२ ॥ सेणियराया चलणेसु निवडिओ तस्स थुणइ गुणनिवहं । रुद्दज्झाणेण पणओ न तेण एसो परिण्णाओ ॥ ४३ ॥ तो अहिययरं तुट्ठेण राइणा भयवओ सयासम्मि । पुट्ठं गंतु जह नाह ! तस्स सज्झाणनिरयस्स ॥ ४४ ॥ जंवेलमहं पणओ पसन्नचंदस्स चरणकमलेसु । तव्वेलं जइ कालं सो कुणई तो कहिं गच्छे ? ॥ ४५ ॥ भणियं जिणेण सत्तमपुढवीए तो विचिंतए राया। कह तं झाणं? कह नारगत्तणं? ता मए सम्मं ॥४६॥ न सुयं एयंति विलंबिऊण थेवं पुणोवि पुच्छेइ । सेणियराया सिरिवीरजिणवरं विम्हअक्खित्तो ॥ ४७ ॥ इण्हिं पसन्नचंदो कालगओ कत्थ वच्चए? नाह !। भणइ जिणो सो जोगो इण्हिं सव्वट्ठसिद्धीए ॥ ४८ ॥ तो विम्हिएण रन्ना भणियं किह नाह ! निरयगमणं से । निसुअं पुव्वं ? इण्हिं तु कहह तुब्भे च्चिय सुरत्तं ॥ ४९ ॥ अह तस्स कहइ सामी दुम्मुहवयणाओ जह पवट्टं से । रुद्दज्झाणं चित्ते अरीहिं सह कलहयंतस्स ॥ ५० ॥ तुम्ह इहागमणे पुण मणो वियप्पाओ चेव सयलम्मि । पहरणवग्गे परिनिट्ठियम्मि तो चिंतए एवं ॥ ५१ ॥ निययसिरत्ताणेणं हणेमि एयं अरिंति तो तेण । पम्हुसियं हत्थेणं विलुत्तकेसं सिरं नायं ॥ ५२ ॥ अह अत्ताणं निंदइ लद्धविवेयो इमोत्ति रे जीव !। अमयफलं तं चडिउं कह विसरुक्खं समारूढो ? ॥ ५३ ॥ अरिबंधवभावेहिं अणंतसो घडणविहडणपरम्मि । जियलोए मूढ ! तुमं कस्स पिया ? को य तुह पुत्तो ? ॥ ५४ ॥ तह सुयबंधवदुहदवपलीविओ जइ कहंपि नीहरिओ । जिणवयणामयसिंधुम्मि निवडिओ जीव ! ता कीस ? ॥ ५५ ॥ नियमइपरिकप्पियआलजालवसगो पुणोऽवि तत्थेव । इच्छासि निवडेउं मूढ ! नेहपासेहिं

पडिवन्नो ॥ ५६ ॥ ता दूरुज्झिय सुयसयणवग्गचिंतापसाहयं एयं । अवहत्थिऊण पत्थुयवत्थुं सत्थो समायरसु ॥ ५७ ॥ इय सो समारुहंतो सुद्धज्झवसाणसेढिसिहरम्मि । जाओ जोग्गो पुणरवि नरवर ! सव्वट्ठसिद्धीए ॥ ५८ ॥ इय जाव कहइ सामी पसन्न-चंदस्स ता समुप्पन्नं । केवलनाणं महिमं च सुरगणा तत्थ पकरिंसु ॥ ५९ ॥ तो किमियं भणइ निवो ? कहइ य से सुद्धिपगरिसं सामी । तो विम्हइओ राया चिंतइ सच्चं इमं वयणं ॥ ६० ॥ वावाराणं गरुओ मणवावारो जिणेहिं पन्नत्तो । जो नेइ सत्तमीए अहवा मोक्खम्मि सो चेव ॥ ६१ ॥ इति **प्रसन्नचन्द्रकथानकं समाप्तम्** ॥

आदिशब्दादपरेऽपि समयोक्ता द्रष्टव्याः, तस्मात् सत्यपि वेषे मनोनिग्रहाभावे सप्तमनरकयोग्यानि कर्माण्यादीयन्ते अतो न वेषमात्रतुष्टैर्भाव्यम्, किन्तु मनःसमाधौ यत्नो विधेय इत्येतदेवाह–

अद्दरगइपट्टियाणं किलिट्ठचित्ताण नियडिबहुलाणं । सिरतुंडमुंडणेणं न वेसमेत्तेण साहारो ॥ २२० ॥

प्रतीतार्थो ॥ किञ्च–

वेलंबगाइएसुवि दीसइ लिंगं न कज्जसंसिद्धी । पत्ताइं च भवोहे अणंतसो दव्वलिंगाइं ॥ २२१ ॥

विडम्बका वेषदूषकास्तेष्वपि यतिवेषग्रहणावस्थायां दृश्यते मुखवस्त्रिकारजोहरणादिकं लिंगं, न च तेषां विडम्बकत्वादेव भावशून्यत्वात् काचिन्मोक्षप्राप्त्यादिः कार्यसिद्धिरस्ति, आदिशब्दात् काष्ठचित्रकर्मादिगतसाधुपरिग्रहः, तस्मादप्रमाणं भावशू-न्यो वेषः । किञ्च-लिंगमात्रमपि साधकं स्यात् तर्हि एतावन्तं कालं संसारेऽवस्थितिरेव न स्याद्, यतोऽनादिभवप्रवाहे भ्रमद्भिः

प्रत्येकं सर्वैरपि जीवैः क्वचिज्जीविकाहेतोः क्वचिदुपरोधेन क्वचिदुभयेन क्वचिद्दिव्यादिभोगकांक्षया क्वचित् कीर्त्यादिनिमित्तं प्राप्तान्यनन्तशो वेषग्रहणमात्ररूपाणि द्रव्यलिंगानि, यतो द्रव्यतो भावतो वा जिनप्रणीतलिंगग्रहणं विना ग्रैवेयकेषूत्पत्तिरागमे निषिद्धा, अथ च सर्वेऽपि जीवास्तेष्वनन्तवारं देवत्वेनोत्पन्नपूर्वाः, यदाह प्रज्ञप्तिः-"सव्वजीवा णं भंते ! उवरिमगेवेज्जेसु देवत्ताए देवित्ताए आसणसयणखंभभंडमत्तोवगरणत्ताए उववन्नपुव्वा ?, हंता गोयमा ! असइं अदुवा अणंतखुत्तो, नो चेव णं देवित्ताए" ततो ज्ञायते द्रव्यलिंगानि तावत् प्रत्येकं सर्वजीवैरनन्तशः प्रतिपन्नपूर्वाणि, अन्यथा तदुत्पत्त्यघटनात्, न चैवं तैः प्राप्तैरपि मोक्षलक्षणं कार्यं किंचित् सिद्धं, भावलिंगं तु सर्वथा न प्रतिपन्नं सकृद्वा प्रतिपन्नं अनन्तपुद्गलावर्त्तभवस्थित्यन्यथाऽनुपपत्तेः, तस्मात् मनःशुभपरिणतिलक्षणे भाव एव यत्नो विधेय इति गाथार्थः ॥ एतदेवाह–

तम्हा परिणामो च्चिय साहइ कज्जं विणिच्छओ एस । ववहारनयमएणं लिंगग्गहणंपि निद्दिट्ठं ॥२२२॥

विनिश्चयो-निश्चयनयः, यद्येवं तर्हि लिंगग्रहणमपार्थकमेवेत्याह--'धम्मं रक्खइ वेसो संकइ वेसेण दिक्खिओ मि अहं' इत्यादि कारणोद्भावनपरव्यवहारनयमतेन लिंगग्रहणमपि जिनैर्निर्दिष्टमिति गाथार्थः ॥ स्यादेतत्-निश्चय एव यत्नो विधेयः, किं व्यवहारेणेत्याह—

जइ जिणमयं पवज्जह ता मा ववहारनिच्छए मुअह । ववहारनउच्छेए तित्थुच्छेओ जओ भणिओ ॥२२३॥

नवरं व्यवहारनयोच्छेदे तदभिमतानि लिंगग्रहणजिनप्रतिमाचैत्यनिर्वर्त्तनवन्दनपूजनादीनि सर्वाण्यपि न विधेयानि स्युः, ततस्तीर्थोच्छेदः प्रतीत एवेति, स्यादेतत्-निश्चयनय एव बलवान्, नेतर इत्याशंक्याह–

ववहारोऽवि हु बलवं जं वंदइ केवलीवि छउमत्थं । आहाकम्मं भुंजइ सुयववहारं पमाणंतो ॥ २२४ ॥

न केवलं निश्चयः, अपि तु स्वविषये व्यवहारोऽपि बलवान्, यद्-यस्मात् कारणात् समुत्पन्नकेवलज्ञानोऽपि शिष्यो यद्यपि निश्चयतो विनयसाध्यस्य कार्यस्य सिद्धत्वात् केवली न कस्यचिद्वन्दनादिविनयं करोति तथापि व्यवहारनयमतेना (ज्ञातकेवलः शिष्यः केवल्यपि सन् छद्मस्थं गुर्वादिकं वन्दते, तथा आधाकर्म अ) भोक्तव्यमपि श्रुतरूपं व्यवहारनयं प्रमाणीकुर्वन्नसौ तद् भुंक्त एव, अन्यथा श्रुतमप्रमाणं कृतं स्याद्, तच्च किल न कर्त्तव्यं, व्यवहारस्य सर्वस्यापि प्रायः श्रुतेनैव प्रवर्त्तनात्, तस्माद् व्यवहारनयोऽपि बलवानेव, केवलिनाऽपि समर्थितत्वादिति गाथार्थः ॥ ततो व्यवस्थितमिदं-निश्चयव्यवहारशुद्ध्या संयम एव मनो निश्चलं विधेयं, न तु परीषहादितर्जितैरपि गृहवासाद्यभिलापः कार्यः, स्यादेतत्-तर्हि गृहस्थत्वमप्रतिपद्यमाना एव गृहीतेनैव यतिवेषेण संयमं शिथिलीकृत्य जिनपूजादिकं कुर्मः, अनेनापि प्रकारेण तावत् सुगतिं साधयिष्यामः, न च तीर्थकरोद्देशेनैवं क्रियमाणे संयमशिथिलीकरणमपि दोषाय सम्पत्स्यत इत्याशंकयाह—

तित्थयरुद्देसेणऽवि सिढिलिज्ज न संजमं सुगइमूलं । तित्थयरेणवि जम्हा समयम्मि इमं विणिद्दिट्ठं ॥२२४॥

तीर्थकरमप्युद्दिश्य पूजाद्यारम्भप्रवृत्त्या सुगतेः परमानिबन्धनं संयमं साधुर्न शिथिलीकुर्यात्, यस्मात् कारणाद् यदर्थं पुष्पसंघट्टाद्यारम्भं चिकीर्षसि त्वं तेनापि तीर्थकरेण सिद्धान्ते इदं-वक्ष्यमाणं निर्दिष्टमिति गाथार्थः ॥ तदेवाह—

चेइयकुलगणसंघे आयरियाणं च पवयणसुए य । सव्वेसुवि तेण कयं तवसंजममुज्जमंतेण ॥ २२५ ॥

चैत्ये-जिनप्रतिमायतनरूपे कुले-विद्याधरकुलादौ, गणे-तत्समुदायरूपे संघे-साध्वादौ आचार्याणां च-प्रतीतानां प्रवचने-सू-

त्रार्थोभयरूपे सकलद्वादशांगे श्रुते च-केवलसूत्ररूपे, एतेषु सर्वेष्वपि यत् किमपि निर्वर्त्तनपूजनादिकं कृत्यं तत् तेन साधुना कृतमेव
द्रष्टव्यं, किं कुर्वता इत्याह-तपःसंयमयोर्विषये उद्यमं कुर्वता, गृहिणोऽपि हि चारित्रावरणीयकर्मक्षयोपशमाभावात् संयमं कर्तुम-
शक्ताश्चैत्यनिर्वर्त्तनादिकं कृत्वा कुशलानुबन्धपरम्परया संयमं प्राप्नुवन्ति, ततो मोक्षं साधयन्ति, येन च साधुना सोऽपि मुक्ति-
निवन्धनरूपः संयमः प्राप्तः तेन चैत्यनिर्वर्त्तनपूजादिकं कृतमेव द्रष्टव्यं,तत्फलस्य सिद्धत्वात्, अपरंच-संयमवान् उपादेयवाक्यतया
गुणदोषज्ञतादिना च प्रत्युत बहूनि शोभनानि च देशनादिद्वारेण चैत्यकुलगणादिकार्याणि करोति, तस्मात् समस्तवस्तुप्रसा-
धकत्वात् संयम एव यतो विधेयः, नान्यत्रेति गाथार्थः ॥ अथ चारित्रपरिपालनाच्चैत्यविधापनादिकं बहुगुणम्, अत्राह—

सव्वरयणामएहिं विहूसियं जिणहरेहिं महिवलयं । जो कारिज्ज समग्गं तओऽवि चरणं महिड्ढीयं ॥२२६॥

प्रतिग्रामं प्रतिनगरं च सकलमपि पृथ्वीतलं सर्वरत्नमयैश्चैत्यैर्विभूषितं यः कारयेत् ततोऽपि-'व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तेः''
यथोक्तचैत्यविधायककृत्यादपि, आस्तामेकचैत्यमात्रविधायकादिकृत्यात्, किमित्याह-चरणं महार्द्धिकं, चारित्रप्रतिपालनं बहुगुण-
मित्यर्थः, यतः सर्वोत्कृष्टगुणादपि श्रावकादनन्तगुणविशुद्धगुणश्चारित्री आगमे पठ्यते, अत एव कारितसर्वरत्नमयचैत्यभवनाद-
योऽपि भरतचक्रवर्त्यादयस्तद्दिनदीक्षमपि चारित्रिणं भक्तितः पंचाङ्गं प्रणिपतन्तीति गाथार्थः ॥ अथ द्रव्यस्तवाद्भावस्तव एव
गरीयानित्येतदेवागमोक्तेनैव समर्थयन्नाह—

दव्वत्थया य भावत्थओ य बहुगुणत्ति वुद्धि सिया । अनिउणमइवयणमिणं छज्जीवहियं जिणा विंति ॥ २२७ ॥

छज्जीवकायसंजम दव्वए सो विरुज्झई कसिणो । तो कसिणसंजमविऊ पुप्फाईयं न इच्छंति ॥२२८॥

द्रव्यशब्दस्तावद् गुणवचनः कारणपर्यायो वा, ततश्च द्रव्यरूपो गौणतामापन्नो भावस्तवकारणभूतो वा, ततश्चैत्यविधापनपुष्पगंधधूपादिपूजाकरणादिना गुणवतामभ्यर्थनीयो द्रव्यस्तवः,भावतः-परमार्थतः स्तवो भावस्तवः,गुणवतामेव सद्गुणोत्कीर्त्तनान्तरंगप्रीतिसम्यक्तदाज्ञापरिपालनादिना पूजनं भावस्तवः, चशब्दौ द्रव्यस्तवाधिकारिणा द्रव्यस्तवो भावस्तवाधिकारिणा तु भावस्तवो विधेय इति विषयनैयत्यख्यापनापरौ, अनयोश्च परस्परापेक्षया द्रव्यस्तवो बहुगुण इति यदि कस्याचिद् बुद्धिः स्यात्, तथाहि-किल अस्मिन् क्रियमाणे वित्तपरित्यागाच्छुभ एवाध्यवसायो भवति, तीर्थस्य चोन्नतिकरणं, दृष्ट्वा च तं क्रियमाणमन्येऽपि प्रतिबुद्ध्यन्त इत्यादि स्वपरानुग्रह इति, तदेतत् सर्वमयुक्तं, यतोऽनिपुणमतेर्वचनमनिपुणमतिवचनं इदं-द्रव्यस्तवबहुगुणत्वलक्षणं, कुत इत्याह-यतः षण्णां जीवानां-पृथिव्यादीनां यत् किमपि हितं तदेव प्रधानं मुक्तिकारणमिति गम्यते, इत्येवं जिना ब्रुवते, किं पुनस्तद्धितमित्याह-षड्जीवनिकायविषयः, पुढविदगअगणिमारुयवणस्सइबितिचउपणिंदिअज्जीवे। पेहोपेह पमज्जण परिट्ठवण मणो वई काए॥१॥ इत्येवंलक्षणः संयमः, यदि नाम अयमेव जीवानां हितस्तर्हि द्रव्यस्तवेऽप्येष भविष्यतीत्याह- द्रव्यस्तवे क्रियमाणे सः-संयमः पुष्पसंघट्टनाद्यारम्भतः कृत्स्नः-परिपूर्णो विरुद्ध्यते न घटां प्राश्नोति, अकृत्स्नस्तु देशविरतिलक्षणो गृहिणां भवेदपीति भावः, ततः कृत्स्नसंयमप्रधाना विद्वांसः-साधवः पुष्पाद्यारम्भसाध्यं द्रव्यस्तवं नेच्छन्तीत्यर्थः, योऽपि द्रव्यस्तवे श्रद्धया परानुग्रहः प्रोक्तः सोऽपि भावस्तवेऽपरिमिततरो द्रष्टव्यः, अपिच-वित्तपरित्यागेऽपि कीर्त्यादिकारणतः प्रवृत्तानां क्लिष्टचेतसां शुभाध्यवसायो न सम्भवत्यपि, सम्भवे च भावरूपत्वाद्भावस्तव एवासौ, स एव च प्रधानं, तदर्थत्वादेव मुमुक्षुप्रवृत्तेरित्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः॥ आह-यद्येवं तर्हि न केनाप्यसौ द्रव्यस्तवो विधेय इत्याशंक्याह—

अकसिणपवत्तगाणं विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दव्वथए कूवदिट्ठंतो ॥ २२९ ॥

अकृत्स्नं-अपरिपूर्णसंयमं देशविरतिलक्षणं प्रवर्त्तयन्तीत्यकृत्स्नप्रवर्त्तकाः--श्रावकास्तेषां, खलुशब्दस्यैवकारार्थत्वादेष द्रव्यस्तवो युक्त एव, कुत इत्याह-यतः संसारप्रतनुकरणः-संसारतानवहेतुः द्रव्यस्तवः, आह-यः प्रकृत्यैवारम्भरूपतयाऽसुन्दरः स श्रावकाणामपि कथं युक्त इत्याह -तस्मिंश्च द्रव्यस्तवे कर्त्तव्ये कूपदृष्टान्तस्तीर्थकरैरुक्तो, यथा--"पंथाइपरिस्समगिम्हजणियतण्हाइअवगमनिमित्तं । कूवं खणंति जह केइ तम्मि कूवे य खम्मंते ॥ १ ॥ अहिययरं चिय वड्ढंति ताण तण्हासमाइणो दोसा । खणिए य तम्मि तो सिसिरविउलजलनिवहमासज्ज ॥ २ ॥ तेसिं अण्णाण य दीहपंकतण्हाइया समग्गावि । झिज्जंति विहिज्जंते एवं चिय जइवि दव्वथए ॥ ३ ॥ जायइ असंजमो तहवि कारिए जिणहराइए दट्ठुं । तेसिं अन्नाण य कोवि होज्ज सो विमलपरिणामो ॥ ४ ॥ जो भूरिभवसमज्जियपावाइं दव्वथयकयाइं च । फेडइ विसोहिऊणं जणेइ तह निव्वुइं परमं ॥ ५ ॥ तो जाण चउप्पयदुपयहेउओ करिसणाइआरंभो । वट्टइ घरम्मि निच्चं दव्वथयारंभकरणंपि ॥ ६ ॥ जुत्तं चिय तेसिं सावयाण बहुलाभहेउभावाओ । न उणो मुणीण जुत्तं एयं आरंभविरहाओ ॥ ७ ॥ भावत्थयलाभाओ पडिसेहाओ य जिणवरिंदेहिं । नियगमइकप्पियं पुण सव्वं भवहेउयं चेव ॥ ८ ॥" इत्यलं प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥ उपसंहरन्नाह—

तो आणाबज्झेसुं अविसुद्धालंबणेसु न रमेज्जा । नाणाइवुड्ढिजणयं तं पुण गेज्झं जिणाणाए ॥ २३० ॥

तस्मात् साधुः आज्ञाबाह्येषु स्वमतिमात्रकल्पितेषु चैत्यविधापनपूजनादिष्वालम्बनेषु न रमेत--नास्थां बध्नीयादिति ॥ तदेवमियता ग्रन्थेनोत्सर्गतश्चारित्रं भवति यस्य तदेतद्दर्शितं, अथापवादतस्तद्यस्य भवतीत्येतद्दर्श्यते 'सावज्जजोगविरई

परण' मित्यादिना चारित्रविषयो वक्ष्यमाणस्वरूपः संक्षेपेणोत्सर्गो दर्शितः, अथ भणिष्यमाणस्वरूपस्यैवापवादस्य विषय-
यदाह—ज्ञानदर्शनचारित्राणां समुदितानामन्यतरस्य वा यद् वृद्धिजनकं तदालम्बनं पुनर्ग्राह्यं--
विभागदर्शनार्थमुपक्रमत इत्यर्थः, उपादेयं जिनाज्ञया, जिनशासनोक्तविधिनेत्यर्थ इति गाथार्थः ।। किं पुनस्तदालम्बनं ज्ञानादिवृद्धिजनकमित्याह—

काहं अछित्तिं अदुवा अहीहं,तवोविहाणेण य उज्जमिस्सं।गच्छं व नीइ अइसारइस्सं,सालंबसेवी समुवेइ मोक्खं।।२३१।।

आलम्बनमालम्बः-प्रपततां सन्धारणक्षमं वस्तु, तच्चेह प्रस्तावाद् दुर्गतिपातावरोधसमर्थं ज्ञानादिकार्यं, ततश्च सहालम्बनेन-
ज्ञानादिकार्येण वर्त्तत इति सालम्बः, एवंभूतः सन् किमप्यनेषणीयादि सेवते-भजते स सालम्बसेवी समुपैति-गच्छति मोक्षं, कथं पुनः
सालम्बसेवी स उच्यतेऽइत्याह-मां विना तदुच्छेदापत्तेरव्यवच्छित्तिं तीर्थस्य करिष्यामि,अथवा ज्ञानदर्शनचारित्रसाधकान् (आगमा)-
नधीष्ये, यदिवा तीव्रतपोविधानेन पुरस्तादुद्यमं करिष्यामि, अथवा मां विना गच्छे असमंजसतापत्तेस्तं सिद्धान्तोक्तनीत्या सारयि-
ष्यामि-सन्मार्गे प्रवर्त्तयिष्ये, एवमादिपुष्टालम्बनेन रोगाद्यापदं प्राप्तो यः साधुरशुभमनोनिर्वृत्तिर्गीतार्थोऽपरोपायेनापद्विगममपश्य-
न्ननेषणीयत्वादिदोषदुष्टमप्यौषधादिकं सेवते स एवंभूतः सालम्बसेवी जिनाज्ञाऽनुल्लंघनान्मोक्षं समुपैति, तस्मात्तीर्थाव्यच्छेदा-
दिकमेव यथोक्तं ज्ञानादिवृद्धिजनकमालम्बनं, नान्यत्, तथाहि--''आलंबणाण भरिओ लोओ जीवस्स अजउकामस्स । जं जं
पेच्छइ लोए तं तं आलंबणं कुणइ ।। १ ।।'' इत्यलं विस्तरेणेति गाथार्थः ।। ननु किमिति रोगाद्यापद्गतेनापि ज्ञानादिवृद्धिजनक-
मालम्बनमन्वेषणीयमित्याह—

सालंबणो पडंतो अप्पाणं दुग्गमेवि धारेइ । इय सालंबणसेवा धारेइ जइं असढभावं ।। २३२ ।।

आलम्ब्यते पतद्भिराश्रीयत इत्यालम्बनं, तच्च द्विविधं- द्रव्यतो भावतश्च, तत्र गर्त्तादौ पतद्भिर्यद् द्रव्यमालम्ब्यते तद् द्रव्यालम्बनं, तदपि द्रव्यं द्विविधं-पुष्टमपुष्टं च, तत्रापुष्टं दुर्बलं कुशवल्कलादि, पुष्टं तु दृढं कठोरवल्ल्यादि, भावालम्बनमपि पुष्टापुष्टभेदाद् द्विधा, तत्र पुष्टं पूर्वोक्तं तीर्थाव्यवच्छित्त्यादि, शठतया स्वमतिमात्रोत्प्रेक्षितं त्वपुष्टं, ततश्च सहालम्बनेन वर्त्तत इति सालम्बः असौ पतन्तमप्यात्मानं दुर्गमेऽपि-गर्त्तादौ पुष्टालम्बनावष्टम्भतो धारयति, इति-एवमेव सह आलम्बनेन वर्त्तते सालम्बनः, स्वमतिमात्रोपकल्पितालम्बनमात्रस्य सर्वत्र विद्यमानत्वात्, पुष्टालम्बन इत्यर्थः, स चासौ प्रतिषिद्धाचरणरूपा सेवा सालम्बनसेवा कर्तृभूता संसारगर्त्तायां पतन्तं यतिं अशठभावं-मातृस्थानरहितं धारयतीत्येष आलम्बनान्वेषणे गुण इति गाथार्थः ॥ यद्येवं ततः किमित्याह

उस्सग्गेण निसिद्धं अववायपयं निसेवए असढो । अप्पेण बहुं इच्छइ विसुद्धमालंबणो समणो ॥२३३॥

सामान्योक्तविधिलक्षणेनोत्सर्गेण यदागमे निषिद्धमनेषणीयपरिभोगादि विशेषोक्तविधिलक्षणस्यापवादस्य पदे रोगप्राप्त्यादिलक्षणे स्थाने प्राप्तस्तदपि सेवते अशठः-अमायावी, कुत इत्याह--यतोऽल्पेन संयमव्ययेन बहुं संयमलाभमिच्छत्यसौ श्रमणः, कथंभूतः सन्?-अनुस्वारस्यालाक्षणिकत्वाद् विशुद्धं मायारहितमालम्बनं यस्यासौ विशुद्धालम्बन इति गाथार्थः ॥ ननु प्रतिषिद्धं सेवमानोऽप्यसौ कथं न दोषभागित्याह—

पडिसिद्धंपि कुणंतो आणाए दव्वखेत्तकालन्नू । सुज्झइ विसुद्धभावो कालयसूरिव्व जं भणियं ॥२२४॥

अक्षरार्थः पश्चादपि वक्ष्यामः, भावार्थस्तु कथानकेन तावदुच्यते--

नामेण धरावासं अत्थि पुरं जत्थ सव्वभयमुक्का । वेसमणेणं नासीकयव्व दीसंति धणनिवहा ॥ १ ॥ सीहोव्व वइरसीहो

अवरोप्परं सकोवाइं । अह हारियं खणद्धेण तत्थ गदभिल्लसेन्नेण ॥ ५० ॥ तो गद्दभिल्लराया पलाइउं पविसिऊण उज्जेणिं । रोहयसज्जो जाओ परसेन्नाइं च सव्वत्तो ॥ ५१ ॥ आवासियाइं सव्वप्पणा य ढोयं कुणंति पइदियहं । अह अन्नदिणे दिट्ठो सुन्नो कोट्टो तओ सूरिं ॥ ५२ ॥ पुच्छंति सगनरिंदा सरिऊण कहेइ सोऽवि जह अज्ज । अट्ठमिदिणोत्ति राया गदाभिल्लो विहियउववासो ॥ ५३ ॥ साहइ गदभिविज्जं कत्थइ अट्टालगम्मि तो ठवियं । जोएह रासहिं तह कए य दिट्ठा य सा तेहिं ॥ ५४ ॥ तो भणियं सूरीहिं एसा किर जाव परिसमत्तीए । मुंचिही महासद्दं तत्तो य परसेन्नमज्झम्मि ॥ ५५ ॥ दुपयं चउप्पयं वा जंकिंचिवि तं सुणेइ तं झत्ति । रुहिरं समुग्गिरंतं मुहेण निवडेइ धरणीए ॥ ५६ ॥ तम्हा सजीवदुपयं चउप्पयं वा दुगाउय परेण । नेउं ठवेह सव्वं मज्झ समीवम्मि अइनिउणं ॥ ५७ ॥ मुंचह धणुद्धराणं अट्ठहियसयं च सद्दवेहीणं । तह चेव कए तेहिं धणुद्धरे भणइ तो सूरी ॥ ५८ ॥ एयाए रासहीए निवाइउं चेव वयणमकयसरं । नारायाण भरिज्जह अपमत्ता हारियं इहरा ॥ ५९ ॥ तह चेव कयमिमेहिं न निग्गओ रासहीए तो सद्दो । पडिहयसत्तित्ति तओ तस्सेव य उवरि नरवइणो ॥ ६० ॥ मुत्तपुरीसं मोत्तूण पलाइउं सा गया महाविज्जा । तो भणियं सूरीहिं एद्दहमित्तं बलमिमस्स ॥६१॥ इय तंपि विणिग्गाहिउं तो वीसत्था करेह नियकज्जं । अह तेहिं पुरी भग्गा रायावि हु बंधिउं गहिओ ॥ ६२ ॥ तो भणिओ सूरीहिं रे पावहढेण तीएँ समणीए । जं चुक्कोसि अलज्जिर ! इहपरभवदुक्खनिरवेक्खो ॥ ६३ ॥ तित्थयराणवि पुज्जो अणज्ज ! आसाइओ तए संघो । तस्सावराहतरुणो पत्तो कुसुमुग्गमो तुमए ॥ ६४ ॥ जं पुण अणंतभवसायरम्मि भमिहिसि अणेयदुहभीमे । तं भुंजिहिसि फलंपिहु ता अज्जवि गिण्ह जिणदिक्खं ॥ ६५ ॥ पावाउ किंपि नित्थरसि जिणपव्वज्जाए जाव करुणाए। पभणइ सूरी दूमिज्जए निवो ताव अहिययरं ॥ ६६ ॥

वेरिमहाकारिघडाण दुप्पेच्छो । तं पालइ नरनाहो देवी सुरसुन्दरी तस्स ॥ २ ॥ कालो नामेण सुओ तेसिं बालत्तओऽवि जो सगुणो । सियपक्खससहरो इव कलाविसेसेहिं वित्थरिओ ॥ ३ ॥ वयणस्स कयं कुवलयाइणो लोयणाइ उवमाए। जुज्जिसु जं एकेक्कं समुदायसिरी पुणोऽणुवमा ॥ ४ ॥ किं बहुणा अमरीओवि लंघिउं जीए रेहए रूवं । सा नामेण गुणेहि य सरस्सई आसि से बहिणी ॥ ५ ॥ एत्तो य जोव्वणभरं रागदोसानलेण पज्जलियं । उज्झंतसुचरियजणं नाऊण भवाडविं कुमरो ॥ ६ ॥ तप्पसमनीरपूरं व गिण्हए जिणमयं वयं पवरं । पंचसयनिवसुअजुओ गुणसुंदरसूरिपासम्मि ॥ ७ ॥ बहिणीऽवि हु पडिबुद्धा गिण्हइ दिक्खं करेइ उग्गतवं । इयरोऽवि थेवदियहेहिं चेव पढिऊण बहुसुत्तं ॥ ८ ॥ गीयत्थो संजाओ अणेगविज्जाइअइसयसमग्गो । सूरिपए उवविट्ठो विहरंतो अह कयाइ इमो ॥ ९ ॥ उज्जेणिं संपत्तो सरस्सईवि हु कहिंपि एइ तहिं । उज्जेणिराइणा गद्दभिल्लनामेण कइयावि ॥ १० ॥ समणीविंदेण समं वियारभूमिं गया इमा दिट्ठा । अह संकिलिट्ठकम्मोदएण सो चिंतए एवं ॥ ११ ॥ जइ हंत इमावि वयं करेइ परिचत्तरइसुहा बाला । तो विहलपुरिसयारो किह अज्जवि वम्महो जियइ ? ॥ १२ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो मयणनिहट्ठगुरुविवेयदुमो । घेत्तुं हठेण अंतेउरम्मि तं साहुणिं खिवइ ॥१३॥ पोकरइ दढं च इमा नयणंसुपवाहसित्तधरणियला । विलवइ य हा सहोयर ! हा पवयणनाह ! मुणिसीह ! ॥ १४ ॥ सिरिकालगसूरि! निवाहमेण एएण मज्झ हीरंतं । चरणधणं परिरक्खह न तुमं मोत्तूण मह सरणं ॥ १५ ॥ अह कालगसूरीवि हु नाऊण कहंचि वइयरं एयं । गंतुं नरिंदपासे पभणइ तं कोमलगिराहिं ॥ १६ ॥ तारयगणाण चंदो इंदो जह सुरगणाण नरनाह ! । तह लोयाण पमाणं तं चिय ता कह इमं कुणसि ? ॥ १७ ॥ इयरोऽवि अकज्जाओ नियत्तणिज्जो पमाणपुरिसेहिं । जइ तेऽवि कुणंति इमं तो जायं सच्चमेयंपि ॥ १८ ॥ जत्थ

तो सूरी भणइ तहिं समुवज्जियगरुयदुसहभवदुक्खा । तुम्हारिसावि को सोक्खभायणं सकइ विहेउं ? ॥ ६७ ॥ जीवदयामूलो च्चिय धम्मो अम्हाण तेण न हओ सि । इच्चाइ बहुं निब्भत्थिऊण मोयाविओ एसो ॥ ६८ ॥ सगपत्थिवेहिं विसया ताडिओ भमइ तो इमो दीणो । संसारं च अणंतं भमिही तक्कम्मदोसेण ॥ ६९ ॥ अह जस्स साहिणो पढममेव सूरी ठिओ पुरवरम्मि । सो उज्जेणीराया जाओ सेसा उ सामन्ता ॥७०॥ आलोइयपडिकंता भगिणी सूरीहिं संजमे ठविया । सगकूलाओ पत्तात्ति ते य सगपत्थिवा जाया ॥७१॥ जिणपवयणप्पभावणपरम्मि अह सगनरिंदवंसम्मि । वट्टंतंमि कालंतरेण सिरिविक्कमाइच्चो ॥ ७२ ॥ सगवंसं हणिऊणं जाओ राया कओ जणो निरिणो । संवच्छरो य नियओ एस पयट्टाविओ तेण ॥ ७३ ॥ तस्सवि वंसं उप्पाडिऊण जाओ पुणोवि सगराया । पणतीसे वाससए विक्कमकालस्स अइकंते ॥ ७४ ॥ परिवत्तिऊण जेणं लोए संवच्छरो निओ ठविओ । कालगसूरी उण लाडविसयभरुयच्छपमुहेसु ॥ ७५ ॥ ठाणेसु विहरमाणो पत्तो कालेण पुरपइट्ठाणे । तत्थ य राया सिरिसालवाहणो सावओ परमो ॥ ७६ ॥ सूरीण कुणइ गरुयं भत्तिं तत्थवि य भद्दवयमासे । सुद्धाए पंचमीए इंदमहो हवइ तो राया ॥ ७७ ॥ विणएण भणइ सूरिं पज्जोसवणं करेह छट्ठीए । जं पंचमीएँ लोयाणुवित्तिनिरयस्स मह पूया ॥ ७८ ॥ कायव्वा होइ न चेइयाण सूरी उ भणइ न कयाइ । पज्जोसवणा पंचमिरयणिं अइक्कमइ नरनाह ! ॥ ७९ ॥ तो कुणह चउत्थीए इय भणिए सूरिणावि पडिवन्नं । जं कारणेण भणियं आरेणऽवि पज्जुवासियव्वं ॥ ८० ॥ तप्पभिई संजाया पज्जोसवणा चउत्थिदियहम्मि । पासंगियं च एयं सगविक्कमवंसकहणं च ॥ ८१ ॥ आलोइयपडिकंतो सुद्धो सुरनरवरिंदनयचलणो । पालियचिरपरियाओ सूरीवि गओ अमरलोयं ॥ ८२ ॥ संखेवेणं कहियं कालयसूरीण संविहाणमिणं । वित्थरओ पुण नेयं निउणमईहिं निसीहाओ ॥ ८३ ॥

विरुद्धं एयंपि ताव जं लिंगिणीएँ परिभोगो । जं पुण सूरी अवमाणिओ तए होइ उम्मत्तो ॥ ३३ ॥ एयं तु विरुद्धयरं तहेव अवहीरणं बहुजणस्स । ता इत्तियम्मिवि गए मुंच इमं साहुणिं जम्हा ॥ ३४ ॥ वज्जइ अकित्तिपडहो तुम्हाणं देव! सयलनयरम्मि । दसिंति एत्थ कज्जे इहपरभवआवईओ य ॥ ३५ ॥ इय सोऊणं राया कुविओ निब्भत्थए इमे सव्वे । मोहग्गहाभिभूओ न गणेइ हियंपि उवइट्ठं ॥ ३६ ॥ लोयाओ इमं निसुयं च सूरिणा निच्छएण तो निवइं । नाऊण दंडसज्झं अह नयरीओ विणिक्खंतो ॥ ३७ ॥ कमसो य तओ पत्तो समकूलं नाम सिंधुपरकूलं । तत्थ य जे सामंता ते सव्वे साहिणो भणिया ॥ ३८ ॥ साहाणुसाहिनामेण भन्नए ताण अहिवई राया। एक्कस्सऽहिवइणो अह पुरम्मि गंतुं ठिओ सूरी ॥ ३९ ॥ विज्जाए अइसएहिं धम्मकहाए य सूरिणा एसो । आवज्जिओ तओ अन्नया य एयस्स साहिस्स ॥ ४० ॥ अन्नस्स य पंचाणउइसाहिवग्गस्स उवरि परिकुविओ । साहाणुसाहिराया अह सव्वे मरणभयतसिया ॥ ४१ ॥ भणिया सूरीहिं इह निरत्थयं चेव मरह किं तुब्भे! । सिंधुं उत्तरिऊणं हिंडह आहिंडगत्ताए ॥ ४२ ॥ ता तुम्हाणं सव्वं होहिइ सुत्थंति एवमाईहिं । तव्वयणेहिं तेऽविहु कमेण पत्ता सुरट्ठाये ॥ ४३ ॥ तो छन्नउइं भागे काऊणं जणवयं ठिया तत्थ । वत्ते वासारत्ते भणिया ते सूरिणा सव्वे ॥ ४४ ॥ गिण्हह मालवदेसं इण्हिं उज्जेणिनरवइं घेत्तुं । विउलम्मि तम्मि चिट्ठह सव्वेऽवि सुहेण जं तुब्भे ॥ ४६ ॥ तो ते भणंति अम्हं दविणं नत्थित्ति तेण न तरामो । तत्तियदूरं गंतुं तो सूरी चुण्णजुत्तीहिं ॥ ४६ ॥ पयडित्तु विउलकणयं समप्पए ताण तेऽवि तो तुट्ठा । लाडविसयनिववग्गं गिण्हंता सव्वमणुकमसो ॥ ४७ ॥ उज्जेणिविसयसंधिं पत्ता गदभिल्लनरवई तं च । सोउं आगच्छइ तत्थ चेव नियबलभरसमग्गो ॥ ४८ ॥ असिसत्तिसेल्लवावल्लभल्लकुंताइं सत्थभीमाइं । करितुरयरहसमारूढमिलियबहुसुहडचंडाइं ॥ ४९ ॥ आभिट्ठाइं बलाइं दोन्निवि

राया सयं चोरो, भंडिओ य पुरोहिओ । वणं भयह नागरया !, जायं सरणओ भयं ॥ १९ ॥ अन्नाणवि परजुवईण राय ! संगो दुहावहो चेव । जो लिंगिणीण संगो सो पुण गरुयं महापावं ॥ २० ॥ बहुनरवरधूयासंगमेवि जइ निव ! गओ सि न हु तोसं । तो चत्तविहूसाए हढेण गहियाइ दीणाए ॥ २१ ॥ लिंगिणिमित्ताइ इमाइ राय ! को तुज्झ होज्ज परिओसो ? । नरवइणो य रिसीणं धम्मं वड्डंति न मुसंति ॥ २२ ॥ जेण निवरक्खियाइं सुव्वंति तवोवणाइं सव्वाइं । ता चिंतिऊण एमाइ मुंच सयमेव मह बहिणिं ॥ २३ ॥ इच्चाइ जुत्तिजुत्तं सूरीहिं नराहिवो पभणिओऽवि । संजायविवज्जासो जा न मुयइ साहुणिं कहवि ॥ २४ ॥ तो मिलिऊणं भणिओ संघेण इमोऽवि जा अवण्णाए । दिट्ठो नराहिवेणं तओ य कोवं गओ सूरी ॥ २५ ॥ जे संघपच्चणीया पवयणउवघायगा नरा जे य । संजमउवघायपरा तदुवेक्खाकारिणो जे य ॥ २६ ॥ तेसिं वच्चामि गइं जइ एयं गद्दभिल्लनिवरुक्खं । उम्मूलेमि न पवणो बद्धमूलंपि पुहईए ॥ २७ ॥ जुम्मं ॥ एयं कुणइ पइण्णं तत्तो चिंतइ महाबलो एस । गद्दभिविज्जाएँ निवो ता घेत्तव्वो उवाएण ॥ २८ ॥ एवं च विमृश्य ततः कैतवेन कृतोन्मत्तकवेषो नगरमध्ये इदमसम्बद्धं प्रलपन् परिभ्राम्यति-यदि गर्दभिल्लो राजा ततः किमतः परं ? यदि रम्यमन्तःपुरं ततः किमतः परं ? विषयो यदिवा रम्यस्ततः किमतः परं ? यदिवा करोमि भिक्षाटनं ततः किमत(परं? यदि शून्यगृहे स्वपनं करोमि ततः किमतः परं?) । इय एवमाइ उम्मत्तचिट्ठियं तस्स सूरिणो दट्ठुं । भणइ सुदुक्खं सव्वं सबालवुड्ढाउलं नयरं ॥२९॥ आसन्ननिवाओ नूण एस राया मुणीण वयभंगं । जं कुणइ कुणइ य इमस्स(खलणं)मुणिवइ (सह) स्स गुणजलनिहिणो ॥ ३० ॥ उम्मत्तयाए हेऊ जाओ सो चेव निग्घिणो पावो । न गणइ मुणिजणवयणंपि कहवि अइसंकिलिट्ठमणो ॥ ३१ ॥ इय जणअवण्णवायं उम्मत्तं जाणिऊण सूरिं च । सामंतमंतिवग्गो भणइ पयत्तेण नरनाहं ॥ ३२ ॥ देव !

वेरिमहाकरिघडाण दुप्पेच्छो । तं पालइ नरनाहो देवी सुरसुन्दरी तस्स ॥ २ ॥ कालो नामेण सुओ तेसिं बालत्तओऽवि जो सगुणो । सियपक्खससहरो इव कलाविसेसेहिं वित्थरिओ ॥ ३ ॥ वयणस्स कयं कुवलयाइणो लोयणाइ उवमाए। जुज्जिसु जं एक्केक्कं समुदायसिरी पुणोऽणुवमा ॥ ४ ॥ किं बहुणा अमरीओवि लंघिउं जीए रेहए रूवं । सा नामेण गुणेहि य सरस्सई आसि से बहिणी ॥ ५ ॥ एत्तो य जोव्वणभरं रागदोसानलेण पज्जलियं । उज्झंतसुचरियजणं नाऊण भवाडविं कुमरो ॥ ६ ॥ तप्पसमनीरपूरं व गिण्हए जिणमयं वयं पवरं । पंचसयनिवसुअजुओ गुणसुंदरसूरिपासम्मि ॥ ७ ॥ बहिणीऽवि हु पडिबुद्धा गिण्हइ दिक्खं करेइ उग्गतवं । इयरोऽवि थेवदियहेहिं चेव पढिऊण बहुसुत्तं ॥ ८ ॥ गीयत्थो संजाओ अणेगविज्जाइअइसयसमग्गो । सूरिपए उवविट्ठो विहरंतो अह कयाइ इमो ॥ ९ ॥ उज्जेणिं संपत्तो सरस्सईवि हु कहिंपि एइ तहिं । उज्जेणिराइणा गद्दभिल्लनामेण कइयावि ॥ १० ॥ समणीविंदेण समं वियारभूमिं गया इमा दिट्ठा । अह संकिलिट्ठकम्मोदएण सो चिंतए एवं ॥ ११ ॥ जइ हंत इमावि वयं करेइ परिचत्तरइसुहा बाला । तो विहलपुरिसयारो किह अज्जवि वम्महो जियइ ? ॥ १२ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो मयणनिहट्ठगुरुविवेयदुमो । घेत्तुं हठेण अंतेउरम्मि तं साहुणिं खिवइ ॥१३॥ पोक्करइ दढं च इमा नयणंसुपवाहसित्तधराणियला । विलवइ य हा सहोयर ! हा पवयणनाह ! मुणिसीह ! ॥ १४ ॥ सिरिकालगसूरि! निवाहमेण एएण मज्झ हीरंतं । चरणघणं परिरक्खह न तुमं मोत्तूण मह सरणं ॥ १५ ॥ अह कालगसूरीवि हु नाऊण कहंचि वइयरं एयं । गंतुं नरिंदपासे पभणइ तं कोमलगिराहिं ॥ १६ ॥ तारयगणाण चंदो इंदो जह सुरगणाण नरनाह ! । तह लोयाण पमाणं तं चिय ता कह इमं कुणसि ? ॥ १७ ॥ इयरोऽवि अकज्जाओ नियत्तणिज्जो पमाणपुरिसेहिं । जइ तेऽवि कुणंति इमं तो जायं सच्चमेयंपि ॥ १८ ॥ जत्थ

तो सूरी भणइ तहिं समुवज्जियगरुयदुसहभवदुक्खा। तुम्हारिसावि को सोक्खभायणं सकइ विहेउं ? ॥ ६७ ॥ जीवदयामूलो च्चिय धम्मो अम्हाण तेण न हओ सि। इच्चाइ वहुं निब्भत्थिऊण मोयाविओ एसो ॥ ६८ ॥ सगपत्थिवेहिं विसया ताडिओ भमइ तो इमो दीणो। संसारं च अणंतं भमिही तक्कम्मदोसेण ॥ ६९ ॥ अह जस्स साहिणो पढममेव सूरी ठिओ पुरवरम्मि। सो उज्जेणीराया जाओ सेसा उ सामन्ता ॥७०॥ आलोइयपडिकंता भगिणी सूरीहिं संजमे ठविया। सगकूलाओ पत्ताित्त ते य सगपत्थिवा जाया ॥७१॥ जिणपवयणप्पभावणपरम्मि अह सगनरिंदवंसम्मि। वट्टंतमि कालंतरेण सिरिविक्कमाइच्चो ॥ ७२ ॥ सगवंसं हणिऊणं जाओ राया कओ जणो निरिणो। संवच्छरो य नियओ एस पयट्टाविओ तेण ॥ ७३ ॥ तस्सवि वंसं उप्पाडिऊण जाओ पुणोवि सगराया। पणतीसे वाससए विक्कमकालस्स अइकंते ॥ ७४ ॥ परिवत्तिऊण जेणं लोए संवच्छरो निओ ठविओ। कालगसूरी उण लाडविसयभरुयच्छपमुहेसु ॥ ७५ ॥ ठाणेसु विहरमाणो पत्तो कालेण पुरपइट्ठाणे। तत्थ य राया सिरिसालवाहणो सावओ परमो ॥ ७६ ॥ सूरीण कुणइ गरुयं भत्तिं तत्थवि य भद्दवयमासे। सुद्धाए पंचमीए इंदमहो हवइ तो राया ॥ ७७ ॥ विणएण भणइ सूरिं पज्जोसवणं करेह छट्ठीए। जं पंचमीएँ लोयाणुवित्तिनिरयस्स मह पूया ॥ ७८ ॥ कायव्वा होइ न चेइयाण सूरी उ भणइ न कयाइ। पज्जोसवणा पंचमिरयणिं अइक्कमइ नरनाह ! ॥ ७९ ॥ तो कुणह चउत्थीए इय भणिए सूरिणावि पडिवन्नं। जं कारणेण भणियं आरेणऽवि पज्जुवसियव्वं ॥ ८० ॥ तप्पभिई संजाया पज्जोसवणा चउत्थिदियहम्मि। पारंपरियं च एयं सगविक्कमवंसकहणं च ॥ ८१ ॥ आलोइयपडिकंतो सुद्धो सुरनरवरिंदनयचलणो। पालियचिरपरियाओ सूरीवि गओ अमरलोयं ॥ ८२ ॥ संखेवेणं कहियं कालयसूरीण संविहाणमिणं। वित्थरओ पुण नेयं निउणमईहिं निसीहाओ ॥ ८३ ॥

इति कालकाचार्यकथानकम् ॥

तदेवं कालकसूरिरिव द्रव्यादिस्वरूपज्ञो जिनाज्ञया--साहूण चेइयाण य पडिणीयं तह अवण्णवायं च । जिणपवयणस्स अहियं सव्वत्थामेण वारेइ ॥ १ ॥" तथा-" तम्हा सइ सामत्थे पवयणपडिणीयएसु न उवेहा । अणुकूलेयरएहि य अणुसट्ठी होइ दायव्वा ॥ २ ॥" इत्याद्यागमार्थलक्षणया प्रतिपिद्धमपि जन्तूपमर्दादिकं कुर्वन्नाज्ञापारतन्त्र्यप्रवृत्तितो विशुद्धभावत्वाच्छुध्यत्येव, कर्मैव निर्जरयतीत्यर्थः, कथमिदं ज्ञायत इत्याह--यद्-यस्माद्भणितमागमे इति गाथार्थः ॥ आगमभणितमेवाह—

जा जयमाणस्स भवे विराहणा सुत्तविहिसमग्गस्स । सा होइ निज्जरफला अज्झत्थविसोहिजुत्तस्स ॥२२५॥

यतमानस्य-विराधनारक्षणतत्परस्य सूत्रविधिना समग्रस्य-युक्तस्य, गीतार्थस्येत्यर्थः, या काचित् पृथिव्यादिसंघट्टनादिका विराधना भवेत् साऽशुमकर्म्मबन्धफला न भवति, किन्तु ?, तन्निर्जरफलैव सम्पद्यते, यदपि यथोक्तं विराधनाप्रत्ययं कर्म्म तदपि प्रथमे समये बध्यते द्वितीये निर्जीर्यते तृतीये त्वकर्मतामनुभवतीति सिद्धान्तरहस्यं, कथम्भूतस्य सत इत्याह--अध्यात्मविशुद्धियुक्तस्य अशठतया संक्लेशविनिर्मुक्तचित्तस्येत्यर्थः, इति गाथार्थः ॥ ननु कथं विराधनापि निर्जराफलेत्याह—

जे जत्तिया य हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिया मोक्खे । गणणाईया लोगा दोण्हवि पुण्णा भवे तुल्ला ॥ २२६ ॥

ये सूक्ष्मबादरजन्तुसर्वद्रव्यग्रहणधारणीयाधस्तिर्यङ्मनुष्यामरस्त्रीसचित्ताचित्तमिश्रवस्त्वशनाद्याहारप्रभृतयो भावा यावन्मात्राश्च-यावत्संख्याश्च हेतवो-निमित्तानि भवस्य-संसारस्य त एव सूक्ष्मबादरजीवादयो भावास्तावन्मात्राः-तावत्संख्या एव हेतवो मोक्षस्यापीत्यर्थः, इदमुक्तं भवति-य एव सर्वत्रैलोक्योदरवर्त्तिनो भावा रागद्वेषाज्ञानवतां प्राणिनां संसारहेतुतां प्रतिपद्यन्ते त

एव रागादिविरहितानां श्रद्धानज्ञानवधादिविरतिद्वारेण मोक्षकारणं सम्पद्यन्ते, तथाहि-य एव प्रथमव्रतविषयभूताः सर्वेऽपि जन्तवो वधाद्यनिवृत्तानां रागादिदोषदूषितान्तःकरणानां असुमतां भवहेतवो भवंति त एव साधोः सम्यक्त्वेन श्रद्दधतो ज्ञानेन तु जानतश्चारित्रेण त्वहिंसतो मोक्षहेतवः सञ्जायन्ते, यान्येव च द्वितीयव्रतविषयभूतानि सर्वद्रव्याणि वितथतत्प्ररूपणादिप्रवृत्तानां भवहेतवो जायन्ते तान्येव साधोरवितथप्ररूपणादिप्रवृत्तस्य मोक्षकारणतां भजन्ते, एवं तृतीयादिव्रतविषयभूतेष्वपि ग्रहणधारणीयाद्यर्थेषु भावना कार्या, उक्तञ्च--"अहो ध्यानस्य माहात्म्यं, येनैकाऽपि हि कामिनी । अनुरागविरागाभ्यां, स्याद् भवाय शिवाय च ॥ १ ॥" ननु भवत्वेवं, किन्तु कियत्संख्याः पुनरमी प्रत्येकं भवस्य मोक्षस्य च हेतव इत्याह-द्वयोरपि-भवमोक्षयोः सम्बन्धिनां हेतूनां प्रत्येकं गणनया--एकद्वित्र्यादिसंख्यालक्षणया अतीता-अतिक्रान्ता लोका भवन्ति पूर्णाः-एकेनाप्याकाशप्रदेशेनाखण्डाः, ते च परस्परं तुल्याः-अन्यूनाधिकसंख्योपेताः, केवलानां भवहेतूनां सम्पूर्णासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा हेतवो भवंति, केवलानां मोक्षहेतूनामपि तावत्संख्या एव ते पृथगवसेया इति तात्पर्यं ॥ अत्राह-ननु त्रैलोक्यान्तर्वर्तिनः सर्वेऽपि जीवादयः पदार्थाः परिणामवशेन केषांचिद् भवहेतवः केषांचित् मोक्षहेतवो भवन्तीत्युक्ताः, ते च जीवादयः पदार्थाः सर्वेऽनन्ता एव, कथमसंख्येयत्वेनोच्यन्ते ?, सत्यमुक्तं, किन्त्वनन्तैरपि तैरर्थैर्जीवानां भवहेतून्य(तवोऽ)शुभानि मोक्षहेतूनि तु (तवस्तु) शुभानि प्रत्येकं स्वस्थाने विसदृशान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणान्येवाध्यवसायस्थानानि जन्यन्ते, नानन्तानि, यथोक्तासंख्येयेभ्यः परतोऽन्येषां समानरूपत्वेनैतेष्वेवांतर्भावादिति केवलिनः पश्यन्ति, अतस्तज्जन्याध्यवसायस्थानानामसंख्येयत्वेनार्था अप्युपचारादसंख्येयत्वेनोक्ता द्रष्टव्या इत्यदोषः, अतः स्थितमिदं-एकाऽपि जीवोपमर्दादिरूपा विराधना परिणामवैचित्र्येण निविडक्लिष्टकर्मबंधहेतुस्तन्निर्जराहेतु-

श्च इति गाथार्थः ॥ अथ त एव पदार्था यत्स्वरूपाणां देहिनां बन्धहेतवो जायंते यत्स्वरूपाणां च त एव मोक्षहेतवो भवन्ति तद्दर्शनार्थमाह—

इरियावहियाईया जे चेव हवंति कम्मबंधाय । अजयाणं ते चेव उ जयाण निव्वाणगमणाए ॥ २२७ ॥

ईरणमीर्या, चलनमित्यर्थः, तदुपलक्षितः पन्था ईर्यापथः तत्र भवं ईर्यापथिकं-गमनमागमनं च, तदादिर्येषां भोजनशयनादीनां ते ईर्यापथिकादयो भावाः य एवायतानां-असंयतानां कर्म्मबन्धाय-पापनिर्वृत्तये जायन्ते त एव च यतानां-संयमोद्योगपराणां पुनर्निर्वाणगमनाय भवन्तीति गाथार्थः ॥ किञ्च—

एगंतेण निसेहो जोगेसु न देसिओ विही वावि । दलियं पप्प निसेहो होज्ज विही वा जहा रोगे ॥२२८ ॥

योगेषु-गमनागमनभोजनादिषु एकान्तेन तीर्थकरैर्निषेधो विधिर्वा न दर्शितः, किन्तु ?, दलिकं-जीवद्रव्यं प्राप्य-समाश्रित्य निषेधो विधिर्वा भवेत्, दृष्टान्तमाह-यथा रोगे, इदमुक्तं भवति-यथा रोगेऽपि ज्वरादौ समुत्पन्ने कश्चित् सद्वैद्यः किंचित् प्रचण्डपवनपरिपीडितं परिभाव्य लंघनादिकं निषेधयति, स्निग्धोपचारादिकं तु समनुजानीते, अन्यं तु कमपि प्रबलाजीर्णघुर्णितं विज्ञाय तस्मिन्नेव ज्वरादिरोगे व्यत्ययं समादिशति, एवं भगवन्तोऽपि तीर्थकराः किञ्चित्तथाविधसंहननविकल्पितं साधुजीवद्रव्यं आश्रित्य विकृष्टतपःकर्मादिकं निषेधयन्ति, स्निग्धाहारादिकं तु समनुजानंति. अपरं तु दृढसंहननं समर्थं विज्ञाय तस्मिन्नेव कर्म्मरोगे चिकित्सनीयमेव समादिशन्ति, एकस्य वा जीवद्रव्यस्य देशकालादिभेदेन कृत्यभेदमादिशंति, इत्येवमन्यत्रापि सर्वत्र भावना कार्येति गाथार्थः॥ यद्येवं तर्हि बाह्यो भुज्यमानाहारादिकोऽर्थः कस्यचिन्न बन्धादिकारणं, किन्तु स्वपरिणाम एवेति चेद्, उच्यते, एमेवैतद्, यत आह—

अणुमित्तोऽवि न कस्सइ बंधो परवत्थुपच्चयो भणिओ। तहवि य जयंति जइणो परिणामविसोहिमिच्छंता॥२२९॥

परवस्तुप्रत्ययाद्--बाह्यार्थकारणाद् अणुमात्रोऽपि-स्वल्पोऽपि न कस्यचिद् बन्धो मोक्षो वा भणितः, किन्तु ?, स्वपरिणामवशादेवेति भावः, अत्राह-यद्येवं तर्हि यत् कैश्चिदुक्तं 'यस्य बुद्धिर्न लिप्येत, हत्वा सर्वमिदं जगत् । आकाशमिव पंकेन, नासौ लिप्येत कर्म्मणा ॥ १ ॥'' तदपि प्रमाणीकृत्य बाह्यासु प्राणातिपातादिचेष्टासु यथेष्टं वर्त्तामहे इत्याशङ्क्याह--तथापि यतन्ते-प्रयत्नं कुर्वन्ति मुनयः प्राणातिपातवर्जनादिष्विति शेषः, किं कुर्वन्त इत्याह-परिणामस्यैव विशुद्धिमिच्छन्तः, अन्यथा तच्छुद्ध्ययोगादिति गाथार्थः ॥ ननु प्राणातिपातादिकं कुर्वन्तोऽपि परिणामं शुद्धमेव करिष्याम इत्यत्राह--

जो पुण हिंसाययणेसु वट्टई तस्स नणु परीणामो । दुट्ठो न य तं लिंगं होइ विसुद्धस्स जोगस्स ॥२३०॥

यस्तु रागादिदूषितान्तःकरणः श्रीमज्जिनवचनदूरीकृतो गृद्धो लोभादिविडम्बितमनाः कारणमन्तरेणाप्येवमेव मायाप्रधानां केवलामेव वाचालतामवलम्ब्य हिंसास्थानेषु उपलक्षणत्वान्मृषावादादिपदेषु वाऽनेकशः, वर्त्तते, नन्वित्यक्षमायां, हन्त तस्य परिणामो दुष्ट एव, न हि 'यस्य बुद्धिर्न लिप्येते'त्यादिवाङ्मात्रेणैव परिणामशुद्धता जायते, किंतु क्रियाद्वारेण, न वक्तव्यं कालकाचार्यस्येवास्माकमपि हिंसादिप्रवृत्तिरपि शुद्धपरिणामस्य लिंगं भविष्यति, यदाह-न च तद्-हिंसादिस्थानवर्त्तनं विशुद्धयोगस्य-मनःपरिणामलक्षणस्य लिङ्गं-चिह्नं तु युज्यते, यो हि सम्यग्ज्ञानसम्पन्नो रागद्वेषलोभाद्यकलुषितमनोवृत्तिः शठताविनिर्मुक्तः सर्वदैव जीवरक्षादिप्रयत्नपरिणतः शिष्टसम्मतसमाचारोऽनन्योपायसाध्ये महति कारणे समुत्पन्ने कदाचित् कथंचिदेव हिंसादिषु प्रवर्त्तते

तस्य शुद्धपरिणामचिह्नमपि तद्भवति, यस्तु पूर्वोक्तदोपदुष्ट एव तेपु प्रवर्त्तते तस्य तत् संक्लिष्टपरिणामचिह्नमेवेति, गाथार्थः ॥ किं वहुना ?, सकलप्रवचनतात्पर्यमेवाह--

पडिसेहो य अणुन्ना एगंतेणं न वन्निया समए । एसा जिणाण आणा कज्जे सच्चेण होयव्वं ॥ २३१ ॥

निगदसिद्धा, नवरं कार्ये-औपधादिविपये सत्येन-मायारहितेन भाव्यं, एपणादिशुद्धेऽपि तस्मिन् प्राप्यमाणे शठतया अनेपणादिदुष्टं तन्न ग्राह्यमित्यर्थः ॥ तथा--

दोसा जेण निरुज्झंति जेण जिज्झंति पुव्वकम्माइं । सो सो मोक्खोवाओ रोगावत्थासु समणं व ॥२३२॥

येन केनापि दोपा-रागादयो निरुध्यन्ते, येन पूर्वार्जितकर्म्माणि क्षीयन्ते, स एव मोक्षोपायो, यथा हि रोगावस्थायां शमनं-औपधं, तदेव रोगमोक्षोपायो येन पूर्वसञ्चिता अजीर्णादयः क्षीयन्ते वातादयस्तु निरुध्यन्त इति गाथार्थः ॥ अपरं च--

वहुवित्थरमुस्सग्गं वहुयरमववायवित्थरं नाउं । जेण न संजमहाणी तह जयसू निज्जरा जह य ॥२३३॥

पाठसिद्धा ॥ ननूक्तो वहुधा तावदयमुत्सर्गापवादविधिः, किन्त्विदं ज्ञातुमिच्छामः-किंस्वरूप उत्सर्गः? किंस्वरूपस्त्वपवादः ? इत्याह—

सामण्णेणुस्सग्गो विसेसिओ जो स होइ अववाओ । ताणं पुण वावारे एस विही वण्णिओ सुत्ते ॥२३४॥

सामान्योक्तो विधिरुत्सर्गः इतिवचनात् सामान्येनैव यो विधिरुच्यते स उत्सर्गः, यथा "गोयरग्गपविट्ठो उ, न निसीएज्ज कत्थई" इत्यादि, विशेपोक्तविधिरपवाद इति वचनाच्च विशेपतो-विशेपप्रोक्तो यो विधिः सोऽपवादो, यथा "तिण्हमण्णयरागस्स,

निसिज्जा जस्स कप्पई । जराए अभिभूयस्स, वाहियस्स तवस्सिणो ॥ १ ॥" इत्यादि, तयोश्चोत्सर्गापवादयोर्व्यापारे एष विधिः
वर्णितः सूत्रे-प्रवचन इति गाथार्थः ॥ सूत्रोक्तमेवाह--

उस्सग्गे अववायं आयरमाणो विराहओ होइ । अववाए पुण पत्ते उस्सग्गनिसेवओ भइओ ॥ २३५ ॥

ग्लानाद्यवस्थायामुत्सर्गे प्राप्ते चिकित्सादिकं अकुर्वन् भजनीयो-विकल्पनीयः, अपवादप्राप्तावुत्सर्गेणापि प्रवर्त्तमानः कश्चि-
च्छुद्धः, कश्चिन्नेति भावः इति गाथार्थः ॥ तदेव गाथाद्वयेन व्यक्तीकुर्वन्नाह--

किह होई भइयव्वो संघयणधिइजुओ समत्थो उ । एरिसओ अववाए उस्सग्गनिसेवओ सुद्धो ॥२३६॥

इयरो उ विराहेई असमत्थो जं परीसहे सहिउं । धिइसंघयणेहिं तू एगयरेणं च सो हीणो ॥ २३७ ॥

कथं भगवन्नसौ भजनीयो भवतीति शिष्यप्रश्नः, उत्तरमाह-वज्रर्षभनाराचादिदृढसंहननेन संयमस्थैर्यलक्षणया धृत्या च यः
संयुक्तः समर्थश्च-बलोपचयसम्पन्नश्च ईदृशः साधुर्जिनकल्पिकादिरपवादप्राप्तावप्युत्सर्गं निषेवमाणः शुद्ध एव, तस्येत्थमप्यार्त्तध्या-
नादिअसम्भवादिति हृदयं, इतरस्तु कश्चिदसारवपुरपवादप्राप्तावुत्सर्गं सेवमान आर्त्तध्यानादिसम्भवेन विराधयति, संयममिति
गम्यते,कुत इत्याह-यद्-यस्मात् असमर्थोऽसौ परीषहान्-क्षुत्पिपासादीन् सोढुं, इदमपि कुत इत्याह-धृतिसंहननाभ्यां द्वाभ्यामप्यन्य-
तरेण वा यतोऽसौ हीनः-अबल इति गाथाद्वयार्थः ॥ अथोत्सर्गापवादादिपरिज्ञानगहनं जिनशासनमवलोक्याह--

गंभीरं जिणवयणं दुन्विण्णेयं अणिउणबुद्धीहिं । तो मज्झत्थेहिं एवं विभावणीयं पयत्तेणं ॥ २३८ ॥

निगदसिद्धा ॥ आह-यद्येवं तर्हि भवदुक्तयुक्त्यैवातिगम्भीरे जिनप्रवचने कोऽपि चारित्री कोऽपि नवेति निश्चेतुं न शक्यते,

कदापि निश्चये च समस्तव्यवहाराभावप्रसंग इति, नैतदेवं, यतो गम्भीरस्यापि श्रुतजलधेः परमार्थं केचित् कुशाग्रीयबुद्धयो महामुनयः समवगच्छन्त्येव ॥ तर्हि कः पुनरसौ चारित्रविषये तावत् परमार्थ इत्याह—

उस्सग्गववायविऊ गीयत्थो निस्सिओ य जो तस्स । अनिगूहंतो विरियं असढो सव्वत्थ चारित्ती ॥२३९॥

यः स्वयमेव गीतार्थो—गृहीतसम्यक्परिणमितसिद्धान्तपरमार्थः, उत्सर्गापवादस्वरूपव्यापारादिवेत्ता आचार्यादिः, यो वा स्वयमनधीततथाविधसूत्रार्थो निश्रितः शिष्यकादिः स्ववीर्यं सर्वत्रानिगूहयन्, स्वशक्तितस्तपःसंयमादिषूद्यममकुर्वन्नित्यर्थः, सर्वत्र वैयावृत्यादिकर्त्तव्ये अशठः-अमायावी कालौचित्येन यतमानश्चारित्रीति व्यवह्रियत इति गाथार्थः ॥ अथ चरणशुद्धेरेव फललक्षणं चरणद्वारं विवक्षुराह—

रागाइदोसरहिओ मयणमयट्ठाणमच्छरविमुक्को । जं लहइ सुहं साहू चिंताविसवेयणारहिओ ॥ २४० ॥

तं चिंतासयसल्लियहियएहिं कसायकामनडिएहिं । कह उवमिज्जइ लोए सुरवरपहुचक्कवट्टीहिं? ॥ २४१ ॥

रागादिदोषरहितो मदनेन मदस्थानैर्मत्सरेण च विमुक्तः, आदिशब्दाल्लब्धा अपि प्रायोऽतिदुर्जयत्वख्यापनार्थं मदनादयः पृथगुपात्ताः, द्रविणोपार्जनरक्षणव्ययादिचिन्तैव विषवेदना तया च साधू रहितः जिनाज्ञाऽभिरतो यत् सुखमत्रापि लभते तत् कथं लोके सुरवरप्रभवः-शक्राश्चक्रवर्तिनो--भरतादयस्तैरुपमीयते, कथं शक्रचक्रवर्तिसुखसदृशं यथोक्तसाधुसुखं गीयते ?, न कथंचिदित्यभिप्रायः, तत्सुखादनन्तगुणत्वात् साधुसुखस्येति भावः, कथंभूतैः शक्रचक्रवर्त्तिभिरित्याह--चिन्ताशतैः शल्यितं हृदयं येषां ते तथा तैः,कषायकामविडम्बितैश्च, इदमुक्तं भवति·नारकाः तिर्यंचश्च प्रायो दुःखिता एवेति न तच्चिन्ता, मनुष्या अपि गर्भ-

बालवृद्धावस्थासु तथैव, तारुण्येऽपि "अज्जवि घणं न विउलं अणुरूवं नत्थि मह कलत्तं वा । अज्जवि जायइ न सुओ जाओवि गुणे न अज्जेइ ॥ १ ॥ पीडेइ पुहइनाहो कुणंति धणिणो य परिभवं मज्झ । जाया य अज्ज तउणी कल्ले किह होहिइ कुडुम्बं ? ॥ २ ॥ दिंति न मह ढोयंपि हु अत्तसमिद्धीऍ गव्विया सयणा । अज्ज घरे नात्थि घयं तिल्लं लोणेंधणाई वा ॥ ३ ॥ अज्ज जरो सिरि वियणा सासो कासो अरोयगाईया । जीवइ अज्जवि सत्तू मओ य इट्ठो पहू रुट्ठो ॥ ४ ॥ वड्ढइ घरे कुमारी लोणा तणओ विढप्पइ न अत्थे । इच्चाइ महाचिंताविसवियणोवद्दुया मणुया ॥ ५ ॥ अट्टवसट्टोवगया सुमिणेऽवि सुहं मुणंति न कयाई । ईसाविसायमयकामलोहनाडिया सुरवरावि ॥ ६ ॥ चिंताइदुहनिबंधणहेऊहिं पुणो विवज्जिया निच्चं । मुणिणो च्चिय सुहिणो इह भवेवि लीणा जिणमयम्मि ॥ ७ ॥" इति गाथाद्वयार्थः ॥ ननु यदि सुरनरेन्द्रेभ्योऽप्यनन्तगुणसुखाः साधवः तर्हि किं क्षुत्पिपासाऽचेलपरीषहादिदुःखितानेव तान् वयमवगच्छामो?, न सुखितानित्याशंकयाह—

जं लहइ वीयराओ सोक्खं तं मुणइ सुच्चिय न अन्नो । न हि गत्तासूयरओ जाणइ सुरलोइयं सुक्खं ॥२४२॥

विशेषेण इतः-सर्वथैवापगतो मन्दीभूतो वा रागो-मायालोभयुग्मलक्षणो यस्य स तथा, रागापगमे च क्रोधमानात्मकद्वेषापगमो लभ्यत एव, क्षपकश्रेणावक्षीणद्वेषस्य रागक्षयायोगादिति, ततो विगतरागद्वेषो मुनिर्यत् प्रशमसुखं लभते तदनुभवसिद्धत्वादयमेव जानाति, नान्यो रागादिदोषविषमूर्च्छितमानसः, येन ह्यनादिसंसारादारभ्य अलब्धतदावारककर्म्मविवरतयाऽद्यापि प्रशमसुखस्य लेशोऽपि नानुभूतः सोऽननुभूतकल्याणो जडः कथमिव परकीयमनसः स्वास्थ्यलक्षणं प्रशमसुखं कथ्यमानमपि प्रत्येतुं शक्नोति ?, न ह्याजन्मानुभूतकूपोदरस्थितकटुलवणनीरनीरसाधिमात्रो मण्डूकादिः क्षीरनीराधिनीरादिवार्त्तामपि जानाति श्रद्धाति

चेति भावः, एतदेवाह-न हि स्वयमनुभूतं सुरलोकसुखं सदैवाशुचिरसनिमग्नमानसो गर्त्ताशूकरो वराकः समवैतीति गाथार्थः ॥ तदेवमैहिकं चरणफलमुपदिश्योपसंजिहीर्षुः पारत्रिकं च तद्दिदर्शयिषुराह--

इय सुहफलयं चरणं जायइ इत्थेव तग्गयमणाणं । परलोयफलाइं पुण सुरनरवररिद्धिसुक्खाइं ॥२४३॥

'इत्थेव' त्ति इहलोकेऽपि तद्गतमनसां-चरणभावितचित्तानामेव, न पुनस्तदुद्विग्नानां, उक्तञ्च--"देवलोयसमाणो य, परियाओ महेसिणं । रयाणमरयाणं तु, महानिरयसालिसो ॥ १ ॥" त्ति, शेषं सुबोधमिति गाथार्थः ॥ तिष्ठतु तावत् परिपूर्णेन, अव्यक्तसामायिकरूपेण एकदिनभाविनाऽपि चरणेन परलोके राज्यादिसमृद्धिः प्राप्यत एवेत्याह--

अव्वत्तेणवि सामाइएण तह एगदिणपवन्नेण । संपइराया रिद्धिं पत्तो किं पुण समग्गेण ? ॥ २४४ ॥

भावार्थः कथानकेनोच्यते---

अत्थि पुरी कोसंबी अविरयसुरकलियसक्कनयरीओ । जा गरुयं चिय मन्नइ अप्पाणं मुणिगणपवित्ता ॥ १ ॥ अह अन्नया पयट्टे दुब्भिक्खे दारुणंमि विहरंतो । पत्तो तीएँ महप्पा सिरिअज्जसुहत्थिवरसूरी ॥ २ ॥ अह अन्नदिणे तेसिं भिक्खत्थं साहुणो परियडंता । कहवि पयट्टा बहुइब्भिवंतसत्थाहगेहम्मि ॥ ३ ॥ तेणवि अब्भुट्ठाणं काऊण सपरियणेण भत्तीए । पडिलाभिया सुविउलेहिं खज्जपिज्जाहिं वत्थूहिं ॥ ४ ॥ दिट्ठं च इमं दारिद्दिएण एक्केण रंकपुरिसेण । लद्धे अणिट्ठभिक्खामित्तंमि मुणिप्पसंगेण ॥ ५ ॥ चिंतइ तो पिच्छ अहो भिक्खाजीवत्तणंमि तुल्लेऽवि । अब्भत्थणासएहिं भत्तीए निद्धमहुराइं ॥ ६ ॥ एगन्तनिरीहाणवि हिंडंताणं च सीहवित्तीए । देइ जणो एएसिं मह पुण पावस्स पइगेहं ॥ ७ ॥ दीणं पत्थंतस्सवि अमणुन्नं रुक्खभिक्खघासंपि ।

देह अवण्णाएऽवि हु न कोइ अक्कोसए नवरं ॥ ८ ॥ ता सुकयकम्मुणो साहुणो य एए सिणिद्धभिक्खाओ । पत्थेमि किंपि दइ चिंतिऊण तह चेव विहियम्मि ॥ ९ ॥ भणियं मुणीहिं अम्हे न सामिणो इत्थ गुरुयणो मुणइ । इय भणिए सो लग्गो पट्ठीएँ गओ गुरुसयासे ॥ १० ॥ अह तेण पत्थिएहिं अम्हेऽवि हु जाइयत्ति साहूहिं । कहिए य तओ दिन्नो उवओगो तो गुरूहिंपि ॥ ११ ॥ पवयणउन्नइहेऊ होही एसोत्ति जाणिऊण तओ । भणियं देमो तुह चारु भोयणं नवरि गिण्ह वयं ॥ १२ ॥ इय पडिवन्नम्मि इमो अज्जसुहत्थीहिं दिक्खिओ तत्थ । अव्वत्तं सामइयं दिन्नं भुंजाविओ तत्तो ॥ १३ ॥ निद्धमहुराई तेणवि अइमित्तमतित्तएण भुत्ताइं । जाया विसूइया वेयणाए अह तीएँ कालगओ ॥ १४ ॥ पाडलिपुत्ते य इओ चाणक्के तह य चंदगुत्तम्मि । तस्स सुयम्मिवि तह बिंदुसारनामम्मि कालगए ॥ १५ ॥ तस्स सुओ परिवालइ असोगसिरिपत्थिवो तया रज्जं । तस्स य सुओ कुणालो एयस्स तओ सुयत्तेण ॥ १६ ॥ उप्पन्नो सो दमगो जायं से संपयत्ति नामं च । तेणऽव्वत्तयसामाइएण सो पत्थिवो जाओ ॥ १७ ॥ काऊण वसम्मि अणारियावि साहेइ सयलभरहद्धं । विक्कमपयावपयडो कमेण पत्तो महारिद्धिं ॥ १८ ॥ एत्तोऽवि य विहरंता सिरिअज्जसुहत्थिसूरिणो पत्ता । जीवंतसामिपडिमावंदणवडियाए उज्जेणिं ॥ १९ ॥ संपइरायावि तया समागओ तत्थ चिट्ठइ कहिंपि । पासाओवरि परिसंठिएण तो तेण पुण्णेहिं ॥ २० ॥ सिरिअज्जसुहत्थी पहू दिट्ठो नयरीएँ रायमग्गम्मि । तत्तो कहिंपि मन्ने पुव्वंपि मए इमे दिट्ठा ॥ २१ ॥ इच्चाइ तस्स चिंततयस्स जाई खणेण संभरिया । तो विहियगुरुयउवयारसरणनिप्फुरियबहुमाणो ॥ २२ ॥ सामंतमंतिभडकोडिपरिगओ गुरुसमीवमुवगंतुं । पुच्छइ नमिउं भत्तीएँ किंफलो नाह! जिणधम्मो ? ॥ २३ ॥ सग्गापवग्गफलओ जिणधम्मतरुत्ति जंपियं गुरुणा । सामाइयस्स किं फलमेत्थवि? पुट्ठे गुरू भणइ

॥ २४ ॥ अव्वत्तं सामइयं रज्जाइफलंति पच्चयम्मि दढे । संजाए तो राया एमेव इमंति मन्नेइ ॥ २५ ॥ पच्चभिजाणह सामिय ! कोई अहयंति जंपिए य गुरू । विम्हइओ उवओगं सुयम्मि दाऊण तो भणइ ॥ २६ ॥ जाणामो सुट्ठु इमं नरिंद ! अम्हाण जह पुरा तुब्भे । सीसा आसि पुरीए कोसंबीए तओ राया ॥ २७ ॥ हिययम्मि अमायंतं असंखनाणाइगुणगणं गुरुणो । रोमंचवसेण वहिं च पक्खिवंतो भणइ एवं ॥ २८ ॥ अइसयनाणविप्फुरियतेयनिम्महियमोहतिमिरोहा ! । तिहुयणपयडदिवायर ! गुणसायर ! गुणिवरु ! नमो ते ॥ २९ ॥ गुरुअणउवयरियाणं पच्चुवयारम्मि सुरगणसमग्गो । सक्कोऽवि असक्को च्चिय को उण अम्हारिस वराओ ? ॥ ३० ॥ जो तुज्झ पसायतरू जाओ उवरिं ममावि रंकस्स । कुसुमसमिद्धी रिद्धी तस्सेसा सा मए पत्ता ॥ ३१ ॥ जं पुण फलं मुणीसर ! जाणसि तं चेव तं अहं तु पुणो । मन्नामि फलंपि इमं जं पुणरवि दंसणं तुम्ह ॥ ३२ ॥ कह रंको नियइ निहिं ? कह मरुपहिओऽवि सरवरं लहइ ? । को दुल्लहं सुराणवि पावइ तुह दंसणमउन्नो ? ॥ ३३ ॥ ता किं बहुणा ? रंकत्तणम्मि जह नाह ! मज्झ उवयरियं । करुणारसेण विहियं जह आगमणं च पुण एत्थ ॥ ३४ ॥ तह अन्नंपि हु आइसह मज्झ एत्तोऽवि जं भवे किच्चं । तो भणियं सूरीहिं नरवर ! जइ मुणसि धम्मफलं ॥३५॥ एसा रिद्धित्ति तओ पुणोऽवि धम्मम्मि आयरं कुणसु । सग्गापवग्गसुहसंगमोऽवि जं होइ अइरेण ॥ ३६ ॥ अह हरिसिएण रण्णा भणियं तो तंपि कहह मह धम्मं । जइसावयभेएणं गुरुणाऽवि सवित्थरं कहिओ ॥ ३७ ॥ नरवइणावि पवन्नो सावयधम्मो करेइ य विहीए । जिणवंदणपूयणदाणवियरणं सूरिविणयं च ॥ ३९ ॥ कारइ जिणिंदभवणेहिं मंडियं सयलमेइणीवलयं । हक्कारिउं नरिंदा केवि पयट्टाविया धम्मे ॥ ४० ॥ अण्णट्ठाणठियावि हु अप्पाहणमित्तओऽवि कारविया । जिणचेईहरनिव्वत्तणाइसद्धम्मपडिवत्तिं ॥ ४१ ॥ उज्जेणीए विहिया गरु-

यपवंधेण तेण जिणजत्ता । अइगरुयविभूईए रहो य नयरीएँ परिभमिओ ॥ ४२ ॥ तो सव्वे सामंता भणिया जइ सामियं ममं
मुणह । ता नियनियदेसेसुं कारिज्जह एवमेव सया ॥ ४३ ॥ न य मज्झ किंपि कज्जं दव्वेणं मह पियं इमं चेव । एवं चेव पयट्टं
तओ समग्गाएँ पुहईए ॥ ४४ ॥ अह अन्नदिणे पच्छिमनिसाएँ चिंता निवस्स संजाया । जह धम्मम्मि अणारियलोयं सव्वं पय-
ट्टेमि ॥ ४५ ॥ तो साहुसमायारिं निउणे सिक्खाविउं बहू पुरिसे । पेसइ अणज्जदेसे सुविहियनीसेसमुणिवेसे ॥ ४६ ॥ भणिओ
अणारियजणो जह जह एए करं विमग्गंति । तह तह देज्जह तुब्भे एवं चिय मह पियं होइ ॥ ४७ ॥ इय तेहिवि पडिवन्ने ते
मुणिवररूवधारिणो पुरिसा । मग्गंति ताण पासे सुद्धं बायालदोसेहिं ॥ ४८ ॥ भत्तं पाणं वसहिं वत्थं भेसज्जमाइ अन्नंपि ।
पाढंति सिक्खवंति य जिणवंदणपूयणाईयं ॥ ४९ ॥ एवं कयंमि तूसइ अम्हं रायत्ति तेऽवि तं सव्वं । तह चेव कुणंति तओ सिरि-
अज्जसुहत्थिपयमूले ॥ ५० ॥ पुच्छइ संपइराया भयवं ! किमणारिएसु न हु मुणिणो । विहरंति ? तओ भणियं गुरूहिं जं ते न
याणंति ॥ ५१ ॥ साहूण समायारं तओ न निव्वहइ संजमो तेसु । जइ एवं तो संपइ पेसेउं साहुणो तत्थ ॥ ५२ ॥ नियह
सरूवं तेसिं निवोवरोहेण तह कयं गुरुणा । रन्नो बलाहिगत्ति य साहूणवि ते पयट्टंति ॥ ५३ ॥ सम्मं कमेण केयइजणवयअद्धं च
आरियं जायं । अह अन्नया नरिंदो सुमरेउं पुव्वरंकत्तं ॥ ५४ ॥ चउसुवि पुरदारेसुं कारेइ महंतदाणसालाओ । अवगणियसपर-
भावं दिज्जइ तासुवि महादाणं ॥ ५५ ॥ उव्वरियं असणाइं ता सय गिण्हंति जं महाणसिया । तं मोल्लं दाऊणं मुणीण विहरा-
वए राया ॥ ५६ ॥ जावंतियंति जम्हा न दाणसालासु कप्पइ मुणीणं । कप्पइ विसुद्धकोडी तेण महाणसियहत्थाओ ॥ ५७ ॥
छण्णं च मोल्लदाणं जाणंति न साहुणो इय नरिंदो । अन्नंपि हु नेसत्थियकंदोइयतेसियप्पमुहं ॥ ५८ ॥ लोयं भणेइ जह मुणिव-

राण दिज्जह जहिच्छियं तुब्भे । दिन्नस्स पुणो मोल्लं मग्गेज्जह मज्झ पासम्मि ॥ ५९ ॥ इय तो जणो पयट्टो गिण्हंति तहेव साहुणो तं च । जाणंतो च्चिय एवं सिरिअज्जसुहत्थिमुणिनाहो ॥ ६० ॥ सीसाणुरायओ न हि निवारए अह कयाइ विन्नाए । अज्जमहागिरिसूरी अज्जसुहत्थिं उवालभइ ॥ ६१ ॥ जाणंतोवि हु अज्जो ! किं एयमणेसणं न वारेसि ? । सो भणइ जणो रायाऽणुवित्तिओ धम्मिओ जाओ ॥ ६२ ॥ सयमेव देइ दाणं का एत्थ अणेसणात्ति तो सूरी । मायित्ति एस कुविओ पभणइ अज्जो ! अओ पभिइं ॥ ६३ ॥ अम्हाण असंभोगो तए समं झत्ति तो सुहत्थीहिं । चलणेसु गुरूणं पणमियं मिच्छादुक्कडं दिन्नं ॥ ६४ ॥ भणइ य पुणो न काहं अवराहं एरिसं खमह एक्कं । तो खामियं सूरीहिं गया य अन्नत्थ विहरंता ॥ ६५ ॥ संपइरायावि हु सावगत्तणं पालिऊण अकलंकं । कालेणं उप्पन्नो वेमाणियदेवलोएसु ॥ ६६ ॥ इय भोत्तूणं रिद्धिं सिद्धिंपि कमेण पाविहिइ एसो । अव्वत्तंपि हु एवं किं पुण पडिपुण्णसामइयं ? ॥ ६७ ॥ इति सम्प्रतिराजकथानकम् ॥

इति चरणविधिज्ञैश्चारु चारित्रमेवं, निगदितमपवादोत्सर्गसंसर्गशुद्धम् ।
स्वयमपि विदधानः ख्यापको वा परेषां, शिवपदमुपयाति श्रावकोऽप्यस्य भावात् ॥ १ ॥
किमिह चरणतोऽपि स्यात् परं वस्तु लोके?, मुदितसुरनरौघाश्चक्रिणो वज्रिणश्च ।
द्रमकमपि नमन्ति प्रीतितो यद्वशेन, त्रिदशनरशिवश्रीसङ्गमश्चापि यस्मात् ॥ २ ॥

॥इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे चरणविशुद्धिरूपं प्रतिद्वारं समाप्तम्॥

अथ करणजयलक्षणं प्रतिद्वारं विभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

अजिइंदिएहिं चरणं कट्ठं व घुणेहिं कीरइ असारं । तो चरणत्थीहिं दढं जइयव्वं इंदियजयम्मि ॥ २४५ ॥

अजितेन्द्रियैः साधुभिर्घुणैरिव काष्ठं चरणमसारतां प्राप्यते, यथा घुणस्य मध्ये सारभूतं भक्षयतः काष्ठं निःसारं भवति एवं साधोरपि अजितेन्द्रियस्य कष्टानुष्ठानं कुर्वतोऽप्यनिवृत्तरसनादिलौल्यस्य मधुराहारादिसारवस्तूपभोगरतस्य चरणं काष्ठमिव निःसारं-अन्तस्तत्त्वशून्यं जायत इति भावः, ततः सारे चरणार्थिभिरिन्द्रियजये दृढं यतितव्यमिति गाथार्थः ॥ अथ प्रस्तुतद्वारे भणिष्यमाणार्थसंग्रहगाथा—

भेओ सामित्तं चिय संठाण पमाण तह य विसओ य । इंदियगिद्धाण तहा होइ विवागो य भणियव्वो ॥२४६॥

इन्द्रियाणां यथासम्भवं तावद्भेदो वक्तव्यः, तथा केषां जीवानां कतीन्द्रियाणि भवन्तीत्येवंलक्षणं स्वामित्वं च वाच्यम्, कदम्बपुष्पगोलकाद्याकारः संस्थानं, अंगुलासंख्येयभागादिकं प्रमाणं,द्वादशयोजनादिको विषयः, इन्द्रियार्थगृद्धजन्तूनां विपाकश्चैहिकदुःखादिको भणिष्यत इत्यर्थः ॥ तत्र पञ्चविधत्वलक्षणं भेदमाह—

पंचेव इंदियाइं लोयपसिद्धाइं सोयमाईणि । दव्विंदियभाविंदियभेयविभिन्नं पुणेक्केक्कं ॥ २४७ ॥

द्रव्येन्द्रियभावेन्द्रियभेदात् पुनरेकैकं द्विभेदमित्याह—'दव्वी'त्यादि ॥ तत्र द्रव्येन्द्रियभावेन्द्रिययोः स्वरूपमाह—

अंतोबहिंनिव्वत्ती तस्सत्तिसरूवयं च उवगरणं । दव्विंदियमियरं पुण लद्धुवओगेहिं नायव्वं ॥ २४८ ॥

'इदि परमैश्वर्ये' इन्दतीति इन्द्रः-जीवस्तस्योपकाराय वर्त्तते यत्तदिन्द्रियं--श्रोत्रादि, तच्च प्रत्येकं द्विधा-पुद्गलद्रव्यरूपं द्रव्येन्द्रियं,लब्ध्युपयोगस्वभावस्वरूपं तु भावेन्द्रियं,पुनरपि निर्वृत्त्युपकरणभेदाद् द्रव्येन्द्रियं द्विधा,निर्वृत्तिः पुनरपि द्विधा-अन्तो बहिश्च, तत्र श्रवणेन्द्रियस्यान्तः-मध्ये चक्षुर्गोचरातीता केवलिदृष्टा कदम्बकुसुमगोलकाकारा देहावयवमात्ररूपा काचित् निर्वृत्तिरस्ति, यथा शब्दग्रहणोपकारे वर्त्तते, चक्षुरिन्द्रियस्य धान्यमसूराकारा घ्राणेन्द्रियस्य अतिमुक्तककुसुमाकारा काहलाकारेतियावत् रसनेन्द्रियस्य क्षुरप्रप्रहरणाकारा स्पर्शनेन्द्रियस्य तु यथास्वमात्मीयाधारभूतदेहाकारा निर्वृत्तिः, बहिर्निर्वृत्तिस्तु या बहिरेव सर्वेषामपि श्रोत्रादीनां कर्णशष्कुलिकादिका दृश्यते सैव मन्तव्या, उपकरणं तु तेषामेव कदंबगोलकाकारादीनां खड्गस्य छेदनशक्तिरिव या स्वकीयविषयग्रहणशक्तिस्तत्स्वरूपं द्रष्टव्यं, तदेवं व्यवस्थिते अन्तर्बहिश्च या निर्वृत्तिस्तस्या अन्तर्बहिर्निर्वृत्तेः शक्तिस्तच्छक्तिस्तत्स्वरूपं च यदुपकरणं एतद्द्वितयमपि द्रव्येन्द्रियमुच्यते, 'निर्वृत्त्युपकरणे द्रव्येन्द्रिय'(तत्त्वार्थे अ.२ सू.१७) मिति वचनात्, इतरद्-भावेन्द्रियं पुनर्लब्ध्युपयोगाभ्यां ज्ञातव्यं, तत्र ज्ञानावरणादिकर्मक्षयोपशमाज्जीवस्य शब्दादिग्रहणशक्तिर्लब्धिः, उपयोगस्तु शब्दादीनामेव ग्रहणपरिणामः, एतत्तु द्वयमपि भावेन्द्रियमिति भाव इति गाथार्थः ॥ अथ स्वामित्वद्वारमाह--

पुढविजलअग्गिवाया रुक्खा एगिंदिया विणिद्दिट्ठा। किमिसंखजलूगालसमाइवहाई य बेइंदी ॥ २४९ ॥

कुंथुपिपीलियपिसुया जूया उद्देहिया य तेइंदी। विच्छुयभमरपयंगा मच्छियमसगाइ चउरिंदी ॥ २५० ॥

मूसयसप्पगिलोइयथंभणिया सरडपक्खिणो मच्छा। गोमहिससससयसूअरहरणमणुस्साई पंचिंदी ॥२५१॥

तिस्रोऽपि पाठसिद्धाः, नवरं पृथिव्यादीनामेकं स्पर्शनेन्द्रियं, कृम्यादिद्वीन्द्रियाणां तु द्वे स्पर्शनरसने, कुन्थ्वादित्रीन्द्रियाणां त्रीणि स्पर्शनरसनघ्राणानि, वृश्चिकादिचतुरिन्द्रियाणां चत्वारि स्पर्शनरसनघ्राणचक्षूंपि, मूषकादिपंचेन्द्रियाणां श्रोत्रसहितानि पञ्चापि, सरटाः-कृकलासाः ॥ संस्थानद्वारे प्राह—

कायंबपुष्फगोलयमसूरअइमुत्तयस्स पुप्फं च । सोयं चक्खुं घाणं खुरप्पपरिसंठियं रसणं ॥ २५२ ॥

अंगुलपुहुत्तरसणं फरिसं तु सरीरवित्थडं भणियं ।

सातिरेकाऽपि गाथा परिभावितार्थैव, नवरं श्रोत्रादीनि चत्वारीन्द्रियाणि अन्तर्निर्वृत्तिमाश्रित्य यथासंख्यं कदम्बकुसुमगोलकादिसंस्थानानि मन्तव्यानि, स्पर्शनेन्द्रियं तु नानासंस्थानं, तदाधारभूतानां सर्वजन्तुशरीराणामसंख्येयत्वात् तेषां च नानाकारत्वेन तदाधेयस्पर्शनेन्द्रियस्यापि तावदाकारत्वादिति भावः ॥ अथ प्रमाणद्वारमाश्रित्याह—

नाणागारं फासिंदियं तु बाहल्लओ य सव्वाइं । अंगुलअसंखभागं एमेव पुहुत्तओ नवरं ॥ २५३ ॥

श्रोत्रादीनि सर्वाण्यप्यन्तर्निर्वृत्तिमाश्रित्य बाहल्यतः-स्थूलतया प्रत्येकमंगुलासंख्येयभागप्रमाणान्येव, पृथुत्वमाश्रित्य एतदेव प्रमाणं, नवरमुत्कृष्टतो रसनेन्द्रियं कस्यचिदंगुलपृथक्त्वमपि पृथुलत्वेन भवति, स्पर्शनेन्द्रियं तु स्वाधारभूतशरीरविस्तरोपेतं द्रष्टव्यमिति ॥ विषयद्वारमधिकृत्याह—

बारसहिं जोयणेहिं सोयं परिगिण्हए सद्दं ॥ २५४ ॥

रूवं गिण्हइ चक्खुं जोयणलक्खाओ साइरेगाओ । गंधं रसं च फासं जोयणनवगाउ सेसाइं ॥ २५५ ॥

श्रोत्रं तावन्मेघगर्जितादिध्वनिलक्षणं स्वयं उत्कृष्टतो द्वादशयोजनव्यवधानादागतं शृणोति, न परतः, चक्षुः पुनरुत्कृष्टतो योजनलक्षात् सातिरेकाद्रूपं गृह्णाति, विष्णुकुमाराद्यो हि कृतलक्षयोजनप्रमाणवैक्रियशरीराः स्वचरणपुरो व्यवस्थितं गर्त्तादिकं तन्मध्यगतं च लेष्ट्वादिकं पश्यन्त्येवेति तच्चक्षुषः सातिरेकयोजनलक्षाविषयता द्रष्टव्या, शेषाणि पुनर्घ्राणरसनस्पर्शनेन्द्रियाणि प्रत्येकमुत्कृष्टतो योजननवकादागतं स्वविषयं यथासंख्यं गन्धं रसं स्पर्शं च गृह्णन्ति, तथाहि-कर्प्पूरादीनां प्रथममेघवृष्टितिमिताटविकसुरभिमृत्तिकादीनां वा सम्बन्धिनं गन्धं कश्चित् पटुघ्राणशक्तिर्देवादिरुत्कृष्टतो नवयोजनान्तरितानामपि गृह्णाति, स एव च यदा गन्धवतो द्रव्यस्य दूरस्थितस्यापि तिक्तकटुकत्वादिकं धर्म्मं निश्चिन्वानो दृश्यते तदा ज्ञायते रसपुद्गला अपि तत्सम्बन्धिनो गृहीता एव, तिक्तत्वादेर्घ्राणाद्यविषयत्वाद्, एवं नवयोजनविषयता रसनेन्द्रियस्यापि सिद्धा, स एव च देवादिर्जलवातोऽयं हिमवातोऽयमित्यादिप्रकारेणोत्कृष्टतो योजननवकादागतं शीतलपवनादिस्पर्शं परिच्छिनत्ति, न परत इति सार्धगाथार्थः ॥ जघन्यतः पुनः कियद् दूरे स्थितं स्वविषयमेतानि गृह्णन्तीत्याह—

अंगुलअसंखभागा मुणंति विसयं जहन्नओ मोत्तुं । चक्खुं तं पुण जाणइ अंगुलसंखेज्जभागाओ ॥२५६॥

श्रोत्रादीनि सर्वाण्यपि जघन्यतोऽङ्गुलासंख्येयभागे व्यवस्थितं प्रत्येकं स्वविषयं गृह्णन्ति, किं सर्वाण्यप्येवं ?, नेत्याह-मुक्त्वा चक्षुः, तस्य तर्हि का वार्त्तेत्याह-तत्पुनः-चक्षुर्जानाति जघन्यतो रूपमंगुलसंख्यातभागे व्यवस्थितं, असंख्यातभागे त्वंगुलस्य व्यवस्थितमतिसन्निकृष्टं वस्तु लोचनं न पश्यत्येव, अञ्जनदूपिकाशलाकादीनामतिसन्निकृष्टानां चक्षुषा अनुपलम्भादिति

गाथार्थः ॥ आह--नन्विन्द्रियार्थगृद्धिविपाक एवोपदेष्टव्यः, तस्यैव विषयविरागजनकत्वेन मुक्तिसाधकत्वेन, किमिन्द्रियभेदादि-कथनेनेत्याह—

इय नायतस्सरूवो इंदियतुरए सएसु विसएसु । अणवरय धावमाणे निगिण्हए नाणरज्जूहिं ॥ २५७ ॥

इदमुक्तं भवति-ज्ञातमेव वस्तु निग्रहीतुमनुग्रहीतुं वा शक्यते, अतो ज्ञानोपायत्वादिन्द्रियजयादीनां भेदादयोऽपि कथनीया एव, तद्द्वारेण च ज्ञातस्वरूपानिन्द्रियतुरगान् स्वस्वविषयप्रवृत्तिभाजो ज्ञानवल्गाभिः सुखेनैव गृह्णातीति गाथाभावार्थः ॥ कः पुन-रिन्द्रियैरनिगृहीतैर्दोष इत्याह—

तह सूरो तह माणी तह विक्खाओ जयम्मि तह कुसलो । अजिइंदियत्तणेणं लंकाहिवई गओ निहणं ॥ २५८ ॥

तथा-तेन लोकप्रसिद्धेन प्रकारेण शूरः, तथा-तेनैव लोकप्रसिद्धेन प्रकारेण मानी-अहंकारी, तथा लोके तद्गर्ववचः श्रुयते, "रुद्रादेस्तुलनं स्वकण्ठविपिनच्छेदो हरेर्वासनं, कारावेश्मनि पुष्पकस्य च जयो यस्योर्जिताः केलयः । सोऽहं दुर्दमबाहुदण्डसचिवो लंकेश्वरस्तस्य मे, का श्लाघा घुणजर्जरेण धनुषाऽऽकृष्टेन भग्नेन वा ? ॥ १ ॥" इत्यादि, तथा जगति प्रसिद्धः, तथा कुशलः, सोऽपि लंकाधिपती रावणः सीताहरणक्रियाभिव्यङ्ग्येनाजितेन्द्रियत्वेन यशोजीवितविनाशलक्षणं निधनं गतः, किं पुनरितर इति, रावणसंविधानकं च लोकेऽप्यतिप्रतीतमेवेति न लिख्यत इति गाथार्थः ॥ यदिवा देहस्थितेन्द्रियपञ्चकमात्रेणापि खण्डितसामर्थ्या-द्रावणः शूर एव न भवति इति दर्शयति—

देहट्ठिएहिं पंचहिं खंडिज्जइ इंदिएहिं माहप्पं । जस्स स लक्खंपि बहिं विणिज्जिणंतो कहं सूरो ? ॥ २५९ ॥

गतार्था ॥ कः पुनस्तर्हि सूर इत्याह—

सो च्चिय सूरो सो चेव पंडिओ तं पसंसिमो निच्चं । इंदियचोरेहिं सया न लुंटियं जस्स चरणधणं ॥२६०॥

इयमपि सुगमा ॥ अथोदाहरणद्वारेणोपदेशमाह—

सोएण सुभद्दाई निहया तह चक्खुणा वणिसुयाई । घाणेण कुमाराई रसणेण हया नरिंदाई ॥ २६१ ॥

फासिंदिएण वसणं पत्ता सोमालियानरेसाई । एक्केक्केणवि निहया जीवा किं पुण समग्गेण ? ॥ २६२ ॥

श्रवणेन्द्रियेणानिगृहीतेन सुभद्रादयस्तावन्निहताः-अत्रैव जन्मनि मारणान्तिकीमापदं प्राप्ताः, तथाहि—

पुरमत्थि वसंतउरं चलंतसियधयवडाइपक्खउडं । उल्लसइ व अणवरयं जं सक्कपुरं झडप्पेउं ॥ १ ॥ तत्थवि य सत्थवाहो धणदो नामेण वसइ विहवम्मि । दिट्ठम्मि जस्स मन्नइ धणओऽवि दरिद्दमप्पाणं ॥ २ ॥ नामेण सुभद्दं नियभारियं सोऽवि तत्थ मोत्तूणं । घेत्तूण पवरभंडं गओ वणिज्जेण अन्नत्थ ॥ ३ ॥ तो बहुदिणपज्जंते पओयणे कत्थई समुप्पन्ने । नियदासीओ सुभद्दा पट्ठवइ पुरस्स मज्झम्मि ॥ ४ ॥ गंधव्विओ य एत्तो महुरसरो पुप्फसालनामोत्ति । गायइ कत्थइ दिंतो सवणसुहं किंनराणंपि ॥ ५ ॥ तत्तो कहमवि ताहिं दासीहिं सुओ इमस्स गेयरवो । आगरसियाओ तेणं हरिणीओ इव गयाओ तहिं ॥ ६ ॥ निच्चलगत्ताओ परव्वसाओ सुइरं ठियाओ तत्थेव । गेयंमि उवरए तो इमाओ कहमवि गयाओ घरं ॥ ७ ॥ निब्भत्थियाओ गाढं अह ताओ सत्थवाहघरणीए । पभणंति कीस कुप्पह ? सामिणि ! कारणमहं सुणह ॥ ८ ॥ निसुअं अम्हेहिं जमज्ज लोभ-

णिज्जं तयं पमूणम्पि । किंच पुणो मणुयाणं? किंपि वियड्ढाण? तो एसा ॥ ९ ॥ किं पुण तयंति पुच्छति? अह ताउ कहंति पुप्फसालस्स । जह गेयक्खित्ताहिं गओऽवि कालो न विण्णाओ ॥ १० ॥ अह भणइ सुणावेज्जह जइ एवं ता ममंपि तं गेयं । पडिवन्ने दासीहिवि कयाइ एगत्थ देवउले ॥ ११ ॥ जत्ताएँ पवत्ताए गायंते तम्मि पुप्फसालम्मि । मिलियम्मि सयललोए गया सुभद्दा सपरिवारा ॥ १२ ॥ एसो य सयलरयणिंपि पुप्फसालोऽवि गाइउं खिन्नो । देवउलपिट्ठदेसे जा चिट्ठइ निब्भरं सुत्तो ॥ १३ ॥ तो भममाणीएँ पयाहिणाए सो सत्थवाहघरणीए । दासीहिं दंसिओ सो इमोत्ति गंधव्विओ सुयइ ॥ १४ ॥ एसो अइवविरूवो कसिणो उद्दंतुरो कविलकेसो । तो भणइ सुभद्दा जस्स एरिसी रूवसंपत्ती ॥ १५ ॥ गेयंपि तस्स नूणं एयारिसमेव जेण गुणा । कत्तोच्चिय आगिइविरहिएसु पुरिसेसु लब्भंति? ॥ १६ ॥ इच्चाइ जंपमाणी तस्स कुरूवत्तणम्मि उव्विग्गा । घुणिऊण सुभद्दा तत्थ पएसे गया गेहं ॥ १७ ॥ तत्थ य सन्निहिएणं खुलुंकवग्गेण पुप्फसालस्स । सविसेसं चिय कहियं विचेट्ठियं सत्थवाहीए ॥ १८ ॥ तो परिकुविओ एसो विचिंतयंतो इमीएँ अवयारं । भत्तारविरहपरिपीडियं तयं जाणिऊण तओ ॥ १९ ॥ जह धणयसत्थवाहो गेहं तीए भलाविऊण गओ । जह ववहरियं देसंतरम्मि कयनिवपसाएण ॥ २० ॥ जह बहुयविढत्तधणो पत्थिवसम्माणिओ पुण नियत्तो । एइ कमेण नियवरं अईव विउलाइ इड्ढीए ॥ २१ ॥ इच्चाइ सयलमेव य चरियं गेयम्मि सत्थवाहस्स । ताव इमेण निबद्धं जा पविसइ सो किर गिहम्मि ॥ २२ ॥ अह तीएँ घरासन्नं परिगलमाणाइ जामिणीएँ इमो । तह गाइउं पवत्तो जह सा सल्लंतसव्वंगा ॥ २३ ॥ सव्वंगंपि पलित्ता विरहहुयासेण भत्तुणा सद्धिं । सविलासं पुव्वरमियाइं संभरंती विगयनिद्दा ॥ २४ ॥ महुरं ललियं च वियड्ढमणहरं विरहसारपडिबद्धं । निसुणंती तं गेयं हरिणिव्व परव्वसा जाया ॥ २५ ॥

अह सक्खं पविसंतं च जाणिउं नियघरम्मि भत्तारं । सचीलयां किर समुहा हरिसुकरिसेण हरियमणा ॥ २६ ॥ पासाओवरिसंठियंपि भूमिट्ठियं व अप्पाणं । मन्नंती अइपगरिसपत्ते गेयम्मि एत्तो सा ॥ २७ ॥ आगासे दाऊणं विक्खं पडिया सुनिट्ठुरमहीए । तो जीविएण मुक्का लच्छीएँ निवोव्व नयरहिओ ॥ २८ ॥ इय साहिऊण वेरं गच्छइ अन्नत्थ पुप्फसालोऽवि । एवं च गया निहणं सोयानिमित्तं चिय सुभद्दा ॥ २९ ॥ परलोए पुण दुक्खं जं लहिही तं परं जिणो मुणइ । अन्नेऽवि आइसद्दा समयपसिद्धा मुणेयव्वा ॥ ३० ॥ इति सुभद्राकथानकं समाप्तम् ॥

तथा चक्षुषा-नेत्रेण वणिक्सुतादयो हतास्तथाहि—

नामेण कंचणपुरं अत्थि कलिंगेसु पुरवरं तत्थ । धणिणो करिणो य सया दाणारंभं न मुंचंति ॥ १ ॥ तत्थ जहट्ठियनामो सिरिनिलओ नाम निवसए सेट्ठी । भज्जा य जसोभद्दा ताणं च मणोरहसएहिं ॥ २ ॥ जाओ पुत्तो रूवाइगुणजुओ वल्लहो उ पियराणं । रइसेणोत्ति कयं से नामं तत्तो कमेणेसो ॥ ३ ॥ वड्ढइ घरम्मि तेसिं पंचहिं धाईहिं दुल्ललिओ । दट्ठूण तस्स रूवं अह जणओ अन्नया तुट्ठो ॥ ४ ॥ हक्कारिऊण गेहे लक्खणसत्थाण पाढए दक्खे । उवदंसिऊण पुत्तं पुच्छइ किंलक्खणो एसो ? ॥ ५ ॥ अह ते भणंति अम्हं सत्थे पुरिसित्थिलक्खणं बहुयं । सेट्ठि ! पढिज्जइ किंचिवि संखेवेणं तुह कहेमो ॥ ६ ॥ रत्तं निद्धमवंकं सेयविरहियं च पउमसुकुमालं । धन्नाणं चरणतलं लंछिय वज्जंकुसाईहिं ॥ ७ ॥ रासहसियालकोला पायतले जस्स हुंति सो दुहिओ । उत्तुंगपिहुलरत्ता दप्पणसरिसा सिणिद्धा य ॥ ८ ॥ सत्था पुरिसाण नहा सिएहिं पुण तेहिं होइ समणत्तं । रुक्खेहिं पुप्फिएहि य दुस्सीला माणवा हुंति ॥ ९ ॥ संखित्तपायमज्झो थीकज्जे पावए नरो मरणं । कुम्मुन्नया समा मंसला य पाया

पसत्थत्ति ॥ १० ॥ परिविरलसण्हरोमाहिं वट्टजंघाहिं हुंति नरनइणो । करिकरसमाणऊरू मंसलसमजाणुणो य नरा ॥ ११ ॥
वायससमाणजंघा तहेव ओवद्धपिंडिया पुरिसा । अइदीहथूलजंघा य दुक्खिया पंथगामी य ॥ १२ ॥ घडजाणू अपसत्थो उन्नयम-
णिसंगयं रहस्सं च। लिंगं होइ पसत्थं तेण पलंबेण दारिद्दं ॥१३॥ थूलेणऽवच्चरहिओ होइ सिरालेण तुच्छदव्वधणो । वंकं च तं
असुहयं पलंबवसणो य चिरजीवी ॥ १४ ॥ उक्कडवसणो तुच्छाउओ उ थूलप्फिओ दरिद्दो य । मंडुकफिओ धणवं मंसलविच्छिन्न-
सीहकडी ॥ १५ ॥ होइ नरो सुहकलिओ संकडहस्सकडी उ ण दारिद्दो । सीहासिहिमच्छसमउअरसंगया हुंति धणवंता ॥ १६ ॥
वट्टुयरं भोगकरं हस्सं वक्कं च होइ विवरीयं । समकुच्छी भोगड्ढो उन्नयकुच्छीवि सिरिकलिओ ॥ १७ ॥ वामावत्तं तुंगं अपसत्थं
नाहिमंडल भणियं । गंभीरदाहिणावत्तसंगयं तं पुण पसत्थं ॥ १८ ॥ वच्छत्थलं विसालं लोमसमंसलयमुन्नयं च सुहं । विसमहि-
यया दरिद्दा सत्थनिवाएहि य मरंति ॥ १९ ॥ आपीणउवचिएहिं मज्झविभागेहिं हुंति सुहकलिया । दीहेहिं चुंचुएहिं सामेहि य
हुंति धणहीणा ॥ २० ॥ कंबुग्गीवो राया महिसग्गीवो य होइ रणसुहडो । अइदीहकिसग्गीवो बहुभक्खी दुक्खिओ होइ ॥२१॥
मंसलविउले अंसे जाण पसत्थे किसे सलोमे य । ते जाण अप्पसत्थे पिंहुमरोमं समं सुहयं ॥ २२ ॥ असेयणपीणुन्नयसुयंध-
कक्खाओ हुंति धन्नाणं । दोसा लहुयाउजुया दुट्ठा ओवद्धबाहुवि ॥ २३ ॥ आजाणुपलंबिरअप्परोमपीणे कमेण वट्टे य । मुणसु
पसत्थे बाहू अकम्मकढिणे य पाणितले ॥२४॥ कोमलसरसाओ अंगुलीउ चिरजीवियाण सण्हाओ। ताओ मेहावीणं कम्मयराणं तु
थूलाओ ॥ २५ ॥ नहलक्खणं तु भणियं चिनुयं दीहं किसं च (मंसलयं) । मंसलसुपमाणं पुण सुहयं तं बिंति महरिसिणो
॥ २६ ॥ लहुओट्ठो अइदुहिओ सुभगो पीणुट्ठओ पलंबोट्ठो । भोगी भीरू य पुणो विसमोट्ठो होइ नायव्वो ॥ २७ ॥ बिम्बीफलं

व रत्ते ओट्ठे वण्णंति सामलेहिं पुणो । फुडियविवण्णविखंडियरुक्खेहि य हुंति धणहीणा ॥ २८ ॥ सुद्धा समा सिहरिणो घणा सिणिद्धा य सुंदरा दंता । अपसत्था उण मलिणा विरला हीणाऽहिया य इमे ॥ २९ ॥ बत्तीसहिं दंतेहिं राया भोगी य एक्कतीसाए । (हीणेहिं) मज्झिमगुणो अओ परं लक्खणविहीणो ॥ ३० ॥ अइथोवाहियदंता धूसरदंता य सामदंता य । विसमविगरालदसणा पावा पुरिसा मुणेयव्वा ॥ ३१ ॥ जीहा रत्ता दीहा लण्हा धन्नाण पउमदलसरिसा । सुहुमा विबुहाण भवे चित्तलया मज्जपाईणं ॥ ३२ ॥ रत्तं होइ पसत्थं कसिणं तु कुलक्खणं कुणइ तालु । नीलं तु दुक्खहेउं सारसहंसाइसरिससरा ॥ ३३ ॥ गंभीरसरा य नरा धन्ना वायसखरस्सरा दुहिया । सरला य सण्हविवरा समुन्नया नासिया धन्ना ॥ ३४ ॥ पावा चिब्बिडनासा कुंचितनासा य तक्करा हुंति । संपन्नमंसलकूवरहियगंडे पसंसंति ॥ ३५ ॥ आययविउला कण्णा धण्णाणं लोमसा चिराऊणं । मूसयकन्ना मेहाविणो य दुहिया सुसिरकन्ना ॥ ३६ ॥ दिट्ठी नीलुप्पलपउमदलसमा वण्णिया सुबुद्धीहिं । महुपिंगावि पसत्था पिंगलदिट्ठी उ अपसत्था ॥ ३७ ॥ मज्जारसुणयदिट्ठी जिम्हा रुद्दा य केकरा दिट्ठी । अइरत्ता दीहा रुक्खिया य परिनिंदिया सव्वे ॥ ३८ ॥ उच्चलदिट्ठीणो चिरजीविणो भोगिणो विलियदिट्ठी । पावाण अहोदिट्ठी सरलं जोएइ उज्जुमई ॥ ३९ ॥ तिरियं नियंति कूरा धण्णा उण उड्ढदिट्ठिणो हुंति । काणा उ वरं अंधो केकराओ वरं काणो ॥ ४० ॥ काणंधकेकराणं तिण्हंपि हु केयरो भवे अहमो । जस्स य अबद्धलक्खं भमेइ दिट्ठी विणा हेउं ॥ ४१ ॥ रुक्खा गिलाणरूवा ते कायरदिट्ठिणो महापावा । परदाराइपसत्ता पावंति अणत्थकोडीओ ॥ ४२ ॥ दीहा पिहुला भमुहाओ हुंति सोहग्गमाणगरुयाणं । इत्थीविसए जायइ महावया तुच्छभमुहाणं ॥ ४३ ॥ विउलं अद्धिंदुसमं धन्नाण नराण होइ भालयलं । अइविउलं दुहियाणं अइतुच्छं तुच्छजीवाणं ॥ ४४ ॥

वामावत्तो भमरो अपसत्थो भीम वामपासम्मि । सो दाहिणम्मि पासे होइ सुहो दाहिणावत्तो ॥ ४५ ॥ भमराण विवज्जासे भोगा जायंति पच्छिमवयम्मि । छत्तायारं सीसं होइ नरिंदाण केसावि ॥ ४६ ॥ निद्धा घणा पसत्था मउआ आकुंचिया य ते घन्ना । फुडिया मलिणा रुक्खा दारिद्दकरा भवे चिहुरा ॥ ४७ ॥ अपरंच-तिन्नि य गंभीगाइं तिन्नि य विउलाइं हुंति धन्नाइं । हस्साइं चउर सुहुमाइं पंच पंचेव दीहाइं ॥४८॥ पच्चुन्नयाइं रत्ताइं सत्त एयस्स विवरणं भणिमो । नाभीसरसत्ताइं तिन्नि इमाइं गंभीराइं ॥ ४९ ॥ वयणं उरं निलाडं विउलाइं इमाइं तिन्नि धन्नाइं । लिंगं पिट्ठं कंठो जंघा चत्तारि हस्साइं ॥ ५० ॥ केसदसणं-गुलिपव्वनहतया पंच मुणसु सुहुमाणि । हणुनयणथणंतरबाहुमासिया पंच दीहाइं ॥ ५१ ॥ पंचुन्नयाइं तह हिययनासिया कक्खकंठवयणाइं । नयणंतरउट्ठकरचरण जीहनहतालु रत्ताइं ॥ ५२ ॥ पंचहिं जीवंति सयं नउती भालम्मि चउहिं रेहाहिं । तिदु-एगाहिं कमसो सट्ठी चालीस तीसा य ॥ ५३ ॥ धन्नो गईइ वन्नो वन्नाओ सुंदरो हवइ सद्दो । तत्तोवि वरं सत्तं सव्वंपि पइट्ठियं सत्ते ॥ ५४ ॥ अथ नारीलक्षणम्--चक्कपउमाइलंछियचरणाओ हुंति रायमहिलाओ। पिहुलेहिं पाएहिं दासत्तं सुक्कचंकेहिं॥५५॥ चरणेहिं दारिद्दं सोगं वा पाउणंति नारीओ । चरणविउलंगुलीहिं रुक्खाहि य कम्मकारित्तं ॥ ५६ ॥ थूलाहिं दुक्खियाओ सुहु-माहिं संहयाहिं वट्टाहिं । रत्तसरलंगुलीहिं सुहियाओ हुंति नारीओ ॥ ५७ ॥ मंसलनिद्धसुसंहयरत्ता सिररोमवज्जिया पावा । करिगुंडसंनिहाओ जंघा ऊरू य सुपसत्था ॥ ५८ ॥ उन्नयमंसलगरुई चउरंसा सोहणा रमणभूमी । गरुयनियंबा य कडी नारीणं वन्निया सत्थे ॥ ५९ ॥ उयरेण सिरालेणं सुक्कणं चिय सहंति बहुदुक्खं । विविन्न (धवन्त) कुनहसव्वण ससयरोमेहिं रुक्खेहिं ॥ ६० ॥ विकिएहिं पंडरेहिं करेहिं नारीओ हुंति दुहियाओ । इय ते सेसंपि हु नारिलक्खणं जा कहिस्संति ॥ ६१ ॥ एत्थंत-

चक्षुरिन्द्रिये लोलाक्षोदाहरणं

रम्मि सिरिनिलयसिट्ठिणा जंपियं किमेएण ? । अइवित्थरेण जम्हा सयमेव अहंपि नारीणं ॥ ६२ ॥ पुरिसाणुसारओ किंपि लक्खणं ऊहिउं मुणिस्सामि । तुब्भे उ पत्थुयं मज्झ पुत्तविसयं तयं भणह ॥ ६३ ॥ अह भणियं लक्खणपाढएहिं तुह सेट्ठिबोहणट्ठाए । भणियं पसंगओ किंपि सुणसु इण्हिं पुणो पगयं ॥ ६४ ॥ पायं सव्वाणिवि लक्खणाणि विज्जंति तुम्ह पुत्तस्स । एक्का उण दिट्ठी लक्खणम्मि दूरं विसंवयइ ॥ ६५ ॥ तो सेसलक्खणेहिं नज्जइ एयस्स लच्छिसंपत्ती । दिट्ठीदोसेहि उ कायरत्तपमुहाइं लक्खेमो ॥ ६६ ॥ जं अनिजंतियदिट्ठी होही परजुवइकामुओ एसो । एएणं चिय तह वइयरेण निहणंपि पाविहिइ ॥ ६७ ॥ इय सोऊणं वज्जाहउव्व सेट्ठी खणं विलंबेउं । नीससिउं जंपइ किं सिरीएँ परजुवइनिरयाणं ? ॥ ६८ ॥ अइगरुयविवेयालंकियाण अविइण्णकुलकलंकाण । दारिद्दंपि हु सुहयं सिरीवि इयराण दुहहेऊ ॥ ६९ ॥ अइगरुयं च कलंकं परकामिणिपत्थणं सुपुरिसाणं । सारयससिसंखाविमले अम्हाण कुले विसेसेण ॥ ७० । इहपरभवविसयअणत्थलक्खहेउम्मि तो अकज्जम्मि । जइ न पयट्टइ एसो तह मज्झ कहेह पसिऊण ॥ ७१ ॥ तो तत्थ जिणमयण्णू नामेणं पाढओ भणइ सेट्ठिं । किं तम्मासि तुममेवं ? हुंति च्चिय भाविणो भावा ॥ ७२ ॥ संहारसिट्ठिकत्तावि तिणयणो बलजुओवि नाणीवि । जलहिमहणम्मि जं कालकूडविसभायणं जाओ ॥ ७३ ॥ ता पुव्वज्जियकम्मं अलंघणिज्जं सुराणवि जयम्मि । तम्हा खेयं परिवज्जिऊण धम्मे मणं कुणसु ॥ ७४ ॥ तो पभणइ सिरिनिलओ तहवि हु कइया वसिदिओ होही । एसोत्ति साहसु इमं मज्झ पसायं विहेऊण ॥ ७५ ॥ अह भणइ जिणमयण्णू जिणवयणरहस्सअंजणरसेण । नयणाइं भावियाइं होहिंति वसम्मि एयस्स ॥ ७६ ॥ तं कत्थ लब्भइ पुणो ? किह वा? इय पुच्छियम्मि सो भणइ । उप्पज्जइ जिणसासणपुरम्मि तं लब्भई एवं ॥ ७७ ॥ कम्मपरिणामराया भणिओ सुहपरिणईएँ भज्जाए । भवियव्वयाए

सुण्हाइ मंतिणा तह सहावेण ॥ ७८ ॥ कालपरिणामनियमित्तपमुहपरियणजणेण भणिओ य । सुहपरिणामभिहाणस्स नियपुत्तस्स
हत्थम्मि ॥ ७९ ॥ ठविऊणं सो तुट्ठो पट्ठावइ तं जया तया तस्स । संपत्ती संजायइ न अन्नहा सुरवराणंपि ॥ ८० ॥ दीहं नीस-
सिऊणं अह भणियं सेट्ठिणावि जइ एवं । ता नूण हया अम्हे जमसज्झमिमं अउन्नाणं ॥ ८१ ॥ सम्माणिऊण तत्तो सो लक्खण-
पाढए विसज्जेइ । पुत्तोऽवि हु तस्स सया बालत्ताओवि आरब्भ ॥ ८२ ॥ जं जं पिच्छइ रूवं रमणीयं तत्थ बंधिउं दिट्ठिं । चिट्ठइ
सुइरं कालं तओ पसिद्धिं गयं लोए ॥ ८३ ॥ लोलक्खोत्तिऽभिहाणं तस्स अहिज्जइ कलाओ तो कमसो । दिट्ठिवियारेहिं समंपि
पइदिणं वड्ढमाणो य ॥ ८४ ॥ सो जोव्वणमणुपत्तो उम्मत्तो भमइ सयलनयरम्मि । विसयाउरो नियंतो नारीणं अंगुवंगाइं
॥ ८५ ॥ रूववईओ काओवि बलावि आलिंगए सुरमणीओ । काओवि पत्थइ करेइ केलिमन्नाहिं सह मूढो ॥ ८६ ॥ तव्वइयरे य
कत्थइ ताडिज्जंतो कहिंपि बज्झंतो । सेहणपमुहाइं चिय कहिंपि दुक्खाइं विसहंतो ॥ ८७ ॥ रूववईओ सोऊण अन्नहा मगहदेस-
नारीओ । मोयावइ पियराइं सो वाणिज्जच्छलेण तओ ॥ ८८ ॥ तेहिवि निव्विन्नेहिं विसज्जिओ तो बहुं दविणजायं । घेत्तूणं
रायगिहे कमेण बहुपरियणो पत्तो ॥ ८९ ॥ घेत्तूण तत्थ हट्टं ववहरमाणो गमेइ दियहाइं । अह कस्सइ नरवइवल्लहस्स रूयंसिणी
महिला ॥ ९० ॥ सिबियाए आरूढा वच्चंती निययहट्टदारेणं । दिट्ठा लोलक्खेणं तो तीए अंगुवंगेसु ॥ ९१ ॥ दिट्ठिं वावारंतो
जाओ लिहिउव्व सेलघडिउव्व । उक्कीलिउव्व अवहियधणोव्व परिमुच्छिउव्व खणं ॥९२॥ तो कुणमाणो बहुविहवियप्पलक्खाइं
आउलियहियओ । जाओ परव्वसो धाविऊण विढिओ गले तीए ॥ ९३ ॥ तो ताडिऊण बद्धो तीसे पाइक्कपुरिसवग्गेण । नियप-
हुसमप्पणत्थं च चालिओ हट्टमग्गेणं ॥ ९४ ॥ पुरओ य ठक्कुरेणं आगच्छंतेण वइयरं एयं । नाऊणं सव्वस्सं सव्वंपि हु तस्स

अवहरियं ॥ ९५ ॥ लोलक्खो उण नरवइसमप्पणत्थं पयट्टिओ जाव । तो पुरसेट्ठी विद्दुमनामो तं नियइ पिउमित्तो ॥ ९६ ॥
तो दाउं नियदव्वं बहुअं संपाइउं च उवरोहं । करुणाए नेहेण य कहमवि मोयाविओ एसो ॥९७॥ नीओ य नियगेहे धणवइ-
नामाए तह य भज्जाए । कहियं जह अम्हाणं एसो भत्तिज्जओ जम्हा ॥ ९८ ॥ अइगुरुपडिवत्तीए दट्ठव्वो सो तओ घरे ताणं ।
तह गोरवेण दीसइ गयंपि जह न मुणए कालं ॥ ९९ ॥ किंतु निरंतरमेव य चंकमंति ठियं पसुत्तं वा । चिट्ठंति धणवइं चिय संगो-
वंगं निरिक्खंतो ॥ १०० ॥ इय निच्चमेव वड्डियमयणविगारो कयाइ एगंते । पत्थेइ धणवइं सा न इच्छए सोऽवि पइदियहं
॥ १०१ ॥ उवरमइ न पत्थंतो अह कहवि न जाव इच्छए एसा । ता लद्धूण रहस्सं अन्नदिणे भुंजइ बलाधिं ॥ १०२ ॥ एसावि
तओ गिद्धा अणुरत्ता तं गमेइ दियहाइं । नाओ य एस अत्थो तो विद्दुमसेट्ठिणा कहवि ॥ १०३ ॥ किंतु गरुयत्तणेणं न जाव
अज्जवि स जंपए किंपि । धणवइलोलक्खेहिं तो मंतियमन्नदियहम्मि ॥ १०४ ॥ अंतग्गडुसरिसेणं किमणेण ? तओ इमं विणा-
सेउं । भुंजामो विसयसुहं निरंतरायं चिरं कालं ॥ १०५ ॥ इय निच्छिऊण कइयावि सेट्ठिणो निसिभरे पसुत्तस्स । घायणहेउं
छुरियं लोलक्खो कड्ढए जाव ॥ १०६ ॥ ता सहसा उवविट्ठो सेट्ठी वंचाविओ य सो घाओ । लज्जाएँ भएण य तो पलाइउं सो
गओ बाहिं ॥ १०७ ॥ तो सेट्ठी परिचिंतइ पेच्छ अहो मोहविलसियं लोए । जमकज्जरया जीवा किच्चाकिच्चाइं न गणंति
॥ १०८ ॥ एसो उ मए तह मारणंतियं आवयं पवन्नोऽवि । परिरक्खिओ घरम्मि य धरिओ दिट्ठो य पुत्तो व्व ॥ १०९ ॥
अह एसोऽवि हु एवं मइ पच्चुवयरइ जेण भज्जाए । चुक्कोत्ति एत्तिएणं न ठिओ पाणेसु निव्वडिओ ॥ ११० ॥ भज्जाएऽवि
वियारो दिट्ठो लेसंपि न हि मए पुव्विं । इण्हिं इमावि एवं ववसइ दुट्ठस्स संगेण ॥ १११ ॥ अहवा अलीयमेयं जं परसंगेण जायए

दोसो । विसहरसिरट्ठिओऽवि हु अन्नंपि विसं मणी हरइ ॥ ११२ ॥ ता जइ सयलोवज्जियविहवस्स कयावि सामिणी एसा । मज्जावि विसंवइया धिरत्थु ता गेहवासस्स ॥ ११३ ॥ इच्चाइ भावयंतो परमं संवेयमुवगओ तत्तो । दाऊण सयलविहवं जिणिंदजत्ताइकज्जेसु ॥ ११४ । सिरिविबुहसूरिपासे विद्दुमसेट्ठी पवज्जए दिक्खं । लोलक्खेण य सद्धिं घरवासं धणवई कुणइ ॥ ११५ ॥ आभरणाणं मुल्लेण तीएँ सो किंपि कुणइ वाणिज्जं । अह अन्नया पयट्टे वसंतमासूसवे परमे ॥ ११६ ॥ वंसम्मि जरासंधस्स नरवई समरसिंधुरो नाम । सामंतमंतिअवरोहपरिगओ निग्गओ बाहिं ॥ ११७ ॥ उज्जाणे संपत्तो लोलक्खोऽवि हु समागओ तत्थ । पउरजणोवि हु कीलइ निब्भरं तत्थ सम्मिलिओ ॥ ११८ ॥ अह विमलमुद्दियारयणकिरणमंसलियनहमणिमऊहं । किंकेल्लिपल्लवारुणपाणितलं रणिरमणिवलयं ॥ ११९ ॥ तिहुयणजणमणमोहणपवरोसहिकिसलयं व सच्छायं । सुरसुंदरिदेवीए पवरजाणाहिरूढाए ॥ १२० ॥ पयडं कहवि करग्गं लोलक्खेणं खणंतरं दिट्ठं । अह तत्थ मुच्छिओ सो विचिंतए पिच्छ अच्छरियं ॥ १२१ ॥ जीएँ करग्गस्सवि रूवसंपया एरिसी तओ तीए । सो धन्नो जो पिच्छइ सयलसरीरस्स रूवसिरिं ॥ १२२ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो तीएँ समीवं च गंतुमसमत्थो । तद्दंसणविसयउवायकोडिचिंतागहग्गहिओ ॥ १२३ ॥ पुच्छेइ कंचुइं कहइ सोऽवि एयस्स जह इमा देवी । सुरसुंदरित्ति नामेण अग्गमहिसी नरिंदस्स ॥ १२४ ॥ तो अहिययरं चिंताजरेण गहिओ इमीएँ दुलहत्तं । चिंतंतो हियएणं कहकहवि गओ सगेहम्मि ॥ १२५ ॥ तत्थवि न भुंजए न य सुएइ न लहइ रइं कहंपि खणं । नीससइ नियइ पासाइं देइ सुन्ने य हुंकारे ॥१२६॥ निब्बंधेणं पुट्ठोऽवि धणवईए कहेइ न हु किंपि । तो रयणीएँ पसुत्तोवि सव्वहा निद्दमलहंतो ॥ १२७ ॥ काऊण अणेगाइं वियप्पलक्खाइं उट्ठिओ सहसा । अह धिट्ठिमाइ सो निसिभरम्मि नरनाहगिहसमुहो ॥ १२८ ॥

संचलिओ अगणिऊण अत्तणो भाविणो बहुअवाए । एत्तो य भमइ एक्को विज्जाणं साहओ नयरे ॥ १२९ ॥ तेण य पत्तो एसो लोलक्खो निवघरस्स अद्धपहे । नियसहायनरेहिं गहिओ बंधाविओ तत्तो ॥ १३० ॥ नीओ य तओ विरसं कंदंतो सो महाडइं एक्कं । ठविऊण गिरिगुहाए तो तच्छेउं समाढत्तो ॥ १३१ ॥ विलवंतस्स सकरुणं ससोणियाइं सरीरखंडाइं । उक्कत्तिऊण जलणे वाराणऽट्ठोत्तरसयं च ॥ १३२ ॥ पक्खिवइ साहओ अह पुणोऽवि आहारओसहिकमेणं । वणरोहं काऊणं पोसेऊणं च तह चेव ॥ १३३ ॥ अट्ठोत्तरसयवारं खिवइ हुयासम्मि तस्स मंसाइं । कइवयदिणपज्जंते पुणो पुणो किज्जए एवं ॥ १३४ ॥ इय नरओवमदुक्खं सहमाणोऽवि हु इमो विचिंतेइ । जइवि हु कुविओसि कयंत! मज्झ मरणंपि चिंतेसि ॥ १३५ ॥ तहवि मह एक्कवारं रूवं सुरसुंदरीएँ सव्वंगं । परिदंसिऊण पच्छा करिज्ज जं रुच्चए तुज्झ ॥ १३६ ॥ इच्चाइमाणसेणं सारीरेण य दुहेण संतत्तो । सो तत्थवि हु दिणाइं गमेइ अह अन्नया एक्को ॥ १३७ ॥ कंचणउरे निवासी सिरिनिलयस्सऽविय बालमित्तो य । भुवणोत्तमोत्ति नामेण सत्थवाहो वणिज्जेण ॥ १३८ ॥ गंतूणं विणियत्तो तम्मि पएसम्मि लेइ आवासं । अह तस्स परियणेणं कहमवि सो दिव्वजोएण ॥ १३९ ॥ दिट्ठो लोलक्खो गिरिगुहाए कहिओ य सत्थवाहस्स । तो तत्थ पएसे झत्ति आगओ सो सपरिवारो ॥ १४० ॥ तत्तो भएण नट्ठम्मि साहए तेण नियसत्थम्मि । नीओ लोलक्खो कारिओ य तो भोयणाइठिइं ॥ १४१ ॥ अब्भंगाई बहुयं सरीरपरिकम्मणं च कारविओ । पुट्ठो य तओ साहसु कहं तुमं आगओ एत्थ ? ॥ १४२ ॥ सो पभणइ रायगिहे जह वाणिज्जेण आगओ अहयं । तह तुब्भे च्चिय जाणह चिट्ठंतो तत्थ तो इमिणा ॥ १४३ ॥ विज्जाण साहएणं हरिओ रयणीएँ हट्टमग्गाओ । ता मुंच इमं इण्हिं नियमंडं जेण सत्तो म्हि ॥ १४४ ॥ पियराणवि साहिज्जइ जह सोऽवि हु एइ थेवदियहेहिं । इय

एवमाइ वट्टुत्तराइं काऊण अप्पाणं ॥ १४५ ॥ मोयाविऊण तत्तो रायगिहं सो गओ निययगेहे । पुट्ठो य धणवईए कत्थ ठिओ
एत्तियदिणाणि ? ॥ १४६ ॥ वट्टुत्तरेण केणइ तत्तो वावत्तिऊण एयंपि । सुरसुंदरीए विरहेण विणडिओ सो दिणं गमिउं
॥ १४७ ॥ पुव्वभएणं संझाएँ चेव गंतूण राउलम्मि ठिओ । रयणीएँ तओ सुरसुंदरीएँ रइहरनिविट्ठाए ॥ १४८ ॥ कयसिंगाराइ
नरिंदआगमं तह पडिच्छमाणीए । पावोदएण कहमवि गओ समीवम्मि लोलक्खो ॥ १४९ ॥ चित्तलिहिउव्व पुरओ तीसे रूवं
पलोयमाणो सो । जाओ परव्वसो धाविऊण आलिंगिही जाव ॥ १५० ॥ ता ओसरिया सावि हु एत्तो य निवोऽवि आगओ
तत्थ । बंधाविऊण एसो हणाविओ तो कसाईहिं ॥ १५१ ॥ किं पारद्धं एयं तएत्ति इच्चाइ पुच्छिओ य दढं । खुद्धो न किंपि
जंपइ जाव तओ सयलरयणिंपि ॥ १५२ ॥ उसिणतिलविच्छिछंटणपमुहाहिं विडंबणाहिं तह धरिओ । लोओऽवि सदुक्खो तेण जह
कओ विलवमाणेण ॥ १५३ ॥ नरवइआएसेणं तओ पभायम्मि एस उज्जाणे । उल्लंबिओ महातरुसालाए कोट्टवालेण ॥ १५४ ॥
तत्तो मउत्ति नाऊण ववगओ रायपुरिसपुरलोओ । तुट्टो य पासओ कहवि तस्स संझाएँ तो पडिओ ॥ १५५ ॥ आसासिओ
निसाए सीयलपवणेण उट्ठिऊण गओ । गेहम्मि धणवईए पालेउं कहवि सज्जविओ ॥ १५६ ॥ अह अन्नदिणे सोउं महंतदुंदुहिर-
वं नरिंदस्स । नीहरमाणस्स पुरओ पुच्छए तो नरं कंपि ॥ १५७ ॥ वच्चइ कत्थ नरिंदो ? कहियं तेणावि जह समोसरिओ ।
तिहुयणभाणू इह केवलित्ति वच्चइ तदंतम्मि ॥ १५८ ॥ अंतेउरंपि सव्वं वच्चइ? आमंति जंपिए तत्तो । दिट्ठिं वंचेउं धणवईएँ
सुरसुंदरिं दट्ठुं ॥ १५९ ॥ धावेउं तत्थ गओ एत्तो रायावि केवलिं नमिउं । सुरसुंदरीए सद्धिं उवविट्ठो उचियदेसम्मि ॥१६०॥
केवलिणावि हु कहिए धम्मे तो अवसरम्मि नरवइणा । पुट्ठं भयवं ! बालोऽवि जत्थ सक्खं नियइ दोसे ॥ १६१ ॥ तत्थावि कहं

अकज्जे नरो पयट्टो स जो मए तेण । माराविओ वुहेणं नाणमहोअहि ! इमं कहसु ॥ १६२ ॥ तो भणियं केवलिणा नरिंद ! महई इमा कहा तहवि । संखेवेणं सुव्वउ अत्थि भवावत्तनयरम्मि ॥१६३॥ निक्कारणवेरी तिहुयणस्स सव्वत्थ अक्खलियपयावो । मोहनरिंदो तह रागकेसरी तस्स जेट्ठसुओ॥१६४॥विसयाहिलासनामा तस्स य मंती तओ अवच्चाइं । विज्जंति पंच तस्सवि इंदियसामन्ननामाइं ॥ १६५ ॥ सुणसु विसेसेण पुणो कमेण एयाइं ताण नामाइं । फरिसं रसणं घाणं च दंसणं पंचमं सवणं ॥ १६६ ॥ नाउं अणंतविरियं एक्किक्कमिमाण अन्नदियहम्मि । मोहनरिंदाईहिं विहिओ मंतो जह इमाणं ॥ १६७ ॥ तियलोयवसीकरणे समत्थमेक्केक्कयंपि किमु सव्वे ? । तो दिज्जइ आएसो कज्जे एयम्मि एयाणं ॥ १६८ ॥ इय निच्छिउं इमाइं विसज्जियाइं तिलोयविजयम्मि । एएसु निहत्तभरा चिट्ठंति य ते सुहे इण्हि ॥ १६९ ॥ यतः-एक्कंगो जोऽवि हु लहइ जयसिरिं सुहडकोडिसंघट्टे । तस्सवि खणेण एक्कंपि इंदियं दलइ माहप्पं ॥ १७० ॥ सुररायफणाहिवचक्कवट्टिहरिहरहिरण्णगब्भावि । करणेहिं किंकरत्तं काराविया ते सलीलाए ॥ १७१ ॥ होऊण सयलसत्थाण पारगा मुणियवत्थुपरमत्था । इंदियवसगा चिट्ठंति तेवि बालव्व नरनाह ! ॥ १७३ ॥ किं बहुणा सव्वाणिवि विसिट्ठजणगरहियाइं कज्जाइं । जं कोइ कुणइ लोए तं जाणसु इंदियवसेण ॥१७४॥ जंपि नरनाह ! पुरिसं पुच्छसि सोऽवि हु सयं विसुद्धप्पा । निक्कारणरिउदंसणकरणेणं चोइओ नवरं ॥ १७५ ॥ पच्चक्खविरुद्धम्मिवि तम्मि अकज्जम्मि तह पयट्टोत्ति । इय जाव केवली कहइ ताव सुरसुंदरीसमुहं ॥ १७६ ॥ धावंतो लोलक्खो बद्धो सुहडेहिं कलयलरवेणं । संभंतो जाव निवो जोइओ लक्खिओ ताव ॥ १७७ ॥ भयवंतसन्निहाणे न जुज्जए निग्गहोत्ति नरवइणा । तं मोएउं विम्हियमणेण तो केवली पुट्ठो ॥ १७८ ॥ तिहुयणगुरु ! किं एयं कह जीवइ मारिओऽवि तह एसो । किह ? वा तुम्ह

समीवेऽवि ववसए एरिसमकज्जं ? ॥ १७९ ॥ अह भणइ केवली नरवरिंद ! निरुवक्कमम्मि विज्जंते । आउम्मि तरइ सक्कोवि मारिउं नेयरं किंपि ॥ १८० ॥ ता मारिओऽवि न मओ एसो तुमए कहं पुण नरिंद ! । अह तुट्टपासयाई उ वइयरं साहइ निवस्स ॥ १८१ ॥ ता जाव दंसणिंदियवसओ सुरसुंदरिं निरिक्खंतो । जाओ परव्वसो ववसइ इमं मह समीवेऽवि ॥ १८२ ॥ भणइ निवो तुम्हाणवि किं न सुयं धम्मवयणमेएण ? । भणियम्मि भुवणगुरुणा आमंति तओ निवो भणइ ॥ १८३ ॥ किं वहिरत्तेण ? न नरवरिंद ! पावं तु चिक्कणमिमस्स । निरुवक्कमं च अम्हारिसाण पुण वयणपमुहेहिं ॥ १८४ ॥ हेऊहिं राय ! सोवक्कमाइं फिट्टंति ताइं तो मज्झ । कहमाणस्सऽवि धम्मं कमियं कन्नेऽवि न इमस्स ॥ १८५ ॥ हरिए य दंसणिंदियचोरेण मणे पुणो न एयंपि । नायं जह को चिट्ठइ एत्थ ? अहं को व ? को देसो ? ॥ १८६ ॥ मुणिनाह ! तह विसिट्ठे दट्ठव्वे दंसणस्स वावारे । सुरसुंदरि-फरिसे उण लुद्धो किं धावए एसो ? ॥ १८७ ॥ भणइ मुणी एवं चिय नरिंद ! अवरुप्परेण पावाइं । एयाइं संहयाइं जह एक्कं जत्थ वत्थुम्मि ॥ १८८ ॥ वंधिज्ज अहिणिवेसं मणवानरलीवसंगयाइं तओ । पायं सव्वाणि य तत्थ चेव धावंति अन्नो य ॥ १८९ ॥ एस विसेसो दिट्ठी अंधाणं जहियव्व करणाणं । पायं पवत्तिहेऊ सेसाणवि विसयमग्गम्मि ॥ १९० ॥ तो जस्स वसे दिट्ठी तस्स वसे मुणसु सयलकरणाइं । साऽवि हु जेसिं अवसे वसम्मि ते सयलकरणाणं ॥ १९१ ॥ तम्हा एस वराओ खिवेइ दिट्ठिं तओ मणं घुलइ । आगरिसियाणि तेण उ फरिसाईणिवि नियत्तंति ॥ १९२ ॥ जह एसो सेसंपि हु तरतमजोएण तह जयं मुणसु । इंदियभडेहिं बद्धं निज्जंतं मोहनिवपासे ॥ १९३ ॥ किं अत्थि कोइ भयवं ! इंदियसुहडाण गंजणोवाओ ? । अत्थि नराहिव ! किं पुण सुदुकरो को उण ? मुणिंद ! ॥ १९४ ॥ भणइ परमोवाओ ताव इमे जह गुरूण पयमूले । एसो घिप्पइ वेसो जो

गहिओ मज्झ साहूहिं ॥ १९५ ॥ कीरंति नाणदंसणचरित्तसेल्लाइं तिन्नि हत्थम्मि । संतोसकवयमारोविऊण तत्तो य सव्वंगं ॥ १९६ ॥ पविसिज्जइ जिणसासणपुरदुग्गे गुरुविवेयसेलस्स । सिहरट्ठियम्मि तत्थ य जावो सिद्धंतमंतस्स ॥ १९७ ॥ कीरंते अणवरयं इंदियसुहडा भएण संलीणा । दिंति न दरिसावंपि हु सयमवि खिज्जंति य कमेण ॥ १९८ ॥ इच्चाइ जंपिए मुणिवरेण विहडंतकम्ममलपडलो । पभणइ नरनाहो साहु साहु भणियं उवाओत्ति ॥ १९९ ॥ ता काऊण पसायं मुणिंद! एयंमि मं पयट्टेह । मा पडिबंधंति पयंपियम्मि मुणिणा तओ राया ॥ २०० ॥ सुरसुंदरीइ पुत्तं ठविउं रज्जे जयाहिवं नाम । कइवयसामंतऽवरोहमंतिपउरेहिं परियरिओ ॥ २०१ ॥ दाऊण महादाणं पूयाओ जिणहरेसु काऊण । विहिणा नरेसरो समरसिंधुरो गिण्हए दिक्खं ॥ २०२ ॥ तो पुच्छइ केवलिणं कत्थ गओ सो नरो पुणो भयवं! । पभणइ नाणी एत्तो पलाइउं जाव सो चलिओ ॥ २०३ ॥ ताव पुरपरिसरे ठक्कुरस्स अन्नस्स अग्गओ डुंबि । रूववई गायंति सो पेच्छइ भत्तुणा सहियं ॥ २०४ ॥ सुइरं निरिक्खमाणो तहेव जाओ परव्वसो विढिओ । तीसे भत्तारेणं तओ हओ कत्तियाएँ उरे ॥ २०५ ॥ रुद्दज्झाणोवगओ मरिउं तइयाए निरयपुढवीए । उक्कोसाऊ जाओ नेरइओ भवमणंतं च ॥ २०६ ॥ भमिही इय सोऊणं रायरिसी निहणिऊण अक्खाइं । पावियकेवलनाणो धुयकम्मंसो गओ सिद्धिं ॥ २०७ ॥ तदेवं लोलाक्षश्चक्षुरिन्द्रियेण निहतः, अन्येऽप्यादिशब्दात् समयप्रसिद्धा द्रष्टव्याः, एवमुत्तरत्रापि आदिशब्दो व्याख्येय इति । चक्षुरिन्द्रियोदाहरणं समाप्तम् ॥

घ्राणेन पुनः कुमाराद्यो निहताः, तथाहि—

नामेण वसंतउरं नयरं रमणीमयं नियंतेहिं । वियरंतपंथिएहिं जत्थ सया संकडा मग्गा ॥ १ ॥ सत्थवणमंडणो केसरिव्व

निवई तहिं च नरसीहो । पुत्तो य तस्स जेट्ठो पउउव्व गुणेक्कनिम्मविओ ॥ २ ॥ सो य नियइ सव्वत्थवि जं जं वत्थुं तयंपि सुंघेइ । इट्ठेसु कुणइ गरुयं रायं दोसं चऽणिट्ठेसु ॥ ३ ॥ तत्तो अइप्पसंगे भणंति गुरुणो तयं जहा वच्छ ! । मा असुभेसु दुगुंछं मुच्छं व करेसु इट्ठेसु ॥ ४ ॥ जं पोग्गलपरिणामो दीसइ सव्वो असासओ लोए । जेण उवाहिवसेणं होइ सुअंधंपि दुग्गंधं ॥ ५ ॥ दुग्गंधं च सुयंधं तहाहि कप्पूरचंदणाईयं । सज्जो होइ दुगंधं संगेणं असुइदेहस्स ॥ ६ ॥ पिच्छ सुयंधोऽवि तहा आहारो सालिवंजणाईओ । कंठाओ अइक्कंतो खणेण पावेइ असुइत्तं ॥ ७ ॥ सक्कारवसेण तहा दुग्गंधाइंपि नीरमाईणि । हुंति सुअंधाइं पुणो इय अथिरे पोग्गलसमूहे ॥ ८ ॥ असुभंति का दुगुंछा ? का य सुअंधंति होज्ज मुच्छा वा ? । वहुयं च दुगुंछंतो उम्मायं पावए कमसो ॥ ९ ॥ जाइं च असुइमाईणि निंदए इह जणो पिहियनासो । नियदेहाउच्चिय णणु संभवो ताण सव्वाणं ॥ १० ॥ ता इट्ठेसुं मुच्छं मोत्तुमणिट्ठेसु तह दुगुंछं च । मज्झत्थो होऊणं लोइयववहारमणुसरसु ॥ ११ ॥ एवं वहुप्पयारं भणिओऽवि हु घाणवसगओ एसो । सव्वत्थ भमइ मूढो सुगंधवत्थूणि पत्थंतो ॥ १२ ॥ तो गंधपिउत्ति नाम तस्स पसिद्धिं गयं तओ लोए । कप्पूरकुसुममाई विरमइ पायं न जिग्घंतो ॥ १३ ॥ अह वच्चंते काले मायसवत्ती इमस्स कुमरस्स । जोव्वणपत्तस्सावि चिंतए इमं जह सुओ मज्झ ॥ १४ ॥ लहुओ जेट्ठो य इमो हणामि एयं तओ उवाएण । पच्छा जेण सुहं चिय मह पुत्तो पावए रज्जं ॥ १५ ॥ ता वद्धं पुडियाए तं किंपिवि दारुणं विसं तीए । उस्सिंघियमित्तंपि हु जं सज्जो जीवियं हरइ ॥ १६ ॥ सो य कुमरो अपारे नईजले पखिऊण नावाओ । वरतरुणरायपुत्तेहिं परिगओ कीलए वहुसो ॥ १७ ॥ तो एक्कम्मि समुग्गे पक्खित्तं तीएँ तं विसं सोऽवि । लहुमंजूसाए कओ तयंपि पक्खिवइ अन्नाए ॥ १८ ॥ एवं अन्नन्नासुं वहुमंजूसासु तं विसं खित्तं । नेउं उवरिम-

तित्थे पवाहियं तीएँ सलिलाए ॥ १९ ॥ तरमाणी य कमेणं मंजूसा आगया जहिं कुमरो । उग्घाडिया य तेणं ता जाव समुग्गओ पत्तो ॥ २० ॥ उग्घाडियम्मि तम्मिवि पुडिया पत्ता तयंपि छोडेउं । जिंघइ विसं कुमारो मुक्को पाणेहि य खणेण ॥ २१ ॥ इय जंपि तंपि वत्थुं जिंघेयव्वं न घाणवसगेहिं । न य सुरहिदुगंधेसुं मुच्छ दुगुंछा य कायव्वा ॥ २२ ॥ इति घ्राणेंद्रियकथानकम् ॥

रसनेन--जिह्वेन्द्रियेण हता नरेन्द्रादयः, तद्यथा—

अत्थि विदेहाविसए नयरी मिहिलत्ति भरहविक्खाया । पत्तेयबुद्धनमीसियपवरपयपंकयपवित्ता ॥ १ ॥ तत्थ निवो विमलजसो जो एक्कोऽवि हु तिहा मणे वसइ । विक्कमगुणलालिएहिं वेरीण गुणीण रमणीणं ॥ २ ॥ अह अन्नया पुरीए बाहिं देवागमं नियइ एसो । नायं च जहा कोई समागओ केवली एत्थ ॥ ३ ॥ तो गरुयविभूईए अंतेउरपउरपरिगओ तत्थ । गंतु राया भत्तीएँ केवलिं पणामिऊणं च ॥ ४ ॥ उवविट्ठो परितुट्ठो तस्स य अइवित्थरेण धम्मकहं । कहमाणेणं कहमवि एसत्थो भगवया भणिओ ॥ ५ ॥ अक्खाण रसणी कम्माण मोहणी तह वयाण बंभवयं । गुत्तीण य मणगुत्ती चउरो दुक्खेहिं जिप्पंति ॥६॥ तो पत्थिवेण भणियं रसणा जीहत्ति ताव इह भगवं । सा य कहं दुज्जेया ? दिट्ठीसोयाइएहिंतो ॥ ७ ॥ भणइ नरिंद ! रसणस्स निग्गहे छुहकिलंतदेहस्स । अरइं जणेइ गेयं रूवाईणिवि जलंति व्व ॥ ८ ॥ किंतु असत्ता काउं विणिग्गहं तस्स पाणिणो मूढा । भोत्तूण विवित्तरसे घिप्पंति तओ वियारेहिं ॥ ९ ॥ तथाहि--वंछंति ललियगेयं रइसुहमिच्छंति पवरनारीणं । कप्पूरागुरुचंदणविलेवणाइं च पत्थंते ॥ १० ॥ जह मूले सित्तो फलेइ तरुओ उवरिं कुसुमदलरिद्धो । मूले उ तस्स सुक्के सेसंगाइंपि सुक्कंति ॥११॥ इंदियतरुवि रसपीणियम्मि वित्थरियरसणमूलम्मि । फलइ वियारेहिं तह सुक्कइ पुण तम्मि सुक्कंते ॥ १२ ॥ ता दुज्जयं इमं चिय

तम्मि जिए उण जियाइं सेसाइं । इत्थं च उदाहरणं सुणेसु नरनाह ! जं वित्तं ॥ १३ ॥ भूवलयं नामेणं अत्थि पुरं बहुकुतूहला इन्नं । नियकम्मो नाम तहिं राया दो तस्स भज्जाओ ॥ १४ ॥ सुभसुंदरित्ति पढमा बीया उण असुभसुंदरी नाम । पढमाइ मुओ विबुद्धो मइवियलो नाम बीयाए ॥ १५ ॥ सहवड्डियावि सहकीलियावि सहगहियकलसमूहावि । ते दोन्नि सहावेहिं परोप्परं विसरिसा जाया ॥ १६ ॥ विबुहो ताव कयन्नू दक्खो सरलो पियंवओ चाई । पण्णवणिज्जो धीमं पगईएँ जिइंदिओ तह य ॥ १७ ॥ विवरीयगुणो बीओ जीहाएँ असंजओ विसेसेण । भुंजइ मंसं मज्जं पिएइ न य तिप्पइ रसाणं ॥ १८ ॥ सूरुदयाओ आरब्म जाव निद्दाए नेव अंतरिओ । ताव अखज्जमपिज्जं च विरमए नेय भुंजंतो ॥ १९ ॥ तो निंदइ सयलजणो सुयणा सोयंति तं हसंति खला । विविहाओ आवयाओ पावइ पारद्धिमाइसु ॥ २० ॥ तहवि मिगसूयराईरसगिद्धो हणइ जंतुणो निच्चं । तत्तो वारइ विबुहो उवएसेहिं विचित्तेहिं ॥ २१ ॥ अह सो पभणेइ तुमं मूढो सि न मंसमज्जमाईणं । जाणसि रसं अयाणुय ! किं ताण ममंपि वंचिहिसि! ॥ २२ ॥ जं चिय खज्जइ पिज्जइ एयं चिय सारमेत्थ जियलोए । जे माणंति न लद्धं किं ताण पुणो विगलत्तं ? ॥ २३ ॥ इय न गणइ सो कत्थइ विसुद्धजणदिन्नएवि (९०००) उवएसे । अइगिद्धो य रसेसुं पए पए लहइ दुक्खाइं ॥ २४ ॥ रसलोलोत्ति पसिद्धं सव्वत्थ गयं जणे य से नामं । अह अन्नया वसंते चलिओ उज्जाणियाएँ इमो ॥ २५ ॥ बहुयं च उवक्खडियं निद्धं असणाइयं तओ गंतुं । रसलोलरायउत्तो विन्नत्तो सूअयारेहिं ॥ २६ ॥ जह सव्वंपि उ पउणं ठवियं पडिलेहिमोयगाईयं । ता पविसिऊण कुमरो पिच्छउ तत्थेव आगंतुं ॥ २७ ॥ रसलोलस्स य एत्तो सव्वसरीरंपि जलइ व जरेण । तह्वि हु रसवइसिद्धिं सोउं सहसा गओ तत्थ ॥ २८ ॥ दिट्ठं च पवरमोअगसुगंधघयमादि वंजणाईयं । पक्कण्णाणि य तत्तो

पत्तेयं जिंघिउं लग्गो ॥ २९ ॥ अह लोलयाइ नडिओ पारद्धो खाइउं तहच्चेव । मा रायउत्त ! एवं इय विज्जा वारयंति तयं ॥ ३० ॥ तुम्ह सरीरे बहुओ जरोत्ति न य तम्मि सज्जमुप्पन्ने । अहिगारि ओसहंपि हु दूरे ता भोयणं एवं ॥ ३१ ॥ तो पभणइ मतिवियलो रे रे अज्जवि न एत्तिएणावि । कालेण कला नाया मज्झ सरीरस्स तुब्भेहिं ॥ ३२ ॥ वायाहियं सरीरं मज्झ सया ऊणयाए एस जरो । ता उत्तरिही अज्जवि बहुयं संतप्पिए देहे ॥ ३३ ॥ तो भणियं विज्जेहिं तुह उग्गाराणऽजिन्नगंधेणं । नज्जइ सरीरनिद्धत्तणाइलिंगेहि य न एसो ॥ ३४ ॥ वाएण जरो तुम्हं तम्हा संतप्पिओ अणत्थस्स । होही कारणमेसो ता जुज्जइ लंघिउं अज्ज ॥ ३५ ॥ अह जंपइ रसलोलो अबुहं लंघाविउं जहा लोयं । मारह तुब्भे इच्छह मएवि किं मारिउं एवं? ॥ ३६ ॥ नणु बुज्झामि सयं चिय नियसरीरस्स धारणं अहयं । एत्तोऽवि परं अम्हे किं भणिमो? कुणह जं जुत्तं ॥ ३७ ॥ इय भणिओ वेज्जेहिं सेच्छाए भुंजिऊण असणाई । वारिज्जंतोऽवि करेणुयाइ चडिओ गओ बाहिं ॥ ३८ ॥ वारिज्जंतो तत्थवि धरिओ बाहाहिं विज्जपमुहेहिं । भोत्तुं आकंठं लोलयाए उच्छाहिओ स पुणो ॥ ३९ ॥ पक्काममाइयाणं उवरिं चिय वमइ गडयडंतो य । रक्खह रक्खह इय विरसमारसंतो गओ धरणिं ॥ ४० ॥ अह लोलइ असुइरसे सो तीएँ विसूइयाइ अक्कंतो । सोउं च तयं विबुहो समागओ तत्थ वेज्जेहिं ॥ ४१ ॥ कहिओ इमस्स से पुव्ववइयरो तो इमेण सिबियाए । घल्लाविऊण नीओ घरम्मि लग्गो य चलणेसु ॥ ४२ ॥ विज्जाणं रसलोलो अइगरुयसमुच्छलंतबियणत्तो । पभणइ पसिऊण ममं जीवावह वार एक्कमिणं ॥ ४३ ॥ तो ते भणंति दोसोऽवि ताव चडिओत्ति एस तुह दूरं । नज्जइ न तओ किरियाएँ अम्ह विणियत्तइ नवत्ति ॥ ४४ ॥ न य तुज्झ वसे जीहा पण्णवणिज्जो तुमं च न बुहाणं । पउणीकओऽवि करिहिसि तहेव ता किमिह कट्ठेण ? ॥ ४५ ॥ तो लग्गिऊण चल-

णेसु ताण सो वयइ मा भणह एवं । अज्जप्पभिई सव्वं वयणं तुम्हं चिय करिस्सं ॥ ४६ ॥ तो अम्मापियरेहिं विवुहेण इमेण चेव ते भणिया । विज्जा कुणंति पउणं कहकहवि यं पयत्तेणं ॥ ४७ ॥ पच्छा अवहीरेउं ताइं हियाइंपि भासियाइं इमो । किंपि असज्जमपेज्जं न मुयइ जलिओ वणदवो व्व ॥ ४८ ॥ वहइ य बहुं पओसं उवरिं विवुहस्स वारमाणस्स । अन्नम्मि दिणे दुन्निवि समगं निय एगदेसम्मि ॥ ४९ ॥ उवविट्ठा भुंजेउं तत्तो कहमवि अदुट्ठभावेण । गहियं विवुहेणं चिय सिणिद्धमहुरं किमवि वत्थुं ॥ ५० ॥ पच्छा अकुसलमइणो तं पुन्नं नेय तो इमो घणियं । तह कुविओ जह दिट्ठं न किंपि नयणेहिंवि तओ सो ॥ ५१ ॥ चिंतइ मणे जहेसो दुट्ठो वारेइ मं अहो चेव । एक्कलओऽवि सव्वं भुंजेही किर सिणिद्धाई ॥ ५२ ॥ सावकओ य भाया जो वेरी सो कहिं हिओ होज्जा ? । ता एयं मारेमित्ति चिंतिउं कड्ढए छुरियं ॥ ५३ ॥ मुंचइ घायं विवुहस्स सोऽवि दक्खत्तणेण वंचेइ । चिंतइ य पिच्छह अहो निक्कारणमेव वंधूवि ॥ ५४ ॥ किह चिट्ठइ? ता अज्जवि किं इमिणा मज्झ गेहवासेण ? । वट्टंते वोलरवे विणिग्गओ चिंतिउं एवं ॥ ५५ ॥ पंथम्मि य वच्चंतो उज्जाणे कत्थई निविट्ठं सो । कणयकमलम्मि पिच्छइ चउनाणिं मुणिवरं एगं ॥ ५६ ॥ तो भत्तीए तं पणमिऊण हिट्ठो तहिं निविट्ठो सो । अइवित्थरेण धम्मं सोऊण य जायसंवेगो ॥ ५७ ॥ अवगय-बहुपरमत्थो तं साहुं अवसरम्मि पुच्छेइ । भयवं ! सो मह भाया किह वट्टइ तह अणत्थेसु ? ॥ ५८ ॥ नाणेण मुणियनीसेसतिहुयणा मह इमं कहह तुब्भे । तो भणइ मुणी सुंदर ! दोसो गेहुट्ठिओ तस्स ॥ ५९ ॥ तो विम्हिएण विवुहेण पुच्छिओ को मुणिंद! पुण एसो । मुणिणा भणियं जा असुभसुंदरी तस्स जणणित्ति ॥ ६० ॥ सा तस्स दुन्नएणं कुविया चिंतेइ सिक्खणोवाए । मोहनरिंदो तीसे य देवरो अत्थि कूरप्पा ॥ ६१ ॥ तंपि हु परिकुवियं नियसुअस्स नाउं समाणकज्जंति । तं गंतुं उच्छाहइ

मत्तं सिक्खवइ मज्झ सुयं ॥ ६२ ॥ तेण भणियं जयत्तयदमणत्थं पंच इंदियाइं मए । पुव्विंपि पेसियाइं चिट्ठंति परं विसेसेण ॥ ६३ ॥ रसणा पेसिज्जइ तुह सुअस्स जा तिहुयणस्सवि अजेया । सेसिंदियाइं गामिहंति तीएँ पिट्ठम्मि सयमेव ॥ ६४ ॥ काऊण तयं सा नियवसम्मि जणिही परं समुक्करिसं । तुज्झऽम्हाण य एवं भणिउमिमा पेसिया तेण ॥ ६५ ॥ तो असुभसुंदरी भणइ देयरं एत्तिएण अम्हाणं । होही न कज्जसिद्धी पगईए जं इमा रसणा ॥ ६६ ॥ मज्झत्था जंतूणं न अप्पणा पयडए वियारंपि । परमसुणीणवि पासे चिट्ठइ एगागिणी एसा ॥ ६७ ॥ तो सा दिज्जउ दासी सहाइणी तीए लोलया जीए । कवडेहिं बंधिऊणं विहियं भुवणंपि तुह वसगं ॥ ६८ ॥ तो चिंतइ मोहनिवो साहु इमीए पयंपियं जम्हा । सिज्झइ नवि सिट्ठेहिं अम्हाण समीहियं कज्जं ॥ ६९ ॥ अह लोलयावि उच्छाहिऊण तह तेण पेसिया तस्स । जह अज्जवि तुह बंधुं अणंतदुहभायणं काही ॥ ७० ॥ छिड्डाइं नियइ तुज्झवि मायसवक्की य मोहराया य । जइ न उवाए लग्गसि तो तुज्झवि सच्चिय गइत्ति ॥ ७१ ॥ को पुण स उवाओ मुणिवरिंद ! भीओ भणेइ सो बिबुहो ? । जंपइ मुणीऽवि जं आयरंति निच्चंपि मह सीसा ॥ ७२ ॥ तो अवगयभावत्थो विबुहो दिक्खं पवज्जए तत्थ । सह लोलयाइ इंदियसेन्नं संचुन्नियं कमसो ॥ ७३ ॥ पावियकेवलनाणो विहरंतो महियलम्मि सो य अहं । एत्थागओ नरेसर ! इय अइसयदुज्जणा रसणा ॥ ७४ ॥ तो विमलजसो राया सभयं च सकोउयं च पुच्छेइ । तेणवि अकुसलगइणा भयवं ! किं पावियं पुरओ ? ॥ ७५ ॥ तो भणियं केवलिणा निस्संकं लोलयाएँ स वराओ । उच्छाहिओ अणवरयं पयट्टमाणो अणत्थेसु ॥ ७६ ॥ रज्जम्मि अन्नया ठाविओत्ति पिउणा तओ य सविसेसं । अण्णण्णामिसपमुहे खाविज्जइ लोलयाइ रसे ॥ ७७ ॥ रद्धं च अन्नया तस्स कारणे आमिसं बिडालीए । खद्धं कहिंपि तो भीयमाणसो रसवई-

कारो ॥ ७८ ॥ आसन्ने कीलंतं रत्थाए गिण्हिऊण डिंभरुयं । हणिउं सिग्घं तह रंधिउं च भुंजावइ नरिंदं ॥ ७९ ॥ भो भो
अभुत्तपुव्वो मंसरसो कोइ एस अइपवरो । इय भणिउं निब्बंधेण पुच्छए सूयकारं सो ॥ ८० ॥ अभए दिन्ने तेणावि साहियं
लोलयाएँ तो भणियं । निच्चंपि कुणसु इण्हिं एवंचिय सोऽवि तो तुट्ठो ॥ ८१ ॥ पइदियहं एक्केक्कं छण्णं माराविउं नयरडिंभं ।
भुंजइ मंतीहिं तओ विन्नाए वारिओ बहुसो ॥ ८२ ॥ जा विरमइ न कहिंपि हु गिद्धो बंधाविउं तओ खित्तो । अडवीए रज्जं
पुण दिन्नं लहुबंधुणो मज्झ ॥ ८३ ॥ सत्थाओ परिभट्ठं हरिऊणं माणुसं तहिंपि तओ । रसलोलो भुंजंतो गमइ दिणाइं अह
कयाई ॥ ८४ ॥ गिरिमेहलाएँ एगागिणीए डिंभं पुलिंदभज्जाए । उद्दालिऊण भुंजइ हणिउं तत्तो य परिकुविओ ॥ ८५ ॥ आगं-
तूण पुलिंदो बाणेहिं फोडिऊण सव्वंगं । तं मारइ तो सत्तमपुढवीए अप्पइट्ठाणे ॥ ८६ ॥ उक्कोसाऊ मरिऊण रसलोलो नारओ
समुप्पन्नो । भमिही भवं अणंतं रसणादोसेण पुरओऽवि ॥ ८७ ॥ इय रसलोलनराहिवचरियपसंगेण निययचरियंपि । गरुयाण
अणुचियंपि हु तुह गुणहेउं मए कहियं ॥ ८८ ॥ अह तुट्ठो भणइ निवो मुणिंद ! नियचरियअमयवरिसेण । जह निव्ववियं मह
सवणजुयलमेवंपि पसिऊण ॥ ८९ ॥ इंदियबलनिद्दलणो पुव्विं चउनाणिणो समीवम्मि । जो तुब्भेहिं उवाओ गहिओ सो दिज्जउ
ममावि ॥ ९० ॥ तो गरुयविभूईए विमलजसो दिक्खिओ मुणिंदेण । पावियकेवलनाणो सिद्धो सह विबुहकेवलिणा ॥ ९१ ॥
इति जिह्वेन्द्रिये रसलोलनृपकथानकं समाप्तम् ॥

स्पर्शनेन्द्रिये राज्यभ्रंशादिव्यसनं प्राप्तो यथा भर्तृत्वेन सुकुमालिकायाः सम्बन्धी नरेशः, तथाहि—

नामेण वसंतपुरं पुरमत्थि जहिं परत्थविमुहोऽवि । निच्चं विहियपरत्थो वसइ जणो सेवियतिवग्गो ॥ १ ॥ जस्स सरीरं

नंदणवणं व अइबहुयविलाससोहिल्लं । सो तं पालइ राया जियसत्तू अग्गमहिसी य ॥ २ ॥ तस्स सुरूवा सुकुमालियत्ति नामेण जीएँ सविसेसं । देहसुकुमारियाए सिरीसकुसुमंपि परिभूयं ॥ ३ ॥ तीसे कोमलफासे य नरवरो तह कहंपि अणुरत्तो । जह देसरज्जपरियणचिंता सव्वावि परिमुक्का ॥ ४ ॥ तो मंतीहिवि बहुसो भणिओ न नियत्तए य जा कहवि । सुकुमालियाए सद्धिं पल्लंके सो निसिपसुत्तो ॥ ५ ॥ खित्तो अडवीएँ निवो तस्स सुओ ठाविओ य रज्जम्मि । गच्छंताण य अडवीइ रायदेवीण पंथम्मि ॥ ६ ॥ देवी पहपरिसंता जाया तिसिया अईव न य पुरओ । सक्कइ गंतु तत्तो राया एगत्थ तं ठविउं ॥ ७ ॥ सव्वत्थ गवेसंतो जा न लहइ पाणियं तओ रुहिरं । नियबाहाहिं छुरियाएँ कड्डिउं खिवइ पुडियाए ॥ ८ ॥ नीरं व कुणइ अच्छं घल्लेउं मूलियं च तंमज्झे । पावइ देविं तत्तो दढं च सा चुक्खिया जाया ॥ ९ ॥ अन्नं चिय आहारं अलहंतो निययऊरुमंसाइं । छेत्तुं वणाइं रोहेइ संरोहिणिमूलियाइ तओ ॥ १० ॥ भुंजेउं दवजलणे ससाइमंसच्छलेण सो देइ । एवं गंगातीरे एगत्थ पुरम्मि पत्ताइं ॥ ११ ॥ राया कुणइ वणिज्जं देवीइ आभरणभंडमोल्लेण । कयवयदिणपज्जंते तो देवी भणइ नरनाहं ॥ १२ ॥ कंचुइसहियणजणिएहिं वेणुवीणाविणोयदुल्ललिया । पुव्विं ठाऊणिण्हि कह ठामेगागिणी गेहे ? ॥ १३ ॥ ता कुणसु सहायं कंपि माणुसं मह तओ निवेणावि । एसऽवियारोत्ति विचिंतिऊण पंगू घरे ठविओ ॥ १४ ॥ एवं तु न विन्नायं नरवइणा जह वणेसु वल्लीओ । आसन्ने च्चिय रुक्खे चडंति निंबंमि अंबे वा ॥ १५ ॥ इय नारीओऽवि हु उत्तमं च नीयं च सगुणमगुणं वा । आसन्नं चिय पुरिसं भयंति अग्घइ जओ तासु ॥ १६ ॥ मेले च्चिय न गुणागुणचिंता तो पंगुणा वियड्ढेण । सिंगारकहागेयाइएहिं आवज्जिया एसा ॥ १७ ॥ अह तम्मि संपलग्गा दढमणुरत्ता समीहए हणिउं । भत्तारं तो गंगातीरे उज्जाणियाएँ गओ ॥ १८ ॥ खित्तो जलमज्झे

स्पर्शने सुकुमालिकापातिः

पेच्छिऊण वीसत्थओ तडनिविट्ठो । एगत्थ पुरे लग्गो समिओ सुत्तो य तरुमूले ॥ १९ ॥ न य ओसरइ तदुवरिं रुक्खच्छाया खणंपि पुन्नेहिं । तत्थ पुरे य नरिंदो मओ अपुत्तो तओ तुरओ ॥ २० ॥ अहिवासिऊण मंतीहिं भामिओ पुरवरे तओ बाहिं । गंतुं चिट्ठइ पट्ठि नडइ य जियसत्तुनरनाहो ॥ २१ ॥ तत्तो पालइ रज्जं जाओ सो तत्थ नरवई गुरुओ । सुकुमालियावि एत्तो दविणं भोत्तूण तत्थ गया ॥ २२ ॥ खिविऊण चोल्लए पंगुलं तयं मत्थएण पवहंती । मग्गइ भिक्खं पंगू य गायए गेयमणुगेहं ॥ २३ ॥ पुट्ठा य जणे पभणइ पियरेहिं देव बंभणेहिं च । एरिसओ चिय दिन्नो मह परिणीओ इमो भत्ता ॥ २४ ॥ सीलं च पालयंती पइव्वयाऽहं इमंपि सेवेमि । इय हिंडंती नगराइएसु सा दिव्वजोएण ॥२५॥ संपत्ता तत्थ पुरे जियसत्तू जत्थ पालए रज्जं । तो हिंडंती नयरे दिट्ठा रण्णा कहवि एसा ॥२६॥ हक्कारिऊण पुट्ठा सयमोलोयणगएण भूमिगया । पभणइ पइव्वयाऽहं इच्चाइ तओ निवो भणइ ॥२७॥ बाहोः रुधिरमापीतमुरुमांसं च भक्षितम् । गङ्गायां प्लावितो भर्त्ता, साधु साधु पतिव्रते! ॥२८॥ निव्विसया आणत्ता तओ इमा इय भवे वसणहेऊ । फासिंदियं जहा नरवरस्स देवीएँ सविसेसं ॥ २९ ॥ इति स्पर्शनेन्द्रिये सुकुमालिकानृपकथानकम्॥

एवमेकैकेनापीन्द्रियेण जन्तवो निहताः, किं पुनः समग्रैः ?, तदुक्तं च—"सक्तः शब्दे हरिणः स्पर्शे नागो रसे च वारिचरः । कृपणपतंगो रूपे भुजगो गन्धेन तु विनष्टः ॥ १ ॥ पञ्चसु सक्ताः पञ्च विनष्टा यत्रागृहीतपरमार्थाः । एकः पंचसु सक्तः प्रयाति भस्मान्ततां मूढः ॥ २ ॥ इति गाथाद्वयपरमार्थः ॥ इन्द्रियार्थे गृद्धानामैहिकं पारत्रिकं च दोषमाह—

सेवंति परं विसमं विसंति दीणं भणंति गरुयावि । इंदियगिद्धा इहइं अइरगइं जंति परलोए ॥ २६३ ॥

'इंदियगिद्ध' त्ति इन्द्रियार्थगृद्धा इति द्रष्टव्यं ॥ इन्द्रियवशगानां यानि दुःखानि तेषामनन्तत्वात् सामस्त्येन तद्भणनशक्ति-

मात्मनोऽपश्यन्नुपसंहरन्नाह—

नारयतिरियाइभवे इंदियवसगाण जाइं दुक्खाइं । मन्ने मुणिज्ज नाणी भणिउं पुण सोऽवि न समत्थो ॥२६४॥

इन्द्रियवशगानां नारकतिर्यङ्नरामरभवेषु भ्रमतां यानि बन्धनताडनमारणादीनि दुःखानि जायन्ते तान्यहमेवं मन्ये यदुत सर्वाण्यपि जानीयात् केवलज्ञानी, नात्र संशयो, भणितुं--प्रत्येकं परेभ्यः कथयितुं पुनः सोऽपि न समर्थः, तेषामनन्तत्वात्, केवलिनस्तु परिमितायुष्कत्वादिति भावः, अस्मादृशस्य तु तल्लेशमप्यपश्यतः कुतस्तद्भणनशक्तिरित्यलमतिप्रयासेनेति गाथार्थः ॥

अथेन्द्रियद्वारमुपसंहरन् वक्ष्यमाणकषायनिग्रहद्वारप्रस्तावनां च कुर्वन्नाह—

तो जिणसु इंदियाइं हणसु कसाए य जइ सुहं महासि । सकसायाण न जम्हा फलसिद्धी इंदियजएऽवि ॥२६५॥

यत एवं तस्माद् जय त्वमिन्द्रियाणि, तथा जहि--समुच्छिन्द्धि कषायान् यदि स्वर्गापवर्गसुखं वाच्छसि, ननु इन्द्रियजयमात्रादेव यथोक्तफलसिद्धिर्भविष्यतीत्याह--सकषायाणां यस्मात् फलसिद्धिरिन्द्रियजयेऽपि न भवतीति गाथार्थः ॥

इति विजितहृषीकैस्तद्विपाकादिभेदाद्, भुवनविदितवीर्याण्याहितानीन्द्रियाणि ।
अवगतपरमार्थैस्तन्न कार्या तदर्थेष्वभिरतिरभिवाञ्छा यद्यभीष्टार्थसिद्धौ ॥ १ ॥
यदिह नरकतिर्यङ्मानवस्वर्गिषु स्यात्, किमपि विषयदुःखं देहजं मानसं च ।
तदजितकरणानां जृम्भितं विद्ध्यशेषं, सुखमपि यत् कार्यं सर्वमेतज्जयस्य ॥ २ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालावृत्तौ भावनाद्वारे करणजयलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥८॥

अथानन्तरसम्बन्धितमेव कषायनिग्रहद्वारं विभणिषुस्तत्र भणिष्यमाणार्थसंग्रहपरां गाथामाह—

तेसिं सरूवं भेओ कालो गइमाइणो य भाणियव्वा । पत्तेयं च विवागो रागद्दोसत्तभावो य ॥ २६६ ॥

तेषां—कषायाणामभिधानयथार्थताकथनलक्षणं स्वरूपं तावद्वक्तव्यं, तथा भेदो वाच्यः, तदवस्थितिरूपः कालो, देवगत्यादिका गतिरादिशब्दान्नरकगत्यादिषु क्रोधाद्यस्तित्वादयो वक्तव्याः, प्रत्येकं चैहिकामुष्मिकफलस्वरूपः क्रोधादीनां विपाको वक्तव्यः, तथा रागद्वेषत्वेन भवनं—भावो वाच्यः, कः कषायो रागेऽन्तर्भवति ? को वा द्वेषे ? इति च वक्तव्यमित्यर्थः, इति गाथासंक्षेपार्थः ॥ तत्र स्वरूपद्वारमधिकृत्य तावदाह—

कम्मं कसं भवो वा कसमाओ सिं जओ कसाया उ । संसारकारणाणं मूलं कोहाइणो ते य ॥ २६७ ॥

'कष' इति हिंसार्थो धातुः, ततश्च कष्यन्ते—हिंस्यन्ते तिर्यगादिषु मार्यन्ते प्राणिनोऽनेनेति कषः-कर्म्म, अथवा कष्यन्ते-परस्परं हिंस्यंते प्राणिनो यस्मिन्निति कषः—चतुर्गतिको भवः, ततश्च 'सिं' ति एतेभ्यः सकाशात् 'कसं' ति विभक्तिव्यत्ययात् कषस्य-कर्मणो भवस्य च आयो—लाभो यतः संपद्यते 'तो' त्ति ततस्तस्मात् कारणात् यथार्थनामानः कषायाः—क्रोधादयो भण्यन्ते, संसारलाभहेतवश्च गौणवृत्त्याऽपि स्युरित्याह—संसारकारणानां असयंमादीनां मध्ये मूलं-आद्यं प्रधानं कषायाः, के पुनस्त इत्याह—ते च क्रोधादयः, आदिशब्दान्मानमायालोभपरिग्रह इति गाथार्थः ॥ अथ भेदद्वारमभिधित्सुराह—

कोहो माणो माया लोभो चउरोऽवि हुंति चउभेया । अणअप्पचक्खाणा पच्चक्खाणा य संजलणा ॥ २६८ ॥

क्रोधादयश्चत्वारोऽपि प्रत्येकं चतुर्भेदा भवन्ति, तदेवाह-सूत्रस्य सूचामात्रहेतुत्वाद् अनन्तानुबन्धी क्रोधः अप्रत्याख्यानावरणः

क्रोधः प्रत्याख्यानावरणः क्रोधः संज्वलनः क्रोध इति, एवं मानाद्यभिलापेनापि प्रत्येकं चतुर्भेदा वाच्या इति गाथार्थः ॥ अथानन्तानुबन्धिन इति कः शब्दार्थः ?, इत्याह

बंधिंति भवमणंतं ते अ अणंताणुबंधिणो भणिया । एवं सेसाऽवि इमं तेसि सरूवं तु विन्नेयं ॥ २६९ ॥

ये कषाया उदयं प्राप्ताः ते जन्तूनामनन्तं भवमनुबध्नन्ति अनन्तं संसारं भ्रमणीयत्वेन व्यवस्थापयन्ति ते सम्यक्त्वमात्रस्यापि घातकाः अनन्तानुबन्धिनः क्रोधादयः, तीव्रतमा इत्यर्थः, **'एवं सेसावि'** त्ति यथा अनन्तानुबन्धिनो व्युत्पादितास्तथा अप्रत्याख्यानावरणादयोऽपि व्युत्पादनीयाः,तथाहि-नञोऽल्पार्थत्वादल्पमपि प्रत्याख्यानमावृण्वन्तीत्यप्रत्याख्यानावरणाः, लब्धेऽपि सम्यक्त्वे यदुदये काकमांसविरत्यादिमात्रं स्वल्पमपि प्रत्याख्यानं प्राणिनः कर्त्तुं न शक्नुवन्ति तेऽप्रत्याख्यानावरणाः क्रोधादयः, तीव्रतरा इत्यर्थः, तथा प्रत्याख्यानमावृण्वन्तीति प्रत्याख्यानावरणाः, प्रत्याख्यानं चेह सर्वविरतिरूपं गृह्यते,तस्यैव यथोक्तप्रत्याख्यानत्वात् , ततश्च लब्धेऽपि देशविरतिप्रत्याख्याने ये सर्वविरतिलक्षणं प्रत्याख्यानं निवारयन्ति ते प्रत्याख्यानावरणाः क्रोधादयोऽपि, अतीव्रा इत्यर्थः, लब्धायामपि सर्वविरतौ चारित्रिणमपि संज्वलयन्ति-क्षणमात्रमौदयिकभावमानयन्ति ते संज्वलनाः क्रोधादयो, मन्दतावस्थामापन्ना इत्यर्थः, अथ जलरेखादिदृष्टान्तेन किञ्चित् सविशेषमेतेषां स्वरूपं व्याचिख्यासुरिदमाह-**'इमं तेसि सरूवं त्वि'**त्यादि, तेषां पुनरनन्तानुबन्ध्यादिक्रोधादीनामिदं स्वरूपं विज्ञेयमिति गाथार्थः ॥ किं पुनस्तदित्याशङ्क्य गाथाद्वयमाह-

जलरेणुपुढविपव्वयराईसरिसो चउव्विहो कोहो । तिणिसलयाकट्ठट्ठियसेलत्थंभोवमो माणो ॥ २७० ॥

मायाऽवलेहिगोमुत्तिमिंढसिंगघणवंसिमूलसमा । लोहो हलिद्दखंजणकद्दमकिमिरागसामाणो ॥ २७१ ॥

प्रथमगाथार्धे राजिशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते, ततो जलराजिसमानस्तावत् संज्वलनक्रोधः, यथा यष्ट्यादिभिर्जलमध्ये रेखा क्रियमाणा शीघ्रमेव निवर्त्तते तथा यः कथमप्युदयः प्राप्नोति परं सत्वरमेव आवर्त्तते स संज्वलनः क्रोधोऽभिधीयते इत्यर्थः, रेणुरेखा-तुल्यस्तु प्रत्याख्यानावरणः क्रोधोऽभिधीयते, अयं हि संज्वलनापेक्षया तीव्रत्वाद्रेणुमध्यविहितरेखावच्चिरेण निवर्त्तत इति भावः, पृथ्वीराजिसमानस्त्वप्रत्याख्यानावरणः, यथा स्फुटितपृथ्वीसम्बन्धिनी राजी-रेखा कचवरादिभिः पूरिता कष्टेनापनीयते, एवमे-षोऽपि प्रत्याख्यानावरणापेक्षया कष्टेन निवर्त्त्यत इति भावः, विदलितपर्वतरेखातुल्यस्त्वनन्तानुबन्धी, कथमपि निवर्त्तयितुमशक्य इत्यर्थः । उक्तश्चतुर्विधः क्रोधः, इदानीं मानोऽभिधीयते, सोऽपि तिनिसलतोपमः संज्वलनः, यथा तिनिसो-वनस्पतिविशेष-स्तत्सम्बन्धिनी लता सुखेनैव नमति, एवं यस्य मानस्योदये स्वाग्रहं मुक्त्वा सुखेनैव नमति स संज्वलनः, यथा स्तब्धं किमपि काष्ठमग्निस्वेदादिबहूपायैः कष्टेन नमति एवं यस्य मानस्योदये जीवोऽपि कष्टेन नमति स काष्ठोपमः प्रत्याख्यानावरणो मानः, एवमस्थि-बद्धं तदुपमेयप्रत्याख्यानावरणमाने भावना स्वयमेव कार्या, नवरमसौ कष्टतरनमनीयः, शिलायां घटितः शैलः स चासौ स्तम्भश्च शैलस्तम्भस्तदुपमस्त्वनन्तानुबन्धी, कथमप्यनमनीय इत्यर्थः॥माया पुनरवलेखिकासमाना संज्वलनी, धनुरादीनामुल्लिख्य-मानानां याऽवलेखिका वक्रत्वरूपा पतति, यथाऽसौ कोमलत्वात् सुखेनैव प्राञ्जलीक्रियते, एवं यस्या उदये समुत्पन्नापि हृदय-कुटिलता सुखेनैव निवर्त्तते सा संज्वलनी मायेत्यर्थः, गौः-बलीवर्दस्तस्य मार्गे गच्छतो वक्रतया पतिता मूत्रधारा गोमूत्रिकाऽभि-धीयते यथाऽसौ शुष्का वाय्वादिना कथमपि कष्टेनापनीयते, एवं यज्जनिता कुटिलता कष्टेनापगच्छति सा प्रत्याख्यानावरणी मायेति, एवं मेषशृंगोपमायामप्यप्रत्याख्यानावरणमायायां भावना कार्या, नवरं घनवंशमूलं न दह्यते, एवं यज्जनिता मनःकुटिलता

कथमपि न निवर्त्तते सा अनन्तानुबन्धिनी मायेत्यर्थः ॥ लोभस्तु हरिद्रारागसमानः संज्वलनः, यथा वाससि हरिद्रारागः सूर्यातपस्पर्शादिमात्रादेव निवर्त्तते तथाऽयमपीत्यर्थः, कष्टनिवर्त्तनीयो वस्त्रविलग्नप्रदीपादिखंजनसमानः प्रत्याख्यानावरणः, कष्टतरापनेयवस्त्रावसक्तनिविडकर्दमतुल्योऽप्रत्याख्यानावरणः, कृमिरागरक्तपट्टसूत्ररागवत् कथमप्यपनेतुमशक्योऽनन्तानुबंधी लोभ इति गाथाद्वयार्थः ॥ अथावस्थितिकालमानेनापि संज्वलनादीनां स्वरूपं ज्ञापयितुं गतिद्वारं चाभिधातुमाह—

पक्खचउमासवच्छरजावज्जीवाणुगामिणो भणिया । देवनरतिरियनारयगइसाहणहेयवो भणिया ॥२७२॥

पक्षं यावदवस्थितिर्येषां ते संज्वलनाः कषायाः, परतः किल प्रत्याख्यानावरणतां प्रतिपद्यन्ते,तावद्यावच्चतुर्मासावस्थितयः प्रत्याख्यानावरणाः, परतः संवत्सरं यावदप्रत्याख्यानावरणाः, यावज्जीवानुगामिनस्त्वनन्तानुबन्धिनो भणिताः, इदं च-‘फरुसवयणेण दिणतवं अहिक्खिवंतो य हणइ मासतवं ।’ इत्यादिवद् व्यवहारमात्रमाश्रित्य कषायबहुलजनप्रतिबोधनार्थं देशनामात्रं, अन्यथा हि बाहुबलिप्रभृतीनां पक्षादिपरतोऽपि संज्वलनाद्यवस्थितिः श्रूयते, अन्येषां च संयतादीनां आवर्षादिकालेऽक्षामणादिश्रवणात्, तथा प्रत्याख्यानावरणानां अप्रत्याख्यानानामनन्तानुबन्धिनां चान्तर्मुहूर्त्तादिकालमप्युदयः श्रूयत एवेति । अथ गतिद्वारमुच्यते, तत्र संज्वलनाः किल देवगतिसाधनहेतवः, संज्वलनोदये मृतो देवेष्वेव गच्छतीत्यर्थः, प्रत्याख्यानावरणोदये तु मनुष्येषु, अप्रत्याख्यानावरणोदये तु तिर्यक्षु, अतन्तानुबन्ध्युदये तु मृतो नरकगतावेव गच्छतीति भावः, इदमपि व्यवहारदेशनामात्रं, अनन्तानुबन्ध्युदयवतामपि मिथ्यादृशां केषांचित् उपरिमग्रैवेयकेषूत्पत्तिश्रवणात्, प्रत्याख्यानावरणोदयवतां च देशविरतानां देवगतिनिर्णयात्, अप्रत्याख्यानावरणोदयवतां च सम्यग्दृष्टिदेवानां मनुष्यगतिनिश्चयादित्यलं प्रसंगेनेति गाथार्थः ॥ आदिशब्दसंगृहीतार्थाधिकारमाह—

चउसुवि गईसु सव्वे नवरं देवाण समहिओ लोहो । नेरइयाणं कोवो माणो मणुयाण अहिययरो ॥ २८९ ॥

प्रत्येकं चतसृष्वपि-नारकादिगतिषु सर्वेऽप्येते क्रोधादयः सप्रभेदाः प्राप्यन्ते, नवरम्-अयं विशेषः-यद्देवानां शेषकषायापेक्षया लोभः समधिको, रम्यप्रासादक्रीडावनकामिनीप्रकृष्टरत्ननिकरेषु मूर्च्छाधिक्यसम्भवात्, नारकाणां तु क्रोधः समधिको, यातनाकर्तृपरमाधार्मिकेषु परस्परं च विशेषाधिक्यसम्भवात्, मनुष्याणां तु मानोऽभ्यधिकः, अष्टानामपि जात्यादिमदस्थानानां प्रकर्षत्वादिति गाथार्थः ॥ तथा—

माया तिरियाणऽहिया मेहुण आहारमुच्छभयसन्ना । सभवे कमेण अहिया मणुस्सतिरिअसुरनरयाणं ॥ २९० ॥

माया तिरश्चामधिका, बहुभिर्मायाप्रयोगैः परस्परघातादिना तेषामाहारादिप्राप्तेस्तत्स्वभावत्वाच्चेति ॥ अथ कषायाणां गतिष्वल्पबहुत्वविचारप्रसंगत आहारादिसंज्ञानामपि तद्विचारमाह, तासामपि कषायोदयाविनाभावित्वात्, 'मेहुण' इत्यादि, अत्र च क्रमेण यथासङ्ख्येन सम्बन्धः, तद्यथा—स्वभवे—स्वस्थाने आहारादिसंज्ञापेक्षया मनुष्याणां स्वभावादेव मैथुनसंज्ञा समधिका, तिरश्चां तु शेषापेक्षया आहारसंज्ञा, अमराणां तु 'मुच्छ' त्ति परिग्रहसंज्ञा, नारकाणां तु भयसंज्ञा समधिकेति गाथार्थः ॥ अथ विपाकद्वारमधिकृत्याह—

मित्तंपि कुणइ सत्तुं पत्थइ अहियं हियंपि परिहरइ । कज्जाकज्जं न मुणइ कोवस्स वसं गओ पुरिसो ॥२९१॥

धम्मत्थकामभोगाण हारणं कारणं दुहसयाणं । मा कुणसु कयभवोहं कोहं जइ जिणमयं मुणसि ॥ २९२ ॥

इहलोइ च्चिय कोवो सरीरसंतावकलहवेराइं । कुणइ पुणो परलोए नरगाइसु दारुणं दुक्खं ॥ २९३ ॥

तिस्रोऽपि पाठसिद्धाः, नवरं 'कयभवोहं' ति कृतो भवौघः-संसारप्रवाहो येन स तथा ॥ व्यतिरेकमाह—

खंती सुहाण मूलं मूलं धम्मस्स उत्तमा खंती । हरइ महाविज्जा इव खंती दुरियाइं सयलाइं ॥ २९४ ॥

सुगमैव ॥ इह कोपे क्षमायां च दोषगुणदर्शनपरं दृष्टान्तद्वयमाह—

कोहम्मि खमाएऽवि यऽचंकारिय खुड्डओ य आहरणं । कोवेण दुहं पत्तो खमाए नमिओ सुरेहिंतो ॥२९५॥

कोपे क्षमायां च 'भीमो भीमसेन' इत्यादिवदेकदेशेन समुदायस्य गम्यमानत्वाद् अचंकारितभट्टिका तावदुदाहरणं, तथा कुरगड्डुक इति लोके प्रसिद्धो नागदत्ताभिधानः क्षुल्लकश्च, कथंभूतोऽसावित्याह-पूर्वं कोपेन दुःखं प्राप्तः, पश्चात्तु विहितया क्षमया प्रणतः सुरैरपि मोक्षं च गतः, अचंकारितभट्टिकाऽपि कथंभूता ?-पूर्वं कोपेन दुःखं प्राप्ता पश्चाद्विहितया क्षमया सुरैरपि प्रणतेत्याद्यत्त्या योज्यते ॥ का पुनरसावचंकारितभट्टिकेति ?, उच्यते—

उज्जेणी नाम पुरी अच्छारियसयाइं जीए दट्ठुं व । लच्छी सरस्सईवि य जुगवंपि वसंति सयकालं ॥ १ ॥ नामेण अत्थओऽविय सेट्ठी परिवसइ तत्थ धणपवरो । कमलासिरी नामेणं भज्जावि य तस्स गुणपवरा ॥२॥ जाया य ताण धूया अट्ठण्ह सुयाण उवरि रूववई । अइवल्लहा पिऊणं परिवड्ढइ गरुयसोक्खेण ॥ ३ ॥ विहियं च विभूईए पियरेहिं भट्टियत्ति से नामं । तद्देहोवचएण य अह पिउणो वड्ढिओ दूरं ॥ ४ ॥ नेहा तो मेलेउं अन्नदिणे भणइ परियणं सव्वं । मह धूया न हु केणइ कत्थइ चंकारियव्वत्ति ॥ ५ ॥ जायमचंकारियभट्टियत्ति नामं तओ य से लोए । वट्टइ आणपडिच्छो दासो इव परियणो सव्वो ॥ ६ ॥ जो रुच्चइ आहारो आहरणं वत्थुकुसुमतंबोलं । तं गिण्हेइ जहिच्छं भमइ य अणिवारियप्पसरा ॥ ७ ॥ बहुसहियणपरियरियं उज्जा-

इब्भाइदारया जोव्वणम्मि मयणाउरा बहुपयारं । णाईसु विलासमुल्लसियं । तं तह हिंडंति पासिऊण रूवाइगुणकलिया ॥ ८ ॥ भणइ धुयं दाहामी तस्स आणाएँ संठिओ निच्चं । जो खंडिही न वयणं महत्ते परिणयणत्थं इच्छंति तओ पिया तीसे ॥ ९ ॥ अह सा सहीहिं कलिया कीलंती सरवरम्मि सविलासं । सुरकण्णयव्व दिट्ठा सुबुद्धिनामेणऽम-तीसे चंकारिही न य तं ॥ १० ॥ तक्खणमेव य सो मयणचोइओ पेसिऊण नियपुरिसे । धणपवरं मग्गावइ परिणयणत्थं तयं बालं ॥ १२ ॥ च्चेण ॥ ११ ॥ जइ आणाए वट्टह जइ सया मज्झ धूयाए ॥ १३ ॥ नियगेहेऽवि न खुण्णं किंतु सया मज्झ धूयाए ॥ १३ ॥ यच्छइ य बहुं दव्वं धणपवरो भणइ मज्झ दव्वेण । नियगेहेऽवि न खुण्णं किंतु सया मज्झ धूयाए ॥ १४ ॥ अइगरुयविभूईए नीया नियमंदिरम्मि सपरियणो निच्चमेव तो देमि । कामाउरेण तेणवि तं तह पडिवज्जियं सव्वं ॥ १४ ॥ अइगरुयविभूईए नीया नियमंदिरम्मि परिणेउं । साविसेसं आणाए वट्टंतो भुंजए भोए ॥ १५ ॥ भणिओ य सुबुद्धि तीए जह तए अत्थमुवगए सूरे । वाहिं न चिट्ठि-यव्वं खणंपि गेहम्मि एज्जाहि ॥ १६ ॥ तह चेव कुणइ निच्चं सचिवो मोयाविऊण नरनाहं । एइ घरं सिग्घंपि हु अन्नम्मि दिणे तओ राया ॥ १७ ॥ आसन्ननरं कंपि हु पुच्छइ किं निच्चमेव य अमच्चो । सिग्घं घरम्मि संझाए वच्चए ? तेण तो कहिओ ॥ १८ ॥ सव्वो तब्भज्जावइयरोत्ति कोऊहलेण तो रण्णा । अन्नम्मि दिणे कज्जच्छलेण केणावि सो मंती ॥ १९ ॥ धरिउं विस-ज्जिओ अद्धरत्तसमए घरं गओ जाव । ता निच्चलदिन्नकवाडभोग्गलं नियइ वासहरं ॥ २० ॥ तो मंती भणइ पिए! कोवं मा कुणसु मज्झ पसिऊण । उग्घाडेसु दुवारं परवसो जेणऽहं थक्को ॥ २१ ॥ न य परवसाण निव्वहइ कावि अज्झवसियावि हु पइन्ना । सत्थेसु य वण्णिज्जइ तेणं चिय सेवओ अहमो ॥ २२ ॥ वीहेइ नरिंदाओ सचिवाओ रायवल्लहाईणं । सुणउ व्व पिंड-कज्जंमि सेवओ भमइ पइगेहं ॥ २३ ॥ अहवा सुणयाओऽवि य अहमं मन्नामि सेवयं चेव । जं सेवाए चिट्ठइ सुणओ इयरे उ तं

कत्तो ? ॥ २४ ॥ मोहेणं चिट्ठंतो अयाणओ जंपमाणओ मुहरो । अइआसन्नो लट्ठो दूरत्थो होइ अविणीओ ॥ २५ ॥ चडइ अव-
त्थुत्तमणुज्जमम्मि संकिज्ज एस ववसाओ । तो न सुहं नेय जसं पावइ य सेवयजणो कहवि ॥ २६ ॥ अत एवोक्तं नीतौ-
धणवंतो वाणिज्जं थेवधणो करसणेण निव्वहइ । सेवावित्ती य पुणो तुट्टे सयलम्मि ववसाए ॥२७॥ तो न पिए! मह दोसो दोसो
सेवाइ चेव अहमाए । सब्भावो च्चिय गेज्झो मज्झ पराहीणवित्तिस्स ॥ २८ ॥ मोहनिवनत्तुएणं दोसगइंदस्स जेट्ठपुत्तेण । वइ-
सानरेण एत्थंतरम्मि लद्धावयासेण ॥ २९ ॥ दहिउं विवेयविहवं तह कहवि कया इमा विमूढमणा । इय मन्नावंतस्सवि जह तस्स
न देइ वयणंपि ॥ ३० ॥ तो सचिवेण विसण्णेण जंपियं पिच्छ भो सहत्थेहिं । गहिओ मए अणत्थो मोत्तुं घेत्तुं व जो न खमो
॥ ३१ ॥ एवं च असुयपुव्वं वयणं सोऊण तस्स तं फरुसं । अहिअयरजलियवइसानरत्ति उग्घाडियकवाडा ॥ ३२ ॥ सहसाच्चिय
नीहरिउं असोगवणियं गया इमा तत्तो । आगच्छंतं दट्ठुं सचिवं पट्ठीए वंचेउं ॥ ३३ ॥ दिट्ठिं इमस्स चलिया पिउगेहं मोहनत्तुय-
सिहिस्स । अन्नाणधूमधूमलियनाणनयणा अदिट्ठपहा॥३४॥तो पत्ता चोरेहिं विलवंतीए मुहंपि छूदणं (छादेउं) । पिंडिय वत्थं नीया
गलगहिया नयरिबाहिम्मि ॥ ३५ ॥ गहियं उद्दालेउं सव्वंपि हु कोडिमुल्लमाभरणं । सीहगुहानामाए तो पल्लीए इमा नेउं ॥३६॥
विजयाभिहाणनियसामियस्स तेहिं समप्पिया साऽवि । कसिणच्छविं कुरूवं तं नियइ कयंतबंधुं व ॥ ३७ ॥ भणिओ चोरेहिं
तओ जह एसा सामि ! तुम्ह ढोअणिए । आणीया अम्हेहिं उज्जेणीओ तत्रो य इमो ॥ ३८ ॥ तं सोउं परितुट्ठो दविणं सेणावई
बहुपयारं । दाऊण तक्कराणं समप्पए तं सजणणीए ॥ ३९ ॥ अम्मो! तह भणियव्वा रमणी जह इच्छए ममं एसा । तो अंबाए
भणियं वच्छ ! किमेयंपि वत्तव्वं ? ॥ ४० ॥ जं नियपुन्नेहिं चिय एत्तियभूमिं समागया एसा । खिचंपि कहवि दूरे पुणोऽवि

क्रोधे क्षमायां चाचंकारितोदाहरणं

रयणायरे रयणं ॥ ४१ ॥ इच्चाइं वियड्ढाइं भणिउं वयणाइं तीएँ सा नीया । रइभवणे साणुणयं इमं च भणिउं समाढत्ता ॥४२॥ जह वच्छे ! मज्झ सुओ चाई सूरो कयण्णुओ धीमं । किं बहुणा ? सव्वंगे गुणामयरसेण निम्माविओ ॥ ४३ ॥ ता संगमेण एयस्स कुणसु नियरूवजुव्वणं सहलं । तं सोऊणं बाला पभणइ वज्जाहयव्व सिरे ॥ ४४ ॥ जइ देसकुलविओगो मज्झ कओ अंब ! हयकयंतेण । ता किं सीलंपि हु सो हरिज्ज ? न इमं जुगंतेऽवि ॥ ४५ ॥ यत?--बाणयहउव्व सेओ अवि मे अंगेसु भिज्जिही मयणो । न उणो दुण्ह कुलाणं वयणिज्जपहेणयं दाहं ॥ ४६ ॥ संदेहो य न एत्थं कायव्वो जीवियम्मि जं मज्झ । विज्जंतम्मिवि हरिही सीलाहरणं बला कोई ॥ ४७ ॥ नाऊण निच्छयं अह इमीएँ पल्लीवइस्स तो अंबा । साहइ जह वच्छ ! इमा महासई कावि कुलजाया ॥ ४८ ॥ तो न तुमं पडिवज्जइ अणुकूलियरेहिं भणमाणावि । इय सोउं परिकुविओ तीएँ सयासं वयइ एसो ॥ ४९ ॥ ताडइ कसाइगा(ए)हिं जंपए निट्ठुराइं वयणाइं । कंठगयजीवियावि हु तो पडिवज्जइ न तं जाव ॥ ५० ॥ ता विक्कीया पासम्मि तेण एक्कस्स सत्थवाहस्स । बहुदविणेणं सोवि हु पत्थइ अणुकूलवयणेहिं ॥ ५१ ॥ तत्तो अणिच्छमाणीं पीडई तं जायणासहस्सेहिं । जा कहवि न पडिवज्जइ पारसकूलम्मि तेणावि ॥ ५२ ॥ दिन्ना बहुदविणेणं कंबलवणियस्स अह तयं सोऽवि । पत्थेइ जा न इच्छइ तह चेव विमाणियावि बहुं ॥ ५३ ॥ ता तच्छिउं सरीरं कुविओ सो तीएँ गिण्हिउं रुहिरं । कंबलयाइं रयावइ अणवरयं तो इमा जाया ॥ ५४ ॥ कप्पासपूणिया इव पंडुरदेहा तहेव खीणंगा । एत्तो य तीएँ बंधू जेट्ठो धणपालनामोत्ति ॥ ५५ ॥ उज्जेणिनरवरेणं दूओत्ति विसज्जिओ तहिं पत्तो । सा तेण कहवि दिट्ठा पच्चभिनाउं च मोयविया ॥ ५६ ॥ नीया य घरे कहियं च तीए जणयाण कोवपच्चइयं । जं अणुहूयं दुक्खं पए पए दीणहिययाए ॥ ५७ ॥ तो संविग्गा धम्मं

सोऊणं साहुणीण पासम्मि । जावज्जीवं गिण्हइ बंभवयं पासिऊणं च ॥ ५८ ॥ तं कोवफलं तत्तो अभिग्गहं गिण्हए इमं घोरं । जइ मारिज्जंतावि हु रूसिस्सं कस्सई नाहं ॥ ५९ ॥ तीसे य सरीरे वण्णबलकरं वणविरोहणत्थं च । कीरंति तिन्नि घडया तेल्लस्स य लक्खपागस्स ॥ ६० ॥ तस्स य जायणहेउं अन्नदिणे कहऽवि आगया मुणिणो । एत्थंतरे य सक्को पुरओ नीसेसदेवाणं ॥ ६१ ॥ भणइ अचंकारियभट्टिगाए तह कहवि निज्जिओ कोवो । जह तं कोवेउं सुरवरावि न तरंति सव्वेऽवि ॥ ६२ ॥ एयं च असद्दहिउं समागओ कोऽवि सुरवरो तत्थ । पाडेऊणं घडयं फोडइ दासीएँ हत्थाओ ॥ ६३ ॥ तो बीयं आणावइ तंपि हु फोडइ तहेव सो अमरो । अह भावियपरमत्था पसंतहियया सयं गंतु ॥ ६४ ॥ आणेइ तइयघडयं हट्ठपहट्ठा मुणीण तो तेल्लं । कयकिच्चं अप्पाणं मन्नंती देइ पज्जत्तं ॥ ६५ ॥ तो भणियं साहूहिं हाणी तुम्हाण अम्ह कज्जंमि । संजाया बहुदव्वस्स तो न दासीएँ रुसियव्वं ॥ ६६ ॥ अह ईसिं हसिऊणं भणइ अचंकारिया जहा भयवं ! । नाहं कस्सइ रूसामि गरुयअणुहूयरोसफला ॥ ६७ ॥ किं पुण तयम्मि पुट्ठे कहेइ सा मुणिवराण नियचरियं । सोऊण य तं देवो चलंतमणिकुंडलाहरणो ॥ ६८ ॥ पच्चक्खो होऊणं भत्तीए तं च पणमिउं भणइ । देवाणुपिए ! कोवो साहु तए निज्जिओ एवं ॥ ६९ ॥ सक्कोऽवि अमरलोए तुह पसमपसंसणे पयट्टंतो । अंगेसुंपि न मायइ पणमंति य सुरवरा तुज्झ ॥ ७० ॥ इच्चाइ पसंसेउं गंधोदयवरिसणं च काऊणं । निययागमणनिमित्तं (कहिउं) खामेउं नमिउं च ॥ ७१ ॥ वयइ सुरो सुरलोए उववूहेउं तयं मुणिवरावि । गच्छंति निययवसहिं इयरावि हु गव्वपरिमुक्का ॥ ७२ ॥ पालइ सावयधम्मं पच्छा सुरलोयमुवगया एवं । कोवेण दुहं पत्ता खमाएँ नमिया सुरेहिं इमा ॥ ७३ ॥ इत्यचङ्कारितभट्टिकाकथानकं समाप्तम् ॥

अथ क्षुल्लकसम्बन्धि तदुच्यते—

गच्छम्मि सरवरम्मि व कत्थइ पउमव्व पत्तसिरिनिलओ । आसि खमओ गुणड्ढो मासं मासेण सो खमइ ॥ १ ॥ अन्नम्मि य पारणए भिक्खायरियाइ खुड्डगेण समं । वच्चंतो कहवि पमायओ य मंडुकियं हणइ ॥ २ ॥ तो खुड्डएण कहियं महरिसि ! तुम्मेहिं चंपिया एसा । मंडुक्कियाओ तत्थ य वासारत्तोत्ति बहुयाओ ॥ ३ ॥ संसत्ताओ ताओ चिट्ठंति तह (हा मया) अणेगाओ । अह खमओ परिकुविओ पभणइ रे दुट्ठ ! एसाऽवि ॥ ४ ॥ किं मूढ ! मए निहया एसा अन्नावि किं मए हणिया ? । तो भावं नाऊणं तुसिणीओ खुड्डओ थक्को ॥ ५ ॥ अह आवस्सयकाले सत्थावत्थंति खुड्डओ खमयं । पभणइ तं मंडुक्किं आलोयय महरिसि ! इयाणिं ॥ ६ ॥ तो अहिययरं पज्जलियकोवजलणो भणेइ सो खमओ । रे रे दुट्ठ ! न मुंचसि अज्जवि तमलीयनिब्बंधं ॥ ७ ॥ इय भणमाणो बहुकोवपरवसो खेलमल्लयं घेत्तुं । धावइ खुड्डगसमुहो आवडिओ अंतरा खंभे ॥ ८ ॥ मम्मपएसे निहओ किसो य पाणेहिं तो परिच्चत्तो । तो उप्पन्नो कत्थइ रन्ने दिट्ठीविसजुयाणं ॥ ९ ॥ पुव्वभवम्मि विराहियसामन्नाणं कुले भुयंगाणं । जाईसरणं च इमाण अत्थि चिन्तंति तो एवं ॥ १० ॥ दिट्ठीविसेणं मा होउ घायणं पाणिणं तओ रत्तिं । हिंडंति इमे सव्वे भुंजंति य फासुयाहारं ॥ ११ ॥ एत्तो य वसंतउरे पुत्तो अरिदमणनरवरिंदस्स । खद्धो भुयंगमेणं मओ य तो नरवरो कुविओ ॥ १२ ॥ मारइ मारावेइ य भुयगे सव्वेऽवि अभिणिविट्ठमणो । जो य भुयंगं हणिउं तस्सावयवं पदंसेइ ॥ १३ ॥ दीणारं देइ निवो तस्स तओ अन्नया परिभमंतो । एक्को गारुडिओ ताण नियइ रेहाओ भुयगाणं ॥ १४ ॥ ता चिंतइ सो नूणं निसाएँ हिंडंति केऽवि इह भुयगा । लग्गो य तयणुसारेण पासिउं बिलदुवारेसु ॥ १५ ॥ पक्खिवइ ओसहीओ ताण पभावेण तेसि भुय-

कोपे क्षमायां च कूरगड्डुकोदाहरणं

गाणं । निग्गच्छंताण सिरे छिंदइ सो उण खमगभुयगो ॥ १६ ॥ मा कोइ मए दट्ठो मरिज्ज इय गरुयधम्मबुद्धीए । पुच्छेणं निग्गच्छइ अहोमुहो तो स गारुडिओ ॥ १७ ॥ निग्गयनिग्गयमेत्तं छिंदइ देहं तओ य दढदुक्खे । उप्पज्जंते चिंतइ सो भुयगो परमसंविग्गो ॥ १८ ॥ रे जीव ! पुरा विहियं जं तुमए दुक्करं तवोकम्मं । पसमालंकरणेणं जइ तं समलंकियं हुज्जा ॥ १९ ॥ तो पाविज्ज तुमंपि हु सिवसोक्खं जं पुणो इमं दुक्खं । तं केवलकोवफलं इय मुणिउं तो इयाणिंपि ॥ २० ॥ अज्जवि करेह तं चेव उवसमं सयलधम्मसारंति । इहरा भमिहिसि नरगाइतिक्खदुक्खं भवं भीमं ॥ २१ ॥ कित्तियमित्तं च इमं छेयणदुक्खं अणाइसंसारे । पावियअणंतदुक्खस्स तुज्झ अवसस्स इहयं तु ? ॥ २२ ॥ खणमित्तसहियदुक्खो पुरओ पाविहिसि तुममणंतसुहं । जह पत्तं पुव्वमुणीहिं पसमवसओ अणंतेहिं ॥ २३ ॥ इय भावितो सोऽवि हु गारुडिएणं भुयंगमो निहओ । सव्वेऽवि दंसिया नरवइस्स लद्धं उचियदव्वं ॥ २४ ॥ एत्थंतरे नरवइं वारेई नागदेवया कावि । होही नरवर ! पुत्तो विरमसु सप्पवहपावाओ ॥ २५ ॥ मरिउं च खमगभुयगो पुत्तत्ताए निवस्स उप्पन्नो । ठवियं च नागदत्तोत्ति तस्स नामं गुणनिहिस्स ॥ २६ ॥ वड्ढइ य तत्थ एसो देहोवचएण उवसमेणं तु । पुव्वभवब्भासाओ य रूवसोहग्गकलिओऽवि ॥ २७ ॥ कामत्थेसु न रज्जइ बहु मन्नइ धम्ममेव पुरिसत्थं । साहूणं च सयासे गयस्स अह अन्नया तस्स ॥ २८ ॥ जायं जाईसरणं पियराइं मोइऊण तो एसो । संविग्गो पव्वइओ विहिणा गरुयाए रिद्धीए ॥ २९ ॥ पालइ य निक्कलंकं सामन्नं केवलं च भुक्खालू । तो भुंजइ दो तिन्निऽवि वारे निरवज्जमाहारं ॥ ३० ॥ तम्मि य गच्छे खवगा विज्जंति महातवस्सिणो चउरो । चउमासियतेमासियदोमासियमासभोई य ॥३१॥ दट्ठूण ते विचिंतइ खुड्डओ सहलजीवियमिमेसिं । जे कम्मसेलकुलिसं करंति एवं तवोकम्मं ॥३२॥ अहयं तु मंदभग्गो जो

पइदियहंपिडणेगवाराओ । पढणसवणपलिमंथं भुंजामि असारमाहारं ॥ ३२ ॥ पत्ताएवि हु एरिस सामग्गीए सकम्ममलपडलं । तवहुयवहेण दहिउं कणयं व न जीव ! जइ सुद्धो ॥ ३३ ॥ ता कत्थ गओ सुज्झिहिसि हंत? इय भावणाएँ सुद्धमणो । होइ इमेणवि मह ताव निज्जरा इय विचिंतेउं ॥ ३४ ॥ वेयावच्चे खवगाण गिण्हए नियममेस गुरुमूले । कुव्वंतस्स य निच्चं तमन्नदियहम्मि आगंतुं ॥ ३५ ॥ खवगे अइक्कमित्ता सव्वेवि हु देवयाए पणिवइओ । सो चेव खुड्डुओ तो नियत्तए जाव सा तत्तो ॥ ३६ ॥ चउमासियखवगेणं धरिउं वत्थंचलम्मि कोवेण । भणिया पावे ! कडपूयणे तुमं किमिह पत्तासि ? ॥ ३७ ॥ वंदसि तिकालभोइं एयं जं लंघिउं महाखवगे । तो पभणइ देवता तं तवस्सि ! किं कुप्पसि अकज्जं ? ॥ ३८ ॥ वंदामि भावखवगं न दव्वखवगंति सा य भावखमा । जाणह तुब्भे सयमेव अप्पणो जारिसी अत्थि ॥ ३९ ॥ दव्वखवगा उ लोए दारिद्दछुहाइपीडिया सुलहा । पत्ताइं दव्वखवगत्तणाइं पुव्विं चऽणंताइं ॥ ४० ॥ जंपि तिकालं भुंजइ एमोत्ति भणेसि मच्छरो सोऽवि । उववासो च्चिय निच्चं एरिसयाणं जओ भणियं ॥ ४१ ॥ निरवज्जाहाराणं साहूणं निच्चमेव उववासो । उत्तरगुणवड्ढिकए तहवि हु उववासमिच्छंति ॥ ४२ ॥ सत्तीएँ तवो य जिणेहिं भासिओ तं च गोवए न इमो । तो किह तवेण हीणो एसोऽह समहिया तुब्भे ? ॥४३॥ इय एवमाइजुत्तीहिं खुड्डयं देवया पसंसेउं । हिट्ठा य तग्गुणेहिं गया पभाए य दोसीणं ॥ ४४ ॥ घेत्तूणं आहारं समागओ खुड्डओ निमंतेइ । चाउम्मासियखवगं कुविओ य पडिग्गहे तस्स ॥ ४५ ॥ सो थुक्कइ सेसेहिवि निमंतिएहिं कहंचि तत्थेव । संविग्गो उण खुड्डो मिच्छुक्कडपुव्वयं भणइ ॥ ४६ ॥ धिद्धी मज्झ पमाओ खवगाणं खेल्लमल्लओ न कओ । असमाहिकारणमहं जाओ एमाइ अप्पाणं ॥४७॥ निंदंतो जाव तयं आहारं भुंजिउं पयट्टो सो । ता चउहिं खवगेहिं पडिसिद्धो चिंतए एवं ॥४८॥ आहारमेत्तकज्जे

तह्लिच्छोऽहं पसुव्व सयकालं। एए उ महाखवगा तहा व सिण्हा (तवस्सिणो हाऽ) हिपोउव्व॥४९॥उव्वेयकारओऽहं जाओ एएसि सम्ममिह तम्हा। मिच्छामिदुक्कडं मे काहं न पुणो य असमाहिं ॥ ५० ॥ इय उवसमेण सो भावणाए तह पगरिसं गओ कहवि। जह पयडियभुवणयलं उप्पन्नं केवलं नाणं ॥ ५१ ॥ सुरहिपवणो पयट्टो वुट्ठं गंधोदयं कुसुमवुट्ठी। मुक्का य सुरवरेहिं निवेसिओ कणयकमलम्मि ॥ ५२ ॥ इय ससुरिंदसुरेहिं विहियाए वित्थरेण महिमाए। धम्मं कहेइ नाणी भणइ य तो देवया खवगे ॥५४॥ पिच्छह भो माहप्पं तिकालभोइस्स ते य तो सव्वे। निंदंता नियकोवं तस्सोवसमं च सलहंता ॥ ५५ ॥ तह कहवि गया परमं संवेयं पाउणंति जह विमलं। केवलनाणं पंचवि सिद्धा य कमेण विहुयरया ॥ ५६ ॥ इय कोवेणं दुक्खं इमोऽवि पत्तो पुणो खमाए उ। नमिओ सुरेहिं तम्हा कुणसु खमं हणसु कोवं च ॥ ५७ ॥ इति **नागदत्तमुनिकथानकं समाप्तम्** ॥

उक्तः सोदाहरणः क्रोधविपाकः, अथ मानविपाकोऽधिकृतः, तत्र च मानस्य तावदष्टधात्वोपदर्शनपूर्वकमतिशयहेयत्वमाह--

जाइकुलरूवसुअबललाभताविस्सरिय अट्ठहा माणो। जाणियपरमत्थेहिं मुक्को संसारभीरूहिं ॥ २९६ ॥

प्रतीतार्थैव ॥ अथ जात्यादिमदस्थानानामन्यतरदपि क्रियमाणमिहलोकेऽपि तावन्महते दोषायेति दर्शयन्नाह—

अन्नयरमउम्मत्तो पावइ लहुअत्तणं सुगुरुओऽवि। विबुहाण सोअणिज्जो बालाणवि होइ हसणिज्जो ॥२९७॥

जात्यादीनामन्यतरेणैकेनापि मदस्थानेनोन्मत्तः, शेषं सुगमम्। किंच—

जइ नाणाइमओऽवि हु पडिसिद्धो अट्ठमाणमहणेहिं। ता सेसमयट्ठाणा परिहरियव्वा पयत्तेणं ॥ २९८ ॥

यदि ज्ञानदर्शनचारित्रतपःप्रभृतीनां शुभानामपि पदार्थानां सम्बन्धी अहोऽहं ज्ञानीत्याद्यात्मकबहुमानलक्षणोऽपि मदोऽष्टवि-

प्रमानमथनैः-तीर्थंकरगणधरैः प्रतिषिद्धः ततः शेषाण्यशुभानि जात्यादिविषयाणि मदस्थानानि बुद्धिमता सुतरां प्रयत्नेन परिहर्तव्यानि, इति गाथार्थः ॥ ननु शुभपदार्थविषयोऽपि ज्ञानमदः किमिति प्रतिषिद्ध इत्याह—

दप्पविसपरममंतं नाणं जो तेण गव्वमुव्वहइ । सलिलाओ तस्स अग्गी समुट्ठिओ मंदपुन्नस्स ॥ २९९ ॥

अपरपदार्थविषयस्यापि दर्पविषस्योत्तरणार्थं परममन्त्र इव किल ज्ञानमिष्यते, यस्तु तेनापि गर्वमुद्वहति तस्यापुण्यवतो वराकस्य सलिलादप्यग्निरुत्थितो, ज्ञानस्य सलिलकल्पत्वात्, दर्पस्य त्वग्निकल्पत्वादिति गाथार्थः ॥ ननु दर्पः क्रियमाणः कं दोषमावहति येन प्रतिषिध्यते ?, उच्यते, यथा--धर्मस्य (मार्दानां) तावद् दयादयो मूलं तथा विनाशस्य दर्पो मुख्यमेव निबन्धनमिति दर्शयति—

धम्मस्स दया मूलं मूलं खंती वयाण सयलाणं । विणओ गुणाण मूलं दप्पो मूलं विणासस्स ॥३००॥

गतार्था ॥ अथ युक्त्या विचार्यमाणेऽवकाश एव गर्वस्य नास्तीति दर्शयन्नाह—

बहुदोससंकुले गुणलवम्मि को होज्ज गव्विओ इहइं ? । सोऊण विगयदोसं गुणनिवहं पुव्वपुरिसाणं ॥ ३०१ ॥

दुष्षमानुभावाघ्रातत्वात् साम्प्रतमेकोऽपि ज्ञानादिको गुणः सम्पूर्णस्तावन्न लभ्यते, किन्तु यस्यास्ति तस्यापि गुणलव एव कश्चित् प्राप्यते, सोऽपि क्रोधमात्सर्यादिभिर्बहुभिर्दोषैः संकुलो--व्याप्तः ततस्तस्मिन्नपि बहुदोषसंकुले गुणलवमात्रे सति को नाम सविवेकः सन् गर्वितो ?, न कश्चिदिति भावः, किं कृत्वेत्याह--पूर्वपुरुषाणां—तीर्थंकरगणधरचक्रवर्त्यादीनां विगतदोषं गुणनिवहं श्रुत्वा, इदमुक्तं भवति-कोपमात्सर्यादिदोषलेशेनाप्यकलंकिता ज्ञानैश्वर्यादिगुणाः(दिकाः)प्रत्येकमनन्ताः पूर्वपुरुषाणां गुणा आसन्,

ततस्तांस्तथाविधान् श्रुत्वाऽनेकदोषकलंकिते गुणलेशमात्रेऽपि को गर्वस्यावकाश इदानीम्?, अपि चोपर्युपरि पश्यतां निरवकाश एवायमिति गाथार्थः ॥ विभविना गुणवता च विशेषत एवाहंकारो न कर्त्तव्य इति दर्शयति–

सोहइ दोसाभावो गुणोव्व जइ होइ मच्छरुत्तिन्नो । विहवेसु तह गुणेसु य दूमेइ ठिओ अहंकारो ॥३०२॥

यदि हि कस्यचित्तथाविधस्त्यागगाम्भीर्यादिको गुणो न लभ्यते, केवलं प्रायेण दोषाभाव एव समस्ति, सोऽपि गुणवच्छोभत एव, यदि किमित्याह--यदि भवति मत्सरोत्तीर्णः, अहंकारमिश्रितो यदि न भवतीत्यर्थः, अहंकारं पुनर्विभवेषु तथा गुणेषु च स्थितो दुनोति-शिष्टजनस्य महतीं मनोबाधां जनयति, अन्येनाप्यहंकृतिर्न विधेया, विशेषतो विभविना गुणवता चेति भाव इति गाथार्थः ॥ अथ दृष्टान्तद्वारेण मानविपाकदर्शनार्थमाह—

जाइमएणिक्केणवि पत्तो डुंबत्तणं दियवरोऽवि । सव्वमएहिं कहं पुण होहिंति न सव्वगुणहीणा ? ॥ ३०३ ॥

एकेनापि जातिमदेन हेतुभूतेन द्विजवरोऽपि-पुरोहितपुत्रोऽपि डुंबत्वं जन्मान्तरे प्राप्तः, ये तु सर्वाणि कुलादिविषयाण्यपि मदस्थानानि कुर्वन्ति ते तु कथं नाम तैः क्रियमाणैः सर्वैरपि सुकुलोत्पत्यादिगुणैर्हीना न भविष्यन्तीति ? । कथं पुनस्तेन द्विजवरेण डुम्बत्वं प्राप्तमिति ?, उच्यते—

कुरुजणवयप्पसिद्धं अत्थि पुरं जयउरंति जस्स गुणा । सुव्वंतावि पमोयं जणंति जह सज्जणुल्लावा ॥ १ ॥ नामेण सोमदत्तो निवसइ उवरोहिओ तहिं तस्स । वयणं व परियणोऽवि हु दीसइ सुइवायतल्लित्थो ॥ २ ॥ नामेण बंभदेवो तस्स य पुत्तो मणोरहसएहिं । उप्पन्नो अह नाऊण जोग्गयं तस्स मोहनिवो ॥ ३ ॥ दोसगइंदस्स सुयं हक्कारेऊण सेलरायंति । पभणेइ बंभदेवं

मह वसगं वच्छ ! कुण गंतु ॥ ४ ॥ तो भणइ सेलराओ जं ताओ आणवेइ तं कुणिमो । किंतु न एत्तियमित्तं संरंभं खमइ स वराओ ॥ ५ ॥ मज्झऽवि य अप्पभूयं जाइमयं जं मुणेइ ताओऽवि । तेणेक्कणावि बद्धो तुम्ह समीवम्मि सो एति ॥ ६ ॥ ता पट्ठवेमि तं चिय जइ ताओ आणवेइ छण्णं तु । पिउणा समं अहंपि हु तत्थ गमिस्सामि तो तत्थ ॥ ७ ॥ वच्चइ मोहनिवेणं समणुन्नाओ खणेण जाइमओ । तेणवि य बंभएवो अहिट्ठिओ बालकालाओ ॥ ८ ॥ मोत्तुं बंभणजाइं सेसमवत्थुं मुणेइ भुवणम्मि । सुद्देहिं संचरंतेहिं विहियमपवित्तमेयंति ॥ ९ ॥ जलभरियतंबभायणहत्थगओ सयलनयरपंथेसु । अब्भोक्खंतो परिभमइ छिवइ न य रायपुत्तंपि ॥ १० ॥ जइ पुण कहिंपि सुद्दो लग्गइ अंगम्मि तो दिणे सत्त । ण्हाइ सचेलो एसो पुणो पुणो सुरसरिजलम्मि ॥११॥ जइ पुण दिट्ठीएवि हु मायंगं नियइ कत्थइ भमंतो । तो ण्हाइ सचेलोच्चिय न भुंजए कुणइ पच्छित्तं ॥ १२ ॥ अन्नाओ जाईओ निंदइ निच्चं पओसमुव्वहइ । दिट्ठम्मिवि अन्नजणे दढं पसंसेइ नियजाइं ॥ १३ ॥ एवं च करेमाणं पिसायगहियं व तं जणो हसइ । अइजाइमयपवत्तो पियराणवि देइ उव्वेयं ॥ १४ ॥ अह अन्नदिणे पिउणा सो भणिओ वच्छ ! अइसयपवित्ती । लोयववहारवज्झा पडिसिद्धा सव्वकज्जेसु ॥ १५ ॥ यत उक्तम्—यद्यभूत् सर्वशास्त्राणां, पारगो वेदधारकः । तथापि लौकिकाचारं, मनसाऽपि न लंघयेत् ॥ १६ ॥" एवं च पयट्टंतो ववहारवइक्कमं तुमं कुणसि । एत्तियमित्तो लोए न रेहए जेण जाइमओ ॥१७॥ अन्नं च कम्मवसओ जायइ विप्पोवि हीणजाईए । हीणोऽवि होइ विप्पो कस्स तओ सासया जाई ? ॥ १८ ॥ तो बहुमाणं जाईएँ तह य सोयं च तत्तियं कुणसु । लोए जत्तियमेत्तेणुवहासं लहसि न कहिंपि ॥ १९ ॥ इच्चाइ भणिज्जंतो पिउणा अन्नेहिं वा विसिट्ठेहिं । जाइमयस्स वसगओ न मन्नए किंपि अहियं वा ॥ २० ॥ चडइ पओसे जाईएँ मज्जए तो अजोग्गओ नाउं । पिउणा

विहि(ऽवहीरि)ओ तह पयट्टए भूयगहिउ व्व ॥२१॥ अह कालगए पियरम्मि अन्नया नरवरेण नाऊणं । तं बंभएवविप्पं जाइम-उम्मत्तयाघत्थं ॥२२॥ तस्स पए संठविओ अन्नो अवरोहिओ चिरेण तओ । जाओ स बंभएवो अधणो ववहारवज्जोत्ति ॥ २३ ॥ तो अहिययरं लोए खिंसिज्जइ अन्नया य एक्केण । केलीकिलेण भणियं जह एत्थ तणाइं एयाइं ॥ २४ ॥ मायंगेणेक्केणं मह पेच्छं-तस्स चेव चरणेहिं । अक्कंताइं न य बंभएव! अब्भोक्खिओ तुज्झ ॥ २५ ॥ मग्गो एएसि तओ छिक्काइं तए य एत्थ एयाइं । तो जं जाणसु तं कुणसु निसुणिउं तं च तो एसो ॥ २६ ॥ चिंतेइ सच्चमेयं तत्तो झूरइ बहुं च अप्पाणं । तत्थ मए गंतव्वं सव्वोवि हु जत्थ सुहज्जणो ॥ २७ ।. दिट्ठीएऽवि न दीसइ न य कत्थइ संचरेइ पंथम्मि । अज्झवसिऊणं एवं विणिग्गओ एगदिसिहुत्तो ॥ २८ ॥ एगागी वच्चंतो अडवीए भुल्लिऊण पंथाओ । डुंबाणं पल्लीए पत्तो बाहिं च तीसे य ॥ २९ ॥ पेच्छइ बहुए डुंबे तत्थ य एक्को कहिंचि से डुंबो । अब्भिट्टो तो कुविओ विप्पो तं हणइ लेट्ठूहिं ॥ ३० ॥ अक्कोसइ य अभिक्खं विप्पं तं विटलेसि रे पाव ! । छुरियाए बंभएवं तो रुट्ठो हणइ डुंबोऽवि ॥ ३१ ॥ मरिऊण तओ विप्पो तस्सेव य भारियाए गब्भम्मि । पुत्तत्ताए जाओ दमणो नामं च से ठवियं ॥ ३२ ॥ नेत्तेहि य सो काणो खुंजो पाएहिं कुब्बडो देहे । लोयम्मि पिऊणंपि हु उव्वेयं जणइ दिट्ठोवि ॥ ३३ ॥ इंदा अवि अप्पाणं अब्भहियं मुणइ तह य खेल्लइ य । पारद्धिं पियइ सुरं असइ पलं चोरियं कुणइ ॥ ३४ ॥ मरिऊण तओ जाओ नेरइओ पंचमाए पुढवीए । तत्तो जाओ मच्छो पुणोऽवि मरिऊण नरएसु ॥ ३५ ॥ इय भमिओ बहुअभवं पायं सव्वत्थ हीणजाइसु । उप्पन्नो लोयाणं उव्वेयकरो महादुहिओ ॥ ३६ ॥ अह अन्नया कहिंचिवि अन्नाणतवाणु-भावओ जाओ । जोइसिएसु तओऽवि हु चइऊणं भरहवासम्मि ॥ ३७ ॥ नयरम्मि पउमखंडे गणियाए कुंददंतनामाए ।

मयणो नामेण सुओ उप्पन्नो पवररूवधरो ॥ ३८ ॥ बावत्तरिं कलाओ तह तेण अहिज्जियाओ जह नयरे । तारिसविन्नाणधणो बीओ न कलायरीओऽवि ॥ ३९ ॥ अन्नं च चायसीलो कयण्णुओ वि यसंजुओ दक्खो । परउवयारिकरसो दक्खिन्नपरो य गंभीरो ॥ ४० ॥ किं बहुणा ? अन्नेहिवि सो बहुयगुणेहिं संजुओ तहवि । भणइ अवण्णाएँ जणो किमेस भो दारियाउत्तो ? ॥ ४१ ॥ तत्तो गुणाणुरूवं फलमलहंतो किलिस्समाणो सो । अट्टवसट्टोवगओ चिंतइ कइयावि हिययम्मि ॥ ४२ ॥ जइ खित्तो जाईए अहमाएऽहं तओ विणिम्मविओ । गुणपगरिसो किमेसो ? तम्मि य किं हीणजाइत्तं ? ॥ ४३ ॥ अथवा-अमयमयंपि मयंकं काऊण कलालयंपि सकलंकं । गुणमीलणमेगत्थवि अन्नत्थ कहं विही कुणइ ? ॥ ४४ ॥ सयलगुणमीलणेसुं सच्चं विहिणो परंमुहा बुद्धी । रयणेहिं पूरिऊणवि खारो जं निम्मिओ जलही ॥ ४५ ॥ इच्चाइ विसन्नो जाव चिंतए ताव नियइ पुरबाहिं । देवागमेण रम्मं उज्जाणं नंदणं नाम ॥ ४६ ॥ कहियं च पुच्छिएणं केणइ जह नाणजलयनामोत्ति । देवेहिं विहियमाहिमो संपत्तो केवली एत्थ ॥ ४७ ॥ हरिसेण कोउएणं भत्तीए पुच्छिउं च संदेहे । वच्चंते पउरजणे मयणोऽवि गओ तओ तत्थ ॥ ४८ ॥ तो धम्मं कहमाणं सदेवमणुयासुराए परिसाए । दट्ठूण केवलिं सो पुलइयगत्तो पणमिऊण ॥ ४९ ॥ आयण्णइ धम्मकहं लद्धावसरो य पुच्छए भयवं ! । गुणपगरिसेऽवि जाई हीणा मह केण कम्मेण ? ॥ ५० ॥ तो भणियं केवलिणा कित्तियमित्तं च भद्द ! तुह एयं । जो जाइमओ विहिओ पुरा तए मूढहियएण ॥ ५१ ॥ तस्सऽणुभूओ पुव्विपि फलभरो सेसमेत्तमेवेयं । किह ? भयवं ! केवलिणा तो कहिओ वइयरो सव्वो ॥ ५२ ॥ विप्पभवाओ आरब्भ जाव संपइ भवोत्ति तं च इमो । सोऊणं संविग्गो कयंजली सोऽवि तं भणइ ॥ ५३ ॥ जइ जोगोऽहं मुणिवर! तुम्ह पसायस्स तो तयं कुणह । मह दिक्खादाणेणं भणइ तओ केवली भद्द !

॥ ५४ ॥ दिक्खा जिणेहिं समए पडिसिद्धा हीणजाइपमुहाणं । अइसयनाणेण पुणो पवरं आराहणं तुज्झ ॥ ५५ ॥ पेच्छामि अहं तम्हा मा पडिबंधं करेह तो तुट्ठो । काऊण पंचमुट्ठियलोयं पडिवज्जए दिक्खं ॥ ५६ ॥ थोवेहि य दियहेहिं सुत्तं बहुयं अहिज्जिउं तत्तो । संजाओ गीयत्थो गिण्हइ पासम्मि केवलिणो ॥ ५७ ॥ घोरं अभिग्गहमिमं जह रंकस्सवि पवन्नचरणस्स । वेयावच्चं विस्सामणाए विणयं च आजीवं ॥ ५८ ॥ काहामि अहं तह नाणरूवकुलबलतवाइविसयाणं । अट्ठमयट्ठाणाणं एक्कंपि न कहवि कायव्वं ॥ ५९ ॥ एयं च पालयंतो बहुसोऽवि परिक्खिओ सुरेहिंपि । चलिओ न खणंपि चिरं च पालिउं तह वयं विमलं ॥ ६० ॥ मासं पाओवगओ पज्जंते अणसणं च काऊणं । माहिंदे उप्पन्नो महाविदेहे य सिज्झिहिइ ॥ ६१ ॥ इति मानविपाके ब्रह्मदेवविप्रकथानकं समाप्तम् ॥ अथ मायाविपाकमधिकृत्याह—

जे मुद्धजणं परिवंचयंति बहुअलियकूडकवडेहिं । अमरनरासिवसुहाणं अप्पा बहु वंचिओ तेहिं ॥ ३०४ ॥

सुखावसेया, नवरं कूटानि-हीनाधिकतुलादीनि चाणाक्यादीनामिव दुष्टमन्त्रदर्शनादीनि वा, कपटानि त्वन्यथाचिकीर्षितस्यान्यथा बहिः प्रकृतिप्रकाशितलक्षणानि अलीकवचनरचनाप्रधानानि कूटकपटानि अलीककूटकपटानि तैः ॥ अथ दृष्टान्तदर्शनेन मायाविपाकमाह—

जइ वणिसुयाइ दुक्खं लद्धं एक्कासि कयाइ मायाए । तो ताण को विवागं जाणइ जे माइणो निच्चं? ॥३०५॥

सुगमा ॥ कथानकं तूच्यते—

साबत्थी नाम पुरी ज़ा बहुपहवाहिणी थिरनिवेसा । सियमंदिरेहिं हसइ व तिपहवहं सुरपुरिं अथिरं ॥ १ ॥ सुधणो

नामेण तहिं सेट्ठी विहविरिथियव्व विहियवया । जस्स घरे सव्वत्तो रेहइ बहुवित्थरा रिद्धी ॥ २ ॥ अभयसिरी नामेणं आसि
पिया तस्स ताण य गुणड्ढा । धूया नामेणं वसुमइत्ति अइदुल्लहा जाया ॥ ३ ॥ निउणा कलासु धणियं विक्खाया बालपंडि-
यत्ति तओ । उज्जाणाइसु तीसे अहऽन्नया कीलमाणीए ॥ ४ ॥ सिरिरायकेसरिसुया मोहनरिंदस्स नत्तुई पयडा । भुवणवसी-
करणत्थं हिंडंती अक्खलियपसरा ।५॥ बहुलीनामेण सही संजाया तीएँ तयणुभावेण । अहिययरं तीएँ जणो रंजिज्जइ विविह-
चिट्ठाहिं ॥६॥ अह तीए कुमरित्तेवि पसाविया परभवम्मि अमयसिरी । कमला नामेण तओ परिणीया सुधणुणा अन्ना ॥ ७ ॥
भणिया य इमा जइ नियतणुं व मह धूयरं न पालिहिसि । तो न मए सह होही घरवासो इय भएणेसा ॥ ८ ॥ तं सा वड्ढइ
सम्मं अन्नया जाणिऊण दढनेहं । भत्तारं तो कमला न पेच्छए वसुमइं सम्मं ॥ ९ ॥ तो चिंतियं इमीए पिउणो साहेमि अह व
किमणेणं ? । मज्झ सही भुवणंपि हु करेइ वसगं किमंग इमं ? ॥ १० ॥ तत्तो सहीएँ सद्धिं सामत्थेऊण अन्नदियहम्मि । बाहिं
कमलाय गयाए सुधणुणो वासहरयम्मि ॥ ११ ॥ सुत्तस्स दुवारठिया पओससमयम्मि जह इमो सुणइ । तह वसुमई पयंपइ बहु-
लीसहियं समुद्दिसिउं ॥ १२ ॥ मह सहि! इमा सवक्की न हु चोक्खा साडियाए अच्चत्थं । न कुणइ एरिस तत्ति मज्झ पिया
बालिया य अहं ॥ १३ ॥ ता किं कुणिमो अहवा किमणेणं ताव एइ मह निद्दा । ता गंतूण सयामो इय भणिऊणं पसुत्ता सा
॥ १४ ॥ इय सोऊणं कुविओ सुधणू ईसानलेण डज्झंतो । निब्भिज्जे दाऊणं दारकवाडे ठिओ तत्तो ॥१५॥ बाहिरओ कमलावि
हु समागया पोक्करेइ दारठिया । कोवेण पज्जलंतो न देइ सुधणूवि पडिवयणं ॥ १६ ॥ तो संकियहिययाए भणियं कमलाए
सामिय ! किमेयं ? । न हि अवराहं सुमरेमि अत्तणो तुम्ह विसयम्मि ॥ १७ ॥ अह अन्नाणा विहिओ सोऽवि मए तं कहसु

पसिऊणं । खामेमि जेण चलणेसु लग्गिउं विहडसु कवाडे ॥ १८ ॥ इय भणिओऽवि हु जा कहवि उत्तरं देइ न हु इमो तत्तो । सा विलविउं पयत्ता भणइ य तं दीणवयणेहिं ॥ १९ ॥ निव्वहइ जत्तिओ च्चिय नाह ! पसाओ सयावि पणईणं । तत्तियमित्तो कीरइ जुत्तं तदकरणमेवऽहवा ॥ २० ॥ जं आरूढो दूरं बीहइ पडणाओ न उण भूमिठिओ । उक्खइयचक्खुयदुहं जं पावइ तं न जच्चंधो ॥ २१ ॥ मोत्तुं व सलिखलणं न खमइ नारीसु एत्तिओ कोवो। तत्थ य तुज्झ विभिन्नो न मए सुविणेऽवि विन्नाओ ॥ २२ ॥ ता कुणसु मह पसायं करुणं काऊण देसु पडिवयणं । उग्घाडेसु कवाडे मयजीयं नियासि मं इहरा ॥ २३ ॥ सुधणूवि वसुमईए सहीपसाएण बहुयठाणेसु । तह रंजिओ पुरावि हु जह तव्वयणं विमोत्तूणं ॥ २४ ॥ अन्नस्स कहवि पत्तियइ नेय चिंतइ य बालवयणाइं । निक्कारणाइं तत्तो नन्नहा हुंति कइयावि ॥ २५ ॥ ता नूण दुरायारा एसत्ति तओ न देइ पडिवयणं । तह चेव विलवमाणी इयरावि गमेइ सयलनिसिं ॥ २६ ॥ सुधणूवि पभाए उट्ठिऊण तत्तो विणिग्गओ दियहं । सयलंपि गमइ बाहिं संझाएँ पुणोऽवि आगंतुं ॥ २७ ॥ दाऊण कवाडाइं सुत्तो निययम्मि वासभुवणम्मि । कमलावि विलवमाणी तहेव जा न गणिया तेण ॥ २८ ॥ तो चिंतइ निसिविरमे गरुयं खलविलसियं इमं किंपि । इहरा तह ससिणेहोऽवि किहणु इय निट्ठुरो जाओ? ॥ २९ ॥ दिट्ठा य संपयं चिय सवक्किधूया मए अवन्नाए । तं च अजुत्तं विहियं जं कुसला सा पवंचेसु ॥ ३० ॥ तो तव्विलसियमेयं न अन्नहा अह इमीए पासम्मि । गंतूणं कमलाए चलणेसु विलग्गिउं भणियं ॥ ३१ ॥ वच्छे ! मज्झऽवराहं सव्वंपि खमेसु तह पसीऊणं । तह कहवि पिया पभणसु जह सपसाओ हवइ मज्झ ॥ ३२ ॥ तो सिक्खविया सहियाएँ वसुमती भणइ अंब ! किं एयं? । एरिसवइयरवत्तंपि नो अहं जेण जाणामि ॥ ३३ ॥ बहुलीविलसियमेयं न इमाइ मुणंती य तो कमला ।

सव्वंपि हु वुत्तंतं साहइ तो वसुमई भणइ ॥ ३४ ॥ अम्हे हि डिंभरूया उ न सुणेमो एरिसीओ वत्ताओ । इय भणिऊणं पुणरवि अलीयनिद्दा समाढत्ता ॥ ३५ ॥ तो विलवंती कमला पुणो पुणो लग्गिऊण चलणेसु । पभणइ अज्जप्पभिइं वच्छे ! दासी अहं तुज्झ ॥ ३६ ॥ कारामि नावराहं एक्कं वारं तओ पसीऊणं । मन्नावसु नियपियरं इय विहिए गरुयपडिबंधे ॥ ३७ ॥ पभणेइ वसुमई जइ तुज्झ एसो असग्गहो कोई । ता तं भणामि गंतुं जइ मन्नइ चिट्ठ तुममेत्थ ॥ ३८ ॥ इय भणिऊणं तीए गंतूणं पुच्छिओ पिया एवं । किं तुब्भं अंबाए अवरद्धं ? तो इमो भणइ ॥ ३९ ॥ एसा हु दुरायारा वच्छे ! मा गिण्ह तीएँ तो नामं । किह जाणसि ताय ! तुमं ? सो भणइ सहीए सह तुमए ॥ ४० ॥ जं भणियं साडीए तीएं अचोक्खत्तणं मए तमिह । निसुयं तो हसिऊणं भणेइ तं वसुमई एवं ॥ ४१ ॥ इय तुम्ह वियड्ढत्तं? सो पभणइ किं न तं तहा? वच्छे !। सा भणइ ताय ! अंबा रयणाणं समप्पइ न सिग्घं ॥ ४१ ॥ मलिणंपि निवसइ साडियं तओ किं करेसि धणतिण्हं? । पक्खालावसु एयं इय भणियावि हु मए जाव ॥ ४२ ॥ पक्खालावइ न तयं तओ तहा जंपियं मए ताय ! । सीलवियारम्मि पुणो अंबाए चेव चोक्खत्ता ॥ ४९ ॥ तो सुभणू ।चिंतइ पिच्छ किह मए बालवयणमेत्ताओ । तह आणवडिच्छावि हु तत्तियमवमाणिया भज्जा? ॥५०॥ इच्चाइ चिंतिऊणं नियदोसं पिययमं खमावेइ । तत्तो कमला भीया दट्ठूणं वसुमईचरियं ॥ ५१ ॥ तप्पभिइं आणाए वट्टइ सम्मं तओ य सागेए । नंदो नामेणं वसुमईपि वणिओ विवाहेइ ॥ ५२ ॥ पालेउं वरवासं तत्थ चिरं तो मयम्मि भत्तारे । तावसदिक्खं गेण्हइ वसुमई पच्छिमवयम्मि ॥ ५३ ॥ मरिऊण वंतरेसुं सुरगणियत्ताएँ तो इमा जाया । तत्तोऽवि हु उसभपुरे सुप्पइसिट्ठिस्स गेहम्मि ॥ ५४ ॥ धूयत्ताए जाया नामेणं कमालिणी पवररूवा । इत्तो य इब्भसेट्ठी चंपाए सुव्वओ नाम ॥ ५५ ॥ वसुदत्तो तस्स

सुओ तस्स निमित्तं च जोव्वणारूढा । पत्थेऊणं इब्भेण कमलिणी सायरं वरिया ॥ ५६ ॥ एत्थ य तीए पुव्वं सहीएँ वयणेण जं कयं कम्मं । केणइ तस्स विवागेण ताव सुरमणुयजम्मेसु ॥ ५७ ॥ इत्थित्तं संपत्तं किंचिवि एत्थंतरे उ समुइण्णं । तस्स पभावेण पुणो वसुदत्तो नियमित्तेहिं ॥ ५८ ॥ भणिओ हासेण जहा जणएणं तुज्झ जा वहू वरिया । सा काणा अच्छीहिं कुरूवयाए पुणो सीमा ॥ ५९ ॥ ता वसुदत्तो भणई किह जाणह ? तो इमाण मज्झम्मि । एक्को पभणइ अहयं उसभपुरम्मी गओ आसि ॥ ६० ॥ नियदिट्ठीए दिट्ठा तत्थ मए कुणसु ता जयं जुत्तं । इय सोउं वसुदत्तो अईव दुक्खाविओ हियए ॥ ६१ ॥ चिंतइ किं अन्नाओ जएवि परिणिट्ठियाओ कन्नाओ? । जं ताएणं वरिया मज्झ कए तारिसी कन्ना ॥६२॥ इण्हिं तु पुणो किमहं करेमि? संवहइ सयलजण्णत्ता । पंचामिदिणम्मि लग्गं लक्खिज्जइ जं पमाणेहिं ॥६३॥ न य तं नियदिट्ठीए दट्ठुं सक्किस्समहमओ जुत्तं । इण्हिं किंचिवि कवडं दिट्ठिं तो पट्टएण दढं ॥ ६४ ॥ बंधेऊणं गेहे गओ इमो पुच्छिओ य पियरेहिं । वच्छ ! किमेयं अह सोऽवि भणइ दूमेइ मह दिट्ठी ॥ ६५ ॥ एवं ठिओऽवि नीओ उसभपुरम्मी तओ स पियरेहिं । तह बद्धाए दिट्ठीएँ परिणीया तत्थ सा तेण ॥ ६६ ॥ चंपाए आणीया ससुरेहिं जत्तियाइं दियहाइं । धरिया घरम्मि एसा तत्तियदियहाइं वसुदत्तो ॥ ६७ ॥ गेहे न आगओ कहवि सा य विणयाइनिम्मलगुणेहिं । तह रंजइ ससुराइं जह तद्दुक्खेण सयलाइं ॥ ६८ ॥ जायाइं दुक्खियाइं भणिओ य भणाविओ य वसुदत्तो । न य दिट्ठा दिट्ठीएवि दूरे संभोयसोक्खाइं ॥ ६९ ॥ तो पट्ठविया पेइयहरम्मि नारयदुहाओ अहियं च । दुक्खं अणुहवमाणी किच्छेण गमेइ दियहाइं ॥ ७० ॥ वसुदत्तोऽवि हु विलसइ सद्धिं वेसाइएहिं धणनिवहं । निसुए नामम्मिवि कमलिणीए पज्जलइ सव्वंगं ॥ ७१ ॥ जइ पुण इमस्स पुरओ तीसे रूवाइअइसयं कोऽवि । वन्नइ तहवि न कहवि हु

पत्तिज्जइ कुणइ मोणं च ॥ ७२ ॥ एवं विओयजणियं अणुभुंजइ कमलिणी महादुक्खं । संवच्छराइं वारस पुव्वज्जियकम्मदोसेण
॥ ७३ ॥ अह विवरे संजाए इमीए कम्मस्स ससुरएण तओ । संजायबुद्धिणा सुव्वएण मइमंदिरो नाम ॥ ७४ ॥ मित्तो वसु-
दत्तस्सवि बुद्धीए चउव्विहाए संपन्नो । हक्कारिऊण गेहे सम्माणेऊण भणिओ य ॥ ७५ ॥ रूवाइगुणेक्कमईपि कमलिणिं जह न
इच्छए ताव । मज्झ सुओ तह तं चिय जाणसि तोऽणुग्गहं काउं ॥ ७६ ॥ तं किंपि कुण उवायं पावइ सा जेण निव्वुइ वराई ।
एयं च निउणबुद्धिं तं मोत्तुमसज्झमन्नस्स ॥ ७७ ॥ तत्तो भणियं मइमंदिरेण मा भणसु सेट्ठि ! इय बहुयं । आणावसु पच्छन्नं
तं एत्थ करेमि जं सुक्खं ॥ ७८ ॥ आणावेउं तुट्ठो सेट्ठी तो धरइ अन्नगेहम्मि । मइमंदिरोऽवि गंतुं एवं एवं च कायव्वं ॥७९॥
छन्नं निय सिक्खवइ तो इमा पवरविहियसिंगारा । चडिऊणं सिवियाए गच्छइ वसुदत्तहट्टम्मि ॥ ८० ॥ सोऽवि हु तीसे
रूवाइगुणगणं पासिऊण खुद्धमणो । दावेइ संभमेणं अइगरुयं आसणं तत्थ ॥ ८१ ॥ उवविट्ठा एसावि हु वसुदत्तो पुच्छए
तओ दासिं । का एसत्ति? तओ सा कहेइ जह मगहनामस्स॥ ८२ ॥ निववल्लहस्स एसा घरिणी पवराउ सन्निवेसाओ । कप्पड-
कप्पूरागुरुसिरिखंडाईण वत्थूणं ॥ ८३ ॥ गहणत्थं इह पत्ता इय सोउं तुट्ठमाणसो सोऽवि । पेरिज्जंतो मयणेण देइ तंबोलमाईयं
॥ ८४ ॥ वंधावेक्षत्ति भणिऊण गहितं तं पवरकप्पडाईयं । समयंपिव नाऊणं एत्तो अत्थं गओ सूरो ॥ ८५ ॥ वसुदत्तहिययसंभव-
मयणवियारो व्व पसरियं तिमिरं । दासीए सेट्ठिसुओ भणिओ जायं अह असूरं ॥ ८६ ॥ तो जइ हट्टे च्चिय तुम्ह अत्थि ठाणं
तओ परिस्संता । एत्थंपि सामिणी अम्ह राणिया गमइ निसिसेसं ॥ ८७ ॥ अम्हंपि विड(पिउ)हरं किंपि अत्थि एत्थेव तत्थ
वच्चामो । इय भणिए वसुदत्तो चिंतइ निववल्लहस्स इमा ॥ ८८ ॥ ताव कलत्तं अहयं तु वाणिओ एगयाइं तह दोऽवि । हट्टम्मि

सइस्सामो दूरविरुद्धं इमं लोए ॥ ८९ ॥ जुत्ताजुत्तवियारं परं न कामीण माणसं सहइ । ता होउ किंपि काहामि एयमेवं विचिंतेउं ॥ ९० ॥ ठविया सा पल्लंके सव्वोविहु परियणो विइक्कंतो । भुत्तं च रइसुहं नेहसारमवरोप्परं तत्तो ॥९१॥ एवं च कुणंताणं गएसु कइवइदिणेसु दूरं च। पीइम्मि समारूढे वसुदत्तसमीवमागंतुं॥ ९२ ॥ मइमंदिरेण भणियं किमियाणिंपि काराणिया कावि । तुब्भेहिं सह अत्थव्वावया (अच्छइ) हरइ वियण्हं बहुं लाभं ॥९३॥ नात्थि अविसओ छेयाण कोवि इय जायगुरुयसंकेणं। वसुदत्तेणं भणियं गिण्हइ सा सल्लुया इक्का ॥ ९४ ॥ कप्पासाईणि य तओ भणियं मइमंदिरेण पिच्छ अहो । सव्वोऽवि लहइ समए सुक्खं पुण्णद्दुमे फलिए ॥ ९५ ॥ दिट्ठीएवि हु सूरो न जं नियइ कमलिणिं पओसंमि । सव्वंगकरप्फंसेऽवि सो न गोसे सुहावेइ ॥ ९६ ॥ इय सावियड्ढं भणिए वसुदत्तो चिंतए अह किमेयं? । नणु भणइ असंबद्धं ताव इमो बुद्धिमयरहरो ॥९७॥ सूएइ पुणो एयं वयणं मह भारियत्तणं तीसे । न य संभवइ इमं विसकंदलिणी (कमलिणी) निसुआ ॥ ९८ ॥ एसा उ अमयवल्ली न य आगमणं कमलिणीएँ इहं । संभाविज्जइ कहवि हु एमाइ विचिंतमाणो सो ॥ ९९ ॥ मइमंदिरेण भणिओ मा मुज्झसु मित्त ! बहुवियप्पेहिं। घडइ अघडमाणंपि हु विघडेइ विही घडंतंपि ॥ १०० ॥ तो वसुदत्तो पभणइ किं सच्चिय सुप्पभस्स अंगरुहा ? । मइमंदिरेण भणियं आमंति तओ भणइ इयरो ॥ १०१ ॥ मित्त ! मह सा वरा उण कामंकुरमयणगुज्झगप्पमुहेहिं । काणा कुरूवयापगरिसो य कहिया तयं किहणु ? ॥ १०२ ॥ मइमंदिरेण भणियं तं जाणसि जं तहाविहाणंपि । कोलीकलाणं वयणे इय पडिबन्धं कुणसि अहवा ॥ १०३ ॥ एसो न तुज्झ दोसो न य ताणं, किन्तु तीए, तेणावि । पुव्वकएणं जो कारवंति किमत्थ बहुएण? ॥ १०४ ॥ तप्पभिइ वसुदत्तो तो भुंजइ कमलिणीए सह तुट्ठो । पंचविहं विसयसुहं एवं कालम्मि वच्चंते ॥ १०५ ॥ पियरम्मि कहासेसे

जाए घरमामियम्मि वसुदत्ते। नियकम्मपरिणइं चिय चिंततीए कमलिणीए ॥ १०६ ॥ नामेण कमलवयणो सूरी पवरोहिनाणसंपन्नो। तत्थागओ जणोवि य वंदणहेउं वयइ ताणं ॥ १०७ ॥ वसुदत्तोविय सपिओ वयमाणो पणमिउं सुणइ धम्मं। पुच्छइ य कमलिणी अवसरम्मि भयवं! मए कम्मं ॥१०८॥ किं पुण भवे पविहियं ? जेण तहा पिययमेण परिचत्ता। नाणीवि कहइ बहुलीसहीएँ दोसेण तइ पुव्विं ॥ १०९ ॥ वसुमइभवम्मि कमला बारस पहरे अईवतिव्वंमि । दुक्खम्मि पाडिया जं तस्स विवागेण कम्मस्स ॥ ११० ॥ बारस वरिसाइं इयरा दुक्खं संपाविया कहं भयवं !। बहुलीए सहियाए कमला दुक्खे मए ठविया? ॥१११॥ तो वसुमइजम्माओ आरब्भ सवित्थरं तह कहंति। ते सूरिणो इमाइं जह गुरुसंवेगवसगाइं ॥ ११२ ॥ दाऊण धणं धम्मे जिट्ठं च सुयं घरम्मि संठविउं। गिण्हंति दोऽवि दिक्खं भीयाइँ कसायसत्तूणं ॥ ११३ ॥ चउरंगझाणगुरुबलधरेण काउं विणिग्गहं तेसिं। दसमम्मि देवलोए पत्ताइं महड्ढियसुरत्तं ॥ ११४ ॥ इति मायाविपाके वणिक्सुतावसुमतीकथानकम् ॥ अथ सर्वकषायेभ्यो लोभस्य बलीयस्त्वमतिव्याप्तिं च दर्शयन्नाह—

को लोभेण न निहओ ? कस्स न रमणीहिं लोलियं हिययं ?।
को मच्चुणा न गसिओ ? को गिद्धो नेय विसएसु ? ॥ ३०६ ॥

यथा रमणीमृत्युविषयप्रभृतयः पदार्थाः व्यामोहनादिषु तीव्रसामर्थ्याः सर्वत्रास्खलिताः तथा लोभोऽपीति गाथार्थः ॥ तदेव गरीयस्त्वं लोभस्य प्रकारान्तरेण समर्थयन्नाह—

पियविरहाओ न दुहं दारिद्दाओ परं दुहं नत्थि। लोहसमो न कसाओ मरणसमा आवई नत्थि ॥३०७॥

सुखोन्नेया ॥ अथ शेषकषायेभ्यो लोभस्य सहेतुकं गरीयस्त्वे किं कारणमित्याह—

थोवा माणकसाई कोहकसाई तओ विसेसहिया । मायाएँ विसेसहिया लोभम्मि तओ विसेसहिया ॥ ३०८ ॥
इय लोभस्सुवओगो सुत्तेवि हु दीहकालिओ भणिओ । पच्छा एस खविज्जइ एसो च्चिय तेण गरुयतरो॥३०९॥

चतसृष्वपि गतिषु केवलिना चिन्त्यमानेषु जीवेषु स्तोकास्तावन्मानकषायवन्तः, मानकषायोपयोगस्य ह्रस्वकालत्वात् स्तोका एव तदुपयोगे प्राप्यन्त इत्यर्थः, तेभ्यः क्रोधकषायोपयोगवन्तो विशेषाधिकाः, तदुपयोगस्य मानोपयोगापेक्षया विशेषाधिककालत्वादिति, तेभ्योऽपि मायोपयोगवर्त्तिनो विशेषाधिकाः;तदुपयोगस्य क्रोधो(मानो)पयोगमप्यपेक्ष्य विशेषाधिककालत्वादिति, तेभ्यो मायाविभ्यो लोभकषायोपयोगयुक्ता विशेषाधिकाः, मायोपयोगापेक्षयाऽपि लोभकषायोपयोगकालस्य विशेषत्वादित्युक्तप्रकारेण लोभस्यैवोपयोगः शेषकषायोपयोगमधिकृत्य सूत्रेऽपि-आगमेऽपि हुः-यस्माद्दीर्घकालिको भणितः, क्षपकश्रेण्यां शेषेषु कषायेषु सर्वेष्वप्यनिवृत्तिबादरसम्परायगुणस्थानके क्षपितेषु यतः पश्चान्महता कष्टेन सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानक एव लोभः क्षिप्यते, तेनअमुना कारणद्वयेन लोभ एव गुरुतरः शेषेभ्य इति गाथाद्वयार्थः ॥ तृतीयमपि कारणमाह—

कोहाइणो य सव्वे लोभाओ च्चिय जओ पयट्टन्ति । एसो च्चिय तो पढमं निग्गहियव्वो पयत्तेणं ॥३१०॥

क्रोधादयश्च सर्वे लोभादेव यतः प्रवर्त्तन्ते अतोऽप्ययमेव गुरुतर इति शेषः, न हि सर्वथा त्यक्तधनधान्यहिरण्यादिपरिग्रहस्य शरीरमात्रेऽपि परिमुक्तममत्त्वस्य निरालम्बनजाः क्रोधादयः प्रवर्त्तन्ते, किन्तु धनादिमूर्च्छात एवेति भावः, ततः किमित्याह-एष एव ततः प्रथमं संतुष्टियष्ट्या ताडयित्वा प्रयत्नेन निग्रहीतव्यः, तस्मिन्निगृहीते उक्तयुक्त्या निगृहीता एव शेषा इति गाथार्थः ॥

ननु किमिति सन्तोषेण तस्य निग्रहः क्रियते?, यावता समुपेक्षितोऽसौ तावद्विभवार्जन एव प्रवर्त्तते, नान्यत्र, ततो विभवोपार्जनेन शमयिष्याम इत्याह—

न य विहवेणुवसमिओ लोभो सुरमणुयचक्कवट्टीहिं । संतोसो च्चिय तम्हा लोभविसुच्छायणे मंतो ॥३११॥

सुबोधा ॥ न केवलं विभवेन लोभो न शाम्यति, प्रत्युत तद्वृद्धौ वर्द्धत एवायमित्याह—

जह जह वड्ढइ विभवो तह तह लोभोऽवि वड्ढए अहियं । देवा एत्थाहरणं कविलो वा खुड्डओ वावि ॥३१२॥

विभववृद्धौ लोभोऽपि वर्द्धत एव, यथा देवानां, तेषां हि विभवस्तावन् महानिति प्रतीतमेव, लोभोऽप्यागमे शेषजीवेभ्यो देवानामेवाधिकः प्रतिपाद्यते, मर्त्यलोकेऽपि च दृश्यते विभविनां प्रायो मूर्च्छाधिक्यं, कपिलश्चेहोदाहरणं, तथा क्षुल्लकश्च, तत्र कः पुनरसौ कपिलः ?, उच्यते–

कोसंबीनाम पुरी जीए नहि सरवराइं अंतो य । रेहंति मंदिराइं सरायहंसउलकमलाइं ॥ १ ॥ उवरोहिओ य नामेण कासवो रायसम्मओ तत्थ । जस्स सुईवि हु जीहग्गसंठिया जणइ अच्छरियं ॥ २ ॥ तस्स य नामेण जसा भज्जा कविलो य नाम ताण सुओ । तस्स य बालत्तम्मिवि पंचत्तं कासवो पत्तो ॥ ३ ॥ तो तस्स पयं रण्णा दिन्नं कस्सइ सविज्जविप्पस्स । सिरिधरियधवलछत्तो अह सो परिभमइ पुरमज्झे ॥ ४ ॥ काले अइक्कमंतंमि अन्नया नियघरस्स दारेण । तं दट्ठुं वच्चंतं तओ जसा रोयइ सुदुक्खं ॥ ५ ॥ पुट्ठा य तओ कविलेण अंब ! किं रुयसि ? अह इमा भणइ । तुह पिउणो वच्छ ! इमा रिद्धी एएण संपत्ता ॥ ६ ॥ किं अम्हं नरवइणा दिन्ना न इमा ? तओ जसा भणइ । पुत्त ! तए नाहीयं मुक्खेहि उ लब्भए न इमा ॥ ७ ॥

तो परिचिंतइ कविलो जाएहिवि निग्गुणेहिं वंसस्स । कोदंडेहिं न पुत्तेहिं कीरए का किर पसिद्धी ? ॥ ८ ॥ अह जणणिं भणइ इमो अंब ! अहिज्जामि तोऽहमिण्हिंपि । सा भणइ मच्छरेणं न कोऽवि इह तं पढावेही ॥ ९ ॥ जइ पुण सावत्थीए वच्चह तो तत्थ इंददत्तोत्ति । तुह पिउमित्तो विप्पो अत्थि अहिज्जावए स तुमं ॥ १० ॥ तत्तो सावत्थीए गओ इमो इंददत्तपासम्मि । आगमणकारणाइयवइयरो साहिओ सव्वो ॥ ११ ॥ तत्तो य इंददत्तेण वाहजलभरियलोयणजुएणं । अवगूहिऊण तज्जणयगरुयनेहेण सो भणिओ ॥ १२ ॥ जुत्तं विज्जोवज्जणमिण्हिं तुह वच्छ ! जं पुण सयासे । मह आगओसि तं जुत्तिसंगयं सुणसु सविसेसं ॥ १३ ॥ जं निव्विसेसओ च्चिय तुज्झ अहं कासवेण वा इहइं । पढसु तुमं किं तु न भोयणस्स मह अत्थि संपत्ती ॥ १४ ॥ अह कविलो भणइ तओ भिक्खं भमिहामि तो गुरू आह । भोयणनिव्वुइविरहे वच्छ ! न पाढो जओ भणियं ॥ १५ ॥ "आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्ररागाः, पञ्चान्तराः पठनसिद्धिगुणा भवन्ति । आचार्यपुस्तकनिवाससहायवस्त्रा, बाह्यास्तु पञ्च पठनं परिवर्द्धयन्ति ॥ १६ ॥ नानुद्योगवता न च प्रवसता मानं न चोत्कर्षता, नालस्योपहतेन नान्यमनसा नाचार्यविद्वेषिणा । न भ्रूभंगकटाक्षविस्मितमुखीं सीमंतिनीं ध्यायता, लोके ख्यातिकरः सतां बहुमतो विद्यागुणः साध्यते ॥१७॥ " ता सालिभद्दइब्भं पत्थेमो भोयणंति सो तत्थ। नीओ उज्झाएणं भणिओ मंतो य तत्थ इमो॥१८॥ "ॐ भूर्भुवः स्वस्ति तत्(स्वस्तत्)सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि" इत्यादि, तो भणियं इब्भेणं कहेह कज्जं दिएण परिकहिए । पडिवन्नं तं तेणं पढइ सो भुंजइ तग्गेहे ॥ १९ ॥ जा परिवेसइ दासी तस्स तीसे य जोव्वणभरम्मि । सो अणुरत्तो सावि हु तम्मि दढं चेव आसत्ता ॥ २० ॥ इय वच्चंते काले जाओ दासीण ऊसवो कोई । सिंगारियदासीओ पेच्छिउं रुयइ तो एसा ॥ २१ ॥ अह पुट्ठा कविलेणं किं अधिइं

कुणसि ? तो इमा भणइ। दारिद्दियस्स अहयं अणुरत्ता तुज्झ तो इण्हिं ॥ २२ ॥ सिंगारकुसुमतंबोलविरहियाए सहीण मज्झम्मि। होही छायाबंभंमोत्ति विमुणिउं तं च कविलोऽवि ॥ २३ ॥ पेच्छह धणहीणाणं पए पए परिहवच्चिय गिहीणं । इय चिंतिऊण अधिइं कुणमाणो पभणिओ तीए ॥ २४ ॥ मा कुणसु किंपि अधिइं नामेण धणो महड्ढिओ सेट्ठी । परिवसइ एत्थ सोऽविय निद्दावगमम्मि पच्चूसे ॥ २५ ॥ जं पढमं चिय पिच्छइ विप्पं सो देइ कणयमासदुगं । ता गच्छिज्ज पभाए तत्थ तुमं अह पगुत्तो सो ॥ २६ ॥ अन्नो कोई गच्छिहिइ बंभणो इय समूसुयमईओ । रयणीएँ अद्धरत्तम्मि उट्ठिउं चल्लिओ तत्थ ॥ २७ ॥ धरिऊण तलारेहिं तो बद्धो अप्पिओ पभाए य। नरवइणो तेणावि हु सुद्धो आगारओ नाउं ॥ २८ ॥ सब्भावं परिपुट्ठो कहेइ सव्वं जहट्ठियं सोऽवि। ता करुणाए रन्ना भणियं तं जत्तियं भणसि ॥ २९ ॥ तत्तियमित्तं कणयं देमि अहं चेव मग्गसु तओ सो। पभणइ मग्गेमि विचिंतिऊण अह कुणसु एवंति ॥ ३० ॥ रन्ना समणुन्नाओ असोगवणियाइ चिंतिउं लग्गो। मासेहिं दोहिं कणगस्स ताव न हु होइ वत्थाइं ॥ ३१ ॥ मग्गामि सुवन्नसयं तेणवि निप्फज्जए न आहरणं । देहेऽवि पिययमाए कणयसहस्सेणवि न घराइं ॥ ३२ ॥ सिज्झइ अवच्चपरिणावणाइ कज्जं न कणयलक्खेऽवि । कोडीए हु सुहिसज्जणाइं सुत्थं न पावेइ ॥ ३३ ॥ कोडाकोडीएवि हु हुंति न कुंजरतुरंगमाईणि। इच्चाइ विचिंततस्स तस्स पुव्वज्जियं कहवि ॥ ३४ ॥ तं किंपि सुहं कम्मं समुइण्णं जेण तस्स रायकेसरिणो। पुत्तो मोहनरिंदस्स नत्तुओ सागरो दुट्ठो ॥ ३५ ॥ लुक्को भएण कत्थइ तओ य कविलो विचिंतए एवं। किं एयं पारद्धं हंत मए मूढहियएणं ? ॥ ३६ ॥ कणयस्स दुण्ह मासाण कारणे निग्गओ अहं ताव । दट्ठूण पुणो विउलं लाभं समुवट्ठियं इण्हिं ॥ ३७ ॥ कोडाकोडीएवि हु न नियत्तइ माणसं हयासं मे । अहव न तिप्पइ अग्गी कट्ठेहिं

जलेहि व समुद्दो ॥ ३८ ॥ पिच्छह य मज्झ अविवेयविलासियं आगओ पढणहेउं । पारद्धं तं पुण किंपि जेण निव्वडइ अबुहत्तं ॥ ३९ ॥ अवगणिऊण य गुरुं कुलकम्मं अत्तणो य मज्जायं । जा पडिवन्ना लोभो य एत्तिओ जीएँ कज्जम्मि ॥ ४० ॥ दासी-मित्तं सावि हु मुक्का विबुहेहिं इयरजणगम्मा । परपत्थणाए एवं कहं च न विडंबणा भोगा ? ॥ ४१ ॥ तो विहवेणं लोभो बहु-एणवि वड्डए न विद्दवइ । न य फिट्टइ भोगतिसा सव्वेणवि रमणिवग्गेण ॥ ४२ ॥ मोत्तूणं संतोसं ता नत्थि सुहाण कारणं अन्नं। सोऽविय जुज्जइ तम्हा इच्चाइ विभावयंतस्स ॥ ४३ ॥ पुव्विंपिहु पंचण्हं समणसयाणं ठिएण मज्झम्मि । सामन्नं जह चिण्णं जह वुच्छं अमरलोगे य ॥ ४४ ॥ तह जाईसरणेणं जायं सव्वं इमस्स पयडंति । तो दिक्खं पडिवन्नो जाणियसंसारपरमत्थो ॥ ४५ ॥ वेसे य देवयाए समप्पिए नरवइस्स पासम्मि । आगच्छइ सो तत्तो निरीहचक्कित्तणं पत्तो ॥ ४६ ॥ किं चिंतियंति पुट्ठे रण्णो परिकहइ जाणियसंवेयं । सयलंपि हु वुत्तंतं पढइ य एयं सिलोगं च ॥ ४७ ॥ जहा लाभो तहा लोहो, लाभा लोहो पवड्ढई । दोमासकयं कज्जं, कोडीएवि न निट्ठियं ॥ ४८ ॥ कोडिंपि देमि भणिए नरवइणा जंपए तओ साहू । सुरविहवेहिवि नरवर ! जो न गओ कहवि संतोसं ॥ ४९ ॥ लद्धे पराओ एयम्मि तस्स जीवस्स होज्ज का तित्ती ? । संतोसजलेण मए तण्हग्गी पसमिओ तम्हा ॥ ५० ॥ तुम्हाणवि एयं चिय जुज्जइ जमणाइभवमहावत्ते । दारिद्दाइ धणाईवि अणंतसो पत्तपुव्वाइं ॥ ५१ ॥ जे रक्खिऊण चत्ता पुव्विं विहवा कलत्तवग्गा य । समलंकिएहिं भुत्ता परेहिं ते हट्ठतुट्ठेहिं ॥५२॥ जं किंपि इहभवम्मिवि दीसइ धण-वित्थराइ रमणिज्जं । सो मग्गो एयस्सवि ता कीरउ उज्जमो धम्मे ॥ ५३ ॥ इय नरनाहप्पमुहं लोयं संवेयसारवयणेहिं । पडि-बोहिऊण विहरइ महीएँ कविलो य संबुद्धो । ॥ ५४ ॥ उग्गं च तवोकम्मं तह विहियं तेण धीरपुरिसेण । छट्ठे मासम्मि जहा

उप्पन्नं केवलं नाणं ॥ ५५ ॥ एत्तो य जे सहाया पुव्विं साहूण आसि पंच सया। ते सुरलोयं गंतुं रायगिहासन्नअडवीए ॥ ५६ ॥
केणइ कम्मवसेणं इक्कडदासाभिहाणओ जाया। चोराणं पंच सया नाउं नामेण तो कविलो ॥ ५७ ॥ ताण पडिबोहणत्थं गओ
नहिं वेढिओ य तेहिंपि। जा दिट्ठो निग्गंथो तो सेणावइसमीवम्मि ॥ ५८ ॥ नेउं भणिओ कुद्धेहि समणगा! नच्चिउं विया-
णेमि?। तो भणियं केवलिणा जइ वायइ कोऽवि तत्तो य ॥ ५९ ॥ मज्झे कविलं खिविउं तालं कुट्टंति तक्करा सव्वे। नाणीवि
नच्चिरो भणइ रासयं धुवगमेयं च ॥ ६० ॥ अधुवे असासयम्मी संसारम्मी दुक्खपउराए। किं नाम होज्ज तं कम्मयं? जेणाहं
दुग्गइं न गच्छिज्जा ॥ ६१ ॥ संबुज्झह किं विमुज्झह संबोही पुणरवि दुल्लहा। नो हूवणमंति राइओ, नो सुलभं पुणरवि
जीवियं ॥ ६२ ॥ अधुवे असासयम्मीत्यादि ध्रुवकं पुनरप्यावर्त्तते, भोगामिसदोसविसन्ने, हियनिस्सेसाय बुद्धिवोच्चत्थे। वाले
य मंदए मूढे, वज्झइ मच्छिया व खेलम्मि ॥ ६३ ॥ पुनर्ध्रुवकः। कसिणंपि जो इमं लोगं, पडिपुन्नं दलएज्ज एकस्स। तेणावि
से न संतुस्से, इय दुप्पूरए इमे आया ॥ ६४ ॥ पुनर्ध्रुवकः। नो रक्खसीसु गिज्झिज्जा, गंडवत्थासुऽणेगचित्तासु। जाओ पुरिसे
पलोभित्ता, खिल्लंति जहा व दासेहिं ॥ ६५ ॥ पुनर्ध्रुवकः। इच्चाइ रासयम्मी पढमसिलोगम्मि केइ पडिबुद्धा। केई पुण बीया-
इसु दिक्खं गिण्हंति जा सव्वे ॥ ६६ ॥ इय अन्नेऽवि हु कविलो जीवे पडिबोहिउं गओ सिद्धिं। सेसावि हु साहुणो सिज्झिहंति
कमसो विगयकम्मा ॥ ६७ ॥ इति कपिलकेवलिकथानकं समाप्तम् ॥ अथ क्षुल्लककथानकमुच्यते—

रायगिहं नाम पुरं तुरयखुरुक्खयरएहिं जत्थ सया। अंतरिओ तरणीवि हु गिम्हेऽवि जणं न संतवइ ॥ १ ॥ तत्थ य
कम्मिवि गच्छे रोहणसिहरम्मि मरगयमणि व्व। धम्मरुईणं सीसो आसाढभूइत्ति संपन्नो ॥ २ ॥ भुवणेऽवि तं न मन्ने

विन्नाणं वेसभासमाईयं । जं न मुणइ एसो तयणुरूवकम्मक्खओवसमा ॥ ३ ॥ अह अन्नया भमंतो गोयरचरियाए रायनडगेहे । कहवि पइट्ठो पावइ सिणिद्धवरमोयगं एक्कं ॥४॥ अह नीहरिउं दारे बहुलीपरिविहियगरुयसंनिज्झे । सन्निहिए जाए सागरम्मि सो चिंतए एवं ॥५॥ सूरीण मोयगो ताव एस होहित्ति अप्पणो हेउं । अन्नं जाएमि तयं काउं वेसंतरं किंपि ॥ ६ ॥ तो काणो होऊणं गओ पुणो मोयगं लहइ एक्कं । चिंतइ पुणोऽवि दारे उज्झायाणं इमो होही॥७॥ खुज्जयरूवं काउं पुणो पविट्ठोऽवि मोयगं लहइ । वसहीए चेव ठियस्स अज्ज कारणवसेण इमो॥८॥ संघाडियस्स होहित्ति चिंतिउं कोढियस्स रूवेण। पुणो पविट्ठो सो लहइ मोयगं अप्पणो हेउं ॥९॥ ओलोयणट्ठिएण य एयं तह तस्स विलसियं सव्वं। दिट्ठं नडेण असरिसतव्विण्णाणाओ तुट्ठेणं॥१०॥ तो चिंतियं इमेणं अहो नडो होइ जइ इमो कहऽवि। ता चिट्ठंतु मणुस्सा देवावि हु दिंति नियविहवं ॥ ११ ॥ ता केणावि उवाएण एस जइ घिप्पए तओ लट्ठं । बज्झंति खणेण य कढिणलोहपासेहिं गरुयावि ॥ १२ ॥ पडिवन्नवयत्तेण य धणेण जइवि हु इमस्स न हु कज्जं । दीसइ तहवि हु गिद्धी सिणिद्धमहुरम्मि आहारे ॥ १३ ॥ तब्भोइणो य पायं वियंभए माणसम्मि कामोऽवि । तत्तो लायन्नविलासरूवसत्तेकबालियाहिं ॥ १४ ॥ रज्जूहिं व धूयाहिं बद्धो मह एस नूण वसमेही । इच्चाइ चिंतिऊणं नीहरमाणो तओ एसो ॥ १५ ॥ सद्दाविओ नडेणं तो बहुसम्माणविणयपुव्वं च । भरिऊण भायणं मोयगाण अब्भत्थिओ एवं ॥ १६ ॥ एज्जह गरुयपसायं काऊणं मह घरम्मि पइदियहं । तो खुड्डए गयम्मी तव्विन्नाणं समज्जाए ॥ १७ ॥ साहइ सव्वंपि नडो भणइ य सव्वायरेण उवयारो । कायव्वो तुमए निच्चमेव पडिवज्जए साऽवि ॥ १८ ॥ दुन्नि य धूयाओ इमस्स संति ताणंपि कहइ तं सव्वं । भणइ य तह खोभिज्जइ तुम्ह वसे जह हवइ सिग्घं ॥ १९ ॥ अह तं निच्चंपि नडी उवयरइ सिणिद्धमोयगाईहिं ।

धूयाओऽवि हु सविलासकडक्खविप्पेक्खियाईहिं ॥ २० ॥ सवियारकामचिट्ठाहिं माणसं तस्स गयविवेयस्स । आग-रिसंति हढेणं भुयगंपिव नागदमणीओ ॥ २१ ॥ तो उज्झियमज्जाओ ताहिं समं कुणइ सोऽवि परिहासं । अह अन्नदिणे परिरंभणाइकिरियासु वट्टंतो ॥ २२ ॥ अणुरायपगरिसं जाणिऊण भणिओ इमाहिं दोहिंपि । जइ अम्हेहिं कज्जं तो परिणसु उज्झिउं दिक्खं ॥ २३ ॥ चारित्तावरणिज्जं तस्सवि एत्थंतरम्मि समुइण्णं । नट्ठो कुलाहिमाणो भट्ठं च विवेयमाहप्पं ॥ २४ ॥ नियलियजिणोवएसो तो तं पडिवज्जिऊण सूरीणं । साहेइ अहिप्पायं गुरुणोऽवि तओ विचिंतिंति ॥ २५ ॥ पिच्छ अहो बलियत्तं मोहनरिंदस्स जस्स सेन्नेहिं । मोडिज्जइ माहप्पं एरिसयाणवि खणद्धेणं ॥ २६ ॥ अह तं भणंति धम्मरुइसूरिणो वच्छ ! कह तए एयं । अज्झवसियं समणम्मिवि जं इहलोएऽवि दुहहेउं ? ॥ २७ ॥ दीहं च तए कालं सीलं परिवालियं सुयमहीयं । विहियं च तवोकम्मं उवसग्गपरीसहे जेउं ॥ २८ ॥ मोक्खपुरपत्थियस्स य गयं बहुं थक्कए पुरो थोवं । ता उत्तरिउं गंगं मा वुड्डसु गोप्पए वच्छ ! ॥ २९ ॥ तो इयरेणं भणियं तुम्ह पसाएण किंचि अहयंपि । भयवं ! जाणामि इमं पहवइ तहविहु महामोहो ॥ ३० ॥ मोहमहाविसविसहरडसियाण य जह कयाइं न फुरेइ । सव्वण्णुनरिंदस्सवि मंतो तह मुणह तुम्भेवि ॥ ३१ ॥ ता नूणमजोगोऽहं अज्जवि तुम्हाण चलणसेवाए । पसिऊण अदट्ठव्वो जह होमि कुणंतु तह गुरुणो ॥ ३२ ॥ तो निव्वंधं नाउं भणंति तेऽवि हु जिणाण साहूणं । जिणचेइयाण भत्तो हविज्ज बलिओ य सम्मत्ते ॥ ३३ ॥ अह उज्झिऊण दिक्खं नडधूयाओ विवाहए एसो । सव्वेसिंपि नडाणं नट्टे सिक्खागुरू जाओ ॥ ३४ ॥ रंजियमणा य सव्वे नरवइणो दिंति से महादाणं । तो विहवेणं ससुरस्स मंदिरं पूरियं तेणं ॥ ३५ ॥ सो य नडो परितुट्ठो धूयाओ सिक्खवेइ सयकालं । उत्तमपगई एसो उवयरियव्वो पयत्तेण ॥ ३६ ॥

कम्मवसेण य केणइ चत्तो जइविहु इमेण नियमग्गो । तहवि हु किंपि विलीयं दट्ठुं तुब्भं विरज्जिहिइ ॥ ३७ ॥ तो दूरेणं मज्जं चइयव्वं आमिसं न भोत्तव्वं । किं बहुणा ? निच्चं चिय अउव्वसिंगारसाराओ ॥ ३८ ॥ आराहिज्जह एयं सुइभूयाओ य अप्पमत्ताओ । चित्तं च जाणिऊणं छंदं अणुअत्तमाणीओ ॥ ३९ ॥ सिक्खावियाओ इय तेण ताओ निच्चं कुणंति तह चेव । अन्नम्मि दिणे तन्नयरसामिणा सीहरहरण्णा ॥ ४० ॥ परिनच्चेउं निम्महिलनाडयं ते नडा समग्गावि । हक्कारिया गयाओ घरम्मि मोत्तूण महिलाओ ॥ ४१ ॥ तत्तो नडधूयाहिं असाढभूई चिराओ एहित्ति । परिचिंतिऊण पीयं पउरं मज्जं जहिच्छाए ॥ ४३ ॥ तत्तो य वासभवणे पडियाओ गडयडंति भूमीए । वियलियनियंसणाओ लुलंतकुंतलकलावाओ ॥ ४४ ॥ पसरियदुग्गंधाओ मच्छियजालेहिं भिणिहिणंतीओ । अड्डवियड्डं विक्खित्तचरणबाहाओ चिट्ठंति ॥ ४५ ॥ एत्तोऽवसरम्मि खणो राउलि जाओ न नच्चियव्वस्स । तत्तो असाढभूई जा गच्छइ वासभवणम्मि॥४६॥ ता दूराओ च्चिय मज्जगंधओ सक्कए न पविसिउं । कहकहवि गओ य तओ तयवत्थाओ नियइ ताओ ॥ ४७ ॥ तो झत्ति हिययसंकंतगरुयवेरग्गसंगओ एसो । परिचिंतइ जीव ! तए अणंतभवकोडिभमिरेण ॥ ४८ ॥ कत्थइ अपत्तपुव्वं जं सग्गपवग्गकारणं परमं । तं पाविउं चरित्तं परिचत्तं जाण कज्जम्मि ॥ ४९ ॥ पेच्छह ताण सरूवं सव्वासुइवत्थुनिलयभूयाणं । एगंतअसाराणं बुहाण दट्ठुं अजोग्गाणं ॥ ५० ॥ अहवा अण्णाणं चिय अवरज्झइ मोहिउं तुमं जेण । मोक्खपहाओ अवयारिऊण खित्तो निरयपंथे ॥ ५१ ॥ अज्जवि तुह अणुकूला मन्ने भवियव्वया कहवि जीए । एयाण सरूवं पयडिऊण इय कहियमिण्हिंपि ॥ ५२ ॥ ता जइ बुज्झसि एयं जा अज्जवि तुह जरा न उच्छरइ । रोगेहिं न पीडिज्जासि दूरं मच्चूवि परिभमइ ॥ ५३ ॥ परिचिंतिऊण निउणं ता अज्जवि अप्पणो हियं कुणसु ।

नट्ठोवि नियत्तेउं सुढडो च्चिय परबलं जिणइ ॥ ५४ ॥ इच्चाइ भावणं भाविऊण वेरग्गसंगओ झत्ति । नीहरमाणो गेहाओ कहवि दिट्ठो नडेण इमो ॥ ५५ ॥ अह तस्स अभिप्पायं सो दक्खो लक्खिऊण सहसत्ति । आसंकिओ तुरंतो जा गच्छइ वासभवणम्मि ॥ ५६ ॥ नो पिच्छइ धूयाओ तयवत्थाओ तओ य सविसेसं । पभणइ पाविट्ठाओ ! किं तुब्भेहिं कयं एयं ? ॥ ५७ ॥ एस विरत्तो भत्ता तुम्हाणं वच्चइत्ति सोऊण । उत्तरियमयाओ झत्ति ताओ पुच्छंति तो पियरं ॥ ५८ ॥ सो कत्थ ताय ! पुण हिययवल्लहो ? भणइ सोऽवि किं तेण ? । लक्खेमि अहं जम्हा न नियत्तइ सो जुगंतेऽवि ॥ ५९ ॥ किंतु चलणेसु धरिउं पभणह जइवि हु तुमं विरत्तोऽसि । अम्हाण नाह ! तहवि हु निव्वहणं चिंतिउं चयसु ॥ ६० ॥ ते धाविऊण चलणेसु लग्गिउं तं भणंति एयाओ । नाह ! अणाहाओ वज्जिऊण अम्हे कहिं वयसि ? ॥ ६१ ॥ तो एयं च्चिय एक्कं सामिय ! अम्हाण खमसु अवराहं । खंतिपरा जं पहुणो हवंति दोसायरे वि जणे ॥ ६२ ॥ तो हिययवल्लह! इमं एक्कं वारं नियत्तसु तओ य । सो भणइ न हवइ इमं इण्हि पाणच्चएऽवि जओ ॥ ६३ ॥ जइ सरलसल्लइदलं विंझगिरिं उज्झिऊण करिकलहो । अप्फुन्नजुन्नघासंपि कहवि पामरगिहं पत्तो ॥ ६४ ॥ ता किं तत्थेव रइं सो बंधइ ? सुमरिऊण चेव विंझं च । चलिओ किं विणियत्तइ बहुयाहिं पत्थणाहिं तहा ? ॥ ६५ ॥ अह निब्बंधं नाउं पिउसिक्खावियं भणंति एयाओ । तेणावि तं पडिवन्नं नियत्तिऊणं तओ रइयं ॥ ६६ ॥ भरहचरियसंबद्धं सत्तहिं दिवसेहिं नाडयं पवरं । अह सीहरहनरिंदस्स साहियं ससुरएण तयं ॥ ६७ ॥ तो नरवइणा भणियं सिग्घं नच्चेह तमिह मह पुरओ । भणियं नडेण नरवर ! पहुसामग्गीएँ इह कज्जं ॥ ६८ ॥ जं किंपि भणह तमहं करेमि भाणिओ नडेण तो राया । पंचसएहिं पत्ताण ताव तं नच्चियव्वंति ॥ ६९ ॥ पंच सयाइं तो देह ताव पवराण रायउत्ताणं । तह तयलंकरणत्थं वत्थाभरणाइं

पवराइं ॥ ७० ॥ दिन्नं च तयं सव्वं निवेण तह मग्गियं जमन्नंपि । तो आसाढभुई सिरिभरहनरिंदस्स वेसेणं ॥७१॥ पंचहिं पत्तसएहिं जुत्तो तं नाडयं पणच्चेइ । जह साहियाइं मागहवरदामपभासातित्थाइं ॥ ७२ ॥ सिंधुनइदेवयावि य जह सिद्धा जह य तीएँ परकूलं । सेणावईएँ साहइ तिमिसगुहाएवि नीहरिउं ॥ ७३ ॥ मज्झिअखंडं साहइ जह नामं लिहइ उसभकूडम्मि । सेणावई य साहइ जह गंगासिंधुपरतीरे ॥ ७४ ॥ खंडपवायगुहाओ नीहरिउं पावए जहा निहिणो । बारस वरिसाइं जहा विहिओ रायाभिसेओ य ॥ ७५ ॥ भुत्ता य कामभोगा अणुत्तरा जह समिद्धरज्जं च । जह भरहचक्कवट्टी पालइ तह तेण साचवियं ॥ ७६ ॥ सव्वंपि सच्चवंतेण नरवई पवरनाडयरसेण । तह गमिओ परिओसं परियणो पउरकालिओ य ॥ ७७ ॥ मउडाई अलंकारो दिन्नो एयस्स जह समग्गोऽवि । किं बहुणा ? एक्केणं नियंसणेणं ठिओ राया ॥ ७८ ॥ सेसजणाहरणेहि य थूभो कणयस्स जायए तत्थ । तत्तो असाढभूई जह भरहनरेसरो तह य ॥ ७९ ॥ पविसइ आयंसहरे मुद्दापडणाइणा कमेण तओ । पंचहिं पत्तसएहिं सहिओ घेत्तुं समणलिंगं ॥ ८० ॥ काऊण पंचमुट्ठियलोयं अह धम्मलाहिऊण निवं । निग्गच्छइ झत्ति तओ हा हा किमियन्ति पभणंतो ॥ ८१ ॥ नरवइपमुहो लोओ बाहाए लग्गिउं नियत्तेइ। पभणइ असाढभूई तो ते सव्वेऽवि जइ भरहो ॥ ८२ ॥ घित्तूणं पहु ! दिक्खं विणियत्तो तो ममं नियत्तेह । इहरा मुंचह एयं असग्गहं इयरजणउचियं ॥ ८३ ॥ तो भावं नाऊणं मुक्को सेसावि रायउत्ताणं । पंचसया लज्जाए कुलाहिमाणाइणा तह य ॥ ८४ ॥ मुंचंति न दिक्खं भावओ य सव्वाण परिणया पच्छा । आलोइय पडिक्कंतो असाढभूई तओ सुइरं ॥ ८५ ॥ उग्गं काऊण तवं संपावेऊण केवलं नाणं । निट्ठवियसयलकम्मो सिवमयलमणुत्तरं पत्तो ॥ ८६ ॥ अह कुसुमपुरेऽवि इमंमि नाडए नच्चियम्मि कइयावि । पव्वइओ बहुयजणो तो नायरएहिं तं दट्ठुं ॥ ८७ ॥

विभत्तो पुरसामी नच्चिज्जंते इमंमि नट्टंमि । राउत्ताण खओऽवस्स सोउं रण्णा विणासियं नट्टं ॥ ८८ ॥ केत्तियमित्ता होहिंति एरिसा ? तो तहा न कायव्वो । आहाराइसु लोभो पढमं चिय सयलदुहहेऊ ॥ ८९ ॥ इति लोभविपाके आषाढभूतिकथानकं समाप्तम् ॥

तदेवं चतुर्णामपि कषायाणां प्रत्येकं विपाकमभिधाय साम्प्रतं समुदितानां तमाह—

सामन्नमणुचरंतस्स कसाया जस्स उक्कडा हुंति । जाणाहि उच्छुपुप्फं व निप्फलं तस्स सामन्नं ॥ ३१३ ॥

प्रकटार्था ॥

जं अज्जियं चारित्तं देसूणाएवि वासकोडीओ । तंपि य कसायमित्तो हारेइ नरो मुहुत्तेण ॥ ३१४ ॥

अयमत्र भावार्थः-पूर्वकोट्यधिकायुष्कस्याकर्मभूमिकर्मभूमिजादेस्तावद् व्रतमेव न भवति, पूर्वकोट्यायुष्कस्यापि वर्षाष्टकोपर्येव दीक्षा च ततो देशोनपूर्वकोटिमपि तां कश्चिद्विहितदुष्करतपश्चरणोऽपि यदि कर्मवशेन केनचित् पर्यन्तेऽन्तर्मुहूर्त्तमात्रमपि कालमनन्तानुबन्धिकषायोदये वर्त्तमानो म्रियते तदा तत् सर्वमपि हारयित्वा-विफलीकृत्य तथाविधकषायतीव्रत्वेन नरकेष्वप्युत्पद्यत इति । तथा —

जइ उवसंतकसाओ लहइ अणंतं पुणोऽवि पडिवायं । न हु भे वीससियव्वं थेवेऽवि कसायसेसम्मि ॥३१५॥

उपशान्तकषायः-उपशमितसमस्तमोहनीयकर्मा एकादशगुणस्थानवर्त्ती केवलिसमानचारित्रयुक्त उपशान्तमोह उच्यते, सोऽपि कषायोदयेन यदि कश्चिदनन्तभवभ्रमणलक्षणमनन्तं प्रतिपातं लभते तदा भवद्भिरनुपशान्तकषायैः स्तोकेऽपि कषायशेषे

न विश्वसनीयं-नोपेक्षा कार्या, किन्तु स्वल्पमपि केनचित् सह कषायशेषं क्षमितक्षामणादिभिरुपशमनीयमेवेति गाथार्थः ॥ अथ के कषायाः कं गुणं घ्नन्तीत्याह—

पढमाणुदए जीवो न लहइ भवसिद्धिओऽवि सम्मत्तं । बीयाण देसविरइं तइयाणुदयम्मि चारित्तं ॥३१६॥
सव्वेऽवि य अइयारा संजलणाणं तु उदयओ हुंति । मूलच्छेज्जं पुण होइ बारसण्हं कसायाणं ॥ ३१७ ॥

प्रथमानां-अनन्तानुबन्धिनां कषायाणामुदये भवा-तस्मिन्नेव भवे भाविनी सिद्धिर्यस्यासौ भवसिद्धिकोऽत्र विवक्षितः, स एवंभूतश्चरमशरीरोऽपि जीवः सम्यक्त्वं न लभते, तथा पूर्वलब्धमपि तदुदये नश्येदेवेत्यपि द्रष्टव्यम्, द्वितीयानां त्वप्रत्याख्यानावरणकषायाणामुदये देशविरतिं न लभते, पूर्वप्रतिपन्नामपि च तदुदये तां त्यजत्येवेति, तृतीयानां तु प्रत्याख्यानावरणकषायाणामुदये चारित्रं न लभते, लब्धमपि चोज्झतीति, संज्वलनानां चतुर्थकषायाणामुदये लब्धस्यापि चारित्रस्य मालिन्यहेतवो-वितथाचरणरूपाः सर्वेऽपि मूलोत्तरगुणविषया अतिचारा भवन्ति, इदमुक्तं भवति-सामायिकादिपंचविधचारित्रमध्ये यथाख्यातचारित्रं तावत् संज्वलनोदये सर्वथैव न लभ्यते, शेषस्यापि सामायिकच्छेदोपस्थापनीयादिचारित्रस्य मालिन्यजनकत्वेन देशघातिन एव इति, सर्वघातस्तर्हि शेषचारित्रस्य कथमित्याह-द्वादशानां पुनरनन्तानुबन्धिअप्रत्याख्यानावरणप्रत्याख्यानावरणलक्षणानां कषायाणां प्रत्येकं वा समुदितानां वा उदये मूलेन-अष्टमप्रायश्चित्तविशेषेण छिद्यते-अपनीयते यद्दोषजालं तन्मूलच्छेद्यं भवति, अशेषचारित्रघातकं दोषजातं तदुदये सम्पद्यत इति गाथाद्वयार्थः ॥ अथ कषायनिग्रहफलस्य व्यक्तितः सर्वाण्यपि भणितुमशक्यत्वात् सामान्यतस्तदाह—

जं पेच्छसि जियलोए चउगइसंसारसंभवं दुक्खं । तं जाण कसायफलं सोक्खं पुण तज्जयस्स फलं ॥३१८॥

अनिगूढार्थेव ॥ यद्येवं दारुणविपाकाः कषायास्तर्हि किमस्माकं विधेयं ? कश्चेह परमार्थ ? इत्याह—

तं वत्थुं मोत्तव्वं जं पइ उप्पज्जए कसायग्गी । तं वत्थुं घेत्तव्वं जत्थोवसमो कसायाणं ॥ ३१९ ॥

एसो सो परमत्थो एयं तत्तं तिलोयसारमिणं । सयलदुहकारणाणं विणिग्गहो जं कसायाणं ॥ ३२० ॥

एते अपि सुगमे, नवरं 'जं पइ' त्ति यत् प्रति यद्धस्त्वा श्रित्येत्यर्थः ॥ गतं विपाकद्वारं, अथ कषायाणामेव रागद्वेषरूपतापरिणमनलक्षणं चरमद्वारमाह—

माया लोहो रागो कोहो माणो य वन्निओ दोसो । निज्जिणसु इमे दुन्निवि जइ इच्छसि तं पयं परमं ॥३२१॥

माया लोभश्चेत्येतौ द्वावपि रागो, मायाभूपितो लोभपरिणाम एव रागव्यपदेशभाग् भवतीत्यर्थः, क्रोधमानयोस्तु संवलितः परिणामो द्वेषो वर्णितः, ततः किमित्याह-ततो द्वावप्येतौ रागद्वेषौ निर्जय-तिरस्कुरु त्वं यदीच्छसि तत्-समयप्रसिद्धमनुत्तरसु(सौ)ख्यं पदं-मोक्षलक्षणं स्थानं परमं-प्रधानमिति गाथार्थः ॥ आह-ननु बाह्यमेव करितुरंगादिकं किमपि जेतव्यं येन जितेन सुभटत्वव्यपदेशः प्राप्यते, रागद्वेषौ तु स्वपरिणामरूपत्वादात्मवशावेव, ततस्तज्जयेऽपि किमिह सुभटत्वमित्याशंक्याह—

ससुरासुरंपि भुवणं निज्जिणिऊणं वसीकयं जेहिं । ते रागदोसमल्ले जिणंति जे ते जए सुहडा । ३२२ ॥

सुरा-भुवनपत्यादयः चतुर्विधा अपि देवाः, न सुरा असुराः, नञः प्रसज्यप्रतिषेधमात्रवृत्तित्वात् सुरव्यतिरिक्ताः शेषा नार-

कतिर्यङ्मनुष्याः, सह सुरासुरैः-सुरनरकतिर्यङ्मनुष्यैर्वर्त्तते ससुरासुरं तदशेषमपि भुवनं यकाभ्यां रागद्वेषाभ्यां निर्जित्य वशीकृतं सुखसन्दोहात्मकमुक्तिगमननिरोधेन इहैव निःशेषदुःखात्मके संसार एव संपिण्ड्य विधृतं तावेवंभूतौ सकलजगज्जेतारौ रागद्वेषमल्लौ ये केचिज्जिनवचनवासनावासितान्तःकरणा महासत्त्वा जयन्ति-अभिभवन्ति त एव सुभटाः, न शेषाः, तथाहि-संग्रामशिरस्येकांगमात्रा अपि ये कोट्यादिसंख्यमपि परबलं भंजन्ति लोके च सुभटतया प्रसिद्धा विष्णुचक्रवर्त्यादयः तेऽपि प्रणयप्रकुपितप्रियतमापार्ष्णिप्रहारप्रहताः सन्तो यदा रागादिविडम्बितास्तस्या एव चरणोपमर्दादिकं कुर्वन्ति तदा कौतस्त्यं ततस्तेषां तिर्यगादिसामान्यबालजनोचितचेष्टाप्रवृत्तानां सुभटत्वमिति गाथार्थः ॥ अथ रागमेव भेदतो निरूपयितुमाह—

रागो य तत्थ तिविहो दिट्ठिसिणेहाणुरायविसएहिं । कुप्पवयणेसु पढमो बीओ सुयबंधुमाईसु ॥ ३२३ ॥

विसयपडिबंधरूवो तइओ दोसेण सह उदाहरणा । लच्छीहरसुंदरअरिहदत्तनंदाइणो कमसो ॥ ३२४ ॥

तत्र-तयोः रागद्वेषयोर्मध्ये रागस्तावत् त्रिविधः, कथमित्याह-'दिट्ठी' त्यादि, इहानुरागशब्दो डमरुकमणिन्यायेन पश्चादग्रतश्च सम्बध्यते, ततश्च विभक्तिव्यत्ययादयमर्थो-दृष्टिषु-शाक्यादिकुप्रवचनप्ररूपणासु अनुरागो दृष्ट्यनुरागः प्रथमः, सुतबान्धवादिषु स्नेहः-प्रतिबन्धस्तद्रूपोऽनुरागः स्नेहानुरागो द्वितीयः, विषयेषु-शब्दरूपादिषु प्रतिबन्धो-गार्द्ध्यं तद्रूपोऽनुरागस्तृतीयः, अस्मिंश्च त्रिविधे रागे चतुर्थे च द्वेषे लक्ष्मीधरादयश्चत्वारोऽपि क्रमेणोदाहरणानि, तद्यथा—

विंझपुरं नाम पुरं चंदणतरुणोव्व तत्थ पासाया । ससिकरधवला संतावहारिणो भोगिकलिया य ॥ १ ॥ वरुणो नामेण तहिं सेट्ठी कित्तीएँ सह सिरी जस्स । सव्वत्थ पसरियावि हु वदीसए इयरगेहम्मि ॥ २ ॥ सिरिकंता विजयावि य

मज्झाओ दुन्नि तस्स पवराओ। । जिणधम्मं च विमोत्तुं नत्थि पियं ताण तिण्हंपि ॥ ३ ॥ तत्तो सिरिकंताए लच्छीहरसुन्दरा
अरिहदत्तो । संजाया तिन्नि सुया विजया पुण पसवए एक्कं ॥ ४ ॥ नंदं नामेण सुयं चउरोऽवि सुहेण तत्थ वट्टंति।
एत्तो य अणाइभवं नामेणं अत्थि गरुयपुरं ॥५॥ पालइ य सयावि तयं मोहनिवो भुवणपसरियपयावो। अत्थाणे य निविट्ठो
सो चिट्ठइ अन्नया विमणो ॥ ६ ॥ अह चिंताभरविहुरं तं दट्ठुं रायकेसरी झत्ति । उट्ठेऊणं विन्नवइ ताय ! किमियं अउव्वंति ?
॥ ६ ॥ भुवणस्सवि चिंताओ कुविए तायम्मि चेव जायंति । जं पुण चिंतं ताओऽवि कुणइ तं किंपि अच्छरियं ॥ ७ ॥ तो
काऊण पसायं कहेह चिंताएँ कारणं मज्झ । तुह डिंभाणऽवि आणं जं वहइ सिरेण सक्कोऽवि ॥ ८ ॥ अह ईसि विहसिऊणं मोह-
नरिंदेण पभणियं वच्छ ! । एवमिणं किंतु महापडिपंथी अत्थि अम्हंपि ॥ ९ ॥ चारित्तधम्मनामो पट्ठविया जेण सेण्णनारीवि।
एक्कावि हु आगंतुं कयाइ निद्दलइ मह-सेन्नं ॥ १० ॥ सो किं तुह विस्सरिओ ? तओ खणं रागकेसरी मोणं। काऊण भणइ किं
तेण पुण कयं गंपयं तुम्ह ? ॥ ११ ॥ एरिसचिंतं उव्वहह जेण ? तो भणइ मोहनरणाहो । जेणिरिसियाणि चिंता जाया साहेमि
तं वच्छ ! ॥ १२ ॥ अत्थि पुरे विंभउरे वरुणो नामेण इब्भसेट्ठित्ति । चत्तारि सुया विज्जंति तस्स लच्छीहरप्पमुहा ॥ १३ ॥ तं
न वरं सव्वांपि हु अहिट्ठियं समयरायपमुहेहिं । चारित्तधम्मनिवासिन्निएहिं ते उण सुया चउरो ॥ १४ ॥ वुग्गाहिया न अज्जऽवि
केणइ अव्वत्तभावओ तेण । संजाया मह चिंता जइ ते कीरंति कहवि वसे ॥ १५ ॥ एयं च सुहडसज्झं पओयणं समयरायपमु-
हाणं । किन्छंताणवि जम्हा ते कड्ढेऊण घेत्तव्वा ॥ १६ ॥ इय सोऊणं तो रायकेसरी पणमिऊण सामरिसं । पभणइ जइ एवं तो
चिट्ठह तुब्भेऽत्थ निच्चिन्ता ॥ १७ ॥ जं तुम्ह पसाएणं रूवतिगं अत्थि मज्झ गरुयंपि । सुहुमाण पुणो रूवाण ताणं को मुणइ

॥ १९ ॥
अन्नं(संखं)पि ॥ १८ ॥ मूलिल्लएहिं तम्हा गरुयपयत्तेण तिहिवि रूवेहिं । लच्छीहराइसुअतिगमाणोमि हढेण तुम्ह वसं ॥ १९ ॥ तो हरिसपुलइयतणू उट्ठेउं भणइ तओ दोसगइंदोऽवि गुरुवएसेण । नंदो नाम चउत्थो वाणियसुओ लग्गए मज्झ ॥ २० ॥ एवं च सिज्झइ मए पओयणं अहव मोहनिवो दोऽवि चुंबिउं सीसे । पभणेइ साहु साहुत्ति वच्छ! को एरिसं भणइ ? ॥ २१ ॥ अवरोप्परं च दिज्जह साहिज्जं दोऽवि संहया तुब्भे । वच्छ! तुब्भेहिं । ता होउ कज्जसिद्धी तुम्हाणं वयह सिग्घंपि ॥ २२ ॥ रक्खेज्ज अप्पमत्ता ते डिंभे समयरायपमुहाणं । पासम्मि वट्टमाणे नियवलसहिओ तह अंतरंतरा अहमवि भलिस्सं ॥ २३ ॥ अह नमिउं ते गया दोऽवि ॥ २४ ॥ तो रायकेसरी दिट्ठिरायरूवेणऽहिट्ठए पढमं । बीयं पुत्तं तु सिणेहरायरूवेणऽहिट्ठेइ ॥ २५ ॥ तइयं तु सुयं विसयाणुबंधरूवेणऽहिट्ठिऊण ठिओ । दोसगइंदो नंदं अहिट्ठिऊणं ठिओ तत्तो ॥ २६ ॥ चउरो य अहीयकला बहुमित्तजुया कीलारसेहिं कीलंति सव्वत्थ ॥ २७ ॥ इब्भकुलकन्नयाओ विसिट्ठलायन्नलच्छीहरमाइणो चिंतेन्ति (वङ्गंति) । रूवकलियाओ। सिरिहिरिधिइकित्तिनामा कमेण चउरोऽवि परिणंति॥ २८ ॥ अह अन्नया कयाइवि एक्को परिवायगो तहिं पत्तो । नयरुज्जाणे चिट्ठइ मासं मासेण खममाणो ॥२९॥ अन्नाणतवं घोरं तेण कुणंतेण तो जणो सव्वो । अक्खित्तो बहुभत्तिं करेइ अह सो अन्नया कहवि॥३०॥ लच्छीहरो तहिं चिय पत्तो बहुमित्तविंदपरियरिओ। बहुययणं वच्चंतं दट्ठुं वच्चइ य तस्संते॥३१॥ अह सो लद्धावसरेण दिट्ठिराएण चोइओ मूढो । तह तस्स समणुरत्तो जह न विरज्जइ जुगंतेऽवि ॥ ३२ ॥ पइदियहं आगच्छइ तस्संते चिट्ठए तहिंपि चिरं । तस्स गुणेहिं हिययम्मि भाविओ थुणइ अणवरयं ॥ ३३ ॥ अह वरुणसावएणं विण्णाओ एस वइयरो कहवि । तो संभंतो एयं हक्कारेउं भणइ एसो ॥ ३४ ॥ किं वच्छ ! इमं सुव्वइ जं साहीणेऽवि अमयजलहिम्मि । विसखड्डाए तं

पियम्मि सलिलमभ्भागपरमत्थो ॥ ३५ ॥ जस्स घरे जाणिज्जइ सव्वन्नू देवया विगयराओ । पुव्वावराविरुद्धं तत्तं गुरुणो य गुण-गुरुणो ॥ ३६ ॥ इयरजणनिव्विसेसेसु किह णु सो रज्जए अणज्जेसु । देवेसु तह गुरूसु य तत्ते य विरुद्धवत्थम्मि ? ॥ ३७ ॥ जीवयहअलीयपरधणअबंभपरिग्गहाण पावम्मि । ठावेइ परं ठाइ सयमवि य कह सो य होइ गुरू? ॥ ३८ ॥ जे उण पच्चक्खविरुद्ध-कारिणो जीवघायपमुहेसु । पावेसु पसत्तमणा ते आलविउंपि कह जुत्ता? ॥ ३९ ॥ तस्स तुमं अणुरत्तो तिदंडिणो पेच्छ सयलनय-रम्मि । तस्स कए कह कीरइ पारणए जीवघायाई? ॥४०॥ इरियाभासासु तहेव कोहमयमाणमायलोभेसु । तस्स न सुद्धी जह तह तुमंपि दक्खिहिसि दिट्ठा य ॥ ४१ ॥ ता किं बहुणा ? पुत्तय ! भणामि एयं न पक्खवाएणं । चिंतसु सयमवि मोत्तणऽसग्गहं निउणबुद्धीए ॥ ४२ ॥ दोसगइंदेण कए अह संनिज्झम्मि दिट्ठिरायस्स । चडिओ गरुयपओसे इय भणिउं सो पिउस्सुवरिं ॥४३॥ निंदइ जिणिंदधम्मं पसंसए लोइयं सवइ पियरं । अच्चंतमसंबद्धं झंखइ लोयागमविरुद्धं ॥ ४४ ॥ तो सेट्ठी परिचिंतइऽजुग्गो नियमा हिओवएसाणं । दिन्नं खीरंपि हु विसहराण जायइ विसं चेव ॥ ४५ ॥ तत्तो पियरेहिं उवेक्खिओ इमो होइ मुक्कमज्जाओ । मत्तिसरं तब्भत्तो दढमणुरत्तो सिवाईणं ॥ ४६ ॥ अह अन्नया विचिंतइ तस्स पिया जो विलीणरागाणं । देवाण महव्वयधारयाण तह जो मुणीणं च ॥ ४७ ॥ एवं अवण्णवायं गिण्हइ परिचत्तसयलनियमग्गो । सो नियपुत्तोवि हु मज्झ जुज्झए नालवेउंपि ॥ ४८ ॥ एगत्थ य संवासो तेण समं बहुविरुद्धओ चेव । जं सेसंपि कुडुंबं विणस्सए तस्स संगेणं ॥ ४९ ॥ सडिओ अंगावय-वोऽवि छिज्जए सेसदेहरक्खट्ठा । तम्हा किं पुत्तेणवि मह मिच्छादिट्ठिणा इमिणा ? ॥ ५० ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं निस्सारइ तं घराओ तो सेट्ठी । घेत्तूण नियकलत्तं ठिओ विभिन्नो इमोवि तओ ॥ ५१ ॥ उम्मत्तउव्व हिंडइ निंदंतो पिउजणं गुरुं देवं ।

दृष्टिरागादिषु लक्ष्मीधरादयः

अन्नं(संखं)पि ॥ १८ ॥ मूलिल्लएहिं तम्हा गरुयपयत्तेण तिहिवि रूवेहिं । लच्छीहराइसुअतिगमाणेमि हढेण तुम्ह वसं ॥ १९ ॥ उट्ठेउं भणइ तओ दोसगइंदोऽवि गुरुवएसेण । नंदो नाम चउत्थो वाणियसुओ लग्गए मज्झ ॥ २० ॥ तो हरिसपुलइयतणू मोहनिवो दोऽवि चुंबिउं सीसे । पभणेइ साहु साहुत्ति वच्छ! को एरिसं भणइ ? ॥ २१ ॥ एवं च सिज्झइ मए पओयणं अहव वच्छ! तुब्भेहिं । ता होउ कज्जसिद्धी तुम्हाणं वयह सिग्घंपि ॥ २२ ॥ अवरोप्परं च दिज्जह साहिज्जं दोऽवि संहया तुब्भे । नियवलसहिओ तह अंतरंतरा अहमवि भलिस्सं ॥ २३ ॥ रक्खेज्ज अप्पमत्ता ते डिंभे समयरायपमुहाणं । पासम्मि वट्टमाणे अह नमिउं ते गया दोऽवि ॥ २४ ॥ तो रायकेसरी दिट्ठिरायरूवेणऽहिट्ठए पढमं । वीयं पुत्तं तु सिणेहरायरूवेणऽहिट्ठेइ ॥ २५ ॥ तइयं तु सुयं विसयाणुबंधरूवेणऽहिट्ठिऊण ठिओ । दोसगइंदो नंदं अहिट्ठिऊणं ठिओ तत्तो ॥ २६ ॥ चउरो य अहीयकला लच्छीहरमाइणो वीचिंतेन्ति (वड्ढंति) । बहुमित्तजुया कीलारसेहिं कीलंति सव्वत्थ ॥ २७ ॥ इब्भकुलकन्नयाओ विसिट्ठलायन्न-रूवकलियाओ। सिरिहिरिधिइकित्तिनामा कमेण चउरोऽवि परिणंति॥ २८ ॥ अह अन्नया कयाइवि एक्को परिवायगो तहिं पत्तो । नयरुज्जाणे चिट्ठइ मासं मासेण खममाणो ॥२९॥ अन्नाणतवं घोरं तेण कुणंतेण तो जणो सव्वो । अक्खित्तो बहुभत्तिं करेइ अह अन्नया कहवि॥३०॥ लच्छीहरो तहिं चिय पत्तो बहुमित्तविंदपरियरिओ। बहुययणं वच्चंतं दट्ठुं वच्चइ य तस्संते॥३१॥ अह सो लद्धावसरेण दिट्ठिराएण चोइओ मूढो । तह तस्स समणुरत्तो जह न विरज्जइ जुगंतेऽवि ॥ ३२ ॥ पइदियहं आगच्छइ तस्संते चिट्ठए तहिंपि चिरं । तस्स गुणेहिं हिययम्मि भाविओ थुणइ अणवरयं ॥ ३३ ॥ अह वरुणसावएणं विण्णाओ एस वइयरो कहवि । तो संभंतो एयं हक्कारेउं भणइ एसो ॥ ३४ ॥ किं वच्छ ! इमं सुव्वइ जं साहीणेऽवि अमयजलहिम्मि । विसखड्डाए तं

दृष्टिरागादिपु लक्ष्मीधरादय.

पियसि गलिलमभायपरमत्थो ॥ ३५ ॥ जस्स परे जाणिज्जइ सव्वन्नू देवया विगयराओ । पुव्वावराविरुद्धं तत्तं गुरुणो य गुण-
गुरुणो ॥ ३६ ॥ इयरजणनिव्विसेसेसु किह णु सो रज्जए अणज्जेसु । देवेसु तह गुरूसु य तत्ते य विरुद्धवत्थम्मि ? ॥ ३७ ॥
जीववहअलीयपरधणअबंभपरिग्गहाण पावम्मि । ठावेइ परं ठाइ सयमवि य कह सो य होइ गुरू? ॥ ३८ ॥ जे उण पच्चक्खविरुद्ध-
कारिणो जीवघायपमुहेसु । पावेसु पसत्तमणा ते आलविउंपि कह जुत्ता? ॥ ३९ ॥ तस्स तुमं अणुरत्तो तिदंडिणो पेच्छ सयलनय-
रम्मि । तस्स कए कह कीरइ पारणए जीवघायाई? ॥४०॥ इरियाभासासु तहेव कोहमयमाणमायलोभेसु । तस्स न सुद्धी जह तह
तुमंपि दच्छिहिसि दिट्ठा य ॥ ४१ ॥ ता किं बहुणा ? पुत्तय ! भणामि एयं न पक्खवाएणं । चिंतसु सयमवि मोत्तणऽसग्गहं
निउणबुद्धीए ॥ ४२ ॥ दोसगइंदेण कए अह संनिज्झम्मि दिट्ठिरायस्स । चडिओ गरुयपओसे इय भणिउं सो पिउस्सुवरिं ॥४३॥
निंदइ जिणिंदधम्मं पसंसए लोइयं सवइ पियरं । अच्चंतमसंबद्धं झंखइ लोयागमविरुद्धं ॥ ४४ ॥ तो सेट्ठी परिचिंतइऽजुग्गो
निगमा हिओवएसाणं । दिन्नं खीरंपि हु विसहराण जायइ विसं चेव ॥ ४५ ॥ तत्तो पियरेहिं उवेक्खिओ इमो होइ मुक्कमज्जाओ।
गविसेसं तब्भत्तो दढमणुरत्तो सिवाईणं ॥ ४६ ॥ अह अन्नया विचिंतइ तस्स पिया जो विलीणरागाणं । देवाण महव्वयधारयाण
तह जो मुणीणं च ॥ ४७ ॥ एवं अवण्णवायं गिण्हइ परिचत्तसयलनियमग्गो । सो नियपुत्तोवि हु मज्झ जुज्झए नालवेउंपि
॥ ४८ ॥ एगत्थ य संवासो तेण समं बहुविरुद्धओ चेव । जं सेसंपि कुडुंबं विणस्सए तस्स संगेणं ॥ ४९ ॥ सडिओ अंगावयवोऽवि छिज्जए सेसदेहरक्खट्ठा । तम्हा किं पुत्तेणवि मह मिच्छादिट्ठिणा इमिणा ? ॥ ५० ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं निस्सारइ तं
पराओ तो सेट्ठी । घेत्तूण नियकलत्तं ठिओ विभिन्नो इमोवि तओ ॥ ५१ ॥ उम्मत्तउव्व हिंडइ निंदंतो पिउजणं गुरुं देवं ।

अणुरत्तो य कुमग्गे सुविणडिओ दिट्ठिराएण ॥ ५२ ॥ एत्तो य सुंदरस्सवि दिंतस्सोवयाइयाण लक्खाइं । जाओ कहमवि पुत्तो लद्धावसरो तओ दूरं ॥ ५३ ॥ विप्फुरइ नेहराओ विमोहिओ तेण तो इमो निच्चं । न चयइ पुत्तसमीवं दिया य रत्तिं च तह मूढो ॥ ५४ ॥ न मुयइ उच्छंगाओ मुत्तपुरिसाइं तस्स साहरइ । संठवइ ण्हवइ धोवइ पुणो पुणो चुंबइ सिरम्मि ॥ ५५ ॥ दूरमसंबद्धेहिं उल्लावणएहिं (१००००) वन्नए बहुयं । उवहासकारिणीओ य करेइ विविहाओ चिट्ठाओ॥ ५६ ॥ अम्मापिऊण लज्जा मुक्का दूरेण सेसलोयंपि । गणइ न उवहसमाणंपि सुणेइ धम्मं न सुमिणेऽवि ॥ ५७ ॥ सुयसंठवणामिसेण य न करेइ इमस्स चरणसोयंपि । न ण्हवइ न य भुंजावइ भज्जा न य पुच्छए वत्तं ॥५८॥ सुयनेहमोहिओ एस तंपि बहु मन्नए इमीएवि । पक्खालइ चरणाई निद्देसे वट्टए भीया ॥ ५९ ॥ तत्तो पहिंडमाणे पुत्ते पट्ठिं खणं न मिल्हेइ । लेहायरियसमीवे नेइ सयं चिट्ठइ तहिंपि ॥ ६० ॥ इय जत्थ जत्थ वच्चइ पुत्तो जणओ तहिं तहिं वयइ । जइ पुण कहमवि सीसंपि दूमए तस्स तो एसो ॥ ६१ ॥ उवरिं पडिओ चिट्ठइ सोयइ तिप्पइ य सव्वहा सुन्नो । भोइयसव्वाईण (भोयणण्हाईणि)वि पायं न करेइ मूढप्पा ॥ ६२ ॥ अह बहुसो भणइ पिया तह तं नेहाणुरायगहगहियं । रे वच्छ ! किं विमूढो सि एत्तियं पुत्तनेहेण ? ॥ ६३ ॥ हिंडंतेहिं भवोहे मुक्का पुत्ता अणंतया पुव्विं । न य तेहिं परित्ताणं जायं परलोयकज्जम्मि ॥ ६४ ॥ नियकज्जविसंवाए इहलोयच्चिय सुयाइणो सहसा । तह विहडंति पिऊणवि विहडंति जह विहवजीयाइं ॥ ६५ ॥ न य नेहसंजुयावि हु एए पुत्ताइणो उवण्णाइं । दुक्खाइं वाहिमरणुब्भवाइं विभयंति कइयावि ॥ ६६ ॥ तो अट्ठाणे एयं पडिबंधं उज्झिऊण जिणधम्मं । तं कुणसु जो दुहण्णवपडियाणं परमबोहित्थो ॥ ६७ ॥ अह भणइ सुंदरो ताय ! पुत्तरहिया दवेहिं रण्णंमि । डज्झंति अणाहा डुंगरु व्व बहुदुक्खलक्खेहिं ॥ ६८ ॥

धम्मसमवि फलमेयं जं चिय जायंति एरिसा पुत्ता । ता सिढिलिऊण एए जो धम्मो तंपि अणुहत्तं ॥ ६९ ॥ अह पिउणा सो पुणरवि इय उल्लुंठाइं जंपमाणोऽवि । पभणाविओ गुरूहिं तहवि न पडिवज्जए किंपि ॥ ७० ॥ जाव य सओ य परओ य तह पिया विरमए न जंपंतो । ता उच्छलियपओसो तहेव सोऽवि हु ठिओ भिन्नो ॥ ७१ ॥ अह परिवज्जियलज्जो विमुक्कनीसेससेसवावारो । उम्मत्तउव्व चिट्ठइ पुत्तं चिय झायमाणो सो ॥ ७२ ॥ एत्तो य जोव्वणभरे भज्जाए अरिहदत्तचित्तंपि । विण्णायअवसरेणं विब्भमियं विमयराएण ॥ ७३ ॥ कारवइ तो विभिन्नं भुवणं बहुउववणेहिं रमणिज्जं । नच्चिज्जंतेहि य नाडएहिं वरगेयसुहएहिं ॥ ७४ ॥ सयवत्तकुंदवियइल्लपमुहसव्वोउएहिं कुसुमेहिं । कप्पूरचंदणागरुपसरंतसुयंधगंधेहिं ॥ ७५ ॥ पडलयसंठवियसुयंधपूगतंबोलबीडयसएहिं । साहिणदुउल्ललुद्दसुवहाणसुकुमालतूलीहिं ॥ ७६ ॥ पारेवयमिहुणसणाहमुहलसुयसारियाहिं परिकलिए । तम्मि नियभारियाए सहिओ अभिरमइ विसएसु ॥ ७७ ॥ अह तीएँ अतिप्पंतो पाविय पगरिसं विसयरायंमि । अन्नाओ परिणइ कन्नाओ रूवकलियाओ ॥ ७८ ॥ ता जाव मेलियाइं कण्णाण सयाइं पंच पवराइं । ताहिं असंतुट्ठो लुद्धो रमइ तओ परकलत्ताइं ॥७९॥ अइपगरिसं च पत्ते विसयरागे वियंभमाणम्मि । न मुयइ छेप्पाछेप्पं विसयं कुलनारि इयरं वा॥८०॥ इय निद्धंधसमेयं नाउं दूरुज्झियं च धम्मेण । वरुणोऽवि सज्जहियओ तंपि हु पभणइ हियगिराहिं ॥ ८१ ॥ रे पुत्त ! जं न जुज्जइ इयरकुलुप्पन्नयाणवि नराणं । सहरो (सुकुले) उप्पन्नोऽवि हु निस्संको तंपि तं कुणसि ॥ ८२ ॥ नायागयावि भोगा इहपरभवदुक्खकारणं नेव । अन्नायपवत्तीओ लहंति कह तेहिं सोक्खाइं ? ॥ ८३ ॥ जइ य न जायइ तित्ती तुह पंचसयाहिं नियनारीणं । सा किह होही बहुसंकणिज्जपरजुवइसंगेण ? ॥ ८४ ॥ ता अत्थि तुज्झ गेहे विहवो नाएण तं च विलसेसु । गह कुलकलंकज-

णयं इय अन्नायं तु मा कुणसु ॥ ८५ ॥ पत्ता य वच्छ ! पुव्विं अणंतसो अमरलोगभोगाऽवि । परमपयकारणं पुण जिणधम्मो चेव न हु पत्तो ॥ ८६ ॥ ता तं चिय कुण इण्हिं मा उण एएहिं बालचरिएहिं । नरगाइदुक्खभीमेऽणंतभवे खिवसु अप्पाणं ॥ ८७ ॥ इय भणिओ सो सेट्ठिं उवहसमाणो भणेइ मूढोसि । न वियाणसि रसविरसं ताय ! तुमं तेण इय भणसि ॥ ८८ ॥ एयं चिय विहवफलं जं माणिज्जंति रुच्चमाणाइं । पच्छा गयम्मि विहवे जीयम्मि व किं विहेयव्वं ? ॥ ८९ ॥ रयणं च इत्थियाओ न य कस्सइ सासणम्मि लिहियाओ । जो सक्कइ सो भुंजइ तो अन्नाओऽवि को एत्थ ? ॥ ९० ॥ धम्मेणवि किं तेणं जो चत्ते एरिसम्मि विसयसुहे ? । तो सोक्खं जीवामो मया य (अ) मएहिं न हु दिट्ठा ॥९१॥ अह वरुणो परिचिंतइ पिच्छ अहो मोहमूढहिययाणं । दूरंतरेवि बुद्धीए विब्भमो एरिसो कहवि ॥ ९२ ॥ आयासहेउणो अयसकारिणो इह भवेवि संभोगा । धम्मो इह कित्तिकरो परत्थ पुण सग्गमोक्खफलो ॥ ९३ ॥ एवं ठिएवि एरिस उल्लंठाइं पयंपइ जमेसो । तो नूण पुरिल्लाणं पुन्नाणं समहिओ चेव ॥ ९४ ॥ ता एएणवि सद्धिं संवासो मह खणंपि न हु जुत्तो । सुन्ना हि वरं साला मा तक्करजणसमाइन्ना ॥ ९५ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं विसज्जिओ सोऽवि तो निरंकुसओ । दुट्ठगइंदो व्व पुरे हिंडइ असमंजसाभिरओ ॥ ९६ ॥ एत्तो य चउत्थसुओ नंदो लच्छीहराइएहिं समं । गइरागइं न मुंचइ कुणइ य बहुपक्खवायं च ॥ ९७ ॥ तो वरुणेणं कोमलगिराहिं सो पभणिओ जहा वच्छ ! । चत्ता मएवि जे सयलदोसनिलओत्ति कलिऊण ॥ ९८ ॥ वोत्तुंपि तेहिं सद्धिं किह जुज्जइ तुज्झ जो पुणो एवं । गइरागइप्पसंगो सो दूरविरुद्धओ चेव ॥ ९९ ॥ अपरं च-तं न कुणइ वेयालो जलणो भुयगो हरिव्व परिकुविओ । जं कुणइ कुसंगो माणुसस्स इहपरभवविरुद्धो ॥ १०० ॥ भावुगमभावुगाणि य० भाविज्जइ मेलणदोसाणुभावेण ॥ १०१ ॥ लवणागराइसु जहा

कट्ठाइ लवणपमुहपरिणामं । पावंति तह च्चिय निग्गुणेसु सगुणावि तब्भावं ॥१०२॥ जो जारिसेण मित्तिं करेइ अचिरेण तारिसो
होइ । कुसुमेहिं संवसंता तिलावि तग्गंधिया जाया॥१०३॥तो उज्झिऊण संगं एएसिं पावमग्गनिरयाणं। एक्कोवि तुमं ताओ (ठावसु)
अप्पयं सुद्धमग्गम्मि ॥ १०४ ॥ इय भणिए वरुणेणं दोसगइंदेण जाणिउं समयं । तह कहवि चोइओ सो नंदो जह गुरुपओसम्मि
॥१०५॥ तत्तो वरुणस्सुवरिं एगंतहियंपि तस्स तं वयणं । केवलमपत्थरूवं मन्नंतो पभणए य इमं॥१०६॥ किं जह एए मह बंधुणो
तए निरवराहचेट्ठावि । निस्सारिया घराओ तह मं निस्सारिउं महसि ? ॥१०७॥ नणु अन्नच्चिय तुह पुण मणोरहा सिज्झिहिंति
नहु एए । सयलगुणमंजुएहिवि नियबंधूहिंपि एएहिं ॥१०८॥ संसग्गीमित्तंपि हु मज्झवि न खमेसि डगर ! तुममिण्हि । ता जइ
मम तत्तिंपि हु करेसि ता भणसि न हु कहियं १०९॥ इच्चाइ आलजालं पभणंतो सो पओसमावन्नो । जणणीएँ परियणेण य
भणिओ मा भणसु भो एवं॥११०॥ जं उवगारसएहिवि दुप्पडियारं जयम्मि पियराणं । न य ते भणंति अहियं अवच्चजणवच्छला
कइवि ॥१११॥ तो जणणिपरियणेसुवि चडेइ नंदो गुरुप्पओसम्मि । असमंजसाइं भणइ य भणंति वरुणं तओ सव्वे ॥११२॥ मा
भणह सेट्ठि ! तुम्हे किंपि इमं मोहपरवसं पावं । जमसग्गहनडिएसुं खमइ उवेक्खच्चिय गुरूणं ॥११३॥ अह तुण्हिक्को सेट्ठीवि सं-
ठिओऽवि य सुयाणऽविणएण । संतावमुव्वहंतो किच्छेण गमेइ दियहाइं ॥११४॥ नंदोऽविह पइदियहं दोसगइंदेण चोइओ अहियं ।
पियराइं परियणं चिय जलइ पओसेण दट्ठुंपि ॥११५॥ नियगरुयत्ताईहि य जा केइ तयं भणंति न हु किंपि । ता नियतुच्छत्ताए
एवं नंदस्स परिणमियं ॥ ११६ ॥ इह नूण जणो परिभवइ नेय पुरिसं पओसदुप्पिच्छं । पिच्छ ससी सकलंको सीयलओ न उण
उसिणकरो ॥ ११७ ॥ इय मोहनराहिवदुट्ठसिन्नवसगस्स तस्स कुविगप्पा । तह जायंति जह पुरे सयलम्मि पओसमुव्वहइ

॥ ११८ ॥ कस्स न सहेइ रिद्धिं कस्सइ गरुयं अणायकित्तीं व । एमेव कत्थइ जणो सो वहइ निरत्थयं पउसं ॥ ११९ ॥ जे उण घरहट्टाणं सन्निहिया परिवसंति वणियाई। ताणुवरि जो पउसो कहिउंपि न तीरए एसो ॥ १२० ॥ विढवंति रूवयंपि हु जइ तो एयस्स पिच्छमाणस्स । ऊसवमित्तं पिहु कहवि ताण जइ नियइ गेहेसु ॥ १२१ ॥ तो हिययतणकुडीरे तह जलइ पओसहुयवहो तस्स । जह पुव्वभवकयंपिहु सुचरियविहवं विणिद्दहइ ॥ १२२ ॥ एवं च पउससंतो सगव्वमसमंजसं च जंपंतो। बंधणताडणरोहणपमुहाइं दुहाइं पावेइ ॥ १२३ ॥ पुत्ताण चउण्हंपि हु इय पेच्छंतो विरुद्धचेट्ठाओ । कहवि रइं अलहंतो वरुणो एवं विचिंतेइ ॥ १२४ ॥ पेच्छह मूढो लोओ जाण निमित्तं किलिस्सइ सुयाणं । ताण इमो परिणामो जो सुव्वंतोऽवि दारुणओ ॥ १२५ ॥ जं होही किर सोक्खं जाएहिं सुएहिं ताव तं दूरे । मह निरुवमदुक्खं चिय जायं धम्मंतरायं च ॥ १२६ ॥ ता अलमेएण असारएण दुक्खिक्कनिलयरूवेण । मह गिहवासेण तओ करेमि परलोयहियमेव ॥ १२७ ॥ इय चिंततो चिट्ठइ जाव इमो तत्थ विजयनामेण । केवलिणा परिणामो ताव इमो तस्स विन्नाओ ॥ १२८ ॥ अह कमसो विहरंतो संपत्तो विजयकेवली तत्थ । सुररइयकणयकमलम्मि संठिओ कहइ वरधम्मं ॥ १२९ ॥ सोउं च तयागमणं वरुणो सुघणागमे सिहंडि व्व । उक्करिसमुव्वहंतो वच्चइ तव्वंदणनिमित्तं ॥ १३० ॥ तत्तो सवित्थरे साहियम्मि धम्मम्मि तत्थ केवलिणा । संवेयमुव्वहंतो वरुणोऽवसरम्मि पुच्छेइ ॥ १३१ ॥ भयवं ! किं मज्झ सुया जाया चउरोऽवि दोसजलनिहिणो ? । पभणइ नाणी पुत्ताण तुज्झ कत्थइ सरूवेण ॥१३२॥ एक्कोऽवि नत्थि दोसो उवाहिजणिया उ संति पुण एए । जेत्तियमित्ते पभणसि तो वरुणो विम्हिओ भणइ ॥ १३३ ॥ भयवं ! न मज्झ गेहे तेच्चिय मुत्तूण अत्थि सो कोई । जस्सोवाहिवसेणं इय ते दुट्ठत्तणमुवेंति ॥ १३४ ॥ तो भणियं केवलिणा सच्चमिणं

तुह घरम्मि सेसजणो । एगंतसुहयचारित्तरायनरुसंगदुल्ललिओ ॥ १३५ ॥ देइ न एरिसबुद्धिं दोसो आगंतुओ पुणो एस । अह कोउण्ण वरुणो पभणइ को सो पुणो ? नाह ! ॥ १३६ ॥ तो मोहरायचिंताइवइयरं कहइ केवली तस्स । सोऊण य तं सव्वं परिणयनव्वयणपरमत्थो ॥ १३७ ॥ संवेगरसपरव्वसहियओ वरुणो मुणीसरं नमिउं । पुच्छइ पुणोऽवि भयवं ! मोहनरिंदस्स ते पुत्ता ॥ १३८ ॥ तह दिट्ठीरायपमुहेहिं विहियरूवेण मज्झ पुत्ताणं । एत्तोवि हु किं पुरओ अज्जवि काहिन्ति दुट्ठमणा ? ॥१३९॥ तो भणियं केवलिणा किं अज्जवि तेहिं विहियमेयाणं । सरिसवमित्तं हि गयं दुक्खं मेरूवमं पुरओ ॥ १४० ॥ कथं भगवन् ?, उच्यते-जं दिट्ठिरायनेहाणुरायविसयाणुरायदोसेहिं । पाविस्संति इहंपि हु लच्छीहरमाइणो निहणं ॥ १४१ ॥ पुरओ नारयतिरियाइदुक्खलक्खेकसंकडे सुहरं । पत्तेयं सव्वेवि हु भमिहंति भवे अणंतंमि ॥ १४२ ॥ इय सो भणिओ भीओ वरुणो नमिऊण केवलिं भणइ । नाह ! तइ सामिसाले सन्निहियम्मिवि कह वराया ? ॥ १४३ ॥ होहिंति इमे दुक्खस्स भायणं एत्तियस्स संसारे । ता पसिऊण इमाणवि चिंतसु दुहमोयणोवायं ॥ १४४ ॥ तो भणइ केवली तंपि भणासि किं एरिसं महाभाग ! । न हि कुसलओवि विज्जो असज्झवाहिं नियत्तेइ ॥ १४५ ॥ निरुवक्कमं च कम्मं एयाण तओ असज्झमम्हाणं । ता चिंताणिज्ज एयं कस्सइ अमसरा नो तुज्झ ॥ १४६ ॥ सकं चिय परकज्जं चिंतिज्जइ किं पुणो असक्केण ? । तम्हा सकज्जमेव य परिचिंतसु निउणयाएँ तुमं ॥ १४७ ॥ इय भणिए संविग्गो तहत्ति पडिवज्जिउं वरुणसेट्ठी । दाऊण महादाणं जिणाण काऊण पूयं च ॥ १४८ ॥ सिरिकंताए विजयाएँ संजुओ मुणिवइस्स पासम्मि । घेत्तुं सुविहियदिक्खं विहरइ पुहईइ निस्संगो ॥ १४९ ॥ लच्छीहराइणोऽविहु घरं न विहवं न चउहिं माएहिं । काउं चिट्ठंति तहेव मोहनरनाहपुत्तेहिं ॥ १५० ॥ निस्संकेहिं समहियं विणाडिज्जंता विचित्तचेट्ठाहिं ।

तत्तो चिरकालेणं जं ते पावंति तं भणिमो ॥ १५१ ॥ लच्छीहरस्स ता तत्थ बहुयठाणेसु परिभमंतस्स । अवरावरपासंडियकुलेसु रायम्मि जायंते ॥ १५२ ॥ मूलिछओ तिदंडी चिंतइ ईसानलेण पज्जलिओ । पेच्छसु पावस्स इमा अणवत्था जमिह नियपिउणो ॥१५३॥परिवज्जिऊण धम्मं अणुरत्तो मज्झ अह इयाणिं तु। परिभमइ हट्टगाईव हुय(बहुसुए)वणेसु चलचित्तो॥१५४॥ वत्तंपि मह न पुच्छइ दिट्ठो मग्गेऽवि अन्नओ वयइ । दंसेमि दुन्नयफलं पावस्स इमस्स ता इण्हिं ॥ १५५ ॥ इय चिंतिऊण परिवायएण कुविएण अन्नदियहम्मि । अइबहुयखुड्डविज्जाहिं निउणयाए कओ एक्को ॥ १५६ ॥ लच्छीहरपडिरूवो दब्भमओ पुत्तलो उरे य इमो । अइनिसियकीलएणं विद्धो मंतेहिं अहिसित्तो ॥ १५७ ॥ भूमीए निक्खित्तो तत्तो लच्छीहरोऽवि तप्पभिइं । हिययमहासूलेणं पडिओ वेयणसमुग्घाए ॥ १५८ ॥ खिज्जइ य पइदिणं चिय मुच्छइ विलवइ करेइ अक्कंदं । अंतो डज्झइ छिज्जइ भिज्जइ य अभिक्खणं एवं ॥ १५९ ॥ अणुहविऊणं नारयदुहं व सुइरं अलद्धपडियारो । गयसरणो मरिऊणं निगोयजीवेसु उप्पन्नो ॥१६०॥ एत्तो य नेहराएण सुंदरो पुत्तमेव झायन्तो । जा चिट्ठइ ता एसो संपत्तो जोव्वणाभिमुहो ॥ १६१ ॥ तो वेच्चिऊण बहुयं दव्वं परिणाविओ तओ कमसो । नियभज्जाएँ परद्धो विसं व सो पिच्छए पियरं ॥ १६२ ॥ बाहिरवित्तीएँ पुणो करेइ विणयाइ सो निउणयाए । छण्णधणजाणणत्थं मूढो अह सुंदरो अहियं ॥ १६३ ॥ रत्तो तस्स गुणेसुं कहेइ छण्णंपि सयलनियविहवं । अह सिंदुरम्मि जाए तम्मि वहू भणइ भत्तारं ॥ १६४ ॥ किं अज्जवि अप्पाणं खावसि मयविसहरस्स पासाओ । मूढो दविणविहूणो य तुह पिया जणइ दिट्ठोवि ॥ १६५ ॥ इण्हिं बहुउव्वेयं कासंतो पुण महंतसद्देणं । नासइ निसासु निद्दं तुह मज्झवि तह कुडुंबस्स ॥ १६६ ॥ जइ पुण न होइ एसो निस्सारेऊण सासुयं तत्तो । दुन्निवि निराउलाइं भुंजामो विसयसुक्खाइं ॥ १६७ ॥ तो

सुंदरेण भणियं नाह तए पिययमे ! विणिदिट्ठं । केण उवाएण पुणो न होइ एमोत्ति परिकहसु ? ॥ १६८ ॥ सा भणइ कोत्तिय-मिणं? जओ अहं ता न भोयणं किंपि । दाहामि इमस्स तहाविहंति तो खीणदेहस्स ॥ १६९ ॥ थेवंपि देज्जसु गले अंगुट्ठमिगस्स सिज्झिही तत्तो । अह सोऽवि हु परिचिंतइ मुज्झिज्जइ सोहणमिमंपि ॥ १७० ॥ इहरा न नज्जइ इमं उव्वेयकरो इमो कया मरिही ? । इय निच्छिऊण वहुयाए ताव नियमणियमारद्धं ॥ १७१ ॥ अह तस्स खीणदेहस्स दीणहिययस्स सरणरहियस्स । कलुणाइं झायमाणस्स अन्नदियहम्मि पुत्तेण ॥ १७२ ॥ तह चेव ववसिए कालमुवगओ कंदमाणओ एसो । उप्पन्नो य तओ सो घरदारे दुक्खिओ सुणओ ॥ १७३ ॥ एसो तहऽरिहदत्तो सद्दे रूवे रसम्मि गंधम्मि । फासेऽवि य पत्तेयं अइगिद्धो मुच्छिओ मूढो ॥ १७४ ॥ एगाएँ तत्थ पवसियपियाएँ रड्डउडभारियाए सो । कइयावि संपलग्गो कहवि भमंतो नयरमज्झे ॥ १७५ ॥ अह सा इमम्मि गाढं अणुरत्ता मुच्छिया दढं गिद्धा । देइ न नीहरिउं नियगिहाओ रत्तिं दिया चेव ॥ १७६ ॥ अन्नान्नित्थिघरेसु य तं वला कड्ढिउं विसयराओ । भामइ जा ताव एसा परिकुविया अन्नदियहम्मि॥१७७॥ धरइ घरे चित्तूणं नीहरमाणं तयं हढेणावि । सो नहवि जा न थक्कइ ताव पओसं गया अहियं ॥ १७८ ॥ तस्सेव य छुरियाए हणइ तयं गाढकुच्छिघाएण । मुच्छानिमीलियच्छो सोऽवि तओ पडइ पुहईए॥१७९॥अह सा पलाइऊणं जाव निलुक्का कहिंपि गंतूणं । सो सणियं संपत्तो कहवि तओ सोऽवि नियगेहे ॥ १८० ॥ पुट्ठो य भारियाई पंचहिंवि सुएहिं नणु किमेयंति ? । न कहेइ तहवि सच्चं करेइ वहुत्तरसयाइं ॥ १८१ ॥ तस्सऽवि य तुन्नएहि य सयणा उव्वेइया न समुहावि । तत्थागच्छंति तओ भज्जाओ मंतयंति इमं ॥ १८२ ॥ अम्हे ता मेलेउं खित्ता गोत्तीहरम्मि व इमेण । परिभमइ सयं तु पुणो अन्नत्थ असमंजसायरिओ ॥ १८३ ॥ चिट्ठइ इण्हि तु इमं जायं अणुकूलमेव ता

एयं । निद्दाडिऊण सेच्छाइ हिंडिमो किमिह बहुएण ? ॥ १८४ ॥ इय सव्वाहिवि काऊण समयं महविसमिमस्स घायम्मि । खित्तं (सह भोयणेण) दिन्नं अतो महावेयणकंतो ॥ १८५ ॥ मरिउं चंडालघरे नपुंसगत्ताए सो समुप्पण्णो । तत्थवि पावं समुवज्जिऊण तइयं गओ पुढविं ॥ १८६ ॥ नंदोऽवि पओसेणं कलहंतो सो पहूयलोएहिं । कइयावि हट्टपडिवेसिएण समयं समब्भिट्ठो ॥ १८७ ॥ तेणवि ऊसीखंडेण तह सो संखाणियाए निब्भिन्नो । जह मरिऊणुप्पन्नो पढमाए निरयपुढवीए ॥ १८८ ॥ इह ताव इहभवम्मिऽवि चउरोऽवि हु मारणंतियं दुक्खं । रागद्दोसवसट्टा संपत्ता जं पुणो पुरओ ॥ १८९ ॥ भमिहंति भवमणंतं पए पए पाविहंति दुक्खाइं । तं कहिउंपि न केणवि तीरइ सव्वाउएणावि ॥ १९० ॥ ता जाणिऊण एयं अपमत्ता निज्जिणेह दोऽवि इमे। रागद्दोसे दुज्जयसत्तू इय विरसपरिणामे ॥ १९१ ॥ इति लक्ष्मीधरादीनां कथानकं समाप्तम् ॥

यतश्चेहपरत्रानन्तदुःखदायकावेतौ रागद्वेषावतो निश्चीयत एवेदम्, किमित्याह—

सत्तू विसं पिसाओ वेयालो हुयवहोऽवि पज्जलिओ । तं न कुणइ जं तु कुविया कुणंति रागाइणो देहे ॥३२५॥

शत्रुप्रभृतयो हैहिकदुःखमात्रप्रदानेऽपि सान्दिग्धाः, रागादयस्तु परलोकेऽप्यनन्तभविकानिःसंख्यदुःखप्रदा इति शत्रुविषादिभ्यो रागादय एवानन्तगुणानर्थकारिणः, अतस्त एव यत्नतो जेतव्या इति भाव इति गाथार्थः ॥ अथ रागादिविपाकस्य तज्जयस्य च फलवक्तव्यतानन्तमुत्पश्यन् संक्षेपतः संहृत्योपदेशमाह—

जो रागाईण वसे वसम्मि सो सयलदुक्खलक्खाणं । जस्स वसे रागाई तस्स वसे सयलसोक्खाइं ॥३२६॥

यः प्राणी रागादीनां वशे स निःशेषदुःखवशग इति मन्तव्यं, यस्य तु रागादयो वशे तस्य सर्वाण्यपि सौख्यानि वशवर्त्ती-

न्येवेति न एव जेतव्याः, न पुनस्तद्वशगैर्भाव्यमिति गाथार्थः ॥

इति विजितकषायैर्दर्शितं प्राणभाजामतिगहनकषायारातिपक्षस्वरूपम् ।
तदिति मनसि मत्वा दूरमुक्तप्रमादाः, प्रशमनिशितहेतिव्याधुतावुद्यतध्वम् ॥ १ ॥
यदि सकलजनस्यारातयो ध्वस्तधर्माः, कुगतिपथरथास्ते नाभविष्यन् कषायाः ।
परमसुखसमृद्धिं कस्तदा नागमिष्यत्?, किमपि जगति दुःखं कश्च सम्प्रा (कः समप्रा) प्स्यदत्र? ॥ २ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाधिकारे कषायनिग्रहलक्षणं प्रतिद्वारं समासम् ॥

अथ गुरुकुलवासद्वारं विभणिषुः पूर्वेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

पुव्वुत्तगुणा सव्वे दंसणचारित्तसुद्धिमाईया । हुंति गुरुसेविणो च्चिय गुरुकुलवासं अओ वोच्छं ॥ ३२७ ॥

एवं सम्यक्त्वचारित्रादिकषायनिग्रहान्तेषु ये तच्छुद्ध्यादयः कषायजयान्ता गुणाः प्रोक्तास्ते सर्वेऽपि गुरुसेवाप्रवृत्तस्यैव भवन्ति, तदुपदेशादेव तत्परिज्ञानादित्यतोऽनन्तरं गुरुकुलवासं वक्ष्यत इति गाथार्थः ॥ अथ प्रस्तुतद्वारे भणिष्यमाणार्थसंग्रहगाथामाह—

को य गुरू? को सीसो ? के य गुणा गुरुकुले वसंतस्स? । तप्पाडिवक्खे दोसा भणामि लेसेण तत्थ गुरुं ॥३२८॥

को गुरुः ?-कीदृशगुणयुक्तो गुरुर्भवतीत्येतत् प्रथमं तावद्वक्तव्यमित्यर्थः १, चकारः कश्च शिष्य इति योज्यते, कीदृशगुणयुक्तः शिष्य इति वक्तव्यमिति भावः २, के च गुणा गुरुकुले वसतः शिष्यस्येति च वक्तव्यमिति ३, तस्य च गुरुकुलवासासेवनस्य प्रतिपक्षे-

तत्परित्यागलक्षणे ये दोषाः शिष्यस्य भवन्ति तानपि भणिष्यामि ४। तत्र-तेषु यथोक्ताधिकारेषु मध्ये लेशेन-संक्षेपतस्तद्गुणकथनद्वारेण गुरुं तावद्भणामीति गाथार्थः ॥ तदेवाह—

विहिपडिवन्नचरित्तो गीयत्थो वच्छलो सुसीलो य। सेवियगुरुकुलवासो अणुयत्तिपरो गुरू भणिओ ॥३२९॥

पाठसिद्धैव, प्रकारान्तरेण गुरुगुणानेवाह—

देसकुलजाइरूवी संघयणधिईजुओ अणासंसी। अविकत्थणो अमायी थिरपरिवाडी गहियवक्को ॥३३०॥
जियपरिसो जियनिद्दो मज्झत्थो देसकालभावण्णू। आसन्नलद्धपइभो नाणाविहदेसभासण्णू ॥ ३३१ ॥
पंचविहे आयारे जुत्तो सुत्तत्थतदुभयाविहिण्णू। आहरणहेउउवणयनयनिउणो गाहणाकुसलो ॥ ३३२ ॥
ससमयपरसमयाविऊ गंभीरो दित्तिमं सिवो सोमो। गुणसयकलिओ एसो पवयणउवएसओ य गुरू ॥३३३॥

'देस'त्ति इह सर्वत्र सूचनमात्रत्वात् सूत्रस्यार्यदेशोत्पन्न एव गुरुर्भवतीत्यर्थः १, तथा 'कुल'त्ति पितृपक्षशुद्धः २, 'जाइ'त्ति मातृपक्षशुद्धः ३, तथाऽरूपस्यानादेयत्वादिप्रसंगतो रूपवानेव गुरुः ४, संहननेन-विशिष्टशारीरसामर्थ्यरूपेण सम्पन्नः ५, संयमादिनिर्वाहणे धृत्या-मानसावष्टम्भबलरूपया युक्तः ६, धर्मकथादिप्रवृत्तौ वस्त्रभोजनाद्याशंसादिविरहितः ७, स्वल्पेऽपि केनचिदपराद्धे तुच्छतया पुनः पुनस्तदुत्कीर्त्तनं विकत्थनं तद्रहितः ८, मायाविनिर्मुक्तः९, स्थिरपरिपाटिः अविस्मृतसूत्रार्थः १०, गृहीतवाक्यः-आदेयवचनः ११, जितपर्षत् महत्यामपि पर्षदि क्षोभरहितः १२, जितनिद्रः १३, मध्यस्थो-रागद्वेषरहितः १४, देशौचित्येन यः प्रवर्त्तते स देशज्ञः १५, एवं कालज्ञः १६ भावः-पराभिप्रायस्तदौचित्यप्रवर्त्तको भावज्ञः १७, आसन्ना झगित्येव लब्धा-

कर्मक्षयोपशमेनाविर्भूता प्रतिभा-परतीर्थिकादीनां उत्तरप्रदानशक्तिर्यस्येत्यासन्नलब्धप्रतिभः १८, नानाविधदेशभाषाकुशलः १९, ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्यविषयपञ्चविधाचारयुक्तः २४, सूत्रार्थतदुभयवेत्ता २५, आहरणं-दृष्टान्तः २६, साध्यार्थगमको हेतुः-कृतकत्वादिः २७, दृष्टान्तदर्शितार्थस्य प्रकृतयोजना उपनयः २८, नया-नैगमादयः, एतेषु सर्वेष्वप्याहरणादिषु निपुणः २९, ग्राहणाकुशलः, प्रतिपादकशक्तियुक्त इत्यर्थः ३०, स्वसमयवेत्ता ३१, परसमयवेत्ता ३२, गम्भीरः-परैरलब्धमध्यः ३३, दीप्तिमान्-तीर्थिकादीनामगम्यप्रतिभः ३४, विद्यामन्त्रादिसामर्थ्यादशिवोपशमकर्तृत्वेन शिवहेतुत्वाच्छिवः ३५, सौम्यः अरौद्रप्रकृतिः ३६ इति षट्त्रिंशद्गुणोपेतो गुरुर्विज्ञेयः, उपलक्षणत्वाच्चामीषामपरैरपि गुणशतैः कलितः, एष प्रवचनोपदेशको गुरुर्भवतीति गाथाचतुष्टयपरमार्थः ॥ अथ भंग्यन्तरेणापि गुरोः षट्त्रिंशद्गुणानाह—

अट्ठविहा गणिसंपय आयाराई चउव्विहेक्केक्का । चउहा विणयपवित्ती छत्तीसगुणा इमे गुरुणो ॥३३४॥

गणोऽस्यास्तीति गणी-आचार्यस्तस्य सम्पत्-समृद्धिः, सा चेहाचारादिभेदादष्टधा, तद्यथा-आचारसम्पत् १ श्रुतसम्पत् २ शरीरसम्पत् ३ वचनसम्पत् ४ वाचनासम्पत् ५ मतिसम्पत् ६ प्रयोगमतिसम्पत् ७ संग्रहपरिज्ञासम्पत् ८, तथा चाह-"आयार सुय सरीरे वयणे वायण मई पओगमई। एएसु संपया खलु अट्ठविहा(मिया)संगहपरिण्णा ॥ १ ॥" एतासु चैकैका चतुर्विधा, तत्राचारसम्पदस्तावदित्थं चतुर्धा—संयमध्रुवयोगयुक्तता १ असंप्रग्रहः २ अनियता वृत्तिः ३ वृद्धशीलता चेति ४, तत्र संयमः-चारित्रं तस्मिन् ध्रुवो-नित्यो योगः-समाधिस्तद्युक्तता, कोऽर्थः ?-तत्र सततोपयुक्तता, तथा समन्तात्-प्रकर्षेण जातिश्रुततपोरूपादिप्रकृष्टतालक्षणेनात्मनो ग्रहणं-अहमेव जातिमानित्यादिरूपेणावधारणं संप्रग्रहो न तथा असम्प्रग्रहः, जात्याद्य-

नुतिसक्तत्वमित्यर्थः, अनियता वृत्तिः-नियतविहारस्वरूपा, एवं वृद्धशीलता वपुषि मनसि च निभृतस्वभावता, निर्विकारतेत्यर्थः । अथ श्रुतसम्पच्चतुर्धा, तद्यथा-बहुश्रुतता १ परिचितसूत्रता २ घोषविशुद्धिकरणता ३ उदात्तानुदात्तादिस्वरविशुद्ध्याराधयिता ४। शरीरसम्पच्चतुर्धा-आरोहपरिणाहयुक्तता १ अनवत्राप्यता २ परिपूर्णेन्द्रियता ३ स्थिरसंहननता च ४, अत्र आरोहो-दैर्घ्यं परिणाहो-विस्तरस्ताभ्यां लक्षणप्रमाणसमन्विताभ्यां युक्तता आरोहपरिणाहयुक्तता१, अविद्यमानमवत्राप्यं-अवत्रपणं लज्जनं यस्य स तथा, यद्वा अवत्रापयितुं-लज्जायितुमर्हः शक्यो वा अवत्राप्यो-लज्जनीयो न तथा अनवत्राप्यः, लक्षणसम्पूर्णाहीनसर्वाङ्गत्वेन सर्वस्याप्यलज्जनीय इत्यर्थः, तद्भावोऽनवत्राप्यता २ परिपूर्णानि-अनुपहतानि चक्षुरादीनीन्द्रियाणि यस्य स तथा तद्भावः परिपूर्णेन्द्रियता ३। वचनसम्पच्चतुर्द्धा आदेयवचनता १ मधुरवचनता २ अनिश्रितवचनता ३ असंदिग्धवचनता ४, तत्र प्रकृष्टार्थप्रतिपादकमपरुषं सैश्वर्यगाम्भीर्यादिगुणोपेतं अत एव श्रोतृजनाल्हादकं मधुरं वचनं यस्य स तथा तद्भावो मधुरवचनता, रागाद्यनिश्रितं वचनं यस्य स तथा तद्भावोऽनिश्रितवचनता, परिस्फुटवचनता । वाचनासम्पच्चतुर्द्धा-विदित्वोद्देशनं १ विदित्वा समुद्देशनं २ परिनिर्वाप्य वाचनता ३ अर्थनिर्यापणा च ४, तत्र पारिणामकत्वादिगुणोपेतान् शिष्यान् विज्ञाय यद्यस्य योग्यं तत्तस्यैवोद्दिशतः समुद्दिशतश्च विदित्वोद्देशनविदित्वासमुद्देशने ज्ञातव्ये, परिनिर्वाप्य-पूर्वप्रदत्तसूत्रालापकान् जाहकदृष्टान्तेन शिष्यस्य सम्यक् परिणमय्य ततोऽपरालापकानां वाचना परिनिर्वाप्यवाचना, अर्थस्य-सूत्राभिधेयस्य निर्यापणा-पूर्वापरसांगत्येन विमृशतः प्ररूपयतो वा सम्यग् निर्वाहना अर्थनिर्यापणा । सम्यगवग्रहेहापायधारणाभेदान्मतिसम्पच्चतुर्धा, प्रयोगोऽत्र प्रयोजनसिद्ध्ये व्यापारस्तत्काले मतिः-वस्तुपरिच्छित्तिः प्रयोगमतिः, तत्सम्पच्चतुर्द्धा आत्मपुरुषक्षेत्रवस्तुपरिज्ञानभेदात् , तत्रात्मज्ञानं वाद्यादिव्यापार-

काले किममुं प्रतिवादिनं जेतुं मम शक्तिरस्ति न वेत्याद्यात्मीयस्वरूपपर्यालोचनं, पुरुषज्ञानं किमयं प्रतिवादी पुरुषः सांख्यः सौगतोऽन्यो वा प्रतिभादिमानितरो वेत्यादि परिभावनं, क्षेत्रज्ञानं किमिदं क्षेत्रं संयमनिर्वाहानुकूलं न वा साधुभिर्भावितमभावितं वेत्यादि विमर्शनं, वस्तुज्ञानं किमिदमाहारादि वस्तु मम हितं न वेत्यादि निरूपणं। संग्रहपरिज्ञासम्पदपि चतुर्धा, तत्र बालदुर्बलग्लानबहुयतिजननिर्वाहयोग्यक्षेत्रग्रहणलक्षणा प्रथमा १ निषद्यादिमालिन्यपरिहाराय पीठफलकोपादानात्मिका द्वितीया, उक्तश्च जीतकल्पे--"पीढगफलगग्गहणे न उ मइलंती निसिज्जाई ॥ "वासासु विसेसेणं अण्णं कालं तु गम्मए तत्थ। पाणा सीयलकुंथाइया य तो गहण वासासु ॥१॥" तथा स्वयमेव स्वाध्यायप्रत्युपेक्षणाभिक्षाटनोपधिमुत्पादनात्मिका तृतीया, प्रव्राजकाध्यापकरत्नाधिकप्रभृतीनामुपधिवहनविश्रामणाभ्युत्थानदण्डकोपादानादिरूपा चतुर्थी, तदेवं दर्शिता प्रत्येकं चतुर्विधा अष्टापि गणिसम्पदः। अथ चतुर्द्धा विनयप्रतिपत्तिरुच्यते. तत्रेत्थं विनयश्चतुर्धा-आचारविनयो श्रुतविनयः विक्षेपणाविनयः दोषनिर्घातनाविनयश्च, तत्राचारविनयः पुनरपि चतुर्धा, तद्यथा-संयमसामाचारी तपःसामाचारी गणसामाचारी एकाकिविहारसामाचारी च, तत्र संयमं स्वयमाचरति परं च ग्राहयति तत्र च सीदंतं स्थिरीकरोति तदुद्यन्तं चोपबृंहतीति संयमसामाचारी१ पाक्षिकादिषु तपःकर्म्म स्वयं करोति परं च कारयति भिक्षाचर्यां स्वयमनुतिष्ठति परं च तस्यां नियुंक्त इति तपःसामाचारी २ प्रत्युपेक्षणाबालवृद्धादिवैयावृत्त्यादिकार्येषु स्वयमभ्युद्यतोऽग्लान्या गणं प्रेरयतीति गणसामाचारी ३ एकाकिविहारप्रतिमां स्वयं प्रतिपद्यते परं च ग्राहयतीत्येकाकिविहारसामाचारी ४। श्रुतविनयोऽपि चतुर्द्धा-सूत्रवाचनां ददाति १ अर्थं व्याख्यानयति २ हितं वाचयति ३ हितवाचना तदैव भवति यदा सूत्रमर्थस्तदुभयं वा परिणामिकादिगुणोपेतं शिष्यं पर्यालोच्य यद्यस्य योग्यं तत्तस्यैव वाचयति ३ सूत्रमर्थं वा निःशेषं परिसमाप्ति

यावत् वाचयति नानवस्थिततयाऽपान्तरालेऽपि मुञ्चति ४। विक्षेपणाविनयश्चतुर्द्धा, तत्र मिथ्यादृष्टिं मिथ्यामार्गाद्विक्षिप्य सम्यक्त्वधर्मं ग्राहयति१ सम्यग्दृष्टिं तु गृहस्थं गार्हस्थ्याद्विक्षिप्य प्रव्राजयति २, सम्यक्त्वाचारित्राद्वा च्युतं तद्भावाद्विक्षिप्य पुनस्तत्रैव स्थापयति३ स्वयं चारित्रधर्मस्य यथैवाभिवृद्धिस्तथैव प्रवर्त्तते४ अनेषणीयपरिभोगादित्यागेन एषणीयपरिभोगादिस्वीकारेणेत्यर्थः४। दोषनिर्घातनाविनयोऽपि चतुर्द्धा, तद्यथा-क्रुद्धस्य देशनादिभिः क्रोधनिर्घातना१, कषायविषयादिभिर्दुष्टस्य तद्भावविनिवर्त्तनं २ भक्तपानादिविषयायाः परसमयविषयाया वा कांक्षाया निवर्त्तनं ३ स्वयं क्रोधदोषकांक्षारहितस्य सुप्रणिहितस्य प्रवर्त्तनं ४, तदेवमेषा कर्मविनयनाद्विनयप्रवृत्तिश्चतुर्धा। तदेवमेतेऽपि सर्वे षट्त्रिंशद्गुणा गुरोर्भवन्तीति गाथार्थः ॥ एतांश्च षट्त्रिंशद्गुरुगुणानन्येऽन्यथाऽपि प्रतिपादयन्ति, तद्यथा— दंसणनाणचरित्तायारा अट्ठट्ठभेयभिन्ना उ । बारसविहतवजुत्ता छत्तीस गुणा इमे हुंति ॥ १ ॥ एवमन्यथा द्रष्टव्याः । आह-यद्येवं पूर्वोक्ताः सर्वे सम्पूर्णा गुणाः साम्प्रतं न सम्भवंति, अतः तदसम्भवे गुरोरसम्भवः, तदसम्भवे च शिष्योऽप्यनुपपन्नः, ततस्तीर्थस्यापि व्यवच्छित्तिप्रसङ्ग इत्याशङ्क्याह—

कालाइदोसवसओ एत्तो एक्काइगुणविहीणोऽवि । होइ गुरू गीयत्थो उज्जुत्तो सारणाईसु ॥ ३३५ ॥

कालादिदोषवशतः, आदिशब्दात् क्षेत्रादिपरिग्रहः, इतः-षट्त्रिंशद्गुणसमुदायादेकद्वित्र्यादिगुणैर्विहीनोऽपि गुरुर्भवतीति तावद्यावद्गीतार्थतागुणः सारणावारणाप्रेरणाप्रतिप्रेरणास्वनिर्विण्णतागुणश्च गुरोर्विशेषतोऽन्वेषणीय इत्यतो विशेषतः प्राह-गीतार्थः उद्युक्तश्च सारणादिष्विति, अगीतार्थो ह्यैहिकामुष्मिकमहाव्यसनसागरे आत्मानं परं च प्रक्षिपतीत्युक्तं वक्ष्यते प्रतीतं च, सारणा-

अभावे तु दोषा अनन्तरमेव वक्ष्यन्ते, एतद्गुणद्वयं गुरोः प्रयत्नतोऽन्वेषणीयं, सारणावारणादीनां च विशेषं वक्ष्याम इति गाथार्थः॥

आह-यदि भक्तपानवस्त्रप्रदानादिना शिष्यं प्रति गुरुर्वत्सलो भवति तर्हि तावता भव्योऽसौ, किं सारणादिभिरित्याशंकयाह—

जीहाएवि लिहन्तो न भद्दओ जत्थ सारणा नत्थि। दंडेणवि ताडंतो स भद्दओ सारणा जत्थ ॥ ३३६ ॥

यथा गोरूपाणि गोरूपं प्रीत्या जिह्वया लिहन्ति एवं गुरुरप्यतिवत्सलतया यः शिष्यं जिह्वयाऽपि लेढीव लेढि, शेषवात्सल्यातिशयोक्तिपरमेवेदं, सोऽप्येवंभूतो गुरुः न भद्रको-न शोभनो यत्र गुरौ सारणा नास्ति, उपलक्षणं चेदं वारणादीनां, दण्डेनापि ताडयन् स एव गुरुर्भद्रको यत्र सारणादय इति गाथार्थः ॥ क पुनः सारणाद्यप्रदाने गुरोर्दोष इत्याह—

जह सीसाइं निकिंतइ कोई सरणागयाण जंतूणं। तह गच्छमसारंतो गुरूवि सुत्ते जओ भणियं ॥ ३३७ ॥

यथा कश्चित्पापकर्मा शरणागतानामपि जन्तूनां शिरांसि निकृन्तति-छिनत्ति तथा-तेनैव प्रकारेण गुरुरपि संसारभीत्या शरणमुपगतं गच्छं-साधुसाध्वीसमुदायरूपमसारयन् ज्ञानदर्शनचारित्ररूपतच्छिरःकर्त्तको द्रष्टव्यः, द्रव्यशीर्षे हि कर्त्तिते एकभविकं क्षणिकमेव दुःखं, गुरुणा तु कृत्येष्वप्रवर्त्तितानां दोषेभ्यस्त्वनिवर्त्तितानां भ्रष्टमार्गाणां शिष्याणां ज्ञानादिरूपे भावशिरसि कर्त्तितेऽनन्तभविका निरवधिरेव दुःखप्राप्तिः, सूत्रेऽपि-आगमेऽपि यतो भणितमिति गाथार्थः ॥ किं तदित्याह—

जणणीए अनिसिद्धो निहओ तिलहारओ पसंगेण। जणणीवि थणच्छेयं पत्ता अनिवारयंती उ ॥ ३३८ ॥

इय अनिवारियदोसा सीसा संसारसागरमुवेंति। विणियत्तपसंगा पुण कुणंति संसारवोच्छेयं ॥ ३३९ ॥

भावार्थः किञ्चिदुच्यते—

नयरम्मि वसंतउरे इगाएँ कुलइत्थियाए विहवाए। बालत्ते वड्ढंतो पुत्तो ण्हाऊण उल्लुग्गो ॥१॥ नीहरिओ गेहाओ कस्सइ वणियस्स हट्टदारम्मि। तिलरासीए उवरिं अक्खुडिओ निव्वडइ एसो ॥२॥ उल्लम्मि तस्स अंगे बहुया लग्गा तिला उ अह गेहे। पत्तस्स तस्स जणणी झाडेउं लेइ ते सव्वे ॥३॥ अह बीयदिणे अंगं उविच्चकरणेण उल्लयं काउं। निव्वडइ तहेव जणणीवि लेइ तह चेव झाडेउं ॥४॥ इय वड्ढिओ पसंगो एवं चिय सो करेइ पइदियहं। अन्नन्नवणियधन्नाइं हरइ मुहमुट्ठिमाईहिं ॥ ५ ॥ जणणी उण न निवारइ तुट्ठा बहु मन्नए य तं सव्वं। अह गरुयचोरियासुवि लग्गो वड्ढंतओ एसो ॥ ६ ॥ तो कहवि गहियलुद्धो एसो कइयावि जोव्वणारूढो। रायपुरिसेहिं पत्तो उवणिज्जइ वज्झठाणम्मि ॥ ७ ॥ अह तेण रायपुरिसा भणिया जणणीएँ सह पसीऊणं। मह कुणह एक्कवारं मेलयमह तेहिवि पवन्नं ॥ ८ ॥ आणीया जणणीवि हु आसन्नाए य तीएँ तो तेण। छुरियाए थणच्छेओ झत्ति कओ तो जणो सव्वो ॥ ९ ॥ हाहारवमुहलो पुच्छए तयं तो भणेइ एसोऽवि। एत्तियमित्ताणत्थाण कारणं मह इमा जाया ॥ १० ॥ जइ सुहुमचोरियासुं बालत्ते मं इमा निवारिज्जा। तो बायरासु तासुं न हु एवमहं पयट्टंतो ॥ ११ ॥ एवमिणंति जणस्सवि परिणयमेवं दुगंपि नासेइ। निच्चमकज्जपसंगं गुरूवि सीसाणऽवारंतो ॥ १२ ॥

तर्हि यत्र गच्छे सारणादयो न दृश्यन्ते तत्र मुमुक्षुणा किं विधेयमित्याह —

जहिं नत्थि सारण वारणा व चोयण पडिचोयणा व गच्छंमि। सो अ अगच्छो गच्छो संजमकामीहिं मोत्तव्वो ॥

विस्मृतस्य कर्त्तव्यस्य स्मारणारूपा सारणा, अकार्यप्रवृत्तस्य शिष्यस्य निषेधरूपा वारणा, उपलक्षणत्वादन्यथा कर्त्तव्यमनाभोगादिनाऽन्यथा कुर्वतः सम्यक् प्रवर्त्तनरूपा प्रेरणा चोदना, निवारितस्यापि पुनः पुनस्तथैव प्रवर्त्तने निष्ठुरवचनप्रयुक्तिलक्षणा

प्रेरणा प्रतिचोदना, ततो यत्र गच्छे एताः सारणादयो न भवन्ति स गच्छोऽपि गच्छकार्याकरणादगच्छ एव, ततः संयमाभिलाषिभिर्मोक्तव्यो, यत्र न सारणादयः स एवाश्रयणीय इति गाथार्थः ॥ यत एवं तस्मात् किमित्याह—

अणभियोगेण तम्हा अभियोगेणं विणीय इयरे य । जच्चियरतुरंगा इव वारेयव्वा अकज्जेसु ॥ ३४१ ॥

यतः सारणावारणादीन्यकुर्वन् शिष्यैरपि त्यज्यते तस्मात्-ततो गुरुणा अकार्येषु प्रवर्त्तमानाः शिष्याः प्रयत्नतो वारणीयाः, कथंभूता इत्याह-विनीता इतरे च-अविनीताः, केन विधिनेत्याह-विनीतास्तावदनभियोगेन-अबलात्कारेण कोमलवचनैरेव निवारणीयाः, अविनीतास्त्वभियोगेनापि-बलात्कारेणापि निष्ठुरवचनादिरूपेण निषेद्धव्याः, दृष्टान्तमाह-जात्येतरतुरंगा इव, यथा जात्याः तुरंगा वल्गासंचारणादिमात्रेण सुकुमारोपायेनाप्युन्मार्गगमनादिभ्यो निवर्त्यन्ते, इतरे तु दुष्टघोटकाः कशाघातादिस्वरूपेण निष्ठुरोपायेनैव सम्यक् प्रवृत्तिं कार्यन्ते, एवं शिष्या अपि, उक्तञ्च-"पुरिसज्जाएवि तहा विणीयविणयम्मि नत्थि अभिओगो । सेसम्मि उ अभिओगो जणवयजाए जहा आसे ॥ १ ॥" इति गाथार्थः ॥ ननु सारणाद्यप्रदानेन गच्छमुपेक्षमाणस्य गुरोः को दोषः ? तत्प्रदानेन च सम्यक् तं पालयतः को गुण इत्याशंक्याह—

गच्छं तु उवेहंतो कुव्वइ दीहं भवं विहीए उ । पालंतो पुण सिज्झइ तइयभवे भगवई सिद्धं ॥ ३४२ ॥

गतार्थैव, नवरं भगवत्यां-व्याख्याप्रज्ञप्त्यां सिद्धमिदं, यदाह-"आयरियउवज्झाए णं भंते! अगिलाणिए गणं संगिण्हेमाणे उवगिण्हेमाणे कईहिं भवग्गहणेहिं सिज्झइ जाव सव्वदुक्खाणमंतं करेइ ?, गोयमा !, अत्थेगइए तेणं चेव भवग्गहणेणं सिज्झइ जाव अंतं करेइ, तच्चं पुण भवग्गहणं नाइक्कमइ" अग्लान्या अनिवर्त्तनतया इत्यर्थः, इति गाथार्थः ॥ समर्थितं गुरुगु-

णाभिधानद्वारं, अथ गुणद्वारेण शिष्यनिरूपणार्थमाह—

गुरुचित्तविऊ दक्खा उवसंता अमुइणो कुलवहु व्व । विणयरया य कुलीणा हुंति सुसीसा गुरुयणस्स ॥३४३॥

सुगमा, नवरं यथा कुलवधूः स्वभर्त्रा आक्रुष्टा प्रहता न कथंचित्तं विमुंचति एवं सुशिष्या अपि 'अमुइणो'त्ति अमोचकाः, न कथंचिद् गुरुं मुंचंतीत्यर्थः ॥ अपरमपि तु शिष्यः किं कुर्यादित्याह—

आगारिंगियकुसलं जइ सेयं वायसं वए पुज्जा । तहवि य सिं नवि कूडे विरहम्मि य कारणं पुच्छे ॥३४४॥

यदि कथंचिद् विनयपरीक्षादिनिमित्तं पूज्या-गुरवः एवं वदेयुर्यथा श्वेतं वायसं पश्येत्यादि, कं पुनरेवं वदेयुरित्याह-आकारेङ्गितकुशलं, शिष्यमिति गम्यते, तत्राकारः स्थूलधीसंवेद्यः प्रस्थानादिभावसूचको दिगवलोकनादिः, आह च—"अवलोयणं दिसाणं वियंभणं साडगस्स संवरणं । आसणसिढिलीकरणं पट्ठियलिंगाइं एयाइं ॥१॥" इङ्गितं तु निपुणमतिगम्यं प्रवृत्तिनिवृत्तिसूचकमीषद्भ्रूशिरःकम्पादि १ आकारश्चेङ्गितं च आकारेंगिते तयोः कुशलः २ तं तथापि सिन्ति एषां पूज्यानां च तद्वचो न विकूटयेत्-न विकत्थयेद्, यथा किमाचार्य ! न पश्यति चक्षुर्भ्यां यत् कृष्णमप्यमुं वायसं श्वेतं ब्रवीषीत्यादि, तर्हि किं पुनः कुर्यादित्याह-विरहे-एकान्ते सम्पन्ने सति विनयपूर्वकं तत् श्वेतत्वाभिधानकारणं पृच्छेद् गुरुं सुशिष्य इति गाथार्थः ॥ दृष्टान्तपूर्वकं सुशिष्यतोपदेशमाह—

निवपुच्छिएण गुरुणा भणिओ गंगा कओमुही वहइ ? । संपाइयवं सीसो जह तह सव्वत्थ कायव्वं ॥३४५॥

नृपपृष्टेन गुरुणा गंगा नदी किंमुखी वहतीति भणितः शिष्यो यथा सम्यग्विनयपूर्वकं सम्पादितवान्-कृतवान् तथा सर्व-

ष्वपि प्रयोजनेषु शिष्येण कर्त्तव्यमित्यक्षरार्थो, भावार्थस्तूच्यते,—

इह कस्याचिद्राज्ञः सूरेश्च जल्पः समभूत्, तत्रैकेनोक्तं-राजपुत्रा विनीता भवन्ति, अपरेण तूक्तं-साधवः, ततो द्वयोरपि परीक्षणार्थं प्रथमं तावद्राजपुत्रो 'गंगा किंमुखी वहति' इति निरीक्षणार्थं प्रेषितः, तेन चादावेव तावदुक्तं-किमत्र निरीक्षणीयं ?, पूर्वाभिमुखी वहत्यसावत्रेति सुप्रतीतमेव, ततो महता कष्टेन कथमपि प्रेषितोऽप्यपान्तरालादेवागत्य प्रोक्तवान्, यथा-तत्र गत्वा निरीक्ष्य चाहमागतो, न चलति तन्मदीय वचः, पूर्वाभिमुख्येव सा प्रवहतीति, ततो गुरुणा साधुः प्रेषितः, स च प्रथममेव तावदचिन्तयद्-यदुत पूर्वाभिमुखी वहत्यसाविति गुरवोऽपि तावद् विदन्त्येव, परं कारणेन केनचिदिह भवितव्यमिति विमृश्य जानन्नपि तमर्थं गतो गंगायां, स्वतः परतश्च विशेषतो निश्चित्य गुरुभ्यो निवेदितवान्, यथा-मया तावदिदं विज्ञातं, यदुत 'पूर्वाभिमुखी वहत्यसौ' तत्त्वं तु पूज्या जानन्तीति, इयं द्वयोरपि चेष्टा प्रच्छन्नपुरुषैः पृथ्वीभुजे निवेदिता, प्रतिपन्नं चानेन-साधूनामनुत्तरो विनय इति, प्रतिबुद्धश्च, तस्मादपरेणापि मुमुक्षुणा सर्वेष्वपि कार्येषु सर्वं विनयपूर्वकं तथैव सम्पादनीयमिति गाथार्थः ॥ उक्तो यादृशः सुशिष्यो भवति, स च व्यतिरेकोक्तावेव सम्यग्निश्चेतुं शक्यत इत्याह—

नियगुणगारवमत्तो थद्धो विणयं न कुव्वइ गुरूणं । तुच्छो अवन्नवाई गुरुपडिणीयो न सो सीसो ॥ ३२५ ॥

नेच्छइ य सारणाई सारिज्जंतो य कुप्पइ स पावो । उवएसंपि न अरिहइ दूरे सीसत्तणं तस्स ॥ ३२६ ॥

द्वे अपि पाठसिद्धे ॥ तर्हि गुरुप्रतिकूलशिष्यस्य किं विधेयमित्याह—

छंदेण गओ छंदेण आगओ चिट्ठिओ य छंदेण । छन्दं अवट्टमाणो सीसो छंदेण मुत्तव्वो ॥ ३२७ ॥

यश्छन्देण-स्वाभिप्रायेण गुरुमनापृच्छ्यैव कस्मिश्चित् स्वाभिरुचिते प्रयोजने गतः, छन्देनैव चागतः, छन्देनैव चोपाश्रय एव स्थितः, उपलक्षणत्वादन्या अपि क्रियाः स्वाभिप्रायेणैव करोति, स एवंभूतो गुरूणां छन्दे-अभिप्रायेऽवर्त्तमानः शिष्यस्तैर्गुरुभिः छन्देन-स्वाभिप्रायेणैव मोक्तव्यः, आत्मायत्ततां संत्याज्य परिहर्त्तव्य इति भावः, तेन हि विधृतेन सटितपत्रेणेव शेषपत्राणि सर्वोऽपि गच्छो विनश्यत्येवेति गाथार्थः ॥ अपरिशेषितं शिष्यद्वारं, साम्प्रतं गुरुकुलवाससेवागुणद्वारमाह—

नाणस्स होइ भागी थिरयरओ दंसणे चरित्ते य । धन्ना आवकहाए गुरुकुलवासं न मुंचंति ॥ ३२८ ॥

सुगमा, नवरं यावत्कथया, यावज्जीवितयेत्यर्थः ॥ ननु गुरुकुलवासे वसतां कठोराणि प्रेरणावाक्यानि श्रुत्वा दुःसहं दुःखमुत्पद्यते, तत् कथमसौ प्रशस्यत इत्याह—

पढमं चिय गुरुवयणं मुम्मुरजलणु व्व दहइ भण्णन्तं । परिणामे पुण तं चिय मुणालदलसीयलं होइ॥३२९॥

स्पष्टार्था ॥ गुरुकुलवासश्च पुण्यवद्भिः सेव्यमानो न केवलमात्मोपकाराय, परोपकारमपि महान्तं साधयतीत्याह—

तह सेवंति सउण्णा गुरुकुलवासं जहा गुरूणंपि । नित्थारकारणं चिय पंथगसाहु व्व जायंति ॥ ३३० ॥

प्रकटार्था ॥ कथानकं तूच्यते—

नवजोयणविच्छिन्ना बारसदीहा सुवन्नरयणमया । बारवई नामेणं नयरी भरहम्मि विक्खाया ॥ १ ॥ उत्तरपुरच्छिमे तीएँ आसी रेवयगपव्वओ रम्मो । तस्सासन्ने जणमणहरंमि नंदणवणुज्जाणे ॥२॥ सुरकयसुवन्नकमलेहिं पाविउं जस्स चरणकमलाइं । बंधुपमोएण व संथुयाइं भमरउलरवमिसओ ॥ ३ ॥ केवलनाणजुओऽवि हु जो निम्मलचरणगुणमहग्घविओ । कामविरहप्पि-

ओऽवि हु अरहासहणो विगयसंगो ॥४॥ पायारतियमिसेणं सेवागयतिहुयणम्मि व सुरेहिं । रइयम्मि समोसरणे सो नेमिजिणो कहइ धम्मं ॥ ५ ॥ थावच्चानामेणं गाहावइणी तहिं च परिवसइ । तीसे य सत्थवाहो भत्ता परलोयमणुपत्तो ॥ ६ ॥ एक्को य तीएँ पुत्तो थावच्चापुत्त नाम विक्खाओ । विहवस्स पुणो संखंपि न मुणए तो कमेण इमो ॥ ७ ॥ वररूवजोव्वणाओ बत्तीसं कण्णयाउ परिणेइ । थावच्चापुत्तो सुरनरुव्व तो भुंजए भोए ॥ ७ ॥ अह सोऊणं धम्मं तइया पासम्मि नेमिनाहस्स । संविग्गो नियजणणिं मोयावइ गुरुनिबंधेण ॥ ८ ॥ तो थावच्चा गंतुं साहइ सव्वंपि वासुदेवस्स । सुयनिक्खमणनिमित्तं च पत्थए छत्तमउडाइं ॥ ९ ॥ अह सो सविम्हयं भणइ तुह सुओ जइ वयं पवज्जिहिइ । तो वीसत्था चिट्ठसु महिमं काहामि तस्स अहं ॥ १० ॥ इय भणिऊणं नियसेन्नपरिगओ तीएँ गेहमणुपत्तो । कण्हो परिक्खणत्थं थावच्चापुत्तमह भणइ ॥ ११ ॥ मा गिण्ह तुमं दिक्खं वीसत्थो मज्झ बाहुछायाए । चिट्ठसु तुह पडिकूलं सव्वंपि अहं निवारेमि ॥ १२ ॥ तो थावच्चापुत्तो पभणइ कण्हं तुमं निवारेसि । जइ मज्झं पडिकूलं ता नूण वयं न गिण्हामि ॥ १३ ॥ अह कण्हेणं भणियं साहसु जो तुज्झ एत्थ पडिकूलो । सो पभणइ कुरु रक्खं मह मच्चुजराभयत्तस्स ॥ १४ ॥ तो हसिऊणं कण्हो भणइ तयं वच्छ! तब्भयाओ जए । सक्कोऽवि असक्कोऽवि य रक्खए किं पुणो अहयं ? ॥ १५ ॥ कम्मक्खयं विमोत्तुं अन्नो न इमाण वारणसमत्थो । तो थावच्चापुत्तो भणइ जइ तो तयंपि अहं ॥ १६ ॥ काउं समुज्जओ च्चिय किं तुब्भे नाणुजाणह तहावि ? । इच्चाइवयणओ जाणिऊण तो निच्छयं तस्स ॥ १७ ॥ उववूहिऊण बहुयं अणुजाणइ केसवो तयं तत्तो । घोसावेइ य नयरे अन्नोऽवि इमेण सह इण्हिं ॥ १८ ॥ जो गिण्हइ पव्वज्जं तस्सवि महिमं सयं करेमि अहं । तस्सम्मापियराईण देमि पच्छावि निव्वाहं ॥ १९ ॥ तो थावच्चापुत्ताणुराय-

वसओ सहस्समेगं तु । राईसरतलवरसत्थवाहपमुहाण पुरिसाणं ॥ २० ॥ अन्नंपि वयाभिमुहं संजायं तो अईवतुट्ठेणं । कण्हेण कारियाए अइगरुयाए विभूईए ॥ २१ ॥ गंतूण नेमिपासे पुरिससहस्सेण सह तहिं दिक्खा । थावच्चापुत्तेणं पडिवन्ना तुट्ठहियएण ॥ २२ ॥ थेवेणावि कालेणं चउदसपुव्वेसु तो अहीएसु । तं चिय समणसहस्सं सीसत्ताए समप्पेउं ॥ २३ ॥ सिरिनेमिजिणिंदेणं समणुन्नाओ महीएँ विहरंतो । सेलगपुरम्मि पत्तो थावच्चापुत्तमुणिनाहो ॥ २३ ॥ तत्थ य सेलगराया पंथगपमुहाण पवरमंतीणं । पंचहिं सएहिं सहिओ बोहेउं सावओ विहिओ ॥२५॥ सोगंधिकयाएँ नयरीएँ सो गओ तत्थ जुत्तिलक्खेहिं । सीससहस्ससमग्गं एगं परिवायगप्पवरं ॥ २६ ॥ पंचजमपंचनियमेहिं दसविहं दाणसोयपरिसुद्धं । धम्मं परूवयंतं तु सुयनामेणं जणपसिद्धं ॥ २७ ॥ पडिबोहिऊण दिक्खइ थावच्चापुत्तसमणगणनाहो । तत्तो सुयअणगारो चउदसपुव्वी हवइ कमसो ॥ २८ ॥ तो थावच्चापुत्तो सीससहस्सं तयंपि तस्सेव । सीसत्ताएँ पयच्छइ अह सो विहरेइ भुवणयले ॥ २९ ॥ थावच्चापुत्तो पुण समणसहस्सेण परिवुडो गंतुं । सिरिपुंडरीयसेले काऊणं अणसणं सिद्धो ॥ ३० ॥ सुयमुणिसीहो य पुणो पडिबोहेऊण सेलगपुरम्मि । पंचहिं मंतिसएहिं पंथगपमुहेहिं संजुत्तं ॥ ३१ ॥ सेलगरायं दिक्खइ सोऽवि अहिज्जेइ तस्स पयमूले । एक्कारस अंगाइं पंथगपमुहाण तो तस्स ॥ ३२ ॥ पंच सयाइं दाउं सीसाणं अप्पणा उ गंतूणं । सिरिपुंडरीयसेले सुयमुणिसीहोऽवि सिद्धिगओ॥ ३३ ॥ अह सेलगस्स कइयावि अंतपंताए लूहवित्तीए । विउले रोगायंके पाउब्भूए सरीरम्मि ॥ ३४ ॥ तत्तो य सेलगपुरे संपत्तो विहरमाणओ एसो । तत्थ य मड्डुयनामा तस्स सुओ पालए रज्जं ॥ ३५ ॥ तेण य वंदणहेउं समागएणं तं तहा दट्ठुं । भणियं भयवं ! तुब्भं अहापवत्तेण सव्वेण ॥ ३६ ॥ आहारोसहजाएण सुद्धं किरियं अहं करावेमि । ता पसिऊणं मज्झं आगच्छह जाण-

मालासु ॥ ३७ ॥ तो सेलगमुणिनाहो गओ तहिं नरवरिंदवेज्जाणं । वरमज्जपाणपुव्वं तस्स चिगिच्छं पकुव्वंति ॥ ३८ ॥ अह मज्जपाणएणं तेणारोगत्तणं इमो पत्तो । किंतु तहिं चिय गिद्धो पच्छा न विरमइ पीयंतो ॥ ३९ ॥ अह सोसेहिं सविणयगिराहिं पाएसु लग्गिउं भणिओ । जायं तुम्ह सरीरं आरोग्गं अम्ह पुन्नेहिं ॥ ४० ॥ तो काऊण पसायं सामिय! अन्नत्थ कीरउ विहारो । जमजुत्तं निक्कारणमेत्तं साहूणऽवत्थाणं ॥ ४१ ॥ इच्चाइ सविणयं पभणिओऽवि आहारमज्जपमुहेसु। गिद्धो वत्थूसु इमो न इच्छए कहमवि विहारं ॥ ४२ ॥ तत्तो मड्डुयरन्ना सविणयकोमलगिराइ संलत्तो । सम्मं अणुग्गहो अम्ह भगवया एत्तिएण कओ ॥ ४३ ॥ पुण्णोदएण केणइ अम्ह पयासस्स सफलया जाया । ता विहरिऊण इण्हिं चलणे दंसेज्जह पुणोऽवि ॥ ४४ ॥ धन्ना य नाह ! तुब्भे सपत्तं जेहिं निम्मलं चरणं । आरंभजलहिवुडियाण अम्ह जम्मो अणत्थफलो ॥ ४५ ॥ इच्चाइ नरिंदेणऽवि पुणो पुणो पभणिओऽवि जाव इमो । मज्जाइसु गिद्धमणो न पवज्जइ उज्जयविहारं ॥४६॥ ताहे पंथगसाहुं एक्कं मोत्तूण सेसया मुणिणो। आपुच्छित्ताण गुरुं विहरंति बहिं जणवयम्मि ॥ ४७ ॥ अह सेलगोऽवि सेच्छाएँ भुंजए निद्धमहुरआहारे । पियइ निसट्ठं मज्जं च सव्वदा चिट्ठइ पमत्तो ॥ ४८ ॥ विणयपवित्तिं जइवि हु अखंडमायरइ पंथओ साहू । अंजलिमउलियहत्थो अहोनिसिं लंघइ न आणं ॥ ४९ ॥ अह कत्तियचाउम्मासियम्मि चउमासिए पडिक्कमणे । सेलगचरणे निद्दाभरम्मि खामणानिमित्तेण ॥ ४९ ॥ विणयावणओ सीसेण घट्टए पंथगो सुसीसोत्ति । तत्तो असब्भवयणे जंपंतो उट्ठिओ इयरो ॥५१॥ रे रे पाविट्ठ ! निहीण ! दुट्ठ! किं कुणसि मज्झ निद्दखयं ? । एवं मइरामत्तो जंपइ असमंजसाइं इमो ॥ ५२ ॥ तत्तो पंथयसाहू भीओ सीसे कयंजली भणई । देवाणुपिया ! पंथगमुणी अहं तुम्ह पाएसु ॥ ५३ ॥ कत्तियचाउम्मासियपडिक्कमणे खामणत्थमणुलग्गो । ता खमह मज्झ

एक्कं अवराहमिमं पसीऊणं ॥ ५४ ॥ इय विणएण पुणो पुण संलवमाणे इमम्मि वरसीसे । कम्माइं सेलगस्सऽवि झत्ति विलिज्जंति असुहाइं ॥ ५५ ॥ तो चिंतेइ इमोऽवि हु पेच्छ सुसीसत्तणं इमस्स अहो । पासत्थोसन्नकुसीलयाएँ आलिंगियंपि ममं ॥ ५६ ॥ पीऊण य बहुमज्जं एवं असमंजसाइं जंपंतं । अज्जवि एवं एसो अणुयत्तइ परमविणएणं ॥ ५७ ॥ अथवा--परिणयजिणवयणाणं सुकुलपसूयाण सुद्धपगईणं । एसो च्चिय सीमंतो थिरगंभीराण पुरिसाणं ॥ ५८ ॥ नीयगईणं नीचाण हुंति तह हंत उवहिभेएणं । बहुयवियारा न उ सुद्धियम्मि विमलम्मि गयणयले ॥ ५९ ॥ कह मज्झ इमा चेट्ठा ? कत्थ य एयस्स एरिसो विणओ ? । सविसंपि निव्विसंकं अहावियइ नीसंसयं सुद्धो ॥ ६० ॥ ता मह दुच्चरियाइं एयस्स उ सुचरियाइं धीरस्स । निस्सीमाइं दुन्निवि विम्हयजणयाइं लोयस्स ॥ ६१ ॥ तथाहि-जइ रज्जं परिचत्तं मुक्का भोगा समुज्झिओ संगो । उत्तमपुरिसाणुगओ संपत्तो सिवपुरिपहो य ॥ ६२ ॥ ता इयराणवि अणुचियमेयं किं किर मए समारद्धं ? । तम्मि य पारद्धे मह अदिस्सवयणस्स पावस्स ॥ ६३ ॥ कह एसोऽवि महप्पा अज्जवि पकरेइ एरिसं विणयं । नीयगरुयाण अहवा अपज्जवसिया ठिई लोए ॥ ६४ ॥ अपरंच-इहपरलोयविरुद्धं दव्वं जं गिद्धिकारणं गरुयं । अम्हारिसाण समए गिलाणकज्जेऽवि पडिसिद्धं ॥ ६५ ॥ एयंपि मए पढमं न चिंतियं कहवि मूढहियएण । ता अज्जऽवि धन्नोऽहं निक्कारणबंधुणा इमिणा ॥ ६६ ॥ जं अज्जवि न विमुक्को मज्झऽवि तो किंपि चिट्ठइ सुभंपि । इहरा इमेण रहिओ निवडंतोऽहं महानिरए ॥ ६७ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं भणिओ तो तेण पंथगो एवं । वच्छ ! तुमंपि विमोत्तुं कस्स सुसीसत्तणं भुवणे ? ॥ ६८ ॥ एयावत्थंपि गओ जेण न मुक्को अहं तए धीर ! । हत्थालंबं दाउं भवंधकूवाओ उद्धरिओ ॥ ६९ ॥ अहवा न होसि सीसो मज्झ गुरू चेव धम्मदाणाओ । अप्पपरतारयाणं धीर !

नमो तुज्झ चरियाणं ॥ ७० ॥ उववूहिऊण एमाइ पंथगं अप्पिऊण पीढाइ । आपुच्छिउं नरिंदं पडिवज्जइ उज्जयविहारं ॥७१॥ पंचवि सीसाण सया मिलिया तं च मुणिउं पहट्ठमणो । तो सेलगमुणिसीहो तत्थालोइयपडिक्कंतो ॥ ७२ ॥ उग्गं काऊण तवं गंतूणं पुंडरीयसेलम्मि । नीसेससिस्ससहिओ सिवमयलमणुत्तरं पत्तो ॥ ७३ ॥ एवं गुरुकुलवासं सेवंता केऽवि उत्तमप्पगई । अप्पाणं च परं चिय भवदुक्खाओ विमोयंति ॥ ७४ ॥ इति पंथकसाधुकथानकं समाप्तम्

न केवलं पन्थकेन, श्रीगौतमादिभिरपि गुरुकुलवास एव निषेवित इत्याह—

सिरिगोयमाइणो गणहरावि नीसेसअइसयसमग्गा । तब्भवसिद्धीयावि हु गुरुकुलवासं चिय पवन्ना ॥३५२॥

प्रकटार्था ॥ ननु गुरुकुलवासत्यागे को दोष इत्याशङ्क्य चरमद्वारप्रतिपादनार्थमाह—

उज्झियगुरुकुलवासो एगो सेवइ अकज्जमविसंको । ता कूलवालओ इव भट्ठवओ भमइ भवगहणे ॥३५३॥

गुरुकुलवासे परित्यक्ते एकाकी विगतान्यशंकोऽकार्यं सर्वव्रतलोपलक्षणं सेवते, मरणावसानमपि च विनाशं प्राप्नोति, तदुक्तम्-" जह सागरम्मि मीणा संखोभं सागरस्स असहंता । निंति तओ सुहकामी निग्गयमित्ता विणस्संति ॥ १ ॥ एगाणियस्स दोसा इत्थी साणे तहेव पडणीए । भिक्खऽविसोहि महव्वय तम्हा सबिइज्जए गमणं ॥ २ ॥" तत्र सर्वमहाव्रतलोपः कथमेकाकिनः संभवतीति?, उच्यते—

पाणिवहो तिसु गहणे पउंजणे कुंटलस्स वीयं तु । तेण्णं उकट्ठाई परिग्गहोऽणेसणग्गहणे ॥१॥ विहवापउत्थवइया पयारमलभंति दट्ठुमेगागिं । दारप्पिहणे गहणं इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥२॥ त्रिभ्यो गृहेभ्य आगच्छतो भिक्षादायकान् द्वौ जनौ

सुखेनैव शोधयतः, एकाकी तु नैव तत्कर्तुं शक्नोति, अतस्तद्भिक्षाग्रहणे तत्कृतजीवोपमर्दानुज्ञया प्राणिवधेऽसौ प्रवर्त्तते, कुण्टलं-मन्त्रवादादि एकाकी निःशंकस्तदपि प्रयुंक्ते, तत्र च द्वितीयं मृषावादव्रतं लुप्यते, उक्कट्ठंति गृहेषु गृहिणां सम्बन्धि संकलिका-मुद्रिकादि प्रकीर्णं तदप्येकाकिनो विजनं दृष्ट्वा गृह्णतः स्तैन्यं-चौर्यं भवति, ततस्तृतीयव्रतलोपः, चतुर्थव्रतस्य लोपो 'विहवा-उत्थवइये' त्यादिना द्रष्टव्यः, अनेषणीयग्रहणे तु मूर्च्छादिसम्भवः, पञ्चमव्रतलोपः, अयं च भिक्षाचर्यागतस्य व्रतलोपः प्रोक्तः, उपलक्षणं चायं, एकाकिन उपाश्रयादावपि तत्सम्भवात्, गीतार्थनिश्रारहिता बहवोऽपि चैकाकिन एवागीतार्थाः, यदाह-"गीयत्थो य विहारो बीओ गीयत्थमीसिओ भणिओ। एत्तो तइयविहारो नाणुन्नाओ जिणवरेहिं ॥ १ ॥" इत्यलं विस्तरेण, यदि नामोक्तन्यायेनाकार्यमेकाकी सेवते ततः किमित्याह-"ता कूलवालओ" इत्येवमादि सुगमं। कूलवालकसंविधानं तूच्यते—

कत्तोऽवि हु आगंतु घडिओ विसकंटउव्व सुरतरुणो। कस्स य सूरिस्स सया पडिकूलो चेल्लओ कोई ॥ १ ॥ अह सिद्धसि-लावंदणहेउं ते सूरिणो कहिंपि नगे। तेणेव खुड्डएणं सद्धिं चडिउं अवयरंति ॥ २ ॥ अह खुड्डएण मुक्का ताण सिला पेल्लिऊण पट्ठीए। झत्ति पसारियपायाण कहवि न इमाण सा लग्गा ॥ ३ ॥ तो सूरीहिं भणियं (चेल्लय!) किमियं अकारणे विहियं ?। अहवा एत्तो च्चिय थीजणाओ पाविहिसि वयनासं ॥ ४ ॥ तो मिच्छाहिणिविट्ठो चिंतइ सो खुड्डओ मए तत्थ। गंतव्वं दिट्ठीइवि न दीसए इत्थिया जत्थ ॥ ५ ॥ तत्तो य अलियवाई होही सयमेव एस आयरिओ। इय चिंतिऊण एसो महाअरण्णं गओ किंपि ॥ ६ ॥ तत्थ नईए कूले घोरं अन्नाणतवमणुचरंतो। आयावंतो चिट्ठइ वाणियगाईण सत्थेसु ॥ ७ ॥ गिण्हइ भिक्खं न कयाइ पविसए गामनगरमाईसु। पूरभरियाइ तीए नईए तह तयणुभावेण ॥ ८ ॥ अन्नाभिमुहं कूलं वूढं तो कूलवालगोत्ति इमो।

जाओ जणे पसिद्धो एत्तोच्चिय कूणियनरिंदो ॥ ९ ॥ नियभज्जाए पउमावईएँ भणिओ असग्गहेणेवं । हारो य कुंडलं तं सेयणओ हत्थिरयणं च ॥ १० ॥ हल्लविहल्लाणं भाउयाण पासाओ गिण्हसु इमाइं । तो कूणिएण भणियं जइ कहवि हु डिंभरूवाइं ॥ ११ ॥ चिट्ठंति एत्तिएणं संतुट्ठाइं तओ किमेयाइं । मग्गिज्जंती ? अह सा न मुयइ तहवि हु नियग्गाहं ॥ १२ ॥ तत्तो हल्लविहल्ला इमेण मग्गाविया तयं सव्वं । भण्णंताविहु बहुयं तेऽवि न ताइं समप्पंति ॥ १३ ॥ भाउज्जायाएवि हु असग्गहो तेहिं जाणिओ सव्वो । नीइवयणं न एयं विभावियं जं जणो भणइ ॥ १४ ॥ तथाहि-जलधिजलान्ता नद्यः स्त्रीभेदान्तानि बन्धुहृदयानि । पिशुनजनान्तं गुह्यं दुष्पुत्रान्तानि च कुलानि ॥ १५ ॥ तत्तो पलाइऊणं रयणाइं गिण्हिउं गया दोऽवि । नियमायामहचेडयघरम्मि वेसालियपुरीए ॥ १६ ॥ तो कूणियस्स जाए महासिलाकंटयन्ति नामेणं । चेडयनिवेण सद्धिं संगामे वइयरे तम्मि ॥ १७ ॥ चुलसीई लक्खाइं जणस्स पडियाइं तम्मि अन्नं च । रहमुसलनामेणं जायं समरं इमाण तहिं ॥ १८ ॥ छण्णउई लक्खाइं पडियाइं जणस्स तम्मिवि तओ य । वेसालीयँ पविट्ठो चेडयराया अहियरोऽवि ॥ १९ ॥ सव्वत्तोऽवि हु काऊण रोहयं तीएँ संठिओ सुइरं । मुणिसुव्वयजिणथूभप्पभावओ घिप्पइ न सावि ॥ २० ॥ चिरकालेण विसन्नो कूणियराया तओ य गयणम्मि । होउं तस्सऽणुकूला पढइ इमं देवया कावि ॥ २१ ॥ समणे जइ कूलवालए, मागहियं गणियं गमिस्सई । लाया य असोगचंदए, वेसालिं नगरिं लहिस्सई ॥ २२ ॥ इय सोऊणं कोणियनिवेण सुद्धी इमस्स कारविया । नाए य तम्मि मगहागणिया हक्कारिउं भणिया ॥ २३ ॥ गंतूण कूलवालयसमणं काउं वसम्मि आणेह । नियनयणवाहवग्गुरानिभाए तुमए विणा एयं ॥ २४ ॥ सिज्झइ पओयणं ना इँमीए भणियं स मज्झ का मत्ता ? । सह्लेमि संकरंपि हु दिट्ठं नियदिट्ठिबाणेहिं ॥ २५ ॥ इय तं अब्भुवगंतुं कवडेणं सिक्खिऊण

धम्मंपि। गुड्डुयगुलुणीपमुहं वेत्तुं निवदिन्नसामग्गिं ॥ २६ ॥ अह कवडसाविया सा होऊण गया तहिं तयं तत्तो। वंदेउं भत्तीए साहइ जह मज्झ भत्तारो ॥ २७ ॥ परलोयगओ तत्तो दिक्खं इच्छामि गिण्हिउं अहयं । अह चेइयवंदणयं कुणमाणीए मए निसुया ॥ २८ ॥ तुब्भे जंगमतित्थं वंदणहेउं तओ इहं पत्ता । सिरिपुंडरियनगाइसु देवे वंदाविया तुब्भे ॥ २९ ॥ अण्णं च एसणीयं अम्ह समीवम्मि संबलं अत्थि । तग्गहणेणं तम्हा अणुग्गहं कुणह अम्हाणं ॥ ३० ॥ एयस्स य पारणयं तम्मि दिणे गिण्हए तओ भिक्खं । भत्तीएँ इमावि हु देइ मोयए मीसियकुदव्वे ॥ ३१ ॥ जायं च तप्पभावा पाउक्खालयमिमस्स अइबहुयं । निययावासे अह तीएँ आणीओ पालणानिमित्तं ॥ ३२ ॥ उव्वत्तणाइकिरियाओ तस्स कुणमाणिया तओ एसा । फंसइ तस्स सरीरं मुणालदलकोमलकरेहिं ॥ ३३ ॥ अन्नाओऽवि कुव्वंती सकामचिट्ठाओ माणसं तस्स । गेयज्झुणिव्व कुरंगं अक्खिवइ पइक्खणं एसा ॥ ३४ ॥ पउणीकओ य पडिओसहेहिं कमसो वसीकओ तत्तो । तह तीएँ किंकरो इव जह चिट्ठइ चलणपडिलग्गो ॥ ३५ ॥ तत्तो नीओ कोणियनिवस्स पासम्मि तेण तो भणिओ । तह कुणसु कहवि घिप्पइ जह वेसालीपुरी एसा ॥ ३६ ॥ अब्भुवगंतुं एसो तओ गओ पुरवरीएँ मज्झम्मि । नेमित्तियवेसेणं भममाणेणं च विन्नाओ ॥ ३७ ॥ मुणिसुव्वयजिणथूभस्स अणुभावो तो जणस्स परिकहइ । अवलक्खणथूभमिमं जा चिट्ठइ एत्थ नयरीए ॥ ३८ ॥ ता रोहओ न एसो फिट्टिहिइ तो भणेइ तं लोओ । को पच्चओत्ति? तत्तो सो भणइ इमम्मि अवणउं ॥ ३९ ॥ पारद्धेऽवि हु तुब्भेहिं कोणिओ पच्छओ नियत्तिहिइ । पारद्धे तेहिं तहा तो संकेयं कहेऊण ॥ ४० ॥ पच्छाभिमुहो कूणियनरीसरो किंपि तेण पट्ठविओ । तो जायपच्चएहिं अवणीयं सव्वमवि थूभं ॥ ४१ ॥ तो भग्गो पायारो नियत्तिउं कोणिएण सव्वोऽवि । निग्गच्छन्तो य तहिं तत्तो चेडयनिवो तेण ॥४२॥

भणिओ कहसु किमिण्हि करेमि ? तो चेडओ भणइ एयं । खणमेगं इहइं चिय चिट्ठसु मा पविस नयरीए ॥ ४३ ॥ पोक्खरिणीए ण्हाणं काऊण जा अहं नियत्तेमि । पडिवन्ने तम्मि इमेण चेडओ तत्थ गंतूण ॥ ४४ ॥ लोहमयं पडिमं बंधिऊण गलए खिवेइ अप्पाणं । वावीए पडमाणो धरणेंदेणं च सो गहिओ ॥ ४५ ॥ नियभवणम्मि य नीओ सावयबहुमाणओ तहिं च इमो । काऊण अणसणविहिं गओ सहस्सारकप्पम्मि ॥ ४६ ॥ नयरीजणो उ नीओ सच्चइणा नीलवंतसेलम्मि । गद्दहजुत्तहलाइं वाहावइ कूणिओ य तहिं ॥ ४७ ॥ गुरुकुलवासब्भट्ठो भट्ठवओ थूभभंजणाईयं । तं कूलवालओऽवि हु काऊण असमंजसं सव्वं ॥ ४८ ॥ भमिही भवं सुबहुयं सहमाणो दारुणं महादुक्खं । तम्हा गुरुकुलवासं मा मुंचसु पाणचाएवि ॥ ४९ ॥

इति कूलवालककथानकं समाप्तम्

अथ प्रकृतमुपसंहरन् वक्ष्यमाणद्वारेण च सह सम्बन्धमभिधित्सुराह—

तो सेविज्ज गुरुं चिय मोक्खत्थी मोक्खकारणं पढमं । आलोएज्जसु सम्मं पमायखलियं च तस्संतो ॥३५४॥

तस्मान् मोक्षार्थी सन् सदैव गुरुमेव सेवते, यतो गुरुसेवनमेव प्रथमं कारणं मोक्षस्य, तदन्तरेण सकलज्ञानादिगुणावाप्त्यभावादिति, गुरुसेवनं च कुर्वन् यत् किमपि प्रमादवशात् स्खलितमागच्छति तत् सर्वं तदन्तिके सम्यक् आलोचयेत्, सम्यक्कथयित्वा तन्निरूपितं प्रायश्चित्तं चरेदित्यर्थः, अन्यथा तत्सेवनस्य निष्फलत्वात्, तदुक्तम्-"गुरुमूलेऽवि वसंता जे गुरुपडिकूलया विवट्टंति । विहलं चिय तं तेसिं अहव अणत्थप्फलं चेव ॥ १ ॥" तदनेनैतदुक्तं-यदुत गुरुकुलवासाश्रितेनापि तदन्तिके आलो-

चना दातव्येति तद्द्वारानन्तरमालोचनाद्वारमुच्यत इति गाथार्थः ॥

इति गुरुकुलवासः सेवनीयोऽभियुक्तैर्यदनुपमपदश्रीहेतुराद्यः स एव ।
हरति कुनयबुद्धिं ढौकते चित्तशुद्धिं, किमिह फलति नार्थः प्रार्थितः प्राणिभाजाम् ॥१॥
नहि भवति विनैव ज्ञानमिष्टार्थसिद्धिस्तदपि भवति सम्यक्सेवया सद्गुरूणाम्
प्रथयति पटुबोधं हन्ति सन्मार्गरोधं, गुरुजनपदसेवाकल्पवीरुच्छ्रितेयम् ॥ २ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे कुलवासलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥१०॥

अथोक्तसम्बन्धमेवालोचनाद्वारं विभणिषुस्तद्गतार्थसंग्रहपरां गाथामाह—

कस्सालोयण?१ आलोयओ२ य आलोइयव्वयं३ चेव । आलोयणाविहिमुवरिं४ तद्दोस५गुणे६ य वोच्छामि ॥३५५॥

कस्य गुरोस्तावदालोचना दातव्येति वक्तव्यम्, आलोचकः शिष्यः कीदृशो भवतीति वाच्यं, किञ्च वस्तु गुर्वन्तिके आलोचनीयमिति च निरूपयितव्यं, तथोपर्यालोचनाविधिं, तथा तद्दोषान्-आलोचनाविषयाणि दूषणानि, तथा तद्विपयानेव गुणान् वक्ष्यामीति गाथार्थः ॥ तत्राद्यद्वारमधिकृत्याह—

आयारव१माहारव२ ववहारो३ वीलए४ पकुव्वे५ य । अपरिस्साई६ निज्जव७ अवायदंसी८ गुरू भणिओ ॥३५६॥

तत्राचारवान्-ज्ञानादिपंचप्रकाराचारयुक्तः 'आहारव'त्ति आलोचितापराधानामवधारणासम्पन्नः 'ववहार' त्ति प्ररूपणा-

दिप्रकारेण व्यवह्रियते जीवादिवस्त्वनेनेति व्यवहारः-आगमश्रुतादिकोऽनन्तरं वक्ष्यमाणलक्षणः पञ्चप्रकारः स यस्यास्तीति व्यवहारवान्, अपव्रीडकः, लज्जयाऽतीचारान् गोपायंतं विचित्रवचनैर्विलज्जीकृत्य सम्यगालोचनां कारयितेत्यर्थः, प्रकुर्वकः आलोचितेष्वपराधेषु सम्यक् प्रायश्चित्तदानतो विशुद्धिं कारयितुं समर्थः, आलोचकनिवेदितान् दोषान् योऽन्यस्मै कदाचिदपि न कथयति सोऽपरिश्रावी, निर्यापयितुमसमर्थस्य प्रायश्चित्तिनस्तदुचितप्रायश्चित्तदानतो निर्वाहकः, 'अवायदंसी'ति सम्यगनालोचयतः पारलौकिकापायदर्शकः, एवंविध एवालोचनीयवस्तुकथनयोग्यो गुरुर्भणितः इति गाथार्थः ॥ अत्र यदुक्तं 'व्यवहारवानि'ति, तत्र पञ्चप्रकारव्यवहारस्वरूपदर्शनार्थमाह—

आगम सुय आणा धारणा य जीयं च होइ ववहारो । केवलिमणोहिचउदसदसनवपुव्वाइं पढमोऽत्थ ॥३५७॥

व्यवह्रियंते जीवादयोऽनेनेति व्यवहारः, अथवा व्यवहरणं व्यवहारः-मुमुक्षुप्रवृत्तिनिवृत्तिरूपस्तत्कारणत्वात् ज्ञानविशेषा अपि व्यवहारः, स पंचभेदः, तद्यथा-आगम्यन्ते-परिच्छिद्यन्ते पदार्था अनेनेत्यागमः १, श्रवणं श्रूयत इति वा श्रुतं २ आज्ञायते-आदिश्यत इत्याज्ञा ३ धरणं धारणा ४ जीयत इति जीतं ५, तत्र प्रथम आगमव्यवहारः क इत्याह-केवलज्ञानं मनःपर्यायज्ञानं अवधिज्ञानं चतुर्दश पूर्वाणि दश पूर्वाणि नव पूर्वाणि एपः सर्वोऽप्यागमव्यवहार उच्यत इति गाथार्थः ॥ इह च यदि केवली प्राप्यते तदा तस्यैवालोचना दीयते, तदभावे मनःपर्यायज्ञानिनः, तस्याप्यभावे अवधिज्ञानिन, इत्यादि यथाक्रमं वाच्यं, तत्र केवली स्वयमपि तावत् सर्वं जानात्येव, ततोऽतिचारजातं शिष्यस्य स्वयमपि प्रकटीकृत्य प्रायश्चित्तं ददाति अन्यथा नेत्याशंक्य प्रासंगिकं तावदाह—

कहेहि सव्वं जो वुत्तो, जाणमाणो विगूहइ । न तस्स दिंति पच्छित्तं, बिंति अन्नत्थ सोहय ॥ ३५८ ॥
न संभरइ जो दोसे सब्भावा न य मायओ । पच्चक्खी साहए ते उ, माइणो उ न साहई ॥ ३५९ ॥

कथय सर्वं दोपजातमिति केवलिना प्रोक्तो यः शिष्यो जानन्नपि स्वदोषान् मायावितया गोपयति न तस्मै मायाविने प्रायश्चित्तं ददति केवलिनः, किं तर्हिं कुर्वतीत्याह-एतदेव ब्रुवन्ति यदुतान्यत्र क्वचिदात्मानं शोधयेति, यस्तु सद्भावेनैव दोषान् कांश्चिन्न स्मरति, न पुनर्मायातः, तस्य तान् प्रत्यक्षं केवलज्ञानलक्षणं विद्यते यस्य स इह प्रत्यक्षी-केवली साधयति-कथयति, मायाविनस्तु न साधयतीति श्लोकद्वयार्थः ॥ इत्यलं प्रसंगेन, प्रकृतमुच्यते, तत्र प्रस्तुतश्रुतादिव्यवहारनिरूपणार्थमाह—

आयारपगप्पाई सेसं सव्वं सुयं विणिद्दिट्ठं । देसंतरट्ठियाणं गूढपयालोयणा आणा ॥ ३६० ॥

आचारप्रकल्पो-निशीथस्तदादिकं कल्पव्यवहारदशाश्रुतस्कन्धप्रभृतिकं शेषं-श्रुतं सर्वमपि श्रुतव्यवहारः, चतुर्दशादिपूर्वाणां श्रुतत्वाविशेषेऽप्यतीन्द्रियार्थेषु विशिष्टज्ञानहेतुत्वेन सातिशयत्वात् केवलादिवदागमत्वेनैव तानि व्यपदिष्टानि, देशान्तरस्थितयोर्गुरुशिष्ययोर्गूढपदालोचना त्वाज्ञाऽभिधीयते, इदमुक्तं भवति-केनापि शिष्येणालोचनाचार्यः सन्निहितो न प्राप्तो, दूरे त्वसौ तिष्ठति, ततः केनचित् कारणेन स्वयं तावत्तत्र गंतुं न शक्नोति, अगीतार्थस्तु कश्चित्तत्र गंता विद्यते, तस्य हस्ते आगमभाषया गूढान्यपराधपदानि लिखित्वा यदा शिष्यः प्रस्थापयति गुरुरपि तथैव गूढपदैः प्रायश्चित्तं लिखित्वा प्रेषयति तदाऽसौ आज्ञालक्षणस्तृतीयो व्यवहारो द्रष्टव्य इति गाथार्थः ॥ धारणाव्यवहारमाह—

गीयत्थेणं दिन्नं सुद्धिं अवधारिऊण तह चेव । दिंतस्स धारणा सा उद्धियपयधरणरूवा वा ॥ ३६१ ॥

इह केनचिद्गीतार्थसंविग्नेन गुरुणा कस्यापि शिष्यस्य क्वचिदपराधे द्रव्याद्यपेक्षया या शुद्धिः प्रदत्ता तां शुद्धिं तथैवावधार्य सोऽपि शिष्यो यदाऽन्यत्रापि तद्रूप एव अपराधे तथैव प्रयुङ्क्ते तदाऽसौ धारणानाम चतुर्थो व्यवहार इष्यते, उद्धृतपदधरणरूपा वा धारणा, इदमुक्तं भवति-वैयावृत्यकरणादिना कश्चिद्गच्छोपकारी साधुः अद्याप्यशेपच्छेदश्रुतयोग्यो न भवति, ततस्तस्यानुग्रहं कृत्वा यदा गुरुरुद्धृतान्येव कानिचित् प्रायश्चित्तपदानि कथयति तदा तस्य तेषां पदानां धरणं धारणाऽभिधीयते इति गाथार्थः ॥ जीतव्यवहारमाह—

दव्वाइ चिंतिऊणं संघयणाईण हाणिमासज्ज । पायच्छित्तं जीयं रूढं वा जं जहिं गच्छे ॥ ३६२ ॥

येष्वपराधेषु पूर्वमहर्षयो बहुना तपःप्रकारेण शुद्धिं कुर्वन्तस्तेष्वप्यपराधेषु साम्प्रतं द्रव्यक्षेत्रकालभावान् विचिन्त्य संहननादीनां च हानिमासाद्य समुचितेन केनचित्तपःप्रकारेण यां गीतार्थाः शुद्धिं निर्दिशन्ति तत् समयपरिभाषया जीतमुच्यते, अथवा यद् यत्र गच्छे सूत्रातिरिक्तं कारणतः प्रायश्चित्तं प्रवर्त्तितं तत्तत्र रूढं जीतमुच्यत इति गाथार्थः ॥ तदेनमेतेषां पञ्चानां व्यवहाराणामन्यतरेणापि व्यवहारेण युक्त एव प्रायश्चित्तप्रदाने गीतार्थो गुरुरधिक्रियते, न त्वगीतार्थः, कुत इत्याह—

अग्गीओ न वियाणइ सोहिं चरणस्स देइ ऊणऽहियं । तो अप्पाणं आलोयगं च पाडेइ संसारे ॥ ३६३ ॥

सुगमार्था ॥ तर्हि सन्निहित एव गीतार्थो गुरुर्यदि न लभ्यते तदा कियति क्षेत्रेऽसावुत्कृष्टतोऽन्वेषणीयः ? कियन्तं वा कालं समागच्छन् प्रतीक्षणीयः ? इत्याह—

तम्हा उ ओमेणं खेत्तम्मि उ सत्त जोयणसयाइं । काले बारस वरिसा गीयत्थगवेसणं कुज्जा ॥ ३६४ ॥

प्रकटार्थो ॥ नन्वेतावति क्षेत्रे तदन्वेषणार्थं पर्यटन् एतावन्तं च कालं तं आगच्छन्तं प्रतीक्षमाणोऽसौ यद्यन्तरालेऽप्रदत्तालोचनोऽपि म्रियते तदा किमयमाराधको न वेत्याह—

आलोयणापरिणओ सम्मं संपट्ठिओ गुरुसंगासे। जइ अंतरावि कालं करिज्ज आराहओ तहवि ॥३६५॥

आलोचनां दातुं सम्यक्परिणतो अंतरापि म्रियमाणोऽयमाराधक एव, यदि पुनरालोचनां दातुं सम्यक् परिणामो नास्ति, एवमेव लोकरंजनादिमात्रत एव गुर्वन्वेषणां अहं कुर्वाणस्तिष्ठामीति ब्रवीति शिष्टैश्च गीतार्थतया व्यवह्रियमाणमपि सन्निहितं गुरुं स्वाग्रहग्रस्तबुद्धितया न मन्यते तदाऽयमाग्रही सम्यक्परिणामशून्यः कचित् कथंचित् कांचिदालोचनां प्रयच्छन्नपि नाराधक इति गाथार्थः ॥ गतं 'कस्सासालोयण'त्ति द्वारम्, अथ आलोचकद्वारं बिभाणिषुराह—

जाइकुलविणयउवसमइंदियजयनाणदंसणसमग्गा। अणणुतावी अमायी चरणजुयाऽऽलोयगा भणिया॥३६६॥

जातिसमग्रा-मातृपक्षविशुद्धाः कुलसमग्रा-विशुद्धपितृपक्षाः, शेषं सुगमम्। नन्वालोचकानां शिष्याणां किमित्येतावान् गुणकलापोऽन्विष्यत इति, उच्यते, जातिसम्पन्नास्तावत् प्रायोऽकृत्यं न कुर्वन्ति, कृतं च सम्यगालोचयन्ति, कुलसम्पन्नाः प्रायश्चित्तवोढारो भवन्ति, विनयसम्पन्ना वन्दनादिकाया आलोचनासमाचार्याः प्रयोक्तारो भवन्ति, उपशमपरा गुरूपालम्भादितर्जिता अपि न कुप्यन्ति, इन्द्रियजयसम्पन्नास्तपः सम्यक्कुर्वन्ति, ज्ञानसम्पन्नाः कृत्याकृत्यविभागं जानन्ति, दर्शनसमग्राः प्रायश्चित्ताच्छुद्धिं श्रद्दधते, अननुतापिनस्त्वालोचितापराधेषु किमिति मयेदमालोचितमित्यादिपश्चात्तापरहिताः सदैव सुकृतिनमात्मानं मन्यमाना विपुलनिर्जराभाजनं भवंतीति, अमायाविनः अगोपयन्तः सम्यगालोचयन्ति, चारित्रयुक्तास्तु शुद्धिं प्रतिपद्यन्ते, नेतरे, शोधनी-

यस्यैवाभावादिति गाथार्थः ॥ आलोचयितव्यद्वारमधिकृत्याह—

मूलुत्तरगुणविसयं निसेवियं जमिह रागदोसेहिं । दप्पेण पमाएण व विहिणाऽऽलोइज्ज तं सव्वं ॥ ३६७ ॥

सुगमा ॥ नवरं दर्पेण-उपेत्यकरणेन प्रमादेन-अनाभोगादिना ॥ आलोचनाविधिद्वारमेवाश्रित्याह—

चाउम्मासिय वरिसे दायव्वाऽऽलोयणा चउछक्कन्ना । संवेयभाविएणं सव्वं विहिणा कहेयव्वं ॥ ३६८ ॥

अर्वागप्यालोचना दातव्या, त्रिषु चतुर्मासकेषु पर्युषणायां च पुनर्नियमादेवासौ प्रदातव्या, केन विधिना पुनरसौ दातव्या इत्याह-चतुष्कर्णा षट्कर्णा च, तत्र यदा पुरुषः शुद्धिं प्रतिपद्यते तदा गुरुशिष्ययोः प्रत्येकं द्विकर्णत्वाच्चतुष्कर्णाऽऽलोचना सम्पद्यते, योषितस्त्वेकाकिन्या आलोचना न दीयते, किन्तु सद्वितीयायाः, ततश्च द्वयोर्योषितोः सम्बन्धिनश्चत्वारः कर्णाः द्वौ च गुरुसंबंधिनौ इत्येवं षट्कर्णा आलोचना भवतीति, संवेगभावितेन च सर्वं सूक्ष्मबादरभेदभिन्नमपि दोषजातं सूत्रोक्तेन विधिना कथनीयमिति गाथार्थः ॥ कः पुनरसौ विधिरित्याह—

जह बालो जंपंतो कज्जमकज्जं च उज्जुयं भणइ । तं तह आलोइज्जा मायामयविप्पमुक्को उ ॥ ३६९ ॥

सुबोधा ॥ नन्वियमालोचना आत्मसाक्षिक्यपि केनापि विधेया उत परसाक्षिक्येव ?, उच्यते, परसाक्षिक्येव, यदाह—

छत्तीसगुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स कायव्वा । परसक्खिया विसोही सुट्ठुवि ववहारकुसलेणं ॥३७०॥

अनिगूढार्था । एतदेव समर्थयन्नाह—

जह सुकुसलोवि वेज्जो अन्नस्स कहेइ अप्पणो वाहिं । एवं जाणंतस्सवि सल्लुद्धरणं परसगासे ॥ ३७१ ॥

सुबोधा ॥ उक्तं च विधिद्वारं, इह च बहु वक्तव्यं तत्तु छेदग्रन्थेभ्योऽवसेयं, दिङ्मात्रदर्शनफलत्वात् प्रस्तुतप्रयासस्य ॥ अथ तद्दोषद्वारं विभणिषुः सूक्ष्मेऽप्यपराधपदेऽनालोचिते यो दोषः सम्पद्यते दृष्टान्तद्वारेण तमभिधित्सुराह—

अप्पंपि भावसल्लं अणुद्धियं रायवणियतणएहिं । जायं कडुयविवागं किं पुण बहुयाइं पावाइं ? ॥ ३७२ ॥

इह शल्यं द्विधा-द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यशल्यं कणुकतोमरादि, भावशल्यं तु जीवघातमृषावादादि, तच्चाल्पबहुत्वभेदतो द्विधा, तत्र राजतनयेन वणिक्तनयेन चानुद्धृतं-गुरुभ्योऽनिवेदितं स्वल्पमपि भावशल्यं कटुविपाकं-दारुणफलं जातं, किं पुनर्बहूनि पापानि ?, कः पुनरसौ तावद्राजतनयः ?, उच्यते—

बहुगोसामिसमिद्धो इहासि गामो वसंतउरनामो । उवहसइ एक्कगोसामिसंगयं जो सयंभुंपि ॥ १ ॥ **सामाइओत्ति** नामेण तत्थ कोडुंबिओ परिवसइ । बंधुमई नामेण य गुणकलिया भारिया तस्स ॥ २ ॥ अह अन्नया सुणेउं धम्मं संवेयभावियमणाइं । सुट्ठियसूरिसयासे दुन्निवि गिण्हंति जिणदिक्खं ॥ ३ ॥ थेराण पायमूले अहिज्जिउं तो स होइ गीयत्थो । इयरावि साहुणीणं पासम्मि अहिज्जए सुत्तं ॥ ४ ॥ तो गच्छेणं सद्धिं कत्थइ नयरम्मि आगओ स मुणी । इयरीवि दिव्वजोएण कहंचि तत्थेव संपत्ता ॥ ५ ॥ तो तत्थ साहुणो पासिऊण तं साहुणिं सुमरिउं च । पुव्वरमियाइं सहसा समुइण्णपयंडमोहस्स ॥ ६ ॥ जाओ अणुराओ तस्स तं पइ तो भावणासहस्सेहिं । जा न तरइ अप्पाणं नियत्तिउं कहवि सो तत्तो ॥ ७ ॥ संघाडियस्स मुणिणो साहइ सोऽवि उ पवत्तिणीए उ । सावि उ बंधुमईए इमा य तो चिंतए एवं ॥ ८ ॥ हद्धी कम्मगईए विसमत्तं तारिसावि थिरसत्ता । तोलिज्जंति जमेवं विसएहिवि दोसनिलएहिं ॥ ९ ॥ ता कम्मबंधकारणभूयाए तस्स साहुणो इण्हिं । दुग्गइफलेक्कत-

रुणो चिरत्थु मह जीवियव्वस्स ॥ १० ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं पवत्तिणिं भणइ सा तओ एवं । भयवइ ! मन्नामि इमं न मए सो जीवमाणीए ॥ ११ ॥ मुंचिहिइ कहंचि एयं पडिवन्नं ता पसन्नहिययाए । होऊण मुंचह मए करेमि अहमणसणं जेण ॥ १२ ॥ इच्चाइनिबंधेणं अप्पाणं मोइऊण काउं च । अणसणमुव्वंधेउं मया गया देवलोगम्मि ॥ १३ ॥ सव्वंपि वइयरमिमं नाउं साहूवि चिंतए एवं । पेच्छ महाभागाए तीए अन्नस्स वयभंगं ॥१४॥ रक्खिउमिच्छन्तीए चत्तं नियजीवियं मए उ पुणो । पावेण अप्पणोऽवि हु वयभंगो जो कओ एवं ॥ १५ ॥ मरणनिमित्तं च तहा जाओ तीसे महाणुभावाए । तो अज्जवि जीवेउं साहेयव्वं किमित्तोऽवि ? ॥ १६ ॥ इय चिंतिऊण काऊण अणसणं पत्थुयस्स पुण तस्स । ठाणस्स अणालोइयपडिकंतो वयइ दियलोयं ॥ १७ ॥ एत्तो अणारिएसुं समुद्दमज्झम्मि अत्थि गुणकलियं । अद्दयदेसपसिद्धं नयरं अद्दयपुरं नाम ॥ १८ ॥ अद्दयनामो राया देवीऽवि य अद्दयत्ति नामेणं। तीसे पुत्तो जाओ सो चइउं देवलोगाओ ॥ १९ ॥ पढइ य सयलकलाओ कमेण अह जोव्वणम्मि संपत्ते । रूवाइगुणगणो उण न स कोऽवि इमस्स संपन्नो ॥ २० ॥ इट्ठरिणं व विसिट्ठो जेण जणो तं सया विहियपयं । उव्वहइ कुणइ गुणसंथवं च अणवरयमणुरत्तो ॥ २१ ॥ एत्तो य सेणियणिवो कमागयं नेहमणुसरेऊणं । पेसेइ निवइणो अद्दयस्स कोसालियं पवरं ॥ २२ ॥ अत्थाणनिविट्ठम्मि य तमप्पियं अद्दयम्मि वरकुमरे । पुच्छइ सिणेहसारं हरिसगओ अद्दयनरिंदो ॥ २३ ॥ सेणियनिवकुसलपउत्तिपमुहमह तं निसामिउं कुमरो । पुच्छइ विम्हियहियओ को ताय ! इमो गुणसमिद्धो ॥ २४ ॥ सेणियराया तुब्भेवि तस्स अइगरुयसंभमं वहह ? । ता कहइ निवो मगहाविसए रायगिहनयरम्मि ॥ २५ ॥ एसो महानरिंदो तेसिं अम्हं च पुव्वपुरिसेहिं । ठविओ च्चिय नेहतरू फलरिद्धिं पुण गओ इण्हिं ॥ २६ ॥ सेणियपहाणपुरिसं पुच्छइ कुमरो

तओ पहिट्ठमणो । विज्जइ कोऽवि हु जुग्गो तहाविहो तत्थ कुमरोवि? ॥ २७ ॥ अह ईसि विहासिऊणं सो भणइ कुमार ! किं तए न सुयं । सिरिअभयकुमारस्सवि चरियं सियकिरणसच्छायं ? ॥ २८ ॥ सरियाउ इव महोअहिम्मि सयलाओ जम्मि बुद्धीओ । समुइन्नाओ तहवि हु कुणंति सुत्थं जणं सयलं ॥ २९ ॥ पंचसयाणं मंतीण नायगं रज्जचिंतयं ठविउं । जं सेणियनरनाहो भुंजइ रज्जं विगयचिंतो ॥ ३० ॥ जेण जयम्मिवि मन्ने धम्मो उप्पाइओ सयं चेव । चरियाण तस्स लेसंपि साविउं के, वयं तुम्ह ? ॥ ३१ ॥ इय सोऊणं तुट्ठो पियरं पभणेइ अद्दयकुमारो । जइ अणुजाणह तुब्भे घडेमि पीइं समं तेण ॥ ३२ ॥ तुट्ठेणं भणियं नरवइणा वच्छ ! किमिह न हु जुत्तं । पुव्वपुरिसाण नेहं वड्ढंताणं? जओ भणियं ॥ ३३ ॥ तेच्चिय उत्तमपुरिसा जाण सिणेहो अभिन्नमुहराओ । अणुदियह वड्ढमाणो रिणं व पुत्तेसु संकमइ ॥ ३४ ॥ उट्ठइ सणियं सणियं वंसे संचरइ गाढमणुलग्गो । थेरो व्व सुयणनेहो विउणो च्चिय जायए कमसो ॥ ३५ ॥ तत्तो पहाणपुरिसं कुमरो पभणइ जम्मि दियहम्मि । ताओ तुमं विसज्जइ तत्थ दिणे मह कहेयव्वं ॥ ३६ ॥ कइवयदिणपज्जंते समप्पियं पवरपाहुडं रन्ना । निययपुरिसेहिं सद्धिं विसज्जिया तेऽवि पूएउं ॥ ३७ ॥ अह साहियंमि कुमरस्स सोऽवि मुत्ताहलाइवत्थूणि । पवराइं ताण अप्पइ अभयकुमारं विणिद्दिसिउं ॥ ३८ ॥ संदिशति च–दूरट्ठियावि मित्तत्तणेण परमुवकरंति सप्पुरिसा । पिच्छह रविकमलाणं तमंतरं सो य उवयारो ॥ ३९ ॥ यदिवा–तुह निम्मलगुणगणसवणरज्जुसंदाणियं मणो मज्झ । भावेयव्वं निच्चंपि अभय ! नियसन्निहाणम्मि ॥ ४० ॥ अह गंतूणं तेहिं समप्पियं अभयसेणियाण तयं । संदेस जो य कहिओ अभयकुमारस्स सव्वोऽवि ॥ ४१ ॥ तो अभयकुमारोऽवि हु वियप्पए पारिणामियमईए । आसन्नकालभवसिद्धिओ इमो कोइ नणु कुमरो ॥ ४२ ॥ जमभव्वदूरभव्वाण पाणिणं चित्तमित्तजाणिओऽवि । न मए सह

संपज्जइ मेत्तीभावो जओ भणियं ॥ ४३ ॥ पाएण होइ पीई जीवाणं तुल्लपुन्नपावाणं । एगसहावत्तणओ तहेगफलहेउओ चेव ॥ ४४ ॥ " मृगा मृगैः संगमनुव्रजन्ति, गावश्च गोभिस्तुरगास्तुरंगैः । मूर्खास्तु मूर्खैः सुधियः सुधीभिः, समानशीलव्यसनेषु सख्यम् ॥ ४५ ॥" जं च अणारियदेसे सो जाओ तत्थ पुण अहं मन्ने । पुव्विं ईसि विराहियसामन्नो कहवि होहित्ति ॥ ४६ ॥ ता चिंतेमि उवायं जिणधम्मे जेण बुज्झए एसो । परमत्थओ न अन्नं जेण फलं अत्थि मेत्तीए ॥ ४७ ॥ यदाह-"प्रवर्त्तयति धर्मे यज्जीवं मोहवशानुगम् । निवर्त्तयति पापात्तु, तत् सुमित्रमुदाहृतम् ॥ ४८ ॥ प्रवर्त्तयति यत् पापे, जीवं मोहवशानुगम् । निवर्त्तयति धर्मात्तु, तत् कुमित्रमुदाहृतम् ॥ ४९ ॥" ता गुरुपमोयजणणिं जिणपडिमं पेसवेमि कंपि अहं । तद्दंसणेण य कहवि जाईसरणं समुप्पज्जे ॥ ५० ॥ तत्तो जुयाइजिणपडिममणुवमं पवररयणनिम्मवियं । धूवकडुच्छुयघंटाइसुबहुवगरणेहिं संजुत्तं ॥ ५१ ॥ खिविउं मंजूसासु बहुसमुद्दंकियं च काऊणं । रायपुरिसाण हत्थे पट्ठवइ इमं च संदिसइ ॥ ५२ ॥ दूरपयासियपरगुणलवस्स निण्हवियनियगुणोहस्स । तुह सुयणतिलय ! अम्हारिसेहिं को हुज्ज उवयारो ? ॥ ५३ ॥ किंतु इमं किंपि मए तुम्हाणं सुहविणोयकरणत्थं । पेसवियं चिट्ठइ ता अणुग्गहं मज्झ काऊणं ॥ ५४ ॥ कत्थइ महंधयारे उग्घाडेऊण गूढओवरए । एयं निरिक्खियव्वं जत्तेणेगागिणा तुमए ॥ ५५ ॥ नेऊण इमं च तओ अद्दयकुमरस्स अप्पियं तेहिं । संदेसओ य कहिओ अद्दयकुमरो तओ तुट्ठो ॥ ५६ ॥ उव्वरयाणं मज्झे उवविसिउं अंधयारदेसम्मि । मंजूसाओ विहाडइ ता जाव अविसेसमवितितिमिरं ॥ ५७ ॥ निययपहाजालेणं भिंदंती दसदिसिं पयासंती । हरिसं पट्ठवयंती छिंदंती मोहजालाइं ॥ ५८ ॥ पयडंती परमत्थं मोडंती पावकम्मनियलाइं । दिट्ठा झत्ति इमेणं रयणमई पढमजिणपडिमा ॥ ५८ ॥ तत्तो अहो अउव्वं अउव्वामिति विम्हिओ य खित्तो य । ठाऊण

खणं एकं तओ पयट्टो विचिंतेउं ॥ ६० ॥ किं सीसे कंठे वा हियये बाहुंमि अहव हत्थेसु । पाएसु व परिहिज्जइ आभरणमिणं? न याणामि ॥ ६१ ॥ अहवा कहिंपि दिट्ठं कयावि वत्थुं इमं मए पुव्विं । कुणमाणस्स वियक्कं जाईसरणं समुप्पन्नं ॥ ६२ ॥ तो पुव्विं सामन्नं जह पडिवन्नं विराहियं च जहा । तह सुमरिऊण सव्वं संवेयगओ विचिंतेइ ॥ ६३ ॥ पिच्छइ विराहणाए चित्तेणावि हु कयाए फलमेयं । जमहं अणारिएसुं उप्पन्नो पावनिलएसु ॥ ६४ ॥ पिज्जइ जहिं अपिज्जं भुंजिज्जइ केवलं अभुज्जं च । गम्मइ अगम्ममेव य किज्जइ सव्वं अकरणिज्जं ॥ ६५ ॥ धम्मोत्ति अक्खराइवि जत्थ न नज्जंति सुमिणमेत्तेवि । तत्थुप्पण्णाण कओ संपत्ती होज्ज धम्मस्स ? ॥ ६६ ॥ किंतु अकारणबंधू अभयकुमारो ममऽज्ज संपन्नो । जेण करुणाएँ एवं भवंधकूवाओ उद्धरिओ ॥ ६७ ॥ सोच्चिय तओ महप्पा मज्झ गुरू बंधवो सुही सयणो । तं चिय मोत्तुं न जए मज्झुवयारी जओ भणियं ॥ ६८ ॥ भवगिहमज्झम्मि पमायजलणजलियम्मि मोहनिद्दाए । उट्ठवइ जो सुयंतं सो तस्स जणो परमबंधू ॥ ६९ ॥ तो किं बहुणा? गंतुं आरियदेसे वयं पवज्जामि । अह पूइऊण पडिमं गओ समीवे नरिंदस्स ॥ ७० ॥ भणइ कया ताय ! इमा अभयकुमारेण सह मए मेत्ती । जइ अणुजाणइ इण्हिं ताओ गच्छामि तं दट्ठुं ॥ ७१ ॥ तो भणियं नरवइणा तेहिं समं वच्छ ! अम्ह एमेव । ठाणट्ठियाण मेत्ती गमणागमणाइं न कयाइ॥७२॥ इच्चाइ पिउनिबंधं नाउं तुण्हिक्क उट्ठिओ कुमरो । संसारुव्विग्गमणो न कुणइ य विलासचिट्ठाओ ॥ ७३ ॥ अह तस्स अभिप्पायं नाउं संभंतएण नरवइणा । रक्खट्ठं दिन्नाइं पंच सयाइं निवसुयाणं ॥ ७४ ॥ वच्चइ य तेहिं सद्धिं अद्दकुमारोऽवि वाहियालीए । वाहंतो य तुरंगं वच्चइ तेसिं समहियंपि ॥ ७५ ॥ पुणरवि य पडिनियत्तइ इय कुणमाणेण पइदिणं तेण । ते वीसासं गमिया एत्तो य समुद्दतीरम्मि ॥ ७६ ॥ भरियं रयणाणं पवहणंपि पडिमा

य नत्थ पक्खित्ता । अइपच्चइयनरेहिं सयले पउणीकए तम्मि ॥ ७७ ॥ कुमरो पलाइऊणं तुरएण गओ समुद्दतीरम्मि । चडिऊण पवहणम्मि य आरियदेसम्मि संपत्तो ॥ ७८ ॥ अभयकुमारस्स तओ पडिमा पट्ठाविया सयं तु पुणो । जिणपूयाइविहीए दाउं धम्मेण रयणाइं ॥ ७९ ॥ जा कुणइ पंचमुट्ठियलोयं ता देवयाए गयणम्मि । होउं भणियं जमहो अज्जवि भोगप्फलं कम्मं ॥ ८० ॥ तुह अत्थि तो महायस ! मा दिक्खं गिण्ह अज्जवि तओ सो । वीररसुक्करिसेणं चिंतइ किं तेण कम्मेण ? ॥ ८१ ॥ देवस्स मत्थए पाडिऊण चिट्ठंति ते उ काउरिसा (कायरिया) । देवंपि ताण बीहइ जाणं तेओ परिप्फुरइ ॥ ८२ ॥ पच्चक्खिगया य भोगा जइ भुंजिस्सामि सयमवि नऽहयं । ता किं करिही मज्झं तयंपि भोगप्फलं कम्मं ? ॥ ८३ ॥ इय गिण्हिऊण दिक्खं विहरंतो मह्यियलम्मि संपत्तो । नयरम्मि वसंतउरे काउस्सग्गे ठिओ बाहिं ॥ ८४ ॥ पुव्वभवभारियाऽवि हु एत्तो चइऊण देवलोगाओ । इब्भस्स सेट्ठिणो धणसिरित्ति धूया तहिं जाया ॥ ८५ ॥ पइकीलाए सावि हु तम्मि पएसम्मि बालियाहिं समं । कीलइ दिव्ववसेणं अन्नोऽन्नं ताहिं तो भणियं ॥८६॥ नियअभिरुइए तुब्भे हला वरे वरह धणसिरीएँ तओ । वरिओ अइयसाहू मेसाहि उ कोऽवि काएऽवि ॥ ८७ ॥ एत्थंतरे सुवरियं अहो सुवरियंति देवया काई । भणमाणी गज्जिरवं काउं वरिसइ रयणवुट्ठिं ॥ ८८ ॥ ता गज्जिरवुत्तट्ठा मुणिंदचलणेसु धणसिरी लग्गा । नाऊण सोवसग्गं अन्नत्थ गओ तओ साहू ॥८९॥ रयणाण गहणहेउं च आगओ नरवई सपरिवारो । तो देवयाएँ एसो निवारिओ भणियमेयं च ॥९०॥ दिन्नाइं इमाइं मए रयणाइं कन्नगाएं वरणम्मि । एयाइं गिण्हिउं तो नत्थि अन्नस्स अहिगारो ॥ ९१ ॥ तो रयणाइं धूयं च गिण्हिउं नियघरं गओ जणओ । आगच्छंति य वरगा तीसे तो पुच्छए एसा॥९२॥ आगच्छंति किमत्थं ताय ! इमे सो कहेइ तुह वरगा । सा भणइ विरुद्धमिणं जं

भणियं नीइसत्थेसु॥९३॥ सकृज्जल्पन्ति राजानः, सकृज्जल्पंति साधवः। सकृत् कन्याः प्रदीयन्ते, त्रीण्येतानि सकृत् सकृत्॥९४॥ वरणयधणं च तं जस्स संतियं ता विगोवियं तुमए। दिन्नाऽहं तस्स तएऽवि बहुमयं देवयाणंपि ॥ ९५ ॥ तत्तो पिउणा भणियं गहियवओ सो तुमं न परिणेइ। अह परिणेइ तहावि हु को ओलक्खइ तयं ? वच्छे ! ॥ ९६ ॥ सा जंपइ किं बहुणा ? मज्झ गई ताव सोच्चिय न अन्नो। ओलक्खणंपि तस्सत्थि लंछणं दाहिणे चरणे ॥ ९७ ॥ तत्तो पिउणा भणियं जइ एवं वच्छि ! ता तुमं देसु। भिक्खायराण दाणं सयलाणवि दाणसालाए ॥ ९८ ॥ मा कहमवि आगच्छइ सोच्चिय अह सा इमं करेमाणी । जा चिट्ठइ ता साहू बारससंवच्छराणंते ॥ ९९ ॥ कहमवि कम्मवसेणं अयाणमाणो तहिं चिय पुरम्मि । संपत्तो तीएऽवि हु दिट्ठो तो धाविउं लग्गा ॥ १०० ॥ चलणेसु भणइ एवं हा सामिय ! नाह ! मं अणाहंपि। मोत्तूण कहिं भमिओ निक्किव ! तुममेत्तियं कालं? ॥ १०१ ॥ जप्पभिइं चिय सामिय ! वरिओ सिच्छाएँ तप्पभिइ चेव। चित्तगयस्स व भिंठो मणे निविट्ठो तुमं चेव ॥ १०२ ॥ ता मह मणोरहतरू जो सित्तो तुज्झ दंसणजलेण। जो अज्जवि वंझो च्चिय जह सफलो होइ तह कुणसु ॥ १०३ ॥ एवं जंपंतीए सेट्ठीवि समागओ तहा राया । जाणाविओ इमेणं समागओ दोऽवि तो साहुं ॥ १०४ ॥ पभणंति तेऽवि जयहो कहमवि मोत्तुं तुमं सहऽन्नेणं। पाणिग्गहणं इच्छइ न इमाऽवि हु साऽवि भणंती ॥ १०५ ॥ चिट्ठइ य कयपयन्ना जह परिणइ कहवि मं न सो सुहओ । तो हुयवहम्मि भीमे पयंगलीलं विडंबेमि ॥ १०६ ॥ तो करुणं काउणं सुपुरिस ! परिणेसु तं इमं बालं। कारुण्णो च्चिय धम्मो विसेसओ तुम्ह मग्गम्मि ॥ १०७ ॥ सिंगारगब्भिणेहिं य दीणेहिं तो इमीएँ वयणेहिं। अब्भत्थणाए रण्णो सेट्ठिस्स य परियणजुयस्स ॥ १०८ ॥ समुइण्णं तं कम्मं भोगफलं देवयाएँ जं कहियं। अह तव्वसगो एयं परिणइ सो

मलियमाहप्पो ॥ १०९ ॥ भुंजंतस्स य भोए कालेण सुओ इमस्स उप्पन्नो । वत्ते य तम्मि जाए अद्दयकुमरो पियं भणइ ॥ ११० ॥ एस सहाओ होही एत्तो तुह मं पुणो विसज्जेसु । गिण्हामि जेण दिक्खं झत्ति तओ दूमिया एसा ॥ १११ ॥ वुग्गाहेइ य पुत्तं एगंते अप्पणा य घेत्तूणं । कप्पासपूणियाओ आढत्ता कत्तिउं तत्तो ॥ ११२ ॥ भणिया पुत्तेण य अंब ! किं तए अमरिसं समारद्धं ? । नारीण इमं चिय वच्छ! मंडणं पइ परोक्खम्मि ॥ ११३ ॥ इय जणणीए भणिए भणइ सुओ अंब ! जंपसे किमियं । तायम्मिवि जइयम्मिवि ? अह सा तं भणइ रे वच्छ ! ॥ ११४ ॥ चलिओ कत्थइ दीसइ तुज्झ पिया तो स मम्मणुल्लावं । भणइ कहिं अंब ! इमो वच्चिहिइ घरेमि बंधेउं ॥ ११५ ॥ तो वेढेउं पवत्तो पाए सो चत्तसुत्ततंतूहिं । हरिसिज्जंतो नियनेत्तिएहिं एयस्स जणओऽवि ॥ ११६ ॥ चिंतइ जह पाएसुं वेढे मह जत्तिए इमो दाही । तात्तियमित्ते वरिसे चिट्ठियव्वं मए गेहे ॥ ११७ ॥ वारस वेढे गणिउं वारस संवच्छरे पुणोऽवि ठिओ । सुयनेहमोहियमणो तप्पज्जंतम्मि चिंतेइ ॥ ११८ ॥ पुव्विं मणसावि वए भग्गम्मि अणारिओ अहं जाओ । इण्हिं तु तम्मि भग्गम्मि सव्वहा मूढहिययस्स ॥ ११९ ॥ किं पुरओ मह होही समणं न मुणेमि, किं तु इण्हिंपि । विसयविसकद्दमाओ जुज्जइ मह ताव नीहरिउं ॥ १२० ॥ वारंतीएवि हु देवयाए तह गिण्हिउं तया दिक्खं । इय भग्गवओ इण्हिं कह विलयं जीव ! न गओसि ? ॥ १२१ ॥ को जाणंतोऽवि इमं करिज्ज असमंजसं गमं मोत्तुं । अहवा मह णाणंपि हु विचिंतणीयं विमूढस्स ॥ १२२ ॥ नहु उग्गएऽवि सूरे पुरओ विप्फुरइ तिमिरनिउरंबं । ता अज्जवि अप्पाणं ठवेमि मग्गे जओ भणियं ॥ १२३ ॥ पच्छावि ते पयाया खिप्पं गच्छंति अमरभवणाइं । जेसिं पिओ तवो संजमो य खंती य बंभचेरं च ॥ १२४ ॥ इय भाविउं पियाए वारंतीए उ गिण्हिउं दिक्खं । सीहो व्व कंदराओ गेहाओ इमो

पंच सया नरवइणा ते कुमरे तह पलाणम्मि ॥ १२६ ॥
विणिक्खंतो ॥ १२५ ॥ एत्तो य रक्खणट्ठा दिन्ना जे आसि रायउत्ताणं । पंच सया नरवइणा ते कुमरे तह पलाणम्मि ॥ १२६ ॥ तत्तो अनिव्वहंता ठविया
लज्जाइ भएण य नरवइस्स पासम्मि गंतुमचयंता । कुमरं गवेसमाणा पत्ता एक्काए अडवीए ॥ १२७ ॥ जम्मंतरपढियविचित्तसुत्तसंपन्नकम्मलच्छीए ।
तहिं चेव चोरवित्तीए । दिट्ठा अद्दयरिसिणा तो वच्चंतेण पंथम्मि ॥ १२८ ॥ पुरओ य अद्दयमुणी जा वच्चइ वीरनाहपासम्मि । ता मिलिओ
पडिबोहिउं इमेणं दिक्खं गिण्हाविया सव्वे ॥ १२९ ॥ तो नियगमइविगप्पियसिरिवीरजिणिंदस्स दोसगहणेण । अद्दयरिसिणा सद्धिं वाए
गोसालो तस्सागंतूण पंथम्मि ॥ १३० ॥ तो नियगमइ... जह सुंकुडिउं नट्ठो नयपब्भट्ठो महादुट्ठो
समुवट्ठिओ पावो ॥ १३१ ॥ अह तेण महामइणा तह सो खुद्दो निरुत्तरो विहिओ । जह सुंकुडिउं नट्ठो नयपब्भट्ठो महादुट्ठो ॥ १३३ ॥ ता
॥ १३२ ॥ तत्तो य जाव वच्चइ पुरओ रायगिहपुरसमीवम्मि । मग्गे बहुपडिबोहियलोयसएहिं परिक्खित्तो ॥ १३३ ॥ ता
हत्थितावसाणं आसमपासम्मि मुणिवरो पत्तो । तेसिं च तावसाणं अन्नाणमयं च किर एयं ॥ १३४ ॥ किं बहुजीवमएहिं भुंजइ
बीयाइएहिं एएहिं । एक्कोऽवि हत्थिजीवो हंतुं भुंजइ बहू दिवसे ॥ १३५ ॥ इय बुद्धीएँ सयावि हु हंतुं हंतुं असंति ते करिणो ।
एक्कोऽवि वणगइंदो तयावि घेत्तुं हणणहेउं ॥ १३६ ॥ भारसयसंकलाए बद्धो चलणेसु तह य गीवाए । आसमपयम्मि चिट्ठइ
अग्गलिओ गरुयरुक्खम्मि ॥ १३७ ॥ तो बहुजणपरियरियं सब्भूयगुणेहिं संथुणिज्जंतं । दट्ठूण अद्दयरिसिं जणमणहरिसंतरूनधरं
॥ १३८ ॥ अह सो महागइंदो जा चिंतइ मुणिवरम्मि आसन्ने । अहमवि वंदामि अहं ता झत्ति मुणिप्पभावेण ॥ १३९ ॥
तुट्टाओ संकलाओ आलाणं खंडसो परिच्छिन्नं । ता वंदिऊण भत्तीएँ मुणिवरं हरिसिओ पुरओ ॥ १४० ॥ दिट्ठीएँ अणिमिसाए
॥ १४१ ॥ मग्गिणो य अइसयमिमं दट्ठणं तावसा

अमरिसेणं । उवसमधणस्स ताए सव्वे समुट्ठिया जुगवं ॥ १४२ ॥ अह तस्स गइंदस्स व वयणतलप्फानिवायमसहंता । करिणो व्व ते मणेणं सव्वेऽवि परम्मुहा जाया ॥ १४३ ॥ ता सुद्धदेसणामयलहरीहिं कुमग्गदहणनिदड्ढा । निव्वाविऊणं मुणिणा ठविया ते सुद्धमग्गम्मि ॥१४४॥ एत्तो य सेणियनिवो अभयकुमारो य जणपरंपरओ । हत्थिपडिबोहणाई सोऊणं अइसयं सव्वं ॥१४५॥ तत्थेव आममपए समागया भत्तिपुलइयंगा य । सब्भूयगुणगणेणं थुणंति उक्कंठिया दोवि ॥ १४६ ॥ भत्तीएँ पणमिऊण य उवविट्ठा सुद्धभूमिभागम्मि । पुणरवि य उदारेहि य थुइवयणेहिं निवो थुणइ ॥ १४८ ॥ पभणइ भयवं ! अइदुकरं इमं जं करी तिरिक्खोवि । दढलोहबंधणाओ विमोइओ नियपभावेण ॥ १४९ ॥ तत्तो महामुनिराह-न दुकरं वारणपासमोयणं, गयस्स मत्तस्स रणम्मि रायं। जहा उ चत्तावलिएण तंतुना, सुदुकरं मे पडिभाइ मोयणं ॥ १५० ॥ अह कोउएण रन्ना पुट्ठं मुणिनाह ! किं पुणो एयं । तत्तो सवित्थरं नियययवइयरं साहिउं तेसिं ॥ १५१ ॥ भणियं मुणिणा नरनाह ! जेहिं बालेण सुत्ततंतूहिं । चलणेसु अहं बद्धो अव्वत्तं जंपमाणेण ॥ १५२ ॥ ते नेहतंतवच्चिय मएवि दुक्खेण तोडिया ऋहवि । तदवेक्खाए गयबंधतोडणं केत्तियं एयं ? ॥ १५३ ॥ अन्नंपि धम्मदेसणमायण्णेऊण हरिसिओ राया । नियमित्तीए अभओऽवि पेच्छिउं सफलयं एवं ॥ १५४ ॥ परितुट्ठो भत्तीए वंदेऊणं तया गया दोऽवि । सिरिवीरजिणसयासम्मि पट्ठिओ मुणिवरिंदोवि ॥ १५५ ॥ पडिबोहिओ य जो कोइ साहुणा रायउत्तपमुहजणो । सो वीरजिणसयासे दिक्खं गिण्हाविओ सव्वो ॥ १५६ ॥ अद्दयमुणिराया हु भत्तीए वंदिउं जिणं वीरं । आलोइयपडिक्कंतो निस्संगो विहरइ महीए ॥ १५७ ॥ उग्गं काऊण तवं उप्पाडेऊण केवलं नाणं । तो अद्दयमुणिसीहो पत्तो मुक्खं परं सोक्खं ॥ १५८ ॥ इत्यार्द्रकुमारकथानकं समाप्तम् ॥

अथ वणिक्तनयाख्यानकमुच्यते—

नयरम्मि वसंतउरे आसि दिओ अग्गिसम्मनामोत्ति । सच्छंदोऽवि सहावेण जो सया गुरुयणायत्तो ॥ १ ॥ अह सो कयाइ धम्मं सोउं थेराण चरणमूलम्मि । पव्वज्जं पडिवज्जइ भज्जावि हु तयणुराएण ॥ २ ॥ गिण्हइ दिक्खं सुत्तं अहिज्जए साहुणीण पासम्मि । इयरोऽवि पढइ सुत्तं थेराणं अंतिए किं तु ॥ ३ ॥ पुव्वब्भासेणं चिय न मुयइ भज्जाइ उवरि अणुरायं । बंभणजाईएँ मयं भज्जावि न मुंचए किंपि ॥ ४ ॥ तत्तो य अणालोइयअपडिकंताइं अणसणं काउं । उप्पन्नाइं दोन्निवि वेमाणियदेवलोएसु ॥ ५ ॥ एत्तो य भरहवासे अत्थि इलावद्धणं पुरं जत्थ । कमलेसु मंदिरेसु य वसइ सिरी गुणनिबद्धव्व ॥ ६ ॥ इब्भो य तहिं सेट्ठी घारिणि नामा य रोहिणी तस्स । नामेण इलाविय नयरदेवया तत्थ सुपसिद्धा ॥ ७ ॥ इब्भस्स य नत्थि सुओ तत्थ समूसुयमणेण तेणावि । ओवाइयं इलाए दिन्नं सह भारियाइ इमं ॥ ८ ॥ जइ मज्झ सुओ होही नामं तुह संतियं तओ काहं । जत्तं च अइमहन्तं तुह भुवणे कारइस्सामि ॥ ९ ॥ एत्तो य साहुजीवो सो दियलोयाओ इब्भभज्जाए । गब्भम्मि समुप्पन्नो जाओ य पसत्थदियहम्मि ॥ १० ॥ वत्ते वद्धावणए एत्तो चिय बारसम्मि दियहम्मि । तत्तो य इलापुत्तोत्ति तस्स नामं परिट्ठवियं ॥ ११ ॥ तत्तो देहसिरीए कलासमिद्धीए चेव वड्ढंतो । जणइ जणे परिओसं दिट्ठो सारयमियंको व्व ॥ १२ ॥ पुव्वभवभारियाविहु जाइमयट्ठाणदोसओ जाया । धूया नडाण अइपवररूवलायन्नजलसलिला ॥ १३ ॥ नट्टे य तहा नच्चइ एसा जह अणिमिसत्तपरितुट्ठा । विसुमरियरंभनट्टा सक्कावि हु विम्हयमुवेंति ॥ १४ ॥ अह अन्नया कयाई नच्चंती सरयकालसमयम्मि । दिट्ठा इलासुएणं एसा नयरस्स मज्झम्मि ॥ १५ ॥ अह तीए रूवजोव्वणविन्नाणाइसयदंसणवसेण । पुव्वभवब्भासेण य तह

कहवि इमो ममचित्तो ॥ १६ ॥ जह चिट्ठइ घडिओ इव लिहिओ इव मुच्छिओ इव अचेट्ठो । तह दट्ठुं मित्तेहि य आलविओ
जंपइ न किंपि ॥१७॥ अह पगसिं च पत्ते अंतोविप्फुरियमयणवावारे । मोत्तूण भयं लज्जं व निच्छयं कुणइ चित्तम्मि ॥ १८ ॥
परिणेमि इमं चिय कमललोयणं पवरगुणमहग्घवियं । इहरा पाणच्चायं करेमि जलणम्मि पविसेउं ॥ १९ ॥ तत्तो कह कहवि घरं
नीओ मित्तेहि तत्थवि तहेव । संतविओ मयणेणं चिट्ठइ चिंताजरग्गहिओ ॥ २० ॥ आदन्नेहिं तत्तो पियरेहिं पुच्छिया य से
मित्ता । किं एयंति ? तओ ते पुच्छंति तयं निबंधेणं ॥ २१ ॥ लज्जाएँ जा न एसो सक्कइ कहिउं तओ य कहकहावि । कहियं
मित्तेण वज्जाहउव्व तो दूमिओ जणओ ॥ २२ ॥ गंतूण भणइ य सुयं किं रे अज्झवसियं तए एवं ? । चंडालजलं जइ सीयलंपि
अहिलसइ किह विप्पो ? ॥ २३ ॥ रूववईओ किं निट्ठियाओ कन्नाओ इब्भवणियाणं ? । जं तीऍ तुमं रत्तो आलविउंपि हु अजो-
ग्गाए ॥ २४ ॥ अह भणइ इलाउत्तो एयं जाणेमि ताय ! अहयंपि । किं तु बलावि पयट्टइ वामारंभो ममं मयणो ॥ २५ ॥
किच्चाकिच्चवियारं गणंति गरुयावि नियतमायत्ता । ता किं जाणंतावि य तुब्भेऽवि हु एवमाइसह ॥ २६ ॥ अकिच्छ-
(अनियत्त) जीयचित्तं नाऊणं तं उवेहए सेट्ठी । मग्गावइ सोऽवि नडे परिणयणत्थं तयं वच्छं ॥ २७ ॥ जत्तियमित्तं च इमा
कणयं परितुलइ तत्तियं देइ । तहवि न मन्नंति इमे भणंति अक्खयनिही एसा ॥ २८ ॥ अम्हाण तो न कज्जं दविणेण अह य
तुज्झ पडिबंधो । होऊण नडो तो मिलसु अम्ह सिप्पं च सिक्खेसु ॥ २९ ॥ अवमन्निऊण तत्तो जणाववायं कुलं च सीलं च ।
मिलिओ सो तेसिंपि हु सा य सयं सिक्खियं सिग्घं ॥३०॥ तत्तो भणंसि लंखा परिणयणत्थं धणं समज्जिणसु। परिणसु तओ य
एयं अन्नुवगंतुं तयंपि इमो ॥ ३१ ॥ नडपेच्छणएण सद्धिं वच्चइ बेन्नायडम्मि नयरम्मि । कोऊहलेण रन्ना नाऊण य वइयरं एयं

॥ ३२ ॥ हक्कारिऊण भणिओ मह पुरओ नट्टमपुगदिवसम्मि । कायव्वंति तओ सो संनहिओ आगओ तत्थ ॥ ३३ ॥ निहओ य तओ वंसो महप्पमाणो इमस्स उवरिं च । ठवियं महल्लकट्ठं तस्स य दोसुंपि अंतेसु ॥ ३४ ॥ दो दो निहया चिट्ठंति कीलगा चडइ तत्थिलाउत्तो । असिखेडयवग्गकरो परिहेउं छिद्दपाऊणं ॥ ३५ ॥ सत्त किरणाइं दाउं पच्छाभिमुहाइं गयणदेसम्मि । अग्गाभिमुहाइं तहा पइकरणं चेव पाऊणं ॥ ३६ ॥ छिद्दाइं निवेसइ कीलएसु य देइ चउदसवि किरणे । नडकन्नया य इत्तो चिट्ठइ वंसस्स मूलम्मि ॥ ३७ ॥ दिट्ठा य भूमिवइणा अज्झुववन्नो य तीएँ रूवम्मि । चिंतइ पडिउं जइ मरइ एस परिणेमि तो अहयं ॥ ३८ ॥ नट्टेण इलाउत्तस्स रंजिओ चिट्ठए य सयलजणो । भणइ जइ देइ देवो दाणं वयमवि तओ किंपि ॥ ३९ ॥ नियसत्तीए देमो इमस्स विन्नाणरयणरासिस्स । सढयाए भणइ निवो न मए दिट्ठं पुणो कुणउ ॥ ४० ॥ अह कसिणीकयवयणो ठिओ विलक्खो जणोऽवि तुण्हिक्को । लुद्धो य इलापुत्तो चोद्दसकिरणे पुणो देइ ४१ ॥ पुणरवि इमस्स पडणं इच्छंतो नरवई तह च्चेव । भणइ न दिट्ठं सम्मं तओ पयट्टो दढं लोओ ॥ ४२ ॥ इयरोऽवि दविणलोभेण देइ किरणाइं तइयवारंपि । पुणरवि भणइ नरिंदो चउत्थवारं पुणो देइ ॥ ४३ ॥ अदरिद्दं जेण तुमं करेमि सोऊण तं जणो सव्वो । तह निवइणो विरत्तो जह अक्कोसइ समक्खंपि ॥ ४४ ॥ नाओ य इलाउत्तेण निवइणो सो मणोगओ भावो । पच्चासन्ने ईसरघरे य अइपवररूवाहिं ॥ ४५ ॥ रुइरमणिवलयनेउरमणिमेहलाकिंकिणीकलावाहिं । उत्तालचलणघोलिरथणवट्टलुलंतहाराहिं ॥ ४६ ॥ संभमदरल्हसियदुगूलईसिपयडंतभालतिलयाहिं । पडिलाभिज्जंता सुंदरीहिं मिलियाहिं भत्तीए ॥ ४७ ॥ दिट्ठा केऽवि हु मुणिणो उवउत्ता सुद्धएसणामग्गे । निहुइंदिया पसन्ना वियारलेसेणऽवि अपुट्ठा ॥ ४८ ॥ इत्तो य इलाउत्तो संवेयगओ विचिंतए एवं । मोहस्स विलसियाइं

पेच्छ अहो जीवलोयम्मि ॥ ४९ ॥ जेणाहं उप्पन्नो कुले समिद्धम्मि तम्मि गुणकलिए । अणुरूयाइसु बहुयासु पत्थयंतीसु कन्नासु ॥५०॥ अणुरत्तो तीइ अहं जं से संगममणोरहेहिंवि । संपज्जंति अणत्था सव्वे इहपरभवाणुगया ॥ ५१ ॥ को पेच्छइ मह वयणं ! जेण मए इय अकज्जसज्जेणं । अण्णाणंधेण कयं असंखदुक्खं गुरूणंपि ॥५२॥ गणियं न मित्तवयणं न चिंतियं अत्तणोऽवि लहुयत्तं । न कओ जणवायभओ न संकियं कुलकलंकस्स ॥ ५३ ॥ नीरपवाहेण व नीयगामिणा सव्वहा अकज्जमिणं । विहियं ताव इह मए अहिओ पुण मज्झवि नरिंदो ॥ ५४ ॥ जं गरुयनरिंदाणं धूयाओ परिणिओ अणेगाओ । भुंजंतो विसयसुहं न गओ संतोसमिण्हि तु ॥ ५५ ॥ एयाए अच्छेप्पाएँ नडीएँ अणुरायमुव्वहइ जेण । सव्वोऽवि हु पाविज्जइ रज्जा भंसो अकित्ती य ॥ ५६ ॥ अहवा नत्थि अविसओ भुवणम्मिवि मोहरायललियस्स । मुत्तूण इमे साहू इय जे सिंगारकलियासु ॥ ५७ ॥ दिट्ठासुवि रमणीसु दूरोसारियवियाररेसावि । चिट्ठंति समियपावा खंता दंता पसंतमणा ॥ ५८ ॥ ता एए च्चिय धन्ना इय विमलं जे धरंति बज्जवयं । जम्मि य वट्टंति इमे मग्गे सा मज्झऽवि पमाणं ॥ ५९ ॥ इय भावंतस्स कमेण तस्स वियलंतपावकम्मस्स । परिणमियं चारित्तं कमेण विसुज्झमाणस्स ॥ ६० ॥ खीणो मोहो आवरणदुवहयं दलियमंतरायं च । पयडियलोयालोयं उप्पन्नं केवलं नाणं ॥ ६१ ॥ नडधूयावि हु नाऊण निवइणो तह मणोगयं भावं । चिंतइ धिरत्थु मह जोव्वणस्स रूवस्स जम्मस्स ॥ ६२ ॥ जीएँ कए इक्केणं चत्तो ता नियकुलक्कमो सव्वो । बीओ उण एस निवो तं ववसइ किंपि मह हेउं ॥ ६३ ॥ जं कहिउंपि न तीरइ ता सव्वाणत्थमंदिरं एसो । सव्वोऽवि हु संसारो चिंतिज्जंतो धिरमईए ॥ ६४ ॥ इय भावंतीएँ तहेव तीए खीणेसु घाइकम्मेसु । जायं केवलनाणं एत्तो य नरिंदपासम्मि ॥ ६५ ॥ नडनट्टपेच्छणत्थं उवट्ठिया आसि अग्गमाहिसीवि । साऽवि हु

नरिंदभावं दिट्ठिवियाराइणा नाउं ॥ ६६ ॥ परिचिंतइ पिच्छ अहो गरुयाणवि मयणतरलियमणाणं । मूढाओ बुद्धीओ दूरविरुद्धंपि न मुणंति ॥ ६७ ॥ इहरा कत्थेस निवो ? कत्थेमा लंखिया ? कहिं च इमो । अज्झवसाओ अम्हे सन्निहियाओ अगणिऊणं ? ॥ ६८ ॥ एवं चऽवत्थियम्मिवि ता संसारे विडंबणफलम्मि । पडिबंधो विसएसुं जो अज्जऽवि सो महामोहो ॥ ६९ ॥ इय भावणापगरिसे पत्तं तीएवि केवलं नाणं । रायाऽवि जणवियारं दट्ठूण तओ विचिंतेइ ॥ ७० ॥ हयमम्हाण पहुत्तं हयमम्हाणं विवेयमाहप्पं । इय लोयविरुद्धाइंपि जमकज्जाइं समीहामो ॥ ७१ ॥ जह जलही सलिलेहिं जलणोऽवि य इंधणेहिं दुप्पूरो । तह दुप्पूरो आया सव्वेहिवि विसयसोक्खेहिं ॥७२॥ चइऊण कुलं च इमो रत्तो एयाए धणतिसालू य । पत्तो मह किर पासे मए य पुण एरिसं विहियं ॥ ७३ ॥ तो किं बहुणा संसारचारए वसइ को इह सयण्णो ? । अम्हाणवि बुद्धीए इय अट्ठाणे खलंति जहिं ॥ ७४ ॥ इच्चाइभावणाए कमेण तस्सावि चरणपडिवत्ती । जाया य खवगसेढी उप्पन्नं केवलं नाणं ॥७५॥ तत्तो इलाइपुत्तो केवलनाणी कहेइ लोयस्स । जह पियमाणुराओ जाउ अणालोइओ दुहओ ॥ ७६ ॥ जाइमओ य पियाए जहेवऽणालोइओ अपडिक्कंतो । नीयकुलजम्महेऊ जाओ तह साहियं सव्वं ॥ ७७ ॥ पडिबोहिऊण बहुयं लोयं खविउं च सेसकम्माइं । चत्तारिवि पत्ताइं मोक्खम्मि अणंतसोक्खम्मि ॥ ७८ ॥ इति वणिक्तनयइलापुत्रकथानकम् ॥

अथ लज्जादिभिः स्वदुश्चरितं गुरुभ्यो न कथयंति तत्र दोषमाह—

लज्जाए गारवेण य बहुस्सुयमएण वावि दुच्चरियं । जे न कहंति गुरूणं न हु ते आराहगा हुंति ॥३७२॥

स्फुटार्था ॥ किञ्च—

नवि तं सत्थं व विसं व दुप्पउत्तो व कुणइ वेयालो । जं कुणइ भावसल्लं अणुद्धियं सव्वदुहमूलं ॥ ३७४ ॥

सुगमेया ॥ अथालोचनाप्रदानार्थमुपस्थितेनापि ये दोषा वर्जनीयास्तानाह —

आकंपइत्ता अणुमाणइत्ता जं दिट्ठ बायरं व सुहुमं वा । छन्नं सद्दाउलयं बहुजण अव्वत्त तस्सेवी ॥ ३७५ ॥

आवर्जितः सन्नाचार्यः स्तोकं प्रायश्चित्तं मे दास्यतीतिबुद्ध्या आलोचनाचार्यं वैयावृत्यकरणादिना आकम्प्य-आवर्ज्य यदालोचनमसावालोचनदोषः, तथा अनुमान्य-अनुमानं कृत्वा लघुतरापराधनिवेदनादिना मृदुदण्डप्रदायकत्वादिस्वरूपमाचार्यस्य आकलय्य यदालोचनमसावपि तद्दोषः, एवं यदाचार्यादिना दृष्टमपराधजातं तदेवालोचयति, नापरं, बादरमेव वा दोषस्थानमालोचयति, न सूक्ष्मं, तत्रावज्ञापरत्वात्, सूक्ष्ममेव वा दोषपदमालोचयति, न बादरं, यः किल सूक्ष्ममप्यालोचयति स कथं बादरं नालोचयेदित्येवंरूपभावसम्पादनार्थमाचार्यस्येति, छन्नं-प्रच्छन्नमालोचयति लज्जालुतादिकारणतो, यथा स्वयमेव शृणोति न गुरुः तथैवाव्यक्तवचनेनालोचयति इत्यर्थः, यद्वा शब्दाकुलं-बृहच्छब्दं यथा भवत्येवमालोचयति, अगीतार्थादीनपि श्रावयतीत्यर्थः, बहवो जना आलोचनागुरवो यत्र तद् बहुजनमालोचनं, कस्याप्यपराधपदस्य बहुभ्यो निवेदनमित्यर्थः, 'अव्वत्तं' ति अव्यक्तः-अगीतार्थस्तस्याव्यक्तगुरोर्यद् दोषालोचनं तदप्यव्यक्तमिह विवक्षितं, 'तस्सेवि' त्ति शिष्यो यमपराधमालोचयिष्यति तमेवासेवते यो गुरुरसौ तत्सेवी तस्मै यदालोचनमसावप्यालोचनादोष इति गाथार्थः ॥ यत एते आलोचनादोषास्ततः किमित्याह—

एयद्दोसविमुक्कं पइसमयं वद्धमाणसंवेगो । आलोएज्ज अकज्जं न पुणो काहंतिनिच्छइओ ॥ ३७६ ॥

सुबोधा ॥ नवरं न पुनरप्यमुं दोषं करिष्यामीति विहितनिश्चय एवालोचनां दद्यात्, अन्यथा तत्प्रदानस्य वैयर्थ्यप्रसंगा-

प्रायश्चित्ताभावकथकनिरासः

दिति ॥ नन्विदानीं प्रायश्चित्तं तद्दातारश्च न सन्त्येव, तत् करयालोचनां दास्यतीति ये प्रतिपादयन्ति तत्सम्बोधनार्थं छेदग्रंथगाथाभिरेवोपक्रमते—

जो भणइ नत्थि इण्हिं पच्छित्तं तस्स दायगा वावि । सो कुव्वइ संसारं जम्हा सुत्ते विणिद्दिट्ठं ॥ ३७७ ॥

यः कश्चिदेवं ब्रवीति, यदुतेदानीं प्रायश्चित्त-दोषशोधकतपोविशेषलक्षणं नास्ति, तत्प्रतिपादकतथाविधग्रन्थाभावादिति, तस्य वा प्रायश्चित्तस्य दायका गीतार्थाश्चारित्रिणो गुरवो न सन्तीति, स उन्मार्गदेशकत्वादात्मनो दीर्घं संसारमेव करोति, यस्मात् सूत्रेऽपि-छेदग्रन्थलक्षणे निर्दिष्ट-भणितमिति गाथार्थः ॥ किं तादित्याह—

सव्वंपि य पच्छित्तं नवमे पुव्वम्मि तइयवत्थुम्मि । तत्तोऽवि य निज्जूढा कप्प पकप्पो य ववहारो ॥३७८॥

सर्वमपि प्रायश्चित्तं नवमे प्रत्याख्याननामनि पूर्वे तदन्तर्गते च तृतीये वस्तुनि पूज्यैर्निबद्धं, ततोऽपि च प्रायश्चित्तप्रतिपादकनवमपूर्वान्तर्गततृतीयवस्तुनो मध्यान्निर्व्यूढाः समुद्धृताः कल्पादयः, तत्र कल्पव्यवहारौ प्रतीतौ, प्रकल्पस्तु निशीथ इति गाथार्थः ॥ ते कल्पादय इदानीं न सन्तीति चेदित्याह—

तेऽवि य धरंति अज्जवि तेसु धरंतेसु कह तुमं भणसि ।
वोच्छिन्नं पच्छित्तं ? (११०००) तद्दायारो य जा तित्थं ॥ ३७९ ॥

तेऽपि च कल्पादयोऽद्यापि धरन्ति-अवतिष्ठन्ति, ततस्तेष्ववतिष्ठमानेष्वेवं कथं त्वं भणसि यदुत व्यवच्छिन्नं प्रायश्चित्तं?, अत्यन्तासम्बद्धत्वान्नेदं तावद्वक्तुमप्युचितमित्यर्थः, अथ प्रायश्चित्तदातारो गीतार्थाश्चारित्रिणो व्यवच्छिन्नास्तदप्ययुक्तं, यदाह

'तद्दायारो य जा तित्थ'न्ति दुष्प्रसहाचार्यपर्यन्तं तीर्थं यावत् तद्दातारोऽपि प्राप्स्यन्त इत्यागमे असकृत् प्रतिपादितामिति गाथार्थः ॥ गतं सप्रसंगमालोचनदोषद्वारं, अथालोचनाप्रदाने यो गुणः सम्पद्यते तद्गुणनलक्षणं चरमद्वारमाह—

कयपावोऽवि मणूसो आलोइयनिंदिओ गुरुसगासे । होइ अइरेगलहुओ ओहरियभरुव्व भारवहो ॥३८०॥

प्रतीतार्थो, नवरं 'अइरेगलहुओ'त्ति अपगतबहुकर्मत्वात् कर्माण्याश्रित्यातिरेकलघुः, अतीव लघुकर्मेतियावत्, कः पुनरालोचनाप्रदानेन मोक्षं गतः ?, उच्यते, अनन्ताः, यदि ह्येकः कश्चित् तत्प्रदानात् सिद्धो भवति तदा तं शृंगग्राहिकया दर्शयामो, यावता ये केचन सिद्धास्ते सर्वेऽप्यालोचितप्रतिक्रान्ता एव, ते चानादिमता कालेनानन्ता एव सिद्धाः ॥ एतदेवाह—

निट्ठावियपावपंका सम्मं आलोइउं गुरुसयासे । पत्ता अणंतजीवा सासयसोक्खं अणाबाहं ॥ ३८१ ॥

स्पष्टार्था ॥

स इह जगति धन्यो दोषवक्तव्यतायां, कथमपि न गतो यः प्राणितव्यत्ययेऽपि ।
भवति सुगतिगन्ता सोऽपि यश्चाभ्युपेत्य, सुकृति(स्वकृत)निखिलदोषांस्तद्विशुद्धिं विधत्ते ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे दोषविकटनालक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम्

अथ भवविरागद्वारं विभणिषुः पूर्वद्वारेण सह सम्बन्धगर्भां गाथा—

एवं विसुद्धचरणो सम्मं विरमिज्ज भवसरूवाओ । नरगाइभेयभिन्ने नत्थि सुहं जेण संसारे ॥ ३८२ ॥

एवं-यथोक्तविधिना प्रायाश्चित्तप्रतिपत्तिद्वारेण विशुद्धं चरणं-चारित्रं यस्य स विशुद्धचरणः सम्यग्विरम-विरामं गच्छेः, कुत

इत्याह-चतुर्गतिकभवस्वरूपात्, न पुनरालोचनाप्रदानमात्रेणैव तुष्टस्तिष्ठेदिति भावः, कस्मादित्याह-येन नरकादिभेदभिन्ने नास्ति सुखं संसारे, तदनेनैतदुक्तं-यदुत दत्तायामप्यालोचनायां भवविराग एव चेष्टार्थसाधक इत्यालोचनाद्वारसमनन्तरं भवविरागद्वारं उच्यते इति गाथार्थः ॥ तत्र नरकगतौ यथा न सुखं तथा तावत् प्रत्याह—

दीहं ससंति कलुणं भणंति विरसं रसंति दुक्खत्ता। नेरइया अवरोप्परसुरखेत्तसमुत्थवियणाहिं ॥ ३८३ ॥

सुगमा. नवरं परस्परं च सुराश्च क्षेत्रं च परस्परसुरक्षेत्राणि तेभ्यः समुत्था याः प्रादुर्भूता वेदनास्ताभिः, नारकाणां हि तृतीयनरकपृथ्वीं यावत् त्रिधा वेदना, वैक्रियसेल्लकुन्तादिप्रहरणैः परस्परोदीरिता, करपत्रपाटनादिभिः परमाधार्मिकसुरजनिता, औष्ण्यशीतादिका तु क्षेत्रसमुत्था, चतुर्थपृथिव्यास्त्वारभ्य परमाधार्मिकसुरजनितवर्जा द्विधैव वेदना, तेषां तत्र गमनाभावादिति गाथार्थः ॥ अथ नारकदुःखस्य सुप्रतीतत्वात् प्रत्येकं सर्वस्य भणितुमशक्यत्वाच्च संक्षिपन्नाह—

जं नारयाण दुक्खं उक्कत्तणदहणछिंदणाईयं। तं वरिससहस्सेहिंवि न भाणिज्ज सहस्सवयणोऽवि ॥३८४॥

इदं च तावन्नारकाणां दुःखं केवलिवचनगम्यं, शीतोष्णसहनादिकं तु यत्तिरश्चां दुःखं तल्लोकस्यापि प्रत्यक्षमेवेति दर्शयन्नाह—

सीउण्हखुप्पवासादहणंकणवाहदोहदुक्खेहिं। दूमिज्जंति तिरिक्खा जह तं लोएऽवि पच्चक्खं ॥३८५॥

गतार्थैव, नवरं दहनं वनदवादिना वाहः-स्कन्धादिना भारवहनं दोहो-गोमहिष्यादिस्तनेभ्यो दुग्धाकर्षणं, शेषं प्रतीतं॥ मनुष्येषु दारिद्र्यस्वजनादिपरिभवेष्टविप्रयोगजरामरणादिजनितं दुःखं सकलजनप्रत्यक्षमेव ॥ लक्ष्मीप्राप्त्यादिषु च तत्त्वतः केवलदुःखस्वरूपेषु अविवेकिनां किमप्याभिमानिकं सुखमाभाति तन्निरासार्थमाह—

लच्छी पिम्मं विसया देहा मणुयत्तणेऽवि लोयस्स । एयाइं वल्लहाइं ताणं पुण एस परिणामो ॥ ३८६ ॥

लक्ष्म्यादीनि सुखभ्रान्त्यादिजनकत्वेन किल लोकस्य वल्लभानि, तेषां च पुनरयं-वक्ष्यमाणलक्षणः परिणामः-स्वरूपविपरिवर्त्तलक्षण इति गाथार्थः ॥ तत्र लक्ष्मीस्वरूपं तावदाह—

न भवइ पत्थंताणवि जायइ कइयावि कहवि एमेव । विहडइ पेच्छन्ताणवि खणेण लच्छी कुमहिलव्व ॥३८७॥

यथा कुमहिला-कुलटा नारी एवं लक्ष्मीरपि कदाचित् प्रार्थयमाणानामपि पुरुषाणां न भवति-न सम्पद्यते, कदचित्तेषामप्येवमेव-अप्रार्थयमाणानामपि स्वत एव कुतोऽपि कथमपि जायत एव, जातापि च क्षणेनैव कदाचित् पश्यतामेव विघटत इति, कस्तस्यामपीन्द्रजालनटनाटकसन्ध्याभ्ररागविभ्रमायां सम्पदि विदितपरमार्थानां प्रतिबन्धः? इति गाथार्थः ॥ किञ्च-प्राप्ताऽपीयं लक्ष्मीः प्रायोऽनर्थफलैवेति दर्शयति—

जह सलिला वड्ढंती कूलं पाडेइ कलुसए अप्पं । इइ विहवे वड्ढंते पायं पुरिसोऽवि दट्ठव्वो ॥ ३८८ ॥

यथा सलिला-नदी वर्षासु प्रचुरपयःपूरिततया वर्द्धमाना-विस्तरंती स्वकीयमेव तावत् कूलं-तटं पातयति, पूराकृष्टप्रभूताशुचिकचवराहततया कलुषयति चात्मानं, उपलक्षणत्वाच्छिष्टजनानाभिगमनीयाभोग्यत्वादिस्वरूपा च संजायते, विभवे प्रवर्द्धमाने पुरुषोऽपि प्रायोवृत्त्या एवमेव द्रष्टव्यः, तथाहि-एषोऽपि मत्सरेर्ष्याद्वेषाहंकाराद्युत्कटतया स्वकूलकल्पं स्वकीयपक्षमेव स्वजनादिकं तावदुपहन्ति, अनेकारम्भव्यापारसम्भवेन कषायबहुलतया च कलुषयति तत्प्रयासं, उपार्जिताशुभकर्मरजसा मलिनयत्यात्मानं, रौद्रीभूतमूर्तित्वादिना च शिष्टजनानामनभिगमनीयो भवति, कार्पण्यादिभिश्चासंभोग्यलक्ष्मीकः सम्पद्यते, प्रायोग्रहणं तु केषांचित्

महात्मनां तद्भवसिद्धिकानां विभववृद्धावपि यथोक्तस्वरूपवैपरीत्येनापि दर्शनादिति गाथार्थः ॥ दर्शितं लेशतो लक्ष्मीस्वरूपम्, अथ प्रेमस्वरूपदर्शनार्थमाह—

होऊणवि कहवि निरंतराइं दूरंतराइं जायंति । उम्मोइयरसणंतोवमाइं पेम्माइं लोयस्स ॥ ३८९ ॥

रसना मेखला कटीसूत्रमितियावत्, तस्या अन्तौ रसनान्तौ, संघटितौ सन्तावुन्मोचितौ च तौ रसनान्तौ २ ताभ्यामुपमासादृश्यं येषां तानि तदुपमानि प्रेमाणि-स्नेहरूपाणि लोकस्य, कथमित्याह-यतो भूत्वाऽपि क्वचित् केषांचित् निरन्तराणि-निबिडानि प्रेमाणि पुनरपि कदाचित् केनापि कारणेन झगित्येव दूरान्तराणि-दूरीभवत्संयोगानि जायन्ते, इदमुक्तं भवति-यथा कटीबन्धनकाले रसनाया अन्तौ संघटितौ निरन्तरौ भूत्वाऽपि पुनरेव तच्छोटनकाले तौ दूरान्तरौ जायेते, एवं लोकस्यापि प्रयोजनापेक्षितया कदाचिदेवमेव वा प्रथमं संघटनकाले प्रेमाणि निरन्तराणि भूत्वाऽपि पुनरपि स्वप्रयोजनसिद्धौ परस्परव्यलीकदर्शनश्रवणादिना एवमेव झगित्येव भावपरावृत्त्या दूरान्तराणि सम्पद्यन्ते, तत् तेष्वपि विवेकिनां न प्रतिबन्ध इति गाथार्थः ॥ मातापित्रादिष्वेव लोकस्य विशेषतो निबिडं प्रेम, तच्च न व्यभिचरतीति चेदित्याह—

माइपिइबंधुभज्जासुएसु पेम्मं जणम्मि सविसेसं । चुलणीकहाइ तं पुण कणगरहविचेट्ठिएणं च ॥३९०॥

तह भरहनिवइभज्जाअसोगचंदाइचरियसवणेण । अइविरसं चिय नज्जइ विचेट्ठियं मूढहिययाणं ॥३९१॥

मातृपितृबन्धुभार्यासुतेष्वेव लोकस्य प्रेम तावत् सविशेषमित्यत्रास्माकमप्यविप्रतिपत्तिः, केवलं तदपि दूरं व्यभिचारितयाऽतिविरसं-अतिनिर्वेदजनकं जायते, अत एव तत् मातापित्रादिभिः सह प्रेम वर्त्तते, कथंभूतमित्याह-विचेष्टितं-विजृम्भितं, केषा-

भणइ गमंते । जइ होइ मज्झ पुत्तो ता तं रक्खह रहस्सम्मि ॥ १४ ॥ इहरा मूढो राया तंपि विणासाविही तओ रज्जं । सव्वं मपुत्तणवयं पिच्छंताणं सयं गमिही ॥ १५ ॥ ता तुज्झ मज्झ रज्जस्स चेव एक्को स होइ आहारो । जइ कुणह मज्झ वयणं अह तं पडिवज्जए मंती॥१६॥ भवियव्वयावसेण य तम्मि विसय(दियहं)म्मि पोट्टिलाएवि । गब्भो आसि समं चिय तो एगदिणे पसू-याओ ॥ १७ ॥ गयजीयच्चिय जाया धूया अह पोट्टिलाए इयरी उ । पसवइ सुयं सुरूवं गिण्हइ छण्णं च तं मंती ॥१८॥ मय-धूया उ समप्पइ देवीए तो निवस्स परिकहियं । पउमावईएँ जाया मयधूया अह निवो तंमि ॥ १९ ॥ कारवइ मयगकिच्चं अम-च्चगेहे य वड्ढए पुत्तो । कणगज्झओ य नामं संठवियं मंतिणा तस्स ॥ २० ॥ एत्तो य पोट्टिलाए निकारणमेव अन्नदिय-हम्मि । झत्ति विरत्तो मंती कस्सइ कम्मस्स दोसेणं ॥ २१ ॥ तत्तो य तीए नामंपि निसुणिउं नेच्छए इमो कहवि । दूरेणं चिय सम्माणदाणसंभोयसोक्खाइं ॥ २२ ॥ तत्तो य गरुयखेयं वहमाणी तेण दाणसालाए । सा विणिउत्ता चिट्ठइ दिंती दाणाइं विवि-हाइं ॥ २३ ॥ तत्तो य साहुणीओ गुणवन्तीओ इमीएँ दिट्ठाओ । निसुए य तओ धम्मे वयपरिणामो समुल्लसिओ ॥ २४ ॥ अह सा तेयलिपुत्तं मोयावइ जाव ता इमो भणइ । मुंचामि इमं जइ देवलोय पत्ता इहागंतुं ॥ २५ ॥ पडिबोहासि जिणधम्मे ममं तओ साऽवि तं पडिस्सुणइ । कारइ तो अइगरुयं मंती निक्खमणमहिमं से ॥ २६ ॥ पाडवन्नवया य इमा पढिउं एक्कारसेव अंगाइं । वासाइं बहूइं परिपालिऊण सामन्नपरियायं ॥ २७ ॥ काऊण अणसणं मासियं च अंते समाहिजोएण । देवत्ताए जाया वेमाणिय-देवलोएसु ॥ २८ ॥ एत्तो कणगरहोऽवि हु कालगओ तो समग्गमंतीणं । सामन्तपुरजणाण य कणगज्झयवइयरं सव्वं ॥ २९ ॥ तेयलिपुत्तो साहइ तत्तो सव्वेहिं सो च्चिय कुमारो । रज्जमि समहिसित्तो अह सा पउमावई देवी ॥ ३० ॥ कणगज्झयं नरिंदं

न कथमप्यसौ प्रतिबुद्धो, यथा च पर्यन्ते परिक्षीणपुण्योदयः प्रकुपितैकब्राह्मणमात्रनियुक्तपशुपालसमाकर्षितनेत्रो रौद्रध्यानोपगतश्च मृत्वा सप्तमपृथिव्यामप्रतिष्ठाननरकावासे नारकः सम्पन्नः, तथा सर्वं चित्रभूतीयाध्ययनटीकादिभ्यः समवसेयम्, इह त्वतिप्रसिद्धत्वाद्विस्तरतो न लिखितमिति ॥ इति चुलनीकथानकं समाप्तम् ॥

कनकरथकथानकं लिख्यते—तेयलिपुरंति नयरं रासीकयकणयपिंजरपहाहिं । वित्थरिओ जत्थ जणो गोरत्तं चिय वहइ सव्वो ॥ १ ॥ कणगरहो तत्थ निवो जस्स सया देहमणविमुक्को व्व । परिवसइ सोमभावो कयपरदंडेवि खग्गम्मि ॥ २ ॥ पउमावई य देवी सयलंतेउरविहूसणा तस्स । तेयलिपुत्तो य तहिं मंती रज्जं विचिंतेइ ॥ ३ ॥ गयखंधसमारूढो अहन्नया एस नरवई समीवे । वच्चंतो रायपहे पिच्छइ एक्कंमि पासाए ॥ ४ ॥ बहुसहियणमज्झगयं कीलंतीं कणयकंदुकीलाहिं । तिहुयणमणमोहणमूलियं व वरकन्नयं एक्कं ॥ ५ ॥ अह आगरिसियचित्ते तीए सो कंपि पुच्छए पुरिसं । तव्वइयरं इमोवि हु कहेइ विन्नायपरमत्थो ॥ ६ ॥ नामेण कलाओ इह महड्डिओ ताव वसइ वरसेट्ठी । पासाओ तस्स इमो धूयाविहु पोट्टिला नाम ॥ ७ ॥ इय सोऊणं परमायरेण मग्गाविउं तयं सेट्ठिं । परिणइ पसत्थदियहे मंती परमाए रिद्धीए ॥ ८ ॥ एत्तो च्चिय कणगरहो राया रज्जम्मि मुच्छिओ मूढो । चिंतइ अकंटयामिमं रज्जं विहियं मए ताव ॥ ९ ॥ किंतु जइ कोइ पुत्तो रज्जसयण्हो य होज्ज बलवं च । तो हणिऊणंपि ममं एयं गिण्हेइ अइसिग्घं ॥ १० ॥ बहुएहि य पुन्नेहिं लब्भइ रज्जं तओ य नियपुत्ते । जाए जाए एसो करेइ परिछिन्ननासोट्ठे ॥ ११ ॥ केसिं तु उड्डसवणे नेत्ताइं छिन्नए करे केसिं । छिंदावइ अन्नेसिं पाए अन्नेसि पुण कन्ने ॥ १२ ॥ इय निद्दयपरिणामो करेइ सव्वेऽवि जुंगियावयवे । गब्भम्मि समाहूए कयाइ पउमावई तत्तो ॥ १३ ॥ हक्कारिऊण मंतिं तेयलिपुत्तं

जाव य घरम्मि पत्तो विपरिणओ ताव परियणो सव्वो । न य तस्स कोइ पुच्छइ वत्तंपि तओ विसन्नमणो ॥ ४७ ॥ गंतूण वासभुवणे तालउडविसं पउंजइ तयंपि । न हु किंपि तस्स कमियं असिणा तो छिंदए सीसं ॥ ४८ ॥ जाओ असीऽवि कुंठो गंतुं उज्जाणतरुवरे य तओ । उल्लंबइ अप्पाणं तुट्टो पुण पासओ तस्स ॥ ४९ ॥ तत्तो गले सिलं बंधिऊण वुड्डो जले अथाहम्मि । तंपि य थाहं जायं पविसइ तो जलियजलणंमि ॥ ५० ॥ सोऽवि हु विज्झाओ तक्खणेण अह सो अईवदुक्खत्तो । विलवंतो भणइ अहो अहं सपुत्तोऽवि हु अपुत्तो ॥ ५१ ॥ सघणोऽवि विहवरहिओ बहुसयणजुओऽवि निच्छियमणाहो । जं नत्थि परित्ताणं सव्वेहिंवि तेहिं मह इण्हिं ॥ ५२ ॥ नीहरिओ नयराओ तो एगदिसाए गंतुमाढत्तो । तत्तो महई खड्डा देवेण विउव्विया पुरओ ॥ ५३ ॥ पिट्ठीए धावंतो विउव्विओ कुंजरो महाकाओ । उभओ पासेसु पुणो विहिओ वणतिमिरसंघाओ ॥ ५४ ॥ मज्झे उ पडंति निरंतराओ सरधोरणीओ सव्वत्तो । अह सो भयविहुरमणो कंपंतो पभणए एवं ॥ ५५ ॥ हा पुट्टिले! कओऽवि हु आगंतुं कुणसु मह परित्ताणं । कत्थ वगामो? जम्हा सव्वो आदण्णओ एसो ॥ ५६ ॥ पज्जलइ सयलगामो रण्णाइं बलंति दवहुयासेण । वच्चउ कत्थ अमरणो लोओ? जायं ममावि इमं ॥ ५७ ॥ पुट्टिलसुरोऽवि तत्तो समयं नाऊण हवइ पच्चक्खो । भणइ य जहा अहेयं मरण रोगीण भेसज्जं ॥ ५८ ॥ बलियपरद्धाणं वा जह सरणं हुंति विसमदुग्गाइं । भीयाण पाणिणंपि हु तह सरणं होइ पव्वज्जा ॥ ५९ ॥ इहलोइयाइवि जओ इंदियजयउवसमप्पहाणाणं । न कमंति भयाइं परभवे य सुहिणोच्चिय मुणिंदा ॥ ६० ॥ तत्तो किमियंति सुरं पुच्छइ सव्वंपि वइयरं मंती । देवोऽवि कहइ तुज्झे (तव) बोहणाय सव्वं मए विहियं ॥ ६१ ॥ अह तं भणइ अमच्चो जइ मज्झ निवं करेसि सपसायं । तो गिण्हामि वयमहं इहरा उण जंपिही लोओ ॥ ६२ ॥ निग्गइएण

पुत्रप्रेमवैरस्ये कनकरथः

पभणइ परमायरेण एगंते । जह तेयलिपुत्तेणं जीयं रज्जं च तुह दिन्नं ॥३१॥ गुरुएसु य उवयारो निहियं बीयं व कत्थइ सुखेत्ते । वित्थरइ थेवओऽवि हु बहुए पुण तम्मि किं भणिमो ? ॥ ३२ ॥ कीरंतो च्चिय नासइ उवयारो तुच्छए स गुरुओऽवि । सूसइ खिविज्जन्तंपि हु तत्तायसभायणे नीरं ॥ ३३ ॥ ता जइ गरुयाण पयं अणुवत्तसि वच्छ ! इच्छसि सिरिं च । ता पिच्छसु एयं चिय पियरं व गुरुं व देवं व ॥ ३४ ॥ तो वयणं जणणीए पडिवज्जइ तं तहत्ति नरनाहो । कुणइ अ अब्भुट्ठाणं आगच्छंतस्स मंतिस्स ॥ ३५ ॥ अणुगच्छइ गच्छंतं वयणं पुण कहवि लंघइ न तस्स । वित्तीओ सव्वाओऽवि पवड्ढियाओ य अइदूरं ॥ ३६ ॥ एत्तो य पुट्टिलसुरो तं संभरिऊण पुव्वपडिवन्नं । परिविहियसाहुरूवाइएहि विविहप्पयारेहिं ॥ ३७ ॥ पडिबोहइ तं मंतिं तहवि न सवणेऽवि कुणइ तव्वयणं । अह चिंतइ सो देवो जाव न दुक्खं इमो पत्तो ॥ ३८ ॥ ता नूण न पडिवज्जइ धम्मं पायं सुही न अन्नोऽवि । हिययम्मि धम्मबुद्धिं धरेइ लोएवि जं भणियं ॥ ३९ ॥ सुखी न जानाति परस्य दुःखं, न यौवनस्था गणयंति शीलम् । आपद्गता निर्गतयौवनाश्च, आर्त्ता नरा धर्मपरा भवन्ति ॥ ४० ॥ नरनाहपसाओ च्चिय एयस्स य सुक्खकारणं गरुयं । तं चिय हरेमि तम्हा इय चिंतउं नरिंदमणं ॥ ४१ ॥ विप्परिणामेइ देवो तत्तो य समागयस्स मंतिस्स । दिट्ठिंपि न खिवेइ निवो दूरे संभासणाईणि ॥ ४२ ॥ अह भीओ सो चिंतइ पेच्छ अहो तारिसोऽवि मह भत्तो । किह कुविओ एस निवो ? कस्स व मित्ताइं नरवइणो ? ॥ ४३ ॥ यदाह-काके शौचं द्यूतकारे च सत्यं, सर्पे क्षान्तिः स्त्रीषु कामोपशांतिः । क्लीबे धैर्यं मद्यपे तत्त्वचिंता, राजा मित्रं केन दृष्टं श्रुतं वा ? ॥ ४४ ॥ तो जाणामि न सम्मं मज्झ कुमारेण केणइ विणासं । काराविस्सइ एसो इय मुणिउं निग्गओ झत्ति ॥ ४५ ॥ आसारूढो वच्चइ पुरस्स मज्झेण ताव सहसत्ति । सेवयजणेण मुक्को आढाइ न पउरलोओऽवि ॥ ४६ ॥

भाग्हवासे भरहो बाहुबलिवज्जाणं ॥ ५ ॥ वंभूण पेमिऊणं दूयं सव्वे भणावए एवं । सव्वे मह पडिवज्जह अहवा छड्डेह भूमीओ
॥ ६ ॥ जइ पुणिमं नवि कुव्वह जुज्झे सज्जा हवेह तो सिग्घं । भणिया य इमं तेऽवि हु भणंति इमस्स पडिवयणं ॥ ७ ॥ भरह-
वयणेण एकंपि न वयं कुणिमो इमाण पक्खाणं । ताएणं चिय जम्हा दिन्नाओ अम्ह भूमीओ ॥ ८ ॥ ता पुच्छिऊण तं चिय
तिलोयनाहं तओ करिस्सामो । जं दाही आएसं सोच्चिय इय जंपिउं सव्वे ॥ ९ ॥ अट्ठावयम्मि सेले गंतुं सिरिउसभनाहपयमूले ।
पंजलिउडा सविणयं कहिउं तं वइयरं सव्वं ॥ १० ॥ पभणंति ताय ! तम्हा किं अम्ह इहं हवेज्ज कायव्वं ? । संजायपरमकरुणो
सामीऽवि इमे भणइ एवं ॥ ११ ॥ अंगारदाहएणं तहा तरसिएण वच्छ ! सुमिणम्मि । सयलसमुद्दजलाइं पाउं तहवि हु अति-
त्तेण ॥ १२ ॥ सव्वासिं सरियाणं सरोवराणं तओ य सव्वेसिं । वावीकूवाईण य सव्वेसिं जलासयाण तओ ॥ १३ ॥ पाऊणवि
सलिलाइं तहवि अविच्छिन्नयाएँ तण्हाए । सुमिणे च्चिय जोयंतो जलासए भमइ भुवणम्मि ॥ १४ ॥ तत्तो य अंधकूवो एक्को
दिट्ठो कहिंपि अडवीए । तस्सवि य किंपि हिट्ठा अइतुच्छं विज्जए नीरं ॥ १५ ॥ अह दोरियाइ बद्धो पक्खित्तो दब्भपूलओ
एक्को । किच्छेण य घोलेउं तीरे सो पाविओ जाव ॥ १६ ॥ ताव गयं गलिऊणं जलं समग्गंपि तो पयत्तेण । निप्पिलिऊण एयं
पिएइ वयणंमि बिंदुयए ॥ १७ ॥ जो पुव्वि तह पीए सयलजलामयजलम्मि न हु तित्तो । तप्पिहिइ वच्छ ! सो तुच्छएहिं किह
नीरबिंदूहिं ? ॥ १८ ॥ इय तुब्भेऽवि हु भवसायरम्मि भमिरेहिं सुरभवाईसुं । भोत्तुं अणंतभोए जइ पत्ता कहवि न हु तित्ती
॥ १९ ॥ तो काउं परमेत्थ विहिऊण रणं व बंधुणा सद्धिं । जे तुच्छकामभोगा को होही तेहिं परिओसो ? ॥ २० ॥ जइ होज्जति
कोइ गुणो पालिज्जंतम्मि वच्छ ! रज्जम्मि । ता किं मए य एयं साहीणंपि हु परिच्चत्तं ? ॥ २१ ॥ वत्थंचलं व जीयं ति-

इमेणं कुविए पुहईसरे वयं गहियं । देवेणऽवि पडिवन्नं एयं पउणीकओ य निवो ॥ ६३ ॥ पउमावईएँ गाढं बहुप्पयारेहिं सो उवालद्धो । मन्नाविऊण मंतिं नेइ घरं बहुसमिद्धीए ॥६४॥ तो भावेंतस्स मणेण पइदिणं भंगुरं भवसरूवं । जायं जाईसरणं मंतिस्स तओ य तं सरइ ॥ ६५ ॥ जं पुव्विं इह दीवे महाविदेहम्मि पोक्खलवईए । पुंडरिगिणिनयरीए आसि निवोऽहं महापउमो ॥ ६६ ॥ तत्थवि घेत्तूण वयं चउद्दसपुव्वाइं जह अहीयाइं । जह पालियसामन्नो उप्पन्नो सत्तमे कप्पे ॥ ६७ ॥ अहियं संवेयगओ मोयावइ नरवइं तओ एसो । सोऽवि हु सिवियारोवणपमुहाएँ गुरुविभूईए ॥ ६८ ॥ पमयवणे उज्जाणं तेयलिपुत्तं सयं पराणेइ । पंचमहव्वयसारं सोऽवि तहिं गिण्हए चरणं ॥ ६९ ॥ अह सम्मं सुहचिंतानिवेसओ पुव्वभवअहीयाइं । संपुन्नाइं सुमरइ चउदस पुव्वाइं तत्थेव ॥ ७० ॥ इय कमसो वड्ढंते सुहपरिणामम्मि घाइकम्माइं । खीणाइं तस्स तत्तो उप्पन्नं केवलं नाणं ॥ ७१ ॥ अह वाणमंतराई सन्निहियसुरा करंति से महिमं । कणगज्झयनिवपमुहाए कहेइ परिसाइ तो धम्मं ॥ ७२ ॥ दाऊण देसविरइं तस्स नरिंदस्स सेसलोयं च । पडिबोहिऊण बहुयं कमेण मुक्खं मुणी पत्तो ॥ ७३ ॥ इह पुण पगयं एयं जह कणगरहो पियाऽवि पुत्ताणं । तह ववसइ ता को इह पिउजणपिम्मेवि पडिबंधो ? ॥७४॥ इति कनकरथराजतेतलिपुत्रामात्यकथानकं समाप्तम् ॥

अथ भरतचक्रवर्त्याख्यानकमुच्यते—कुमरत्ते गमिऊणं उसभो पुव्वाण वीसलक्खाइं । तेवट्ठिपुव्वलक्खे रज्जं परिवालिऊणं च ॥ १ ॥ अहिसिंचिऊण रज्जे भरहनरिंदं विणीयनयरीए । अट्ठाणउयसुयाण य सजोगयाए विभइऊणं ॥ २ ॥ अंगावंगापमुहे दाऊण जणवए बहुसमिद्धे । बाहुबलिणो य दाउं तक्खसिलाविसयमइविउलं ॥ ३ ॥ अमरनररायमहिओ चउहिं सहस्सेहिं खत्तियाण जुओ । चित्तबहुलट्ठमीए निक्खमइ महाविभूईओ ॥ ४ ॥ अह वाससहस्संते उप्पन्ने तस्स केवलन्नाणे । साहिय-

दिट्ठीजुद्धं जायं च निमेसरहियाणं ॥ ३८ ॥ तत्तो पक्खपरिग्गहदूसणदाणाइवायरूवं च। जायइ वायाजुद्धं तओ य वायाइ जुज्झंति ॥ ३९ ॥ तत्तो य मुट्ठिजुद्धं जायं दंडेहिं तो महासमरं । किंतु जिणइ बाहुबली सव्वत्थवि हारए भरहो ॥ ४० ॥ अह सो विसन्नहियओ चिंतइ हा देव ! किं पुणो एयं ? । किं एसो च्चिय चक्की ? मज्झ समो निप्फलो चेव ॥ ४१ ॥ धीराविऊणं तो देवयाए हत्थे समप्पियं तस्स । चक्करयणं फुरंतं भयंकरं सयलभुवणस्स ॥ ४२ ॥ करकलियचक्कदुसहो पहाविओ जाव सो तयाभिमुहं । तो चिंतइ बाहुबली समंपि चक्केण चुन्नेमि ॥ ४३ ॥ अहवावि दंडजुज्झे (पराजिओ) जइ य सुरनरसमक्खं। एयंपि ववसइ इमो अलज्जिरो मुक्कमाहप्पो ॥ ४४ ॥ तहवि हु मज्झ न जुज्जइ सइ सामत्थेऽवि बंधवं हणिउं । अवरद्धेऽवि न सुणयं डसंति सामत्थकलियावि ॥ ४५ ॥ जुत्तं च कयं मह बंधवेहिं तं तेहिं बालएहिंपि । इय विरसे संसारे जुज्जइ मज्झवि तयं चेव ॥ ४६ ॥ इय चिंतिऊण भणिओ भरहो तुह भो धिरत्थु पुरिसत्तं । जो रज्जामिसगिद्धो न हु सुमरसि नियपइण्णंपि ॥ ४७ ॥ कोऽसि तुमं किं च इमं तुह चक्कं इयरलोयकडडमरं ? । एएण समंपि तुमं करेमि कीणासपाहुणयं ॥ ४८ ॥ किंतु भणिस्सइ लोओ सिरिउसभसुओवि ववसए एवं । जीयं च चलं जोव्वणमसारयं तुच्छया कामा ॥ ४९ ॥ ता गिण्हाहि तुमं चिय रज्जं इय बंधवाण व राणेण । बुद्धिविवज्जासकरं गिण्हामि अहं तु पव्वज्जं ॥ ५० ॥ मोत्तुं कराओ दंडं काऊणं पंचमुट्ठियं लोयं । तत्थेव तो महप्पा दिक्खं पडिवज्जए एसो ॥ ५१ ॥ निंदंतो अप्पाणं पच्छा भरहोऽवि चलणपडिलग्गो । मन्नावइ तं बहुयं न जंपई सो य कयझाणो ॥ ५२ ॥ अह तस्स सुयं रज्जे ठविउं भरहो गओ नियट्ठाणं । लहुबंधववंदणभया न गओ इयरो जिणसगासे ॥ ५३ ॥ दीहरपरूढकुच्चो सव्वंगं वेढिओ भुयंगेहिं । वल्लिलयाजालेहि य तणेहिं परिवेढियसरीरो ॥ ५४ ॥ संवच्छरमु-

वासेर जोव्वणंपि परिगलइ । भमिराणं च भवोहे दुलहा जिणधम्मसामग्गी ॥ २२ ॥ लद्धुं च कहवि एयं को हारइ तुच्छभोगकज्जम्मि ? । चिट्ठताविय गेहे पणमिस्सह मणुयरायंपि ॥ २३ ॥ जइ पुण गिण्हह दिक्खं सुरपहुणोऽवि हु नमंति ता तुब्भ । तो इहपरलोयसुहावहम्मि धम्मम्मि उज्जमह ॥ २४ ॥ इय जिणवरेण भणिए तह वेयालीयसुयगडज्झयणे । पण्णविए संबुद्धा सव्वे दिक्खं पवज्जंति ॥ २५ ॥ सोऊण इमं वत्तं भरहेण विसूरियं जहा मुक्को । अहमेव अणाहो बंधवेहिं विहिउत्तमत्थेहिं ॥ २६ ॥ कइवयदिणपज्जंते विसुमरियं तंपि चक्किणो सव्वं । बाहुबलिंपि तयं चिय दूएण भणावए तत्तो ॥ २७ ॥ अह पभणइ बाहुबली रे रे जह तेण लुद्धहियएण । उत्तासिउं वराया दिक्खं गिण्हाविया डिंभा ॥ २८ ॥ तह चिंतइ भेसविउं ममंपि सो निट्ठुरो घणेकरसो । चणगा इव मिरियाइं पिच्छए भुंजिउं नूणं ॥ २९ ॥ ता जइ भडवायं वहति हंत तो एउ एस सज्जोऽहं । मा गव्वं च करिज्जसु जं किर विजियं मए भरहं ॥ ३० ॥ अपराजियम्मि य मए होज्ज भरहस्स किं तए विजियं ? । तारयविगमेऽवि नहं सालोयं चिय ससंकेणं ॥ ३१ ॥ संधुक्किओच्चिय तए बालाणं परिहवं कुणंतेण । कोवहुयासो पुव्विंपि मज्झ पज्जालिओ इण्हिं ॥ ३२ ॥ ता किं बहुणा हिययाओ दप्पमल्लं समुद्धरेऊणं । सुहयं करेमि इण्हिं तुज्झ पहुं कहसु गंतूणं ॥ ३३ ॥ इच्चाइ पभणिऊणं अवमाणेउं विसज्जिओ दूओ । गंतूण कहइ सव्वं सविसेसं भरहरायस्स ॥ ३४ ॥ सोऊण य तं कुविओ तत्तो नियनियबलेहिं परिकलिया । अमरिसवसेण दुन्निऽवि मिलिया नियदेससीमासु ॥ ३५ ॥ तो पभणइ बाहुबली किमेस अवराहवज्जिओ बहुओ । कीडयकप्पो लोओ हम्मइ निक्कारणं चेव ? ॥ ३६ ॥ निक्कंटयं समीहसि रज्जं जिणिऊण मं तुमं चेव । ता तुह मज्झ य जुत्तं जुज्झमिणं रज्जतिसियस्स ॥ ३७ ॥ तत्तो य समारुहिया रहेसु दुन्निवि परोप्परं मिलिया । पढमं

दृढिओ य मज्झ सामी जो निरओ गुरुयपावकम्मेसुं । लद्धो य मए इण्हिं विज्जो गुरुपावरोगहरो ॥ ९ ॥ ता नेऊणं एयं परमगुरुं तत्थ तस्सवि निवस्स । कारेमि चिगिच्छं जइ विमुच्चए पावरोगेहिं ॥ १० ॥ इय चिंतिऊण भणियं भयवं ! भवसागराओ ता अह्मं । उद्धरिओ तुम्भेहिं जिणसासणपोयखिवणेणं ॥ ११ ॥ इण्हिं कुणह पसायं सेयवियाए विहारकरणेणं । जोगम्मि वट्टमाणे भणइ गुरू तह जइस्सामो ॥ १२ ॥ भत्तीएँ वंदिऊणं सेयवियाए तओ गओ मंती । गुरुणोऽवि विहरमाणा तत्थेव कमेण संपत्ता ॥ १३ ॥ निययनिउत्तनराणं पासाओ मंतिणाऽवि तं नायं । वंदइ य भावसारं ठाणठिओ चेव ते गुरुणो ॥ १४ ॥ लक्खावइ न नरिंदं सो अप्पाणं पवण्णजिणधम्मं । अह आसवाहियालिच्छलेण तं नेइ सो मंती ॥ १५ ॥ चिट्ठंति जत्थ गुरुणो धम्मकहं वित्थरेण कहमाणा । तो पुच्छइ नरनाहो किमेस आरडइ मुंडो ? भो ! ॥ १६ ॥ तो सचिवेणं भणियं सुट्ठु न याणामि किंतु गंतूणं । आगच्छह निसुणेमो तओ गया सूरिपासम्मि ॥ १७ ॥ देवगुरुणो सरूवे ताणवि एतेहिं तहय कहियम्मि । तत्ते जीवाईण भणइ निवो आलमेवेयं ॥ १८ ॥ तथाहि—भवदभीष्टः समस्ततत्त्वमूलभूतस्तावज्जीव एव नास्ति, प्रत्यक्षानुपलभ्यमानत्वात् गगनारविन्दवत्, अनुमानादीनि तु प्रमाणान्येव न भवन्ति, साध्यसम्बन्धलिंगनिश्चयाद्ययोगात्, निश्चये वा ततोऽपि तन्निश्चयकर्तृप्रामाण्यात् साध्यस्य सिद्धत्वात् साध्यसिद्धयर्थोपन्यस्तानुमानादिवैयर्थ्यप्रसंगात्, ततो गुरुराह–भद्र ! न सम्यग्ज्ञानपूर्वकमिदं भवद्वचनं, यतो जीवग्राहकत्वेन भवत एव सम्बन्धि प्रत्यक्षं न प्रवृत्तमुत सर्वेषामेव जन्तूनां ?, यद्याद्यः पक्षस्तर्हि भवदध्यक्षाप्रत्यक्षीकृतस्तम्भकुम्भाम्भोरुहसरित्सरःसमुद्रमहीध्राद्यभावप्रसंग एव, त्वत्प्रत्यक्षस्य प्रतिनियतगोचरमात्रचारित्वादिति, अथ द्वितीयः पक्षः सोऽपि असिद्ध एव, नानादेशस्थिताशेषजन्तूनां जीवविषयप्रत्यक्षासम्भवात्, सम्भवे वा तद्वत एव सर्वज्ञजीवत्वेन

ससग्गेण संठिओ तत्थ चेव विसहंतो। घोरपरीसहजालं पट्ठवियाओ जिणेण तओ ॥ ५५ ॥ अह बंभिसुंदरीओ वंदित्ता तं भणंति विणएणं। जह भणइ जिणो एवं आरूढाणं किर करिम्मि ॥ ५६ ॥ केवलनाणुप्पत्ती न होइ ताओ गयाओ इय भणिउं। कुव्वंतो य वियक्कं तब्भणियत्थं मुणइ तत्तो ॥ ५७ ॥ मोत्तूण अहंकारं जा चलिओ बंधुवंदणकएऽवि। तावुक्खित्ते चलणे उप्पन्नं केवलं नाणं ॥ ५८ ॥ जइ य अहंकारेणं संजलणेणावि एत्तियं कालं। खलियं केवलनाणं को जाणइ सेसयविवागं? ॥ ५९ ॥ तो बाहुबली गच्छइ केवलिपरिसाए जिणसयासम्मि। भरहोऽवि सत्तहत्तरिपुव्वाणं सयसहस्साइं ॥ ६० ॥ गमिऊण कुमारत्ते रज्जं काउं छ पुव्वलक्खाइं। एगं च पुव्वलक्खं चरिऊण वयं गओ सिद्धिं ॥ ६१ ॥ तो जइ चरमसरीरो उत्तमपुरिसोवि उसभपुत्तोऽवि। भरहोऽवि बंधवाणं इय ववसइ रज्जलोभेणं ॥ ६२ ॥ तो सेसाण मुणिज्जसु कज्जावेक्खाए चेव पिम्माइं। ताइं तु खणेण विसंवयंति तो किमिह पडिबंधो? ॥ ६३ ॥ इति भरताख्यानकं समाप्तम् ॥

अथ नृपतिभार्याकथानकमुच्यते—सेयविया नाम पुरी जीसे हिमधवलहम्मियतलाणं। हरिऊण व धवलत्तं जाओ चंदोवि सियकिरणो ॥ १ ॥ तत्थ पएसी नामं राया खुद्दो सयाऽवि दुट्ठप्पा। लुद्धो अकज्जनिरओ रुद्दप्पगई किलिट्ठमणो ॥२॥ नाहियवायरओऽवि य गिद्धो इहलोइयंमि कज्जम्मि। जीवं पुण्णं पावं न मण्णए कहवि परलोयं ॥ ३ ॥ सयलंतेउरसारा सूरियकंतत्ति नाम से भज्जा। चित्तो नाम अमच्चो सयलमईसिंधुमयरहरो ॥ ४ ॥ सो पट्ठविओ रन्ना सावत्थीए कयाइ कज्जेणं। तेण य तत्थ गएणं सिरिपासजिणस्स वरसीसो ॥ ५ ॥ केसीनामगणहरो दिट्ठो चउनाणरिद्धिसंपन्नो। तस्स समीवे धम्मं सोऊण तओ य पडिबुद्धो ॥ ६ ॥ पडिवज्जइ य दुवालसभेयं सम्मत्तमूलगिहिधम्मं। कयकिच्चं अप्पाणं गणिऊण तओ विचिंतेइ ॥ ७ ॥ किं सोऽवि होइ मित्तं जो न समुद्धरइ पावपंकोआ? । भिच्चेणऽवि किं तेणं जो पहुदुक्खं उवेक्खेइ! ॥ ८ ॥

दूरिओ य मज्झ सामी जो निरओ गुरुयपावकम्मेसुं । लद्धो य मए इण्हिं विज्जो गुरुपावरोगहरो ॥ ९ ॥ ता नेऊणं एयं परम-गुरुं तत्थ तस्सवि निवस्स । कारेमि चिगिच्छं जइ विमुच्चए पावरोगेहिं ॥ १० ॥ इय चिंतिऊण भणियं भयवं ! भवसागराओ ना अहयं । उद्धरिओ तुम्मेहिं जिणसासणपोयखिवणेणं ॥ ११ ॥ इण्हिं कुणह पसायं सेयवियाए विहारकरणेणं । जोगम्मि वट्ट-माणे भणइ गुरू तह जइस्सामो ॥ १२ ॥ भत्तीएँ वंदिऊणं सेयवियाए तओ गओ मंती । गुरुणोऽवि विहरमाणा तत्थेव कमेण संपत्ता ॥ १३ ॥ निययनिउत्तनराणं पासाओ मंतिणाऽवि तं नायं । वंदइ य भावसारं ठाणठिओ चेव ते गुरुणो ॥ १४ ॥ लक्खावइ न नरिंदं सो अप्पाणं पवण्णजिणधम्मं । अह आसवाहियालिच्छलेण तं नेइ सो मंती ॥ १५ ॥ चिट्ठंति जत्थ गुरुणो धम्मकहं निच्चरेण कहमाणा । तो पुच्छइ नरनाहो किमेस आरडइ मुंडो ? भो ! ॥ १६ ॥ तो सचिवेणं भणियं सुट्ठु न याणामि किंतु गंतूणं । आगच्छह निसुणेमो तओ गया सूरिपासम्मि ॥ १७ ॥ देवगुरुणो सरूवे ताणवि एतेहिं तहय कहियम्मि । तत्ते जीवाईए भणइ निवो आलमेवेयं ॥ १८ ॥ तथाहि—भवदभीष्टः समस्ततत्त्वमूलभूतस्तावज्जीव एव नास्ति, प्रत्यक्षानुपलभ्यमानत्वात् गगनारविन्दवत्, अनुमानादीनि तु प्रमाणान्येव न भवन्ति, साध्यसम्बन्धलिंगनिश्चयाद्ययोगात्, निश्चये वा ततोऽपि तन्निश्चयकर्तृप्रामाण्यात् साध्यस्य सिद्धत्वात् साध्यसिद्ध्यर्थोपन्यस्तानुमानादिवैयर्थ्यप्रसंगात्, ततो गुरुराह--भद्र ! न सम्यग्ज्ञानपूर्वकमिदं भवद्वचनं, यतो जीवग्राहकत्वेन भवत एव सम्बन्धि प्रत्यक्षं न प्रवृत्तमुत सर्वेषामेव जन्तूनां ?, यद्याद्यः पक्षस्तर्हि भवदध्यक्षाप्रत्यक्षीकृतस्तम्भकुम्भाम्भोरुहसरित्सरःसमुद्रमहीध्राद्यभावप्रसंग एव, त्वत्प्रत्यक्षस्य प्रतिनियतगोचरमात्रचारित्वादिति, अथ द्वितीयः पक्षः सोऽपि असिद्ध एव, नानादेशस्थिताशेषजन्तूनां जीवविषयप्रत्यक्षासम्भवात्, सम्भवे वा तद्वत एव सर्वज्ञजीवत्वेन

सिद्धेस्तस्यैव च देवगुरुभावेन प्रसिद्धेर्निरर्थकमाचेष्टितं भवता, अनुमानादीनां चाप्रामाण्ये जीवादिनास्तित्वं भवतोऽपि दुरुपपादं स्यात्, तेषामेव परप्रतिपत्तिभंगदक्षत्वात्, ततो नास्ति जीवः प्रत्यक्षानुपलभ्यमानत्वादित्यादि त्वदुपन्यस्तानुमानमुन्मत्तभाषितमेव स्यात्, तस्मादस्ति जीवोऽहं सुखी अहं दुःखीत्याद्यन्तर्मुखाकारस्वसंवेदनसिद्धः, ग्राह्यत्वात् त्वदभ्युपगतमदशक्तिकल्पचेतनावत्, तथा अस्ति गुणी जीवः अहं सुखीत्यादितद्गुणान्यथानुपपत्तेः, न च भूतान्येव तद्गुणित्वेन वक्तुं युज्यंते, मूर्त्तस्यामूर्तगुणत्वानुपपत्तेः, अन्यथा रूपादयोऽपि व्योमादिगुणाः स्युरित्यलं प्रसंगेन, जीवासिद्धौ च जगद्वैचित्र्याद्यन्यथानुपपत्तेः पुण्यपापपरलोकादयः सुखसाध्या एव, भूपतिः प्राह-भगवन्! यदि पुण्यपापपरलोकादयः सन्ति तर्हि मदीया माता अतीव धर्मपरा आसीत्, ततस्त्वदभिप्रायेण सा देवलोकं गता, जनकस्तु मदीयोऽतीव पापव्यापारनिरत आसीत्, स च युष्मन्मतेन नरकं गतः, तयोश्चाहमतीव वल्लभः समभवं, तत् किमिति तावागत्य मां न प्रतिबोधयतम्?, सूरिराह-राजन्! देवास्तावत् स्ववशा अपि नेहागच्छन्ति, "संकंतदिव्वपेमा विसयपसत्ताऽसमत्तकत्तव्वा। अणहीणमणुयकज्जा नरभवमसुहं न एन्ति सुरा॥ १॥" इत्यादिमहर्षिविनिर्दिष्टकारणकलापात्, नारकास्त्विहाजिगमिषवोऽपि परवशत्वादेवागन्तुं न लभन्ते, यथा महापराधे पतितः कश्चित् पुरुषो नृपतिनियुक्तातिक्रूरपुरुषैर्व्यापाद्यमानस्वजनादीन् दिदृक्षुरपि न तदंतिकमागन्तुं लभत इति, नरपतिना प्रोक्तं-भवत्वेवं, तथापि मया तावदेकश्चौरो निश्छिद्रलोहमयमंजूषायां प्रक्षेपितः, चिरकालेन च निरीक्षिते कृमिपुञ्ज एव तत्र दृष्टो, जीवेन च निर्गच्छता मञ्जूषायाः किमपि न छिद्रं विहितं, तत् ज्ञायते-नास्ति कडेवरेषु जीवः, गुरुणाऽभ्यधायि-राजन्! वाङ्मात्रमेवेदं, यतो निश्छिद्रेभ्योऽपि मंजूषादिभ्यो मध्यनिक्षेपितपुरुषध्मायमानाः शंखादिशब्दादयो निर्गच्छन्ति निर्विवरायोगोलकादिषु च ध्मायमानेषु

मध्येऽग्निः प्रविशति, न च तन्निर्गमप्रवेशकृतं तत्र किमपि छिद्रमुपलभ्यते, मूर्त्तेष्वपि अपि शंखशब्दादिषु तावदेवं, अमूर्ते तु जीवे का वार्त्ता ?, राज्ञा प्रोक्तं-भगवन्नेकस्य चौरस्य शरीरं तिलशश्छेदितं, न च क्वापि जीव उपलब्धः, ततः कथमयमस्तीति प्रतिपत्तव्यं?, भगवता प्रोक्तं-महाराज! चन्द्रकान्तमणौ खण्डशो विदार्यमाणेऽपि जलं अरणिकाष्ठादौ तु वह्निर्नोपलभ्यतेऽथ चन्द्रमरीचिसम्पर्कादिसामग्र्या तत्सम्भवस्तेषु दृश्यते, तस्मान्मूर्त्तान्यपि वस्तूनि क्वचित् कथंचित् विद्यमानान्यपि नोपलभ्यन्ते, किमुतामूर्त्तानि?, अथ राज्ञा अभ्यधायि-भगवन्! अपरश्चौरो जीवदवस्थायां मया तोलितो गलांगुष्ठप्रदानप्रयोगतो मारयित्वाऽपि तोलितो, न कश्चिज्जीवास्तित्वनास्तित्वकृतो विशेष उपलब्धः, तत् कथं स तत्रासीदिति श्रद्धीयते?, गुरुणा प्रोक्तं-नरपते! केनचिद्दृतिः पालेन वास्तिः पवनेन नापूरितो, न कश्चिच्च पवनास्तित्वनास्तित्वकृतो विशेषः तत्र दृष्टः, अथ च पूर्वं स तत्राध्यक्षतोऽपि दृष्ट इति, मूर्त्तेऽपि तावदेवं अमूर्त्ते तु प्राणिनि किमुच्यते?, तस्मादसमञ्जसचेष्टादिभ्यो देवदत्तादिशरीरे ग्रह इव पताकाचलनादिचिह्नात् पवन इव धावनवल्गनक्रियादिलिङ्गात् स्वसंवेदनतश्च जीवोऽप्यस्तीति, तदित्येवमाद्यतिनिपुणभगवद्वचनपद्धतिप्रबलपाकपरिदग्धमहामोहग्रन्थिः प्रविगलदमंदानंदबिन्दुसन्दोहः सम्यग्मनःशैलसमुदितजिनवचनरुचिप्रचण्डचण्डांशुरश्मिप्रहताशेषकुविकल्पान्धकारः सद्गुरुवचनश्रवणप्रभवप्रहर्षप्रसर्पद्रोमांचांचितशरीरः प्रणम्य नरपतिः प्रत्यवोचद्-भगवन्! एवमेवेदं यथाऽऽदिशन्ति भवन्तः, किन्तु क्रमागता अस्माकं नास्तिकवादिता, कथमेतां परित्यजामः?, ततो गुरुणा प्रोक्तं-राजन्! अल्पमेवेदं, यतः क्रमागता अपि रोगदारिद्र्यादयोऽसदर्थाः परित्यज्यन्त एव, अन्यथा लोहभारवाहकपुरुषस्येव केवलं हृदयदाहकः पश्चात्ताप एवोपजायते, कः पुनरसौ भगवन्! लोहभारवाहकः पुरुषः?, उच्यते-अत्थोवज्जणहेउं देसंतरमुवगया नरा चउरो । लोहागरो य विउलो दिट्ठो कत्थइऽ-

हमेहिं तओ ॥ १९ ॥ जत्तियमित्तं लोहं वहिउं सकंति ते नियसरीरेण । तत्तियमित्तं घित्तुं चलिया पुरओ अह कहिंपि ॥ २० ॥ रययागरम्मि दिट्ठे रुप्पं गिण्हंति छंडिउं लोहं । तिण्णि जणा एक्को उण न छड्डए कहवि तं लोहं ॥ २१ ॥ चोइज्जंतो इयरेहिं भणइ अणवट्ठिया अहो तुब्भे । न चएमि अहं तु पुणो एयं चिरयालपरिवूढं ॥ २२ ॥ तत्तो गएहिं पुरओ पत्ते कणयागरम्मि रययंपि । चइऊण लिंति कणयं तिन्नि चउत्थो उ उवहसइ ॥ २३ ॥ भो अणवट्ठियचित्ता तुब्भे पडिवन्ननिच्छियविमुक्का । जं गिण्हह अन्नन्नं अहं तु एयं न हु चएमि ॥ २४ ॥ चलिएहिं अग्गओ कहवि तेहिं रयणाण आगरो पत्तो । तो उज्झिऊण कणयं गहियाइं बहूइं रयणाइं ॥ २५ ॥ भणिओ य लोहवाही इयरेहिं तिहिंपि भणसि न हु कहियं । एत्तियमित्तेऽवि गए अज्जवि परिगिण्ह रयणाइं ॥ ३६ ॥ दारिद्दसमक्कंतो इहरा पुरओ बहुं विसूरिहिसि । इय भण्णंतोऽवि हियं उवहसइ च्चिय इमो इयरे ॥३७॥ तत्तो गया सदेसं पुणो विणियत्तिऊण चउरोऽवि । तो तिहिं जणेहिं परिविक्किऊण काइंपि रयणाइं ॥ ३८ ॥ काराविया पासाया परिणीयाओ सुरूवकन्नाओ । रमणिज्जे य विलासे कुणंति एयाहिं सह निच्चं ॥ ३९ ॥ एयं च लोहवाही दट्ठुं दारिद्दभरसमक्कंतो । पच्छायावदवेणं डज्झइ देहम्मि अणुदियहं ॥ ४० ॥ न य तेण किंपि लब्भइ पच्छा संतप्पिएण बहुणाऽवि । जाएइ कवलघुंटे दिन्ने इयरेहिं तो एसो ॥ ४१ ॥ इय लोहभरसमाणं अन्नाणं चयसु निव्वियप्पमिमं। गिण्ह सुहकारणाइं नरवर! नाणाइरयणाइं ॥ ४२ ॥ इय भणिए सूरीहिं संवेयगलंतनयणसलिलोहो । चलणेसु निवडिऊणं ताव तओ भणिउमाढत्तो ॥ ४३ ॥ अन्नाणसायरे नाह ! निवडिओ एत्तियं ठिओ कालं । उद्धरिओऽहं इण्हिं करुणारासिएहिं तुब्भेहिं ॥ ४४ ॥ निरएसु गओ होंतो आलंबणवज्जिओ अहं इयरा । एत्तो च्चिय धम्मंगं सुव्वइ पढमं गुरुपसाओ ॥ ४५ ॥ जइसावयभेएणं सोऊण पुणो सवित्थरं धम्मं ।

पडिवज्जइ गिहिधम्मं बारसभेयं नरवरिंदो ॥ ४६ ॥ अह कइवयदियहेहिं गुरुचरणोवासणं कुणंतस्स । तह परिणमेइ धम्मो जह तं खोभेंति न सुरावि ॥ ४७ ॥ अह संविग्गो सो अन्नया य गिण्हेइ बंभचेरवयं । मयणाउरा विचिंतइ सूरियकंता तओ एवं ॥ ४८ ॥ जंपभिइ जिणधम्मो गहिओ एएण तप्पभिइ चेव । आलवणंपि तहाविहमम्हेहिं समं परिच्चत्तं ॥ ४९ ॥ ता मारिऊण एयं सूरियकंताभिहाणनियपुत्तं । रज्जे ठवेमि अह अप्पणा उ मारेमि इच्छाए ॥ ५० ॥ जीवंतो पुण एसो सल्लं चिय मज्झ नेय अन्नोऽवि । कुणइ मए समणाणं भएण एयस्स वेरस्स ॥ ५१ ॥ इय चिंतिऊण दिन्नं अन्नादिणे पोसहस्स पारणए । तिव्वविसं नरवइणो सह आहारेण पावाए ॥ ५२ ॥ तत्तो अईव गरुई उच्छलिया वेयणा नरिंदस्स । नायं च कहवि तंपि हु जह भज्जाविलसियं एयं ॥ ५३ ॥ अह चिंतइ नरनाहो गिहवासे ताव सेवियव्वम्मि । इत्थीपडिबंधो च्चिय हेऊ परमत्थओ लोए ॥ ५४ ॥ जो पुण इत्थियणाणं परिणामो एस जं अकज्जेऽवि । सब्भावपरम्मिवि माणुसम्मि एवं पयट्टन्ति ॥ ५५ ॥ अहवा जं दहइ सिही मारइ विसं भुयंगमो डसइ । तं ताण सरूवं चिय अकज्जवित्ती य नारीणं ॥ ५६ ॥ एत्तो च्चिय धीरेहिं चइऊण इमाओ मुणिगणसारेहिं । पडिवज्जिऊण चरणं सकज्जसिद्धि चिय पवन्ना ॥ ५७ ॥ ता किं सह एयाए चिंताए निययकज्जमेविण्हिं । साहेमि जेण एत्तो थेवं चिय जीवियव्वंति ॥ ५८ ॥ अरहंताई परमेट्ठिणो अहं इह गओऽवि वंदामि । ताणं चिय दुहदलणं पयकमलं होउ मह सरणं ॥ ५९ ॥ तह तेसिं चिय पुरओ अइसयनाणीण पावठाणाइं । पाणिवहप्पमुहाइं सम्मं निन्दामि सव्वाइं ॥ ६० ॥ तह केसिगणहराणं परमुवयारीण ताण धीराणं । निययगुरूणं पुरओ आलोएऊण दुच्चरियं ॥ ६१ ॥ पाणिवहप्पमुहाणं विरइं पावाण संपवज्जामि । मेत्ती य मज्झ इण्हिं सयलम्मिवि भूयगामम्मि ॥ ६२ ॥ सूरियकंताएँ पुणो विसेसओ होउ

मह समो भावो । नियकम्मफलं चिय जेण पाणिणो एत्थ भुंजंति ॥ ६३ ॥ इय भावंतो सम्मं भत्तं पच्चक्खिऊण मरिउं च । सोहम्मे सूरियाभे पवरविमाणम्मि उप्पन्नो ॥ ६४ ॥ नामेण सूरियाभो देवो पलिओवमाइं चत्तारि । गमिऊण तत्थ आउं महाविदेहम्मि सिज्झिहिइ ॥ ६५ ॥ इय भारियाण विसमं पिम्मं नाऊण विरसपरिणामं । को तत्थवि पडिबंधो जाणियजिणवयणसाराणं ? ॥ ६६ ॥ इति नृपतिभार्याकथानकं समाप्तम् ।

अथ अशोकचन्द्रस्यापरनाम्नः कूणिकस्य सम्बन्धि चरितमुच्यते—पच्चंतनगरमेगं मुत्ताहलदंतचित्तयछवीणं । रासीहिं जत्थ करिणोऽवि संचरंता जणदुलक्खा ॥ १ ॥ जियसत्तू नाम निवो तत्थ अरण्णेसु वेरिवग्गोऽवि । परमत्थबंधुणो जस्स देइ आसीओ नवसुहिओ ॥ २ ॥ रूवाइगुणग्घविओ सुमंगलो नाम तस्स वरपुत्तो । मंतिसुओ य कुरूवो नामेणं सेणगो तत्थ ॥ ३ ॥ रायसुओ य सयावि हु अईव केलिप्पिओ तओ कहऽवि । मसिकसिणतणू लंबोयरो य उद्दंतुरो खुज्जो ॥ ४ ॥ सयलाण कुरूवाणं निदरिसणं तेण सेणगो दिट्ठो । कुट्टंतो तालाओ तो नच्चावइ तयं एसो ॥ ५ ॥ अन्नेहिवि हासेणं विडंबए तं विचित्तभंगेहिं । इय पइदिणंपि एसो विनाडिज्जंतो निवसुएणं ॥ ६ ॥ निव्विण्णो पडिवज्जइ अण्णाणतवं अभिग्गहं च इमं । गिण्हइ जह पारणयं कायव्वं मासपज्जंते ॥ ७ ॥ तत्थऽवि एगघराओ बीयम्मि घरे मए न गंतव्वं । लाभे व अलाभे वा नियत्तियव्वं तओ चेव ॥ ८ ॥ कल्लाणकुंभियाए गिम्हाईसुंपि संपविट्ठेणं । चिट्ठेयव्वंति सयावि ता इमो कुव्वइ तहेव ॥ ९ ॥ रज्जे सुमंगलो च्चिय उवविट्ठो उवरयम्मि पियरम्मि । गयखंधगओऽवि य अन्नया तयं पेच्छए कहवि ॥ १० ॥ तं पुच्छियं किमेयं ? अह सन्निहिएहिं साहियं सव्वं । अणुकंपा नरवइणो जाया गंतूण तो तत्थ ॥ ११ ॥ भणिओ तुमं महायस ! पुव्विं संताविओ

मए वइयं । तं ताव खमसु सव्वं अन्नं चिय मासपारणए ॥ १२ ॥ घेत्तव्वो आहारो तुब्भेहिं मह घरम्मि पविसिऊणं । इय निब्बंधे पुडइवइस्स अब्भुवगयं तेणं ॥ १३ ॥ पारणयदिणे य गओ नरवइगेहम्मि जाव सो केण (ताव)। केणइ कम्मवसेणं अपडुसरीरो निवो जाओ ॥ १४ ॥ तत्तो पडिहारेहिं तस्स पवेसो निसाहिओ दारे । वक्खित्तं सयलजणं दट्ठूण य पडिनियत्तो सो ॥ १५ ॥ पविसिऊणं तो कुंभियाएँ बीयंपि खिवइ सो मासं । आरोग्गेण य रन्ना पुट्ठो सो वइयरो नाओ ॥ १६ ॥ तो लज्जिएण गंतुं तस्स सयासम्मि बहुपयारेहिं । निंदेउं अप्पाणं पारणगकए पुणो भणिओ ॥ १७ ॥ कहकहवि सोऽवि एयं अब्भुवगंतूण बीयवारंपि । जाव गओ ता रण्णो पुणोऽवि रोगो समुप्पन्नो ॥ ८ ॥ तह चेव पडिनियत्तो तह चेव य खवइ तइयमासंपि । रायावि तह च्चिय अइविलक्खहियओ तयं कहवि ॥ १९ ॥ गंतुं चलणेसु विलग्गिऊण खामइ पुणो पुणो बहुसो । मन्नावइ पारणयं पुणोवि अइगुरुनिब्बंधेणं ॥ २० ॥ तत्तो य तइयवारं जाव गओ सो पुणोऽवि तग्गेहे । भवियव्वयावसेणं ता अहिययरं निवसरीरे ॥ २१ ॥ वड्ढइ तिव्वा वियणा तह जह सव्वोऽवि जा जणो विमणो । तो दारपालएहिं निब्भच्छेऊण सो गाढं ॥ २२ ॥ लउडाइएहिं परिताविऊण भणियं इमं तया वयणं । निल्लक्खण ! तुज्झ कए वारं वारं पहू अम्ह ॥ २३ ॥ पावइ अवत्थमेयं ता एज्जह एत्थ मा पुणोऽवि तुमं । निस्सारिओ घराओ करेहिं घेत्तुं गले गाढं ॥ २४ ॥ अह सट्ठाणे गंतुं सो कोवानलपलित्तसव्वंगो । चिंतइ जह एएणं नरवइणा ता कुमारत्ते ॥ २५ ॥ तह कहवि ममं विहिया विडंबणा जह इमं वयं गहियं । न य तत्तिएण तुट्ठो अज्जवि एवं विडंबेइ ॥ २६ ॥ इहरा जइ सच्चं चिय भत्तीएँ निमंतए ममं एसो । ता किं अमच्चपमुहे आइसइ नेत्थ वत्थुम्मि ॥ २७ ॥ तो जइ चिन्नस्स मए अत्थि पभावो तवस्स तो अहयं । होज्जामि वहाए परभवे य एयस्स दुट्ठस्स ॥ २८ ॥

इय सनियाणो मरिउं उववन्नो वाणमंतरेसु इमो । तेण विनिव्वेएणं रायावि हु तावसाण वयं ॥ २९ ॥ पडिवज्जइ काऊणं अन्नाणतवं तहिं च मरिऊणं । पावेइ वंतरत्तं पढमं उववट्टिऊण तओ ॥ ३० ॥ रायगिहे संजाओ विक्खाओ सो तओ नरवरिंदो । सेणगजीवोऽवि तओ चेल्लणदेवीए गब्भम्मि ॥ ३१ ॥ पुत्तत्तेणुववन्नो तओ य तस्साणुभावओ एसा । चिंतइ जइ अच्छीहिवि न दीसए सेणियनरिंदो ॥ ३२ ॥ ता होइ सुंदरं चिय इय अन्नंपि हु पओसमुव्वहइ । नायं च तीए पच्छा गब्भपभावो चिय जमेसो ॥ ३३ ॥ तो अणवरयं बहुसाडणेहिं साडइ सा तयं गब्भं । न य मरइ सो कहिंचिवि इमो य से दोहलो जाओ ॥ ३४ ॥ जह फालिऊण उयरं मंसं भक्खेमि सेणियनिवस्स । अह सा विसन्नहियया निंदइ अणवरयमप्पाणं ॥ ३५ ॥ विलवंती य पयंपइ हा दिव्व ! किमेस मज्झ दइयस्स । उवणीओ परमरिऊ ? जो मज्झवि जणइ इय कुमइं ॥ ३६ ॥ ता पज्जत्तमिमेणं पुत्तेणवि जो तहाणुरत्तम्मि । सब्भावठिए मह वल्लहम्मि इय ववसइ निवम्मि ॥ ३७ ॥ इय झिज्जंती सा गमइ वासरे न उण कहेइ दोहलयं । तत्तो एगंते ठाविऊण अइगुरुनिबंधेणं ॥ ३८ ॥ पुट्ठा निवेण साहइ रुयमाणी नियसहियणमुहेण । हिययम्मि विसन्नोऽवि हु तो राया साहसवसेणं ॥ ३९ ॥ केत्तियमेत्तं पुण देवि ! मह इमं ? तं करेमि जह सिग्घं । संपज्जइ तुह एयं इय संठविऊण तं तत्तो ॥ ४० ॥ अभयकुमारस्स निवो साहइ सोऽवि हु सुबुद्धिसंपन्नो । पासाओवरि ओलोयणम्मि देविं निवेसेइ ॥ ४१ ॥ रायाणं भूमीए पसुमंसतलिणससयचंमेण । उयरम्मि बंधिऊणं उत्ताणं ठवइ सयणिज्जे ॥ ४२ ॥ उक्कत्तिऊण तत्तो दिज्जइ किर चेल्लणाए निवमंसं । तीसे य तोसहेउं अलियं कंदइ नरिंदोवि ॥ ४३ ॥ चिंतंती सावि निययं अप्पाणं निंदए बहुपयारं । गब्भावेक्खाए पुण इच्छइ सव्वंपि तं गसिउं ॥ ४४ ॥ तत्तो कमेण देवी पसवइ पुत्तं अइविनिव्विन्ना । उज्झवइ तं च

इमा असोगवणियाए मज्झम्मि ॥ ४५ ॥ तत्थ य कुक्कुडपिच्छेण तस्स बालस्स अंगुली विद्धा । अंबाडेइ नरिंदोऽवि चेल्लणं जाणिउं एयं ॥ ४६ ॥ आणावइ य नियसुयं पालावइ अन्नधाइवग्गेण । नामं च तस्स ठवियं असोगचंदोत्ति नरवइणा ॥४७॥ अइकोमलत्तणेण य अंगुलिया कूणिया य से जाया । तो कूणिओत्ति नामं बीयंपि कयं कुमारेहिं ॥ ४८ ॥ पूयं च अंगुलीए गलइ बहुं पुत्तनेहपरिमूढो । तहवि हु तं खिवइ मुहे राया तो रोवइ न बालो ॥ ४९ ॥ आरडइ इहरहा उण इय वड्ढइ सो कमेण तणओ । पच्छा य चेल्लणाए हल्लविहल्लत्ति दुन्नि सुया ॥ ५० ॥ जाया अन्नेऽवि तओ गयाण बाहिं सुयाण रण्णो य । पट्ठवइ चेल्लणा कूणियस्स गुलमोयए चेव ॥ ५१ ॥ हल्लविहल्लाईणं तु खंडसक्करविणिम्मिए तेऽवि । पेसेइ तो पओसं जम्मंतरवासणाव-सओ ॥ ५२ ॥ परिवहइ कूणिओ सेणियम्मि जं किर इमो च्चिय महेए । दावेइ पइदिणं चिय इय वड्ढइ वेरभावो से ॥ ५३ ॥ पुणो अभयकुमारो पव्वइए सेणिओ विचिंतेइ । दायव्वं रज्जमिणं कूणियकुमरस्स एत्ताहे ॥ ५४ ॥ तेणवि होऊण समूसुएण मानकएहिं बंधूहिं । कालाईहिं दसहिं सद्धिं मंतो इमो विहिओ ॥ ५५ ॥ जह एक्कारसभाए रज्जं काऊण गिण्हिमो एयं । अब्भु-वगयं इमेहिवि जह अन्नदिणम्मि अत्थाणे ॥ ५६ ॥ उवविट्ठो नियजणओ बंधेउं कूणिएण संगहिउं । पक्खाविओ य तत्तो गोत्तीए अइगाढिमाए ॥ ५७ ॥ पुव्वावरण्हकाले कसघायसयं दवावए तह य । भत्तं पाणं च तहा पावेणं तेण पडिसिद्धं ॥ ५८ ॥ अह कुम्मासे केसेसु गोविउं नेइ चेल्लणा कहवि । पाएइ सुरं च तयं जीए पभावेण सो सव्वे ॥ ५९ ॥ कसघाए न वियाणइ न य पीडिज्जइ पिवासमाईहिं । इय चिट्ठंतो दुक्खेण चिंतए सेणियनरिंदो ॥ ६० ॥ पिच्छ अहो भवविलसियमेयं अइसयदुरंतमइ-विरसं । जाण कए पुत्ताणं दिज्जंतोवाइयसयाइं ॥ ६१ ॥ जाएहि य विविहाइं वद्धावणयाइं कारविज्जंति । अप्पाणयंपि दुत्थं

काऊण अईवमूढेहिं ॥ ६२ ॥ पोसिज्जंति कलाओ तह गाहिज्जंति जे पयत्तेण । गोविज्जंति सहिज्जंति जाण अवराहलक्खाइं ॥ ६३ ॥ आसापिसाययाए विडंबिएहिं च जाण कज्जम्मि । तं नत्थि जं न दुक्खं सहिज्जए गयविवेएहिं ॥ ६४ ॥ ताण इमो परिणामो जं सब्भाविक्कसारहियएऽवि । आजम्मओऽवि परिविहियबहुयउवयारलक्खेहिं ॥ ६५ ॥ एगंतवच्छले पिउजणेऽवि निक्कारणंपि ववसंति । तं किंपि जं न ववसइ सत्तूवि विगाहिओ बहुसो ॥ ६६ ॥ अहवा न एस दोसो पुत्ताणं नवि य कस्सइ परस्स । अप्पाऽवि हु जीवाणं सत्तुत्तेणं विपरिणमइ ॥ ६७ ॥ इहरा सयलाणत्थाण वारणं कारणं सिवसुहाणंपि । तह पाविऊणवि मए सिरिवीरजिणिंदपयकमलं॥६८॥ किं न इमो परिचत्तो गिहवासो दुहपरंपरनिवासो? । पेम्माबंधो य कओ"कह एरिसपुत्तमाईसु? ॥ ६९ ॥ ते धन्ना मज्झ सुया मेहो अभओ य नंदिसेणो य । जे अवगयपरमत्था पडिवन्ना दिक्खमन्नेऽवि ॥ ७० ॥ बालेसु य पव्वज्जंतेसु गेहेसुं परिणयवओऽवि । जमहं ठिओ विमूढो तस्स फलं पावियं एयं ॥ ७१ ॥ अप्पाणमप्पणच्चिय पाडंतो जीव ! ता अणत्थेसु । कुप्पिहिसि कस्स इण्हिं जइ सुमरसि वीरजिणवयणं ? ॥ ७२ ॥ एत्तो य कूणियसुओ उदाइनामो पिउस्स उस्संगे । उवविट्ठो पासवणं करेइ थालस्स मज्झम्मि ॥ ७३ ॥ मुत्तनिरोहभएण य न चालिओ कूणिएण सो कहवि । मुत्तविमिस्सं उस्सारिऊण भुत्तं च अवसेसं ॥ ७४ ॥ नियनेहगव्विओ चेल्लणं च तो पुच्छए जहा अम्मो ! । एत्तियमित्तो नेहो कि दीसइ कस्सवि सुयम्मि ? ॥ ७५ ॥ तो रुयमाणी पभणइ चेल्लणा पाव ! केत्तिओ एस । जो आसि तुज्झ पिउणो तुमम्मि नेहो तमासज्ज ? ॥ ७६ ॥ किह अम्मो ! ता एसा कहेइ तस्संगुलीए वुत्तंतं । भणइ य पाविट्ठ ! तए उवयरियं तस्स नेहस्स ॥७७॥ अह भणइ कूणिओ अज्ज ! जइ इमं किह णु तो इमो मज्झ । गुलमोयएच्चिय परं दावंतो ? कहइ अह एसा ॥ ७८ ॥ आगब्भ-

वासओ च्चिय अइदुट्ठवियप्पहेउओ जाओ। जह जाओ दोहलओ जह गब्भेच्चिय हणणहेउं ॥ ७९ ॥ पीयाइं ओसहाइं जाओ य जह उज्झिओ असोगवणे । जह तत्तो आणेउं पोसिओ सेणियनिवेणं ॥ ८० ॥ गुलमोयगा य दिन्ना जह सयमेवेति तह कहेउं च । तो पभणइ पाव ! मए तुह सरिसं तं कयं सव्वं ॥ ८१ ॥ किंतु करेमि किमहमवि जं तुह जणएण सच्छहियएण। अन्नाण-विहियपिम्मेण दिव्ववसगेण मूढेण ॥ ८२ ॥ कालभुयंगोव्व खिविउं करंडए रक्खिओ तहा तंसि । परिवालिओ य नियजीवियं व नह तं सहत्थेहिं ॥ ८३ ॥ ताण य उवयाराणं पिउणा उज्जयमणेण विहियाणं। पडिउवयारो विहिओ पाव ! तए च्चिय सुपुत्तेण ॥ ८४ ॥ अहवा न तुज्झ दोसो अपुन्नपडिबंधमूढहिययाणं । सव्वाचईउ करसंठियाओ जायंति किं चोज्जं ? ॥ ८५ ॥ मुच्चंति आवईओ मरणेसुवि दुज्जणोवयारेणं । वेज्जस्स दुव्वलवग्घनयणरोयावहारिस्स ॥ ८६ ॥ इय सोऊणं कोणियनिवस्स तत्तो पसंतवेरस्स । अइगरुओ संजाओ पच्छायावो नियमणम्मि॥८७॥तो नियलभंजणत्थं घेत्तूण करेण लोहमयदंडं। सहसा पहाविओ जणयसम्मुहं तो नरिंदस्स ॥ ८८ ॥ आरक्खिएहिं कहियं देव ! इमो एइ तुज्झ दुप्पुत्तो । लोहमयदंडहत्थो जं काही तं न याणामो ॥ ८९ ॥ तत्तो कयत्थणाभीरुएण सहसत्ति सेणियनिवेण । तालउडविसं भुत्तं कालं च तओ करेऊणं ॥ ९० ॥ रयणप्पभपुढवीए उप्पन्नो तत्थ पुण वसेऊणं । चुलसीवाससहस्से पुरओ तित्थंकरो होही ॥ ९१ ॥ गहिओ य महासोएण कूणिओ चिंतए न रज्जंपि । तो नियगमइविगप्पियमयकिच्चाइं बहूइं इमो ॥ ९२ ॥ सोयाविसुमरणहेउं मंतीहिं कारिओ बहुदिणेहिं । चंपाउरिं निवेसिय पालइ रज्जं विगयसोगो ॥ ९३ ॥ करितुरगाइविभूइं अइबहुयं अन्नया निएऊणं । सिरिवीरजिणं पुच्छइ किमहं चक्की नवत्ति इमो ॥ ९४ ॥ बारसऽवियऽइकंते कहेइ तो चक्कवट्टिणो सामी । अह भणइ कूणिओ कत्थ नाह ! मरिउं गमि-

स्सामि? ॥ ९५ ॥ छट्ठीए पुढवीए वागरियं सामिणाऽवि से गमणं । तत्थ य अचक्किभावं कहियंपि हु सो न सद्दहइ ॥ ९६ ॥ तो कित्तिमरयणाइं काऊणं सव्वबलभरसमग्गो । तिमिसगुहं संपत्तो अट्ठमभत्तं च काऊणं ॥ ९७ ॥ सव्वेऽवि चक्किणो इह समइक्कन्तत्ति तं नियत्तेसु । वारंतस्सवि कयमालगस्स इह विविहजुत्तीहिं ॥ ९८ ॥ चडिऊण करिवरे मत्थयम्मि दाऊण तस्स मणिरयणं । तिमिसगुहाएँ दुवारं पुणो पुणो हणइ दंडेणं ॥ ९९ ॥ तो कुविएणं कयमालएण तह आहओ चवेडाए । जह मरिऊणं एसो उप्पन्नो छट्ठपुढवीए ॥ १०० ॥ इय पुत्तेसुऽवि पिम्मं विरसं नाऊण मुणियपरमत्था । मोत्तुं तप्पडिबंधं सकज्जसिद्धिं पवज्जंति ॥ १०१ ॥ इत्यशोकचन्द्रचरितं समाप्तम् ॥

इति दर्शिता प्रेम्णोऽसारता, अथ विषयासारतां दर्शयन्नाह—

हुंति मुहे च्चिय महुरा विसया किंपागभूरुहफलं व । परिणामे पुण तेच्चिय नारयजलणिंधणं मुणसु ॥ ३९२ ॥

सुगमा, नवरं नारकज्वलनेन्धनं विषया इति, कोऽभिप्रायः ?, यथाऽत्रत्यो दहनस्तृणादीन्धनेन तथा नरकवह्निर्विषयेन्धनेनैव हेतुभूतेन नरकोत्पन्नप्राणिदेहदहनाय प्रज्वलति, नान्यथा, यदि ह्यत्र विषया न भवेयुः तदा न कश्चित् तन्निमित्तमशुभं कर्मबन्धं विधाय नरकं व्रजेत्, तथा च सति निर्निमित्तो नरकवह्निर्न प्रज्वलेदिति तत्त्वतो विषया एव नरकवह्नेरिन्धनं इति गाथार्थः ॥ यतश्चैवं ततो विषयगृद्धिपरिहारार्थं सदृष्टान्तमुपदेशमाह—

विसयावेक्खो निवडइ निरवेक्खो तरइ दुत्तरभवोहं । जिणवीरविणिद्दिट्ठो दिट्ठंतो बंधुजुयलेणं ॥ ३९३ ॥

भावार्थः कथानकेनोच्यते—चंपानामेण पुरी परनरसंगो महासईए व्व । जाओ न जीए कहमवि सुगुत्तपासाए सव्वत्तो

॥ १ ॥ तीसे य सत्थवाहो मागंदी नामओ य परिवसइ । जस्स विहवे परेसिं विहवकहाओ समप्पंति ॥ २ ॥ जिणपालिओ
य जिणरक्खिओ य तस्सऽत्थि सुया दुवे पवरा । एक्कारस वाराओ निरुवहयमेव जलहिम्मि ॥३॥ गंतूण आगया तेऽवि अन्नया
वड्ढमाणघणतण्हा । बारसमंपि हु वारं पुणोऽवि चडिउं पवहणम्मि ॥ ४ ॥ जा केत्तियंपि दूरं समइक्कंता समुद्दमज्झम्मि । ताव
सहसत्ति भग्गं तं वहणं भंडपरिपुन्नं ॥ ५ ॥ तो फलएसु विलग्गा जलहिं तरिऊण भाउणो दोऽवि । पावंति रयणदीवं आसन्न
तप्पएसाओ ॥ ६ ॥ दीवो य एस अइसयरमणिज्जो तस्स मज्झदेसे य । अइगरुओ पासाओ चउवणसंडेहिं परिखित्तो ॥ ७ ॥
परिवसइ तत्थ रयणदेवीनामेण चेव विक्खाया । खुद्दा रुद्दा पावा साहसिया देवया एक्का ॥ ८ ॥ तो सत्थवाहपुत्ता सर-
साइं फलाइं तत्थ घेत्तूणं । काऊण पाणवित्तिं सिलायले कत्थइ निविट्ठा ॥ ९ ॥ ओहयमणसंकप्पा जा ते चिंतंति वइयरं निययं ।
ता देवयाए दिट्ठा उप्पइऊणं तओ तत्थ ॥ १० ॥ घणनीलझलक्किरअइकरालकरवालभीसणकरग्गा । आगंतूणं ते भणइ
दारुणफरुसवयणेहिं ॥ ११ ॥ रे रे मए समाणं भुंजह भोए इमम्मि पासाए । इहरा खग्गलयाए इमाइं छिंदेमि सीसाइं ॥ १२ ॥
तो भीएहिं इमेहिं भणियं जं आणवेह तं कुणिमो । तो सा उक्खिविऊणं दुन्निवि तो नेइ पासाए ॥ १३ ॥ ताणं च सरीराओ
पोग्गलेऽवि हु असुहपोग्गले हरइ । सुहपोग्गलदेहेहिं तेहिं समं तो इमा निच्चं ॥ १४ ॥ विउले भुंजइ भोए अमयफलाइं च ताण
आहारो । देइ इमा अणुदियहं एवं वच्चंतए काले ॥ १५ ॥ अन्नम्मि दिणे एसा, भणइ इमे सक्कवयणओ इण्हिं । सह सुट्ठि-
एण लवणाहिवेण सव्वोऽवि हु समुद्दो ॥ १६ ॥ वाराओ एक्कवीसं हिंडेयव्वो मए तओ सव्वं । तणपत्तकट्ठकयवरपमुहमचोक्खं
जयं वत्थुं ॥ १७ ॥ आहुणिऊण अभिक्खे तं खिवियव्वं तडम्मि तस्सेव । इय सोहिऊण जलहिं जा आगच्छामि अहमेत्थ

॥ १८ ॥ तुम्भेहिं ताव एत्थावि पासाए चिट्ठियव्वमह कहऽवि । उप्पज्जइ इह अरई तो रमह पुरत्थिमुज्जाणे ॥ १९ ॥ तत्तो य उत्तरे पच्छिमे य एएसु तिसुवि साहीणा । दो दो एक्केक्कम्मिवि पाउसपमुहा रिऊ कमसो ॥ २० ॥ न य गंतव्वं कहमवि उज्जाणवणम्मि दाहिणम्मि पुणो । मसिकसिणतणू भीसणभुयंगमो जं तहिं वसइ ॥ २१ ॥ ता होही विणिवाओ तत्थ गयाणं अवस्स तुम्हाणं । इति तत्थ न गंतव्वं पडिवन्नं तेहिं तं सव्वं ॥ २२ ॥ इय दाऊणं सिक्खं गयाएँ (देवीएँ तत्थ) ते दोऽवि । वियरंति जहिच्छाए उज्जाणेसुं तिसुवि तेसु ॥ २३ ॥ अवरोप्परं तओ मंतिऊण कोऊहलेण अक्खित्ता । विणिवारियावि तीए संपत्ता दाहिणुज्जाणे ॥ २४ ॥ जाव पविसंति तत्थ य ता आगच्छइ अईवदुग्गंधो । तेण य ते अभिभूया किच्छेणं तो गया मज्झे ॥ २५ ॥ तत्तो य कलुणसद्दं सोउं वच्चंति तयणुसारेण । थेवंतरं च पत्ता भीमं पिच्छंति पेयवणं ॥ २६ ॥ तं मज्झम्मि य एक्कं पुरिसं पिच्छंति गरुयसूलाए । पक्खित्तं कंदंतं विलवंतं दीणसद्देहिं ॥ २७ ॥ अन्नेऽवि अट्ठिनिवहा दिट्ठा एएहिं पसरियदुगंधा । तत्तो सणियं सणियं भीया कहकहवि उवगंतुं ॥ २८ ॥ सूलाभिन्नं पुरिसं पुच्छंति इमे जहा महाभाग ! । कोऽसि तुमं ? किहणु इमं पत्तोऽसि तहाऽऽवइं घोरं ? ॥ २९ ॥ कस्स य इमं विरुद्धं अणेगजीवाण घायणट्ठाणं । अह सो करुणाएँ नरो पभणइ निसुणेह साहेमि ॥ ३० ॥ कायंदीनामपुरीवत्थव्वो तत्थ ता अहं वणिओ । जलहिम्मि भिन्नवहणो लग्गो फलहेण इह दीवे ॥ ३१ ॥ तो देवयाएँ पत्तो इमाएँ भुत्ता य सह मए भोया । अन्नदिणे अवराहं तुच्छं संभाविउं किंपि ॥ ३२ ॥ खित्तोऽहं विलवंतो इमाएँ सूलाए तीएँ पावाए । अन्नेऽवि नरा एवं तीए वावाइया कमसो ॥ ३४ ॥ अइभीएहिं कहियं मागंदीदारएहिं तो तस्स । अम्हेऽवि हु संगहिया एवं चिय तीएँ चिट्ठामो ॥ ३५ ॥ ता किं होही अम्हं ? सूलापुरिसोऽवि भणइ को मुणइ ? । किंतु वियक्केमि अहं

तुम्हऽवि मग्गो इमो चेव ॥ ३६ ॥ दीणवयणेहिं तत्तो भणियं इयरेहिं भो महाभाग ! । जइ मुणासि उवायं किंपि एत्थ ता कहसु पसिऊणं ॥ ३७ ॥ तो भणियं इयरेणं जइ एवं तो पुरत्थिमुज्जाणे । पवरो सरूवधारी सेलगजक्खो सया वसइ ॥ ३८ ॥ चाउद्दसिअट्ठमिपुन्निमासु तह चेवऽमावसाए य । कं तारयामि ? कं पालयामि ? सो पभणइ महप्पा ॥ ३९ ॥ तारय पालय अम्हे निक्कियपमाओ तुमं महाभाग ! । इय पभणिज्जह तुब्भे तो काही तुम्ह सो सुत्थे ॥ ४० ॥ गिद्धेण व मूढेण व अयाणएण व मए इमं न कयं । तुम्भेहिं पुणो एत्थं हंत पमाओ न कायव्वो ॥ ४१ ॥ अमयंपिव तं वयणं अब्भुवगंतुं पुरत्थिमुज्जाणे । गंतूण दोऽवि पहाया पुक्खरिणीविमलनीरेसु ॥ ४२ ॥ घेत्तूण य कमलाइं जक्खाययणे तओ य गंतूणं । पूयंति जक्खपडिमं पणमंति य भत्तिविणएहिं ॥ ४३ ॥ इय कुणमाणाण इमाण गुज्झगो भणइ नियसमयम्मि । कं तारयामि ? कं पालयामि ? तो बंधवा दोऽवि ॥ ४४ ॥ गंतु विणएण भणंति सामि! करुणारसेक्कमगरहर ! । तारय पालय इण्हिं अम्हे च्चिय ताव गयसरणे ॥ ४५ ॥ तो जक्खेणं भणियं करेमि एवं अहं परं तुब्भे । आरूढे दट्ठूणं मह पट्ठीए जलहिमज्झे ॥ ४७ ॥ हरिही चित्तं तुम्हाण तो मणे जइ कहिंपि अणुरायं । परिवहह तीएँ तुब्भे दिट्ठीएँऽवि जइ निरिक्खेह ॥ ४८ ॥ नियपिट्ठीओ तो विहूणिऊण तुब्भे खिवेमि दूरेणं । अह तदवेक्खं न कुणह करेमि सिरिभायणं तत्तो ॥ ४९ ॥ अह ते भणंति दुन्निवि जह तुब्भे भणह तह करिस्सामो । तो पवरतुरयरूवं जक्खो वेउव्वियं काउं ॥ ५० ॥ आरोविऊण पिट्ठीएँ दोवि चलिओ समुद्दमज्झेण । एत्थंतरम्मि सा खुद्ददेवया नियट्ठाणम्मि ॥ ५१ ॥ ते सव्वत्तोऽवि गवेसिऊण कत्थइ अपासिऊणं च । जाव पउंजइ ओहिं ता पिच्छइ जलहिमज्झम्मि ॥ ५२ ॥ सव्वंगं पज्जलिया कोवेण तओ घएण जलणोव्व । गयणेणुप्पइऊण य संपत्ता ताण पासम्मि ॥ ५३ ॥ रे रे दुट्ठा मं

उज्झिऊण कह सेलगेण सह चलिया ? । किं अज्जवि विण्णायं मज्झ सरूवं न तुब्भेहिं ? ॥ ५४ ॥ ता उज्झिऊण एयं जइ न पव-ज्जह पुणोऽवि मह सरणं । ता इमिणा खग्गेणं तुब्भ गिण्हामि सीसाइं ॥ ५५ ॥ इच्चाइ निट्ठुराइं भणमाणीएऽवि ते असं-भंता । वच्चंति जाव तत्तो इमीइ अणुकूलवयणेहिं ॥ ५६ ॥ सिंगारसारएहि य इयएवं पभणिउं समाढत्ता । भो भो निट्ठुरहि-यया ! तह अणुरत्ताऽवि तुम्हाणं ॥ ५७ ॥ सब्भावपरावि सिणिद्धयावि उज्जुयमणावि भत्तावि । एगंतहियरयावि हु किहणु अहं इय परिचत्ता ? ॥ ५८ ॥ किह ताइं जंपियाइं हसियाइं कीलियाइं ललियाइं । रमणीयरइसुहाणि य इय विसुमरियाइं हेलाए ? ॥ ५९ ॥ ता काऊण पसायं एस जणो मयणहुअवहपलित्तो । परिनिव्वुओ विहिज्जउ पुणोऽवि नियसंगमजलेण ॥ ६० ॥ एवंपि जाव एए दिट्ठिंपि खिवंति तीइ न हु कहवि । ताव पउंजइ ओहिं नायं जिणरक्खिओ खुभिही ॥ ६१ ॥ तो भणियं जिणरक्खिय ! सयावि मह वल्लहो तुमं आसि । सब्भावेण रइसुहं आसि तए च्चिय समं मज्झं ॥ ६२ ॥ जिणपालिओ उण सया वेसो च्चिय आसि मज्झ अवियड्ढो । आलवणंपि हु विहियं इमिणा सह चित्तपरिहीणं ॥ ६३ ॥ तो जइ न देइ पावो पडिव-यणं मज्झ एस मा देउ । तुह पुण इमं न जुत्तं सयावि मह कयपसायस्स ॥ ६४ ॥ पडिवन्नपालणे जइ न होज्ज तुम्हारिसाणवि पयत्तो । तो नूणममज्जायं जायं सयलंपि भुवणयलं ॥ ६५ ॥ विरहे य तुज्झ निक्किव ! मह हिअयं फुट्टइव्व दलइ व्व । छिज्जइ व्व सुसइ व्व तओ न तुज्झ उवेक्खिउं जुत्तं ॥ ६६ ॥ इय भणमाणी उवरिं खिवेऊण इमाण सुरभिचुन्नेहिं । सम्मीसकुसुमवासं कुणमाणी नयणमणहरणं ॥ ६७ ॥ मणिभूसणकडिसुत्तयकिंकिणीरवजणियसवणपरमसुहा । अइसंभमेण पभणइ नीससमाणी खलंतगिरा ॥ ६८ ॥ हे नाह! सुहय ! सुंदर जिणरक्खिय ! हिययवल्लह सलज्ज । निद्दुरनिग्घिणओ मज्झ जीवियं रक्खह

वयंतं ॥ ६९ ॥ एस जणो तुह दासो आणानिद्देसकारओ निच्चं । मा उज्झिऊण वच्चह तमसरणं दुक्खियं दीणं ॥ ७० ॥ अह एवंपि हु अवहीरिऊण वच्चिहिसि कहमवि तओऽहं । तुह पुरओच्चिय निद्दय ! मरामि पडिऊण जलहिम्मि ॥ ७१ ॥ ता नाऊण पमायं एक्कं वारं तुमं नियत्तेसु । अवरद्धं किंपि मए अह होज्ज तयंपि मह खमसु ॥ ७२ ॥ चिट्ठंतु ताव दूरे य ताइं आलवणमंगमसुहाइं । दिट्ठम्मि वयणकमलुट्ठएवि तुह जियइ एस जणो ॥ ७३ ॥ तो पच्छा मुहमवलोइउं खणं नियवयणकमलम्म । दंसणमित्तेणवि ताव कुणसु सुहियं जणं एयं ॥ ७४ ॥ इय पयडियगुरुनेहं सुवियड्ढं सुललियं मणोहरणं । पमिलाणकामकंदलिसंजीवणनवघणासारं ॥ ७५ ॥ कवडेक्कसारमेयं वयणं तह महुरभूसणरवं च । सोऊण तीएँ पावाए सुमरिउं पुव्वरमियाइं ॥ ७६ ॥ अग्घाएऊण विलेवणाइं गंधं च तीएँ अइसुरभिं । गामेल्लउ व्व परमिंदियालमोहियमणो तत्तो ॥ ७७ ॥ विसुमरिऊणं सव्वं मलारोनियनरेण उवइट्ठं । तद्दुक्खाइंवि अवहीरिऊण सयमेव दिट्ठाइं ॥७८॥ सेलयजक्खस्स य भासियाइं अवमन्निउं हियाइंपि । जिणरक्खिओ पलोयइ तयहुत्त मयणसरविद्ध ॥ ७९ ॥ अह सो सेलगजक्खो तं तह नाऊण चलियमाहप्पं । विधुणइ नियपिट्ठीओ धरणिं न तयं निवडमाणं ॥ ८० ॥ रे रे दास ! मओ सित्ति किह णु छुट्टिहिसि मज्झ एत्ताहे । कोवानलजलियतणू इय भणिउं निट्ठुरं एसा ॥ ८१ ॥ वेत्तुं बाहाइ नहंगणम्मि पक्खिवइ निवडमाणं च । अइविरसमारसंतं खग्गेण पडिच्छिउं तत्तो ॥ ८२ ॥ खंडाखंडिं काउं तस्स व अंगाइं विलवमाणस्स । छेत्तूण सरुहिराइं चउदिसिं कुणइ भूयबलिं ॥ ८३ ॥ तत्तो य पहिट्ठाए पावाए किलिकिलाइयं तीए । जिणपालिओऽवि पुणरवि उवसग्गेउं समारद्धो ॥ ८४ ॥ अणुकूलएहिं पडिकूलएहिं सिंगारसारएहिं च । वयणेहिं जाव एसा तं न तरइ खोभिउं कहवि ॥ ८५ ॥ ताहे य परिस्संता सद्धाणं खुद्ददेवया पत्ता । जिणपालि-

ओऽवि नीओ सेलगजक्खेण चंपाए ॥ ८६ ॥ अम्मापिऊण मिलिओ कहिओ सव्वोऽवि पुव्ववुत्तंतो । जिणरक्खियस्स तत्तो पियरेहिं कयम्मि मयकिच्चे ॥ ८७ ॥ कालेण विगयसोगो भुंजइ जिणपालिओ विउलभोए । अह अन्नया य सोउं जिणधम्मं परमसंविग्गो ॥ ८८ ॥ पडिवज्जिऊण दिक्खं पढिऊणेक्कारसेव अंगाइं । दोसागरोवमाऊ सोहम्मे सुरवरो जाओ ॥ ८९ ॥ चइऊण तओ एसो महाविदेहम्मि सुकुलसंपत्तिं । लहिउं पवन्नदिक्खो सिज्झिहिइ पहीणकम्मंसो ॥ ९० ॥ जिणरक्खिओ जहेत्थं विसयाविक्खो लहेइ विणिवायं । तन्निरवेक्खो जिणपालिओ य पावेइ कल्लाणं ॥ ९१ ॥ तह अन्नेऽवि हु जीवा सिरिवीरजिणेण साहिओ य इमो । दिट्ठंतो सीसाणं तस्सोवणयं विमं बिंति ॥ ९२ ॥ जह रयणदीवदेवी तह एत्थं अविरई महापावा । जह लाहत्थी वणिया तह सुहकामा इहं जीवा ॥ ९३ ॥ जह तेहिं भीएहिं दिट्ठो आघायमंडले पुरिसो । संसारदुक्खभीया पासंति तहेव धम्मकहिं ॥ ९४ ॥ तेणं तेसिं कहिया देवी दुक्खाण कारणं घोरं । तत्तोऽवि य नित्थारो सेलगजक्खाओ नन्नत्तो ॥ ९५ ॥ तह धम्मकही भव्वाण साहए दिट्ठअविरइसहावो । सयलदुहहेउभूया विसयाविरइत्ति जीवाणं ॥ ९६ ॥ सत्ताण दुहत्ताणं सेलगपिट्ठोवमं तहा चरणं । पाविय वंछियपहसुहकारणं साहए सोऽवि॥९७॥ जह पुण सो तरियव्वो रुंदसमुद्दो तहेव संसारो । जह तेसि सगिहगमणं निव्वाणगमो तहा एत्थ ॥ ९८ ॥ सेलगपट्ठारुहणं चारित्तपवज्जणं मुणसु एत्थं । जह देवीवामोहा तओ चुओ पाविओ निहणं ॥ ९९ ॥ तह अविरईएँ नाडिओ चरणचुओ दुक्खसावयाइण्णो । निवडइ अपारसंसारसायरे दारुणसरूवे ॥१००॥ जह देवीएँ अखुद्धो सट्ठाणं पाविओ वरसुहं च । तह चरणासंखुद्धो वच्चइ मोक्खं परमसोक्खं ॥ १०१ ॥ इति बंधुयुग्मकथानकं समाप्तम् ॥ उक्ता विषयानित्यता, अथ देहासारतां दर्शयन्नाह–

आहारगंधमल्लाइएहिं सुअलंकिओ सुपुट्ठोऽवि । देहो न सुई न थिरो विहडइ सहसा कुमित्तो व्व ॥३९४॥

सुबोधा। तदेवमुपसंहारद्वारेण मनुष्येषु पुनरपि सहेतुकं सुखाभावमुपदर्शयन्नाह—

तम्हा दारिद्दजरापरपरिभवरोगसोयतवियाणं । मणुयाणवि नत्थि सुहं दविणपिवासाइ नडियाणं ॥३९५॥

स्पष्टार्थो ॥ ननु तथापि संसारः सर्वोऽपि सुखरहितोऽपि न सिध्यति, सुराणां रत्नराश्यादिमहाविभवरत्नमयप्रासादनिवासादिप्रकर्षवत्सुखस्य सुप्रतीतत्वात्, सत्यमेतदित्येवं परवचनं मुग्धजनप्रतीतिमात्रानुवृत्तितोऽभ्युपगम्य तत्त्वतस्तेष्वपि सुखाभावमुपदर्शयन्नाह—

सव्वसुराणं विहवो अणुत्तरो रयणरइयभवणेसुं । दिव्वाहरणविलेवणवरकामिणिनाडयरयाणं ॥ ३९६ ॥

प्रतीतार्थो ॥ यद्यमराणां विभवाद्यभ्युपगम्यते तर्हि सिद्धं संसारस्य सुखयुक्तत्वमिति चेत् नैवमित्याह—

किंतु मयमाणमच्छरविसायईसानलेण संतत्ता । तेऽवि चइऊण तत्तो भमंति केई भवमणंतं ॥ ३९७ ॥

अनिगूढार्थैव ॥ उपसंहरन्नाह—

तम्हा सुहं सुराणवि न किंपि अहवा इमाइं सुक्खाइं । अवसाणदारुणाइं अणंतसो पत्तपुव्वाइं ॥ ३९८ ॥

तस्मादुक्तयुक्त्या तत्त्वतः सुराणामपि न किंचित् सुखं, अथवाऽभ्युपगतेऽपि सुखभावे भवभ्रमणनिबन्धनादिभ्योऽवसानदारुणान्येवैतानि सुखानि, किमेतैः साध्यते?, अनन्तशश्च प्राप्तपूर्वाण्येव, न च काचित् तृप्तिः संसारसम्भाविदुःखरक्षा वा तैः सञ्जाता, ततः कस्तेषु सुखाभिमानः ?, उक्तञ्च-"सुचिरादपि यस्यान्तो निरवधिभवदुःखकारणं यच्च । तदपि सुखत्वेन कथं व्यवह्रियते

विदितपरमार्थैः ॥ १ ॥" इति गाथार्थः ॥ एतदेव भावयन्नाह—

तं नत्थि किंपि थामं लोए वालग्गकोडिमेत्तंपि । जत्थ न जीवा बहुसो सुहदुक्खपरंपरं पत्ता ॥ ३९९ ॥

प्रतीतार्था ॥

क्षणविघटितसौख्यः ख्यातनिःसंख्यदुःखो, व्यसनगहनतत्त्वः कर्षितानन्तसत्त्वः ।
अकृतविबुधतोषो दृष्टनिःशेषदोषो, भवतु रतिनिमित्तं कस्य संसार एषः ? ॥ १ ॥

॥ इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे विरागलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

अथ विनयद्वारं विभणिषुः पूर्वेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

इय भवविरत्तचित्तो विसुद्धचरणाइगुणजुओ निच्चं । विणए रमेज्ज सव्वे जेण गुणा निम्मला हुंति ॥४००॥

सुगमा, नवरमित्थं भवविरक्तचित्तेन विशुद्धचरणादिगुणकलापेनापि च नित्यं विनय एव यतितव्यम्, सकलगुणालंकारहेतुत्वाद् विनयस्य, इति भवविरागद्वारानन्तरं विनयद्वारमुच्यते, तत्र च विनय इति कः शब्दार्थ इति तावन्निरूपयितुमाह—

जम्हा विणयइ कम्मं अट्ठविहं चाउरंतमोक्खाए । तम्हा उ वयंति विऊ विणओत्ति विलीणसंसारा ॥४०१॥

यस्माद्विनयति-स्फेटयति अष्टप्रकारं कर्म तस्माद्विलीनसंसाराः-तीर्थकरगणधरा एनं विनयं वदन्ति, किमर्थं पुनरसौ तत् कर्म्म विनयतीत्याह--चत्वारोऽन्ता-नारकादिगतिलक्षणा यस्यासौ चतुरन्तः संसारस्तस्य मोक्षः-अपगमस्तदर्थमिति गाथार्थः ॥ अयं च विनयः सिद्धान्तेऽनेकधा वर्ण्यते तद्दर्शनार्थमाह—

लोगोवयारविणओ अत्थे कामे भयम्मि मोक्खे य । विणओ पंचवियप्पो अहिगारो मोक्खविणएणं ॥४०२॥

लोकानामुपचारो-व्यवहारस्तत्र रूढो विनयो लोकोपचारविनयः, तद्यथा-तदुचितस्य कस्यचिदागच्छतोऽभ्युत्थानं १, विज्ञापनादावञ्जलिबन्धः २ आसनप्रदानं ३ अतिथिपूजा ४ देवतार्चनं ५ चेति, तथाऽर्थे-अर्थविषये तत्प्राप्तिनिमित्तं विनयस्तद्यथा-अभ्यासवृत्तिः-अर्थलाभाकांक्षया नरेन्द्रादीनां समीपेऽवस्थानं१ तथैव छन्दोऽनुवर्त्तनं-अभिप्रायाराधनं २ देशकालैः परिज्ञाय तद्दानित्येन वर्त्तनं ३ अभ्युत्थानाञ्जलिबन्धासनप्रदानादयश्च नरेन्द्रादीनामित्येष सर्वोऽप्यर्थविनयः, एतान्येवाभ्यासवृत्त्यादीनि कामिनां वेश्याद्याश्रित्य कुर्वतां कामविनयः, स्वामिनो भयेन कुर्वतां भयविनयः, वक्ष्यमाणस्वरूपस्तु मोक्षविनयः, इह च धर्मोपदेशानां एवाधिकृतत्वान्मोक्षविनयेनैवाधिकारो, न शेषैरिति गाथार्थः ॥ अत्राधिकृतस्य मोक्षविनयस्यैव स्वरूपमाह—

दंसणनाणचरित्ते तवे य तह ओवयारिए चेव । मोक्खविणओऽवि एसो पंचविहो होइ नायव्वो ॥ ४०४ ॥

न केवलं विनयः सामान्येनैव पंचधा, तद्भेदस्वरूपो मोक्षविनयोऽप्येष पंचविधो ज्ञातव्यो भवति, तद्यथा-दर्शनज्ञानचारित्रतपोविषयः औपचारिकश्चेति गाथार्थः ॥ तत्र दर्शनादिविनयस्वरूपं तावदाह—

दव्वाइ सद्दहंते नाणेण कुणंतयम्मि किच्चाइं । चरणं तवं च संमं कुणमाणो होइ तव्विणओ ॥ ४०५ ॥

द्रव्यक्षेत्रकालांस्तत्पर्यायांश्च समस्तान् समयोक्तनीत्या श्रद्दधतो दर्शनविनयः, ज्ञानमनुक्षणमेवाभ्यस्यतस्तदुक्तानुसारेणैव सर्वाणि संयमकृत्यानि कुर्वतो ज्ञानविनयः, चरणं-चारित्रं, तपः सम्यग्जिनाज्ञया कुर्वतस्तद्विनयश्चारित्रतपोविनय इति गाथार्थः॥

अथौपचारिकं मोक्षविनयं व्याचिख्यासुराह—

अह ओवयारिओ उण दुविहो विणओ समासओ होइ। पडिरूवजोगजुंजण तह य अणासायणाविणओ ॥४०६॥

गुर्वाद्युपचारे भव औपचारिकः स पुनर्विनयः संक्षेपतो द्विविधो भवति, प्रतिरूपा-उचिता योगा-मनोवाक्कायलक्षणास्तेषां योजनं-यथास्थानं व्यापारणं प्रतिरूपयोगयोजनं, तथा अनाशातनाविनयश्चेति गाथासमासार्थः ॥ विस्तरार्थं तु बिभणिषुः स्वयमेवाह—

पडिरूवो खलु विणओ काइयजोगे य वायमाणसिओ। अठ्ठ चउव्विह दुविहो परूवणा तस्सिमा होइ ॥४०७॥

प्रतिरूपस्य स्थानौचित्येन योगव्यापारलक्षणो विनयः खलु निश्चयेन, काययोगविषयो वाग्योगविषयो मनोयोगविषयश्चेति तात्पर्यं, तत्र काययोगोऽष्टविधः, वाग्योगश्चतुर्विधः, मनोयोगस्तु द्विविध इति यथाक्रमं सम्बन्धः, तस्य चाष्टविधकायिकादेर्विनयस्य प्ररूपणा-स्वरूपप्रकटनलक्षणा इयं-अनन्तरवक्ष्यमाणस्वरूपा भवतीति गाथार्थः ॥ तत्र कायिकस्याष्टविधत्वं तावद्दर्शयति—

अब्भुट्ठाणं १ अंजली २ आसणदाणं ३ अभिग्गह ४ कई ५ य।
सुस्सूसण ६ अणुगच्छण ७ संसाहण ८ काय अठ्ठविहो ॥ ४०८ ॥

तदर्हस्य साध्वादेरभ्युत्थानं १ गुरुप्रश्नादावञ्जलिबन्धः २ श्रुतवृद्धादीनामासनप्रदानं ३ अभिग्रहो-गुर्वादिनियोगकरणे निश्चयः साक्षात्करणं च ४ कृतिकर्म-सूत्रार्थश्रवणादौ वन्दनकं ५ शुश्रूषणं-विधिवददूरासन्नतया गुर्वादिसेवनं ६, अनुगमनं-

आगच्छतोऽभिमुखं यानं ७ संसाधनं-गच्छतोऽनुव्रजनं ८ इत्यष्टविधः कायिको विनयः ॥ आह-ननु लोकोपचारविनयादिभ्योऽस्य को भेदः?, उच्यते, पूर्वमभ्युत्थानादीनि व्यवहारादिमात्रत इतरजनैः क्रियमाणान्युक्तानि, इह तु मोक्षोद्देशेन तानि विधीयमानानि मोक्षविनयत्वेनोच्यन्त इति भेद इति गाथार्थ इति ॥ वाग्योगविनयस्य चतुर्विधत्वं दर्शयति—

हियमियअफरुसवाई अणुवीईभासि वाइओ विणओ । अकुसलमणोनिरोहो कुसलमणोदीरणं चेव ॥ ४०९ ॥

वाक्शब्दः प्रागपि सम्बध्यते, ततश्च हितवाक्-परिणामसुन्दरवचनः १ मितवाक्-स्तोकाक्षरवचनः २ अपरुषवाक्-अनिष्ठुरवचनः ३ अनुविचिन्त्यभाषी-स्वालोचितवक्ता ४ इति वाचिको विनयः । अथ मनोयोगविनयस्य द्विविधत्वं प्रकटयति-अकुशलस्य-आर्त्तध्यानारूषितस्य मनसो निरोधः, तथा कुशलस्य-धर्मध्यानादियुक्तस्य मनस उदीरणं-प्रवर्त्तनं २, इति द्विविधो मानसो विनय इति गम्यते इति गाथार्थः ॥ आह-ननु किमात्मकोऽसौ विनयः ? कस्य चैष भवतीत्यत्राह—

पडिरूवो खलु विणओ पराणुवित्तिमइओ मुणेयव्वो । अप्पडिरूवो विणओ नायव्वो केवलीणं तु ॥४१०॥

प्रतिरूपः-उचितः खलु विनयः परानुवृत्त्यात्मकः-तत्तद्वस्त्वपेक्षया प्राय आत्मव्यतिरिक्तप्रधानानुवृत्त्यात्मको मन्तव्यः, उत्तरार्धे च अप्रतिरूपविनयस्य केवलिनां निर्देशादयं प्रतिरूपविनयो बाहुल्येन छद्मस्थानामेव बोद्धव्यः, तथा चाह-अप्रतिरूपो विनयः-अपरानुवृत्त्यात्मकः केवलिनामेव ज्ञातव्यः, अमीषां तेनैव प्रकारेण कर्म्मविनयात्, अपरिज्ञातकेवलभावानां तु केवलिनामपि प्रतिरूपो गुर्वनुवृत्त्यात्मको विनयः कियन्तमपि कालं यावद्भवतीति प्रतिपत्तव्यमिति गाथार्थः ॥ उपसंहरन्नाह—

एसो भे परिकहिओ विणओ पडिरूवलक्खणो तिविहो । बावण्णविहिविहाणं बिंति अणासायणाविणयं॥४११॥

एषः-अनन्तरोदितः 'भे' भवतां परिकथितो विनयः-प्रतिरूपलक्षणस्त्रिविधः कायिकवाचिकमानसभेदादिति, अनाशातनाविनयं पुनर्द्विपंचाशद्विधिविधानं एतावत्प्रभेदमपि-तावत्पर्यन्तं ब्रुवते-प्रतिपादयन्तीति तीर्थंकरगणधरा इति गाथार्थः ॥ एतदेवाह—

तित्थयरसिद्धकुलगणसंघकिरियधम्मनाणनाणीणं । आयरियथेरुवज्झायगणीणं तेरस पयाणि ॥ ४१२ ॥

तीर्थंकरादिस्वरूपाणि तावत् त्रयोदश पदानि, तत्र तीर्थंकरसिद्धौ प्रतीतौ, कुलं नागेन्द्रकुलादि, गणः कोटिकादि, संघः प्रसिद्धः, क्रिया अस्तिवादरूपा, धर्मो यतिधर्मादिः, ज्ञानं मत्यादि, ज्ञानिनः-तद्वन्तः स्थविरः-सीदतां स्थिरीकरणहेतुः उपाध्यायः प्रसिद्धः कियतोऽपि साधुसमुदायस्याधिपतिर्गणीति गाथार्थः ॥ यदि नामैतानि त्रयोदश पदानि ततः किमित्याह—

अणसायणा य भत्ती बहुमाणो तह य वन्नसंजलणा । तित्थयराई तेरस चउग्गुणा हुंति बावन्ना ॥ ४१३ ॥

आशातना-जात्यादिहीलना तदभावोऽनाशातना, तीर्थंकरादीनां सदैव कर्त्तव्या, तथा भक्तिः-तेष्वेवोचितोपचाररूपा बहुमानः-तेष्वेवान्तरङ्गभावप्रतिबन्धरूपो वर्णसंज्वलना-तेषामेव सद्भूतगुणोत्कीर्त्तनरूपा, अनेन प्रकारेण तीर्थंकरादयस्त्रयोदश चतुर्गुणा अनाशातनाद्युपाधिभेदेन द्विपञ्चाशद्भेदा भवन्तीति गाथार्थः ॥ आह-नन्वभ्युत्थानादीनां विनयत्वं लोकेऽपि रूढं, द्रव्यश्रद्धानज्ञानाभ्यासचारित्रासेवनादीनां तु विनयरूपता न प्रतीता, तत् कथं तेषां सेहोच्यते ?, नैतदेवं, अभिप्रायापरिज्ञानात्, अष्टप्रकारं हि कर्म विनयतीति विनय इत्यादावेव व्युत्पत्त्यर्थो दर्शितः, अष्टप्रकारकर्मविनयनं च द्रव्यश्रद्धानादीनामपि प्रतीतमेवेति तेषामपि विनयता युक्तैवेत्यलं प्रसंगेन ॥ अथ विनयख्यापनामाहात्म्यार्थमाह—

अमयसमो नत्थि रसो न तरू कप्पद्दुमेण परितुल्लो । विनयसमो नत्थि गुणो न मणी चिंतामणिसरिच्छो ॥४१४॥

यथा रत्नतरुमणिषु मध्ये अमृतकल्पद्रुमचिन्तामणयः प्रधानभूतास्तथा गुणेषु मध्ये विनय एव प्रधानमितीह तात्पर्यं, उक्तञ्च 'कुलरूपवचनयौवनधनमित्रैश्वर्यसम्पदपि पुंसां । विनयप्रशमविहीना न शोभते निर्जलेव नदी ॥ १ ॥ न तथा सुमहार्घैरपि वस्त्राभरणैरलंकृतो भाति । श्रुतशीलमूलनिकषो विनीतविनयो यथा भाति ॥ २ ॥' इति गाथार्थः ॥ केषां पुनरयं विनयो भवतीति सदृष्टान्तं दर्शयति—

चंदणतरूण गंधा जुण्हा ससिणो सियत्तणं संखे । सहनिम्मियाइं विहिणा विणओ य कुलप्पसूयाणं ॥४१५॥

यथा चन्दनतरुप्रभृतीनामुत्पत्तिसमयादप्यारभ्य गन्धादयः सञ्जायन्ते तथा कुलप्रसूतानां विनयोऽपि जन्मना सहैव जायत इति गाथाभावार्थः ॥ विनयस्य किमप्यसाध्यमेव नास्तीति दर्शयन्नाह–

होज्ज असज्झं मन्ने मणिमंतोसहिसुराणवि जयम्मि । नत्थि असज्झं कज्जं किंपि विणीयाण पुरिसाणं ॥४१६॥

अचिन्त्यो हि मणिमन्त्रमहौषधीनां प्रभावो, मनसा देवानामित्यादिवचनात्, साक्षाद्दर्शनाच्च किल मणिप्रभृतीनां नास्ति किमप्यसाध्यं, तथाप्यहमेवं मन्ये यदुत भवेदसाध्यं किमपि कार्यं जगति तेषामपि, विनीतानां तु पुरुषाणां नास्ति किमप्यसाध्यं कार्यं, विनीतो हि स्वर्गापवर्गप्राप्तिमपि साधयति, न तु मणिमन्त्रादिरिति गाथार्थः ॥ ऐहिकं पारत्रिकं च विनयफलं सदृष्टान्तमभिधित्सुराह—

इहलोए च्चिय विणओ कुणइ विणीयाण इच्छियं लच्छिं । जह सीहरहाईणं सुगइनिमित्तं च परलोए ॥४१७॥

सुगमा । कथानकं तूच्यते—

नामेण सुगंधिपुरं नयरं सिरिकामरूवविसयम्मि । दुरुच्छलंतमयणाहिरेणुपडलेहिं संछन्नं ॥ १ ॥ डज्झंतागुरुसंघायबहलधूमंधयारियं चेव । दट्ठूणं गयणयलं फुरंतनवपाउसासंकं ॥ २ ॥ नच्चइ निच्चंपि पमोयनिब्भरं जत्थ सयलबरहिउलं । तं पालइ नरनाहो नामेणं पुंडरीयक्खो ॥ ३ ॥ सीहरहो तस्स सुओ दट्ठूणं जस्स रूवसंपत्तिं । वाउव्व भमइ भुवणे मयणोऽवि अदंसणं पत्तो ॥ ४ ॥ विन्नाणंपि अउव्वं तस्साणुवमाओ तह कलाओऽवि । किं बहुएण ? गुणामयघडिएणवि तेण सव्वंगं ॥ ५ ॥ एक्केण अविणएणं चंदेण व लंछणेण सह विहिओ । मलिणो अप्पा जह अयसपडहओ वज्जइ जएवि ॥ ६ ॥ अच्छउ ता इयरजणो अविणीओ न नमए गुरूणंपि । न मुणइ गुणाहियंपि हु न य सो पूएइ विद्धयणं ॥ ७ ॥ अब्भुट्ठाणाईयं विणयं न कुणइ कयाइ सुमिणेऽवि । गरुयं चिय उव्वेयं सव्वस्सावि जणइ जंपंतो ॥ ८ ॥ कस्सइ जंपइ मम्मं कस्सवि दुव्वयणओ दहइ देहं । फरुसं अविणयसारं मोत्तुं न उईरए वयणं ॥ ९ ॥ विणयारिहंपि परिहवइ गुणमहग्घंपि निंदइ अणज्जो । वक्कच्छीएवि न नियइ पुरट्ठियं सुरयणगुरुंपि ॥ १० ॥ किं बहुणा ? तह तेणं अविणीयत्तेणं परियणो गेहे । नयरे य पउरलोओ गमिओ अइपरमनिव्वेयं ॥ ११ ॥ दिट्ठीएऽवि हु दिट्ठो जह संतावं जणेइ सव्वंगे । आलवमाणो अ कहवि एस अवहरइ जीयं च ॥ १२ ॥ पभणइ य सयललोओ इमस्स रूवाइगुणगणो किहणु । एक्केण अविणएणं गसिओ तमसा मयंको व्व ? ॥ १२ ॥ अहवा भुत्तम्मिवि परमभोयणे खज्ज-पेज्जसंपुन्ने । भुत्तो उवरि लवोऽवि हु विसस्स अवहरइ जीयंपि ॥ १३ ॥ तम्हा अमयसमावि हु सयलगुणा एगओ समुदियावि । तालउडविसलवेण व दूसिज्जंते अविणएणं॥१४॥ अह सो सयलंपि पुरं संतावइ संतयं अविणएहिं । लोओऽवि तो नरिंदं विण्णवइ अईव उव्विग्गो ॥ १५ ॥ नरनाहोऽवि हु सह परियणेण संताविओ इमेण सया । उद्दिसिऊण निमित्तं तं चिय निस्सारए कुमरं

॥ १६ ॥ अह सीहरहो पिउणाऽवमाणिओ नीहरिउ नयराओ । एगागी हिंडंतो संपत्तो तामलित्तीए ॥ १७ ॥ तत्थ य राया गुणचन्दनामओ तस्स नेव माउलओ । धरिओ तेण कुमारो गुरुपडिवत्तीएँ नियपासे ॥ १८ ॥ तत्थऽवि य अविणएणं राया सामंतमाइणो पउरा । तह निव्वेयं गमिया तओऽवि जह तं विसज्जंति ॥ १९ ॥ तत्तो कुबेरनामा पिउमित्तो नरवई अउज्झाए । तत्थ गओ तेणावि हु दिट्ठो अइगुरुसिणेहेणं ॥ २० ॥ कइवयदिणपज्जंते अविणयदोसेण तेण अइगुरुणा । निस्सारिओ पुरीएऽवि पत्तो वाणारसिपुरीए ॥ २१ ॥ तत्थवि पिउमित्तेणं तहेव धरिओ सुसेणनरवइणा । निस्सारिओ तहेव य अविणयदोसेण नियएणं ॥ २२ ॥ इय अवरावरनयरेसु भमइ पवहणाहउव्व पत्तपुरो । कत्थइ न लहइ ठाणं अविणीयत्तेण सो दुहिओ ॥ २३ ॥ इय नाणादेसेसुं हिंडतो अन्नया कहऽवि एसो । कुरुजणवयविक्खाए संपत्तो हत्थिणउरम्मि ॥ २४ ॥ तत्थ य पयंडरिउतिरिओ वरुणो नामेण नरवई अत्थि । कुमरजणयस्स भाया पडिवन्नो अइगुरुसिणेहो ॥ २५ ॥ अइसंभमेण सोऽवि हु सीहरहं धरइ अप्पणो पासे । तस्स य घरम्मि चिट्ठइ सो गरुयविलासदुल्ललिओ ॥ २६ ॥ अह अन्नया गवक्खे उवविट्ठो जाव चिट्ठए एसो । ताव पहाणतुरंगमसाहणमवलोयए कहवि ॥ २७ ॥ बद्धं तुरंगसालाएँ तस्स मज्झे य पवरभूभागे । मणिकणयकुट्टिमतले कणगसिलानिवडियधरणीए ॥ २८ ॥ बद्धं सुवन्नमयकीलयम्मि वररयणनियरजडियम्मि । उवरिनिबद्धवियाणयलुलंतमुत्ताहलाकूलं ॥ २९ ॥ नउयारी मुक्कदसद्धवन्नकुसुमोहगंधजलवरिसं । निम्मंसायसंवरियवयणमइपिहुलभालयलं ॥ ३० ॥ समवट्टनिद्धदसणं महापिंगविसालनयणसोहिल्लं । तणुरोमरहियतिक्खग्गसवणसुत्तीहिं संपन्नं ॥ ३१ ॥ नारीपओहरसिरं कण्णंतरसंकडं पिहुलवच्छं । आकुंचियवियासियदीहरदुन्नयसकंघणगीवं ॥ ३२ ॥ पीणविसालंसत्थलकलियं समपीणदीहबाहुजुयं । निम्मंसगूढजाणुं दीहर-

निम्मंसजंवं च ॥ ३३ ॥ पिहु ईसिनिमंत(तंब)निमग्गवंसपिट्ठं च वक्कलातियं च । परिवट्टदीहपासं पिहुवट्टयरं च तणुमज्झं ॥३४॥ पीणं पच्छिमभागे निगूढमिउकेसपुच्छसंजुत्तं । ससिसंखकुंदधवलं निद्धच्छायं महाकायं ॥ ३५ ॥ संखसजलघणसद्दं धीरं सूरं जिइंदियं वसगं । तेयस्सिमिउरोमं समुन्नयं पुव्वकायम्मि ॥ ३६ ॥ किं बहुणा ? गइछायासरीआवत्तवण्णविसएणं । सरसत्तगंएणंपि लक्खणेण अट्ठप्पयारेण ॥ ३७ ॥ संजुत्तं सो पिच्छइ एक्कं वन्हीयजच्चवरतुरयं । कुंकुमकयंगरायं सुवन्नमणिमुत्तियाहरणं ॥ ३८ ॥ वरसुरहिकुसुममालाहिऽलंकियं कणयकुंडयाईहिं । कीरंतपवरजलभोयणाइनीसेसउवयारं ॥ ३९ ॥ अन्नं च पेच्छइ इमो घोडयमेक्कं समग्गतुरयाणं । पज्जन्तम्मि निबद्धं समग्गलक्खणविणिम्मुक्कं ॥४०॥ सुइराओ कहवि केणइ पुरओ पक्खित्तजुण्णघासं च । सयलग्गमक्खियाजालपरिगयं दुक्खियं दीणं ॥४१॥ ते पिच्छिऊण कुमरो चिंतइ सो पेच्छ केरिस एयं । जं तुल्लजाइयाणवि एत्तियभेओ विभूईए ॥ ४२ ॥ एक्कस्स नरिंदस्स व कीरइ सव्वोऽवि एत्थ उवयारो । इयरस्स पुणो पुच्छइ वत्तंपि न कोइ दिट्ठस्स ॥ ४३ ॥ ता जाणामि न सम्मं किं कारणमित्थ एवमाईयं । जाव विचिंतइ एसो ताव निवो तुरयसालाए॥ ४४ ॥ गंतुं सज्जावेउं पवरतुरंगम्मि तम्मि आरुहइ । आरूढे य नरिंदे सो तुरओ विणयसंपत्तो ॥ ४५ ॥ कत्थइ मंदं मंदं चलंतचलणो पयाइं संठवइ । कत्थइ करेइ झंपं उप्पयमाणो व्व गयणेण ॥ ४६ ॥ गच्छइ वारकाए पुलमाणो रयइ कत्थइ एसो । कत्थइ बंधइ धावं लंघंतो पवणवेयंपि ॥ ४७ ॥ किं बहुणा ? जह जह नरवइस्स चित्तं तहेव संचरइ । वग्गो वग्गासंचारमित्तओ मुणियभावत्थो ॥ ४८ ॥ एवं च जह जह इमो विणएण पयाइं संठवइ सम्मं । तह तह पए पए च्चिय बंदियणो थुणइ परितुट्ठो ॥ ४९ ॥ कोऽवि भणइ तुरयाणं देवो सि तुमं तुरंगराओ वा । धन्नो इमो नरिंदो जस्स तुमं वाहणं जाओ ॥ ५० ॥ अहवा धम्मस्स

फलं पुव्वि विहियस्स कहसि तं चेव । तुह पट्ठि समारुहणं जेण अउन्ना न पावंति ॥ ५१ ॥ इय वंदियणेण जणेण चेव सलहि-ज्जमाणगुणनिगरो । सनरिंदो नीहरिओ सो तुरओ सीहदारेण ॥ ५२ ॥ इय विम्हियस्स कुमरस्स तस्स पिच्छंतयस्सवि तहेव । कोऽवि हु गहणनिमित्तं समागओ इयरतुरयस्स ॥ ५३ ॥ अविणीयत्तेण इमोऽवि डसइ दंतेहिं संठियं पुरओ । कुट्टंतो लत्ताहिं हणइ पुण मंठियं पच्छा ॥ ५४ ॥ कवियं कहवि न गिण्हइ पिट्टिज्जंतोऽवि कहवि तं घेत्तुं । आरुहिउं न पयच्छइ पाडइ आरूढि-यंपि तहा ॥ ५५ ॥ उक्कुद्दइ ममइ तहा पिट्टिज्जंतो कसाइघाएहिं । धावइ वेल्लइ उत्तसइ चउद्दिसिं वाहए दंते ॥ ५६ ॥ तत्तो य बहुपयारं पिट्टेउं कहवि आसवारम्मि । आरूढम्मि पयंपिहु न देइ कुट्टिज्जमाणोऽवि ॥ ५७ ॥ तो एगदिसाहुत्तो धावइ सेच्छाइ किंपि अगणिंतो । उक्कुद्दिऊण पाडइ पुणो पुणो आसवारंपि ॥ ५८ ॥ तत्तो कुट्टिज्जंतस्स उ तस्स पज्झरइ सोणियपवाहो । तहवि न मुंचइ सो कट्टरत्तणं अविणयप्पभवं ॥ ५९ ॥ तत्तो निव्विण्णेणं कुविएणं तेण रायपुरिसेण । काऊण जडाजूडो बद्धो तत्थेव कीलम्मि ॥ ६० ॥ पुरओ य सयलघासं उस्सारेऊण वरडयं विहियं । न य पाइयं जलंपि हु तह मुक्को दुक्खिओ दीणो ॥ ६१ ॥ विणीयत्ते य नरिंदे पहाणतुरओ तहिंपि ठविऊण । ण्हविओ सिसिरजलेहिं कयंगराओ य कुसुमेहिं ॥ ६२ ॥ ओगालिऊण नीरंपि पाइओ रयणकणयकुंडीए । जं च सयं परिभुंजइ राया तेणावि तं भुत्तं ॥ ६३ ॥ इच्चाइयइयरं पासिऊण चिंतेइ विम्हिओ कुमरो । पिच्छसु जीव ! समक्खं विणयाविणयप्फलं एयं ॥ ६४ ॥ नियगुणदोसेहिंतो संपयविवयाओ हुंति पुरिसाणं । पच्चक्खं चिय एयं दिट्ठं एयाण तुरयाणं ॥ ६५ ॥ न हि जच्चतुरंगेणं दिन्नं कस्सवि य किंपि न य इयरो । उद्दालइ कस्सवि किंपि किंतु विण-एण रेहिंतो ॥ ६६ ॥ एक्को पावइ पूयं विउले भोए जसं च किंत्तिं च । इयरस्स पुणो सव्वं विवरीयमिमंपि निव्वडइ ॥ ६७ ॥

अहमवि य अविणएणं अम्मापियरेहिं ता परिच्चत्तो । लोएणं सयणेहि य ठाणे ठाणे य परिभूओ ॥६८॥ ता जाव इहं पत्तो इमो य अइवच्छलोऽवि नरनाहो । मह अविणयदोसेणं वट्टइ निव्विण्णओ इण्हि ॥ ६९ ॥ किंतु पुणो लज्जाए गुरुयत्तेण य न जंपए किंपि । ता जइ बुज्झसि एयं जीव ! तुमं इत्तियगएवि ॥ ७० ॥ ता उज्झिउं अविणयं सयलाणत्थाण कारणं एयं । सयलसमीहियहेउम्मि ठवसु विणयम्मि अप्पाणं ॥ ७१ ॥ पुत्तो धूया सुण्हा भज्जावि य अविणएण नियएण । कम्मयराओऽवि अहियं दीसइ उज्झिज्जए दूरं ॥ ७२ ॥ अन्नायजाइकुलसंभवावि कत्थइ अदिट्ठपुव्वावि । परिद्धीणं दासावि सामिणो हुंति विणएण ॥ ७३ ॥ किं बहुणा ? सव्वोऽवि हु तिरिओ मणुयो य जो इहं कोई । विणयाओ च्चिय दीसइ अणुहवमाणो सुहं सव्वं ॥ ७४ ॥ अविणीयाणं तु पुणो माणससारीरियं समग्गंपि । अप्पपरप्पभवंपि हु पए पए केवलं दुक्खं ॥ ७५ ॥ तो विणए च्चिय इत्तो मज्झ पइन्ना सुहेक्कमूलम्मि । दूरेण अविणयं परिहरेमि दुहकारणं परमं ॥ ७६ ॥ तप्पभिइं तो कुमरो उट्ठेऊणं पभायसमयम्मि । जणयस्स व वरुणनिवस्स पणमए परमविणएणं ॥ ७७ ॥ नरनाहचित्तवित्तिं च जाणिउं कुणइ सयलकज्जाइं । निच्चंपि अप्पमत्तो आराहइ देवयं व निवं ॥ ७८ ॥ सामंतमंतिवग्गं अणुयत्तइ सो जहारिहं सव्वं । पुरलोयं च समग्गं आवज्जइ किं च बहुएण ? ॥ ७९ ॥ सनरिंदं सयलपुरं तह तेणावज्जियं सुविणएणं । धम्मनयविक्कमेहि य जह जायं तम्मयसरीरं ॥ ८० ॥ राया ताव खणंपि हु तव्विरहे न लहए रइं कहवि । न कुणइ आलवणंपि हु अन्नेण समं ठिए तम्मि ॥ ८१ ॥ सामंतमंतिवग्गस्स हिययफलयम्मि पुण इमो निच्चं । उक्कीलिउव्व निवसइ सगुणेहिं सयलवत्थासु ॥ ८२ ॥ तव्विणयाइगुणकहं कुणमाणो उण सयावि पुरलोओ । उवरमइ नेय कहमवि इय वित्थरियम्मि कुमरजसे ॥ ८३ ॥ पुव्विं पुहइवईणं जत्तियमित्ताण सो गओ

आसि । गेहम्मि तेहिं निसुयं सव्वेहिवि तस्स विणयाई ॥ ८४ ॥ निरवहिणो तस्स अन्ने आसि गुणा विणयवज्जिया सव्वे । जइ विणएवि पयट्टो सो चेव गुणी तओ भुवणे ॥ ८५ ॥ इय चिंतिऊण सव्वे पहाणपुरिसे निए निए तत्तो । आहवणत्थं पेसंति तस्स कुमरस्स गुणनिहिणो ॥ ८६ ॥ किंतु वयणंपि न सहइ वरुणो कुमरस्स मोयणाविसयं । सम्माणिउं विसज्जइ एमेव समग्गनिवपुरिसे ॥ ८७ ॥ इय जह जह कुमरस्सवि पसरइ कित्ती गुणा पयट्टंति । तह तह सो अहिययरं पडिबंधं कुणइ विणयम्मि ॥ ८८ ॥ जह जह होइ विणीओ तहा तहा वरुणपत्थिवस्सावि । अणुदियहं चिय वड्ढइ पडिबंधो तम्मि कुमरम्मि ॥ ८९ ॥ चिंता य रज्जविसया पायं सव्वा समप्पिया तस्स । विहिओ य निव्वुओ तेण नरवरो भुंजए भोए ॥ ९० ॥ इय काले वच्चंते कयाइ वरुणस्स दारुणो वाही । उप्पन्नो ते सव्वे हक्कारइ मंतिसामंते ॥ ९१ ॥ विहुरं मज्झ सरीरंति साहिउं भणइ मज्झ रज्जस्स । जो उचिओ तं साहह अह ते सव्वेऽवि पभणंति ॥ ९२ ॥ देवो चेव पमाणं विणिच्छियव्वम्मि एत्थ वत्थुम्मि । न हि सरवरस्स मज्झं मुणइ पहू करिवरं मोत्तुं ॥ ९३ ॥ भणइ निवो जइ एवं तो मह बंधवसुएहिं न पयाओ । सुहियाओ हुंति खणमवि मोत्तुं सीहरहवरकुमरं ॥ ९४ ॥ पुव्विपि हु कुमरगुणेहिं रंजिया तो भणंति ते सव्वे । को देवं मोत्तूणं अन्नो मंतेइ किर एवं ? ॥ ९५ ॥ जम्हा निओ परो वा मज्झत्थमईण को इहं भुवणे ? । जलहिसुओवि विसुद्धो हरेण धरिओ सिरे चंदो ॥ ९६ ॥ अह बंधुणो सुओ च्चिय देवस्स परो न होइ सीहरहो । पडिवन्नपालणं चिय जम्हा गुरुयं सुपुरिसाणं ॥ ९७ ॥ एरिसगुणवंतेसु य एवंविहपक्खवायबुद्धीओ । जइ हुंति न तुम्हंपि हु ता किह णु गुणा पयट्टंतु ? ॥ ९८ ॥ इह तेहिं तम्मि अत्थे समत्थिए अह निवेण सीहरहो । भणिओ पभणइ देवो मा मज्झ इमं समाइसउ ॥ ९९ ॥ जम्हा विज्जइ देवो विज्जंति य बंधुणो सया पवरा ।

ते लंघिऊण मज्झवि न जुज्जए इय कुणंतस्स ॥ १०० ॥ तो धरिउं बाहाए भणिओ तह कहवि सो महीवइणा । जह अहिसित्तो
रज्जे पवरदिणे गुरुविभूईए ॥ १०१ ॥ कालगयम्मिऽवि वरुणे तस्स सुयाणं तहेव बंधूणं । दाउं पभूयदेसे सव्वे सम्माणिया
उचियं ॥ १०२ ॥ विणएण विक्कमेण य तह तोसवियाओ तेण पगईओ । जह पुव्वपत्थिवाणं सुविणेऽवि न सुमरए कोवि
॥ १०३ ॥ नामेण कमलवयणं पट्टम्मि निवेसिऊण वरभज्जं । नयविणयविक्कमपरो सीहरहो पालए रज्जं ॥ १०४ ॥ अह पडि-
हारो विन्नवइ अन्नदियहम्मि पविसरेऊणं । देव ! सुगंधिपुराओ कोऽवि नरो आगओ एत्थ ॥ १०५ ॥ चिट्ठइ दुवारदेसे को
आएसोत्ति तस्स ? तो रन्ना । भणियं लहुं पवेसह तह तेण कए य सो पत्तो ॥ १०६ ॥ नामेण अमयमुहो पहाणपुरिसोत्ति एस
मह पिउणो । इय पच्चभिनाऊणं अवगूहइ संभमेण निवो ॥ १०७ ॥ कुसलं देवस्स तहा देवीए परियणस्स पउराणं ? । इय
भणिए नरवइणा अमयमुहो भणइ आमंति ॥ १०८ ॥ किंतु परवयणओ च्चिय अवियारेउं मए परिचत्तो । नररयणं नियपुत्तो
इय पच्छायावसंतविओ ॥ १०९ ॥ जं झिज्झइ अणुदियहं देवो तं चिय महाअकुसलंति । भणइ उवालभमाणोऽवि बुहजणोऽवि हु
महीनाहं ॥ ११० ॥ यथा-देव ! न सम्मं विहियं जं चत्तो गुणनिहीऽवि सो कुमरो । जोऽवि अविणओ कत्थइ सोऽवि न तच्चाय-
हेउत्ति ॥ १११ ॥ यतः-दिवसवसओ कहिंपिहु जइ वंको ससहरो हवइ तहवि । किं मुच्चइ गयणेणं सोऽवि न किं चयइ
तब्भावं ? ॥ ११२ ॥ अपरं च-पयडंति सुपुरिसावि हु वंकत्तं कहवि कारणावेक्खं । सुरसरिनीरपवाहोऽवि नियसु जइ सव्वहा-
ऽसरलो ॥ ११३ ॥ तो अहिययरं तम्मइ राया इय भाविऊण नियचित्ते । तह कीरउ जह सोक्खं लहंति पियराइं अचिरेण
॥ ११४ ॥ तो बाहजलाऊरियनयणो राया भणइ नणु सच्चं । होसि तुमं अमयमुहो को अन्नो भुणइ इय वोत्तुं ? ॥ ११५ ॥

किंतु ममं उद्दिसिउं नियगुरुयत्तेण जइ कुणइ ताओ । पच्छायावं ता कुणउ इयरहा ताण को दोसो ? ॥ ११६ ॥ नियउच्चिय दुव्विणओ अवरज्झइ मज्झ पिउविओयम्मि । किं कुणउ तरू जइ पडइ पच्चुओ सयमवि फलोहो ॥ ११७ ॥ अन्नं च दुव्वि-णीयं अइगुरुवयणिज्जकारणं नाउं । निययंपि चयंता सुगुरुयावि अयसं न पावंति ॥ ११८ ॥ यतः-मज्झागयंपि कलुसत्तकारणं कयवरं समुद्दोऽवि । लहरीकरेहिं घेत्तुं किं खिवइ न अत्तणो दूरे ? ॥ ११९ ॥ चिरसंगयंपिय मलं मुंचंता मणिसुवन्नपमुहावि । पावंति न वयणिज्जं न यावि न लहंति विमलसिरिं ॥ १२० ॥ अन्नं च जइ न ताओ ममं विसज्जइ तया तओ किह णु । बहु-कोऊहलानिलयं महिवलयमहं नियच्छामि ? ॥ १२१ ॥ तम्हा जह तह जाओ मह कल्लाणिककारणं ताओ । ताण पुणो निव्व-डिमो दुहहेउत्तेण अहमेव ॥ १२२ ॥ आबालकालओ च्चिय जं अविणीयत्तणेण संतावो । जणिओ पियराणिणिंह विओयदुक्ख-म्मि खिवाइं ॥ १२३ ॥ ता जइ कुलप्पसूओ होज्जऽम्हि तओ य एत्तियगएऽवि । तह कहवि जइस्स महं जह लेहइ मह पिउणो सोक्खं ॥ १२४ ॥ इय भणिऊणं सम्माणिऊण उचिओ दवाविओ तस्स । आवासो तो नरवरनिम्मलविणयाइगुणतुट्ठो ॥ १२५ ॥ कह तारिसो अविणओ पुव्विं ? कह एरिसो इहं विणओ ? । तम्हा अचिंतणिज्जो परिणामो जीवकम्माणं ॥ १२६ ॥ इय चिंतंतो गंतुं अभयमुहो ठाइ तम्मि आवासे । रायावि मंतिसामंतवग्गमापुच्छिउं सव्वं ॥ १२७ ॥ अइगरुयबलभरेणं संचलिओ सोहणे मुहुत्तम्मि । पुरओ य पिउसयासे अभयमुहो पेसिओ सव्वं ॥ १२८ ॥ साहइ गंतुं पिउणो कमेण तो सीहरहन-रिंदोऽवि । संपत्तो सव्वबलेण आगओ अभिमुहो जणओ ॥ १२९ ॥ अइगरुयविभूईए दोऽवि पविट्ठा पुरम्मि परितुट्ठा । जायं वद्धावणयं च तत्थ अइगुरुपमोएण ॥१३०॥ अह अन्नदिणे दाउं रज्जं राया सीहरहनरिंदस्स । चउनाणलच्छिपरिगयसुप्पहसूरिस्स

पासम्मि ॥ १३१ ॥ सम्माणिउं पयाओ दाणं दाऊण पूइउं च जिणे । पव्वज्जं पडिवज्जइ राया सिरिपुंडरीयक्खो ॥ १३२ ॥ तो दोहिऽवि रज्जेहिं सीहरहो गरुयपत्थिवो जाओ । तहवि विणयाइगुणओ तह तोसविओ जणो तेण ॥ १३३ ॥ जह उवरमइ न खणमवि गुणत्थुइं पहरिसेण कुणमाणो । भणइ य फलाइं पिच्छह अविणयविणयाण इहइंपि ॥ १३४ ॥ जो अविणएण चत्तो पुव्विं पिउणाऽवि सोवि विणएणं । पररज्जस्सवि जाओ सामी पत्तं सरज्जंपि ॥ १३५ ॥ इय दूरपसरियजसो दुन्निवि रज्जाइं विक्कमनएहिं । बहुयदिणे पालेउं भोत्तुं पंचविहविसयसुहं ॥ १३६ ॥ भववेगुण्णं परिभाविऊण अह अन्नया निसाविरमे । सिद्धिपुरं संपत्ते मुणिम्मि सिरिपुंडरीयक्खे ॥ १३७ ॥ गुणरहनामस्स सुयस्स ताइं दाऊण दोऽवि रज्जाइं । सुप्पहसूरिसयासे गिण्हइ एसोऽवि जिणदिक्खं ॥ १३८ ॥ अह जाओ गीयत्थो अचिरेणवि सो अहिज्जिउं सुत्तं । विणयाविणयफलाण य पुव्विंपि हु नायपरमत्थो ॥ १३९ ॥ गिण्हइ सूरिसयासे अभिग्गहं सो इमं महाघोरं । जावज्जीवं विणयं काहं जह सयलगच्छम्मि ॥ १४० ॥ आराहओत्ति दिन्नो सूरीहिवि सो अभिग्गहो तस्स । तत्तो अब्भुट्ठाणं आसणदाणं उवहिवहणं ॥ १४१ ॥ दंडयगहणं वसहीपमज्जणं वत्थपायपरिकम्मं । गुरुयणनिसज्जदाणं ठवणं अक्खाण वक्खाणे ॥ १४२ ॥ विस्सामणं समुचियं समप्पणं खेलमल्लयाईण । सक्कारं सम्माणं किइकम्मपमुहमन्नंपि ॥ १४३ ॥ तह उचियविणयकम्मं करेइ सयलम्मि चेव सो गच्छे । जह तुट्ठो सक्कोऽवि हु पसंसए देवलोयम्मि ॥ १४४ ॥ तत्तो बहुयसुरेहिं अणेगहा सो परिक्खिओ धीरो । तहवि महप्पा कहवि हु चलिओ न हु नियपइण्णाओ ॥ १४५ ॥ इय सो अखंडमेव य काऊणं विणयकम्ममुवउत्तो । पज्जंते पडिवज्जइ पायवगमणं महासत्तो ॥ १४६ ॥ तग्गुणभावियहियओ नाउं अवहीए तो सुराहिवई । तत्थागंतुं काउं पयाहिणं थुणइ इय तुट्ठो ॥ १४७ ॥ दट्ठव्वो थोयव्वो

नमियव्वो धीर ! तं चिय जयम्मि । जेण समिद्धाइं उज्झिऊण तह दुन्नि रज्जाइं ॥ १४८ ॥ दिक्खं पडिवज्जिऊणं रंकस्सवि साहुरूवधारिस्स । तह तुमए आजम्मं विहियमखंडं विणयकम्मं ॥ १४९ ॥ अइदुक्करं च एयं जीवाणं माणसंकडे लोए । खोभिज्जंताण पुणो विसेसओ खुद्दअमरेहिं ॥ १५० ॥ तो तिन्नमहादुत्तरपइन्नजलहिस्स तुज्झ मुणिसीह ! । दासो च्चिय एस जणो इय थोउं पणमिऊणं च ॥ १५१ ॥ सक्काणं संपत्तो सक्को साहू तहेव मज्झत्थो । सुविसुद्धभावणाए मरिउं सव्वट्ठसिद्धम्मि ॥ १५२ ॥ उप्पन्नो तत्तोऽवि हु महाविदेहम्मि वच्चिही मोक्खं । इहलोयपारलोइयसुहाण इइ कारणं विणओ ॥ १५३ ॥ इति सिंहरथमुनिकथानकं समाप्तम् ॥ अथ प्रकृतमुपसंहरन्नाह—

किं बहुणा? विणओ च्चिय अमूलमंतं जए वसीकरणं । इहलोयपारलोइयसुहाण मणवंछियफलाणं ॥ ४१८ ॥

किं बहुना ?, तात्पर्यमेवोच्यते-विनय एव जगति परमं वशीकरणं, कथंभूतमित्याह-अमूलमन्त्रं-मूलिकामन्त्रादिरहितं, एतत्पृथग्भूतमपूर्वमेव किंचिदिति भावः, केषां वशीकरणमित्याह-ऐहिकपारत्रिकसुखानां, कथंभूतानां ?-आरोग्यलक्ष्मीयशःसौभाग्यादिस्वर्गराज्यापवर्गप्राप्तिलक्षणं फलं येषु तानि तथा तेषां, एवंभूतानां समस्तसुखानां वश्यताविधायी विनय एवेति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥

विनयगुणयुतानामैहिकामुष्मिकायाः, श्रिय इह वरमाला प्राणिनामेति कण्ठम् ।
व्रजति विनयवृत्त्या वश्यतां स्वर्गिवर्गोऽप्यविनयहतबुद्धीन्नाश्रयत्यन्त्यजोऽपि ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे विनयलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

अथ वैयावृत्यद्वारं विभणिषुः पूर्वेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

विणयविसेसो य तहा आयरियगिलाणसेहमाईणं । दसविहवेयावच्चं करेज्ज समए जओ भणियं ॥४१९ ॥

यथा विनयस्तथा दशविधं व्यावृत्तस्य भावो वैयावृत्यं-भक्तपानौषधप्रदानादिलक्षणं तदपि कुर्यास्त्वं, केषां पुनस्तत् कर्त्तव्य-मित्याह-आचार्यग्लानशिक्षकादीनां, उक्तञ्च-"आयरियवेयावच्चे उवज्झायवेयावच्चे थेरवेयावच्चे कुलवेयावच्चे गणवेयावच्चे संघवेयावच्चे तवस्सिवेयावच्चे गिलाणवेयावच्चे साहम्मियवेयावच्चे सेहवेयावच्चे" अत एवैतेष्वाचार्यादिषु दशसु स्थानेषु क्रियमाणत्वात् दशविधमिदमुच्यते, कथंभूतं यद्वैयावृत्त्यमित्याह--विनयविशेष एव, समयप्रसिद्धोपाधिभेदेन केनचिद् भिन्नो विनयोऽपि वैयावृत्यमुच्यत इति भावः, अनयैव च प्रत्यासत्त्या विनयद्वारानन्तरं वैयावृत्त्यद्वारमुक्तम्, तद्विशेषत्वादेव तस्येति प्रकृतद्वारस्य सम्बन्धसूचा कृता, कुतः पुनरिदं वैयावृत्यं कर्त्तव्यमित्याह-समए सिद्धान्ते यतो भणितमिति गाथार्थः ॥ किं पुनस्तद्भणितमित्याह—

भरहेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहू । इक्कम्मि पूइयम्मि सव्वे ते पूइया हुंति ॥ ४२० ॥

'पन्नरसवि' त्ति अयमपिशब्दो भिन्नक्रमे योज्यते, ततश्च पञ्चदशकर्मभूमिषु गच्छन्तीति पञ्चदशकर्मभूमिगाः, पञ्चदशकर्मभूमिस्था इत्यर्थः, ये केचन साधवस्ते सर्वेऽपि पूजिता भवन्ति, क्व सति ?, एकस्मिन्नपि साधौ भावशुद्धितो भक्तपानादिना पूजिते सति, क्व विषये याः पञ्चदशकर्मभूमय इत्याह-भरतऐरवतविदेहे पञ्चसु भरतेषु पञ्चसु ऐरवतेषु पंचसु महाविदेहेषु

विषये, भरतादिरूपा याः पंचदश कर्मभूमयस्तद्गता ये केचन साधवस्ते सर्वेऽप्येकस्मिन्नपि साधौ पूजिते पूजिता भवन्ति इति यतः समयवचनं ततो बृहल्लाभसंभवाद् भक्तपानादिना साधूनां वैयावृत्यं कर्तव्यमिति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ व्यतिरेकमाह—

एक्कम्मि हीलियम्मिवि सव्वे ते हीलिया मुणेयव्वा । नाणाईण गुणाणं सव्वत्थवि तुल्लभावाओ ॥ ४२१ ॥

न केवलमेकस्मिन् पूजिते सर्वेऽपि पूजिता भवन्ति, अपि त्वेकस्मिन् जात्युद्घट्टनादिना हीलितेऽपि-अपमानिते सति सर्वेऽपि ते साधवो हीलिताः मुणितव्याः, ननु कथमिदं दुरुपपादमपि श्रद्धेयमित्याशंक्योपपत्तिमाह-ज्ञानादिगुणानां सर्वत्रापि तुल्यत्वाद्, इदमुक्तं भवति-ज्ञानादिगुणा एव सर्वत्र पूज्यन्ते, न मनुष्याणां जातिमात्रं, अतिप्रसंगात्, ते च ज्ञानादिगुणाः सर्वत्र सामान्यतस्तुल्या एव, ततश्च ज्ञानादिगुणयुक्तममुं साधुं पूजयामीतिबुद्ध्या एकमपि साधुं पूजयता सर्वेऽपि तद्वन्तः पूजिता एव भवन्ति, सामान्यतो ज्ञानादिपूजाया एव तेनाध्यवसितत्वादिति भावः, एवं ज्ञानादिगुणवतां हीलनामप्यविवेकसम्पन्न एव करोति, येन मूढनाविवेकिना एकस्यां साधुव्यक्तौ तद्धीला कृता तेन सर्वत्रैव सा कृता द्रष्टव्या, अविवेकस्य सर्वत्र तुल्यत्वादिति न किंचिद् दुरुपपादमिति गाथार्थः ॥ प्रकृतमुपसहरन्नाह—

तम्हा जइ एस गुणो साहूणं भत्तपाणमाईहिं । कुज्जा वेयावच्चं घणयसुओ रायतणउ व्व ॥ ४२२ ॥

तस्माद्यद्येष गुणः-एकस्मिन्नपि पूजिते समस्तपूजासिद्धिलक्षणः तदा साधूनां भक्तपानादिभिः कुर्यास्त्वं वैयावृत्यं, इदमुक्तं भवति-पंचदशस्वपि कर्मभूमिषु जघन्यपदेऽपि कोटिसहस्रपृथक्त्वं चारित्रिणां सर्वदैव लभ्यते, यत उक्तं प्रज्ञप्त्याम् 'सामाइयसंजया णं भंते ! एगसमएणं केवइया होज्जा ?, गो० ! पडिवज्जमाणए पडुच्च सिअ अत्थि सिअ नत्थि, जइ

अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं, पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिसहस्सपुहुत्तं उक्कोसेणावि कोडिसहस्सपुहुत्तं" १ एवं सर्वत्र प्रश्नोत्तरालापो द्रष्टव्यः, ततश्च "छेओवट्ठावणियसंजया० पडिवज्जमाणए (१२०००) पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि, जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं, पुव्वपडिवन्नए पडुच्च सिय अत्थि सिय नत्थि, जइ अत्थि जहन्नेणं कोडिसयपुहुत्तं उक्कोसेणवि कोडिसयपुहुत्तं" २ परिहारविसुद्धिया पडिवज्जमाणे पडुच्च जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं सयपुहुत्तं, पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जइ अत्थि जहण्णेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं सहस्सपुहुत्तं"३ "सुहुमसंपरायसंजयावि पडिवज्जमाणए पडुच्च जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं बावट्ठं सयं, अट्ठोत्तरसयं खवगाणं चउप्पन्नं उवसामगाणं, पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जइ अत्थि जहन्नेणं एक्को वा दो वा तिन्नि वा उक्कोसेणं सयपुहुत्तं" "अहक्खायसंजया पडिवज्जमाणए पडुच्च जहा सुहुमसंपरायसंजया, पुव्वपडिवन्नए पडुच्च जहन्नेणं कोडिपुहुत्तं उक्कोसेणवि कोडिपुहुत्तं" तदेवमेकस्मिन्नपि साधौ भक्तपानादिना पूजिते वर्त्तमानकालापेक्षयाऽपि निश्चितं कोटिसहस्रपृथक् साधूनां पूजितं भवति, अतीतानागतकालापेक्षया त्वनन्ता अपि साधवः पूजिताः सम्पद्यन्ते, तदेतावतीं गुणसिद्धिमालोच्य सदैव वैयावृत्यं कुर्याः त्वं, क इवेत्याह-राजतनय इव-राजपुत्र इव, कस्य सत्कोऽसावित्याह-धनदराजसुतः, तथा— बहुसाहाविस्थरिओ सुमणोरायंतपत्तसंघाओ। अंतो लोओ बाहिं च रेहए जस्स तरुनियरो ॥ १ ॥ तं कुसुमपुरं नयरं भारहवासम्मि आसि विक्खायं। धणउव्व धणसमिद्धो धणओ नामेण विक्खाओ ॥ २ ॥ मुत्ताहाराओ विहूसियाउ वरपत्ततिलयछायाओ। जस्स रिउसुंदरीओ गहियवयाओवि रेहंति ॥ ३ ॥ तस्स य रम्मो पउमावईएँ देवीए

गब्भसंभूओ । नामेण भुवणतिलओ पुत्तो अइवल्लहो आसि ॥ ४ ॥ रूवाइगुणेसु य जइवि तस्स उवमापयंमि जुज्जिसु । मयणाइणो कहंपि हु तहावि पन्नागुणोऽणुवमो ॥ ५ ॥ एसो उ उचियसमए लेहायरियस्स अमियवुद्धिस्स । पिउणा समप्पिओ आयरेण परिगिण्हइ कलाओ ॥ ६ ॥ वन्नइ पन्नाइसयं सयलोऽवि जणो तओ कुमारस्स । चिंतइ य अन्नदियहे राया रयणीएँ विरमम्मि ॥ ७ ॥ श्रूयते कुमारस्य तावदनुपमप्रज्ञागुणो, न चास्माभिः क्वचित् परीक्षितः, तद्युज्यते प्रातः काचित् कथंचित् तत्परीक्षाऽपीति विचिन्त्योत्थितः प्रगाते, कृतं च तत्कालकृत्यं, समाहूताश्च कतिचिद्राजविद्वांसः, स्थितश्च मतिचन्द्रिकारम्भाप्रमुखवारविलासिनीसंवाह्यमानचरणः परिमितावसरो राजा, अत्र चान्तरे समायातः पितृवंदनकृते भुवनतिलकराजपुत्रः, प्रणतश्च बृहद्भक्त्या महीपालपादेषु, प्रदत्तश्च तेनापि सदाशीर्वादेन हठगृहीतारिपुकरिघटाकरटतटास्फालनपटुः पृष्ठिप्रदेशे पाणिः, पित्रनुज्ञातश्चोपविष्टः समुचितप्रदेशे कुमारः, ततः पूर्वसंकेतितेनैव प्रोक्तं मतिविलासनाम्ना राजपण्डितेन--ननु निर्वहति वीतविघ्नं कुमारस्य कलाग्रहणं ?, कुमारेणोक्तम्-तातचरणप्रसादेन, अवगम्यते किञ्चित्तद्रहस्यं ?, स्वशक्त्यनुसारतः किंचित् किंचित्, ततो मतिविलासेनोक्तं-कुमारस्यानुत्तरा अभ्युहनशक्तिस्तावत् श्रूयते, तत्प्रश्नोत्तरमात्रं किमपि मया विचिंतितमास्ते तदाकर्ण्यतां, कुमारेणोक्तम्-कीदृशं तत् ?, ततः पठितमनेन यथा-सम्बोध्यते कथं पक्षी, गमनं पार्थिवो गजः ?। क्षिप्यते कः स्मरार्त्तेन, कामिनीस्तनमण्डले? ॥ १ ॥ सत्कृतगमनः कोऽपि, पृच्छतीदं च कौतुकात् । प्रार्थ्यते को महीपालैर्जनेभ्यो यत्नतः सदा ? ॥ २ ॥ जायते नरवक्त्रा च, कीदृशो नारकध्वनिः ?। कीदृशश्च सुखी देशः?, कस्तालां न प्रयच्छति? ॥ ३ ॥ ततः पठ्यमानमर्पादं लब्ध्वा ईषद् विहस्याभिहितं कुमारेण-विगतकरः. ततः पूर्वसंकेतितेनैव सविस्मयमवाचि ब्राह्मीतिलकाभिधानपण्डितेन, अस्माभिरपि किमपि चिन्तित-

तमास्ते तच्छ्रवणेनापि कुमार! क्रियतामनुग्रहः, तदप्युच्यतामित्युक्ते पठत्यसौ, यथा-प्रश्नयति कोऽपि पुरुषः को दृष्टः प्राणिनां भयं कुरुते ?। पृच्छति स एव निरुणद्ध्यकृत्यबुद्धेश्च क इह परम्? ॥ १ ॥ भवनशब्दश्च कीदग् संसारामन्त्रणे समर्थः स्यात् ?। कीदृक्षश्च मुरारिः कर्णं द्वेष्ट्यर्जुनारिमपि ? ॥ २ ॥ ततः कुमारेणोक्तम्, पुनरपि पठ, कृते च तथैव तेन विमृश्योक्तं अमुना-नरहितः, ततो राजपुत्रस्यातिशयवतीं प्रज्ञामालोक्य काविरहस्याभिधानपंडितेनोक्तम्-कुमार! बालक्रीडामात्ररूपैरितरजनावसेयैरपि किमेतैः प्रश्नोत्तरैः ?, स्पष्टान्धकमेकं मया चिन्तितं आस्ते तदवधार्यतां, कुमारः किंचित् सावज्ञमाह-तदप्युच्यतां, विद्वानाह-नास्यनतस्त्वं कथमपि राजन्निजगुरुकुलस्य कृतभक्तिः। विनयगुणेन च जगति प्राप्तहिमद्युतियशःप्रसरः ॥१॥ ततः कुमारेणोक्तं-अनेनापि किं ?, यदिदमपि सुगममेव, कथं ?, श्रूयतामित्थमिदं व्याख्यायते-हे राजन्! नासि-न भवासि त्वं अनतः-अप्रणतः केनापि प्रकारेण, अपि तु सर्वप्रकारैरपि प्रणत एव, कस्य ?, निजगुरुकुलस्य-मातापित्रादिरूपस्य, शेषं स्पष्टं, ततः समुल्लसदन्तःप्रहर्षेण राज्ञा दृष्टिप्रेरितेषु शेषविद्वत्स्वपि मध्ये वागीशेनोक्तं-ममापि मात्राच्युतकमेकं श्रूयतां, पठ्यतां, ततः पठितमनेन, यथा-"दण्डमात्रैरपि क्षिप्ताः, यतो दूरेण शत्रवः। महानिति प्रतापस्ते, गदतस्तेन शोभते ॥ १ ॥" ततः कुमारेणोक्तम्-अत्रापि गदत इत्यत्रेकारेण मात्रा च्युता विवक्षिता, तन्मीलने चायमर्थो-राजन्! नग्नाचार्यादिभिः महानित्येवं गदितः-अभिहितस्तव प्रतापस्तेन कारणेन शोभते यतो दण्डमात्रैरपीत्यादि सुगमं, ततः किंचिज्जिनवचनवासितेन काव्यनिरूपेणोक्तम्-ममापि विन्दुच्युतकमेकमाकर्ण्यतां, पठ्यतामित्युक्ते पठितमनेनापि, यथा "ब्रह्ममार्गनिषण्णस्य, वहिरन्तर्गुप्ता(ःसिता)त्मनः। देवानां स्तुतिभिः साधो! वदनं ते विराजते ॥ १ ॥" ततः कुमारेणोक्तं-अत्रापि वदनमित्यत्र बिन्दुमीलनार्थो, यथा साधो! वन्दनं तव विराजते, केषां ?-देवानां, काभिः

कृत्वा ?-स्तुतिभिः-स्तोत्रैः, कथंभूतस्य तव ?-'ब्रह्ममार्गे' त्यादि, यतो ब्रह्ममार्गनिषण्णो बहिरन्तश्च शुद्धो भवान्, न मायावी, ततो देववन्दनमपीदं भवतः शोभते, मायाविनस्तु न शोभत इति भावः, । ततः कविभूषणेनाक्षरच्युतकं पठितं, यथा "जनं वक्ष्य मूर्खोऽपि, लभ्यमानं बुभुक्षितः । उदास्ते कः पराधीनवृत्तिर्न स्याद्यदि प्रभो ! ॥ १ ॥" ततः कुमारेणोक्तम्-हुं लब्धमिहाप्यक्षरं, यथा भोजनं वीक्ष्येत्यादि, अर्थस्तु प्रकट एव, ततो मतिचन्द्रिकया किमपि साक्षेपमुक्तम्-कुमार ! सर्वाण्यवगतान्येतानि त्वया, किं त्वेकमपि क्रियाद्वयगुप्तं द्व्यर्थं च यन्मया चिन्तितमास्ते चेद्यदि ज्ञास्यते भवान् तदा साक्षादेव बृहस्पतिस्तदधिकमेव, ततश्चाहो योषितोऽपि कियद् गुणाभिमानः ? कीदृशं च प्रागल्भ्यमिति विचिन्त्य सकौतुकमुक्तं कुमारेण-कीदृशं २ ?, पुनस्तदप्युच्यतां, ततः पठितमनया यथा-"विहियपओसो संठवियमग्गणो देव ! सन्निहियधम्मो । असिवरहत्थो जयसिरिवियरणसमए परत्थीणं ॥ १ ॥" ततः कुमारेणोक्तम्-पुनरपि पठ, कृतं तथैव च तया, ततः क्षणमेकं विमृश्योक्तं कुमारेण-साधु मतिचन्द्रिके ! साधु धन्यश्च तातो यस्य योषितामप्येतावती गुणसामग्री, क्रियागुप्तकं चेदमित्थं भज्यते, यथा देव श्रीप्रिय जय त्वं, कर्मतापन्नं अस्त्रिणामिनः-स्वामी अस्त्रीनः परो-रिपुः स चासावस्त्रीनश्च परास्त्रीनस्तं, क्व ?-रणसमये, कथंभूतो ?, विहितपदः-प्रगुणीकृतबाणः-सन्निहितकोदण्डः खड्गवरहस्तश्चेत्येकक्रियाश्रयोऽर्थः । अपरक्रियापक्षे तु असि-भवसि त्वं हे देव !, कथंभूतो ?, वरहस्तो मुक्तहस्तः इति भावः, कस्मिन् ?, श्रीवितरणसमये, केषां ?-परानर्थयन्ते परार्थिनः-परयाचकास्तेषां, कथंभूतः ?, अजयः-शत्रूणामजेतव्यः, किंविशिष्टो ?, विहितप्रतोषः संस्थापिताः-स्थिरतां ग्राहिताः मार्गणास्त एव याचका येन स तथा, सन्निहितो धर्मः-पुण्यात्मको यस्य स तथा, ततः सर्वैरप्येककालमुक्तं-अहो साधु कुमारप्रज्ञायाः साधु कुमारप्रज्ञायाः साधु मुद्रिता कथा, नातःपरं

किमपि पठनीयमस्ति, यस्य ह्येवं भेत्री प्रज्ञा तस्य किमपरमप्यगम्यं स्यात्?, ततो रम्भया विहस्य प्रोक्तं-इदं क्रियागुप्तकं बहुभिर्न ज्ञातं तेनेयमतिगर्विताऽऽसीत्, ततः साधु कृतं कुमारेण यदस्याः समूलमुन्मूलितो गर्वपादपः, ततो मतिचन्द्रिकया प्रोक्तं-रम्भे! हला नैवं वक्तुमर्हसि, यतोऽपनेष्यति भुवनस्याप्यखर्वगर्वं कुमारः?, किं पुनर्मम वराक्याः, अत्रान्तरे पठितं कालनिवेदकेन, यथा "उच्चत्तं पडिवन्नो एसो सूरो तमं निहणिऊणं। वट्टइ अवसरसमओ समागया मंतिसामंता ॥ ८ ॥" ततो राज्ञा चिन्तितं-अहो आस्थानवेला वर्त्तते, एष मदीयपुत्रो विनिहत्याज्ञानं भुवनस्याप्युच्चत्वं प्रतिपन्नः, किमनया मम परीक्षयेत्यप्यनेन सूचितमित्यादि विचिन्त्यांतः सहर्षेण यथोचितसन्मानपूर्वकं विसर्जिताः सर्वे, प्रदत्तमास्थानं। अह अन्नया विचिंतइ राया विहिणोऽवि जुत्तया-रित्तं। होइ जइ कुणइ इण्हिं कुमरस्सऽणुरूवगुणभज्जं ॥ ९ ॥ इय चिंतिउं पभाए अत्थाणं जाव देइ नरनाहो। तो पडिहारो विन्न-वइ देव! इय दारभूमीए ॥ १० ॥ रयणत्थलनयराओ नरवइणो अमरचन्दनामस्स। चिट्ठइ पहाणपुरिसो को आएसो हवउ तस्स? ॥ ११ ॥ मुंचसु भणिए सोऽवि हु समागओ पणमिऊण उवविट्ठो। उचियालोयम्मि कए तओ इमं भणिउमाढत्तो ॥१२॥ सिरिअमरचन्दरन्नो धूया नामेण जसमई अत्थि। जा सयलभुवणविजए साहिज्जत्थं पयावइणा ॥ १३ ॥ लोयमणमोहजणणी दिन्ना मयणस्स परमविज्जव्व। विज्जागुणेण पुण जा सरस्सई तीएँ गुरुणी वा ॥ १४ ॥ तीसे य सवणजुयलं पवित्तियं कहवि भुवणतिलयस्स। सरयससिनिम्मलेहिं गुणेहिं भुवणं चरंतेहिं ॥ १५ ॥ विज्जा गुणो य तह तीएँ तस्सऽतिसओ विसेसओ कहवि। जह तं चिय झायंता मयणाऽवत्थंतरं पत्ता ॥ १६ ॥ मुक्कविलासा परिहयभोयणा चत्तसयलवावारा। अणुहवमाणी सा मयणवेयणं चिट्ठए परमं ॥ १७ ॥ सुमिणेऽवि निच्छइ परं पत्थिज्जंतीवि कुमरलक्खेहिं। अणुरूवगुणं मोत्तुं एक्कं चिय देव! तुम्ह सुयं

॥१८॥ ता अज्जवि सा वराई जा कहवि न जीवियं परिच्चयइ। (अणुरत्ता) अम्ह पहू पुव्वसिणेहाभिवुड्ढिकए ॥१९॥ कीरउ सहला अम्हाण पत्थणा पेसिऊण कुमरवरं। गिण्हाविज्जउ तीसे वरलक्खणलक्खिओ पाणी ॥२०॥ सन्निहियस्सवि तस्स य नरनाहो मइविलासमंतिस्स। अवलोयइ मुहकमलं अह सोऽवि भणेइ विणएण ॥ २१ ॥ किमजुत्तं देव ! इहं तुम्हाणं अमरचंदनरवइणो। कमपत्तोऽवि सिणेहो जं किर कीरइ थिरो एवं ॥ २२ ॥ इय पयडं भणिऊणं सवणे होऊण तो भणइ मंती। अन्नं च देव ! परिपेसिएण पुव्विं मए तत्थ ॥ २३ ॥ बालत्ते कीलंती दिट्ठा सा सहियणस्स मज्झम्मि। रूवाइगुणावि हु तीऍ अवगया जं मए तइया ॥ २४ ॥ लेसोऽवि ताण मन्ने कहिओ इमिणा न देव ! तुम्हाणं। अब्भुवगच्छउ तम्हा इमस्स वयणं गयवियप्पं ॥ २५ ॥ तो भणिओ नरवइणा पहाणपुरिसोऽवि अमरचंदस्स। जं भणइ तयं कुणिमो अह परितुट्ठो गओ सोऽवि ॥ २६ ॥ निवदिन्ने आवासे तत्तो कुमरस्स करितुरंगाई। अइवित्थरेण रन्ना पारद्धो गरुयसंवाहो ॥ २७ ॥ अह अन्नदिणे गुरुबलभरेण धणकणयकोसपडिपुन्नो। संचलिओ सो कुमरो पहाणसामंतमंतिजुओ ॥ २८ ॥ तो दूरं संपत्तो पंथे सिद्धपुरनयरवाहिम्मि। मुच्छाविनिमीलियच्छो पडिओ सो रहवरस्सुवरिं ॥ २९ ॥ अह मज्झिमखंधारे उच्छलिए कलयलम्मि सहसत्ति। मिलिओ अग्गिमपच्छिमखंधारजणो तहिं सव्वो ॥ ३० ॥ ता जाव मंतिसामंतमाइणो आलवंति तं बहुसो। तो देइ न पडिवयणं चिट्ठइ कट्ठं व निच्चेट्ठो ॥३१॥ अह आदन्ना सव्वे नाणाविहओसहे पउंजंति। मणिमंततंतपमुहे कुणंति नाणाविहोवाए ॥ ३२ ॥ इय बहुउवक्कमेहिवि जाव विसेसो न जायए कोऽवि। अहिययरं चिय वड्ढइ वियण वियंभंति अंगाइं ॥ ३३ ॥ अक्कंदिउं पवत्तो तत्तो अइविस्सरं जणो सयलो। सामंतमंतिवग्गो रुयमाणो विलवए दीणं ॥ ३४ ॥ हा गुणरयणमहोअहि कुमार पत्तो सि कं तुममवत्थं ? । सुयवच्छ-

लस्स देवस्स किं च गंतुं कहिस्सामो ? ॥ ३५ ॥ इय जा विलवंति इमे सिद्धउरपुरस्स बाहिरुज्जाणे । ता सहसात्ति पयट्टो समीरणो सुरभिसिसिरो य ॥ ३६ ॥ सव्वेऽवि तह पसत्था जाया भावा खणेण एत्तो य । नरविज्जाहरसुरथुव्वमाणससिनिम्मलगुणोहो ॥ ३७ ॥ नामेण **सरयभाणू** मुणिकलिओ केवली जयपयासो । सुररइयकणयकमले उवविट्ठो कहइ धम्मकहं ॥ ३८ ॥ तो नायवइयरो सयलमंतिसामंतपमुहलोओऽवि । तत्थ गओ नमिऊण य उवविट्ठो उचियदेसम्मि ॥ ३९ ॥ तो **कंठीरव**नामा सामंतो पणमिऊण भयवंतं । पुच्छइ विणएण कुमारदेहवियणाए वुत्तंतं ॥ ४० ॥ तो भणियं मुणिवइणा गरुयंपि हु वइयरं इमं सुणसु । संखेवेणं भणिमो तुम्हाणं आउलत्तणओ ॥ ४१ ॥ धायइसंडे दीवे भरहे **भुवणागरम्मि** नयरम्मि । विहरंतो संपत्तो एक्को गच्छो सुगुरुसहिओ ॥ ४२ ॥ तत्थ य **वासव**नामा एक्को साहू गुरूण पडणीओ । गच्छस्सवि पडिकूलो अविणयकुलमंदिरं खुद्दो ॥ ४३ ॥ सारिज्जंतो साहूहिं सव्वहा कुप्पइ च्चिय अणज्जो । गरुयपओसं परिवहइ उवरिं सयलस्स गच्छस्स ॥ ४४ ॥ अह अन्नदिणे साहूहिं चोइओ कत्थई अकज्जम्मि । तउ सो गओ पओसं जह गरुयकिलिट्ठपरिणामो ॥ ४५ ॥ इहपरलोयावाए निरवेक्खो पाणगस्स मज्झम्मि । तालउडं खिवइ विसं सव्वेसिं घायणनिमित्तं ॥ ४६ ॥ गच्छाणुकंपियाए य देवयाए तयं कहेऊणं । तप्परिभोगपवित्ता निवारिया साहुणो सव्वे ॥ ४७ ॥ अह एगदिसाहुत्तो सोऽवि कुसाहू भयदुदुओ नट्ठो । वच्चंतो य अरण्णम्मि कत्थइ चउसुवि दिसासु ॥ ४८ ॥ दवदहणेण पयंडेण पवेढिओ सव्वओ पलित्तंगो । अइदीणो मूढमणो कंदंतो तत्थ मरिऊणं ॥ ४९ ॥ तेत्तीससागराऊ अपइट्ठाणम्मि सत्तममहीए । नेरइओ संजाओ तत्तो उव्वट्टिऊणं च ॥ ५० ॥ मच्छेसु पुणो नरए पुणो य तिरिएसु तह य निरएसु । सव्वत्थ दहणछिंदणभिंदणवियणाहिं संतत्तो ॥ ५१ ॥ भमिऊण भवं

बहुयं कम्माइं तहाविहाइं तो कहऽवि । काऊण समुप्पन्नो एस सुओ धणयनरवइणो ॥ ५२ ॥ रिसिघायणपरिणामेण जं च समुवज्जियं तया कम्मं । तस्सेसं च इयाणिं समुइण्णमिमस्स कुमरस्स ॥ ५३ ॥ तस्स पभावेण य रोगसमुदओ सो इमस्स संजाओ । तव्वेयणपरिमूढो एयावत्थं गओ एसो ॥ ५४ ॥ तो भीएणं कंठीरवेण नामिऊण केवलिं भणियं । केण उवाएण पुणो भयवं ! सो होइ पउणोत्ति ? ॥ ५५ ॥ तो मुणिवइणा भणियं न इमो मंतोसहाइपरिसज्झो । कालाइवसेण पुणो खीणप्पायम्मि तक्कम्मे ॥ ५६ ॥ इण्हिंपि मुच्चमाणो चिट्ठइ वियणाहिं सव्वहा य पुणो । रोगाइकिलेसेहिवि विमुच्चिही सो इहं पत्तो ॥ ५७ ॥ इय सोऊणं कंठीरवाइणो तुट्ठमाणसा पत्ता । कुमरसमीवे दिट्ठो पउणप्पाओ य सो तेहिं ॥ ५८ ॥ तो पणमिऊण पुट्ठो सरीरवत्तं तहा य केवलिणा । पुव्वभवाई जो तस्स वइयरो साहिओ तेसिं ॥ ५९ ॥ सो सव्वो परिकहिओ कंठीरवमाइएहिं कुमरस्स । अह सो भीओ हरिसियमणो य पत्तो मुणिसयासे ॥ ६० ॥ तत्तो सवित्थरो तस्स साहिओ पुव्ववइयरो सव्वो । भवपडिबंधविनिव्वेयकारिणी देसणा य कया ॥ ६१ ॥ तत्तो नियदुच्चरियं तप्पच्चयभवदुहं च सोऊणं । तह सो निव्वेय गओ जह सामंताइलोयस्स ॥ ६२ ॥ गाढं संभंतस्सवि बहुयपलावेहिं दीणवयणस्स । पव्वज्जं पडिवन्नो सो कुमरो केवलिसयासे ॥ ६३ ॥ कंठीरवपमुहावि हु बहवे सामंतमाइणो तत्तो । गिण्हंति तत्थ दिक्खं निव्विन्ना भवसरूवाओ ॥ ६४ ॥ सोऊण वइयरमिणं आगंतुं जसमईऽवि तत्थेव । कुमरगुणरायओ च्चियं गिण्हइ दिक्खं जिणसमीवे ॥ ६५ ॥ सेसजणोऽविय विणियत्तिऊण तं कहइ धणयनरवइणो । भुवणतिलओवि साहू गीयत्थो होइ अचिरेण ॥ ६६ ॥ सरमाणो पुव्वकयं साहुपओसं च तं महाघोरं । सव्वेसिं साहूणं वेयावच्चे कुणइ नियमं ॥ ६७ ॥ तत्तो सुद्धदयाओ भत्तं पाणं तहोसहाइंय । आयरियगिलाणाणं बालवुड्ढाइयाणं च ॥ ६८ ॥ उवयरइ

किंपि जं जस्स देइ तं तस्स आणिउं एसो । इय न लहइ विस्सामं निमेसमित्तंपि सयलादिणं ॥ ६९ ॥ तो उववूहइ नाणी धन्नो सि तुमं महायस ! कयत्थो । साहुपओसजलेणं जो पुव्विं वुड्डिओ तुमए ॥ ७० ॥ सो छिन्नो चिय मूलाओ भवतरू सुणसु साहुवग्गोऽवि । इय निरुवमवेयावच्चभत्तिसियपरसुधाराए ॥ ७१ ॥ अइदुकरं च एयं जं धीर ! विमुक्करायविहवेहिं । इय रंकाणवि कीरइ वेयावच्चं नयरयाणं ॥७२॥ इय उववूहिओवि संतो केवलिणावि हु तहेव मज्झत्थो । वेयावच्चम्मि रओ गमइ दिणे अक्खलियपइण्णो ॥ ७३ ॥ सक्केणावि हु बहुसो पसंसिओ एसणाइसुद्धीसु । बहुसो परिक्खिऊणं भत्तीएँ पुणो सुरेहिंपि ॥ ७४ ॥ इय अचलियमाहप्पो वड्ढंतसुहासओ चरित्तधणो । काउं वेयावच्चं बावत्तरिपुव्वलक्खाइं ॥ ७५ ॥ सव्वाउयंपि परिपालिऊण आसिइं च पुव्वलक्खाइं । पज्जंते पडिवज्जइ पायवगमणं महासत्तो ॥ ७६ ॥ तत्थ य उवसग्गपरीसहेहिं अणभिद्दुयस्स धीरस्स । सुहभावणापगरिसे उप्पन्नं केवलंनाणं ॥ ७७ ॥ तत्तो कमेण परिहीणसयलकम्मो विलीणसंसारो । सो भुवणतिलयसाहू भुवणुवरिमपयसुहं पत्तो ॥ ७८ ॥ इति धनदराजनतनयकथानकम् ॥ अथानन्यसाधारणतन्माहात्म्यगर्भं वैयावृत्त्यकरणोपदेशमाह—

वेयावच्चं नियय करेह उत्तमगुणे धरंताणं । सव्वं किर पडिवाई वेयावच्चं अपडिवाई ॥ ४२३ ॥

उत्तमान् ज्ञानदर्शनचारित्रगुणान् ये धरन्ति तेषां नियतं-निश्चितं वैयावृत्त्यं कुरुत यूयं, यतः कारणात् किलेत्याप्तोपदेशे सर्वं चारित्रश्रुतादिकं प्रतिपतनशीलं, वैयावृत्त्यं पुनरप्रतिपाति-अविनश्वररूपमिति गाथार्थः ॥ एतदेव भावयति—

पडिभग्गस्स मयस्स व नासइ चरणं सुयं अगुणणाए । न हु वेयावच्चकयं सुहोदयं नासए कम्मं ॥४२४॥

प्रतिभग्नस्य-उत्प्रव्रजितस्य मृतस्य वा अविरतत्वमापन्नस्य नश्यति तावच्चरणं, श्रुतं पुनरगुणनया-अपरावर्त्तनया नश्य-

नाति, अतः सर्वमपीदं प्रतिपाति, आह-यद्येवं च वैयावृत्त्येऽपि समानमिदं, प्रतिभग्नाद्यवस्थायां तस्यापि प्रतिपातसम्भवादिति, सत्यमुक्तं, किन्तु चरणश्रुतशब्देनात्र तत्प्रभावजनितं शुभं कर्म गृह्यते, ततः किलैवमाशाः प्रतिपादयन्ति-यद् विद्यमानचारित्रगुणश्रुतेन जीवेन समुपार्जितं शुभं कर्म तत् प्रतिभग्नाद्यवस्थायामविरतस्य विस्मृतसूत्रस्य च सतः किंचित्प्रदेशोदयेनैव वेद्यमानं स्वकीयविपाकमदत्त्वा एवमेव नश्यति, वैयावृत्त्ये तु नैवं, यदाह-'न हु' नैव वैयावृत्त्येन हेतुभूतेन कृतं शुभः उदयो-विपाको यस्य तच्छुभोदयं-शुभविपाकं कर्म, सातवेदनीयदेवगतियशःकीर्त्तितीर्थंकरनामोच्चैर्गोत्रादिकं न हु-नैव नश्यति, प्रदेशोदयमात्रेणैव वेद्यमानतया स्वविपाकमदत्त्वैव न खल्वेवमेव अपगच्छतीति हेतोः प्रबलसामर्थ्ययुक्तत्वेन प्रतिभग्नाद्यवस्थायामपि स्वविपाकेनैव तत् प्रायो वेद्यते, नान्यथेति भावः, अनयैव च विवक्षया पूर्वगाथायां चारित्रश्रुतादिकं प्रतिपाति वैयावृत्त्यं त्वप्रतिपातीत्युक्तमित्यदोषः इति तावद् वयं बुद्ध्यामहे, तत्त्वं तु बहुश्रुता एव विदन्तीति गाथार्थः ॥ ननु यद्येतावान् गुणो वैयावृत्त्यस्य तर्हि गृहस्थादीनामपि तत् कुर्म इत्याह—

गिहिणो वेयावडिए साहूणं वन्निया बहू दोसा। जह साहुणी सुभद्दाए तेण विसए तयं कुज्जा ॥ ४२५ ॥

साधूनां गृहिणो वैयावृत्त्ये, गृहस्थस्य वैयावृत्त्यं कुर्वतामित्यर्थः, आगमे बहवो दोषा वर्णिताः, यथा साध्वीसुभद्रायाः, तेन कारणेन विषये-यथाऽर्हमेव वैयावृत्त्यं कुर्यात्, न यथेष्टं, का पुनरसौ सुभद्रेति, उच्यते—

निच्चपणासियतिमिरोहफुरियवररयणतयनियरेसु। मणिकुट्टिमतलसंकंतगिरिसिंगुत्तुंगभुवणेसु ॥ १ ॥ तिमिरोवद्दवभीयं जीऍ निरुद्धं न नज्जए गयणं। सा वाणारसिनयरी अत्थि पसिद्धा भरहवासे ॥ २ ॥ भद्दोत्ति सत्थवाहो अत्थि तहिं जेण सिरिहरेणं

व । ववसायसायराओ गहिऊण वसीकया लच्छी ॥ ३ ॥ तस्स घरिणी सुभद्दा रूवाइगुणेहि भूसियसरीरा । किंतु न विज्जइ तीसे किंपि अवच्चं तओ दुहिया ॥ ४ ॥ अह अन्नया विचिन्तइ धन्नाओ ताओ एत्थ नारीओ । जाण थणमंडलाओ मुणालदल-कोमलकरेहिं ॥ ५ ॥ आगरिसिऊण दुद्धं पियंति डिंभाइं चलसहावाइं । सुहियाइं खलिरमहुयरसमम्मणुत्ती व वयणाइं ॥ ६ ॥ सच्छंदभमियपरिलुठियहासियपरिभमणहारियाचित्ताइं । नियगमइवियप्पियमणभिरामपारद्धकीलाइं ॥ ७ ॥ मज्झ अउन्नाएँ पुणो चिट्ठउ दूरेऽवि दारओ ताव । धूयाऽवि मज्झ जाया न एत्तिएणावि कालेण ॥ ८ ॥ इय चिंताए दुहिया जा एसा चिट्ठए अह कयाइ । सुव्वयपवित्तिणीए अज्जासंघाडओ एक्को ॥ ९ ॥ तीए घम्मणुपत्तो तो तुट्ठा साहुणीओ सा नामिउं । पुच्छइ अज्जाओ जए तुब्भे सव्वंपि जाणेह ॥ १० ॥ ता किह होइ अवच्चं मज्झ ? पसिऊण एत्तियं कहह । तो भणियं अज्जाहिं भद्दे ! सोउंपि वयणमिणं ॥ ११ ॥ अम्हाण नेव जुज्जइ पच्चक्खियसयलपावजोगाणं । एक्कं चेव कहेमो अम्हे जिणदेसियं धम्मं ॥ १२ ॥ तो तीए तुट्ठाए भणियं तं चिय कहेह तो मज्झ । कहिओ संखेवेणं पडिबुद्धा साविया जाया ॥ १३ ॥ निरवच्चयवेरग्गेण तो इमा बहुदिणाण पज्जंते । नियभत्तारं मोयाविऊण ताणंपि अज्जाणं ॥ १४ ॥ पयमूले पडिवज्जइ पव्वज्जं गुरुविभूइकमपुव्वं । तत्तो अहीयसुत्ता कुणइ तवं कइवयदिणाणि ॥ १५ ॥ तो पुव्विं तहनिरवच्चयाए उव्वेजिया इयाणिंपि । मोहस्स बलिययाए दट्ठूण जणस्स डिंभाइं ॥ १६ ॥ काईंचि संठवइ उरे उच्छंगे तह य जाणुजंघुवरि । संठवइ तह य काणिवि भासइ अंगुलिवि-लग्गाइं ॥ १७ ॥ केसिंपि देइ खज्जं पिज्जं अन्नेसि भोज्जमन्नेसिं । अब्भंगइ ओवट्टइ ण्हवइ य तह फासुयजलेणं ॥ १८ ॥ काइंपि समालभई रएइ केसिंपि हत्थपायाइं । कडकंकणियाइग्गत्तणिवि बंधए देइ खेल्लणए ॥ १९ ॥ अंजेइ लोयणाइं काणवि

कुसुमाइं बंधइ परेसिं । चरणेसु ठाविऊणं सुत्तपुरीसाइं कारेइ ॥ २० ॥ काणिवि पुण मुच्छाए लालावइ पट्ठिपोट्टहियएसु । उब्भा-
वइ घेत्तूणं करेहिं कीलावए विविहं ॥ २१ ॥ पुत्तव्व नत्तुया इव इय जा सव्वाइं डिंभरूवाइं । मोहवसगा नियच्छइ अईव परिसु-
च्छिया एसा ॥ २२ ॥ तो भणियं अज्जाहिं अम्हाणं भग्गनेहनियडाणं । निग्गंथीणं भद्दे ! वज्जियसावज्जकज्जाणं ॥ २३ ॥
डिंभरुयाणं एवं उवयारो भत्तपाणमाईहिं । मणसावि अकरणिज्जो दूरे उण वयणकाएहिं ॥ २४ ॥ धाईकम्माईया जं दोसा जिण
वरेहिं इह भणिया । इहलोयपारलोइयदुक्खाण निबंधणब्भूया ॥ २५ ॥ ता विरमसु एयाओ पच्छित्तं चरसु सम्ममित्ताहे । सुकु-
लुग्गयाए तह दिक्खियाए तुह जुज्जइ न अन्नं ॥२६॥ इच्चाइ पभणियाऽवि हु अन्नाणतमोहमोहपरिमूढा। अवहीरिऊण वयणाइं
ताण वट्टइ तहच्चेव ॥ २७ ॥ बहुसोऽवि हु अणुकूलेहिं जाव भणिया नियत्तइ न इमा। खरनिट्ठुरेहिं वयणेहिं तज्जिया तो
विचिंतेइ ॥ २८ ॥ गिहवासे अप्पवसा आसि अहं सेच्छविहियनियकज्जा । वयगहणप्पभिइं पुण पिच्छह किह परवसा जाया ?
॥२९॥ अन्नं च गिहत्थत्ते इमाओ मं आयरेण पेच्छिसु । गहियवयं पुण पेच्छह खिसंति सुनिट्ठुरं किह णु?॥३०॥ ता एयासिं एयं
मोत्तूण उवस्सयं पुढो किंपि । एगागिणी तओऽहं वियरामि ताहिं जहिच्छाए ॥ ३१ ॥ इय कम्मवसेण हिययंपि तीए जा परिण-
मेइ विवरीयं । ता निग्गंतूण तओ भिन्नम्मि उवस्सयम्मि ठिया ॥ ३२ ॥ तत्थ य निरंकुसा निब्भया य आसंकाविरहिया एसा ।
नविसेसं चिय डिंभयविमोहनिरया गमइ कालं ॥ ३३॥ इय बहूइं वासाइं पासत्थोसन्नयाइ विहरेउं । तत्तो य अणालोइयअप्पडि-
कंता य पज्जंते ॥ ३४ ॥ काऊण अद्धमासियमणसणविहिमाउयम्मि परिहीणे । मरिऊणं सोहम्मे देवित्ताए समुप्पन्ना ॥ ३५ ॥
अह अन्नया इहं चिय सिरिवीरजिणस्स वंदणनिमित्तं । सव्विड्ढीए पत्ता बहुडिंभरुए विउव्वेउं ॥ ३६ ॥ नट्टविहिं उवदंसइ

भत्तीए पणमिउं गया तत्तो । अह विम्हिओ जिणिंदं पुच्छइ सिरिगोयमो भयवं ॥ ३७ ॥ का नाह ! इमा ? किं डिंभरूयमीसं च दंसियं नट्टं? । तो भणइ जिणो बहुपुत्तियत्ति देवी इमा ताव ॥ ३८ ॥ पुव्वभवकम्मवसओ य गोयमा! इय विउव्वए एसा । सक्कस्सवि अत्थाणे इहं च बहुडिंभरूवाइं ॥ ३९ ॥ एत्तो चेव पसिद्धा एसा बहुपुत्तियत्ति नामेणं । किं पुव्वभवेऽवि कयं इमीएँ? तो पुच्छिओ सामी ॥ ४० ॥ सिरिगोयमाइयाणं पुव्वभवं कहइ तीइ वित्थरओ । जइ तइ न विराहंती सामन्नं डिंभरुयकज्जे ॥ ४१ ॥ ता सिद्धिं पावंती जं च पुणो तह विराहियमिमीए । अइदुल्लहसामन्नं एयावत्थं गया तेण ॥ ४२ ॥ इय सोउं भीएहिं समणेहिं साहुणीहिवि बहूहिं । गिहिणो वेयावच्चं पच्चक्खायं अणत्थफलं ॥ ४३ ॥ तत्तो य गोयमेणं पुट्ठं इत्तोऽवि कत्थ पुण एसा । वच्चिहिइ नाह ! पुरओ ? तो सामी भणइ निसुणेसु ॥ ४४ ॥ पलिओवमाइं चत्तारि एत्थ नियआउयं गमेऊणं । विंझागिरिपायमूले इह चेव य भरहवासम्मि ॥ ४५ ॥ नेभेलसन्निवेसे सोमा नामेण बंभणस्स इमा । होही धूया रूयाइगुणनिही सयलजणसुहया ॥ ४६ ॥ नामेण रट्ठकूडो विप्पो तं परिणिही विभूईए । तस्स नियजीवियाओऽवि वल्लहा सा पिया होही ॥४७॥ अह तेण समं तीसे भोगासत्ताए वरिसपज्जंते । होही अवच्चजुयलं एवं बीएऽवि वरिसम्मि ॥ ४८ ॥ एवं सोलसवरिसेहिं तीए पुत्ताण तह य धूयाणं । बत्तीसा पडिपुन्ना जाया पुव्वकयकंमेणं॥४९॥ अह ताइं पियंति थणं बलावि काइंवि (भोयणं लेंति) । काइंवि सिरे य चडंति काइवि तोडंति सिरकेसे ॥५०॥ आयड्ढिऊण पाडंति तह य काइंपि तीए वत्थाणि । उद्दालिऊण भुंजंति तह य परिवेसियं तीए ॥ ५१ ॥ मग्गंति खेल्लणाइं काणिवि तह खज्जपेज्जभोज्जाइं । गच्छंतीए बहिंपि हु चडंति कडिखंधमाईसु ॥ ५२ ॥ काइंवि रुयंति विसरं कोवेणं तह य दिंति अक्कोसे । ताडंति पहारेहिं काणिवि रुसिऊण गच्छंति ॥ ५३ ॥ उच्छंगाइ-

गयाइं मुत्तपुरीसाइं काणिवि कुणंति । छेरंति घुलंति वमंति तह य रोगेहिं घिप्पंति ॥ ५४ ॥ उक्कुद्दंति पलायंति काइं सेच्छाए कुक्कुयायंति । काणिवि पुण अवराहे काउं वयणिज्जयं नेति ॥ ५५ ॥ तिसियाइं भुक्खियाइं परिहवियाइंति एवमाईहिं । कज्जेहिं नाण एसा संताविज्जइ निरंतरयं ॥ ५६ ॥ न लहइ किंपिवि काउं मुत्तासुइवमणखेललित्ततणू । मलिणवसणा दुगंधा बीभच्छा सयमवीसत्था ॥ ५७ ॥ आलवणंपि हु काउं भत्तारईहिं सह न संपडइ । दूरे कुसुमविलेवणभोगोवभोगाइसोक्खाइं ॥ ५८ ॥ अह अइसयनिव्विन्ना अन्नदिणे रयणिचरमसमयम्मि । सा परिचिंतइ धन्नाओ ताओ नारीओ नरलोए । ५९ ॥ अवयरिउं वंझाओ जाओ मुद्दमवि नियंति न कयाई । एयाण अवच्चाणं नीसेसाणत्थमूलाणं ॥ ६० ॥ निम्मलसुयंधदेहाओ पवरसिंगारजणियसोहाओ । निच्चंपि मुत्थियाओ अवगयनीसेसचिंताओ ॥ ६१ ॥ नियभत्तारेहिं समं सुहेण भुंजंति विसयसोक्खाइं । एक्का पुणो अहन्ना अहमेव अवच्चदुहनडिया ॥ ६२ ॥ इच्चाइ चिंतयंती गमेइ दियहाइं जाव सा कहवि । ता अन्नदिणे दिट्ठो अज्जासंघाडओ एगो ॥ ६३ ॥ वेरग्गभावियमणा अह तं पडिलाहिऊण भत्तीए । तग्गुरुणीएँ सयासे धम्मं सोऊण संबुद्धा ॥ ६४ ॥ वयगहणत्थं च तओ भत्तारं भणइ तेण तो एसा । अब्भत्थिऊण धरिया कइवयदियहे निबंधेण ॥ ६५ ॥ अह ताओ अज्जाओवि सुइरं अन्नत्थ विहरिऊण तओ । पत्ताओ तत्थवि पुणो मोयावेउं तओ विप्पं ॥ ६६ ॥ जिणदेसिएण विहिणा ताण समीवम्मि भवभओव्विग्गा । अइगरुअविभूईए सोमा पडिवज्जए दिक्खं ॥ ६७ ॥ एक्कारस अंगाइं अहिज्जिउं तो करेइ विविहतवं । पालेउं अकलंकं इय सामन्नं बहु वरिसे ॥ ६८ ॥ अह संलेहणपुव्वं मासं काऊण अणसणं तत्तो । सामाणियदेवत्तं लहिही सोहम्मि

सक्कस्स ॥ ६९ ॥ दो सागरोवमाइं परमाउं पालिउं तहिं एसा । गंतुं महाविदेहे सिज्झिहिइ पहीणकम्मंसा ॥ ७० ॥ इय सोउं जिणवयणं वेयावच्चं करिज्ज विसयम्मि । विसए च्चिय विहियाओ किरियाओ हवंति सफलाओ ॥ ७१ ॥

इति सुभद्रासाध्वीकथानकं समाप्तम् ॥

आह-ननु वैयावृत्त्यकरणोद्यतेन केनचिद्भक्तपानाद्यानयनेन निमन्त्रितोऽपि साधुर्यदि तन्निमन्त्रणां नेच्छेत्ततः किमित्याह—

इच्छेज्ज न इच्छेज्ज व तहवि हु पयओ निमंतए साहुं । परिणामविसुद्धीए उ निज्जरा होअगहिएऽवि ॥ ४२६ ॥

निमन्त्र्यमाणः साधुस्तां निमन्त्रणामिच्छेन्न वा, तथापि वैयावृत्त्यकर्त्ता साधुस्तं साधुं प्रयतः-आदरवान्, न तु वचनशोभामात्रेण, निमंत्रयेत् भक्ताद्यानयनेन, ननु यदि कथमप्यसौ तत् न गृह्णीयात् तदा निष्फल एवायं प्रयासो, नैतदेवं,यदाऽऽह-निर्म्मायं करोम्यहमस्य वैयावृत्त्यमित्येवंलक्षणया परिणामविशुद्ध्या अगृहीतेऽपि तेनाहारादौ वैयावृत्त्यकर्त्तुः कर्मनिर्जरा भवत्येव, कर्मणो बन्धनिर्जराचिन्तायां परिणामशुद्ध्यशुद्ध्योरेव मुख्यतयोपयुज्यमानत्वाद्, बाह्यस्य तु सहकारिकारणमात्रत्वादिति भाव इति गाथार्थः ॥

कुरुत मुनिवराणां भक्तपानौषधाद्यैः, प्रतिदिनमपि वैयावृत्त्यमेकं प्रयत्नात् ।
जननमरणरोगैर्भंगुरेऽस्मिन् शरीरे, न खलु जगति साध्यं विद्यते किंचिदन्यत् ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचंद्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे वैयावृत्त्यलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

अथ स्वाध्यायरतिद्वारं विभणिषुः पूर्वेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

वेयावच्चे अब्भुज्जएण तो वायणादि पंचविहो। विच्चंमि उ सज्झाओ कायव्वो परमपयहेऊ ॥ ४२७ ॥

वैयावृत्त्येऽभ्युद्यतेनापि साधुना 'तो'त्ति ततो 'विच्चम्मि उ' त्ति अन्तराऽन्तरा वाचनापृच्छनापरावर्त्तनाऽनुप्रेक्षाधर्मकथालक्षणः पंचविधः स्वाध्यायः कर्त्तव्यः इति वैयावृत्त्यद्वारानन्तरं स्वाध्यायद्वाराभिधानमिति भावः, तत्र गुरुसमीपे सूत्रस्य परिपाटी वाचना, सन्दिग्धप्रश्नरूपा पृच्छना, रूपादानरूपा परावर्त्तना, सूत्रार्थविमर्शलक्षणा अनुप्रेक्षा, धर्मकथा प्रतीता, कथंभूतो यतः स्वाध्याय इत्याह-परमपदहेतुरिति गाथार्थः ॥ सत्यपि च परमपदहेतुत्वे प्रकृष्टमेव मोक्षांगं स्वाध्याय इति दर्शयन्नाह—

एत्तो सव्वन्नुत्तं तित्थयरत्तं च जायइ कमेणं। इय परमं मोक्खंगं सज्झाओ तेण विन्नेओ ॥ ४२८ ॥

गतार्था ॥ परममोक्षांगतायामेवोपचयहेत्वभिधानार्थमाह—

तं नत्थि जं न पासइ सज्झायविऊ पयत्थपरमत्थं। गच्छइ य सुगइमूलं खणे खणे परमसंवेगं ॥ ४२९ ॥

(स्पष्टार्था) ननु यथा स्वाध्याये एवमन्यस्मिन्नपि प्रत्युपेक्षणादौ योगेऽसंख्येयभविकं कर्म क्षपयत्येव तत् कोऽस्य विशेष इत्याशंक्याह-

कम्ममसंखिज्जभवं खवेइ अणुसमयमेव आउत्तो। अन्नयरम्मिवि जोगे सज्झायम्मी विसेसेणं ॥४३०॥

प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनाभिक्षाचर्यावैयावृत्त्यादियोगानां मध्येऽन्यतरस्मिन् एकस्मिन्नपि योगे-संयमव्यापारे आयुक्तः-आदरेण प्रवृत्तः साधुः प्रतिसमयमेव असंख्येयभवस्थितिकं कर्म क्षपयतीति वयमपि मन्यामहे, किन्तु स्वाध्याये वर्त्तमानस्तदपि विशेषेण-स्थितिरसाभ्यां निशेषितनरं क्षपयति, इदमुक्तं भवति-अशुभानां मनोवाक्कायानां निग्रहः-शुभानां च तेषां प्रवर्त्तनमितीदमेव द्वितयं

कर्मक्षयस्य मुख्यं कारणं, एतच्च यथा स्वाध्याये तथा प्रत्युपेक्षणोपवासकरणादिव्यापारेषु मध्ये एकस्मिन्नपि प्रायो न सम्पद्यते युक्त्यागमानुभवसिद्धत्वादित्यनया विवक्षया स्वाध्यायस्येह सर्वत्र गरीयस्त्वं भावनीयं, अनन्तांश्च भवान् यावद् बद्धस्य कर्मणोऽवस्थितिरेव न भवति, उत्कृष्टतोऽपि सप्ततिसागरोपमकोटीकोटिपरतः कर्मस्थितेरागमेऽपि प्रतिषिद्धत्वाद्, एतावता चानन्तभवापरिपूर्त्तिः, ततोऽसंख्येयभविकं कर्म क्षपयतीत्युक्तं, नानन्तभविकमिति द्रष्टव्यमिति गाथार्थः ॥ आह-ननु तर्हि स्वाध्यायः कियत्परिमाणो भवतीत्याह—

उक्कोसो सज्झाओ चउदसपुव्वीण बारसंगाइं । तत्तो परिहाणीए जाव तयत्थो नमोक्कारो ॥ ४३१ ॥

उत्कृष्टः स्वाध्यायश्चतुर्दशपूर्वाणां द्वादशांगानि, चतुर्दशपूर्वधरा हि महाप्राणध्यानादिसामर्थ्यतोऽन्तर्मुहूर्त्तादिना कालेन चतुर्दशापि पूर्वाणि परावर्त्तयन्ति, दशपूर्वधराणां तु दश पूर्वाणि स्वाध्यायो, नवपूर्वधराणां तु नव, एवं परिहाण्या तावन्नेयं यावद्यस्यापरं किमपि नागच्छति तस्य पंचपरमेष्ठिलक्षणो नमस्कारः स्वाध्यायः, कथंभूतोऽयमित्याह-तदर्थो-द्वादशांगार्थः, एतेन अस्यापि तुच्छता निषिद्धा, द्वादशांगार्थत्वेनातिमहत्त्वादिति गाथार्थः ॥ ननु कथमयमेतावानपि नमस्कारो द्वादशांगार्थ इत्याशंक्य तस्य तदर्थतां समर्थयन्नाह—

जलणाइभए सेसं मोत्तुं एक्कंपि जह महारयणं । घिप्पइ संगामे वा अमोहसत्थं जह तहेह ॥ ४३२ ॥

मोत्तुंपि बारसंगं स एव मरणम्मि कीरए जम्हा । अरहंतनमोक्कारो तम्हा सो बारसंगत्थो ॥ ४३३ ॥

ज्वलनादिभये समुपस्थिते सति शेषं वोढुमशक्यं कणकर्पासादिकं मुक्त्वा एकमपि यथा महारत्नं गृह्यते, तद्ग्रहणे पलाय-

नादिक्रियायाः सुरैरेव कर्तुं शक्यत्वात्, संग्रामे वा शेषं लकुटसेल्लखड्गकुन्तादिकं मुक्त्वा यथैकमप्यमोघं-रिपुविघातेऽस्खलितं बाणशक्त्यादिकं शस्त्रं गृह्यते तथेहापि मरणे समुपस्थिते तस्यामवस्थायां स्मर्तुमशक्यं मुक्त्वा द्वादशांगं स एवार्हदादिनमस्कारो यस्मात् क्रियते तस्माद् द्वादशांगस्थाने क्रियमाणत्वान्यथाऽनुपपत्तेरसौ द्वादशांगार्थः, इदमुक्तं भवति-ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव तावद् द्वादशांगार्थः, तानि चार्हदादिष्वेव पंचसु व्यवस्थितानि, नान्यत्र, इह च पंचपरमेष्ठिनमस्कारे नमस्कारद्वारेण त एवार्हदादयोऽभिधेयाः, ततः परमार्थेन युक्तवास्य द्वादशांगार्थतेत्यादि पर्यालोच्य परममहर्षिभिर्द्वादशांगार्थता मतेति गाथाद्वयार्थः ॥ अथावश्यकभाष्यकारोक्तयुक्त्यैव नमस्कारस्य द्वादशांगार्थतां समर्थयन्नाह—

सव्वंपि बारसंगं परिणामविसुद्धिहेउमित्तागं । तक्कारणमित्ताओ किह न तयत्थो नमोक्कारो ? ॥ ४३४ ॥

सर्वमपि-द्वादशांगमपि तावत् परिणामविशुद्धिहेतुमात्रमेव-परिणामविशुद्ध्यर्थमेव तस्याधीयमानत्वात्, ततस्तत्कारणमात्रत्वात् परमगुरुपरमेष्ठिनामोत्कीर्त्तनं नमस्कारद्वारेण परिणामविशुद्धिकारणमात्रत्वात् कथं न तदर्थो-द्वादशांगार्थो नमस्कारः?, अपि तु तदर्थ एवेति गाथार्थः ॥ ननु मरणाद्यवस्थायामपि द्वादशांगमेव कस्मान्न स्मर्यत इत्याह—

न हु तम्मि देसकाले सक्को बारसविहो सुयक्खंधो । सव्वो अणुचिंतेउं धन्तंपि समत्थचित्तेणं ॥ ४३५ ॥

न हु-नैव तस्मिन् देशकाले-मरणादिप्रस्तावकाले सर्वोऽपि द्वादशविधो श्रुतस्कन्धोऽनुचिन्तयितुं शक्यः, केन ?, धन्तं-अत्यर्थं समर्थेनितनापि, तस्मात् द्वादशांगसाध्यार्थसाधकत्वात् सुखस्मरणीयत्वाच्च नमस्कार एव तदवस्थायां स्मरणीय इति गाथार्थः ॥ अथ नमस्कारस्यैव माहात्म्योत्कीर्त्तनार्थमाह—

नामाइमंगलाणं पढमं चिय मंगलं नमोक्कारो । अवणेइ वाहितक्करजलणाइभयाइं सव्वाइं ॥ ४३६ ॥

हरइ दुहं कुणइ सुहं जणइ जसं सोसए भवसमुद्दं । इहलोयपारलोइयसुहाण मूलं नमोक्कारो ॥ ४३७ ॥

सुगमे, नवरं नामादिमंगलानामित्यत्रादिशब्दाद् द्रव्यक्षेत्रकालादिपरिग्रहः ॥ अथैहिकेषु पारत्रिकेषु च नमस्कारगुणेषु दृष्टान्तमाह—

इहलोयम्मि तिदंडी सादिव्वं माउलिंगवणमेव । परलोय चंडपिंगल हुंडियजक्खो य दिट्ठंता ॥ ४३८ ॥

ऐहिकलौकिके नमस्कारमाहात्म्ये त्रिदण्ड्युदाहरणं तावद्वक्तव्यं—

जिणदासो नामेणं सड्ढो सव्वण्णुधम्मकुसलमई । वसणोवहओ य सुओ तस्स न पडिवज्जए धम्मं ॥ १ ॥ साहूणं पयमूले नीओ भणिओ सयं च अइबहुयं । तहवि न गिण्हइ धम्मं अहऽन्नया जंपियं पिउणा ॥ २ ॥ रे वच्छ ! इमं मंतं महप्पभावंति गिण्ह देमि अहं । हरइ भयट्ठाणाइं सुमरियमेत्तोऽवि जं एसो ॥ ३ ॥ लोभेण नमोकारो गहिओ तो तेण पिउसयासाओ । तत्तो कमेण पियरम्मि उवरए सो तहच्चेव ॥ ४ ॥ हिंडइ वसणाभिहओ न पुज्जए कहवि दविणजायंपि । तस्स य गेहसमीवे ठिओ परिव्वायगो एक्को ॥ ५ ॥ तो तेण सावयसुओ भणिओ जह कत्थई गवेसेउं । एक्कं अणाहमडयं खयरहियं मह तुमं कहसु ॥ ६ ॥ जेण अतुट्टं दविणं करेमि तुह तो इमोऽवि लुद्धमणो । ओलंबियं मसाणे पिच्छइ चोरं गवेसंतो ॥ ७ ॥ कहिओ तओ तिदंडी सह तेण गओ वहिंपि रयणीए । तं मडयं भूमीए ठविउं हत्थे असी दिन्नो ॥ ८ ॥ पायतलहट्ठुणयरं काऊण य दारयं तिदंडीऽवि । मंडलए उवविट्ठो परियत्तइ अत्तणो विज्जं ॥ ९ ॥ सावयसुओऽवि भीओ नवकारं चिट्ठए विचिंततो । पगरिसपत्ते जावे उट्ठइ

मदयं गहियखग्गं ॥ १० ॥ नवकारपभावेणं पढइ सावयसुयस्स न य तहवि । पडियं पुणोऽवि तत्तो जवइ तिदंडीवि अहिययरं ॥ ११ ॥ सावयसुओऽवि भीओ आयरओ चिंतए नमोकारं । बीयंपि तओ वारं उट्ठेउं तं तहा पडियं ॥ १२ ॥ आसंकिएण पुट्ठो सावयपुत्तो तिदंडिणा तत्तो । किंनु तुमंपि वियाणसि विज्जामंताइयं किंपि ? ॥ १३ ॥ किंपि न याणामि अहं इय भणिए तो तिदंडिणा अहियं । जावंमि समारद्धे उट्ठइ तं तइयवारंपि ॥ १४ ॥ नवकारपभावेणं वेयालो जाव न कम्मए तस्स । ता कुविएण तिदंडी दुहाकओ तेण खग्गेण ॥ १५ ॥ कणयमयं च सरीरं जायं सज्जोऽवि तो तयं तस्स । सावयसुएण गहियं तुट्ठेण घरम्मि नीयं च ॥ १६ ॥ तप्पभिइं संजाओ इमेण सो ईसरो अइमहंतो । नवकारपभावेण य महावइं तं अइक्कंतं ॥ १७ ॥ विहवं च पाविय जाणिऊण धम्मो जिणिंदपन्नत्तो । परिणमइ भावओ नियमणम्मि एयस्स तप्पभिई ॥ १८ ॥ पूएइ जिणे तह मुणिगणं च दाणाइं देइ विविहाइं । भावेण नमोक्कारं सयावि आराहए विहिणा ॥ १९ ॥ एवं इहलोयम्मिवि महावईणंपि वारओ होइ । संछियसुहाण हेऊ य जायए जिणनमोक्कारो ॥ १८ ॥ इति त्रिदण्ड्युदाहरणम् ॥

'साहेज्जं'ति नमस्कारप्रभावतो देवतासांनिध्यमपि जायते इति भावः, तद्यथा—

ईसरधूया नामेण सिरिमई परमसाविया एक्का । परिणीया पुण केणइ सा मिच्छद्दिट्ठिणा कहवि ॥ १ ॥ विणयगुणेण य तीए सव्वो आवज्जिओ ससुरवग्गो । वारन्तस्स य पइणो नियधम्मं कुणइ जत्तेणं ॥ २ ॥ अह अन्नया विरत्तो भत्तारो तीए परिणिउं अन्नं । इच्छइ परं न कोऽवि हु उवरिं गुणवंतभज्जाए ॥ ३ ॥ नियधूयरं पयच्छइ तत्तो सो निग्घिणो विचिंतेइ । सिरिमइमारणहेउं विविहोवाए नियमणम्मि ॥ ४ ॥ अह निक्करुणो सो अन्नवासरे आणिउं कसिणसप्पं । खिविउं घडयम्मि तयं च

ठाविउं अंधयारम्मि ॥ ५ ॥ भोत्तुं पओससमए भणइ पियं ठाविया मए घडए । चिट्ठइ कुसुममाला तं आणेउं समप्पेह ॥ ६ ॥ वयणाणंतरमेव य गया इमा अंधयारदेसम्मि । दट्ठुं घडयं भणिउं च जुत्तिओ जिणनमोक्कारं ॥ ७ ॥ जा खिवइ करं घडए ता सन्निहियाए देवयाए तहिं । अवहरिऊण भुयंगं संठविया कुसुममालत्ति ॥ ८ ॥ घेत्तूण तओ तीए समप्पिया भत्तुणो तओ सोऽवि । अइविम्हिओ विचिंतइ अहो किमेयंति ? तो गंतुं ॥ ९ ॥ जाव निरिक्खइ घडयं ता पिच्छइ गलियसुरहिकुसुमाइं । न उण भुयंगं भज्जागुणेहिं तो हरिसिओ दूरं ॥ १० ॥ तम्माहप्पं च वियारिऊण भीओत्ति तीएँ चलणेसु । लग्गो नियदुच्चत्तं साहइ सव्वंपि एयाए ॥ ११ ॥ खामइ पुणो पुणोऽवि हु अवराहं अत्तणो तयं सव्वं । दिट्ठनमोक्कारफलो पडिवज्जइ जिणमयं धम्मं ॥१२॥ तं सोऊणं तो सिरिमईवि संवेयमुवगया धणियं । पभणइ नियभत्तारं मुंचसु गिण्हामि दिक्खमहं ॥ १३ ॥ एवंपि विरुद्धाइं जीवा चिंतंति जत्थ कज्जाइं । तम्मिवि को पडिबंधो गिहम्मि मह मुणियभत्तारे ? ॥ १४ ॥ जं च विरत्तो सि तुमं अणुकूलं मह तयम्मि जिणधम्मे । तुह नेहनियडमुक्का वच्चामि सुगेहसुगइपुरं ॥ १५ ॥ कूडोवाएण पुणो तुमए रइएण अविरइयाएवि । इण्हिं अकयसकज्जाइ चेव मरणंपि जायंतं ॥ १६ ॥ ता किं बहुणा ? मुंचसु जेणाहं एत्तियम्मिवि गयम्मि । अणुचिट्ठामि सकज्जं तुमंपि परिनिव्वुओ होसु ॥ १७ ॥ इय भणिए रुयमाणो गाढयरं लग्गिऊण चलणेसु । सो भणइ पिए ! एवं खयम्मि मा देसु मह खारं ॥ १८ ॥ पावेणं पडिवन्नो मुक्को धम्मेण ता सयंपि अहं । जइ पुण तुमंपि मुंचसि नूणं मुंचामि तो जीयं ॥ १९ ॥ तम्हा चिट्ठसु कइवय दिणाणि दुन्निऽवि तओ समं चेव । घेत्तूणं जिणदिक्खं साहिस्सामो सकज्जाइं ॥ २० ॥ इय पडिवन्ने तीएऽवि घरस्स सव्वस्स सामिणी विहिया । भोत्तूण विउलभोए ता बहुयदिणाण पज्जंते ॥ २१ ॥

पडिवज्जिऊण दिक्खं सम्मं परिवालिऊण य दुवेऽवि । दियलोयम्मि गयाइं सिज्झिस्संति य विदेहम्मि ॥ २२ ॥ एवं च नमोक्कारो जीवियरक्खं च कामलाभं च । इहलोयम्मिवि साहइ जीवाणं भत्तिजुत्ताणं ॥ २३ ॥ इति श्रीमतीकथानकम् ॥

एगम्मि नईए तीरे नयरं खरकम्मिओ य तत्थेक्को । नइतीरे उवविट्ठो पिच्छइ कइयावि वुज्झंतं ॥ १ ॥ एगं महप्पमाणं बिज्जउरफलं सुयंधवन्नड्ढं । अच्चब्भुयं च नाउं समप्पियं तेण नरवइणो ॥२॥ पुट्ठो य कत्थ लद्धं ? कहियं तेणावि नइपवाहम्मि । दाऊण तुट्ठिदाणं विसज्जिओ सो तओ रण्णा ॥३॥ भुत्तम्मि तंमि आसाइए य तग्गयरसम्मि अइपवरे । पट्ठविया नियपुरिसा नईए नीरेण ते गंतु ॥ ४ ॥ जोअंति जाव निउणं ता वणसंडं नियंति एगत्थ । दिट्ठाइं तत्थ ताणि य विज्जउराइं विचित्ताइं ॥ ५ ॥ किंतु निसुयं कओऽवि हु जह जो गिण्हइ इमाइं सो मरइ । तो तेहिं नियत्तेउं कहियं एयं नरिंदस्स ॥६॥ तहवि हु रसगिद्धीए न नियत्तइ नरवरस्स अहिलासो । ता भुज्जगोलए कारिऊण पभणेइ पुरलोयं ॥ ७ ॥ विज्जउरं एक्केक्कं मह गोलयवारएण आणेउं । अप्पिणह तो जणोऽवि हु पडिवज्जइ तं अणप्पवसो ॥ ८ ॥ अह जस्स गोलएणं वारयदियहो स तत्थ गंतूणं । वणमज्झे पविसेउं विज्जउरं तोडिउं खिवइ ॥ ९ ॥ बाहिं उ ठिओ य अन्नो तं घेत्तुं नरवइस्स अप्पेइ । इयरो तहिं चिय मरइ बहुदिणे इय पयट्टंते ॥ १० ॥ एगस्स वारओ सावयस्स पत्तो तओ य सो तत्थ । काऊणं पणिहाणं जिणाण भणिउं नमोक्कारं ॥ ११ ॥ पविसइ काऊण निसीहियं च तो जाव तत्थ वणसंडे । ता पुव्विंपि विराहियसामन्नो जो तहिं आसि ॥ १२ ॥ सो वाणमंतरसुरो सोऊण निसीहियानमोक्कारं । पडिबुद्धो नमिऊण य परितुट्ठो भणइ तं सड्ढं ॥ १३ ॥ साहु महायस ! विहियं जं उद्धरिओ तए भवाओ अहं । नवकारसुमरणेण ता भणह जं करेमि पियं ॥ १४ ॥ तो सावएण भणियं मज्झ किमण्णेण ? तह तुमं कुणसु । जह न

मरइ पुरलोओ तो देवो भणइ परितुट्ठो ॥ १५ ॥ तुह ऊसीसे एक्केक्कमणुदिणं तत्थ चेव य ठियस्स । बिज्जउरयं ठविस्सं अप्पिज्जसु तं नरिंदस्स ॥ १६ ॥ एवं च कए राया तूसिस्सइ तुज्झ पउरलोओ य । न मरिस्सइ इय लद्धे वरम्मि सो सगिहमणुपत्तो ॥ १७ ॥ तो रण्णा लोएण य पुट्ठो अइविम्हिएण सो कहइ । पुव्वुत्तं सयलंपि हु जिणनवकारस्स माहप्पं ॥ १८ ॥ तत्तो बहू य लोओ जिणधम्मं गिण्हए नरिंदोऽवि । तुट्ठो दविणं दाउं अदरिद्दं कुणइ तं सड्ढं ॥ १९ ॥ एवं इहलोयम्मिऽवि जीवियदविणावहो नमुक्कारो । संजायइ जंतूणं नियमेण विसुद्धहिययाणं ॥२०॥ इति मातुलिंगवनाख्यानकं समाप्तम् ॥ अथ चण्डपिङ्गलकथानकमुच्यते—

नयरम्मि वसंतउरे नामेणं चंडपिंगलो चोरो । वेसाएँ सावियाए घरम्मि सो वसइ अणुरत्तो ॥ १ ॥ अह अन्नया इमेणं मुट्ठं नरनाहमंदिरं कहवि । मुत्ताहलहारोऽवि य महंतमुल्लो तहिं पत्तो ॥ २ ॥ नेउं वेसागेहम्मि गोविओ अइमहंतजत्तेण । अह अन्नया महूसवदियहे वेसायणो सव्वो ॥ ३ ॥ नियरिद्धिसमुदएणं विहूसियाऽलंकिओ बहिं वयइ । अह सव्वासुवि अहमेव होमि अइसइयसिंगारा ॥ ४ ॥ इय तक्करस्स वेसा तं चिय हारं निवेसिउं कंठे । उज्जाणे संपत्ता दिट्ठा निवभज्जचेडीए ॥ ५ ॥ उवलक्खिऊण हारं कहियं अह तीएँ नियदेवीए । तीएँऽवि रण्णो तेणवि गवेसिउं तक्करो गहिओ ॥ ६ ॥ नरवइआइट्ठेहिं नरेहिं तो सूलियाइ सो भिन्नो । तं सोऊण य वेसा अप्पाणं निंदए गाढं ॥ ७ ॥ पिच्छ मए पावाए तं हारं पयडिऊण एमेव । माराविओ सयाऽविहु सो गुरुसब्भावपडिवन्नो ॥ ८ ॥ इय दुक्खिआ तओ सा गंतुं सिक्खवइ तं नमोकारं । कारावइ य नियाणं इह निवपुत्तो भविज्जामि ॥ ९ ॥ तत्तो य नमोकारं घोसंतो सो तहिंपि मरिऊण । अग्गमहिसीइ गब्भे तेण नियाणेण उप्पन्नो ॥ १० ॥

जायस्स य सा वेसा केणइ भवियव्वयानिओगेण । कीलावणधाइत्तं पत्ता अह सा विचिंतेइ ॥ ११ ॥ गब्भस्स चंडपिंगलमरणस्स य तुल्ल एव ता कालो । तम्हा संभाविज्जइ सोच्चिय मरिउं इमो जाओ ॥ १२ ॥ इय चिंतिऊण पभणइ तस्स कुमारस्स रोयमाणस्स । मा रुयसु चंडपिंगल ! पुणो पुणो इय लवंतीए ॥ १३ ॥ जायं जाईसरणं इमस्स पडिवज्जिओ य जिणधम्मो । कालेण य सो राया संजाओ उवरए पियरे ॥ १४ ॥ परिपालिऊण रज्जं तत्तो वेसाएँ तीए सममेव । पव्वज्जइ परिवज्जं दुन्निवि य कमेण सिद्धाइं ॥ १५ ॥ एवं च नमोक्कारो भोगफलो सिवफलो य परलोए । संजायइ जंतूणं उज्जुयभावप्पहाणाणं ॥ १६ ॥

इति चण्डपिंगलाख्यानं समाप्तम् ॥

अथ हुंडिकयक्षदृष्टान्तः प्रोच्यते—महुराए नयरीए चोरो नामेण हुंडिओ आसि । सव्वंपि मुसइ नयरिं अह ऽन्नया कोट्टवालेहिं ॥ १ ॥ पत्तो मलोद्दओ सो खित्तो सूलाएँ निबिडवयणेणं । अइगरुया य पिवासा उच्छलिया तीइ खित्तस्स ॥ २ ॥ तो जिणदत्तभिहाणं गच्छंतं सावयं अदूरेणं । दट्ठूण भणइ एसो दयाएँ तुम्हाण भो धम्मो ॥ ३ ॥ पायसु नीरं तत्तो तिसियं दीणं ममं महाभाग ! । परकज्जे च्चिय जीयं धरंति धीरा सनिरवेक्खा ॥४॥ तो सावएण भणियं पाएमि जलं तुमंपि जइ एयं । सिक्खेसि नमोकारं उग्घोसंतो य चिट्ठेसि ॥ ५ ॥ पडिवन्नं तं तेणं जलमाणेउं तओ गए सड्ढे । सो उग्घोसंतोऽवि हु नवकारं कालमणुपत्तो ॥ ६ ॥ जक्खो य समुप्पन्नो तस्सऽणुभावेण सावओ य पुणो । जा नीरं घेत्तूण गओ तहिं तओ तलारेहिं ॥ ७ ॥ गहिओ निवस्स कहिओ चोराणं भत्तदायगो एसो । सूलाए खिवणत्थं सोऽवि नरिंदेण आइट्ठो ॥ ८ ॥ हुंडियजक्खोऽवि हु पुव्वभवं मुणइ ओहिनाणेणं । तो गुरुगिरिवरसिंगं गहिऊण ठिओ पुरीउवरिं ॥ ९ ॥ भणइ य रे न वियाणह तुब्भे एयस्स

घणमालाउव दूरुन्नमंतसुपओहराओ वड्ढंति । मोहविसं महिलाओ दुन्निरुद्धविसं व पुरिसस्स ॥ ४४४ ॥

घना-मेघास्तेषां माला-पद्धतयस्ता इव दूरं अत्यर्थमुन्नमन्तः-उन्नतभावाः पयोधरा यासु ता दूरोन्नमत्सुपयोधराः, महिलाः स्त्रियः, पुरुषस्य मोह एव विषं तद्वर्द्धयन्ति, अत्र मेघपद्धतिपक्षे पयोधरा-ज दाः, स्त्रीपक्षे तु स्तना इति द्रष्टव्यम्, किमिव का इत्याह-यथा मेघमालाः, एवं दुर्निरुद्धविषं, इदमुक्तं भवति-यथा कुमन्त्रवादिना केनचिद् दुर्निरुद्धं-दुरुत्तारितं विषं पुरुषस्य दूरोन्नमत्सुपयोधरा मेघमाला दृष्टा सत्यपि पुनरपि वृद्धिं नयन्ति तथा स्त्रियोऽपि मोहविषमिति गाथार्थः ॥ अपरंच—

सिंगारतरंगाए व विलासवेलाए जोव्वणजलाए। के के जयम्मि पुरिसा नारिनईए न वुज्झंति ? ॥ ४४५ ॥

नार्येव नदी नारीनदी तया के के जगति पुरुषा नोह्यन्ते-नापह्रियन्ते ?, कथंभूतया नारीनद्या इत्याह-वस्त्राभरणांगरागादि-जनिताः शृंगारा एव तरंगा यस्यां सा तथा तया, नेत्रभ्रूविभ्रमादिरूपा विलासा एव वेला-पूररूपा यस्यां सा तथा तया, यौवन-मेव जलं यस्यां सा तथा ताभिरिति गाथार्थः ॥ इदमेवानायतनत्वं स्त्रीणां दृष्टान्तद्वारेण पुनरपि समर्थयन्नाह—

जुवईहिं सह कुणंतो संसग्गिं कुणइ सयलदुक्खेहिं । न हि मूसगाण संगो होइ सुहो सह बिडालीहिं ॥४४६॥

स्पष्टार्था ॥ कुतः पुनरिदमुच्यते-व्यामोहितो हि मूढः प्राणी कृत्याकृत्यविभागं नावगच्छति, अकृत्ये च प्रवृत्तस्तन्नास्ति दुःखं यन्न प्राप्नोति, परव्यमोहने च स्वयं सद्भावमगच्छन्त्योऽप्येता एव योषितो रोदनादिप्रकारैः परं निपद्यत (प्रत्याययन्ति) इति दर्शयति—

रोयंति रुयावंति य अलियं जंपंति पत्तियावंति । कवडेण य खंति विसं महिलाओ न जंति सब्भावं ॥ ४४७ ॥

गतार्था ॥ यदि नामोक्तयुक्तिकलापादनायतनमेताः स्त्रियः ? तर्हि किमत्र कर्त्तव्यमित्याह—

जं रमणिनयणबाणा चरित्तपाणा विणासंति ॥४४८॥ परिहरसु तओ तासिं दिट्ठिं दिट्ठीविसस्स व अहिस्स ।

प्रतीतार्था ॥ न च वक्तव्यं परित्यक्तसंगादीनां किमेताः करिष्यन्ति ?, यदाह—

जइवि परिचत्तसंगो तवतणुयंगो तहावि परिवडइ । महिलासंसग्गीए पवासियभवणूसियमुणिव्व ॥४७९॥

सुगमा, नवरं प्रोषितो धनाढ्यवणिक् तस्य भवनं-गृहं तत्समीपे उषितो-विश्रामहेतोः स्थितः स चासौ प्रोषितभवनोषितमुनिश्च तद्वत्, कः पुनरसौ साधुः ?, उच्यते—

तगरानामेण पुरी कोडिपडागाण जीएँ छायासु । संचरमाणो लोओ न मुणइ गिम्हेऽवि संतावं ॥ १ ॥ एत्तो य अरिहमित्तो सूरी ताणं च पायमूलम्मि । नामेण देवदत्तो वणिओ अरहन्नयसुएण ॥ २ ॥ भत्ताए भारियाए य संगओ गिण्हिऊण पव्वज्जं । परिवालइ अपमत्तो सुओ य पुण तस्स सुहसीलो ॥ ३ ॥ नेहेण तओ जणओ अहिंडमाणस्स गोयरग्गम्मि । उवणिक्खिवइ एयस्स देइ सुसिणिद्धमहुराइं ॥ ४ ॥ भुंजावइ बहुवारंपि देइ इट्ठंपि पाणगाईयं । तो देवदत्तसाहुं इयरे पभणंति मुणिवसहा ॥ ५ ॥ किं पुण एयं एवं पोसेसि निरत्थयं? महाभाग! । किंच समत्थोऽवि इमो गोयरचरियं न हिंडेइ ? ॥ ६ ॥ एयस्सुवरिं न तुमं जं नियबुद्धीए कुणसि किर नेहं । परिणामम्मि मुणिज्जसु सव्वाणत्थप्फलं तम्मि ॥ ७ ॥ तम्हा जिणिंदभणिए परमत्थसुहावहम्मि मग्गम्मि । पेरसु सम्मं एयं जइ अज्जवि मुणसि सपरहियं ॥ ८ ॥ इय भणिओऽवि हु सुअनेहमोहिओ सोऽणुयत्तइ तहेव । काऊण अणसणविहिं अहऽन्नया उवरए पियरे ॥ ९ ॥ संजाओ अइदुहिओ सयमेवऽरहन्नओ भमइ भिक्खं ।

जमिह माहप्पं । तो सिग्घं चिय मुंचह इहरा चूरेमि सयलपुरिं ॥ १० ॥ तत्तो हुंडियजक्खं भीओ पूयइ पुरिजणो राया । कारेइ देवनिम्मिय पुव्वेण य तस्स आययणं ॥ ११ ॥ जिणदत्तसावयंपि हु पूएउं खामिउं विसज्जेइ । जक्खोऽवि हु जिणदत्तं भत्तीए पणमिउं भणइ ॥ १२ ॥ तह सयलपावनिलओ अहंपि जं एत्तियं गओ रिद्धिं । सो तुह चेव पसाओ गरुयनमोक्कारदाणकओ ॥ १३ ॥ तो पसिऊण सरिज्जसु कज्जे विसमम्मि तुह पुण इमस्स । उवयारस्स न अंतं गम्मइ नियजीयदाणेऽवि ॥ १४ ॥ इय भणिऊणं जक्खो गओ सठाणम्मि इय नमुक्कारो । तह दव्वओऽवि गहिओ जायइ सुररिद्धिहेउत्ति ॥ १५ ॥ इति हुण्डिकयक्षकथानकमवसितम् ॥

यश्चेतोऽस्थिरवाजिवारणविधौ प्रोढोरुवल्गोपमो, वाग्व्याघ्रीपविपञ्जरप्रतिनिभः कायाद्रिपेन्द्रांकुशः ।
हे लोकाः ! परदोषतप्तिविषयव्यापारमुत्सृज्य तं, स्वाध्यायं कुरुतादरेण शिवदं श्रीमज्जिनैर्भाषितम् ॥१॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाप्रकरणे भावनाद्वारे स्वाध्यायरतिलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम्

अथानायतनत्यागद्वारमभिधित्सुः पूर्वेण सह सम्बन्धगर्भां गाथामाह—

सज्झायंपि करिज्जा वज्जंतो जत्तओ अणाययणं । तं इत्थिमाइयं पुण जईण समए जओ भणियं ॥४३९॥

यथोक्तगुणविशिष्टमपि स्वाध्यायं यत्नतोऽनायतनं वर्जयन्नेव कुर्यात्, न त्वनायतन इति, स्वाध्यायद्वारानन्तरमनायतनत्यागद्वारमुच्यते इति भावः, तत्र यतन्ते मोक्षार्थं घटन्ते साधवो यत्र तदायतनं-सद्गुरुचरणमूलादि कुत्सितमायतनमनायतनं—स्त्रीज-

गनाथों ॥ यदि नामोक्तयुक्तिकलापादनायतनमेताः स्त्रियः ? तर्हि किमत्र कर्त्तव्यमित्याह—

परिहरसु तओ नासिं दिट्ठिं दिट्ठीविसस्स व अहिस्स । जं रमणिनयणबाणा चरित्तपाणा विणासंति ॥४४८॥

प्रतीतार्थां ॥ न च वक्तव्यं परित्यक्तसंगादीनां किमेताः करिष्यन्ति ?, यदाह—

जइवि परिचत्तसंगो तवतणुयंगो तहावि परिवडइ । महिलासंसग्गीए पवासियभवणूसियमुणिव्व ॥४७९॥

सुगमा, नवरं प्रोषितो धनाढ्यवणिक् तस्य भवनं-गृहं तत्समीपे उषितो-विश्रामहेतोः स्थितः स चासौ प्रोषितभवनोषित-मुनिस्तद्वत्, कः पुनरसौ साधुः ?, उच्यते—

तगरानामेण पुरी कोडिपडागाण जीएँ छायासु । संचरमाणो लोओ न मुणइ गिम्हेऽवि संतावं ॥ १ ॥ एत्तो य अरिह-मित्तो ग्री ताणं च पायमूलम्मि । नामेण देवदत्तो वणिओ अरहन्नयसुएण ॥ २ ॥ भत्ताए भारियाए य संगओ गिण्हिऊण पव्वज्जं । परिवालइ अपमत्तो सुओ य पुण तस्स सुहसीलो ॥ ३ ॥ नेहेण तओ जणओ अहिंडमाणस्स गोयरग्गम्मि । उवविट्ठस्सवि एयस्स देइ सुसिणिद्धमहुराइं ॥ ४ ॥ भुंजावइ बहुवारंपि देइ इट्ठंपि पाणगाईयं । तो देवदत्तसाहुं इयरे पभणंति मुणि-वसहा ॥ ५ ॥ किं पुण एयं एवं पोसेसि निरत्थयं? महाभाग! । किंच समत्थोऽवि इमो गोयरचरियं न हिंडेइ ? ॥ ६ ॥ एयस्सु-वरिं न तुमं जं नियबुद्धीए कुणसि किर नेहं । परिणामम्मि मुणिज्जसु सव्वाणत्थप्फलं तम्मि ॥ ७ ॥ तम्हा जिणिंदभणिए परमत्थसुहावहम्मि मग्गम्मि । पेरसु सम्मं एयं जइ अज्जवि मुणसि सपरहियं ॥ ८ ॥ इय भणिओऽवि हु सुअनेहमोहिओ सोऽणुयत्तइ तहेव । काऊण अणसणविहिं अहऽन्नया उवरए पियरे ॥ ९ ॥ संजाओ अइछुहिओ सयमेवऽरहन्नओ भमइ भिक्खं ।

घणमालाउव दूरुन्नमंतसुपओहराओ वड्ढंति । मोहविसं महिलाओ दुनिरुद्धविसं व पुरिसस्स ॥ ४४४ ॥

घना-मेघास्तेषां माला-पद्धतयस्ता इव दूरं अत्यर्थमुन्नमन्तः-उन्नतभावाः पयोधरा यासु ता दूरोन्नमत्सुपयोधराः, महिलाः
स्त्रियः, पुरुषस्य मोह एव विषं तद्वर्द्धयन्ति, अत्र मेघपद्धतिपक्षे पयोधरा-ज दाः, स्त्रीपक्षे तु स्तना इति द्रष्टव्यम्, किमिव का इत्याह-
यथा मेघमालाः, एवं दुर्निरुद्धविषं, इदमुक्तं भवति-यथा कुमन्त्रवादिना केनचिद् दुर्निरुद्धं-दुरुत्तारितं विषं पुरुषस्य दूरोन्नमत्सुपयो-
धरा मेघमाला दृष्टा सत्यपि पुनरपि वृद्धिं नयन्ति तथा स्त्रियोऽपि मोहविषमिति गाथार्थः ॥ अपरंच—

सिंगारतरंगाए व विलासवेलाए जोव्वणजलाए। के के जयम्मि पुरिसा नारिनईए न वुज्झंति ? ॥ ४४५ ॥

नार्येव नदी नारीनदी तया के के जगति पुरुषा नोह्यन्ते-नापह्रियन्ते ?, कथंभूतया नारीनद्या इत्याह-वस्त्राभरणांगरागादि-
जनिताः शृंगारा एव तरंगा यस्यां सा तथा तया, नेत्रभ्रूविभ्रमादिरूपा विलासा एव वेला-पूररूपा यस्यां सा तथा तया, यौवन-
मेव जलं यस्यां सा तथा ताभिरिति गाथार्थः ॥ इदमेवानायतनत्वं स्त्रीणां दृष्टान्तद्वारेण पुनरपि समर्थयन्नाह—

जुवईहिं सह कुणंतो संसग्गिं कुणइ सयलदुक्खेहिं । न हि मूसगाण संगो होइ सुहो सह बिडालीहिं ॥४४६॥

स्पष्टार्था ॥ कुतः पुनरिदमुच्यते-व्यामोहितो हि मूढः प्राणी कृत्याकृत्यविभागं नावगच्छति, अकृत्ये च प्रवृत्तस्तन्नास्ति
दुःखं यन्न प्राप्नोति, परव्यमोहने च स्वयं सद्भावमगच्छन्त्योऽप्येता एव योषितो रोदनादिप्रकारैः परं निपद्यत (प्रत्याययन्ति)
इति दर्शयति—

रोयंति रुयावंति य अलियं जंपंति पत्तियावंति । कवडेण य खंति विसं महिलाओ न जंति सब्भावं ॥ ४४७॥

गताथो ॥ यदि नामोक्तयुक्तिकलापादनायतनमेताः स्त्रियः ? तर्हि किमत्र कर्त्तव्यमित्याह—

परिहरसु तओ तासिं दिट्ठिं दिट्ठीविसस्स व अहिस्स । जं रमणिनयणयाणा चरित्तपाणा विणासंति ॥४४८॥

प्रतीतार्था ॥ न च वक्तव्यं परित्यक्तसंगादीनां किमेताः करिष्यन्ति ?, यदाह—

जइवि परिचत्तसंगो तवतणुयंगो तहावि परिवडइ । महिलासंसग्गीए पवासियभवणूसियमुणिव्व ॥४७९॥

मुगमा, नवरं प्रोषितो धनाढ्यवणिक् तस्य भवनं-गृहं तत्समीपे उषितो-विश्रामहेतोः स्थितः स चासौ प्रोषितभवनोषित-मुनिस्तद्वन, कः पुनरसौ साधुः ?, उच्यते—

तगरानामेण पुरी कोडिपडागाण जीएँ छायासु । संचरमाणो लोओ न मुणइ गिम्हेऽवि संतावं ॥ १ ॥ एत्तो य अरिह-मित्तो सूरी ताणं च पायमूलम्मि । नामेण देवदत्तो वणिओ अरहन्नयसुएण ॥ २ ॥ भत्ताए भारियाए य संगओ गिण्हिऊण पव्वज्जं । परिपालइ अपमत्तो सुओ य पुण तस्स सुहसीलो ॥ ३ ॥ नेहेण तओ जणओ अहिंडमाणस्स गोयरग्गम्मि । उवविट्ठस्सवि एयस्स देइ सुसिणिद्धमहुराइं ॥ ४ ॥ भुंजावइ बहुवारंपि देइ इट्ठंपि पाणगाईयं । तो देवदत्तसाहुं इयरे पभणंति मुणि-वसहा ॥ ५ ॥ किं पुण एयं एवं पोसेसि निरत्थयं? महाभाग! । किंच समत्थोऽवि इमो गोयरचरियं न हिंडेइ ? ॥ ६ ॥ एयस्सुवरिं च तुमं जं नियबुद्धीए कुणसि किर नेहं । परिणामम्मि मुणिज्जसु सव्वाणत्थप्फलं तम्मि ॥ ७ ॥ तम्हा जिणिंदभणिए परमत्थसुहावहम्मि मग्गम्मि । पेरसु सम्मं एयं जइ अज्जवि मुणसि सपरहियं ॥ ८ ॥ इय भणिओऽवि हु सुअनेहमोहिओ सोऽणुयत्तइ तहेव । काऊण अणसणविहिं अहऽन्नया उवरए पियरे ॥ ९ ॥ संजाओ अइदुहिओ सयमेवऽरहन्नओ भमइ भिक्खं ।

नाहिज्जइ सुकुमालो उवसग्गपरीसहेहिं दढं ॥ १० ॥ अह अन्नया पयट्टे गिम्हे परितवियसयलभुवणम्मि । गोयरचरियं हिंडंतओ इमो दढपरिस्संतो ॥ ११ ॥ तत्तो देसंतरपवसियस्स एक्कस्स सत्थवाहस्स । बहुधणकणयसमिद्धं रमणीयं मंदिरं गरुयं ॥ १२ ॥ दट्ठुं छायाइ इमस्स उसिणपरिताविओ झरियसेओ । वीसममाणो अरहंनओ खणं जाव चिट्ठइ ॥ १३ ॥ तो बहुदिणभत्तुविओयजणियमयणग्गिसंपलित्ताए । ओलोयणट्ठियाए दिट्ठो सो सत्थवाहीए ॥ १४ ॥ अह तं ओरालतणुं सुकुमालं पासिउं सुरूवं च । अणुरत्ता हक्कारइ पट्ठविउं तत्थ नियचेडिं ॥ १५ ॥ अह आगच्छंते तम्मि विचिंतए सा णु सुमरिउं नीइं । जह लोभपासबद्धा कीरंति वसम्मि गरुयावि ॥ १६ ॥ इय चिंतिऊण थालं भरिऊणं मोयगाण सा देइ । विंधंती तस्स मणं तिक्खेहिं कडक्खबाणेहिं ॥ १७ ॥ भणइ य खलंतवयणं पयडंती नाहिमंडलं किंपि । किं कुणसि कट्ठमेयं एरिसलायन्नकलिओवि? ॥ १८ ॥ दूभगदारिद्दाणं कढिणसरीराण एरिसवयाइं । जुज्झंति न उण तुम्हारिसाण भोओचियदेहा(तणू)णं ॥ १९ ॥ ता मं रमसु जहिच्छं एत्तियविहवस्स सामिओ होसु। पच्छिमवयम्मि पुणरवि करिज्ज एयंपि पव्वज्जं ॥ २० ॥ सिंगारसारएहिं इमीएँ वयणेहिं एवमाईहिं । समुइयचरित्तमोहो भग्गवओ गलियमाहप्पो ॥ २१ ॥ तं वयणं सो तीए अब्भुवगंतु ठिओ तहिं चेव । कप्पूरागुरुतंबोलवत्थपमुहेहिं सव्वेहिं ॥ २२ ॥ कामंगेहिं समग्गो आसन्नो तीएँ गमइ दियहाइं । पच्छन्नं चिय तं धरइ सावि न हु देइ नीहरिउं ॥ २३ ॥ एत्तो च्चिय साहूहिं गवेसिओ सव्वओऽवि न हु दिट्ठो । ता जणणी संजाया उम्मत्ता पुत्तनेहेणं ॥ २४ ॥ अरहन्नउत्ति अरहन्नउत्ति अरहन्नउत्ति विलवंती । परिभमइ नयरमज्झे परियरिया डिंभसत्थेहिं ॥ २५ ॥ दिट्ठो कत्थइ अरहन्नओत्ति इय परअणंपि पुच्छेइ । किंचिवि दट्ठूण जणं सुयबुद्धीए वहइ हरिसं ॥ २६ ॥ इय असमंजसचेट्ठं कुणमाणी अन्नया य रायपहे ।

ओलोयणट्ठिएणं दिट्ठा अरहन्नएण इमा ॥२७॥ सयलजणसोयणिज्जं तयवत्थं तो तयं निएऊणं । झत्ति विसन्नो हियए सो चिंतइ लज्जिओ एवं ॥ २८ ॥ पिच्छह अहो कुपुत्तो सोऽहं इय जस्स कारणे एसा । एयावत्थं पत्ता सुन्ना परिभमइ नयरीए ॥ २९ ॥ अहवा दुप्पुत्तेहिं जाएहिवि किं फलं हवइ अन्नं ? । जाओ अरिणीएँ सिही दाहं मोत्तूण किं कुणइ ? ॥ ३० ॥ इच्चाइ निंदिऊणं अप्पाणं मंदिराओ सहसत्ति । अरहन्नो नीहरिउं गओ समीवम्मि जणणीए ॥ ३१ ॥ चलणेसु निवडिऊणं भणियं अंब ! स एस दुप्पुत्तो । अरहन्नओत्ति अहयं तुम्हाण सया अदट्ठव्वो ॥ ३२ ॥ चंपयलयव्व वणदवझलकिया तो नवजलधरेणं । आसत्था संजाया सहसा दट्ठूण तं एसा ॥ ३३ ॥ अह विम्हियाइ तीए पुट्ठो सो पुव्ववइयरं भणइ । मा पुच्छसु अंब ! तुमं दुच्चरियं मज्झ पावस्स ॥ ३४ ॥ अइनिब्बन्धे य कए कहियं सव्वंपि तेण तो तीए । दूरं विसन्नहिययाइ पभणिओ वच्छ ! जइवि इमं ॥ ३५ ॥ विहियं तए तहावि हु गिण्हसु एत्तियगएवि जिणदिक्खं । जेण न निवडसि पुरओ अणंतभवदुक्खगहणम्मि ॥ ३६ ॥ सो भणइ अंब ! नाहं जोग्गो तुम्हं हिओवएसाणं । किन्तु वयणं गुरूणं अलंघणिज्जं जिणाणंपि ॥ ३७ ॥ इय भणिउं गुरुमूले गंतु संवेयनिब्भरं एसो । भत्तीएँ पणमिऊणं कयंजली भणइ विणएण ॥ ३८ ॥ सुमिणेऽवि अकरणिज्जं कुलप्पसूयाण जं तयंपि मए। पावेण नाह ! विहियं इय जणणी दुहविहे खित्ता ॥ ३९ ॥ तम्हा अहं अजोग्गो इण्हिं तुम्हाण वयपसायस्स । तहवि हु कीरउ एसो लहइ धिइं जेण मह जणणी ॥ ४० ॥ जणणीएवि हु कहिए सयलम्मिवि पुव्ववइयरे तत्तो । आराहउत्ति नाउं गुरूहिं सो दिक्खिओ विहिणा ॥ ४१ ॥ तो नमिउं भणइ गुरुं गयसत्तोऽहं न नाह ! चिरयालं । धीरपुरिसाणुचिन्नं पव्वज्जमिमं खमो धरिउं ॥ ४२ ॥ ता जइ तुम्ह अणुन्ना होइ तओ सिग्घमणसणं काउं । साहेमि निययकज्जं थेवेणवि णाह ! कालेण ॥ ४३ ॥

सिलायले विउले ॥ ४४ ॥ काउस्सग्गम्मि
आराहओत्ति एवंपि जाणिउं तो गुरूहिंऽणुन्नाओ । आरुहिउं गिरिसिहरं तत्तम्मि ॥ ४५ ॥ आढत्तो चिंतेउं रे जीव ! परीसहं
ठिओ गिम्हे मज्झण्हयालसमयम्मि । उवरिं हिट्ठा य तओ उसिणेणं संतविज्जंतो वयभंगपच्चयं अज्जियं तए कम्मं । तस्सवि
इमं सव्वं । विसहसु जम्हा पुव्विं कयाइं चिट्ठंतु कम्माइं ॥ ४६ ॥ जं इहभवेऽवि खलियसीलविहवस्स तुज्झ मरणंपि । जइ होज्ज तओ
अंतं पाविहिसि कहंचि तं मुणइ को एत्थ ? ॥ ४७ ॥ अन्नं च तह च्चिय गहियदिक्खस्स । सुगइनिमित्तं मरणंपि
निरयानलम्मि अवसोऽवि पच्चंतो ॥ ४८ ॥ विबुहाण सोयणिज्जो हुन्तो इण्हिं तु दुक्खाइं । तल्लेसमित्तसहणे इण्हिं मा वहसु
सलाहणिज्जं च विबुहाणं ॥ ४९ ॥ पुव्विं च अणंताइं निरयभवम्मि विसहिऊण सरीरं विलयं पत्तं नवणीयपिंडु व्व ॥ ५१ ॥
उव्वेयं ॥ ५० ॥ इय भावणाविसुद्धस्स परमसुकुमालयस्स उ विसेसेण । तस्स जाओ ॥ ५२ ॥ संसग्गमेत्तओऽवि हु एव-
कम्मेसुवि असुहेसुं विलीणपाएसु देवलोगम्मि । भासुरवरबोंदिधरो देवो वेमाणिओ ॥ ५३ ॥ इत्यर्हन्नककथानकं समाप्तम् ॥
मणत्थप्फलाओ महिलाओ । नाउं तस्संसग्गिं सयावि दूरेण परिहरसु

तदेवं सामान्यतः स्त्रीसंगस्य अनायतनत्वमभिधाय साम्प्रतं संयतीनां विशेषतः तदभिधित्सुराह—

इयरित्थीणावि संगो अग्गी सप्पं विसं विसेसेइ । जो संजईहिं संगो सो पुण अइदारुणो भणिओ ॥४५०॥

तदेवमुक्तप्रकारेण इतरासामपि-गृहस्थकुलिंगिस्त्रीणां संगः-सम्बन्धोऽग्निं शस्त्रं विषं च विशेषयति-अतिशेते, अग्न्यादीना-मेकभविककिंचिद्दुःखमात्रदायकत्वात्, स्त्रीसंगस्य त्वनन्तभविकानन्तदारुणदुःखदायकत्वात् इति भावः, यः पुनः संयतीनां-साध्वीनां संगः सोऽतिदारुणः अनन्तानन्तरौद्रदुःखदायको भणितः आगमे इति विशेषेण यत्नतोऽसौ वर्जनीय इति गाथार्थः ॥

आगमभणितमेवाह–

चेइयदव्वविणासे इसिघाए पवयणस्स उड्डाहे । संजइचउत्थभंगे मूलग्गी बोहिलाभस्स ॥ ४५१ ॥

चैत्यं तावत् पंचधा, साधर्मिकचैत्यं यथा वारत्तकसाध्वादीनां १ मंगलचैत्यं गृहद्वारदेशादिनिकुट्टितप्रतिमारूपं २ शाश्वतचैत्यं नंदीश्वरादिव्यवस्थितं ३ भक्तिचैत्यं भक्त्या क्रियमाणं जिनायतनं, तच्च द्विविधं, साधुनिश्रया क्रियमाणं निश्राकृतं ४ तदनिश्रया तु विधीयमानमनिश्राकृतं५, इह तु सामान्येन जिनायतनं चैत्यमभिप्रेतं तस्य सम्बन्धि द्रव्यं चैत्यद्रव्यं तद्विनाशे कृते१ ऋषेः महाव्रतधरसाधोः घाते-प्राणनाशे विहिते २ प्रवचनस्य चोड्डाहेमहाऽकर्त्तव्यकरणात् कुतश्चित् प्रवचनोपप्लवे कृते ३ संयत्याश्चतुर्थव्रतभंगे ४ मूलाग्निर्बोधिलाभस्य दत्तो भवतीति सर्वत्र योज्यते, इदमुक्तं भवति-अन्येनापि तथाविधपापस्थानेन कृतेन जीवा अनन्तभवं भ्रमन्त्येव, केवलं साध्वीचतुर्थव्रतभंगादीनामयं विशेषो यदुत तमेव दारुणदुःखान्वितं बहुतरं च पर्यटन्ति, बोधिलाभं तु सर्वथा न लभते, लभतेऽपि महता कष्टेनेति गाथार्थः ॥ आह-ननु संयतीचतुर्थव्रतभंगादयः स्वत एव विरुद्धाः प्रतीयन्ते,चैत्यद्रव्यविनाशे तु को दोषो?, न हि देवस्यापि द्रव्येण किमपि प्रयोजनमस्तीत्याशंक्य बहूपयोगित्वात् प्रासंगिकमित्याह-

चेइयदव्वं साहारणं च जो मुसइ सयं व भक्खेइ । सइ सामत्थि उवेक्खइ जाणंतो सो महापावो ॥१५२॥

चैत्यद्रव्यं साधारणद्रव्यं च यो जानन्नपि मुष्णाति,स्वयं भक्षयति अन्यैर्वा भक्षयति भक्षयतो वाऽन्यान् समुपजानीते सति च सामर्थ्ये तद्विनाशमुपेक्षते स एवंभूतो जन्तुरनयैव चेष्टया ज्ञायते यदुत धर्ममपि सर्वज्ञप्रणीतं न जानाति, न हि स्थाने२ तीर्थप्रवृत्तिहेतुचैत्यादिद्रव्यरक्षानिरूपकवचनानुविद्धं तद्विनाशकानन्तदुःखात्मकविपाकाभिधायकानेकवाक्यसंवालितं च जिनवचन ज्ञात्वा

चैत्यद्रव्यादिमोषणे कोऽपि प्रवर्त्तेत इति भावः ॥ आह-ननु विदितजिनधर्मरूपा अप्येवंविधपापेषु बहुश्वपि प्रवर्त्तमाना दृश्यन्ते एव, न च दृष्टेऽप्यनुपपन्नं नामेत्याशंक्याह, अथवा यदि ज्ञातधर्मोऽप्येवंविधपापेषु प्रवर्त्तते तदा ज्ञायते श्रेणिकादिरिव सम्यक्त्वलाभात् पूर्वमेव नरके बद्धायुष्कोऽयं, अन्यथा तत्प्रवृत्त्ययोगात्, बद्धं क्व ?, पूर्वसम्पन्ने (?), महापापेषु प्रवर्त्तककर्माणि तेनैव आक्षिप्यन्त इति भाव इति गाथार्थः ॥ कः पुनश्चैत्यद्रव्यापहारिणां दोष इत्याशंक्य दृष्टान्तद्वारेण तद्दर्शनार्थमाह—

जमुवेहंतो पावइ साहूवि भवं दुहं च सोऊणं । संकासमाइयाणं को चेइयदव्वमवहरइ ? ॥ ४५३ ॥

यच्चैत्यद्रव्यं विप्लवं गच्छद्, आस्तां स्वयं भक्षकोऽन्यः कश्चित्, साधुरपि सति सामर्थ्ये उपेक्षमाणो, देशनादिद्वारेण तद्रक्षामकुर्वन्नित्यर्थः, भवं-संसारमनन्तं प्राप्नोति, तत् कोऽपहरति ?, न कोऽपीत्यर्थः, चैत्यद्रव्यविनाशोपेक्षायां च साधोरनन्तभवभ्रमणमागमेऽप्युक्तमेव, यतोऽभिहितं निशीथे--"चेइयदव्वविणासे तद्दव्वविणासणे दुविहभेदे । साहू उवेक्खमाणो अणंतसंसारिओ होइ ॥ १ ॥" अत्र च व्याख्यानं-चैत्यद्रव्यस्य--हिरण्यसुवर्णादिरूपस्य विनाशे जायमाने तथा तद्द्रव्यविनाशे चैत्यद्रव्यं-उपकारकं दारूपलेष्टकादिवस्तु तस्य विनाशने सम्पद्यमाने द्विविधभेदे नूतनलग्नोत्पाटितभेदतो द्विप्रकारभेदे, मूलोत्तरभेदाद्वा द्विविधभेदे, तत्र मूलं स्तम्भकुम्भिकादि उत्तरं तु छादनादि, स्वपक्षपरपक्षजनितविनाशद्वैविध्यादपि द्विविधभेदे, शेषं प्रतीतं, प्रकृतमुच्यते-चैत्यद्रव्यापहारिणां संकाशश्रावकादीनां भवं बहुसंसारभ्रमणोद्भवं दुःखं च दारुणं श्रुत्वा कश्चैत्यद्रव्यमपहरति ?, न कोऽपीत्यर्थः, कः पुनरसौ संकाशः ?, उच्यते—

गंधिलवइत्ति नामेण पुरी जीए उ धम्मवावारो । नो विरमइ समरेसुवि मिलंतसामरिससुहडेसु ॥ १ ॥ सुरगिरिसिहरुत्तुंगं

निम्मलसालाबलाणयग्घवियं । खंभसयसन्निविट्ठं सुवन्नमणिरूवयाइन्नं ॥ २ ॥ नाणामंगविणिम्मियवण्णुज्जलचित्तयम्मकय-
चित्तं । सुरविज्जाहरवइनिवहविहियबहुपवरपेच्छणयं ॥ ३ ॥ उब्भियधयग्गवाइं अक्खिवमाणं व अमरभवणसिरिं । सक्कावयार-
नामं जिणभवणं तत्थ रमणिज्जं ॥ ४ ॥ तस्स य कोससमिद्धी गरुया दविणागमो य अइबहुओ । एत्तो य वसइ तत्थवि बहुध-
णरिद्धीएँ संपन्नो ॥ ५ ॥ सम्मत्तमूलसावयधम्मे बारसविहेऽवि उज्जुत्तो । संकासो नामेणं गुणकलिओ सावओ एक्को ॥ ६ ॥
सो कुणइ सयलतत्तिं चेइहरे तम्मि निच्चमभिउत्तो । वड्ढारइ तं दव्वं सम्मं तह लेक्खगं कुणइ ॥ ७ ॥ तत्तो य रिद्धिमंतं धम्म-
पवरमुज्जुयं न तं नाउं । न करेइ कोइ तत्तिं एक्कोऽवि हु सावओ अन्नो ॥ ८ ॥ संकासोऽवि निरीहो अपमत्तो केवलाएँ
भत्तीए । चालइ तं वावारं निव्वयणिज्जं बहुदिणाइं ॥ ९ ॥ इय वच्चंते काले सपमाओ सोऽवि कहवि संजाओ । तत्तो चेइय-
दव्वं जं किंचिवि चडइ तस्स करे ॥ १० ॥ तं खिवइ गिंठियाइसु नियदविणस्सावि मज्झयारम्मि । चिंतइ य खिविस्सं लेखगंभि
पच्छा य विसुमरइ ॥ ११ ॥ एवं चेइयदव्वं पमायओ ताव तस्स वीसरइ । कालेण य तुट्टंते विहवंमि पयणुए जाए ॥ १२ ॥
चेच्चइ उचिन्नकरणेण चेव तं दव्वमेस दाहामि । पच्छा इय बुद्धीए असंपडंते य न हु देइ ॥ १३ ॥ इय वड्ढिए पसंगे कमेण
तुट्टियसयलघरविहवे । निद्धंधसपरिणामो सयलंपि हु गसइ सो दव्वं ॥ १४ ॥ तत्तो तप्पच्चयनिविडबद्धअइसंकिलिट्ठघणकम्मो ।
निच्चं संकियभीओ पमायबहुलो किलिट्ठमणो ॥ १५ ॥ कालेण अणालोइय अप्पडिकंतो अपच्छयावो य । मरिऊण अइभीमे
पडिओ चउगइभवावत्ते ॥ १६ ॥ तत्तो परमाहम्मियपउत्तकरवत्तकुंतमाईहिं । छिज्जंतो भिज्जंतो पच्चंतो निरयवासम्मि ॥१७॥
विसहेइ दारुणाइं विचित्तरूवाइं दुक्खलक्खाइं । तिरिएसुवि सीओसिणखुहापिवासाइजणियाइं ॥ १८ ॥ परिसहइ तिव्वदुक्खाइं

मणुयभावेवि रोयसोयत्तो । करकन्ननासछेयणबंधणताडणसमुत्थाइं ॥ १९ ॥ दारिद्दजरादोहग्गवसणपरपरिभवाइं दुक्खाइं । अणुहवइ तहा अप्पिड्ढिहीणरूवाइजणियाइं ॥ २० ॥ ईसाविसायमयमोहलोहकोहाइसंभवाइं च । अमरेसुवि दुक्खाइं अणुभुंजइ चित्तरूवाइं ॥ २१ ॥ इय सहियाइं पुणो पुण भवं भमंतेण तिक्खदुक्खाइं । पायं सव्वत्थवि चित्तदुत्थदारिद्दकलिआइं ॥ २२ ॥ अह कहवि बहुभवंते तगरानयरीएँ इब्भसेट्ठिस्स । पुत्तत्ताए जाओ एयम्मि य जायमित्तम्मि ॥ २३ ॥ पिउणोऽवि हु दारिद्दं जायं तस्साणुभावओ नट्ठो । तावइओ सव्वोऽवि हु विहवो थेवेहिं दियहेहिं ॥ २४ ॥ अह दुप्पुत्तोत्ति निभग्गसेहरो इय जणम्मि सयलम्मि । निंदिज्जंतो दुहिओ विड्ढिं पत्तो कहवि एसो ॥ २५ ॥ अम्मापियरेसु य उवरएसु जं जं करेइ ववसायं । सो सो जायइ अफलो अहव अणत्थप्फलो चेव ॥ २६ ॥ तो निव्वहइ न कहमवि अइदीणो दुत्थिओ सया चेव । एमेव भमइ सुन्नो चिट्ठइ घरवासनिव्विन्नो ॥ २७ ॥ अह अन्नया तहिं चिय समागओ केवली विहरमाणो । सव्वोऽवि नयरलोओ वंदणहेउं गओ तस्स ॥ २८ ॥ नाऊण वइयरमिमं इब्भसुओऽवि हु समागओ तत्थ । लद्धावसरो पुच्छइ भयवं ! किं पुण मए पुव्विं ॥ २९ ॥ विहियं कम्मं? जेणेरिसस्स दुक्खस्स भायणं जाओ । पिउविहवोऽवि हु गमिओ निव्वहइ न उयरमेत्तंपि ॥ ३० ॥ तो केवलिणा भणियं कित्तियमित्तं च किर इमं इण्हिं? । अंसो च्चिय जं एसो पुराऽणुहूयस्स दुक्खस्स ॥ ३१ ॥ तो विम्हिएण पुट्ठो साहइ सव्वंपि केवली तस्स । चेइयदव्वविणासणपच्चयभवभमणवुत्तंतं ॥ ३२ ॥ तं सोउं संविग्गो अत्ताणं निंदिउं समाढत्तो । इब्भसुओ जह दुट्ठेण ववसियं हा कहण्णु मए ? ॥ ३३ ॥ धम्मेण दिंति धन्ना दुहज्जियाइंपि निययदव्वाइं । सव्वाहगेण उ मए परिभुत्ताइं तु ताइंपि ॥ ३४ ॥ अहव पडिकूलकम्मं न देइ कस्सऽवि मुहे चेवडाओ । दुब्बुद्धीओ उण जणइ ताओ जाणेरिसविवागो ॥ ३५ ॥

इच्चाइ बहुपयारं अप्पाणं निंदिऊण हिययम्मि । विन्नवइ केवलि तुम्ह नाह ! नाणस्स भुवणम्मि ॥ ३६ ॥ नत्थि अविसओ कत्थइ तओ पसीऊण कहसु एयपि । किह छुट्टेमि इमस्सवि इण्हि नियदुक्कयसेसस्स ? ॥ ३७ ॥ तो भणियं केवलिणा चेइयदव्वाण भद्द ! कुण वुड्ढिं । चेइयआसायणवज्जणे य मुच्चिहिसि दुक्खेहिं ॥ ३८ ॥ इय भणिए उट्ठेउं गरुयं संवेगमुवगओ एसो । पभणइ भयवं ! गासच्छायणमेत्तंपि मोत्तूण ॥ ३९ ॥ जइ विढविस्सं अन्नं तो तं सव्वंपि चेइयहराणं । उवओगम्मि नइस्सं अभिग्गहो एस जाजीवं ॥ ४० ॥ इय काऊण पइन्नं जाव इमो आढवेइ वाणिज्जं । जं जं धम्माभिग्गहअचिंतमाहप्पवसतोऽवि ॥ ४१ ॥ विढवेइ बहुं दव्वं जिणभवणेसु य वएइ तं सव्वं । वड्ढंतसुद्धभावो अचलियसत्तो थिरपइण्णो ॥ ४२ ॥ जिणबिंबाणं पइदिणमच्चणाइ अट्ठाहियाओ कारेइ । रहजत्ताओ पयट्टइ अक्खयनीवीओ ठावेइ ॥ ४३ ॥ वड्ढइ चिरंतणाओ जिण्णुद्धारे य कारए बहुए । इय जह जह सो दव्वं अच्चावएइ तह तह विवड्ढइ ॥ ४४ ॥ वड्ढइ य पुणो जह जह तह तह सो उल्लसंतसुहभावो । रम्माइं चेइयाइं कारइ पइगामनगरेसु ॥ ४५ ॥ अपरंच-निट्ठीवणाईकरणं असक्कहा अणुचियासणग्गहणं । आसायणठाणाइं अन्नाणिवि एवमाईणि ॥ ४६ ॥ चेइयहरेसु वज्जइ देवोदाहरणओ पयत्तेणं । वज्जंति जिणासायणममराविंयरेवि दूरेण ॥ ४७ ॥ इय चेइयकज्जेसु नियविहवं वेच्चिऊण नीसेसं । आसायणं जिणाणं वज्जंतो भत्तिसंजुत्तो ॥ ४८ ॥ संपन्नो सो एवं कम्मं (सुद्धं धम्मं) संकासजीव इब्भसुओ । आराहओ गुणाणं पसाहओ सिद्धिसोक्खाणं ॥४९॥ इति संकाशजीवकथानकं समाप्तम् ॥

तस्माद् यदुक्तं 'चैत्यद्रव्यविनाशे तु को दोषः?' तदसंगतमिति प्रतिपादितं भवति, तथा चैत्यद्रव्यविनाशे चैत्योद्धारादिप्रयोजनं व्यवच्छिद्यते, तद्व्यवच्छेदे च तीर्थोच्छेदादिप्रसंगः, तत्प्रसंगे च मोक्षाभाव इति कथं चैत्यद्रव्यविनाशान्न दोषः ?, यत्पुन-

रुक्तं 'न हि देवस्यापि द्रव्येण किमपि प्रयोजनमस्ति' तत्र सिद्धसाध्यतैव, तस्य मुक्तत्वात्, मुमुक्षूणां तु भव्यानां चैत्यद्रव्यविनाशे स्वप्रयोजनं सर्वमपि विनश्यतीति तद्रक्षा यत्नतस्तैर्विधेयेत्यलं प्रसंगेन, प्रकृतमुच्यते, तच्चेदम्—

जो लिंगिणिं निसेवइ लुद्धो निद्धंधसो महापावो । सव्वजिणाणऽज्जाओ संघो आसाइओ तेणं ॥ ४५३ ॥

प्रकटार्था ॥ किञ्च—

पावाणं पावयरो दिट्ठिऽब्भासेऽवि सो न कायव्वो । जो जिणमुद्दं समणिं नमिउं तं चेव धंसेइ ॥ ४५४ ॥

पापानां पापतरोऽसौ दृष्ट्यभ्यासेऽपि-दृष्टिसमीपेऽपि स न कर्त्तव्यो, यः किमित्याह-जिनस्य मुद्रा यस्याः सा जिनमुद्रा तां जिनमुद्रां श्रमणीं ज्ञानदर्शनचारित्रनमस्कारद्वारेण नत्वा-प्रणम्य पुनस्तामेव ध्वंसयति, चरणजीवितनाशेन नाशयतीति गाथार्थः ॥ तस्यैव जिनमुद्राघातिनः पारत्रिकं दोषमाह—

संसारमणवयग्गं जाइजरामरणवेयणापउरं । पावमलपडलछन्ना भमंति मुद्दाधरिसणेणं ॥ ४५५ ॥

संसारमनवदग्रं-अपर्यवसितं भ्राम्यन्ति मुद्राया-जिनप्रणीतव्रतरूपाया धर्षणेन-लोपनेन, शेषं सुगमम् ॥ ननु यथोक्तं स्त्रीलक्षणमेवानायतनं वर्जनीयं मुमुक्षुभिराहोश्वित् अन्यदपि?, अनायतने च वर्जिते किमपरमासेवनीयमित्याशंकयाह—

अन्नंपि अणाययणं परतित्थियमाइयं विवज्जिज्जा । आययणं सेविज्जसु पुट्ठिकरं नाणमाईणं ॥ ४५६ ॥

प्रतीतार्था ॥ ननु वैडूर्यादयः सुचिरमपि काचादिसंसर्गात् स्वरूपं न परित्यजन्ति, एवं जीवा अपि संसर्गवशान्नान्यथात्वं प्रतिपत्स्यन्ते, किमनेनोपदेशेनेत्याह—

श्रमणीध्वंस्यनन्तसंसारः

भावुगदव्वं जीवो संसग्गीए गुणं च दोसं च । पावइ इत्थाहरणं सोमा तह दियवरो चेव ॥ ४५७ ॥

अयमत्र भावार्थः-अभावुकद्रव्यत्वात् वैडूर्यादयः परसंसर्गादन्यथात्वं न प्रतिपद्यन्ते यत् तद्युक्तमेव, जीवास्त्वनादिसंसारेऽनेकशो भावितत्वाच्छोभनेतरसंसर्गाद् गुणान् दोषांश्च प्राप्नुवन्ति, यथा सोमादयः, ततः सदाऽऽयतनमेव सेवनीयं, न त्वनायतनं ॥ अत्र कथानकमुच्यते—

भोगउरं नाम पुरं जस्सुज्जाणेसु चंदणदुमुव्व । भोगिसयसंकुलच्चिय दीसंति समग्गपासाया ॥ १ ॥ जलणसिहो नामेणं तेयस्सी तत्थ दियवरो आसि । जो अग्गिहोत्तियाणवि सयावि पुज्जो हुतासोव्व ॥ २ ॥ तस्स य सूरा नामेण पिययमा सा य अन्नसमयम्मि । जुगवं पुत्तो धूया य जुयलयं पसवइ गुणड्ढं ॥ ३ ॥ पुत्तस्स चित्तभाणुत्ति तेहिं नामं परिट्ठियं समये । धूयाएँ पुण अवितहनामं सोमत्ति परिविहियं ॥ ४ ॥ वड्ढंति तओ दुन्निवि सुहेण परिलालियाइं धाईहिं । उचियं च कलाविन्नाणमाइयं ते अहिज्जंति ॥ ५ ॥ जायाइं तओ दुन्निवि कलासु कुसलाइं गुणमहग्घाइं । कीलंति सइच्छाए परोप्परं बद्धनेहाइं ॥६॥ अह मुव्वणपारंभे रोगायंकेहिं पीडिओ तेसिं । जणओ हक्कारेउं दुण्हंपि हु देइ हियसिक्खं ॥ ७ ॥ जइ ताव अन्तसमओ वट्टइ मह एस तेण तुब्भेहिं । जणणीएँ सपरिवाराए भत्तिमंतेहिं होयव्वं ॥ ८ ॥ सयलगुणालंकरणे जत्तो विणयम्मि चेव कायव्वो । अणुनरियव्वो य सया सप्पुरिसनिसेविओ मग्गो ॥ ९ ॥ एयं तु विसेसेणं भणामि बाहासु लग्गिउं तुब्भे । जह सुमिणेऽवि अकल्लाणमित्तजोगो न कायव्वो ॥ १० ॥ यतः तं न कुणइ वेयालो अग्गी सत्थं महाविसं सप्पो । जं कुणइ कुसंगो माणुसस्स इह-

परभवविरुद्धो ॥ ११ ॥ कारिंति अकज्जेसुवि विंति वारिंति कज्जविसएवि । परमत्थवेरियाइं मुणसु अकल्लाणमित्ताइं ॥ १२ ॥ संगो ताव न कज्जो अह कीरइ तो समं सुपुरिसेहिं । आलवणंपि हु तुच्छेहिं सह कयं जणइ संतावं ॥ १३ ॥ जिग्घंतोऽवि भुयंगो आलवमाणोऽवि दुज्जणो हणइ । फासंतोऽवि गइंदो मारइ राया हसंतोऽवि ॥ १४ ॥ पेच्छसु संसग्गीए माहप्पं जेण कहवि एमेव । मिलिओ दुज्जणमज्झे लहइ कुसंभावणं झत्ति ॥ १५ ॥ सज्जणमज्झगओ उण महंतसंभावणा य इयरोऽवि । संभाविज्जइ लोए किमित्थ भणिएण अन्नेण ? ॥ १६ ॥ इच्चाइ जणयसिक्खं सम्मं एयाइं संपवज्जंति । तत्तो कमेण जाओ जससेसो सोऽवि जलणसिहो ॥ १७ ॥ कालेण तओ सोमा परिणीया तम्मि चेव नयरम्मि । पिउजणदिन्नं च सया सिक्खं चित्ते धरंतीए ॥ १८ ॥ तीइ घरासन्नं चिय अईवजिणवयणभावियसरीरा । नामेणं सीलरई दिट्ठा (चिट्ठइ) वरसाविया एका ॥ १९ ॥ अट्ठप्पयारपूयाइ पूयए चेइयाइं भत्तीए । पच्चक्खाणविरहिया चिट्ठइ न खणंपि सयकालं ॥ २० ॥ चालिज्जइ न सुरेहिवि अविचलसम्मत्तसप्पइण्णाओ । पालेइ निरइयारं गिहिधम्मं बारसविहंपि ॥ २१ ॥ पूएइ साहुपयपंकयाइं भावइ जिणिंदवयणाइं । परिहरइ सयावि तहा दूरमकल्लाणमित्ताइं ॥ २२ ॥ परदोसगहणपरतत्तिकरणविगहविसोत्तियारहिया । सज्झायज्झाणनिरया नियकज्जायरणतल्लिच्छा ॥ २३ ॥ इय केवलगुणघडियं सोमा दट्ठुं सुसावियं एयं । चिंतइ पहिट्ठमणा अहो गुणाणं पगरिसोत्ति ॥ २४ ॥ कल्लाणमित्तजोगो य जो तया मह गुरूहिं उवइट्ठो । तो सम्मं चिय जायइ जइ संगो कीरइ इमीए ॥ २५ ॥ इय चिंतिऊण एसा संनिहिया तीएँ जायए निच्चं । अइबहुमाणेण जुया सुस्सूसणं कुणइ विणएणं ॥ २६ ॥ नाऊण जोगयं तीएँ विणयउज्जुयमयत्तणाईहिं । थोवत्थोवं जिणमयरहस्समियरीऽवि तो कहइ ॥ २७ ॥ तो अणुसमयं अमयलवभोगओ मुच्चए

सुगुरूर्णहिं । जह आमएहिं मुक्का तह साऽवि हु भावरोगेहिं ॥ २८ ॥ संवेयगया पभणइ अन्नाणाईहिं पावचोरेहिं । मुसियामि अहं पियसहि ! एत्तियकालं अणाहत्ति ॥ २९ ॥ ता कुणसु तह पसायं जिणिंदधम्मप्पयाणओ इण्हिं । पहवंति जह न पुणरवि ते अंतरवेरिणो मज्झ ॥ ३० ॥ तो सीलरई पभणई एयं पियसहि ! करेमि अहमेत्तो । किंतु अविवेयलोओवहासपमुहेहिं हेऊहिं ॥ ३१ ॥ चलचित्ता होमि तुमं जइ गहियम्मिवि जिणिंदधम्मम्मि । तो तस्स विराहणओ भमिहिसि संसारकंतारे ॥ ३२ ॥ जणहासाइभएण य केइ अविवेइणो नियहियंपि । दीसंति परिहरंता कंथासिद्धोव्व लोयम्मि ॥ ३३ ॥ को पुण कंथासिद्धो पिय-सहि ! इय जंपियम्मि सोमाए । तो पभणइ सीलरई निसुणसु एत्थेव नयरम्मि ॥ ३४ ॥ आजम्मदरिद्दो आसि बंभणो बहुकुडुंब-परिवारो । दीणो दुहिओ दुत्थो गासनिमित्तं भमइ नयरे ॥ ३५ ॥ न य उयरपूरणंपि हु तस्स कुडुंबस्स जायइ कयाइ । तो अन्नया भमंतेण कहवि एक्कम्मि देवउले ॥ ३६ ॥ विज्जासिद्धो एक्को अणेयअइसयसमन्निओ दिट्ठो । ओलग्गेउं तत्तो आढत्तो गरुयविणएण ॥ ३७ ॥ अह बहुदिणपज्जंते कक्कससेवाए सो उ परितुट्ठो । विज्जासिद्धो पवरं विज्जं से देइ करुणाए ॥ ३८ ॥ पुव्वुत्तरसेवाइं विहाणमाइक्खिउं तह फलं च । जाओ विज्जासिद्धो अदंसणो बंभणोऽवि तओ ॥ ३९ ॥ घेत्तूण तयं विज्जं गओ घरं तो जहुत्तविहिपुव्वं । गंतूणं पेयवणे अपमत्तो साहए एवं ॥ ४० ॥ बहुओवसग्ग काउं पज्जंते देवयावि पच्चक्खा । होऊण देइ कंथं साहइ तीसे य माहप्पं ॥ ४१ ॥ जह गिम्हे हिमसीया तह होइ हिमागमम्मि दहणुसिणा । वासारत्ते एसा कंथा वारेइ सलिलोहं ॥ ४२ ॥ पइदियहं सूरुदए झाडिज्जंतीए पंच रयणाइं । निवडंति निम्मलाइं पत्तेयं लक्खमुल्लाइं ॥ ४३ ॥ किंतु इमा कुच्छिया लोए लज्जं जणेइ दीसंती । पावरियाएँ इमीए हिंडेयव्वं च सयकालं ॥ ४४ ॥ उवहासाइ कुणंत तओ जणं पाविऊण

जइ कहवि । उप्पज्जइ एयाए उवरि विलीयं तओ नूणं ॥ ४५ ॥ नासइ एसा पुणरवि न देइ दरिसावमवि तओ कहवि । इय देवया कहेउं सहसत्ति अदंसणीभूया ॥ ४६ ॥ अह तुट्ठो सो विप्पो कंथं घेत्तुं गओ नयरमज्झे । दिट्ठे य तम्मि लोओ एवं भणिउं समाढत्तो ॥ ४७ ॥ अप्पुव्वमहो वत्थुं आणीयं किंपि एत्थ विप्पेण । कंथाखंडं एयं लज्जिज्जइ जम्मि दिट्ठेऽवि ॥ ४८ ॥ विज्जासाहणहेउं गओ य अम्हेहिं निसुणिओ एस । एयप्पयाणओ देवयाएँ ता वंचिओ मन्ने ॥ ४९ ॥ अहवेरिसच्चिय गई होइ अउन्नाण सव्वकिरियासु । सेवंतस्स हरंपि हु न कलंकं अवगयं ससिणो ॥ ५० ॥ अन्ने उवहसमाणा भणंति भो खुद्ददेवयानडिओ । किं वहसि खंडभेयं कंथाएँ निरत्थयं अहवा ? ॥ ५१ ॥ किंपि अणत्थं काही देहस्स विमूढ ! जेण चुक्किहिसि । ता पियसु सीयलजलं किं मरसि निरत्थयं चेव ? ॥ ५२ ॥ इच्चाइ नियविगप्पियउवहासं तं जणस्स सोऊण । अवियारियपरमत्थो उज्झइ विप्पो तयं कंथं ॥ ५३ ॥ तो जाव घरं वच्चइ ता विज्जासाहणस्स वुत्तंतं । मूढो सव्वं भज्जाएँ कहइ जावुज्झिया कंथा ॥ ५४ ॥ इय सोउं कुवियाए भज्जाए पायहोयणं तस्स । भग्गं सिरम्मि दिंती विविहअक्कोसवयणाइं ॥ ५५ ॥ आसातिसाइयाए पगामिउं दुत्थेण एत्तिय दिणाणि । वियसियनित्ताएँ पहो पलोइओ एच्चिरं तुज्झ ॥ ५६ ॥ तुह पुण एस विवेओ जं मुक्खजणोवहासमित्तेण । तह देवयापसायं चयसि निब्भग्गसेहरया ! ॥ ५७ ॥ ता अज्जवि गंतूणं आणसु अन्नेसिउं तयं कंथं । इय भणिए नीहरिओ गुरुपच्छायावसंतत्तो ॥ ५८ ॥ तंपि हु तक्खणमेव य अवहरियं देवयाएँ वरकंथं । जायंतोऽवि न पावइ तओ विलक्खो गओ गेहं ॥ ५९ ॥ तो अणुहविऊण दुहाइं सो मओ इत्थमेवमन्नेऽवि । लद्धुं जिणिंदधम्मं निबंधणं सयलसोक्खाणं ॥ ६० ॥ अविवेयलोयउवहासपमुहहेऊहि तज्जिया मोत्तुं । जिणधम्मं संसारे भमंति दुहिया अणंतम्मि ॥ ६१ ॥ ता जइ तुमंपि एयं

सोमावृत्ते कन्या सिद्धः

जणोवहासाइतज्जिया चयसि । लद्धंपि वरं धम्मं ता सेयं तस्स अग्गहणं ॥ ६२ ॥ अह सोमाए भणियं पियसहि ! जह जंपियं तए एवं । तह चेव किंतु जीवा न एक्कस्वता जए सव्वे ॥ ६३ ॥ जम्हा जणोवहासाइकारणेहिंऽतितज्जिया केई । तुरगारक्खग-पुरिसो व्व निययकज्जं न मुंचंति ॥ ६४ ॥ कः पुनरसौ सुसखि ! तुरंगमारक्षः ?, उच्यते—आसवणिएण केणइ बलवंतो सागिई तरुणपुरिसो । आसाण रक्खणत्थं धरिओ इय जंपिउं पढमं ॥ ६५ ॥ तं गिण्हिज्जसु तुरए वरिसंते दुन्नि अप्पणो रुइए । इय अच्छतस्स इमस्स तम्मि गेहम्मि कइयावि ॥ ६६ ॥ तुरगाहिवस्स धूया अणुरत्ता परमरूवसंपन्ना । सा य चउसट्ठिविन्नाणसंजुया तह विसेसेण ॥ ६७ ॥ बुज्झइ आसाणं लक्खणाइं तह कहवि जह न अन्नस्स । सत्थत्थपारयस्सवि फुरंति चित्तम्मि कइयावि ॥ ६८ ॥ अह पडिपुन्ने वरिसे भणिओ सो गिण्ह किंपि तुरयदुगं । तो पुच्छइ तद्धूयं साऽवि हु साहेइ नाऊणं ॥ ६९ ॥ जह दुब्बलं तुरंगं अमुगं अमुगं च तह अवन्नाए । कारणवसेण केणइ मज्झ पिया पेच्छइ सयावि ॥ ७० ॥ तद्दुगमेव य गंतुं गिण्हसु गहिए य तम्मि मह जणओ । सह परियणवग्गेणं अन्नोऽवि जणो तहा सव्वो ॥ ७१ ॥ काही तुह उवहासं तो जइ तल्लज्जिओ इमे चयसि । पच्छायावं काहिसि अइगरुयं तो तुमं पच्छा ॥ ७२ ॥ इय सिक्खविओ तीए तुरए ते चेव गिण्हए गंतुं । अह संखुद्धो सहसा आसवई चिंतए एवं ॥ ७३ ॥ आलमहो संजायं गोवेउं एत्तियं मए कालं । जे रक्खिया तुरंगा ते कहवि इमेण विन्नाया ॥ ७४ ॥ ता जइ मुत्तूण इमे अन्ने गिण्हइ तुरंगमे कहवि । ता किंपि उवायं इह करेमि इय चिंतिउं तत्तो ॥ ७५ ॥ अट्टहासपुव्वं पभणइ रे किं तए कयं एयं ? । मरियव्वे संदेहो नासाणं जाण ईहिं(इण्हिं)पि ॥७६॥ ते तुमए संगहिया ता अन्ने गिण्ह उज्झिउं एए । इच्चाइ भणिज्जंतो हसिज्जमाणो य सो कहवि ॥ ७७ ॥ न य ते मुंचइ न य देइ उत्तरं अइसएण तो

खुद्दो । आसवई संकेयइ परियणमणुगयपुरजणं च ॥ ७८ ॥ अह ते सव्वेऽवि हु उवहसंति सव्वप्पयारमवि एयं । मोयावंति कुजुत्तीहिं तहवि नवि मुंचए एसो ॥ ७९ ॥ ता भीओ आसवई एगंते ठविय पभणए भज्जं । तुरयारक्खगपुरिसो परिणाविज्जइ नियधूयं ॥ ८० ॥ तो परिकुविया एसा भणइ दरिद्दो अनायकुलवंसो । कम्मयरमेत्तमेसो धूयं अम्हाण परिणेही ॥ ८१ ॥ तो इयरेणं भणियं मूढा! जे सयललक्खणसमग्गा । जाण पभावेण घरे अन्नंपि हु होइ तुरयाई ॥ ८२ ॥ जे जीवियं व परिरक्खिया मए एच्चिरं पयत्तेणं । ते गहिया एएणं तुरया मह गेहसव्वस्सं ॥ ८३ ॥ अन्नत्थ इमे जइ नेइ मज्झ तो होइ सव्वमवि आलं । धूयाएँ पुणो दिन्नाए चिट्ठए एस मह गेहे ॥ ८४ ॥ तत्तो चिट्ठंति तुरंगमावि इय होइ सव्वमवि सुत्थं । धूयावि हु अणुरत्ता इमस्स लक्खिज्जइ सयंपि ॥ ८५ ॥ इय जुत्तीहिं मन्नाविऊण भज्जं इमेण नियधूयं । परिणाविऊण धरिओ सो नियघरम्मि तत्तो य ॥ ८६ ॥ सो च्चिय जाओ कालेण सामिओ तग्गिहस्स सव्वस्स । अन्नाणिवि कल्लाणाणि पावए सो तहिं कमसो ॥ ८७ ॥ तम्हा अत्तहियंपि हु पियसहि! सव्वोऽवि नेव परिहरइ । उवहासाइभएहिं तुरयारक्खगनरो व्व इमो ॥८८॥ इच्चाइपरिक्खाहिं परिक्खिया जाव अविचला नाया । तत्तो सोमा नीया सीलरईए मुणिसयासे ॥ ८९ ॥ तो सम्मत्तजुयाइं गिहिव्वयाइं दुवालस इमीए । पडिवज्जिऊण सम्मं तह कहवि हु समणुचिन्नाइं ॥ ९० ॥ जाया नमंसणिज्जा जह देवाणवि किमंग मणुयाणं ? । पच्छा य वयं घेत्तुं पत्ता मोक्खं परमसोक्खं ॥ ९१ ॥ इय सुहसंगेण इमा एहिअपारत्तियं गुणं पत्ता । अह चित्तभाणुदियवरकुसंगफलमणुगमिस्सामि ॥ ९२ ॥ तारुण्णवसेण इमो होज्ज कुसंगेण एत्थ को दोसो ? । पेच्छामि ताव इय चिंतिऊण तत्थेव नयरम्मि ॥ ९३ ॥ निव्वात्तिउमारद्धा संसग्गी रायचेडएण समं । देइ सयावि हु सो तस्स वत्थतंबोलमाईणि ॥९४॥

सयलकिरियासु पेच्छइ नियसरीराओ निव्विसेसं तं । सो नत्थुवयारो जं न तस्स सो दियवरो कुणइ ॥ ९५ ॥ अंतरिओ नेहेण य तस्सुवरोहेण गमणिज्जेसु । मज्जाईसुवि पच्छन्नमेस विप्पो पयट्टेइ ॥ ९६ ॥ कइयावि तस्स दासस्स भारिया गुव्विणी तओ जाया । तत्तो अउप्पहाणो रायमऊरो कहवि तीए ॥ ९७ ॥ दिट्ठो तो दोहलओ तस्सेव य मंसभक्खणे जाओ । कहिओ भत्तारस्सऽवि अह भीओ भणइ सो एवं ॥ ९८ ॥ तं रायवल्लहसिहिं पायं दट्ठुंपि पावइ न कोऽवि । दूरे उण तग्गहणं ता गरुयं चव-नियमजुत्तं ॥ ९९ ॥ तो झिज्जइ अणुदियहं सा दोहलए अपूरमाणम्मि । ता दासो आदन्नो सुन्नो परिभमइ नयरम्मि ॥१००॥ अह विप्पेणं पुट्ठो साहइ सव्वंपि तं अभिप्पायं । भणइ य मह भज्जाए जीवियदाणे तुमं मोत्तुं ॥१०१॥ अन्नोऽवि कोइ न खमो तो परिऊणं करेसु तं कहवि । जह जियइ पिया गब्भो अहयंपि हु होमि सुहभागी ॥ १०२ ॥ इय सोऊणं जाया करुणा विप्पस्स सो य गयहेरं । अक्खलियंपि पवेसं पावइ तो अन्नदियहम्मि ॥१०३॥ वंचेऊणं दिट्ठिं निवपुरिसाणं खिवित्तु कक्खाए । निस्सारिओ मऊरो समप्पिओ तस्स दासस्स ॥ १०४ ॥ वावाइऊण तेणऽवि तुट्ठेणं पिययमाए सो दिन्नो । तो विन्नाए रन्ना सयलपुरे पडहओ दिन्नो ॥१०५॥ अह दासो परिचिंतइ जइ राजा जाणिहिइ सयं कहवि । तो नत्थि जीवियं मज्झ निवइणो तेण गंतूणं ॥ १०६ ॥ साहेमि कहवि तह जह पडेइ विप्पस्स मत्थए एसो । अवराहो इय एवं चिंतेउं साहिओ रन्नो ॥ १०७ ॥ जह नियभाणुनिप्पेण मारिओ भक्खिओ य तह मयूरो । मित्तरहस्संपि इमं देवहियट्ठा मए कहियं ॥ १०८ ॥ ता चिंतइ नरनाहो तं जलणसिहस्स नंदणमहंपि । सम्मं जाणामि परं न तस्स सुमिणेऽवि संघडइ ॥ १०९ ॥ किंतु विहिविलसियाइं अचिंतणिज्जाइं ता तयंपि इहं । हक्कारिय पुच्छामी कहेहि किर तं अभिप्पायं ॥ ११० ॥ तत्तो आणावेउं नरनइणा हक्किऊण सो विप्पो । भणिओ रे

दुट्ठ ! तए कह एवं ववसियं पावं ? ॥ १११ ॥ जं मह अवच्चतुल्लो सुरक्खिओ तारिसो वरमयूरो । मारेऊणं खद्धो तुमए अइ-निग्घिणमणेण ॥ ११२ ॥ तो परिचिंतइ विप्पो जायं ता सोहणं इमं जम्हा । वयणिज्ज इमं जायं मज्झच्चिय न उण मित्तस्स ॥ ११३ ॥ इय तुट्ठेणं भणियं विप्पेणं देव! मह कुणंतस्स । केणइ कम्मवसेणं एरिसयं ताव संजायं ॥ ११४ ॥ ता कुणसु जमिह जुत्तं इय भणिए विम्हिओ महीनाहो । चिंतइ अहो न याणे कोऽवि इहं होज्ज परमत्थो ॥ ११५ ॥ एयाए आगिईए वयणणा-साइणा य तह इमिणा । कहमवि न कारि एसो निच्छयओ एत्थ वत्थुम्मि ॥११६॥ हक्कारिउं तलारं तो रन्ना ठाविऊण एगंते । भणिओ ता एस दिओ रक्खेयव्वो पयत्तेणं ॥ ११७ ॥ किंतु गमेहि(इमं)उण सव्वपयारेहिं वज्झठाणम्मि । भेसविऊणं एयं पुच्छिज्जह निच्छयं एत्थं ॥ ११८ ॥ अह स तलारेण दिओ पुरओ वज्जंतडिंडिमो बाहिं । नीओ साहिक्खेवं पारद्धो पुच्छिओ तंपि ॥ ११९ ॥ न य अन्नहा पयंपइ ताडिज्जंतोऽवि भणइ तं चेव । न हि निंबरसं बहुसोऽवि पीलिया मुद्दिया वमइ ॥ १२० ॥ इत्तो य महीवइणा बंधावेऊण आणिओ दासो । तत्तो कसघायाईहिं जायणाहिं विचित्ताहिं ॥ १२१ ॥ बहुयविडंबणपुव्वं जा पुट्ठो कहसु तत्थ जं तत्तं । ता सो कहेइ दासो भीओ सव्वंपि जहवत्तं ॥ १२२ ॥ गंभीरयाए तत्तो सुयणत्तेणं च रंजिओ राया । सम्माणिऊण विप्पं मुंचइ दासस्स तोऽतुच्छं ॥ १२३ ॥ दुज्जणभावं तुच्छत्तणं च नाऊण जीवगाहेणं । विहयग्गहणेण य निग्गहेइ कुविओ तयं दट्ठुं ॥ १२४ ॥ अह सो कुसंगदोसो नाओ विप्पेण पुरजणेणं च । धिक्कारिओ य दासो लोएण पसंसिओ विप्पो ॥ १२५ ॥ अह पिउवयणे संजायपच्चओ दियवरो विचिंतेइ । धन्ना सोमा जीसे संजाया सह सुसंसग्गी ॥ १२६ ॥ अज्जवि अहंपि धन्नो जमणेणं च्चिय कुसंगदोसेण । संपाविओ न निहणं केणइ भवियव्वयवसेणं ॥ १२७ ॥ अहवा किह णु न जायं मह

निहणं ? निहणओऽवि अहियं वा । सेवियअखज्जपेज्जस्स अज्जियाणंतदुक्खस्स ॥ १२८ ॥ ता एत्तियंमिवि गए जुज्जइ कल्लाणमित्तसंजोगो । कुमइकुसंगसमज्जियसयलकम्मिधणहुयासो ॥ १२९ ॥ इय चिंतिऊण अइसयगुणीण साहूण अन्तिए एसो । गंतुं पारद्धो परिणओ य अइनिच्चलो धम्मो ॥ १३० ॥ सयलजणसलहणिज्जो कइवयदियहाइं तो गिहेवि इमो । ठाऊण तओ विमलं घेत्तुं परिवालिउं च वयं ॥ १३१ ॥ परमपयं संपत्तो सोऽवि हु इय जाणिउं कुणह सुहयं । कल्लाणमित्तजोगं इयरमसुहं चयह निच्चं ॥ १३२ ॥ इति सोमाद्विजवराख्यानकं समाप्तम् ॥

दववहनभुजंगव्यालवैतालमुख्यैरपि वरमिह संगो न त्वकल्याणमित्रैः ।
क्षणविरहजमार्त्तं येन वह्वयादिदुःखं, क्षयमितरदनन्तैस्त्वेति नो जन्मलक्षैः ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाप्रकरणे भावनाद्वारे अनायतनत्यागलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम् ॥

अथ परपरिवादनिवृत्तिद्वारं विभणिषुः सम्बन्धगाथामाह—

सुट्ठुवि गुणे धरंतो पावइ लहुअत्तणं अकित्तिं च । परदोसकहानिरओ उक्करिसपरो य सगुणेसु ॥४५८॥

सुष्ठु-अतिशयेनापि गुणान्-अनायतनत्यागादीन् धरन् प्राप्नोति लघुत्वमकीर्त्तिं च, कथंभूतः सन्नित्याह-परदोषकथानिरत उत्कर्षपरश्च स्वगुणेषु, तस्मात् पूर्वोक्तानायतनपरित्यागपर्यन्तान् गुणान् धरताऽप्यवश्यं(निशं)परपरिवादात्मोत्कर्षावश्यं त्याज्याविरयनायतनत्यागद्वारानन्तरं परपरिवादनिवृत्तिद्वारोपन्यास इति गाथार्थः ॥ नन्वकार्यमाचरन्तं परं दृष्ट्वा कथं परपरिवादमन्तरेण

स्थातुं शक्यत इत्याशंकयाह—

आयरइ जइ अकज्जं अन्नो किं तुज्झ तत्थ चिंताए ? । अप्पाणं चिय चिंतसु अज्जवि वसगं भवदुहाणं ॥४५९॥

यद्यन्यः कोऽप्यकार्यं समाचरति तर्हि तत्र तव किं चिंतया?, प्रयोजनमैहिकं वा सिध्यतीति वाक्यशेषः, ऐहिकं तावदर्थलाभादिकं न सिध्यति, प्रत्युतानर्थावाप्तिः, तदुक्तम्-"संतेहि असंतेहि य परस्स किं जंपिएहिं दोसेहिं? । अत्थो जसो न लब्भइ सो य अमित्तीकओ होइ ॥१॥" पारात्रिकी तु प्रयोजनसिद्धिर्दूरापास्तैव, तत्राप्यनर्थावाप्तेरेव दृष्टत्वाद्. यदाह-"परपरिभवपरिवादादात्मोत्कर्षाच्च वध्यते कर्म्म । नीचैर्गोत्रं प्रतिभवमनेकभवकोटिदुर्मोचं॥१॥" किंच-परचिंताऽपि क्रियते यद्यात्मीयचिंता निष्ठिता स्याद्, इदं च नास्ति, यत आह-आत्मानमेव चिन्तय, कथंभूतं?-अद्यापि यतो वशगं, केषां?-भवदुःखानां, ततः कथमिव एतैर्भवदुःखैर्मदीयजीवो मोक्ष्यत इतीदमेव चिन्तय, किं तावत् परचिंतयेति गाथार्थः ॥ परदोषग्रहणेऽर्थावाप्त्यभावानर्थलाभावेव दर्शयन्नाह—

परदोसे जंपंतो न लहइ अत्थं जसं न पावेइ । सुयणंपि कुणइ सत्तुं बंधइ कम्मं महाघोरं ॥ ४६० ॥

प्रतीतार्था ॥ आह-सगुणस्यैव दोषा न गृह्यन्ते, निर्गुणस्य तु तद्ग्रहणे को दोषो, यथाऽवस्थितत्वादित्याशंकयाह—

समयम्मि निग्गुणेसुवि भणिया मज्झत्थभावया चेव । परदोसग्गहणं पुण भणियं अन्नेहिवि विरुद्धं ॥४६१॥

समये सिद्धान्ते निर्गुणेष्वपि विषये 'मैत्रीप्रमोदकरुणामाध्यस्थ्यानि सत्त्वगुणाधिकाक्लिश्यमानाविनेयेष्वि' त्यादिवचनात् मध्यस्थभावनैव भणिता, यत्तु परदोषग्रहणं तन्न केवलं समये, किन्त्वन्यैरपि परतीर्थिकैर्विरुद्धमेव भणितमिति गाथार्थः ॥ अन्योक्तमेवाह—

लोओ परस्स दोसे हत्थाहत्थिं गुणे य गिण्हंतो । अप्पाणमप्पणच्चिय कुणइ सदोसं च सगुणं च ॥४६२॥

लोक आत्मानमात्मनैव सदोषं च सगुणं च करोति, किं कुर्वन्नित्याह-गृह्णन् परस्य दोषान् गुणांश्चेति यथाक्रमं सम्बन्धः, कथं ?-'हत्थाहत्थिं' ति साक्षात्, स्वयमेवेत्यर्थः, यो हि यद् गृह्णाति स तद्युक्त एवेत्यर्थः, ततो यः परकीयान् दोषान् गृह्णाति तेन सामर्थ्यात् स्वयमेवात्मा दोषयुक्तः कृतो भवति, गुणांस्तु गृह्णता तद्युक्तोऽसौ कृतो भवतीति भावः, तस्माद् गुणान् आत्मनः समीहमानेन परकीया गुणा एव ग्राह्या इति गाथार्थः ॥ इदं च माध्यस्थ्यं निर्गुणेषु भूरिदोषेषु च द्रष्टव्यं, ये तु भूरिगुणा येषां च कियन्तोऽपि गुणाः सन्ति येषां वा केवलोऽपि सर्वथा दोषाभावः समस्ति स्तोका वा दोषास्ते सर्वेऽपि प्रशंसनीया एवेति तीर्थान्तरोक्तमेव दर्शयति-

भूरिगुणो विरलो च्चिय एक्कगुणोऽवि हु जणो न सव्वत्थ । निद्दोसाणवि भद्दं पसंसिमो थेव दोसेऽवि ॥४६३॥

भूरयः-प्रचुरा गुणा येषां ते भूरिगुणाः प्रविरला एव-केचिन्महात्मानः प्राप्यन्तेऽतस्ते निर्विकल्पं प्रशंसनीया एव, एको ज्ञानादिकः पुष्टो गुणो यस्य स तथाभूतोऽपि जनो न सर्वत्र प्राप्यते, अतः सोऽपि प्रशस्यते एवेति भावः, निर्दोषाणामपि भद्रं, ये हि यथा गुणैर्विप्रमुक्तास्तथा दोषै रहिता एव तेषामपि कल्याणमेवेत्यर्थः, कालवशाद्दोषमलिनेऽस्मिन् लोके सर्वथा अपि शस्या एवेति भावः, येषां च गुणाभावेऽपि दोषा अपि स्तोका एव तानपि स्तोकदोषान् दोषबहुले लोके प्रशंसाम इति गाथार्थः ॥ आह-ननु परदोषकथायां वचनमात्ररूपायां कथमिव दोषसम्भव इत्याह—

परदोसकहा न भवइ विणा पओसेण सो य भवहेऊ । खमओ कुंतलदेवी सूरी य इहं उदाहरणा ॥४६४॥

इह येन सह मैत्री तस्य सम्बन्धिनं दोषं तिष्ठत्वात्मा परोऽपि गृह्णन् कस्यचित् प्रतिभाति, ततोऽर्थापत्तेरायातमिदं-सूक्ष्मं वादरं वा प्रद्वेषमन्तरेण परदोषकथा न भवति, स च प्रद्वेषः प्राणिनां भवहेतुरेव निर्दिष्टः, अत्र च क्षपकादय उदाहरणानि, कः पुनस्तावदसौ क्षपकः ?, उच्यते—

कुसुमसमूहम्मिव जम्मि संठिओ गुणगणो सुरेहिंपि । वुज्झइ कंठंमि कओ तं नयरमिहासि कुसुमपुरं ॥ १ ॥ अग्गिसिहो नामेणं इक्को खवगो तहिं च कइयावि । विहरंतो संपत्तो वासारत्तम्मि सो य तओ ॥ २ ॥ कस्सइ गेहम्मि ठिओ हेट्ठिमभूमीएँ तो तहिं कहवि । अन्नोऽवि अरुणनामा सिढिलो लिंगोवजीविवित्ति ॥ ३ ॥ पत्तो सहसा सोऽवि य तत्थेव गिहम्मि उवरि भूमीए । परिसंठिओ तओ सो खवगो नाणाविहतवेहिं ॥ ४ ॥ अप्पाणं खवइ सया इयरो उण भुंजए पइदिणंपि । तत्तो य संकिलिट्ठो पओसमुव्वहइ सो खवगो ॥ ५ ॥ चिंतइ य जहा एसो निद्धम्मो पइदिणंपि भुंजइ । लिंगुवजीवणानिरओ न कुणइ किंचिवि अणुट्ठाणं ॥ ६ ॥ सोवाहणो य हिंडइ ममोवरिं धबधवत्ति कुणमाणो । पंडुरपडपाउरणो विहूसियंगो अरइजणओ ॥ ७ ॥ इच्चाइ चिंतयंतो वहइ पओसं मणम्मि सो निच्चं । अरुणो य पुणो चिंतइ अहो सुलद्धं खवगजम्मं ॥ ८ ॥ जं एसो पइदियहं करेइ अइदुक्करं तवच्चरणं । अहयं तु अन्नकीडो जिणिंदआणापरिब्भट्ठो ॥ ९ ॥ एसो य पुणो पालइ जिणभणियं निच्चमेव उवउत्तो । तह सहइ मलपरीसहपमुहेऽवि परीसहे सव्वे ॥ १० ॥ अहं तु विहूसाइसु निच्चमकज्जेसु संगओ एवं । भग्गो परीसहाणं भमामि एमेव निद्धम्मो ॥ ११ ॥ इच्चाइ पसंसइ तस्स गुणगणं निंदए य अप्पाणं । तो तहिं पओसवसओ भववुड्ढिं कुणइ सो खवगो ॥ १२ ॥ इयरो उ परित्तं कुणइ पुण भवं तह सुहेण भावेण । वत्ते वासारत्ते य दोऽवि विहरंति अन्नत्थ ॥ १३ ॥ अह विहरंतो

कइमवि समागओ कोऽवि तत्थ तित्थयरो। खवगतवेणं रंजियमणो जणो तस्स पयमूले ॥ १४ ॥ केत्तियमित्ता खवगस्स निज्जरा तह तवेण संजाया ?। इय पुच्छइ तो सामी कहेइ तव्वइयरं सव्वं ॥ १५ ॥ जह काऊण पओसं भववुड्ढी तेण अप्पणो विहिया। सुहुमावेण परित्तं इयरोऽवि भवं जहा कुणइ ॥ १६ ॥ तो विसमा जीवाणं गइत्ति नाऊण विम्हियमणेणं । भवहेउत्ति पओसो पच्चक्खाओ बहुजणेण ॥ १७ ॥ इति क्षपकाख्यानकं समाप्तम् ॥

अवणिउरं नाम पुरं सलिलाइं व सायरस्स दविणाइं। बहुसत्ताणं सुहयाइं जत्थ नवरं असंखाइं ॥ १ ॥ जियसत्तू तत्थ निवो परिवियसियकोसविहियबहुकमलो । सूरो व्व पयावजुओ कुंतलदेवी पिया तस्स ॥ २ ॥ अन्नाओऽवि देवीओ बहुगाओ संति जिणमयरयाओ । कारंति पवरजिणचेइयाइं नियदविणजाएण ॥ ३ ॥ कारेइ मच्छरेणं कुंतलदेवीवि सेसएहिन्तो। सविसेसं जिणभवणं करेइ पूयं च सविसेसं ॥ ४ ॥ अन्नेसु पयट्टंति पूयं तूराण वावि निग्घोसं। सोउं वहइ पओसं दूमिज्जइ तक्कुणाएवि ॥ ५ ॥ सेससवक्कीणं पुण न अप्पपरिभावणाए चित्तेऽवि । निवसइ कहवि पओसो समभावाणं रिउमणाणं ॥ ६ ॥ तो तह मच्छरभावं कुंतलदेवीएँ उव्वहंतीए। पवलो रोगायंको जाओ कइयावि देहम्मि ॥ ७ ॥ अच्चावत्थाइ तओ आभरणाईणि पुहइनाहेणं। घेत्तूणं खित्ताइं सव्वाणिवि नियभंडारे ॥ ८ ॥ अट्टवसट्टोवगया सेससवत्तीण चेइयहरेसु। पूयाइपओसेण य मरिउं सुणिआ समुप्पण्णा ॥ ९ ॥ नियचेइयहरदारे पुव्वब्भासेण चिट्ठइ सयावि। अह अन्नया तहिं चिय समागओ केवली भयवं॥१०॥ अंतउरीहिं तत्तो कुंतलदेवी कहिं गया मरिउं ?। एवं पुट्ठो नाणी पओसकरणाइसंबंधं ॥ ११ ॥ सव्वं कहेइ तीसे संजाया जाव कुक्करी एसा। सोउं ताओ य तयं गयाओ अइपरमसंवेगं ॥ १२ ॥ परिसाएँ उट्ठियाए गंतुं चेईहरस्स दारम्मि । पिच्छंति तयं

सुणियं करुणारसनिब्भराओ य ॥ १३ ॥ बलिपूअलियाईयं खिवंति पुरओ इमीए सव्वाओ । तत्तो सिणेहसारं विसायरसगब्भिणं तह य ॥ १४ ॥ पभणंति महाभागे ! धम्मपराएऽवि तह तए होउं । किह णु पओसो विहिओ जेण इमा दुग्गई पत्ता ? ॥१५॥ इच्चाइ संभमं ताण पासिउं निसुणिउं च वयणाइं । संभंतं सा चिंतइ पुणो पुणो कुक्कुरी हियए ॥ १६ ॥ किमियं भणंति एयाओ किंचेयं वरसुरालयं पुरओ । मज्झुवरि संभमोऽवि य एयासिं एत्तिओ किह णु ? ॥ १७ ॥ इच्चाइ चिंतयंतीएँ जाइस्सरणं सुणीइ उप्पन्नं । सुमरइ य तेण सव्वं पुव्वकयं मच्छराईयं ॥ १८ ॥ तत्तो संवेयगया आलोइय निंदिऊण तं सव्वं । सिद्धाईण समक्खं पडिवज्जइ अणसणं एसा ॥ १९ ॥ कालगया य कमेणं तत्तो वेमाणिएसु उप्पन्ना । इय नाऊण पओसो दुहप्फलो सव्वहा वज्जो ॥ २० ॥ इति कुन्तलदेवीकथानकं समाप्तम् ॥

कत्थइ गच्छे सूरी बहुआगमपारगोऽवि कम्मवसा । अइसिढिलो किरियाए एगो पुण तस्स वरसीसो ॥ १ ॥ सयलागमपारगओ किरियासु विवज्जिओ (ठिओ उ जो) सयावि दढं । तो बहुगुणसाहणेणं सीसा सावयजणो तह य ॥ २ ॥ आयरियं मोत्तूणं सव्वो सीसस्स चेव पयमूले । निसुणइ धम्मं कुणइ य भत्तिबहुमाणवुड्ढिं च ॥ ३ ॥ तत्तो कम्मवसेणं गरुयपओसं समुव्वहइ सूरी । तहविहु सीसो न मुयइ कयाइ नियउचियपडिवत्तिं ॥ ४ ॥ इय वच्चंते काले सो सूरी मच्छरेण तह चेव । कलुसियचित्तो मरिउं उज्जाणे विसहरो जाओ ॥ ५ ॥ अह तत्थवि उज्जाणे ते साहू सो य तस्स वरसीसो । अवियप्पमणो निच्चंपि वज्जिओ मच्छराईहिं ॥ ६ ॥ सेसेहिं गुरूहिं समं थेरेहिं ठिओ तओ य अन्नदिणे । सज्झायभूमिमेसो गच्छइ बहुसाहुपरियरिओ ॥ ७ ॥ दट्ठुं च तह भुयंगो पुव्वपओसाणुसंधिभावाओ । मोत्तुं सेसे साहू धावइ तस्सेव डसणत्थं ॥ ८ ॥ अह सो गंतुं साहइ

वेराण इमेऽवि तम्म ओहेणं । साहंति जह विराहियसामन्नो कोऽवि सो भुयगो ॥ ९ ॥ अह आगओ तहिं चिय केवलनाणी तओ य ते साहू । पुच्छंति तं भुयंगमवइयरं सोऽवि परिकहइ ॥ १० ॥ पुव्विंपि हु सूरिभवे जह तस्स इमम्मि मच्छरो आसि । जह य विराहियचरणो उप्पन्नो विसहरो एत्थ ॥ ११ ॥ तो संवेयमुवगया सव्वे साहू भणंति तं नाणिं । भयवं ! कह उवसमिही महाणुभावो इमो इण्हिं ॥ १२ ॥ अह नाणी भणइ इमे कहिऊणं पुव्ववइयरं थेरा । अणुसासंतु तयं तो उवसमिही समरिउं जाइं तह नेव कए तहिं भुयगो संभरियपुव्ववुत्तंतो । आलोइयपडिकंतो कयमिच्छाउक्कडो हियए ॥ १४ ॥ काऊण अणसणविहिं उप्पन्नो सुरवरेसु इय नाउं । मुणओ य पओसो परपरिवाओ य तप्पभवो ॥ १५ ॥ इति सूरिकथानकं समाप्तम् ॥

यावद् भोः ! परदोषकेलिविकथाव्यग्रैरिह स्थीयते, संचिन्वद्भिरनन्तदुःखफलदं क्लिष्टाष्टकर्मव्रजम् ।
तावत् सर्वसुखप्रदे जिनमते ध्याने शुभेऽनुक्षणं, स्वाध्याये च शिवालये स्थितिकरे कर्त्तुं रतिं युज्यते ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे परपरिवादनिवृत्तिलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम्

अथ धर्मस्थिरतालक्षणं प्रतिद्वारं विभणिषुः सम्बन्धगाथामाह—

पुव्वुत्तगुणसमग्गं धरिउं जइ तरसि नेय चारित्तं । सावयधम्मम्मि दढो हविज्ज जिणपूयणुज्जुत्तो ॥४६५॥

पूर्वोक्ताः कषायेन्द्रियजयादयो ये गुणास्तैः समग्रं-परिपूर्णं चारित्रं यदि धर्त्तुं-परिपालयितुं न शक्नोषि तदा श्रावकधर्मे-सम्यक्त्वाणुव्रतादिपरिपालनलक्षणे निष्प्रकम्पचित्तो भवेस्त्वं, कथंभूतः सन्नित्याह-जिनपूजने उद्युक्तः-उद्यमपरः, इदमुक्तं भवति-

समग्रगुणपरिपूर्णे यतिधर्मे तावद् दृढचित्तैर्भवितव्यं, तदावरणकर्मोदयेन तदसामर्थ्ये समयोक्तेन विधिना श्रावकधर्मे दृढो भवेस्त्वं जिनपूजनोद्युक्तः सन्निति, एवं च सति परपरिवादविरतेनापि जिनधर्मे दृढेन भवितव्यमित्यतः तद्द्वारानन्तरं धर्मस्थिरताद्वारोपन्यास इति गाथार्थः ॥ कतिप्रकारा पुनरसौ जिनपूजा भवतीत्याशंक्य बहूपयोगित्वात् प्रसंगतोऽपि जिनपूजास्वरूपादिनिर्णयार्थमाह—

वरगंधपुप्फअक्खयपईवफलधूवनीरपत्तेहिं । नेवज्जविहाणेहि य जिनपूया अट्ठहा होइ ॥ ४६६ ॥

पुष्पगन्धअक्षतप्रदीपफलधूपनीरपत्रैर्नैवेद्यविधानैश्च जिनपूजा अष्टधा भवति, इह च गन्धग्रहणेन श्रीखण्डविलेहनादिपरिग्रहः, धूपोपादानेन तु कर्पूरागुरुप्रभृतिस्वीकारः, एवं कुसुमादयोऽपि वस्त्राद्युपलक्षण-(१३०००) तया यथासंभवं वाच्या इति गाथार्थः ॥ संक्षेपतो जिनपूजायाः फलमुपदर्शयन्नाह—

उवसमइ दुरियवग्गं हरइ दुहं जणइ सयलसोक्खाइं । चिंताईयंपि फलं साहइ पूया जिणिंदाणं ॥४६७॥

स्पष्टार्था, नवरं चिन्तातीतं स्वर्गापवर्गादिसुखं ॥ अथ जिनपूजाफले दृष्टान्तानुपदर्शयन्नाह—

पुप्फेसु कीरजुयलं गंधाइसु विमलसंखवरिसेणा । सिव वरुण सुजस सुव्वय कमेण पूयाइ आहरणा ॥४६८॥

पुष्पेषु तावत् कीरयुगलं-शुकमिथुनमुदाहरणं, तद्यथा—

जंबुद्दीवे दीवे मज्झिमखंडंमि भरहवासस्स । सहयारवउलचंपयकयलिकयंबाइवणकलिया ॥ १ ॥ सरिसरवरगिरिविसमा हरिकुंजरवग्घसरहरवभीमा । नामेण वणविसाला महाडई आसि सुपसिद्धा ॥ २ ॥ तीसे य मज्झभाए आययणं आसि

जिणवरिंदस्स । सयरेहिं विणिम्मवियं विसालमुच्चं च रमणिज्जं ॥ ३ ॥ मणिकणयमयं मज्झे अलंकियं रयणवडियपडिमाए । तत्थ य अणवरयं चिय सुरखेयरसिद्धसंघाया ॥ ४ ॥ भुवणमणहारिणीओ जत्ताओ कुणंति गुरुसमिद्धीए । जिणभुवणस्स य दारे सहयारतरुस्स सालाए ॥ ५ ॥ उवविट्ठं सुयमिहुणं तयं सया पेच्छए पमोयपरं । चिंतइ व मणे धन्नो एस जणो कुणइ जो एवं ॥ ६ ॥ अम्हे पुण किं कुणिमो ? काउं किंपिवि न एत्थ संजोगो । सहयारमंजरीहिं अच्चेमो तहवि ता देवं ॥ ७ ॥ तो चूयवणाहिंतो सरसाओ मंजरीउ गिण्हेउं । सिरिजिणवरस्स सीसे ठवंति दुन्निवि पमुइयाइं ॥ ८ ॥ इय निच्चंपि कुणंतेहिं तेहिं सुहभावपगरिसवसेणं । संचिणिओ पुन्नभरो लद्धं जिणधम्मतरुबीयं ॥ ९ ॥ एत्तो य पुहइतिलयं नामेण पुरं निवो य जियसत्तू । तग्गेहिणी य कुंडलजुयलं सुमिणम्मि पिक्खेइ ॥ १० ॥ तत्तोवि य मरिऊणं पुत्ते जायम्मि तम्मि कीरम्मि । निक्खणणत्थं नालस्स खम्ममाणे य वियरम्मि ॥ ११ ॥ रयणनिही संपत्तो ठवियं निहिकुंडलोत्ति तो नामं । तब्भज्जावि हु मरिउं नामेण पुरंदरजसत्ति ॥ १२ ॥ अन्नत्थ पुरे जाया निवधूया रूवगुणमहग्घविया । दिव्ववसेणं निहिकुंडलेण सा कहवि परिणीया ॥ १३ ॥ पियरम्मि मए जाओ राया निहिकुंडलो अइमहंतो । पुव्वज्जियपुण्णवसेण लहइ तह जिणमयं धम्मं ॥ १४ ॥ तो गिहिधम्मं परिपालिऊण पच्छा समंपि भज्जाए । घित्तूणं सामन्नं पालेऊणं च अकलंकं ॥ १५ ॥ सोहम्मे उववन्नो देवत्तेणं पियावि तत्थेव । समआउओ सुरो च्चिय संजाया अह तओ चविउं ॥ १६ ॥ निहिकुंडलजीवो नरवइस्स पुत्तो महाबलो जाओ । ललियंगओत्ति नामं इयरसुरोऽवि हु नरिंदघरे ॥ १७ ॥ नामेण उमादंती धूया जाया सयंवरा य इमा । ललियंगएण तत्थवि परिणीया गुरुविभूईए ॥ १८ ॥ तत्तो रज्जं परिवालिऊण भोत्तूण विउलभोए य । तित्थयरपायमूले चरिउं चरणं च अकलंकं ॥ १९ ॥

ईसाणदेवलोए दुन्निवि देवत्तणेण जायाइं । तो ललियंगयजीवो नामेणं देवसेणोत्ति ॥ २० ॥ रायसुओ संजाओ खेयरधूयत्तणेण इयरोऽवि । वेयड्ढे उप्पन्ना नामेणं चंदकंतात्ति ॥ २१ ॥ तत्थवि य देवसेणो तं परिणइ कहवि दिव्वजोएणं । रज्जं भोत्तूण तओ पच्छा घेत्तूण पव्वज्जं ॥ २२ ॥ परिवालिऊण सम्मं पज्जंते बंभलोयकप्पम्मि । इंदत्तेणुववन्नो सो साहू देवसेणोत्ति ॥ २३ ॥ मरिऊण चंदकंता तस्स मित्तं सुरो समुप्पण्णो । सो देवसेणसक्को पियंकरो नाम संजाओ ॥ २४ ॥ विक्खायचक्कवट्टी मंती तस्सेव होइ इयरसुरो । पुव्वभवब्भासेण य अइगरुओ ताण दुण्हंपि ॥ २५ ॥ अवरोप्परं सिणेहो तत्तो विम्हियमणेहिं कइयावि । तित्थयरपायमूले पुट्ठं तक्कारणं तेहिं ॥ २६ ॥ कीरभवाओ आरब्भ ताण तत्तो जिणेण परिकहिओ । जिणपूयणाइ तेसिं सव्वोऽवि हु पुव्ववुत्तंतो ॥ २७ ॥ तो संवेयगएहिं दोहिवि तस्सेव चरणमूलम्मि । पव्वज्जा पडिवन्ना जाया कालेण गीयत्था ॥ २८ ॥ तो गिण्हिऊण तिव्वे अभिग्गहे पालिउं च अकलंके । लद्धुं केवलनाणं धुयकम्मंसा गया सिद्धिं ॥ २९ ॥ इति कीरयुग्मकथानकं समाप्तम् ॥ अथ गन्धादिविषये विमलाद्युदाहरणमुच्यते—

जंबुद्दीवम्मि महाविदेहखित्तम्मि पुंडरगिणीए । नयरीएँ पहू नीसेसनियमअइगुरुविभूईए ॥ १ ॥ वरसेणचक्कवट्टी कयाइ सुरवरविहियसमवसरणे । वंदणहेउं तित्थंकरस्स गंतूण भत्तीए ॥ २ ॥ नमिऊण उचियदेसे उवविट्ठो जाव निसुणए धम्मं । ता सत्तमकप्पाओ समागए नियसरीरेहिं ॥ ३ ॥ दिसिचक्कमइसएणं पभासयंते तहेव गंधेणं । अइसुरहिमणहरेणं वासंते सयलमोसरणं ॥ ४ ॥ तत्थाहरणविलेवणमल्लाईहि य विचित्तरूवेहिं । सव्वंपि निज्जिणंते समोसरणसुरयणं पुरओ ॥ ५ ॥ मणनयणाणंदयरे अट्ठ सुरे पेच्छए समोसरणे । सहसत्ति पविसरंते विम्हावंते तिहुयणंपि ॥ ६ ॥ तिपयाहिणीकरेउं नमिउं च जिणं भणंति

गच्चीए । ते नाह ! ताव तुब्भे सुररिद्धिं नियह सयमेव ॥ ७ ॥ आगमगम्मच्चिय पुण इमाण सा गणहराइसाहूणं । तो तुम्ह अणुन्नाए पच्चक्खं चिय मुणिवराणं ॥ ८ ॥ सुरनट्टविहिं अम्हे दंसमो तो जिणो कुणइ मोणं । अप्पडिसिद्धमणुमयं इय तेहिवि नितयंतेहिं ॥ ९ ॥ तो नाडयाइं अइवित्थरेण उवदंसियाइं अह सव्वे । पुच्छंति नाह ! अम्हे भव्वा किं वा अभव्वत्ति ? ॥१०॥ भव्वात्ति जिणेण उईरियम्मि पुच्छंति तह कहिं कयाइ । सिज्झिस्सामो अम्हेत्ति ? सामि ! तो भणइ तित्थयरो ॥ ११ ॥ चइउं अणंतरं चिय इहेव विजयम्मि नरवरा होउं । देवाणुपिया ! तुब्भे सिज्झिस्सह गिण्हिउं दिक्खं ॥ १२ ॥ इय सोऊणं अह पहरिसेण नमिउं जिणं गया सव्वे । वरसेणचक्कवट्टी तओ पहिट्ठो जिणं नमिउं ॥ १३ ॥ पुच्छइ भयवं ! देवा कप्पाओ आगया कओ एए ? । के आसि पुव्वजम्मे ? किं च कयं सुकयमेएहिं? ॥१५॥ नियरिद्धीए जं परिहवंति सव्वंपि सुरयणं सेसं । अइसइयवन्नरूवाइएहिं भुवणंपि तोसिंति ॥ १६ ॥ अह भणइ जिणो निसुणेसु अवहिओ तं नरिंद ! लेसेणं । साहेमि इमं जं पुच्छियं तए नग्गिमेयाणं ॥ १६ ॥ धायइसंडे भरहम्मि अत्थि नयरं महालयं नाम । इब्भो नामेण यसू आसि पसिद्धो तहिं सेट्ठी ॥१७॥ तस्स य नामेण भणो १ जिट्ठसुओ विमल २ संख ३ वारिसेणा ४ । सिव ५ वरुण ६ सुजस ७ सुव्वय ८ नामा य कमेण सगुडन्ने ॥ १८ ॥ सव्वे कलासु कुसला सव्वे लायन्नरूवगुणकलिया । गंभीरा थिरचित्ता दक्खिन्नपरा कुसलमइणो ॥ १९ ॥ तित्थयरपायमूले य तेहिं पच्चक्खिऊण मिच्छत्तं । पडिवन्नं सम्मत्तं अणुव्वयाइं य गिहिधम्मो ॥ २० ॥ अह अन्नया जिणेणं फलम्मि अट्ठप्पयारपूयाए । बहुवित्थरेण कहिए तो अट्ठवि पुलइयसरीरा ॥ २१ ॥ अट्ठविहंपि हु पूयं कुणंति जिणचेइयाण निच्चपि । किंतु कुसुमाइएसु भेएसु कमेण एक्केक्कं ॥ २२ ॥ भेयं अइप्पहाणं महग्घमुल्लं जणम्मि मणहरणं । संपावयंति वित्तुं

अभिग्गहं परमसद्धाए ॥ २३ ॥ इय बंधवेहिं तेहिं धणविमलाईहिं कमेण अट्ठहिवि । विउलेण कमेण सुयंधकुसुमगंधाइभेएहिं ॥ २४ ॥ पइदिणवड्ढंतेणं परिणामेणं कयत्थमप्पाणं । मन्नंतेहिं जा पन्नवीसलक्खाइं पुव्वाइं ॥ २५ ॥ विहिया जिणिंदपूया निव्विग्घं तह अणुव्वयाईणि । अइयारवज्जियाइं वयाइं परिवालियाइं सया ॥ २६ ॥ तह दाउं दाणाइं सीलं संरक्खिउं तवेउं च । सव्वेऽवि सुद्धभावा परोप्परं संहया निच्चं ॥ २७ ॥ पज्जंते काऊणं मासं मासं च अणसणं काउं । कालं काउं नियनियआउसमत्तीए उप्पन्ना॥२८॥ सत्तरससागराऊ सत्तमकप्पम्मि अट्ठ ते जाया। एक्कम्मि चेव देवा जिणपूयपभावओ सह य॥२९॥ इय वन्नगंधरूवाइगुणगणं भुवणजाणियपरिओसं । पावंति तओ नाउं अवहीए पुव्ववुत्तंतं ॥ ३० ॥ अम्हाण वंदणत्थं समागया एत्थ आउयखए य । चइऊण इओ अ सिज्झिहंति पुव्वुत्तनाएण ॥ ३१ ॥ इय जिणपूयामाहप्पमणुवमं निसुणिउं च दट्ठुं च । तो चक्कवट्टिपमुहे बहुयजणो विविहरूवेहिं ॥ ३२ ॥ तव्विसए जत्तेणं अभिग्गहे गिण्हिऊण परमाए । सद्धाए संपन्नो पालइ पावइ य परमफलं ॥ ३३ ॥ **इति पूजाफलकथानकं समाप्तम् ॥**

इह च धननाम्नः श्रेष्ठिनो ज्येष्ठपुत्रे कुसुमपूजोदाहरणभूते विद्यमानेऽपि यत् पूर्वं कुसुमेष्वेव कीरयुग्मोदाहरणमुक्तं तत्तथाविधविशिष्टविवेकधनसमृद्ध्यादिसामग्रीविकलानां तिरश्चामपि प्रतिपत्तव्यं(त्यर्थं)तस्मिंश्च तत्रोक्ते यदिह पुनरपि सूत्रेऽनुपात्तमपि कुसुमेषु धनोदाहरणं तत् प्रस्तुतकथानकावैकल्यसम्पादनार्थमित्यवसेयमिति॥ अथ जिनदीक्षां कर्त्तुमसमर्थो यदि श्रावकत्वमपि जिनपूजाविधानादिना सम्यग् नाराधयेत्तदा हारितं तेन जन्मेति दर्शयन्नाह—

अन्नो मोक्खम्मि जओ नत्थि उवाओ जिणेहिं निद्दिट्ठो । तम्हा दुहओ चुक्का चुक्का सव्वाणवि गईणं ॥४७०॥

तम्मात् 'दुहओ'त्ति. विशिष्टयतिधर्म्मश्रावकधर्मलक्षणाभ्यां प्रकाराभ्यां ये 'चुक'त्ति भ्रष्टास्ते सर्वेभ्योऽपि गतिभ्यो भ्रष्टाः, धर्मविषयेभ्यः सर्वेभ्योऽपि प्रकारेभ्यो भ्रष्टा एव ते द्रष्टव्या इत्यर्थः, कुत इत्याह-'जओ'त्ति यस्माद् विशिष्टयतिधर्मश्रावकधर्मान्तरेण अपरो मोक्षविषये नास्त्युपायः कोऽपि जिनैर्निर्दिष्ट इति गाथार्थः ॥ यद्येवं ततः किमित्याह—

तो अवगयपरमत्थो दुविहे धम्मम्मि होज्ज दढचित्तो । समयम्मि जओ भणिया दुलहा मणुयाइसामग्गी॥४७१॥

यत एवं ततोऽवगतपरमार्थः सन् यतिश्रावकभेदाभ्यां द्विविधे धर्म्मे दृढचित्तो भवेरिति, यतः समये-सिद्धान्ते 'चुल्लक पासक भव्वे' इत्यादिना दुर्लभा मनुष्यत्वादिसामग्री भणितेति गाथार्थः ॥ तच्चातिदुर्लभं मनुजत्वं कथमप्यवाप्य यो धर्म्मविषये प्रमाद्यति स मरणकाले शोचतीति दर्शयति—

अइदुल्लहंपि लद्धुं कहमवि मणुयत्तणं पमायपरो । जो न कुणइ जिणधम्मं सो झूरइ मरणकालम्मि ॥४७२॥

गतार्था ॥ कथ शोचतीति दृष्टान्तदर्शनपूर्वमाह—

जह वारिमज्झछूढो गयवरो मच्छउ व्व गलगहिओ । वग्गुरपडिउव्व मओ संवट्टइओ जह व पक्खी ॥४७३॥

विन्ध्याटव्यादिषु गजबंधनोपायभूतं यत् कूटं विरच्यते तद् वारिशब्देनोच्यते, ततो यथा तन्मध्ये क्षिप्तो गजः शोचति-पश्चात्तापं करोति, यथा वा वंशाग्रप्रवृत्तिपर्यन्तप्रोतामिषखंडलोहमयवक्रकीलकरूपेण गलेन-वडिशेन गृहीतो मत्स्यः शोचति, यथा वा वागुरायामाखेटकजनप्रसिद्धायां पतितो मृगः शोचति, संवर्त्तितो वा पारर्द्धिकेन बद्धे पञ्जरे क्षिप्तो यथा शुकादिपक्षी शोचति, तथा जीवोऽप्यकृतशुभसचयो मरणकाले पश्चात्तापं विदधातीति गाथार्थः ॥ येषु च विभवयौवनस्नेहादिषु पदार्थेषु प्रतिबद्धाः

प्राणिनस्तेऽपि क्षणध्वंसिनस्ततोऽपि धर्म्मे प्रमादोऽज्ञत्वसूचक एवेति दर्शयति—

जललवचलम्मि विहवे विज्जुलयाचंचलम्मि मणुयत्ते । धम्मम्मि जो विसीयइ सो काउरिसो न सप्पुरिसो ॥४७४॥

गतार्था ॥ किंच-यदि विषयतृप्त्यादीनि सुखानि वाञ्छसि तथापि धर्म्म एवोद्यमं कुर्वित्युपदिशन्नाह—

वरविसयसुहं सोहग्गसंपयं पवररूवजसकित्ती । जइ महसि जीव! निच्चं ता धम्मे आयरं कुणसु ॥४७५॥

सुबोधा ॥ न च वक्तव्यं विनापि धर्मं वाञ्छितसिद्धिर्भविष्यति, कुत इत्यत्राह—

धम्मेण विणा परिचिंतियाइं जइ हुंति कहवि एमेव । ता तिहुयणम्मि सयले न होज्ज इह दुक्खिओ कोई ॥४७६॥

प्रकटार्था ॥ न च वक्तव्यं-धर्माधर्मौ न विद्येते, सुखादेस्तत्कार्यस्य दर्शनादित्याविष्कुर्वन्नाह—

तुल्लेवि माणुसत्ते जं केइह सुहभागिणो जीवा । तं जीवा वतिरित्तं धम्मं मोत्तुं न संभवइ॥ ४७७ ॥

सुबोधैव, धर्मसिद्धिस्तु प्रागेव विमलयशाकथानके प्रपंचता इति नेह प्रतन्यते,अथ प्रस्तुतोपसंहारद्वारेण दृष्टान्तमुपदर्शयन्नाह-

ता जइ मणोरहाणवि अगोयरं उत्तमं फलं महासि । ता धणमित्तो व्व दढं धम्मे च्चिय आयरं कुणसु ॥४७८॥

अक्षरार्थः सुगम एव। कथानकं तूच्यते—

इहेव जंबुद्दीवे भारहवासम्मि भुवणविक्खायं । नामेणं विणयउरं नयरं बहुरिद्धिगुणकलियं ॥ १ ॥ तत्थ य नामेण वसू सेट्ठी रयणाइं जस्स दट्ठूण । रयणायरत्तमलियं नज्जइ रोहणजलनिहीणं ॥ २ ॥ तस्स य भद्दाए भारियाए जाओ मणोरहसएहिं । पुत्तो धणमित्तोत्ति य तस्स य समए कयं नाम ॥ ३ ॥ जणणो जणणी य तओ कहावसेसाइं तस्स जायाइं । बालस्सवि अह विहवो सव्वोऽवि गओ अपुन्नवसा ॥ ४ ॥ दुक्खेण य वड्ढंतो मुक्को सो परियणेणवि कमेणं । धणहीणोत्ति अवन्नाए पेच्छए

नेमल्लोओवि ॥ ५ ॥ परिणयणत्थं च न देइ कोइ धूयं तओ इमो दुहिओ । लज्जाए नयराओ नीहरिओ एगदिसिहुत्तो ॥ ६ ॥ चलिओ कमेण तत्तो संपत्तो सो महाडइं एक्कं । दविणोवज्जणविसए वियप्पलक्खे वियप्पंतो ॥ ७ ॥ ता जा कत्थइ सो बहलरुक्खच्छायाइ चिट्ठइ विसन्नो । धणसंपत्तिसमाउलमणो दिसाओ निरिक्खंतो ॥ ८ ॥ तो किंसुयसाहाए पारोहं निग्गयं पलोएइ । अह खणियवायविमग्गं सुयपुव्वं सुमरए एयं ॥ ९ ॥ अक्खीरदुमे दीसइ पारोहो जइ तओ अहे तस्स । मुणसु निहाणं किंचिवि बिल्लपलासेसु धुवमेव ॥ १० ॥ जइ पारोहो थूलो तो भूरिधणं वियाणसु निहाणे । तणुए उ तयं थोयं जइ पुण रयणंसु सो जलइ ॥ ११ ॥ भूरिधणं मुण दव्वं अह उम्हामित्तसंगओ चेव । तो थोवं चिय जाणसु तम्मि निहाणे दविणजायं ॥ १२ ॥ विंटे य तम्मि रत्ते विणिग्गए मुण निहिम्मि रयणाइं । खीरंमि नीहरंते रूप्पं पीयं मिउसुवन्नं ॥ १३ ॥ जत्थ य दुमे परोहो वित्थरओ हेट्ठओ गिओ खीरे । जत्तियमित्ते देसे अहे विनिहियं मुण निहाणं ॥ १४॥ उवरिं जइ पारोहो तणुओ हिट्ठा पुणो भवे पिहुलो । तो सो निहाणपत्तो विवरीयं अन्नहा मुणसु ॥ १५ ॥ अह तुट्ठो धणमित्तो गओ पलासस्स हेट्ठओ तुरियं । सम्ममवलोइऊणं पारोहं मिच्छियनिहाणो ॥ १६ ॥ ततश्च-नमो धरणेन्द्राय नमो धनदाय नमो धनपालायेति मंत्रं पठन् खनति तं प्रदेशं यावत् स्वकीयाशुभोदयवशेन पश्यति क्षणार्द्धेन केवलांगारभृतताम्रमयकलशद्वयं । अह चिंतइ सो वुन्नो पिच्छ अहो मह अउन्नमाहप्पं । पारोहपीयरसदंसणेण जं निच्छिए कणए ॥ १७ ॥ पेच्छामि केवलच्चिय इंगाले अहव केच्चिरं कालं । कज्जारंभा होहिंति निप्फला ? उज्जमेमि तओ ॥ १८ ॥ इय चिंतिउं पयट्टो पुरओऽवि हु खन्नवायवयणाइं । सरिऊण खणइ-बहुविहभूभागे दविणलुद्धमणो ॥ १९ ॥ न य पावइ काणवराडियंपि कत्थइ अईव दीणमणो । तो धाउवाइयाणं मिलिऊण धमेइ धाउबिले ॥ २० ॥

तत्थवि अपुन्नवसओ किलेसमणुहवइ केवलं चेव । दीवंतरेसु वच्चइ पच्छा जलहिंपि तरिऊणं ॥ २१ ॥ तत्थवि कहिंपि किंचिवि अज्जेइ धणं तयंपि जलहिम्मि । बुड्डइ पुणो पुणोऽवि हु हीरइ य कहिंपि चोरेहिं ॥ २२ ॥ तो दुक्खिओ कहिंपि हु वच्चइ पासंडियाण पासम्मि । तेऽवि हु कहंति सव्वे न धम्मरहियाण फलसिद्धी ॥ २३ ॥ तहवि हु धम्मम्मि मइं अकुणंतो कम्मगरुययाइ इमो । मोत्तुं समुद्दतरणं करेइ थलमग्गवाणिज्जं ॥ २४ ॥ तत्थवि परिब्भमंतो गिरिवरनइरुक्खविसममग्गेसु । अज्जेइ कयाइ धणं किंचिवि बहुदुक्खलक्खेहिं ॥ २५ ॥ तंपि हु हीरइ चोरेहिं कहवि डज्झइ कहिंपि जलणेण । अलियच्छलेण कत्थइ उद्दालिज्जइ नरिंदेहिं ॥ २६ ॥ अइबहुयपयारेहिं दुक्खं सहिऊण तत्थवि महंतं । रूवयमित्तस्सवि जा न होइ कइयावि संपत्ती ॥ २७ ॥ ता तंपि हु निव्विण्णेण उज्झिउं नरवरिंदपमुहाण । आरद्धा सेवाओ हणिेण धणासनडिएण ॥ २८ ॥ अह तत्थवि आराहइ भत्तीसत्तीए ते पयत्तेण । तहवि तयपुण्णवसओ विवरीयं ताण परिणमइ ॥ २९ ॥ तत्तो न लहइ किंचिवि लद्धंपि कहंचि किंपि तुच्छधणं । अन्नेण अवद्दारेण वच्चए केणवि खणेण ॥ ३० ॥ इच्चाइबहुपयारेहिं एस सहिऊण केवलकिलेसं । रहिओ धणलेसेणऽवि भिक्खावित्तीएँ जीवंतो ॥ ३१ ॥ एमेव भमंतो महियलंमि कइयावि हत्थिणउरंमि । सहसंबवणुज्जाणे पिच्छइ कहमवि समियपावो ॥ ३२ ॥ केवलनाणसमग्गं सूरिं गुणसायरित्ति नामेणं । वित्थरओ कहमाणं धम्मं निवपमुहपरिसाए ॥३३॥ तत्तो कयप्पणामो धणमित्तो तत्थ चेव उवविट्ठो । धम्मं च निसामंतो भाविज्जइ तेण पइसमयं ॥ ३४ ॥ अह परिसाएँ गयाए संवेयगलंतअंसुजलनिवहो । सूरीण सन्निगासे होऊणं पुच्छए एसो ॥ ३९ ॥ बालत्तणाओ मुणिवर ! एत्थ मए सयलधणविओगाओ । अत्थोवज्जणहेउं च जाइं दुक्खाइं सहियाइं ॥ ४० ॥ ताइं तुमं चिय जाणसि नियनाणेणं मुणिंद ! सयमेव । किं पुणरुत्तं भणिमो?

ता एत्थं कहसु को हेऊ ? ॥ ४१ ॥ अह भणियं सूरीहिं भद्द ! निसामेसु अवहिओ होउं । एत्थेव भरहवासे विजयउरं आसि वरनयरं ॥ ४२ ॥ तत्थ महीवइपुत्तो नामेणं आसि गंगदत्तोऽत्ति । मगहा नामेण य तस्स आसि भज्जा गुणग्घविया ॥४३॥ सो य न याणइ धम्मस्स ताव नामंपि अप्पणा अन्नं । तक्करणपवत्ताणं अन्नेसिंपि हु कुणइ विग्घं ॥ ४४ ॥ अन्नं च सहावेणं ईसामच्छरपओसपरिकलिओ । कस्सइ वराडियाइवि लाभं न हु सक्कए दट्ठुं ॥ ४५ ॥ जइ पुण पिच्छंतस्सवि ववहरइ कहिंपि कोइ बहुलाभं । तत्तो अणवरयं चिय घिप्पइ दाहज्जराईहिं ॥ ४६ ॥ कुणइ य विविहोवाए लाघवियं लहु बहुयलोयस्स । ईसानलेण निक्कारणंपि फुट्टइ मच्छरओ ॥ ४७ ॥ दुहओ निच्चंपि सबुद्धिजणियकुविगप्पकोडिपरिनडिओ । पियरे य मए जाओ घरस्स सामी इमो चेव ॥ ४८ ॥ तत्तो सुन्दरनामेण सावएणं कहिंपि करुणाए । नीओ मुणीण पासे कहिओ धम्मो य तेहिंपि ॥ ४९ ॥ तो सावयअवरोहेण किंपि नियएण वावि भावेण । पाणाइवायविरमणपमुहाइं वयाइं काइंपि ॥ ५० ॥ निच्चं चेइयवंदण अभिग्गहेउं समं पउंजेउं । सो गंगदत्तगाहावइत्ति पत्तो नियं गेहं ॥५१॥ तत्तो अइयारेहिं मइलाइं कुणइ ताइं काइंपि । काइंपि पुणो भंजइ मूलाओ च्चिय पमायपरो ॥ ५२ ॥ एक्कं पुण निच्चं चिय अभिग्गहं देववंदणाविसयं । दव्वेण भावओऽवि य परिवालइ गरुयजत्तेण ॥ ५३ ॥ तो पुव्वकमेणं चिय परेसिं बहुयाइं लाभविग्घाइं । कुणमाणो मच्छरओ नडिओ ईसापओसेहिं ॥ ५४ ॥ मरिऊणं उप्पन्नो धणमित्तो नाम इह तुमं चेव । वयभंगाइसमुत्थेण तेण पुण पावकम्मेण ॥ ५५ ॥ बालत्तओऽवि मुक्को सि नियपिउसयणविहवमाईहिं । विहिएहिं अप्पणच्चिय गहिओ तह तिव्वदुक्खेहिं ॥५६॥ जं पुण चेइयवंदणअभिग्गहो पालिओ तए एक्को । तहंसणाइकल्लाणसंपया तेण तुह एसा ॥ ५७ ॥ इय सोउं धणमित्तो संवेय-

गओ मुणीसरं नमिउं । निंदंतो अप्पाणं पुणो पुणो पभणए एवं ॥ ५८ ॥ सामिय ! जइ एवं तो पसिऊणं ताण दुकयाणमिमं । मोयावेसु करेसु य तह जह सुकएसु वट्टेमि ॥ ५९ ॥ अह भणियं केवलिणा देवाणुपिया ! सयं चिय कडाणं । कम्माणमप्पणाच्चिय अप्पा मोयावओ एत्थ ॥ ६० ॥ जो उण परोवएसो निमित्तमित्तं इहं स विन्नेओ। ता कुणसु जा तुहिच्छा इय नाए भवसरूवम्मि ॥ ६१ ॥ धम्मविरहियाणं पुण पुज्जंति समीहियाइं न जियाणं । ता धम्मे च्चिय जत्तो कायव्वो इह सुहत्थीहिं ॥ ६२ ॥ तत्तो गुरुदेवाणं धम्मस्स य निच्छिऊण परमत्थं । बारसवयसंजुत्तं सम्मत्तं तेण पडिवन्नं ।। ६३ ॥ अन्नं च अणाभोगं सहसागारं च वज्जिउं मज्झ । ईसापओसमच्छरभावेसु सयाऽवि नियमोत्ति ॥ ६४ ॥ दिवसस्स निसाए चिय जावज्जीवाइ पढमजामम्मि । धम्मक्खाणं निमोत्तुं करेमि अन्नं न वावारं ॥ ६५ ॥ इच्चाइ गिण्हिऊणं अभिग्गहे पणमिऊण य मुणिंदं । तप्पभिइं चिय अमएण सिंचियं सुकयमप्पाणं ॥ ६६ ॥ मन्नंतो हत्थिणउरमज्झम्मि गओ अईवपरितुट्ठो । धणमित्तो सूरुदए वच्चइ आरामरुक्खेसु ॥ ६७ ॥ भागेणुच्चिणिऊणं समज्जियाइं सुयंधकुसुमाइं । आणेउं भत्तीएँ जिणपडिमाणं कुणइ पूयं ॥ ६८ ॥ भत्तीए चेइयाइं वंदइ एगग्गमाणसो सुथिरो । तो साहूण सयासे सुणेइ धम्मं पयत्तेण ॥ ६९ ॥ अह पहरदुगाभिमुहो विकइ नीईएँ तिल्ललोणाई । विढवइ तात्तियं जत्तिएण ता भोयणं होइ ॥ ७० ॥ तो जह जह होइ थिरो धम्मे वड्ढंतसुहपरीणामो । तह तह अहियं अहिययरयं च विढवेइ सो दव्वं ॥ ७१ ॥ वेच्चइ य बहुं पूयाइएसु सो गिण्हए घरं एक्कं । दिन्ना य महड्ढियसावएण एक्केण नियधूया ॥७२॥ तं परिणेउं चिट्ठइ तत्थ सया केवलम्मि धम्मम्मि । उवउत्तो निसिदिवसं पूयासज्झायपमुहम्मि ॥ ७३ ॥ अन्नम्मि दिणे अह गोउलम्मि एक्कम्मि सो गओ कहवि । विक्किणणत्थं गुलतिल्लपमुहवत्थूण निययाणं ॥ ७४ ॥ तव्वेलं चिय पुण गोउलं तयं गंतु-

मज्झंदि चलियं । तम्मेहरोऽह तत्तो भरिउं भरिउं च पडियाइं ॥ ७५ ॥ उज्झावइ इंगाले धणमित्तो ते य केवलं कणयं । पिच्छइ समक्खे ता विम्हिएण सो मेहरो पुट्ठो ॥ ७६ ॥ किमियं उज्झाविज्जइ ? मेहर ! सो भणइ सेट्ठि ! किं भणिमो । कणगंति कहेऊणं पियरेहिं पवंचिया अम्हे ॥ ७७ ॥ तो एए इंगाले उज्झावेमोत्ति अह विचिंतेइ । धणमित्तो भो सरिसो पुव्ववत्थाए मह एसो ॥ ७८ ॥ जेण कणयंपि पेच्छइ इंगाले चिय तओ य धणमित्तो । पभणइ एए मह देसु गिण्हिऊणं उचियमोल्लं ॥ ७९ ॥ तो मेहरेण भणियं किं काहिसि सो भणइ मह अत्थि । किंपि पओयणमेएहिं मेहरो भणइ जइ एवं ॥ ८० ॥ पिउसंतियंति एए देमि महग्घे गुलस्स पडियाए । अह तस्स तत्तियंपि हु दाऊणं तेण ते गहिया ॥ ८१ ॥ सेसंपि हु गुललोणाइ विकिउं गोउले तहिं चेव । निययवलद्दाणंपिहु खिविउं पट्ठीए इंगाले ॥ ८२ ॥ जा गंतूणं गेहे संभालइ ताव कणयसहसाइं । तीसं जायाइं तहिं कणगपसाराइयाइं तओ ॥ ८३ ॥ हट्टाइं अणुक्कमसो मंडइ ता जा सुवन्नहट्टम्मि । उवविट्ठो दविणेण य तेणऽन्नं अज्जियं बहुयं ॥८४॥ तत्तो धम्मपभावेण अज्जियं सयलमेव धणमिमिणा । जाओ जणप्पवाओ इय तस्सवि निययपुण्णेहिं ॥ ८५ ॥ अज्जइ य जह जह धणं तह तह धम्मंमि वेच्चए बहुयं । परमायरेण कुणइ य उवउत्तो धम्मकज्जाइं ॥ ८६ ॥ अट्ठमिमाईपव्वेसु सुन्नघरमाइएसु पडिमाए । ठाइ सयावि हु न चलइ देवमणुयतिरुवसग्गेहिं ॥ ८७ ॥ धम्मपभावेण इमो पत्तो इय वित्थरंति सव्वत्थ । कित्ती लच्छीवि य दूरमुवगया जाव वित्थारं ॥ ८८ ॥ इत्तो य तहिं निवसइ इब्भो सेट्ठी सुमित्तनामोत्ति । सो य रयणावलिं कोडिमुल्लरयणेहिं विरएइ ॥ ८९ ॥ एगागिणो विवित्तट्ठियस्स पासम्मि तस्स धणमित्तो । इत्थंतरम्मि केणइ कज्जेण गओ निविट्ठो य ॥ ९० ॥ तत्तो उचियालावे काउं केणइ पओयणवसेण । उट्ठेऊण सुमित्तो घरस्स अब्भितरम्मि गओ ॥ ९१ ॥ जा आगच्छइ

पुणरवि दारे रयणावलिं न पिच्छेइ । तत्तो धसक्कियमणो पभणइ जा पोइउं मुक्का ॥ ९२ ॥ सयमेव मए रयणावली इहं सा न दीसए किहणु ? । अहवा मुत्तूण तुमं ममं च धणमित्त ! को अन्नो ॥ ९३ ॥ इह आगओत्ति? तम्हा खेड्डं मा कुणसु अइसएण तुमं । रयणावलिं समप्पसु मह घरसारं अमोल्लं च ॥ ९४ ॥ अह चिंतइ धणमित्तो पिच्छ अहो विलसियाइं कम्माणं । अकएवि जेण पावे इय वयणिज्जाइं लब्भंति ॥ ९५ ॥ इच्चाइ चिंतिऊणं भणियं सच्चं इमं तुमं भणसि । जमिहागओ न अन्नो किंतु इमा आसि इह पुव्विं ॥ ९६ ॥ इण्हिं न दीसइ च्चिय एत्तियमित्तं जहा तुमं मुणासि । तत्तियमित्तं अहमवि मुणेमि ता कुणसु जं जुत्तं ॥ ९७ ॥ तो इब्भेणं भणियं छुट्टसि न हु एरिसेहिं वयणेहिं । काउं ववहारं राउलेवि तं लेमि तुह पासा ॥ ९८ ॥ अह धण-मित्तो पभणइ किं भणिमो ? कुणसु ता जमिह जुत्तं । तो इब्भेणं कहियं रण्णो चोरत्ति धणमित्तो ॥ ९९ ॥ अह चिंतियं निवेणं धम्मेक्करयस्स तस्स पासम्मि । नय संघडइत्ति अहं तहा जणो मुणइ अन्नोऽवि ॥ १०० ॥ एसो उ निच्छएणं एवं जंपेइ ता तयं चेव । पुच्छामि इमंति विचिंतिऊण आणाविओ सोऽवि ॥ १०१ ॥ मुद्धेण य धणमित्तेण साहियं सव्वमेव जहवत्तं । रायावि विम्हिओ भणइ इब्भ ! ता किमिह कायव्वं? ॥ १०२ ॥ अह सो पभणइ नरवर ! एरिसवयणाण पत्तियसि तंपि ? । पच्चक्ख-तक्करो एस सुरगुरू कत्तियाहत्थो ॥ १०३ ॥ तो धणमित्तो पभणइ इमस्स रयणावलिं अगहियंपि । देमि अहं पुहईसर ! किंतु जिणिंदाण धम्मस्स ॥ १०४ ॥ मालिन्नकरो एसो सद्दोऽवि हु तक्करोत्त जमिहंपि । ता जेण भणह दिव्वेण तेणमं पत्तियावेमि ॥ १०५ ॥ तत्तो रण्णा इब्भो सो भणिओ चारु जंपियं इमिणा । ता होसु तुमं थिरओ जेण इमो गिण्हए फाले ॥१०६॥ इब्भेण तो अणुमओ ठविओ दिवसोऽवि तं नरिंदेण । अप्पप्पणो गिहेसुं गया तओ दोऽवि उट्ठेउं ॥१०७॥ अह धणमित्तस्स विसेसओऽवि

सद्धम्मकम्मनिरयस्स । संपत्तो सो दियहो घेत्तव्वं जत्थ तं दिव्वं ॥ १०८ ॥ तो काऊण सिणाणं सुद्धाइं नियंसिऊण वत्थाइं । अट्ठप्पयारपूया विहिया सव्वण्णुपडिमाणं ॥ १०९ ॥ थुइथुत्तेहिं तो चेइयाइं गंभीरुदारसारेहिं । अभिवंदियाइं गुरुउच्छलंतसंवेयपुलएण ॥ ११० ॥ तत्तो य अहासंनिहियदेवयाणं करेइ उस्सग्गं । अह कयगुरुपणिहाणो उवओगपरो भणइ एवं ॥ ११० ॥ जिणसासणुअहिलसिया चित्तेणवि जइ सा रयणावली मए कहवि । दिव्वे सुद्धी मा होउ ता महं अह पुणो न इमं ॥ १११ ॥ जिणसासणुन्नई देवयाओ ता तह करिज्जह कहंपि । पडिकूलं न इमस्सवि कुणइ कइयावि नरनाहे ॥ ११३ ॥ मिलिए य पउरलोए घमिज्जमाणे य तम्मि फालम्मि । धणमित्तो संपत्तो इब्भो उ समागओ तत्थ ॥ ११४ ॥ अह दोऽवि इमे धरिया देवत्थाणस्स अभिमुहा जाव । सावाविओ अ कामे धणमित्तो फालगहणत्थं ॥ ११५ ॥ ताव सहसत्ति कहमवि सच्चिय रयणावली सुमित्तस्स । इब्भस्स उट्टियाओ पडिया नियाकिरणजालेण ॥ ११६ ॥ दिसिचक्कं सयलंपि हु उज्जोयंती तओ नरिंदेणं । भणियं इब्भ किमेयं? तस्सवि अच्चब्भुएणिमिणा ॥ ११७ ॥ सुद्धस्स न किंचिवि एइ उत्तरं तो निवेण धणमित्तो । भणिओ किं एयमओ? देवो सुणइत्ति सो भणइ ॥ ११८ ॥ तो भणियं नरवइणा जीसे रयणावलीएँ कज्जम्मि । तुम्ह विवाओ एसा सा होइ न वत्ति? इह कहसु ॥ ११९ ॥ अह सो पभणइ नरवर! सच्चिय लक्खिज्जए इमा ताव । कज्जाण उ परमत्थं मुणंति सव्वण्णुणो नियमं ॥ १२० ॥ तो खुद्दो च्चिय इब्भो जा पडिवयणं न देइ तह चेव । नियभंडारियहत्थे ता तं रयणावलिं राया ॥ १२१ ॥ अप्पेऊणं सम्माणिऊण सुद्धंवि मुयइ धणमित्तं । इब्भं तु ताव थाणंतरम्मि नियए समप्पेउं ॥ १२२ ॥ गेहम्मि गओ राया धणमित्तोऽवि हु गओ सगेहम्मि । वज्जंतगरुयदुंदुहिरवेण तित्थं पभावंतो ॥ १२३ ॥ तो बीयदिणे रण्णा मेलेऊणं समग्गमवि पउरं । पुच्छाविओ

सुमित्तो कहेसु को वइयरो एस ? ॥ १२४ ॥ अह पउरेणं राया विन्नत्तो देव ! एस पभणेइ । परमत्थमिह न मुणामि किंपि ता कुणह जं जुत्तं ॥ १२५ ॥ अह विम्हिओ नरिंदो पउरंपि हु बहुयजुत्तिलक्खेऽवि । चिंतेउं बहुं अमुणियपरमट्ठा जंति सट्ठाणं ॥ १२६ ॥ इय विम्हियम्मि नयरे धणमित्तस्स य सुधम्मनिरयस्स । पगरिसपत्त विहवे मणोरहाणंपि हु अगम्मे ॥ १२८ ॥ धणमित्तधम्मदाया सो चेव य केवली चरणसमयं । नाउं तस्सेव य विहरमाणो तउ तत्थ संपत्तो ॥ १२९ ॥ तत्तो सयलंपि पुरं रायावि य हरिसमुवगओ परमं । सयलसमिद्धीइ पगओ वंदणहेउं मुणिवरस्स ॥ १३० ॥ धणमित्तोऽवि हु सोउं वइयरमेयं महंतभत्तीए । सकुडुंबो एइ तहिं इब्भोऽवि नियाविओ रण्णा ॥१३१॥ अह केवलिणा कहिए धम्मम्मि सवित्थरम्मि परिसाए । समयम्मि पणमिऊणं नरवइणा पुच्छिओ नाणी ॥ १३२ ॥ भयवं ! जं अच्छरियं सुमित्तधणमित्तवइयरे जायं । तं मुणह च्चिय तुब्भे किंतु तहिं कहह परमत्थं ॥ १३३ ॥ तो भणइ मुणी नरवर ! जीवाणं कम्मपरवसाण इहं । अच्छरियं किंपि हु नत्थि सुणसु ता अवहिओ होउं ॥ १३४ ॥ पुव्वभवे धणमित्तो विजयउरे आसि गिहवईपुत्तो । नामेण गंगदत्तो तइया य इमस्स अन्नाऽवि ॥ १३५ ॥ मगहानामेण य आसि गेहिणी तीए मोहमूढाए । ईसरवणियस्स संतोसियाए भज्जाए वररयणं ॥१३६॥ हरिऊण लक्खमोल्लं गहियं कहमवि गिहम्मि पविसेउं । नायं च तीऍ पच्छा कहिंचि तो झूरिउं लग्गा ॥ १३६ ॥ जाव य गंतु मगहं मग्गइ तो सा न मन्नए किंपि । बहुयं चिय मुहरत्तेण जुज्झए वयणविरसाइं ॥ १३८ ॥ तो देइ उवालंभं संतोसिय गंगदत्तगहवइणो । ता मगहं जाव इमो पुच्छइ ता पभणइ सा मुहला ॥ १३९ ॥ हिंडइ जुट्ठा एसा एयाए चेव घरमणुस्सेहिं । हरिउं रयणं मह देइ पुण इमा एवमेवालं ॥१४०॥ इय तग्गेहमणुस्साण तीए आलम्मि दिन्नए अलियं । तो गंगदत्तगाहावईवि माहिलाए

पमिज्जा ॥ १४१ ॥ अवियारिऊण सहसा अणुमन्नइ पभणइ य तं एवं । सच्चं जंपइ एसा गहियं तं गिहमणुस्सेहिं ॥ १४२ ॥
तो तं मोत्तूण संतोसियावि रयणावलिमतुट्ठासा । अट्टवसट्टोवगया गमिऊणं कइवयदिणाणि ॥ १४३ ॥ तेणेव य खेदेणं घेत्तुं
नाससवणं कहवि पच्छा । अन्नाणतवं काउं उप्पन्ना वंतरत्तेण ॥ १४४ ॥ विहियतहाविहकम्मा जाया मगहावि एस इब्भोत्ति ।
मरिऊण गंगदत्तोऽवि हे इ इह एस धणमित्तो ॥ १४५ ॥ अह तेण वंतरेणं कुविएणं रयणवइयरे तम्मि । इब्भस्स अट्ठ पुत्ता
निहणं गमिया कमेणेत्थ ॥ १४६ ॥ तो रन्ना इब्भमुहे पलोइए सो भणेइ आमंति । किंतु मरणम्मि तेसिं हेऊ इण्हिं परिण्णाओ
॥ १४७ ॥ अह भणइ मुणी रयणावलीवि तेणेव वंतरेणेसा । हरिया धणमित्तेणऽवि जं दिंतीए सभज्जाए ॥ १४८ ॥ आलं संतो-
सियाए गिहमणुयाणं वियारमुण्णेणं । सहसाऽणुमन्नियं एवमेव तक्कम्मदोसाओ ॥ १४९ ॥ आलं पत्तं इहइं अन्नंपि हु आसि
चितियं बहुयं । तेणेव वंतरेणं धणमित्तस्सवि परं किंतु ॥ १५० ॥ सुहभावेण इमेणं जिणधम्मो निम्मलो कओ इण्हिं । कम्मंपि
हु तं उ(वि)रलं न पहवियं किंपि तेणिमिणा ॥१५१॥ जिणपवयणभत्तेहिं अज्जऽवि य सुरेहिं वंतरं तमिह । मोयाविऊण रयणा-
वलिंपि तह उवभई विहिया ॥ १५२ ॥ तो नरवइणा विम्हियमणेण नमिऊण केवली पुट्ठो । इब्भस्स वंतरो सो किं काही
अज्जवि ? मुणिंद ! ॥ १५३ ॥ तो भणइ मुणी नरवर ! इमाए रयणावलीए सह विहवं । इय वित्थरियंपि कमेण सयलमवि सो
सुरो हरिही ॥ १५४ ॥ अट्टवसट्टोवगओ मरिउं इब्भोऽवि बहुभवं भमिही । वंतरजीवोऽवि हु बहुपयारओ काहिही वेरं ॥१५५॥
इय भणिए संविग्गो राया रयणावलिं सुमित्तस्स । अप्पावेऊण तओ कयवयसामंतमंतीहिं ॥ १५६ ॥ भज्जाहि य परिकलिओ
दाणं दाऊण जिणहरेसुं च । काराविऊण विहीए पुव्वं पडिवज्जइ चरित्तं ॥ १५७ ॥ धणमित्तोऽवि हु जेट्ठं पुत्तं ठविऊण नियकुडुं-

म्मि। भज्जाए परिकलिओ दिक्खं पडिवज्जए विहिणा ॥ १५८ ॥ उग्गं काऊण तवं दीहं परिवालिऊण परियायं । सिद्धो विहु-यरयमलो धणमित्तो नरवरिंदो य ॥ १५९ ॥ एवं मणोरहाणवि समइक्कंताइं सयलसोक्खाइं । धम्माओ च्चिय जायंति ता इमं कुणह तत्थेव ॥ १६० ॥ इति धनमित्रकथानकं समाप्तम् ॥

निपुणमतिगृहेऽपि स्थैर्यमायान्ति नार्था, विदधति न गुणिन्यप्याप्तभावं स्त्रियोऽपि ।
तदिह कुरुत लोकाः! सर्वथैवात्मनीनं, विबुधशिवसुखानां कारणं धर्ममेकम् ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे धर्मस्थिरतालक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम्

अथ परिज्ञानद्वारमुच्यते-तत्र परिज्ञानं परिज्ञा, सा च द्विधा-ज्ञानतः फलतश्च, तत्र ज्ञानतो वस्तूनां हेयोपादेयतापरिज्ञानरूपा, फलतस्तु विरत्याराधनात्मिका, 'ज्ञानस्य फलं विरति' रिति वचनात्, विरत्याराधनाऽपि द्विधा-पर्यायपरिपालनकाले पर्यन्तसमये च, तत्र पर्यन्ताराधनामधिकृत्य पूर्वोक्तेन ग्रन्थेन सह सम्बन्धगर्भमुपदेशमाह—

इय सव्वगुणविसुद्धं दीहं परिवालिऊण परियायं । तत्तो कुणंति धीरा अंते आराहणं जम्हा ॥ ४७९ ॥

इति-पूर्वोक्तप्रकारैर्धर्म्मस्थिरतापर्यन्तैः सर्वैरपि गुणैर्विशुद्धं दीर्घ-चिरकालं प्रव्रज्यापर्यायं परिपाल्य ततश्चान्ते-मरणसमये प्रत्यासन्ने विज्ञाते धीरा-महासत्त्वाः संलेखनापूर्वकं पादपोपगमादिरूपामाराधनां कुर्वन्ति तीर्थकरगणधरादयः, अतो धर्मस्थिरता-पर्यन्तानि द्वाराण्यभिधाय तदन्ते परिज्ञानद्वाराभिधानमिति भावः, कुतः पुनस्ते पर्यन्ते आराधनां कुर्वंतीत्याह-'जम्ह' त्ति यस्मा-

दिदमागमे प्रोक्तं इति गाथार्थः ॥ किं पुनस्तदागमे प्रोक्तमित्याह—

सुचिरंपि तवो तवियं चिन्नं चरणं सुयं च बहु पढियं । अंते विराहयन्ता अणंतसंसारिणो भणिया ॥४८०॥

सुगमा ॥ दुर्लभं चान्ते समाधिमरणमिति दर्शयति—

काले सुपत्तदाणं चरणं सुगुरूण बोहिलाभं च । अंते समाहिमरणं अभव्वजीवा न पावंति ॥ ४८१ ॥

सुबोधा, नवरमभव्या उपलक्षणं, दूरभव्या अपि, समाधिमरणं न प्राप्नुवन्ति ॥ अथ प्रस्तुतमरणस्यैव स्वरूपमाह—

सपरक्कमेयरं पुण मरणं दुविहं जिणेहिं निद्दिट्ठं । एक्केक्कंपि य दुविहं निव्वाघायं सवाघायं ॥ ४८२ ॥

इह प्रस्तुतं मरणं जिनैर्द्विविधं निर्दिष्टं, तद्यथा-सह पराक्रमेण-भिक्षाचर्यागमनगणान्तरसंक्रमणादिविषयेण वीर्येण वर्त्तत इति सपराक्रमं, इतरद्-तद्विपरीतमपराक्रमं, इदमुक्तं भवति-गणान्तरसंक्रमं कर्त्तुं समर्थो भिक्षाचर्यागमनादिशक्तियुक्तश्च यन्मरणमंगीकरोति तत् सपराक्रमं, यथोक्तबलरहितस्य त्वपराक्रमं, पुनरेकैकं द्विधा-निर्व्याघातं सव्याघातं च, इदमत्र हृदयं-रोगपीडासर्पदशनवनवह्निदाहव्याघ्रभक्षणविद्युन्निपातशस्त्रघातादिके व्याघाते समुपस्थिते यन्मरणमंगीक्रियते तत् सपराक्रमस्यापराक्रमस्य च सव्याघातमुच्यते, यत्तु तदभावेऽपि स्वस्थावस्थायां प्रतिपद्यते तद् द्वयोरपि निर्व्याघातमिति गाथार्थः ॥ तत्र सपराक्रममरणस्वरूपनिरूपणार्थमाह—

सपरक्कमं तु तहियं निव्वाघायं तहेव वाघायं । जीयकप्पम्मि य भणियं इमेहिं दारेहिं नायव्वं ॥ ४८३ ॥

तत्र-तयोर्मध्ये सपराक्रमं निर्व्याघातं तथैव व्याघातयुक्तं जीतकल्पभाष्ये एतैरनन्तरवक्ष्यमाणैर्द्वारैर्भणितं ज्ञातव्यमिति गाथार्थः ॥ तान्येव द्वाराण्याह—

सगणनिसिरणा परगण सिई संलेह अगीत संविग्गे । एगाभोगण अन्ने अणपुच्छ परिच्छया लोए ॥४८४॥
ठाणवसहीपसत्थे निज्जवगा दव्वदायणे चरिमे । हाणिपरितन्तानिज्जरसंथारुव्वत्तणाईणि ॥ ४८५ ॥
सारेऊण य कवयं निव्वाघाएण चिंधकरणं च । वाघाए जायणया भत्तपरिण्णाएँ कायव्वा ॥ ४८६ ॥

इह भक्तप्रत्याख्यानं चिकीर्षुणा आचार्यादिना सूत्रोक्तगुणसंयुक्ते परगणे लभ्यमाने स्वगणान्निर्गमः समयोक्तविधिना कर्त्तव्यः१। परगणिन्ति परगणे च विधिना संक्रमणं कार्यं, किं पुनः कारणं पर्यन्ताराधनं चिकीर्षुणा स्वगच्छो मोक्तव्यः?, परगच्छ आश्रयणीयः?, उच्यते, स्वगच्छे हि तिष्ठन्तं संलिखितशरीरं परलोकप्रयाणप्रास्थितमाचार्यादिकं दृष्ट्वा साध्वादयो रोदनक्रन्दनादिकं कुर्वन्ति, ततस्तस्याचार्यादेः कारुण्योत्पत्तेर्ध्यानविघ्नं सम्पद्यते, अपरं च-यस्तेन स्वपदे सूरिर्व्यवस्थापितः स केषांचित् सम्मतः केषांचिदसम्मतः, तद्व्यतिकरे उपकरणादिव्यतिकरे च कलहयतः साधून् दृष्ट्वा तस्यासमाधिरुत्पद्यते, गणे चातिपरिचयात्तथाविधामाज्ञां न कुर्वन्त्यपि साधवः, परगणे त्वागन्तुकत्वात् प्रायस्तां कुर्वन्तीत्यादिकारणकलापः समयसागरादवसेय इति २। 'सिति'त्ति श्रेणिः, सा च द्विधा द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतोऽपि द्विधा अधोगतिहेतुरूर्ध्वगतिहेतुश्च, तत्राद्या भूमिगृहादिप्रवेशहेतुः काष्ठमयी निःश्रेणिः, अपरा तु सैव मालाद्यारोहणहेतुः, भावतोऽपि द्विधा-नरकाद्यधोगतिहेतुरप्रशस्ताध्यवसायानां श्रेणिः, स्वर्गाद्यूर्ध्वगतिनिबन्धनभूता प्रशस्ताध्यवसायानां श्रेणिः, तत्र मुमुक्षुभिः सर्वदैव प्रशस्ताध्यवसायपरम्परालक्षणैव भावश्रेणिः प्रतिपत्तव्या, विशेषत एव पर्यन्ताराधनासमय इतीह तदुपादानमिति३। 'संलेह'त्ति सलेखनं संलेखः, शरीराद्यपकर्षणरूपा संलेखनेत्यर्थः, सा च त्रिधा-जघन्या षण्मासिका मध्यमा संवत्सरप्रमाणा उत्कृष्टा द्वादश वर्षाणि, तानि चैवम् "चत्तारि विचित्ताइं विगइ-

अक्खेऽवि निज्जूहियाइं चत्तारि । संवच्छराइं दुन्नि उ एगंतरियं च आयामं ॥१॥ नाइविगिट्ठं च तवं छम्मासे परिमियं च आयामं । अन्नेऽवि य छम्मासे कुणइ विगिट्ठं तवोकम्मं॥२॥ वासं कोडीसहियं आयामं कुणइ आणुपुव्वीए । बारस वासा संलेहणाइ इय हुंति उक्कोसा ॥ ३ ॥" अयमर्थः-प्रथमं चत्वारि वर्षाणि यावद्विचित्रं चतुर्थषष्ठाष्टमदशमद्वादशादिकं तपः करोति, पारणके च विकृतीर्गृ-ह्णाति न वेत्यनियमः, अपराणि तु चत्वारि वर्षाणि तपस्तथैव विचित्रमेव करोति, पारणके तु सर्वथा विकृतिवर्जमस्निग्धं भुंक्ते, अन्यत्तु संवत्सरद्वि० एकान्तरितमाचाम्लं विदधाति, चतुर्थं कृत्वा आचाम्लेन पारयति, पुनश्चतुर्थं कृत्वा आचाम्लेनैव पारयती-त्यर्थः, एवं पुनः पुनर्यावद् वर्षद्वयं, एकादशस्य तु वर्षस्याद्यान् षण्मासान्नातिविकृष्टं-नातिगाढं तपः करोति चतुर्थं षष्ठं वा विधत्ते, नाष्टमादिकं इत्यर्थः, पारणके तु परिमितं किंचिदूनोदरतासम्पन्नमाचाम्लं करोति, अपरांस्तु षण्मासान् विकृष्टं-अष्टमदशमद्वादशमादिकं तपः करोति, पारणके त्वाचाम्लमूनोदरतया न करोति, किन्तु ध्रुवेणेत्यर्थः, द्वादशं तु वर्षं कोटीसहितं, निरन्तर-माचाम्लं करोतीत्यर्थः, चतुर्थं कृत्वा आचाम्लेन पारयति, पुनश्चतुर्थं विधायाचाम्लेनैव पारयतीत्यादीन्यपि मतान्तराणि द्वादशवर्षविषयाणि दृश्यन्ते, इह च भोजनं कुर्वन् प्रतिदिवसमूनोदरतां तावत् करोति यावदेकं कवलमाहारयति, तमप्येकसिक्थादिसिक्थेनोनं तावदाहारयति यावदेकमेव सिक्थं भुंक्ते, अपरं चेह द्वादशवर्षस्य पर्यन्तवर्तिनश्चतुरो मासान् यावदेकान्तरितेषु पारणकदिवसेषु तैलगण्डूषममी मुखे धारयति, ततः खेलमल्लके भस्ममध्ये प्रक्षिप्य मुखमुष्णोदकेन शोधयति, यदि पुनस्तैलगण्डूषविधिर्न कार्यते तदा वायुना मुखमीलनसम्भवे पर्यन्तसमये नमस्कारमुच्चारयितुं न शक्नोति, तदेवमुत्कृष्टसंलेखनानुसारेण जघन्यमध्यमे अपि कार्ये, तदन्ते च भक्तप्रत्याख्यानादिमरणानामन्यतरत् प्रतिपद्यते, गतं संलेखनाद्वारं ४ । अगीतार्थानामंतिके भक्तं न प्रत्या-

ख्यातव्यं, ते हि बुभुक्षापिपासादिना बाध्यंतं भक्तप्रत्याख्यातारं दृष्ट्वा सूत्रोक्तयतनया न प्रतिजाग्रति, किंतु सहसैव परित्यजंति, अपरंच यदि पानाद्यर्थं जलादिकमयं रात्रौ प्रार्थयते तदा तेऽगीतार्थाः कर्णौ पिधाय वदन्ति-आः शांतं पापं, धर्म्मवासनाशून्योऽसंयतोऽसि त्वं येनैतत् निशि प्रार्थयसि, ततोऽयमार्त्तध्यानपतितो व्रतमपि परित्यजेत् मिथ्यात्वं गच्छेत् मृत्वा वा तिर्यगादिपूत्पद्येत, व्यन्तरादिषु च उत्पन्नस्तेषामुपघाताय प्रवर्त्तेत इत्याद्यन्यदपि ग्राह्यं, गीतार्थास्तु अगीतार्थैः परित्यक्तं भक्तप्रत्याख्यातिनं दृष्ट्वा समाश्वास्य स्थिरीकुर्वन्ति समाधिमुत्पादयन्ति, ततः सुगतिगामिनममुं कुर्वन्तीत्याद्यरं विज्ञाय गीतार्थान्तिके एव भक्तं प्रत्याख्यातव्यं, गतं अगीतार्थद्वारं ५। 'संविग्ग' त्ति गीतार्थस्यापि संविग्नस्यान्तिके भक्तं प्रत्याख्यातव्यं, न शिथिलस्य, शिथिलो ह्याधाकर्माण्याहारौषधपथ्यादीनि समानीय प्रयच्छति, तत्परिभोगे च यत् तस्य मानुषत्वादि चतुरंगं तस्य वैयर्थ्यप्रसंगः, अपरं च-असंविग्नो यशःकीर्त्तिकामितया जनविज्ञातं करोति, ततो लोकः पुष्पानयनाद्यारम्भं विदधातीति दोषाः स्वयमभ्यूह्याः, अवसितं संविग्नद्वारं ६। 'एग'त्ति, गीतार्थः संविग्नोऽप्येको निर्यापको न कर्त्तव्यः, किंतु वक्ष्यमाणसंख्योपेता अनेके, को दोष इति चेदुच्यते, स ह्येको भक्तप्रत्याख्यातुरन्तिकेऽगीतार्थशिक्षकादीन् मुक्त्वा यदा पानकानयनादिप्रयोजनेन गच्छति तदा यदि स तानगीतार्थादीन् भक्तादिकं याचते तर्हि प्रत्याख्यात पुनरपि भोक्तुं न कल्पत इति ते तस्य न तत् प्रयच्छन्ति, तदप्रदाने तु तस्यार्त्तध्यानादयो दोषाः पूर्वोक्ता एव, अथ कथंचित्त तत् प्रयच्छन्ति तथापि विपरिणमंति अहो प्रत्याख्यानमिदं संवृतिमात्रं, प्रत्याख्यातेऽपि पुनरपि नूनं भुज्यते, हिंसादिप्रत्याख्यानान्यप्यमीषां सम्बन्धीन्येवंभूतान्येवेत्यादिदोषा वाच्या इति, गतमेकद्वारम् ७। 'आभोयण' त्ति आभोगनमाभोगः-अतिशयज्ञानाद्युपयोगः, इदमुक्तं

भक्त-भक्तं प्रत्याख्यातुमुद्यते साध्वादौ सूरिणा स्वयमतीन्द्रियज्ञाने उपयोगो दातव्यो यथैतत्समीहितार्थपरिसमाप्तिं यावदेतस्मिन् प्रस्तुते नगरादिस्थानेऽशिवपरचक्राद्युपद्रवो भविष्यति न वेति, अयं भक्तप्रत्याख्याता स्वप्रतिज्ञायाः पारगो न वेति, आयुःपरिसमाप्तिश्चामुकदिनेऽस्याः सम्पत्स्यत इत्यादि, अथैतत् परिज्ञानं सूरेः स्वयं नास्ति तर्हि अन्ये ज्ञायकाः पृच्छयन्ते, तदभावे त्वंगुष्ठखड्गदर्पणकुड्यादिषु मन्त्रसामर्थ्यादवतारिता देवताः समापृच्छ्यंते, तदभावे तु शकुनाभिप्रायो गृह्यते, यथा 'अहिमूसयकिमिकीडाकीडियगिहगोहविच्छुयाईणि । रप्फुद्देहियफोडामंकुणजूयाइ अइरित्तं ॥ १ ॥ सुयकक्कडिया जालय भमिही गिहघण्णकीडिया लोणं । लेवप्फोडविवन्नं कारणरहियं भवे अहियं ॥ २ ॥ उव्वेयकलहझंझा धणनासो वाहिमरणवसणाइं । उच्चाडणं विणासो सुन्नघरं होइ अचिरेणं ॥ ३ ॥ अह कहवि कयावि कहिंपि वायसो तस्स गुहपमुत्तस्स । नेच्छइ सिहुरनिचयं चुंटइ ता मरणमासन्नं ॥ ४ ॥ वाहणसत्थोवाणह छत्तच्छायं च कु वि)ट्ठमवसंको । जम्म किर कुणइ काओ सोऽवि लहुं जममुहगामिस्सो ॥२५॥ पाएहिं महिं गाढं गावा कुट्टंति अंसुपुन्नच्छा । जइ ता न केवलो से रोगो मरणंपि तप्पहुणो ॥ २२ ॥ इय सज्जावत्थवओ सउणसरूवं पयासियं किंपि । (अह वाहिविहुरयाए सउणसरूवं प) साहेमि ॥ २३ ॥ निसुणेह (वाहिविहुरस्स) जइ पिट्ठंतं(मि) चिट्ठए सुणहो । ता मरइ वाहिघत्थो एगादिणब्भंतरे नियमं ॥२४॥ जइ लिहइ उरं तो दुन्नि वासरे वट्टियम्मि पुण पुच्छे । दियहाइं तिन्नि जीवइ निवेइयं साणसउणेण ॥ २५ ॥ जइ सव्वंगं संकोइऊण सोवइ निमित्तयालम्मि । तो जाणह रोगिल्लो गयजीओ तक्खणे जाओ ॥ २६ ॥ धुणिऊण कण्णजुयलं अंगं चलिऊण धुणइ जइ सुणहो । ता मरइ रोगगहिओ इंदोऽवि न रक्खिउं तरइ ॥ २७ ॥ वाइयनयणो लीलासुयंतओ झंपिऊण अच्छीणि । संको-

इऊण अंगं सोयंतो जमपुरिं नेइ ॥ २८ ॥ वायसपक्खिसमूहो आउरगेहस्स उवरि जइ मिलिउं । संझासु तीसु दीसइ तो जाण विणासए जीयं ॥ २९ ॥ जस्स सयणीयगेहे महाणसे वा ठवंति किर कागा । चम्मं रज्जुं वालं अट्ठिं वा सोवि लहु मरिही ॥३०॥ कयदेवगुरुपणामो पसत्थदियहम्मि परमसुइभूओ । अडविघराइसु इच्चाइ जोयए सउणसब्भावं ॥ ३१ ॥ यदिवा छाया-परिज्ञानादायुःस्वरूपं ज्ञातव्यं, तद्यथा-आयवदप्पणसलिलाइएसु अंगाओ जा पडिप्फलइ । संठाणमाणवन्नाइएहिं सा खलु पडि-च्छाया ॥ १ ॥ सा जस्स हुज्ज सहसा छिन्ना भिन्ना व आउला वावि । अह ऊणा अहिया वा संठाणपमाणवण्णेहिं ॥ २ ॥ रज्जुसमाणागारा व जस्स कंठे पइट्ठिया छाया । सो लक्खिज्जइ अइरा वच्चिहिइ जमस्स गेहम्मि ॥ ३ ॥ असिरं च बहुसिरं वा किं बहुणा ? पगइविसरिसं छायं । जो पेच्छइ नीराइसु थेवाऊ नज्जए एसो ॥ ४ ॥ छाया जस्स न दीसइ वियाण तज्जी-वियं दस दिणाणि । छायादुगं च दीसइ जइ ता दो चेव दियहाणि ॥ ५ ॥ अथवा-अंतोमुहुत्तमेत्ते दिवसे सूरोदए उ उवउत्तो । अच्चंतं सुइभूओ पट्ठीएँ ठविस्तु रविबिंबं ॥ ६ ॥ अहिगयसुहासुहकए नेमित्ती निप्पकंपमणणाणं । धारंतो थिरचित्तो छायापुरिसं निरूविज्जा ॥ ७ ॥ तत्थ जइ ता तमक्खयमव्वंगं पासए सया कुसलं । तप्पायाणं जइ पुण अदंसणं तो विदेसगमो ॥ ८ ॥ ऊरूण जुगे रोगं गुज्झेण विणासए पिया नूणं । उयरे अत्थविणासो हियए मच्चू अदीसंते ॥ ९ ॥ दाहिणवामभुयऽद्दंसणे य जाणाहि भाइ(बाहु)सु य मासो । सीसे उ अदीसंते छम्मासाओ भवे मरणं ॥१०॥ सव्वंगेऽत्रऽदीसंतंमि जाणाहि सज्जमरणं तु । एवं छायापुरिसाओ आउकालं वियाणिज्जा ॥ ११ ॥ यदिवा नाडीसंचारेणायुःकालोऽनुमीयते, तथाहि सामण्णेणं नाडी ताव विहा निद्दिसंति तव्विउणो । पढमा इडा परा पिंगला य तइया सुसमणा य ॥ १२ ॥ वामवहा आइल्ला दाहिणपरिवाहिणी भवे

श्री पुष्पमाला-बृहद्वृत्तौ भावनायां ॥६८५॥

वीया । तइया उण उभयवहा निद्दिट्ठा परमजोईहिं ॥ १३ ॥ झंपियनयणो निप्पीललोयणो मुक्कसयलवावारो । जो एयावत्थगओ
सो जोई लहइ फुडलक्खं ॥ १४ ॥ सड्ढं घडियाए दुगं वहइ इडा पिंगला य अणुकमसो । खणमित्तं तु सुसुमणा चिंतऽत्थ अब्भ-
हावि इहं ॥ १५ ॥ एत्थ य वामा चंदो सूरो उण दाहिणा विणिद्दिट्ठा । एत्तो मरणपरिण्णं वोच्छं एयाणुसारेण ॥ १६ ॥ आउ-
यपुच्छावसरे पाणपवेसाओ जीवियं जाण । निग्गमणे पुण मरणं भणियं सिरिजोगिनाहेहिं ॥ १७ ॥ जइ उत्तरायणदिणादारब्भ
दिणाणि पंच परियहइ । एक्कसरो च्चिय सूरो तो जीवइ वरिसतिगमेव ॥ १८ ॥ एवं जह जह सूरो पंच दिणाणं परेण विवहइ ।
एक्कसरो च्चिय तह तह थेवाऊ होइ सो जीवो ॥ १९ ॥ जा तत्तीस दिणाइं अणवरयवहम्मि तम्मि जीवेइ । एक्कदिणं चिय एत्थं
पासंगियमवि पवक्खामि ॥ २० ॥ सयलदिणं चिय सूरो वहमाणो अन्नयावि साहेइ । उप्पायं किंपि गिहे दिणुद्दुत्ताही य
गोत्तमयं ॥ २१ ॥ एवं जाव चउद्दसदिणवाही कहइ मंडलब्भंसं । सव्वामिणं जह भणियं नेयव्वं चंदवारेऽवि ॥ २२ ॥ अपरं च-
नीलच्छविमच्छीणं जायइ चित्तं च विम्हलं सहसा । विज्झायदीवगंधं न मुणइ घाणिंदियपहूवि ॥ २३ ॥ दिव्वे सद्दे विसुणइ
गीयं उसिणेऽवि मुणइ इच्चाई । पगईए विवज्जासो आसन्नं सूयए मरणं ॥२४॥ चंकमणठाणनिसियणसोवणभूमी निमित्तविरहेवि ।
दुग्गंधत्तं जालाओ तस्स संदेइ विदलइ वा । २५ ॥ आयासे कलुणक्कंदमद्दकरणाइयं जइ वियारं । सहसा सुव्वइ तत्तो छम्मासंतो
मेव मरणं ॥ २६ ॥ × × × × × सुणएहिं अट्ठिमडयाइयवपवेसे धुवं मरणं ॥२७॥ पेच्छइ य चंदजुयलं जीहग्गे जस्स
दीसए कासिणो । चिंद् अदिट्ठपुव्वो अनिमित्तो जियइ सो मासं ॥ २८ ॥ वानरि विगरालदिट्ठी आलिंगइ सुमिणयम्मि जइ कह-
वि । तह मंसकोसनहकप्पणं च ता मरणमचिरेण ॥ २९ ॥ तेल्लमसिलित्तगत्तो विलुलियकेसो य विवसणो सुमिणे । (नच्चन्तो

य हसंतो) गायंतो निच्छियं मरइ ॥ ३० ॥ उट्टखरजुत्तजाणं एगागी आरुहिज्ज जइ सुमिणे । जग्गइ तत्थ ठिउ च्चिय जइ ता मरणं समासन्नं ॥ ३१ ॥ कसिणंबरकसिणविलेवणाइ नारीए सुमिणए गूढो । जग्गंतोवि य दुट्ठं सुमिणं जइ नियइ तो मरइ ॥ ३२ ॥ पियणं जह नेहसुरावसाण नीरं निमज्जणं चेव । पूइयसक्कुलिअसणं गहणं तह चंदसूराणं ॥ ३३ ॥ तेसिं चेव य पडणं पिसायचंडालइत्थिसंगो य । तह नेत्तलयाभवणं सउवलकंटगकाडिल्लम्मि ॥ ३४ ॥ गत्ताएँ मसाणेसु य सयणं पडणं च छारपंसूसु । जलपंकखुप्पणं सिरि गीवे सोए य हरणं च ॥ ३५ ॥ तह रत्तकुसुममाला विलेवणं वरविहूसणविहाणं । तह नट्ट-गीयवाइयविवाहकरणं च असणं च ॥ ३६ ॥ पक्कन्नाईदव्वाणमसण वमणं विरेयणं चेव । लाभो य दम्मलोहाइयाण करचर-णतयछेओ ॥ ३७ ॥ वल्लीविग्राणवक्कलसव्वंगावेढणं च कलहो य । बंधो पराजओ दसणदीवयाईण पडणाइं ॥ ३८ ॥ नासो उ वाहणाणं निब्भच्छणमेव पियरलोयाओ । संकडतिमिरपवेसो गिरितरुपासायपडणं च ॥ ३९ ॥ गमणं मच्छेहिं तहा सत्थाव-त्थोऽवि नियइ जो सुमिणे । सो मरणं वसणं वा पावइ मरइ च्चिय गिलाणो ॥ ४० ॥ दिट्ठो सुओऽणुहूओ दोसुत्थो चिंतिओ य दिव्वो य । कम्मजणिओ य एवं सत्तविहो वन्निओ सुमिणो ॥ ४१ ॥ अह तेसु निप्फलच्चिय आइल्ला पंच वन्निया सुमिणा । दो चेव सुहासुहसूयगाओ अंतिल्लया नेया ॥ ४२ ॥ तत्थ अइदीहहस्सो जो सुमिणो जो य दिट्ठपम्हुट्ठो । अइपुव्वरत्तकालम्मि जो य दिट्ठो कहिंपि भवे ॥ ४३ ॥ स चिरेण फलं तुच्छं च देइ अह अइपभाइ दिट्ठो ता । तद्दिवसे चेव महन्तयं च अण्णे उण भणंति ॥ ४४ ॥ रयणीइ पढमजामे वासफला बीयए तिमासफला । तइयम्मि दुमासफला चरमे सज्जप्फला सुमिणा ॥ ४५ ॥ दट्ठूण अणिट्ठंपि हु पच्छा जो पासई सुहं सुमिणं । तस्स सुहं चेव भवे एवं इट्ठेवि दट्ठव्वं ॥ ४६ ॥ पूयाइ जिणवराणं पंचनमो-

फारमंतमरणाओ । तवनियमदाणओ तह सुमिणो पाओऽवि मंदफलो ॥ ४७ ॥ अथ रिष्टानि-दाहिणकरनिबडकं वामहत्थंगुलीण पव्वंगा । जस्सारुणा न दीसंति तस्स मरणं लहुं मुणसु ॥ ४८ ॥ मुहदेहवणाईसुं जस्स अणिट्ठो अईव इट्ठो वा । गंधो उच्छलइ उण अहेउओ सोऽवि लहु मरिही॥४९॥ सोम्हेवि हु अनिमित्तं सहसच्चिय सीयलत्तणं अंगे। निट्ठूयस्स व नीरे निमज्जणं व यमंसो य ॥ ५० ॥ वणरंगपउमयुद्धाण कद्दमनीराइएसु वत्थूसु । सूराईणमदंसण दिणेवि ताराण उवलंभो ॥ ५१ ॥ इंदधणुविज्जुदंसणमसंभवं तह य गज्जिसवणं च । दंसणममरविमाणाइयाण तह तूररवसवणं ॥ ५२ ॥ देहम्मि पउरमच्छियविलग्गणं पिट्ठओ य तम्ममणं । वेज्जोसहप्पओसो भायणभंसो य अणवरयं ॥ ५३ ॥ करपिहियकन्न.निग्घोसअसवणं एवमाइरिट्ठेहिं । पच्चासन्नो मच्चू विजाणियव्वं सुबुद्धीहिं ॥ ५४ ॥ एवमपरैरपि प्रकारैर्भक्तप्रत्याख्यातविषयं पर्यालोचनीयं । अथातीन्द्रियार्थपरिज्ञानं तथाविधं न किञ्चिदस्ति तर्हि वर्षामृत्तमार्थमसौ कार्यते, तदा हि दण्डिकाः स्वस्थानस्थास्तिष्ठन्ति, ततः प्रायो विरुद्धराज्यासम्भवान्नगरादीनि स्वस्थानि भवन्तीति भावः । इत्युक्तमाभोगनद्वारम् ८ । 'अन्ने' त्ति अन्यस्मिन् साधौ भक्तपरिज्ञानार्थं समुपस्थिते विधिर्वक्तव्य इत्यर्थः, इदमुक्तं भवति यद्येककाल द्वौ साधू भक्तपरिज्ञानार्थमुपस्थितौ तदैकः संलेखनां करोति अपरस्तु भक्तप्रत्याख्यानं कार्यते, तृतीयादयोऽपि च यद्युपतिष्ठन्ति तदा तद्योग्याया अपि निर्यामकादिसामग्र्याः सद्भावेऽप्यंगीक्रियन्ते, अन्यथा आर्त्तध्यानादिसम्भवान्निषिध्यन्ते, यश्च भक्तप्रत्याख्याता अंगीकृतः तिष्ठति स यदि कथंचित् प्रत्याख्यानाद्भज्यते जने च भक्तप्रत्याख्याततया ज्ञातो दृष्टश्च भवति तदा यः संलेखनां कुर्वंस्तिष्ठति स एव तत्स्थाने झगित्येवोपावेश्यते चिलिमिली चान्तरे बध्यते, यैश्च पूर्वो ज्ञातो दृष्टश्च ते यदि वन्दनार्थमागच्छन्ति तदा तेषां पाश्चात्यो न दर्श्यते, किन्तूच्यते-द्वार-

स्थिता एव वन्दध्वमित्याद्यागमोक्ता व्यवस्थेति गतमन्यद्वारमिति ९। 'अणपुच्छ' त्ति स्वगणमनापृच्छयाचार्येण भक्तपरिज्ञोद्यतः सहसैव नांगीकर्त्तव्यो, गच्छस्य तस्य च बृहदसमाधिप्रसंगादिति प्रतीतमेवेत्यनापृच्छाद्वारम् १० । अथ परीक्षणं परीक्षा, सा चागन्तुकस्याचार्येण गच्छसाधुभिश्च कर्त्तव्या, किमसौ स्वप्रतिज्ञानिर्वाहनिबन्धनैर्जितेन्द्रियत्वादिभिर्गुणैर्युक्तो न वेति, तेनापि चागन्तुकेन तेषां साधूनां परीक्षा विधेया–किमेते परिणतजिनवचना न वा ?, तथाहि-भक्तं प्रत्याचिख्यासुः समागतमात्रोऽपि तान् वक्ति-कलमशालिदुग्धादिकममुकममुकं च वस्तु मम भोजनार्थं समानयत यूयं, ततश्चाहो जितेन्द्रियः साधुर्भक्तप्रत्याख्यानार्थमागतस्तिष्ठतीत्यादि सोल्लुंठवचनान्याभिधाय यदि ते हसन्ति कुप्यन्ति वा तदाऽभावितजिनवचना एते मम समाध्युत्पादका न भविष्यन्तीत्याकलय्य परिहर्त्तव्याः, 'अथेच्छाम' इत्युक्त्वा तत् प्रतिपद्यन्ते, तदा भावितजिनवचनत्वादंगीकर्त्तव्याः, आनीते च कलमशाल्यादौ सुन्दरमिदमहो भुञ्जामीति गृद्धो यद्यसौ भोक्तुमारभते तर्हि यदा आहारे गृद्धिं त्यक्ष्यति तदा भक्तपरिज्ञायोग्यो भविष्यतीत्याद्युक्त्वा अजितेन्द्रियत्वादागन्तुकस्तैरपि साधुभिः परिहर्त्तव्यः, अथैतद् वक्ति, यदुत–पूर्वगृहीताहारैर्यद्यहं न तृप्तस्तत् किमिदानीमनेन तुच्छेनाहारमात्रेण तृप्तिं प्राप्स्यामि ?, तस्माद्यद्यपि मया कथंचिदिदमानायितं तथापि न भोक्ष्यामीत्यादि तदा योग्यत्वात् स्वीकर्त्तव्यः, आचार्येणाप्यागन्तुकः कर्षितशरीरः प्रत्यक्षमुपलभ्यमानोऽपि परीक्षार्थमित्थं वक्तव्यो, यथा देवानुप्रिय! संलेखना त्वया सम्यक् कृता न वेति?, ततश्च कोपादंगुलीर्भक्त्वा पश्याचार्य ! अद्यापि यदीह मांसशोणितादिकं किञ्चिद्वीक्ष्यते, हन्त! किमीदृशशरीरमपि मां कृतसंलेखनं न वेत्सि येनेत्थं पृच्छसि, ततश्च सूरिभिः-किमपरेण ? द्रव्य(भाव)संलेखनैव कर्त्तव्या, सा च त्वया अद्यापि न कृता, परमशत्रोः कोपस्यैवेत्थमसंलिखितत्वादित्याद्युक्तः सन् यदि स दोषप्रतिपत्तिपूर्वकं सम्यग् मिथ्या-

दुष्कृतं दत्त्वा क्षमयन् (स्वीकर्त्तव्यः) परंश्च परीक्षा वक्तव्येत्यवसितं परीक्षाद्वारम् ११॥ आलोचनमालोचनेत्यर्थः, सा च तस्मिन् समये विशेषतः सम्यक् प्रव्रज्याग्रहणकालादारभ्य दातव्या, तस्यां च दत्तायां ये गुणास्तदप्रदाने तु ये दोषास्तद्ग्रहणविधिश्चेत्यर्थमादिशब्दं पूर्वमालोचनाद्वारेण भणितं द्रष्टव्यम्, द्वारम् १२॥ 'ठाण' त्ति, प्रशस्तशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते, ततश्च प्रशस्ते स्थाने भूभागलक्षणेऽसावनशनविधिं कार्यते, इदमुक्तं भवति-यत्र गीतनृत्यादीन्यासन्नानि न प्रवर्त्तन्ते, कल्पपालवंचिकरजकच्छिपकचर्मकारकुम्भकारशालादिशालाश्च यत्रासन्ना न भवन्ति, राजमार्गप्रख्यातिप्रासादयक्षगृहादिप्रत्यासत्तिश्च यत्र न भवति, यच्च आरामोदकाद्यासन्नं तत् स्थानं वर्जनीयम्, ध्यानव्याघातजुगुप्साक्षुद्रोपद्रवादिदोषसम्भवात्, द्वारं १३। तत्राप्युद्गमादिदोषरहितं प्रशस्तं चतुःशालं त्रिशालं वा विस्तीर्णं वसतिद्वयं गृह्यते, तत्रैकस्यां भक्तप्रत्याख्याता ध्रियते, अन्यस्यां च साधवो भोजनादिक्रियां कुर्वते, अन्यथा भक्तगन्धादिना तत्प्रत्याख्यातुस्तदभिलापः स्याद्, अपरिणतादीनां तत्समाधिभक्तदानदर्शनादौ बहुदोषसम्भवादिति, द्वारम् १४। 'निज्जवग'त्ति पार्श्वस्थावसन्नत्वादिदोषदुष्टा अगीतार्थाश्च निर्यापका न कर्त्तव्याः, किन्तु कालौचित्येन गीतार्थतादिगुणयुक्ताः, ते चाष्टचत्वारिंशत्, तद्यथा-ये अनशनिनं उद्वर्त्तयन्ति ते चत्वारः ४ ये चाभ्यन्तरद्वारमूले तिष्ठन्ति तेऽपि चत्वारः ८, एवं संस्तारककर्त्तारः १२ तस्यैव विदितवस्तुतत्त्वस्यापि धर्मकथकाः १६ वादिनः अग्रद्वारमूलावस्थायकाः २८ तदुचितभक्तानयनयोग्याः ३२ उच्चारपरिस्थापकाः ३६ प्रश्रवणपरिस्थापकाः ४० बहिः धर्मकथकाः ४४ प्रत्येकमेकैकश्चतसृष्वपि दिक्षु क्षुद्रोपद्रवनिवारणाय चत्वारः सहस्रयोधिनो महामल्लाः ४८, एवमेतेषु द्वादशसु स्थानेषु प्रत्येकं चत्वार इति सर्वेऽप्यष्टचत्वारिंशत्, अन्ये तूच्चारप्रश्रवणपरिस्थापकान् मिलितानपि चतुरोऽभिधाय ततो दिक्षु प्रत्येकं द्वौ द्वावित्यष्टौ महायोधान् मन्यन्त इत्येवमष्टचत्वारिंशतं प्रतिपाद-

यन्ति, अथैतावन्त एते न लभ्यन्ते तर्ह्येकैकहान्या तावद्वक्तव्यं यावदवश्यं द्वौ निर्यापकौ कर्त्तव्यौ, तत्रैको भक्तपानकाद्यानयनार्थं पर्यटति, अपरस्तु परिज्ञिन एव समीपमशून्यं करोतीति द्वारम् १५। 'दव्वदायणा चरमे' त्ति चरमे-पर्यन्तवर्तिनि, मरणकाल इत्यर्थः, तत्र मुमूर्षोः प्रायेण भोजनाभिलाषः समुच्छलति, अतस्तस्य समाध्युत्पादनार्थं सर्वाण्यपि प्रत्येकं स्तोकस्तोकानि दधिदुग्धघृतपक्वान्नशालिदालिव्यञ्जनादीनि द्रव्याणि दर्श्यन्ते, यानि च तस्य प्रतिभासन्ते तानि विशेषतो दर्श्यन्ते, यदि चैषणीयानि न लभ्यन्ते तदा पंचकादिपरिहाण्या अन्यान्यपि, आनीतानि यद्यसौ भुंक्ते तदा को गुणः ?, उच्यते, तस्याहारतृष्णाव्यवच्छेदः, तस्मिंश्च सति स्वस्थो वैराग्यमुपगत आहारस्यासारतादिस्वरूपं परिभावयन् सुखेनैव तं परित्यजति, अन्यथा त्वार्त्तध्यानादयो दोषा इति द्वारम् १६ । 'हाणि'त्ति यद्यानीतं तदसौ भुंक्ते तदा द्वितीयदिने परिहीयमाणं स्तोकमानीयते, यच्च तस्य प्रियं तद्विपरीतमन्यत् किमप्यानीयते, प्रार्थयमाणस्य च त्वत्प्रियं नाद्य लब्धमित्युत्तरं क्रियते, आहारगृद्धिव्यवच्छेदिनी च देशना क्रियते, तृतीयदिनेऽप्येष एव विधिः, नवरं स्तोकतरमानीयते, ततः परं सर्वथैव न किञ्चिदानीयते, देशनादिभिश्च प्रतिबोध्यते, अथ पराभग्नत्वात् गृद्धो न प्रतिबुध्यते तदा पूर्वमेवान्यत्रद्वारे निर्णीतो विधिराश्रीयत इति १७। 'अपरितंतात्ति' अपरितान्तैः-अनिर्विण्णैः प्रतिचरकैर्निर्जरार्थिभिर्यथाबलं यथापरिज्ञानं च सर्व्वं तद्विषयं कृत्यं विधेयमित्यर्थः १८ द्वारम् । 'निज्जर'त्ति परिज्ञिनः परिपार्श्वगानां च समक्षं गुरुणा कर्म्मनिर्जराप्ररूपणा कार्या, यथा "कम्ममसंखिज्जभवं खवेइ अणुसमयमेव आउत्तो । अन्नयरम्मिवि जोगे सज्झायम्मी विसेसेण ॥ १ ॥" एवं स्वाध्यायस्थाने कायोत्सर्गवैयावृत्त्यालापेनेत्थमेव गाथाद्वयं पठनीयम्, ततश्च "कम्ममसंखिज्जभवं खवेइ अणुसमयमेव आउत्तो । अन्नयरम्मिवि जोगे विसेसओ उत्तिमट्ठम्मि ॥ १ ॥"

तदेवमुत्तमार्थस्यानशनलक्षणस्य सर्वोपरि निर्जराहेतुतया परममुनिभिः पठितत्वात् सम्यगेवोद्यतैरयं विधेय इति । द्वारम् १९ । 'संथार'त्ति, संस्तारकविधिर्वक्तव्यः, तत्र भूमौ शिलातले वा अस्फुटिते सोत्तरपट्टः संस्तारकश्चास्तीर्यते, तत्रोपविष्टः शयितो वा स्वसमाधिना तिष्ठति, अथैवं स्थातुं न शक्नोति तदैकखण्डे तदलाभे द्विखण्डादिके पट्टे संस्तारक आस्तीर्यते, संस्तारकेऽपि यदि समयप्रसिद्धे स्थातुं न शक्नोति तदा एकवृद्ध्या त्र्यादयः कल्पा आस्तीर्यन्ते यावत् पृष्ठिभंगादिवेदनायामन्यथा समाध्यसम्भवे तूलिरास्तीर्यत इति, द्वारम्२० । उद्वर्त्तनादीनीति, आदिशब्दात् परावर्त्तनबहिःप्रवातार्थं निस्सारणादिपरिग्रहः, एतानि च उद्वर्त्तनादीनि कोमलकराणां स्थिरगम्भीराणां समर्थानां कृतयोगिनां पार्श्वात् कार्यन्ते, प्रथमं तावत् सति सामर्थ्ये पानकाद्यानयनार्थं स्वयमेव गच्छति, ततश्चोपाश्रयस्थ एव संचरणादिक्रियाः स्वयमेव करोति, तदसामर्थ्येऽनन्तरोक्तरूपाः साधव उपविष्टं सञ्चारयन्ति, ततश्च सुप्तमपि, संस्तारकस्थितस्य च समाध्युत्पादनार्थं देशनां कुर्वन्ति,२१। 'सारेऊण य कवयं' ति कवचम्-अंगरक्षको, यथैतद्ग्रहणे खड्गतोमरादिप्रहारा न गण्यन्ते एवं परिज्ञिना समाधिनिमित्तं किञ्चिदाहारे गृहीते प्रहारकल्पाः क्षुत्पिपासाअरतिप्रभृतयः परीषहा न गण्यन्ते, पराजीयन्त इत्यर्थः, ततश्च सारयित्वा कवचमिव कवचम् अहारः समाधिमात्रोत्पादनार्थं परिज्ञिनो दीयते, इदमुक्तं भवति-प्रत्याख्यातेऽप्याहारे परीषहबाधितो यद्यसौ कथमप्याहारं प्रार्थयते तदा मा कथंचिदसौ प्रत्यनीकदेवतयाऽधिष्ठितो याचत इति परीक्षार्थं प्रथमं तावत् सारणा क्रियते, तद्यथा-कोऽसि त्वं ?, गीतार्थः, इदानीं दिनं वर्त्तते रात्रिर्वेत्यादि, एवं सारणायां कृतायां यद्यसौ प्रस्तुतं ब्रवीति तदा ज्ञायते न देवताधिष्ठितः, किन्तु परीषहबाधित इति ज्ञात्वा समाध्युत्पादनार्थं किञ्चिदाहारो दीयते, ततस्तद्बलेन (परीषहानीकं विजित्य सम्यगाराधयति मरणं। 'चिंध'न्ति) कालगतस्य साधोश्चिह्नं कर्त्तव्यं,

तच्च द्विधा-शरीरत उपकरणतश्च, तत्र शरीरतस्तावद्भक्तं प्रत्याचिख्यासोः प्रथममेव लोचः क्रियते, उपकरणतस्तु कालगतस्यापि सन्निधाने मुखवस्त्रिकारजोहरणचोलपट्टकलक्षणमुपकरणं मुच्यते एव येन दिवमपि गतः साधुरूपं दृष्ट्वा सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते, अन्यथा सुराष्ट्राश्रावकवन्मिथ्यात्वगमनसम्भवात्, अपरं वह्निमन्तरेण परिष्ठापने चौरैः कोऽप्ययं गलमोटनादिना विनाशितः इत्याशंकया ग्रामाणां राजनिग्रहादयो दोषा इति। द्वारं २३। व्याघाते-भक्तप्रत्याख्यानपराभग्नत्वलक्षणे याञ्जा संलेखनाकरणप्रवृत्तस्य द्वितीयस्य पूर्वोक्तविधिना तत्स्थाने उपदेशनार्थं क्रियते, अथ नास्त्यसौ तदा समयोक्तो विधिरत्र द्रष्टव्यः, एतच्च सर्वं भक्तपरिज्ञायां-भक्तप्रत्याख्यानलक्षणे मरणे द्रष्टव्यं, पादपोपगमनेंगिनीमरणयोस्तु स्थानान्तरोक्तो विधिर्द्रष्टव्यः, प्रतीतश्च, एषां चायं विषयविभागः "सव्वाओ अज्जाओ सव्वेऽवि य पढमसंघयणवज्जा। सव्वे य देसविरया पच्चक्खाणेण उ मरंति ॥ १ ॥" इति गाथात्रयार्थः ॥ उक्तं सपराक्रमं द्विधा अपि। अपराक्रमं तदभिधित्सुराह—

अपरक्कमु बलहीणो निव्वाघाएण कुणइ गच्छम्मि। वाघाओ रोगविसाइएहिं तह विज्जुमाईहिं ॥४८७॥

अपराक्रमः क इत्याह-बलहीनः, परगणं गन्तुमशक्त इत्यर्थः,स एवंभूतो निर्व्याघातेन विद्युद्व्याघ्रसिंहाद्युपद्रवाभावरूपेण करोत्युत्तमार्थं स्वगच्छेऽपि, न तु परगणं गच्छतीति भावः, अथ व्याघातस्वरूपं स्वयमेव व्याचिख्यासुराह--'वाघाओ रोगे'त्यादि, अत्र अनाशुकारिणि रोगे अद्यापि बलयुक्तः परगणमपि गच्छाति, बलहीनस्तु स्वगच्छेऽपि वर्त्तते, आशुकारी तु क्षणमात्रेणैवोपसंहारकारी शूलादिको रोगो विद्युद्व्याघ्रादिभयं च यत्रैव स्थितस्योपजायते तत्रैवोत्तमार्थं प्रतिपद्यत इति गाथार्थः ॥

अथ पण्डितमरणस्यैव माहात्म्यमुत्कीर्त्तयन्नाह—

एक्कं पंडियमरणं छिंदइ जाईसयाई बहुयाई । एक्कंपि बालमरणं कुणइ अणंताई दुक्खाई ॥ ४८८ ॥

सुगमेव । पण्डितमरणे चांगीकृते धीरतैव कर्त्तव्या, न वैक्लव्यं, कुत इत्यत्र युक्तिमाह—

धीरेणऽवि मरियव्वं काउरिसेणावि अवस्स मरियव्वं । तो निच्छियम्मि मरणे वरं खु धीरत्तणे मरिउं ॥४८९॥

सुबोधा ॥ ननु पादपोपगमनादिविबुधमरणेन मृताः प्राणिनः क गच्छन्तीत्याह—

पाओवगमणइंगिणिभत्तपरिण्णाइविबुहमरणेण । जंति महाकप्पेसुं अहवा पाविंति सिद्धिसुहं ॥ ४९० ॥

अनिगूढार्था ॥ सिद्धावपि किं सौख्यं यदर्थमिदं कष्टमाचेष्टयत इत्याह—

सुरगणसुहं समग्गं सव्वद्धापिंडियं जइ हविज्जा । नवि पावइ मुत्तिसुहं ऽणंताहिवि वग्गवग्गूहिं ॥४९१॥

सुरगणस्य-सर्वस्यापि देवसंघातस्य सम्बन्धि यदतीतानागतवर्त्तमानकालभावि समग्रं-समस्तं सुखं तदपि सर्वाद्धापिंडितं-सर्वकालसमयराशिना गुणितं यदि भवेद्, उपलक्षणं चेदं, ततः पुनरप्यनन्तगुणं क्रियते यावत् समस्तलोकालोकनभःप्रदेशसंख्या-स्तद्राशयः कृत्वा एकत्र मील्यन्ते, तथाऽप्येवमपि प्रकर्षगतमिदममरसुखं सिद्धिसुखं कर्मतापन्नं न प्राप्नोति, अस्यापि राशेर्वर्ग-स्तस्यापि पुनर्वर्गः एतस्यापि पुनर्वर्ग इत्येवमनन्तैरपि वर्गैर्वर्गितं सन्न तत्तुल्यं भवतीति गाथार्थः ॥ किंच-देवादीनां तत्त्वतो दुःखित-त्वात् सुखं नास्त्येव, किन्तु सिद्धा एव परमार्थसुखिन इति दर्शयति—

दुक्खं जरा विओगो दारिद्दं रोयसोयरागाई । तं च न सिद्धाण तओ तेच्चिय सुहिणो न रागंधा ॥४९२॥

दुःखं, किमुच्यते इत्याह जराऽभीष्टविप्रयोगः दारिद्र्यरोगशोकरागादयः, दुःखहेतुत्वात् कारणे कार्योपचाराद् जरादयो दुःखं,

तच्चैवंभूतं दुःखं सिद्धानां नास्तीति, ततस्त एव सुखिनो, न रागान्धा देवादयः, अयं चार्थश्चरणद्वारभवविरागादिद्वारेषु भावितप्राय इति गाथार्थः ॥ यत एवं ततः किमित्युपसंहरन्नाह—

निच्छिन्नसव्वदुक्खा जाइजरामरणबन्धणविमुक्का । अव्वाबाहं सुक्खं अणुहुंती सासयं सिद्धा ॥ ४९३ ॥

सुबोधा ।

असकृदपि मृतानामादिमुक्ते भवेऽस्मिन्, न खलु गदितरूपः प्रापि पांडित्यमृत्युः ।
तदपि मनसि मत्वा प्राप्य जैनेन्द्रपादान्, भजत विबुध मृत्युं कर्त्तनं मृत्युवल्ल्याः ॥ १ ॥

इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालाविवरणे भावनाद्वारे परिज्ञानलक्षणं प्रतिद्वारं समाप्तम्

अथ प्रकरणोपसंहाराधिकार उच्यते, तत्र तावदनन्तरोक्तार्थमेवाश्रित्याह—

संतेऽवि सिद्धिसुक्खे पुव्वुत्ते दंसियम्मि य उवाए । लद्धम्मि माणुसत्ते पत्तेऽवि जिणिंदवरधम्मे ॥४९४॥
जं अज्जवि जीवाणं विसएसु दुहासवेसु पडिबंधो । तं नज्जइ गरुयाणवि अलंघणिज्जो महामोहो ॥४९५॥

अनन्तरोक्तस्वरूपे सत्यपि सिद्धिसौख्ये पूर्वोक्ते चाभयप्रदानादिके दर्शितेऽपि तत्प्राप्त्युपाये लब्धे मानुषत्वे प्राप्तेऽप्यप्राप्तपूर्वे जिनेन्द्रवरधर्म्मे यदद्यापि जीवानां विषयेषु दुःखोपादाननिबन्धनभूतेषु प्रतिबन्धो दृश्यते तज्ज्ञायते गुरूणामपि प्रायोऽलंघनीयो महामोह इति गाथाद्वयार्थः ॥ न केवलं मोहनीयादिकर्म्मविहता जन्तवो विषयप्रतिबन्धं मुक्त्वा गुणान्न प्रतिपद्यन्ते, अपि

तु लब्धानपि विशुद्धगुणान् परित्यज्य केचिद् विषयेषु रमन्त इति दर्शयन्नाह—

नाऊण सुयबलेणं करयलमुत्ताहलं व भुवणयलं । केऽवि निवडंति तहविहु पिच्छसु कम्माण बलियत्तं ॥४९६॥

उत्तानार्थो । अपरे पुनः किमित्याह—

एगंपि पयं सोउं अन्ने सिज्झंति समरनिवइ व्व । संजायकम्मविवरा जीवाण गई अहो विसमा ॥४९७॥

इयमपि सुबोधा । नवरं समरनृपतिकथानकमुच्यते । समरनृपतिकथानकम्—

मायंदी नाम पुरी सियपासाउच्छलंतधवलपडा । जा निच्चज्जुण्णकलियं व नहयलं कुणइ सयकालं ॥ १ ॥ अभिचंदो तत्थ निवो दीसइ सूरोऽवि जो सया सोमो । सिवमग्गपयट्टो सुट्ठिओवि जिणसासणपुरम्मि ॥ २ ॥ धम्मं चिय बहु मन्नइ जो पुरिसत्थेसु अट्ठ अन्नुहेहिं । काओवलेसु चित्तं रयणं चिय गिण्हए विबुहो ॥ ३ ॥ सरिसं च पयत्थत्तं कहवि हु लोयम्मि जइवि हु पसिद्धं । तहवि न पावइ महिमं परमाणू कणयसेलस्स ॥ ४ ॥ अह सो परिवालंतो रज्जं नयविक्कमेहिं सव्वत्थ । विहियसद्धम्मकज्जो गमेइ दियहाइं सोक्खेण ॥ ५ ॥ ततश्चान्यदा बहिरश्ववाहनिकायां निर्गतोऽयमतीव प्रभूततुरगान् वाहयित्वा परिश्रान्तश्चलितो मनोनन्दनगुद्यानं लक्ष्यीकृत्य विश्रामहेतोः, यावच्च क्षणमेकमुपसर्प्पति तावत् सहसैवाप्यायितः सुरभिशीतलसमीरणेन समानन्दितः सुरसंघातोत्पातनिपातदर्शनेन परितुष्टस्तदीयस्तुतिरवश्रवणेन प्रीणितः प्रबन्धप्रवृत्तधर्मकथाध्वानश्रवणपूरणेन, ततः प्रहृष्टचित्तेन पृच्छता ज्ञातं कुतश्चिद्, यदुत सुप्रभनामा भगवान् केवलीह समवसृतः, ततो वनमयूर इव नवजलददर्शने प्रहृष्टहृदयो यावत् केवलिनोऽनतिदूरवर्त्तिनं प्रदेशमासादयति तावदधरयन्तं कान्त्या कनकप्रभां अपहस्तयन्तं मुखेन शशि-

मण्डलं उपहसन्तं रूपलावण्यलक्ष्म्या श्रीनन्दनमालिंगितं सर्वाङ्गमुपशमश्रिया प्रत्यक्षमिव संयमं मूर्त्तमिव तपोराशिं अध्यक्षमिव सम्यग्ज्ञानसन्तानं सूर्यमण्डलाभिनिविष्टदृष्टिं समुच्छ्रितभुजयुगलं क्वचित् परमाक्षरे लीनं सज्जाक्षमप्यदर्शकं पटुश्रवणमप्यनाकर्णितशब्दं कुर्वन्तमिव नयनयोरमृतवृष्टिं प्रकृष्टध्यानोपगतं कंचित् परममुनिमद्राक्षीत्, ततश्च तद्दर्शनतोऽतीव कृतार्थमात्मानं मन्यमानोऽवतीर्य तुरङ्गमात् क्षितितलमिलज्जानुकरतलोत्तमांगः प्रणामं कृतवान्, तेन च मुनिना ध्यानप्रकर्षवशाद्वन्द्यमानोऽपि नरपतिर्न विज्ञातः, ततस्तद्गुणैरेवाकृष्टचित्तः क्षितीशो जगाम केवलिनः समीपं, ततश्च विधिवत् प्रणम्योपविष्टः समुचितप्रदेशे, ततः समाकर्णिता भवविच्छेदजनयित्री तद्देशना, ततश्चावसरे पृष्टं महीभृता, यथा भगवन्! इहागच्छता मया त्रिभुवनस्यापि प्रमोदप्रदानपटवीमवस्थामापन्नो महर्षिर्योऽभिवन्दितः सोऽयं महात्मा कः कथं च प्रतिबुद्ध इति प्रसादं विधाय निवेद्यतां, ततः केवलिना प्रोक्तम्-राजन्! महतीयं कथा, किन्तु यदि भवतां कौतुकं तदा संक्षिप्तामपि तां किंचित् कथयामः, श्रूयतामवहितैः, यथैष तावदसंव्यवहारनगरे संसारिजीवनामा कौटुम्बिक आसीत्, ततोऽन्यदा कर्म्मपरिणामक्षितीशनाटकाच्चारित्रधर्मराजसैनिकैरपहृत्य कस्मिंश्चिन्निर्वृत्तिपुरीं प्रक्षिप्ते तन्नाटकं तथैव पूरयितुमिच्छन्त्या भवितव्यताभिधानस्वभार्ययाऽसौ ततः समाकृष्य समानीतो व्यावहारिकैकाक्षपुरे, तत्रापि कर्म्मपरिणामराजस्य समीहितं किमपि साधयन्त्या तयैव भ्रामितः पृथिवीकायादिपाटकेषु, धृतश्च तेष्वपि प्रत्येकमसंख्येयं कालं, वनस्पतिपाटके त्वनन्तं कालं, ततश्च कर्म्मपरिणामसम्मतेनैव ततः समुच्चाल्य नीतोऽसौ तयैव विकलाक्षपुरे, भ्रामितः तत्रापि द्वीन्द्रियादिषु त्रिषु पाटकेषु, तत्रापि धृतः प्रत्येकमेव संख्येयं कालं, अथ तथैव कथमपि नीतोऽयमनयैव पञ्चाक्षपशुपत्तने, भ्रामितस्तत्रापि जलचरस्थलचरखचरसम्बन्धिनीष्वनेकभेदाभिन्नास्वनेकजातिषु, धृतश्चैतास्वपि प्रत्येकं

प्रभूतकालं, अथ बहोः कालात् केनचिदकामकष्टसहनादिलक्षणेन तदीयचरितेनैव किंचिद् रञ्जितया स्वभार्ययैव कर्म्मपरिणाम-क्षितीशं पर्यालोच्य प्रदत्तोऽस्य पुण्योदयाभिधानः सहायः, प्रेपितश्च मनुजनगर्यां, प्राप्तं च पुण्योदयवशेन तत्र राज्यं, मिलिताश्चासौ तत्र गतो मोहराजसम्बन्धिनामुत्कटक्रोधादिसैनिकानां, प्रतिपन्नाश्च ते तत्रानेन निविडमित्रतया. ततस्तद्वचनेन विहितान्यमुना अनेकासमञ्जसचेष्टितानि, रुष्टश्च तः कर्म्मपरिणामः, प्रकटितं बीभत्सं रूपमात्मनः, तदिदमालोक्य चिन्तितं भवितव्यतयाअहो कर्म्मपरिणामनृपतेः समीहितं चित्तमात्रपरिज्ञानादेव सर्वदैवाहं करोमि, अयमपि च मामित्थमेव समधिकं वा अनुवर्त्तयति, कुपितश्चातीव मद्भर्त्तरि इदानीमसौ दृश्यते, रुष्टा चाहमप्यस्य सम्बन्धिभिरेतैरसमञ्जसचेष्टितैस्तदयाम्येनं नारकपुरे इति विचिन्त्य कृतं तत्तथैव तया, विनाटितश्च संसारिजीवो विचित्रयातनाभिः, ततः प्रभूतकालपर्यन्ते आयुःपरिसमाप्तिनामिकां गुटिकां दत्त्वा समानीतः पुनरपि पञ्चाक्षपशुनगरे, ततोऽपि नीतः पुनरपि नारकपुरे, पुनस्तथैवानीतः पंचाक्षपशुपत्तने, इत्येवं प्रभूतगत्यागतिपर्यन्ते नीतः पुनरप्येकाक्षपुरे, भ्रामितस्तत्र पूर्वोक्तक्रमेण. एवं विकलाक्षपशुपुरयोरपि, ततः पुनरपि कदाचिन्नारकपुरादिष्वपि, एवं भ्रामयन्त्या तया अस्यैव सम्बन्धिभिः कैश्चित्तथाविधसुचरितैस्तुष्टया पुण्योदयं सहायं दत्त्वा प्रापितोऽसौ क्वचिद्राज्यं क्वचित् सामन्तपदं क्वापि मण्डलिकविभूतिं क्वचिदमात्यपदं क्वाप्युपरोहितपदं कदाचित् श्रेष्ठिपदं क्वचित् सामान्यत एव लक्ष्मीपतित्वं कदाचिन्नृदेवत्वमिति, तत्रापि प्रापितः कदाचित् प्रकर्षवर्तीं रूपसम्पदं कदाचिल्लावण्यलक्ष्मीं क्वापि सौभाग्यश्रियं क्वाप्युत्कर्षवर्तीं आदेयवाक्यतां क्वचिदद्भुतं पाण्डित्यं क्वापि विविधपार्षदप्रतिपत्त्या सर्वस्य पूज्यत्वं क्वापि नभोगमनाद्यनेकलब्धिसम्पन्नत्वमित्यादि, मोहराजसैनिकोपदिष्टैस्तु तैस्तैस्तथाविधदुश्चेष्टितैः प्रकुपितयाऽनया प्रापितोऽयमेव क्वचिच्चण्डालत्वं क्वचिद्वरुंडधीवर-

रजकलोहकारादित्वं क्वचिद्दरिद्रत्वं क्वापि रंकत्वं क्वचिद्दासत्वं क्वापि सेवकत्वं, तत्रापि गमितः क्वचित् अकर्पवत् कुरूपत्वं क्वापि दौर्भाग्यत्वं क्वचिदनादेयत्वं क्वापि रोगित्वं क्वापि क्षीणत्वं क्वापि सर्वशक्तिमस्त्वमित्यादि। तदेवमित्थं विचित्ररूपैर्विनाटयन्त्या अनया तावदसौ भ्रामितो यावदनन्तः काल इति, ततस्तत्पर्यन्ते कथमपीदानीमेतदीयेनैव केनापि प्रबलसुचरितेन रञ्जितयाऽनयाऽतीव पुष्टिमापन्नं पुण्योदयं सहायं दत्त्वा समानीतोऽसौ संसारिजीवः साकेतपुरनगरे, क्षिप्तश्च विश्वंभरराजपत्न्यां, अभ्यस्तः समस्त-कलाकलापः, केवलं धर्म्मकृत्येषु प्रवर्त्तितोऽपि न कथंचित् प्रवर्त्तते, न च तन्नामापि सहते, ततो विश्वम्भरराजः श्रमणोपासकः सखेदश्चिन्तयति, अहो-बावत्तरीकलापण्डितावि पुरिसा अपंडिता चेव । सव्वकलाणं पवरं जे धम्मकलं न जाणंति ॥ १ ॥" न जानाति मदीयः पुत्रो लेशमपि धर्म्मकलायास्तत् किमत्र कुर्म इति चिन्ताभरव्याकुलस्य समायातः सुप्रभ इति तत्र केवली, सहर्षं विधि-वद्वन्दित्वा च पृष्टः समये विश्वम्भरराजेन स्वपुत्रव्यतिकरं, यथा-भगवन् ! मम पुत्रो धर्म्मं प्रतिपत्स्यते न वेति?, महतीयमस्माकं चिन्ता, ततो ज्ञानिना प्रोक्तम्-महाराज ! विवेकिनां क्वचिदपि प्रयोजने स्वल्पापि चिन्ता कर्तुं न युज्यते, किं पुनर्महती ?, यतः " कज्जाइं अन्नहच्चिय जीवा चिंतंति निपुणमइणोऽवि । कुणइ पुण अन्नहच्चिय तिहुयणवलिओ विही ताइं ॥ १ ॥ पुव्वज्जिय-कम्मंपिय संपयविवयाओ चिंतइ जियाणं । जा उण चिंता तेसिं सा विहला दुक्खफलया वा ॥ २ ॥ जं जत्थ जया होही दिट्ठमणंतेहिं केवलीहिं तहा । तं अन्नहा न सकइ काउं सक्कोऽवि कयजत्तो ॥ ३ ॥ जं च जया न हु होही दिट्ठमणंतेहिं केवलीहिं तहा । तन्निव्वत्तणहेउं जत्तो विहलो सुराणंपि ॥ ४ ॥ तम्हा जं जह होही न वत्ति तं चेव संपयट्टंती । सामग्गी न हु सक्का निवारिउं तिहुअणेणावि ॥ ५ ॥" यतः—"सा सा सम्पद्यते बुद्धिः, सा मतिः सा च भावना । सहायास्तादृशा एव, यादृशी

भवितव्यता ॥ १ ॥" इत्यादि, ततो विश्वम्भरराजेन प्रोक्तं-यद्येवं तर्हि भगवन् ! प्रसीदन्तु पूज्यपादाः, इहापि पृच्छामः किंचित्, पूज्याभिप्रायेण तर्हि रोगी चिकित्सादिकं न कारयिष्यति, बुभुक्षितो भोजनार्थमुद्यमं न विधास्यति, वृत्तिबाधितस्तदर्थे न यतिष्यते, मोक्षार्थी तु तदर्थमनुष्ठानं न करिष्यति, ततः केवलिना प्रोक्तम्-मा करोतु, को निवारयिता ?, केवलं यस्मिन् समये तेषां तत्समीहितसिद्ध्या भवितव्यमेवेति केवलिनः पश्यन्ति तदा तस्मिन् विषयेऽनिच्छतामपि तेषां तत्रोपाये हठात् कथमपि प्रवृत्तिर्भविष्यत्येव, तथा च कैश्चित् साधुभिः केवली पृष्टो, यथा-वयमस्मिन् भवे सेत्स्यामो न वा ?, ज्ञानिना प्रोक्तम्-सेत्स्यथ एव, ततस्तैश्चिन्तितं- अहो केवलिवचनमन्यथा तावन्न भवतीति यथाकथंचित् सेत्स्यामो वयं, किमनया कष्टचेष्टया ?, किमिति भोगेभ्य आत्मानं वंचयाम इति विचिन्त्य परित्यक्तं व्रतं प्रतिपन्नो गृहवासः विगतशंका भुंजंति भोगान्, गच्छता कालेनान्यदा पर्यालोचितं तैः, यदुत न सुन्दरं विहितं अस्माभिः, यतो हन्त मोक्षप्राप्तिर्भवतु मा वा, किमनया चिन्तया ?, पुरुषेणात्मनोऽहितं तु परिहर्त्तव्यं, अहितश्च गृहवासः, इहलोकेऽपि वृत्तिबाधाचिंतादिजनितदुःखसंघातहेतुत्वात्, हितं च जिनवचनानुष्ठानं, इहलोकेऽपि निश्चिन्तत्वभुवनवन्द्यत्वादिगुणपरम्पराहेतुत्वादित्यादि परिभाव्य गृहीतं पुनरपि व्रतं, कृतं तीव्रतरमनुष्ठानं, ततः समुत्पाद्य केवलज्ञानं गताः सर्वेऽपि मोक्षमिति, तस्मात् समीहितप्रयोजनसिद्धिसमयेऽनिच्छतामपीत्थं तदुपाये प्रवर्त्तितव्यं, इत्थं च कुर्वतो यद्भवति तद्भवतु, न काचिद्वचनीयता, औत्सुक्यं चिंताव्याकुलता च पुनर्विवेकिना न क्वचित् कर्त्तव्या, विशेषतः पुनर्भवद्भिरात्मीयपुत्रविषया, यतश्चरमशरीरोऽयमस्मिन्नेव भवे सेत्स्यति, किं पुनर्धर्म्मप्रवृत्तिमात्रं?, तदेतदाकर्ण्य प्रहृष्टो विश्वम्भरराजो. भणितं चाभिचन्द्रराजेन-भगवता-निष्कारणबन्धुना केवलिना अपनीतस्तस्य संदेहः, एवं मन्ये विश्वम्भर-

राजस्तथा नानुगृहीतो यथा बृहत्संदेहापनोदेन वयमिति, ततः किमग्रे सञ्जातं तत्रेत्यादिश्यतां, ततः सुप्रभकेवलिना प्रोक्तं-राजंस्ततः कालेन विश्वम्भरक्षितिपतिना व्रतं जिघृक्षता राज्ये व्यवस्थापितः स निजपुत्रः **समरः**, साधिताश्चानेन पितुरप्यसिद्धा बहवो विषयाः, सञ्जातः समुदीर्णप्रतापो महानरपतिरिति । अन्यदा च समतिक्रान्ते कियत्यपि काले समुत्पन्नाऽस्य शरीरे प्रबला दाहवेदना, तया च पीडितः कृच्छ्रेण गमयति दिनानि, अत्रान्तरे चारित्रधर्म्मक्षितीशस्य समुत्पन्ना चिन्ता, यथा अहो अयं संसारिजीवः सुचिरं कदर्थितो मोहराजसैनिकैः, करुणारसप्रधानाश्च वयं, तद्यदि कथमप्यसौ तेभ्यो मोच्यते तदा संगतं भवतीति विचिन्त्याहूतः सद्बोधमन्त्री, निवेदितः स्वाभिप्रायः, ततः सद्बोधमंत्रिणा प्रोक्तम्-किमिहायुक्तं ?, केवलं विदुषा उपायत एव प्रयोजने प्रवर्त्तितव्यं, नानुपाये, महत्या अनर्थप्राप्तेश्च प्रसंगात्, उपायश्चायमत्र यदुत यूयं तावदनादिकालप्रभवा भवितव्यताऽपि च तत्प्रभवैव, तदनेन व्यतिकरेण भवतामसौ भगिन्येव, ततश्चेयमुभयबलसाधारणा सती कथमप्यनुकूल्य निजपक्ष एव क्रियते, तदेयं ससारिजीवमप्यस्मदीयपक्षं एव ग्राहयति, यदा च द्वावप्येतौ भवितव्यतासंसारिजीवौ अस्मदीयपक्ष एव भवतः तदा कियन्तो मोहराजादयो, हता एव ते वराकाः, ततश्चारित्रधर्मनरपतिनाऽभ्यधायि साधु वत्स ! त्वयोक्तं साधु !, क एवं परो वक्तुं जानाति?, तत् कथय कथं पुनरियमनुकूला सम्पद्यते, सद्बोधमंत्रिणोक्तं-यदि ससैन्याः स्वयमेव गच्छथ तदन्तिकं यूयमिति, ततः सहर्षं तत् प्रतिपद्योत्थितः सहसैव चारित्रधर्मराजः, सर्वेऽपि गतास्तत्र, कृतं सहर्षयाऽभ्युत्थानमनया, सन्मानिताः सर्वेऽपि यथार्हं, निवेदिते च तैः स्वाभिप्राये बृहत्पुरुषा एते मद्बान्धवा गृहे चागतास्तस्मान्माननीया एवेत्यादि विचिन्त्य तदीयोपरोधतः सर्वमभ्युपगतं तद् भवितव्यतया, प्रोक्तं च-यथा तिष्ठथ निश्चिंताः, अत्र व्यतिकरे सर्वमहं भलिष्यामि, केवलं मदीयाह्वानके समा-

यान् सद्बोधमंत्री समये प्रेषणीय इत्युक्त्वा विसर्जिताः सर्वे, गता च स्वयं तत्क्षणादेव परिगलितायां रात्रौ दाहवेदनासमाक्रान्तस्य क्षणमपि च निद्रामलभमानस्य समरनृपतेर्धवलगृहासन्नं भवितव्यता, पाठितश्चैकः पुरुष एतां गाथां यथा—"पुरिसाण पविचीओ सुहाहिलासीण तात्र सव्वाओ । धम्मं विणा य न सुहं धम्मो य न संगमूढाणं ॥ १ ॥" पतिता चेयं राज्ञः कर्णकोटरे, अवधारितं चैकं पदं, यथा धम्मं विणा य न सुहंति, न शेषं, वेदनाविधुरितचित्तत्वाद्, अत्रान्तरे भवितव्यतयाऽऽह्वानितः समागतः क्षणेनैव सद्बोधमंत्री, स्थितश्च राज्ञः समीपे, ततश्च भवितव्यताविहितमेव उपायं ज्ञात्वा भीतभीता निलीना मोहराजादयः, ततश्च चिंतितं राज्ञा-अहो केनापि गाथेयं पठिता, परं वेदनाविधुरतया मयैकमेव पदमवधारितं, न शेषं, यदिवा यत् कार्यं तदत्रापि विद्यत एव, यथा धर्म्मं विना सुखं कस्यचिन्न भवतीति, एतच्च ममानुभवसिद्धमेव, यतो बालकालादारभ्य पित्रादिवचनतोऽपि धर्म्मस्य वार्त्ताऽपि न कदाचिन् मया पृष्टा, तत इत्थं दुःखभाजनं सम्पन्नस्तिष्ठामि, तस्मादिदानीमपि युज्यते मम धर्म्मः कर्त्तुमित्युन्मीलितविशुद्धपरिणामः प्राहरिकान् प्रेष्य गाथापाठकपुरुषमाकारयति क्षितीशः, समानीतश्चान्विष्य तैरसौ, पाठितश्च पुनरपि राज्ञा तां गाथां, पठिता च तेन, ततः सद्बोधमन्त्रिसान्निध्यप्रभावत एव चिंतितं नरपतिना-अहो साधूक्तमस्यां गाथायां यथा सुखार्थिनामेव गृहीतागृहीतव्रतानां च जीवानां सर्वा एव प्रवृत्तयः क्रियासु, सुखं च न धर्म्मं विना, अन्यथा सर्वस्य तत्प्रसंगात्, धर्म्मश्च न संगमोहितानां, किंतु निष्परिग्रहाणामेव, गृहीतव्रतानामेवेत्यर्थः, तत् किमिह बहुना ?, यदि कथमप्येतद्रोगापगमो भवति तदा प्रभात एव व्रतं गृहीत्वा भवामि निःसंग इति सद्बोधमंत्रिणा सह पर्यालोच्य सुप्तः क्षणमेकं राजा, प्रतिबुद्धश्च क्षणांतरे, ततो जातं किंचिद्वेदनालाघवं, अत्र चांतरे निलीनेनापि मोहराजेन निरूपिताः शनैः शनैः रागकेशरिप्रभृतयस्तत्समीपे,

प्रदत्तश्च निष्कर्णजापः, ततश्चिन्तितं राज्ञा-मया व्रतग्रहणप्रतिज्ञा कृता, परं तथापि बालः पुत्रः तरुणः कलत्रवर्गः अनाथाः प्रजाः, तस्मात् कतिपयदिनपर्यन्ते ममेदं ग्रहीतुं युज्यत इत्यादि विचिन्त्य निवेदितो निजकाभिप्रायः, किन्तु तस्य मोहराजवष्टस्य सम्बन्धि किंचिद् दुष्टं मानसं, तद्विलसितं सर्वमेवेदं, अन्यथाऽसारे शरीरे परिगलद्यौवने विलसत्सु रोगेषु प्रभवन्त्यां जरायां समासन्ने मृत्युसैन्ये मायेन्द्रजालसदृशे जीवलोके किं देवोऽप्येवं कदाचित् पर्यालोचयति?, ततो देव! एकोऽपि मुहूर्तो विघ्न एवेत्यादि विचिन्त्य अवधीर्य चैकांताहितं मोहराजदुष्टकटकचेष्टितं परित्यज्यतां प्रस्तुतधर्म्मप्रयोजने विलम्बबुद्धिमित्यादिवचनैस्तमुत्साह्य सद्बोधमंत्रिणा समाहूता सा, कथितश्च तस्याः सर्व एव प्रस्तुतव्यतिकरः, ततो मोहनृपकटकस्योपरि प्रकुपितयाऽनया संसारिजीवहस्ते समर्पितो जीववीर्यकृपाणः, तेन च ताडितानि सर्वाण्यपि मोहराजमानुषाणि, ततः प्रभाते धर्म्मबुद्ध्यनुभावात् सकलदाहवेदनाविप्रमुक्तः सुतं राज्ये व्यवस्थाप्य समरनृपतिर्जनकदेशनाकर्त्तुरेव केवलिनः समीपे विधिवद्दीक्षां गृहीत्वा चारित्रधर्मराजसान्निध्यं प्रतिपन्नः, ततोऽल्पेनैव कालेन सूत्रार्थावधीत्य गीतार्थः संजातो, गुरुणा सह विहरन् स एव समरराजमहर्षिरिहायातः त्वया महाराजमार्गे समागच्छता प्रणतः, स चाहमेतद्गुरुः केवलीति, ततोऽभिचंद्रक्षितीशेन चिंतितं-अहो विश्वम्भरराजदेशनाव्याजतोऽनेनैव भगवताऽस्मत्सन्देहापनोदः कृतः, तस्मात् सर्वप्रकारैरस्माकमेत एवोपकारिण इति, अत्र चांतरे समरराजमहर्षिसमीपे सुरसंघात आगच्छन् दृष्टः क्षितीशेन, ततः कौतुकात् पृष्टः केवली, कथितं चानेन-यथा स्वप्रियतमाभवितव्यतासाहाय्यात् निहत्य समस्तमपि मोहराजबलं सम्प्राप्य केवलज्ञानं भूत्वा चांतकृत्केवली गतो निर्वृतिपुरीं समरराजमहर्षिः, भर्त्तारं चापश्यन्ती मुहुर्मुहुरूर्ध्वमवलोकयंती दीनवदना महता २ शब्देन रोदिति वराकी भवितव्यता, प्रलपति च यथा-" यो ध्रुवाणि परित्यज्य,

अध्रुवाणि निषेवते । ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति, अध्रुवं गतमेव हि ॥ १ ॥" ध्रुवश्च नारीणां भर्तृपक्षोऽध्रुवश्च बंधुपक्षः, ततो मया अध्रुवाणां बंधूनां वचनेन समुपेक्षितो निजभर्त्ता, गृहीतं स्वयमेव वैधव्यं, बंधुभिश्च तैः किमिदानीं परित्राणं भविष्यति ?, अत एव च स्त्रियः पाश्चात्यबुद्धयः पठ्यन्ते शास्त्रेष्वपि "इय समरराजचरिए केवलिणा अंतरंगभंगेहिं । कहिए संवेगकरे अभिचंदनराहिवोऽवि तहिं ॥ १ ॥ दिक्खं पवज्जिऊणं उग्गं काऊण तह तवच्चरणं । पावियकेवलनाणो धुयकम्मंसो गओ सिद्धिं ॥ २ ॥"

इति समरराजकथानकम् ॥

तस्मात् स्वकर्मविवरे-स्वकर्मक्षये प्राणिनः कार्यं साधयन्तीति ॥

तम्हा सकम्मविवरे कज्जं साहंति पाणिणो सव्वे । तो तह जएज्ज सम्मं जह कम्मं खिज्जइ असेसं ॥४९८॥

सुबोधा । केनोपायेन पुनः कर्म्म क्षीयत इत्याह—

कम्मक्खए उवाओ सुयाणुसारेण पगरणे एत्थ । लेसेण मए भणिओ अणुट्ठियव्वो सुबुद्धीहिं ॥ ४९९ ॥

सुगमा । केषां पुनरिदं प्रकरणं परिणमदुपकाराय भवतीत्याह—

पायं धम्मत्थीणं मज्झत्थाणं सुनिउणबुद्धीणं । परिणमइ पगरणमिणं न संकिलिट्ठाण जंतूणं ॥ ५०० ॥

सुगमा । अथ ग्रंथकार एव स्वनाम प्रकारांतरेण निर्दिशति—

हेममणिचंददप्पणसूरिरिसिप्पढमवन्ननामेहिं । सिरिअभयसूरिसीसेहिं विरइयं पगरणं इणमो ॥५०१॥

स्पष्टा । किंनामकं किंफलं च पुनरिदं प्रकरणमित्याह—

उवएसमालनामं पूरियकामं सया पढंताणं । कल्लाणरिद्धिसंसिद्धिकारणं सुद्धहिययाणं ॥ ५०२ ॥

प्रकटार्था ॥ अथाधिकारसंख्यां ग्रंथसंखयां चाह—

एत्थं वीसऽहिगारा जीवदयाईहिं विविहअत्थेहिं । गाहाणं पंचसया पणुत्तरा हुंति संखाए ॥ ५०३ ॥

इयमपि सुगमा, नवरं जीवदयादिभिरर्थैः कृत्वा इह प्रकरणे विंशतिरधिकारा भवन्ति, तद्यथा दानं त्रिविधं शीलं तपश्च
सम्यक्त्वं चरणशुद्धीत्यादयो भावनाद्वारसम्बन्धिनश्चतुर्दशाधिकारा इति सर्वेऽप्येकोनविंशतिः, विंशतितमस्तु प्रकरणोपसंहारद्वारा-
धिकार इति ॥ इह यद्यप्यन्यसम्बंधिना पुण्येनान्यस्योपकारो न जायत इति समयस्थितिस्तथाऽप्युदाराशयताप्रधानं वचनं
कर्म्मगमाय सम्पद्यत इति वृद्धप्रवादस्ततं आह—

उवएसमालपयरणे जं पुन्नं अज्जियं मए तेण । जीवाणं हुज्ज सया जिणोवएसम्मि पडिवत्ती ॥ ५०४ ॥

गतार्था । अथ श्रुतबहुमानार्थं शिष्यप्रशिष्यपरम्परया प्रकरणस्य स्थैर्यार्थं च अपश्चिममंगलमाह—

जाव जिणसासणमिणं जाव य धम्मं जयम्मि विप्फुरइ । ताव पढिज्जउ एसा भव्वेहिं सया सुहत्थीहिं ॥५०५॥

सुगमा ॥

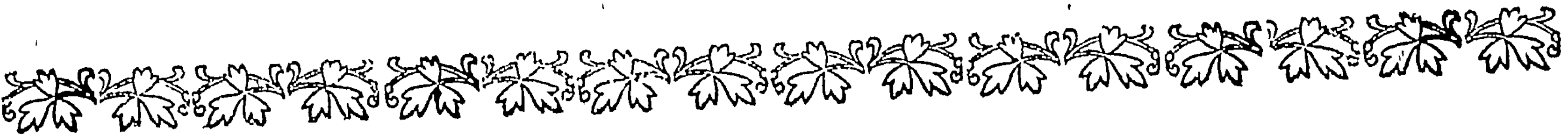
इति श्रीहेमचन्द्रसूरिविरचितोपदेशमालावृत्तिः समाप्तेति ।

प्रशस्तिः ।

श्रीप्रश्नवाहनकुलाम्बुनिधिप्रसूतः, क्षोणीतलप्रथितकीर्तिरुदीर्णशाखः ।
विश्वप्रसाधिनाविकल्पितवस्तुरुच्चैश्छायाश्रितप्रचुरनिर्वृतभव्यजन्तुः ॥ १ ॥
ज्ञानादिकुसुमनिचितः फलितः श्रीमन्मुनीन्द्रफलवृन्दैः । कल्पद्रुम इव गच्छः श्रीहर्षपुरीयनामास्ति ॥ २ ॥
एतस्मिन् गुणरत्नरोहणगिरिर्गाम्भीर्यपाथोनिधिस्तुङ्गत्वानुकृतक्ष्माधरपतिः सौम्यत्वतारापतिः ।
सम्यग्ज्ञानविशुद्धसंयमपतिः स्वाचारचर्यानिधिः, शांतः श्रीजयसिंहसूरिरभवन्निःसंगचूडामणिः ॥ ३ ॥
रत्नाकरादिवैतस्मात्, शिष्यरत्नं बभूव तत् । स वागीशोऽपि नो मन्ये, यद्गुणग्रहणोत्सुकः ॥ ४ ॥
श्रीवीरदेवविबुधैः सन्मंत्राद्यतिशयप्रवरतोयैः । यैर्द्रुम इव संसिक्तः कस्तद्गुणकीर्तने विबुधः ? ॥ ५ ॥
तथाहि-आज्ञा यस्य नरेश्वरैरपि शिरस्यारोप्यते सादरं, यं दृष्ट्वाऽपि मुदं व्रजन्ति परमां प्रायोऽतिदुष्टा अपि ।
यद्वक्त्राम्बुधिनिर्यदुज्ज्वलवचःपीयूषपानोद्यतैर्गीर्वाणैरिव दुग्धसिंधुमथने तृप्तिर्न लेभे जनैः ॥ ६ ॥
कृत्वा येन तपः सुदुष्करतरं विश्वं प्रबोध्य प्रभोस्तीर्थं सर्वविदः प्रभावितमिदं तैस्तैः स्वकीयैर्गुणैः ।
शुक्लीकुर्वदशेषविश्वकुहरं भव्यैर्निबद्धस्पृहं, यस्याशास्वनिवारितं प्रचरति श्वेताम्बुगौरं यशः ॥ ७ ॥
यमुनाप्रवाहविमलश्रीमन्मुनिचन्द्रसूरिसंपर्कात् । अमरसरितेव सकलं पवित्रितं येन भुवनतलम् ॥ ८ ॥

विस्फूर्जत्कलिकालदुस्तरतमःसंतानलुप्तास्थितिः, सूर्येणेव विवेकभूधरशिरस्यासाद्य येनोदयम् ।
सम्यग्ज्ञानकरैश्चिरंतनमुनिक्षुण्णः समुद्योतितो, मार्गः सोऽभयदेवसूरिरभवत् तस्य प्रसिद्धोमिभिः ॥ ९ ॥
निजशिष्यलवश्रीहेमचन्द्रसूरेर्मुखेन विवृतिरियम् । सूत्रयु।। तैरेव हि विहिता श्रुतदेवतावचनात् ॥ १० ॥
प्रत्यक्षरं गणनया सर्वग्रंथाग्रमस्य जातानि । त्रयोदश सहस्राण्यष्टषष्टियुतान्यष्ट शतानि ॥ ११ ॥
ग्र० ।१३८६८ ॥ कल्याणमस्तु॥

श्रीकृष्णर्षिगच्छे तपापक्षे भ० श्रीपूण्यवर्द्धनसूरयः तेषां पट्टे भट्टारकश्रीश्रीजयसिंघसूरयः
तत्पट्टे भ० श्रीश्रीश्रीविनयचन्द्रसूरीश्वराणां शिष्यगणिगोरा पठनार्थम् ॥

विक्रयपुस्तकानि

दशवैकालिकचूर्णिः ...	४-०-०
उत्तराध्ययनचूर्णिः ...	३-८-०
३५०, १५०, १२५ स्तवनानि	०-८-०
पंचाशकादिशास्त्राष्टकं	३-०-०
पंचाशकादिदशप्रकरणादिक्रमः	३-०-०
ज्योतिष्करंडकटीका	३-०-०
पंचवस्तुः स्वोपज्ञटीकायुक्तः . .	२-४-०
द्रव्यलोकप्रकाशः	२-०-०
क्षेत्रलोकप्रकाशः ...	२-८-०
युक्तिप्रबोधः स्वोपज्ञः	१-०-०
आचाररत्नाकरः ...	२-४-०
नंदीवृत्तिः .	१-०-०
पगरणसंदोहो	०-१२-०

अर्हिंसाष्टकः सर्वज्ञसिद्धिरैन्द्रस्तुति	०-८-०
अनुयोगचूर्णिहारिभद्रीयवृत्तिश्च	१-४-०
नंदीचूर्णिहारिभद्रीयवृत्तिः गाथाश्च	१-४-०
नवपदप्रकरणबृहद्वृत्तिः ...	३-०-०
बारसासूत्रं (सचित्रं)	१२-०-०
ऋषिभाषितानि	०-२-०
प्रत्याख्यानविशेषणवती वीशवीशी	१-८-०
विशेषावश्यकगाथानुक्रमादि	०-३-०
ललितविस्तरा	०-१०-०
तत्त्वतरंगिणी	०-८-०
बृहत्सिद्धप्रभा व्याकरण .. .	२-८-०
आचारांगसूत्रवृत्तिः	७-०-०
भगवतीजी दानशेखरसूरिटीका....	५-०-०

पुष्पमाला मलधारीयहेमचन्द्रकृत	६-०-०
तत्त्वार्थहारिभद्रीयटीका सभाष्य	६-०-०
मध्यमसिद्धप्रभा(व्याकरण),, ..	०-८-०
पर्युषणादशशतकं	०-१०-०
विशेषावश्यकभाष्य(कोट्याचार्य कृतटीका) (प्रथमो विभागः)	५-०-०
बुद्धिसागर	०-३-०
भवभावनावृत्ति पू. हेमचन्द्रसूरि	प्रेसमां
कल्पकौमुदी	,,
उत्पादादिसिद्धः	,,
विशेषावश्यकभाष्यकोट्याचार्य कृतटीका) द्वितीयभागः	प्रेसमां
षोडशकः सटीकः	,,

प्राप्तिस्थान १ जैनानन्दपुस्तकालय गोपीपुरा—सुरत. २ मास्तर कुंवरजी दामजी. मोती कडीयानी मेडी —पालीताणा.

विस्फूर्जत्कलिकालदुस्तरतमःसंतानलुप्तस्थितिः, सूर्येणेव विवेकभूधरशिरस्यासाद्य येनोदयम् ।
सम्यग्ज्ञानकरैश्चिरंतनमुनिक्षुण्णः समुद्योतितो, मार्गः सोऽभयदेवसूरिरभवत् तस्य प्रसिद्धोर्मिभिः ॥ ९ ॥
निजशिष्यलवश्रीहेमचन्द्रसूरेर्मुखेन विवृतिरियम् । सूत्रयुता तैरेव हि विहिता श्रुतदेवतावचनात् ॥ १० ॥
प्रत्यक्षरं गणनया सर्वग्रंथाग्रमस्य जातानि । त्रयोदश सहस्राण्यष्टषष्टियुतान्यष्ट शतानि ॥ ११ ॥

ग्रं० ।१३८६८ ॥ कल्याणमस्तु॥

श्रीकृष्णर्षिगच्छे तपापक्षे भ० श्रीपूण्यवर्धनसूरयः तेषां पट्टे भट्टारकश्रीश्रीजयसिंघसूरयः
तत्पट्टे भ० श्रीश्रीश्रीविनयचन्द्रसूरीश्वराणां शिष्यगणिगोरा पठनार्थम् ॥

